7
16-A

7
2 M
30

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV, MOSCOVIA, ET ALIA OPERA.

Quibus nunc recèns, propter materiæ ſimilitudinem, & regionum, quarum hiſtorias explicant, vicinitatem, adiuncta ſunt,

MARTINI BRONIOVII DE BIEŻDZFEDEA, BIS IN Tartariam nomine Stephani Primi Poloniæ Regis Legati, TARTARIAE DESCRIPTIO, *antehac nunquam in lucem edita, cum tabula geographica eiuſdem Cherſoneſus Tauricæ:*

TRANSSYLVANIAE, AC MOLDAVIAE, ALIARVMQVE vicinarum regionum ſuccincta deſcriptio GEORGII ARBICHERSDORFF Tranſſyluani, cum tabulis geographicis tam Moldauiæ, quàm Tranſſyluaniæ.

Item,

GEORGII WERNERI DE ADMIRANDIS HVNGARIAE AQVIS *hypomnemation, addita tabella lacus mirabilis ad* CIRKNITZ.

PERMISSV SVPERIORVM,

In Officina Birckmannica, ſumptibus Arnoldi Mylij.

ANNO cIↄ. Iↄ. XCV.

Cum gratia & Priuilegio S. Cæſareæ Maieſtatis.

CATHOLICO ET PIO LECTORI TYPOGRAPHVS S.

OPuſcula quædam à R.P. ANTONIO POSSEVINO *Societatis* IESV *Theologo elucubrata, & paucis ante annis Dilingæ edita, tam cupidè pleriqueſitienterq́; arripuerunt, vt alijs ea magnopere poſcentibus nulla exemplarium copia relinqueretur. Dedit ea res non obſcurã ſignificationem, ijs in libris reconditam quandam eruditionem ineſſe, quæ maieſtate ſua, & deſiderium & admirationem hominibus commoueret. Acceſsit eodem integerrimorum virorum commendatio, quæ & auctoris ingenium, & res ab eo domi foriſqúe cum laude geſtas mirificè deprædicaret. Nequaquam enim pœnitendos pro Eccleſia labores ſuſcepit, ſuſceptoſqúe exantlauit, quæ verò ſcripſit, parem cum voluptate vtilitatem continent. Scripſit ille de Moſcorum ingenio, terris, ſchiſmate, non quæ auditione acceperat, vt alij, ſed quæ ſenſibus coràm vſurpauerat, ac Magni Ducis congreſsione, & familiari Procerum vſu, diuerſorumque locorum peragratione didicerat. Hæreticorum verò ac Schiſmaticorum errores & ſapienter refellit, & tanta veritatis luce inſidioſas eorum latebras colluſtrat, vt omnis tergiuerſandi opportunitas aduerſarijs eripiatur. Eo interim tempore, dum huius viri lucubrationes iterum typis mandari, vt multorum expectationi fieret ſatis, præſtolor; incidit in manus noſtras eiuſdem* P. POSSEVINI *libellus, mole quidem exiguus, ſed rerum pondere præſtans, de Atheiſmis hæreticorum noſtri temporis, in cuius præfatione quia mentio fit alterius maioris voluminis contra eoſdem noſtri infelicis ſæculi hæreticos, eius conſequendi ac typis in hiſce partibus edendi, ſpes animum meum obtentauit, minimeqúe fruſtrata eſt. Auctor ſiquidem de mea voluntate certior factus, amicorum hortatu, Deique in primis gloria ac publica vtilitate permotus, non modo votis meis perbenigne annuit, ſed etiam ipſos libros ſuos ad limam reuocauit, vt nunc e-*

mendatiores politioreſque quàm vnquam antè in lucem prodeant: omnem ſiquidem & nos operam dedimus, vt ab omnibus mendis vindicati ederentur. Tu verò optime lector, ad labefactatum Eccleſiæ ſtatum confirmandum, ad tollenda ſchiſmata, ad errores profligandos, ad exſtirpandas hæreſes, tuique ipſius ac aliorum ſalutem conſtituendam, beneuolè diligenterque yſdem vtere. Colon. &c. Calendis Ianuarij

cIↄ.Iↄ. LXXXVII.

CATALOGVS ET ARGVMENTA OPERVM ANTONII POSSEVINI.

MOSCOVIA cum ijs quę ad euincendos Schiſmaticos attinent, ad GREGORIVM XIII. PONT. MAX. duobus commentarijs abſoluta.

1 *Commentarius primus ad* GREGORIVM XIII. PONT. MAX. *in quo difficultates, ſpes, rationes aſſeruntur promouendæ catholicæ religionis tam in Moſcouiam quàm in Ruſsiam eam, quæ Poloniæ Regi ſubiecta eſt.* *pag.1.*

2 *Commentarius alter ad eundem Gregor. xiij. P. M. de ſtatu rerum Moſcouiticarum: de gentis ingenio: de ratione legationis ad eum obeundæ, poſtremò conſcriptus ab Auctore cum ex Vrbe in Poloniam Moſci legatos reduxiſſet, quos antea ex Moſcouia Romam adduxerat.* *pag.12.*

3 *Colloquia de Religione Catholica publicè ab Auctore habita cũ Magno Moſcouiæ Duce in eius Regia frequẽte Procerum conſeſſu.* *pag. 31.*

4 *Capita, quæ Magnus Dux ab Auctore petije, quibus Græci & Rutheni à Latinis in re fidei diſſenſerunt, poſtquam ab Eccleſia catholica ſeſe præciderunt: Et eorum Errores.* *pag.39.*

5 *Scriptum ab Auctore traditum Magno Duci, cùm Angli mercatores Moſcuæ tunc commorantes clam eidem Magno Duci per quendam Anabaptiſtam librum obtrudiſſent, quo Pontificem Maximum blaſphemè vocabant Antechriſtum.* *pag.46.*

6 *Interrogationes & reſponſiones de proceſsione Spiritus S.*[ti] *à* PATRE ET FILIO, *deſumptæ de breuiore & dilucidiore ordine digeſtæ ex libro* GENNADII SCHOLARII *Patriarchæ Conſtantinopolitani.* *pag.50.*

7 *Litteræ & Acta Pacificationis in cõuentu Legatorum Stephani Poloniæ Regis & Io. Baſilij Magni Moſcouiæ Ducis, Auctore Pacificationem procurante nomine* GREGORII XIII. PONT. MAX. *pag.57. & pag 82.*

NOTAE DIVINI VERBI & Apoſtolicæ Eccleſiæ fides ac facies, ex quatuor Oecumenicis Synodis. E quibus demonſtrantur FRAVDES prouocantium ad ſolum Verbum Dei ſcriptum. ATHEISMI hæreticorum huius ſæculi. ERRORES aduerſantium CALENDARIO emẽdato. VARICIES peruertentium canones & abutentium nomine SS. Patrum ac Principum in re fidei, ad IOANNEM III. Sueciæ &c. Regem Sereniſsimum. pag.116.

INDEX CAPITVM ET MATERIERVM HVIVS operis.

SECTIONIS PRIMAE capita, & Materiæ.

QVid Auctorem impulerit, vt primò aduerſus Chytræum ſcriberet. *Cap.I.pag.119:1*

Cauſſæ, quas orationis de ſtatu Eccleſiarum abs ſe editæ Chytræus affert, expenduntur, & examinantur. *Cap. II.pag.119. 2*

Regis Sueciæ in multis reb. pietas oſtenſa, Chytræũ hæreſeos condemnat. Cap. III.pa.121:2

Chytræum inaniter Regi Sueciæ doctrinam Lutheranam venditare, eiusq; vanitatem & falſitatem, non modò Regem ipſum, ſed & ipſos Chytræi diſcipulos iam pridem cognouiſſe. Ca. IIII.pag.122:2

SECTIONIS SECVNDAE capita.

EX modo prouocationis Chytræi ad verbum Dei, facile intelligi, ipſum eum ſuis eodem prorſus carere. *Cap.I.pag. 124: 2*

Verbum Dei ad Chytræum, & ſuos gregales minimè pertinere, eò quod verbi Dei partẽ, Traditum nimirum verbum, contra diuinas litteras, Patrumq; ſententiam reijciant, & reſpuant. *Cap.II.pag.126:2*

Rationes, atq; via verbum Dei Traditum peruestigandi, ex quibus cognoſcitur, Traditiones, quas

Eccleſia Romana Apoſtolicas eſſe cenſet, tales reuera exiſtere. Cap. III pa. 129:2
Verbum Dei vt nec inſitum, & traditũ, ita nec ſcriptum eſſe apud hæreticos, tum quia eius partes nonnullas reiecerunt, tum etiam quia à Dei verbo viuo deſtituuntur. Cap. IIII. pa. 132:1
Ex efficacitate verbi Diuini oſtenditur idipſum apud Chytræum, & Pſeudoeuangelicos minimè reperiri. Cap. V. pag. 134:1

SECTIONIS TERTIAE capita.

Chytræum, cæteroſq; Proteſtantes Synodos œcumenicas quatuor verbo probare, re autem ipſa earundem authoritatem contemnere, denique callidè quatuor ipſas primas Synodos ſolas admittere. Ca. I pag. 14::2
Primarum Synodorum formam, & Eccleſiæ illius temporis faciem, ſatis oſtendere Chytræum, & Proteſtantes reliquos, Synodos ipſas deſeruiſſe, cum Epiſcopis, & Sacerdotibus, quibus illæ cõſtabant, careant penitus, & poteſtate Synodos cõuocandi deſtituantur. Cap. II. pa. 148:1
Argumenta, quibus hæretici Laicam in Synodis poteſtatem comprobare nituntur, infirma eſſe, & inania. Cap. III. pag. 147:1
Synodorum primarũ quatuor, capita præcipua, & decreta. Cap. IIII pag. 150:1
Atheiſmorum origo & progreſſus. Ca. V. pa. 151:1
Atheiſmi Lutheri, Melanchthonis, Caluini, Bezæ, Vbiquitariorum, aliorumq; Pſeudoeuangelicorũ, quibus Synodorum quatuor decreta conuellunt. Cap. VI. pag. 152:2
Atheiſmus primus Lutheri, quo Eſaiæ locũ de Chriſti Diuinitate falſa interpretatione deprauat. pag. 152:2
Atheiſmus ſecundus Lutheri, & Caluini contra ſanctiſſimæ Trinitatis nomen & inuocationẽ. pag. 153:2
Atheiſmus tertius Lutheri contra nomen ὁμοούσιον ſiue conſubſtantiale à Patribus Nicænis receptum. pag. 155:1
Atheiſmus quartus Melanchthonis aduerſus Eſſentiæ Diuinæ vnitatem, & perſonarum æqualitatem. pag. 156. 2
Atheiſmus quintus Caluini, continens hæreſeos Sabellianæ, et Arianæ quadam ſemina, hæreſimque nouam Antitheanorum. pag. 157:2
Atheiſmus ſextus Lutheri, Melanchthonis, et Schmidelini contra Diuinarum perſonarum æqualitatem. p. 159:2
Atheiſmus ſeptimus Caluini, & Bezæ, duas in Chriſto perſonas inſinuantium, Chriſti humanitatem omni ſuper hominem gratia, & præſtantia ſpoliantium, paſſionis Chriſti efficaciam, Dei omnipotentiam negantium: Lutheri Deum, vt Deũ paſſum affirmantis: Caluini rurſum, & Melanchthonis Chriſto anxietatem, & dubitationem tribuẽtium: Brentij denique, atque Bezæ verba Lucæ Act. 2. deprauantium. pag. 160:2
Atheiſmus octauus Lutheri, Brentij, aliorumq; Lutheranorum, Chriſti humanitatem Diuinitati æquantium, doctrinam Catholicam de communicatione idiomatum, adeoq; complures Symboli articulos conuellentium. pa. 164:2
Atheiſmus nonus Lutheri, Melanchthonis, & aliorum contra arbitrij libertatem. pag. 168:1
Atheiſmus decimus Lutheri doctrinam Catholicã de animarum poſt mortem locis labefactantis: Caluini Deum peccatorum cauſam aſſeuerantis. pag. 171:2
Atheiſmorũ colluuies à Lutheri, & Caluini diſcipulis Nestorianis, Sabellianis, Samoſatenicis, & Ebionitis in orbem inuecta. Ca. VII pa. 173:2
Summa colloquij cum nouis Arianis Petrikouiæ in Regno Poloniæ habiti 1566. pag. 174:2
Velitationes Arianorum, & Antitrinitariorum in Tranſſyluania aduerſus Deum. pa. 176:2
Summa & refutatio peſtilentiſſimorum duorum librorum quos Tranſſyluanici Miniſtri contra Sanctiſſimam Trinitatẽ euulgarunt pa. 178:1
De ſacris Dei imaginibus, deq; ipſarum multiplici vſu. pag. 179:2
De duplici cultu, qui Dei imaginibus à Catholicis exhibetur. pag. 181:1
Franciſcus Dauidis cum nefarias theſes aduerſus Chriſtum emiſiſſet, à perfidia, in profundiores impietates delapſus, in Tranſſyluaniæ Comitijs à Chriſtophoro Bathoreo Principe capitis damnatur, & infeliciſſimè moritur. pag. 188:1
Symbolum Pſeudoeuangelicorum Miniſtrorum omnium. pag. 192:2
Symbolum Apoſtolorum, Eccleſiæq; veteris pag. 196:1
Deſignatio Catholicæ, & Apoſtolicæ fidei à Nicæna Synodo expoſita. pag. 196:1
Symbolum Athanaſij. pag. 196:2
Symbolũ Concilij Conſtantinopolitani. pa. 197:1
Expoſitio Symboli Nicæni per Cyrillũ. pa. 197:2
Diffinitiones Concilij Chalcedonenſis. pa 205:1

SECTIONIS QVARTAE capita.

De Anni & Paſchæ emendatione, olim à Nicænis Patribus facta, ac nunc ad priſtinam normam, ac rationem reuocata: Quæ ab hæreticis neſcientibus quid loquantur reprehenſa ſatis oſtendit, quam Chytræus, & reliqui veritatem, & decreta Synodorum probitatum, & puram quam vocant, Eccleſiam faciant. pag. 206:2
Laboratum ab Hebræis, Ethnicis, & Chriſtianis in motu Solis exæquando, vt dies feſti rectè diſponerentur. Cap. I. pag 2??:2
Poſt Chriſti Domini aduentum eadem in re quoque fuiſſe variatum, ſed ſemper vt magis tempus procedebat, ita ſiquidiorem cœleſtium notitiam creuiſſe. Cap. II. pag. 208:2
Quæ à Synodo Nicæna de Paſcha decreta ſunt, ea fuiſſe ab Apoſtolis decreta. C. III p. 209:1
Deum ſapientiſſimè, vt in alijs quæ hoc ſæculo contigo-

tigerunt, ſic in hac anni correctione permiſiſſe, vt laboraretur, tum vt Eccleſia Rom. tum vt heretici manifeſtiores fierent. C.IIII.p.212:1.
Epiſtola Imp. Conſtantini ad omnes vbiq; Eccleſias, de S. Synodi actis, & de S. Paſcha. Ca. V. pag.215:1
Sicut olim hereticos, & Schiſmaticos; ſic eoſdem hoc tempore agnitos eſſe, quòd Nicenæ Synodi decreto de Anni emendatione, & ſacroſancta Paſchæ feſto ritè peragendo non acquieuerunt. Cap.VI.pag.216:1
Epiſtola Stephani Poloniæ Regis ad Academiam Cracouienſem de anni correctione. Cap.VII. pag.220:2
Proteſtantes, & politici quidam, ac denique aliqui Mathematici, dum dolent à ſe, priuſquàm à Pontifice Romano non fuiſſe promulgatam anni correctionem, quanto plura commenti ſunt, ne promulgationem admitterent, tanto magis veritatem vel inuiti teſtati ſunt. Cap.VIII.pag.221:2
Ex libro Bartholomæi Sculteti Mathematici, qui inter Proteſtantes viuit, quæ aduerſus Proteſtantium vanas obiectiones reſpondet. Cap. IX.pag.222 b:1
Quendam Michaelem Maſtlinum, qui ſe ſcribit Mathematicum Tubingenſem, dum nouiſſimè conatus eſt altero (vt vocat) examine à ſe edito Kalendarium emendatum carpere, non ſolùm imperitiam, & vanitatem ſuam prodidiſſe; verùm etiam (licet inuitum, ac nõ cogitantem) magis cõfirmaſſe Gregorianam emendationem. Cap.X.pag.223:1

Sectio quinta.

De quibuſdam alijs Nicenæ, & aliarum Synodorum canonibus, & cõſtitutionibus. pa.223:2
Ante Nicenam Synodum extitiſſe alias Synodos, & conſtitutiones Apoſtolicas, ad quarum amuſſim concilia inſequentia coacta, et canones lati ſunt. Cap.I.pag.223:2
Canonũ Nicenæ Synodi numerus. C.II.p.223:b.1
De Diatypoſibus Eccleſiaſticis ſermo dogmaticus. Cap.III.pag.224:1
De canone quarto Nicenæ Synodi, qui eſt tertius vulgatus. Cap.IIII.pag.228:2
Expenditur accuratè cælibatus ſacerdotum, & comprobatur. Cap.V.pag.229:1
De canone XIII. Synodi Sextæ Conſtantinopolitanæ, quem obijcit Chytræus. Cap.VI.pag.235:1.
Expenſio altera accuratior ipſius decimi tertij Canonis Trullani. Cap.VII.pa.237:2
Ex XIII. can. Trullani cum alijs Trullanis collatione cerni, quàm ſibi ſit contrarius. Ca.VIII. pag.241:1
Apoſtolos fuiſſe poſt ſuſceptum Apoſtolatum cælibes. Cap.IX.pag.242:1
Soluitur quod de D. Ignatio Chytræus obijcit. Ca X.pag.244:1
Inanes eſſe obiectiones, quas ex Epiſcoporum Matrimonio deſumit. Cap.XI.pag.245:1
In canone Stephani Pontificis citando Chytræi fides deſideratur, & in Concilio Ancyrano nihil eſſe cælibatui contrarium oſtenditur. Cap. XII.pag.249:1
Hiſtoriam de Paphnutio meritò reijci, & eam cælibatui non aduerſari. Cap.XIII.pag.250:2
Siricium Pont. Max. improbè ac impudenter à Chytræo impudentem nominari. Cap.XIIII. pag.253:1
Gangrenſis Synodi canones fraudulenter & ineptè à Chytræo contra cælibatum adferri. Ca. XV.pag.254:1
Chytræus, vbi ſatis præſidij non repperit in antiquis Synodis contra cælibatum, eum eſſe traditionem humanam dicit, & emendicatis triũ vel quatuor huius ſeculi recentium ſcriptorum verbis, quæ nec verè citat, nouas conatur offundere tenebras legentibus. Cap. XVI.pa.256:2
Aliæ ab alijs aduerſus cælibatum excuſationes obiectæ diluuntur. Cap.XVII.pag.258:2

Sectio Sexta.

De ſexto vulgato Synodi Nicenæ, deq́ue alijs reliquarũ Synodorum canonibus, quibus Romani Pontificis authoritas in Eccleſia à Chytræo conuulſa defenditur. pag.260.1.
Canonem ſextum Nicanum Romani Pontificis Primatui ſuffragari. Cap.I.pag.260:1

Sectio ſeptima.

De diuina Euchariſtia, & ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio, quod ſemper in Eccleſia pro viuis & defunctis fuiſſe vtiliſſimè oblatum priorum Synodorum tempore, oſtenditur: Inuocatio quoq; ſanctorum, cæteraq; fidei dogmata, paucis, ſed efficaciter comprobantur. pag.262:1
Euchariſtiæ oblationem ſeu Miſſæ ſacrificium ex Concilio Nicano planiſſimè colligi: & Diaconis neque Euchariſtiã conficere, nec Epiſcopis aut presbyteris eandem porrigere fas eſſe. Cap.I.pag.262:1
Cænam Lutheranorum, Caluinianorum & aliorum ſectariorum, quam vocant Dominicã, non eſſe eam, quam Chriſtus inſtituit, quamue & Apoſtoli, & vniuerſa Eccleſia fecerunt ac faciunt. Cap.II.pag.262:2
Cœnæ Dominicæ, ac veri Chriſtiani ſacrificij, quod Chriſtus inſtituit, Apoſtoli & reliqui omnes in Eccleſia obſeruarunt, integerrima eſſe omnia apud Catholicos. Cap.III.pag.264:1
Conſecrationem Euchariſtiæ apud Catholicos ex Chriſti inſtituto & verbis fieri, aliamq; eſſe ab ea, quæ alijs noua legis Sacramentis adhibetur. Cap.IIII.pag.264:2
Oblationẽ quoq; Euchariſtiæ in ſacrificio Miſſæ apud Catholicos ex Chriſti verbis & inſtituto fieri, & friuolas eſſe aduerſariorũ in contrariũ obiectiones. Cap.V.pag.266:1
Aliæ adhuc obiectiones refutantur, & impoſtura Lutheri, Caluini, & aliorũ in deprauãda Scriptura indicantur. Ca.VI.pag.268:1
Ordo, ritus, orationes ſacrificij Altaris ab ipſis Apoſtolis, & ab vniuerſa Chriſti Eccleſia ſemper celebrati recenſentur, & ex Dionyſio Areopagita, D. Pauli diſcipulo, alijsq́ue comprobantur. Cap.VII.pag.269:2

Sacra loca, veſtes, ornamenta, luminaria, vaſa, quæue alia liturgica Patres antiquiſſimi dixerunt eſſe ex traditione Apoſtolica adhibita Sacrificio altaris ritè offerendo, ac nunc quoque apud Catholicos eſſe omnia. Cap. VIII. pag. 271:1

Diuinæ Euchariſtiæ (vt Sacramenti) vberrima vtilitas oſtenditur. Cap. IX. pag. 272:1

Diuinæ Euchariſtiæ (tanquam Sacrificij) fructus vberrimus pro viuis & defunctis ex perpetuo Eccleſiæ vſu oſtenditur. Cap. X. pag. 273:1

De igne Purgatorio & oblatione pro defunctis. Cap. XI. pag. 273:2

De Sanctorum Inuocatione & Interceſſione. Cap. XII. pag. 275:1

Sectio vltima.

A Sereniſſimis Ferdinando Cæſare, à Galliæ Regibus, ab Alberto Bauariæ, & à Ioanne Baſilij Magno Moſcouiæ Duce, condemnari Chytræū mendacij, qui Principū illorum nominibus, in negotio vtriusq; ſpeciei Euchariſtiæ fallaciter abuſus ſit. pag. 277:1

RETECTIO *impoſturarum cuiuſdam hæretici Dauidis Chytræi, quas in oratione inſeruit, quam de ſtatu Eccleſiarum hoc tempore in Græcia, Aſia, Vngaria, Boëmia inſcriptam edidit, & per Sueciam ac Daniam aduerſus Orthodoxā fidem diſſeminari curauit.* p. 278

EPISTOLA ad STEPHANVM I. *Poloniæ Regem ſereniſſimum de ſtatu Eccleſiæ præſentis ſæculi aduerſus quēdam Volanum Caluinianum.* pag. 301

RESPONSIONES *ad nobiliſſimi & Regij viri Septentrionalis interrogationes, qui de ſalutis æternæ comparandæ ratione ac de vera Eccleſia cupiebat inſtitui.* pag. 316

Additus eſt modus, quo Verbum Dei, & libri Patrum legendi ac Concilia legitima ab illegitimis diſcernenda ſunt pag. 331

IVDICIVM DE CONFESSIONE AVGVSTANA: EXAMEN *ſectæ Picardicæ, ad quam deflectit Caluiniſmus:* DE ERASMO ROTERODAMO, *ad quem prouocant noui Arriani.* NVM EXPEDIAT *colloquium publicum de conciliandis religionis diſſidijs inſtituere coram Principe aliquo ſeculari, ad* SIGISMVNDVM BATOREVM *Tranſſyluaniæ Principem Illuſtriſſimum.* pag. 341

EPISTOLA *de neceſſitate, vtilitate ac ratione docendi Catholici Catechiſmi.* RATIONES *item, quibus inter ſummas quaſque difficultates Diuinum negotium debeat ac poſſit promoueri.* pag. 368.

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV, COMMENTARIVS PRIMVS DE REBVS MOSCOVITICIS, AD RELIGIONEM SPECTANTIBUS.

MAGNI DVCIS Moſcouiæ ditio, cùm longè lateque ad ſeptẽtrionem atq; ad Ortum ſolis pateat, vndecim tantùm habet Epiſcopatus: quorũ præcipuus eſt Moſcuæ, quem Metropolita, qui cæteris omnibus præeſt, adminiſtrat. Roſtouium autẽ, ac Magnam Nouogardiam (q̃ Nouigrod dicitur) Archiepiſcopi duo; Reliquas ciuitates Cortizã, Reſaniam, Columnam, Susdeliam, Caſanum, VVolochdam, Tueriam Smolenciũ, Epiſcopi adminiſtrant. Cùm verò à Patriarcha Conſtantinopolitano Moſcouiæ Metropolita olim confirmaretur, nunquam hoc Principe cõfirmatus eſt ampliùs, licèt plures eo munere ſint functi, ac deniq; vel interfecti, vel ad monaſteria ablegati. Ab ea verò confirmatione petenda ceſſatum eſſe putatur, poſtquam Pater huius Principis Baſilius Græcum in vincula Sacerdotem cõiecit, quem à Conſtantinopolitano Patriarcha euocauerat. Sed Sacerdos cùm Moſcos non ſolùm à Latinis, verùm etiam à Græcis in fidei dogmatibus, ac ritibus quibuſdam diſsidere cõperiſſet, liberè id Baſilio obijciens, nunquam (ne acriter quidem vrgente id per literas Imperatore Turcarum) è cuſtodia, in qua diẽ obijſſe fertur, liberari potuit. Porrò Metropolita deligitur iam ab ipſo Principe, conſecratur à duobus, tribusúe Epiſcopis. Atq; is ad duodeuiginti millia talerorum, qui circiter tredecim aureorum nũmûm millia faciont, è reditibus annuis percipere dicitur. Ab eo tamen, vt & à reliquis Epiſcopis, non illis quidem adeò opulentis, interdum tributum, ſiue ſubſidium (vt vocant) exigit Princeps: ſine cuius ſcitu, ac permiſſu, nihil, quod magni alicuius momenti ſit, faciunt. Ac tamen, licèt à Conſtantinopolitano Patriarcha confirmatio Metropolitæ haud petatur, ei audio quingentos aureos nummos in Eleemoſynam ſingulis annis à Principe numerari. Ceterũ Epiſcopi omnes ex Monachis, tanquã perfectioris vitæ hominibus, deliguntur. Quare nec vxores habent, nec vnquam carnes edunt (ſicut nec ipſe Metropolita) neque anoulos gerunt in digitis; & ſanctitatem præ ſe ferentes, apud omnes in veneratione habentur. Diœceſes ſuas (in quibus Archimandritas, & Igumenos, ſeu Præpoſitos in Monaſterijs collocant) non ſolent, vt apud Catholicos fit, obire, aut inuiſere: fortaſsè quòd Principi ea res foret ſuſpicioſa. Veruntamen quibuſdam in oppidis laicos aliquos, quaſi vicarios foraneos, ſiogulis annis ſtatuunt, quibus vitam Popporum (hi Sacerdotes ſunt) ſeu aliorum obſeruandi cura cùm demandetur, ij, ſi quis Sacerdos crimen committit, pecunia ferè mulctantur. Vocantur autem Epiſcopi Vladicæ, à voce Rutenica VVlodars, quæ Occonomum ac diſpenſatorem deſignat. Parochi verò, ac reliqui Poppi, Græcorum more Sacerdotum, vxorem virginem, antequam Sacerdotes ſint, ducunt. Qua demortua, ſi monaſticam vitam agere velint, pergunt Sacerdotio fungi: ſin alteram ducunt, nullum iam Sacerdotij munus obeuot, nec adeò Sacerdotes cenſentur; cùm & aliqui tanquam Diaconi in Eccleſijs inſeruiant, quaſi Character Sacerdotalis ex primæ vxoris vita penderet, ea mortua deleretur. In his omnibus, ſicut & in Monachis (quorum eiuſdẽ ordinis, & veſtitus omniá monaſteria cernuntur) mira interiorum literarum ignoratio eſt: ita, vt nec, quis ſit ſui auctor inſtituti, aliqui reſpondere ſciuerint, cùm hæc de ijs quæreremus. Diui tamen Baſilij quandam eſſe ſpeciem conijcitur. Monialium item nõ deſunt Monaſteria, ſiue domicilla, ſed quæ longè abſunt à cultu, cuſtodiaque noſtrarum. Quibus autem in vniuerſum Moſci erroribus impli-

cãtur, ex eo intelligi poteſt, quòd antè quingentos annos, Duce Moſcorum Volodimero, Chriſtianam fidem à Schiſmaticis hęreticis acceperunt. Ea imbuti, ac proinde maximo ſeſe beneficiò deuinctos putantes, facilè crediderunt, quicquid de Latinis Gręci (Romanæ gloriæ, atque pietatis æmuli) obloquebantur. In ea verò opinione alti, & à teneris educati, Chronicaq́; corrupta legentes, nec habentes, qui iſtas ex eorum animis calumnias ſeriò poſſent abſtergere, à Catholicis valdè abhorruerunt. Itaque cùm ingens alicui malum imprecantur, Vtinam te, inquiunt, Latinæ fidei videam. Cùm verò imaginem aliquam piam ex ijs, quibus Catholici vtuntur, à ſuis ſimplicioribus coli animaduertunt, Ne colas, aiunt, quia noſtræ fidei non ſunt.

CVM autem nobiſcum, iubente Principe (officijne, an obſeruandi cauſa) nobiles quidam, aſsignati neceſſarijs rebus procurandis, comedere ſoliti eſſent, nec aſſurgebant, cùm menſæ benediceremus, aut gratias DEO ageremus; nec item noſtras imagines venerari, aut vllo in honore habere (cùm ſuas tantùm non adorent) nec alia id genus facere volebãt. Quin verò Princeps, quotieſcunq; externos Legatos alloquitur, ijs recedentibus (ſicut & nobis contigit) manus è deaurata pelui, quæ ſuper ſcamno cõſpectui omnium patet, quaſi ad expiationem, ſolet abluere. Quo facto, Proceres, ac reliqui nobiles, quorum frequens ſolet eſſe conſeſſus, ſic in ſuo Schiſmate, atq; à nobis Chriſtianis auerſione, obfirmantur, vt nihil ſuprà. Ego verò, licèt expectandũ eſſe tempus, quo ingenia illa mature ſcerent ad pietatem, intelligebam, ęgerrimè tamen hoc ferebam, ſperans quidem non longiùs futurum, cùm vel alij Chriſtiani Principes id Moſco obijcient, aut Legatos ſeſe ad eũ non miſſuros ampliùs ſignificabunt, niſi ab illa ſordida ablutione deſiſtat. Ita porrò Moſci, tradito per manum à maioribus ſuis inſtituto, à pueris loqui, ac ſentire de ſuo Principe ſoliti ſunt, vt interrogati ſæpius reſpondeant: Solus DEVS, & magnus Dominus, (hoc eſt, Princeps) hoc ſcit: Ipſe noſter magnus Dominus nouit omnia: Is vnico verbo omnes nodos, ac difficultates poteſt ſoluere: Nulla religio eſt, cuius ille ritus ac dogmata neſciat: Quicquid habemus, aut cũ rectè equitamus, vel valemus, id Clementia Magni Domini obtinemus. Is verò hanc de ſe exiſtimationem apud ſuos mira diligentia fouet, prorſus vt quaſi Rex Sacrorum, ſimulq́ue Imperator videri velit; Pontificiam autem, ac plùs quàm Regiam Maieſtatem ipſis in veſtibus, conſeſſu, ac reliquis præ ſe ferat. A Græcis Patriarchis, & Imperatoribus mutuatum eſſe omnia, aliquis dixerit, atq; ad ſui honorem, quæ ad DEI cultum referebantur, traduxiſſe. Tiaram enim vnionibus, ac gemmis ornatiſsimam, eamq́; non vnam tantùm (quam oſtentandæ amplitudini mutat identidem, cùm & Byſantio ſibi delatam dicat) aut apud ſe habet, cùm ſedet in throno, aut geſtat in capite. Pedũ, ſeu Paſtorale in manu leua, Chriſtalli ſat magnis globis, tanquam nodis, interſtinctum: Talarem veſtem, quali ferè Pontifices maximi vti ſolent, cùm ſolenniter procedunt ad Sacrum, & manus plenas annulorum gerit, cum prægrandibus gemmis. Imaginem item Saluatoris ad dexteram, ac Beatiſsimæ Virginis ſupra Cathedram, in qua ſedet: binosq́ue albis ſagis indutos, atq; bipennibus ad humeros munitos habet vtrinque ſtantes, quaſi Regij corporis ſtipatores. Ceterùm ſubſellia interioris, & anterioris cubiculi, referta hominibus, qui veſtibus aureis (quas niſi ipſi habeant, Princeps, Legatis aduenientibus, ſolet vtendas dare) induti vſque ad talos, referunt ſpeciem Diaconorum, cùm hi Sacerdotes Sacra facturos proſequuntur. Hi autem miro ſilentio, ab ore nutuq́; Principis pendent; cuius ad ſiniſtram maior natu humiliore in loco filius ſedet, Tiaram & ipſe habens, licèt minorem, in ſcamno, oblongaq́ue veſte, & ea precioſiſsima indutus. Atq; hi duo, pater & filius, cùm menſæ accumbunt, pluribus crucis conſignationibus ſeſe muniunt, antequam vnumquodque ferculum, aut potum delibent, vel guſtẽt. Ad ſacrum autem, atq; ad templum quotidie (nec ſemel) eunt: dumq́; id fit, nunquam ſedent, niſi cùm pars aliqua homiliæ, vel ſancti alicuius apud eos viri vita recitatur. Quin verò ipſi quoque fronte humum ex religione percutiunt: ieiuniaq́ue ſua ſedulò obſeruantes, eam, quam dixi, pietatis opinionem in ſubditorũ animis figunt, ac fouent. Principi verò ipſi Conſeſſarius Sacerdos eſt proprius, qui eum quâcumque comitatur, Moſcua exeuntem: cui etſi Princeps ſingulis annis peccata confitetur, Euchariſtiam tamen non ſumit ampliùs, quòd ei, qui plures quàm tres vxores duxerit, fas non ſit, ex eorum legibus, Chriſti Domini corpori communicare. Nam & Princeps, vbi ex Anaſtaſia prima vxore, quæ olim deceſsit, duos, qui adhuc ſuperſtites ſunt, filios ſuſcepit, ſex alias vxores (ſiue quo nomine alio vocet quis) virgines duxit; quarum aliquas varijs de cauſsis in monaſteria intruſit: cumq́; adhuc aliquæ earum viuere dicantur, ſeptimam tamen, quæ vocatur Maria, filia Theodori Nagoi (quã ſuperiore anno ſibi in ſuo illo matrimonij genere adiunxit) apud ſe habet. Ioãnes

nes item maior natu filius, non plus viginti licèt annos natus, tertiam habet vxorem; primis duabus (ſic patre iubente, filio autē dolente) in monaſteria incluſis. At Theodoro alteri filio ea, quam primò duxit, adhuc eſt; adoleſcenti (vt ferunt) ſatis innocenti, nec à Catholicis abhorrenti. Quanquam, vt ſtatura corporis non æquat ætatem, & verò barbam habet, quæ primogenito deeſt, non permittitur venire in cōſpectum eorum, qui à Principibus externis ad Magnum Moſcouiæ Ducem mittūtur. Porrò Ioannis primogeniti vxor (ſi ita vocanda ſit) Helena vocatur, Ioannis Scheremitoni nobilis Moſci filia: Theodori verò Hirene, cui Theodorus Godonus eſt pater.

Iam verò Princeps, cùm ſuarum omnium Prouinciarum, quæq; in ijs ſunt, hæredem ſe agnoſcat, & dicat, bona & prædia, quibus vult, tradit: quibus autem vult, & quando libet, adimit. Quæ res etiam facit, vt à ſuo Schiſmate diſcedere non audeant, & in bella quiſque ſine ſtipendio prodeat. Pendent verò ſic à Principis nutu, vt quocunq; mittuntur aduolent, idq; faciant, nō tam ſui, quàm cauſa liberorum, quibus, ſi ſpecimèn aliquod præbeant, eorumq; parētes rectè ſe geſſerint, aut omnia, aut partem bonorum Princeps cōcedit. Sic bonorum, & corporum, animorumq;, ac quaſi cogitationum vult eſſe integer Dominus. Cùm autem velit omnia noſcere, quæ inter ſuos geruntur, ſit, vt nemo penè audeat hiſcere; aut ſi quid proferat, id ad gratiam aucupandam, vel ad ſupplicium declinandum ſpectet. Ad externos autem commigrare, abſque illius ſcitu, & adeò miſſu, non licet. Itaque etſi mercatores aliarum regionum in Moſcouiam nauigant, aut commeāt: nemo tameo ex Moſcis ad alienos ſolet tranſmigrare, niſi miſſus; ac ne naues quidem habere permittitur, ne ea ratione diffugiat, aut nimia cum externis conſuetudine contracta, aliquod deniq; Principi incōmodum afferri putetur. At verò, ne ijs quidē, quos ille interdum ad Chriſtianos Principes allegat, licet, vt eoſdem, quos mutuò ijdemmet Principes ad Magnum Moſcouiæ Ducem mittunt, alloquantur. Quemadmodū nec Thomæ Seuerigeno licuit nobiſcum loqui, amiciſsimè licet, & perhonorificè per Italiam, V. Beatitudine iubente, à nobis deducto. Quod tamen eo mirandum eſt minùs, quòd Legatis quaotumlibet magnis, etſi in Ciuitate Moſcua datur amplū hoſpicium: ſic tamen eſt præaltis ſudibus circum ſeptum, vt inde nec domos aliquas intuēri, neq; cum vllo omnino loqui, oeeducere quidem (vt & noſtris aurigis accidit) ad aquandum equos poſsint. Sed nec ipſis Medicis, quorum duo tantùm in vniuerſa Principis ditione ſunt, alteri Italo, Belgæ alteri, licet egrotū inuiſere, niſi id Princeps conceſſerit. Porrò nec collegia, neq; Academiæ vllæ ſunt; ſed ſcholæ duntaxat aliquæ, in quibus legere, & ſcribere docentur pueri, idq; ex Euāgelijs, Apoſtolorum Actis, Chronico quod habent, & quibuſdam, vt ſancti potiſsimùm Ioannis Chryſoſtomi, Homelijs, vel Sanctorum, aut eorum, quos habent pro Sanctis hiſtorijs ac vitis. Quod ſi quis maiorem in literis progreſſum facere velle videretur, vel alias ſcientias imbibere, is nec ſuſpicione careret, nec impunè abiret. Eò enim ſpectaſſe videntur Magni Moſcouiæ Duces, vt non taotùm, quæ inde oriri poſſet, hæreſum occaſionem ambuerent, quantum præciderent viam, qua ipſo Principe doctior, aut ſapientior aliquis haberetur. Atque inde fit, vt neque Amanuenſes, & Scribæ (ſic enim eos vocant, qui ſunt à Secretis) nec ipſe Cancellarius, qui eis præeſt, vix quidquam ſcribat, vel reſpondeat ijs, qui ab externis Principibus veniunt, quin Magnus ipſe Dux, longa ſatis, neq; neceſſaria, vel titulorum, & rerum propoſitarum repetitione, dictet: dictatum deinde Senatores Nuncijs, aut Legatis ſic ex ſcripto referant, vt partitis inter ſeſe ſchedis, omnes ordine ſua recitent. Quod mihi aliquando per quatuor integras horas contigit, cùm reſpondiſſe ad omnia minùs vnius horæ ſpacio potuiſſent. Antequam verò quiſq; aliquid recitat, aſſurgentibus ad Principis nomen omnibus, dicit, Magnus Dominus totius Ruſsiæ, iuſsit tibi Legatō, vel Nuncio talis &c, hæc referri: quæ nec vnus ipſe pergit vſque ad finem proferre, ſed ab altero mox interceptus, ex ſcheda eidem propoſita nectit conſequentia. Sed & tanta (quaſi dixerim) religione in menſis aſſurgunt omnes, quotieſcunq; Princeps alicui propinat, vel cibum mittit, nihil vt antiquius vidcantur habere, quàm vt ipſi continens, neq; vnquā intermiſſum omnibus in rebus, tributum venerationis pendant, ac ferè iuge ſuorum animorum ſacrificium ei offerant. Quantalibet autem auctoritate polleat aliquis, is ſi graue (aut quod graue videatur) commiſerit crimen, iubente, vel annuente Principe, extremo ſupplicio plectitur, ac plerūque in aquam demergitur, aut verberibus afficitur. Nec tamen id vſque adeò dedecori ducitur, quin etiam affecti verberibus Principi gratias agant. Porrò ad hæc, quæ tractaodis rebus, & inſinuandæ religioni, non minima videri poſſuot incommoda, accedit, quòd cùm Legati Principis Vilnā ſæpe, aliaſq; ad Poloniei Regni Prouincias, de pace, inducijsúe iuerint, varias eſſe hæreticorum ſectas, quibus ea Ciuitas ſcatet,

acceperunt. Quare & de ijs dicunt, Quod manè credunt, id à prandio pernegare: & eiuſmodi eſſe Catholicos omnes, atque adeò ipſum Poloniæ Regem Stephanum, ſatis affirmabant. Sed hoc illis, & Senatoribus conſtanter eximimus. Cùm autem Lutherani ex Germania, & Caluiniani, reliquiq́; ex Anglia, in Moſcouia ſoleant habere commercia, hi iam diu duo templa obtinuerant, nomine Romanæ religionis, cui ſeſe eſſe addictos, inter hanc gentem, rerũ iſtarum haud peritiſsimam, iactitárant. Nõ leui certè Satanæ aſtu, qui ea ratione vel ijs conciliare auctoritatem, quaſi eſſent Catholici; vel in Catholicos diſſenſionis, atq; illorum improbitatis culpam conijcere conabatur: vt videlicet noſtris ad oſtium fidei pandendum aditus impediretur. Sed magna iudicia, & abyſſus multiformis ſapientiæ DEI, non ſinunt quidquam occultum non reuelari, ac tandem in eorum caput malitiæ ſpicula retorqueri, quæ in alios intorquent heretici; verè ſemen maledictum. Princeps igitur ante biennium, ſiue quòd aliquid inaudiuerat eiuſmodi, ſiue quòd ſuis metueret, ne eo fermento inficerentur, variasq́; ſectas introducerent, conceſſa illis duo templa comburi mandauit: ſicq́; in hypocauſtis ſecretù res ſuas agunt. Hanc autem de Romanis opinionem, quaſi ijdem eſſemus cũ Lutheranis, alijsq́; hæreticis, neceſſe fuit ex Principis, ac Senatorum animis euellere: cùm nobis pro aliquibus Sacerdotibus, qui venturi eſſent ex Italia, locum petentibus, primò negaſſet præciſè Princeps ſe Eccleſiam conceſſurum, ſed tamen poſteà dixerit ſe permiſſurum, aliqua vt in domo religionem ſuam colerent, Catholiciq́; Romano ritu, (ſicut alij Germani in campo ipſis aſsignato) ſepelirentur. Illum ergo de tota re liquidiùs docentes, fidem publicam pro ipſis Catholicis Sacerdotibus, ac mercatoribus, necnõ alteram pro Legatis, ac Nuncijs Apoſtolicę Sedis obtinuimus, vt ingreſſuris in Moſcouiam nouas literas commeatus, ſeu ſalui conductus ea de re, petere non opus fore videatur. Quæ quidem res à Clemente VII. cum Baſilio huius Principis patre tentata, non potuit ad exitum perduci. Sed & tranſitum, atq; itineris Duces per ſuam ditionẽ pollicitus eſt Princeps tradere ijs, quos Pontif. Max. in Aſiam mittere iudicaret, ſi quando promouendum eò eſſe fidei negocium, per eas regiones cenſeret.

IAM quod attinet ad Sacrum, officiaúe Diuina, hæc omnia Ruthenicè, ſeu potiùs lingua Moſcouitica recitantur; quæ ferè prorſus eadem eſt, qua ſubditi Poloniæ Regis Rutheni vtuntur. Libros autem omnes ipſi deſcribunt, nec typis cudunt, niſi cũ pro ipſo tantùm Principe aliquid prælo ſubijcitur, in oppido, quod Sloboda Alexandreska dicitur, vbi Typographiam habet: idq́; oppidum nonaginta Italicis milliarib. quæ ipſi Verſtas nominant, Moſcua diſtat. Cęterùm quos ipſi libros ferè lectitant, aut etiam peritiores Monachi verſant, eorum nomina, quantum hoc tempore aſſequi potuimus erunt in Calce huius narrationis adſcripta, vnà cum illorum Calendario, ex quo intelligi poſsit, quorum anniuerſarios dies Sanctorum celebrant, vel item aliorum, quorum ſanctitas Latinis, & Græcis necdum innotuit.

QVOD autem in ſuo de Moſconia Commentario ſcripſerat Ioulus, Quatuor Latinæ Eccleſiæ Doctorum, & aliorum Patrũ ſcripta circumferri apud hanc gentem, in eius linguam conuerſa (quam item Slauicam eſſe putabat) id nondum reſciri potuit, licèt à me accuratè perquiſitum ſit. Quin verò, ne illorum quidem nomina huc perueniſſe, ſatis veriſimile eſt, quòd ea, præter D. Ambroſij nomen, in eorum Kalendario, (in quo tamen quorundam Pontificum Romanorum, Syluestri, Gregorij Magni, & aliorum mentio fit) non ſunt inſcripta. Et quidem illa apud aulicos ipſos, qui ſolent Principem comitari, fuiſſe videntur hactenus inaudita. Nec verò Slauicam linguam nòrunt, niſi quantum hæc cum Polonica, Ruthenica, & alijs eiuſmodi ſic habet affinitatem, vt quem Moſcuam miſi Sacerdotem, natione Slauũ, is pleraq; iam multa Moſcouiticæ linguę ſtatim aſſequebatur, cùm contra Moſci Slauicam difficiliùs percipere viderentur.

CVM ergo tantùm Ruthenicè nnſcant, fit vt neq; vlli commodo ſit Gręca lingua, Synoduſúe Florentina edita Græcè, quam in conſeſſu procerum frequenti Principi illi V. B. nomine in arce Stariciæ ad Volgam fluuium tradidi. Neminem enim habet, qui eam calleat linguam, niſi quòd relatum eſt nobis, anno ſuperiore veniſſe Byzantio quoſdam Græcos, qui Principis mãdato Moſcum aliquem docent, vt interpretis ea in lingua operam præſtet. Verùm corruptam, & quali Gręci hoc tempore vtuntur, eam potiùs eſſe credo, quàm priſcam, aut illam, qua Patres antiqui libros, Synodoſq́; conſcripſere. Itaq; ne ipſa quidem vnionis, quæ dicitur Bulla, ſeu Diploma, ab Eugenio quarto latum, nobisq́; ex ipſo exemplari ab Illuſtriſsimo Cardinali S. Seuerinę traditum, vſui eſſe potuit, quamuis Latinè, Græcè, ac Ruthenicè ſcripta tum fuerit. Qui enim Diploma illud Ruthenicè verterat, eum nec characteres, nec linguam omnino Moſcouiticam nouiſſe, ſed mixtã aliquã ex Boſſinenſi, ac Croatica, animaduerſum

uerſũ eſt ab ijs quos mecũ ex regis Poloniæ Ruſſia, & ex Auſtria duxerã: quiq́, & ipsũ, & fidei profeſsionẽ à Pio Quarto editã, vt verterent in Ruthenicum idioma, quali hodie vtuntur, curatum eſt: eo animo, vt ab aliquibus peritioribus in Regijs caſtris, ad quæ propero, vbi fuerit examinata, quã primùm Vilnæ edatur in lucem, ſicq́; vtrique Ruſsiæ Polonici Regni, ac Magni Ducatus Moſcouiæ, Deo adiuuãte, cõſulatur.

Nec verò niſi paucißimos habent, qui Latinam linguam calleant, qui quidẽ præter medicos illos, de quibus dictum eſt ſuprà, trium nùmerum haud excedunt, hiq́; Poloni ſunt omnes, Iacobus Zaborouius, Ioannes Bucouius, & Chriſtophorus Caieuius. Illi quidem duo multos ante annos ex Polonia, ex oppido Vredoco, hic verò ante triennium, cum ad Bogdanum Alexandri, ſuum Dominum, & Valachiæ Voyuodam, quem putabat adhuc eſſe ſuperſtitẽ veniſſet, à Principe retentus eſt: quẽ etſi peritiorem Latinæ linguæ eſſe dixerunt, eum tamen haud nobiſcũ agere, hactenus permiſſum fuit. Inde ergo factum eſt, vt laboratum ſit vehementer, antequam ea, quæ ſcripto (vti petierat Princeps) traderemus, vel quæ cum Senatoribus ſubinde agebantur, ad plenam ipſorũ notitiam peruenirent. Ineptè etiam illi pleraq́;, neq́; ad rem ſæpè noſtra vertebant: earum verò præcipuè rerum maximam partem omiſerant, quas Principi fore moleſtas, aut certè ſibimet ipſis aliquid periculi creaturas ab eo timebant; cuiuſmodi erant, quæ ad negocium de religione primariũ ſpectabant. Quod eos alijs quoq́; in Principum literis, licèt Ruthenicè ex Lituania ſcriberẽtur, facere, quibus in rebus dictio non eadem eſt cũ Moſcouitica, valdè mihi probabile eſt. Actamen Diuino beneficio, incommodũ quoque hoc ſuperatum eſt, inſinuatione tandem noſtrorum interpretum, quos antea nolebant admittere, ſcriptisq́; noſtris omnibus ab ijs integrè verſis: quę Principi, ac Senatoribus tradita fecêre, vt reſponſionem nobis vberiorem nõ in colloquijs ſolùm, verùm etiam ſcripto tradiderint. Verſionis aũt illius, à noſtris interpretibus factæ, exemplum Ruthenicum, præter Latinum exemplar, iſthuc mittam, vt ſi quis aliquando huic operi ſucceſſerit, eadem vel Principi huic, vel eius filio, ac poſteris reuocari poſsint ad mentem.

Porrò populus vix vnquam ab opere vacat, niſi ipſo die Beatiſsimæ virginis annunciatæ: ſicq́; Dominicis, ac reliquis omnibus dieb⁹ profeſtis (ne excepto quidem Paſchatis die) operatur: ſibi enim perſuaſum habet, ſpectare tantũ ad nobiles, vt ad ſacra, templaq́; tam ſæpè proficiſcantur. Ceterùm contenti ſunt populares ſua ſimplicitate, plurimaq́; crucis conſignatione, & reuerẽtiſsimo erga pias imagines cultu; quas decentiſsimè pingunt, & ad viuũ exprimunt, nudas in eis corporis partes omninò exhorrentes. Ieiuniorum aũt, & à carne, ac lacticinijs abſtinentiæ tenaciſsimi, Eccleſias rarò; Nobiles verò mulieres, ac virgines nũquã eas penè inuiſunt, niſi quo tempore, Paſchatis nempè, Euchariſtiã ſumunt. Concionatores non habent; ſed tãtùm, quas diximus, vitas Sanctorum, vel eorum, quos pro ſanctis venerantur, atque homiliæ partem vt dixi, (ex D. præſertim Chryſoſtomo) à Poppis ſuis audiũt. Orantes ſtant, interdũq́; fronte percutiũt terrã; quod illis quoq́; in ſalutandis primarijs viris aliquando, & in eleemoſyna petenda ſolemne eſt. Quatuot candelæ ad quatuor fontis partes accenſę ponuntur, quibus deinde extinctis, baptiſma adhibetur infantibus, trina totius corporis merſione. Aegroti vix vllum remedium adhibent, quã vel cremati vini, vel aquæ, in quam Sanctorum reliquias impoſuerint potum, vel aquæ, à Sacerdotibus orationibus ſanctificatæ, aſperſionem; vel nuncupationem votorum, quæ plerũq́; Beatiſsimæ Virgini, ijsue quos habent pro ſanctis, offerũt. Reſtituta valetudine, imagines quoq́; argenteas ijſdẽ affigunt, antiquiſsimæ Eccleſiæ morem ſeruantes, niſi in ſanctorum apud eos quorundam exiſtimatione errarent. Moribundis Euchariſtiam ſine facibus afferunt, eosq́; extrema vnctione inungunt, peccata ſua in primis Sacerdoti confitentes: quod & ſingulis annis, cùm valent, atque aliquando ſæpiùs, faciunt. Cùm funus effertur, id Poppi, Laiciq́ue candelis quibuſdam paruulis ardentibus, quas gerunt in manibus, proſequuntur, nulla pręlata cruce: imagine tantũ pia demortui pectori hęrente, qui ſic linteamine totus obuoluitur, ſola vt facies cerni poſsit. Nihil verò aliud concinunt, præter illud triſagion, Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte & immortalis. Cũ autem cadauer mandant ſepulturæ; Recordare, inquiunt, Domine animæ huius: ac quædam in eum ſenſum, ex Græcorum Liturgijs, aut ex D. Dionyſio Areopagita, verba proferunt. Mortuum oſculantur: ſi quis autem nobilior moritur, hunc Metropolita, quiq́ue alius adeſt in ciuitate Epiſcopus, comitantur, quouſq́; in ſepulturam illatum ſit cadauer. Ceterùm D. Nicolaum Myreæ Epiſcopũ magnoperè venerantur: quem non depictum tantùm, verùm etiam penè totum exſculptum vidimus, non procul Nouogardia magna; cùm (quo in loco religioſè, imagone, an ſtatua illa, erat expoſita) Monachi nobis obuiã veniſſent,

niſſent, In altera patina aquam benedictã, & crucem, in altera verò panem, ac ſal, vt ſolent, offerentes. Vocant autem S. Nicolaũ Czudothvvoretz, quaſi θαυματοῦργον, id eſt, miraculorum patratorem: quem nõ adeò colunt, vt vel Chriſto Domino æquent, vel Sanctorum maximum exiſtiment, niſi quis, minùs veritatem edoctus, in ea re erret. Obliquas deinde (vt ipſi dicunt) & curuas ferias ſextas quaſdam habent, quas Niedziela VVſierciedna nominant, quibus deſignatur, totam hebdomadam eſſe quaſi Dominicam. Nam à Domini Natiuitate vſque ad Epiphaniam, & octo poſt Paſcha dies, ac quibuſdam alijs, qui ieiunium (quod ipſi vocant S. Petri) antecedunt, vt & ijs, qui magnam Quadrageſimam præceſſere, carnes edunt, lautiusq; viuunt. Peruigilia verò (vt Catholici) non habent. Si quis profeſtus, vel anniuerſarius alterius celebrationis dies in Paſchatis incidit diem, eum in alium haud transferunt. Bis in anno, ſemel in die Epiphaniç, iterum ante Beatiſsimæ Virginis Aſſumptionem, benedicit Metropolita flumini Moſcuæ, alij verò Sacerdotes alijs fluminibus. In eo multi mares, fæminæq; trina merſione toti immerguntur. Equi item & imagines quaſi baptizãtur, ac propterea id Chreſczenie eorum lingua, id eſt, baptizatio dicitur. Qui mos, ſiue ritus licèt non præceptus ſit omnibus, plures tamen eum ex religione ſic ſeruant, vt ægroti quoq;, qui ſibi ea ratione putant ad valetudinem conſulere, ſummo in gelu effoſſa glacie, per foramen in aquam demiſsi, eximantur. At & cùm eſſem in Alba Ruſsia, relatum eſt mihi, in ea, quæ Rubra dicitur, quæq; item, vt Alba, Poloniæ Regi ſubdita eſt, Drohoblcij puteum eſſe aquæ ſalſæ, cui cum ſolenni ſupplicatione Sacerdotes, vbi benedixerint, ea populũ aſpergunt. Inter Sacerdotes autem ſunt Protopoppi, quaſi Archipresbyteri, & Archidiaconi, quibus maior (vt etiam apud nos ſit) honor defertur. Ex his igitur, quæ hactenus hoc in itinere, vel ipſi vidimus, vel ex Moſcis audiuimus, intelligi poteſt, quanto Diuini cultus, & Eccleſiæ bono fuiſſent, qui Europæ, atq; Aſiæ fines attingunt, ſi Orthodoxã Initiò fidem hauſiſſent, vel adeò hodieq; haurirent: Catholici aũt Principes huic genti viciniores, eandem (cùm facilè olim potuiſſent) in re Catholicæ religionis, quam hi ſeruant in Schiſmate, conſtantiã à ſuis populis ſeruari procuraſſent. Quoniam verò Moſci alijs ritibus, & erroribus impliciti ſunt, propterea hi, cùm à Poloniæ Rege ad Magnum Moſcouiæ Ducem, reuerſus fuero, ſic à me perſcribentur, vt ſimul, quid ijs refutandis reſponderi poſsit, Deo aſpirante, adijciam.

DIFFICVLTAS, SPES, RATIO Catholicæ religionis in Moſcouiam promouendæ.

CVM ex ijs, quæ dicta ſunt, perdifficile videatur fore negotium inſinuandæ in Moſcouiam Catholicæ fidei; tùm eò difficiliùs videri poſſet, ſi cetera, quæ dicenda ſunt breui attigero. Primùm enim cũ maxima populi pars ignoret, quid ſchiſma ſit; religionis autem ritus & dogmata, quæ credunt, nunquam habuerint, qui à recta fide aliena eſſe illis oſtenderet: ſi quis Catholicus Sacerdos ad eos acceſſerit, vereri fortaſſe poterit (cùm adhuc Euangelio & veritati prędicandæ non omnino pateat oſtium) an illis inijcere de ipſorum ſchiſmate ſcrupulum debeat, ceteroquin rudioribus, in ſua ſimplicitate forſan ſaluandis.

CVM autem grauiſsimè plecteretur, qui de Ruthenis ritibus, aut dogmatibus quidquam obloqui auderet; concionandi autem facultas omnis tollatur, qua ferè vnica via inſerendæ Euangelij luci, vti ſolita eſt Diuina ſapientia; nec verò (ſicut dictũ eſt) magna pars hominum accedat ad templa: res plena periculi videtur, ſi quis eiuſmodi aliquid tentet, cùm præſertim, niſi hoc ex voto ſuccederet, maiores poſſet parere difficultates.

Accedit, quòd Aulici cum Principe (in quibus rei totius ſumma poſita eſt) cùm de Catholicis, atq; adeò de Romanis multa ex mercatoribus, qui pene omnes hæretici ſunt, audiuerint, & continenter audiant, ea peruertunt in peiorem partem; numerum propè innumerabilem Catholicorum, & plurima pietatis opera, conſenſumq; in fide vnanimem, ac Diuini cultus maieſtatem, quæ apud nos eſt, nunquam audientes. Cùm verò Antiſtites, ac Sacerdotes noſtros cum ſuis Epiſcopis, ac Monachis conferunt, hos eſſe ſanctiores, ac proinde ſynceriorem cultum, vērioremq; religionem habere ſeſe putant; quòd ab hæreticis miras (vt hi ſolent) blaſphemias audiant.

Natura verò Schiſmatis cùm ea ſit, vt pietatis ſpeciem, remque ipſam magna ex parte retinens, his contẽta ſit (quo ſuco etiam noſtro tempore hæretici populos deceperunt) caput autem miniſteriale non habeat, & proinde neque primarium habeat, vnde ſpiritualis vitæ ſenſum, & motum accipiat: vix rationis vllius vim intrinſecus admittit; etſi quid veritate cogente, admittit, hoc vix retinet diu. Itaque operam & oleũ inter hos, qui ex Scythis, Tartarisq; permiſti ſunt, viderentur ij perdere, qui alibi futuri eſſent vtiliores. Nam & quàm peruicaces fuerint D. Auguſtini tẽpore Donatiſtæ, cũ pleraq; omnia retinerent,

ab

ab ipſo tamen Chriſti Vicario tantummodò (ſi tantùmodò dicẽdum ſit id, quod eſt maximum) ſeiuncti, Eccleſiæ notum eſt. Atqui etiam Græci ipſi, vnde hi ſchiſma ebiberùnt, cùm ſummam charitatem, ſumptus, & veritatem Sedis Apoſtolicæ experti, ſe quaterdecies publica confeſsione nobis adiunxerint, ac tamen ſemper ab ea receſſerint, oſtendunt, quid de pullo mali oui ſperandum ſit.

Sed & Magnus Moſcouiæ Dux, cùm à ſuis Legatis, qui de pace venerant Vilnam, cognouiſſet, me ad Poloniæ Regem à V.B. veniſſe, ſcripſerat per Chriſtopherũ Dzerzeciũ ipſi Regi, Moſcos à Synodi Florẽtinę tempore cum Eccleſia Catholica fuiſſe eadem in religione coniunctos; ſeq; ſinere, vt Catholici in Moſcouia ſuis ritibus vterentur. Veruntamen ſe nihil minus hactenus cogitaſſe planè indicauit. Quin verò, cùm Liuoniæ magna parte ſubacta, Catholicos inde ad vnum eiecerit, cultumq; Ruthenicum armis paſsim inuexerit, ac diligentiſsmè ſtatuerit (Auum qui idipſum Nouogardiæ fecerat, patremque ſecutus) cumque mihi longa cum eius Conſiliarijs colloquia habenti, deprompta fuiſſent ex penitioribus Archiuis ſcripta, & formulæ, quas ad res ſuas, aduerſus Poloniæ Regem tuendas, Pontifici Maximo cupiebat eſſe cognitas: ſatis certò collegi, quidquid de amicitia continuanda cum Pontificib' Maximis, ac Cæſaribus, aut alijs Principibus, à tempore Leonis X. ac Clementis Septimi, eius Pater Baſilius, vel hic ipſe modò cum V. B. tentauit, id ad ſuæ ditionis, ac ſchiſmatis terminos propagandos, armaque ad hanc rem ſibi comparanda ſpectaſſe. Non ſecùs ac ſuperioribus annis Turca fecerat, qui quorundam malis artibus aut quæſitam, aut oblatam Chriſtianorũ amicitiã; in Europæ viſcera peruaſit.

Nam quòd ad Regios, & adeò Cæſareos titulos attinet, nihil ille aliunde petit, qui ſibi illos vendicauit: eminentes verò Principes quoſdam eo adduxit, vt ſe fratrem Cæſaris, Czar verò, id eſt, aut Regem, aut Imperatorem Caſani, & Aſtracani in litteris vocet. Quibus nominibus cùm à V.B. non appelletur in litteris, non adeò contentus eſt; quin verò ægrè tulit, quòd in ijs alia ſaltem inſcriptio non eſſet, adnumeratis aliquibus Prouincijs, quibus præeſt. Sed hæc forſan V. B. perpendet, ſi quando vaſtitate prouinciarum iſtius Principis, ſpeq; illum ad meliora alliciendi, aliquid addendũ ſit, ac calamus quaſſatus nõ conteratur. Et tamẽ ſic ei ſcribatur, vt Dominus non totius Ruſsiæ, ſed Ruſsiæ tantũ, neq; Liuoniæ hæres, aut ſimile aliquid, in alienum præiudicium, appelletur.

Praeterea non minima difficultas eſt, quæ Moſcos in Schiſmate detinet, quòd (licèt res planę fabuloſa ſit) corpora quorundam, qui Schiſmatici fuerunt, integra ſeſe habere gloriantur, per quos miracula frequenter edi, cæcis viſum reſtitui, ægrotos ſanari conſtanter affirmant. Vt plurimi periculi res eſſe videatur, ſi quis illorũ corporum eleuet præceptam animis ſanctitatem, aut quaſi dubius quærat, num ij verè ſancti, martyresúe fuerint. Inter alios autem numerantur Gleba, & Boris, Petrus Metropolita, Alexius, quorum corpora extare aiunt Moſcuæ; Sergius item quidam Monachus ante vndeuiginti annos mortuus, qui in Monaſterio Trinitatis aſſeruatur, procul ab ea ciuitate milliaribus Italicis ſexaginta. Quo in Monaſterio ducenti circiter Monachi eſſe feruntur, vniuerſæ Moſcouiæ primario, ac ſatis opulento. Eò verò ad diem ipſius Sergij anniuerſarium celebrandum etiam Princeps ex arce Stariciæ, triduo poſt diſceſſum noſtrum (cùm decimo octauo Kal. Octobris versùs Pleſcouiam in viam nos dediſſemus) excurrit, inde in Slobodam Alexandri oppidum, mox ad ſuam Regiam profecturus.

At & illud magni momenti eſſe videtur, quòd difficillimè Ruthenicum Sacrũ desererent, & cum Latino permutarent; vel ipſi adeò Græco vti nos permitterẽt. Quod quidem ſi ad tempus eis concederetur, iam ſedulò eſſet examinandum, num quæ ex Diuino Vetere codice, atq; ex Euangelijs recitantur rectè ſint verſa: quæ res nunquã fortaſsis, ne à Græcis quidem, facta eſt, nec verò fieri facilè poteſt; cùm qui Moſcouiticam linguam, proprietatesq; harum phraſum vnà cum Græca, ſeu Latina lingua intelligat, & ſolida ſimul in Theologia iecerit aliqua fũndamenta, neminem hactenus cognouerim.

Ac quidem Epiſcopos Ruthenorum, qui Poloniæ Regi ſubditi ſunt, audio interdũ Græcè facere Sacrum, quam tamen linguã vix eorum vllus nouit. Quamobrem neq; ab ijs, ſi quis ad Eccleſiam Catholicam accederet, id ſperari poſſet, cùm etiamſi vtrãque linguam callerent, Theologię prorſus ſint imperitiſsimi. Vni verò, aut duobus eiuſmodi tantam rem committere, iudicium eſto V.B. an expediret.

SPES, ET EXEMPLA.

Verum enimuerò nos animat ad meliora ſperanda is, apud quem non eſt impoſsibile omne verbum; quiq; vt quærentibus feriò Dei regnum multa ſolet adijcere, ita hoc potiſsimùm ſeculo in remotiſsimis Indijs, ad Ortum, Occaſum, atque Meridiem, deletis Idolis, trophęum crucis

paſsim excitauit, eademq; Latina lingua Sacrū dici in diuerſiſsimis nationibus exiguo annorum ſpacio fecit. Cumq; quarta hæc mundi pars, quę vergit ad Septentrionem, atq; ad Orientem, reſtet, in qua neceſſe ſit Euangelium rectè annunciari, magnū in ea oſtium aperiri poſſe Orthodoxæ fidei Diuina prouidentia oſtendit: ſi præſertim ijs rationibus, longanimiq; (vt ita dicā) diligentia, quibus tot alia Regna fuére Chriſti iugo ſubiecta, negocium hoc promoueatur. Nam & aliquid eſt, nec ſine Diuino numine factum, quod nunc aditus in Moſcouiam patuerit, V. B. clauū Eccleſiæ regēte, quum nempè operarij coguntur, & ad excolendas vineas inſtitui curantur: quod que DEVS id effici voluerit poſt Synodū Tridentinam, quæ afflata diuinitus, iſtud Seminariorum vnicum eſſe remedium, ad propagandum Euangelium oſtendit: Rege item Poloniæ Stephano, qui armis in Moſcouiam oſtiū Catholicis pateſecit, ac cùm ſapienter intellexiſſet profectionem hanc nec ſuæ dignitati; neq; Reipublicę incommodaturam, in gratiā V. B. (ſummo licèt in belli feruore) conceſsit, vt in Moſcouiam tutò procederem; quod quidem ne in pace quidem alijs permiſſum eſt ſemper. Accedit ipſius magni Ducis erga nos perhonorifica exceptio, qui nec omnia nobis negauit, & vexatione belli dante intellectū, fortaſſe mitior ad reliqua fiet, quā de eius ingenio fama percrebuerat. Vix verò credibile eſt, vt minimus omniū hominum, qualis ego ſum, eā liberè loquendi, & interiora penè omnia, ac ſatis quidem citò ſciendi occaſionem nanciſci alio tempore potuiſſet, niſi Diuina prouidentia, aliquam huius inchoandi negocij horam veniſſe, & ipſi demum negocio ſe adeſſe indicaſſet. Quin verò, cùm oblatā peropportuna occaſione magno Duci ſignificaſſem; videret, num iuſtè à DEO tanti belli moles eius humeris incumberet, quòd Chriſti Vicario de negocio religionis nihil reſpōderet (nectebat enim moras, & diſsimulabat hoc totū) ſe quidem eo verbo vehementer affici oſtendit. Quamobrem mitiora cogitare incepit, ſeq; in reditum ſaltem meum reſponſum mihi hac de re daturū dixit, quod vt tunc certò faceret, ipſum rogaueram. Et quidem aliqua dixiſſe eum ferunt, vnde ſe templū conceſſurum, atq; adeò, ſi pax ſequeretur, ædificaturum noſtris intelleximus: ſed ſerione, an iſta belli vexatione impulſus, cùm egere Pontificis Maximi opera videatur, hęc dixerit, tempus declarabit. Quamuis, vt nihil aliud eſſet, quā id, quod de Catholicis Mercatoribus, & Sacerdotib9 modò conceſsit: quodq; de pace cum duobus Poloniæ, & Sueciæ Regibus inceptū eſt agi: quod item de Chriſtianorum aliquot Principum arctiore vinculo iam ordiri velle DEVS oſtendit (ſi feriò publicū bonum ij plus, quā priuatas res ſpectent) hæc nō vſquequaq; contemnenda eſſe videātur, ijs præſertim, qui ſciunt ædificia non extrui vnico momento integra, nec in fidei negocio ſolere DEVM, ſine ſummis laboribus, atq; perſeuerantia eorum, ad quos pertinet de ouib9 vim ſuā exerere. Sic autem iam inchoata re, non vna anſa præberi poterit de religione agendi, variaq; ferendi cum conſiliarijs, & Aulicis de pietate colloquia: alij verò vel voce, vel exemplo ſaltem doceri poterunt, ac alumni interim inſtitui; gentis lingua addiſci; libelli eo Idiomate & charactere conſcribi, atq; in lucem edi, præſertim ſi Polociæ, ac Derpati (ſi Liuonia reſtituetur à Moſco) noſtri eſſe poterunt, qui tuto in loco Moſcos eâdem opera poſsint excolere. Quæ omnia ſanè aliquam, ac ſine multo ſtrepitu, viam ad rem DEI benè gerendam ſolent complanare.

QVOD verò ad ſchiſmatis naturā, Græcorumq; ingenium pertinet, cùm Rutheni, ſeu Moſci eorundem veſtigijs inſiſtant; Græci autem adeò frequenter ad vomitū redierint, auſim dicere, ſi cùm primū abſoluta fuit Synodus Florentina, libelli ea de re ad populi captum, & communem linguam per Orientem iterum atque iterum ſparſi, Scholæque alumnorum Græcorum inſtitutę fuiſſent, qui veritatem illam illicò, dum plerique adhuc ex Synodo illa recentes in Gręciā tranſmiſerant, hauſiſſent, non ſatis fuiſſet vnus Epheſius Marcus tā ſolido ac Diuino operi ſubuertendo. Et verò tum, ſi Ruthenis quoque conuertendis eadem ratio fuiſſet adhibita, ſegetē fœcundam haberet Eccleſia: quæ, vt ita dicā, non poteſt conſolari, quia non eſt. Sed & præter Eugenium Quartum, ſi Innocentius tertius, Gregorius Decimus, Alexander Sextus, Leo Decimus, & Clemens Septimus hoc negocium aggreſſi, non autem ſola Synodorum conuocatione, aut vnius hominis, atque Epiſtolę miſsione contenti fuiſſent, ſed varijs illis modis, qui Chriſti Legatorum & Apoſtolorum proprij ſemper fuêre, ſedulò rem, ſæpeque vrſiſſent; Ruſsiam aūt. quæ ad Poloniæ Regnum attinet, Catholica religiōe imbui curaſſent, (quod quidem facilè licuiſſet, cùm ea conditione Poloniæ Reges Gręcis Epiſcopis priuilegia conceſsiſſent, ſi Synodum Florentinā ſuiſſent amplexi) iam eam haberemus tanquā validiſsimam machinam, quæ Moſcouitico Schiſmati expugnādo poſſet admoueri. Sed Ruſsia illa, licèt propriore Prouincia, pretermiſſa, & magis incerto

Moſ-

Moſcouiæ negocio præpoſterè tentato, Deus, qui ordinatè omnia diſpenſat, quiq; priùs quàm mundi conuerſionem aggreſſus eſt, triennium Apoſtolis, & Diſcipulis catechizandis inſumpſit, neutriūs negocij hactenus, non ſolùm integrum exitum, ſed ne progreſſum quidem iuſtè permiſit: quoniam ad exemplar, quod nobis monſtratum eſt in CHRISTO, non omnia facta ſunt.

IAM verò, quoniam Moſci ex Scythis, & Tartaris permiſti ſunt, hoc nequaquam fido Chriſti operario faceſcere negocium debet. Nam etiam his Dominus opus habet quos ad imaginem & ſimilitudinem ſuam creatos, vult ſaluos fieri. Vt autem Apoſtolis, ſic Apoſtolicæ Sedi dictum eſt, vt doceat omnes gentes. Quæ Sedes mirificè iuuatur à DEO, cùm hoc, quod Apoſtolico nomine deſignatur, id præſtat; nempe cùm ad reuocandas animas ex errorum barathro mittit operarios, qui pro Chriſto, non pro ſe, aut pro negocijs tantùm humanis Legatione fungantur. Quanquam vt ad hos redeam, ſi nonnulla, quæ ſunt in hac gente, cum noſtris, iam in Eccleſia Catholica antiquiſſimè excultis, cōferantur (quæ quidem ad ſimplicitatem, ad abſtinentiam, ad obedientiam, ad blaſphemiæ ignorationem, aut declinationem ſpectant) eſt quod non minimam ſpem faciat, fore vt pietatis & Catholicæ religionis tenaciores euadant. Sed & cœleſtis gratiæ virtus, tandem naturæ deprauatæ immaniores quoque attemperat mores: nec porrò CHRISTVS, benè valentibus, ſed malè habentibus, venit, vt mederetur.

PORRÒ ſi quis cogitaret, oleum ſe atq; operam perdere; ſi huc miſſus, non haberet initio, cum quibus talentum expenderet, cogitet quid Andreas Ouiedus Societatis noſtræ in Aethiopiam, cũ aliquibus alijs ſocijs miſſus, vir quidem ſingularibus donis præditus, triginta hoſce totos annos fecerit; cui ſi minus quàm ſperabatur. Principis illius, qui Aethiopiæ præerat, conuerſio ſucceſsit, ſuorum tamen laborum ſemen reliquit, quod aliquando, DEO nunquam mentiente, laturum ſit fructum. Qui etiamſi nihil feciſſet omnino, paſſus eſt tamē multa, viamq́; triuit alijs exemplo patientiæ, quam incedant. Quòd ſi Alumnorum ex Aethiopia emittendorum, aut ratio aut facultas ei ſat pauperi conſtitiſſet, aliqua citiùs meſſis erupiſſet. Verùm hoc forſan à V. Beatitudinis charitate ex ijs ſeminibus, quæ pius ille vir ſecreuit à Schiſmate, procurari poterunt, cùm ex Aethiopia Hieroſolymam Abyſſini, vel mercatores, vel alij religionis gratia ſingulis annis adeant.

ERGO non vſq; adeò leuis momenti eſt, à DEO aſciſci tanquam lapidem viuum; ſuper quo Scythæ, Tartari, gensq; remotiſſima Orientis extrui poſſit, quæ peregrinatur à Domino. Cùm item, quod tempus Theologico, ac prius Philoſophico curriculo abſoluendo, aut etiam linguis aliquibus, quæ vix vnquam ad vſum adhibentur impenditur, ei ſi biēnium ad vtiliores has linguas perdiſcendas adiecerint, quibus viui hominum libri ac corda perlegi poſſūt, nunquam futurum ſit, vt eos pœniteat. Sed & hoc ipſo in Moſcouiæ ſolo id efficere, vbi doctrina, probitate, ſanctiſſimis Sacrificijs, vel hæreticorum calumniæ, vel malæ de Catholicis conceptæ opiniones tollantur, acutum ijs addere poterit calcar, quorum vocationis finis eſt ſalus animarũ; qui q; norunt beatæ memoriæ Franciſcum Xaueriũ de Societate noſtra cupiuiſſe corpus ipſum tanquam mancipium Ethnico alicui Indico vendere, vt ea ratione (cùm alia non liceret externis) inter Sinas inuectus, lucem Euangelij inferret: quam etiã ex vinculis Paulus Apoſtolus Romæ intulit; & ex compedibus, & Cryptis Pontifices Maximi non ſolùm in Vrbem, verùm etiam in totum orbem prioribus illis ſeculis inuexerunt.

QVOD autem Magnus hic Moſcouiæ Dux ad ſui duntaxat commodum, Schiſmaq́ue propagandum, amicitiam cum Pontifice Maximo, ceteriſq; Principibus Chriſtianis quæſiuerit, & hinc quoq; mirabiles eſſe Diuinæ prouidētiæ vias cernimus, qui comprehendit aſtutos in aſtutia ſua; ſinitq;, vt non quod ſpirituale, ſed quod animale eſt, præcedat, ne glorietur omnis caro. Dicet autem, vt ſpero, aliquando Eccleſia: Quoniam magna eſt miſericordia Domini, qui Spiritu illo ſuo vnico, atque multiplici de lapidibus poteſt excitare filios Abrahæ. Quod ſi nullo alio ſtimulo vrgeremur, quàm vt, quod Princeps hic in Schiſmate, nos idem in Catholica fide promouenda faceremus, id iudicio DEI declinando permultùm prodeſſet, ne in eo ſurgens ille nos condemnaret; cùm præterea hoc Chriſtiani pectoris pietatem ſaperet; ac verò eſſet in odorem ſuauitatis holocauſtum Domino acceptiſſimum.

RATIONES PROMOVENDAE IN Moſcouiam Catholicæ Religionis.

IN primis ergo Seminarium inſtituendum videtur, quod paternam V. Beatitudinis erga Ruthenos quoq; curam, Orbi terrarũ oſtēdat: operarios aũt (ſine quib. nihil vnquã ſolet huiuſmodi Deus efficere) ſup-

ſuppeditet huic ſanctiſsimo ædificio excitando. Cum verò hoc, ſi Romæ inſtitueretur, ſplendorem quidem Apoſtolicæ Sedi, bonumque apud ceteras omnes, ac præcipuè apud hanc gentem nomen conciliaret; ac quod cum Collegio Græco illhîc fit, id etiam fortè Ruthenis magna ex parte prodeſſet: cogitanda tamen videntur viatica, itineris longitudo, ſaſtus, quem vel oculis ipſis haurire ſolent in vrbe harum hominum regionum Septentrionalium, putantes id ſibi deberi, quod ex charitate fit. Qui tamen, ſi quaſi in probatione, tanquam pauperes, aliquamdiu ſolidam humanitatem imbiberint, ſelectiores aliqui, & pauci poſtea Romam mitti poſſent: eò magis, quòd irritus eſſet labor ac ſumptus, eos iſthuc mittere, qui antè quàm Latinam, aut Græcam linguam nouerint, Italicam perdiſcere debeant; quam in rem temporis multū impendendum eſt, ſicut adoleſcenti illi Moſco cōtigit, quem ante triennium cum Ruthenis nonnullis Romam rediens ex Suecia, ad V. B. adduxi.

Ac Vilna quidem Lituaniæ Metropolis eſt, in qua Collegium, & Vniuerſitas Societatis noſtræ, à V. Beatitudine confirmata, bonum habet numerum Scholaſticorum. Ad eam verò cùm Rutheni quoq; nonnulli cōfluant, hi ſi pauperes ſunt (qui fermè plerique ſunt) ea amplectuntur ſtudia, quæ priuatæ rei procurandæ videant eſſe commodiora: ſin ditiores ſunt, hi aliud ſpectant; quàm vt ſuos labores ad Diuinam rem promouendam referant. Accedit, quòd cùm Magnus Moſcouiæ Dux neminē adhuc permiſerit è ſuis foras emigrare ad literas addiſcendas, id tanto minus facturus eſſe creditur, ſi apud Lituanos audiret id eſſe faciendum, quibus cum aut bellum, aut animi perennis auerſio eſt. At verò vtrique vt genti Ruthenicæ conſulatur, ſi quæreretur, vbinam Seminarium iſtud eſſet inſtituendum; primùm Vilnæ, aut Polociæ, dicerem, pro Ruthenis Poloniæ Regni, proq; ijs, qui huius triennij bello in Moſcouia capti, minùs difficultatis afferre negocio poſſent. Qui verò ex Moſcouia educerentur, hi vel Olomucium, vel Pragam mitterentur, ad Pontificia Seminaria, in quibus ex eius linguæ affinitate cū Ruthenica, facilius, quantum ſatis eſſet doctrinæ, haurirent. Quod ſi fieret, demandā da videretur omninò alicui fido, ac prudenti operario cura, vt illos, ceteroſq; Septentrionales Sueciæ, Gothiæ, ac ſi qui ſunt, alij, interdum inuiſeret, perq; eos & litteras, & libros quaquauerſum ad ſuos mitti curaret; iam verò ſatis inſtructos, ad diuerſa loca tanquam in Vineas emitteret; alios verò eorum loco ſubſtitueret, ex toto hoc Septentrionis, & Orientali tractu. Quibus item omnibus is ipſe procuraret, quoad eius fieri poſſet, vt loci, victuſq; ratio à Principibus, ac Regibus, atq; ab Epiſcopis non deeſſet. Alioquin nec facilè operarij ex Seminarijs ſuppeditabuntur, quorum Præfecti ſatis habent quod agant, ſi regulas obſeruari ab ijs, ac litteris operam dari ſtudeant: nec ipſimet Alumni, quibus non ſtatim ſolet ardor conuertendarum animarum exciri, ijs potiſsimum diſciplinis vacabunt, quæ propoſito huic ſcopo ſunt neceſſariæ.

Interea, quod V. B. nomine cœperam agere cum Sereniſsima Venetorum Repub. acriùs vrgendum eſt: modò, vt vnum, alterumúe mercatorem, priuatos licet homines, ſed probos in Moſcouiā mittant, qui oblatam occaſionē iuuerint, qua Catholici Sacerdotes in hac regione figant pedem. Quod cùm prudentiſsimis illis viris, ad Diuinam gloriam vberiùs promerendam, magni momenti futurum ſit, certè nec inutile aliquando foret, ſi vel ſuperſtite hoc Principe, vel altero mitiore, aut fortaſſe Catholico ſuccedente, id de quo agitur, inter quoſdam Chriſtianos Reges conſtitueretur. Hanc ob cauſſam curatum eſt, vt Moſcus ad eos litteras ſcribat amantes, quas vnà cum meis V. B. ad illos mittā, cū primùm in Regijs Caſtris fuero: ſimulque fidem publicam, qua tutus illis aditus, atq; exitus pateat. Hac verò in mercatorū miſſione non eſt, quod dubitent, aut ob itineris longitudinem, aut ob merces emendas, vendendaſúe, maxima pecunia opus eſſe; cū ſi tantùm, vt quid hic merciū habeatur, venirent inſpecturi, & aliquid ſiue in pelles, ſeu in ceram, mel, coria, & alia eiuſmodi expenderent, nec ipſi iacturam vllam facerent, nec ſi terreſtre iter per Poloniam inſtituerent, id multum pecuniæ exhauriret: cùm etiam acceptis à Poloniæ Rege literis; quas (ſi pax inter iſtos Principes coibit) difficile non erit aſſequi, vix quidquā periculi, incommodiúe futurum ſit ex via. Quin verò, ſi ipſi ſericum, & alia illa, quæ veſtibus ornandis ex Oriente illhuc aduehuntur, aut illhîc parantur, in Moſcouiam afferrent, vno curru multum per Poloniam mercium, ſine grauibus illis vectigalibus, quæ in Italia pendūtur, in Moſcouiam rectiſsima via poſſet importari. Quod ſi oblatę huic rei Reſpub. illa alias ob cauſſas cunctaretur manum admouere, tū fortaſsè expedire cogitaret V. B. vt quæcunq; in hac mea profectiōe acta ſunt cū hoc Principe, Venetis, tanquā filijs paternè ac fidenter, ſiue eorum Oratori communicarentur: vt ea ratione iam, quo referenda ſunt tā inſignis Reipublicæ ſtudia, tanto ſuo

cum

cum bono altiùs perciperet, perceptum mã daret executioni. Ac quidem ego optimè acceptus ab illa Repub. nnn diffidebam ſore, quin rediens illi totam hanc rem, atque adeò aliquid aliud fortaſſe perſuaderem. Verùm neceſsitas ad Moſcum renertendi, aliaque agendi, quæ inchoata ſunt, id non permiſit, quod non ita poſt multos menſes (ſi Diuinæ placitum fuerit voluntati) ac quidem maturiore cum occaſione per eos effici poterit, quos iſta ſancta Sedes aptiores in Domino iudicabit.

Ac tamen interim obſecro B. V. vt diſpiciat, num aliqui Roma, aliundeúe cordati, & pij mercatores huic itineri, cum duobus Sacerdotibus quàm primùm poſſent accingi: quandoquidem à Magno Moſcouiæ Duce patentes litteras alteras obtinui, in quibus in gratiam V. B. concedit, vt quoſcunq; ipſa miſerit, ij tutò venire, ac cõmorari in Moſcouia poſsint.

Qvoniam verò æquum eſſe videtur, vt cùm Moſcus V. B. litteras iſtas conceſſerit, alteras ipſe pares conſequatur, quibus libera in Italiam Moſcis Legatis, atque alijs commeatio ſit, propterea ſupplico B. V. vt eas magna paterni amoris ſignificatione conſcriptas, iubeat ita parari, vt aduenientibus ijs, quos ex caſtris Poloniæ Regis iſthuc mittam, poſsint ad me perferri. Gens enim hæc his maximè externis officijs ducitur; præſtatq́; hoc anſam ad redeũdum, atq; ijs de rebus agendum, quas in primis ad eorum ſalutem procurandam ipſe Devs exoptat.

Sed & cùm Moſcouia, quod ad religionem pertinet, pendere quadantenus ſolita eſſet ex Ruſsia, quæ Poloniæ Regi ſubiecta eſt (nam & non ita pridem Moſcouiæ Epiſcopi, à Rutheni ritus Metropolita Chiouiæ, quæ in Ruſsia Regis eſt, confirmabantur) maximi antem ponderis futurum ſit ad Moſcouiam conuertendam, ſi Epiſcopi, ſiue Vladicæ Regiæ Ruſsiæ ſeſe ad Catholicã Eccleſiam aggregarent: propterea huc ſeriò incumbendum videretur, ſi amantia Breuia V. B. ſcriberet ijsdem Vladicis, qui octo ſunt (adnumerato eorum Metropolita, Vilnę commorante) ad quos per vnum Theologum afferrentur, non expreſſo alicuins nomine, vt is, qui tum rectiùs & commodiùs hoc præſtare poſſet, ad hoc negocium proficiſceretur: eos autem V. B. ad veritatem agnoſcendam inuitaret, eaq́; omnia ab Apoſtolica Sede expectanda doceret, quæ à Patre, ac Paſtore Vniuerſalis Eccleſiæ, tanquam erga filios conferri poſſent. Tum. n. alterutrum ſequeretur, vt hi rationibus auditis, & pijs ad eam rem libris acceptis, quos Vilnæ edi Ruthenicè curabo, meliùs ſapere inciperent; aut certè, dũ & in hoc paſtoralis iſta V. B. virga inuigilaret, coram Deo iuſtificaretur: atq; eodem itinere Reguli quidam Rutheni (quorum iam aliqui ad Catholicam fidem conuerſi ſunt) pietatem iſtius Sanctæ Sedis obuijs vlnis exciperent. Nam & cùm per Ruſsiam Regiam in Moſcouiam veniremus, nobiles aliqui qui ſchiſma ſuum deſeruerunt, nobis fidenter dixerunt, ſi ea, quæ à noſtris audierunt, apud illos vnquam dicerentur, maximum momentum ad eorum conuerſionem allatura. Habent autem ij Duces, qualis eſt Oſtrogiæ, & Slucenſis, Typographias, & Scholas, quibus Schiſma fouetur, cùm etiam Leopoli, præter Archiepiſcopum Catholicum, & Vladicam Ruthenũ, ſit Armenus Epiſcopus, cum ſuis Armenis, quibus quidquid Catholicæ fidei accederet, id in Armeniam vſque, Deo iuuante, peruaderet.

Qvibvs autem modis noſtri, alijúe Sacerdotes in Moſcouia verſari debeant, tum ieiuniorum, que plura Moſci habent, tum quorundam feſtorum dierum tempore, quos in honorem eorũ celebrant, quos habent pro Sanctis (cùm Schiſmatici fuerint, vt dictum eſt) cumq́ue præſertim ijſdem diebus abſtineant, atque aliquando ieiunent: quid item agendum ſit ante illorum imagines, alioquin pias, cùm ipſi noſtras non venerentur: quiúe honor ab eo, qui ab ipſa ſancta Sede mitteretur, exhibendus ſit Metropolitæ, aut ipſorum Vladicis: quidq́ue agẽdum cum ijs, qui ſimpliciores ſunt, ne ſcrupulo de Schiſmate iniecto, fortaſsis poſteà nõ ſaluarentur: V. B. pro charitate, qua ſuos filios, atq; operarios proſequitur, diſpicere, ac quàm primùm iubere, vt reſpondeatur, contenta erit.

Ex pago Bor ad Schocolnam fluuium, in Ditione magni Moſcouiæ Ducis, dum equitum aliquas turmas à Polonię Rege expectamus, qui nos in caſtra deducant; Die Sancto Michaeli Archangelo ſacra, Anno 1581. Diſtat autem hic pagus Nouogardia Magna quinquaginta, Pleſcouia verò centum milliaribus Italicis.

FINIS.

DE REBVS MOSCOVITICIS, COMMENTARIVS ALTER AD GREG. XIII PONT. MAX.

QVINAM rerum ſtatus in Moſcouia, quidúe de ipſo Ioanne Baſilij Moſcorum Principe, qui nunc rerum potitur, ſperandum ſit, ac quænam fouendæ Sanctæ Sedis Apoſtolicæ cum eo amicitiæ occaſiones poſsint exiſtere (ſiue ad inſerendum ſinceriorem Dei cultum in illum ingentem Septentrionis, atque Orientis tractum, ſiue ad Chriſtianos Principes animandos, ad fœdus cum eo ſanciendum, vel certè, quod in primis optandum eſt, ad rem Chriſtianam ſolidiùs apud eum ſtatuendam) hoc Commentario, Deo adſpirante, exponam.

Alteri enim Commentario, quod priore ad ipſum mea profectione, Veſtræ Beatitudini è Regijs ad Pleſcouiam caſtris miſi, non auſus ſum hęc adſcribere: tum quoniam de ijs cum Moſco, quantum ſatis foret, haud egeram, tum quòd poſteà negotio Pacificationis inter Stephanum Regē, & ipſum (ſicut Diuino beneficio factum eſt) compoſito, videbam ſecunda profectione plura me liquidiùs aſsecuturum. Itaque cùm & tractandis rebus, de quibus à V. B miſſus fueram, & eius Ditionis primarijs ciuitatibus, atq; arcibus, per bis mille, & quadringenta millia paſſuum obeundis darem operam; cùm item apud Moſcum reliquiſſem duos homines, qui, dum ab eo aberam, menſium quinq; ſpacio multa obſeruârunt: faciliùs mihi fuit, ea, quæ ex hiſtorijs adnotaueram, & quæ ab varijs Legatis, & in Suecia primùm, deinde in Polonia, ab ipſismet eorum Regnorum Regibus non ſemel de Moſco audiueram, cum re præſenti conſerre, vnde quantum iniuncti mihi à V. B. muneris ratio poſcit, cuncta planiùs in CHRISTI nomine aperiam.

MOSCI, QVI NVNC RERVM POtitur, euectio ad Magnum Moſcouiæ Ducatum, propagatio Imperij, & varij caſus.

IOANNES, Baſilio Patre, anno huius ſeculi vigeſimo octauo natus eſt. Is ad ſuæ Dominationis faſtigium euectus, vt erat ingenio vehementior, ac dignitatis augendæ percupidus, vlciſci Tartarorum iniurias, & pedem figere in Liuonia ſtatuit. Caſanenſes adortus, admotis æneis tormentis, facilè fuit ei (vt Stephanus Poloniæ Rex mihi narrauit) ſiue armorum, ſeu machinarū generi inſuetos expugnare. Inde Aſtracanum ad oſtia fluuij Volgæ ſitum cœpit, non ignobile Orientis emporium ad mare Caſpium. Id cùm alterius Tartarorū Hordæ (ſeu Regni) eſſet caput; protulit ditionis ſuæ fines vſq; ad Circaſſos, trecenta vltra Aſtracanum millia paſſuum. Qui Circaſsi editiora, prope Caſpium mare, incolunt, & ad fines vſq; Perſici Regni pertinebant, antequam hoc anno ſuperiore Ferream portam, aliasq; arces Selymus eo de Rege cepiſſet. Ea vicinia, & Græci ritus aſſinitate, proximus Circaſsis Moſcus, (illorum primarij viri filia in vxorem ducta, quæ poſteà interijt) rogatus olim ab ijs, vt ad ſeſe peritos condendæ arcis mitteret, qua Turcarum excurſiones prohiberentur, id fecit: atq; ab eo tempore cum illis ſic amicitiam coluit, vt quib. finitimus alius Princeps nō ſit, eum quaſi Patronum habeant, gens ceteroquin ſimplex, & Diuino cultui capeſſendo propior, quàm Scytarum pars, aut Rutehi ſint, qui ferè in vnum populum coaluêre, Imperio Moſci ſubiecti. Reſtant Nogaici Tartari, qui cùm ſæpe, tum hoc anno in Moſci ditionem irrumpentes, muneribus placati abſceſſere. Cùm Præcopenſibus autem Tartaris Turcæ fœderatis, qui Tauricam Cherſoneſum incolunt, & à quibus, vti potentioribus, multa clade accepta, peiora metuebat, Polonico bello diſtentus, pacem ita fecit, vt. quo tempore Moſcua Moſcouiæ Regia diſceſſurus eram, mihi reſpondit, ſe aduersùs Tartaros vnà cū Stephano Poloniæ Rege arma ſumere non poſſe, quòd in ſingulos dies eius Tartarorum Imperatoris magnos Legatos, & ſuos expectaret, cùm quibus pacem, iam vtriuſque Principis ſigno obſignatam, confirmaret. Cæterum quod attinet ad Liuoniam, cùm inducię quinquaginta annorum cum Liuonibus ictę, anno huius ſeculi quinquageſimo expiraſſent (quibus maiores ſui, ob cæſum ad Pleſcouiā, Pletembergio Ordinis Liuonici Magiſtro, ad internecionē exercitum, aſſenſerant) varia cauſſatus; quòd Liuones conditionibus pactis non

ſtarent,

ſtarent, quodque templa, in quibus Rutenico ritu Deum Moſci Reualiæ, & Derpati colebant, à Lutheranis euerſa eſſent, omnem verò impietatem erga Catholicos exercerent, bellum ijs indixit: Derpatoq́; , & alijs arcibus captis, ſummaq́; cum Liuonũ ſtrage, magnam Liuoniæ partem aſſecutus, diuturni belli cũ Polonis ſemina ſparſit. Qua de tota re eodem in Commentario ſcripſi, quem nouiſsimè de Prouincia illa ad V.B. miſi. Et ea quidem omnia, licèt aliquandiu facilem exitum habuere, maximas tamẽ calamitates Moſcouiæ poſteà intulerunt. Nam dum in tam diſsitas regiones, atque in arces iam plures præſidia eſſent imponenda: bellum autem, ſuo ferè tantùm milite, varijs in locis, ac per tot annos exercendum: qui verò arces tuerẽtur, ij in Moſcouia ſteriles vxores relinquerent: ac ſi quis eorum moriebatur, alterius ſuffectione locus impleretur: factum eſt, vt populi admodùm rareſcerent. Acceſsit militaris ab eo diſciplina Pyxidariorum, ſiue fiſtulatorum, (Sclopetarios vulgò aliqui dicunt) qui minoribus vtuntur tormẽtis, inſtituta, maioribus ſuis ignota, qui ferè arcubus tantùm, & ſagittis vtebantur. Ex decimo enim quoq; è ſuis vno aſſumpto, vel ſunt Prætoriani Stipatores Principis, vel in bello merent, aut in arcibus præſidiarij collocãtur, relictis domi vxoribus & filijs, quibus interim cadentibus domus ſenſim hominibus nudantur. Sed & peſtilentia, quam antea nunquam in Moſcouia, ob intenſiſsima illa frigora, & vaſtitates graſſari auditum fuerat, multos abſumpſit, & plurima bella, cædes verò multorum millium (& quidem Optimatum) Tartarorumq́ue continentes excurſiones, ipſaq́; ab ijſdem ante duodecim annos cõbuſta Régia, Principem ad eum ſtatum adegẽre (additis Stephani Regis continentibus huius elapſi triennij victorijs) vt non ſolũm attritæ, ſed pene acciſę eius vires exiſtimari potuiſſent. Id conſtat, trecenta millium paſſuum aliquando in eius ditione iter fieri, in quibus incola nullus iam ſuperſtes ſit; pagis ipſis extantibus quidem, ſed vacuis. At verò dedolati agri, & recentes Syluæ, quæ paſsim ſuccreuerunt, indicia ſunt frequentiorum anteà incolarum: licèt quæ regiones ſupra Moſcuam versùs Septentrionem vergunt, eæ admodum frequẽtes incolas habeant, quòd excurſiones illuc Tartari non fecerint, & ſalubriore cœlo fruantur, quemadmodum mihi diligenter perquirenti relatum eſt ab Italis & Hiſpanis ijs, quos in B.V. & Regis Catholici gratiam libertate à Magno Duce Moſcouiæ donatos, mecum in Italiã adduxi. Hi enim duo de viginti menſes eás terras latiſſimè pererrauerant, cùm per paludem Meotidem ex Turcica elapſi captiuitate, Terrarum ingentia ſpacia emenſi, denique ad Ciuitatem Vologdam tranſmiſsi fuiſſent. Iam verò quod inter Caſantum & Aſtracanum eſt interuallum, id vaſtiſsimum eſt, rariſſimis ſanè incolis: vt, qui cltrò vltroué commeant, vel qui ab ipſo Principe mittuntur, ſępe menſes integros nullo alio cibo, quàm piſcatione, ac venatu, abſq; vllo pane, vitam ſuſtentent.

CELEBRIORES MOSCI CIVItates, & populi.

AT ciuitates, quæ frequentia, & nobilitate celebriores habentur, erant cis Tanaim, Moſcua, Smolencium, Nouogardia, ſiue Nouogrod, Pleſcouia, Tueria; vltrà verò ad Septentrionem, Volochda; ad Orientem autem Caſanum & Aſtracanum, quod Iouius, & alij, Citracham vocant: quamuis inter iſtas Iaroslauiam, & Alexandri Slobodam, atque eiusmodi quaſdam alias connumerent, quæ tamen rectiùs oppida dixiſſent, niſi quòd arces habent, pro more gentis, haud contemnendas. Verùm enim verò mirum dictu, quòd alijs illis vel popularium cẽtena millia, vel nobilium, quos Boiaros vocant, decades millium quidam attribuunt: quos ſecuti, qui res illas memoriæ mandârunt, Albertus Campenſis (is quem V. B. mihi in Moſcouiam diſcedenti legendum tradidit) vel idem Iouius (qui ex Demetrij cuiusdam Moſci relatu Commentarium confecit, quem huius Principis parens ad Clementem VII. miſit) neſcio quem ſcopum veritatis attigerint. Idẽ verò & alij fecère, q̃ Legationib. functi, inde reuerſi ſunt. Credo ita, quòd Moſci cõſuetudinẽ in hominib. colligendis perq́; arcium primas, & loca editiora diſponendis, cùm Principum legati quæſitiſſimis honoribus excipiuntur, haud ſatis intellexerant: res autem à nobis longius diſsitas commemorando (vti mos eſt) præter veritatem extollerent. Licèt etiam fieri potuerit, vt minùs à vero aberrarent, quòd ſuperiore parẽtum noſtrorum ætate, Moſci (vt diximus) minùs bellis exerciti, minùs morbis tentati, neq; tot cædibus imminuti, & pauciores item in arces impoſiti, non ita orbas domos poſteris reliquerint. Id verò de Moſci Regia, quę (vt dixi) Moſcua eſt, certum eſt; triginta hominum millia, pueris, ſexuq́ue vtroque numerato, hoc tempore non cenſeri. Nam quantacunque Ciuitatis ſpecies adeunti incurrit in oculos, accedenti tamen propiùs (ne dicã poſteà ingreſſo) ipſæ domus multum terrę ſpacium occupant; platearumq́;, ac non vnius fori amplitudo, ambitusque

ipſe ſacrarum ædium (quæ ad ciuitates ornãdas potius, quàm ad cultum extructæ eſſe videntur, cùm toto penè anno plerunq; ſint clauſſæ) certiorem veritatis fidem efficiunt. Et erat ſanè eodẽ hoc Principe auguſtior, ac numeroſior Moſcua, ſed anno præſentis ſeculi ſeptuageſimo à Tartaris cõcremata, incolis plerisq; incẽdio abſũptis, res omnis in anguſtiores terminos adducta eſt. Extant veſtigia maioris circuitus; vt qui octo, vel nouem fortaſſe fuiſſet, iã vix quinque millia paſſuum impleat: cùm & boues, & vaccæ, cæteraque id genus animalia, quæ quotidie ducuntur ad paſcua, in domibus ciuium habeantur, quarum pleræque ſepibus, & viminibus circumſeptæ, faciem noſtrarum ruſticanarũ referunt. Sed in ipſis duabus Moſcuæ arcibus, quarum altera alteri hæret, ſpendidius quiddam eſt. Alteram enim inſigniora aliqua templa, ex latere cõfecta (cùm reliqua templa ciuitatis lignea ſint) Palatiumq́; Principis: alterã verò nouæ officinę, quę ſuas plateas, ſuis quibusq; opificijs diſtinctas habent, vtcunque exornant. At cùm eædem officinæ exiguæ ſint, vniusq́ue Venetę officinæ plus mercium appareat, quàm in Moſcuę integra platea ſeruetur: neque verò easdem ferè incolant, quippe qui domicilia in ciuitate habent, rem quanti ſit, non obſcurè indicant. Smolẽcium autem, Nouogardiam, & Pleſcouiam eodem populi numero cenſeri putauerim: vt certè ſummũ viginti hominũ millia earum ſingula (cùm bellũ nõ eſt) habeat. Ac quidquid amplius præ ſe ferũt, frequentiores tamen eſſe haud puto; easdem nempe ob cauſſas, quas dixi, & ob ædium ac domorum ingẽtia ſpacia: ſed Legatis aduenientibus ruſtici, qui in pagis, agrisq́ue habitant, Principis iuſſu accurrentes, (vti ſuprà expoſitum eſt) frequentiam oſtendũt. Iam verò multò minor Tueriæ populus eſt, quæ procul maximę, et inſignis ciuitatis ſpeciem præbet. Verùm mænibus cincta nõ eſt, licet nõ exiguum domorum numerum circumquaque habeat, vt quæ belli dãna, excurſionesué hoſtiũ minimè ſenſerit. Quæ res fecit, vt & Volõgda, & Caſanum, ac præcipuè tractus ille, qui magĩs ad Septentrionem vergit, hominibus abundet. Sed & quicquid huius eſt rei, ac quantumcunque terrarum Moſcus à Lituaniæ, ac Liuonię finibus vſque ad mare Caſpiũ, vel ad Lappos, vel ad Ceremiſſas, cęterasq́ue potius vaſtitates, quã populos, obtinet gratis ſanè dictum eſt, inde ducenta, trecentauè equitũ millia in aciem educi; aut Tartarorum quoq; infinitam eſſe multitudinem, quam, cùm Moſcus velit in expeditiones emittere poſſit.

MOSCI MVNITIONES, ET RAtio earum defendendarum, cùm oppugnantur.

IAm quæ ſunt apud Moſcos hoc tẽpore arces, atque præſidia, ab ijs, quæ ſuperioribus temporibus fuerant, ſatis differũt, neque eadem omnes ratione ſunt communitę. Aliæ ex ſaxis, & lateribus, quales duæ ſunt, quæ ciuitati Moſcuę hærent, vna Nouogardia, Pleſcouiaq; ipſa, ac Porcouia, Staricia q; Alexandri Sloboda, pars Iaroslauię, queq; in Albo lacu eſt ſita, & quæ ſunt eiuſmodi reliquæ. Aliæ aggeribus vimine cõtextis, & ad duritiem preſſis: quale Smolencium eſt, ipſiusq́ue Moſcuæ mœnium ambitus, poſt Tartaricum incendium excitatus. Reliquæ trabibus in quadrum connexis, media humo, vel arena, impreſſionem, diuerberationemq́; ſuſtinent, ignem non ferunt, aduerſus quem tamẽ interdum lutum oblinunt. At in vniuerſum, neque prominẽtia propugnacula, queuè ſibi reſpondeant (qualia hoc, ſiue itẽ ſuperius ſeculum docuit) nec ratio illa eſt apud eos architecturę, quæ apud nos viget. Arces autem Moſcuę duas Principis huius parens Baſilius ædificari iuſsit, Mediolanenſe architecto, Italis operarijs. Extat eius rei memoria Latinis literis ſupra arcis portam, ſub imagine pia Beatiſsimæ Virginis. Cęterùm mœnia ipſa alta, turresq́ue circumquaque diſpoſitæ, Regium opus oſtentant. Idem Nouogardię cernitur: ſed in ipſa arce, præter ſacram ipſam ædem, prope quam Archiepiſcopus cum ſuis commoratur, vix vllæ ſunt domus aliæ: cumq́ue penè in orbem eſſet antiquitus extructa, eam ſuperiore anno Romanus alter Architectus aggere cinxit, ac propinquum monaſterium intra nouam munitionem incluſit; ſuis locis ex eodem aggere propugnaculis collocatis, quæ hoſtibus ab aſſultu arcendis, tormenta maiora ſuſtineant. Ad Pleſcouiam verò ipſam primò mœnia ex lapide, quem fluminis alueus ſuppeditat, turresq́; mox alter murus ductus per mediam ciuitatem, quæ formam oblongi trianguli penè habet; triaq; apud eum murum ſuccedentia Caſtella, extraordinariam munitionis rationẽ oſtendũt. Et ea res obſeſsis firmitatem (quo tempore in Regijs caſtris hęc obſeruabamus) obſidẽtibus autẽ curas & ſolicitudines afferebat. Nam vt pinnas quidam tantùm decuſſerant, neque ex fundamentis extantem in ſolo murum malleis, aut ligonibus ſatis exemerant, vt concidere poſſet: ita ijs, cùm alta mœnia ſtrenuè conſcendiſſent, reſtabat deſcenſus, ex quo ictibus depellebantur à Moſcis; ac ſi deſilire tentaſſent, mœnibus Ciuitatis ab exercitu reliquo ſecer-

nebantur, vt omninò interijſſent. Sed & irruptio quantumuis primò ſucceſſiſſet, Iam intra domos illas ligneas, quarũ ciuitas referta eſt, Ita cõcludebantur, vt igne ſuppoſito cõburendi fuiſſent, ſi deſcẽdiſſent; Moſci verò in murata Caſtella ſeſe tutò recepiſſent. Acceſſit Præfecti Ciuitatis cura, qui intra muratas turres, alias quoq; ligneas circũquaq; excitârat, ferendis maiòribus tormẽtis idoneas, ex quibus aſſidua fiebat exploſio. Quo ipſo modo Polociç magnã turrim ex ipſis trabibus Moſci cõſtruxerãt, ex qua circũquaq; ad caſtra, alioúe collimãtes, vix liberã alicui facultatem appropinquandi prębebant. Intereà tamẽ globis Regiorum ſæpe plùs perforata eſt, quàm vt quicquam Inclinationis oſtẽderit: licèt deniq; arx Stephani Regis Virtute, regiòrumq́; conatu, & fortitudine expugnata ſit. Porcouia verò præter turrim eam, ſub qua præſidij vnica porta eſt, ſcalis vndequaq; cõſcendi poteſt, nullo altero propugnaculo hoſtes, ſi qui acceſſerint, lædente, nì ex mœnibus cominus pugnetur, vel eminus iacula, globiúe intorqueantur. Par penè aliarũ arcium eſt ratio. Sed Smolencij aggeres, quos ab vna parte alluit Boriſtenes fluuius, triplex eiuſdem rationis munitio, editioreque in loco ſupra montem arx, vnà cum templo, faceſſerent negotium oppugnantibus Et verò agger ipſe circumquaq; minimis ſpacijs foraminibus eſt repletus, vt minoribus tormentis arceri poſſint, ſi qui tentauerint irruptionem. Is ergo modus eſt munitionũ. At præſidiarij, quantò minùs iuſto in prælio, campoúe Polonis obſiſtunt, tantò magis arces, ciuitatesq́ue defendunt: & fœminę ipſę munia militum ſic ſæpe induũt, vt vel aquæ aduersùs iniectum ignem afferendæ, vel congeſtis è muro lapidum molibus prouoluendis, aut ſudibus, qui de manibus ad eam rem dependent, impellendis, magno ſuis vſui ſint, hoſtibus pernicici. Porrò ſi quis è præſidiarijs hoſtili impetu, aut diſploſione in aerem fruſtillatim euolat, alter ſuccedere, cui alius identidem, ac deniq; nemo parcere operæ, vitęq́ue. Ad frigus durati, ſæpe aduerſus illud, imbresq́ue ac niues, & ventos alio ſuffugio nõ vtuntur, quàm aliquo ramorum nexu, vel penula defixis palis impoſita. Inediæ quoque patientiſſimi, aquæ farinæ auenæ commixta, acetum penè ſapiente, pro potu, pane pro cibo contenti ſunt. Et retulit mihi Poloniæ Rex, in arcibus Liuonicis fuiſſe repertos, qui ita ſe aliquandiu aluiſſent, vt cùm iam penè omnes occumberẽt, reliqui ſuperſtites, animam licèt agentes, hærerent adhuc an xij num ſeſe obſidentibus dederent: ne videlicet fidam ſuo Principi operam vſque ad mortem negarẽt. Illa res eſt, qua vna tãtum poſſunt, quoniã ſimul in idem incumbunt, vt fortiores interim pluribus euadant, aut certè aliquando hoſtes patientia, diligẽtiaq́; fatigent. Sed hæc alibi alij.

VIRES ALIAE MOSCI.

CVm in vnum ipſum Principem omnia cõgerãtur, ciuitates, oppida, pagi, domus, agri, prędia, ſyluæ, lacus, flumina, honor ac dignitas, nihil in tã vaſto terrarũ tractu non maximum videri poteſt earũ virium, & opum, quibus polleat: quæ & maiores ęſtimari poterant tum, cùm quies ab armis cõmercia reddebat liberiòra, Liuoniaq́ue florebat, & ipſa Balthici maris nauigatio erat frequentior. At verò iſtis ſublatis, vel imminutis, eadem quoque imminui neceſſe fuit, quamuis nec ſpecies Maieſtatis deminuta ſit, & theſauros habere Princeps ingentes exiſtimetur: ad quos quicquid facti, infectiuè auri in Moſcouiam importatur, id omne, quantum poteſt, colligit, nec penè vnquam efferri permittit. Argentum etiam vix vnquam inde exportatur, niſi cùm captiui redimuntur, aut miles externus ſcribitur; quod tamen raro fit. Pellium autem, & coriorum permutatione Moſci pro pecunia ſæpe vtuntur: cibumq́ue ipſum, ſi quo proficiſcuntur, ſecum plerumq; deferũt. Sed & Taleros (Germanicam pecuniam) in Dengas & Moſcouiticas, quibus nominibus monetam ſuam vocant, immutant: minùs iam illas, quàm anteà, probo argento, cùm licentius, priſtina reiecta cura, eius ſignãdi aurificibus quibuſcunque poteſtas ſit. Si qua verò aurea dona, vel argẽtea aliunde Legati redeuntes afferunt, ea omnia ijs vel data argenteæ pecuniæ ſumma aliqua, vel ne data quidem, in Theſauros ſuos infert. Et dubitandum non eſt, cũ eius parens ex Liuonicis ciuitatibus, atque ædibus ſacris, quicquid potuit opum, auri, vaſorum aureorum, & argenteorum, Calicum, & aliarum eiuſmodi rerũ, corraſerit, onuſtiſſimisq́ue curribus aſportârit, ingentem vim earum rerum accruaſſe, quod poſt Tartaricam illam excurſionem, ac Moſcuæ ipſius exuſtionem, tribus in arcibus partitus eſt, Moſcuæ, Iaroslauię, & in Albo lacu. Iam Ciuitatum, aut Prouinciarum Reguli nulli ſunt, quos Duces apud nos vocare mos eſt: eo tamen nomine, ad exiſtimationem ſibi, ſeu potius Principi conciliandam, ſiue ad præfecturas vtuntur: verùm res ipſa deeſt. E Tartaris quidam, qui fidem Principi huic in expugnãdis Caſanenſibus, ad Rutenum ritum, & Schiſma accedens, pręſtitit, cùm etiam partem quandam ſuę ditionis reliquiſſet, Columnam oppidum, & alia nonnulla accepit: ſed penè merum imperium manet a-

pud Moſcum, præter aliquos reditus ei attributos, ac demendos, vbi libuerit. Pagos & agros, ſi cui addicit, ij ad poſteros non perueniunt, ni confirmentur à Principe: cui tamen ruſtici ex fructibus inde tributum & operas pendunt, vti & Domino faciunt: reliquum, quantulumcunque eſt, victui ſuo reſeruant, aut eximunt. Ea re fit, vt nemo verè dicere poſſit ſibi quicquam eſſe proprij: &(velit, nolit) quiſq; ab nutu Principis pendeat. Si cui plura ſunt, tanto magis ſe deuinctum agnoſcit: opulentior autem factus, tanto ſibi metuit magis; quippe ad Principem ſæpe omnia recidunt. Inde quoque exiſtit ſiue commodum, ſiue cautio, nullus vt audeat hiſcere; transferendis autem familijs, vel hominibus ad varia præſidia potiùs relegandis, quàm mittendis, præcidantur coniurationum viæ. Licet ſi quid eiusmodi pręſenſerit, nex in tales homines, filios, filias, ruſticos quantumuis innoxios, haud ſemel patrata ſit. Et retulit mihi ex eius aulicis vir nobilis, cum Villas quaſdã obtinuiſſet, ne domos quidẽ ligneas tegere, aut reficere per aliquot iã annos ſibi licuiſſe: ruſtici.n. ad quos id pertinebat, oneribꝰ à Principe preſſi, nec reſpirãdi facultatem habuerant. Sunt verò quadraginta Germanæ familię earum, quę ex Liuonia abductæ fuerant, quæ Moſcuę ad opificia iuſſu Principis olim ſubſtitére: reliquæ permultę Caſanum, & aliò amandatę ſunt. Ex his igitur pecunia quotannis exigitur. Qui ſanè, vexatione dãte intellectũ, honorificẽtiſsimè Pontificem Maximum iã appellabãt, nihilq; mihi non obſequij ſummi exhibebãt: recordati, quid Apoſtolicę ſedi Liuonia olim tribuerit: & quanta pace frueretur, quibusúe nominibus, tanquã Chriſtianæ Reipub. propugnaculum, ipſamet Prouincia vocata ſit, cũ Catholicos & legitimos ſuos agnoſceret Principes, ac pręcipuè cùm à Pontifice Maximo penderet. Qua paterna poteſtate excuſſa, mox ab ordinis Teutonici equitibus, cùm hi aduerſus Eccleſiaſticum ordinem inſoleſcerent, tantùm non diſcerpti, deinde aliunde fruſtra petito auxilio, tandem ſub hæreticorum iugum adacti, iam miſerrimè in Moſcouia viuebant; ſi ea vita vocanda ſit, quę hęretica eſt. Ad ipſas ſyluas, lacus, & fluuios quod attinet, quæcunque inde precioſiores pelles, & piſces, quorum copia permagna eſt, percipiuntur, earum omnium rerum Princeps potiſſimam habet partem. Pelles ad dona, & venditionem; piſces ſiccati ad pręſidia, cibumque aſſeruantur. Quęcunque ad Principem ſpectantia ex his diſtrahuntur, alijs præferuntur; nec quiſquam ſua poteſt diuendere, antequã ea, quę ſunt Principis vendita ſint. Scribæ, ſiue Amanuenſes (corrupta è gręca voce Diacos, quaſi diaconos, & miniſtros vocant) deſignati, non tantùm in palatio Principis ſumma diligentia rationes, & acceptum ſcribunt: verùm etiam per ſingulas Prouincias accuratè omnia exigunt, & ad Quæſtorem imperij referunt. Vectigalia non ſunt maxima. Nã Legatis mercatores, quoſcunq; volunt, ſecum licet adducere, qui eo nomine, nec aliquid pendũt, & aluntur à Principe. Aſtracani olim frequentius conueniebant ex Maris Caſpij ora, Perſideque et at Tartaris magna ex parte eiectis, belloque iſto Perſico diuturniore, infrequens factum eſt emporium illud. Auri & argenti fodinas eſſe non audiui, ferri ſunt; quod quidẽ homines, nõ adeò induſtrij ægrè ad vſum aptant. Honor autem Principi tantus ab omnibꝰ defertur, quantus vix cogitatione intelligi poteſt. Ab ipſo, ſi non credunt, certè ita crebrò fatentur, ſe vitam, ſalutem, omniaque habere, vt & gratiæ Dei, & clementiæ Magni Czarij, ſeu Regis, vel Imperatoris (ſic enim Principem vocant) cuncta tribuere putẽtur: & verberati, ac propemodum morientes, id loco beneficij ſeſe interdum dicant accipere. Gens ad ſeruitutem nata potiùs videretur eſſe, quàm facta, niſi plærique captiuitatem illam agnoſcerent, filiosque, & quicquid aliud habent, illico necatum, perditumúe iri ſcirẽt, ſi aliò emigrarent. A pueris quidẽ eidem viuendi modo aſſueti, quaſi naturam induerunt, vt ea omnia ſui Principis maximè extollant, ſeſeque viuere, & rectè valere, ſi viuat, & rectè valeat Princeps, aſſerant: deque alijs quantacunque vident, hęc non magni æſtiment: licèt qui rectius ſapiunt, ſi abſit, quem timeant delaturum, & externas regiones obierint, haud difficillimè aliorum potentiam, & vires dignoſcant. Ac cùm reliqui ex ora Pomeraniæ, Hollandia, & Anglia, per mare Balthicum in Moſcouiam, ad ceras, coria, pelles vendendas, transmittere ſolent, tum ſuperiore Septentrionali Oceano (quem alij glacialem illi mare ſiue Aſperum, ſiue Aſpidum vocant) ſingulis annis ad Diui Nicolai portũ, aliquot Hollandicæ, atque Anglicæ naues cupro, mercibusque alijs onuſtę appellunt in ipſam pene diem Diuo Petro ſacram. Inde centum penè Germanica milliaria Volochdam, quod eſt nõ incelebre Moſcouiæ emporium, merces aduehuntur.

CONSILIARII MOSCI.

DVODECIM Principi Senatores adſunt qui de cauſſis iudicãt, & quę maioris momẽti ſunt, ad eũ referunt. Ad eos autẽ, & alijs, & libelli ſupplices (quandoquidem Principi nõ porriguntur) deferũtur. Loco

ac ma-

ac magiſtratu, pro eius arbitrio, mouentur. Eorũ, cùm eſſem in Moſcouia, nomina hęc erant: Ioannes Theodori filius (vocant ipſi Theodorovvicz) duoq́; eius filij, Theodorus & Simeon: Deinde Michitta Romani, cuius ſoror Anaſtaſia Principi quondã nupſerat (de qua altero meo Commentario ad V. B. ſcripſi) Andreas Solcanouius Cancellarius, Baſilius eius frater, Bogdan (Id eſt Deus dedit, vel à Deo datus) Iacovvleuicz, Bilſcius, (qui gratioſiſsimus tredecim integros annos apud Principem fuerat atque in eius cubiculo dormiebat) Nieucia Bogdan frater: Baſilius Iuanouicz Zugin, quem parens natione Moſcus, cùm in Lituaniam aufugiſſet, genuerat. Sed ille grandior factus, in Moſcouiam poſteà tràs fugit. Hic penè omnium vnus Latinè nonnihil nouerat, ſicut Polonicè Andreas Solcanouius, Ignatius Tatiſchovv, Abain Voiecovv, Michael Andreievvicz Begin. Quæſtori autem ærarij, ſiue Theſaurario, qui non cenſetur inter Senatores, nomen erat Petrus Iuanovvicz Glouin. Porrò Cancellario erat curæ diſpoſitio nobiliũ in arcibus, quibus agri, vel prædia, quæ attribuuntur à Principe, victum ſuppeditant: ac proinde vix vllum datur ſtipendium, aut poſt multos annos ab eo munere vacatio. Reliqua præfecti arcium, & ciuitatum ſic adminiſtrant, vt ſciant, cuinam Senatorum epiſtolas ad Principem mittant: quibus eius nomine reſpondetur, licèt nunquam ipſe Chirographo ſiue ad eos, ſiue ad principes alios, ſuis literis ſubſcribat.

MOSCI MAGNI DVCIS MOScouiæ Filij.

IOANNES Baſilij magnus Moſcouię Dux ex Anaſtaſia, quã primò duxerat vxorẽ, duos filios ſuſceperat, Ioannem & Theodorum. Hi prima profectione noſtra ſuperſtites erant: Secunda, primogenitus Ioannes deceſſerat, annos natus viginti, ad regendũ iam aptus, & qui à Moſcis diligebatur. Alios quoque alijs è mulieribus eum filios genuiſſe, ſed poſteà mortuos ferunt. At de Ioannis morte (quod ea res memoratu digna ſit, nec mediocre habuerit momẽtum ad Principem flectendum, vt multa, quæ cum eo agebamus, mitius, quàm fortaiſſe feciſſet, audiret) operæprecium fuerit noſſe. Interfectum igitur fuiſſe Ioannem filiũ à Magno Moſcouię Duce in arce ea, quę Sloboda Alexandri dicitur, certiore inditio proditum eſt. Eius mortis fuiſſe cauſſam, qui veritatem ſcrutati ſunt (nam & tum erat apud eum alter ex interpretibus meis, quẽ ad ipſum allegaueram) hanc veriorẽ retulere. Honeſtæ quęq́;, nec pauperes mulieres tribus veſtibus indui ſolẽt, pro ratione temporũ, aut grauibus aut leuibus, ſi vna tantùm induãtur, haud bene audiũt. Tertia igitur Ioãnis filij vxor ſimplici veſte induta, quoniã vterũ gerebat, neq; ad ſe quemq̃ aditurũ putabat, fortè ſup ſcãno decumbens, inuiſitur à Magno Duce Moſcouiæ, cui ſtatim aſſurgens, nihil tamẽ animũ illius emolliuit, ſed accepta alapa, deinde baculo, quem ille geſtabat, ita percu[illegible]it, vt inſequenti nocte pueri abortum faceret. Accurrit interim ad Patrem Ioannes filius, eumq́ue dum reprimit, ne vxorem verberet, in ſe iram & verbera Patris conuertit. Itaq; eodem baculo in capite prope tempora grauiſſimè vulneratus eſt. Et filius anteà aduerſus Patrem incenſus, multa illi exprobrauerat in hæc verba: Tu mihi primã vxorem nullam ob cauſam in monaſterium intruſiſti: de ſecunda idipſum feciſti; ecce iam tertiam percutis, vt filius, quem in vtero gerit, pereat. Vulnerato itaq; filio, tardius indolens Pàter, medicisque, & Andrea Solcanouio, & Michitta Romani Moſcua confeſtim accitis, nequicquam remedia curata ſunt. Poſt quinque dies mortuus, vniuerſo omnium mærore elatus eſt Moſcuam, ſequente funus patre, atque (vbi ciuitati appropinquauit) etiam pedibus iter faciente: digitorum interim apicibus loculum portãtibus proceribus, pullatis omnibus. Quas veſtes, ad ſqualorem compoſiti, adhuc iidem in noſtro reditu retinebant, promiſſam comam (id quod ſignum mæroris eſt) defluere ſinentes, neq; pileolũ nobilitatis inſigne ferentes. Qua in re miram Dei prouidentiæ, & iuſtitiæ charitatem agnouimus, quòd cùm priore ad eũ Principem aduentu nobis illuderent, quod nigris veſtibus induti, & tanquam pannoſi incederemus, (is enim color ijs eſt, aut inſolens, aut lugubris) tum ipſi ob demortui Ioannis luctum, eodem vti cogerentur, nihilque iam hac de re mutire audirent.

Cæterum cùm Princeps aduocato Senatu, ſuis peccatis factũ eſſe dixiſſet, vt Ioannes moreretur: cumq́ue alia quædam eſſent, ex quibus dubitare videbatur, ſi ad Theodorum minorem natu filium perueniſſet imperium, id minus eſſet ſtabile: conſiliarios eſt hortatus, vt cogitarent, quinam ex Regni nobilioribus in Principis locum eſſet ſufficiendus. Cui illi, nullum ſe alium velle, quàm qui ſupererat, Theodorum, quod eum ſibi ſat eſſe dicerent, qui Principis eſſet filius. Porrò, & moleſtiam illam hortati ſunt, vt ex animo abſtergeret: & qui ſeſe monachi vitam ſuſcepturum inſinuaſſet, is vt id conſilij ſaltem ad tempus Moſcouiæ, rebus rectius conſtitutis, ſeruaret. Et boiarij autem id ab eo dici de ſufficien-

do altero, opinati ſunt, vt pertentatis animis, ſi quem in alterum ſpectaſſe animaduertiſſet, & ille, & qui ei animo adhærerent, de medio tollerentur. Ac tamen cùm Princeps ex mærore (ſiue diris actus) ſingulis noctibus de lecto ſurgeret, atq; ad cubiculi muros manibus reptans, magnis ſuſpirijs editis, vix à Cubicularijs in lectiſternio humi deponeretur (ſic enim poſtea, recepto ſpiritu, mentis iterum compos quieſcebat) propterea nō deſtitêre quidam varia agitare animo conſilia, quinam denique, ſi quid de Theodoro eueniret, ſufficeretur. Nam neque alius ex Ipſius ſtirpe erat & ante 30. annos Magiſter Stabuli vacabat, ad quem (tanquam Comeſtabilem) ea poteſtas deferenda fuiſſet. At Princeps poſt Ioannis interitum, in lachrymas ſolutus, atque in ſqualorem omnem compoſitus, ne legatis quidem ijs, qui mecum ad V. Beatitudinem veniebant, alias, quam nigras veſtes (licèt ex holoſerico) tradi iuſſit. Per vniuerſum eius imperium (ſed præſertim in aula) eadem facies, cultusq́; lugubris, ſepoſitum diadema, & ſi quis alius coruſcabat ornatus, quanquam vix aulæis vtatur. Pro ſalute animæ filij ad omñia monaſteria multam pecuniam miſit. Idem cum Acomato, Turcico ſiue Legato, ſiue procuratore, qui triennium in Moſcouia hæſerat, quòd Regio Poloniæ exercitu diſcurrente, itinera ad reditum haud tuta erant, duos Moſcos ad Patriarchas, monaſteriaque Orientis miſit, denis Rublonum millibus (Rublo, paulo plus duobus Coronatis cenſetur) ad eleemoſinam, filijq́; demortui refrigerium procurandum datis. Nam & ſingulo triennio in Orientem ad eoſdem pecuniā mittit, quòd ab ijs auitam, quā vtcunq; habent, fidei Græcæ noticiam Rutheni hauſerint, licèt in multis iam diſferant.

RATIO LEGATOS IN MOSCOuia excipiendi, & cum ijs agendi.

ET vera ſunt, & antiquū obtinent, quæ ſcripſit Herbeſtan' de ratiōe, qua Moſc' externorum principum Legatos excipit. Nobis tamen prẹter illa, in arcem Smolecēſem, & Nouogardiēſem patuit aditus, ſummo honore, tormentorumq́; exploſione ingentium: quod non ita ſemper cum alijs, qui ad ſuum principem mitterentur, ſolitū fuiſſe fieri dicebāt. Iuſſum eſt item primū Epiſcopo Smolecenſi, deinde Archiepiſcopo Nouogardienſi, vt quādiu Smolencij, & Nouogardiæ hæreremus, lautia nobis pręberent inſtructiſſima, pro more gentis. Iique ipſi (mandante principe, vt plurimis facibus, & reliquo apparatu exornatis templis ſacrum facerent) rogârunt, vt intereſſe vellemus. Quin & idem Princeps, quinis hominum millibus in platea patenti conueniētibus, vt ſplendidiore maieſtate rem illuſtraret, Moſcuæ, ſuo è palatio cum Senatoribus, & Proceribus, (præeuntibus ſacerdotibus, prælataque B. Virginis imagine) deſcendit, vt nos in templum adduceret: in quo locum parari honorificum iuſſit, vnde ſacrum, ceremoniaſq́ue illas conſpiceremus. At neq; Epiſcoporum (ſi Epiſcopi dicendi ſunt) ſacris intereſſe, neq; in templum cum Moſco vlla ratione ingredi voluimus: licèt, quoniam id liberè coram eo Principe, ac tanta multitudine recuſabamus, nemo nō exiſtimaret actū eſſe de nobis: plures autem de tanta illa opinione, quam de ſua religione conceperant, hæſitare inciperent. Rationes, quas ei tum publicè attulimus, cauſaſq́ue altero ſcripto expoſuimus, quarū potiſſima fuit, ne miſſus à V.B. viderer illa approbare. & Epiſcopos, ab ſede Apoſtolica non confirmatos, honore ac reuerentia proſequi, quorum manus & Princeps ac quilibet alius, capite verſus humum demiſſo, ſolent deoſculari. Et verò præter Metropolitam, ſex alios euocauerat Epiſcopos, tum ad eam rē, tum vt mecum de religione agerent. Qui tamen, vbi ſcripta noſtra acceperunt, quæ Princeps de diſcrimine inter Catholicam fidem, & Ruthenica dogmata de me publicè quæſiuerat, obmutuerunt, vnuſq́ue ex ijs Archiepiſcopus Roſtouienſis, vbi omnia probaſſet, in exiliū actus, & dignitate motus, vitam amiſiſſe putatur, felicior alijs, qui ſuperfuêre. Cęterum tribus inſtructiſſimis conuiuijs, quibus me vnà cum omnibus noſtris, priore ac poſteriore legatione Princeps excepit, nihil ad Regium ſplendorem defuit: cùm præter cibos & ſumptus, quos à Priſtauis (ij ſunt nobiles, qui adiunguntur Legatis, atque eo nomine quaſi adiūcti vocātur) ſuppeditari edixerat, de ſua ipſa menſa quotidie cibos ad nos mitteret. Euocato ad negocia & cum eo, & cum Senatoribus tractanda, pridie eius diei ternos, ac inſequenti mane totidem alios præmittebat, nunciantes nos paulo poſt ſerenos oculos magni Imperatoris viſuros: itaque præſto eſſemus. Poſt horam, ecce Priſtaui nos monebant, adeſſe Proceres, & aliquos principis Conſiliarios, qui penè propè hoſpitium, cum centum circiter equitibus obuiam veniebant, vt nos adducerent. Ex ijs tres primi ex equis porrecta manu, me nomine principis conſalutabant, in viamq́ue nos dabamus. Prætorianis pyxidarijs mille circiter & quingētis vtrinq; per ſpacium ferme paſſuum mille ſtantib', atq; diſpoſitis. Vbi in arcis interiora, ho-

ra hominib⁹ referta, qui veſtibus & machę-
ris pretioſis erant ornati, veniſſem, vt ex e-
quo deſcenderem admonitus, & ab alijs Se
natoribus ad imos ſcalarũ gradus exceptus,
atque in conſpectum Principis ſum addu-
ctus. Is ſedere primùm iuſſo, vel agebat me
cum ipſe, vel vt in conclaue me conſerrem,
vbi cum Senatoribus agerem, indicabat.
Sic plures interdum horas commoraba-
mur, deq; omnibus diligentiſſimè, ac ſæ-
pè ad ſummam laſsitudinem, ij ſuis ego no
ſtris interpretibus adhibitis, tractabamus.
Si quid noui proponebam (id quod è re na
ta crebrò fiebat) ijdẽ illicò omnes ad Prin-
cipem ibant, exquiſituri reſponſum: quod
quidem accuratè afferebãt, nihil de ſuo pro
mere auſi. Nec verbis facilè aſſequar, quàm
aptè, ac inprimis repetitis ad verbum, quæ-
cunque propoſueram, mihi identidem, eo-
dem ſemper cum honore, equitibusque, ac
Senatoribus obuiam venientibus accerſi-
to, cùm me in conſpectum Principis dediſ-
ſem, Senatores eius mentem ex ſcripto, par
tita inter ſeſe longarum ſchedarum recita-
tione, perlegerent, ac denique traderent.
Itaq; duorum menſium quibus continen-
ter erat cum eo Principe agendum, & quin
que aliorũ ſpacio, quib⁹ vltro citroq; cõme
ans, & cum Rege Polonię, Regijsq;, ac Mo-
ſci Principis Legatis (qui omnes erant ſep-
tem) agens, nihil vidi ea in re vigilantius,
dum quicquid antiquitus ex Lituanicis,
Polonicis, Liuonicis, & Moſcicis rebus col
legerant, quibus ſua tuerentur, fidenter ex
Archiuijs ederent: ex quibus poſtea non mi
nimam lucem hauſi ad ſtatum illarum om
nium rerum pernoſcendum, atque tractan
dum. Quæ quoniam ex literis & actis, quæ
ad V. Beatitudinem miſi, liquidius intel-
ligi poterunt, idcirco hæc fuerint hic ſatis.
Iam quod equites, & Equos ac commea-
tum, præmiſſa fide publica per tabellarios,
vſque ad imperij ſui fines, vbi tentoria
fixeramus, nobis celerrimè miſerit, cùm
primùm ad eum perlatum eſſet, eò nos per
ueniſſe: quòd ſexaginta è ſuis qui in hoſpitijs
nobis ad omnia præſto eſſent, attribue-
rit, quibus ſtipati, exire domo, aut aliquẽ
emittere abſq; magna neceſſitate, probibe-
bamur: quod equos præmiſerit ornatos,
quos & dono Legatis tradere ſolet, & vt
conſcenderemus oportebat: quòd turmas
item, modo Tartarorum, modo Moſco-
rum, comitatui noſtro addiderit, quibus
vel ad Regis caſtra proficiſci, quæ ſexcentis
ab eo paſſuum millibus aberãt, vel ex eius
ditione exire tutius liceret: vera quoque
ſunt: & quoniam ea alibi attigimus, fu-
ſius hic quoque recenſenda non cenſui. Id
incommodè non ſemel accidit, quod me-
dicis ad nos morbo tentatos non permitte-
batur ob ſuſpitionem venire. Reliqueram
autem (vt ſupra dixi) duos apud Moſcum,
qui dũ ipſe redirem ad Regem, res noſce-
rent: ac ſi quid pietatis inſinuare poſſent in
eam gentem, id facere conarentur. Promiſe
ratque mihi Princeps coram centum nobi-
libus, noſtros à ſe eo loco habitum iri, quo
me, ſi remanſiſſem, habuiſſet. Sed neque ex
eundi vnquam data ijs facultas eſt, niſi ſe-
mel, aut iterum: & Moſcuam Staricia miſ-
ſi, ſatis anguſto cubiculo detenti fuerunt:
in eodem enim coacti erant, habere altare
ad celebrandum, menſam ad ſcribendum,
& legendum, ac locum ad ſomnum capien
dum. Aderant portæ perpetui cuſtodes,
boiarij tres totidem ruſtici, quorum no-
mina erant, Sunebul, Chuſara, Rudear,
Chuſara, Miroslau, & Ruroiedau. Qua-
tuor ibi menſes cum dimidio demorati, ac
de promiſſo Principis haud præſtito con-
queſti, reſponſum ab homine cordato acce
perunt: Principem aliud externis polliceri,
aliud Priſtauis iniũgere: quippe qui ore ali-
ud loquatur, aliud corde cogitet: pluresque
eſſe, quibus fidem veniẽdi, redeundiq; pub
licam dediſſet, qui ſi reuertendi veniam
peterent, dictum ac factum morte multa-
retur. Quòd ſi qui iureiurando confirmẽt,
ſeſe ad mortem vſque in Moſconia com-
moraturos, nec his tamen alios conuenien-
di, aut occurrentes alloquendi vllam pote-
ſtatem dari: et capite plecti, ſi quis id faciat
quiuè in ſuſpitionẽ minimã ea de re vene-
rit, Ruthenus is fuerit, aut alius. Plęriq; op-
târunt ad noſtros accedere, ſed easdem ob
cauſſas auſi non ſunt. Inter quos Medicus
quidem erat, qui cùm ſummoperè expete-
ret Sacramento confeſſionis expiari, & ſan-
ctiſſima Euchariſtia refici, veniamque ad-
eundi poſtularet, non ſolùm id conſequi
non potuit, verum etiam in hæc verba mi-
nas reportauit: Cur qui externus ſis, eius
gentis homines audes inuiſere? Itaque niſi ve
lis interfici, caue ſis, ne ampliùs iſta propo-
nas. Erant autem è Moſcis, qui captiuita-
tem illam ingemiſcerent, dicerentque, quã
diu Princeps aliam rationem viuẽdi haud
inierit, ſperandum non eſſe, vt aliquid pie-
tatis, & veritatis promoueatur. Noſtris
cùm ego è Regijs caſtris, aut aliunde li-
teras mitterem, ſigno carentes, & faſcicu-
lo Principis, ne quid ſuſpicaretur, iun-
ctas, licèt nihil continerent, niſi quod ad
noſtrum inſtitutum ſpectaret: eas tamen
aut reddi nolebat, aut aliquas è Latino Ru
thenas fieri iubebat, ne (opinor) lateret ali-
quid: ſuſpitione, videlicet, nimis perſpica-
ci, & trepidante, vbi non erat timor. Ad ex
tremũ Moſcua verſus Liuoniam diſceſſuris
poſt publicum conuiuium, data mihi, &
omnibus noſtris manu, aſſurgens iuſſit,

vt V. Sanctitatem, Regemq́ue Poloniæ ſalutarem. Domum autem reducto, & literas, ac dona miſit. quæ deniq; partim Germanicis ſtudioſis Olomucij, & Pragæ, atque alibi addicta ſunt, partim ipſis interdũ Moſcis deducendis vſui fuere. Ea cùm ſecundò recuſauiſſem, atque eſſem à Senatoribus admonitus, non debere me antiquũ Imperij illius morem inuertere, aut Principis clementiam lædere, cùm ipſe & V. Beatitudinis munera non reieciſſet, & à ſuis quos iſthuc miſerat, atque miſſurus erat, alia ſinebat capi (ſecutus conſilium iſthic antea mihi datum) gratijs actis, & diſtributa à me pluribus aulicis pecunia, accepi: ſed vt ea occaſione aliquid altius, & verius de inſtituti noſtri ratiõe cognoſceret, hęc, quę ſequuntur per Senatores illi ſignificaui his verbis.

Patere, Clementiſſime Magne Domine, per Iesv Chriſti ſanguinem, vt tertiò deniq; te obſecrem, vt quæ mihi dona pro tua magnanimitate parari iuſſiſti, ea ſine animi tui offenſione non accipiam. Scit enim Deus, me ea ob contemptum aliquẽ, aut quòd inde non agnoſcam excelſam Serenitatis tuæ liberalitatem, non aſpernari. Sed meæ ad huius vitæ ſpiritualis ſtatũ vocationi, votoq́; paupertatis, quod ſæpe Deo miſerante emiſi, da per viſcera miſericordiæ Chriſti hoc, quod ſummi beneficij loco ducam. Recordare, te mihi (alios licet ob homines, & in quos tamen iſta, quæ meę vocationis ſunt, non cadebant) paucos ante dies dixiſſe, Optimam eſſe rem, Chriſti Domini humilitatem, & paupertatem imitari. Itaque ſine, vt illam re ipſa ſequar. Pax facta eſt, Deo miſerante, ſine iſtis aut veſtibus, aut pellibus: ſine ijſdem reliqua, quæ cupis, Deo aſpirante, conficientur: nec verò à me vllum fidelis diligentiæ officium deſiderabis. Viaticum, quod Paulo ſocio meo ad Pontificem Max. dediſti, quæue dona eius Sanctitati miſiſti, fuerint ſatis. Quæ certè nec permiſiſſem accipi, niſi, cùm tanto itineri, & moræ noſtrorum omnium in Caſtris, & in his regionibus, neceſſaria fuiſſent, tum offendere animum tuũ, ac proinde meliora impedire metuiſſemus pellibus autem iſtis pretioſis non vtimur nos: tradituri potius (ſi tanto nos munere dignaretur Deus) ipſas noſtras pelles & Vitam, pro fidei Catholicæ propagatione. Propterea nec mercatores vllos (licèt id ſedulò efflagitantes) mecum venire paſſus ſum, ne quid ab eo genere hominum ſcandali, ad id, quod mittebar, aut rixæ cum tuis oriretur. Porrò habeo ſatis, Diuina gratia, quo redire poſſim ad Pontificem Maximum. Quòd ſi pretioſum mihi donum largiri volueris, ſerua erga me iſtam, quã mihi exhibuiſti, clementiam tuam: ac cùm te ouẽ Chriſti gregis profitearis, cogita eius item viſibilis Paſtoris, id eſt, Sũmi Pontificis ductum tibi eſſe ſequendum, cui Chriſtus Dominus gregem ſuum tradidit paſcendum. Cæterum ſcito, aliqua hominum millia eſſe noſtri ordinis, quos hoc ſeculo, cùm nouus terrarum orbis apparuit, variæq́ue hæreſes Europam diuexare cœperunt, in vnum tanquam exercitum, abiectis ſarcinis, & omni cura priuatarum rerum expeditos, Deus euocauit. Dexteras inter nos dedimus omnes ſub Iesv nomine, vt eius nomẽ, Eccleſięq́; ſpirituales theſauros in Indias inter gẽtes, inter hęreticos, eoſq́ue, qui non integrè cum ipſamet Eccleſia coniuncti ſunt, inferamus. Itaq; & reliquimus omnia; Dignitateſq́ue nullas accipiunt, aut accepêre noſtri, niſi ſi quæ ſine reditibus vllis, cum maniſeſto autem vitę diſcrimine coniunctæ fuerunt. Ad Patriarchatus enim, & Epiſcopatus quoſdam Indiæ, atq; Aethiopiæ, ante 30. circiter annos, aliqui è noſtris ſic promoti ſunt, vt remotiſſimis in regionibus illis diuturnos labores, vitamq́ue pro Chriſti gloria, nullis omnino terrenis bonis, impenderint. Quamobrem & ab ſancta ſede Apoſtolica quoquò verſum mittimur, atque vt remitti ad te (ſi fuerit opus) poſſimus, permitte, vt cũ iſta neceſſaria non ſint ne capiamus. His itaq; rationib', etſi haud permotus eſt, vt ſua apud ſe dona retineret, lucem tamen aliquã veritatis hauſit, iactaq́; ſunt ad tantum ædificium, quod in Moſcouia fore ſuo tempore non deſpêramus, hæc fundamenta. Is verò regio planè animo, itineris duces, & omnia abundè nobis ſuppeditari iuſſit: ſicq́ue ab eo digreſſi, in Liuoniam per Ruſſiam iter inſtituimus, ad Stephanum Poloniæ Regem.

QVI À MOSCO AD EXTERNOS Principes mittuntur, nec eiuſdem generis ſint omnes, & quonam modo mittantur: quidq́; Legatis, cum Antonio Poſſeuino ad Pontificem Max. venientibus à Moſco, in toto itinere acciderit.

Tabellariis, Internuncijs, ac Legatis, qui vocantur Magni, vtitur Moſcus ad tractanda cum externis Principibus negocia, ſeu belli ſint, aut pacis, ſiue ad cõmercia pertineant. Tabellarij dicuntur Goniez, qui tantùm literas afferunt: Internuncij, Poſlance, qui & minores Legati, præter literas, aliquid in mandatis habent: aliquot item itineris comites ſolent adducere. Magni verò Legati (nam ferè tres mittuntur, adhibito Secretario) Velikij Poſly vocantur, vltraque Poloniæ Regnũ rariùs hi allegantur, tum quòd magnũ comita-

mitatum ijs adhibet, quibus (vti tamẽ fit in
Polonia, & Moſcouia) lautia non præben-
tur: tum quod longum iter extrà Poloniæ
Regnum emenſuris, non exigua pecuniæ
vis eſſet neceſſaria, quam Princeps ad id
aut nullam, aut perexiguam tradit. Polo-
niæ igitur Rex, & Moſcus, quoniam hoc
inter ſeſe officij præſtant, centum ac du-
centos cum Legatis ſuis mittere ſolent, ad
quos mercatores ſeſe aggregant: cùm & ipſi
Moſci Legati merces ſecum deuehãt, quas
pro eo munere, quo funguntur, non ſatis
decenter diuendunt. Quod ſi quid dono
dant, id ad maiorem compenſationem, ac
remunerationem fit: quę ſi non datur, peti
tur ab ijs, atque adeò extorquetur. Cùm
ergò in Chiuerouam Horcam (is eſt pagus
ad Iamum Zapolſcię) Legati Moſci vnà cũ
alijs trecentis veniſſent, officinas aperue-
re, atque inter ipſa negocia compoſitionis,
de qua agebamus, per ſuos venditioni, ac
permutationi cum Polonis diligenter va-
cabant. Nouogardia verò, quæ inde plus
minùs ducentis paſſuum millibus diſtabat,
commeatum, reſque ipſas coctas (frigo-
re cibos conſeruante) ſubinde accipiebãt,
vt nihil omnino ſumpt⁹ facerẽt. Quę res mi
hi, ac reliquis noſtris non incommodabat,
quibus Legatorum quiſq; qui erant à Moſ-
co quatuor, cibum (partitis inter ſeſe dieb⁹)
Principe ſuo id mandante, mittebant.

Eramvs autem ſumma hyeme in altiſ-
ſimis niuibus, in quibus fixa tentoria, & per
petuus ignis horridum frigus, vtcunque
pellebat: ligneis quibuſdam caſulis, fuligi-
ne & fumo repletis, noſtrorum partem te-
gentibus. Cæterum agros circumquaq; de-
populati fuerant Regij: quamobrem vix
aliquid pręter panem emendum reperieba
tur: & putris aqua, vel nix ad ignem ſoluta
ægrè equis potum, aut cibis coquendis hu-
morem ſuppeditabat. Cùm tamen Prin-
cipis illius Legati, ſi quando ad externos a-
lios Principes veniũt; niſi gratis equos, hoſ-
pitia, cibos, pręcurſores, dona reperiant, il-
lico Magni ſui Domini (ſic enim eum ple-
runque vocant) ad cœlum vſque clemen-
tiam, liberalitatẽ, & vires extollere: alijs ve
rò quantũuis ſublimibus mendicitatem ex
probrare ſoleãt. Hoc ego cùm in Seuerige-
no, priore ad Beatitudinem V. Internun-
cio eſſem expertus, cumq; ex reliquorum
cõſuetudine plura eiuſmodi cognouiſſem,
velletque Moſcus alteram Legationem in
Vrbem inſtituere: ſuaſi, ne plus quàm de-
cem venirent. Ter enim trium milliũ paſſu
um iter facturo, cùm primò Orſam, inde
in Liuoniam, & Poloniam, ac deinceps per
Germaniam in Italiam mihi eſſet proficiſ
cendum, videbam duriorem fore pro-
uinciam, ſi centum, ducentiue fuiſſent, qui
bus aliunde cibus eſſet procurandus: eo pe
riculo, vt niſi gratis omnia ſubminiſtraren
tur, perijſſet, quicquid officij, ſtudij, labo-
rum, ſumptuum, erga ipſum Moſcum San
cta Apoſtolica ſedes contuliſſet. Duo au-
tem Principes erant Legatiõis, cum quibus
de maximis rebus, ac de Chriſtianorum
Principum amicitia, vnà mecum erat agen
dum. Huic verò Legationi cùm Interpres
à Principe aſſignaretur, qui Catholica fide
repudiata, Ruthenicũ Schiſma ſuſceperat
(licet is hoc ad ſui ſecuritatem, & lucrum
faceret) eum enixè reiecimus: atque alte-
rum, & quidem Catholicum, ac nobilem
Polonum petiuimus, quem et obtinuimus.
Magni enim referebat, ſi quis eiuſmodi ex
ea legatione ad Principem rediſſet, qui
veritatem rerum, ac Catholicorum Prin-
cipum humanitatem poſſet Moſco refer-
re, ſi quid earum reliqui calumnijs infuſ-
care tentaſſent. Et à Seuerigeno, ſiue potiùs
ab eius ſocio (qui Catholicus olim, poſteà
Lutheranus, deniq; Ruthenorum errori-
bus imbutus, Italum interpretem, qui ve-
nerat è Moſcouia, in Carinthia trucidârat)
quàm primùm ab eis diſcedens, ad Caro-
lum Archiducem eſſem profectus, acerbiſ-
ſima acciderant: cùm vix pedem ex Italia
extuliſſent, vbi ſummis honoribus accep-
ti, muneribus quoq; inſignibus donati fue
rant. At altera iſta legatione neq; cædes,
nec eiuſmodi lites vllæ vnquam interceſſe
runt, vt ad arma veniretur. Quæ ſine vl-
la dubitatione ſecutæ fuiſſent, niſi contine
ter repreſſi, ac modo amanter, modò ſpe
munerum, interdum & timore cohibiti ſi-
bi temperaſſent. Permiſſum eſt quoque vt
aliquando de ſuo hoſpitibus ſatisfacerent:
quod licèt ægreferrent, valebat tamen ad
beneficium cognoſcendum, & ad Italicam
Eccleſiaſticæque ditionis liberalitatem
(qua ſupra id, quod expectare potuiſſent,
excepti fuerant) rectius æſtimandam. Hac
igitur in profectione, Moſcorum illo-
rum, quos adducebam, ingenia liquidius in
notuere: quos & tanto magis cognouimus,
quòd eos poſteà in ipſum Poloniæ Regnũ,
iubente V. Beatitudine, reducere oportuit.
Quo cùm primò è Moſcouia acceſſiſſe-
mus, mirati, quòd equos, & cibos à Rege
de more obuiam non offendiſſent: reſpon
ſum acceperunt, ſatis eſſe, ſi cùm venirent
ad Regem, liberaliter acciperentur: cõſue
tudinem autem in legatis excipiẽdis, qui à
Moſco ad alios principes mittũtur, nõ eſſe
in Regnum inuehẽdam. Rigę tamẽ ſatis be
nignè, nobis rogãtibus, à Rege accepti ſunt.
In Liuonia verò, quæ ędificia magnis ſum-
ptibus ab Archiepiſcopo Rigẽſi, atq; à Ma-
giſtris Teutonici ordinis fuerant excitata
ea diruta à Moſcis comperimus, vel om-

nino

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VIT. EMANUELE

nino ruinam minantia, ſordium plena, & feneſtris patentibus, iniuriæ cæli expoſita. Quæ cùm ſpernerét, lignea potiùs tuguriola extruxerant, in quibus, fuligine oppletis, habitare malebant: vt Gothorum cladem, Coloſſæo, atq; arcubus triumphalibus, Romę adeò vniuerſæ illatam recotdatus, iam non mirarer, quid remaneret in cordibus gentis, quę ſplendorem, ac maieſtatem aliorum populorum ferre non poſſet. Et neque publica Cęſaris pompa, qui tum Auguſtā Vindelicorum ad Imperij comitia Imperialia ingrediebatur, impelli poterant, vt eam libenter cernerent: nec tanta ciuitatum, & nobilium celebritate mouebantur, vt ex animo illam collaudarent.

Et hæc quidem in Boemia, & Germania: in qua quicquid expenderant, mandato Cæſ. Maieſtatis reſtitutum eſt, & Vaſa argentea plura dono data. Vbi verò Italiæ appropinquauimus, & in Venetorum ditionem deſcendimus, ab ijs magnificentiſſimè per omnes ciuitates fuerunt excepti. Veronæ primùm inuitati ſunt ad arces inuiſendas, propè quas militum frequentes cohortes fuerant collectę, à quibus honorificentius admitterentur. Vicentini nihil omiſerunt, quo omnem humanitatem, & præter alia, quæ ſummam nobilitatem animorum ſapiebant, liberalitatem, (vt ea ciuitas hoc genere laudis maximè excellit) exhiberét. Patauij idem effectum eſt. Inde Venetias appulimus, vbi omnib⁹ omniū generum officijs ab ea Sereniſſima Republica ſunt accepti. Hic verò, cùm homines minus his rebus aſſueti, omnia ſuo Principi deberi crederent, atque ob laxiorem vitam ęgrè ferrent, ſibi in Dominicanorum monaſterio commodiſſimum quamuis hoſpitium fuiſſe aſſignatum, non mediocri diligentia, & patientia opus fuit, vt in officio continerentur, donec ij, quibus à Senatu cura Moſcorum fuerat data, nos enixè rogârunt, ne ab horum latere diſcederemus. Quæ dum fiunt, & eorum diſceſſum vegerem, ecce Græci, qui iam multos antè annos Venetias commigrârunt, clā cum Moſcis egerunt, vt ad ſuam ædem proficiſci vellent, ſacrum, & reliqua, Gręco ritu audituri. Nobiles autem Adoleſcentes, à Senatu ijs per ciuitatem deducendis attributi, cùm nondum, quid haberet ea res momenti, perpédiſſent, iuſſerût, vt ædes ornatiſſimè appararentur, poſtridieq́ue eius diei, à ſchiſmaticis Græcis Ruteni ſchiſmatici exciperentur. Quod cùm ad aures meas perueniſſet, ad monaſterium approperans, inuenio Moſcos, & Venetos, vnà cum Græcis ad horum templum procedentes, quos ego affatus, Tu mihi, inquam, Iacobe Moluenine (id erat primario Legato nomé) traditus es, à Principe tuo, te vt geſſeris, qua tibi ratione mõſtrabo: Te ad Pontificem maximum non ad Gręcos adduco. Itaq; redi ad hoſpitium tuum; id quod fecit. Sed Gręcis hoc indigniſsimè ferentibus, atque aliquibus iniuriam Reipublicę fieri putantibus, quòd eam imperaſſe dicerent, vt eò deducerentur, Græcis reſpondi, Vbi conſtitiſſet Gręcos cum Eccleſia Catholica conſenſiſſe, tum mecum agerét, eorum deſiderijs ſatisfacturo. Cùm autem cæteris ſeorſim adhibitis, haud omnino perſuaderem, ad Senatū adij: qui rationibus auditis, Græcos, qui conqueſtum venerant, ſapienter compeſcuit: resq́ue tota non ſolum impedita eſt, verùm etiam occaſionem præbuit, vt & plerique Græcorum aſtum, & ſchiſma propius cernerent, reliqui verò cordatiores intelligerent, ecquid mali inde ad id, quo de agebatur, emergere poſſet, cùm inter Græcos, qui Venetijs commorātur, per ſępe ſint exploratores, qui ad perfidos omnia deferāt. Iam verò Moſci, aureis magni póderis torquibus donati à Republica, ſuo interpreti, Vade (inquiunt) ad Ducem, & dicito, ad nos vt ſericum, aliaq́ue mittat è ſuo theſauro: interpres tamen rem (vt erat ingenuus) declinauit. Venetijs autem ſoluentes Ferrariam, inde Bononiam venimus, vbi Veſtra Beatitudine iubente, cuncta paternæ charitatis argumēta liberaliſſimè edita ſunt ab Illuſtriſſimo Cardinali Cęſio Legato: tum & officinæ clauſę, atq; honores plus quàm ordinarij habiti. Reliqui Illuſtriſſimi Legati, Vercellenſis in AEmylia, Columna in Piceno idem procurárunt. Militum cohortes, è ciuitatibus obuiam primò prodibant: deinde ad portas Magiſtratus aderat, inde in Prætorium honorificentiſſimè deducebantur, tormentis diſploſis, tibicinibus perſonantibus, conuiuijs, & exquiſitiſſimis epulis inſtructis. Admoniti nobiles, à quib⁹ varia licentius Moſci petebant, iàm haud facilè aſſentiebātur: quo factum, vt intra cancellos pudoris ſeſe Moſci reciperent. Arimini cū eſſemus, in domo Præfecti ciuitatis, pias imagines amouerant, vt paruulas quaſdam ſuas, ritu Rutenico depictas, apponerent. His ablatis, cùm priores repoſuiſſemus, ne quid ea in re inſolentius inter Catholicos agerent, minùs poſteà licenter ſeſe geſſère. Inde ad Beatiſſimæ Virginis Lauretanæ, celeberrimum Sanctitate, ac populi concurſu, locum peruenimus, vbi habuerunt, quo miraculorum memoria, frequētia adeuntiū, & perpetuis precationib⁹ oculos atque animū paſcerét. Deniq; téperatis mea pręmonitione apud ciuitates honoribus, ad Tiberim propè Burgetū Oppidum, à Veſtræ Beatitudinis cubicularijs

hu-

humaniſsimè excepti, & ſalutati, poſtridiè progreſsi, ſequenti deniq; die Romam venimus; vnde Romana nobilitas, præeunte Marchione Cæſio, obuiam egreſſa eſt; Moſci verò honorificentiſsimè, ac frequentiſſimo populo, diſploſis omnib⁹, quę in mole erant Adriani, tormentis, ad Cardinalis Columnæ tum abſentis pa[illegible]rium adducti ſunt. Eo in palatio lautijs præbitis, adhibitiſq; è familia B. V. diligentiſsimis adminiſtris, atque alijs, qui portas cuſtodirent, ſingulis diebus, dum ex Algido Veſtra Beatitudo redijſſet, per vrbem curribus vecti, pulcherrima quæque viſebant. Mirati ſunt in primis curam, diligentiam, ingentes ſumptus, charitatem erga ægrotos, officinas, cubiculaque diſtincta, & præſertim hoſpitalem Sancti Spiritus domum, ac reliqua maiora Noſodochia. Nihil verò eorum animos plus inflexit, quàm pietas illa, quam valere ad omnia, tum ipſi quoq; nos in ipſis Moſcis videbamus. Seminaria verò, & Collegia variarum gentium cùm ſubinde inuiſerent, iā orbi terrarum ipſa religione Romam dominari; nec verò ſeſe ſolos eſſe Chriſtianos (vti dicere ſolebant) cogitare inceperunt: & harum omnium rerum capita in tabulas ſingulis diebus referebant, ad ſuū Principem allaturi: quod quidem in itinere quoq; fiebat, cùm per Lituaniam, Poloniam, Morauiam, Bohemiam, Germaniam, Italiam, Societatis noſtræ Collegia luſtrarent. Anglicum, quod eſt Romæ, Seminarium eò magis admirati ſunt, quòd Angliam hæreſibus prorſus infectam audiuiſſent: ſed & modeſtiam Alumnorum illorū conſpicientes mirificè emolliebantur, martyrumq́ue reliquias, quæ in eorū erant Eccleſia, ſumma reuerentia venerati, & oſculati ſunt. Id quod in alijs quoq; Romanis templis, atq; alibi faciebant. Sed cùm in Capitolij palatium à Romanis Patricijs aduecti, & Romana magnanimitate humaniſſimè accepti, fragmēta marmorum antiquorum, ineptaſq́; gentilium Deorum memorias, à quodā rogarentur (quaſi maximi res eſſent momenti) vt attentiùs inſpicerēt, omnia (nec immeritò) contempſerunt. Et illud enim eos maximè offendebat (quod & cuilibet Chriſtiano deteſtandum eſt,) cùm vel in hoſpitijs ſigna turpitudinum cernerent, vel imagines (etiam pias) ad laſciuiam depictas, nudas verò ſtatuas, & cætera diabolica figmenta, in aliquorum domibus, & hortis cernerent, quibus cupidines, & Veneres plùs quàm Chriſtus, & Beatiſſima Virgo ſapere videbantur. Iam verò templa Romana, Diuique Petri ædem ſuſpicientes, omninò fatebantur, hæc longiſsimè præſtare ſuis, quæ cùm anteà ſolùm vidiſſent, vel lignea, vel mutata, putabant reliquis totius mundi pulchritudine, aut operis aut magnificētia pręcellere. Vbi ventum eſt ad Veſtram Beatitudinem ſalutandam, & dona, literaſq; ſui Principis reddenda, ęgrè nonnihil videbantur adduci, vt crucem ad pedes Veſtræ Sanctitatis oſcularentur: ſed longè ægriùs cùm diſceſſum pararent Credo ita, quòd alia quoq; dona (pecuniam in primis) voluiſſent: licet aurei torques magni ponderis, veſtes aureæ, & holoſericæ duobus ipſius legationis Principibus, cæteris verò omnibus ex panno, & ſerico duplices traditæ fuiſſent. Oſculati tamen ſunt libenter, cùm quid ea de re Moſco eorum Magno Duci eſſet æſtimandum; quidué nō ſolùm Apoſtolis primi Chriſtiani faciebāt, ſed & ipſi Moſci ſuis Epiſcopis faciant, ad quorum pedes ſe proſternunt, humi terram capite percutientes, audiuiſſent. Illud non ſatis ęquo animo tulerunt, quòd ſeſe in diſceſſu nemo, pręter me, ac comites itineris meos ex vrbe proſequeretur, ſicut ipſi Principum Legatos, (quod & mecum bis, ab ijs diſcedēte, fecerant) ad quatuor, quinqueué paſſuum millia, magno cum comitatu educunt. Eadem porrò in reditu contigēre, quę in profectione acciderant. Torques enim (cùm hoſce per iter induerent) & Veſtræ Beatitudinis crucem pulcherrimam, licèt Græcis characteribus elaboratam, tum Venetorum auream D. Marci Euangeliſtæ imaginem ademerunt: quamuis ſi ſolus quiſq; fuiſſet, neque delationem ad Principē ſuum timuiſſent, non difficillimè ſeſe ad omnia accommodaſſent. Mitiores autem aliquanto effectos (ſiue ob humaniorum gentium conſuetudinem, ſiue quòd reuertentibus erat extra Italiam expendēdum de ſuo) Varſauiam ad Polonię Regem denique adduximus; illud in itinere præcipuè cauentes, ad declinandas lites, ne eodē hoſpitio diuerſaremur. Sic donis à Rege procuratis, q̄ illis Regio animo ſunt data; literiſq́ue ad ſuū Principem à me acceptis, quibus breui de omnibus illum certiorem faciebā; tradita item à me pulcherrima Saluatoris imagine (quæ miſſa à Veſtra Beatitudine ad Moſcum, in ære picta, & Græcis literis additis, ebore, argenteiſq́ue floſculis continebatur) ſatis lætos in Moſcouiam dimiſi. Quę fuſiùs narranda putaui, vt ſi cui aliquando tale negocium obtigerit, pręuiſa minùs eum feriant: iſq; ad patientiam, & prudentiam, à Deo per orationes hauriendam, ſedulò ſe comparet.

INGENIVM MOSCI, ET *Schiſma.*

ID verò primùm ſatis conſtat, Septentrionalem tractum, eoſq; præſertim populos, ex quorũ cordibus vera religio ſeritatem haud excuſsit, quãtò magis ab ingenio ſeſe deſertos ſentiũt, tantò ſuſpicioſiores euadere: quamobrẽ quod induſtria, & iudicio conſequi nequeunt, id calliditate, ac vi, (ſed Moſcos diligentia quoq;) ſtudere, vt aſſequantur. Ea in Scythis, & Tartaris perſpicuè cernuntur, ex quibus cùm plerique Moſcorum originem ducant, aut conſtent, mirum non eſt, niſi hactenus naturam illam exuerint, quam pietas alijs nationibus excoluit, ac vicit. At is, ad quem ſumma in ſuos poteſtas acceſsit, vnà cum aliqua Chriſtianę religionis ſpecie; nec verò aliorum Principum opes viderit, ſi ſe (addita perenni ſubditorum aſſentatione atque acclamatione) ſupremum omnium arbitretur, minùs fortaſsè mirandum eſt. Quæ tria cùm in Magnis Moſcouiæ Ducibus ab eo potiſsimum tempore fuerint, quo ſe à Tartaris, quorum erant tributarij, In libertatem aſſeruerunt, extulere mirificè eorũ, ac præcipuè eius, qui nunc rerum potitur, Principis animum: vt cùm vix ab vllo viribus ſe ſuperari nonnunquam exiſtimaſſet, neminem quoq; doctiorem, aut religione veriore imbutum putaret. Cui cùm ipſe interdum Chriſtianorum Principum mentionem facerem, qui maximè cæteris præſtant; quinam iſti ſunt (inquiebat) in Mundo? Comparationem, videlicet, non ferebat elatio, quæ quicquid alteri tribuitur, ſui depreſsionem putat. Inde igitur factũ eſt, vt Magni Moſcouiæ Duces primò ſeſe totius Ruſsiæ Dominos verbis, literis, atque ipſius pecuniæ ſignis exprimãt, quamuis Ruſſię bonam partem Poloniæ Rex obtineat. Deinde verò hic, qui ſuperſtes eſt, Ioannes Baſilij filius, præter illam titulorum ſeriem, qua vult appellari Caſani, & Aſtracani Czar, ſeu Regem; Germanorum quoq; Imperatorem, ad Turcam ſcribens, vocari ſe aliquando iuſſit. Et ſanè cùm Liuoniæ inhiaſſet, atque ad Pruſsiam, quodam Cæſaris Auguſti fratris prætextu, reſpiceret, quem Pruſſum vocatum fuiſſe, & ſe ab eo deſcendiſſe dicebat: cumque cum Carolo Quinto, ac Ferdinando eius fratre, huiuſque filio Maximiliano videri voluerit amicitiam colere, intelligi poteſt, quid de Germaniæ, & Occidentis vlteriore tractu in animo coxerit. Spem ipſius alebant diſsidia Chriſtianorum Principum, variæque, ac peſtilentes hæreſes, Liuonici ſucceſſus, Caſanum, & Aſtracanum anteà deuictum, ac imbibita ſui illius Schiſmatis, potiùs quàm religiõis, opinio, qua delectum à Deo ſe exiſtimauit, quaſi iubar, quod vniuerſum orbem eſſet colluſtraturum. Auxerunt poſteà Legationes anteactæ quorũdam ad eum Principum, cuius ſtudium, & operã requirebant, qua Polonicum Regnũ aliò caderet. Quin cùm apud eum eſſem, reſque Moſcouiæ ſatis eſſent attritæ, necdum tamen recordatio Legationum illarũ elanguerat, quæ Spiritus ipſius fouebant. Facta denique ad eandem ſpem eſt maior acceſſio, cùm ab eminenti Principe literæ ad eum ſcriberentur, quibus Lutheranæ hæreſeos propagationem in ſua ditione cõmendabat. Inde enim Catholicos (quos Romanos vocat) omnes in hæreſim corruiſſe, credidit, ac proinde facilius eſſe ſubijciendos. Ad extremum, ſeueritas in omnes breuiorem ſui conſilij exitum pollicebatur, qua ſperabat, quicquid obijci poſſet impedimenti, ſe amoliturum, quando in Lituaniam, atque Liuoniam ſic eius terror penetrauerat, vt eadem ſibi ratione aditum patere ad reliqua non dubitaret.

At quod ad ſchiſma pertinet, incredibile eſt, quantopere eo in viſco hæreat, ac placita pro æternis habeat, quin verò potiùs aliquid ſemper addat, quàm demat. Itaque vt qui ab vno diſcedunt, quo progrediuntur vlterius, eò in plura incidũt (quod & huius ſeculi nouatoribus contigiſſe nemo non videt) ſic Moſcis accidit, qui à Gręcis ipſis ſchiſmaticis, vnde ſchiſma hauſere diuiſi ſunt, multaque imperitiſſimè blaterant, libris, ſtudijſque literarum carentes, quod in altero Commentario ſcripſi. Qui ergo Græcorum pertinaciam obſeruauerit, quiuè Donatiſtas memoria repetierit, nunquam, vbi ſeſe ab Eccleſia præciderũt, ad eandem aggregatos: qui item AEthiopum ingenia conſiderauerit, Summum licèt Pontificem agnoſcentium; quique eundem non vna ad Apoſtolicam ſedem legatione cõfeſsi ſunt: qui denique Huſſitas inſpexerit, tam ſæpe de vnione agentes, ac nũquam ad Eccleſiam peruenientes, facilè deprehendet naturam Moſcici ſchiſmatis.
Auget porrò ipſius pertinaciam pręſumpta de ſe opinio cõſtantiæ, exiſtimãtis, quòd Schiſma iſtud ſine ſciſſura perduret. Pręteteà accedit populorum, qui illud cum lacte ſuxerunt, eorumq; rudiſsimorum, perpetuum erga Principem obſequium, & ſeruitus. Inde enim fit, vt cùm Principũ omnium Legatis collocutus, vbi illi abſceſſerunt, in pelui argentea manus eluat, quaſi ſordium aliquid contraxerit, ea re conteſtãs, Chriſtianos reliquos eſſe peripſemata. Quod cùm à me illi fuiſſet obiectum, (quod ex meis literis iſthuc miſsis liquidiùs cognoſci potuit) ac de ea re ſe vellet purgare,

non

non diluit tamen. Porrò, non ſinit Armenos in ſua templa ingredi, quos Neſtorij hæreſim ait eſſe ſequutos: Græcis autem id permittit; cùm Lutheranis, & alijs hæreticis neque pateat aditus, & quæ ſibi conſtruxerant templa, ab eo, concremata ſint.

QVAENAM SPES SIT DE MOſco, ac de eius promiſsis ad propagandum in Aſiam, & aliò ſanctiſsimum Chriſti nomen, & fidem.

IAM QVID ſperari poſsit à Moſco, ſi quod ille literis, ad B. V. atque ad alios Principes ſcriptis, prætexuiſſe videbatur, Chriſtianum nomen, latiùs eſſet propagandum, differendum eſt hoc capite fuſiùs. Sic enim cerni poterit, quorſum eius promiſſa ſpectauerint; cuiue vſui eſſet Chriſtianæ Reipub. ſi quãdo ea gens aut ad fidem Catholicam veniret; aut rebus conſtitutis mitiorem alium Principem nanciſceretur: quandoquidem breuiſsimè victurum hũc Principem certæ coniecturæ iam ſunt. Memini itaque priuſquàm in Moſcouiam irem, N. multa ea de re ſciſcitanti mihi reſpondiſſe. In primis Prouincias illius Principis longiſsimè diſtare ab ijs, qui ſidei noſtræ iurati ſunt hoſtes. Vaſtam enim heremum verſùs meridiem, ſolo nihil ferente, & arboribus nudam, ac plerũnque inaquoſam intereſſe plus viginti dierum ſpacio, quæ expeditioni cuicunque maximum periculum crearet. Sequi Tauricam Cherſoneſum, in qua Tartari Præcopenſes ſint capitales Moſcorum hoſtes; Turcaque ipſe arces habeat nec paucas, neque malè munitas. Quærenti verò, num qua Moſcus ad mare Caſpium pertingit, aditus pateret vlteriùs; affirmauit. Licèt enim vaſtitas ingens etiam in eo tractu intercedat, nauibus tamen haũd difficilè per Volgam fluuium eam vniuerſam, certis anni mẽſibus, poſſe ſuperari. Addẽti, num per Tanaim, qui in Moſcouia oriens, in paludem Mæotidem influit, nauigari poſſet, illac nauigari poſſe aiebat. At arcem Aſophum ad oſtia Tanais ſitam eſſe, quæ ad Turcarum Imperatorem pertinet. Atquì ad ea, quæ de Præcopenſibus Tartaris dixerat, cùm reſponſum fuiſſet; Moſco, qui Aſtracanenſes, & Caſanenſes ſuo imperio ſubiecerat, non difficilè forſan fore, Præcopenſes quoque adiungere: aliam horum eſſe rationẽ oſtendit. Cùm enim (dicebat) Moſcus aduerſus illos, quos edomuit, Tartaros, maximis tormentis adductis, craſſos etiam aſſeres perforatos curribus præfigi iuſsiſſet, per quos Pyxidarij bombardas ſuas exonerabant, certa hoſtium pernicie, ipſi à nemine læſi: facilè fuit nouo armorum genere circumuentos opprimere; præter quàm quòd cùm vniuſcuiuſque Tartarorum Hordæ primaria vna (vt dixi) ciuitas ſit, ſeu conuentus, quo deuicto, reliqua omnia ſine difficultate in poteſtatem veniant. Ac cùm Caſanenſes Moſci ditioni finitimi eſſent, his verò ſuperatis, neceſſariò caſuri eſſent Aſtracanenſes (quippe quibus aliunde haud citò poterat ſubſidium mitti) vtrumque populum iam deuictum, eò faciliore negocio potuiſſe in officio contineri, quòd Moſcus arces aliquas excitauerat, in quas impoſiti Præſidiarij, regiones illas tutarentur. Denique percontanti, qui factum eſſet, vt tam inſignem Turcis, non ita multos antè annos cladem Moſcus intuliſſet, cùm Tanaim deriuari iuſiſſet in Volgam, reſpondit, hoc non à Moſcis, ſed à Tartaris Præcopenſibus, licèt Turcarum fœderatis, accidiſſe, ægrè ferentibus id fieri, vnde grauius ſibi iugum pendere proſpicerent. Quamobrem cùm ſeſe duces itineris Copijs Turcicis exhibuiſſent, per ingentes ſyluas, & loca commeatus egena, eas circumduxiſſe, vt fame, ac labore pleræq; omnes fermè interierint. His cognitis, atque interrogat', num à Perſico regno Moſcici imperij fines longè diſtarent, magnum ſanè (dixit) inter vtriuſq; ditionem eſſe interuallum. Neque verò Moſci prouincias Perſiam attingere, ſed prius eſſe Georgianos & Circaſſos, qui dicuntur Quinquemontani, quorum linguam ab alijs omninò differre, & regionem, quæ longitudine itineris octidui extendatur, à ſeptem Ducibus ſeu præfectis, non diſsimili Heluetiorum modo, adminiſtrari. Hoſce porrò interdum à Moſco, aliquando à Turcis, nonnunquam & ab ipſis Perſis accipere ſtipendia ſolitos, pro temporis, & rerum ſuarum ratione. Cæterùm per Moſcouiam ad Perſas longiore nunc itinere opus eſſe, quòd Porta ferrea, qua erat tranſitus, à Turca ſit capta. Quæ omnia N. ſibi aiebat eò eſſe certiora, quòd apud ſe Circaſſum habuerit, ſtrenuum, ac fidũ militem, cuius patruus in Perſia, qui eo in bello meruiſſet, inde nouiſsimè veniens, cuncta retulerat. Adiecit autem, Cham, Tartarorum in Aſia Imperatorem, non procul ab ea gente abeſſe, qui multum adhuc rituum Chriſtianorum retineat, eum olim ad fidem noſtram acceſſerint. At Mehemetes, Selymi, parentis huius Turcarum Imperatoris, cõſiliarius (vt ex eminenti viro audiui) durum ſignificauit à Rege Poloniæ ſuſceptam eſſe prouinciam, qui Moſcum bello eſſet adortus: quandoquidem (aiebat) Turca ſuus Imperator, & Moſcus vnici eſſent in Mundo Principes, qui ſuos prorſus in poteſtate haberent, ac proinde eſſent poten-

tiſsimi. Qua ex re, quãti Moſcum æſtiment
Turcæ, intelligi poteſt. Sed & eorum me-
moriæ fortaſsis adhuc hærent, quas à Mo-
ſcis quondam clades perpeſsi ſunt, ſi fides
ijs habeatur, quæ Herbeſtanus ex eorum
Chronicis, & alij quidam referunt. Et il-
lud etiam animis Turcarum poteſt obuer-
ſari: Græcos, niſi Principis Moſcouiæ nimi
am dominationem pertimeſcerent, isque
tam longè abeſſet, non abhorrere ab illius
imperio, cuius eandẽ cum ſua eſſe religio-
nem putent, atq; idcirco propenſiùs ad il-
lum acceſſuros. Moſcus certè, cùm rebus cũ
Poloniæ Rege compoſitis, de huiuſmodi
reb⁹ ageretur, quæſiuit per Senatores ſuos,
num ſi ſuas Regijs vires adderet, poſſet co-
pias per Polonici Regni ditionem traduce
re, & quà iret, arces extruere. Quo in collo-
quio viſus eſt Ruſsiam Regis potiùs ſpecta
re, quàm Præcopenſes: id metuens, ne in re-
ditu à Polonis intercluderetur. Quòd ſi vn
quam aliò, quàm in Liuoniam, atq; Litua-
niam è Moſcouia educti fuiſſent exercitus,
quid ea gens valeret, conijci rectiùs poſſet.
Et, vt vt hæc ſunt, illud pro certiſsimo ha-
bendum eſt, per Moſcouiam multò mino-
re ſumptu atque periculo, quàm per om-
nes alias mundi plagas, patere viam in Aſi-
am, ad Chriſti Domini fidem propagan-
dam: qui vnus piorum omnium ſcopus eſ-
ſe debet. Proinde in hoc eſſet præcipuè in-
cumbendum (quod Moſco V.S. ſcripſit) vt
vinculo religionis nobiſcum iungatur: ſi-
ne qua reliqui humani nexus facillimè diſ-
ſoluuntur. At verò, vt hoc fiat, nõ eſt opus
vnius diei, aut Legationis Neq; ea arca, in
qua pauci ſalui facti ſunt, ad Mundi totius
poſteà inſtaurationem, non niſi centum an
norum ſpacio, id eſt, longanimi, & nõ inter
miſſa perſeuerantia, perfici potuit. Tempo
ris autem fortè breuioris hæc prouincia fu
erit, quòd iam in Liuoniæ ac Moſcouiæ fi-
nibus, Stephanus Poloniæ Rex, Collegia,
Seminariaq; Catholicorum Sacerdotũ pa-
rat: atq; ad Regias alias, & bellicas dotes,
hanc quoq; curam, tanquam primariam,
adiungit. Præterea miracula accedunt, per
noſtræ Societatis homines in ſimplici illa
gente fieri à Deo cœpta. Quod verò Moſci
non deſint, qui filios ſuos miſsis à Sede A-
poſtolica Sacerdotibus offerant, hoc quoq;
facit, vt de Domini bonitate aliquid non
longiſsimum ſperem: cui nec difficile eſt
in momẽto ditare pauperem; ac notæ ſunt
artes, quib⁹ agnus poſſit habitare cũ Leone.
Ipſa verò cũ illo, atq; cum alijs Chriſtianis
Principibus amicitiæ iungẽdæ tractatio, ſi
cõtinuetur (quanquã ſatanas ei euertendæ
oẽs machinas ſemper adhibiturus eſt) dici
non poteſt, quantas ſecum ad id commodi-
tates trahat: ſi præſertim, qui hæc egerint,
ad vnam Dei gloriam colliment. Sic e-
nim ad ſchiſmaticos, atque ad hæreticos
peruenire licet; qui ſi initiò de religione
ſecum eſſe agendum putarent, aditum im-
pedirent, vel audita ſpernerent, aut ad re-
liqua progreſſum, vrgentibus eorum mi-
niſtris, præciderent. Catholici verò Princi-
pes ſi quid habent, quod cum Sede Apoſto
lica de politicis rebus agant; cùm, quę ſunt
pacis, promoueri à V. Beatitudine ſentiũt,
intelligunt hoc Paſtoris, Vicarij Chriſti, &
Patris proprium eſſe. Quamobrẽ & Catho-
lici, & hęretici, atq; ſchiſmatici Principes,
nõ ſolùm aures libenter accõmodant, ve-
rùm etiam ipſo in colloquio, cùm difficul-
tates ſiue ſuas, ſeu alienas proponunt, ape-
riunt ipſimet viam, qua reliqua compla-
nentur: pluraque, quæ acerbiora eatenus
viſa ſunt, mitiora reddũtur, ac ipſa animo-
rum confidentia, quaſi rediuiua pietatem,
& religionem in eorum cordibus aliquam
exuſcitat. Quod cùm ita ſit, aut erubeſcunt
ſi refugiant, aut excitantur ardentiùs, vt
Sedis Apoſtolicæ monita ne detrectent,
ad quam & Scythas, & Indos, atque efferas
quaſq; gentes eo tempore vident accurre-
re, quo ſudauit humani generis hoſtis, vt
inſtituta à Chriſto auctoritas in Eccleſia
per hęreticos tolleretur. Itaque qui iſthinc
ad tantum negocium miſsi fuerint, opta-
tiſsimum ijs eſſe debet, vt in propoſito per
ſtent, nectantque futurorum congreſſu-
um occaſiones, ac diſcedentes ita abeant, vt
ſibi ad reditum eoſdem ad Principes por-
tam (vt aiunt) relinquant apertam. Sic e-
nim aut aliquid optimi denique fiet, aut
pax redibit ad V. Beatitudinem, Diuinæ-
que ſapientię charitas iuſtificabitur; &
(quod experti ſumus) aliæ ſe rationes offe-
rent ad populos illos iuuandos, quas nun-
quam cogitaſſemus: cùm etiam, ſi tuta con-
ſcientia, & ſaluis rebus, humanam ſaltem
amicitiam cum aliquibus alijs, licet non-
dum Chriſtianis, colere poſſemus, aliquan
do crediderim id ſuppeditaturum modos,
quibus in eorum Prouincijs propagari la-
tiùs, quàm factum ſit hactenus, Chriſtiana
religio poſſet. Quod an in ipſorum Princi-
pum animis ad veritatem altiùs inſinuan-
dam, aliquid etiam eſſet effecturum, iudi-
cent, qui meditantur attentiùs patientiam,
& martyria Pontificum Romanorum, qui
trecentis primis Eccleſiæ annis, clauum in
turbulentiſsimis perſecutionum fluctibus
tenentes, ſanguine ipſo penè omnes Chri-
ſtianam rem auxerunt, & nauim onuſtam
fidei (vt ſic dicam) ad Chriſtum Domi-
num cum pluribus barbaris gentibus,
tanquàm ad portum intre-
pidi appule-
runt.

OBSERVANDA, SI QVI A SEDE Apoſtolica, vel ab alijs Catholicis Principibus in Moſcouiam mittendi ſint.

CVM ei, ad quem delectus, & miſsio ſpectant, tria illa in primis neceſſaria ſint, quæ diſplcitat: nempè, vt Legatio ob Dei honorem ſincerißimè inſtituatur; vt opportunè; vtque ei deferatur, cuius interiores dotes, ac virtus ſolida, vnà cum rerum Græcarum cognitione coniũcta, exteriori quantocunq; ſplendori, aut dignitati præualeant. Tum illud permagni momenti eſt, vt quæ Legatio ad Moſcos ſuſcipienda fuerit, ea Polonis, Lituanis, ac Moſcis iuſtam ſuſpicionis anſam non præbeat. In Comitijs Ratiſponenſibus, cùm Moronus Cardinalis V. B. nomine egiſſet, vt Pontificius Nuncius ad Moſcum, vnà cum Moſci Legatis, qui eò venerant, in Moſcouiam poſſet proficiſci, Maximilianus Cæſar aſſenſit. Dum autem Legatio illa explicabatur, Germanusque, & probus Theologus, nec Ruthenę linguę ignarus, à V. Beatitudine ad eam rem literas accepiſſet, quibus Nũcij ad Moſcum munere fungeretur, diem nõ ita multò poſt obijt. Tentata item fuerat à V. B. altera Legatio, cùm ex vrbe Alexander Canobius, qui nunc Epiſcopatui Forolluienſi præeſt, miſſus eſt, ſed neque Lituaniam ſuperare potuit; ac Vilnam rediens, Romam quoque Infecta re, neceſſe fuit vt reuerteretur, aliquibus progreſſum illius prohibentibus. Iam verò anteà Vincentius, Porticus, qui poſteà fuit Archiepiſcop⁹ Rhaguſeus ad Moſcum Inuiſendum à Pio Quinto Pontifice Max. Sanctæ memoriæ deſtinatus fuerat tum, cùm Apoſtolici Legati munere apud Sigiſmundum Poloniæ Regem, eo tempore fungebatur. Ac tamen poſteà idem Pontifex, audita Moſci crudelitate, ab eo propoſito auerſus eſt. Sed denique, dum Septentrionalium iuuandorum Zelus V. B. vrgeret, eius nomine monuit me Nuncius Apoſtolicus, Epiſcopus Britonorienſis, qui erat apud Stephanum Poloniæ Regem, viderem, an per Ioannẽ Tertium, Regem Sueciæ, apud quem V B. mandante verſabar, literæ in Moſcouiam mitti poſſent. Re igitur, cum eo Rege collata, reſpondit fore, vt inſequenti anno id liceret. Nec igitur anteà maturum appetierat tempus: & tamen fœmina iſtorum conatuum, & patientiæ, quæ ſolet maximum quodque negocium perficere; Deus ipſe reſpiciebat, & incrementum dabat. Quare poſt paucißimos menſes, ſuperuenit e Moſcouia Seuerigenus, Magni eius Ducis Internuncius, aliquem petens, qui V. Beatitudinis nomine pacem componeret inter eum, ac Poloniæ Regem. Opportuna igitur occaſio viſa eſt: decreta fuit miſſio: at deerant duo præcipua, rerum illarum interior notitia, quiq; mitteretur. Quòd ad me attinet, eò proficiſci iuſſum, certißimum eſt, reſpexiſſe Deum immenſam Charitatem ſuam, vt quæ V. B. animo deſideria inſtillauerat, ea ad aliquem effectum deducerentur. Iam verò cùm earum rerum, & itinerum ſatis perſpecta ſit ratio, non deerit cauſſæ ſuæ Deus, quin aliquando occaſiones alias offerat, quibus hæc lampas melioribus tradatur, & in vtramque Ruſsiam tam Poloniæ Regis, quàm Moſci ab ijs, qui ſeriò Chriſti gloriam ſitiant, Catholica religio inferatur.

MITTENDI CVM LEGATO.

MITTENDI verò pauci erunt, quòd tum fruſtra fierent immodici ſumptus, tum res magis innoteſceret, quæ alioquin ſuſpicioſioribus occaſionem daret impediendæ Legationis. Itaque neque vt in aulis Principum diù ſubſiſtant, ac niſi neceſſarium ſit, per illas tranſeant. magnoperè expediet. Cæterùm ſi plures eſſent, pl⁹ item faſtus & rumoris, quàm ſalutis ſequeretur: præter illa, quæ quotidie cernuntur; externa, videlicet, rerum ſpecie Legationes prodi; maleuolis aperiri viam, optima quęque turbandi, Principesque ipſos, ad quos mittitur, varijs commentis & aſtu anteuertendi. Albertus Campenſis eo in libello, quem de huiusmodi Legatione ad Clementem Septimum ſcripſit, quinque futuros ſatis initiò dixit. At ſi aurigas, & interpretes numeraſſet, plures dixiſſet. Itaque ex vrbe quinque vt exeant, vel minus item hominum, non improbauerim: verùm vbi ad Poloniam, aut Vilnam appropinquauerit, aliquos, itẽ inde ſibi adſciſcat neceſſe fuerit. Homines enim ferendæ cæli iniuriæ aptiores, & laboris patientiores, ac itinerum magis peritos ſine dubio ibi poterit nanciſci: quibus neque multum ſtipendij ſit dandum, ac recentes ad laborem plus auxilij ferent. Interpretes duo potius ſint, quàm vnus: ne ſi quis eorum aut in morbũ incidat, aut moriatur, (vt alteri ex meis accidit) fidendum ſit Principis interpretibus: quod quidem magna ſecum trahit incommoda. Quòd ſi vterque valuerit, haud parum proderunt notandis actionibus, explorandis aliorũ mentibus, ſcriptioni Ruthenicę conferẽdæ, veritati & fidelitati mutuæ indicandę, vel cuſtodiendæ. Quòd ſi bellum eſſet inter Polonię Regem, ac Moſcum, resq; aliquæ ijs de Principibus eſſent agendę; ſedulò perſpiciendum erit, qua religione, humanaq; item fide Rutheni inter pretes fuerint. Cũm fidẽ dico, quantoperè

ijs fidere poſſit Legat᾽, intelligi velim: cùm religionē, ne Moſcus plus illis meritò fidat. Si.n. Regis Poloniç ſubditi fuerint, difficilior erit eorū vſus: ſin Ruthenico ſchiſmate impliciti, dubitandū eſt, ne aperiant, quod reticendum eſt, aut adeò ne fideliter interpretentur, quod referendum ſit. Hęc omnia expertus loquor. Accedit, quòd (vt Lituaniæ, Ruſsiæque mos eſt) vltro citroq; cōmeantes dant operam mercium permutationibus: quare præcauendum erit, ne interpretes plus in eo agendum aliunde, ob lucri cupiditatem ſuſcipiant, quàm tractandis poſteà negocijs conducat. Quid enim hinc damni, vel labis ſequi poſsit, pręſertim cùm Diuina aguntur, is, qui paulò fuerit oculatior, cernet. Quòd ſi Slauus, vel Bohemus fuerit Interpres, non ſanè ſtatim principio Ruthenicā omnem linguam aſſequetur: verùm ſi longior fuerit commoratio, proximè ad eam accedet: id quod inter noſtros alteri, qui erat Slauus, ac duobus, qui Bohemicè nōrant, vſuuenit. Ij certè Moſcis gratiores fuerint, ob innatam de Polonia Regni ſubditis ſuſpicionem. Ad Moſci interpretes quod attinet, (niſi Catholicus aliquis ſit) vix fidendum eſt: eoque minùs, ſi quid ijs ad religionem ſpectans, vertendum in eam linguam traderetur: quod etſi facerent, non audent tamen Principis terrore perculſi. Rutheni ſi defuerint, quæ maioris momenti ſunt, curādum erit, vt vertantur in Ruſsia, quæ Regis eſt. Ad interpretes autem fidos, atque Catholicos inueniendos, Collegia Societatis noſtræ, quæ ſunt Vilnæ, Polociæ, Derpati iuuabunt, apud quæ multi literarum ſtudijs excoluntur, qui etiam pietatis ſpecimen ediderę. Cuiuſcunq; verò nationis fuerint interpretes, atque alij itineris comites, præſtabit eſſe ætate prouectos. Hoc enim maiorem Legato conciliabit auctoritatem: eoſque minus expoſitos fraudib᾽ habebit: occaſionem etiam ſiue ad maledicendum, ſiue ad malè agendum pręcidet: quę vna res in omnibus, ſed certè in eiuſmodi Legationibus ſummoperè cauenda eſt.

PRAETEREA interpretes, Sacerdotem omnino adducat vel Slauū, vel Bohemum, vel Ruthenū, vel Polonū: Quòd ſi Ruthenicè nōrit, iam pro interprete adhiberi quoque poterit: ſin verò ex ijs nationibus haberi non poſſet, eius ſaltem virtutis ſit, vt exemplo plus faciat, quàm loquatur. Hic & ea, quæ muneris ſui ſunt, noſcat, & curet, vt omnes frequentiùs Diuinam Euchariſtiam ſumant, & quę ad religionem Catholicam propugnandam aduerſus Ruthenos attinent, in itinere addiſcat, & reliquos ingenioſiores doceat. Quæ ſanè tum ex altero meo de Moſcouia Commētario, tum ex eo ſcripto cognoſcere poterit, quod Moſco petenti tradidi, de diſcrimine inter Catholicam fidem, ac Ruthenicū, & Gręcum ſchiſma. Et Legatus quoque vnà cum Sacerdote, alios ea de re libros ſecum ferat, quos vbi in itinere legerint, relinquere poterunt ſiue in Moſcouia, ſiue in finibus, vbi diſceſſerint.

HI VERO LIBRI FVERINT.

D. Thomę opuſculum contra Gręcorum errores.

Libellus Leonis noni; cuius item aliquot epiſtolæ de tota hac re extāt, Coloniç pòſt editę. Sancti Anſelmi Epiſtola de proceſſione Spiritus ſancti, contra Gręcos. Ea inter eiuſdem auctoris opuſcula reperitur.

Quę Nicolaus primus, Gręcorum obiectis reſpondet.

Vmbertus Cenomanenſis Abbas Syluæ candidę, qui pòſteà Cardinalis, & Legatus Leonis Noni ad Conſtantinopolitanos fuit. Hic enim de Azymo, deque alijs reſpondit Nicetę pectorato.

Synodus Florentina, quæúe pro ea ſcripſit Ioannes de Turrè cremata.

Gennadius Scholarius, patriarcha Conſtantinopolitanus, de proceſsione Spiritus ſancti; De Sacrificio In azimo, vel fermento; De purgatorio; De fruitione Sanctorum; De primatu Pontificis Maximi.

Et Sactanus quoque Canonicus Cracouienſis, exeunte ſuperiore ſeculo, nec indoctè, nec indiligenter ſcripſit aduerſùs Ruthenorū errores. Quēadmodùm & hoc ſeculo, non deſuere, qui manum ea de re calamo admouerunt: Sanderus de Monarchia Eccleſię, Franciſcus Turrianus, contra Andream Freiubium, ſexto, & ſeptimo capite libri ſecundi. Cuius etiam Turriani libro, quo epiſtolas Pontificias defendit aduerſùs Magdeburgenſes Centuriatores, & altero, qui Scholia in cōſtitutiónes Apoſtolicas D. Clementis continet, valde iuuabitur, cui ocium, & animus fuerit ea diligenter euoluendi. Petrus item Scarga, homo (vt Turrianus) de Societate noſtra, librum Polonicè ſcripſit, de Schiſmate; cuius libri ſi quæ inferrentur exempla in Moſcouiam, non inutile fuerit.

Stapletoni ſanè de Eccleſia, & Socolouij cenſura Orientalis, ac potiſsimùm Roberti Belarmini de Societate noſtra, libri Cōtrouerſiarum, (quod ad Schiſmaticos confutandos pertinet,) ſummo vſui erunt, benè percepti.

Iam verò, quę Ioannes Faber Viennenſis Epiſcopus, Albertus Campenſis, Herbeſtanus, Guagnin᾽, de religione Ruthenorum attigere (cùm aut rē ſecus acceperint, quàm

quàm omninò ſit, aut cum eo ſtudio ipſi ad ſcribendum non ferrentur, vt oſtenſo veneno adhiberent antidotum) non tanti ſunt, vt inde colligi rationes queãt ad Moſcos refellendos, vel conuertendos. Mitto, quòd Herbeſtani libris in Germania editis hæretici plura addiderunt, quibus non ſchiſmata refellerentur, ſed fidei veritas conuelleretur. Quę tamen omnia alijs meis ſcriptis aut retecta ſunt, aut ſublata.

Cum his igitur libris, quos diximus, meminerit Sacerdos facultatis, in arca portatili celebrandi, & Caſuũ reſeruatorum abſoluendorũ, obtinendæ: deinde item olea benedicta ſecũ ferat, & ferra ad hoſtias cõficiẽdas, vnà cum ſacris veſtib⁹, & velis, vel tenuibus aulæis ex ſerico, quibus ſacellum exornet: quę omnia cum exiguo loco contineri poſsint, explicata rapiunt in admirationem, diſponuntq́; animos, ad Catholicos ritus.

An Sacerdotem accedat medicus corporis, qui ſi Slauicam, vel Ruthenicam, vel Boemicam linguam nouerit, eò erit vtilior; cæteroquin perneceſſarius Legato, & eius familię, ſi in morbũ inciderint. Nam ciborum varietas, hydromelis potus, quo ſemper vtuntur, cœlum non idem quod apud nos, itineris laſsitudo, quantumuis valentes fatigant homines, quibus in toto illo terrarũ tractu nemo laturus ſit opem, niſi apud magnum Moſcouiæ Ducem: qui (vt dixi) ſi quis ad mortem laboraret, ne permittit quidem, vt è ſuis medicis aliquis ægrotum inuiſat: vel ſi ſemel permiſerit, vix vnquam reuerti ſinet. Pharmaca igitur, quæque medicus vſui fore intelliget, ſecum ferat, quæ quidem in itinere, aut Vilnę coemi poterunt. Quòd ſi medicus fuerit prudens, ac pius, ex facultatis ſuæ occaſione non minimùm Diuinę cauſſę in itinere commodabit, cùm quaſi aliud agens, quæ ad ſalutem æternam attinent, hæreticis & ſchiſmaticis poſsit opportunè proponere.

Satius verò fuerit, mercatores qui ſeſe aliquando ſocios eo in itinere offerunt, haud adducere; tum ob ea, quæ ſuprà attigi, tum vt Moſci ſeſe, non ſua, quæri intelligant. Sic enim faciliùs bonæ Legati voluntati occurret Deus: atque vt occaſiones rixarum, ſic & quæ illas non rarò conſequuntur, tollentur cædes: ne dicam, vix eiuſmodi homines eſſe Catholicos, aut in humanis quoq; rebus fideles. Quòd ſi habenda ratio ſit tuti comitatus, id à Rege, propè Regni, & Moſcouiæ fines, non fuerit difficile obtinere, aut ab iiſdem, quę diximus, Societatis noſtrę Collegijs lucem haurire, vt quidam homines fidi pecunia conduci queant. Quamuis ſi per Liuoniam eatur, ac Derpati, & Nouogrodeci (eà eſt vltima Liuonię arx) tantiſper ſubſiſtãt, dum fidei publicæ literæ, ac Priſtaui Nouogardia, Pleſcouiaúe appareant, tutius à Coſacis fuerit iter. Quòd ſi alterum inſtituatur, qua Smolencium Legati plerumq; ſolent proficiſci, Orſæ commorandum erit, donec à Smolecẽſi Palatino cognoſcatur, Moſcos veniſſe ad fines, ne inter denſiſsimas illas ſyluas Coſacorũ prędæ expoſitis manendum ſit, quemadmodum ſummo periculo nobis accidit.

LITERAE A SVMMO PONTIFICE ad Moſcum, quales; dona item, quænam eſſe debeant.

Qvae poſtrema fuit literis V. Beatitudinis ad Moſcum inſcriptio, eadẽ vt ſeruetur, expediet. Ac quidem auro obſignatæ fuerunt; ſicut Veneti quoque fecerunt: quamuis neſciam, an id ſemper neceſſarium erit.

Ex ijs autem, quæ ille ad Veſtram Beatitudinem, atque ad alios Principes ſcripſit, ſumi poteſt occaſio ad nouas literas dictandas, Legationemq́;, ſi quando occaſio ſe daret, mittendam.

Porrò in literis non fuerit ſatis, Legatum vocare Dilectum filium, niſi hæc vox Legati, (& quidem vel magni, vt ipſi ſcribunt, vel præcipui) adſcribatur. Nam hac voce Nuncij, vel Internũcij, vix quidquam apud eos acquiritur Legato auctoritatis.

Dona, quæ ad eum Principem afferãtur, digna tanto Principe ſint, quorum aliqua nomine Sedis Apoſtolicæ, vel eius, à quo Legatus mitteretur; nonnulla item nomine ipſius Legati offerantur: ſine quibus iniuriam ſibi fieri Moſcus, ac cæteri Orientales Reges, iam inde ab antiquiſsimis temporibus, putant. Diſceſſuro tamen (vt diximus) ſæpe maioris pretij dona rependunt. Nos, Veſtra Beatitudine mãdante, pretioſiſsimam è Chriſtallo crucem, cum ipſo crucifixo, eiuſq́ue paſsione tota affabrè inſculpta, addito ſãctiſsimo crucis ligno; cyphumq́ue eiuſdem materiæ, eximio opere, & auro circumdatum; roſaria item, ſiue (quas vocamus) coronas ex gemmis, & auro; Florentinã item Synodũ Grecè editam, ac pulcherrimè compactam, ac quædam alia pia, neque hæc mediocris pretij attulimus: quę quidem Principi placuerunt. Eiuſdem igitur generis res, ſeu vaſa aliqua magna argentea deaurata, quę in Germania plus habent operis, quàm materiæ; ſericum item, inſigni aliquo opere auro intextum; imaginesq́ue piæ gemmis, & vnionibus ornatæ (ſed quarum nudo corpore pictura non ſit) Grecis verò litteris inſcriptæ, vt cuiuſnam imago ſit conſtet,

ac pro more Grçcorum depictæ, probabuntur, & libentiſsimè accipientur.

QVIBVS VESTIBVS, ET REBVS vti Legatus, & ſui: ac quomodo in alijs quibuſdam rebus ſeſe gerere debeant.

Vestes (ſi Legatus ſit Eccleſiaſticus) quanto minùs faſtum & delicias ſapient, tanto maiore in honore habebitur. Cùm enim Epiſcopi apud Moſcos è monachis deligantur (qui perpetuo à carnibus abſtinent, caſtitatem colunt, & paupertatis ſpeciem retinent, veſtibus autem penè Religioſorum ad talos vſque vtũtur) mirum in modum in ſuo ſchiſmate confirmarentur, ſi ad pompam potiùs, quàm ad religionem indutum aliquem cernerent. Pileum nos quadratum, maiore cum illorum ædificatione, geſtabamus, quàm galerum, ſiue pileolos, & eiuſmodi alia; quæ, vbi ad arcendam pluuiam, aut frigus, & ſolé neceſſitas non ingruit, cùm neſcio quid ſecularis vitæ prodant, ipſa quoque natura videtur eos docere, ea non ſapere Eccleſiaſticum. Magnoperè autem Moſci offendũtur Italicis, Gallicis, Hiſpanicis, Germanicis veſtibus breuioribus, quòd eas partes aſpectui exponant, quę magis tegi debuiſſent. Quin verò ipſi, totius Orientis morem ſectati, duabus ac ſæpe tribus penè vſque ad talos veſtibus induuntur, ad honeſtatem; manicas verò longiores gerunt, vt ne manus quidem penè extent, cùm ijs vtuntur. Itaque qui eò proficiſcentur, longiores veſtes induant, quales Poloni, & Græci conſueuere. Quæ res ſumptui, vecturæ, corporiq; commodior eſt: ne dicam id vicem habere ſtragulorum. Nam neque ſtragula, nec lectiſternia vnquam (vbi quis in Poloniam ingreditur) in hoſpitijs reperiet, niſi ſecum ferat: vt Legato maximè neceſſarius Lectus etiam futurus ſit, qui explicari poſsit, & totus corio, vel tela circumtegi, in quo dormiat, ne fuligine, quæ ex ſuperiore cubiculorum parte in Moſcouia, & Lituania in oculos decumbentis incidit, & ob acutum muſcarum aculeum, quę contra aliarum morem in tenebris peruolant, & intra linteamina penetrant, vehementiùs crucietur. Iam & tentorium habeat, quod figi queat in campis, vbi hoſpitia nulla ſunt. Simplices autem nigrę telæ, quę cubicula diuidere poſsint in plures partes, ſi diducantur (quando præſertim idem omnibus hypocauſtum aſsignatur, in quo & reliqua familia, præſertim in Polonia, & Lituania, cum beſtijs plerunq; , præſertim in hyeme, iacet) maiorem habent ad honeſtatem momentum, quàm facilè verbis expreſſerim.

Pannvm, & ſericum ſi quis ob familiam ſecum ferat, quod in Lituania pro eo more aptetur ad veſtes, faciliùs vehetur, ac minùs corrumpetur.

Si cruces de collo gerant, quas vnuſquiſque in Moſcouia ſub thorace habet, cauendum eſt, ne ſub ima pectoris parte verſus ventrem pendeant. Peſsimè enim Moſci vident, Sanctiſsimum crucis ſignum verſus pudenda deferri: quin verò, ſi de cingulis viderint roſaria pendentia, quibus cruces adiunctæ ſint, haud leue ſcandalum patiuntur, quaſi honeſto loco non hęreant.

Id porrò indignum arbitrantur, cùm imagines pię vnà cũ alijs rebus prophanis, & veſtibus confunduntur: ſi vel illæ, vel alia ſputo mundentur, aut tergantur: ſi quis terram pede identidem preſſerit: ſi pectus apertum geſtauerit: ſi denique incompoſito, aut inuſitato greſſu incedat, pręſertim cùm ad Principem itur.

CAVTIO IN PROCVRANDIS (SI opus fuerit) literis, ab alijs Principibus, ad ad Magnum Moſcouiæ Ducem.

Si ab alijs Principibus ad Moſcum petendę fuerint literę, cauendum erit, ne qui eas ſcribent, ſi ſchiſmatici, & hæretici fuerint (vt plerique hoc tempore ſunt, qui id operæ præſtant) aut ſiccè (vt aiunt) aut etiam minùs ad dignitatem eas ſcribant. Vel enim de Summo Põtifice frigidiſsimè loquuntur, vel ea reticent, quæ ad Reipublicæ Chriſtianæ commodum, Chriſtique nomen veraci cultu inſinuandum in Moſcouiam, magnoperè facerent. Nos quid ea in re (in ipſa quoque pacis compoſitione) ab eiuſmodi hominibus paſſi ſimus, longũ eſſet, ſi hic interſereremus. Tenor igitur literarum, quę petuntur, ſic Principibus Latinè proponatur, vt poſteà idem à fido aliquo Catholico vertatur, quem vt iiſdem penè verbis Secretarius exaret, iubeatur à Principibus.

QVID DANDVM PRISTAVIS, IN diſceſſu à Principe.

Solent Priſtaui aliqui (licèt non omnes) ſatis eſſe petaces, atque ita vix biduum, vbi obuiam venerint, ſinũt elabi, quin per interpretem Legato inſinuent, ecquid referre ſuo Principi poſsint, quod dono acceperint. Eis igitur ſpẽ præbere, vbi ſeſe rectè geſſerint, aut ſi moleſtiores ſint, aliquãdo reſpõdere, nõ decere ãte oblata Principi dona aliquid alijs dare; vel deniq; dicere, vt referant, ſeſe nihil accepiſſe, vix aliquid dãni afferet. Gẽs.n. ea licèt beneficijs afficienda eſt: quouſque tamen aliam naturam induat, magis æſtimat, quem metuit, quàm qui prorſus eorum poſtulatis annuit. Diſceſſurus tamen, viginti quinque, vel triginta aureos

aureos Priſtauis, ac totidem ſamulis, qui in ſeruierint, aut dona à Principe attulerint, diſtribuere poterit, niſi quid aliud maioris momẽti dare voluerit. Vbi verò é finib' Moſcouię exceſſerit, aut aureos annulos, & cruces, pro Rnthenorũ more ſactas, aut pecuniam aliquã inter ſeſe partiendam reliquis, qui ſe ſuerint comitati, ne quid proloqnantur, expediet, vt dari iubeat, vel adeò ipſemet tradat.

IN TOTA LEGATIONE EVNDO; manendo, redeundo, quanam ratione, vbere cum fructu, Legatus ſe gerere poterit.

QVOD reliquum eſt, Legati animo id altiſsimè ſit fixum, non poſſe non vberem ex eiuſmodi Legatione ſructũm referre, ſi virtutes eas in itinere toto adhibuerit, quæ ſunt maximè neceſſariæ; modeſtiam, comitatem, ſobrietatem; religioſamque, & Chriſtiano dignam vitam; vt, in quibus à Catholico cultu non diſcedat, fiat omnibus omnia. Ieiunet cum ieiunantibus: Sabbatho verò (quod tamen Græci, & Rutheni ſolent) carnes ne comedat. Quarta feria à carnibus vnà cum illis abſtineat, commendans, & probans, quæ quis ad pietatem deligit: imagines illorum veneratus, quæ Sanctorum ab Eccleſia celebratorum memoriam referant. Sic enim mihi Veſtra Beatitudo ſignificari ab Illuſtriſsimo Cardinali Comenſi iuſsit. Ipſa porrò balneorum, & eiuſmodi rerum declinatio; ſinceriſsimus in agendis negocijs Diuini honoris ſcopus; & animarum illarum è Schiſmate eruendarum vera ſitis: oratio ad Deum frequens: ijq́; apud Chriſtum precatores adhibiti, qui ab ijſdẽ Moſcis in honore habentur, ſi Sanctos fuiſſe conſtet: Libri quoque Seruianis, ſed & potiùs Ruthenicis characteribus editi (qui capita fidei Catholicæ, virtuteſq́ue, ac peccatorum ſugam oſtendant) & firma fides, qua credat; nullum hominem eo eſſe immaniorẽ, qui ſe peccato ſubijcit, quodq́; in eo eſt, ſanguinem Chriſti in ſe ipſo conculcat, optimum religionis noſtræ, ac Sanctę Apoſtolicæ Sedis, ſeu cuiuſcunque Catholici Principis odorem relinquent: qui vnus plurimis alijs fructibus debet anteponi. Cùm poſteà, quod ad illud iter ſpectat (in quo libri pij in hoſpitijs, & piæ aliæ res vbique ſpargi poſſunt) id non tam difficile ſit, quàm ſoleat prima cogitatione videri. Neque enim traijcienda ſunt maria: non flumina, quæ alijs in Prouincijs ſępe maiora ſunt, nõ excelſi montes tranſeundi, ſed Roma vſque in ipſam Regiam Moſci, eodem curru vehi poterit Legatus.

LICET multa alia ſint, quæ moribus; & cælo variarum regionum ſatis diuerſa, hominem commodis ſuis aſſuetum terrere aliquatenus poſsint; præſertim ſi aliud, quàm Dei gloriam, animarum ſalutem, ac publicum bonum ſpectet:

VLTIMA INSCRIPTIO LITERArum S.mi D. N. Pont.cis Maximi ad Magnum Moſcouia Ducem.

IOANNI Baſilij, Domino Ruſsię, Magno Duci Moſcouię, Nouogardię, Smolẽſcię, Vlodimirię, Dño Caſani, & Aſtracani multarumq́ue aliarum Prouinciarum Principi Magno, & deſideratiſsimo.

PRIMVM PVBLICVM COLLOQVIVM, DE RELIGIONE CATHOLICA, HABITVM DIE XXI. FEBRVARII 1582. CVM IOANNE BASILII, MAGNO MOSCOVIAE Duce, in eius Regia, Senatoribus eius, ac centum alijs Proceribus præſentibus.

VBI SENATORES Magni Ducis Antonio, varijs de rebus, quas ei ante triduũ propoſuerat, reſponderunt: addidere, principẽ haud ſolitũ eſſe priuatim agere quidquam de magnis rebus, quãta iſthęc erat (erat autem de religione) quã ipſe Antonius, Pontifice Max. mandante, Staricię quidem ſuperiore æſtate, ſed & tum Moſcuã veniens, principem rogauerat. Adiecere, principẽ vereri, ne qua ex colloquio de religione contentio, inter ſe, atq; Antonium oriretur, qua vel ipſum cum Stephano Rege cõpoſitæ pacis beneficium minueretur, aut moleſtiam Antonio faceſſeret. At Antonius cùm dixiſſet, ſperare ſe nullã contẽtioni cum tãto Principe ſe cauſſam prębiturũ; idq́; totum, quod propoſuerat, ſpectare ad arctiorẽ Chriſtianorũ principũ cum principe cõiunctionem; nec verò ſe ab eodem colloquio cogitaſſe ſecernere Senatores, ſi ita Princeps expedire iudicaſſet. Re Principi à Senatoribus relata, accerſitus eſt eum ad locũ, in quo Princeps cum Senatoribus ſuis, centumq́; alijs Proceribus, & primarijs aulicis conſederat.

TVM orſus Princeps, & ijſdem verbis pronunciatis, quæ Antonio paullò anteà retulerant Senatores: Vides, inquit, mihi quinquageſimum iam annum agenti,

non adeò diuturnum vitæ ſpacium ſuperfuturum: ea porrò in religione me educatum, quæ vera Chriſtiana, quæque mihi mutanda non ſit: Inſtare autem iudicij diem, in quo Deus iudicaturus ſit, noſtrane, an Latina fides veritate nitatur. Neque tamen, ait, improbo, quòd à Gregorio xiij. Pont. Maximo miſſus, officio iſto fidei Romanæ tuendę fungaris: quamobrem ea dicere potes, quę libet.

Tvm Antonius, Sereniſsime Princeps, inquit, ſingularium beneficiorum, quæ erga me contuliſti, pręcipuum hoc eſt, quo mihi concedis, vt de ſumma re colloquar hodie tecum. Scito autem, Pontificem Maximum, nequaquam tibi eſſe auctoré, antiquiſsimam vt Græcam religionem mutes, qualem Patres, ac legitimę Synodi docuerunt. Quin verò hortatur, ipſam vt quænam fuerit nôris, & amplectaris, atque adeò, quidquid ex ea in tuis ditionibus integrum eſt, retineas. Quod ſi feceris, iā non erit Occidentalis, & Orientalis Eccleſia, ſed vnum omnes erimus in Chriſto: nec tua templa, nec ſacra, nec Sacerdotes declinabimus, à quibus recta fide, & ritè myſteria Diuina adminiſtrabuntur.

Ceterum, quòd nunc id eius Sanctitas tibi proponat, ne mirere: nam & vrgetur à Chriſto, à quo ſibi demandata eſt, paſcendi Chriſtianā Eccleſiam cura, ac tuę in primis litteræ eū permouerunt, de fœdere inter Principes Chriſtianos, per eius Sanctitatem procurando. Quæ item à te ad Stephanum Regem ſcriptæ ſunt de fidei vnitate, quàm Conſtātinopolitanus Imperator, vnà cum Oriēte, in Synodo Florentina agnouit, ac cui Moſcouiæ Metropolita Iſidorus; (ſicut tu ipſe ſcribebas) interfuit. Adieciſti, Catholicos, ac Romanæ fidei homines liberè in ſua fide in Moſcouia verſari, ac viuere. Quę cùm tu nemine cogente ſcribebas, non poteſt Pontifex Max. non cogitare, quin è cādido pectore, quantum te iſtiuſmodi tantum Principem decuit, profecta fuerint; ac verò te ad teſtimonium veritati perhibendum fuiſſe impulſum ab eo, in cuius manu corda ſunt Regum, & ſine cuius nutu ne folium quidem arboris mouetur.

Iam cùm aduerſus perfidos, & paganos nullum fortius pręſidium comparari, vel arctiori vinculo cōſtringi Chriſtiani Principes queant, quàm fide ea, quæ eſſe niſi vna non poteſt, hinc fœderis fundamenta iaciēda ſunt; ſine quo reliqua humana tractatio, quantacunque eſſet, aut extrui non poſſet, aut extructa facili momento concideret. Itaque alterum è duobus cogita, aut apud omnes Chriſtianos Principes, apudq́; ipſum Orientem, cùm ad Synodum Florentinam conuenit, fuiſſe veram Chriſtianam fidem: aut tuam. niſi eadem ſit, ab illa ſic diſcrepare, neceſſe vt ſit, vt alterutrius partis fides errore non vacet: quo certè errore pernicioſior nullus eſt. Quòd ſi is, de quo tute ſcripſiſti, tantus Imperator Io. Emmanuelis, & quidem, vt iterum dicam, vnà cum tuo Metropolita reliqui Orientales, non temerè fuerunt permoti. cur in ſola Eccleſia Romana veram eſſe fidem, & eam ipſam, quā vniuerſa Gręcia, & Aſia integram antiquiſsimè ſeruabat, agnoſcerēt: ecquid tibi reliquum eſt, vt agas, niſi vt vel eandem ſemitā teras; vel ſi dubitas, quin eadem, quæ acta ſunt in Concilio Florentino, tibi proponantur, accerſe Interpretes Græcos, atque ex ipſo Byzantio libros ipſos Patrum Græcorū pete, niſi vel noſtris Græcis, & ab ipſiſmet penè auctorib' propria manu conſcriptis, vel mihi ex iiſdem eadem tibi oſtenſuro fidem adhibes. At verò ſi ex eadem Synodo Florentina, quā tibi Græcè editam à Pontifice Max. attuli, præcipua quædam Patrum loca exponi volueris, id libentiſsimè faciam; eo apud Deum lucro, vt ſeriò ſperare quoq; poſsis, fore vt certioribus, quâm hactenus factum eſt, inſignibus, ac titulis, Orientis Imperator non ita multò poſt appelleris, ſi in Orientem Orthodoxam, & Catholicam fidem promoueris; ad quam rem non deerunt Principes Chriſtiani, qui alijs ex partibus tibi opem ſedulò ferant.

Ad ea Princeps reſpondit, Se Pontifici Maximo non ſcripſiſſe de fide, de qua nec modo loqui cogitaret, tum ne quid ſibi excideret, quod ægrè deinde laturus eſſet Antonius; tum quia ſui muneris eſſet, temporalia, non Spiritualia adminiſtrare: nec ad eam rem quidem ſe à ſuo Metropolita benedictionem accepiſſe. Ceterum ſe non in Græcos, ſed in Chriſtum credere. Ad Imperium Orientis quod attineret, Domini eſſe terram, quam pro ſua voluntate, quibus illi placeret, eſſet daturus. De Florentina Synodo, deq́; Moſcouiæ Metropolita Iſidoro, nihil omninò locutus; etiam tacuit ad ea, quę ad religionis vinculū pertinebant, quo vno aduerſus hoſtes Chriſti nominis, eſſent Chriſtiani Principes obſtringendi. Pollicitus autem iterum, ſe pręſtiturum id, quod eādem die per Senatores Antonio promiſerat, vt Catholici Sacerdotes à mercatoribus cum Legatis liberè poſſent in Moſcouiā adduci, in eaq́; cōmorari, & Catholicis Sacramenta miniſtrare: negauit tamē ſe conceſſurū, vt publicos cōuentus, aut Eccleſias, ad quos Rutheni accederent, haberent publicas: porrò eadere fidem, magno ſuo ſigno obſignatam, ſe Antonio, priuſquam diſcederet, traditurum,

turum, quod quidem anteà is Stariciæ impetrare nequiuerat.

TVM Antonius Principem rogault, vt dignaretur aperire, quid de toto hoc religionis negocio ſentiret: neq; enim quidquam à tanto Principe ſibi moleſtum accidere poſſe. Quòd autem nō in Græcos, ſed in Chriſtum crederet, id optimum eſſe, ac propterea teſtimonium Græcorum Patrum ab Antonio afferri, vt ex ijs, quibus tanquam grauioribus teſtibus fidem haberet, intelligeret ipſam veriſſimā, & Orthodoxam fidem, qua in CHRISTVM credimus, & tēdimus, à Summis Pontif. iſtis Romanis ſemper edoctam fuiſſe.

NOS, inquit Princeps, iam ab ineunte Chriſtiana Eccleſia fidem Chriſtianā hauſimus, cùm Andreas, Petri Apoſtoli frater, in has regiones veniſſet, ac Romam profectus eſſet; deinde Volodimero ad fidem cōuerſo, religio latiùs propagata eſt. Itaque eodem tempore, quo vos in Italia, nos in Moſcouia Chriſtianā fidem accepimus, quām & integram ſeruauimus; cùm in Romana fide ſeptuaginta fides ſint, vel te Antonio teſte, qui id mihi Stariciæ ſignificaſti.

ANTONIVS (qui intelligebat ea à Principe dici, quòd ipſemet Antonius, occaſione oblata, non ſemel Senatoribus, atque alijs oſtenderat, mille & ducentos fermè annos Chriſtianam fidem in Italia fuiſſe, antequam Moſcouia Chriſto nomen dediſſet) de Sancto Andrea pauca locutus, ne quid grauius in Principem, quaſi haud vera dicentem pronunciaret, adiecit: Inconcuſſa, & eadem fides ſemper Romæ ſtetit, quam Petrus, & Paulus initiò prędicârunt: pro ea ſanguinē fudere penè trecentos totos annos, qui Petro ſucceſſere Pōtifices: inde reliqui, pacatiora licèt tempora habuerint, eandē tamen varijs in fluctib⁹ ſine naufragio illæſam ſeruârunt. Septuaginta, de quibus dicis, Romæ fides non ſunt, ſed vna eſt, quæ ſeptuaginta, atque adeò plures ex Luthero enatas hæreſes (quas iſthic permittis in paucis quibuſdam Liuonum reliquijs, de quibus tibi Stariciæ ſcripſeram) anathemate ferit, atque intrepida fronte perſequitur; ſicut & cum Orientis, atque Aphricæ hæreſibus ſemper fecit.

QVOD dicis, Antoni, inquit Princeps, Pontifices Max. Sanguinem pro fide Chriſti fudiſſe, id bene habet. Dixit enim Saluator; Nolite timere eos, qui interficiunt corpus, animam autem non poſſunt interficere.

ET propterea, reſpondit Antonius, nos & in Moſcouiam fidenter in DEI nomine venimus, & ad Indias, atque ad reliquum Orbem terrarum Pōtifex Max. alios mittit, qui omnia pro CHRISTI nomine ſubeant, vt eius veritas innoteſcat, & crucis trophæum quàm latiſſimè excitetur.

AT Princeps iſta declinans, Scriptum eſt, inquit, Euntes ite, docete omnes gētes, prędicate Euangelium omni creaturæ, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Omnes id Apoſtoli cùm fecerint, nec alius alio maior fuerit; ab ijs profecti ſunt Epiſcopi, Archiepiſcopi, Metropolitæ, atque alij plures, ex quibus & noſtri ſunt in ditionibus noſtris.

QVONIAM, Antonius ait, quod ex Euangelio citaſti, Verbum DEI eſt propterea id indubitanter credimus: at & eidem ipſi CHRISTO, qui reliquos Apoſtolos pari auctoritate, ſed tanquam delegata poteſtate miſit in mundum (quia ſic fidei vbique promulgandæ neceſſitas exigebat) credendum eſt, qui ſoli Petro, quod alijs Apoſtolis nunquam fecit, regni Cœlorū claues, fratrum confirmationem, ouium paſcendarum curam demandauit. Quod ſi profecti à cęteris Apoſtolis Epiſcopi poteſtatem ſuam retinent: quanto magis retineat Petri Sedes, aduerſus quam (quod alijs Apoſtolorum Sedibus dictum non eſt, ac propterea in multis prouincijs eorū ſucceſsio, & religio, aut variata eſt, aut interijt) nec inferi portas præualituras, & eam ad conſummationem vſque ſæculi duraturā, irreuocabili promiſſo teſtatus eſt is, qui Veritas eſt, ac non mentitur Deus?

Tum Princeps: Nos Petrum, pluresque Pontifices Max. ſanctos agnoſcimus, Clementem, Syluestrum, Agathonem, Vigilium, Leonem, Gregoriū, & alios. At verò, qui eos ſecuti ſunt, quonam modo Petro ſucceſſerunt; aut, cùm improbè vixerunt, eàdem cum auctoritate in Sede reſident Petri?

FACILE, inquit Antonius pro tua ſapientia, Princeps, intelligeres, eàdem cum auctoritate, qua Petrus, reliquos Pōtifices Max. vſque ad hæc tempora Eccleſiam adminiſtraſſe, ſi, quod veriſſimum eſt, patereris oſtendi tibi; eorundem, quos probas, antiquorum Pontificum libros, Canones, Doctrinam, atque in primis Diuini verbi expoſitionem conſtanter eos eſſe ſecutos. Quod ad probitatem, aut improbitatem vitæ ſpectat, non agam longiùs, tum quoniam virtus Sacramentorum, & Eccleſiæ adminiſtratio, delata Pontificibus non ab hominum vita, ſed ab immobili inſtituto Chriſti pendet; tū quoniam non omnia vera ſunt, q̄ ij, qui abſciſsi à Chriſti corpore ſunt, nimio auſu (cùm neq; ea viderint, de quibus affirmant, aut negant) pleraque ſolent licentius effutire, ne de ſua ipſorum

vitæ

vita reliqui audeant proferre veriora. Obſecro autẽ te, Sereniſsime Princeps, vt pro tua benignitate mihi reſpondeas, num tu, qui poſt quingentos annos Volodimero ſucceſsiſti, iſtius imperij legitim⁹ ſis hęres, atque ſucceſſor? Cui cùm Princeps annuiſſet, adiecit Antonius: Iam ſi quis de tui, vel maiorum tuorum auctoritate vellet obſtrepere, ſi qui pro humana fragilitate, aliquid commiſerunt, ecquis illum meritò redarguendum, ne dicam plectendum eſſe, non exiſtimaret?

QVO Sermone cùm interius magis vrgeretur, quàm anteà oſtenderat (cum & ijs diebus quidam Angli hæreticiſsimi, & Medicus Hollandus Anabaptiſta, multa Principi obtruſiſſent, aduerſus Pontificẽ Maximum) ferè aſſurgens; Scito, inquit, Pontificem Romanum non eſſe Paſtorem. Quam iniuriam cùm eò iniqui⁹ ferret Antonius, quod in tanto Procerum conſeſſu, aditum ea vox præcluderet ad fidem adoleſcentem interpretem (ceteroquin fidum, & Catholicum, ſed quod ſibi à Principe timeret, hæſitantem) animauit ad dicendum: Cur igitur ad eum de tuis rebus miſiſti; quem item Paſtorem Eccleſiæ tu, tuique præceſſores ſemper appellârunt?

TVM Princeps excandeſcens, atq; omninò aſſurgens, cùm crederent omnes fore, vt pedo illo ſuo (quo tanquam Pontificio paſtorali vtitur, cuius extremę parti cuſpis ferrea infixa eſt) Antonium (vt & alios, atque adeò filium ipſum, ſolitus fuit) percuteret, atque interficeret; Fuere, inquit, in foro ruſtici, qui te docuerunt, vt mecum ęquè ac cum ruſtico loquereris. Quæ verba cùm æquabili facie Antonius excepiſſet. Scio, ait, Sereniſsime Princeps, me cũ Principe prudente, ac bono loqui, erga quem non ſolùm ipſe fide, atque obſequio, quod in pace componenda expertus es, verùm etiam ipſemet Pontifex Max. paterno, ac ſingulari amore fertur: qui ſi quid dicimus, eò id meliorem in partem ſpero à te acceptum iri, quod & verba CHRISTI, ſunt, quæ profero, & tu mihi, vt de his rebus libere loquerer, conceſsiſti. Sic complacato illius animo (vt mirarentur Senatores, ac reliqui Proceres) cùm iterum conſediſſet, quatuor identidem pergebat pacatiorib. licèt verbis obijcere, ab ijſdẽ hæreticis inſtillata: Quòd Pontifex in ſella geſtaretur: Quòd crucẽ in pedib⁹ ferret: Quòd ſibi raderet barbã: Quòd faceret ſe Deum. Ad quæ cùm Antonius obtinuiſſet, vt poſſet reſpondere, (videbat enim aſtantes, rebus exterioribus, falſiſq; calumnijs, addita Principis auctoritate, ſic commoueri, vt quidam dicerent, Antonium illicò eſſe in aquam demergendũ) ita locutus eſt: Quòd Pontifex Max. aliquando in ſella geſtatur, id non ad faſtum, ſed ad benedicendũ frequentiſsimo populo, ſolemnioribus diebus feſtis, in nomine non ſuo, ſed Sanctiſsimę Trinitatis, fit. Porrò vnà cum alijs plerumq; familiariſsimè incedit, ac ſæpe pedibus, religionis gratia, pia loca obit. De cruce autem, quam gerit ad pedes, non te, ait, lateat Princeps, quòd cùm populi initiò ad pedes Apoſtolorum proſternerent ſeſe, idem ſucceſſoribus S. Petri frequentiſsimè acciderit. Qui ne ſibi is honor omnino deferretur, crucem appoſuerunt, quam oſculantes agnoſcerent, ac venerarentur crucis Chriſti myſterium; quo quidquid Pontifices haberent, aut poſſent, id ſe Chriſti Domini merito, ac paſsione aſſecutos indicarent. Atqui (inquit Princeps) dedecus eſt geſtare crucem in pedibus, nam & ignominiæ loco habetur à noſtris, ſi ſub ipſum pectus ad ventrem crux aliqua dependeat. Videbat autem aliquibus eorum, qui Antonium in itinere erant comitati, paulùm ſub ipſo pectore, cruces de collo pendentes. Cùm Chriſtus (reſpondit Antonius) toto corpore crucifixus ſit, & nos toto corpore cum Chriſto cruci confixi eſſe debeamus, nihil piaculi committimus, ſi qua in corporis parte ad pietatem crux geratur: quam pietatem Diuina Sapientia de corde in primis, ac conſcientia pura potiùs, quàm de externa poſitione dijudicat. Acquidem de pedum oſculatione (præterquam quod Pontifex Max. pauperum pedes lauat, & deoſculatur) certè nemo eſt, qui cùm illi pedes deoſculantur, Diuinum ſe putet honorem deferre. Cæterum id, ita prædicente per Eccleſiam DEO & aliàs, & per Eſaiam ſeptingentos ante annos, quàm CHRISTI Eccleſia fundaretur, neceſſariò futurum erat. Hæc dicit Dominus: (inquit Propheta) Ecce leuabo ad gentes manum meam, ad populos exaltabo ſignum meum, & afferẽt filios ſuos in vlnis, & filias ſuas ſuper humeros portabunt, & erunt Reges nutricij tui, & Reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demiſſo adorabũt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Nunquid igitur, princeps, quoniam Dominus Deus (cùm qui gentilibus Regibus honor deferebatur, eũ ſuis detulit ſeruis, quos lucem, petram, fundamenta, & proprijs ſibi Deo titulis decorauit) non debebat in rem conferre promiſſum ſuum, vt non ſolùm oſcularentur, ſed ad maiorem Diaboli confuſionem, lingerent eorum pedes, vt ait Scriptura, quos Chriſtus Eccleſiæ ſuæ pro tempore præfecit? Sed & priuatis iſtis Epiſcopis tuis populi ſeſe tui ad terrã proſternunt, & qua aqua ſibi in tẽplis abluunt

manus, ea, licèt ſordida, oculos, faciemq́ue reuerenter aſpergunt. Tu autem ſapiens es, qui non ignoras, ſi quis Legatis, ac Proregibus, aut Præfectis à populo, vel adeò à magnis Dominis honor defertur, eum in te redũdare: qui cùm à Deo auctoritatẽ acceperis, an Deo adimit honorem is, qui hunc honorẽ propter Devm tibi, tuiſúe tribuit?

Tvm Princeps; Et nos, inquir, vt ſumus Princeps Chriſtianus, quotieſcunque ad nos venit Metropolita noſter, ei obuiam cum omnibus noſtris procedimus, manumq́ue illius oſculamur; at non facimus illum Devm.

Ergo & tu, ait Antonius, ob iſtam ſpeciem ſpiritualis auctoritatis, non ſubdito tuo tùm, ſed Deò putas honorem tribuere: quamuis multo maior ei debeatur, cui Deus vniuerſam Eccleſiam tradidit adminiſtrandam, quàm qui Metropolitæ alicui deferendus ſit, ſi tamen Canonicè electus, riteq́ue confirmatus ſit. Neque verò Deũ ipſe Pont. Max. ſe facit, qui pluribus omiſſis titulis, quos iuſtè poſſet adſciſcere, Seruum ſe Dei ſeruorum vocat. Ac cùm id re ipſa omnibus cùm nationibus, quæ ſub cœlo ſunt, vt tuus vidit Seuerigenus, exhibeat, tum in vniuerſum orbem terrarum, ad Dei, Chriſtique filij eius nomen prædicandum, continenter operarios mittit, quod quidem nemo vnquam Patriarcharum Orientis aut fecit, aut facere potuit.

Iam quod ad barbam attinet, ſanè eam ſibi radere non facit, quam ſatis prolixam habet; ac ſi radere iuberet, nihil proinde mali committeret, cùm qui id fecere ſancti, & priſci Pontifices, quorum effigies adhuc in antiquis numiſmatibus cernuntur, iuſtas & pias ob cauſſas facere pro varia temporum ratione potuerunt. Aliud enim eſt, quod in Apoſtolicis Conſtitutionibus à S. Clemente Laicis præſcriptũ eſt, ne raderent barbam, nempè vt & caput ſeſe vxorum ſuarum oſtenderent, nec porrò illam ſibi abſcinderent, quemadmodùm Turcę ad immundiciem, libidinemq́ue faciunt: aliud autem, quod Sacerdotibus licet, ii qui ob myſteria corporis & ſanguinis Christi religioſè tractanda, fugiendamq́; oſtentationem id faciunt.

Qvae cùm dixiſſet Antonius, ne quid offenſionis in animo Principis reſtaret, manum ipſius petijt vt oſcularetur: quam cùm ille benignè porrexiſſet, Non ſolùm, inquir, manum tibi tradam, verùm etiam te amplectar. Itaque aſſurgens, bis totis vlnis, magna cum aſtantium admiratione, amplexus Antonium, ac ſe excuſans, quòd agere de religione noluerat, ne quid ſibi grauius excideret, illũ amanter ab ſe dimiſit. A prandio verò tres Proceres ad Antonium cũ cibo, & potu; ac poſt horã alteram Aulicum cum vario potuum genere adeundem miſit. Qua iterata beneuolentiæ ſignificatione, plerique omnes obſtupeſcebant, cùm id cum Legatis, aut Nuncijs Summorum Principum facere extraordinariè non conſueuiſſet, ac verò prorſus actum de Antonij capite paulò antè exiſtimaſſent. Ea verò, quæ ſecuta eſt, nocte, Princeps ad Antonium miſit, vt quem locum ſibi ex Eſaia recitauerat, eum mittere ſcripto ad ſe vellet, quod poſtridie eius diei addita Patrum expoſitione fecit; atque his quinq; Gennadij Patriarchæ Conſtantinopolitani Capita, de primatu Pontificis Max. adiunxit, quę Ruthenicè verti in itinere procurauerat, tum eandem ob cauſſam, tum vt aliquando Gennadius totus Ruthenicè prodiret in lucem.

ALTERVM DIE XXIII. FEBRVArij Colloquium Antonij Poſſeuini cum Magno Moſcouiæ Duce, ac cum Senatoribus eius.

EA die frequentiſſimo populo, aulaq́ue Principis plenìore, quàm antea, euocatus ad Principem Antonius acceſsit: cùm extraordinarijs illis beneuolentiæ argumentis, non ab omnibus in bonam partem acceptis, nonnulli vererentur, quin Antonio, ac ſuis aliquid grauiſſimum accideret; cumq́ue præſertim Antonio ſignificatum fuiſſet, Principem ei velle publicè oſtendere librum, quod tum denique non fecit. Itaque Antonius ſocios, atque adeò omnes de ſuo comitatu animauit ad bonam fidei confeſſionem re ipſa faciẽdam, ſi quid ab illa gente contigiſſet, eoſq́ue proinde Sacramentis expiauit, & ſanctis reliquijs muniuit. Verumtamen, ſiue quoniã Principis animum Diuina ſapientia emolliuerat, ſiue quòd ſeruis Dei dignioribus eam pro Chriſto in Moſcouia patiẽdi palmam tempus in aliud ſeruabat, factum, eſt, vt Princeps, cùm primùm Antonium vidit, non ſolùm (vt ſolebat) iuſſerit eum ſedere medio in procerum conſeſſu, ſcamno è regione Principis locato, & tapete inſtrato, verumetiam omnibus ad ſe accerſitis Senatoribus ſuis, ſic ſatis alta voce locutus ſit: Antoni, ſi quid tibi heri dixi de Pontifice Max. quod tibi diſplicuerit, rogo te, vt mihi parcas, nec velis id eius Sanctitati referre. Volumus enim cum eo (quanquam inter nos, & vos nonnulla diuerſa ſunt in fide) ceteriſq́ue cum Chriſtianis Principibus amicitiam, fraternitatem, atque vnionem habere. Itaque hac de re tecum ad Pontificem Legatum mittemus, noſtrique Senatores reliqua noſtro nomine tibi ad ea, quæ nouiſſimè nobis propoſuiſti, reſpõdebunt.

ANTONIVS gratijs Principi actis,eiuſque benignitate commendata, ſe non minus in reliquis eius negotijs procurandis fidelem forè dixit, quàm in pace cũ Stephano Rege componenda expertus fuiſſet,ſicque cum Senatoribus ad ſolitum conclaue ſecedẽs,quod matutioi temporis reſtabat, id per aliquot horas audiendis Senatorib⁹, & cum eis agendo de rebus grauiſsimis, impendit: quæ quidem ſpectabant ad res Perſicas,iterq́ue ad eum Regem liquidiùs intelligendũ;deindè ad Tartaros;ad Principum Chriſtianorum fœdus;ad pacẽ cum Ioanne III.Sueciæ Rege tractandam,cauſſasq́; veſtigandas,cur Regis Sueciæ Legatis quódam illata fuiſſet a principe iniuria:inprimis autem ad religionem Catholicã, ac Ruthenã;de qua principis nomine ab Antonio petierũt, vt ſcripto diſcrimẽ inter vtramq; tradere vellet, quandoquidem in Moſcouia non eſſet,qui Synodum Florentinam Græcam poſſet interpretari. Quod cùm ſe facturum polliceretur Antonius, Gennadium integrum Latinum,quem ſecum attulerat,deprompſit, ac Senatoribus ad principem dedit, ex quo poſset primaria rerum capita, ſeu diſcrimina, à Latinis Interpretibus in Ruthenicam linguã verti iubere: Græcum enim eundem Gennadium anteà dederat.

TERTIVM DE RELIGIONE COLloquium Magni Moſcouiæ Ducis cum Antonio Poſſeuino, eodem in procerum conſeſſu, Senatoribus autem aſtantibus. Quid item poſt illud contigit ea ipſa die, quæ fuit quarta Martij, & Dominica prima Quadrageſimæ, cùm Euangelium legitur: Ductus eſt Iesus in deſertum, vt tentaretur à Diabolo.

ET ſi quotieſcunq; ad principẽ adibat Antonius, præter proceres eos, qui illũ deducturi ad ſeſe frequentes in vehiculis, & in equis venire ſolIti erant, ſtipatores principis longiſsima ſerie ſeſe contingẽtes, & ferreis tormentis terræ innixis, ab vtraque viæ parte tam in ſecunda, vbi hoſpitium erat Antonij, quàm in prima principis arce circiter mille quingenti ſtabant; Ciues autem,& reliqui ſcalas, atrium, feneſtras, deãbulacra(vti & nobiles, ac proceres primum,ac ſecundum principis conclaue)replebant:id tamen,quod quarto Kal. Martij tentare Princeps decreuerat, fecit, vt frequentior populus in primam arcem, arciſque plateam cõnocaretur(ad quinq; enim hominum millia minimùm ęſtimata ſunt) Aedis autem D. Virginis, cuius ſeptem pinnacula laminis aureis contecta ſunt, itemq́ue S. Ioannis fores ſic panderẽtur, vt quod Antonio tranſeunte nunquam anteà ſactum fuerat, induti etiam ſacris (ſi ſacræ dicendæ ſunt) veſtibus Sacerdotes Coronã in medio templi facerẽt,& preces de more Ruthenicas funderent. Manſerat verò Hebdomada ea Princeps in cubiculo,ieiunijs arctioribus.& orationibus plus ſolito vacans,cp Rutheni feria ſecunda(quod nos facimus quarta) ſuam, Græcorum more, Quadrageſimam inchoent,licèt à Septuageſima carnibus(non item ouis & lacticinijs)ad id vſq; tempus abſtineant. . Ergo tanto apparatu euocatus Antoni⁹, vbi Principem conſpexit,ſedere iuſſus mox ab ipſo ad ſe proximè vocatus, eum ita loquẽtem audiuit.

Antoni,relatum eſt nobis à Senatoribus noſtris, cupere te Eccleſias noſtras obire: qua in re tibi gratiam noſtram (ea phraſi ſæpè vtitur) oſtendere volumus. Iuſsimus enim , vt te ad eas Proceres noſtri deducerent, in quibus videbis, quanto cultu Sanctiſsimam Trinitatem adorantes, Beatiſsimam item Virginẽ,ac Sanctos veneramur, & inuocamus. Conſpicies autem , qua pietate feramur erga pias imagines , cùm & Beatiſsimæ Virginis eam,quę à Sancto Luca depicta eſt,cernes. Nec tamẽ videbis nos, aut Metropolitam noſtrũ in ſella geſtari.

ANTONIVS,cui necopinanti ea verba dicebantur,cùm etiam paucos ante dies princeps veniam ab eo de eiuſmodi verbis petijſſet,hortatus interpretem vt altius loqueretur,ita reſpondit. Quæ ad Diuinum honorem ritè,pieq́ue fiunt,ea nos comprobamus,& extollimus:ſed quod attinet ad meam templorum tuorum viſitationem, ſcito me à nemine petijſſe,vt Sacro,precibuſúe tuorũ Sacerdotũ intereſſem: noui enim, quæ in ijs apud vos agũtur. Quouſque verò inter nos de fidei negocio conueniat,ac tuus Metropolita ab eo cõfirmetur, qui eius Sedem tenet,cui Dominus dixit: Cõfirma fratres tuos,non poſſumus iſtis eorum actionibus intereſſe. Ad pontificis Max. geſtationem quod attinet, dixi tibi, id ad benedictionem populo impertiendam fieri: quamuis ea dignitas tãta ſit, vt ipſam CHRISTI Domini dignitatem, Apoſtolicæ Sedi collatam,expediat ita quoque monſtrari. Plus verò eſt, quod populi iſti deferunt honoris Epiſcopis tuis (ſi Epiſcopi ſunt) cùm qua abluunt manus,eam ſuis oculis,alijſq́ue corporis partibus inſpergunt , ſeſe autem ijs Epiſcopis perſæpè ad terram inclinant,ac terram fronte percutiunt. Quæ verba cũ princeps excepiſſet:hoc aquæ myſterio(inquit) CHRISTI reſurrectio deſignatur.

Ne tibi (reſpondit Antonius)negociũ hiſce de rebus faceſſam , licebit Serenitati tuæ hæc perlegere , quæ tibi , mandato tuo,

tuo, de diſcrimine inter Catholicam, & Græcam fidem conſcripſi; ex ijs enim etiam intelliges, quæ de multis huiuſmodi rebus, ſi velles, poſſent reſponderi. Quod ſcriptum cùm Princeps accepiſſet, iuſsit, vt Antonius adduceretur ad B. Virginis templum, ſed ei iam ex cubiculo exeunti Princeps inclamauit: Vide Antoni, ne Lutheranum aliquem in Eccleſiam inducas. Cui Antonius: Nos, Princeps, Lutheranos, niſi reſipiſcant, non admittimus, neque nobis vlla cum eis coniunctio eſt. Sic igitur deſcendentes Proceres, Antonium ad dexteram partem ædis B. Virginis, vnà cum ſuis ſiſtere conati ſunt, expectaturum, quouſq; Princeps veniret: ceterùm nulla de re eiuſmodi præmonitum, atque eò minùs id cogitantem, quòd disertè Principi declarauerat, ſe nulli Sacro, aut precibus eorum publicis interfuturum. Itaque re animaduerſa, ſe inde ſenſim (ſed liberè) cum omnibus ſuis ſubduxit Antonius: cùm ei Proceres identidem proteſtarentur, eum, qui in reliquis rebus omnibus erga Principem ſuum rectè ſe geſsiſſet, ea in re magnam iniuriã Principi inferre. Quibus cùm rationes ſic afferret, vt frequens populus miraretur, ceterique nobiliores eſſent attoniti, diriorem aliquem caſum aduersùs Antonium expectantes; ecce Senatores admoniti, qui iam cum Principe ipſam in plateam deſcẽderant, ad Antonium ſatis ab æde illa iam remotum accedũt; ſciſcitati, cauſſam Principi referunt, quem Sacerdotes quidam, prælata Beatiſsimæ Virginis imagine, præcedebant.

Tvm Princeps media in platea cum omnibus aulicis ſubſiſtens, manuque caput fricans, ambigens quid ageret, tandem Senatores remittit Antonio, dicentes, eum quidem deſcendiſſe, illique gratiam ſuam oſtendere voluiſſe: verùm enimuerò cùm eam nollet admittere, integrum ei relinqui, vt in palatium ad ſolitum conclaue aſcenderet, quò Senatores paulò pòſt de negocijs, de quibus agebatur, eſſent venturi. Sic Principi ad ædem appropinquanti Metropolita, cum aliquibus Epiſcopis, & Sacerdotibus exiens, obuiam venit; ſalutatum, in ædem deducunt; crucem oſculandam tradunt. Ea verò in æde ſuggeſtum, & Cathedram pro Antonio excitatam fuiſſe, vt omnia cerneret, ac deinde aliquid ei de fide obijceretur, à nobilibus poſteà audiuit. Itaque vitata ab Antonio ea tempeſtate, & manus Metropolitæ deoſculatione, quam Princeps optauerat, vbi in conclaue aſcendit Antonius, hîc ex pectore plena reliquiarum cruce deprompta, cum ſuis omnibus, qui erãt quindecim, ſatis alta voce, genibus flexis, hymnum, Te Deũ laudamus recitauit. Id quod nobiles Antonium proſecuti, cùm perquirerent, quid id eſſet; cognouiſſent autem ab eo gratias Deo actas, quòd Chriſtianam veram fidẽ cum ſuis cõſtanter, ac publicè defendiſſet, mirificè affecti ſunt, vt non ſolùm obmuteſcerent, verùm etiam expalleſcerent. Hanc enim à teneris annis Moſci opinionem imbuerunt, ſeſe vt ſolos veros Chriſtianos exiſtiment, reliquos (licèt Catholicos) immundos, hæreticos, aut errantes putent. Sed & eius ingenij Principi res illa moleſtiſsimè accidit, cùm hominis à Pontifice Max. miſsi præſentia, & erga Metropolitam ſuum demiſsione, gentem illam in ſchiſmate ſtabilire cogitaſſet, quaſi Pontifex Max. Antonium, ad id officium præſtandum, veritate agnita, miſiſſet: quemadmodum anteà Smolencij per Epiſcopum, aut Vladicam illum, deindè verò Nouogardiæ magnę per Archiepiſcopum fruſtrà tentauerat. Itaque aſtuto in aſtutia ſua cõprehenſo, facti illius publici teſtimoniũ in cordib⁹ Moſcorum diù, vt ſperandũ eſt, hærebit, cũ re ipſa coram Principe ſuo viderint, quam putant ſeſe habere fidem, tam ab Orthodoxis & Catholicis ne dignã quidem æſtimari, vt ipſorum ritibus pius aliquis interſit.

Cvm itaque hęc acta fuiſſent, Senatoribus ad Antonium venientibus, rationes ab eo allatæ ſunt, cur Princeps, ſi quid gratiæ (vt aiebant) Antonio oſtendere voluiſſet, nec Pontificem Max. à Chriſto inſtitutum carpere coram omnibus debuiſſet: nec cogitare eos, qui ab illo mitterentur, inferiores eſſe Metropolita, qui ne Metropolita quidem eſſet, cùm & alter, qui diceretur Metropolita, eſſet in Monaſterio ſuperſtes; alius verò, quòd liberiùs Principis mores reprehendiſſet, vnà cum omnibus ſuis fuiſſet combuſtus, ac nemo eorum à Christi Vicario fuiſſet confirmatus. Tum de veritate Catholicæ fidei plura locuto Antonio, cùm aures & animum Senatores adhibuiſſent, ipſi, cùm omnia Principi ſeſe relaturos polliciti eſſent (ſicuti ea ipſa die fecerunt) ad alia rerum capita ex ſcripto reſponderunt, quæ Antonius aliquos ante dies Principi propoſuerat.

CAPITA, QVIBVS GRÆCI, ET RVTHENI A' LATINIS IN REBVS FIDEI DISSENSERVNT, POST. QVAM AB ECCLESIA CATHOLICA GRAECI DESCIVERE,

Tradita in magno conſeſſu Procerum, Ioanni Baſilij, magno Moſcouiæ Duci, 3. Martij, 1582 in Ciuitate Moſcua: quibus breuis, dilucida, & ſolida errorum Græcorum, & Ruthenorum refutatio continetur.

QVod tuo nomine ante biduum de me, Sereniſsime Princeps, à Senatoribus tuis quæſitum eſt, ſcripto vt exponerem, quid inter Catholicam Romanam fidem, atque Ruthenicam eſſet diſcriminis, id foret longius, quàm temporis adeò anguſti ratio patiatur; quod ad Sereniſsimum Poloniæ Regem in Liuoniam, atque inde ad Gregorium XIII. Pontificem Maximum, vnà cum Oratore tuo, eas ob cauſſas, quas nóſti, mihi pręſcriptum eſt. Verumtamen, quoniam ex libro Gennadij Patriarchæ Cooſtantinopolitani, qui ſanctæ Synodo Florentinæ ioterſuit (quem librum propterea Senatoribus tuis ad te dedi) præcipua huius diſcriminis capita dignoſcere poteris, agam breuiſsimè de ſumma rei: originem, ac tempus in primis attingens, quo Græci, à quibus Rutheni non integram, neque rectam Chriſtianæ fidei normam acceperunt, ſeſe à Catholica Romana Eccleſia præciderunt. Id enim ad totam rem liquidiùs intelligendam maximè faciet. Dum ſtetit in Oriente ſincerior fides, atque ſimplicitas, Græci Primatum viſibilis huius, ac militantis Eccleſiæ Petro Apoſtolo, eiuſq; ſucceſſoribus fuiſſe à CHRISTO Domino delatum credidere: ſicq; vel in Conciliorum confirmatione neceſſariã eſſe agnoſcebant Petri ſucceſſorum auctoritatem, ad quos illa vox Chriſti Domini

Luc. 22.

pertinebat; Petre, confirma fratres tuos: vel cùm à diuerſis hæreticis, & ab ipſis quoque Imperatoribus, Patriarchæ, ac reliqui Orientales Epiſcopi affligerentur, ad vnam ipſam Pontificis Romani Sedem confugiebant, vt defenderentur. Quemadmodum Sanctis, Ioanni Chryſoſtomo, Athanaſio, & pleriſque alijs contigit.

Epiſt. 1. & 2. ad Inno. Sozomen. lib. 3 hiſto. cap. 7.

Quin verò ex toto orbe terrarum eandem ad Sedem Epiſcopi de quæſtionibus fidei, deque alijs grauiſsimis rebus ſcribebant, atque ad iuſſum Pontificis Maximi Concilia vel cogebant, vel coacta petebant vt confirmarentur. Et à Pontifice Maximo Archiepiſcopus Theſſalonicæ (quæ Græciæ ciuitas eſt) delegatam acceperat poteſtatem, qua cauſſas, & diſsidia, ſi qua enaſcerentur in Oriente, decideret: ac qui nominarẽtur in Eccleſijs Epiſcopi, eos auctoritate Pontificis Maximi confirmaret, ſi confirmandi viderentur. Quòd verò iſti Theſſalonicæ Archiepiſcopo ea poteſtas à ſummo Pontifice fuerit delegata, Leo primus, cui tui Rutheni fidẽ habent, ac qui tot ante ſecula fuit, teſtatur.

Epiſt. 84.

At verò cùm Conſtantinus magnus, Imperij ſui Sede Bizantio delecta, Roma Chriſti Vicarijs Diuino afflatus numine ceſsiſſet, Græci, qui tantò magis ea re Petri Sedem ſuſpicere, ac venerari debuiſſent, ſic terreni Imperatoris pręſentia inflati ſunt, vt ab eo, potiùs, quàm ab inſtituto CHRISTI, quo Sedes Petri omnibus prælata fuerat, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ dignitatẽ æſtimare voluerint. Itaque anno Domini ſuper trecenteſimũ octogeſimo primo, Epiſcopum Conſtantinopolitanũ, qui antea ne Patriarcha quidem fuerat, tribus Orientis Patriarchis anteponere & ſecundum à Romano Pontifice facere voluere, ſicut ex Concilij Conſtãtinopolitani primi, canone quinto patet. Deinde ne hoc quidem contenti, anno CCCCLI. eũdem Conſtantinopolitanum Epiſcopũ Romano Pontifici parem efficere conati ſunt, vt ex Synodi Chalcedonenſis actione ſextadecima conſtat. Sed neque inter hos terminos cõſtiterunt. Nam propè Sexcenteſimum à Chriſto nato annum, Epiſcopum Conſtantinopolitanũ Oecumenicum, id eſt, orbis terræ Epiſcopũ, ſiue vniuerſalẽ vocare ſunt auſi. Quod S. Gregorius primus pluribus Epiſtolis ad Ioannem Epiſcopũ Conſtantinopolitanũ, atq; ad Imperatorem Mauriciũ, & ad Imperatricem Conſtantiam, atque ad Patriarchas Orientis, plaoiſsimè tanquam blaſphemiã contra Chriſti Domini inſtitutum confutauit. Denique anno M.LIV. (vt ſuperbia ſemper aſcendit) varijs hæreſibus, & peccatis Oriens lucem veritatis amiſit Epiſcopũ enim Cõſtantinopolitanum non ſolũ Petri ſucceſſoribus parem eſſe Gręci dixerũt, ſed ementitis calumnijs eos anathemate ferire, ac Latinos ex Eccleſijs, quas Bizantij habebant, eijcere ſunt auſi.

Vide epiſto. Leo 9. Anſelmũ li. de Spiritu S. Sigebert. in Chronicis. Antonin. lib. 3 hiſt. tit 22. cap. 13. pag. 11.

QVIBVS ex rebus facilè intelligis, Gręcos, cũ iſta Gregorio primo Pontifice Ma-

ximo

ximo (& quidẽ viro ſanctiſsimo) ſunt auſi, non ob peccata Pontificũ, quæ fallaciter à quibuſdam Græcis prætexuntur, ſed quia excæcauerat eos tumor, atq; mendacium, ordinem à Chriſto conſtitutũ, voluiſſe perturbare, atq; perrũpere. Sed (gratia Deo) ipſi perturbati ſunt, atq; perrupti: ipſi mancipia Turcarũ effecti: ijs libri, & ipſa Sanctorum Patrum corpora adempta, & ad vnam verã Eccleſiã Catholicam Romanam tranſlata: ijs denique ſic ſublata auctoritas eſt, vt ne vnam quidẽ vnquam Synodum cõgere potuerint, cũ tamen poſt ſeptimã Synodum plus quã decem Generalia Concilia coegerit Sedes Apoſtolica. Quo temporis ſpacio quater & decies ſuos agnouit errores Græcia. Sed (vt S. inquit Iacobus Apoſtolus) cõſiderans ſe in ſpeculo, ac maculas ſuas videns, abiuit retrorſum, & ad vomitum redijt. Tandem cùm ſecurim ad radicem Deus iuſtus iudex apponere, ſterilemq; illam ficum vellet exſcindere, Synodum Florẽtinam cogi iuſsit, cui cùm Conſtantinopolitanus Imperator, cæteríque Orientales interfuiſſent, veritate agnita, dedère dexteras Apoſtolicæ ſedi, & quos hauſerant errores, hos, Patribus Græcis publicè perlectis, quos ſanè ipſimet ex Aſia, & Græcia ſecum attulerant, eiurárũt. Quorum ij præcipui erant, quos Gennadius, qui poſteà eorum fuit Patriarcha, ijs in capitibus de primatu Petri, refellit, quæ tibi Ruthenicè verſa tradenda curaui. At quoniam quam lucem hauſerant, eam paullo pòſt eorum plures depulère, factum eſt Diuinitus, vt Conſtantinopolitani, & Græci, Imperium, fidem Orthodoxam, ac ſplẽdorem omnem amitterent: (dilexerant enim plus tenebras, quàm lucem) atque ita in tenebras interiores, & exteriores traditi ſunt; ſuper cordibus adhuc velamen habentes, vt in quo ſæpè conuicti ſunt, & iudicio ſuo ipſorum condemnati, id confiteri iam nolint.

Iaco. 1.

Cõcilium Florentinum.

Primũ caput diſſenſionis de proceſſione Spiritꝰ ſancti.

Et illud ſanè primarium inter Catholicos & Orientales erat diſcrimen, quòd hi putabant temerè, ac contra Concilia, quæ præceſſere, additum eſſe Symbolo, Spiritum ſanctum à Patre, & à Filio procedere. Verũ Orientales ex verbo Dei, & Patribus Græcis intellexerunt, à Latinis nõ duo, ſed vnum tantùm principium fieri, additaq; illa verba (ex Filio) ad quorundã hæreſim declinandam. Quæ declaratio neceſſaria anteà non erat, ꝗ error ille non apparuerat: Pontifices aũt Maximi, qui primas Synodos coegerũt, & alij quoque ſanctiſsimi Patres Græci, qui ijſdem interfuere, eandem proceſsionem ex Patre, & Filio teſtati ſunt: vt ex Sanctis Athanaſio, Baſilio, Gregorio Nyſſeno, Chryſoſtomo, Anaſtaſio, Concilio Epheſino, atque alijs oſtenſum eſt, cùm diſertiſsimè ſcripſerint à Patre & Filio mitti, procedere, prodire, profluere Spiritum ſanctum. Quamobrem etiam ex ſanctiſsimis Pontificibus, & Patribus Occidentalis Eccleſiæ hæc veritas comprobata eſt; cùm eorum Patrum ſententijs pro veritate fidei promulgatis, qui non crediderint, anathematis pœnæ à quinta, ſexta, & ſeptima Synodo, ſubijciantur.

Lege Gennadium.

Porrò quoniam quidam, neſcientes quid dicerent, audebant aſſerere, Latinos in excommunicationem incidiſſe, quòd in Conſtãtinopolitana Synodo anathema erat latum aduersùs eos, qui ſentirent, aut docerent aliter, quã illa in Synodo fuerat decretum, aut quàm Eccleſia eo tempore ſenſiſſet: edocti ſunt, nunquam aliter Eccleſiam Latinam ſenſiſſe, aut docuiſſe: verumenimuerò aliter ſenſiſſe Macedonium, & Eunomium, alioſque eiuſmodi hæreticos, ad quos anathema illud pertinuiſſet. Quamobrem cùm Græci ſæpiùs ſeſe erraſſe animaduertiſſent, ſæpius item (vti dictum eſt) cum Eccleſia Occidentali conſenſerunt, ſicuti & in Synodo Florentina, atque ante plus quàm Trecentos annos fecerant, in Generali Synodo Lugdunenſi, Gregorio decimo Pontifice Maximo, cùm Græci Epiſcopi cõuenientes, tam reliquorum Orientalium, quàm Imperatoris Conſtantinopolitani nomine, publicè profeſsi ſunt, Spiritum ſanctum æternaliter ex Patre, & Filio non tanquam duobus principijs, ſed tanquam ex vno principio, non duabus ſpirationibus, ſed vna ſpiratione procedere. Hoc verò coram illa tota Synodo ter Græcè, ac ter Latinè cum ijs verbis, SECVNDVM SCRIPTVRAS, FILIOQVE, ſimiliter decantârunt.

De pane azymo.

Erat deinde alterum diſcrimen de azymo pane, quo Latini in conficiendo Diuino Sacramento vtuntur. Sed Orientales item intellexere, hunc ritum, non ſine afflatu Spiritus ſancti, Occidentalibus Eccleſijs ab Apoſt. Petro, & Paulo fuiſſe traditum. Quod cùm optima ratione fieret, reliquerunt tamen Orientalibus integrum, vt ipſi in fermentato non ſine laudabili ratione conſecrarent. Dum enim (vt inquit eorum Patriarcha Gennadius) ab Euchariſtiæ conſecratione materia tritici, Sacerdos, locus, intentio, & verba non abſint, quæ quidem inſtituit Chriſtus, amplius requirendum non eſt. Sed & agnouère Orientales, Occidentis Eccleſiam bona, & laudabili ratione azymum in vſu habuiſſe, quòd Dominus ſine vlla commixtione ſuſceperit carnem: cùm qui fermen-

tatum offerunt, id ſpectent, quòd ex fermento farinæ commixto, verbum Patris indutum carne, verum Deum, & verum hominem fuiſſe deſignetur. Sed ſiue in azymo, ſiue in fermētato id fiat, Domini & Saluatoris corpus ſumimus: nec proptereà duo Chriſti credendi ſunt, alter in Azymo, alter, qui in fermentato conficiatur.

QVOD autem hoc non ſit Iudaizare, cùm CHRISTVS in agni cœna in azymo conſecrauerit, iuſſeritque idem facere, quod ipſe fecit, cumque non proptereà Iudaizemus, ſi aqua in Baptiſmo vtamur, qua in ſuis baptiſmatibus Iudæi vtebantur: Sancta Synodus Florentina, & Gennadius ipſe, quem tibi Græcum & Latinum tradidi, ſolidiſsimis rationibus ex verbo Dei, & patribus oſtendunt.

De Purgatorio, Beatitudine Sanctorū, & Primatu.

PVRGATORIVM autem ignem eſſe, in quo animæ expiantur, ac poſt expiationem in cœlum ante extremum iudicij diem aſcendunt: animas item fidelium ante eundem iudicij diem cœleſti fælicitate perfrui: ac Pontificibus Romanis curam vniuerſalis Eccleſiæ vſque ad conſummationem ſæculi fuiſſe in Petro Apoſtolo delatam, ſic euidenter ex eodem verbo Dei, & antiquiſſimis patribus oſtenſum eſt, vt certiſsimè ſperem de miſericordia Dei, ſi quis vel Synodum Florētinam, vel ipſum Gennadium Patriarcham Conſtantinopolitanum attentè legerit, eum cogniturum veriſſimam & vnicam fidem, ſine qua nemini vnquam ad cœleſtem gloriam aditus patebit.

VBI ergo Græci hæc didicerunt; & inde etiam intellexere Sanctam Petri Sedē, & quæ ab ea regitur, Catholicam Romanam Eccleſiam, neque poſſe errare, & verò ipſam à CHRISTO Domino, ad veram populis doctrinam tradendam, Spiritum ſanctum accepiſſe: facillimum fuit, reliquas nugas, & hiſtorias falſas, atque eas, quę Latinis obijciebantur, calumnias, vel mendacia diluere.

PRIMVM enim, quòd Græci aliqui obijcere auſi ſunt, poſt ſeptem prima Concilia Generalia, nullum aliud eſſe cogendum: Vbinam CHRISTVS hoc dixit? Ecquis alligauit verbum Dei? Quis Spiritum ſanctum obmuteſcere fecit, quin emergentibus erroribus, & hæreſibus, Eccleſia vſque ad extremum huius mūdi diem Chriſtianæ concordiæ conſuleret, ac per Concilia Generalia, generalibus morbis remedium adhiberet? Verùmtamen cùm Græci viderent, ſine vno paſtore viſibili, quem vt neceſſariò, ita ſapientiſsimè, Chriſtus Dominus reliquit Eccleſię, ſeſe nunquam vlla poſſe legitima Concilia cogere (quam obrem varijs quoq; diſsidijs, & erroribus inter ſeſe diſſecti ſunt) Romanæ autem Catholicæ Eccleſiæ cernerent auctoritatem ſuam in cogendis ac confirmandis Concilijs Generalibus integram reſtare; ac inde factum fuiſſe, vt plures alias Synodos, ſicut dictum eſt, poſt ſeptem illas priores eadem Apoſtolica Romana Sedes indixerit, ac confirmârit, (quemadmodum item paucos ante annos Synodū Tridentinam aduersùs Lutheranam, & alias hęreſes) proptereà ijdem Græci eo mendacio veritatem tegere voluerunt, quaſi ſeptima Synodus aliorum Conciliorū ſuſtulerit, aut (ſi Deo placet) tollere potuerit facultatem eam, quam Chriſtus ipſe Eccleſię ſuæ in perpetuum tradidit.

De rituum diuerſitate.

QVÒD autem ob varios in Eccleſia ritus, quos prudenter, ratione diuerſarū gentium, Apoſtoli inſtituerunt, religionē lædi, aut imminui Græci putaſſent, ſi alij in Occidente quàm in Oriente retinerentur (quamuis etiam in ipſo Oriente ſint plures, atq; diuerſi ritus inter Syros, Maronitas, Aethiopes, Armenos, Græcos) id facilè oſtenſum eſt Orthodoxę fidei obeſſe non poſſe, ſi vnaquæque prouincia cum charitate, & vnione ſeruaret, quæ à ſuis Apoſtolis, vel legitimis eorum ſucceſſoribus accepiſſet.

De Baptiſmi ceremonijs.

ITAQVE quod ad Baptiſmum attinet, qui apud Græcos, & Ruthenos integra corporis immerſione, aut capitis perfuſione fit in Occidente, vtrobiq; idem re ipſa eſt. Corporis enim toti immerſiōi Sancti Dionyſius Areopagita, & Cyrillus Epiſcop⁹ Hieroſolymitanus: capitis verò perfuſioni S. Clemens in Apoſtolicis conſtitutionibus teſtimonium reddunt. Itaq; ſi quis Latinus Gręcum infantem, Gręco ritu baptizatum, ſicut, & ſi quis Gręcus Latinum ritu Occidentalis Eccleſiæ baptizatum rebaptizaret; aut hunc, vel illum fuiſſe vero Chriſti baptiſmo baptizatum non crederet, peſsimè crederet, ac peſſimè faceret.

De Vnctione Chriſmatis Eccleſiaſt. hierar. cap. 4. Catecheſi 3. Myſtagog. Epiſt. ad Epiſcopos Hiſp.

NEGANT porrò reliqui Gręci eſſe plus quàm vnam Chriſmatis vnctionē, qui error manifeſtiſsimus eſt contra verbū Dei, & S. Clementem, ac conſtitutiones Apoſtolicas, & cōtra S. Dionyſium Areopagitam, Cyrillū Hieroſolymitanū, & S. Melchiadem Pontificem, & Martyrē. Proinde mirandū non eſt, ſi Gręci vbi Sacramentum Confirmationis ritè non ſuſceperunt, infirmati ſunt in fide, & à Turcis perfidis Chriſti hoſtib⁹ peſsima quęq; adhuc patiantur.

De Diuortio.

MATRIMONIVM ex Chriſto, ſanctaque vniuerſali Eccleſia indiſſolubile eſt, quamdiù alter coniugum vixerit: Græci autem diuortium ita permittunt, vt ſuperſtite altero coniugū, alter vxorem ducere

poſsit:

poſſit: quod mirum non eſt, cùm diuortiũ ab Eccleſia Catholica fecerint, cuius coniunctio indiſſolubilis cum Chriſto capite per matrimonium deſignatur, quod D. Apoſtolus Paulus propterea vocat magnum Sacramentum.

Epheſ. 5.

De Cœlibatu.

SACERDOTES Græci vxorem ante Sacerdotium ducunt, & in Sacerdotio ea vtuntur. Latini autem cœlibatum ſeruãt, quod quidem melius eſt, tum ad tractanda Diuina myſteria, vt ſint Sancti corpore & ſpiritu, tum quoniam negocijs temporalibus, & filiorum carnalium propagatio ne implicari non debent, qui ſpiritualibus rebus vacantes ſuperaccincti eſſe debent ad proximos adiuuãdos, Sacramẽtaq; dies & noctes, viuis, & moribũdus miniſtrãda.

De ieiunio Quadrageſimæ.

ALIQVI Orientales de ieiunio magno Catholicos abſcindere hebdomadam obijciebant, ſed facilè fuit illis oſtendere, Catholicos, à tempore Apoſtolorũ Petri, & Pauli, vnam integram Quadrageſimam accepiſſe, quam ieiunarent. Quæ quidẽ vitæ Chriſti imitationem habet, ſicut B. Ignatius ſcribit ad Philippẽſes, ſcilicet, quòd ad Chriſti Domini exemplum, quicunq; id præſtare poſſumus, totidem dies ieiunare debemus. Quòd ſi quis hebdomadam, & plures quoq; dies Quadrageſimæ velit adijcere, quibus ſe ad ieiunium illud melius præparet, id integrũ cuilibet relinquitur: ſicut & laudabile eſt (quod etiã plures faciunt apud nos religioſi viri) non vnam tantùm, ſed plures Quadrageſimas quoq; facere. Quòd verò Teleſphorus Pontifex Maximus ſuaſerit, vt (quod & ante illius tempora fiebat) ſeptem hebdomadas plenas ieiunaretur, id Clericis, & Monachis propoſuit: quod etiam pleriq; obſeruant, quanquam non fuerit, tanquam rigida lex omnibus impoſita. Porrò in Eccleſijs Catholicorum per totum Orientem & Occidentẽ, alij ſecunda, alij quarta feria ieiuniũ incipiunt: ac tamen nulli vis inferenda eſt, dum quadraginta dierum ieiuniũ expleat, ad Chriſti imitationem (quantum hominibus licet) quibus exemplũ dedit, vt quẽadmodum ille fecit, ita & nos faciamus. Sic enim S. Ioannes Damaſcen⁹ in libello, quẽ de ieiunijs ad Cometam ſcripſit, poſtquam de Orientalis ieiunij more, qui etiã in Occidẽte ex parte ſeruatur, locutus eſt: Hæc eſt, inquit, Regula, & lex Eccleſiæ, quam in ſancta Chriſti reſurrectione ſeruari ſcimus: ſed abundare in bono, & ἐπιδαψιλεύεσθαι τὴν ἀρετήν, id eſt, & exuberare virtutem, nõ eſt improbandum, ſed potiùs Deo & hominibus prudentibus gratum: ita tamen, vt vis nulla fiat, nec imponatur neceſſitas, ſed ſuaſio adhibeatur: nunc præſertim in hac temporis difficultate. Vtrumque enim nunc vtile eſt, & neceſſariũ, addere ad bonũ, & à violentia abſtinere. Deinde ſubiungit: Quis iuberet, vt per vniuerſum vitæ tempus vnũ ieiunium eſſet? Verùm alius eſt modus admonitionis, alius legiſlationis: ſatis ſunt, quæ à Spiritu ſancto ſancita ſunt: νουθετείσθω ἡ προσθήκη τοῦ ἀγαθοῦ, id eſt, Admoneatur accretio, ſiue acceſſio boni. Hæc Damaſcenus.

Epiſt. ad vniuerſos d. 4. ca. ſtatuimus.

QVIN verò, cũ charitas ſit finis præcepti Domini, lexq; omnis ad eam referenda ſit, nec ieiunium ad deſtruendam naturam, ſed ad perturbationes animi domandas, & ad animũ ad cœleſtia excitandũ inſtitutum ſit: propterea ægrotis, & debilib⁹ (ſi opus ſit) dare cibum, qui bene valentibus interdictus eſt, id nullo cum ſcrupulo faciendum eſt. Vt enim, inquit D. Paulus Apoſtolus, pietas ad omnia vtilis eſt. Tum autem ægrotis cibus non datur, vt cibus, ſed vt medicina, quoniã Deus ex altiſſimis (vt inquit Scriptura) creauit eam. Neq; verò Orientales à Latinis in fide diſcrepant, quòd non ſolùm ij longiorem Quadrageſimam, quã Latini ieiunant, verùmetiam alijs anni temporibus plura videantur habere ieiunia. Quæ enim erãt neceſſaria Eccleſiæ, pro ratione temporum & locorum, ſiue Apoſtoli, ſiue qui ijs ſucceſſerunt, Spiritu ſancto dictante, tradidere. Nec tamen Latini Græcorum ieiunia improbant, licèt Græci haud ſemper ea rectè præſtant; cùm ſæpiùs eo die ieiunij comedant, potationibuſque plus æquo, vt tua Serenitas ſcit, indulgeãt: ne quis iſta ſpecie, ac nomine poti⁹ quã re abſtinentiæ, ſe, atq; alios decipiat.

1. Tim. 4.

Eccleſi. 38.

Ieiunia Vigiliarum, et quatuor temporũ.

PORRÒ Latini in peruigilijs Apoſtolorum, aliorumq; aliquot feſtorum dierũ, vti præſertim Saluatoris noſtri, ac Beatiſſimæ Virginis, ieiunant, quò die inſequentẽ vegetiores orando, pijſq; operibus faciendis, viſitandis carceribus, & noſodochijs, conſolãdis afflictis, inuiſendis ægrotis poſſint impendere. Duodecim prætereà dies ſunt, qui in quatuor anni tempora diſtribuũtur (adnumeratis tamen tribus ijs diebus, qui in tempus incidunt Quadrageſimæ) quib⁹ iuxta antiquiſſimũ Apoſtolorum exemplum ieiunant, vt ea fiat ab Epiſcopis recta ſpiritualiũ operariorum Ordinatio, quam ipſimet Apoſtoli ieiunantes, & orantes fecère, cũ Paulum, & Barnabam, impoſitis eis manibus, Sacerdotes creãrunt.

Act. 13.

De ieiunio Sabbathi.

CVM autẽ Græci, aut alij obijcerent, ex Epiſtola D. Ignatij ad Philippenſes, & ex Concilio Gangrenſi, atq; ex Apoſtolicis Canonibus, nõ eſſe Sabbatho, ac die Dominico ieiunandũ: Latini illis oſtenderunt, eum non ieiunandi Sabbatho ritum, Eccleſijs oriẽtis traditum fuiſſe, cũ ob Simoniacos in Oriente ortos (qui mundum, à cuius crea-

creatione Deus Sabbatho requieuit, opus eius eſſe negabant) tum quia diuinitus afflati Apoſtoli prænoſcebant, futuros quoque hæreticos in Oriente Manichæos, Euſtachianos, Marcioniſtas, Lampetianos, & Meſſalianos, qui in Paphlagonia apparuerunt; qui quidem Sabbatho ſimulatè ieiunabant in contumeliam Reſurrectionis Chriſti, cui Reſurrectioni à veſpera Sabbathi (vt ait Magnus Leo Pontifex in epiſtola lxxxj. cap. ι.) initium conſtat adſcribi. Porrò eam fuiſſe cauſſam prohibendi ieiunium Sabbathi, Synodus Gangrenſis ipſa, & S. Anaſtaſius Patriarcha Antiochenus exponunt, cùm inquiunt, illos Sabbatho, & die Dominico ieiunare, πρὸ τὴν νομιζομένην ἄσκησιν, id eſt, ob ſimulatam abſtinentiæ exercitationem. Porrò quia in Occidente eadem cauſſa non erat, nec illa hæreſis vigebat, prohibitum non eſt, quin ipſa die Sabbathi aliũ ad finem (de quo mox dicetur) ieiunare, ſiue à carnibus abſtinere cum laude poſſent.

De abſtinẽtia feriæ quartæ.

Cvm etiam aliqui mirarentur, quòd quarta feria Latini non ieiunarent, aut à carnibus non abſtinerent; Latini illos docuére, non deeſſe apud ſeſe, qui diem illũ religioſa abſtinentia obſeruarent. Sed vt antiquitus quædam fuere indicta in commune ieiunia (quæ Synodus Gangrenſis appellat ἐις τὸ κοινὸν tradita) ſic fuiſſe alia non in commune tradita docuerunt, quæ pro ratione locorum, varijs obſeruanda diebus, ab Apoſtolis relicta fuiſſent. Orienti enim ieiunium quartæ, & ſextæ feriæ; Occidenti autem feriæ ſextæ, ac Sabbathi; vtriq; verò Quadrageſimam, ſeu ieiunium magnum in commune præſcriptum. At verò, vt Orientalis, ſic Occidentalis abſtinentiæ conſentanea rationi cauſſa eſt, & decorus in Eccleſia Dei cultus. Apud Græcos quidem quarta, & ſexta ferijs, quòd ablatus eis fuerit ſponſus: (Feria enim quarta, Domini proditionẽ pact⁹ eſt Iudas: Sexta verò crucifixus eſt pro nobis benigniſſimus Dominus) ſed apud Occidẽtales feria ſexta ob eãdem, quæ dicta eſt, cauſſam: Sabbatho verò, quòd & in ſepulchro latuit; & qui dies erat quietis Iudæis, nobis adhuc fuit doloris; vtq; reliquias illorum Sabbathiſmi iam Chriſtiani nolle ſe indicarent; qui & ad diei inſequentis Dominici celebrandã feſtiuitatem, & ad communionẽ Euchariſtiæ plerunq; ſe præparabãt, ac præparant. Porrò tantùm abeſt, vt ob hanc cauſſam Eccleſia Latina ritum illum Orientis damnet, vt etiam (quod quidem ad eas Eccleſias attinet) eum defenderit, ſicut B. Auguſtinus contra Vrbicũ, & Tertullianus Apologetico fecerunt. In quo ſicut Eccleſiæ Catholicæ ingenuitatem agnoſcere poſſunt, ita ijs eſſet faciendum, ſi ab eodem Capite, quod eſt Chriſtus Dominus, eundem Chriſti Spiritum ſe accepiſſe poſſent oſtendere. Illud verò diſcrimen in fide non eſt, quòd Monachi, & Epiſcopi Orientales à carnibus abſtineant: quodque Occidentales Monachi (licèt complures eorum carnes non edant) & Epiſcopi Latini earundem carnium eſum ſibi non interdicant. Nam neque Apoſtoli omnes præter ieiuniorum dies, perpetuò à carnibus abſtinuerũt, nec Chriſtus perfectionis omnis auctor, & fons id fecit: quamuis integrum vnicuique reliquerit, vt pro arbitrio ſuo, dataque gratiæ cœleſtis menſura, id genus vitæ eligeret, cui ſe idoneum fore cenſeret, & ad quam capeſcendam à Domino vocaretur. Quin verò ſi diuerſitas hæc pertineret ad negocium fidei: pertineret item illud, quòd in Eccleſijs Catholicorum per Occidentem, & per Orientem alij in pane & aqua ieiunant, alij piſcibus, alij ſolis herbis, & leguminibus, alij aridis tantùm (quod genus ieiunij Græci vocant ξηροφαγίαν) atque ex his alij plus, alij minus ſumunt; alij rurſus vſque ad veſperam, alij vſq; ad nonam prãdium differunt, alij vſque ad meridiem tantùm & horum pars vſque ad poſteram diem abſtinet, pars paululum deguſtat.

De abſtin. Monachorum & Epiſcoporum.

De abſtinẽtia à ſuffocato & ſanguine.

Cvm quidam Græci obſtreperent, quòd aduersùs Apoſtolorum decretum à ſuffocato & ſanguine non abſtineamus; à Latinis edocti ſunt, id aduersùs idolorum cultores latum fuiſſe, qui immolatum, & idolothytum edebant, aut calicem, quem Apoſtolus vocat Dæmoniorum, bibebant: ſeruandum autem eſſe, ſicut & à Catholicis ſeruatur, decretum illud, vbicunque inter gentes, quæ idola adorant, immolatitia ſint. Porrò eo decreto immolatitia, non autem reliqua fuiſſe prohibita, grauiſsimi teſtes ſunt B. Cyrillus Hieroſolymitanus in quarta Catecheſi, Iuſtinus Martyr quæſtione XLV. Gregorius Nazianzenus Sermone in ſanctũ Paſcha, Origenes in lib. VIII. contra Celſum, & Magnetes antiquiſsimus auctor libr. III. Apologię pro Euangelio, contra Theoſtenem Euangelia calũniantem. Qui omnes ſummæ auctoritatis Patres in Oriente vixerunt, ne quid dicam de Tertulliano, qui fuit Aphricanus, idipſum in Apologetico antiquiſsimè comprobans.

1. Cor. 10.

De ſigno Crucis.

De ſigno crucis, quòd Rutheni ad læuam finiunt, quoniã Filium ad Patris dexteram conſidentem ipſi putant ea conſignatione deſignari, quam cùm Filium nominant, ad dexteram faciunt, non valdè laborabimus. Nos enim alteram piam, & myſterij plenam nobis ſanctæ crucis ſigno

no

no conſignandi conſuetudinem habemus: qui vt illorum non improbamus ſenſum, atq; pietatem (ſi alioquin abſit ab errore) ſic laudare non poſſumus, quòd cùm ſeſe ad ſiniſtram ſigno crucis muniunt, id propterea ſuſe ſacere putent (ſicut à tuis mihi relatum eſt) quòd ad ſiniſtram Patris Spiritus ſanctus aſsideat. Eſt enim, Sereniſsimè princeps, de Sanctiſsimæ Trinitatis myſterio multò altiùs, quàm pro humano captu, ac rebus, quæ ſub ſenſum cadunt, credendum, & iudicandum. Ceterũ noſtræ conſignationis hæc eſt ratio, vt cũ eam à capite inchoamus, inde Patrẽ caput, & fontem omnium bonorũ, atq; adeo primarium fontem reliquarum perſonarum ſanctiſsimæ Trinitatis agnoſcamus. Cùm verò tres primos digitos dexteræ demittẽtes, nomen Filij nominamus, tum eiuſdẽ in ventre Beatiſsimæ Virginis incarnationem recordamur, qua recordatione teſtamur myſterium illud æternis temporibus tacitum, Angelis, & mũdo, (ſicut teſtatur Apoſtolus) innotuiſſe; erga nos verò ſummum omnium beneficium fuiſſe collatũ. Ad lęuam porrò, ac dexteram pectoris partem Spiritus ſancti nomen adſciſcimus, vt eum à Patre & Filio procedentem, (ſicut re vera procedit) ac contra impiam Eunomij hæreſim, alioſq; hæreticos, vtriq; conſubſtantialem, & ab vtraq; diſtinctam perſonam confiteamur. Sic autem nos finimus eam conſignationem ad dexteram, quòd in Diuinis Scripturis dextera perfectionẽ ſignificat. nobis autem ſemper ad perfectionem tendendum ſit. Nam & id Dominus Deus potiſsimùm vult, qui omnia, quantum in ſe eſt, perficit.

De ratiõe pingendi imagines.

QVÒN autem Rutheni tui mirentur, nos pijs imaginibus nomina eorum Sanctorum, quos repræſentant, non ſemper (vt ipſi faciunt) adſcribere; ſcito ſi nominum illorũ adſcriptio ideò neceſſaria eſt, vt quos Sãctos repræſentẽt, ex ea ſancti illi viri agnoſcãtur, iam eã haud neceſſariã eſſe ijs, qui illas agnoſcunt: Catholicis autem primo aſpectu innoteſcere CHRISTVM crucifixum. Beatiſsimam virginem & pleraſque alias Sanctorum imagines, quis dubitet? Præterea, ſi nominis adſcriptio neceſſaria ſit, quid illa faciet idiotis legere neſcientibus, quales plerique omnes ſunt Rutheni, cùm potiùs ipſęmet imagines loco literarum, & ſcripti, idiotis adhibeantur? Quòd ſi dixeris (vt mihi tui dixere) in ipſa nominis adſcriptione virtutem aliquam conſiſtere, tu ſapiens es, qui intelligas in notis eiuſmodi nullam, ſed in ſenſu ac viua fide ſitam eſſe vim, atque virtutem. Actamen non improbamus eorum conſuetudinem, qui pietate, non ſuperſtitione adducti, nomen imaginibus adſcribunt, vt alij (cùm quòd ignorant, intelligant) ea etiam ratione, pias à prophanis imaginibus dignoſcant: quòd ſanè crebro Latini quoque Catholici faciunt.

ERRORES ALII RVTHENORVM, *qui Orientale ſchiſma ſequuti ſunt, poſtquam Græci ab Eccleſia ſeſe præciderunt.*

De fornicatione.

ERRANT Græci, cùm dicunt, ſimplicem fornicationem non eſſe peccatum. Dicunt enim contra illud CHRISTI Domini Matthæi decimo quinto. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, & ſimilia, quæ coinquinant hominem: ac contra illud Pauli 1. Corinth. capite ſexto. Neque fornicarij, neque adulteri, & cæt. Regnum DEI poſsidebunt. Errant, cùm dicunt, præſtantiſsimum Euchariſtiæ Sacramentum in die cœnæ Domini, nempè feria quinta maioris hebdomadæ confectum, excellentioris eſſe virtutis, & efficatiæ, quàm alio quolibet die confectatum. Eadem enim ſemper eſt virtus Diuini verbi, cùm à Sacerdote iuxta Domini præceptum profertur: Hoc eſt corpus meum. Neque enim vna plus quàm altera dies, ſed inſtituti, ac voluntatis Dei ratio huic ſancto Sacramento efficatiam, & vim ſuam tribuit, quocunque tempore id ritè celebretur.

De Euchariſtia feria quinta maioris hebdomadæ.

Matth. 26.

ERRANT, cùm dicunt, eos, qui ſunt aliquibus peccatis inquinati, corpus Chriſti Domini nõ recipere, cùm ad altare Domini acceſſerint. Verè enim illud ſumũt, licèt indignè, & ad iudiciũ accipiant, non dijudicantes corpus Domini, vt Apoſtolus ait.

De cõmunione peccatorum.

1. Cor. 11.

ERRANT, cùm primas nuptias admittunt; ſecundas damnant. Si enim alter coniugum mortuus ſit, alter ſolutus eſt, vt iterum poſsit nubere: quod ex CHRISTI Domini verbo manifeſtè colligitur.

De ſecundis nuptijs Matth. 10. & 19. cap.

ERRANT, cùm extremæ vnctionis Sacramentum ægrotantibus negant, aliquando ad ſalutem quoque corporis prodeſſe, quamuis ſemper ad ſalutem animę obicẽ non ponẽtis proſit. Id enim apertè Dei verbo, per Sanctum Iacobum Apoſtolum prolato, aduerſatur, qui de hoc Sacramento loquens, ait: Et oratio fidei ſaluabit, vel (vt Græcus textus habet) ſanabit infirmum; &, ſi fuerit in peccatis, remittentur ei.

De ſalute corporis à Sacramẽto extremæ Vnctionis.

Iacob. 5.

De Vſura. *Luc. 6.* *Pſalm. 14.*

Errant, cùm peccatum cõmitti negant, ſi quis ad vſuram alicui det. Dictum eſt enim à Chriſto Domino; Mutuum date, nihil inde ſperantes: & à Dauide Propheta; Eum, qui pecuniam ſuam ad vſuram nó dederit, in tabernaculo Dei habitaturum. Quamobrem qui dabit ad vſuram, nec reſipiſcet, is profectò in tabernaculo Dei nó commorabitur.

De reſtitutione. *Exod. 20.* *Luc. 3.* *Lucæ 19.*

Errant, cùm ad vitam æternã conſequendam, non credunt neceſſariam eſſe rei furto ſublatæ reſtitutionem. Scriptum eſt enim: Non furtum facies, &, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Et Zachæus ait: Si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. At verò quonam modo fructus digni pœnitentię fient, niſi rei iniuſtè vſurpatæ fiat ipſius domino reſtitutio? Itaque peſsimè facit Sacerdos, qui pro vſura, furto, aut rapina manifeſta, ſatis eſſe putet, ſi oleo ſimplici raptorem inungens, quem ſibi aliquã pecuniæ malè partæ portionem cogat impertire, eundem abſoluat, qui tamen coram Deo abſolutus non eſt.

De ratiõe formandi imagines. *Exod. 20.*

Errant, cũ putant, non licere Chriſti Domini imaginem ſculpi, non intelligentes ſculptilia à Deo fuiſſe prohibita, vt pronos ad idololatriã Iudæorum animos ab eadem auerteret? Verba enim hæc, Nõ facies tibi ſculptile, ad eos pertinebãt, qui idola Beelzebub, Dagon, & aliorũ dæmoniorum ſic adorabant, vt illis etiam immolarent, ac thus offerrent. Ac verò exoriente Chriſti luce ſic idololatria depulſa eſt, vt iã liceat veri Dei & hominis Chriſti Ieſu Sanctorumq́; ſeruorũ ſuorũ, memoriã omnibus pijs modis excitare, & ad mẽtem reuocare. Quin verò ſi illis verbis ſculptas Sanctorum imagines exiſtimant prohiberi: cur item picturam iſtarum, quales per multas Rutheni venerantur, non putant prohiberi ſequentibus verbis? Neq; omnẽ ſimilitudinem, quæ vel in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum. Cur item D. Nicolai ſculptam alicubi habent imaginem, ſicut ipſi tua in Ruſsia his oculis vidimus?

De perpetuitate Sacerdotij.

Error item fœdiſsimus eſt, cùm demortua Sacerdotis vxore, creditur Sacerdos (ſi ritè initiatus ſit) ampliùs non eſſe Sacerdos. Cùm enim ab Epiſcopo character indelebilis Sacerdoti imprimatur (quod omnium Patrum ſanctiſsimorum Occidentis, & Orientis vnanimi fide conſtat) cur pereũte vxore, ſnus indelebilis ordo Sacerdoti pereat? An ab vxore forſan Sacerdotium accepit, & non à Christo per Epiſcopum? An non etiam inter Ruthenos plures Sacerdotes ſunt vel Epiſcopi, vel Monachi: qui cùm vxorem non habeant, grauiſsimi teſtes ſunt, Sacerdotium à Christi inſtitnto, non ab vxore pendere? Cùm etiam maximè deceat, vt cœlibatus Chriſtiano Sacerdotio ſit annexus.

De ſpe ſalutis in ſchiſmate. *Iacob. 2.*

Porrò omnium errorum is eſt tum certiſsimus, tum maximus, cùm extra Romanam Catholicam Eccleſiam Græci, & Rutheni æternam ſe poſſe ſalutem adipiſci opinentur. Neque enim verè Chriſtiana Eccleſia eſt, quæ inſtitutum à Christo ordinem, aut poteſtatem non habet; nec, ſi quondam habuerit, adhuc retinet. Si autem quicunque totam ſeruauerit legem, offendat autem in vno (vt S. Iacobus ait) factus eſt omnium reus: ſanè qui traditam Petro à Christo Domino poteſtatem, ac primatum in terris negauerit, aut fallaci fraude cogitauerit ipſam euanuiſſe, aduersùs quam portæ inferi nunquam erunt præualituræ, iam condemnatus eſt, etiamſi pleraque alia omnia credat. Quamobrem apud Deum neque Epiſcopi, neque Metropolitæ ij cenſentur, qui ab eius in terris Vicario Pontifice Maximo confirmati non ſunt: dictum eſt enim Petro à Christo, Domino, qui veritas eſt, quiq́ue non mentitur Deus, Confirma fratres tuos. Atqui Eccleſia, quæ erat paſcenda, & Epiſcopi, qui erant ſicut fratres confirmandi à Petro, non tantummodò ad Petri, dum viueret, tempora, ſed vſque ad mundi conſummationem erant duraturi. Quod S. Ioãnes Chryſoſtomus LXXXIII. Hom. in Matthæum innuens, Non dixit (inquit) non negabis, ſed, Vt non deficiat fides tua. Cnra enim ipſius, & fauore factũ eſt, ne omninò Petri fides euaneſceret. Theophylactus item in XX. caput Lucæ: Quamuis, (ait) breui tempore concutiendus ſis, habes recondita ſemina fidei: etiam ſi folia abiecerit ſpiritus inuadentis, radix tamen viuet, & non deficiet fides tua. Et Pontifex Maximus Agatho in epiſtola ad Conſtantinopolitanum Imperatorẽ, quæ in ſextæ Synodi quarta actione lecta eſt, ac poſteà in octaua ab omnibus comprobata. Hæc (inquit) eſt veræ fidei regula, quã & in proſperis, & in aduerſis viuaciter tenuit Apoſtolica Christi Eccleſia, quę per Dei gratiam Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, nec hæreticis nouitatibus vnquam deprauata ſuccubuit. Quia dictum eſt Petro, Simon, Simon, ecce Satanas, &c. ego autem oraui pro te, vt non deficiat fides tua.

Lucæ 22.

Iam ex tam inſignibus Patribus cernis, ſed multò liquidiùs ex ſequẽtib' agnoſces, iſtos tuos, Metropolitam, & Epiſcopos nó legitimè, nec ritè ſacra adminiſtrare: tuumq́ue populum tantum ſatis procul à recto Apoſtolicæ fidei tramite deflexiſſe.

Por-

Porrò ſi Occidens, aut Oriens, vlla-ue alia Chriſtiana pars Orbis in aliquem errorem (vti ſæpè factum eſt) incideret: ecquis ſine viſibili vniuerſalis Eccleſiæ Præpoſito de fidei quæſtionib' iudicabit? Quis

Neceſsitas ſummi Paſtoris.

delectos à clero, aut à Regibus nominatos confirmabit? Quis ſchiſmata tollet? Quis hæreſes damnabit? Quis (addo) Principes ipſos maiore cum dignitate ad cócordiam rediget? Quod tu tanti æſtimaſti, vt ad Pótificem maximum mitteres, quo ille bellú, quod inter te, ac Stephanum Poloniæ Sereniſſimum Regem ardebat, auctoritate, ac ſtudio ſuo interpoſito reſtingueret. Confirma (inquit Christvs) fratres tuos. Quòd ſi ſine confirmatione tua, Senatores tui nec ferre iudicium, nec legitimè adminiſtrare attributas eis Prouincias poſſent: quis tam erit excors, vt ſpiritualis regni Chriſti, id eſt, Eccleſiæ Dei viuentis Epiſcopos exiſtimet, vel à terrenis principibus poſſe confirmari, aut qualemcunq; eorum nominationem apud Christvm valere? Sic verò, ne in vanum curreret, aut cu-

Galat. 2.

curriſſet, ipſemet Paulus Apoſtolus, aſcendit Hieroſolymam ad Petrum, & Iacobú, vi ſuum cum eis conferret Euangellum: cú

2. Cor. 12.

tamen ille arcana Dei vidiſſet, quæ non licebat homini loqui; cumq; nec ab homine, neque per hominem ſed à Deo electú ſe fuiſſe, fidenter, ac verè teſtaretur.

Baſilius.

Sic B. Baſilius, epiſtola Sabino Diacono ad Pontificem Romanúm data, Re vera enim (inquit) dignum eſt excellentiſſima illa voce, qua te beatum prædicauit, quod pietati tuæ donatum à Domino eſt, ſcilicet, vt quod adulterinú eſt, à legitimo & puro diſcernas, ac fidem Patrum ſine vlla ſubtractione prædices. Sic Synodus Epheſina ducentorum ex multis, ac varijs Prouincijs Epiſcoporum, in Epiſtola ad Cœleſtinum pontificem ait: Eſt enim nobis tam eximijs hoc in conſuetudine poſitum, vt ſulcra ςηρίγματα Eccleſiarum cóſtituatis.

Cyrillus.

Sic Cyrillus, qui poſtcà eidem Synodo, loco ſummi Pontificis Romani, præfuit, ad eundem Cœleſtinum ſcripſit. cùm ad eum, tanquam ad caput Eccleſiæ, de hæreſi Neſtorij referre neceſſarium eſſe duceret. Quandoquidem (inquit) Deus à nobis in huiuſmodi cauſa vigilantiam noſtrá poſtulat, ϗ τα μακρὰ ἔθη τῶν ἐκκλησιῶν πείθουσιν ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ ὁσιότητι, id eſt, & diuturnæ Eccleſiarum conſuetudines perſuadent, vt cum tua Sanctitate hæc communicentur.

Apoſtolicæ Conſtitutiones. S. Leo.

Sic Apoſtolicam conſtitutionem quę in libr. VIII. Clementis cap. IIII. ſcripta eſt, ſecutus S. Leo Magnus ſeptimo ad Anaſtaſium epiſtolæ capite ſcripſit: De perſona autem cóſecrandi Epiſcopi, & de Cleri, plebiſque conſenſu, Metropolitanus Epiſcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in Prouincia benè placuit, ſcire te faciat, vt ordinationem ritè celebrandá tua quoque firmet auctoritas. Ac paulò pòſt in eodem Decreto præcepit, vt de electione Metropolitani referant Epiſcopi Prouinciales ad vicarium Pontificis Maximi, Archiepiſcopum Theſſalonicenſem, vt auctoritate ſibi à Pontifice Maximo delegata firmetur. Ex ea enim epiſtola perſpici poteſt, ſummi pontificis Romani in Eccleſijs Orientis Vicarium fuiſſe (vt ſuprà diximus) Archiepiſcopum Theſſalonicenſem, qui nomine Pontificis, tanquá vniuerſalis Paſtoris, tum prouincias viſitaret longinquas, tum alia conficeret, quæ ratio & neceſſitas poſtulaſſent. Cuius etiá auctoritate, ne propter longinquitatem vrbis Romæ mora interponeretur, Epiſcoporum confirmarentur Ordinationes, quæ ſine auctoritate ſucceſſoris B. Petri, fieri non poterant, vt idem S. Clemens eodem in loco teſtatur. Cùm enim B. Petrus ſanciat, vt electionem Epiſcopi à Preſbyteris, & populo factam, Metropolitanus (qué vocat τὸν πρόκριτον) approbet, ſi nihil obſtet; & rurſum idem cum duobus Epiſcopis Epiſcopum ordinet: ſequitur, vt ex ipſius Petri, & eius ſucceſſoris auctoritate, confirmatio electionis factæ, & auctoritas Ordinationis faciédæ pendeat. Sic Sophronius Hieroſolymitanus Apoſtolicus vir, epiſtola ſua ad Honorium

Sophronius.

Pontificem Synodica, tempore Imperatoris Heraclij: Apoſtolica (inquit) & vetus traditio inualuit, vt qui ad hierarchiam eligútur, (Epiſcopatum intelligit) ad eos, qui in hierarchijs capeſcendis, & adminiſtrandis maiores ſunt, omninò ſincerè referant, quid ſentiant, & qua fide ſint (vt Paulus illis tradidit) ἀγαν ἀσφαλῶς, id eſt, valdè cautè, ne in vanum currerét, aut cucurriſſent. Itaq; ſubiungit. Huic nos conſuetudini ſeruientes, ad vos ἱεροὺς qualis ſit fides noſtra ſcribimus πρὸς δοκιμήν id eſt, vt probetur: Scribimus (inquam) ad vos, qui non ſolùm noſtis diſcernere ἀπὸ τῶν νοθῶν τα δοκιμὰ δόγματα, id eſt, legitima dogmata, ab adulterinis, ſed etiá πρὸς ἀναπληροῦντα ἐλλείποντα, id eſt, ſupplere, quę deſunt, poteſtis.

Sic rogat idem Sophronius Pontificem Maximum, vt quàm primùm Synodicam de fide ſua acceperit, reſcribat literas, quibus exhilaretur ipſe Sophronius, euangelizaturus (vt ait) τὴν ὑμετέραν θεόδοτον ὑγίειαν, id eſt, ſanitatem veſtram à Deo datá. Sanitaté fidei ſignificauit, imitatus Apoſtolú, cú ait, vt ſani ſint in fide.

Tit. 1.

Petrus Cõſtantinopolitanus.

Sic Petrus Patriarcha Conſtantinopolitanus idem exemplum imitatus, & Apoſtolicæ traditionis conſuetudinem ſecutus, de fide quoque ſua ante quingentos annos ad Leonem IX. per Synodicam retulit; petijtque vt in fide, & ſede ſua firmaretur, quod & ab eo obtinuit. Quæ loca ex plurimis affero, vt videas, nec Christi auctoritatem & ordinem in ſucceſſoribus Petri deſijſſe: & intelligas (iterabo eadem, quæ attigi ſuprà) niſi tui iſti Metropolitæ, & Epiſcopi in fide & ſede ſua ab eodem Petri ſucceſſore confirmentur, eos apud Deum non haberi pro Metropolitis, & Epiſcopis legitimis, aut idoneis impertiendæ cœleſtis gratiæ diſpenſatoribus.

Inde autem factum eſt, vt cùm Patriarchæ Orientis firmitatem ſanitatis fidei ſuæ, à cœleſti ſanitate capitis ſui Petri; id eſt, fidem ſuam à fide Eccleſiæ Romanæ, tanquam regula, ac forma, Synodicis item literis deſcripta, accipere deſierunt, fidem, vt dictum eſt, ac ſedium auctoritatem, vitæque ipſius libertatem, facti infidelium mancipia, amiſerint.

Habes, Sereniſsime Princeps, præcipua quædam capita diſcriminis & errorum, quibus Græci, & iſti tui Rutheni inuoluuntur. Quoniam verò, vt dixi, ex quinque Gennadij Patriarchæ Conſtantinopolitani Tractatibus, quos tibi tradendos curaui, is, in quo de proceſsione Spiritus ſancti à Patre, & à Filio, vt ſummi momenti eſt, ita non facilè ab iſtis Epiſcopis tuis (quòd Theologi non ſint, neque Academias habes vbi iſta exponantur) intelligeretur, eum ipſe Tractatum in gratiam tuam, ad Dei gloriam, in eum modum & ordinem faciliorem redegi, quem tu huic ſcripto adiunctum videbis. Ipſe tibi Spiritus ſanctus illuceſcat, efficaciſsimaque deſideria ſuggerat, quibus tot populos, qui tuo imperio ſubiecti ſunt, ad Orthodoxæ Catholicæ fidei lumen adducas.

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV,

SCRIPTVM MAGNO MOSCOVIAE DVCI *TRADITVM, CVM ANGLI MERCATORES EIDEM*

obtuliſſent librum, quo hæreticus quidam oſtendere conabatur, Pontificem Maximum eſſe Antichriſtum.

Qvod, Sereniſsime Princeps, non ita pridem, id eſt, poſt aduentum ad te meum, ab iſtis, qui Moſcuę ſunt, mercatoribus Anglis, traditum tibi fuiſſe librum, quo hæreticus aliquis Pontificem Max. eſſe Antechriſtum conatur oſtendere: te verò ſtatim iuſsiſſe, vt in Ruthenicam linguam verteretur. Quod etſi mihi nonnihil doloris attulit, inſidias Satanæ cogitanti; bonam tamen ſpem fecit fore, vt Diuina ſapientia ex Catholicæ veritatis cum hæreticis conatibus quaſi colliſione, ſcintillas aliquas excutiat, ex quib⁹ lux Ruſsiæ ſplendidior, quàm quāta nunc eſt, in Dei gloriam erumpat. Nec verò me fugit, quanto odio Lutheri hæreſes perſequâre, vnde iſtæ blaſphemiæ prodierunt, cùm & tu propter eas enatum fuiſſe Liuonicum bellum, Stephano I. Poloniæ Regi anno ſuperiore ſcripſeris; & hæ Liuonum reliquiæ, quæ hîc ſunt, vbi ſeſe à Sede B. Petri, atque à Archiepiſcopo Rigenſi, legitimo eorum Paſtore diſiunxerunt, patriam, fidem, libertatem, templaque amiſerint: tuoque iuſto Dei iudicio, quæ duo templa in hac ciuitate excitarânt, ea biennium antè, tuis, vt comburerent, imperaueris. Iam quòd Angli mercatores iſtas tibi merces obtrudant, ſapiens es, qui non ſolùm Lutherana, ſed & Caluiniana labe iſtos eſſe aſperſos agnoſcis. Itaque quā limpidam aquam ex lutulento illo hæreſum cœno poſsis haurire, iudicium tuum eſto. Quòd ſi antiquas Synodos, Patréſue integros tibi obtuliſſent, non eam tibi irrogaſſent iniuriam, quam intulere, dum hac ratione iactare ſeſe, & Anglis ſuis venditare vellnt, vel à Caluinianis, vel ab Anabaptiſtis, & alijs, quorum hîc ſemina non deſunt, ingenium tuum facili momento poſſe circūferri; hęreticūq; potiùs audire, dicentē Sedem B. Petri commutatam fuiſſe in Antichriſti Sedem, quàm Chriſtum ipſum, eam voce & oratione in perpetuum firmantē, Synodoſque omnes, ac verè ſanctos Martyres, vt firmiſsimam petram eam agnoſcētes, & ſanguine ipſo teſtantes. Ac tamen, vt ne deſim officio meo, cùm non tantùm de pace, quæ diuina ope ſancita eſt, quā de meliore pace, qua cum Deo conſtringi debemus,

bemus, ad te à Pontifice Max. miſſus ſim: dicam breuiter, quæ cauſſæ Anglorum animos à Sede Apoſtolica auerterunt. Quamuis bona illius Inſulæ pars, ſic Catholicam retineat fidem, vt indies nõ deſint, qui pro ea martyrium libentes ſubeant: & verò collegia nobilium Anglorum alterum Rhemis in Gallijs, Romæ alterum ſint, ad quæ cùm confugiant continenter adoleſcentes, vt auitam fidem diſcant, & ſeruent, vtrumque Põtificijs ſumptibus alitur: ſicut id, quod Romę eſt, Seuerigenus aulicus tuus vidit.

Cvm igitur Henricus Octauus, Rex Angliæ, librum aduerſus Lutherum edidiſſet, quo eius væſaniam & hæreſim confutârat, & propterea à Pontifice Max. defenſor fidei Catholicæ fuiſſet appellatus, factum eſt, vt cor illius tanquã Salomonis immutatum ſit propter mulieres, ob quas deſerta fide Catholica ſenſim in hęreſes delaberetur, & manus deniq; cruentaret ſanguine innoxiorum, Monachorum item, & aliorum, ac præcipuè Roffenſis, & Thomæ Mori, in fide, ac doctrina, & rebus agendis illuſtriũ. Nam cùm amore mulieris captus, eam in vxorem ducere, ac Caroli V. ſororem repudiare auſus, id à Clemente VII. & à ſancta Sede Apoſtolica ratum haberi vellet: nec verò hoc (quoniam Diuino pręcepto aduerſabatur) obtineret, ſeceſsit ab Eccleſia, ſeq; ipſum deniq; re à ſeculo inaudita, caput Eccleſiæ Angliæ conſtituit. At Deus iuſtus & verax, quã ementito vxoris nomine in thalamum ſuum ſuperinduxerat, non multò pòſt adulterij conuictam, quanquã & in primis erat adultera, quod cũ ipſo Rege adultero concũbebat, qui caſtã & propriam vxorem deſeruerat, capite plecti iuſsit. Quid verò inde in Inſula illa ſecutum ſit, ſuperuacaneũ eſt dicere, cùm ea ad aures tuas ſciam perueniſſe.

Satis illud fuerit: mulierẽ, quę nunc Angliæ præeſt, caput & primatũ Eccleſiæ in Anglia vſurpâſſe, hũcq; cęteris titulũ nouo prodigio adſciuiſſe, vt cũ Angli Petrũ, Petriq; ſucceſſorẽ conſtitutum à Chriſto Domino reſpuiſſent, tãdẽ mulieris, qualis deniq; illa eſt, imperio, etiã in ijs, quæ ad religionẽ attinent (infauſto omine, vt pręcipiti conſilio, ſed ſapientiſsimo Dei iudicio qui ſuperbos & aſtutos cõprehendit, in ſuperbia, & aſtutia ſua) ſeſe ſubdidere. Habeant igitur illi ſuã fœminã pro Paſtore vniuerſali Eccleſiæ Anglicanę. Nos Petri ſucceſſorem, qui à Chriſto inſtitutus eſt ouiũ & agnorũ Chriſti Paſtor, Paſtorẽ viſibilem retinebimus. Iam verò quod ex iſto Anglorũ libro colligere poteris, id primũ cogites neceſſe eſt (vt pleraq; alia omittã) Antichriſti aduentũ certis ſex ſignis à Spiritu ſancto Diuinis in literis fuiſſe præmõſtratũ: Prædicatione Euangelij in toto terrarũ orbe: Romani Imperij defectione, ac deſolatione: Enochi, atq; Eliæ aduẽtu: maxima, eaq; euidentiſsima perſecutione, vt iuge altaris Sacrificiũ etiam ceſſet: Antichriſti poſt tres annos cũ dimidio morte, ac mundi totius fine. At verò nec dũ plenitudo gentiũ intrauit, vt reliquię ſaluæ fierent, quãuis in Indias quã latiſsimè à Catholicis tantùm lux Euangelij inſeratur; & ipſe adhuc Reges omnes, & Principes, Rom. Imperij dignitate, Chriſtianus, & Catholicus Cæſar antecellit. Nõ ceſſauit Miſſæ Sacrificiũ: Non apparuere Enoch & Elias, quos ipſos venturos, & ab Antichriſto interficiẽdos, vt alij, ita Græci Patres diſertiſsimè dicunt: Origenes, S. Chryſoſtomus in caput decimum ſeptimũ Matthæi, Theodoretus in caput vltimum Malachiæ, S. Ioannes Damaſcenus, lib. 4. capite vigeſimo octauo. S. Irenæus lib. quinto. Præterea Pontificis Max. Spirituale regnum iam per ſexdecim ferme ſecula durauit, nec verò præcisè poteſt oſtendi, qui tres annos cum medio regnauerit, & pro Antichriſto ſit habitus, quiq; Chriſtum negans fuiſſe verum filium Dei, ſeipſum verum Chriſtum, in lege & Prophetis promiſſum, haberi voluerit, ſeque Deum eſſe affirmauerit. Id enim ipſum facturum, ac propterea falſa editurum miracula, cùm Diuinũ verbum, tum Patres antiquiſsimi Græci, præter Latinos teſtantur: Irenæus libro quinto, B. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 5. Theodoretus in 2. ad Theſſalonicenſes Epiſtola, & alij plerique. Sed & vbi nam tria illa extitere miracula, quæ in eius aduentu futura prædixit S. Ioannes Euangeliſta, Apocalip. 13. Ignis de cœlo deſcenſus: Imago beſtiæ loquens: Mortis & reſurrectionis illius effictio, qua plurimi populi decepti in eum ſunt credituri?

Porrò, quonam tempore Romanus Pont. Aegypti, Lybiæ, atque Aethiopiæ Regna inuaſit, occupauit, ſibi vendicauit, eorumque Reges interfecit: quæ omnia ab Antichriſto facienda, Daniel capite ſeptimo prænũciârat? Quibuſue copijs aut Angliam S. Gregorius Magnus Pont. Max. Chriſto acquiſiuit: alijue Pontifices Romani trophęum crucis in gentilium intulere prouincias: aut etiamnum in Orientis, Meridionales, atque Occidentis Indias, niſi Chriſti verbo, interimque eò miſsis operarijs inſerunt? Quòd ſi hæretici iſti, quorum ingenium eſt, mendaciſsima comminiſci mendacia, Pontificem Roma. etiam hoc nomine vocant Antichriſtũ, quòd Imperatores, ac Reges aliquos de throno depoſuerit, fateâtur neceſſe eſt, hìc digitum Chriſti fuiſſe: cui cum data fuiſſet à Patre

poteſtas

poteſtas in cœlo & in terra, is item illam, quãta ſatis erat Eccleſiæ adminiſtrãdæ, & de Tyrannorum iugo in libertatem Catholicæ fidei aſſerendæ, Diuina liberalitate transſudit. Sed neq; propterea Romani Pontifices ea ſibi Imperia, aut Regna vendicârunt, in quę deiectis peſsimis Principibus, Chriſtianos & pios Principes ſuffecerunt. Sic enim Leonem III. Græcorum Imperatorem Iconomachum, & hęreticũ Gregorius Secundus; Childericum Galliæ Regem Zacharias; Henricum IIII. Roman. Imperatorem Gregorius Septimus; Othonem IIII. Innocentius Tertius; Fridericum II. Innocentius IIII. depoſuerunt: ac non mentiente eo, qui dixit: Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata in cœlo, re ipſa omnes imperiũ amiſerunt. Ac ſi quis alius non amiſit, alijs tamen rationib' egregiè pœnas perſoluit. At & (vt Gennadius inquit Patriarcha Conſtantinopolitanus, vtque ante illum Nicephorus teſtatus eſt) Nicolaus primus temporibus Photij Græcos excommunicauit, & excommunicationi illi non defuit iota vnũ: ſed facti ſunt captiui (vt is in excommunicatione dixit) inter omnes gentes, tanquam Iudæi. Innocentius item primus ante hunc, Eudoxiam Imperatricem ob S. Chryſoſtomi exilium, excõmunicauit, & intremuit eius ſepulchrum, donec eo reuocato, excõmunicatione à Pont. Max. remiſſa, conſtitit tremor ille. Denique Nicolaus quintus cũ Legatis à Conſtantino Imperatore, qui vocabatur Dragaſes, ad ſe miſsis, literas plenas timoris & horroris dediſſet, num vera non protulit? Cum enim anno M.CCCC.LI. eam Pontifex Max. conſcripſiſſet epiſtolam, M.CCCC.LIII. capta eſt Conſtantinopolis. Et in ea quidem epiſtola hæc erant verba: Neque verò Græci arbi-
"trentur, Romanum Pontificem ita eſſe
"mente deſtitutum, omnemque Occiden-
"talem Eccleſiam, vt non intelligat, quæ in
"ſingulis dilationibus reſpondendo nugan-
"tur: optimè cuncta nouimus. Sed tolera-
"mus, in Ieſum reſpicientes, ſempiternum
"Sacerdotem, & Dominum, qui ſterilem
"illam ficum vſque ad annum tertium iuſ-
"ſit aſſeruari, agricola ad excindendam ar-
"borem ſe accingente, quia nullum fructũ
"ferebat: ſicut & tertio anno pòſt, imperiũ
"ipſum concidit.

Haec cùm ita fuerint, Princeps, vides quibus armis Sedes Apoſtolica pertinaces deuicerit, aut correxerit: quamq; cohæreãt iſta cum hæreticorum impoſturis, ignorãtium, de quibus loquuntur, aut affirmant? Ceterùm quòd eo in Anglorum libro carpitur Pontifex Max. quaſi aut Romæ ſedeat (quę Babylon, dũ olim omnium gẽtiũ erroribus ſub perfidis Impp. ſeruiebat, iure vocabatur) aut Dei verbum non prędicet, cũ tamen de ſummis Chriſtianæ Reipublicæ negocijs quotidie cum Cardinalibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, alijsq; innumerabilibus, ac recum ipſo per me, vel loquendo, vel ſcribendo, vel ipſo pietatis exemplo, continenter veritatẽ annunciet: aut mandata Dei non ſeruet (ſic enim tui claues Regnorum Petro traditas, ob peccatũ fuiſſe amiſſas, imperitè reſpõderunt) cùm, ſi peccato (quod tamen ſcire ſeſe, iuſtè dicere nequeunt, an Põtifex Max. committat) Principes autoritatem adminiſtrandi perderent, nemo eſſet, qui in ſolijs iſtis iure cõſideret: aut quòd ſibi nimiũ patiatur honorem deferri: cùm, qui politicis Principibus defertur (quia gladium à Deo portãt, ſuaque pro menſura temporariam facultatẽ in ſubditos exercent) is lõgè maximus ſit: ac tuo nomini neceſſe ſit ſexcenties aſſurgere, multaq; alia præſtare, quæ nobis quidem incognita pridem, ſed & alijs incredibilia videri poſsint: hæc, inquam, omnia commenta ſunt Satanæ, qui mendax ſuit ab initio, quiq; eò ſpectauit ſemper, vt Sedem Apoſtolicam conuelleret, quòd per eam, & non per hæreſes, vnitatem in Eccleſia ſeruari, & myſteria Dei ritè diſpenſari, moleſtiſsimè ferat.

Nam & propterea non ſolũ hæretici recentiores, verùm etiã Græci, ante aliquot ſecula nullum non mouebant lapidem, quamobrem Diuina hęc lux veritatis Orienti non affulgeret.

Restaret, vt diluerẽ ea, quæ ab iſtis hęreticis, aut à ſchiſmaticis, falsò Romanis Pont. aſcribuntur, quaſi hi aliquando contraria fidei ex ipſa Apoſtolica Sede docuerint, niſi apud verè doctos luce clarius eſſet, & ab hæreticis habita fuiſſe pro hæreſibus, quæ Catholica atq; Orthodoxa ſunt: ac ſæpè Antipapis, vel ijs, qui nondũ erant Pontifices Max. vel qui adeò nunquã Pontifices Max. fuere, varias calumnias aſperſas fuiſſe, cùm tamen à veræ fidei Chriſtianę tramite Rom. Eccleſia nunquam deflexerit. Itaq; Agatho Pontifex Max. quem tu, tuiq; meritò ſuſpiciunt, in epiſtola ad Conſtantinũ Imp. quæ in 6. Synodo Cõſtãtinopolitana Act. 4. perlecta eſt, & poſteà 8. Act. ab omnib' approbata: Hęc eſt, in-"
quit, veræ fidei regula, quã & in proſperis, "
& in aduerſis viuaciter tenuit, & defendit "
hęc ſpiritualis mater, veſtri trãquilliſsimi "
Imperij Apoſtolica Chriſti Eccleſia, q̃ per "
Dei omnipotẽtis gratiã à tramite Apoſto- "
licę traditiõis nunquã erràſſe probabitur, "
nec hęreticis nouitatibus deprauata ſuccu- "
buit: ſed, vt ab exordio fidei Chriſtianæ "
percepit ab autoribus ſuis, Apoſtolorum "

Chriſti

„ Chriſti principibus, illibata fine tenus per-
„ manſit, ſecundum ipſius Domini Saluato-
„ ris Diuinam pollicitationem, quam ſuorũ
„ diſcipulorum Principi in ſacris Eccleſijs fa
„ tus eſt. Petre, Petre, inquiens, ecce Satanas
„ expetiuit vos, vt cribraret, ſicut triticum:
„ ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fi-
„ des tua, & tu aliquando conuerſus confir-
„ ma fratres tuos. Conſideret igitur veſtra
„ tranquilla clementia, quoniam Dominus
„ & Saluator omnium, cuius fides eſt, qui fi-
„ dem Petri non defecturam promiſit, con-
„ firmare eum fratres ſuos admonuit: quod
„ Apoſtolicos põtifices, meæ exiguitatis præ-
„ deceſſores feciſſe, ſemper cunctis eſt agni-
„ tum. Sic Nicolaus primus in Epiſtola ad
„ Michaelem: Priuilegia, inquit, iſtius Sedis
„ perpetua ſunt, Diuinitus radicata atq; plan-
„ tata, impingi poſſunt, transferri non poſ-
„ ſunt. Quæ ante imperium veſtrum fuerũt,
„ permanent, Deo gratias, hactenus illibata:
„ manebuntque poſt nos, & quouſque Chri-
„ ſtianum nomen prædicatũ fuerit, illa ſub-
„ ſiſtere non ceſſabunt. Ac paulò poſt: Nam
„ & inter cętera Is, per quem nobis præcipuè
„ priuilegia iſta ſunt collata, aliquando con-
„ uerſus audiuit à Domino: Confirma fra-
„ tres tuos. In quem locum longior eſſem, ſi
„ quæ Origenes, Cyrillus, Græciue alij Pa-
„ tres vnanimi conſenſu ſcripſerunt, adferre
„ vellem. Nam & propterea Theodoretus in
„ Epiſtola ad Renatum presbyterum Ro-
„ manum: Tenet, inquit, ſancta iſta Sedes gu
„ bernacula regendarum cuncti orbis Eccle-
„ ſiarum, cùm propter alia, tum quia ſemper
„ hæretici fœtoris expers permanſit. Atque

ea cauſſa fuit, cur Orientales Epiſcopi, ſanctiores in rebus fidei, atque in perſecutionibus, quas ab Impp. & à Græcis patiebantur, ad Rom. pontifices confugerunt: S Athanaſius ad Iulium, S. Ioannes Chryſoſtom. ad Innocentium primum, Ignatius tertius ad Nicolaum, Theodoretus ad Leonem, Maximus ad Martinum, & cæteri. Quamobrem litteris à Rom. Pontificibus acceptis, ſuas Sedes recepere, & quãta eſſet à Chriſto ſucceſſoribus Petri collata poteſtas, re ipſa monſtratum eſt.

VERVM enimuerò cæteræ Sedes ac patriarchatus Orientales non manſerunt in fide, quod & Græci ipſi non diffitentur, & Synodi legitimæ planè manifeſtârunt. In Hieroſolymitano enim patriarchatu Eutychius, Irenæus, Hilarius, Ariani, & Ioannes Origeniſta, patriarchæ federunt. In Antiocheno, Paulus Samoſatenus hæreſiarcha, Petrus Gnaphæus, Eutychianus, Macharius Monothelita, & alij. In Alexandrino Georgius, & Lucius Ariani, Dioſcorus, Eutychianus, Cyrus Monothelita, & alij. In Conſtantinopolitano Macedonius, Neſtorius, Sergius, hæreſiarchæ, & plerique alij, qui vſque ad hæc tempora, vbi à ſanctæ Romanę Eccleſiæ gremio ſeſe ſubduxere, iugo denique Turcico ſubiecti, nec libertatem, nec fidem Orthodoxam retinent.

CETERVM quod vel in iſto Anglorũ libro, vel in Chronicis, aut Hiſtorijs veſtris aduerſus pontifices Rom. ſcriptum eſt ſcio Serenitatem tuam cordatam eſſe: cuius aures, aut animus non debet facilè patere obſtrepentium calumnijs? cùm neque hiſtorias antiquas Græcas, & ab authoribus legitimis conſcriptas perlegere potuerint tui, quorum nemo Græcè nouit: nec Latinorũ rationes audierint: atq; adeò nec ad Synodos ipſas, quaſi ad totius mũdi theatrum, Chriſti vero Domini tribunal, conuenerint, vnde haurirent ea, quæ Iſidorus Moſcouiæ Metropolita, quoniam ad Florẽtinam Synodum profectus eſt, vera eſſe cognouit, & credidit. Scilicet Græcorum mos fuit, hiſtorias, Synodos, & Epiſtolas Rom. Pontificum corrumpere. In quinta enim Synodo generali adiunctas ab hęreticis epiſtolas fuiſſe fictitias Vigilij Pontificis Max. & Mennæ Patriarchę Conſtantinopolitani, deprehenſum eſt in ſexta Synodo, Act. 12. & 14. dum acta quintæ Synodi relegerentur, & inuenti tres quaterniones, ab ijſdem hæreticis inſerti: ſicut & in 6. Synodo ab æmulis Roman. Eccleſiæ quidquid dicitur aduerſus Honorium põtificem Max. vt teſtatur Anaſtaſius Bibliothecarius in hiſtoria ſua ex Theophane Iſauro Græco. Itaque S. Leo primus, Epiſtola 83. ad Palæſtinos queritur, à Græcis Epiſtolam ad Flauianum ſuam, ſe adhuc ſuperſtite fuiſſe corruptam. Et S. Gregorius Papa lib 5. Epiſtola 15. ad Narſen aſſerit, Conſtantinopolitanos corrupiſſe Synodum Chalcedonenſem: idemque ait, ſe ſuſpicari de Epheſina: Codices autem Romanorum longè veraciores eſſe, quàm Gręcorum: Quoniam, inquit, Romani ſicut nõ acumina, ita nec imposturas habent. Denique Nicolaus I. in Epiſtola ad Michaelem Imp. cùm eum ad Epiſtolam Adriani I. remitteret: Si tamen, inquit, non falſata, more Græcorum, ſed ſicut à Sede Apoſtolica miſſa eſt, penes Eccleſiam Conſtantinopolitanam hactenus conſeruatur.

ATQVI conſtat, Sexta quoque Synodo abſoluta, plures Epiſcopos iterum aſcendiſſe Conſtantinopolim, ibique Trullanos canones edidiſſe, vt præcipuè Rõ. Eccleſiam carperent. Quamobrem ex his colligere poteris, ſi quid tibi à tuis, aut ab iſtis hæreticis obtruditur, eos, cum puros ac liquidos fontes Patrum antiquorum non aſſerunt, ſic tibi debere eſſe ſuſpectos, vt in

ordinem ipſum à Chriſto Domino inſtitutum intuens, aliquando ſeriò animum appellas ad veras Academias fundãdas, in quibus iſtæ errorum tenebrę, à cordibus ſubditorum tuorum melioribus diſciplinis diſpellantur. Alioquin Aegyptus fiet Moſcouia, nec vnquam feritas iſtorum populorum manſuefiet, niſi ſolida fides, & pietas in eam inuehantur.

Sed vt ad Anglos redeam, bene habet, quòd (qui ſecuti imperitos & mendaces hiſtoriographos, Anglicam mulierem quandam, Ioannis nomine ementito, quæ nunquam fuit, Pontificem Max. fuiſſe dixere) nunc veram fœminam pro Papa in Anglia colant. Qui ſi S. Gregorij Magni, à quo fidem Chriſtianam accepere, libros tibi obtuliſſent, rem Chriſtianam verè feciſſent, tuque (vt quondam Mauritius Conſtantinopolitanus Imp.) ex eius Pontificis literis, Apoſtolicæ Sedis, in æternum permanſuræ, veritatem liquidiùs cognouiſſes. Nunc verò cùm ij intelligant, à Põt. Max. Principes ſemper ad fœdus aduerſus perpetuos Chriſti hoſtes ſanciendum, teque adeò nũc animari, quod ipſum quoq; argumento eſt, Pontificem Max. non eſſe Antichriſtum: viderint autem, quinquaginta ſex ante annos, Baſilio patre tuo regnante, per Clementis VII. Legatum, pacem inter ipſum, & Sigiſmundum I. Poloniæ Regem fuiſſe compoſitam: nunc autem iterum non ſine Pontificis Max. Gregorij XIII. ſtudio & opera, quam tu ipſe, Internuncio tuo ad eius Sanctitatem miſſo, procurraueras, inter te, ac Stephanũ Poloniæ Regem in plures annos difficillimum bellum eſſe ſopitum: Chriſtianiſque ſanguinis effuſionem, qui viginti duos totos annos fundebatur, non ꝑ Antichriſtũ, ſed per Vicarium Chriſti curatum eſſe, vt ceſſaret: diſrumpuntur Satanas, quique ſub eo militant, quòd per Sedem Apoſtolicam D. Petri id tibi officium præſtitum ſit, quodque Pontificis Max. nomen in Scythia, Tartaroſque iſtos inter tuos, non ſine laude audiri, atq; pronunciari intelligant: cùm neq; vnquam ab hęreticis, & eorum ſimilibus pax vlla inter Chriſtianos aut verè procurata, aut potius impedita fuerit. Ac verò Satanas, qui modicum tempus ſibi ad illaqueandas animas supereſſe ſentit, intelligit implendam eſſe Chriſti Domini prophetiam, vt fiat vnũ ouile & vnus Paſtor. Sic enim & tu, ſi reliquis Chriſtianis Principibus ad hoc ipſum ouile te adiungeres, ſeriò Diuinæ gloriæ & Eccleſiæ Chriſti propagandæ æterna cum dignitate fortiſſimam operam dares.

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES DE PROCESSIONE SPIRITVS SANCTI A' PATRE ET FILIO, DESVMPTAE, AC BREVIORE ET DILVCIdiore ordine digeſta, ex libro GENNADII SCHOLARII Patriacha Conſtantinopolitani: In gratiam & vtilitatem Ruthenorum.

DISCIPVLVS.

EX SCRIPTVRA NE diuina poteſt oſtendi, Spiritum ſanctum mitti à Patre & Filio, hoc eſt, ab vtroque procedere?

MAGISTER.

Ioan. 15. POTEST: DOMINVS enim IESVS dixit: Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre: Et; Si abiero, mittam eum ad vos? Et; Quæcunque audiet loquetur: Et; Quæ ventura ſunt, annuntiabit vobis: Et; Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt: Et; Pater, mea omnia tua
Rom. 6. ſunt. Præterea, Spiritus ſanctus, Spiritus Chriſti dicitur, ac Spiritus veritatis. Et;
Galat. 4. Si quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius: Et; Miſit Pater Spiritum Filij ſui in corda noſtra clamantem Abba Pater.

DISCIPVLVS.

Sanctinè Patres Græci, ex iſtis S. Scripturæ locis proceſſionem Spiritus S. ex Patre & Filio crediderunt, & ſcriptis ſuis teſtati ſunt?

MAGISTER.

Sanctus Athanaſius ait: Spiritus ſanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus ſed procedens. In Symbolo S. Athanaſij.

Sanctus Cyrillus Alexandrinus: Quoniam conſubſtantialis eſt Filio, & ex eo, vt Deũ decet, procedit, omnem ſuam in omnibus perfectiſſimam operationem habẽs: ideo dicit: De meo accipiet. In 17. Ioan.

Et

In Epiſtola aduerſus Neſtorium.

Et rurſus: Nam Spiritus veritatis nominatur: & Chriſtus eſt veritas, & ab eo profluit, quemadmodum vtique à Deo patre.

In 2. Theſaurorum.

Et alibi: Quod igitur Spiritus ſanctus qui in nobis eſt, nos eſſe Dei conformes oſtendit, procedit autem ex Patre & Filio: apertum eſt diuinæ eſſe eſſentiæ, eſſentialiter in ea, & ex ea procedentem.

In 7. aduer. Her. & in Ioann. 17.

Ac rurſus alibi ait: Infundi, & ex propria nobis ſcaturire natura à Filio.

Vide etiã in 5. aduerſ. Herme. S. Baſil. in 3 aduerſ. Eunom. & 17. ca. ad Amphilochi.

Sanctus Baſilius: Quæ neceſſitas vrget, ſi autoritate, & ordine tertius eſt Spiritus, eũ natura etiam tertium eſſe? Quod autoritate quidem ſecundus à Filio ſit, & ab eo habeat eſſe, & ab eo accipiat & annuntiet nobis, & in ſumma, ab ea dependeat cauſſa religionis ratio tradit.

Gregorius Niſſenus Hom. 3. ſuper Pater noſter. Vide etenim in 2. li. cõt. Euno. et in ſer. ad Ablabium.

Gregorius Niſſenus: Filius neque Spiritus eſt, neque dicitur, neque hæc relatiua conſequentia conuertitur: ſed ſpiritus Filij dicitur, quia ab eo accipit, ab eoq́ue procedit, & ex eo eſt, quemadmodũ ex Patre Spiritum ſuſcepit.

S. Chryſ. Hõ. de incarn Dom.

Sanctus Ioannes Chryſoſtomus: Venit Chriſtus ad nos, dedit nobis deſcendentem ex eo Spiritum, & corpus noſtrum ſuſcepit.

Epiphanius in Ancora.

Epiphanius: Si Chriſtus ex Patre creditur Deus ex Deo; & Spiritus ex Chriſto, vel ab vtroque: vt Chriſtus dicit: Qui à patre procedit: Et, hic de meo accipiet. At dicet quis: Ergo duos dicimus eſſe Filios: & quomodo vnigenitus? Sanè quidem, tu quis es, qui Deo contradicis? Nam vocat ex eo Filium, Spiritum verò ſanctum ex vtroque, quæ fide tantum à luce data, lucidam vim habeat.

In eodem Ancora.

Et rurſus: Spiritus ſanctus, Spiritus veritatis eſt, lumen tertium, à patre & Filio eſt, nũ intellexiſti illud ab vtroque? Spiritus veritatis eſt à Patre & Filio, quid demonſtrat? Animaduerte diligenter: & intellige: Nã nihil fortuitum, & eorum, quæ ſunt in continuo fluxu, circa hæc verſatur, ſed anima.

Ibidem.

Et rurſus: Quomodo nemo nouit Patrem, niſi Filius, neque Filium, niſi Pater: ſic audeo dicere, quod neque Spiritum, niſi pater & Filius, ex quo procedit, & à quo accipit: neq; Filium & patrem, niſi Spiritus ſanctus qui verè glorificat, qui docet õnia, qui ex Patre & Filio eſt, & à quo procedit, & à quo accipit. Cùm autẽ dicit, quòd eſt à patre & Filio, nondum intelligitis verbũ, Eſt, quod eſt ſubſtantiuum, & eſſe ſignificat illius, de quo dicitur, quod eſt.

Et in eodem libro: Ergo Pater ſemper fuit, & Filius ſemper fuit, & Spiritus ex Patre & Filio ſpirat, id eſt, iuxta modũ Spiritui conuenientem procedit.

Quinetiam Spiritus ſanctus non conſubſtantialis frater, ſed ex eadem ſubſtãtia, patris & Filij; nam & ipſe vnigenitus dicit: Spiritus Patris, & qui ex patre procedit. Et: de meo accipiet: ne diuerſum à patre putaretur, neq; à Filio.

S. Hilar q fuit vnus ex 315. Patribus in Nicen. Cõcil. in Ser. poſt Pente. in feſto ſanctæ Trinitatis.

S. Hilarius: Credimus in ſanctam Trinitatem, id eſt, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum, vnum Deum omnipotentẽ, vnius eſſentiæ, vnius ſubſtantiæ, vnius poteſtatis, omnium creaturarum opificem, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: patrem à ſe, non ab alio, Filium ex Patre genitum: Deum verum, de Deo vero Lumen verum de lumine vero: non tamen duo lumina, ſed vnum lumen Spiritum S. æqualiter à Patre & Filio procedentem.

Sanctus Ioannes Damaſcenus: Omnia quæcunq; habet pater, in generando tradit Filio, præterquam eſſe patrem.

Cap. Theologicarum rerũ 13.

Et rurſus: Ipſe quidem mens eſt, pater videlicet Filij abyſſus, Filij genitor, & per Filium manifeſtatur Spiritus productor. Et paulò pòſt: Spiritus verò ſanctus, manifeſtatiua occultæ diuinitatis potentia patris, ex Patre per Filium procedit, vt ipſe ſcit. Et in hiſtoria Barlaam, & Ioſaphat: vnum ſcias Spiritum ſanctum ex Patre Filioq́ue procedentem: Deum perfectum & viuificantem, & ſanctificationis largitorem.

Hic ille eſt qui à S. mõte Synai dicitur. Vide orat. de rectis dogmat. veritatis ad nos pertinen.

Magnus Anaſtaſius Antiochiæ Patriarcha: Sic & Spiritus oris eius, id eſt, Dei, Spiritus ſanctus dicitur, cùm os ſit vnigenitus, & Spiritus rurſus ex eo procedens: nec ſolũ à patre, ſed & à Filio miſſus. Ac paulò pòſt: Atqui Dominus à ſemet eſſe oſtendens, diſcipulis inſufflans dicebat: Accipite Spiritum ſanctum.

Ad Mari. Cypr. Presbyterum.

S. Maximus: Synodalium Actorum ſanctiſſimi papæ noſtri, non in tot, quot ſcripſiſtis capitibus Regiæ vrbis homines comprehenderunt, ſed duobus tantùm: quorum alterum eſt de Theologia, quia dicit: & ex Filio Spiritum ſanctum procedere: alterum de diuina incarnatione: vbi ſcripſit Dominum ſine originali peccato eſſe, vt hominem. Et in hoc Romanorum Patrum expoſitiones conſentire demonſtrãrunt. Quinetiam & Cyrillum Alexandriæ Epiſcopum, & eius ſacro tractatu compoſito in S. Ioannem Euangeliſtam: ex quibus ſe non facere Filium principium Spiritus oſtenderunt. Nam vnum tantùm Filij & Spiritus principium nouerunt, illius ſecundum generationem, huius ſecundum proceſſionem, ſed vt proceſſionem per eum declararent, & hac ratione coniunctionem, & identitatem eſſentiæ comprobarent.

DISCIPVLVS.

Ergo etiam Patres antiqui Græci, qui ſacris Concilijs interfuerunt, idem ſenſerunt?

MAGISTER.

Vbi ſup.

In actis 1. Synodi.

Vtique, nam S. Athanaſius, & Hilarius Nicenæ, & D. Cyrillus Epheſinæ Synodis intererant. Atque in Actis primæ Synodi ſcriptum eſt: Spiritum ſanctum ex Patre procedere, proprium autem eú eſſe Filij & ab eo ſcaturire:

6. & 7. Synod.

Et ſexta & ſeptima Oecumenicæ Synodi, anathemati ſubijciunt reijcientes ſanctorum Patrum, non ſolùm Græcorum, verùm etiam Latinorum ſententias, pro dogmatibus DEI Eccleſiæ conſtituendis, promulgatas, Athanaſij, Hilarij, Baſilij, Cyrilli, Auguſtini, Theophili, Ioannis Conſtantinopolitani, Leonis ſanctiſſimi Pontificis, Procli, Amphilochij, Magni Anaſtaſij Antiochiæ Patriarchæ, ac ſimilium.

DISCIPVLVS.

Cùm Patres Latini Occidentis, & Africæ idem ipſum ſenſerint, loca ſaltem aliquorum, ad hanc veritatem ſpectantia, noſſe deſidero.

MAGISTER.

Primùm quatuor ſanctiſſimorum Pontificum, quos vel ipſi Græci venerantur, deinde aliquorum aliorum loca breuiſſimè indicabo.

S. Dam. in confeſ. Cathol. fidei ad Paul. Epiſ. Antioch.

S. Damaſus is, qui Conſtantinopolitanam Synodum ſecundam indixit, ac confirmauit, ſic ait: Spiritum verò Paracletum neque Patrem eſſe, neque Filium, ſed ex Patre procedentem & Filio: eſt igitur ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paracletus, ſed ex Patre procedẽs & Filio.

S. Hormiſda in Epiſt. ad Iuſti. Imp. ad Neſtor. & Eutychis blaſphe.

S. Hormiſda: Certum eſt, proprium Patris eſſe, Filium generare; proprium Filij Dei, æqualem Patri generari: proprium Spiritus ſancti, ex Patre procedere & Filio, ſub vna Deitatis eſſentia.

S. Leo P. Sermone in Pẽtecoſt.

S. Leo qui Chalcedonenſem Synodum indixit, & confirmauit, inquit: Cumque in perſonarum proprietatibus alius ſit Pater, alius ſit Filius, alius ſit Spiritus ſanctus: non tamen alia Deitas, neque diuerſa natura eſt: ſiquidem; cùm de Patre ſit Filius vnigenitus, & Spiritus ſanctus Patris Filijque ſit Spiritus: non ſicut quæcunque creatura, quæ & Patris, & Filij eſt, ſed ſicut cum vtroque viuens & potens, & ſempiternus, & ex eo, quod eſt Pater, Filiusq; ſubſiſtit.

S. Gregori. in fi. 2. Dialogi.

S. Gregorius Magnus, qui & à Græcis Dialogus dicitur: cùm enim conſtet, quia Paracletus Spiritus à Patre ſemper procedat & Filio: cur ſe Filius receſſurum dicit, vt ille veniat, qui à Filio nunquam recedit? Sed quia diſcipuli Dominũ in carne cernentes, ſpiritualiter quoq; videre ſitiebant, rectè eis dicitur: Si ego non abiero, Paracletus non veniet: ac ſi apertè diceretur: Si corpus non ſubtraho, quis ſit amor Spiritus non oſtẽdo: & niſi me deſieritis carnaliter cernere, nunquam ſcietis me ſpiritualiter amare.

Vide item lib. 30. Moral. c. 8. & in ſua confeſ. fidei & hõ. 26.

S. Amb. ad Gratia. Imp. 1. li. c. 10. de Spiritu S.

S. Ambroſius: Spiritus quoq; ſanctus, cùm ex Patre procedit, & Filio, non ſeparatur à Patre, non ſeparatur a Filio, quomodo enim ſeparari poteſt à Patre, qui Spiritus eius oris eſt?

S. Aug. l. 4. c. 20 de Tr. & l. 5 c. 14. Vide & l. 15. c. 17. de Trini. & c. 26. eiuſdem li. Ac de fide ad Pet. c. 2.

S. Auguſtinus: Et ſicut Spiritui ſancto donum Dei eſſe, eſt à Patre procedere: ita mitti, eſt cognoſci quod ab illo procedat: nec poſſumus dicere, quòd Spiritus ſanctus non & à Filio procedat: neque fruſtra idem Spiritus, & Patris, & Filij Spiritus dicitur: nec video, quid aliud ſignificare voluerit, cùm ſufflans in faciem Diſcipulorum ait: Accipite Spiritum ſanctum. Neque enim flatus ille corporeus cum ſenſu corporaliter tangendi, procedens ex corpore, ſubſtantia Spiritus ſancti fuit: ſed demonſtratio per congruam ſignificationem, non tantùm à Patre, ſed & à Filio procedere Spiritum ſanctum. Quis enim dementiſſimus dixerit, alium fuiſſe Spiritum, quem ſufflans dedit: & alium quem poſt aſcenſionem ſuam miſit?

& li. ſoliloq. c. 32. & ad Oroſium & aduerſus Maxim. li. 3. & 15. c. 14. vbi pulcherrimè de hac veritate diſſeruit.

DISCIPVLVS.

Sed num ſequentibus ſeculis poſtea vnquam conuenere cum Occidentalibus Orientales, aut hanc veritatem ex eadem diuina Scriptura & Patribus antiquis vnanimi conſenſu admiſerunt?

MAGISTER.

Sanè. Nam & ſuperiore ſeculo ante annos centum quadraginta Conſtantinopolitanus Patriarcha cum ipſo Græcorum Imperatore Ioanne Paleologo, cumque reliquis Orientis Epiſcopis, & præſtantiſſimis Theologis, in Florentina Synodo ſub Eugenio IIII. Pont. Max. eandem veritatem, ijſdem Patrum autoritatibus, & verbo Dei, atque alijs efficacibus argumentis coacti agnouerunt, ac teſtati ſunt. Quamobrem & vnio inter Græcos, atque Occidentales eſt conſecuta.

DISCIPVLVS.

Quænam illa alia fuere argumenta quibus coacti ſunt?

Ma-

MAGISTER.

Primùm, quod nullibi apud ſacram Scripturam, neque apud Doctores dictum inuenitur, ex ſolo Patre procedere Spiritum ſanctum.

Deinde, cùm producere Spiritum ſanctum, Patris operatio notionalis ſit, eaqúe non origine prima & immediata, ſed per primam quæ generatio vocatur, neceſſe eſt etiam Filium, qui per generationem producitur, huius productionis eſſe conſortem, & per eum Spiritum ſanctum procedere.

Præterea, cùm apud omnes Doctores in confeſſo ſit, Spiritum ſanctum prodire ex Filio, omnino prodeat naturaliter neceſſe eſt. Nihil enim in Deo aut præter naturam, aut aduentitium eſt. Nam creaturarum eſt, non prodire ex Deo natura. Si ergo ſecundum naturam ex Filio prodit Spiritus, proceſſionem verò ſecundum naturam in diuinis dupliciter oportet eſſe, vel per generationem, vel per proceſſionem: per generationem autem non prodit ex eo (profectò enim eſſet Filius Filij etiam Spiritus) prodit ergo per proceſſionē: itaq; Spiritus ex Filio proceſſio erit, tanquam eius, qui procedit ex eo.

Amplius, Spiritum ſanctum ex ſubſtantia Patris eſſe, & Filij omnes Doctores orientales pariter & occidentales clamant: ſed quod in Trinitate ex eſſentia alicuius eſt, etiam ex hypoſtaſi eius eſt. Cùm ergo Spiritus ſanctus di atur eſſe ex ſubſtantia Filij, eſt etiam ex ipſius hypoſtaſi. Quod ſi quis dicere audeat ea propter eſſe conſubſtantiale prolata fuiſſe, ac vt Spiritus eiuſdem eſſentiæ oſtendatur eſſe cum Patre & Filio, id quidem verum eſt, tanto magis adiuuat nos: Nam ſic magis eſt conſubſtantialis Patri & Filio Spiritus, quaſi ex eorum eſſentia, & ex ijs prodiens, ſiue procedens: quaſi ſi conſubſtantialitatem ſimpliciter denotat, vt ipſi volunt, neceſſe eſſet etiam Patrem ex eſſentia Filij, & Spiritus, & Filium ex eſſentia Spiritus dici. Sed id hucúſque nemo dicere auſus eſt, neque audebit, ſi Chriſtianus eſſe voluerit.

Adhuc, à magno Baſilio & pleriſque Sanctis dicitur Filius imago Patris, Spiritus imago Filij, & Filius operatio Patris, Spiritus operatio Filij: & Filius Patris verbum, Spiritus Filij eloquium: & Filius fragantia Patris, Spiritus fragantia Filij: Sed Filius dicitur eſſe hæc omnia Patris, quia ex eo procedit. Ergo & Spiritus ſanctus dicetur eſſe hæc omnia Filij, eo quod ex illo procedat.

Accedit, Quod ſi Spiritus ex Filio non eſſet, ab eo nunquam perſonaliter diſtingueretur. Cùm enim perſonæ diuinæ non diſtinguantur per abſolutas proprietates, ſed per relationes originis, certè ſi Spiritus ſanctus non oriretur à Filio, non haberet relationem originis ad illum, atque adeò neque ab eo diſtingueretur, quòd abſurdiſſimum dictu eſt. Trinitas enim ita in dualitatem verteretur.

Item. Dicit Chriſtus diſcipulis: Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis: Et ſi abiero mittam eum ad vos: quare mitti in Deo, à cauſſa eſſe demonſtrat, vt Græci loquuntur, vel à principio, vt Latini. Teſtis eſt D. Chryſoſtomus ad Arianos, qui dubitabant, quomodo eiuſdem eſſentiæ ſit qui mittit, & qui mittitur. Is enim 29. Hom. dicit: Rurſus ad humana orationem traducis, nec intelligis omnia hæc ob nihil aliud dicta eſſe, niſi vt cauſſam ſciamus, neque in Sabellij morbū incidamus: Sed Spiritus à Filio mittitur: ex eo ergo eſt.

Ad hæc, In Deo illa perſona, quæ eſt eiuſdem naturæ cum altera, & inſuper dicitur eſſe illius, neceſſe eſt, vt ab illa procedat: vt Pater in Filio, reſpectu Patris: ſed Spiritus ſanctus, eſt perſona eiuſdē ſubſtantię cum illo, & inſuper in ſcripturis dicitur eſſe Spiritus Filij; igitur neceſſario ab illo procedit.

Item: Spiritus ſanctus eſt relatiuum ad Filium, ſicut ad Patrem: vnde & dicitur Spiritus Filij ſicut & Patris: ergo refertur ad Filium tanquam ad ſpirantem & producentem, ſicut & refertur ad Patrem. Eſt ergo Spiritus ſanctus ex Patre & Filio, tanquam ſpirantibus & producentibus eum. Denique Spiritus ſanctus à Filio accipit: is enim dicit, de meo accipiet. Quod autem accipit, eſſentia eius eſt, neque aliud eſt eſſētia eius, aliud quod accipit: eſſet enim ſanè compoſitum, ſed eſt in ſummo ſimplicitatis exceſſu tanquam Deus. Eſſentiā ergo ſuam, & eſſe accipit etiam ex Filio.

DISCIPVLVS.

Quid ergo tam expreſſo Dei verbo, tot ſanctiſſimis Patribus, tam efficacibus argumentis, habēt Orientales, quod obijciant?

MAGISTER.

Nihil ſanè habent veri, ſed quemadmodum Hæretici (vt inquit D. Chryſoſtomus) conuincuntur, ſed non ſanantur, ita Schiſmatici refelluntur quidem, & ſuperantur ab Eccleſia Catholica, ſed quandiu à radice, ſiue ab arbore præciſi manent, nec ſpiritum vitalem, nec veritatem percipiunt.

DISCIPVLVS.

Quid? ſi qui ex ſimplicitate, igno-

ritiaue, aut quoniam iſtam veritatem nun quam à Catholicis edocti fuerunt, vellent eam addiſcere, nonné operæpretium eſſet illos docere?

MAGISTER.

Non ſolùm eſſet operæpretium, ſed operæpręmium ęternum. Nihil autem efficacius orauit Dominus IESVS, quàm vt eſſemus vnum, ſicut & Pater, & ille vnum ſunt. Quamobrem qui hæc docuerit, ſentiet à Spiritu ſancto maxima dona ſibi impartiri.

DISCIPVLVS.

Doce igitur me, quibus rationibus eorum obiectiones diſui poſſent, qui veritatem adeò lucidam obducere errorum tene bris in ſuam perniciem tentârunt?

MAGISTER.

Faciam, ſi tu ordine ipſas obiectiones propoſueris.

DISCIPVLVS.

In ſcriptura diuina non eſt expreſſum, Spiritum ſanctum à Filio procedere, ſed mitti.

MAGISTER.

Cùm quoties in eadem ſcriptura legimus Spiritum ſanctum à Patre mitti, nihil ambigimus, quin id ſignificet à patre procedere: cur cùm legimus à Filio eundem mitti, non intelligimus id ipſum eſſe, quod procedere?

Gal. 4. Ioan. 16. 1. Ioan. 4. Præterea cùm de Filio dicatur, Miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere. Et ipſe Saluator: Ego à Patre exiui, & veni. Ac rurſus alibi: Pater miſit Filium Saluatorem mundi: quę omnia generationem Filij ex Patre demonſtrant: ſic & de Spiritu ſancto, quoniam Spiritum Patris audimus, Spiritum ex patre intelligimus: Et Spiritum Filij, Spiritum ex Filio percipimus. Galat. 4.

DISCIPVLVS.

At dicunt Spiritum ſanctum, non quia à Filio procedit, ſed quoniam conſubſtantialis eſt Filio, dici Spiritum Filij.

MAGISTER.

Supra reſponſum eſt, ſed & iterum reſpondeo, ſi res vt iſti volunt, ita ſe haberet, ſequeretur, Filium quoque dici Spiritus ſancti: Patremque Filij quoque ac Spiritus ſancti Filium, propter conſubſtantialitaté. Verùm hoc nunquam reperietur, ac vel cogitatu eſt perabſurdum.

DISCIPVLVS.

Cur Dominus dicens Spiritum veritatis, qui ex Patre procedit, non addidit item ſeipſum?

MAGISTER.

Satis quidem addidit ſeipſum, vt ex diuinæ Scripturę locis initio citatis conſtat: veruntamen & illud addo, nec negâſſe de ſe, quin à ſe ipſo procederet Spiritus ſanctus: licet ita loqueretur, vt Patrem ſui, & Spiritus ſancti ingenitum, ac primarium fontem indicaret. Sed neque ſatis id eſt, quod obijciunt ad ſuum errorem compro bandum. Nam de die & hora illa (inquit Dominus) nemo ſcit, neque Angeli, neque Filius, niſi ſolus Pater. Ac rurſus: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me Patris. Et tamen nos rectà ratione contrarium credimus, diemque illum & horam ſic apertè ab eo ſciri, ſicut à Patre: doctrinã quę eius ſuper omnia eſſe, cumque ipſum immenſam eſſe ſapientiam non dubitamus. Si ergo quæ manifeſtè (vt videtur) negauit, nos cum laude contraria credimus: qui non item hic, quę non negauit, piè credemus?

DISCIPVLVS.

A Græcis patribus interdum dicitur Spiritus ſanctus per Filium produci: non autem ex eo procedere?

MAGISTER.

A Græcis item Patribus (vti oſtenſum eſt ſupra) dicitur Spiritus S. ex Patre & Filio prodire, procedere, profluere, &c. ſed & dictio illa, per, ſignificat ſæpe cauſſam, ſeu principium, ita vt tantundem deſignet, ac ſi diceretur: Ex * Filio. Iam cùm ſcriptum ſit, omnia per ipſum facta ſunt, nemo non intelligit, Filium creaturæ cauſſam fuiſſe. Et alibi, cùm ab Eua dictum ſit. poſſedi hominem per Deum, idẽ vtique eſt, ac ſi diceretur, ex Deo: ſicut Diuus Baſilius, Chryſoſtomus, Cyrillus, obſeruarunt. * Ioan. 1. Geneſ. 1. Baſil. in exponen. Gé. & ad Amphiloc. Chryſo. in ca. 53. in Matt. Cyril. in Epiſt. ad Neſtor.

DISCIPVLVS.

Sed Damaſceni verba ſunt hæc: Ex Filio Spiritum non dicimus.

MAGISTER.

Non dixit, non eſſe, ſed non dici, vt vitaretur eo tempore impia hæreſis Eunomij aſſerentis, ex ſolo Filio Spiritum eſſe. Ex Filio (inquit) Spiritum non dicimus, neque ex Spiritu; ſic idem ipſe Damaſcenus Chriſti genitricem (ait) Virginem ſanctam non dicimus. Et alibi: Ideo Dei geni tricem Virginem ſanctam prædicamus, perinde ac Deum propriè, & verè incar-

natum

natum ex eo genuerit: Nam Chriſtum peperiſſe non ignoramus, quia Chriſtum genuit: ſed quia impius Neſtorius ad euertendum id verbum, quo etiam Deum peperiſſe exprimimus, ea dictione abuſus eſt. porrò Damaſcenus in eo loco præpoſitionem (ex) ſoli Patri attribuit: vt ſignificaret illum eſſe primam in Trinitate perſonam, & qui à nullo producendi virtutem accipiat: præpoſitionem verò (per) Filio accommodauit: vt oſtenderet, illum eſſe ordine originis ſecundam in Trinitate perſonam, & quæ vim ſpirandi à Patre accipiat. Adde, quod, vt ſupradiximus, Damaſcenus in Hiſtoria Barlaam apertè dicit Spiritum ſanctum à Patre procedere.

DISCIPVLVS.

At nonne etiam Patres aliqui nonnunquam vitârunt illam dictionem, ex, ne Filium principiũ facerẽt, ſicque non crederetur Spiritus S. duo eſſe principia?

MAGISTER.

Cyrilius Alexandrinus dixit, ſe vnum tantum Filij & Spiritus S principium facere, ad identitatẽ eſſentiæ comprobandam. Quod verò dixit, ſe non facere Filium principium, minimè, quod nõ ſit ex eo, ſed eſſe magis oſtẽdit. Dicit enim, ſe nõ facere principium, videlicet principale, vt illa impia hæreſis vitaretur, aſſerens Filium ex ſolo Patre, Spiritum ſanctum ex ſolo Filio procedere. Idcirco ſancti illi patres ex patre, vel Filio dicere interdum cauerunt: id eſt, neque ex patre ſolo, neque ex Filio ſolo, ſed ex Patre per Filium: Et tamen per eum, & ex eo dicunt Spiritum ſanctum prodire profluere, producere.

DISCIPVLVS.

Verùm obijciunt rurſus dicentes, ſi quis ex ambabus perſonis, Spiritum ſanctum dixerit procedere, nonne coniungentur in vnam perſonam pater & Filius?

MAGISTER.

Quia perſonæ patris conſtitutiua proprietas dicta eſt eſſe paternitas, & generatio: ſpirare verò proprietas eſt, ſiue notio, quæ ſequitur perſonam conſtitutam ipſius, nulla neceſſitas eſt eum, qui communem cum illo habet eã proprietatem, quæ perſonæ eius conſtitutiua non eſt, vnam eſſe cum eo perſonam. Nam ſicuti communicans cum Patre Filius, in eo ſcilicet, quod eſt, Spiritum eius eſſe, quemadmodũ & Patris, & mitti ab eo, quemadmodum & à Patre, tamen non cum eo perſona communicat, quia ſpiritum dici Patris, vel ab eo mitti, non eſt paternæ perſonæ conſtitutiuum; ſic neque qui ſpirationem cum Patre communem habet, in vnam perſonam coniungitur, quia ſpirare non eſt perſonæ paternæ conſtitutiuum, quamobrem quouſque oſtenſum non fuerit ſpirare eſſe perſonæ paternæ conſtitutiuum; neque coniunctionem perſonarum poterit demonſtrare.

DISCIPVLVS.

Et tamen illis, qui diuina myſteria ſenſu carnali metiebantur, mirum videbatur duo principia, vel duas cauſſas non conſtitui, cùm Spiritus S. ex Patre, & Filio procederé diceretur?

MAGISTER.

Si mirum videbatur duas perſonas vnum eſſe principium, ac non coniungi; magis debebat mirum videri, tres perſonas vnum eſſe rerum creatarum principium, neque coniungĩ. Nec latini vnquam duo principia dixerunt, vel primum, vel ſecundum principium; vel vnum ex duobus conſtans principium, imò qui ita ſenſerũt, hos anathemati ſubiecerunt. Sicut autem cùm Gregorius Theologus dixit, principium de principio, ac Deum de Deo, non duos propterea Deos intelligimus, ſic neque duo principia, cùm Spiritum ſanctum ex vtroque procedere aſſerimus.

DISCIPVLVS.

Cùm Latinorum Patrum mentionem feceris, dic obſecro, quibus vicibus ipſi iſta pronuntiant?

MAGISTER.

D. Auguſtinus, Patrem & Filium oſtendit non duo eſſe principia Spiritus ſancti, ſed ambo vnum principium eius, neque quatenus duo, producunt Spiritum ſanctum, nec quatenus duo, Spiritus S. principia ſunt: ſicuti creaturæ non tria principia, Pater, Filius & Spiritus S. ſed vnũ eius principium Trinitas Deus eſt. Vide l. 5. de Trinit. c. 14

Præterea quia vna, & eadem numero virtute ipſi creant, & vna, & eadem communiter Deitate producunt, idcirco iure vnus Deus, & autor dicitur vnus non tres. Quia ergo vna & eadem virtute ſimul Pater & Filius, Spiritum producunt, & quia à patre accipit Filius hanc virtutem proceſsionis cauſſatiuam, ideo propriè, & verè vna cauſſa, ſeu vnum principium eſt proceſsionis Spiritus ſancti.

DISCIPVLVS.

Vtinam iſta errantes audire, aut diſcere voluiſſent. Sed age, quonam modo

reſpondendum eſt ijs, qui alio illo argumẽto fidem oppugnant, dicentes: vel perſecta eſt ex Patre proceſſio, & inanis ea, quæ eſt ex Filio, vel ſi neceſſaria ea eſt, quæ ex Filio imperfecta ea quæ eſt ex Patre?

MAGISTER.

Sicut perſecta eſt ex Patre mundi creatio, entiumque productio, & ſi eadem numero Filij, & Spiritus ſancti ad ea producenda operatio ſit. Nec alia illius eſt, alia horum: ſic perſecta eſt, & magis quàm perſecta. ex Patre Spiritus ſancti proceſſio, etiamſi vna & eadem numero ſit cũ ea, quæ eſt ex Filio proceſſio, non alia, & alia: Nec interdum ea, quæ eſt ex Filio, interdum ea, quæ eſt ex Patre, ſed ſimul, & eadem æquè, cum vna, & eadẽ numero poteſtate, vterque producat.

DISCIPVLVS.

Sed & ex D. Dionyſio illud obijciunt: ſolus ſons ſupereſſentialis Deitatis Pater eſt: Itaque (aiunt) ex eo ſolo procedit Spiritus ſanctus.

MAGISTER.

S. Athanaſ. in l. aduer. Arian. — S. Athanaſius enarrans illud Pſalmi: Apud te eſt ſons vitæ: ſciebat (inquit) Pater, videlicet apud ſe habens filium ſontem Spiritus.

S. Baſilius 2. l. aduerſ. Eunom. — S. Baſilius: Quid igitur (inquit) nos, quomodo ingenitum Patrem, genitum Filium confitendo ſecundùm ipſum eſſe contradictionem vitabimus? Quid dicemus? Quod boni Patris bonus eſt Filius. ex lumine verò ingenito lumen effulſit ſempiternum: & ex verè vita, viuificans profluxit fons: & ex virtute, quæ per ſe eſt, Dei virtus deſumpta eſt. Ac rurſus: Idem fons vitæ Filius inquit. Nam & Patrem dicit Dauid: apud te eſt fons vitæ: Et rurſus alter * Propheta de Iudæis dicit: Me dereliquerunt ſontem aquæ viuæ. Viua verò aqua Spiritus ſanctus appellatur.

* Ierẽ. 2.

Vide pulcherrima de hoc ſonte vitæ apud D. Au. ad Maxi. libro 3. ca. 14 — Deinde neque nos Filium dicimus ſontem eſſe principalem vel ex ſe ipſo habere, vt fons ſit, ſed ex Patre. Pater enim ſons eſt ſupereſſentialis Deitatis, quia ex alio ſonte non profluit, quippe q ex alio non habet, vt fons ſit: quia prima ei nulla cauſſa eſt, vt ſons ſit: ſed Filio Pater eſt, ac Pater ſons eſt, vt genitor, & vt productor. Inde Pater ſimpliciter emanantis Deitatis ſons eſt: Filius ipſius Spiritus ſancti tantùm.

DISCIPVLVS.

Sed nunquam illud audiſti, quod dicunt, vt adhuc ſemetipſos ſallant? ſic enim aiunt: Ioannes Baptiſta myſteriorum peritus conſpexit Spiritum, quaſi columbam in Chriſtum deſcendentẽ, ergo quod non habuit, accipiebat, tantum abeſt, vt Spritus ſanctus eo procedere dici debeat?

MAGISTER.

S. Atha. ſerm. de incarnationis diſpenſatione. — Reſpondeat iſti cœcitati ne dicam Ineptiæ S. Athanaſius. Ne credat quis, inquit, quod nõ habebat, accipiebat: is enim ſupernè demittebat, vt Deus: & infernè eum ſuſcipiebat, vt homo. Ex eo igitur in eum deſcendebat, ex eius Deitate in humanitatem ipſius. Hæc ille. Qui igitur in Iordane baptizabatur, verè Filius Dei erat, & omnia quæcunque habet Pater, vt Deus habebat, & habet: & quanquam vt homo in Iordane conſiſteret, paternum tamen thronum non reliquerat.

DISCIPVLVS.

Cùm Græci dicant, nos in anathema incurriſſe, quod ſymbolum fidei immutauerimus, verba illa addentes Conſtantinopolitanæ, aliarumúe Synodorum quarundam ſymbolo, ſecundum ſcripturas, & Filioque, quid iſtis reſpondendum eſt?

MAGISTER.

Si quid veritati in illis Synodis edoctæ iudicaſſent eam verborum declarationem, ſiue additionem aduerſari: nunquam illi Ipſi Pontifices Maximi, vel alij quoq; ſanctiſs. Patres Græci, qui Synodos illas approbarunt, aut ijſdem interfuerunt, eandem in ſuis ſcriptis inſeruiſſẽt. Et quidem Anathemati ſubijciuntur, qui aliter ſentiant, aut doceant, quàm ſenſerit Eccleſia illa, quæ eadem eſt cum præſente Catholica. Aliter autem ſenſerunt Macedonius, & Eunomius, alijque eiuſmodi, aduersùs quos anathema illud eſt latum. Quin verò non ipſi tantum ijmet Patres, verùm & Concilium ipſum Epheſinum, vnum è quatuor illis celeberrimis habitum apud Græcos diſertè teſtatur, Spiritum ſanctum à Filio quoque procedere. Quamobrem Græci cùm ſeſe ſæpius erraſſe animaduertiſſent: ſæpius item, hoc eſt, quater decies, varijs temporibus cum Eccleſia occidentali conſenſerunt, ſicuti etiam ante pluſquam trecentos annos in œcumenica ſeu generali Synodo Lugdunenſi ſub Gregorio X. factum eſt, Cùm Græci Epiſcopi eò venientes, tam reliquorum Orientalium, quàm Imperatoris nomine publicè profeſſi ſunt, Spiritum ſanctum æternaliter ex Patre, & Filio, non tamquam ex duobus principijs, ſed tanquam ex vno principio, non duabus ſpirationibus, ſed vna ſpiratione procedere: idq; coram toto Concilio illo ter Græcè, ac ter

Extra de ſũma Trinita. & fide Catholica.

Latinè

Latinè, cùm ijs verbis, ſecundum ſcripturas, Filioq; ſimiliter decantarunt.

Porrò cùm, ſicut S. Auguſtinus dixit, ſaluberrima ſemper fuerit vniuerſalium Conciliorum autoritas: malè cum ſequentibus ſeculorum Chriſtianis actum fuiſſet, ſi quæ priores Synodi docuerunt, ea poſteriores Synodi, aut qui Eccleſiæ prȩſunt, nouis erroribus emergentibus declarare non potuiſſent. Quod quidem cùm fiat in verbo Dei, quotieſcunque opus eſt, nec tamen aliter, quàm Spiritus ſanctus ſentiat, Catholici Doctores illud exponant, cur non fiet in ijſdē Concilijs, quȩ ab eodem Spiritu ſancto proficiſcuntur?

Imò in hac ipſa ſecunda Synodo, quam nobis obijciunt, hoc ipſum factum videmus: ſiquidem Patres huius Synodi addiderunt Niceno Symbolo verba illa, Spiritum ſanctum Dominum & viuificantem, &c. Cùm tamen in Nicena Synodo ſtatutū fuerit, ne quid vltra adderetur Symbolo, quod ibi editum fuit.

DISCIPVLVS

O Catholicæ Eccleſiæ veritatem immobilem. Et ô miſerrimam ſchiſmaticorum cœcitatem, blaſphemantium quæ nūquam didicerunt, nec diſcere voluerunt.

MAGISTER.

Ergo diuinæ bonitati, quæ te iſta docuit, non verbis tantùm, ſed & moribus Chriſtiano dignis, gratias age: Deinde verò cogita, id quod te Spiritus ſanctus docuit, hunc à te requirere, vt etiam idem alios doceas: ſic enim facilè intelligent ex hoc vno, maximis rationibus, ac ipſa veritate Catholicos ad credenda reliqua adduci, ſicque & ipſi fortaſſis æterna Catholica dogmata veriſſima eſſe credent & amplectentur.

INTERROGATIONES & Reſponſiones haſce de Proceſſione Spirit⁹ ſancti à patre & Filio, &c. tanquam eruditas, orthodoxas & vtiles ad euincendam ac confundendam Schiſmaticorum à priſca Apoſtolica atque Catholica doctrina defectionē typis digniſſimas iudico.

EGO CASPAR FRANCVS
S. Theol. Profeſſor ordinarius, & facultatis Theologicæ pro tempore Decanus in Academia Ingolſtadienſi.

PRÆCEDENTIVM INTERROGATIONVM AC RESPONSIONVM

ſeries ac ſumma.

DIVINAE SCRIPTVRAE *autoritate monſtrari Spiritum ſanctum mitti à Patre & Filio pag. 50.* I.
Ab antiquiſſimis, & ſanctiſſimis Patribus Græcis, idipſum aſtrui, qui Spiritum ſanctum à Patre & Filio mitti, procedere, prodire, profluere dixerunt. 50. II.
Ex antiquis Synodis idem illud confirmari. 52. III.
Sanctiſſimos Pontifices, ac Patres Occidentalis Eccleſiæ, quorum ſententijs pro veritate fidei promulgatis, ſub anathematis pœna à ſexta & ſeptima Synodis, credendum eſt, hanc veritatem comprobaſſe. 52 IIII.
Rationibus Theologicis idem efficaciter oſtendi. 53. V.
Schiſmaticorum argumenta facilè dilui 53. VI.

EPISTOLAE GREGORII XIII. PONT. MAX. STEPHANI PRIMI POLONIAE REGIS, IOANNIS BASILII, MAGNI MOSCOVIAE DVCIS, ET ALIORVM,

Quæ citro, vltroq; commeârunt, dum Antonius Poſſeuinus Legationes ad eos obibat.

GREGORIVS XIII. PONT. MAX.
Stephano Primo, Poloniæ Regi.

CHariſſime In Chriſto fili noſter, ſalutē, & Apoſtolicam benedictionē. Miſit ꝓpriū ad nos legatum Moſcorum Dux cum litteris, & mandatis, qua de re curauimus Maieſt. tuā certiorē fieri, per Nuncium noſtrū. Remittimus Legatū, cumq; eo dilectum filiū Antoniū Poſſeuinū, Theologum, & Sacerdotē Sodalitatis Ieſu prudētia, & fide ſpectatiſſima, multiſq; in rebus nobis probatū atq; ad grauiſſima quæq;, Dei gloriæ, & communis boni cauſa, tractanda paratiſſimū, aptiſſimūque & tuæ Maieſt. optimè cognitū, qua etiā de cauſa, ipſius opera ad hoc negociū libentiſſimè vtimur. Cupimus igitur, vt eius verbis omnē fidem tribuas, ſuper negocio pacificationis, tantopere à Moſco expetitæ: ſuperq; fide, quā idē Moſcus poſtulat Legato ſuo cōcedi, ſecurè ad ſe redeūdi; qua etiā fide idem Poſſeuinus indigebit: deniq; ſuper omnibus reb⁹, de quibus tecū aget noſtro nomine. Datū Romæ, apud Sanctū Petrū, ſub annulo piſcatoris, die xv. Martij, 1581, pontificatus noſtri, anno nono.

Gre-

GREGORIVS XIII. PONT. MAXIMVS

Ioanni Baſilij, Magno Moſcoviæ Duci.

DILECTE fili,&c. Salutem,& Apoſto
licam benedictionem. Ex litteris No
bilitatis tuæ, quas nobis reddidit Thomas
Seuerigenus, Orator tuus, atque ex ipſius
ſermone cognouimus ea, quæ nobis ſignifi
care voluiſti. Lætati ſumus, gratiasque egi
mus Deo, cuius impulſu factũ eſt, vt Prin-
ceps tam magnus, ex regionibus tam remo
tis,& per litteras,& per Legatum nos ſalu-
taret, maiorumq́; ſuorum, clariſſimæ me-
moriæ Principum conſuetudinem refer-
ret. Extant enim apud nos multæ illorum
litteræ, atque vtrinque reſponſa, ſumma
vtriuſq; partis cum voluptate,& officiorũ
commemoratione, reddita. Quæ poſtulas
(quantum quidem auctoritate, atq; opera
efficere poterimus) erunt ſemper tuæ Nobi
litati à nobis paratiſſima. De fœdere eò li-
bentius agimus, quò magis agnoſcimus no
ſtri officij, ac muneris eſſe, curare, vt Chri-
ſtianorum Principum vires quàm coniun-
ctiſſimæ ſint. Mittemus etiam, vt poſtulas,
aliquem ex noſtris cũ Thoma: curabimuſ-
que vt poſſint quàm breuiſſimo itinere il-
læſi, atque ab omni viæ iniuria tuti, ad te
peruenire. Quod autem attinet ad Poloniæ
Regem, vt eum à Turcarũ, Tartarorũq́;
aduerſus Chriſtianos fœdere deterreamus,
nihil opus eſſe arbitramur: nũquam enim
de tali fœdere aliquid audiuimus, aut con
iectura ſuſpicari potuimus. Et quanquam
hoc tempore nullum gerit cum perfidis
bellum, tamen hoc illi cum ceteris Chri-
ſtianis Principibus commune eſt: quos con
ſtat eſſe animo erga Chriſtianam Rẽpub.
optimo. multis autem, grauiſſimisque ne-
ceſſitatibꝰ impediri, quò minus poſſint ſuo
ſummo deſiderio ſatisfacere. De præſenti
bello nihil certum iudicare poſſumus: iam
enim bienniũ eſt, cùm ipſe quoq; Rex pu-
blico ſcripto teſtatꝰ fuit, ſumma ſeſe neceſ-
ſitate coactum, id ſuſcepiſſe, cauſſasq́; per-
multas attulit. Quia verò nullo noſtro
merito, ſumma autem Dei benignitate, im
poſitum Vniuerſalis Eccleſię paſtoris, Chri
ſtique Vicarij munus ſuſtinemus, mitte-
mus ad Regem, vt omnia comperta habea-
mus: quæ verò cognouerimus, ea omnia per
eum ipſum, quem ad tuam Nobilitatẽ mit
temus, tibi ſignificari curabimus. Offerimꝰ
autem vtrique veſtrûm noſtram auctorita
tem, atq; operam, ſi ea vti volueritis in ve-
ſtris diſsidijs componendis, vnde etiam ceſ
ſet tanta Chriſtianorum ſtrages. Sic enim
exiſtimamus, vos minimè recuſaturos re-
ctum: æquumq́; veſtris priuatis rationibus
anteponere: &, ſi qua iniuria occupata ſunt
reſtituere. Rebus autem inter vos com-
poſitis, tum verò poſſent Chriſtianorũ ar-
ma omnia in cõmunes hoſtes cõuerti: quod
quidem, dum inter vos dimicatis, neq; cõ-
muni cauſſæ ſuccurritis, ſperare non licet.
Sed nulla poteſt eſſe maior, quã fidei,& re-
ligionis cõiunctio: hæc enim non humana
continetur charitate (quæ quidem tenuis,
mutabilisque eſt) ſed Diuina. Vna autẽ Ec-
cleſia eſt: vnus Chriſti grex: vnus, poſt Chri
ſtum, in terris eius Vicarius,& Paſtor v-
niuerſalis. Hunc verò ſancti Patres,&
Eccleſiæ Doctores, œcumenicaque Con-
cilia omnia, Romanum Pontificem eſſe a-
gnoſcunt,& prædicant, idque etiam in Con
cilio Florentino (iam ſunt anni centum fe-
rè,& quinquaginta) totius Græciæ Epiſco-
pi, cumque ijs vnà Palæologus Imperator
Conſtantinopolitanus, qui tum ei cõcilio
interfuit, apertiſſimè, libentiſſimeq́; profeſ
ſi fuerunt. Qua in ſententia vtinam perma
nere voluiſſent: nunquam enim in tam gra
ues miſerias incidiſſent: Nunc autem, dum
ſeſe Romanæ Eccleſiæ, ac Pontificis cõple-
xibus ſubtrahere voluerunt, intolerabile
immanis Tyranni iugum ſubierunt. Hoc
igitur firmiſſimo ſanctæ religionis vincu-
lo diremptо, neceſſe eſt, ceteras coniunctio
nes tenuiſſimo, atq; ad diuturnitatem bre-
uiſſimo humanarum rationum nexu con-
tineri. Hoc vt tecum diligẽtiſſimè cogites,
noſtramq́; in hac cohortatione charitatẽm
& tuæ, tuarumque Prouinciarum (quas per
multas,& populorum refertas eſſe non ig-
noramus) ſalutis ſtudium agnoſcas, Deum
aſſiduè precamur, tuamq́; nobilitatẽ, quan
tum poſſumus, rogamus. Hæc vna ratio
eſt Chriſtianorum omnium vires, atq; ani-
mos tibi in perpetuum deuinciendi: certiſ
ſimas,& clariſſimas ex Chriſtianorũm ho-
ſtibus victorias, ac ſempiternas à Deo coro
nas in cœlo referendi. Mittimus ad Nobili
tatem tuam volumen Concilij Florentini
ex Archetypo ipſo, quod apud nos eſt, fi-
deliſſimè exſcriptum: rogamus, vt id legas
à tuisq́; Doctoribus quàm diligentiſſimè le
gi mandes: magnũ hinc Diuinæ erga te gra
tiæ fructum ſperamus. Hoc enim vnum cu
pimus, vt cum hac ſancta,& Apoſtolica ſe-
de quàm coniunctiſſimus ſis religione,&
charitate. Cetera omnia erunt tuæ ampli-
tudini à nobis, atque ab omnibus Chriſtia-
nis Principibus paratiſſima. Omnia fuſius
cognoſces ex dilecto filio Antonio Poſſe-
uino, Theologo inſigni,& Sodalitatis Ieſu
Sacerdote: nobis, magniſque Chriſtiano-
rum Principibus (apud quos eius opera pru
dẽtiſſima multis, maximisq́; in rebus ingẽ-
ti cũ fructu vſi ſumus) ꝓbatiſsimo, nobisq́;

in pri-

In primis charo, quẽ ad te mittimus. Cupimus, vt eum libenter videas, audiaſque, & commendatiſſimum habeas: id enim pollicetur humanitas tua. Quod ſi ea, quam diximus, quamque incredibiliter optamus, religionis coniunctio, Deo adiuuante, fuerit inter nos conſtituta, hacque ipſa de cauſa Legationem ad nos miſeris, dignã hoc negotio tam graui, tam neceſſario, tamque à nobis, atq; ab vniuerſa Eccleſia exoptato: nos quoque clariſſima legatione, & omni honore, quo magnos Chriſtianæ Reipublicæ Principes amplecti conſueuimus, noſtrã paternam erga te charitatem teſtificabimur. Datum Romæ, apud ſanctum Petrũ, ſub annulo Piſcatoris, die xv. Martij, 1581. Pontificatus noſtri anno Nono.

GREGORIVS XIII. PONT. MAXIMVS.

Ioanni, Ioannis Magni Moſcouiæ Ducis filio primogenito.

DILECTE fili, &c. Salutem, & Apoſtolicam benedictionem. Libentiſſimè amplexi ſumus hanc opportunitatem ad tuam Nobilitatem ſcribendi, teque ſalutandi, per dilectum filium Antoniũ Poſſeuinum, Theologum inſignem, ac Sodalitatis IESV Sacerdotem, ac prudentia ſpectatiſſima, quem ad clariſſimum, & potentiſſimum virum, Patrem tuum mittimus. Speramus has litteras, & ſalutationem non ingratam tuæ Nobilitati futuram: proficiſcitur enim à charitate paterna, atque ab optimo deſiderio ſalutis tuæ, & gratiæ, quam tibi à Domino precamur toto pectore. Hæc enim ſola expetenda eſt: humanæ enim res omnes, quamuis maximæ, fluxæ ſunt, & caducæ, breuiſſimoque momento conuertuntur, atque intereunt: ſola Diuina autem gratia, eſt fons ille aquæ viuæ, ſalientis in vitam æternam, quam pollicetur Dominus ſe tributurum ijs, qui eũ agnoſcunt, atque vt oportet colunt. Hanc igitur tuæ Nobilitati optamus, & precamur, qua nihil amplius, & præſtantius optare, & precari poſſumus. Speramus etiam te, pro tua humanitate libenter Poſſeuinum viſurum, eiuſque verbis omnem fidem tributurum. Erit id nobis gratiſſimum. Datum Romæ, apud S. Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die xv. Martij, 1581. Pontificatus noſtri anno 9.

(∴)

GREGORIVS XIII. PONT. MAXIMVS

Theodoro, Ioannis Magni Moſcouiæ Ducis filio.

DILECTE fili, &c. Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Mittimus ad virum clariſſimum, & potentiſſimum, Patrem tuum, dilectum filium Antonium Poſſeuinum, Theologum, & Sacerdotem Sodalitatis Ieſu, doctrina; fide, prudentia, integritate ſpectatiſſima, nobiſque his nominibus in primis charum. Mandauimus ei, vt has noſtras litteras tuæ Nobilitati redderet, eamque quam aſcribimus, & à Domino precamur, ſalutem, & benedictionem, coram etiam diceret noſtris verbis. Debemus nos quidẽ amplecti paterna charitate omnes Chriſtianos, In primis verò principes potentiſſimos, poſſunt enim multis, maximiſque in rebus prodeſſe Eccleſiæ Dei. Huius verò charitatis nullum poſſumus aliud certius argumentum afferre, quàm in optandis Nobilitati tuæ non his terrenis, & caducis bonis, quæ nemini poſſunt beatum reddere, ſed permanentibus, & ſempiternis illis, quæ nos efficiunt filios Dei, & coheredes Domini noſtri Ieſu Chriſti. Speramus has litteras atq; aduentũ Poſſeuini tibi non ingratum futurum, quęq; ex Poſſeuino cognoſces, te libenter auditurũ: omnia enim exponet mandato noſtro. Deus benedictus adſit Nobilitati tuæ ſua gratia. Datum Romę, apud Sanctum Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die xv. Martij, 1581. Pontificatus noſtri, anno nono.

GREGORIVS XIII. PONT. MAXIMVS

Magnæ Duciſſæ Moſcouiæ.

DILECTA in Chriſto filia, &c. Salutem, & Apoſtolicam benedictionẽ. Non putauimus omittendam eſſe hanc opportunitatẽ ſcribendi ad Nobilitatem tuã per dilectum filium Antonium Poſſeuinũ, Theologum eximium, & Sodalitatis Ieſu Sacerdotem integerrimum, nobiſque in primis charum: teque & per has litteras, & per ipſum etiam ſalutandi. Hanc ipſam verò, quam aſcribimus ſalutem, & benedictionem, tibi, viro tuo, filijs, vniuerſæque ditioni tuæ à Domino Deo noſtro precamur. Nihil enim eſt, in quo meliùs poſſimus noſtram paternam erga vos charitatem ſignificare. Humana enim omnia, quãuis ampliſſima, caduca, & fugacia ſunt: ſola Diuina gratia, & charitas poteſt nos ad eam beatitudinem perducere, ad quam facti ſumus. Speramus hunc noſtrum ani-

animum tibi gratum futurum. Cætera exponet Nobilitati tuæ Poſſeuinus noſter; cupimus, vt eius verbis omnem fidem tribuas. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die XV. Martij, 1581. Pontificatus noſtri anno nono.

IOANNI BASILII MAGNO MOSCOVIAE DVCI

Antonius Poſſeuinus.

CREDO iam Serenitati tuę innotuiſſe, Pontificem Maximum Sanctæ Catholicæ Romanæ Eccleſiæ Paſtorem, Gregorium tertiumdecimum omni humanitate excepiſſe Romæ Thomam Seuerigenum aulicum tuum, qué cum litteris tuis ad eum miſiſti, vnà cum tribus, vel quattuor famulis tuis: inter quos erat ille, qui iſthic vocatur Theodorus Popler. Scribebat autem Serenitas tua Summo Pótifici inter alia, vt ipſe ad Poloniæ Regem, & ad Serenitatem tuam aliquem mitteret, qui & cum illo ageret de vitanda Chriſtiani ſanguinis effuſione: ac tecum poſteà (ſicuti & cum alijs maximis Principibus Chriſtianis) de fœdere aliquo tractaret, ad infenſiſſimos Chriſti Domini hoſtes expugnandos. Quę omnia, cùm Summo Pontifici ſemper cordi fuerint, libenter aggreſſus eſt, quæcunque tua Serenitas cupiebat: meque ad Rodulphum Romanorum Imperatorem, atque ad Polonię Regem miſit, vt ab hoc intellectis rebus, quæ ad mutuam conciliandam pacem, ac beneuolétiam facerent, properarem ad Serenitatem tuam: cum qua, ſi tibi placuerit, habeo etiam alias res, quas eiuſdem Pontificis Maximi, & aliorum Principum nomine agam, quæ quidem ad propagandam Dei gloriam, celebrãdamq; perpetuò pietatem tuam pertinent. Cùm auté Vilnam perueniſſem, audiui ad Serenitaté tuam à Rege Poloniæ miſſum fuiſſe Internuncium de pace, qui quidem eſſet quàm primum rediturus. Itaque dum ego cum Rege Poloniæ cœpi agere de ijs, quæ ad dignitatem tuam ſpectant: dumque iſte Internuncius expectatur, veni Dziſnam (quo ipſe etiam Rex præceſſerat) vt ad Serenitaté tuam has ſtatim litteras mitterem: quibus reuerenter (vt facio) te rogarem, vt mihi Serenitas tua fidem publicam pro me, & vndecim alijs itineris mei comitibus, mittere ſubitò dignaretur. Cùm enim tu, pro tua ſapientia, in tam longo itinere cogitaueris eundem Thomam Seuerigenum vnà cum alijs quattuor tantùm, ad Summum Pontificem mittere: ne ſcilicet, ſi multò plures fuiſſent, ſuſpicionem aliquibus Principibus, & Prouincijs inieciſſent, aut impediti fuiſſent: ita Pontifex Maximus me cum paucis, eaſdem ob cauſſas, ad tuam Serenitatem mittendum exiſtimauit: ſperans, compoſitis rebus, quæ inter Serenitatem tuam, & Poloniæ Regem controuertũtur, fore, vt tua Serenitas ad ipſum Pontificem Legationem ampliorem, & Pontifex ad te honorificentiſſimam poſſit mittere. Ceterum habeo à Rodulpho Romanorum Imperatore fratre tuo litteras teſtes mei (nec enim ſemel à Summo Pontifice ad eum miſſus ſum) vt poſſit Serenitas tua cognoſcere, me in tuis rebus omnem fideliſſimam operam præſtiturum: qualem decet eſſe, qui Diuini nominis propagationem cupit, per tam potentem Principem, quantus es tu, & à Principibus Chriſtianis haberis. Habeo etiam quædam pia dona, quæ tuę Serenitati Pontifex Maximus amoris erga te ſui cauſſa mittit. Sed & quot vel donis, vel officijs proſecutus ſit ipſum Thomam Seuerigenum, ex ipſo cognoſcere poteris, qui Praga ad mare diſceſſit, priuſquam ego illhinc proficiſcerer, quòd nondum venerant litteræ fidei publicæ à Rege Polonię, quibus poſſet mecum per Poloniam in Moſcouiam venire. Litteras auté, quas ille idem Thomas Venerijs Serenitati tuæ ſcripſit, ad te mitto, cũ alteras, quas mihi Pragæ dedit, ſim ipſe, Deo adiuuante allaturus. Rogo igitur iterum Serenitatem tuam, vt Orſam quàm primum iubeas ad me eandem fidem publicam pro me, & meis vndecim mitti: Diuinamq; maieſtatem precor, vt te omni cœleſti miſericordia cumulet, atque diutiſſimè ad ſui ſanctiſſimi nominis gloriam imperantem faciat. Dziſnæ in Ruſſia, die IX. Iulij. Anno à Chriſto nato 1581.

STEPHANO I. POLONIAE REGI,

Antonius Poſſeuinus.

IS, qui Regiæ Maieſtati Veſtræ has litteras reddet, nobilis eſt Ruthenus, qué, apud noſtros Vilnæ litteris operam dantem, in Moſcouiam adduxi, vt præter alterum hoc quoque interprete vterer. Qui cùm mihi fidelem pręſtiterit operam, peneque omnibus rebus interfuerit, eum Veſtrę Maieſtati præmitto. Quam demiſſè rogo, vt per ipſummet, atq; per eos, quos meæ, ac meorum, inter equites quoquouerſum diſcurrentes, tutelæ Veſtra Maieſtas, iſto in ſtatu rerùm, putabit eſſe neceſſarios, dignetur iubere, vt litteræ tuti commeatus afferantur: quibus etiam alter Moſcus nobilis, qui à meo Priſtauo ad D. Palatinum Vilnenſem mittitur, ac cèteri qui me deducũt, venire, ac ſtatim tuto redire poſſint ad ſuos. Ceterum quæ pluribus ſcriptis, nec vno colloquio, cum Magno Moſcouiæ Duce, eiuſque Senatoribus egi, ea referã V.

Maie-

Maieſtati. Quod vt faciliùs, præter alia ad meæ miſsioni rationem ſpectantia, efficeropoſſim, dignabitur diſpicere, quinam mihi locus, nec incommodior, nec valde procul à tentorijs M. V. erit aſſignandus. Hoc enim præter alia pro ſingulari beneficio agnoſcam. Reliqui autem Magnum Ducem xiiij. die huius menſis, in oppido Staricia ad Volgam, plùs minùs quadringentis paſſuum millibus hinc diſtante; qui mihi diſceſſum paranti, aſſurgens, in ſuo illo procerum, & aulicorum conſeſſu, alta voce dixit: Tu Antoni, qui à Pontifice Maximo de pace miſſus es, quemque redeuntem ad nos expectabimus, noſtro nomine te inclinabis Stephano Poloniæ Regi. Posteà cũ iam Staricia 150. milliaribus Italicis proceſsiſſem, miſit ad me magnis itineribus volumẽ haud breue, quo mihi præter illa, quæ præſenti expoſuerat, ſcribebat alia, quæ cupiebat vt ſcirem; ac præſertim quædam, quibus ad aliqua poſſem reſpondere V. Maieſtatis epiſtolæ, quam à Matthæo Prevvorski allatam, mihi Latinè deſcriptam. per Senatores anteà iuſſerat tradi. Sed & alia non pauca mihi, tum eius nomine, tum alias ob cauſſas, referenda ſunt Maieſtati V. Hoc vnum addo; Magnum Moſcouiæ Ducẽ, triduò poſtquã ab eo diſceſsi, ad Trinitatis Monaſteriũ, celebre apud hanc gentẽ, religionis (vt aiebãt) cauſſa, inde Lobodã paraſſe profectionẽ: inde verò paulò pòſt Moſcuã Regiam ſuã petiturum, quæ duodecim tantùm leucis ab oppido Loboda abeſt. Maieſtati V. Regiæ omnia proſpera, & fauſta ex animo à Deo Opt. Max. precor. Ex Bor pago, ad fluuium Szolonam, Pleſcouia diſtante (vt incolæ referunt) paulò plùs centum milliaribus Italicis, die XXVI. Septemb. 1581.

STEPHANVS I. POLONIAE REX, Antonio Poſſeuino.

PERGRATVM nobis fuit, de reditu ad nos P. Veſtræ cognoſcere, quæ vt quanto ociùs properet accedere, etiam atq; etiam hortamur. Coràm omnia, quæ erunt cognoſcemus. Litteras paſſus mittimus Veſtræ Paternitati; quibus cautũ eſt vniuerſo P. V. comitatui, atq; ipſis etiã Moſcis, qui vnà veniunt. Cũ ad primas cuſtodias Paternitas V. acceſſerit, poterit eos Moſcos, qui redire volent, tutò à ſe dimittere: qui volent vnà accedere, id etiã ſumma cum ſecuritate facient. Nos cũ in propinquo Paternitatem V. intelligemus, ei noſtros, qui eam pro dignitate accipiant, obuiam mittemus, ac vicinum Pat. Veſtræ locum diuertendi apud nos, ſponte noſtra concedemus. Bene valeat Pat. Veſtra, ac ſalua veniat. Datum ex caſtris noſtris ad Pleſcouiam, die XXIX. Septembris, Anno Domini 1581. Regni verò noſtri anno ſexto.

IOANNI BASILII, MAGNO DVCI Moſcouiæ, Antonius Poſſeuinus.

CVM Dei clementia ſaluus ad exercitum Stephani Poloniæ Regis perueniſſem, nihil mihi potiùs fuit, quàm vt de ratione omni pacis conficiendæ cum eo agerem, qui diù me de rebus; quas tua Serenitas cupiebat, loquentem, & in frequenti ſuo Senatu, & priuatim audiuit. Primùm autẽ. etſi grata fuit illi inclinatio, qua mihi diſcedẽti ſignificaſti, vt tuo eum nomine ſalutarem: miratus eſt tamen cum ſuis Senatoribus vehementer, eas te arces nolle in Liuonia dedere, quas tui ipſius Legati, tuo nomine, Vilnæ promiſiſſent. Cũ verò quaſcunq; poterã, rationes attuliſſem, quibus à fundendo Chriſtiano ſanguine deſiſteretur, non ſolũ Rex ipſe Stephanus, verùm ſanè (vt tibi ſincerè omnia dicã) omnes ita mihi reſponderunt, vt nihil mibi reſtare aliud agẽdum exiſtimauerim, quàm, vt ipſum Deum enixè orarem, deinde verò, vt domeſticum hunc noſtrum hominẽ ad te quã citiſsimè allegarem, qui te de omnibus ſincerè faceret certiorem. Summa igitur earum rerum, quas mihi Stephanus Rex oſtendit, hæc fuit: ſe (quod anteà tibi ipſe indicauerã, quodq; ille poſtrema ſua epiſtola declarauit) nullis vnquã pacis conditionibus, niſi prioribus, quas tibi indicauerat, aſſenſurum. Quod quidem eò tibi magis faciendũ eſſe dicunt, quò vides, quãto plus reſtitutionem illarũ Arcium diſtuliſti, tantò faciliùs magnam earum partem veniſſe in manus Stephani Regis. Regẽ autem Sueciæ Naruam (de qua penè ſola erat in pace abſoluenda cum tuis Legatis controuerſia) & Iuanohorod, Lapidẽ album, aliaſq; munitas arces cepiſſe; qui dum tu à Poloniæ Regis exercitu, ex multis certè nationibus inſtructo, in hac regione oppugnaris, in tuas quoq; ille, alia ex parte, interiores regiones ſit progreſſurus, niſi cũ Stephano Rege quàm primùm pacem firmaueris. Præterea intelligunt, videre te Pleſcouiam peramplam, & inter omnes ciuitates tuas præcipuã in ſummo periculo verſari, cui niſi pacis beneficium ijs conditionibus admiſeris, quæ tibi proponuntur, grauiſsimum aliquod damnũ ſit euenturum: cùm præter trucidata præſidia, quæ in eandem ciuitatem immittebas, captumque inſignem Ducem Mikitã Chroſtouiũ (quẽ ego his oculis vidi, ac de quo egi, vt in honeſtiore cuſtodia vnà cum famulo liberiùs tractaretur) hac quoq; nocte, dum hæc ſcribo, milites tui, qui Nouogardia venientes

in eam ingredi tentârunt, fuerint profligati, ac multi capti. Populus autem ipſe Pleſcouienſis, vt multus eſt, ac circumquaq; ab Regis exercitu obſeſſus, ea patitur, quæ pro ſapiẽtia tua potes intelligere. Et ſanè multos quotidie diſploſionibus tormentorũ Regiorum, & morbis, animiq; mœrore in Ciuitate mori, relatum eſt mihi, ſicut & plures in agris hoſtilem gladium expertos fuiſſe, his oculis vidi. Qui, quoniam ſubditi tui ſunt, eorumq; tibi ratio reddenda eſt Deo, vide, an facili negocio velis eorũ ſaluti conſulere; nempè, ſi Stephano Regi ea, quæ à te petit, tradas. Quod quidem nunquam tibi, vt faceres, proponerem, ſi alias rationes perſpicere potuiſſem, quibus in tuo propoſito, cum tuorum incolumitate, tuaq; cum nominis exiſtimatione, ſtares. Veruntamen etiam id te mouere maximè debet, quòd, quantum ex amicis meis, Pontifici Maximo fideliſsimis, intelligere potui, Stephanus Rex in Moſcouia tuaq; reliqua ditiõe & hyemare, & bellũ quoquouersùm inferre ſtatuerit. Qui propterea ex ciuitate Riga, magnã vim tormentarij pulueris, & globorum aduehi huc iuſsit, ac ſupplementa alia militũ externorum ante quartum abhinc diem expectat. Illud certè veriſsimum eſt, non ſolùm Regem cum primarijs penè omnib⁹ domos ſibi ligneas in caſtris excitaſſe; quibus aiunt, totam hic hyemem (ſi opus ſit) ſeſe traducturos, & in tuas vlteriores regiones excurſuros: verùm etiam militem reliquum, foſſas ſibi excauaſſe, quo frigus noctu ſuſtineat, diem autem bello faciendo inſumat. Iam verò & illud addunt, te pro tua prudentia intelligere, quid tantus Regis Stephani exercitus triennio, iam omnibus belli laboribus, & victorijs aſſuetus, efficere poſsit, cũ præſertim difficiliores omnes vias ſuperauerit, tormenta maxima inuexerit, arceſque in ditione tua tot ceperit, vt vndequaq; cõmeatus, militemque recentem ad ſe queat adſciſcere: ſoluto verò gelu non iam mẽſe Iulio, vel Auguſto anni inſequentis, ex Polonia, Lituaniaúe ſit caſtra aduersùs te moturus, ſed ex Imperij tui viſceribus. In quo cùm ſine vllo impedimento peruaſerit, quid facturum inquiunt, ſi iam in patentes, & vltra ipſos Moſcuæ campos expediti equitatus bonam partem educere voluerit? Quod illum ſanè facturum inaudiui, etiamſi Pleſcouiæ obſidio protraheretur, quam propugnaculis quibuſdam, cingere decreuit: quanquam & eam omnibus viribus expugnare nitetur, niſi de tota re deliberaueris, mihiq; reſponſum citiſsimum miſeris. Nam vt Rex hinc priùs deducat exercitum, quàm tu aliunde præſidia re ipſa deduxeris, nullà ratione ei potui perſuadere. Quin verò, cũ illum heri diligenter rogaſſem, vt à tanti populi, quantus Pleſcouiæ eſt, cæde abſtinere iuberet, ſi ad Ciuitatis expugnationẽ veniretur (quod innocenti populo eſſet parcendum) id ſe quidem percupere ſignificauit, ſed (quod res eſt) futurum eſſe difficillimum, dixit; quòd miles ipſo oppugnationis ardore inflammatus, ne ſibi quidem, ſi velit, queat temperare. Quamobrem, obſecro te, Sereniſſime Princeps, vt cogites, num propter illa, quæ iam ampliùs non habes, expediat, vt reliqua in diſcrimen voces. Quæ quidem (cùm in tua manu poſitum ſit, vt illa integra ſerues) ſi eadem, qua vſus es, cunctatione in hoſtium tuorum manus peruenirent; audent iſti Regij ſibi polliceri futurum, vt populi tui non ſolũ animis, ac voluntate, verùm etiam rebus, ac corporibus ipſis à te ad iſtos alios Reges dilabantur. Quæ omnia cũ cognouiſſem, cœpi alijs pluribus rationibus Stephanum Regem vrgere vt ſaltem ad te, quemadmodum cupiebas, vel Legatos ſuos magnos, vel internuncium aliquem mitteret, vnde pacis tractatio feruorem hunc bellicum mitigaret. Sed cũ nihil aſſequi poſſem; quòd eximendo gerendi belli tempori hæc diceret à te requiri, ſicut triennij ſuperioris tractatio docuit: tandem Deo adiuuante, animum illius, auctoritate Pontificis Maximi, permotum, inflexi, vt ſi tuos Legatos aliquẽ ad locum, non adeò procul hinc diſsitum, ſed vel in Regione Nouogardienſi, aut alibi ſitũ, quàm primùm mitteres, ille tuos ſtatim ſit miſſurus. Sed id petit omninò, vt quàmprimùm abſolutiſsimam ijſdem Legatis tuis facultatem conferas tranſigendi, paciſcendi, ac quæcunque alia decidendi, præſidiaque ex arcibus ſtatim deducendi: quam ipſam facultatem, quod ad Stephanum Regem attinet, curabo, vt primarijs quoque Legatis ſuis ille impertiat. Ego verò, pro eo amore, quo te ſummus Pontifex proſequitur (quã tibi fidem ad hæc iterum tractanda pollicitus ſum) præſtabo, vt eundem ad locum cum Legatis tuis me conferam, rebuſq; conſtitutis ad te reuertar: cetera acturus, quæ ad Dei gloriã propagandam, tuũq; decus amplificandũ maximè ſpectant. Ceterũ quod ad commercium & negociationes pertinet, quas, ſi tibi Liuonia eſſet cedendum, putabas à Stephano Rege poſſe prohiberi; nec verò cũ Chriſtianis Principibus, ac Pontifice Maximo eam amicitiam, quam optas, coli: ego, Deo ipſo aſpirãte, quã firmiſsimis conditionib⁹ potero, curabo, vt cum tuis Legatis caueatur, ne vnquã ad te Principibus illis, vel ítẽ quibuſuis mercatoribus, à te, atque à tuis ad illos, tutus per Lituaniam, Poloniam,

eamq;

eamq́; Liuoniæ partem, quæ ad Stephanũ
Regem attineat, non pateat aditus. Quod
ipſum ij quoq; Principes Chriſtiani, ac præ
cipuè Pontifex Max. vt ſanctum, illiba-
tumq́; ſit, facilè à Poloniæ Regibus obtine
bunt. Quin verò, cũ (Narua, & alijs arcibus,
atq; adeò VVica ſatis magno Liuonicæ o-
ræ maritimæ, Pernauiã vſq;, tractu, vnà cũ
arcibus Lode, Leal, Fckel, & Hapſel, à Sere
niſsimo Sueciæ Rege captis) hi videant, pe-
nè omnem tibi cõmeandi, vel merces im-
portandi in Moſcouiam aditum eſſe terra,
mariq́; interclusum; in ipſis aũt oculis tuis
victorem Stephani Regis exercitum cer-
nant, qui iam Pleſconiæ, & Nouogardiæ i-
tinera & vias omnes præcludit: cõijcere po
tes, quantum tibi, ac tuis omnibus rebus ac
cedet, ſi eoſdem eãdẽ, quam dixi, facultate
abſoluta Legatos citiſsimè miſeris (quod
vtinam & cũ Sueciæ Rege quãprimùm fa-
ceres) meum verò hunc hominem ſtatim
remiſeris; quaſq́ue mihi literas ſcribes, eaſ-
dem etiam per alterum tuum afferri mihi
curaueris, vt ſi quid alterutri in itinere
contingeret, tanti boni confectio ne differ
retur.

QVOD autem attinet ad reliquas arces,
quas extra Liuoniam Stephanus Rex in di
tione tua cepit, itidemq́; bellicos ſumptus,
quorum Vilnæ cum tuis Legatis mẽtio fa-
cta eſt, ac de quibus tibi Stephanus Rex vl-
timis ſuis literis ſcripſit, non deſinam cum
illo agere, nec de ſpe decidi, quin, ob Pon-
tificis Maximi auctoritatem, & gratiam, a-
liqua de illis ſit remiſſurus. Sed & poſt o-
cto dies, ſi potero, mittam ad Palatinũ No-
uogardienſem alias ad te literas, quibus in
telligas, quid mihi à Stephano Rege reſpõ-
ſum erit ad illa, quæ ex arce Staricia mihi
ad illius literas ſcripſiſti. Intereà ſcito, me
poſt biduum hinc dimittere P. Paulum
noſtrum cum ijs literis, quas mihi ad Pon-
tificem Maximum, aliosq́ue dediſti: nec
deſinam hic captiuos Moſcos officijs Chri-
ſtianis, pecunia, ac quibuſuis potero ſola-
tijs iuuare. Quod vt perpetuò facerem, &
Chriſtiana charitas, & benignitas erga me
tua continẽter impellit. Ex caſtris ad Pleſ-
couiam, menſe octobri, 1581.

N°. 10.

IOANNI III. SVECIAE REGI,
Antonius Poſſeuinus.

QVòD ex Magni Moſconię Ducis di-
tione Maieſt. V. me nunquã poſſe li-
teras mittere exiſtimaui, ac tamen nunc fa
cio; eò mihi iucundiùs eſt, quòd V. Maieſt.
intelliget, quacunque in regione ſim, in ea
me operã dare, vt benignitatis V. Maieſt.
erga me ſæpiùs collatæ memoriam gratiſ-
ſimam ſeruem. Nam & apud ipſum Mag-
num Ducẽ, cùm Staricię, (quæ ipſius arx
eſt) Moſcua ipſius Regia triginta ſex mil-
liaribus germanicis diſtantis, menſem cõ-
moratus fuiſſem, ſępeq́; cũ eo, eiuſq; con-
ſiliarijs egiſſem, incidi peropportunè in
ſermonẽ eum, qui mihi à ſummo Pontifi-
ce, atq; adeò ab hoc Sereniſs. Poloniæ Rege
anteà iniũctus, ſpectabat ad pacẽ ſtatuendã.
Quam Princeps ille non tam cum hoc Se-
reniſs. Rege, quã cum V. Maieſt. cupere qui
dem viſus eſt, ac tamen ſi pacis aliqua inter
V. Maieſt. & ipſum Principem tractatio eſ
ſet futura, ea vt per Legatos V. Maieſt. cum
illo ageretur; quibus fidem omnem publi-
cam, tutiq́;, atque honorifici commeatus,
ſiue paſſus literas ſe traditurum pollicitus
eſt. Ego verò, qui probè nôram, quid ille
V. Maieſt. Legatis intulerat: quodq́; ſæpè
de eodẽ Principe; V. mihi Maieſt. referre di
gnata fuerat; reſpõdi, mihi nunquã credibi
le videri, vt priùs V. Maieſt. Legatos ad il-
lum ſuos allegaret, quin ſuos ipſe pręmiſiſ-
ſet iſthuc, quos tutò & clementer acceptũ
iri pro certo habebã. Quippè, qui pro Pon-
tifice Max. Regis autem Catholici, atque
adeò Rodulphi Cæſaris rebus (qui ſororẽ
nuptui cupiebat V. Maieſt. filio tradere) cũ
nõ ſemel legatione functus iſthuc fuiſſem;
eram expertus, qua fide nõ ipſos tantũ Pon
tificis aliorũq́; Principum Legatos, verũ et-
iam ipſos Tartaros Maieſt. V. ſolebat exci-
pere. Sed cùm ille tũ per Conſiliarios ſuos,
tum per Michaelem Andreæ Beginum, Se
natorem inter præcipuos ſuum, hac de pa-
ce agi ſe velle, mihi quinquies indicaſſet:
ac propterea de me quæreret, num ego iuſ-
ſu, vel impulſu V. Maieſt. pacis aliquas cõ
ditiones afferrem, reſpondi (id quod res e-
rat) nihil prorſus à V. Maieſt. mihi manda
tum fuiſſe: Pontificem verò Max. qui cum
ſumma V. Maieſt. intercedit neceſſitudo,
mandaſſe, vt cùm mihi de pace inter Sere-
niſs. Polonię Regem, atq; ipſum Magnum
Moſcouiæ Ducem eſſet agendum, V. Ma-
ieſt. non prætermitteretur, ſed ea, quæ de-
cet, dignitatis, & quietis Regnorum iſtorũ
ratio haberetur. Acceſſiſſe Sereniſs. Polo-
niæ Reginæ preces, Sereniſs. eius coniugi
Regi eadere oblatas, ne ſi pax inter eius
Maieſt. & Moſcũ ſanciretur, V. Maieſt. ex-
cluderetur: ſicq́; eadẽ pace tres inter Poten
tiſsimos Principes, ac Reges ſtabilita, V.
Maieſt. pietatẽ latiùs reſtitueret: Chriſtiani
autem reliqui Principes, ipſorum exemplo
aduersùs Chriſtiani nominis hoſtes arma
conuerterẽt. Quod quidẽ à Summo Ponti-
fice rogauerat Moſc⁹, ac poſtremò eius San
ctit. idipſum literis ſuis teſtatus eſt, ſe quã
primũ pace abſoluta confecturũ. Ergo cũ
hæc acta eſſent, quęſiuit de me Moſcus, ec-
quid ipſe de tota re cogitarem: an verò, ſi
quas cepiſſet V. Maieſt. arces, eaſdẽ reſti-

tuere velletꝰF..re enim, vt ita cũ V. Maieſt.
pacem veram coleret. Tum ego; Quoniam
mihi rationes Sereniſs. Regis Sueciæ igno-
tæ ſunt; audio verò eum ſub ſignis copias
habere victrices, ſi quid mihi tu, princeps,
propoſueris, vnde tractationẽ iſtã ordiar,
id perſequar, nec eum Regem pacẽ detre-
ctaturũ ſpero, ſi ad iuſtas conditiones veni
atur. Ad hæc idẽ ipſe Michael Andreæ Be-
ginus, Moſci Conſiliarius. ad me cõfeſtim
à principe remiſſus: Vide, inquit, Antoni,
quanã hoc ratione effici poſſit. Nã vt prin-
ceps meus ad Sueciæ Regem mittat Lega-
tos, id nequaquam decet. Soliti enim e-
rant aliquando Sueciæ Reges, aut ipſa Fin-
landia Pleſcouienſibus, aut Nouogardien-
ſibus, qui ſunt imperio noſtri Principis ſub
iecti, tributũ pendere. Ego verò, inquam,
Id neſcio: hoc vnum ſcio, me duorum mil-
lium annorũ hiſtorias legiſſe, quibus con-
ſtat, Regnũ illud ſemper habuiſſe Reges,
qui nemini ſubderentur. Scio item Catho-
licum Regem ac Cæſarem, vti & Summũ
Pontificem, non ita multò anteà ad eũ mi-
ſiſſe Legatos: præterquàm, quòd ſi ratio ha-
benda eſt Sereniſsimi Regis Sueciæ, vxoris,
& filij, & illa ex Regio ſtemmate orta eſt,
& Princeps iam grandis natu eſt, cui, qui in
ter Chriſtianos principes primarij ſunt, vir
gines ſuas non detrectant nuptui dare. Ita-
que, quando nec Sereniſs. Sueciæ Rex for-
taſsis huc miſſurus eſt Legatos ſuos, nec tu
videris in id propendere, vt mittas tuos:
ſcribã ego per me ipſe eidem Regi, cui Sum
mus Pontifex non ſemel literas miſit, qui-
bus eum rogabat, (quod hactenus benig-
niſsimè fecit) mihi vt omnem in omnibus
fidem adhiberet. Quod cũ Moſcus non ſo-
lùm non abnuiſſet, ſed vt animi ſui propen
ſionem oſtenderet, addidiſſet, Mihi, quid-
quid pro eiuſmodi rebus tractãdis, aut ho-
minibus mittendis expendiſſem, ſe liben-
tiſsimè repenſurũ: exiſtimaui mihi facien-
dum, pro eo ac debeo, vt V. Maieſt. quã pri
mùm de omnibus certiorem facerem, ten-
taturus quacunq; ratione poſſem, vt hæ li-
teræ ad V. Maieſt. manus, quàm citiſsimè
hoc anni tempore fieri poterit, perueniãt.
Cùm autem ipſius Moſci rogatu ex Stari-
cia ad hunc Sereniſsimum Poloniæ Regem
in caſtra venirem, nũcius mihi allatus fuit,
de Narua ab exercitu Maieſt. V. capta, tùm
de Iuanohorod, Albo lapide, totaque Vi-
ca, quæ ferè Pernauiam cũ alijs arcibus at-
tingit, eadem fœlicitate in poteſtatem Ve-
ſtræ Maieſtatis redactis. Quæ omnia ad eã
pacis tranquillitatem in iſtis V. Maieſt. Re
gnis comparandam, non mediocre eſſe al-
latura momentum putantur: cùm vel ip-
ſe Moſcus ad æquiores conditiones deſcen
ſurus ſit; & quòd ad Sereniſs. Poloniæ Re-
gem attinet, faciliùs cum eo, ſumma animi
in gerendis negocijs moderatione fertur,
res illas veteres, & ſi quę reſtãt adhuc, quas
mihi V. Maieſt. olim referre dignata eſt,
vel forſan alia, quæ noua tractatione ege-
bunt, tranſigere poterit. Quod cũ factum
fuerit, videor mihi intueri animo ignicu-
los illos pietatis, qui à Spiritu ſancto, in V.
Maieſt. corde nõ ſemel excitati ſunt, in flã-
mam ingentẽ erupturos, quæ tenebras iſtas
errorũ diſpellat, pietatiq; locum auitũ, gra
tiſsimi erga Deum animi ergò, reſtituat; ſic
que Regnũ illud, quod eſt omnium maxi-
mum (nempè, ſempiternũ) V. Maieſt. ſibi,
ac populis ſuis comparet. Ceterũ, cũ apud
eundem Magnũ Moſcouiæ Ducem duos
Ordinis noſtri reliquiſſem, pollicitus ei
ſum, me quam primùm, (ſicut Deo volen-
te faciam) ad eum rediturum, vt reliqua ad
bonum cõmune, religionemque Catholi-
cam ſpectantia, ſi non abſoluero, ſaltem fir
miùs inſinuem. Nam & pro externis, atque
pro ijs, quos Summus pontifex, Venetique
mittent in Moſcouiam, fidem publicã, mi-
bi dedit, quibus in eius ditione Catholicã
religionem colere, & Sacerdotes habere
Catholicos poſſint. Dona item Sebellina-
rum pellium Summo Pontifici, per homi-
nem è noſtris miſit: meque à finibus regio-
num ſuarum vſq; ad eius aulam, honorifi-
centiſsimè in Pontificis Maximi gratiã de-
duci iuſsit: cõuiuioq; ſplendidiſsimo, om-
nibusq; humanitatis officijs accepit. Quæ
vti vera ſunt, ita nolui non ea ſcribere V.
Maieſt. vt intelligat, potentem eſſe Deum,
qui inflectere animos quantumuis duros
queat, quique ſoleat in multa patientia ex-
pectare etiam Moſcos, vt reſipiſcant.

Quod autem ad hoc negocium ſpectat, di-
ſpiciet Maieſt. V. nunquid mihi, ſi quid a-
liud effici anteà nõ poſſet, mandare velit,
quod ſinceriſsimè, & fideliſsimè agã: num
verò aliquem vtriuſque ditionis finitimũ
locum deſignari expediret, vt communi-
cato cum hoc Rege negocio, Legati, &
Moſci, & qui à V. Maieſt. mitterentur, ſic
conuenirent, vt pax inter omnes ſtatui poſ
ſet. In qua ſi quid Pontificis Max. auctori-
tas vſui eſſe V. Maieſt. cõmodis poterit, vi-
deo, non minimum pondus apud eũ prin-
cipem hanc eſſe habituram. Quoniam ve-
rò credo poſt duos menſes fore, vt ad Re-
gem Poloniæ Sereniſs. reuertar, ſummope
rè autem cupio pro eo, quod mihi Ponti-
fex Maximus mandauit, toti huic negocio
coronidẽ imponere: obſecro V. Maieſt. vt
mihi animum ſuum per literas quàm pri-
mùm aperiat. Ad eas verò literas, quas per
Sacerdotem è noſtris à pontifice Maximo,
& à Sereniſs. Poloniæ Rege de menſe Iu-
nio Vilna V. Maieſt. miſi, non dubito,
quin

quin reſponderit, quĩnũc paullò pòſt de ijs aliquid ſim accepturus, quod eius Sanctitati quàm primum mittere poſsim. Ex caſtris ad Pleſcouiam, die XX. Octobris 1581.

IOANNES BASILII MAGNVS Dux Moſcouiæ.

MISERICORDIA, & benigna clementia Dei noſtri, qui nos in Oriente exaltiſsimis præfecit, quiq; dirigit greſſus noſtros in viã pacis, eius Dei noſtri in Trinitate benedicti gratia, à Magno Principe. Imperatore & Magno Duce Ioan. Baſilij VVlodimiriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Imperatore Caſanico, Aſtracanico, Principe Pleſcouienſi, Magno Duce Smolenſcenſi, Tuerienſi, Tuchorienſi, Piermienſi, VViatcienſi, Bulgarienſi, &c. Domino & Magno Duce Nouogardienſi, terræ Niſouienſis, Czernouienſis, Rezanienſis, Roſtouienſis, Iaroſlauienſis, Bialoiezorienſis, & Domino hæreditario terræ Liuonicæ, Vdoricæ, Obdoricæ, Condinicæ, & totius terræ Seuerienſis, & Seberſcienſis terræ principe, & aliarum multarum terrarum Domino.

GREGORII XIII. PONTIFICIS Max. Nuncio, Antonio Poſſeuino.

SCRIPSISTI ad nos literis tuis per hominem tuum Andreã, veniſſe te in caſtra Stephani Regis incolumem, & cum Stephano Rege, ac Senatoribus, quæ noſtra Maieſtas præſcripſit, locutum fuiſſe, ac priuatim ab eis interrogatum, atque auditum: Stephanum autem Regem reſpondiſſe, & omnes Senatores dixiſſe, aliud tibi non eſſe in primis faciendum, quàm vt Andream Apollonium tuum ad nos mitteres qui nos de omnibus rebus certiores faceret, quas tibi Rex Stephanus reſpondendo dixiſſet. Te autem de Legatis Lituanicis Regi Stephano perſuaſiſſe, vt eos ad nos Stephanus Rex mitteret, vel Internuncium: quòd cùm aſſequi non potuiſſes, Regem Stephanum, in gratiam Pontificis Maximi Gregorij XIII. tibi acceſsiſſe, vt nobis Legatos ſuos ad aliquem locum (nobis idipſum facientibus) mitteret. Quam ad rem, tibi à Gregorio XIII. Pontifice Maximo mandatam, nos quoq; hortaris: vt, ſcilicet, propter pacem Chriſtianã noſtros Legatos mittamus, nó procul à nobis, in terram Nouogardienſem, aut aliò, data illis plena inſtructione: Rex verò Stephanus ad eundem locum mittat Legatos ſuos, pacis ſtatuendæ gratia: tu autem ad eundem locum ad Legatos noſtros cum Legatis Regijs venias, & agas nobiſcum de omni bono Chriſtiano, ac de pacis compoſitione. Quamobrem tuum Andream Apolloniũ miſiſti, vt eum audiamus. Nos igitur, vt ſumus Princeps Chriſtianus, ſemper optauimus, vt inter nos, & Stephanum Regem, ſanguinis ceſſaret effuſio, & initiò id voluimus: qua de re tibi, Antoni, omnia diſertè expoſuimus, ac poſteà vberrimas literas dedimus: cur, ſcilicet, inter nos, & Stephanũ Regẽ ſanguinis copioſior facta ſit effuſio. Propter pacem aũt Chriſtianã, & tuam admonitionem, & iniunctum tibi munus à Pontifice Maximo, & nunc, & poſteà volumus, vt Chriſtiani ſanguinis effuſio inter nos, & Stephanum Regem ceſſet. Quare, & ad conuentum, quà Velicolucũ Nouogardia eſt iter, inter Porcouiã, & Zauolociam, ad Iamũ Zapolſcij pagum, Legatos noſtros mittimus: data illis plena Inſtructione de omnibus ijs rebus, de quibus ad nos ſcripſiſti, loquendi, ac loquẽdo, & tractando ea cõfirmandi, quæ inter nos, & Stephanum Regem æquum eſt conſtituere. Tu verò, Antoni, Stephano Regi loquere, ac perſuade, vt Pleſcouia diſcedat, & exercitum ſuum vbique prohibeat ſanguinem Chriſtianũ effundere. Nos etiam exercitum noſtrum per omnia loca idem facere iubebimus, & ne prælium committatur vllum, præcipiemus, quamdiu noſtri Legati cũ Legatis Stephani Regis in conuẽtu mutuo aliquid rectè cõſtituerint, vt ex vtraq; parte effuſio ſanguinis Chriſtiani ceſſet. Miſimus autẽ per Zachariam Boltinum, antequam Legatos noſtros mitteremus, ad Stephanum Regem fidei publicæ literas, propter Legatos Stephani Regis. Tu itaque, Antoni, iuxta præceptum Pontificis Maximi, cum Legatis Stephani Regis venias ad eundem locum, inter nos, & Stephanum Regem, cum noſtris Legatis pacem compoſiturus: & cogites, quanam ratione tuis cõſilijs, effuſio ſanguinis Chriſtiani inter nos in Chriſtianitate ceſſet, reſque ad pacem deducatur, & in poſterum quoque fiat immobilis. Ac quàm primũ noſter prodromus, cum noſtris fidei publicæ literis, ad Regem Stephanum venerit, Rex quoq; Stephanus eundẽ prodromum, cum literis publicæ fidei pro Legatis noſtris, quàm primùm remittat, quas literas noſtri ſequentur Legati: & cum Stephani Regis Legatis, ac noſtris, inter Porcouiam & Zauolociam, concurras ibidem, negocia pacis tractaturus, & cõſtituturus. Interim noſtri Legati cũ noſtra Inſtructione, & plena præceptiõe, eunt celeriter Nouogardiã, expectaturi Nouogardiæ Stephani Regis literas paſſus: literas autẽ fidei nos per Legatos noſtros mittimus, vt ſciatur, ea, quæ in conuentu illo egerint Legati noſtri, cum Legatis Stephani Regis, eſſe volun-

tatis noſtræ. Stephanus quoque Rex Legatis ſuis ſimiles fidei literas tradat, quibus liqueat, ea, quæ egerint Legati eius, cum Legatis noſtris, eſſe volũtatis Stephani Regis: vt & noſtris, & Stephani Regis Legatis tecũ, qui Legatus es Pontificis, in conuentu illo, de omnibus negocijs ſtatuere, & confirmare liceat, quò inter nos in poſterum firma, fraterna amicitia, & ſocietas cum Stephano Rege ſtabiliatur immobiliter. Scriptæ in Imperio noſtro, in aula Slobodienſi, anno 7090. Menſis Octobris die 23.

IOANNI BASILIO, MAGNO *Moſcouiæ Duci. Antonius Poſſeuinus.*

MIſi Serenit. tuæ, cùm primùm ad Stephanum Regem perueni, Andream Apollonium noſtrum, cum literis meis, quibus ſignificabam, quãtoperè tuis rationibus conſulturus eſſes, ſi quàm citiſſimè ad propiorem locum, quàm Moſcua ſit, Legatos mitteres tuos. Quem ad lòcum darẽ operã diligenter, vt ſuos item Legatos Stephanus Rex mitteret: cum quibus omnib' ipſe quoq;, Deo iuuãte, ad pacis tractationem abſoluendam conuenirem. Verùm, quoniam pollicebar etiam Serenit. tuæ, me quàm primùm aliquid reſponſi à Stephano Rege elicere potuiſſẽ, ad ea, quę mihi in itinere ad eius epiſtolam reſcripſiſti, id ad te miſſurum: literarum autem earundem alterum exemplar ſtatuebam ad te mittere, quas per Andream Apollonium miſi, vt ſi quid illi, vel inter militum excurſiones, vel in reliquo itinere accidiſſet, ad te tamen meę peruenirent: neutrum ſanè præſtare potui, quamuis id ſedulò curauerim. Nec enim Stephanus Rex reſpõdere aliquid voluit reſponſioni tuæ, inquiens, iſta terendo tempori inſeruire: cũ bellum re ipſa, non verbis, ſit omninò cõtinuandum; aut ſi ad iuſtas pacis conditiones deſcenderis, pacem ipſe ſtabilem, ac firmiſsimam, non vllam autem aliam amplecti velit. Intereà verò, dum hæc agerẽ, ſuperuenerunt in hæc caſtra noui milites, atq; alius puluis, & globi tormentarij: quare in Ciuitatem ipſam Pleſcouiam iterum ſummo conatu irrumpere ſtatutum fuerat. Sed pro viribus egi, ne id hactenus fieret: Summi primùm Pontificis vſus auctoritate: deinde ſiſtens me quaſi Vadem ipſi Stephano Regi, te ea, quæ mihi à te, ac tuo nomine à Senatoribus tuis promiſſa ſunt, nulla arte, vel cunctatione, ſed Chriſtiana ſinceritate ſic eſſe præſtiturum, vt reliquis omnibus Chriſtianis Principibus nulla vnquam fidei, vel promiſſionum tuarum ſuſpicio inijci poſſit; mihi autem Tabellarium meum cum celeri reſpõſo te remiſſurum. Qui quoniam ad hanc vſque diem non venit (quæ quidem dies iſti itineri faciendo, homini præſertim currenti, ſatis ipſis eſſe futura putabatur) angor animi vehementer, quòd cùm me non ſatis veracem ſuſpicari poſsint, fortaſsis iam minorem in ipſa pacis tractatione fidem adhibebunt, quæ tamen tuis rebus non inutilis futura videbatur. Quòd ſi tu ea reſpondiſti, quæ maximè ad tranquillitatem rerum tuarum comparandam reſpondiſſe te credo; meus verò Tabellarius quàmprimùm redierit, enitar id, quod Summo Pontifici, ac mihi optatiſsimum eſt, ne Chriſtianus ſanguis ampli' effundatur. Sin minus, audio, non ſolùm, vel nunc, vel primo Vere maximam ſtragem hominum futuram, verùm etiam, quod anteà tibi ſcripſi, huius exercitus latiſsimam in tuas pacatas regiones excurſionem ac vaſtationem. Quod rurſus prædictum tuæ Serenit. volui, ne Pontificis Maximi ſtudium, aut operam meam tibi vnquã defuiſſe, (ſi quid ſecus acciderit) intelligas. Scito autem, me certè difficillimè conſequi potuiſſe, vt has tibi literas mitterem: miſiſſe autem in Sueciam alias literas, vt ordiri ex me pacis illam tractationem poſſem, quæ dignitati & quieti tuæ ſit, (vt ſpero) commodatura. Deus te ſua gratia, & cœleſtibus donis vberrimè cumulet. Ex caſtris Stephani Regis; ad Pleſcouiam, die *22*. Octobris, *1581*.

IOANNI BASILII, MAGNO *Moſcouiæ Duci, Antonius Poſſeuinus.*

ANDREAS Apollonius, quem Serenit. tuæ cum meis literis miſeram, heri cum Zacharia Boltino Internuncio tuo redijt, quorum vterque mihi literas tuas, pietatis, ac pacis deſiderij plenas reddidit, quæ me in Chriſto Ieſu magna lætitia affecerũt: cùm tu ob Dei honorem (ſicuti Chriſtianum Principem decet) Chriſtianorum Paſtoris Gregorij XIII. auctoritatem magnifacias, & conſilium de pace, ac fœdere cum Chriſtianis Principibus ineundo libẽter ſequaris. Ego verò ipſas Serenit. tuæ literas ſtatim perlegendas Stephano Regi curaui: quem, antea pluribus rationibus, & ipſa Pontificis Maximi auctoritate permotum, ne ampliùs ſanguinem funderet, nec maiore hominũ cæde expugnationẽ Pleſcouiæ tentaret, nunc Boltini tui aduentu, ac reditu ipſius Apollonij mei, faciliùs adduxi, vt ad omnia quæ æquiſsima futura ſint, ſe attemperet. Quamuis nulla ei ratione perſuaderi potuerit, vt exercitum ex

tua

tua ditione deducat, priuſquam ſincera, & immobilis pax fiat. Sæpè enim pro certo mihi affirmauit; niſi pax fiat, ſe hac hyeme in iſtis prouincijs exercitum, cum generali eius Duce Ioanne Zamoſcio, magno Regni Poloniæ Cãcellario, relicturũ: Philonem autem Velicoluci cum magna militum manu, ceteroſq; Præfectos alias in arces, vicinas impoſiturum: ſe verò, excurſurum in Lituaniam ad maiores copias comparandas, quas primo vere in regiones tuas interiores inducat. Quamobrem quantò maturiùs accedent Legati tui magni ad locum, à te conuentui Legatorum, & mihi aſſignatum, & ad proponendas eas, quæ ſperantur, pacis conditiones, tantò minùs vaſtationis fiet, aut ſanguinis ſundetur: reſtituetſq; his omnib' regionib' tuis optatã, ac certè neceſſariam tranquillitatem. Vt verò Legati tui magni Zapolſciam tutiùs veniant, curaui, vt ſtatim Boltinus tuus vnà cum fidei publicæ literis, Stephani Regis remitteretur. Ego verò Nouogardiam vnà cum Boltino mitto Baſilium Zamoſcium, quem Senatores tui nouerunt, vt quã citiſsimè ad me literas à Palatino Nouogardienſi, vel à Legatis tuis magnis afferat: quibus certior fiam, quo loco & die eos in itinere conuenire potero, ac cum ijs agere de ratione, qua ipſi quoque Stephani Regis Legati, ſine impedimento, aut damno, cum ijs quàmprimùm conueniãt, cum quibus ipſe operam, & officium meum omnibus (vt mihi ſcribis) cõſilijs ad pacificationem ſedulò interponã. Quapropter vbi Baſilius meus redierit, ſtatim me dabo in viam Porcouiam versùs, vlteriuſque progrediar, vbicunque intelligam, id pacis celeriùs conficiendæ negocio magis expedire. Intereà tuam Serenit. precor, vt ſibi perſuadeat, me nullum fideliſsimæ, ac Chriſtianæ ſinceritatis officium prætermiſſurum, quod huic Rei ſtatuendæ, ac Chriſtianæ paci confirmandæ conducere poſſe exiſtimabo. Dominus Ieſus Serenit. tuam, cum omnibus tuis fœliciſsimam reddat. Ex caſtris ad Pleſcouiã die XVI. Nouembris *1581.*

STEPHANVS POLONIAE REX, IO. Baſilij, Magno Duci Moſcouiæ. Ex Rutheno idiomate.

A Magno Principe, Dei gratia, Stephano Rege Poloniæ, & Magno Duce Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ & Principe Tranſyluaniæ, &c. Ioanni Baſilij Principi Ruſsiæ, & Magno Duci VVlòdimirienſi, Moſcouienſi, Nouogardienſi, Caſanenſi, Aſtracanenſi, Pleſcouienſi, Tuerienſi, Permſcienſi, VViatſcienſi, Bolcharienſi, &c.

DEDISTI ad nos literas per Prodromum tuum Zachariam Boltinum, ſignificans, miſiſſe ad te Sanctiſsimũ, & Maximũ Paſtorem Gregorium XIII. Pontificem Romanum, Nuncium ſuum, Antonium Poſſeuinum, qui certiorem te per literas fecerit de ijs rebus, de quibus ad pacẽ nobiſcum ſtatuendam eſt locutus. Te verò pacis Chriſtianæ gratia tuos Legatos allegaſſe, ad conuentum habendum inter Porcouiam, & Sauolociam, via Velicolucenſi, ad Iamũ Zapolſcij, data plena illis inſtructione, de omnibus rebus ſtatuendi, & confirmandi. Literas quoq; fidei per eoſdem mittis, tuæ voluntatis illa eſſe declarans, quæ tui Legati cum noſtris egerint in eo conuẽtu. Nos verò hortaris, vt ad eundem locum cum eiuſmodi literis noſtros mittamus Legatos: quo & noſtris, & tuis Legatis cum Nuncio Sanctiſsimi, & Maximi Paſtoris Pontificis Romani P. Antonio Poſſeuino, in conuentu illo de omnibus rebus loqui, & confirmare liceat: vtque nos Pleſcouia diſcedamus, & exercitum noſtrum ab effuſiõe ſanguinis Chriſtiani prohibeamus; id quod fieri non poteſt, antequàm inter nos, & te confirmatio fraterni amoris, & amicitiæ ſanciatur. Nos autem vt ſemper, ita & nunc animum noſtrũ voluntate Dei omnia ſcientis obfirmamus, vt cum Principibus Chriſtianis, ac tecum, ob Reipub. Chriſtianæ bonum, amicè, ac tranquillè viuamus, & effuſionem ſanguinis Chriſtiani vitemus: quã ad rem nunquã, ſine iuſta cauſa, accedere voluimus. Quare & ſæpiùs tibi disertè declarauimus propenſionem noſtram ad pacem, propter Chriſtianam tranquillitatem; ſiquidem tu, quod ad te attinet, ſincerè ac iuſtè aceeſſaris. Iã verò, poſt tuam ad nos Internuncij allegationẽ, eâdem erga pacem Chriſtianam propenſione noſtra, mittimus Legatos noſtros eum ad locum, quem tu deſignaſti, Iamũ Zapolſcij, inter Porcouiam, & Zauolociam, dedimuſque ijſdem integram Inſtructionem, ac facultatem de omnibus rebus, quibus pacem ſtatuere, & reliqua omnia componere, atque ad exitum perfectum deducere, ac concludere, ita vt par erit, valeant. Literas quoque fidei publicæ, Legatis tuis, per eundem Internuncium tuum Zachariam Boltinũ, mittemus, quales habere voluiſti, quibus liberè eò veniant, atque inde redeant, vnde voluerint. Quod autem ſcripſiſti, vt Pleſcouiam diſcedamus, & exercitum noſtrum ab effuſione ſanguinis prohibeamus, id quod etiam à nobis P. Antonius Poſſeuinus nomine Summi Pontificis diligenter petijt (vt ſcilicet in gratiam eiuſdem Summi Paſtoris Romani Pontificis id faciamus) nos id, quemadmodum

decet, maximi facientes reſpondimus, & indicauimus, quid in hac repræſtare poterimus: illud intereà curantes, ne nobis ipſis, & actionibus noſtris detrimentum aliquod concilliemus. Ac tamen hoc in eo præcipuè ſitum eſt, vt tui Legati quàm primùm ad locum à te aſsignatum, cum plena ſacultate, & inſtructione approperent, cum ijs conditionibus, quibus acquieſcere poſsimus: cùm & nos nulla mora interpoſita, Legatos noſtros eodem mittamus: dimittamus autem illicò tuum iſtum celerem Internuncium. Ex Caſtris noſtris ad Pleſcouiam, Anno à Chriſto nato 1581. menſis Nouembris, die XVI.

IOANNI ZAMOSCIO ANTOnius Poſſeuinus.

QVATRIDVÒ poſtquàm è caſtris diſceſsimus, huc venimus: cùm is, qui comes itineris ſuerat nobis adiunctus, imperitus harum viarum, per flumina periculoſa, diuerſaſque vias nos circumduxiſſet. Præierat enim D. Zebridouius, vt equitatum obuiam Moſcis Legatis præmittendum cogeret. Sicque Diuina prouidentia eò nos tutiùs deduxit, quàm ſi eos equitès habuiſſemus, qui nobis ſuerant attributi. Sed bene habet, quòd Coſaci longiùs aberant. Poſtridie eius diei, quàm huc venimus, ſuperuenère Legati Regij, heri verò, inclinata iam die, D. Zebridouius Opacã verſus ad Soletz equitatum præmiſit: cùm per varios tabellarios, ne aliquam Moſci ſuſpicionem conciperent, eos admonuiſſem, vt propè Biſcouicium nos eſſe intelligerent: quo in loco ne ſoli commoraremur, ac verò tantiſper hic maneremus, ſecuti ſumus Illuſtris Palatini Braslauienſis conſilium: qui cùm iſthuc tabellarium mitteret, nolui non pauca hæc ſcribere: ſimul rogans, V.D.M. vt iubeat eum Coſacum (quem Nouogardiam à me miſſum, Moſci ſuſpicati ſunt ſalsò, auctorem ſuiſſe plagæ comburendæ, & cædis ingentis patrandæ) ad nos Zapolſciam mitti, quemadmodum Sereniſs. Rex mihi ſe ſacturũ pollicitus eſt. Neq; enim ipſi cauſæ, de qua conueniemus, parum commodabitur. Cæterũ non deſpero bonũ ſuturæ tractationis noſtræ exitum, quod etiam iſtis in caſtris hæretici Miniſtri, quos ſummoperè odit Deus, non ampliùs perſtrepent: qui neque à Deo ſunt miſsi, nec vllam verbi Dei prædicandi auctoritatem habent. Quod ſi effecerit V.D.M. ſciat eum, qui finxit oculum, quique noſtras actiones, & cogitationes intuetur, atque altiſsimè conſiderat, non defuturum ijs cœptis, quæ ad ipſius gloriam ſinceriſsimè referentur. Vt verò ſemper de ſalute V.D.M. ſollicitus ſum, ita obſecro eã enixè, vt ſibi non tam forſan ab hoſtibus, quàm ab alijs caueat. Quid me ita ſcribere faciat, ſi quærat, equidem neminẽ poſſem prodere, ſed res eſt plena timoris amor, & reuerentia, qua interiore eam in Domino proſequor. Vtinam Deus illam omnibus veris donis, & ſolidiſsimo honore cumulatam diutiſsimè ſeruet incolumem. Amen. Ex Monaſterio B. Virginis, quod iam Monaſterium non eſt ampliùs, in Koroczinitzi die V. Decembris 1581.

IOANNI BASILII, MAGNO Moſcouiæ Duci, Antonius Poſſeuinus.

MAGNI Serenit. tuæ Legati, qui huc in Pagum Biſcouicium heri peruenerunt, in quo eos expectabam, tibi ſignificabũt, quid ſatis lõgi inter nos colloquij heſterna die fuerit. Ego verò, vt debito Legationis & officij erga te mei ſatisſacerem, antequàm hinc longiùs diſcederem, exiſtimaui mihi faciendum, vt non ſolùm me tibi reuerenter inclinarem, omniaq; à Deo bona Serenit. tuæ precarer, verũ etiam inſtructionis eius exemplum ad te mitterẽ, quam mihi Stephanus Rex ſuo chirographo, ſignoq; munitam tradidit, cùm ab eo nouiſsimè diſceſsiſſem ex caſtris. Ex hac enim, quinam ſit eiuſdem Regis de pace animus propemodùm intelliges, facileque cognoſces, nihil à me prętermiſſum ſuiſſe, quo illi ſuaderem, vt exercitũ ex regione tua, pace quã primùm compoſita, deduceret. Verũ enimuerò, vt dubito, vel peccata hominũ, diuturnius, & grauius flagellũ cõmerita, bellum producent: aut niſi pro ea, quę in pectore tuo reſidet pietas, delibe res de aliquibus rationibus tuis adhuc potiùs remittere, quã vt Chriſtiani ſanguinis plus effundatur; vel deniq;, niſi Deus ipſe, multiformi ſua ſapientia, Stephano Regi liquidiùs declaret, nolle ſe, vt hoc bellum continuetur: erit mihi, ceteriſq; fidelibus tuis plùs quã putabatur laborandum; præſertim ſi Stephanus Rex primo vere exercitu aucto, Regeque Sueciæ altera ex parte eodem tempore bellum gerente, pergat in incepto. In quo, ſi nihil aliud promoueretur, certè miſerandũ, & horribile ſpectaculum erit, quidquid vbique Nouogardiam vſque (ne dicam vlterius) cernitur. Templa enim diruta, vel in equorum ſtabula conuerſa ſunt, vbi ſaltem Diuini nominis laudes exaudiebantur. Imagines piæ in ignẽ impiè proiectę, vel ſcõmatis, & ludibrio ab ijs habitæ, qui Cœlites ipſos vix membra eſſe Chriſti agnoſcunt. Hominum & puerorum cadauera paſsim iacent, & ab ipſis iam equis in itinere atteruntur. Nec deſunt vtriuſq; ſexus imbellium ruſticorum

cædes,

cædes, & raptus, ad quos ruſticos in ſyluis venandos, relicta ferarum venatione auidiſsimè diſcurritur. Virgines ſtuprantur, & turpius etiam violantur. Incendia verò latiſſima viſuntur, incredibili cum tuę ditionis vaſtatione, quæ vbiq; agricolarum, & iumentorũ defectu iam ſylueſcit, nullo cũ fructu: difficiliore autem ad multos annos aduenarũ commercio cum tuis. Quæ quãuis ipſi Stephano Regi ſummoperè diſpliceant, nec propterea cum ijs, quos copijs præfecit, deſiſtat, his rebus omnia, quæ poteſt adhibere remedia: difficillimum tamẽ eſt, tam ingentẽ exercitũ, ad quẽ plurimi concurrerunt externi, ac voluntarij milites, in vaſtitatibus iſtis in officio continere. Sed & ego eadem, quæ Magni tui Legati, Serenit. tuæ nomine, mihi narrârunt, ac multò quidẽ plura, voce ac ſcripto retuli. Verùm quod ante triennium in Comitijs Regni Varſauiæ de obtinenda Liuonia decretum eſt, promiſſæq; à tuis Legatis magnis poſtremæ conditiones, Vilnæ: ſumptus quoq; bellici, quos propterea hoc etiã anno feciſſe Stephanus mihi Rex obiecit: expugnatæ verò à Sueciæ Rege non paucæ arces, quas tu obtinebas: copijs añt, quas Stephanus Rex in Caſtris ad Pleſcouiam reliquit, ſtipẽdium perſolutum, & ad annum vſq; aſſignatum ad bellum continuãdum: dubium porrò, in qno animus Regis verſatur, ne ſemper noua belli materia præbeatur, niſi Liuonia tota ceſſeris: ac iuſiurandum ab eo, cum Regno inauguraretur, pręſtitutũ, de Liuonibus in libertatem aſſerẽdis: quodq; tu (vt dicunt) fœderis tempore, anteà quidem Sigiſmundo Auguſto Rege, Pólociam; deinde Henrico Rege, Pernouiam inuaſeris: nec verò videatur ſuturum, vt data occaſione conquieſcas, & à bello abſtineas: rationes illæ ſunt, quibus ſibi in propoſito omninò perſtandum Stephanus Rex dicit: aſſerens, quamuis hactenus Pleſcouia à ſe capta nõ ſit, obſidione tamẽ ita ſe illam pręſſurum, vt in ſuas manus veniat, niſi quàmprimùm pax componatur. Scire enim ſe magnas Ciuitates, vt ſanguinis effuſioni parcatur, hac ratione eſſe expugnãdas: cũ & fęlicis memoriæ auus tuus, ipſo quidem (vt aiunt) fœdere vigẽte, Nouogardiam nnn vnius anni, ſed ſeptennij obſidione redegerit in ſuam poteſtatem. Quamobrem ſi poſt omnem diligentiam, & fideliſsimam certè ſinceritatem à me adhibitam, Stephani Regis Legati magni ad eas conditiones non poterunt deſcendere, quas tu cuperes: vel tui Legati magni à te non attulerunt ampliora mandata, quàm ex eorum ſermone hactenus videor mihi potuiſſe colligere: ipſe, tua cum gratia & voluntate, Deo iuuante, excurram ad te, vt ſi quid aliud iniri conſilij queat ad reliqua abſoluenda, id eodem volente Deo, fiat. Idcirco tuam Serenit. rogo, vt vbi apud nos actum de tota re fuerit, digneris iubere, mihi vt ad Serenit. tuam redeunti benignus, ac tutus ille aditus pateat, quem fidei publicæ literis Pontificis Maximi Legatis, ac Nuncijs pollicitus es. Ieſus tuam Serenit. omni gratia, & benedictionibus cumulet. Ex Biſcouiclo pago, duobus milliaribus Germanicis prope Porcouiam tuam, die VII. Decembris, 1581.

STEPHANO POLONIAE REgi, *Antonius Poſſeuin⁹.*

EX Corocinicio, vbi Monaſterium erat, ſcripſi ante quatriduum Maieſt. Veſtræ: deinde in Biſcouicium pagum, Moſci Legatis, & mihi aſsignatum, mecõtuli, cùm ex itinere Percouienſes egregiè nos ferreis globis ex turribus ſalutaſſent. Poſtridie verò, cùm eò perueni, Legati Moſci ſatis maturè, ne expectato quidem Opocæ Regio Maieſt. V. equitatu, ſuperuenere. Qui me Magni Ducis nomine (vt ſolent) pluribus verbis conſalutantes, accuratè interrogârũt, ecquid à V. Maieſt. de pacis conditionibus deliberatum fuiſſet. Ad quæ, cùm id, quod res eſſet, reſpondiſſem: ceterùm præter Liuoniæ reſtitutionem, ac quędam alia, arces nempè captas eſſe retinendas, ob bellicos ſumptus: neſcire me ſi quid aliud V. Maieſt. Legati haberent in mandatis: interdum identidem vnum illud verbum proferebant. Veliki, Veliki, magna ſunt hæc. Cùm verò paulò pòſt ſeſe veniſſe ea cum poteſtate referrent, vt eadem, quæ Maieſt. V. attuleram, firmarent, & ad effectum adducerẽt: ego autẽ dixiſſem, niſi Liuonia cederent, nulla me ratiõe intelligere, quorſum vtriſq; Legatis, ac mihi aliquò eſſet conueniendum: illicò Beginus, Andreæ Begini frater, ſecundus Legatus ſubdidit: Et eſt quiddam aliud, quod afferimus, quod cùm à me petijſſent, vt reticerem, nec verò præ illo, quod à V. Maieſt. petitur, magni momenti ſit, ſpero Maieſt. V. in bonam partẽ accepturam, ſi tantiſper illud reticuero, dum in conuentu proponetur. Sic enim expedit, vt fidem meam illis præſtem, quã illibatam Veſt. quoque R. Maieſtati ſeruabo. Præſcriptos autem illis in proponendo gradus, (ne dicam terminos) fuiſſe, ex eo etiam intellexi, quòd nunquam ijs exciderunt hæc verba, ſuo more loquentibus: Quandoqnidem, Antoni, Princeps noſter demiſsior factus eſt; elatos autem deprimit Deus: æquũ eſt, vt Stephanus Rex modũ imponat ſuis petitionibus:

tu verò, ſi qua in re videris hærere nos pertinaciùs, de ea nos admoneas. Sed vt prorſus Liuonia Magnus Dux cedat, cui & commercia cum alienis gentibus, ac præcipuè amicitia cum Summo Pontifice, & Chriſtianis Principibus colẽda ſit, fieri nõ poteſt. Sed Stephanus Rex contentus ſit ea, quæ tradetur, parte, ne, cùm totum voluerit, ne partem quidem illã fortaſſis poſteà conſequi poſſit. Quid verò ad hęc reſponderim, quidq́; conſilij in re præſenti ceperim, cũ illi Tabellarium de ſuo in Biſcouicium aduentu, Magni Ducis mandato, in Moſcouiam eſſent miſſuri: cognoſcet V. Maieſt. ex adiuncto literarum exemplo, quas eidẽ Magno Duci miſi: vt ſi longior noſter Legatorum conuentus haberetur, ipſe adhuc ad alias conditiones Legatis ſuis proponendas adigeretur, paxq́ue Deo iuuante, quàm primùm fieret. Poſtridie autem eius diei, cũ ad hunc pagum veniremus, malè habebat illos, quòd neque in Porcouiam arcem ingredi, neque neceſſaria capere poſſent. Verùm denique rationibus, ac neceſsitati paruerunt: quòd necdum pax eſſet, nec fidei publicæ literæ à Veſtra Maieſtate acceptę, quibus illi nitebantur, eò ſpectarent, vt eo prætextu obſeſsi, aut opem, aut conſilium aliquod afferrent. Cùm verò de ijs quæſiuiſſem, num ſi paucorũ dierum ipſe inducias inter exercitũ V. Maieſt. & obſeſſos tentaſſem, id ipſi Magni Ducis nomine ratum habere poſſent: ſic quidẽ, vt interim nemo ex obſeſsis arcibus egredi, nemo eas ingredi poſſet: ſe eiuſmodi facultatem non habere dixerũt. Quãobrem poſteà nihil mihi negocij ampliùs faceſsiuere, cũ ſępè viderentur anteà mirari, cur V. Maieſt. exercitus tempore tractandæ pacis aliò non deduceretur. Sed & cùm occaſione oblata innuiſſem, inaudiuiſſe me, à V. Maieſt. propoſitum fuiſſe, vt Sereniſsimus Sueciæ Rex inter ipſas pacis conditiones admitteretur, haud commodè reſpõderunt. Quamobrem credo vix eam rem habiturum inter reliqua locum. Porrò hîc biduum ſubſtitimus, quòd Legati V. Maieſt. antequam huc perueniſſemus, literas mihi ſcripſiſſent, quibus Iamum in Zapolſcia combuſtum fuiſſe, cœnobium autem eſſe in ditione V. Maieſt. ſignificabant, cui ruſtici iſti iam iureiurando erant obſtricti: in quo niſi Moſci vellent conuenire, Paderouiciũ ſaltem pagum deligerẽt, procul hinc tredecim paſſuum millibus, quem ad locũ omnes conuenturos dicerent, licèt octo, decemúe tantùm domus in eo extarent. Cui rei cũ Legati Moſci ſtatim aſſenſiſſent, qui in ditionem V. Maieſt. ſe ingredi non poſſe affirmaſſent, admoniti à Ducibus, ſeu pręfectis quibuſdam equitum Polonis, qui huc nos adduxerãt: Bolcinũ hinc quatuor Verſtis abeſſe, cõmodum, & cuius in vicinia non rari ſunt pagi, propoſuere Legatis V. Maieſt. locũ illum: ſi vellẽt, eò ſe ituros, ſin minus Paderouiciũ ab illis propoſitum ſe petituros. Quorũ dum reſponſum expectamus, ꝙ hodie ad priores meas literas miſerunt: immutata eorum conſilij ratio eſt, vt ſcilicet in Iamũ eamus: quò quidẽ licèt ſtatim Moſci me audito ſtatuerint ſummo mane craſtina die proficiſci, nõ potui tamẽ non dolere, vel immaturè res prouideri, vel alijs tribui, quod in eoſdem aptiùs cadit. Mitto autem V. Maieſt. & eorum Legatorum V. Maieſt. ſchedam, ac quidquid illis reſpondi. Quòd ſi fortaſſis illi dubitârunt, iſtos Magni Ducis Legatos, propiùs quàm par erat futuros eſſe Porcouiæ, id proſpectum (antequam ipſimet aliud proponerent) oportuit. Sed fortaſſis poſthac iſta melius prænoſcent, atque in rem conferent.

IAM cũ nobis craſtina die, vel perendie cum Legatis V. Maieſt. conueniendum ſit: poſsimq́; vereri, Liuonia vniuerſa Moſcũ non ceſſurũ: obſecro V. Maieſt. vt me quã citiſsimè certiorem faciat, num ſi ſoluto conuentu Liuonia cedere noluerint, ego in Moſcouiam rediens ex me agere debeã, vt Moſcus vel hos, vel alios Legatos Comitiorum tempore Varſauiam ad V. Maieſt. remittat; an verò hinc id ipſum Moſcoà me ſcribendũ ſit, vt hoſce Nouogardię tantiſper detineri iubeat, dum tempus veniendi appetat. Negocium enim hoc, quod ad Decretũ Reipublicæ de obtinenda Liuonia pertinet, priuſquã arma deponãtur, aut tum habebit liquidiorẽ declarationẽ, aut Moſcos Varſauiæ præſentes ad ſolidiorem deliberationem adiget, ſi Ordines Regni in eodem perſtantes viderint. Veſtra porrò Maieſt. ſapiens eſt, quæ nouit momẽta temporum, quæq́ue cernit, quantam in Regno ſuo molem habeat rerum aliarum explicandarum, quibus ſtatuendis nõ minore iureiurando obſtricta eſt, quàm Liuonię obtinendæ: quã tamen fortaſsè Deus ijs tradere totam non vult, qui ſeſe tradere totos in eius obſequiũ nolunt. Ipſe V. Maieſt. vberrimam ſuam gratiam, ac denique cæleſtem gloriam impertiat, quæ plus omnibus Regnis, ac Mundo ipſo exoptanda eſt. Ex Cziſſenka pago, die XI. Decembris, *1581.*

LEGATIS REGIIS POLONIAE,

Antonius Poſſeuinus.

ANTE horam accepi ſchedulã Veſtrarum ILL. DD. qua mihi ſignificant, ſeſe omninò ſtatuiſſe non progredi vltra Iamum Zapolciæ pagum, quidquid anteà

ſecus

ſecus deliberaſſent, atq; ideò ipſæ nobis diligenter eò iter facientibus propoſuiſſent, de Paderouicio pago potiùs deligẽdo: quãdoquidem, vt ſcribebant, Iamum à Coſacis ſic erat combuſtũ, vt ne ſtipes quidem equis alligandis circumquaq; reperiretur; nec verò in tota illa vicinia, quidquã eſſet, quod hoc mẽſe Decembri nobis tegendis, hominibus verò, & equis ſuſtentandis haberi poſſet ad manũ. Quæ noua DD. VV. Illuſtrium deliberatio licèt viſa ſit non vſquequaq; commoda, facillimè tamen Magnis Moſci Legatis perſuaſi, vt craſtina die ſummo manè cũ hac hora iam adueſperaſcat, Paderouicium verſùs vnà mecum ſe in viam dent, eò verò vlterius proficiſcantur, quò magis VV. DD. Ill. collibebit. Nam q̃ ad me attinet, in cuius gratiam ſe Paderouicium, ne mihi deeſſet hoſpitiũ, delegiſſe nunc deniq; ſcribunt; non eſt quòd valdè doleant, cui & reliqua, & bonus itineris Dux ſic penè hactenus, inter medios exercitus, & globorum ferreorum eiaculatiões defuerũt, vt niſi in vnã ipſius Dei voluntatem inſpicerẽ, mentemq; Pontificis Maximi optimã præ oculis haberem, quæ tota nullũ ad priuatum cõmodum, ſed ad Chriſtianã pacẽ ſpectat, alia quoq; mihi iuſtior immutandi conſilij ratio ſubeunda erat. Quòd verò VV. DD. Ill. pertinacia horum Moſci Legatorum fieri putant, quò minùs in Iamũ recta proceſſerint, certè, vt ne quidem pro ſexcentis Poloniæ Regnis mẽtiar, ita fateor in hac eorum bidui cõmoratione nullam noxam, ac ne minimam quidẽ pertinaciæ ſuſpicionem me in illis agnouiſſe: cùm neq; in Spaga, vel Solcz expectato Regio equitatu (qui per duos Tabellarios illis fuerat promiſſus) ſtatim acceptis literis meis in Biſcouicium magnis itineribus Nouogardia accurrerint; nec ipſi quidq̃, niſi ex literis, ac propoſito VV. Ill. DD. decreuerint. Quantoperè vero Iuri gentium (ne dicam, pietati Chriſtianæ, ac Regiæ) conſulatur, quòd illi mecum inter Coſacorum ſtationes, & militum aliorum, à quibus ſemper aliquid illis adimitur, relinquuntur, nullo cũ pręſidio, nullo item pro equis ſaltem collecto pabulo, quod ſaltem pecunia poſſet comparari, cũ nulla eis facultas danda ſit, vt ſibi neceſſaria excurrendo conquirãt, iudicium eſto VV. DD. Ill. pręterquam, quòd ſi vera ſunt, quæ nobis de Iamo ipſemet à nemine requiſitę ſcripſerunt, nõ video, quantoperè ad rem faciet, vt ſub dio maneamus diem ac noctem equites penè ſexcenti: vel ſi Legati procul ab ſe aberunt, quantum temporis breuiſſimis hiſce diebus deteretur, antequã ſimul ad me cõueniant: cùm vt celerrimè res expediretur, & Sereniſſ. Rex, & ratio temporis, & reliqua omnia poſtulare videantur. Vt vt igitur res habeat, venimus Deo Duce, qui iam vnicus (vt ita dicã) Priſtauus eſt noſter, cùm interim nihil amiſſum temporis ſit eliciendis ijs rebus, quas paci tractandæ non incommodas fore, VV. DD. Ill. intelligent. IESVS VV. DD. Ill. ſua ſapientia, & deſiderio ſincero ſuæ ſanctiſsimæ voluntatis impleat. Amen. Ex Cziſſenka pago, die XI. Decembris, 1581. Ad veſperam.

IOANNI ZAMOSCIO, ANTONIUS Poſſeuinus.

PAVCAS ante horas accepi literas V. D. M. octauo huius menſis datas, quibus eò breuiùs reſpondebo, quòd quæcunq; Sereniſſ. Regi ſcribo, ſic mitto ad V. D. M. manus, vt & ea perlegere; ac ſi quid ei venit in mentẽ, proponere eius Maieſtati queat: ad quam non dubito, quin ſtatim eaſdem omnes meas obſignatas proprio in faſciculo ſit miſſura. Quæ autem mihi ſcribit V. D. M. de cæſis quibuſdam ſub ipſis Pleſcouiæ mœnibus, & captis decem nobilibus, quorũ primarius Petrus Koltovvski aiebat, copias cogi ad Nouogardiam, ferendæ opis Pleſcouiæ cauſſa, eadem Legatis Moſci legenda curaui. Ipſi verò mirari, quid iſtud eſſet de copijs, quæ cogerentur. Quicquid autem id ſit, certè huiuſmodi literæ, ſi identidem ad me mittantur, quæ vera contineant, incommodæ non ſunt eliciendis hominum ſenſibus, ſi qui latent adhuc interiùs, vt tãdem pax, CHRISTO Domino, qui noſtra pax eſt, adiuuante conſtituatur.

ROGO autem V. D. Mag. vt per D. Schortium iubeat quæri, quænam ſpes valetudinis ſit in meo Andrea Apollonio, quem iſthic ſub patrocinio Magnific. V. reliqui iacentem. Qui ſi ſine magno ſalutis diſcrimine ad me mitti poſſet, is mihi pernecceſſarius eſſet. Sin ille attritis adhuc eſt viribus, obſecro V. Magnific. vel adoleſcentem illum ad me quàm primùm mittat, qui literas Moſci mihi ſcriptas in itinere ex Ruthenico idiomate in Polonicum vertit, vel aliquem alium fidum tractandis, & Ruthenicè interpretandis rebus. Vnus enim Baſilius ſi in morbum incideret, quo interdum laborat, non haberem, qua ratione negocia promouerem. De quibus ſi quid ſtatuetur, certè allato mihi iſto ſubſidio, neq; à Deo pręmium V. Magnific. deerit, nec ego iſtius beneficij memoriam vnquam deponam. Deus interim cor, ac dexteram V. M. Illuſt. ſemper muniat cœleſti ſuo præſidio. Ex Ciſſenka pago, propè Porcouiam tribus milliaribus, ad noctem die XI. menſis Decembris, 1581.

STEPHANO POLONIAE REGI, *Antonius Poſſeuinus.*

SECVNDAS heri ante diẽ literas meas, poſtquàm ex caſtris diſceſſeram, miſi V. Maieſt. Regię, quib' quicquid vel Moſci Legati mecũ egiſſent, vel ipſe Magno Duci Moſcouiæ ſcripſiſſem, vel deniq; quid V. Maieſt. Legati ſubinde mihi ſignificaſſent, continebatur. At cùm heri quatuor fermè milliaria proceſsiſſemus, Legati Moſci ad hoſpitium meum conuenerunt, de tota ratione tractandæ pacis quæſituri, cum quibus ad multam noctem colloquio producto, eiuſdẽ capita ſummatim V. Maieſt. ſcribam, cùm & eadem (vti quoq; omnia alia) V. Maieſt. Legatis hodie ſim oſtenſurus. Sic enim paratiores erunt, ac breuiore cõpendio tractatio abſoluetur. Porrò ſumma hæc fuit, vt Deo ſe ex animo commendarent, in tanto negocio ad exitum promouendo: quod vt fieret, comitatui meo, præter reliqua, orationes & Sacramenta hodie indixi. Qui ſinceriùs agerent, Diuinamque voluntatem rectiùs ſpectarent, ijs tandem à Deo vel pacem, vel victoriam dixi adiudicatũ iri. Me à V. Maieſt. diſcedentem habuiſſe Inſtructionem quandã, quam Ruthenicè verſam eis non minus oſtendere volebam, quã feci cum V. Maieſt. de literis ijs, quas mihi Staricia profecto Magnus Dux in itinere miſit. Ex ea illos poſſe cognoſcere (ne tẽpus fruſtra teratur) quorſum V. Maieſt. ſpectet. Itaq; & ipſi ſua ſic comparẽt, vt ne in diſceptationibus vel altercationib' dies cõſumantur. Tũ illi altius ordiri ſua: Liuoniã ab origine Mundi pertinuiſſe ad magnos Moſcouiæ Duces: Principẽ ſuũ abſtinuiſſe à cõmittendo prælio his annis, atque adeò nunc abſtinere, ne ſanguine populi ſui & ſubditorum V. Maieſt. fuſo, Turca ſe ad Moſcouiã, Poloniãque capiendam facilè inſinuaret: viginti annis non expugnaturã V. Maieſt. arces, quas petit, ſi ſingulas copijs obeat ſuis. Vidiſſe V. Maieſt. aliam in alijs arcibus, aliã in Pleſcouia, & eiuſmodi ciuitatibus expugnandis rationem eſſe: Pleſcouiæ ad quludetim anuos eſſe cibum, & commeatum: Habere V. Maieſt. exercitum ex varijs nationibus conflatum, qui cùm ſtipendio, non voluntariè ſeruiat, Reipublicæ iſtius ea ratioue exhauriri ærarium. Quod vbi prorſus exhauſtum ſit, ſcire Magnum Ducem, quàm facilè illi eſſet victorias ſuas cumulare, niſi mallet fundendo ſanguini parcere. Ad extremum, ſe rogare, vt æquus velim eſſe iudex, ac ſi cui rei pertinatiùs inhæſerint, eos vt dimoueam, paratos ſe ad ea omnia, quæ æquiſsima ſint, dũ V. Maieſt. æquitate contenta ſit; vtq; Moſco reliqua ſint, quibus amicitiam cum principibus Chriſtianis foueat. Reſpondi autorem illis me eſſe, ne quid de Liuonia, ab origine mundi Moſcis ſubiecta, Legatis V. Maieſt. dicerẽt: ne Moſcorum quidem imperium fuiſſe ab origine mundi. Liuoniam Catholicam fuiſſe, ac proinde ad principes Catholicos initiò ſemper attinuiſſe: vbi hæreſibus diſcerpta eſt, diſcerptam item iuſtiſsimo Dei iudicio fuiſſe; vt nemo hactenus gloriari potuerit, eam ſe totam obtinuiſſe: obtenturum denique eam totam, cui in oculis Dei cor ſit, illam feriò ad auitam, & vnam fidem redigere. Magnum Ducẽ rationes omnes mihi ſuas ſcripto, penitioreſque formulas, ex Regeſtis deprompſiſſe, quibus putabat ſibi ſummum in ea ius eſſe; ſed reuera vix aliquid ſolidi compertum fuiſſe, quod validis rationibus V. Maieſt. nõ euicerit. Quod à prælio abſtineat, vt ſanguini parcatur, id eſſe pium, ſed ſecus Polonos illam abſtinentiã interpretari. Tot enim Moſcis cæſis ſuperioribus annis, arcibuſque & captiuis in V. Maieſt. manus redactis, nõ reſtare Magno Duci, quibus vel exercitum audeat credere, vel adeo iuſtum exercitum poſsit conſcribere. Liuoniam verò difficilem expugnatu non videri, cũ Sereniſſimus Sueciæ Rex, Dux item Magnus, atq; adeò vel vnus neſcio quis Buringus, arces illas quotidie capiãt. Quòd ſi V. Maieſt. Pleſcouiam caperet, quam re vera generali irruptinne, vel aſſultu non tentauerit quidem adhuc, futuram denique difficillimam omnem pacis tractationem. Alias, quas dicerent arces eſſe captas, eiuſmodi fuiſſe pleraſq;, vt fortiſsimè dimicauerint Moſci milites; nec verò, vt dicebant, conſederent, ſed vel in medijs flammis, ad extremum vſq; ſpiritum, vel à globis tormentorum fruſtillatim diſcerpti, illas tuerẽtur. Quod Pleſcouiæ tantus eſſet commeatus, aliud Pleſcouienſes ipſos dicere. Quòd variarum nationum exercitum V. Maieſt. cõparauerit, id ſtudio feciſſe, vt Regni ſui vires ſemper integras retineret. Polonicum autem, ac Lituanum equitatum, cũ in Moſcouia æſtatem & hyemem ex hoſtico viuat, relinquere vberiores, & intactos agros ſuos, ſicque nihil roboris ex hoc bello Reipublicę Polonicæ decedere. Quod ęrarium exhauriatur, id tota re perpenſa ſecùs accidere. Quod enim in ocio Poloni nobiles expendunt, id libentiùs vtiliuſq; propagandis Reipub. terminis velle eos impendere: cũ etiam, qui ſumptus in res alias fiunt, ſi in mercatorum externorum cedãt vtilitatẽ; qui verò in ipſos milites vel Polonos, aut Lituanos fiũt, hi in propriam domũ & Reipublicę ipſius vſum cõuertantur. Quòd de

meo

meo iudicio requirût, ſi liberrimus eſſem iudex, facilius rem confici poſſe. Sed quando V. Maieſt. victorem in hoſtico habet exercitum; nec vult ſemina ſerendi belli reſtare: neſcire me, quantum mihi efficere liceat præter ea, quæ fortaſsis alijs quibuſdam in rebus auctoritate Pontificis Maximi complanari poterunt. Hoc vnum ſcire me, neutri parti, niſi quæ optima eſſe intellexero, me eſſe adiudicaturum. Deniq; Magnum Ducem per ſuos Legatos Liuoniam promiſiſſe; quam ſi ſeriò promittebat, cur promiſſum non præſtat? Quòd niſi ſeriò, ſed arte ad tempus eximendum, pollicebatur; ne mirentur, ſi Deus, quod ſincerè non agitur, id ſincera iuſtitia puniat. Hic nocturni huius colloquij exitus fuit, mirantibus Legatis, in rationum iſtarum anguſtias ſic ſeſe fuiſſe coniectos, vt ſanè vix reſponderint. Intereà, cùm media nox appeteret, Legati V. Maie. mihi ſcripſerût, num velim, vt huc ad nos duobus milliaribus procul Zapolſcia, venirent: cupere ſe ordiri hodie tractationem pacis. Qui litteras mihi attulerunt, dixere, in agris, ſi procedamus, vtriſque Legatis eſſe hoc tempore manendum. Quid ipſis Legatis reſponderim, quos hoc diluculo expecto, cognoſcet ex litterarum mearum exemplo, quas ad illos ea ipſa huius noctis hora miſi.

Reliquû quod agetur, accuratè, ac ſingillatim V. Maieſt. ſignificabo, ſperans eâ mihi ſenſum animi ſui expoſituram, ſi quid erit aliud mihi in Moſcouia tentandum, cùm illuc, Deo dante, rediero. Deus V. M. omnia fauſtiſſima concedat. Ex itinere vòrsùs Iamum Zapolſciæ, die XII. Decembris. 1581.

21.

IOANNI ZAMOSCIO ANTONIVS Poſſeuinus.

QVAE, antequàm omnes Legati conuenerunt, mecum iterum egere, cognóſcet V. D. M. ex ijs litteris, quas huic adiunctas faſciculo mitto Regi Sereniſ. Quæ verò poſteà ſunt hoc biduo inter Legatos, me præſente, conſecuta, ea pertinêt, ad duo capita: quorum alterum ſpectat ad Plenipotentiam vtriuſq; Legationis; alterum ad ea, quæ vtriq; Legati hodie propoſuerunt. Plenipotentia Moſcorum ſimplicisſima viſa eſt, ac præ Regia ſatis infirma, ne dicam, ſuſpicionis plena. Hæc enim verba continet: Miſiſſe Magnum Ducem Legatos ſuos, vt, pacis ſtatuendæ cauſa, cum Legatis Regijs colloquantur in conuentu; & illas res, eſſe res Magni Ducis. Auctor igitur ſui, vt quas Regi, mihique, per Boltinû Magnus Dux litteras ſcripſerat, eæ ipſis perlegerentur; quibus ſignificabat, Legatos mitti pleniſsima cum poteſtate ad omnia tranſigenda, conficiendaúe. Vbi res diu diſceptata eſt, Regijq́; Legati hærerent (quòd ſuper infirmo fundamento tractatio hæc pacis nec niti, neq; extrui debebat) dixi, reſtare duo, quæ eſſent facienda, tum vt coram me de tota re proteſtarentur; tum vt mihi vtraque pars Legatorum exempla ſuarum Plenipotentiarum traderet: noctem inſequentem, re Deo commendanda, & conſultanda: denique Legatis Moſci interrogandis accuratiùs, num aliquam alteram Plenipotentiam ſolidiorē haberent, me inſumpturum. Quod vbi factum eſt, præſentibusq́ue Regijs Legatis, ſingillatim vnumquemque Moſcorû Legatorum quærerem, num ſemper eiuſmodi patentes ſolitæ ſint à Magno Duce tradi, idq́; vellent iureiurando affirmare: Zacharias Vicenotarius ſe id facturû, inquit; qui cùm Moſci Secretariæ Acta centum annorum legerit, alias nunquam Plenipotentiarum formulas ſe, quàm iſtas, legiſſe, affirmauit. Mikita autem notarius, vnus è Legatis, idem aſſeruit: quod & poſteà Romanus Baſilij, qui aliquando ante viginti annos ad Sigiſmundum Auguſtum fuerat miſſus: ac deniq; Demetrius Dux, Legationis Princeps, teſtatus eſt, addens, ſeſe vt Chriſtianos Legatos venire ad hoc negocium integerrime conficiendum; nihil opus fore ad Magnum Ducem aliorum internûciorum remiſsione; In litteris Magni Ducis ad Regem, & ad me ſcriptis, extare ſuæ Plenipotentiæ expoſitionem; Viſuros nos, ſi pax conficiatur, ad effectum omnia deduci. Ego, qui viderem multum teri temporis, nec præſentius aliquod, ipſa proteſtatione Legatorum Regiorum, eſſe remedium; teſtatus ipſe Moſcis, perpetuo illis dedecori hanc rem, ſi qua ſubeſſet calliditas, futuram, quippe, quæ innoteſcere omnibus Principibus Chriſtianis debebat, niſi ad rem veniretur. Nihil enim vel induciarum, quæ nondum eſſent, rationi, vel exercitus deductioni Sereniſsimo Regi ex hac tractatione perire: quæ alioquin, ſi bonum haberet exitû multa bona parere poſſet: ſin in irritû caderet, ius Regium apud omnes eſſet roboratura. Sic Regijs Legatis fatentibus, ſe Pontificis Max. authoritate, meoq́; conſilio ita moueri, vt tamen vellent, antequam ab hac tractatione diſcederent, certò ſibi, quæ de Plenipotentia Moſci pollicebatur, in rem conferri; ad alterû, de quo dixi caput, ventum eſt.

Inſult de Liuonia tota, quæ erat in manibus Moſci, petenda, de arcibus ſuperioribus annis captis, de Rege Sueciæ Ser. inter con-

 ditio-

ditiones pacis admittendo. Quæ cùm prudenter Palatinus Braslauienſis,ac cum dignitate propoſuiſſet, multaq; vltro citroq; dicta fuiſſent; Moſcis præſertim vrgentibus,neque ſe poſſe tota Liuonia cedere,nec verò,ſi poſſent, debere Legatos Regios ea reticere,quæ ipſi contrà vellēt Magno Duci reddere,aut tradere,dies integra his colloquijs exempta eſt:cùm Regij Legati reſpondiſſent,Arces,quę ad Pleſcouiam pertinerent quattuor, iam captas, ſe tradituros,ſi tota Liuonia cederetur. Tum in eo perſtare Moſci,ſi Regij Legati dicerēt,an reliquas omnes arces à Rege Ser.mo ſuperioribus annis captas reddere poſſent, ſe hac nocte cogitaturos,quid reſponſuri craſtina die eſſent. Addidi ipſe Ser.mum Regem non parum eſſe traditurum, qui Pleſcouiam,& Nouogardiam, non ſine magna ſpe earum potiēdi, eſſet relicturus: qui vnà cum Pleſcouienſibus arcibus, triginta miliaria Germanica ditionis Moſci, in quā hoc anno proceſſum erat,(ab exercitu Regio finibus, vſq; penè Pleſcouiam. propagatis)ſi exercitus deduceretur,reſtiturus eſſet. In qua vbere regione ſi Coſacis varia loca diſtribueret,eorumq; quaſi Colonijs deductis varias arces excitandas traderet,ab ijs perpetuò omnem interiorem Moſci regionem turbatum iri. At,vt Velicolucum, Veliſia,& aliæ arces traderētur, id eſſe pene plus,quā ipſum, quod Magno Duci Liuonię reſtat in Manib9.Cùm ergo Legati Regij diſcederent, (me eos orante, ne diſcederent;quod ita factum oportuit) in diem craſtinum ea lege huc redituri ad me,vt liquidiſsimè, quid vnaquaq; Legatorum pars baberet in mandatis, exponeret:detinui Moſcos apud me,re cum Legatis Regijs communicata, vt aliquid certi V.M.D. ſcriberem, quandoquidem nec Moſci Regijs omnino ſeſe volebant aperire,& Regij Moſcis teſtabantur,ſibi non eſſe mandatum, vt arces ſuperioribus annis captas vlla ratione redderent. Cùm verò mihi dixiſſent,Ser.mum Regem iam Vilnę fortaſsis eſſe: Veſtræ autem M.D. pleniſsimam eſſe relictam harum rerum deliberationem,ſcribendum de tota re liquidiùs mihi ad ipſam per certum Tabellariū exiſtimaui.

Scias autem me ex ipſis Moſcis, qui Regijs Legatis abeuntibus,apud me fuerunt, hæc cognouiſſe. Magnum Ducē, nempe,illis mandaſſe, vt nulla ratione arces,ſuperioribus annis captas,Regi Ser.mo relinquerent, ſi Liuonia tota eſſet ijs cedendum,hoc eſt,arcibus,quæ in Moſci ditione ſunt. Ac ne Neueliam quidē ſe R.M. ti relicturos;de qua difficillimum eſſe dixi, vt vnquam Rex ei reſtituendæ aſſentiatur. Tum verò me enixè, identidemq; rogârunt,vt quatuor, ſexúe arces, ſaltem ad titulum in Liuonia retinendum,omnino relinqui Magno Duci procurarē: tum enim me poſſe pacis ſpem Regi Ser.mo dare. Denique petierunt à me,vt eorum diligentię, ac quanto ſtudio rem ſui Principis agant, Magno ipſorum Duci,non ſolùm ſcripto, verum etiam ipſo in reditu meo, velim teſtimonium reddere. Quę ſi ſeriò dicunt,vt mihi (neſcio,an fallor) veriſimile ſit, obſecro V.D.M. vt non minorem mihi, quàm Moſci faciût, adhibeat fidem, quò tota res ad DEI gloriam quàm primum confici poſſit.

De arcibus autem,quæ ſuperioribus annis captæ ſunt,vt aliquæ in Regis poteſtate maneant, curatur. At verò niſi omnino poſſent retineri,quæſo V.M.D.per ſanguinem Chriſti, ne nimium volendo, cuncta amittamus; præclariſsimaque occaſio elabatur è manibus, ſtatuendæ Reipublicæ, ac tot Liuoniæ arcium aſſequendarum, & alia meliora aggrediendi: Exercitum verò non ſolum victorem,ſed ſapientis Imperatoris exercitū in arces Liuonicas ſic deducendi, vt Diuinum eò nomen, cultuſque Catholicus,duplici,cùm Regiæ M.tis,ac V. M.D. laude inferatur. Ceterum,quæ arces in Liuonia à Moſcis petantur, ex ſchedula, quam modò mihi Moſci Legati per Vicenotarium Zachariam miſerunt, nocte ad gallicinium inclinâte, videbit; quam ſchedulam mitto, ab eis Ruthenicè ſcriptam, ad V. M. D. Ad quę omnia celerrimo, ac planiſsimo reſponſo opus eſt, ſi citò in meliora hyberna exercitum ſuum cum gloria deduci velit.

Seneſt quiddam non magni momenti, de quo V.M.D. rogatā in Domino velim. Andreas Apollonius,poſt reditum ex Moſcouia ſuum, incidit in febrim, ex eaque iſthic in caſtris, antequàm diſcederē, ſanctiſsimis omnibus Sacramentis expiatus, ad Chriſtum poſt meum diſceſſum abijt; adoleſcens optimè de Repub.meritus, pro que ipſa,& pro perhonorifica pacis tractatione, tanto itinere ter confecto, perfunctus. Quòd igitur ille præmium à R. M.te ſperabat,id non dubito, opera & ſtudio V.M.D. aliquibus, qui eum proximè conſanguinitate contingunt, cùm non adeò diuites ſint, datum iri.Id quod enixè V.D.M. rogo. Quod ſi fidum alterum Interpretem Ruthenum, ob reditum in Moſcouiam meum,ſicut anteà ſcripſi,aſſequi potero,maximam habebo gratiā V.M. D.quę nouit,hæc me nō niſi ad Dei gloriā propa-

propagãdam, Remque iſtam publicam, ſi
quo poſsim officio, cum Diuina gratia de-
merendam expetere. Hæc verò omnia vti
Ser. Regi ſcio eſſe mittenda à V. M. D. ita
nõ dubito, quin me apud ipſam Maieſt. R.
excuſatura ſit, ſi minus alias meas ad has lit
teras adiunxero. Approperat enim Tabel-
larius, & hęc ſatis futura videntur. Deus V.
D. M. ſua gratiâ cœleſti impleat. Ex Ki-
uerouaHorca pago, prope Paderouiciũ, et
Zapolſciam, nocte diei inſequentis xv. De
cembris. 1581.

STEPHANO POLONIAE REGI,

Antonius Poſſeuinus.

QVARTAE hæ ſunt litteræ, quas poſt
diſceſſum è caſtris meum, ſcribo R.
Maieſt. V. minus vberes futuras, quod alijs
litteris omnia ferè perſcripſerim, ac præ-
ſertim ante triduum ijs, quas Magnifico D.
Cancellario ſcripſi. Quas omnes peruen-
turas ad manum V. Maieſt. puto, antequã
hæ reddantur. Colloquij porrò Legato-
rum, quod ab huius menſis XIII. vſque
in hanc diem quotidie penè apud me eſt
habitum, nondum is fuit exitus, qui optan-
dus eſt. Moſci enim perſtant in eo, vt arces,
à V. Maieſt. ſuperioribus annis captæ (Po-
locenſis, & quæ ad eam attinent, haud pe-
tuntur) omninò eorum Magno Duci red-
dantur. Reliquas Liuoniæ omnes, quæ
ſunt in poteſtate Magni Ducis, etſi ita ſe tra
dituros aſſerunt, vt aliquas ſibi cupiant re-
tinere, bona tamẽ ſpe ſum, V. Maieſt. dedi
tum iri. Sibi autem (me quærente) reſpon-
derunt mandatum fuiſſe, nulla vt interpo-
ſita mora reddant. De Neuelia quantum-
cunq; difficultatis, ac deinceps de Veliſio,
Velicoluco, & Zauolocia priuatim illis ob
iecerim, quod nulla ratione reſtituẽdas cre
dam: nunquam tamen quantalibet indu-
ſtria vſus, potui elicere, vt eas eſſe V. Ma-
ieſt. relicturos dicerent: præſertim ſi arci-
bus omnibus, quas habent in Liuonia, ceſ-
ſerint. Hæc res fecit, vt Legati V. Ma-
ieſt. alterum, alterum ego vnà, Tabella-
rios ad Magnificum D. Cancellarium mi-
ſerimus, à quo planiſsimè de V. Maieſt. ani
mo certiores fiamus. Quòd autẽ tractatio-
nis huius abſolutionem vrgeant Moſci Le-
gati, quodq́; nulla fore opus ad Magnũ Du
cem remiſsione, mihi ſæpe aſſeueranerint,
non omnino circuitionis, aut calliditatis ſi
gna eſſe videntur. Sed craſtina die, vel perẽ-
die, omnia erunt (Deo dante) liquidiora,
quæ forſan, priuſquã hæ iſthuc veniãt, à D.
Cãcellario citatis equis mittẽtur. Ego huic
aurigæ diſcedenti nolui nihil litterarũ da-
re ad V. Maieſt. quam Deus omnibus bonis
& æterna fælicitate cumulet. Ex Kiueroua
Horca, prope Zapolſciam pago, die XVII.
Decembris. 1581.

IOANNI BASILII, MAGNO MOSCOVIAE DVCI,

Antonius Poſſeuinus.

SCRIPSI Ser. tuæ ex Biſcouicio: poſteà
vnà cum Magnis Legatis tuis huc in
Kiuerouam Horcam venimus propè Za-
polſciam, cùm Iamum à te Legatorum
conuentui aſsignatum à Coſacis, ita com-
buſtum fuiſſet, vt ne lignum quidẽ ſuper-
eſſet, cui equi alligari poſſent. Incepimus,
Deo adiuuante, de pace agere, in qua licet
magna à Magnis Legatis tuis diligentia ad-
hibeatur, vt quàm primùm abſoluatur, Le-
gatiq; Magni Stephani Regis varias ratio-
nes afferant, cur ea, quæ petunt, obtineant,
nondum tamen potuit ſtatui aliquid certi.
Quod tamen intra biduum, vel triduũ ſpe-
ro Dei gratia futurum, nõ ſine aliqua ſpẽ
pacis. Tunc verò tuæ Ser. ſcribam fuſius
ipſeque omnia fideliſsimè ſcripta feram,
quæcunque acta ſunt: ſperans Deũ, qui per-
cutit & ſanat, ex hoc tam diuturno bello,
multò diuturniorem, ac trãquilliorem pa
cem pariturum, pietatique tuæ occaſionẽ
præbiturum, quò multò latius Imperij tui
terminos propages, quàm fortaſſe nunquã
potuiſſes, niſi iſta vexatione Diuina pro-
uidentia oſtium tibi ad meliora aperuiſſet.
Ceterùm cùm Magni Legati tui omnẽ mi-
hi, ac meis in hac vaſtitate, atq; omnium re-
rum penuria, humanitatem, ex tuæ Ser. mã
dato, & benignitate exhibeant, ſummas ti-
bi nomine Summi Pontificis, & meo gra-
tias ago; petoq́ue tuæ Ser. à Sanctiſsima Tri
nitate perpetuam remunerationem, & ad
omnia bona feliciſsimum exitum. Ex Ki-
uerouа Horca pago tuo, propè Zapolſciã;
die XVIII. Decembris, 1581. media
nocte.

IOANNI BASILII, MAGNO MOSCOVIAE DVCI,

Antonius Poſſeuinus.

GEORGIVS Puzik, Tabellarius Serẽ.
tuæ heri huc peruenit, litteraſq; mihi
reddidit tuas, quibus ſignificabas, epiſto-
lam illam tibi meam redditam fuiſſe, quã
per Baſilium Zamaſcium ad te Nouogar-
diam miſeram. Cùm verò mihi iubeas, vt
firmam inter te, & Stephanum Regem pa-
cem efficiam, cognoſces, vt ſpero, po-
ſteà, quantoperè in id omnibus viribus,
Deo iuuante, intenderim. Iã verò apud me
vtriq; Legati Magni tũ Stephani Regis tũ
tui, quinquies cõuenẽre, totos integros pe-
nè dies ſingulis tractationibus impenden-
tes: cùm quotidiè non deſinant Legati tui
priuatim ad me adire, deq; omnibus ijs ra-

tionibus agere, quibus ceſſet Chriſtiani ſan
guinis effuſio. Cùm autem triplicem, eum
que difficillimum nodũ Legati Regis pro-
poſuiſſent, do operam, Deo iuuante, vt diſ
ſoluatur. Nam Sueciæ Rex, quem inter pa-
cis cõditiones Summus Pont. & Stephanus
Rex cupiebant admittere, cùm ab illo Re-
ge nemo conuentui ablegatus eſſet, nec ve
rò Stephani Regis Legati à Sueciæ Rege qd
quam in mandatis habere ſeſe reſpondiſſẽt,
factum eſt, vt tractandum inter te, & Regẽ
illum, negocium hoc ſic differretur, ne ta-
men pacis confectio impediretur. Accede-
bat Stephani Regis altera conditio, vt titu
lo, iureque Liuoniæ cederes vniuerſæ: qua
de re egi diligenter, vt Regij Legati aut rẽ
meo iudicio differrent, aut ſi nollent, non
propterea tamen reliqua pacis tractatio nõ
procederet. Mouebo autem, Deo adſpi-
rante, omnem lapidem, ne rebus alijs com-
planatis, hic nodus aut paci explicandæ im
pedimentum, aut adeò tibi afferat damnũ.
Sed & tertius reliquus eſt, isq; perdifficilis,
in quo verſamur, non ſolùm de tota Li-
uonia, quam nunc obtines, Stephano Regi
tradenda, ſed de ijs quoque eidem arcibus
relinquendis, quas hoc biennio ſuperiore
cepit, Velicolucum, Neueliam, Veliſium,
Zauolociam. Ac quidem reliquas iam, quæ
ad Pleſcouiæ ditionem attinent, Chelmã-
que arcem, cum eo, qui ad has ſpectat, agro
vniuerſo, cuius tractus eſt multarum leu-
carum, tradere Ser. tuæ contenti ſunt.
Veruntamen quòd ad iſtas alias pertinet,
cùm Legati tui Magni affirmarent, nulla ſi
bi ratione licere abſque ijs arcibus pacem
facere, miſi ad Poloniç Regni Cancellariũ,
cui à Stephano Rege, ſumma de his rebus
facultas relicta eſt, vt Regios Legatos litte-
ris ſuis vrgeret, ad eas vel omnes, vel ali-
quas, aut eam ſaltem arcem reſtituendam,
quæ mihi videretur rationibus tuis aptiùs
conuenire. Quod extremum, cùm diffi-
cillimè obtinuiſſem, ſe quidem è quatuor
illis vnam, pro meo iudicio, reddituros di-
xerunt, ſed ita, vt Sebeſium arx in agro Po-
locenſi à te Stephano Regi traderetur, in
quo cùm perſtitiſſent, atque à conuẽtu qua
ſi non amplius redituri diſceſsiſſent, miſi
ad eos hac media nocte, qua hæc tuæ Ser.
ſcribo, vt nulla ratione ex pago diſcederẽt,
vbi duabus abhinc leucis commorantur in
Zapolſcia, verùm ad me cras ſaltem redi-
rent, quod eos quidem propter Sũmi Põt.
auctoritatem ſpero eſſe facturos. Etſi au-
tem intelligo Satanæ, totius boni perturba
toris, antiquiſsimum eſſe, vt qui homicida
fuit ab initio, is Chriſtianum ſanguinem
maximè ſitiat: de immenſa tamen Chriſti
Ieſu bonitate ſpero eum non præualiturũ.
Interea ego alterum in caſtra ad Cancella-
rium Regni Poloniæ miſi tentatum, num
aliquam aliam arcem Stephanus Rex red-
dere decreuiſſet, mihi verò quam planiſsi-
mè ſenſum Regis aperiret: ac; ſi opus eſ-
ſet, vt citatis equis ad Stephanum Regem
litteræ mitterentur, id fieret; ne amplius in
ſummis hiſce ærumnis, quas ipſi paſsim
conſpicimus, populi tui penitus confice-
rentur. Quòd ſi poſt triduum, quo is, qui
in caſtra miſſus eſt, redibit, & afferet ea, quę
Magni Legati tui cupiunt, ac diligenter cu
rant, gratias agemus Deo, In cuius nomine
pax fiet. Sin verò abſque ijs arcibus Liuo-
niam tradere tui Legati non poterunt, e-
nitar, quoad eius fieri poterit, vt quem-
admodùm mihi ſcribis, reſponſum à tua
Ser. expectetur. Quanquam vereor, quin
ſi res longior fiat, Stephanus Rex, qui iam
ad nouas copias comparandas Vilnam pro
fectus, quique nouiſſimè commeatum Ri-
ga vehi in caſtra propè Pleſcouiam iuſsit,
vbi viderit Ianuarium, & Februarium mẽ
ſes elabi, ſpe noui belli nullis, niſi tibi ſem
per iniquioribus conditionibus, pacem am
plius nolit. At & Legati eius frequenter ob
ijciunt, plures ab alijs iam Liuoniç arces eſ
ſe captas, quas modò tua culpa, cùm ſupe-
riore anno tradere noluiſſes, aſſequi neque
ant: ſe verò, ſi captas à Stephano Rege arces
omnes tibi reddant, id plus regionis, com-
plecti, quàm quidquid eis ex Liuonia tra-
diturus ſis. Quamobrem vt tibi (quod ſem
per feci) animum meum ingenuè aperiam,
ſi ſpe aliquam concipere potuiſſem, vnam
vel alteram quantulaſcunq; arces in Liuo-
nia me à Stephano Rege pro te poſſe obtine
re, quibus recta liber tibi ad Liuonicũ ma-
re aditus patuiſſet, eas maluiſſem, quã om-
nes penè reliquas illas, quas Stephanus Rex
ſuperiore biennio cepit. Ita enim è Liuo-
nia pedem prorſus haud extuliſſes: præter-
que aliquem Liuoniæ titulum, Liuonicũ
littus, fouendæ Chriſtianorum Principũ,
ac præcipuè Summi Pont. amicitiæ, exter-
niſque mercatoribus, qui tuæ ſunt ditioni
haud inutiles, tibi non fuiſſet ademptum.
Sed quando hactenus Legati tui mihi non
indicarunt, aliquam eiuſmodi à te fuiſſe
conceſſam poteſtatem, vt ipſe hanc rem cũ
Legatis Stephani Regis tentarem; nempe,
an Liuonicam Nouogardiam, quam petis,
atque alteram ſimilem (Derpatum exci-
pio, de qua tibi relinquenda nunquam Ste-
phanus Rex, eiusque Senatores quidquam
voluerunt audire) tu verò earum loco ar-
ces, quas Rex cepit, Sauolociam, Veliſiam,
Neueliam etiam ipſi Stephano Regi relin-
queres: propterea neſcio, quid de pace ſpe-
rem: etſi id ſincerè teſtari poſſum, me vſ-
que ad mortem, Deo miſerante, laboratu-
rum, vt ea firmiſsima fiat. Sed & cùm Ste-
pha-

phanus Rex Sebeſium petat, id ſi tui Legati dare noluerint, erit certè, vt mihi videor inaudire, pernecesſarium, vt eo deleto, ager qui ad eam arcem pertinet, Stephano Regi, ſi pacem volueris, tradatur. Porrò ad hæc omnia, petunt Regij Legati, vt ruſticis, qui Regi ob belli metum, tantamq; ſtragem iurârunt, ex tua ditione, ea cùm ad te ob arces Pleſcouienſes, ſiue ob aliquam aliam redibit, omnino parcas. Quod etſi non dubito Ser. tuam facturam, obſecro te tamen, vt eis quod ego hac in re tuo nomine cum Legatis tuis, Stephano Regi ſpondebo, acquieſcas. Quod & vt facetes de captiuis tam Liuonibus, quàm alijs, quos idem Stephan' Rex petit, vehemẽter opto: cũ idẽ Rex. præter alios plures, habere ſe ad Ducentos Moſcos nobiles captiuos mihi dixerit, ex quibus iure plus quàm Ducenta florenorum millia petere poſsit. Et ſanè ex illorum captiuitate putat accidiſſe, vt iuſtas tu copias bellumue inſtituere nequeas: cùm etiam multos Rex Sueciæ ceperit, paucoſque ante dies Ioannes Zamoſcius alios in paratas equitum inſidias ex ipſa Ciuitate Pleſcouienſi pertraxerit, atque vnà cùm Petro Kniltovvski in poteſtatem redegerit. Caput igitur hoc eſt, me fideliſsima ſinceritate huic negocio non defuturum. Itaque & tu, cùm mihi reſpondebis, niſi compoſita pax erit, ampliſſimam Legatis tuis, mihique eius ſtatuendæ facultatem mitte. Cæterum ſcito, Pontificem Max. Gregorium XIII. te ex animo, ac omni paterni amoris officio ſalutare. Te verò etiam atq; etiam rogo, vt Sacerdos, quem apud te reliqui, mihi de ſtatu ſuo quàm primùm ſcribat, quem tuæ pietati cum altero noſtro Michaele commendo. Sanctiſsima Trinitas omnibus te bonis cumulet. Ex Kiuerova Horca, die XXI. Decembris, 1581.

25. *IOANNI ZAMOSCIO,*

Antonius Poſſeuinus.

D. Petrouius cum litteris V. D. M. huius menſis Decima nona die ſcriptis, peruenit ad nos nudiuſtertius, atque paulo poſt à Regijs Legatis ad pagum vbi delegerunt hoſpitium, abductus, rediit heri ad me poſt meridiem: loquiens, ſe ab ipſis Legatis reſponſo ad V. D. M. accepto, in caſtra properare: ſi quid vellem, darem, ſe rectè redditurum. Miratus ſum nonnihil, neque mihi chirographum V. D. M. de arcibus Magno Duci in Liuonia relinquẽdis traditum: nec aliquid communicatum earum rerum fuiſſe, quas V. D. M. ſcripſit Legatis, eos inprimis eſſe mecum communicaturos. Itaq; cùm ijdem Regij Legati ſuperueniſſent, rationibus ijs adducti, quas D. Petrouius audiuit, tandem chirographa duo deprõpſère de ſinu, mihiq; ad quẽ mittebantur, reddidêre. Tum auditis ijs, quæ à Moſcis elicueram, mẽq; nõ mediocriter affectum animaduertẽtes, quòd præter quædam alia, triduum Moſci Tabellarius non ſine leui totius cauſæ incommodo detentus fuiſſet, antequam Magni Ducis litteræ, & eæ, quas mihi V. D. M. xiij. Decembris ſcripſerat, redderentur, ad pagum ſuum reuerſi ſunt, aliquid (vt puto) ad reliquas litteras adiecturi, quas pridie eius diei ſcripſerant. Ac certè, quod ignorat medicina, non ſanat: neque vnquam peperit aliquid boni mixta ſuſpicione diffiſio eorũ qui trepidant, vbi non ſolùm timendum non eſt, verùm adeò, vbi ſinceriſsimam operam non ſine fructu experiuntur. Ceterum, quod ad rem attinet, vt illi conſilio meo Moſcis heri dixerunt, denique nihil de Liuonia ſibi agendum amplius eſſe, niſi prorſus totam redderent: ego verò communi conſilio, Moſcis Lucum obtuliſſem: ad Moſcum autem cùm adiunctas huic epiſtolæ litteras ſcripſiſſem, quàm primum V. D M. animum mihi D Zolkeuſus aperuiſſet, idq; propterea feciſſem, ne quid moræ negocio abſoluendo adderetur, quòd Legati Moſci arces à Rege captas cum aliquibus Liuoniæ arcibus permutandi mandatum habere ſe, noluerunt vnquam (vt fecere poſtea) mihi indicare: aduncaui eos diluculo, quo hæc ſcribo, ad me, quantaque potui induſtria oſtendi, ſi vnguem tãtummodò terræ poſſem ijs in Liuonia obtinere, debere illos optatiſſimè arces illas Regi Ser. relinquere Sauolociam, Neueliam, Veliſium, Lucum, me tantũ apud Deum, & V. D. M. egiſſe, vt denique nonnihil illis Liuoniæ poſſem offerre. Quod tamen ſenſim, ac tanquam meo ipſius tantummodo iudicio proponens, neque hæc ſcire, quæ ageremus, Regios Legatos dicẽs inſinuaui, quid mihi videretur ad rem Magni Ducis valde attinere: nempe, vt ſi Moſci Nouogardiam Liuonicam, & Serenſcum obtinerent, ij de illis arcibus Sauolocia, Velilia, Neuelia, Luco nil amplius peterent. Denique item Lais adieci, vltimam inquiens hãc eſſe rationẽ, quam pacis conficiendæ cernerem: itaq; aperirent candidiſsimè animum. Quòd ſi tantam gratiã abnuerẽt, teſtari me coram Deo, hac ipſa hora, Deum ipſum omnem gratiam in Regis exercitum conuerſurum, qui facilè, quæ Magnus Dux haberet in Liuonia, eſſet (vt alij iam faciunt) capturus: Pleſcouiã autẽ obſeſſam ad ſe redacturus, atque in Moſcouiam copias inducturus, quæ ſunt ſub ſignis: Legatos porrò Moſci, qui mihi vulnus haud oſtendiſſent, cui medicinam potuiſſem afferre, rationẽ effuſi ſanguinis eſſe Chriſto Iudici reddi-

turos. Conſternati, atque identidem me rogantes, vt tantiſper vellem adhuc paucis eos audire, ſeſe mihi vel iuramento, & crucis oſculo nihil celaturos, hæc addiderunt. Primò, ſi eorum ſingulis Decem capita eſſent, ea ſibi amputatum iri, ſi quid Principis ſui prætergreſsi fuiſſent, quod in mandatis non haberent: ſe mihi hodie ſuam oſtenſuros Inſtructionem fidentiſsimè. Tria ſe coram Deo videre, quibus pax, quam vel ſuo ſanguine expetunt, coire poſsit. Inprimis, ſi tota prorſus Liuonia, quam habent in manibus, cedendum ſit, id ſe illicò, ne ſpithamam quidem retinentes, facturos; ſi quas Stephanus Rex arces cepit, Lucum, Velliſium, Sauolociam, Neueliam, cum Pleſcouienſibus, Magno Duci reſtituerit. Si velit hoc Rex; ſeſe, ſi ipſi Sauolociam, & Lucum atque item Nouogardiam Liuonicam, & Kerepecium obtineant, ceſſuros reliqua Liuonia, & Neueliam, atque Velliſium Regi relicturos, Sebeſium verò habere in mandatis, vt comburatur, ſi Rex Driſſam combuſſerit: fines verò Pleſcouienſes, & Polocenſes antiquum in ſtatum redeant. Sic & Derpatn, de quo ſæpiſsimè, & efficaciſsimè me vrſerant, cedunt. Niſi Rex his conditionibus aſſentiat, nullam ſibi reſtare rationem aliam, quàm vt ad ipſum Magnum Moſcouiæ Ducem ſcribatur, à quo decem dierum ſpacio reſpóſum pollicentur. Ad extremum contendere, vt omnino pacis abſolutionem procurem. Inter loquendum autem dixere, Sereneſcum in Sueciæ Regis manibus omninò eſſe: Lais arcem eſſe in media Liuonia, circũquaque alijs arcibus ſeptum: Kerepecium eſſe arcem haud munitam, ſed tamen audio à D. Petrouio, In poteſtate eſſe eam Ducis Magni, Regis Daniæ fratris: de qua reſtituẽda diſpiciet, quid effici queat: vt promiſſum præſtemus. Itaque hoc illud eſt, quod ad hanc vſque horam, Deo iuuante, efficere potui. Reſtat autem, vt quàm planiſsimè ad omnia, & quàm citiſsimè V. D. M. nobis reſcribat, ac tandem aliquos ex his admoneat, vt vel ſeriò, & in tempore mecum agant, aut liberaliter Ipſimet per ſe tentent, quæ effici poſſint. Petij verò à Legatis Moſci, mihi vt ſub iureiurando fiderent, num vna arce denique Sauolocia, vel Luco futuri eſſent contenti, ſi reliqua fierent, non autem duas illas omnino acciperent: reſponderunt, ſe certiſſimè nequaquam poſſe: eſſe ea extrema, quæ haberent in mandatis. Itaq; & eadem itero, vt enixè à V. D. M. contendam, vt ita ſcribat, vt non reſtet ambigendi locus, vel de Sebeſio (ſiue ager, necne eius reddatur) ſiue Driſſa, necne comburenda ſit. De captiuis, ſi qui in manibus Regijs ſuperfuerint, qua ratione illi vel redimendi, vel reddendi ſint, deque alijs, liberrima, & pleniſſima Legatis facultas tradatur. Tùm de modo reſtituendarum arcium, aliaque faciendi, quorum hac nocte hanc formulam concepi, vt V. D. M. eam in tempore perpendens, liquidò mihi animum ſuum aperiat. Offero V. D. M. mea officia, precatus à Diuina bonitate ſalutem, & omnem fælicitatem. Ex Kiuerova Horea, die XXIIII. Decembris, 1581.

IOANNI ZAMOSCIO,

Antonius Poſſeuinus.

NVDIVS tertius ſcripſimus omnes V. Magnificentiæ per D Petrouiũ. Erat meridies, cùm hinc Regij Legati diſcedẽtes, iudicârunt haud expedire, vt Moſcos alloquerentur, poſtquàm vnam tantùm ante horam tertias pacis conditiones à puero V. Magnificentiæ accepiſſemus. Dilata igitur in heſternam diem res eſt, eo cõſilio, vt ſi quid ex Moſcis interim elici potuiſſet, fieret: heri verò res ipſa liquidius illis declararetur. Vſus ipſe induſtria, vt Moſcorum conſilium reſcirem, vt quàm minima difficultas conficiendo negocio reſtaret, ſcripto (ad vitanda poſtremò ſubterfugia) petij ea, de quibus omninò ſe deliberaſſe, ac poſſe conficere dixerant. Cùm autem heri manè hæc Regijs Legatis innuiſſem, ipſi hodie ſeſe diſceſſuros dixerunt, nec penè, quod aliud dicerent, habere. Quod fieri benè reſpondi, ſi quidquid XXII. die huius menſis V. D. M. ad nos ſcripſerat, vel totum, vel ex parte, (ſicut polliciti fuerant) Legatis Moſci propoſuiſſent. Cùm dicerent Regij Legati, ſe à mandato Regis pendere, nec ijs conditionibus ſeſe permoueri, quas V. D. M. ſcripſerat, reſpondi, credere me, à V. D. M. ſciri, & ſinceriſſimè proponi Regiam voluntatem: negocium, quod cœpimus, nequaquam variationibus poſſe pertexi. Adièci, me pro certo habere, ipſos, qui iam tertiò hiſce de rebus ad exquirendam Regis voluntatem, quæ ſoli V. D. M. perſpecta, & credita erat, in caſtra miſiſſent, conqueſtos, plenã ſibi re ipſa potentiam non fuiſſe traditam: non poſſe nõ adhibere fidem V. M.tiæ ſed id vel aliunde (quia nouas ſe ex caſtris litteras accepiſſe dicerent) vel ex ſeipſis aliquã ob cauſſam id modo cõſilij immutãdo propoſito, ſiue ad rem, ſiue ad ſpeciem, cepiſſe. Quaſi hoc cauſæ conduceret, aut mecum, ſi Deo placet, eſſet neceſſarium: qui ſi aliud egiſſem, quàm quod ſummo conatu promotum eſt hactenus, non eò forſan redacta res eſſet, vt proximam (ſi vellemus) pacẽ haberemus. Niſi adhuc altiores in Moſcis latebræ ſint, quàm quantacunq; circũſpe-

ſpectione veſtigare potuerim. Porrò non Moſcos, ſed ipſos Legatos Regios hactenus mea opera vſos, vt diem de die cum aliqua dignitate ducerent, donec à V. D. M. liquidiora ſubinde reſponſa accepiſſent. Sic denique eos rogans obnixè, ne tantę rei honorificum exitum impatientia desererent, aut ſi diſcedere ſtatuiſſent, non id toties Moſcis ſine effectu comminarentur: qui forſan ea de cauſſa ſuſpicabantur, Regijs licere aliquid, vltra id, quod obtulerant, concedere, dixerunt, meo ſeſe heri vſuros conſilio, hodieque Rzouam, & arcem vnam è duabus, Neuelia, & Sauolocia Moſcis ad meum arbitrium propoſituros, ſicut & fecére. At Moſci mirati, Rzouam ſeiungi à Zauolocia, eamq; diuiſionē maiori oſtentationi tribuentes, non abnuerunt tamen, vt ſententiam meam de alterutra illarum arcium in hodiernum diem (quod Regijs Legatis à me petentibus feci) reijcerem. Moſci autem cùm mihi Inſtructionis ſuæ capita oſtendiſſent, atq; aliarum forſan mitiorum pro Rege conditionum tanquàm extremã ſchedam tradidiſſent, quidquid voluerunt Legati Regis ea de re à me audire, id omne illis retuli. Schedæ verò ipſius exemplum vnà cum eius verſione mitto V.D.M. Nunc ſi à Moſcis amplius aliquid extorqueri poterit, quod ego etiam hac nocte (nulla re adhuc de ſola Veliſia Regi relinquēda illis à me communicata) ſummo ſtudio tentaui: hodie ſciemus, ſi hodierna tantùm dies diſſoluendo conuentui reſtat, vt Legati Regis dixerunt. Qui ſi ob vnam arcem vel Nouogardiam Liuonicam Moſco, vel Veliſiam à Moſcis liberè Regi relinquendam, paci nuncium remittere cogantur: ibo, quò Sereniſſ. Rex mihi conceſsit, in Moſcouiam alijs de rebus: mihi certiſſimè perſuadens, Diuinum oculū multò meliora, quàm nos multò antea proſpexiſſe, alterutri autem Principi (ne dicā vtriq;) ex belli continuatione, immēſæ ſuę ſapientiæ, atque iuſtitiæ vias, facto potiùs, quàm dicto oſtenſurum. Itaq; fiat ſinceriſſimè ſola eius voluntas, & gloria.

Interea verò non mentiar, ſi dixero, nonnihil me ęgrè ſenſiſſe variationes iſtas, quas etiam Moſci poſsint vereri, habere ſpeciem licitationis. Sed vt iſta minimi momenti ſunt, niſi cauſſa Reip. non mediocriter lædatur, facilè fero, & feram omnia. Vtinam verò fuiſſet hic V.D.M. vnica die pacē habuiſſemus. Ac tamen ſiue hoc, ſiue alio tempore (quidquid Satanas ſanguinis humani ſitiat, & oblatam Regi præclariſsimam occaſionem bene merendi, ſuoſque cum ipſa Repub. promouendi ad multò maiora, inuideat) non deſinam ſperare meliora: licèt intereà videam, pro vna arce, quæ alterutri negatur, plures indies in Liuonia cadere in alienas manus: reliquis autem conſilijs non defuturas graues difficultates.

Quod ſi pax componi hodie aut cras poſſet, duo mihi venerant in mentem, alterum vt elimandam pacis cōditionum, quę ſcripto prodire debent, formulam V.D.M. proponeremus, ne quid in ipſo rerum exitu moræ interponeretur. Quam quidem formulam cum Regijs Legatis tentaui conferre, ſed mirum diſcedendi deſideriū oſtenderunt. Quamobrem vt debito meæ conſcientiæ ſatisfaciam, eam mitto V. M.tiæ cùm antequam cum Legatis conuenturus ſim, dixerit mihi D. Palatinus, vt V. M. ſcriberem, ad quem puer confeſtim approperet. Alterum autem eſt de D. Varſeuicio à V. M.tia ad Sereniſſ. Reginam mittendo, qui illam faciat certiorem, quanta à Sereniſſ. Rege in hoc cōuentu ratio habita ſit Sereniſſ. Sueciæ Regis, atque eam animaret ad ſcribendum de tota re Sereniſſ. Sueciæ Reginæ, tum nomini item Ser. Regis noſtri conſuleret. Sed & eidem D. Varſeuicio, vt poſt Suetica iſta negocia maturius à Rege, ac Senatu tractata, forſan erit in Sueciam traijciendū: quod aliquam gratiā & auctoritatem eo ab Rege, non incommodam celeriori expeditioni, conciliaret.

Si nantè pacem haud aſſecuti fuerimus, videat, ſi quid mihi in itinere ſcribere voluerit, in quo meæ fidei ſatis probatæ nunquam deero, tùm erga Regem Sereniſſ. tū certè erga V. D. M. cui fauſtiſsima futuri anni initia, & progreſſus exopto. Ex Kiueroua Horca, die XXVI. Decembris, 1581.

IOANNI ZAMOSCIO,

Antonius Poſſeuinus.

QVOD mihi in ſcribendis alijs exciderat hoc erat. Moſci, cùm heri ad multam noctem à me ſæpiſsimè, quod anteà fecerant, petijſſent, vt ſi nulla pacis alia ratio eſſet, decem dies, de quibus anteà V Magnificentiæ ſcripſi, aſſequi poſſent, vt ad Magnum Ducem reſcribere poſſent, ac reſponſum habere: cumq; eam ſpem prorſus illis ademiſſem, quin verò item adieciſſem, paratos eſſe equites, qui eos craſtina die reducant in Moſcouiam, ſæpe ingemiſcentes, ſe Deum teſtari dixerunt, per ſe non ſtare, quin plus quàm æquis conditionibus pax coiuiſſet: ſperare ſe, eiuſdē patrocinio Virginis Mariæ, ob cuius honorem, & templū ipſam tantùm in Liuonia Nouogardiam Liuonicam peterent, Deum non minus pro Moſcis pugnaturum, quàm ex arce Petzuri fecerat, vbi eadem B.ma Virgo magna habetur in veneratione. Doluiſſe autē vehe-

menter, magnũ eorum Dominum, quòd Derpatum ſibi eſſet reſtituendum, in quo cùm cultum Diuinum inſtituiſſet, Vladicam, Poppos, & Archipoppos conſtituiſſet, videbat fore, vt ſtatim Lutherani, & alij hęretici ibi pedem eſſent fixuri: & templa, piasque imagines, vt paſsim fecerant, demolituri. Verũtamen, ne ſanguis Chriſtianus funderetur, ceſsiſſe Magnum Dominum ei deſiderio: ſed Deum Iuſtum Iudicem, qui auſert, & ſtatuit Regna, eſſe iſta vlturum, in quem cauſſam ſuam omnino reiecerant: cùm tandem non minus futurus eſſet in armis Magnus Dux, quàm Stephanus Rex fuiſſet. Reſpondi, Stephanum Regem, & V. D. M plurimosque Polonos eſſe Catholicos, ſtare ſententiam Regni, ne quid eiuſmodi aduerſus templa Sanctorumque debitam venerationem conſequatur. ſed rectiorem adhuc cultùm, id eſt, Catholicum in Liuonia eſſe ſtatuendum. Quæ cùm dixiſſem, ſubijt animum meum cogitatio, nũ inter pacis conditiones ea inſerenda eſſet, tum ad indicãdam mundo Ser. Regis pietatem tum vt milites, in præſidia imponendi, ab eo cohiberentur, quod certè Chriſtianos, atq; adeò Ethnicos haud decet. Ceterum, cùm illos acriter admonerem, ne ſinerent item ipſi vnam ob arcem occaſionem ſibi adeò commodã elabi, mitius reſponderunt. Quare in negocium incumbẽdum ea ratione, qua ſcripſi omnino eſt, ac omnis cunctatio, rebus iam ſatis cõplanatis, tollenda eſt.

IOANNI ZAMOSCIO

Antonius Poſſeuinus.

D. Thomas reddidit mihi litteras V. D. M. eò iucundiores, quòd intellexi Nouogardiæ Liuonicæ, cæteriſque in arcibus non periturum cultum Deo debitum, ac B.mæ Virginis venerationem fore cordi V. D. M. cùm primùm Liuonicæ illæ arces R. maieſt. tradentur. Ceterum de Veliſio caput meum Legatis Moſci obtuli, vt illam arcem Regi relinquerent, me inquiens, vel ipſo vitæ meæ diſcrimine Moſco purgaturum illos, ſi quid hac in re mandatum Principis ſui prætergrederentur. Poſt multa eò ventum eſt, vt Veliſium integrũ maneat Regi: ſed, vt Sebeſium ſtet itẽ integrum Magno Duci, niſi Veliſium habeant, aut euertatur. Iam cùm ego mentem Ser.mi Regis hac de re perſpectam nonnunquam habuerim, ſpero id negociũ nobis non exhibiturum, ſi alia ſucceſſerint, vt cras fortaſsis in nomine Ieſu abſoluentur. Stet Regi Driſſa, Sebeſium Magno Duci, de quibus, Deo dante, in reditu in Moſcouiã meo agam, ſi qua ratione potuero euincere, vt viua voce, rationes illum meæ ad vtramque arcem ſolo æquandam permoueant. Quòd ſi pax fiet, illico Porcouienſis Palatinus Porcouia, & quinque alij Nouogardia magna, vnius diei, ac noctis ſpacio, accerſentur. vt arces Liuoniæ dedant, captas autem à Rege accipiant, datis à V. D. M. fidelibus viris, per quos illa peragantur. Aiunt autem Moſci diſtare Sebeſium Driſſa centum Verſtis. Si ſtetiſſet iis Derpatum, conceſſuros fuiſſe, vt Sebeſium ſolo æquaretur. Quod ſi quid lucis amplioris ad ea, formulamque conditionum, à me miſſam, à V. D. M accepiſſem, aliqua forſan, ad expediendum celeriùs totum negocium, his litteris addere potuiſſem. Sed non dubito, quin omnia Legatis perſcripta ſint. Hoc vnum dicam, ſperare me de M.na V. eam iuſſuram, vt maturè Coſaci, & reliqui illi ad ſanguinem fundendum proniores, ſi cibum, & alia velint, iam à pueris, & innoxijs, nec militaribus hominibus manus abſtineant: ne dum putant incutere hoſti terrorem, deſperationem inſerant, læſaque patientia, fiat furor. Quod ſi V M.næ viſum fuerit, vt hinc in caſtra nobilis aliquis Moſcus mittatur, qui, poſt iuramento Legatorum ſancitam pacem, Pleſcouienſem Palatinum de tota re, euocato ex ipſa ciuitate aliquo, coram V. D. M. certiorem faciat, id forſan rationibus ipſius exercitus non erit incommodum. Cùm verò Moſci inſtent, vt captiui liberaliter omnes tradantur, eaque res ad me à Legatis Regijs relata adhuc habeat difficultatem, quod Moſci diſertè, ac planè in litteris velint, ſine alia dilatione fieri: videat V. D. M quid Chriſtianam pietatem deceat. Equidem, puto, præſtaret, vt qui ſunt in caſtris captiui, vel mecum venirent, vel certè candidè efficeretur, ne aliquò ab militibus ablegarentur. Sic fideliùs cumulabit victorias Deus ijs, qui fidem ſinceriorem ſeruabunt. Ac quidem hoc anni Initio conclamata pace, partium V. D. M. eſſet, vt in die Epiphaniæ iam appropinquantis, plurimi ad gratias Deo agendas, Sanctiſſimumque Sacramentum ſumendum adducerentur: vt iam Polonicum Regnum, noui anni & exitus incremento, maiora benedictionum cœleſtium, percipiat incrementa. Ieſus V. D. M. cor, & dexteram Diuinis muneribus ditet. Ex Kiuerowa Horca, vltima die Anni, 1581.

STEPHANO POLONIAE REGI,

Antonius Poſſeuinus.

QVAS mihi Regia Maieſt. V. Duneburgo litteras ſcripſit, eas heri accepi cùm non ita multò pòſt, alias à Magno Moſcouiæ Duce accepiſſem, quas hac nocte, ſicu-

ſicuti reliquas omnes, (ternas enim hic acce
pi) Legatis V. Maieſt. legẽdas miſi. Ex ijs au
tem, quarum exemplum ad V. Maieſt. mit
to, cognoſcet, quantum mihi pergat Prin-
ceps ille calcar addere, vt pacis compoſitio
nem procurem: quæ (niſi aliud latet, quod
mihi ignotum ſit) intra biduum triduum-
ue certis conditionibus ſtatuetur, ita vt Ma
ieſt. V: Moſcus tota, quam habet in mani-
bus, Liuonia cedat, Veliſiũ item relinquat,
tormentorum partem ijs in arcibus quõdã
de Polonis captorum reſtituat; intra octo
hebdomadas arces illas omnes Liuonicas
dedat, quæ in eius poteſtate ſunt; ab ipſaq́;
Ciuitate Derpatenſi incipiat. V. verò Ma-
ieſt. Lucum, Sauolociam, Neueliam, Chel-
mam, quasq́ue Pleſcouienſes arces ſuperio
re anno cepit, cum ijs tormentis, quæ erant,
Moſci, Moſco reſtituat: exercitum Pleſ-
couia deducat, atque ad nouem annos pax
vtrinque ſit: quamuis vt hæc ſit longior (cũ
dixi, à Magno Duce litteras accepero) ten-
taturus ſim. Reſtat nodus de captiuis. Se-
cus enim, quàm in caſtris ſtatutum fuerat,
nobiſque V. Maieſt. dictauerat, Legati Re-
gij dicunt fieri (nouo mandato accepto)
oportere. Hodie verò altera, in Legatorũ
conuentu, Plenipotentia lecta eſt, quam
Moſcus miſit: admonitus, primam inuali-
dam eſſe. Miſſum eſt enim hinc ad ipſum
Plenipotentiæ V. Maieſt exemplum, quod
ego tradideram Moſcis. Cùm verò ex a-
liarum litterarum exemplo, quas mihi
Moſcus paucos ante dies miſit, ſit adhuc V.
Maieſt. planius intellectura, quod ipſi ex
Biſcouicio ſcripſeram, propterea non eſt,
quod longius reſpõdeam litteris V. Maieſt.
quibus dignatur me vrgere, vt curem à Mo
ſco, quidquid habet in Liuonia, liberè tra-
di. Exemplum verò nouiſſimæ Pleni-
potentiæ, quam Moſcus miſit, niſi Mag-
nifici Cancellarij puer, qui in Caſtra ap-
properat, poterit expectare, per alterum i-
ſthuc rectà venturum confeſtim, Deo iu-
uante, mittam. Nunc, quod ad ipſam tan-
tæ victoriæ abſolutionem ſpectat, fortiſſi
mo, & Chriſtiano Regi fidenter proponã.
Derpatum primaria ciuitatum Epiſcopa-
lium eſt, quam Deus V. Maieſt. tradidit, ea
rum inquam, quæ nunquam in Regũ Polo
niæ poteſtate fuerunt. In ea iam intelle-
xi, quodnam V.M.tis conſilium fuit; quaſ-
q́ue litteras ad Pont. Max. ſcripſit: quid-
q́ue mihi identidem dicere dignata eſt, cũ
& Epiſcopum Catholicum, & Collegium,
atque eius generis pleraque omnia Derpa-
ti, & alibi ſtatuiſſet imponi. Id igitur eo e-
rit facilius V. Maieſt. quod, è quibus redi-
tibus Vladica, Poppi, atq; Archipoppi à Mo
ſco attributis alebantur, ex ijs, cùm illi nũc
reuocentur in Moſcouiam, Diuinus cultus
ritè reſtitui poterit. Verùm quoniã N. hæ-
retico ad ſua redeũte, nouit Maieſt. V. quã
tum non alteri modo Collegio noſtro, ſed
vniuerſæ Catholicæ religioni impedimen
ti illatum ſit: obſecro V. Maieſt. per miſeri-
cordiam Chriſti, per quem Reges regnant,
vt cùm ſincerum, neque nutantem Catholi
cum toti Liuoniæ præfecerit, tùm arcibus
eos præficiat. à quibus nomen, Eccleſiaque
Dei non blaſphemetur. At verò Derpati
nemo (quod ſciam) aptior videretur, quàm
D Zebridouius, qui ſexennium, magno a-
nimo, magnis ſumptibus, ſumma fide Ca-
tholica V. Maieſt. inſeruiuit, præter eius pa
tris antiquiora erga Rép. merita. [illegible]e Zebri
douium etſi in caſtris noueram, quod Lu-
blini Collegium de Societate noſtra cùm in
ſtituiſſet, in ipſa pene acie diligentiſſimè
me vrgebat, vt in eam vineã ſatis incultam
operarios quàm primùm mitti curarẽ: inte
rius tamẽ eius pietatem cognoui, cùm mi-
hi adhibit9 eſt in hoc itinere comes, & dux;
tempore autem huius conuentus fidiſſi-
mam Reip. ac verè Chriſtianam operam
præſtitit. Hunc ergo de Chriſtiana nota V.
Maieſt. commendo, teſtatus Deum, nemi-
nem hac de re mecum eſſe locutum, priuſ-
quam me rem Deo commendante, id mihi
ipſi veniſſet in mẽtem. Quod ſi V. Maieſt.
id effecerit, paxq́ue hæc videbitur non in-
firmis fundamentis niti, audebo in reditu
ex Moſcouia meo, rogare V. M.tem R. vt
Ill.mum D. Andreã Batoriũ paret ad eam
vel legationem, vel miſſionem, quã in ca-
ſtris V. maieſt. ſcripto, ac voce, ꝓpoſui. Id e-
nim quantæ Dei gloriæ, dignitatiq́; Ill.mi
illius Principis, & Liuoniæ firmitati futurũ
ſit, non dubito, quin optimè V.M. intelli-
gat. Quam hoc noui anni initio, omnibus
Diuinæ ſapientiæ donis augeri percupio,
atq; à Deo contendo. Ex Kiueroua
Horca die S. Epiphaniæ ad-
ueſperaſcente.
1582.

ACTA

ACTA IN CONVENTV LEGATORVM SER.mi POLONIAE REGIS STEPHANI, HVIVS NOMINIS PRIMI, ET IOANNIS BASILII, MAGNI MOSCOVIAE DVCIS, PRAESENTE

Antonio Poſſeuino, de Societate IESV, nomine Gregorij XIII. Pont. Max. M. D. LXXXI. Menſe Decembri, in Chiueroua Horca, ad Iamum Zapolſcia, in Moſcouia.

CVM Antonius Poſſeuinus cum Stephano Poloniæ Rege, & Magno Moſcouiæ Duce egiſſet, de mittendis aliquem ad locum Legatis, de pace tractanda, delectus eſt à Magno Duce Iamus in Zapolſcia pagus, Velicoluco viginti milliaribus Germanicis, totidem à Pleſcouia diſtans. Qui pagus cùm à Coſacis militibus Regis fuiſſet anteà combuſtus, alter pagus habendo Conuentui delectus eſt, duobus inde miliarib⁹ Germanicis, propior Porcouiam, inter Paderouicium, atq; zapolſciam, vocatus ab incolis Chiueroua Horca, quæ poſtrema vox monticulum, ſicut altera, id eſt Chiueroua Nobilis cuiuſdam familiam deſignat.

Ad eundem locum in hoſpitium Antonij Poſſeuini conuenere vtriuſque principis Legati, die XIII. Decembris M.D. LXXXI. qui dies B. Luciæ Virgini, & Martyri eſt ſacer.

Legatorvm Regiorum nomina fuere Ianuſius Nicolai Sbaraski palatinus Braslauienſis, Albertus Radiuillus Dux in Olika, & Nieſvviz, Curiæ Regis in Lituania Marſſalcus, & Capitaneus Caunenſis, vterque Catholicus, prętereà Michael Haraburda Regi⁹ Secretarius, Ruthenę fidei, ſi fides dicenda ſit, quæ à fide Catholica aliena eſt. Hic autem ſæpè Legatione ad Moſcos, & nonnunquam ad Tartaros functus, valebat vſu rerum, filiumque Collegio noſtræ Societatis, quod eſt Vilnę, tradiderat inſtituendum. Accedebat Chriſtophorus Varſeuicius, quem Antonius Poſſeuinus procurauerat à Rege ad conuentum mitti, tum vt Summo Pontifici ſatisfieret, cupienti, vt in ea pacis tractatione Sueciæ Regis ratio haberetur: tum, vt idem Chriſtophorus tota re cognita, ſi deinde appetente Vere in Sueciam mitteretur, de Liuonicis arcibus, eo cum Rege, nomine Poloniæ Regis, acturus, non ſolum ea componeret, quæ inter Reges illos controuertuntur, verùm etiam Catholicæ religionis negocium promoueret vir nobilis, & Catholicus; ac tum ab Antonio Poſſeuino de toto hoc Suetico religionis negocio diligenter edoctus, tùm à Stanislao Varſeuicio de Societate IESV, apud Sueciæ Reginam iam biennium commorante, eiuſdem autem Chriſtophori fratre, docendus.

Mosci autem Legatorum nomina fuere, Dux Demetrius Petri Ieletski, pręfectus Caſinenſis, & aulicus Magni Ducis; Romanus Baſilij Olpherius, præfectus Coſelnenſis, & aulicus Magni Ducis, ac frater Michaelis Begini; Mikita Baſonka, filius Nicephori Vereſczahina, Baſonka, Baſenka, Secretarius Moſci, quem illi Notarium vocant; Zacharias Suiaſeua, Vicenotarius.

Fecerat Sacrum Antonius Poſſeuinus, atq; aliquos de ſuo comitatu Sanctiſſima Euchariſtia pauerat, cùm illicò vtriq; Legati ad eum venere: quibus conſedentibus, & altero è duobus interpretibus, quos ſecum ille in Moſcouiam adduxerat, ſtante, pauca præfatus Antonius de ſinceritate, qua in tanto negocio eſſet agendum, quamque ſimplici oculo in ipſum Chriſtum eſſet inſpiciendum, qui eſt vera pax noſtra, plenipotentiam vtriuſq; Legationis, ſiue mandata, quæ vocant, procurationis depromi, ac legi fecit. Primi Moſci ſuam legerũt, cuius verba ſunt hæc.

PLENIPOTENTIA LEGATORVM Moſci, quæ Ruthenicè, id eſt, Moſcouiticè fuit ſcripta.

DIVINA miſericordia & clementia, quæ nos præfecit in Oriente ex altiſſimis, quæq; dirigit pedes noſtros in viam pacis. Huius ergo Dei noſtri in Trinitate adorandi clementia, Nos Magnus Dominus Czarius (ſiue Rex, aut Imperator) ac Magnus Dux Ioannes Baſilij totius Ruſsię, Volodimeriæ, Moſcouię, Nouogardiæ, Imperator Caſani, & Imperator Aſtracani, Dominus Pleſcouiæ, & Magnus Dux Smolenſcij, Tuerię, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum locorum, ac Dominus hæreditarius terræ Liuonię, Stephano Dei gratia, Regi Poloniæ, ac Magno Duci Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Samogitiæ, Maſouiæ, principi Tranſſyluanię, & aliorum locorum, miſimus Legatos noſtros Magnos, aulicum noſtrum, & Præfectum Caſinenſem Ducẽ Demetrium Petri Ieletzki, aulicum noſtrũ & Pręfectum Coſelnenſem Romanum Baſilij Olpherium, & Notarium noſtrum Mikitam

Mikitam Baſenka, filium Nicephori Veroczahina, & Vicenotarium noſtrum Zachariam Suiaſeua, ad conuentum pacis ſtatuendæ gratia, cum Legatis tuis loqui. Et quæcunque illi incipient de rebus noſtris dicere cum tuis Legatis in conuentu, eæ res noſtræ ſunt. Scriptum in Dominio noſtro, in aula Slobodæ arcis, Anno à creato mundo Septimo milleſimo, Nongenteſimo, Menſe Nouembri, Indictione Decima, Dominij noſtri 47. & imperiorum noſtrorũ Roſenſis 35. Caſanenſis 29. Aſtracanẽſis 28.

Cvm hæc Plenipotentia fuiſſet perlecta, viſa eſt infirma, nec ſine iuſta ſuſpicione fuere Legati Regij, qui propterea, quas Moſcus ad Poloniæ Regem in caſtra per Zachariam Boltinum literas miſerat, legi iuſſerunt. His ſignificabatur, non defuturum Moſcum, quin Legatos, cũ integra poteſtate omnia tranſigendi, quemadmodùm de Moſco Antonius Poſſeuinus quæſiuerat, eſſet miſſurus. Tum Antoni[9] litteras item, quas tum per eundem Boltinum, tum per Andream Apollonium Moſcus ea de re ſibi ſcripſerat, cùm legi iuſsiſſet, eodem illæ tenore, quo Regiæ, inuentæ ſunt. Pręterea, quò Plenipotentiæ Moſci infirmitas dilucidiùs agnoſceretur, Plenipotentia Regis à Michaele Haraburda perlecta eſt, cuius verba hæc ſunt.

PLENIPOTENTIA REGIS POLOniæ, quæ Polonicè fuit ſcripta, vtroque ſigno Poloniæ Regni, & Lituaniæ Ducatus, obſignata.

Nos Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia Rex Polonię, Magnus Dux Lituanię, Ruſsię, Pruſsię, Samogitię, Maſouiæ, Liuonię, Princeps Tranſyluaniæ, & aliorum locorum. Notum facimus, his litteris, Magnum Dominum Ioannem Baſilij, Dei gratia Dominum Ruſsiæ, & Magnum Ducem Volodimerię, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Caſani, Aſtracani, Pleſcouię, Tuerię, Iuerię, Permię, Viaicię, Bulgariæ, & aliorum locorum ſcripſiſſe nobis per tabellarium ſuum Zachariam Boltinum, ſignificando, à Legato Sanctiſsimi Paſtoris Gregorij xiij. Pontificis Max. Romani, Reuerendo Antonio Poſſeuino ſcriptum ad ſe nomine Domini ſui, hortante Sanctiſsimę Apoſtolicę ac paſtoralis Sedis auctoritate ad concordiam & pacificationem inter vtrumque noſtrum; vtque ex vtraque parte Legatos vnũ ad locum mitteremus, qui, eodem Summi Pontificis Legato pręſente, pacem inter nos poſsint conſtituere. Iuxta quas Legati Pontificis literas, Magnus Dux Legatos ſuos ad locum certum mittit inter Porcouiam, & Sauolociam, via Velicolucenſi à Porcouia ad Iamum Zapolſcię. Ideo & nos, ſanguinis Chriſtiani effuſionẽ nolentes videre, miſimus ad eundem locũ Iamũ Zapolſcię Legatos noſtros, Palatinũ Braslauiẽſem, Capitaneum Kremenecẽſem, & Pinſcenſem, Ducẽ Ianuſium Nicolai Sbaraski; & Marſſalcum noſtrum aulę Magni Ducatus Lituanię, Capitaneum Caunenſem, Dominum Albertum Radiuilium, Ducem in Ollka, & in Niesvviz; & Notarium noſtrum Magni Ducatus Lituanię Michaelem Haraburdam. Acdedimus illis & his litteris noſtris plenipotentiam, vt conuenientes cum Legatis Magni Ducis Moſcouię, inter nos, & Magnum Ducem Moſcouię, & Dominia noſtra de amicitia & concordia colloquantur, & res conſtitutas litteris, ac iuramẽtis ſuis coram Legato Reuerendo Poſſeuino confirment, & ad effectum, certamque confectionem, & conſtitutionem ſuam adducant. Quę omnia ſumus admiſſuri, contentiq́; futuri, & inuiolabiliter pręſtituri, quẽadmodũm iuxta Senatorum noſtrorum conſilium, qui eo tempore apud nos fuerunt, Regni Polonię, ac Magni Ducat[9] Lituanię, verbo noſtro Regio pollicemur, & promittimus etiam pro Succeſſoribus noſtris in iſtis Dominijs, totaque Repub. hęc omnia iuxta conſtitutionem, & litteras Legatorum noſtrorum firmè, inuiolabiliterq́; nos pręſtituros. Cùm autem ad nos Magnus Moſcouię Dux Legates ſuos allegabit, tum nos Legatorum noſtrorum litteris nomen noſtrum Regium adſcribere, ac ſigno noſtro obſignare, Regioque iureiurãdo confirmare, eaſdemq́; litteras cum iiſdem Legatis ad magnũ Moſcouiæ Ducem remittere debemus. Eodem modo erga nos, & Succeſſores noſtros, atque erga noſtra Dominia Magnus Moſcouię Dux, ſucceſſores, atque illius Dominia ſe gerere debẽt. Propterea memoratis Legatis noſtris haſce litteras noſtras manu Regia noſtra ſubſcriptas, & obſignatas Sigillis noſtris Maieſtatis Regni Polonię, & Magni ducatus Lituanię dedimus. Datum in caſtris noſtris ad Pleſcouiam, Anno Domini 1581. menſis Nouembris die XXX. Regni verò noſtri anno Sexto.

Qvae omnia cùm eſſent perlecta, Legati Regij acriùs vrgebant, vt Moſci pleniora mandata depromerent, ac ſcirent, ſeſe ſuper fundamẽto tam infirmo reliquam tractationem non extructuros: atque ad id Inſtructionis ſuę caput ea de re adhuc perlegerunt. Moſci autem excuſare ſe, quòd is Magnorum Moſcouię Ducum ſcribendarum Plenipotẽtiarum mos ſemper fuerit: quòdque litteris Magni Ducis ad Regem, & ad

& ad Antonium Poſſeuinum ſcriptis ſatis intelligi poterat, ſibi plenam poteſtatem ad omnia conſicienda tributã fuiſſe. Addidere, cùm res ipſæ, de quibus eſſet agendũ, ſtatim eſſent ad effectum adducendæ, fruſtra Regios de plenipotentiæ verbis queri, quam reipſa, & facto ipſi Moſci eſſent præſtituri.

Cvm lites ex litibus ſererentur, nec præſẽs aliquod remedium cerneretur, Antonius Poſſeuinus Regios monuit, vt ea de re proteſtationem facerent; ſic enim ſe eam eſſe admiſſurum. Deinde vt in diem ſequentẽ quæſtio illa ſic differretur, vt tamen nocte ea, quæ primæ diei Seſſionem conſequebatur, vtriq; Legati ſuarum Plenipotentiarũ exempla confeſtim ad ſe mitterẽt; ſe oeo re cõmendanda, Moſcis priuatim alloquendis, ſi quam alterã Plenipotentiã haberent, examinandisque ipſarum Plenipotentiarum exemplis impenſurum. Quòd cùm factum eſſet, neque Moſci aliam haberent Plenipotentiam, die ſequenti Legatis vtriſque ſic locutus eſt.

DIE XIIII. DECEMBRIS SEcunda Legatorum ſeſsio.

Qvandoqvidem Moſci Legati nullam ſe aliam habere Plenipotentiam dicunt, nec credendum ſit, Magnum Ducem non agere ſincerè, quippe qui ſciat fore, vt vniuerſus hic tractationis contextus Deo, ac Chriſtianis omnibus innoteſcat: dicant, num iurabunt, ſcire ſeſe alias Plenipotentiarum formulas hiſce de rebus à Magnis Moſcouiæ Ducibus ſcribi ſolitas eſſe. Cumq; ab extremo, qui erat Zacharias Vicenotarius, fuiſſet interrogationem orſus, ſe ille iuraturum reſpondit; qui cùm Acta Moſci Secretariæ ad centum annos legiſſet, nunquam ſe alias formulas legiſſe dixit. Quod cúm poſteà ſingillatim reliqui aſſererẽnt, adiecit Romanus Baſilij, ſe ante XX. annos ad Sigiſmundum Auguſtũ Regem Internuncium veniſſe, pacẽque quinquennij deinde (eiuſmodi litteris patentibus à Moſco Magnis Legatis traditis) fuiſſe conſecutam. Quærenti autem Antonio de Michaele Haraburda, num aliquam earum formul..um, vel litterarum vnquam vidiſſet (expediuiſſe enim, vt eiuſmodi aliquid Magni Ducatus Lituaniæ Secretarius ſecum attuliſſet) cùm Haraburda reſpõdiſſet, nunquam talibus tractationibus, qualis erat hæc, ſe interfuiſſe, nec proinde Plenipotẽtias vidiſſe: interrogauit Regios Antonius, numquid aliud vellent dicere, antequam, ipſe, quid ſentiret, exponeret. Perſtare ſe quidem in incepto dixerunt, ſed auctoritate Pontificis Max. moueri, vt & tractationem inchoarẽt, ac verò poteſtarẽtur, ſe priùs hinc non eſſe diſceſſuros, quàm res ipſæ, quas Moſci eſſent præſtituri, efficerentur. Antonius autem, Cùm, inquit, nihil alterutri parti ex hac tractatione pereat, q̃ ſi in rem conferatur, maxima bona paritura ſit; ſin dolo malo fiat, in eos perpetuo cũ dedecore ſit caſura, qui erunt in noxa: ac proinde alterutrius Principis ſinceriorem agendi rationem maximè ſit roboratura, ad rem ipſam iudico eſſe veniẽdum, ſic, ne ipſa actio iuri alicuius Regiorum Legatorum (quod ad Plenipotẽtiam attinet) poſſit eſſe damno. Intereà verò Legati Moſci ſciant à Chriſtianis alijs Principibus nullas eiuſmodi formulas Plenipotentiarum ſolitas eſſe conſcribi. Tùm conuerſus ad Legatos Regios, cùm eos admonuiſſet, vt cogitarent, num cùm in Iamo Zapolſcię pacis iſta tractatio haud fiebat, præbitura fuiſſet alicuius turbationis materiam; alterq; ex Legatis Albertus Radiuilius reſpondiſſet, nihil inde oriri poſſe quæſtionis, quin & eodem in pago Iamo pacem poſſe confici, aut promulgari dixiſſet, perrexit Antonius: Quando ad victores pertinet legem victis imponere, poterunt Regij Legati cõditiones pacis, quam Moſci iam tertio per tres Legationes petierunt, primò proponere. Ad ea Palatinus Braslauienſis (gratijs actis Summo Pontifici, atque Antonio, quem eius Sanctitas miſerat, quòd laborem hunc pacificandi vtriuſque Principis tàm paternum ſuſcepiſſet) Liuoniam totam, eam ſcilicet, quę in manu eſſet Moſci, diſertè, & grauiter petijt, quæ niſi concederetur, neutiquam ſe progreſſuros, nec adeò reliquæ tractationi interfuturos.

Cvm Moſci nimium hoc eſſe dicerent, multaq; interſererent, quibus Regijs perſuaderent, ne ſanguis funderetur, & fieret æqualitas, ſi vellent, vt vera pax, fraternitasque conſequeretur: ad earum autem Liuoniæ Arcium numerum, quas per Antonium Poſſeuinum ſe traditurum Magnus Dux tres ante mẽſes promiſerat, Gouiam addidiſſent: ad eaque omnia rurſus Palatinus commodè reſpondiſſet: Legati Moſci vrſerunt, vt Regij item dicerent, ecquid ſeſe Magno Duci daturos haberent in mandatis. Moſcum enim petere Pleſcouienſes Arces, ac reliquas, quæ ſuperioribus annis à Stephano Rege fuerãt captæ, Lucũ, Veliſiam, Sauolociam, Neneliam, Chẽlmam, & ſi quæ eſſent eiuſmodi aliæ.

Regii ſe multum dare dixerũt, qui certam ſpem Pleſcouiæ, ac Nouogardiæ potiundę eſſent relicturi: qui 40. milliaria ditiònis Moſci, quam hoc anno occupaſſent, in ditionẽ Magni Moſcouiæ Ducis redire permitterent: qui victorem eſſent exercitum deducturi: qui tot ſumptus feciſſent,

cùm

cùm Moſcus, quæ per ſuos Legatos Vilnæ promiſiſſet, non præſtiterit, ac tamen ipſi Quatuor arces Pleſcouienſes ſe Moſco reſtituturos pollicerentur.

Contra Moſci, niſi de reliquis arcibus in Liuonia Moſco relinquẽdis agatur, nihil effici poſſe: tot Liuoniæ arces non parum conſtitiſſe Magno Duci, vt gratis eas dedat: Pleſcouiam ita eſſe munitam, vti Regij erant experti, qui ſi arces illas alias expugnaſſent, iſtam nondum cepiſſe, nec adeò poſthac (vt neque aliâs) expugnaturos. Quæ cùm varijs colloquijs totam penè diẽ vſq; ad noctẽ adduxiſſent, inſtarent autem Regij, vt Antonius illos prorſus in caſtra, vel ad Regem vellet dimittere, poſtquàm Moſci de Liuonia tradẽda nihil certi aperirent: id verò quoq; ſtudio Regij facerent, vt negocium citiùs conficeretur, ſe quidem (ait Antonius) illos nocte dimittere, verùm ita, vt omninò poſtridiè manè redirent, quemadmodùm factum eſt.

DIEI XV. DECEMBRIS SESſio Legatorum tertia.

CVm Regij Legati ex eo Zapolſciæ pago aduenisſent, in quo duobus circiter Leucis à Chiueroua Horca commorabantur, Moſci item ſtatim, quia in Chineroua manebant, adfuiſſent, tota penè dies tribus capitibus rerum agitandis inſumpta eſt. Propoſuère non ſine querela Regij, Moſcos tempus eximere, ne Liuoniam totam traderent. Adiecerunt petere ſe, vt Magnus Dux titulo, iureq; Liuoniæ cederet: denique, vt Sueciæ Rex inter pacis conditiones adnumeraretur. Tùm dixerunt, ſe prætereà, quæ de Pleſcouiẽſibus arcibus, Moſciq; ditione hoc anno occupata promiſiſſent, Chelmam item arcẽ, ſuperiore anno captam, reddituros, ſatis autem multũ hoc eſſe, cùm Regi Poloniæ plures Liuoniç arces, quas alij cepiſſent, iſta Magni Ducis cunctatione, deceſsiſſent. Ceterùm habere ſe in mandatis à Rege, vt quàm citiſsimè tractationem iſtam abſoluant: ſe Antonio Poſſeuino proteſtari, diuturniores moras pati non poſſe, quibus etiam omninò vltra triduum, vel quatriduum eo in loco non ſit commorandum.

Ad ea Legati Magni Ducis cùm pleraque reſpondiſſent, quæ ſuperioribus dieb⁹ de æquitate ſeruanda, de elatiône animi vitanda, deque ſanguinis effuſione declinanda dixiſſent, quodq; Regij viſuri deniq; eſſent, ſuper quos tantus ſanguis eſſet caſurus. De Sueciæ autem Rege ſe nihil habere in mandatis, quod agerent; eum, ſi velit ad Magnum Ducem mittere de pace Legatos, non fruſtrà miſſurum. Haraburda autem, qui vnà cum Hornoſtaio quódam in Legatione ad Magnũ Ducem iuerat, cũ nil præter illa, quæ habuiſſet in mãdatis egiſſet; cogitandũ eſſe ſibi quoq; Magni Ducis Legatis, intra fines muneris ſibi præſcripti manendum, Liuoniæ igitur arces Regijs promiſerunt, Pernauiam, Paidanũ, Korſtinum, Huntecz, kursłouum, Porcholiam.

Sed cũ Regij totius Liuoniæ reſtitutionem, tituliq; & iuris ipſius ceſsionẽ iterum vrgerent, Antonius Poſſeuinus, qui anteà nouerat, Legatis Regijs eam nõ fuiſſe pleniſsimâ facultatẽ traditam, de arcibus à Rege captis reſtituendis, quę videbatur fuiſſe peropportuna, quãq; Antonius, antequã è caſtris diſcederet, à Rege petierat; vtriſque aũt Legatis de Sueciæ Rege, ac de iuris & tituli Liuoniæ ceſsione, ſuæ eſſent rationes, precatus Legatos per Chriſti ſanguinẽ, perque id, ꝙ erga Sanctam Apoſtolicã Sedem obſequium oſtendebant, vt in tanta re nihil præcipitis deliberationis adhiberetur: petijt, num tantiſper ijs de rebus ſibi cogitare liceret, dum ad rem aptiùs, atq; ad pacis ſolidioris cõpoſitionem expeditiùs poſſet reſpondere. Cui cũ annuiſſent, tum ille, craſtina dies Seſsione vacabit. De Liuonia verò tota reddenda, cùm Magni Ducis Legati iam ſex alias arces obtulerint, dicant autem Regij, nil ſe aliud dicturos, niſi arces reliquas tradant; cũq; vtriq; non ſatis ſe aperiant: ſuas excutiant Inſtructiones, & videant, quid, & quantum poſsint præſtare, vt ad ſequentem ſeſsionem parati, ac ſine vlla tergiuerſatione ab eo, quod æquiſsimum eſt, accedant.

Discedentibus Regijs, cùm Magni Ducis Legati ad multã noctem (quod ſæpè faciebant) apud Antoniũ manſiſſent, deq; Liuonia quid in mandatis haberent, liquidiùs, ac fidenter ei roganti (quantum ad pacẽ citiùs faciendã expediret) aperuiſſent, data ei facultate, vt ad Ioannẽ Zamoſcium Regni Poloniæ ſupremum Cancellarium, & generalẽ Capitaneum de tota re citatis equis perſcriberet, cui integerrimã rei conficiendæ poteſtatem Rex tradidiſſet, miſſæ eâdem nocte literæ ſunt in caſtra: ad quas cũ tardiùs reſponſum perueniſſet (quatriduum enim effluxit) multum fuit Antonio, quod ageret in eximenda Moſcis ſuſpicione de Regijs, hiſque vix excuſandis, quòd qui ſcripto pleniſsimam ſe poteſtatem ad omnia habere dixiſſent, inde plenior Moſcorum eſſe illã videretur, quæ paucioribus verbis eſſet compræhenſa. Biduo itaque dilato, cùm Regios monuiſſet Antonius, vt colloquio intereſſent, in quo ſaltem de Rege Sueciæ agi poſſet, die 14. omnes apud eundem demò reconuenerunt.

DIEI XVIII. DECEMbris Seſſio quarta.

ANTONIVS Poſſeuinus, cui à Legatis ad cogitandum delata res erat, fateri ſe, inquit, maioris id eſſe momenti, quàm fortaſſe putaretur, quòd de Sueciæ Rege, deq; ceſſione tituli, iuriſq; Liuoniæ petebatur à Regijs. Et à Pontifice quidem Max. ſe habuiſſe in mandatis, vt ea de re Sueciæ Regis, tanquam Sanctæ Sedis amici, ageret: qu d quidem Stariciæ cum Magno Duce tàm eius Sanctit. quàm Stephani Regis nomine quinquies diligenter egiſſet, nec Magno Duci diſplicuiſſe, vt in Sueciam (quemadmodum fecerat) literas de tota re mitteret. Nũc videri ſibi Stephanum Regem nulla ratione poſſe iſtud officium pro affine, ac fratre ſuo deſerere; cùm etiam occaſionibus futuri belli præcidendis, valdè id eſſet commodaturum. Proinde ſi quid Magni Ducis Legati haberent, quod reſponderent, ſe, priuſquam aliud aliquid diceret, libenter auditurum.

MOSCI reſponderunt, ſe nihil (vt dixerant) à magno Duce ea de re in mandatis habuiſſe, id autem per Legatos Suecos agi poſſe: quærere verò ſe de Regijs, num haberent à Sueciæ Rege Plenipotentiam vllam. Quòd cùm negaſſent, Quid (aiunt) igitur vultis agi de negocio hoc, in quo etiãſi nobis aliquid agere licuiſſet, nihil tamen ſolidi confici poſſet, præſertim quòd & alia inter noſtrum magnum Dominum, ac Sueciæ Regem controuertuntur? Nam præter Liuoniæ arces, Coreliamq; , & Iuanohorod, Iamam, ac forſan alia, hoc biennio occupauit. Tùm Antonius Regiorum erga Sueciæ Regem ſtudio commendato, Moſcorom item reſponſo audito, cui nõ facilè poterãt Regij reſpondere, id vnum reſtare dixit, vt tempus ſaltẽ intercederet, quo inter Sueciæ Regẽ, & magnum Ducem per Legatos (ſi ij noluiſſẽt) inuicẽ agi de tota re poſſet. Cùm verò Moſci ad ea nihil reſpondiſſent, quippè quibus neque hoc fuiſſet à magno Duce mandatum, ad alia vt progreſſus fieret (ijs modò negocijs omiſſis) vnanimes omnes Legati conſenſerunt. Atq; eò magis Regij, quod in mandatis habuerant, ne ſi Suecus excluderetur, propterea à pace facienda deſiſterent. Cùm verò de titulo & iure Liuoniæ tradendo, Moſci Legati dicerent, ſe nihil prorſus habere, quod agerent: nec videri æquum, vt ex Liuonia prorſus eorum Princeps eijceretur; nec dũ verò è caſtris adueniſſent à Zamoſcio literæ, quas Antonius, Legatique Regij expectabant, vt de primario negocio aliquid ſtatuerent, finis ei Seſſioni impoſitus eſt.

DIEI XX. DECEMBRIS V. Seſſio.

CVM poſt ſuperiorem Seſſionem, Stanislaum Zolkeulum Palatini Belzenſis filium, & conſanguineum ſuum Zamoſcius ad Antonium cum literis credititijs miſiſſet, perque eundem ſignificaſſet, ob bonũ pacis poſſe magni Ducis Legatis tradi Nouogardiam Liuonicam, duaſque alias Liuoniæ arces, quibus verſus Naruam, & mare Moſcis liber aditus pateret, dũ arces à Rege captas, Velicolucum, Zauolociam, Neuelam, Veliſiam in Regis poteſtate ſinerent. Quin item Velicolucũ reſtitui poſſe (niſi omninò ſecus fieri pax poſſet) dũ tamen nihil in Liuonia daretur Moſcis; ſperare enim ſe, quamuis ea de re mandatum à Rege non haberet, Ordinibus tamen, ac Regi id omne probatum iri. Antonius nouo hoc conſilio non mediocriter ſolicitus fuit, tum quia Zamoſcius chirographum nullum miſerat, quo chirographo (cùm ſe rè ad Antonij fidem, atque iudiciom, vt dicebat Zolkeuius, ea vel arcium in Liuonia traditio, vel reſtitutio Velicoluci referretur) aut ritè in rem cõferri negocium poſſet, vel ſi Regno Poloniæ aliquando iſtius rei reddenda ratio fuiſſet, id liquidò fieri poſſet Quòd ſi poſteà id conſiliũ aut mutatum (quod non ſemel alijs in rebus Antonius erat expertus) aut à Regijs Legatis fuiſſet non leues ob cauſas impeditum (neque enim ſibi quicquam à Rege ea de re præſcriptum eſſe dicebant) Antonius inani promiſſo lactaſſe, aut adeò decepiſſe magni Ducis Legatos videretur; quod quidem Diuino in Moſcouia cultui promouendo admodum eſſet incommodaturum. Accedebat iterata ſæpiſsimè à Rege petitio vniuerſæ Liuoniæ, cuius ne ſpithama quidem cedere poſſet, licèt vellet. Ad quod Decreto ordinum Regni, & iureiurando Regem teneri, cùm alias, tùm diſertiſſimè Regijs Legatis identidem dictum fuit.

AC Antonius quidem à Rege, Zamoſcioque paucos ante dies per literas petierat; num ſi tota Liuonia Moſcus cedere nollet, ſibi in Moſcouiam redituro procurandum eſſet, vt magni Ducis Legati Varſauiam ad futura Martij menſis Comitia venirent: ſic enim rectiùs ab Ordinibus Regni aut ei Decreto poſſe derogari (quatenus Liuoniæ nonnihil magno Duci concederetur) aut ſi è Repub. iudicaretur, vt in belli continuandi propoſito perſtaretur, tũ Legati Moſci, conſenſum Regni ipſis oculis cernentes, faciliùs ad propoſitas pacis conditiones deſcenderent; hyeme interim bellici negocij inchoati perſecutionem haud eximẽte.

Verùm

Verum Zamoſcius literas idibus Decembris datas, & eâdem ipſa die per alterum tabellarium redditas, quæ idem Zolkeuius cum breuibus illis alteris credititijs venerat è caſtris, Antonio ſcripſit, nihil opus eſſe, vt de mutando Decreto ageretur. Stare enim Regis, & Ordinum ſententiam: ſi nolit Moſcus aſſentiri toti Liuoniæ tradēdæ, rem armis eſſe decernendam. Itaque tota re cum Legatis Regijs communicata, hi iudicarunt à ſe de Liuoniæ arcibus nihil agi, atque adeò omninò proponi debere: Legatos enim Moſci, quibus ſatis erat perſuaſum, Stephanum Regē integram Liuoniam velle, quiq; iam non minima præbuerant argumenta eius reſtituendæ, in ſpē venturos, alia quoq; magno Duci à Stephano Rege relictum iri; resq; Regias proinde peiore eſſe in ſtatu, quā anteà. Vnde pacis cōpoſitio extrahi poſſet; præterquā quòd, cùm eas arces voce tantùm Zolkeuij Zamoſcius offerret, tutum Regijs non eſſet, vt eas nominē Regis Moſco pollicerentur. Itaque cùm Zamoſcio reſcribendum eſſe exiſtimaſſent, Antonius quoq; ſequentes literas ad eum miſit: multa, quæ maximè ad celerem, & honorificam pacis confectionē ſpectabant, ſi ad rem, non amiſſa tanta occaſione, veniretur, per eūdem Zolkeuium ſignificans, quæ literis non erant committenda. Sic igitur Seſsionis illius pars priuatæ huic tractationi, antequam Legati Moſci aduocarentur, extracta eſt.

EPISTOLA IO. ZAMOSCII, SVpremi Cancellarij Regni Poloniæ, & generalis Capitanei, ad Antonium Poſſeuinum.

QVAE D. Veſtræ de eruptione Moſcorum, deque illorum caſtigatione ſcripſi, vera ſunt. Quæ verò de indicio Petri Koltovvski verè ſcripta ſignificātur, vera vt ſint, magis opto, quàm arbitror. Nam niſi pax coibit, hoſtem ego quæram, niſi me ipſe quæſiuerit. Sed hæc ſatis. Literas D. Veſtræ ſumma celeritate mitto ad Regiā Maieſtatem. Fruſtra tamen, vt ego iudico, de cedendo aliqua Liuoniæ parte in Comitijs deliberaretur. Nemo enim patriæ benè in futurum proſpiciens, vel in Conuentu etiam ipſo Regni, de ea decedere ſuadebit; re iam ad extremum adducta, vt aut nobiſcum hoſtis pugnare neceſſe habeat, aut de hac vrbe periclitari, & vnà de tota Liuonia, occupante etiam illam altera ex parte Sueco; Album lapidem oppugnante; premēte Pernauiam, & Felinum; ita vt vix illa iam Moſcus non amiſerit, ſed de Derpato ſaltem laborare videatur. Ordines verò quid? Vel ad educendum in poſterum militē plus ſumptuum impenderēt, quàm in hunc deductum iam, & in ſupplementum inde vel ad Auguſti. At quæ interim tentari poſſunt? Hoſtis vero inſtructus omni apperatu ex commercijs marinis, quā erit poſteà potentior? Audio iſtos bonos Legatos Moſcorum cunctari. Si expectant nouam informationem, iam illam habebunt per tabellarium hunc, quem eo iuſsi deduci. Quàm grauiter verò rem gerentem? Cùm diceret ire ſe Porchouiam, & inde Zapolſciam cum literis ad D. Veſtram, iam tamen tandem verſus Pleſcouiam, deflectens de itinere Porchouienſi, cùm ductores Nouogardia haberet, proceſſerat, vt octo ſaltem milliaribus à Pleſcouia abeſſet, noctuque, non die, iter faceret, & cum in noſtros incidiſſet, & in viam Porchouiēſem reduceretur, vnum ex ſuis, dato illi equo, ſub cuius ſella ad Legatos à Principe inſutas literas habebat, fugere iuſſerit, inde etiam alios tres comites contra fidem datam fugere iuſſerit. Hæc certe inquirenda & dijudicanda diligenter erant priùs, quā ꝓ nuncio, non pro perduelle haberetur. Veruntamen apud me vel vmbra Iuris gentium plus valuit. Itaque vel adhibitis ductoribus, à me ad locum conuentus mittitur. Ex nouis iſtis literis, quas affert, & præſertim tam diligenter occultatis, credo quod ad exitum quemuis illi tractatus faciliùs deducentur. Apollonius iam fœliciorem quā nos vitam viuit. Scribā Ruſſicum vnum tantùm in caſtris habeo. Cōmendo me fauori D. Veſtræ. Datum ex caſtris ad Pleſcouiam, die xiij. Decembris. Anno Domini, 1581.

ALIA EPISTOLA ZAMOSCII SVpremi Cancellarij Regni Poloniæ, & generalis Capitanei ad Antonium Poſſeuinum.

MITTO ad D. Veſtram conſanguineum meum D. Stanislaum Zolkievvski, Palatini Belſenſis filium. Ex eo D. Veſtra de eo, quod à me ſcire vult, cognoſcet. Ei verò non ſolùm dicenti fidem adhibere debet, ſed etiam, ſi quæ cum illo communicabit, prorſus tacita fore pro certo confidat. Hoc illi ita prorſus futurum eſſe ſpondeo. Commendo me D. Veſtræ. Datū ex caſtris ad Pleſcouiam, die 17. Decembris. Anno 1581.

ANTONII POSSEVINI RESPONſio ad eundem Io. Zamoſcium.

HAC ipſa die binas à V. D. Mag. literas accepi, alteras ab eo, qui tabellarium ad me Magni Ducis adduxit, commoratū in itinere, ſeu alibi, integros octo dies, alteras à D. Stanislao Zolkievvski cōſanguineo V. Magnific. qui ea, quæ Legatis Regijs, ac mihi vidētur expedire, fuſiùs

referat. Ad quæ ſi V. Magnifi. ſcriptū,chirographo,ſignoq; ſuo obſignatum, nobis miſerit,progrediemur in incepto, nō ſine ſpe perhonorificæ pacis. Sin minùs,in optimam partem accipiet, quicquid erit deliberādum à nobis, cū etiam nobis ratio reddenda ſit actionum noſtrarū Reipub. iſti, Pontifici Max. magno ipſi Moſcouiæ Duci, ceteriſq; forſan Principibus: ne quid dicā de noſtro ordine, cuius tot certè pignora,& obſides habet Polonia, vt etiā iis, eorūq; bono nomini maximè conſulendū ſit.

Porrò ſcio V. Magnifi. pro ſua perſpicaci prudentia, optimè iam intellexiſſe, quantoperè expediebat, vt quā inſtructionem manu ſua ſcriptam Legatis Rex pollicitus fuerat, ea vt ipſis traderetur; ſic verò reliqua diſcuterentur, vt hoc rigidiſſimo tempore tanti boni confectio nulla cūctatione interturbaretur. Meam fidē probari V. Magnifi. ſic gaudeo, vt ſperem, nūquam illi iure improbatum iri. Iesvs dexteram,& cor V. M. Illuſtriſsimæ cœleſti præſidio muniat. Ex Kiueroua Horca, die XX. Decembris, nocte, 1581.

Porrò euocati ad conuentum Moſci, grauiſſimè conqueſti ſunt (id quod ſæpè aliis quoq; in rebus fecerant) quòd in ipſa pacis tractatione tanquam captiui tenerentur; ſanguis paſsim funderetur; ſibi bona, hominesq; raperentur: quodq; magni Ducis tabellarius, qui literas ad Antoniū, & ad eos attuliſſet, in caſtra ductus: eius verò comites paſsim interfecti; itineris autē ductoris eorum, ruſtici cuiuſdam, lateribus (vt ſolent) faces ad confeſsionem extorquendam admotæ fuiſſent: deinde, cū è caſtris huc ad Antonium rectà à Zamoſcio miſſus & ſcriberetur, & diceretur, triduum tamen apud Præfectum equitum Zebridouium valde nobilem, ac probum, & fortem Polonum, mandato Legatorum Regiorum, fuiſſe detentum: deníque poſt tot dies, literas magni Ducis vix redditas eſſe. Itaq;, cùm nunquam ſe ad conuentum ex Moſcouia venturos fuiſſe dicerent, niſi Pontificis Max. eiuſq;, quem miſerat, Antonij fidei magnus Dux credidiſſet, cupere ſe aiebant potiùs diſcedere, quàm iſta indignitate, hoſtilibuſque modis rem ampliùs agere. Cùm autem Regij rem excuſare, rationeſque eas afferre incepiſſent, quas Zamoſcius ad Antonium ſcripſerat: Antonius, qui & tabellarium priùs interrogaſſet, & octiduum in itinere detentum (cauſa neſcitur) cognouiſſet: videret autem, ex dilatione reddendarum literarū, cùm vel Rex, vel Moſcus aliquid eſſent ſcripturi, magnum negocio conficiendo incōmodū poſſe creari: ſe iam, inquit, Legatos vtroſq; non tantū ob Pontificis Max. auctoritatē (cui quicquid ſe deferre ſæpiùs dicebant, id quidem Deo acceptum eſſe, à quo eam auctoritatem accepiſſet) verùm in primis ob Chriſti ſanguinem obnixè rogare, ne variis euentibus, quos ſubinde Satanas eſſet excitaturus, rem ipſam expoſitam deſererent: quæ quanto magis protraheretur, tanto plus Chriſtiani ſanguinis effundere tur: porrò in ſe ipſum totum id, quod acciderat (ſi quid eiuſmodi fuiſſet, quale Moſci dicebant) ſic ſuſcipere, vt vel cum Rege, vel cum magno Duce debitum omne officium, ſi neceſſe fuiſſet, in tempore eſſet præſtiturus.

Tvm pacatioribus animis ad rem ventum eſt, cuius ea ſumma fuit, Legatos Regios vnica, & extrema propoſitione (vt Moſci cognoſcerent, quantoperè à funden do ſanguine Rex abhorreret) è quatuor arcibus, quæ ſuperiore biennio de Moſco fuerant captæ, vnam adhuc, quam iudicaſſet Antonius, ſeſe tradituros; dùm illi tota Liuonia cederent, Sebieſſumq; arcem, Poloniċæ propinquam, traderent. Cul de Sebieſſo petitioni cùm ſe Moſci non aſſenſuros dicerent, quòd arx ea non ſpectaret ad Liuoniam: cumq; omnes arces à Rege captas repeterent, ac ſe quidem etiam vnam aliam Liuoniæ arcem addituros dicerent, quæ Lais vocaretur: Regij eam in manibus Sueci eſſe aſſerentes, ne verbo quidem addito, ſurgentes diſceſſerunt, eiuſque diei Seſsio ſoluta eſt.

DIEI XXII DECEMBRIS,
Seſsio VI.

Cvm eiuſdem generis pleraque fuiſſent dicta, quæ ſuperioribus diebus Legati inuicem obiecerāt; nec ſemel Moſci Liuoniam non à Regibus Poloniæ, ſed ab Epiſcopis, & ordine Teutonico cepiſſe eorum Principem, dixiſſent: Regij verò (quod & Moſci faciebant) ipſam ob Sedis Apoſtolicæ, Pontificiſque Max. reuerentiā, iam multis rebus ceſsiſſe dicerēt; Antonij iudicio ſe ſtaturos, vt vna è duabus arcibus Velicolnco, & Sauolocia, adhuc magno Duci redderetur, ſuperuenit Petronius nobilis Polonus, miſſus à Zamoſcio ex caſtris, hiſce cum literis, quas Antonio ſcribebat.

IO. ZAMOSCIVS CANCELLARIVS Regni, & Capitaneus generalis Antonio Poſſeuino.

Etsi iam anteà miſerim ad D. Veſtram Zolkeujū, per quem illi aperui, quid id ſit, q in Liuonia concedi poſsit Moſco, & quib' modis cōcedi poſsit: tamē poſteà venit mihi in mentem ſcripto cōprehenſum D. Veſtræ mittere, quemadmodum mitto. Reliqua D. Veſtra cùm ex eodem Zolkeuio, tùm verò in primis ex Dominis Legatis cognoſcet. Benè valeat D. Veſtra. Datum

tum ex caſtris ad Pleſcouiam, die 19. Decembris Anno Domini, 1581.

CONDITIONES PRIMAE.

SI maneat penes Regiam maieſtatem Velicolucum cum arcibus Zauolocia, Neuela: ſiq; Sebieſſum Regi à moſco traditum fuerit, Veliſiũ item penes Regiã maieſtatẽ relictũ fuerit, de quo nunc moueri quæſtio à Legatis moſci nõ debet, cũ in antecedentibus tractatibus non repetitũ fuerit, ſique eius rei concludendæ ſtatim, nõ mittendo pro alia informatione ad Principem ſuum (atq; hoc propterea, ne Interim Pernauia pereat, quod D. Veſtræ ſaltẽ ſcriptum velim) Legati Moſcouitici facultatẽ habuerint, audebo illi cõcedere in Liuonia arces Nouogrodecã Liuonicam, Sereneſcum, atque etiã arcem Lais cum arcibus Oſtroro, Chelm, Craſnohorodek, Voronetz, Vielia.

CONDITIONES SECVNDAE, ET vltima.

SI non habuerint facultatẽ Moſcorum Legati, ſtatim (nõ mittendo pro alia inſtructione ad Principẽ ſuum) acceptis arcibus Nouogrodeca Liuonica, Sereneſco, & Lais, cedere Regiæ Maieſtati, Lucũ, Zauolociam, Neuelã, Veliſium; dare Sebieſſum, vel ſaltẽ demoliri: neq; etiã à Reg. Maieſt. illis per me concedi poſſunt Arces, Nouogrodeca Liuonica, Lais, & Sereneſcũ; ſed retenta tota Liuonia pro Regia Maieſtate, & tradito, vel demolito Sebieſſo, retẽtiſq; Zauolocia, Neuela, & Veliſiã (id quod Reg. Maieſtas D. Veſtræ, & mihi crediderat) adijciat Moſco Velicolucum ad Arces Chelmam, Oſtrouiã, Craſnohorodkũ, Voroneclũ, Vieliam, vt hæ arces cũ Velicoluco ipſi reddãtur, retenta pro parte Regis omni Liuonia cũ Nouogrodek, Sereneſk ac Lais, & ſupra, ſcriptis arcibus, Zauolocia, Neuela, Veliſio, traditoq; vel demolito Sebieſſo.

QVAE conditiones, quoniam Antonio non reddebantur à Legatis Regijs, videbat ille ſibi dari tempus, quo de ipſa reſtitutione Velicoluci, & Sauolociæ cogitaret: ij verò paratiores ad conuentum poſtridie redirent, perlectis ijs literis, quas ad eos idem ſcripſerat Zamoſcius.

DIE XXIII. DECEMBRIS, Seſſio VII.

REDDITIS Antonio conditionibus de pace à Legatis, etſi poſteà neque ad reſpondendum Zamoſcio videbat ſibi ſpaciũ dari, quod Petrouij diſceſſum ipſo in momento temporis, quo conditiones tradiderant, vrgebant; tùm ne dies illa fruſtra efflueret, actum eſt cum Moſcis, num Sebieſsi (quæ in agro Polocenſi arx eſt) reſtituendi, numúe permutandi cum arcibus quibuſdam Liuonicis, quas Regis nomine Zamoſcius offerebat, poteſtatẽ haberet. At illi, cùm quod ad Sebieſſum pertinet, diceret, denique illam ſe combuſturos, ſi Stephanus Rex Driſſam combureret: reliquas verò à Rege captas arces non poſſe non haberi: ab Antonio (comprobantibus Regijs, nec Improbantibus Moſcis) dicta ſententia eſt, vt Velicolucum magno Duci redderetur, ſi tota ille Liuonia cederet, Sauolocia verò Regi relinqueretur. Nec penè aliud quidquã ea in ſeſsione actum eſt, niſi quòd ex tribus arcibus, quas in Liuonia Regij offerebant, Sereneſcum dicebant eſſe in manu Sueci; & Michael Haraburda Moſcis oſtendit, quãta ex Liuonia, qua ceſſuri eſſent, commoda ad Magnum Ducem eſſent peruentura, ſi pax componeretur.

EADEM die, cùm Moſci priuatim ſe contentos eſſe Nouogradia Liuonica, & Kerepecio, ſi reliquæ tres arces Sauolocia, Neuelia, Veliſium ſibi traderentur: ac deniq; ijſdem, ſi tantùm Nouogardia, & Kerepecium Magno Duci relinqueretur: venit alter à Cancellario Zamoſcio cum literis, ac tertijs conditionibus, quarum exemplum hoc eſt.

IO. ZAMOSCIVS ANTONIO Poſſeuino.

DE ijs rebus, de quibus ad me retulit D. Veſtra per Dominum Zolklovvski, ſcripſi D.D. Legatis, vt cùm D. Veſtra communicent. Difficultatum, quæ de ijs interceſſerunt, explicatio tanto magis impedita eſt, quòd quarundam earum Moſcus in prioribus tractationibus (vt Veliſij) nullam mentionem feciſſet. Sed hæc pleniùs D. V. ex D.D. Legatis intelligat, quibus etiam chirographa mea, vt voluerunt, miſi de ijs, quæ concedenda putaui. Commendo me amori D. V. Datum ex Caſtris ad Pleſcouiam, die 22. menſis Decembris. 1581.

CONDITIONES POSTREMAE.

AD extremum audebo & hoc, propter bonum pacis, & ne labor D. V. præſertim cùm nomine ſummi Pontificis ſuſceptus ſit, in irritum cadat, non dando arces Nouohorodek Liuonicã, Lais, Sereneſcũ; ſed his, & tota Liuonia retenta pro Regia Maieſtate, retentoq; Veliſio, dato Regi, vel demolito Sebieſſo; concedendo Velicolucũ, Zauolociam, Neuelum, Chelmam, Oſtrouium, Voronecium, Kraſnohorodum, Vieliam, Principi Moſcorum.

QVAE conditiones niſi accipiuntur, iam liquebit, Deum nobis nolle pacẽ hoc tempore cõcedere. Etenim quod ampliùs facere valeã, vel audeam, nihil prorſus (teſtor Deũ) habeo. Nec verò tàm D. Veſtræ cauſa, de cuius optimo ſtudio, & ſinceritate & Re-

gia Maieſtas, & ego, optimè perſuaſi ſum, quã vt conſcientiæ meę, pro debito meo erga Reg. Maieſtatem, & patriam ſatisfaciã; obteſtor D.V. per Deum viuum, perq; filium eius IESVM, cuius D. V. tremenda myſteria tractat, ac nomen gerit, vt ad nullas cõditiones grauiores, quæ illi cõceduntur, deſcendat, ſi leuioribus rem euincere poterit.

QVAE cùm eſſent perlectæ, re tota cum Regijs cõmunicata, iudicatũ eſt, vt quando Moſci tota Liuonia promittebant ſeſe ceſſuros, eædẽ poſtremæ cõditiones haud ſimul proponerentur. Itaque varijs de cauſis, in diem Natiuitatis Domini ſanctiſſimam, Seſsio dilata eſt.

DIE XXV. DECEMBRIS, Seſsio VIII.

CVM Antonio Moſci priuatim ſcripto ſchedulam dediſſent, qua vna Nouogardia in Liuonia, à Rege magno Duci, & vna Veliſio à magno Duce Regi relinquenda, ſe fore contentos affirmabant, Regij Rzouam vberem agrum, ad Sauolociã quódam ſpectantem, ſe Moſcis daturos adhuc vltra Velicolucum dixerunt. Quam cùm Moſci reſpondiſſent ad Zauolociam attinere; denique Regij Antonio integrum relinquerent, vtram è duabus arcibus Neuelia, & Sauolocia, Moſcis reddere voluiſſet: ei rei conſultandæ cum Moſcis, (quando Regiorum quoq; rationes audiuerat) noctis ſpacio petito, Seſsio dimiſſa eſt. Porrò eãdẽ nocte inſequenti, cũ Moſcouia ſuperueniſſet à magno Duce, maximis itineribus, tabellarius, cum reſponſo ad literas, quas Antonius ad eum è Biſcouicio paucos ante dies ſcripſerat, Moſci item Legati alias accepiſſent: eorum rogatu à Regijs Antonius obtinuit, vt inſequens dies vacaret: qua tamen & cum Moſcis accuratiſsimè actum eſt, ſi qua iniri ratio poſſet, vt pax coiret: & eædem Moſci literæ ad Regios miſſæ ſunt ab Antonio, ne quid officij prætermitteret, quo vtrique parti ſatisfieret. Sed cùm Moſci Legatis Antonius dixiſſet, ſi ij à Principe ſuo metuerent, ne quid inconſultiùs agerent, ſi Neueliam, & Veliſiam Regi relinquerent, ſe caput ipſum omni periculo obiecturum coram magno Duce, ne tanti boni confectio intermitteretur; ijq́ue ſanctè iurarent, ſe id efficere non poſſe: adderent autem, ſi decem quiſque capita haberet, ea vnicuique omnia ſibi rediturisam putatum iri à Moſco: propterea Antonius ad Zamoſcium citatis equis tabellarium miſit qui nouiſsimas conditiones afferret: dieq́ue inſequenti Legati Regij ex condicto redierunt.

DIE XXVII. SESSIO IX.

VBI Antonius vtroſque Legatos hortatus eſt, vt ea die, quæ terminando conuentui à Regijs præſcripta erat, pax fieret, omniaq́ue officia ad id adhibita, fuſiùs anteà Regijs expoſuiſſet: Regij dixerunt, perſtare ſe in eo, quod propoſitum erat. Exercitum duobus menſibus propè Pleſcouiam ab Antonio fuiſſe retentum, ſpe pacis, quam offerebat: nunc ſeſe reuocari in caſtra; nec debere vltra progredi, quibus eſſet ratio reddenda Regi, & Reipub. cui iurauerant. Ad extremum, proteſtari ſe coram ipſo Antonio, per ſe non ſtetiſſe, quin pax coiret: petere denique ab illo, vt Comitiorum tempore, quæ Varſauiæ in Martium menſem erant indicta, quo tempore forſan ex Moſcouia eò Antonius eſſet rediturus, velit Reipubl. ac Regno eorum fidem teſtari. Itaque ſe Moſcis valedicere, ac dare dexteras, idem cum Antonio ſequenti die ſaltem per literas facturos.

TVM Moſci paucis (ſed quæ altum dolorem oſtendebant) cõuertere ſe ad Antoniũ, dicereq́; ſe ad mandatũ ipſius Liuonia ceſsiſſe: Michaelem Haraburdã intelligere nunc, an vera ea fuiſſent, quæ dixiſſet initiò, cũ ad Liuoniam tradendam illos hortaretur, inquiens, Ea trabe Liuoniæ ſubmota, complanatum iri viam ad reliqua omnia: ſeſe quidẽ Liuonia cedere, & feciſſe ac non loqui: Regios autem loqui, & non facere, proinde ſe item Deũ teſtari, per ſe non ſtetiſſe, quin pax fieret: viderẽt, ſuper quos tantus ſanguis eſſet caſurus. Denique, vbi quædam Michael Haraburda ijs reſpondiſſet, quæ anteà quoque fuerant dicta, Antonius ſibi quidem eſſe dixit optatiſsimum, vt pax fieret: verùm cùm neutram partem cogere poſſet, vt fidei erga ſuos Principes debitæ deeſſent, nunc quidem videri ſibi, vt Sauolocia à Stephano Rege reſtituatur, quandoquidem necdúm ſententiam de ea pronunciaſſet: ceterùm ſperare ſe, aut eandẽ pacem deniq; ſecuturam, aut niſi ſequeretur, tempus nondum appetijſſe, vt eadem eſſemus digni. Quòd ſi propter duas eiuſmodi arces neutri cedere vellent, viderent Regij, num decem dierum interuallum Moſcis poſſent concedere, vt à magno Duce, ſicut petebant, reſponſum ea de re acciperent. Quod cùm ſe poſſe concedere Regij negaſſent, tum Moſci ſe Derpati reſtitutionem, & alia ſupra id, quod poterant, pollicitos fuiſſe dixerunt: dolere modò, quòd cùm penè quadraginta arces reddendæ ſint, ob duas tantum, pacis vinculum eſſet diſſoluendum. Regij verò, Quando, inquiũt, ſupra id, quod po[illegible]promiſiſtis; adhuc & hoc facite: vos

de

de vna, nos de altera ex duabꝰ, de quibꝰ cõtrouerſia eſt, Antonij iudicio ſtemꝰ: & vos magno Duci, nos Regi denique, ea re in nos ſuſcepta, rationem reddamus. Hic cũ Antonius obſecraſſet Regios, vt Moſcis ad deliberandum noctem eam adhuc concederent: Regij aſſenſerunt, ea lege, vt dicerẽt; ſi ijs ab Antonio ſignificatum fuiſſet ante diem, Moſcos ei rei poſſe aſſentire, craſtina die redituros; ſin minùs, ſeſe diſceſſuros omninò.

Nocte inſequenti cùm ſe Moſci aperuiſſent, ſe nulla ratione Veliſio poſſe cedere, ſed ſi Regij vellent, ſe reliqua omni Liuonia ceſſuros; tantùm Nouogardiam retinerent, & Regij Veliſium, dum ab vtroq; Principe reſponſum expectaretur, eaque res nec damno, nec fraudi alterutrius partis cederet: conuentus ſolutus eſt. Quæ verò cum Legatis, & alijs Antonius præſtitit, vt adhuc pacis tractatio ſtaret, ea ex literis ſcriptis ad Regios, atque ad Regem, intelligi poſſunt: quæ quidem non minimi ſunt momenti, ad totum rei ſtatum cognoſcendum.

DIE XXVIII. DECEMBRIS,
Seſſio X.

CVm ea die Regij iam ſeſe in viã daturos dixiſſent, & Moſci bis eius diei nocte ſuperiore, cum lachrymis, diu apud Antonium fuiſſent, vt de Veliſio, quid eſſet deliberandum, quærerent (ſi enim Regi relinqueretur, ſibi ab ſuo Principe vitam ademptum iri: ſin pax ob vnam illam arcem haud componeretur, intelligere ſe, nouo bello repetito, maximam fore ſanguinis effuſionem) Antonius nullam ſibi rationem ſupereſſe dixit, poſt tot alias omnes tentatas, niſi vt ipſe, quò Legatorũ vitę parceretur, vnicuiq; illorum chirographum ſigno, quo vtebatur, ſuo munitum traderet, quo fidem faceret, ſe illos ad eam deliberationem adegiſſe: ceterùm ſe Moſco caput ſuum allaturum, vt faceret, quod vellet, ſi quid, ad noui belli continuationem præcidendam, audacius factum ab Antonio fuiſſe iudicaſſet. Porrò niſi aliud conſequi poſſet, ſe à Regijs tentaturũ, vt Veliſium ſolo æquaretur. Tum Moſci ſe, ſalutem ſuam, Veliſium denique ita, vt ſaltem euerteretur, relinquere in manu Antonij dixerunt: tantũ recordaretur, vt apud magnum Ducem hęc res ne ſibijpſis interitũ afferret. Quæ cùm acta eſſent, ſuperuenêre Legati Regis, abituri longiùs, & Antonio primùm valedicturi, ſed tota re audita, ipſi iam ſe Veliſium tradere Antonio polliciti ſunt, cui eſſet integrum eò imponere, qui ex eius comitatu erant, vt denique vel Regi relinqueretur. Vel id fieret, quod iudicaſſet. Sibi autem non eſſe de vita dubitandum, ſi ea in re facerent, præter Regis mandatum: ſed dignitatem ſuam in magno futuram diſcrimine, niſi ipſe Antonius & Regi, atque in futuris Varſauiæ Comitijs, in ſe hoc totum ad boni publici cõpoſitionẽ ſuſcepiſſe, publicè teſtaretur. Quod cùm ſe facturum Antonius recepiſſet, inſtauratus eſt conuentus: ac cùm Regij peterent, vt Sebieſſum Regi traderetur, Moſci dixêre, Veliſium ſe integrum relicturos, ſi Sebieſſum ſtet: ſi verò Derpatũ magno Duci, relictum fuiſſet, tum eſſe contentos, vt Sebieſſũ à magno Duce, Driſſa à Rege cõburerentur. Qua de re cùm magna eſſet altercatio, in poſterum diem reiecta eſt, eo conſilio, à Regijs tractatio, vt interim per tabellarium à Zamoſcio ex caſtris mentem Regis liquidius exquirerent.

Deinde, cùm Regijs quærentibus Moſci reſpondiſſent, ſe pleniſſimam poteſtatẽ habere, arces Liuoniæ tradendi, quæ quidem in manu magni Ducis, non in manu Regis Sueciæ eſſent, adiecerunt Legati Regis: Quandoquidem ſæpiſſimè ſcriptum, & actum per Legatos, & Internuncios, iteratumque eſt, Stephanum Regem totam Liuoniam petere, dicerent Legati magni Ducis, num vellent titulo, iureq; ipſius cedere omninò, necne: id niſi facerent, relictum iri ſcintillam ad nouum bellum excitandum, cùm quas arces Sueciæ Rex cepiſſet, eas vel pacatè ab ipſo, vt ab affine ſuo, Stephanus eſſet obtenturus, vel denique alia ratione procuraturus. Ac niſi nũc Moſcus iureiurando Liuonia integra ceſſiſſet: eaſdemque arces à Sueciæ Rege repetere bello vellet, liquêre, ad arma inter Stephanum, & Moſcum ventum iterum iri.

Qvae cùm Antonius alijs rationibus comprobaſſet, ac dixiſſet, eos auidiùs, ac veriùs pacem expetituros, qui futuræ contentionis radices diligentiùs euellendas curarent: Moſci reſponderunt, ſeſe in literis de pace nomina omnium arcium ſcripturos, quæ ſunt in manu magni Ducis; earum ius poſſeſſionẽq; Regi tradituros: rem totam iureiurando confirmaturos: deſinerent autem Regij ea petere, quorum Moſci nullam haberent poteſtatem, nec poſſeſſionem retinerent: de Rege Sueciæ, ne verbũ quidem inſeri poſſe in literis de pace conficiendis.

Ad ea Antonius, ſi contingeret, inquit, vt eandem arcem Rex, Moſcuſue bello peteret, certè prouidẽdum eſt, (ſi de reliquis mutuo conſenſu à Legatis decerni queat) ne reliqua Liuonia, quæ Regis erit, totúq; ipſum Polonię Regnum, magnuſque Ducatus Lituaniæ, Pruſſia item propterea à Moſco inuadatur; ſicuti item neq; Regi in

Moſci ditionem erit propterea cum exercitu inuadendum.

TVM Regij rogârunt Antoniũ, vt proteſtationem ea de re admitteret, ac chirographo, & ſigno ſuo obſignaret: quã cùm Antonius ita ſe admiſſurum reſpondiſſet, vt neque ipſi Regi, nec magno Duci, nec vlli omninò hominũ præiudicaret, vel quidquam iuris adimeret: tùm adiecit, ſe illa cum proteſtatione ſententiam laturum (id quod etiam eâdem hora faciebat) vt ea iuris, titulíue proteſtatio alterutri iuſta, vel ſufficiens belli cauſa eſſe non poſſet: ſe quidem (quod etiam per Legatos effici poterat) cum vtroque Principe pacatè attentaturum, vt quàm minima ea de re cõtentionis, ac fortaſſe nulla, in poſterum relinqueretur.

REGII verò cùm verbotenus per Michaelem Haraburdam proteſtationẽ pronunciaſſent, poſteà, vt ſcripto conſtaret, ab Antonio petierunt: quæ cum Regijs tradenda non videretur, niſi (quod etiam in caſtris Antonio dixerat Rex) Moſcis integrum tantundem faciendi relinqueretur; disertè Regij Moſcis adhuc proteſtati ſunt, Regem eas omninò arces velle, quas Sueciæ Rex bello cepiſſet.

VENTVM eſt poſteà ad arcium tormẽta, quæ in Moſci manu eſſent, vt cum quibus arces fuiſſent captæ, reſtituerentur: quod quidem anteà Moſci Legatos alios, qui Vilnæ fuerant, Regij promiſiſſe dicebãt. Ad quæ cùm Moſci reſpõderent, Aulicos Nouogardia ſeſe illicò euocaturos: nec de tormentis, ſi Regij tantundẽ facerent, magnam futuram difficultatem: altera in alteram inſequentem diem Seſsio indicta eſt.

DIEI XXIX. DECEMBRIS,

Seſsio XI.

EA in Seſsione Moſci orſi ſunt à Sebieſſo, de quo diu multumque agitata res eſt. Regijs vrgentibus, ea vt res ad Antonium deferretur, qui cum vtroque Principe ageret: pax interim firmaretur. Moſcis autem iterantibus, in gratiam Antonij à ſe Veliſium conceſſum fuiſſe, nec iam dicere ſe vt combureretur, ſed integrum Regi maneret: porrò à Regijs ſemper aliquid peti. Quamobrem (aiebant) vt ferreus globus; niſi eximatur è corpore, corpus putreſcit: ita Sebieſsi negocium niſi abſoluatur, totam pacis tractationẽ infecturũ, ac turbaturum. Quòd ſi denique Regij id ſuſpendi ad tempus velint, permitterent, vt magnus Dux conſuleretur, ne qua reſtaret in poſterum litis occaſio. Antonio autem Regiorum ſententiam probanti: atque vrgenti, vt reliqua cõficerentur, illud differretur (expectabatur enim, quæ ſuperiùs dicta eſt à Zamoſcio reſponſio, & Regis mentem quadantenus ea de re Antonius nouerat) Moſci Regijs obiecere, non effici, quod per Zachariam Boltiuum magno Duci, de exercitu ab obſidione Pleſcouienſi deducendo, promiſſum fuerat. Id enim ſe facturum aliquot intra dies, Antonio pollicitus fuerat Rex. At Regij dixère, Antonio promiſſum fuiſſe, ne irruptio tentaretur: exercitum autem, quàm primùm pax facta, conditiones ſcriptæ, iureq́ue iurando firmatæ fuiſſent, deductum iri. Denique cùm de ratione tradendarum arcium Regij agerent, Moſci: Nobis altum ſapere, magnus Dominus noſter haud mandauit. Vt enim Princeps Chriſtianus eſt, ita Chriſtiano more, ſincereq́ue vt nos gereremus, iuſsit: quod & facimus vobiſcum, quaſi cum fratribus noſtris. Itaque ſcitote, quàm primùm aliquid de Sebieſſo ſtatuerimus, Nouogardiam mittemus, aulicos nobis dignitate non impares euocaturi; quorum item vnus Palatinus eſt Portouienſis, Ioannes Zerebuoun, quibus arcium tradendarum facultas demandata eſt.

ACTVM eſt deindè à Moſcis, ne ruſtici in Lituaniã abducerentur; quod Regij prohibitum fuiſſe dixerunt à Rege, ac proinde negocium pacis eſſe quàm primũ abſoluendum, vt iſtiuſmodi reliqua ne acciderent.

TVM ad Beatiſsimæ Virginis annũciatæ diem, cũ Moſci dicerent, arces eſſe tradẽdas, (id, quod Regij recusârunt) de tormentis viciſsim vtrinq; reddendis actum eſt, in quibus, nempè, Regis, vel Magni Ducis eſſent inſignia, vel inſcriptiones.

DEINDE ventum eſt ad captiuos: Moſcis petentibus, vt liberaliter omnes vtroq; à Principe dimitterentur; Regij negantibus, aliter id effici poſſe, quàm quomodo Rex Antonio expoſuiſſet. Id autem erat, vt miles pro milite, centurio pro centurione, Palatinus pro Palatino permutarentur: ſi qui ſupereſſent, ij vel pecunia redimerentur, vel cum Liuonibus aliquibus, qui eſſent in Moſconia, cõpenſarentur. Inſuper adiectum eſt à Regijs, mercatores eſſe liberandos à Moſco, quos prẹter omne ius, moremq; Chriſtianum, ac præter conſtitutiones, & literas, quæ aliàs inter eos Principes ſcriptæ fuerant (ne quid, orto bello, mercatoribus damni inferretur) Magnus Dux detinuiſſet, & haberet captiuos; præſertim Zareski, & Martinum Mammonicium Vilnenſes, quos nominatim dimitti Rex volebat. Tum Moſci, ſanguinem Chriſtianum non eſſe pecunia redimendum dixerunt: mercatores autẽ non fuiſſe captiuos, neq; aſſeruatos in vlla cuſtodia;

Priſtauum

Priſtauum tantùm illis adhibitum fuiſſe, quos, ne quid damni acciperent, curaret. Quæ cùm eſſent dicta, & adueſperaſceret, reliqua in futuram Seſsioné reiecta ſunt.

DIEI PRIMAE ANNI 1582. Seſsio XII.

MOSCI, cùm multam noctis partem demorati eſſent apud Antonium, eum rogárunt, vt omninò (ſi gratiſsimam rem facere magno eorum Domino vellet) curaret in literis, quæ erant de pace ſcribendæ, vt ille Czar Caſani, & Aſtracani diceretur: præ hoc, nihil arces pendere magnum Ducem, quas Regi eſſet traditurus. Hanc occaſionem nactus Antonius multa illis expoſuit de vno Chriſtianorum Imperatore; quam dignitatem Sedes Apoſtolica confirmaret, quamq́ue ex Oriente, vbi Eccleſiæ Catholicæ minùs fidi Impetatores Byzantij eſſe cœperũt, in Occidenté tranſtulerat. Si Moſcus iuſto titulo vocari, atq; honoribus legitimis decorari velit, ageret primùm cum Pontifice Max. ea ratione, qua reliqui Chriſtiani Principes agunt, qui non ignorant, non eſſe tantam rem Caſanum, & Aſtracanum, vt nouus titulus quaſi alterius Cæſaris, Imperatoris, vel Regis addatur. Si Cæſar id fecerit, ſciri vocem iſtam Czar non Cæſarem, ſed aliquid aliud à Tartaris vſurpatum, quaſi Regium titulum deſignari. Ad ea Moſci: Honotium, & Arcadium Roma Volodimero primo Moſcorum Principi coronam Imperatoriam miſiſſe: Pontificem Max per Cyprianum quendam Epiſcopum id cõfirmaſſe; ac reliqua eius generis. Quibus Antonius cùm reſpondiſſet, Quingentis annis Honorium, & Arcadium præceſsiſſe Volodimerum: dixère (neſcientes, quid dicerent) fuiſſe alios quoſdam Honorium, & Arcadium, qui eo tempore vixiſſent. Tum iterum vrſerunt Antonium, vt quandoquidem vocaſſent vniuerſæ Chriſtianitatis Paſtorem Pontificem Max. vellet item operam dare, ne hoc titulo Rex Principem ſuum fraudaret: atque item, ne illi titulus Liuoniæ periret. Quibus Antonius: Quod Paſtorem Chriſtianitatis vniuerſæ vocare velitis Pontificem Max. id quidem rectè habet, cùm id Chriſtus Dominus inſtituerit, Pontifice Max. minimè id curante (niſi quatenus id Eccleſiæ vnitati, ac Dei gloriæ inſeruit) ceteroquin ſe Seruum ſeruorum Dei vocante: at Principi veſtro Liuoniæ titulum reſeruare, à quo arces Regi traduntur, quænam iſta veritas eſſet? Si mihi iſtam veſtem tradideris, eaque ceſſeris, num veſtis Dominus ampliùs verè vocaberis?

HAEC igitur cùm citrò vltroq; dicta eſſent, quæ poſteà lucem reliquę tractationi afferent, cumq́; Regij ad indictam Seſſionem redijſſent, de Sebieſſo, deq́; futuræ pacis tẽpore actum eſt. Ac Sebieſſum quidẽ vt magno Duci maneret, Legati Regij aſsẽſerunt: pax aũt vt ad octo annos duraret, ea die Moſci contenti fuère, aſſerentes, ſeſe nocte inſequenti cogitaturos, ſi quid ampliùs addere poſſent. Deinde, cùm Regij petijſſent, ne qua ruſticis, qui Regi iuraſſent, damnũ à Moſco inferretur, Moſci pro eo libenter ſuam ſeſe fidem interpoſituros dixere. Cùm verò ad arcium reddendarum rationem ventum fuiſſet, dictumq́ue eſſet, vt Derpatum, ac reliquæ munitiores arces redderentur, nec in ea re viderẽtur inuicẽ Legati diſcrepare; petiere Moſci, vt deducendis Vladicis, ac Poppis (qui ſunt eorum Sacerdotes) ceteriſque omnibus, ac præſertim imaginibus pijs auehendis, præſidium Regium adderetur, ne in Regis Sueciæ manus inciderent. Quod cũ Regij nó omninò concederent, Antonius, æquum eſſe, vt tutò deducerentur, reſpondit; eò magis, quòd Moſcis permittere nolebant, vt cohortes aliquas eò mitterent, quæ ſuos proſequerentur: ſicq́ue finis Seſſioni impoſitus eſt.

DIEI SECVNDAE IANVARII, 1582 Seſsio XIII.

REGIS Legati Palatinus, & Michael Haraburda ſoli ea die ad conuentum rediere. Alberto Radiuilio domi ex morbo (vt dixerunt) manente. Cùm verò Antonius de ijs quæſiuiſſet, num, ſi quid eo abſente decerneretur, id ratum eſſet futurum, atque annuiſſent, euocati ſunt Moſci; qui ab Antonio interrogati de pacis tempore, annum adhuc addidere, vt pax nouẽ in annos duraret. Quod tempus Regij quoque admiſerunt.

DEINDE cùm Regij, à Zamoſcio præmoniti, rogaſſent Moſcos, vt tota Liuonia cederent, clauſulamq́ue in literis inſerere vellent, qua Moſcos eò perducerent, vt etiamſi diſertè vniuerſæ Liuoniæ ceſsio non exprimeretur, id tamẽ poſſet intelligi: nec verò ambigui iſtius modi rationem probaret Antonius: quin potius diceret, eis priuatim, petite liquidiſsimè Liuoniam totam, quàm vt futuros fratres videamini circũueniſſe: Moſci reſponderunt, Nos ante quinque dies reſpondimus, Liuonia integra, quæ in magni Ducis poteſtate ſit, integrè nos ceſſuros: quæ verò arces in Regis Sueciæ manu ſunt, de ijs nullum nos verbum facturos. Quòd ſi nouas ſubinde res comminiſcentes, tempus extrahitis, annus erit, cùm tractationem pacis haud abſoluemus. Ac quidem Michael Haraburda,

Regio-

Regiorũ nomine, proteſtatus fuerat, proteſtationemque eam, de qua dictum eſt, ad mitti ab Antonio petierat; ita vt ea res iam eſſet deſinita: Michaelque ipſam proteſtationis formulam Antonio tradiderat, quã poſteà repetijt, quanquam eiuſdem exemplum Antonius retinuit. Id verò totum à Regijs ex inſtructione, chirographo, ſigniſque Regijs obſignata factum fuerat: cùm inde omni abſoluendæ paci mora eſſet ab rumpenda, ſi Moſci titulo, iureque Liuoniæ cedere voluiſſent.

Et Antonius quidem, dum ſermones ex ſermonibus ſererentur, Legatis Regijs dixit: Videri ſibi, quandoquidem eò res eſſet perducta, nec anteà forſan ſatis maturè prouiſa, vt arces omnes, quas magnus Dux obtineret, fines, iuſq; earum omnium nominatim ſcripto mandari, & tradi curarẽt; ceteras, ſi quæ item ad id tempus eſſent in manu Moſci, etiam traderent, quandocunque eas à Moſco retineri, compertum fuiſſet: in literis autem operam (ſi vellent) adhiberent, ne Liuonici Dominij titulus magno Duci adſcriberetur: ceteris reb⁹ ſatis, ex animo, & ex inſtructione Regis fuiſſe proſpectum.

Deinde Legati, cùm inter ſeſe de finibus Liuoniæ decernendis egiſſent, moſcique eam rem in aduentum Legatorum de pacis confirmatione reijcerent: inſtitêre Regij, vt id totum inter ſeſe, ne qua contro uerſiæ radix reſtaret, conſtituerent. At moſci, Si quid, inquiunt, minùs commodè conſtituere potuerimus (quandoquidem fines omnes haud ſcimus) id ad Principes noſtros referemus. Tùm vt fines Pleſcouiæ ij eſſent, qui fuerunt antiquitus, vtraque pars conſenſit.

Porrò quærentibus Regijs, vt etſi Sebleſſum magno Duci, ac Veliſiũ Regi manebant, vtrique tamen Principes inter ſeſe, de earũ permutatione, hoc anno agere per Legatos poſſent: moſci nulla ſe ratione id velle in literis de pace ſcribi reſponderũt, ſed vt liquidò magno Duci Sebieſum maneret, cùm item Veliſium Regi liberè ipſi conceſsiſſent.

Sed Regij, qui obtenta Veliſio putabãt ſe quoq; vniuerſæ Liuoniæ ceſsionem poſſe adipiſci, reuocata tractatione, tempus eximere cœperunt; primoq; arcium numerum, ac nomina, quas moſcus adhuc retinebat, petierunt, quas moſci illicò nominarunt; deinde earum, quas Rex Sueciæ cepiſſet; deniq; ſecum Duce Alberto Radiuilio ea de re acturos dixerunt, atque ad diem poſteram Seſsioni interfuturos.

NOMINA ARCIVM A MOSCO tradendarum.

Lenvvardt Strovvna, Aſteradt, Kokenhaus, Krysbork, Borzun, Kudun, Czeſtuin, Luza, Rezica, VVleca, Volodimerecz, Roroni, Goroia, Trykat, Alyſt, Perkol, Salacz, Nouogardia Liuonica, Kerepiecz, Derpt, Mukovv, Randek, Rynhol, Conhol, Caulecz, Curslovv, Lais, Farnas, Polczevv, Paida, id eſt, Lapis albus, Vilian, Pernauia vtraque.

NOMINA ARCIVM QVAE IN manu Sueciæ Regis ſunt.

Narva, Sereneſcum, Adeſum, Tolſczabora, Rakoboz, Kolyvvan, Paidca, Kolovver, Lihovver, Apſel, Vyholnmiſa.

DIE V. IANVARII, SESſio xiij.

Vbi Legati viciſsim conqueſti ſunt, Moſci quidẽ, quòd Regijs rem protrahentibus, interim ruſtici, captiuique à Polonis, & Lituanis abducerentur, vacuaque regio circumquaque relinqueretur, & incendio abſumeretur: Regij verò, quòd Moſci tempus extrahentes, neque ad rem, qua de agebatur, venientes, effuſi ſanguinis erant cauſa, qui tantò magis erat effundendus, quantò magis ipſi pacis conditiones non admitterent. Addidêre Regij, ruſticos, & captiuos haud abduci, ſed in hyberna, caſtraq; cuiq; militi aſsignata deduci.

Inde de Sereneſcio arce Liuoniæ actũ eſt, quam Moſci à Sueciæ Rege occupatam, Regij à magno Duce retineri dicebant. Qua de re cùm veritas non conſtaret, Regij eam ſeſe omninò velle dixerunt, quam ſeſe tradituros Moſci reſpõderunt, niſi Regis Sueciæ in ea præſidium fuiſſet.

Postea nomina vniuſcuiuſque arciũ quæ adhuc in poteſtate Moſci ſunt, repetita ſunt à Regijs: earum item, quæ in Regis Sueciæ venerant manus. Ad extremum, cũ Legati de verbis potiùs, quàm de re litigarent, ſic conſtitutum eſt, vt Moſci, quidquid in Liuonia magnus Dux haberet, id cum arcibus, pagis, agro, atque adeò rebus alijs immobilibus, ad eas pertinẽtibus, Regi traderent: Rex magno Duci arces à ſe captas (præter Veliſium) quæ quidem fuiſſent magni Ducis, cum pagis, agro, rebuſq; alijs immobilibus, ad eas ſpectantibus, reſtitueret: intereà neutri, quamdiù pacis tempus duraret, vel Moſco aduerſus Veliſiũ, atque Liuoniã, vel Regi aduersùs Lucũ, Sauolociã, Neueliam, Chelmã, Sebeſium, ac Pleſcouienſes arces eſſe bellũ innouãdum. Quæ vt ab Antonij Amanuenſi, & interprete ſcriberẽtur, vtriq; Legati petierunt.

Praeterea cùm de ratione, temporeq; tormentorum, Vladicarum, Popporum, imaginum ex arcibus auehendarum, Regijſq; exercitus ex Pleſcouienſi obſidione deducendi,

deducendi, multa contentio fuiſset, ac dies ad noctem inclinaſſet, relata earum rerum deliberatio eſt in ſequentis diei Seſſionem.

DIEI SANCTISSIMAE EPIPHAniæ Seſſio XV.

CVM qui Nouogardiam à magno Duce fuiſſent miſsi, vt redderent arces, inde abijſsent, Regijs ea de re ſciſcitantibus, Moſci reſponderunt, alios à magno Duce ei negocio fuiſſe aſsignatos: itaque vbi pax coiuiſſet, nullam reſtituendis arcibus moram interpoſitum iri.

DEINDE verò cùm primùm ad eas arces ventum eſſet à Regijs, aulicisque magni Ducis, ex vnaquaque octo dierum ſpacio Palatini, Vladicæ, Poppi, mercatores, imagines, cum eorum bonis mobilibus exirent frumenta, & alia eiuſmodi, niſi eo tempore auehi poſsent, redeuntibus aliquibus Moſcis aſportatum iri.

OMNIVM porrò arcium, quæ in Liuonia Regi tradendæ erant, reſtitutio, intra octo hebdomadas, ab ea die, decreta eſt; quo in ſpacio Regij ſuas Moſco item eſſent reddituri.

CVM verò iterum de tormentis actum eſſet, vtrique Legati conuenerunt, vt interpoſito iureiurando, atq; oſculo crucis tormenta cum arcibus capta reſtituerent: Michael autem Haraburda Regis, & Mikita Baſsenka magni Ducis Secretarij, eorum tormentorum nomina, & numerum, chirographo munita, deſcriberēt, ac viciſsim traderent.

REGII deinde Antonio proteſtati ſunt, Serencſcum velle ſeſe a Moſcis, quod hi (vt antea) dicerent, eſse in manu Sueciæ Regis.

DE captiuis magna rurſus diſceptatio fuit, Moſcis negantibus pecunia, arcibuſue redimendum eſſe Chriſtianum ſanguinē, quòd Regij duas arces, Sebeſium, atque Opocam propterea petiuerant. At rurſus Regijs obijcientibus, magnum eorum Ducē quōdam Vſuiatum, & Ieſeriſcium arces à Rege Poloniæ ad captiuos redimendos petiuiſſe: ipſumque adeò Ducem non ſolùm pro Chleboucio nobili Lituano tres captiuos, verùm etiam pecuniam, vti de alijs faciebat, voluiſſe. Ad extremum igitur, vt ea tota res per Legatos cum vtroque Principe ageretur, cōſtitutum eſt, cū Antonius, cui eam rem deferre Regij voluerant, id omninò non expedire reſpondiſſet, quippè qui (in caſtris expertus, Regi, qui Moſcum captiuum ei promiſerat, non fuiſſe obtemperatū) iudicauit, ſi qui à tot externis Moſci aliò fuiſſent abducti, magno Duci non redderentur, eam rem Pontificis Max. nomini, ac fidei incommodè ceſſuram.

DENIQVE cùm Moſci vrgerēt, vt Rex primò Legatos ſuos ad pacem firmandam in Moſcouiam mitteret; Regij verò dicerent, ſat eſſe, ſi vtriuſq; Principis Legati ad fines vtriuſq; ditionis, eodem tempore venientes; alteri ad Regem, ad Moſcum alteri procederent, aut etiā Regis Legati Smolenſcium primò venirent: nec verò Moſci hoc probarent, quod ſuos eſſe iſtarum rerum imperitos dicerent, nihil in ea Seſsione ſtatutum eſt, ſed in futuram reiectum.

EADEM die, cùm magnus Dux ad Antonium, & ad ſuos Legatos literas miſiſset, cum altera validiore Plenipotentia, id Antonio ac Regijs fuit argumento, eum de pace ſeriò agere. Ea verò perlecta eſt in ipſo Legatorum conſeſſu, quæ ita habebat.

EXEMPLVM SECVNDAE MAGNI Ducis Plenipotentiæ.

DIVINA gratia, ac clementia, qui nos præfecit in Oriente ex altiſsimis, quique dirigit pedes noſtros in viam pacis. Huius ergo Dei noſtri in Trinitate adorandi clementia, Nos magnus Dominus Imperator, atque magnus Dux Ioānes Baſilius, totius Ruſsiæ, Volodimeriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Imperator Caſani, & Imperator Aſtracani, Dominus Pleſcouiæ, & magnus Dux Smolenſciæ, Tuariæ, Iueriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum, & Dominus hæreditarius terræ Liuoniæ, &c. Stephano Dei gratia Regi Poloniæ, & magno Duci Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Principi Transſyluaniæ, & aliorum, &c. Scripſit ad nos Gregorij xiij. Papæ Romani Nuncius, Antonius Poſſeuinus de pacis conſtitutione, ne inter nos ſanguis Chriſtianus funderetur, & bellum vt ceſſaret, vt Legatos noſtros ex vtraq; parte inter nos ad vnū locū mitteremus, qui præſente illo Pontificis Nuncio inter nos pacē, & fœderis conſtitutionē conſtituere poſsēt. Itaq; nos propter pacem Chriſtianā miſimus Legatos noſtros, Aulicū noſtrum, & Præfectum Caſinenſem, Ducem Demetrium Petri Ieletzki; Aulicum noſtrum, & Præfectum Coſelnēſem, Romanū Baſilij Olpherium; & Notarium noſtrum Mikitam Baſsenka, Nicephori filium Vereſezahina; & Vicenotarium noſtrum Zachariam Suiazeua, ad Zapolſcij Iamum, vel ad aliquem alium locum, qui aptus erit inter Porcouiam, & Zauolociā ad conuentum, pacis ſtatuendæ gratia, data illis plena inſtructione, vt conuenientes cum Legatis tuis inter nos, & te Regem Stephanum de bono opere, & de pace Chriſtiana coram Papæ Nuncio, quæcunq; illi concludent, & ad pacis conſtitutionē ex vtraque parte conſtituent, literisque fœderis

fœderis & crucis oſculatione confirmabunt, immobiliter, ſecundum conſtitutionem illorum, tenere debeamus. Et quos tu Rex Stephane Legatos tuos ea de cauſa ad nos allegabis, nos literas Legatorum noſtrorum nomine noſtro ſcribere, & ſigno noſtro obſignare debemus, eaſdemq; literas oſculatione noſtra crucis confirmatas, per eoſdem Legatos tuos ad te Regem Stephanum mittemus. Tu autem Rex Stephane eodem modo, cùm ad te Legatos noſtros allegabimus, eaſdem Conſtitutionis literas nomine tuo ſcriptas, & ſigno tuo obſignatas, per Legatos noſtros ad nos mittere debes. Propterea has literas fidei Legatis noſtris ſub ſigno noſtro dedimus, ſcriptas in dominio noſtro, in aula arcis Moſcuæ, anno à conditione mundi Septimo Milleſimo, Nongenteſimo, menſe Decembri, Indictione 10. Dominiorum noſtrorum 47. Imperiorum noſtrorum Roſienſium 35. Caſani 29. Aſtracani 28.

DIEI VII. IANVARII,
Seſſio XVI.

CVM iterũ Legati omnes adſuiſſent, tempus Legationibus ad vtrunque Principem mittendis decretum eſt; ad Sanctiſs. Trinitatis feſtum diem Regijs in Moſcouiam; ad Beatiſs. Virginis aſſumptionem Moſcis ad Polniæ Regem. Vt verò quæſtio de captiuis p Legatos ipſos cũ iiſdem Principibus tractaretur, in idem tempus relatum eſt.

TVM primò latenter, deinde apertè, atq; accuratiſsimè à Moſcis actũ eſt, vt eorum Princeps in literis hiſce nominibus in primis appellaretur, Dominus Magnus Imperator, Magnus Dux, &c. Quod cũ conſtãter Regij recuſaſſent; Antonius autem cũ ſæpè, tùm illa, quæ præceſſerat, nocte à Moſcis ea de re tentatus, , illis idipſum diſuaſiſſet, quod vnum tantum Imperatorẽ Chriſtianum agnoſcerent, neq; eæ appellationes ſine Pontificis Max. auctoritate valerent, qui Cæſarl Romanorũ nunquã paſſurus eſſet, vt eiuſmodi iniuria afferretur, Moſci ab ea petitione deſtitere. Ac tũ, vt Czar Caſani, & Czar Aſtracani ſcriberetur, egregiè vrgebant, id quod neque obtinuerunt: Regijs negantibus, Moſcis aſſerentibus, ab Sigiſmundo Auguſto eo nomine Moſcum fuiſſe appellatũ. Ad quę cùm Antonius quæreret, cur Moſci eaſdẽ literas haud attulerint, ita enim veritatl grauius teſtimonium fuiſſe futurum: reſponderunt, id ſibi excidiſſe; Michael autem Haraburda antiquas, ac ſignis munitas fœderum literas oſtendit, in quibus nihil eorum nominum erat adſcriptum. Sicque Seſsio finita eſt.

DIEI VIII. IANVARII,
Seſsio xvij.

CVM Moſci acriùs iterum vrgerent, vt iiſdem ſaltem nominibus Czar Caſani, & Czar Aſtracani magnus Dux appellaretur, ac denique negocium hoc ad Antonium referrent; Regij verò cùm nihil ea de re ſe à Rege habuiſſe in mandatis dixiſſent, ac tùm id ab eodem Antonio agi poſſe cum Moſco, ad quem erat rediturus: Antonius conuerſus ad Moſcos dixit, tres ſupereſſe rationes, quibus hac de re aliquid agere ſe poſſe intelligeret. Vnam, qua Regij Moſcum Caſani, & Aſtracani Dominũ vocarent, quod Moſci nõ curare viſi ſunt; licèt id Regij admlſerunt, qui dicerent, nunquam in animum inducere potuiſſe Poloniæ Reges, vt titulo Tartarico, vel Turcico, qualis erat ille Czar Tartaricus, à Chriſtiano Chriſtianus Princeps appellaretur. Alteram, vt Moſci ea de re proteſtationem facerent, quã ſine alterutrius Principis iniuria, & ſine pacis ferè confectæ impedimento, Antonius eſſet admiſſurus: quas tamen proteſtationes ignorare ſe nec in vſu eſſe apud ſe, Moſci dixerũt. Tertiã, qua ille pollicebatur, id ea in re cum Rege, ac ſi opus eſſet, cum Pontifice Max. curaturum, quod fidum, ac Chriſtianum hominem deceret. Poſteà conqueſtus eſt cum Moſcis Antonius (quando illum adhuc mirificè hac de re vrgebãt) quòd nec magnus Dux ſibi quidquam eius generis Stariciæ mandaſſet, cùm pleraq; alia diligenter per ſuos Senatores ſecum egiſſet; nec verò ſibi in caſtra ad Pleſcouiam ſcripſiſſet, cùm literas de alijs grauiſsimis rebus ad pacem ſpectantibus miſiſſet; quodq; Legati Moſci id eò vſq; abditum in pectore celaſſent. Itaque eorum eſſe culpam, ſi iam tempus ei rei tractandæ effluxiſſet. Quamobrem Moſci, vt ſine ijs titulis Regiæ literæ conficerentur, permiſerunt. Hæc cùm acta eſſent, inſtare cœperunt, vt ſaltem Smolenſcij, qui magnus Ducatus olim à Moſcis de Lituanis captus, in eorum eſt poteſtate, titulus in literis Moſco adſcriberetur. Quod Regij conſtanter negârunt, dicentes, ſeſe morem ſcribendi antiquum ſeruaturos. Atq; ita vtrinque diſceſſerunt.

DIEI IX. IANVARII,
Seſsio xviij.

CVM eam diem literis de pace relegendis, atque emendandis Legati (abſente Alberto Radiuilio) impendiſſent, actum eſt, vt arcium nomina fineſque de more antiquarum fœderis literarum ſingillatim ſcriberentur. Cui rei à Regijs petitæ (vt ferè in alijs omnibus rebus, facere

ſoliti erant) cùm Moſcl aduerſarentur, ac generatim quidem ſcripturos ſe pollicerẽtur. ne Lituania, vel Liuonia contra Moſcouiam, neué hæc contra illas bellum gererent: vrgentibus tamen tum Regiorum, tum Antonij rationibus, tandem aſſenſerunt, nempe, ſe ſcripturos, ne quld Moſcus contra vllam Lituaniæ arcem Chloulam. Caneuium, Czerkaſiam, aliasq́ue finitimas; neve contra Liuonicas arces, quibus ceſſerat: Rex item, ne contra alias Moſciarces hoſtile quidpiam ageret: & fines, qui erant antiquitus, ijdem vtriuſq; Principis ditioni, arcibusq́ue eſſent. Sic huic Seſſioni fine Impoſito, ſequens dies deſcribendis de pace litteris fuit decretus.

DIEI X. ET IX. IAnuarij Seſsiones.

REGII, quoniã examlnandls Moſcorum litteris de pace biduum illud impenderant: viderent autem In Regis, & Magni Ducis Plenipotentijs diſertè cõtineri, vt omnia, quæ ad pacem ſpectarent, corã Antonio agerentur, atq; adeò conficerentur (quæ verba niſi in litteris insererentur, inualidam eam tractationem futuram putabant) magna inter eos & Moſcos fuit contentio, cui tamen Moſci deniq; ceſſerunt. Cùm verò iam omnia putarentur eſſe confecta, Moſci ad litteras addi petiuerunt, ab eorũ Magno Duce non ſolũ arces, quibus cedebat, verùm etiam Rigã, & Curlandiam, quas nũquam ille poſſederat, Regijs tradi; ab his ita repulſi ſunt, vt cùm nulla ratione Moſci rationi cedere vellent, craſtina die vt diſcederent, iuſsi ſint. Tùm Regij, per ſe non ſtare quin Summo Pont. iuſtis omnibus in rebus obedirent, Antonio proteſtati ſunt. Ac quidem eò ſpectaſſe Moſcus intelligebatur, vt ſemper aliquid ſibi reſtare iuris ea ceſſione in Liuonia videretur: quaſi eam ad tempus decennij tãtũmodò traditam, quo tempore pacta fuerat pax, deinde repetere poſſet. Augebat ſuſpicionem iuſtam Regijs, quod biduum, qui ad euocandos Nouogardia Palatinos tabellarius à Moſcis fuerat deſignatus, is adhuc retinebatur, moras nectentibus, nec aliquid afferentibus, niſi quod adhuc litteræ non eſſent confectæ, de quibus nulla penè controuerſia reſtabat. At poſtquàm abire iuſsi ſunt, vnus prlmo, deinde alter, denique omnes ſimul ad Antonium rediẽre: modo ſe aientes non habere in mandatis, vt ſine illa ſcriptione Rigenſis traditionis pax coiret, modo ſe non eſſe eiuſmodi ſuo ſub Principe, quales ceteri ſunt ſubditi. cùm ne ſyllabam quidem præſcripti mandati poſſent ipſi immutare: petere denique decem dierum tempus, quo à Moſco reſponſum acciperent. Ad extremum, quærere de Antonio conſilium, quld facerent. Tùm Antonius (cui circultio, illa in rellquis tractationibus vſurpata, iam ſe prodebat apertius) veritus, quin ea omnia fierent ad exercitum Regium ea ſpe lactandum, & fatigandum, dixit, aut ſcripto pollicerentur, in omnibus, quæ acta eſſent, ſeſe aſſenſuros, nil de Riga quæſituros: aut hac Ipſa nocte ad Legatos Regios eſſe eundum, & litteris de pace lectis poſtridie eius diei iureiurando pacem ſanciendam: ſin minus, Regios omninò abituros: Tum illi (vt ſolebant) velle denique facere, quidquid dixiſſet Antonius: nil de Riga quæſituros: noctem ſcribendis litteris inſumpturos: vnum ſe Michaelem Haraburdam cupere, qui eas videat. Ad quem cùm miſiſſet Antonius, non ſolũm is, ſed Palatinus Braslauienſis ab eo, ad quem receſſerant, pago, paulo poſt initium noctis ad Antonium redière: qua ferè tota, ſicut etiam inſequenti die, examinãdis ijsdem de pace litteris inſumpta, petitum ab Regijs eſt (Antonio illis in memoriam reuocante) num Moſci vellent in litteris inſerere, ne quid ruſticis, qui ad Regem defeciſſent, damni à Moſco. poſt compoſitam pacem, Inſerretur: Quod Moſci abnuerunt, ſed dextera Antonio data, eidem, ac Legatis polliciti ſunt, nihil ijs ab ſuo Principe damni illatum iri: quos eſſe tanquam oues: & metu, ac cæde aliorũ, non improbitate territos, iureiurãdo ſeſe Regi obſtrinxiſſe cognoſcerent. Tùm In decẽnium decreta pax, altero ad nouennium anno addito. Moſci verò petierunt tormentorum nomina, & numerum eorum, quæ eſſent In arcibus à Rege captis, de quibus antea fuerat actum. Quorum cùm vnius tantùm Neuelię Catalogum deprompſiſſet Palatinus Braſlauienſis, ac Moſci tùm vrgerent, vt omnium traderetur, quemadmodum ipſi omnium ſuorum attulerant: miſsi ſunt, qui Id celerrimè procurarent: meliore quidẽ cauſa Regijs, ſed mlnore, quã Moſci fecerant, prouidentia, & diligentia, non ſine cauſæ periculo, vtentibus.

DIE XV. IANVARII, SESſio vltima.

CVM eo biduo, quod hanc diem præceſſerat, maxima iterum inter Legatos contẽtio fuiſſet, Moſcis in ſuis ſaltem litteris adſcribere volentibus, quas Regi arces traderent, eas ſeſe ex Magni Ducis patria, ſeu terra tradere: id verò Regij fortiter abnuerent, quod dicerent, eo quali iure illum vſurum in reliqua Liuonia tentanda, quã Regi haud dediſſet: ab Regijs iterum iuſsi

 ſunt

ſunt Moſci, vt Moſcuam re infecta abirent, niſi vellent ab eo propoſito abſtinere. Sed cùm Antonium Moſci ſupplices rogarenr, vt ſuam adhuc operam ea in re interponeret, Regioſq́ue diſceſſum comminatos retineret: ſic eo officio, quãtum opus erat, functus, Moſcis, vt verba illa è ſuis litteris eraderent, perſuaſit. Tũ ſimul Legati côuenientes, litteris ipſis adhuc perlectis, ijſq́ue, ac Plenipotentijs ſuorũ Principum inuicem de more traditis, vt quæ erãt Magni Ducis Regijs, quę huius eſſent Moſcis relinquerentur: ſchedis item de tormentorũ numero, reliquiſq́; arcium munitionibus, ab vtriuſque Principis Secretarijs, qui conuentui interfuerant, Michaele Haraburda, & Mikita Baſſenka ſubſcriptis: cùm Regij ab Antonio proteſtationem de reliqua Liuonia petijſſent, pacem iureiurãdo, chirographo, crucis oſculo, coram Antonio, in eius hoſpitio ſanxerunt. Quòd ad Dei gloriam ſit, Amen. In Kiueroua Horca, die xv. Ianuarij, 1582.

PROTESTATIO REGIOrum Legatorum, ab Antonio Poſſeuino admiſſa.

CVm coram me Antonio Poſſeuino à Sanct. D. N. Pont. Max. Greg. xiij. ad procurandã pacem inter Sereniſſimos Poloniæ Regem, & Magnũ Moſcouiæ Ducem miſſo, Magni Legati Stephani, Dei gratia, Regis Poloniæ, Magni Ducis Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ &c. necnon Principis Tranſſyluaniæ, Ill. Ianuſius Zbaravvski Palatin. Braſlauienſis, Capitaneus Krzemenecenſis, & Pinſcenſis: Albertus Radinilius in Olika, & Nieſvviſs Dux, Regiæ aulæ in Lituania Marſchalcus, Capitaneus Kovvnenſis: Michael Haraburda Notarius Regius in Lituania in loco, Zapolſciæ Iamo dicto, congregati fuiſſent, habuerunt ſermones & tractationes de pace, ſeu fœdere inter prædictum Sereniſſimum Regem, & inter Magnum Moſcorum Ducem Ioannem Baſilij, cum ipſius videlicet Magni Ducis Legatis, Demetrio Petrouicio Ieletzki, locum tenente Kaſrinſcij, & Romano VVaſsielievvicic Olſſiroua, locum tenente Kozielſcij, cum Mikita Baſſenka Notario, & Zacharia Suicziaczico Subnotario: Poſtulaueruntq́ue Sereniſſimi Regis Legati ſuo Principi reddi arces omnes, à Sereniſſimo Rege Succiæ, ſub Sereniſſimo Magno Moſcorum Duce in Liuonia occupatas, hoc eſt, Rohodzieuum, aliàs dictam Naruam, Sereneſcum, Adozum, Iolſczaboram, Rakobozam, Kolivvianum, aliàs dictam Reualiam, Paizam, aliàs dictam Padeza, Kolivvirum, Lichovvierzũ, Abslum, Vvichoinmizum, vt Sereniſſimi Magni Moſcouiæ Ducis nomine Magni ipſius Legati renunciarent cunctis, & eas Sereniſſimo Regi traderent, inſtiterunt. Quibus Sereniſſimi Magni Moſcorum Ducis Legati reſpondẽtes dixerunt, nihil eis eſſe reliquum, quod redderent, quandoquidem Magnus eorũ Dominus eas arces non poſſideret. Quo nomine Magni Legati Sereniſſimi Poloniæ Regis ſolemniter corã me proteſtati ſunt, & Principem ſuum arces omnes in Liuonia ſitas, quas Sereniſſimus Suecię Rex teneret, recuperare velle, & debere affirmauerunt: hoc ſaltem cauto, vt ſi Sereniſſimo Regi cum Sereniſſimo Moſcorum Duce de ijs arcibus diſceptandum eſſet, vt tantùm de ijs arcibus, quas nunc Sereniſſimus Rex Sueciæ tenet, lis & diſceptatio habeatur. Quod autem ad Poloniæ Regnum, vnà cum Magno Ducatu Lituaniæ, atq; ad reliquas omnes arces in Liuonia, quęq́ue alibi Sereniſſimo Regi Polonię ſubiectæ ſunt, attinet, vt pax, quę ab vtroq; ſancietur in omnibus & ſingulis prouincijs, & arcib. ijs inuiolabiliter ſeruetur: & viciſſim ne à Sereniſſimo Rege Poloniæ Magnus Moſcouiæ Ducatus, aut aliqua arx, locusve Sereniſſimo Magno Moſcouiæ Duci ſubiectus propterea infeſtetur. Quę quidem omnia litteris pacis Sereniſſimi Regis Legati inſeri voluerunt. Sed Sereniſ. Magni Moſcouiæ Ducis Legati recuſãrunt, affirmantes eam pacem, quæ & quamdiu inter Principes ſancietur, iureiurando ſemel firmatam, inuiolabiliter ſeruari debere: ſic à parte Sereniſſimi Regis erga Magnum Ducatum Moſcouiæ, ceteraſque omnes prouincias & arces eiuſdem magni Moſcouiæ Ducis, quemadmodum à parte Sereniſſimi Magni Moſcorum Ducis erga Poloniæ Regnum, & magnum Dominium magni Ducatus Lituaniæ, ac Liuoniæ, omneſq́ue arces, ad eas, & alias Regni Poloniæ prouincias pertinentes. Prętereà ſuprà memorati Legati Sereniſſimi Poloniæ Regis, ſimul congregati cum ſupradictis Legatis Sereniſſimi Magni Moſcouiæ Ducis, coram me Antonio Poſſeuino poſtulârunt ab ijſdem Magnis Legatis Sereniſſimi Magni Moſcouiæ Ducis, vt arcem etiam Sereneſcum, quæ eſt in Liuonia, Sereniſſimo Regi Polonię traderent, eiq́; perpetuò renunciarent. Ad quod Sereniſſimi Regis Legatorum poſtulatum Magni Moſcouiæ Ducis Legati reſponderunt, eam arcem Sereneſcum in Magni Domini ſui manibus, aut poteſtate non eſſe ac propterea ſe, quod non haberent, dare non poſſe, ſed Suecię Regem Sereniſſimum eam arcẽ occupauiſſe. Qua de cauſſa Sereniſ. Polonię Regis Legati corã me Antonio Poſſeuino pro-

proteſtati ſunt, eam quoque arcem Sereneſcum de manu vel poteſtate cuiuſcunque Sereniſsimum Poloniæ Regem velle recuperare. Nos igitur quãtum potuimus, ſub beneplacito eiuſdem Sanctiſsimi Domini Noſtri Gregorij xiij. Pont. Max. ac Sanctæ Sedis Apoſtolicæ, ad effectum tantùm dictæ pacis, dictas proteſtationes admiſimus, non intelligentes hac noſtra proteſtationis admiſsione vlla ratione vel ſupradictorum Regum, & Principum, aut quorumcunq; aliorum iuri, ſi quod in ſupradictis locis haberent, vel prętenderent, præiudicare, aut derogare. Datum in Kiuerouа Horca pago, ex hoſpitio meo, die XV. Ianuarij. 1582.

LITTERAE COMPOSITIONIS pacis legatorum Magni Moſcouiæ Ducis.

DEI gratia Magni Dñi, Czar atq; Magni Ducis Ioãnis Baſilij totius Ruſsiæ, Volodimiriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Czar Caſani, & Czar Aſtracani, Domini Pleſcouiæ, & Magni Ducis Smolenſciæ, Tueriæ, Iueriæ, Permiæ, Viatcię, Bulgariæ & aliorum, Domini & Magni Ducis Nouogardiæ, Niſouienſis terrę, Czernihouię, Reſanię, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Liuoniæ, Vdoriæ, Obdorię, Condimiæ, Siberiæ, & aliorũ Nos Magni Domini Legati, ego aulicus Magni Domini, Czar atque Magni Ducis, & Præfectus Caſinẽſis, Dux Demetri⁹ Petri Ieletzki; ego aulicus Magni Domini Czar atq; Magni Ducis, & Præfectus Coſelnenſis, Romanus Baſilij Olpherius, ego Domini Czar atque Magni Ducis Notarius Mikita Baſſenka Nicephori filius Vereſſczahina; & ego Magni Domini Vicenotarius Zacharias Suiazeuius, conueniebamus cum Magni Domini Stephani Dei gratia Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsię, Samogitię, Maſouię, Principis Tranſyluaniæ, & aliorum, Legatis, bonæ conſtitutionis paciſque ſtabiliendæ gratia: quoniã mittebat ad Magnum Dominum noſtrum, Czar atq; Magnum Ducẽ Gregorij xiij. Papę Legatus, Antonius Poſſeuinus cum litteris ſuis hominem ſuum Andream Apollonium, vt à Magno Domino noſtro miſsi Legati, ad aliquem locum vnà cum Regis Stephani legatis conuenientes, pacem facerent atq; cõſtituerent. Itaq; nos Magni Domini, Czar, atque Magni Ducis Legati, ego aulicus & Præfectus Caſinenſis, Dux Demetrius, Petri Ieletzki; ego aulicus & præfectus Coſelnenſis, Romanus Baſilij Olpherius; ego Notarius Mikita Baſſenka, Nicephori filius Vereſſczahina; & ego Magni Domini Vicenotarius Zacharias Suiazeuius conuenientes, miſsi & inſtructi à Magno Domino noſtro ad zapolſcij Iamum, inter Porcouiam & Zauolociam, in Velicolucenſi via, cum magni Domini Stephani Regis Legatis, Duce Ianuſio Nicolai Coributouij Zbaraſcij, Palatino Braslauienſe, Capitaneo Krzemenecenſe, & Pinſcenſe; Domino Alberto Radiuilio, Duce in Olika & Neſvviz, Marſchalco curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneo Covvnenſe, & Notario Magni Ducatus Lituanię Michaele Haraburda, conſtituimus fœdus ad decem annos, à Baptizatione Chriſti anno ſeptem milleſsimo nonageſimo ad eandem baptiſationem Chriſti anno ſeptem Milleſimo Centeſimo: ità, vt Magnus Dominus noſter, Czar atque Magnus Dux, propter bonum pacis Chriſtianę, iuſſerit cedere in partem Regis ex terra Liuonię arcem Kokenhauſen, arcem Skrocono, arcem Linneuardum, arcem Krutzborcum, arcem Borzunum, arcem Czeſtuinum, arcẽ Tricatum, arcem Roconum, arcem VVlodimiriolum, arcem Alyſtum, arcẽ Gouiã, arcem vacuam Laudunum, arcem Salaciũ, Ciuitatẽ Derpatum, Nouogardiam Liuonicã, Kerepeciũ, Mucouum, Randehã, Rynholum, Conhotã, Caulecium, Curslouiũ, Laiſium, Iaruaſum, Polczeuium, Paidam, Id eſt, album Lapidem, Velium, Pernauiã antiquam, & Pernauiam nouam, cum omnibus bonis ad illas ſpectãtibus, & cum pagis illarum arcium. Præterea etiam in partem Regis Veliſium; terra autem Veliſij cum antiquis terminis & finibus, quemadmodum fuit Vitepſcij terra cum Toropecio, terra Vitepſcij cum arce Veliſio, ad Vitepſcium, Toropecij autem ad Toropecium. In partem verò Magni Domini noſtri, Czar & Magni Ducis illę arces, quas ex ditione Magni Domini noſtri Stephanus Rex ceperat, arx Velikolukum, arx Neuelia, arx Zauolocia, atque item Rzouapuſta, arx Chelma; præterea quas arces Pleſcouienſes ex ditione Magni Domini noſtri Stephanus Rex ademit, Voronecium, Veliam, Oſtrouiam, Craſnam, vel ſi quid aliud poſteà ademerit Rex Stephanus aliorũ Caſtellorum Pleſcouiẽſium, vtì Veruam, vel Volodimirecz, Dubkouium, Viborecium, Viſſegrodum, Isborſciũ, Opokam, Godouiam, Kobileſgrodiſſcze, & Sebeciũ. Hæ omnes arces in partem Magni Domini noſtri more antiquo ad Pleſcouiã, cum omnibus bonis, & pagis earum arcium cedant. Homines verò, tormenta & cõmeatus ex vtraque parte, hæc omnia ſecũdùm conſtitutionem deducenda ſunt, ſic, vt cũ venerint Magni Domini noſtri aulici, qui miſsi ſunt in Liuoniam, homines educere ex arcibus, Derpato, Nouogardia parua,

Paida Polczeuia, Iaruaſo, Perkela, Salacza, Pernaua, & Felino, tùm Regis aulici debẽt curare cógregari equos cũ ruſticis Lotauis, & vehicula ad deducenda tormenta Magni Domini, quæq́ue ad ea attinent, commeatum, & Vladicam Derpatenſem, imagines, & ornamenta Eccleſiaſtica, Palatinos, & oẽs homines ad deducẽdos illos, res, bonaq́ue illorũ, prout poterunt exportari. Vbi verò ruſticos Lotauos cógregauerint, & dederint Magni Domini hominibus, tùm homines Magni Domini ſeptem dierum ſpacio, res, & bona ſua in curribus imponere debent, ab eo die, quo equos, & Lotauos dederint. Et vbi ſeptem dierum ſpacio omnes res ſuas in curribus impoſuerint, exire ex arce cum omnibus Pleſcouiã debent, quos Lituani proſequi, & deducere tormenta, & homines Magni Domini Pleſcouiam vſque debent: arces verò aulicis Regijs, qui ad accipiendas illas miſsi ſunt, reddere debent. Ad hæc & ex poſtremis, quas ceſsit Magnus Dux Regi Stephano, arcibus Liuonienſibus, ex Kokenhauſen, Skrono, Linnevvardo, Krutzburgo, Borzuno, Czeſtuino, Tricato, Rocono, VVolodimericio, Aliſto, Gouia, Lauduno, Golbima, Rezica, Luza, VVlecha, Kerepecio, Mukouo, Randeha, Rinholio, Conhoto, Caulecio, & ex Curſlouo prçſidium, homines, tormenta, res omnes, & cibaria eodem modo cum Lotauis ad diem certum, & tempus conſtitutũ, Menſis Martij ſcilicet quartum diem, omnia inde deducere debent, quos Lituani Pleſcouiam vſque comitari debent. Tormenta verò Magni Domini in arces illas inducta, cum globis, & pulueribus ex omnibus Liuonicis arcibus vnà cum hominibus eodem tempore deducere debent, ſecundùm ſcriptum, quod ex vtraque parte Legati vtrinque commutârunt & acceperunt, cum ſubſcriptione manuum Notariorum. Illa autem tormenta, quæ aliqua in arce capta ſunt in Liuonia, in ijsdem relinqui debent, ſecundùm ſcriptum, quod Legati vtriuſq; partis cum ſubſcriptione Notariorũ acceperũt. Quòd ſi verò commeatum, cibaria, vel ſimile aliquid vna vice cum hominibus ſimul ex arcibus deducere non poterunt, vel ſi equos tàm citò non collegerint, ea omnia homines Magni Domini noſtri in ijsdem arcibus ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia relinquere debent, quibus aulici Regij nullum detrimentum, vel iniuriam inferre debent: imò cùm ſecũda vice ad ea accipienda venerint, aulici Regij remittere omnia per Lotauos Pleſcouiam eodemque modo Lituani deducere debent. Sic etiam & ex illis arcibus, quibus Magno Domino noſtro, Czar atq; Magno Duci Rex Stephanus ceſsit ex Velikoluko, Zauoloeia, item Rzona, Puſta, Neuelia, Chelma, & Pleſcouienſibus caſtellis, quæ erant in poteſtate Regis Stephani, eodem modo milites Regij deduci debẽt, vnà cum tormentis, quæ inuexerat Rex Stephanꝰ. Aulici verò Magni Domini, qui ad capiendas illas arces miſsi ſunt, debent congregare ſubditos illarum arcium cum equis, & dare aulicis Regijs ad deducenda præſidia, tormenta, & milites prout poterunt exportare: & cùm ruſtici cum equis congregati, & dati Regijs fuerint, eodem modo Lituani ſeptem dierum ſpacio omnem commeatum, & quidquid erit, in curribus imponentes, ex arcibus exire, & arces Magni Domini noſtri aulicis, qui ad capiendas illas miſsi ſunt, tradere debent, quiq́ue Lituanos, tormenta, & commeatum omnem comitari, & deducere debent ex Velikoluko, Chelma, Neuelia, Zauolocia ad Oſeriſcium: ex Pleſcouienſibus verò caſtellis ad Nouogrodecam Liuonicam. Sed tormenta illarum arcium, quibuscum captæ erant, relinquenda ſunt in ijſdem arcibus, ſecundùm ſcriptum, quod datum eſt aulicis Magni Domini: tormẽta verò, quæ Rex Stephanus induxit, remitti debent, vnà cum militibus. Quòd ſi vna vice commeatum, cibaria, vel aliquid ſimile euehere non poterũt; vel ſi ruſticos, equoſúe tam citò non congregauerint, reſiduum illum cómeatũ Lituani ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia relinquere debent, quos poſteà ſecunda vice Magni Domini noſtri aulici, congregatis ruſticis, & equis, ad arces Lituanorum remittere debent, comitatumq́; mittere, vt nulla vis, iniuria, detrimentum, & incómodum ex vtraque parte in arcibus inſeratur. Quemadmodũ etiam, cùm Magni Domini noſtri Czar, atq; Magni Ducis milites, Vladica cum imaginibus, Popis, & omnibus ornamentis Eccleſiaſticis, tum Palatini, Nobiles, Sclopetarij, Coſaci, & omnes alij ex arcibus Liuonicis ducentur, his omnibus ſupradictis, tormentis, & theſauro Magni Domini in via Lituani milites ipſi vel per Lotauos, vel Germanos nullã iniuriã, vel damnum inſerre debent, ſed ita comitari, ne in via interficiãtur, vel ſpolientur, vel vis aliqua inſeratur. Et ſecũdùm has litteras cõſtitutionis, Lituani homines Magni Dñi noſtri ex arcibus Liuonicis, Pleſcouiam vſque, cum omnibꝰ rebus integrè, ſine vlla iniuria ducere debẽt: noſtri verò Magni Dñi homines illos Lotauos, equos, & quoſcunq; Regios, q eos Pleſcouiã deducẽt, quãprimùm eò perduxerint, illos ſine vlla detentione remittere debẽt, neq; in via inſidias ſtruere, vel iniuriã vllã inferre. Ita etiã ex illis arcibus, quas Dño noſtro Czar, atq; Magno Duci Rex

Stepha-

Stephanus ceſſit, cùm milites, & omnis cõ
meatus Lituanicus ex illis ducetur. Magni
Domini noſtri homines in via nullum in-
commodum, vel iniuriam illis inferre, Li-
tuanos non interficere, ſpoliate, vel tor-
menta, commeatumq́ue adimere, ita vt
nulla penit' illis Lituanis iniuria inferatur,
ſed comitari, & deducere ex ijs arcibus, ad
Regis Stephani arces cum equis, ſecundùm
has cõſtitutionis litteras, debent. Hos autẽ
homines Magni Domini noſtri, qui Regis
Stephani homines comitabuntur, & eos de-
ducent, tormentaq́ue reuehent, omnes ſine
vlla iniuria, vel retentione remittere, neq;
in via illos interficere, nullasq́ue inſidias
illis ſtruere debent. Et ſecundùm hanc cõn
ſtitutionem Legatorum Stephanus Rex ad
Magnum Dominũ noſtrum Legatos ſuos
magnos miſſurus eſt, eodemq́ue modo Ma
gnus Domin' noſter ad Regẽ Stephanũ Le-
gatos ſuos magnos mittere debet, iſtarum
rerũ crucis oſculo confirmandarum cauſ-
ſa, & ſecundum noſtram Legatorum conſti
tutionem litteras fœderis Magnus Domi-
nus noſter, & Rex Stephanus conſcribere,
& inter ſe commutare debent. Cuius cauſ-
ſa Legatos ſuos Stephanus Rex ad Magnum
Dominnm noſtrum certo tempore miſ-
ſurus eſt, ad diem ſcilicet Sanctæ Trini-
tatis, anno ſeptem milleſimo, Nonageſi-
mo, Magnus verò Dominus noſter, ad
Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis Dei
genitricis feſtum. eodem anno ſeptem mil
leſimo, Nonageſimo. Itaq; donec Legatio
abſoluetur, inter Magnum Dominum no-
ſtrum, & Regem Stephanum, cùm Legati
Regij apud Magnum Dominum noſtrum
fuerint, hocqué iureiurando, & crucis oſcu
lo confirmauerint: cùm etiam Magni Do-
mini noſtri Legati apud Regem Stephanũ
erunt, idemq́ue illic iureiurando, & crucis
oſculo confirmabunt, per id omne tempus
ad præfinitos vſque decem annos, bellum
ex vtraque parte geri nõ debet. Et inprimis
Magnus Dominus noſter Czar atq; Mag-
nus Dux in ditiones Regis Stephani ipſe cũ
exercitu ſuo procedere, Senatores, & Palati
nos cùm militibus mittere, & loca occupa-
re, aut capere, vllasq́ue iniurias & detrimen
ta in finibus, in omnibus locis ditionis Re-
gis Stephani, inſerre non debet: ita vt neq;
diſsidia, nec bella inde oriantur; præſertim
hoc pacis tempore non obſidere, aut obſi-
dione cingere, arcem Kyouiam, cum omni
bus bonis, & pagis: arcem Caneuium, cum
pertinentibus: arcem Czerkaſum, cum per
tinentibus: arcem Zitomerum, cum bonis
ſuis: arcem Ourucíam, cum pagis: arcem
Linbecium, cum pagis: arcem Homiã, cum
pagis, & pertinentibus: Vuaronecium, Ie-
leſouium, Ierenicium, Koſcleualeſam, Mo-
rozouicium, Lipinicium, Polezanum; arcẽ
Furouam, cum pertinentibus: arcem Mo-
zeram, cum pertinentibus: prętereà Bezl-
czum, Brachinum, Reczicam, Horuolum,
Streſsinum, Cziczerskum, propoiskum, mo
hileuium: arcem Mſcislauiam, cum perti-
nentibus, & bona Chotlouienſia, arcem
Kryczeuiam, cum pertinentibus, arcem
Dobrounam, cum pertinentibus, & bona
Horſcium, & Romana: arcem Orſam, cum
pertinentibus, & pagos Lobauiczuni, Mi-
kulina: arcem Vitepſcium, & pagos Bru-
ſam, & Dreczychnk: arcem Surazum, &
pagos Surazenſes: Vſuatum, & Oſeriſ-
cium, arcem Veliſium, arcem Polociam,
cum caſtellis, pagis, & bonis pertinenti-
bus: arcem Kopiam, arcem Kraſny, ar-
cem Vlam, arcem Iuroilam, arcem Dryſ-
ſam, arcem Kopcum, & Deſna. arcem Ko
ſianum, arcem Sitnãm, arcem Neſſczer-
dum, arcem Socolum, & ad Polociam
pertinentia: arcem Lukomliam, cum pa-
gis: arcem Bielmakovv, cum pagis: arcem
Vſaczam, arcem Lebedkam, & Polocen-
ſes pagos, Moſnicoulum, Neporotouicium,
Verbilouam, Slobodam, Kubcium, Viaſ-
nium, Clinum, Zamoſnum, Iſcium, Ne-
uedreum, & Horodiſczum, Kreczetam
in lacu Othulouio ſitam: Nacuhonum, cũ
pertinenribus: arcem Druiam, cum per-
tinentibus: arcem Iſikauum, cum pertinen
tibus. Adhæc Magnus Dominus noſter,
Czar, atque Magnus Dux Ioannes Baſilij
Ruſsiæ, nulla bella, impedimenta, & in-
iurias inferre, neque aduerſus Curlan-
diæ terram bellum gerere debet: nec non
arces in terra Liuonię, arcem Rigam ma-
iorem, & arcem Rigam minorem, arcem
Dalenum, arcem Kircholmum, arcem Ko-
kenhauſen, arcem Skrovvno, arcem Linne
vvardũ, arcem Krutzborcum, arcem Iski-
lum, arcem Radohoſium, arcem Dunemũ-
dam, arcẽ Iueſum, tres arces Kremonũ, itẽ
Iuraniam, Ireidenum, Ziguoldum, arcem
Sonſelum, arcem Nitouam, arcem Iuren-
borcum, arcem Narbium, arcem Roſenbe
cum, arcem Roſenum, arcem Lemſinum,
arcem Moianũ. arcem Litoperũ, arcẽ Keſi-
am, arcem Orliam, arcem Nievvhenam,
arcem Pebalgum, arcem Skuinam, arcem
Zerbenum, arcem Smilitinum, arcem,
Borzunum, arcem Czeſtuinum, arcem Tri
catum, arcem Rovvny, Horodiſczũ, Lau-
dunum, Horodiſczum, Holbinam, arcem
Rezicam, arcem Luzum, arcem Vlechum,
arcem Volodimericium, arcem Iliſenum,
arcem Pletenberckum, arcem Alyſtum,
arcem Vckelum, arcem Nouogrodecam,
Liuonicam, arcem Kerèpecium, arcem
Gouiam, Kursłouium, arcem Iurienum,

Mukouum, Randekum, Rynholum, Conſiotum, Caulecium, Laiſium, Borcholmũ, Polczeuiam, Paidam, Vilianum, Iaruaſum, Pernauam antiquam, & Pernauam nouam. Fines autem omnium arcium ijdem, vt antiquitus fuere, eſſe, & permanere debent.

Eodem modo etiã Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magn' Dux Lituaniæ, ipſe cum exercitu ſuo cõtra Magnum Dominum noſtrum, Czar, atq; Magnum Ducem Ioannem Baſilij Ruſſiæ, & terram, dominiaqúe ipſius bellum gerere, Senatoreſqúe & Palatinos cum militibus mittere: loca denique in dominio Magni Domini noſtri occupare, vel oppugnare, & finitimis nullam iniuriam, detrimentumue hoc pacis tempore inferre non debet: neque bellare, vel impedire Magni Domini noſtri terram Moſcouię totam, & Nouogardiam magnam, pagos, & ad eãdem pertinentia: arcem Pleſcouiam, & caſtella Pleſcouienſia: Opokam, Craſnã, Oſtrouiam, Veliã, Voronecium, Isborſcũ, Vdouam, Kobilium, Vrnã, Dubkouiã, Viſzehorodum, Volodimericium, & pagos Pleſcouienſes, cum terra Pleſcouienſi tota, arcẽ Sebeſium, cum pagis: arcem Tueriã, terramque Tuerienſem totã, arcem Pereslanum Reſanienſem, & Reſanienſem terram totã, arcem Pronskum, terramqúe ipſius nõ vaſtare, neque illi bellum inferre debet. Præterea Idem Magnus Dominus Stephanus Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniæ, & has arces Magni Domini noſtri eodẽ pacis tempore infeſtare nõ debet: arcem Kilska, cum pagis: arcem Puteilam, cũ pagis: arcem Nouogardiam Seueriẽſem, cum pagis: arcem Radohoſczum, cũ pagis: arcem Czernihouium, cum pagis: arcem Starodubum cum pagis: arcem Poczepam, cum pagis: arcem Poczepouihori, cum pagis: pagoſque Suleſiũ, Babocium, Suetilouicium, Holodnum, Scarbouicium, Lapeclum: arcem Caraczeulum, cum pagis, pagoſque Chotemliam, Snoroſcium, Chorobouium, Milinium, Dracouium: arcẽ Irubczeſcum, cum pagis: arcem Moſalſcum, cũ pagis: arcẽ Serpaicum, cum pagis, pagosq; Zanioſam, Iucharczeuam, Duſnam, Dhominiciũ, Pohoſtum, Moſſczinum, Demenũ, Horodenuum, VVrepeietum, Snopohum, Copilnum, Sariam, Lazoreuam, Horodiſſczam, Blezeuicium, Lubunum, Danilouicium: arcem Branskam, cum pagis, pagosq; Solouicios, Prikladneulum, Pancinũ, Theodoreuiũ, Oſonicũ, Kopinicium, Snchoziũ, VVſzechlaulium, Doronniũ, Zerniũm: arcẽ Roslauliã, cum pagis: arcem Smolenſcium, cũ itinerib', pagis, & omnibus pertinẽtibus, pagosq; Ieloucium, Eoluaniciũ, Lazoreuſczinum, Puſtoſielium, Romanouium, Kopotkouicium, Molechnam totam, & quidquid ad eam pertinet. Et Petroulj Derzauiam, Lotouã zuerouicium, Dubrouienſcij Putinm, Catinũ, Caſpliam, Doreczia, Radiſſczunlam: arcem Mſczenſcum, cum pagis: arcem Opakouiam, cum pagis, pagosqúe Zalidouiam, Nedothodoniã, Biſcouicium, Lyczinũ: arcem Viaſmã, pagosq; ad illam ſpectantes: arcem Drohobuſcum, & pagos ad eam antiquitus pertinentes: arcem Beliam, cum omnibus bonis ad eam ſpectantibus, VVerchouia, & Bolſouia, & Septouio, & Monimdoua Sloboda: arcem Velikolukum, & pagos Velikolucenſes, Doliſiam, Bereſanlam, Vſuiam, Lovvciũ, Veſnibolohum: arcem Chelmam, & pagos ad illam pertinentes, Velilam, Lopaſticã, & Buicium: arcem Zauolociam, Rzouampuſtam & Rzouenſes pagos: arcem Neueliam: arcem Toropecium, & omnes pagos Toropecienſes, Dancouium, Luibutum, Dubnũ, Roznum, Turum, Biberouam, Starczeuiam, Nezelſcium, Plauetſcium, Zezetſcium, Oſereciam, Cazarinovvſczinum. Fines autem his omnibus arcibus ij, qui antiquitus fuerunt, eſſe debent: & hæc omnia ex vtraq; parte, ſecundum has conſtitutionis litteras noſtras, & noſtrum iuramentũ, crucisque oſculum, firmiter, & inuiolabiliter ſeruari debent, quodqué ipſi crucis oſculo confirmantes, & literas pacis commutantes, hoc fœdus ita tenere debent. Legatis verò, qui à Magno Domino Stephano Rege, ad Magnum Dominum noſtrũ Czar atq; Magnum Ducem mittentur, venire, & redire ad Regem Stephanum, ſine vlla retentione, cum omnibus hominibus, & bonis ipſorum ſecundùm litteras patẽtes Magni Domini, liberum erit. Et quando ad Magnum Dominum noſtrum Stephanus Rex Legatos ſuos miſerit, tùm Stephanus Rex illis Legatis ſuis plenam Inſtructionẽ de Captiuis liberandis, & qui ſunt in Lituania Captiui Magni Domini noſtri, quomodo liberari debeant, dare tenebitur. Quòd ſi aliqua iniuria, inter finitimos incolas interea temporis ex vtraq; parte orta fuerit, tùm Palatini, & locum tenentes Præfecti, vbiq; in finitimis arcibus, per omnes ditiones ex vtraque parte, intra id temporis ſpacium de illis iniurijs inuicem mitti, qui iuſtitiam ex vtraque parte adminiſtrare, & malos punire debent. Supra hæc omnia nos Magni Domini, Czar, atque Magni Ducis Ioannis Baſilij Ruſsiæ, legati, ego aulicus & Præfectus Caſinenſis, Dux Demetrius Petri Ieleızki: ego aulicus, & Pręfectus Coſelnenſis, Romanus Baſilij OLpherius: ego Notarius Magni Domini, Mikita Baſſenka Nicephori filius Verſſczahina: & ego Magni Domini Vicenotarius,

rius, Zacharias Suiazeuius, cum Magni Domini Stephani, Dei gratia Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ Legatis, Duce Ianuſio Nicolai Zbaraski, Palatino Braslauienſe, Capitaneo Krzemenecenſe, & Pinſcenſe: Domino Alberto Radiuilio, Duce in Olyca, & Nieſvviz, Marſchalco curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneo Covvnenſe: & Notario Magni Ducatus Lituaniæ Michaële Haraburda, pacem concluſimus, & litteras conſtitutionis conſcripſimus, ſignaqúe noſtra ijſdem ſubappendimus, litterasqúe viciſsim accepimus, & crucis oſculo confirmauimus. Præterea quoque crucem ſuper his omnibus oſculati ſumus, quòd pręter has conſtitutionis litteras inter Magnum Dominum noſtrum Czar, atque Magnum Ducem, & Magnum Dominum Stephanum Polonię Regem, & Magnum Lituaniæ Ducem, res aliter fieri non debent. Et de hac pacis conſtitutione concluſionem fecimus, & crucis oſculo cõfirmauimus, coram Legato Gregorij Papę xiij. Antonio Poſſeuino. Scriptum in Iamo Zapolſcij, Anno ſeptem milleſimo, Nonageſimo, Menſe Ianuario.

SVBSCRIPTIO CVM. SIGILLIS.

Ego Magni Domini, Czar, atq; Magni Ducis Notarius, Mikita Baſſenka Nicephori, filiꝰ Vereſſczahina, has conſtitutionis litteras manu mea ſubſcripſi.

Ego Vicenotarius Magni Domini, Zacharias Suiazeuius, has conſtitutionis litteras manu mea ſubſcripſi.

Et ſcriptæ hæ cõſtitutionis litteræ in duobus folijs coniunctis, conglutinatis, infraque ſcriptum: Notarius Baſſenka Vereſczahina.

LITTERAE COMPOSITIONIS pacis Legatorum Sereniſsimi Poloniæ Regis.

NOs Magni Domini Stephani, Dei gratia, Regis Polonię, & Magni Ducis Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Principis Tranſyluaniæ, & aliorum, Legati, Dux Ianuſius Nicolai Coribntouicza, Zbaraski, Palatinus Braslauienſis, Capitaneus Krzemenecenſis, & Pinſcenſis: Albertus Radiuilius Dux in Olyca, & Nieſvviz, Marſchalcus curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneus Covvnenſis, & Michael Haraburda, Secretarius Regiæ Maieſtatis Magni Ducatus Lituaniæ, ſecundùm mandatum Magni Domini Noſtri conuenimus cum Magni Domini Ioannis Baſilij, Dei gratia, Domini Ruſsię, & Magni Ducis Volodimeriæ, Moſcouię, Nouogardię, Caſanię, Aſtracaniæ, Pleſcouiæ, Iueriæ, Tueriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum, Legatis, aulico & Præfecto Caſinenſe, Duce Demetrio Petri Ieletzki: aulico & Præfecto Coſelnenſe, Romano Baſilij Olpherio: Notario Mikita Baſſenka, Nicephori filio Vereſſczahina, Vicenotario Magni Domini Zacharia Suiazeua, de pace, & bona collocutione. Miſerat enim ad Magnum Dominum Ioannem Baſilij, Dei gratia, Dominum Ruſsiæ, & Magnum Ducem, Sanctiſsimi Papę Romani Gregorij xiij. Legatus, R.P. Antonius Poſſeuinus cum litteris hominem ſuum Andream Apolloniũ, vt cum Magno Domino noſtro Stephano Rege, & Magno Duce, miſsis ad aliquem locum Legatis ſuis, pacis conſtitutionem facerent. Itaque nos Magni Domini Stephani Regis Legati, Ianuſius Nicolai Zbaraſcius, Palatinus Braslauienſis, Albertus Radiuilius Marſchalcus curiæ, & Michael Haraburda Notarius, conuenientes in Iamo Zapolſcij, inter Porchouiam, & Zauolociam, in Velicolucenſi via, cum Magni Domini Ioãnis Baſilij, Dei gratia: Domini Ruſsiæ, & Magni Ducis Legatis, aulico & Præfecto Caſinenſe, Duce Demetrio Petri Ieletzki, aulico & Præfecto Coſelnenſe, Romano Baſilij Olpherio, cum ſocijs, fœdus ad decem annos, à Baptizatione Chriſti anno ſeptem milleſimo, nonageſimo, ad idem feſtum Baptizationis Chriſti anni ſeptem milleſimi centeſimi, ſuper his ſanximus: Quòd Magnus Dominus noſter Stephanus Rex propter pacem Chriſtianam iuſſerit cedere Magno Domino Ioanni Baſilij Dño Ruſsiæ, & Magno Duci arces, quas Magnus Dominus noſter à Domino, & Magno Duce ceperat, arcem Velikolucum, arcem Neueliã, arcem Zauolociam; item Rzouam puſtam, arcem Chelmã, cum omnibus pagis, & alijs ad illas arces pertinentibus; & Pleſcouienſia caſtella, Voronecium, Veliam, Oſtrouiam, Craſnam, & quidquid nunc Magnus Dominus noſter ex arcibus Pleſcouienſibus acceperit, vtì Vieuiam, Volodimericium, Dubkouium, Veſzegrodum, Viborecium, Isborſclum, Opokam, Gdouiam, Kobilegrodiſſclum & Sebeſium, hæ omnes arces in partem Magni Domini & Magni Ducis, more antiquo, ad Pleſcouiam pertinere debent. Et in partem Magni Domini noſtri Stephani Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Magnus Dominus Ioãnes Baſilij, Dei gratia, Dominus Ruſsiæ, & Magnus Dux, iuſsit Legatis ſuis cedere in terra Liuoniæ arcem Kokẽhauſen, arcem Skrounam, arcem Linnevvardum, arcem Krutzborcũ, arcem Borzunum, arcem Czeſtuinum, arcẽ Tricatum, arcem Rovvnum, arcem Volodimericium, arcem Aliſtum, arcẽ Houiã,

Horodiſczũ, Laudunum, Horodiſczum, Holbinum, arcem Rezicam, arcem Luzũ, arcem Vlechum, arcem Percolam, arcem Salaczum, arcem Iorieuum aliâs Derpatum, Nouogardiam Liuonicam, Kerepecium, Mucouiam, Randekum, Rinholiã, Conhotum, Cauletam, Kurslouiam, Laiſum, Taruaſum, Polozeuiam, Paidã, alias album lapidem, Vilianum, Pernauiam antiquam, & Pernauiam nouam, cum omnibus bonis, ad eas pertinentibus. Præterea in partem Magni Domini noſtri Veliſium ceſsit, vnà cum Vitepſcij terra, cum arce Veliſio ad Vitepſcium, & terra Toropecij ad Toropeciũ ipſum. Terræ autẽ Veliſij antiqui fines eſſe debent, ſicut erant terræ Vitepſcij cum Toropecij terra. Homines verò, & tormenta, commeatusq́ue ex arcibus vtriuſque partis deducenda ſunt ſecundùm conſtitutionem: ita vt cùm venerint illuc Aulici Magni Domini noſtri, qui Velicolucum, Neueliam, Zauolociam, item Rzouampuſtam, Chelmam, & ad Pleſcouienſes arces, quæ ſunt in poteſtate Magni Domini noſtri, ad deducendos homines, milites, tormenta, quæ Magnus Dominus noſter illuc induxit, & omnem commeatum miſſi ſunt: tùm Magni Domini, & Magni Ducis aulici miſsi ad accipiendas illas arces ab aulicis Magni Domini noſtri, congregatis equis, & curribus, eos aulicis Magni Domini noſtri ad auehenda tormenta, pulueres, & globos commeatumq́ue omnem, milites, Palatinos & vniuerſos homines illos, & bona illorum, prout exportari poterunt, dare debent. Et cùm ruſtici cum equis congregati, & dati fuerint, tùm homines Magni Domini noſtri ſeptem dierum ſpacio ab eo die, cùm currus dati fuerint, in eoſdem omnia imponere, & poſt ſeptem dies ex arcibus exire, arces verò & tormenta Magni Domini, & Magni Ducis aulicis miſsis ad accipiendas illas reddere debent: qui acceptis arcibus, homines Magni Domini noſtri, & tormenta ex arcibus Velikoluki, Chelma, Neuelia, Zauolocia, ad arcem Magni Domini noſtri Oſeriſcum, ex Pleſcouienſib⁹ verò arcibus ad Nouogardiam Liuonicam comitari, & deducere debent. Tormenta verò vetera, quæ in arcibus ijs, cùm captæ ſunt, fuerunt, relinquenda, & reddenda ſunt cum arcibus Magni Domini, & Magni Ducis aulicis, ſecundum ſcripta aulicis data. Inuecta verò tormenta quæ Magnus Dominus noſter in eaſdem arces induxit, deducenda ſunt vnà cum hominibus, ſecundum ſcripta, quæ Legati viciſsim inter ſe cum ſubſcriptione manuũ Notariorum commutarũt. Quod ſi aliquem commeatum, cibaria, vel aliquid ſimile ex arcibus vna vice ob penuriam hominũ, vel equorũ euehere non poterunt, id reſiduũ quidquid reſtabit, homines Magni Domini noſtri ſub ſigillo ſuo, et cuſtodia in ijsdem arcibus relinquere, Magni verò Domini, & Magni Ducis homines huic cuſtodiæ, commeatuiq́; nullam iniuriam, damnumq́ue inferre, ſed ſecunda vice Magni Domini, & Magni Ducis aulici congregatis ruſticis, & equis, commeatum illum, & quicquid relictum fuerit, ad arces Magni Domini noſtri Oſeriſcum, & Nouogardiam Liuonicam remittere, & deducere debent. Eodem modo & ex illis arcibus, quas Magno Domino noſtro Magnus Dominus, & Magnus Dux ceſsit, cùm venerint aulici Magni Domini, & Magni Ducis, miſsi ad deducendos ex arcibus Liuonicis homines, ex Derpato, Nouogardia Liuonica, Paida, Polczeuo, Taruaſo, Laiſo, Percolia, Salaczo, Pernauia, Vilia, tum Magni Domini noſtri aulici ruſticos Lotauos, cum equis, & curribus ad deducenda Magni Domini, & Magni Ducis tormenta, pulueres, globos, commeatum, Vladicam Derpatenſem, imagines, & ornamenta Eccleſiaſtica, Palatinos, & omnes homines, illorumq́ue bona, vt poterunt, exportari, congregare debent. Et cùm ii ruſticos & equos congregauerint, tum Magni Domini, & Magni Ducis homines ab eo die, quo equi dati fuerint, ſeptem dierum ſpacio, omnia curribus impoſita ex illis arcibus cum omnibus rebus ſuis Pleſcouiam ire, arcesq́ue Magni Domini noſtri aulicis ad accipiendas illas miſsis tradere, noſtri autem Magni Domini homines Magni Domini, & Magni Ducis tormenta, & homines cum omnibus bonis illorum Pleſcouiã comitari, & deducere debent. Deindè ex vltimis arcibus Liuonicis, quas Magnus Domin⁹, & Magnus Dux, Magno Domino noſtro Regi, & Magno Duci ceſsit, vti ex Kokéhauſen, ex Skrovvno, Lenvvardo, Krutzborco, Borzuno, Czeſtuino, Tricato, Rouno, Volodimerecio, Aliſto, Gouia. Lauduno, Holbino, Rezica, Luza, VVlectto, Kerepecio, Mukouia, Randeho, Rinholia, Conhoto, Cauleto, & Curslouia, homines, & commeatum omnem eodem modo cum ruſticis Lotauis ad tempus certum, ad diem quartam menſis Martij deducere, & euehere debent. Quos Magni Domini noſtri homines, tormenta, homines, & omnia comitari, & deducere Pleſcouiam vſq; debent, tormenta verò inuecta, pulueres, & globos ex ijsdem arcibus Liuonicis, vnà cum hominibus, eodem tempore ſecundũ ſcripta, quæ inter ſe viciſsim Legati acceperunt, cum ſubſcriptione manuum Notariorum, Magni Domini, & Magni Ducis Notarij Mikitæ Baſlenka Vereſczahina, &

Zacha-

Zachariæ Suiazeuij Vicenotarij, Magni verò Domini Regis, & Magni Ducis Notarij Michaëlis Haraburdæ deduci debent. Sed illa tormenta, cum quibus arces Liuonicæ captæ ſunt, ſecundùm ſcripta, quæ itidem Legati viciſsim inter ſe cum ſubſcriptione manuum Notariorum acceperũt, in iiſdem arcibus Liuonicis relinquenda ſunt. Quòd ſi vna vice aliquos commeatus, ob ruſticorum, vel equorum penuriã, ex iſtis arcibus euehere nõ poterunt, hos Magni Domini, & Magni Ducis homines in iiſdem arcibus, cum obſignatione, & cuſtodia relinquere, Magni autem Domini noſtri homines huic commeatui, cuſtodibusque nullam iniuriam, vel damnum inferre, ſed ſecunda vice iidem Magni Domini noſtri homines illos Magni Domini, & Magni Ducis hominum commeatus comitari, & Pleſcouiam vſque deducere debent. Inſidiæ autem, iniuriæ, detrimenta, & damna in omnibus arcibus ex vtraque parte fieri non debent, cùm homines Magni Domini, & Magni Ducis ex arcibus Liuonicis, Vladicam Derpatenſem cũ imaginibus, & omnibus ornamentis Ecleſiaſticis, Poppos, & pertinentia ad Eccleſias, Palatinos, & filios nobiliũ, ſclopetarios, Coſacos, & vniuerſos homines euehere, & educere incipient. His omnibus ſupradictis Vladicæ, & alijs in via Magni Domini noſtri homines nullam iniuriam, damnum, incommodumúe inferre: ſed ne per Lotauos, vel Germanos interficiantur, vel ſpolientur, curare debent. Secundùm has conſtitutionis litteras, Magni Domini noſtri Regis, & Magni Ducis homines, & tormenta, ex arcibus Liuonicis deducta, Pleſcouiam comitari, & per eoſdem Lotauos deducere debent. Hos verò homines Magni Domini noſtri, qui eos comitabuntur, & Lotauos, qui illos Pleſcouiam ducent, quàm primùm Pleſcouiã attigerint, ſine vlla retentione iterum remittere, nec iniuriam, damnumque illis inferre, nec interficere, vel inſidias illis ſtruere debent. Eodem modo illis Magni Domini noſtri hominibus, cùm ex his arcibus, quas Magnus Dominus noſter Rex, & Magnus Dux, Magno Domino, & Magno Duci ceſſit, ducentur, nulla iniuria, vel damnum in via à Magni Domini hominibus inferri; & nec interficere illos, neq; ſpoliare, nec tormenta auferre, nullumque penitus illis incommodum inferre debent; ſed comitari, & deducere illos ad Magni Domini noſtri, & Magni Ducis arces ſecundùm has conſtitutionis litteras debent; & illos quicunque comitabuntur, & ducent Magni Domini noſtri homines, iterum ſine vlla offenſione, vel iniuria, vt in via damnum aliquod illis non inferatur, neq; interficiãtur, remittere debent. Et ſecundùm hanc noſtram conſtitutionem, Magnus Dominus noſter Rex, & Magnus Dux, ad Magnum Dominum, & Magnum Ducem Legatos ſuos Magnos miſſurus eſt; eodemque modo Magnus Dux ad Magnum Dominum noſtrum Legatos ſuos magnos, eius rei crucis oſculo confirmandæ cauſa, mittere debebit. Secundùm has noſtras conſtitutionis, & fœderis litteras Magnus Dominus noſter Rex, & Magnus Dux, cum Magno Domino & Magno Duce viciſsim commutare debet: Legatosque ſuos Magn[us] Dominus noſter, ad Magnum Dominum, & Magnum Ducem miſſurus eſt, ad tempus & diem certum, feſtum ſcilicet Trinitatis ſanctiſsimæ proximè futurum, anno ſeptem milleſimo Nonageſimo, & Magnus Dominus atque Magnus Dux eodẽ modo Legatos ſuos mittere debet ad Magnũ Dominum noſtrum, ad tempus, & diem certum, nempè Aſſumptionis puriſsimæ Dei Genitricis futurum feſtũ, eodem anno ſeptem milleſimo Nonageſimo. Et quouſq; Legatio inter vtrumque Magnum Dominum abſoluetur, & à Magnis Dominis crucis oſculo confirmabitur, per id omne tempus (vt & poſteà ad conſtitutos vſque decem annos) bellum ex vtraq; parte geri nõ debet Quapropter ipſe Magnus Dominus noſter Rex Poloniæ, atq; Magnus Dux Lituaniæ, contra Magnum Dominum Ioannem Baſilij, Dei gratia, Dominum Ruſſiæ, & Magnum Ducem, terram, & Dominia ipſius bellum gerere non debet; ipſe cum exercitu non procedere; neque Senatores, & Palatinos ſuos mittere: loca non occupare, nec poſſidere: In finibus deniq; bellum, & diſcordias non mouere, nullaſque iniurias inferre: non bellare, neque impedire, per omne id fœderis tempus, Magni Ducis Moſcouiæ terram totam, Nouagardiam magnam, & pagos Nouogardiẽſes, terramque Nouogardienſem totam: arcem Pleſcouiam, & Caſtella Pleſcouienſia, Opokam, Craſnum, Oſtrouiam, Veliam, Voroneciũ, Isborſciũ, Gdouiã, Cobiliam, Vreuiam, Dubkouiã, Viſzegrodũ, Volodimericiũ & pagos Pleſconienſes, terramq; Pleſcouienſem totam: arcem Sebeſinm, bonaq; Sebeſienſiã, arcem Tueriæ, & terram Tuerienſem totam: arcem Preslauliam Reſanienſem, & terram Reſaniæ totã, arcem Pronſciã, & Pronſciæ terrã totam, Sic nec bellare, neque aliqua re impedire debet Magnus Dominus noſter Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniæ Stephanus has arces Magni Domini Ioannis Baſilij, Dei gratia, Dñi Ruſsiæ, & Magni Ducis, toto fœderis tempore, arcẽ Rylſciam, cum pertinentibus: arcem Putimliam, cum pagis: arcẽ Nouogro-

decam

decam Seuerienſem,cum pagis; arcem Radohoſcium, cum pagis;arcem Czernihouiam,cum pagis;arcem Starodubum, cum pagis;arcem Poiam,cum pagis;arcem Popeuihoriam,cum pagis: pagoſque Zaleſiam, Babicium,Suetilouicium, Holodnã, Scarbouiczum, Lapicium; arcem Caraczeuiam,cum pagis:pagoſque Chotimbiũ, Snouiam,Choroborũ,Mglinum, Drocouiam: arcẽ Trupczeſſcum,cum pagis:arcem Moſalſcium, cum pagis: arcem Serpiſcium,cũ pagis, pagoſque Zamoſnum, Iuchaczeuiã, Degnã,Hominicium,Pohoſticiã,Moſſczinam,Horodecznam, Vzipericium,Snopotum,Couilnum,Suiam,Lazarcuam, Horodiſſczam,Blizeuicium, Kubolouiciũ, Danilouicium: arcem Branſcinm,cum pagis, pagoſq́; Solouicios, Prikladnam, Pacinam, Iridorovvnam, Oſouicum, Copinicium, Iucharum, Vſieslaulum, Voronium,Zirinum:arcem Roslaukam,cum pagis:arcem Smolenſcium,cum itineribus,pagis,& bonis pertinentibus,pagoſque Ielouciũ, Boluanicium, Lazorevvſſczinam, Puſtoſieliam,Romanouiam, Copotkouicium, Molochnam, & ad eos pertinentia,& Petrouij Dzerſauiam, Cutouiam, Izucreuiciã Dubrouienſem,Putiam,Catinam,Caſpariam, Poreczam,Rudiſſtziczeiam: arcem Mſcenſcum,cum pagis Horodiſſczum, Dmitrouezium:arcem Meſceſcum, cum pagis; arcem Opokonam, cum pagis, pagoſque Zalidouiam, Niedochouiam, Biſcouicium, Lyczanam:arcem Viazmam,pagoſq́; Viazmæ:arcem Dorohobuziam, & pagos Dorohobuziæ, quodq́ue antiquitus ad illam ſpectat:arcem Belam, cum pagis, & Verchouiam,& Bolſſeuiam, Soptouiam, Monouidouiam,Slobodam, arcem Velikolucum, pagoſq́ue Velicolucenſes, Dolicam, Bereſaiam, Vſuialovvcum, Veſnam, Boloham: arcem Chelmam, pagoſq́ue illius, Velilam,Lopaſcicam,& Buzcam: arcẽ Zauolociam, item Rzouampuſtam, & pagos Rzouiæ,arcem Neueliam: arcem Toropeciam,& omnes pagos Toropeciæ, Daucouiam,Lubutam, Dubnam, Roznam, Ihuram,Bibiumam,Starcouiam, Nizelſciam, Plauitſciam, Zizetſciam, Ozeretciam, Caſarinouiam.Fines autem omnibus arcibus, more antiquo, vt ante ſuerunt, eſſe debent.

Eodem etiam modo Magnus Dominus Ioannes Baſilij,Dei gratia, Dominus Ruſſiæ, & Magnus Dux ipſe contra Magnum Dominum noſtrum Stephanum, Dei gratia, Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Lituaniæ,& omnia Dominia,& terram ipſius,exercitum ſuum cum Senatoribus, vel Palatinis mittere, locaq́ue & bona occupare, & poſsidere non debet: nec in finibus vllibi locorum pugnare: neque iniuriam, & damnum, impedimentaq́ue facere hoc fœderis tempore contra totam terram, & arces eius: vti cõtra Kyoulam, cum bonis, & pertinentibus ad eam:arcem Caneuiam, cum pertinentibus:arcem Ozerkaſſium,cũ pertinentibus: arcem Zitomeium, cum pertinentibus:arcem Liubeczum, cum pertinentibus:arcem Homiam, cum pertinentibus,& pagos Vuarouicium, Teleſouicium,Tereniczum, Coſeleualeſum, Murozouicium,Lipinicium, Poleſanum:arcem Turouam,cum pertinentibus: arcem Mozyrum,cum pertinentibus,bonaq́ue Bezychum,Brachiniam, Recziczam, Horuoliam,Streſsinũ, Cziczerskum, Propoiskum, Mohileuum,arcem Mſcislauam,cum pertinentibus, pagoſque Chotlauiciæ; arcem Kriczeuiam, cum pertinentibus, arcẽ Dubrounam,cum pertinẽtibus, bonaq; Horſcium, & Romanoua; arcem Orſam, cum pertinentibus, pagoſq́ue Lubauicium, Mikulinum:arcem Vitepſcium,pagoſq; Druſam,Dreczidluk; arcem Surazum,pagoſq́; Suraziæ, Vſuiatum, Oſeriſſczum: arcem Veliſium,& arcem Polociam, cum ſuis arcibus,& pagis:arcem Copiam,arcem Kraſnum,arcem Vlam, arcem Turouliam, arcem Dryſſam,arcem Kopcam, & Dziſnã, arcem Kolianam, arcem Sitnam, arcẽ Neſſczerdum: arcem Sokolum, & ad Polociam pertinentia: arcem Lukoliam, cum pagis:arcem Bielmacouiam, cũ pagis:arcem Vſaczam, arcem Liebedkam, & Polocenſes pagos, Noſnicouium, Nieporotouiciũ, Verbilouã,Slobodã, Cubcum, Viaznum, Clinum,Zamoſnum,Iſcium,Neuedrium, & Horodiſczum, Creczetum in Otulouo lacu ſitum:arcem Diuiam, cum pagis, arcem Ikaſuam cum pertinentibus. Prætereà Magnus Dominus Ioannes Baſilij, Dei gratia,Dominus Ruſsiæ, & Magnus Dux non debet pugnare, nulloque modo impedire Curlandiæ terram totam, arceſq́ue in terra Liuoniæ,arcem Rigam maiorem,arcem Rigam minorem, arcem Dalenum, arcem Kirchholmum,arcem Kokẽhauſen, arcem Skrovvnam, arcem Linvvardum, arcem Krutsborcum, arcem Iskilum, arcem Radopſum,arcem Dunemunám, arcem Iueſum, tres arces Cremonum, item Turainam,Treiedenum, Zegualdum, arcẽ Zonſelum, arcem Nitouam, arcem Iurenborcum, arcem Narbeium, arcem Roſenbecum,arcem Roſenum, arcem Lemſinum, arcem Moianum, arcem Letoperum, arcem Kieſiam, arcem Orliam, arcem Nievvhenam, arcem Pebalgum, arcem Skuinam,arcem Serbenum, arcem Smiltinum, arcem Borzunum, arcem Czeſtuinum, arcem Tricatum, arcem Rovvnam, arcem Sczalendunũ, arcem Sczaholbinũ, arcem

Rezicam,

Rezicam,arcem Luzam ,arcem Vlechum,
arcem Volodimericium,arcem Ilifenum,
arcem Plettenbergum,arcem Aliſtum,ar-
cẽ Vekerum,arcẽVekeliam,arcẽ Nouogar
diam Liuonicam,arcem Kerepeciũ,arcem
Gouiam,& Curslouũ,arcem Derpatũ,*Mu*
kouum,Randehum,Kynholam,Cõhotũ,
Cauletum,Laiſum,Borcholmum ,Polcze
uiam,Paidam,Viliam,Iaruaſum ,Pernaui-
am antiquam,& Pernauiam nouam Fines
autem omnibus arcibus debent eſſe , vt
antiquitus fuerunt. Et hæc omnia firmi-
ter ex vtraque parte teneri debent, ſecun-
dum has noſtras conſtitutionis litteras,no-
ſtrumque crucis oſculum t & quando hæc
crucis oſculo confirmabunt,litterasq́; fœ-
deris vicißim mutabunt,ſecundum illud,
hoc fœdus tenere debent.Legatis autẽ *Ma-*
gni Domini noſtri Regis Poloniæ & *Mag-*
ni Ducis *Lituaniȩ* , quos mittet ad magnũ
Dominum,& *Magnũ* Ducem,venire,& re-
dire ad Dominum noſtrũ,ſine vlla reten-
tione ,cum omnibus hominibus , & bonis
ſuis ſecundùm litteras *Magni* Ducis paten-
tes,liberum erit. Et cùm *Magnus* Domi-
nus Stephanus , Dei gratia , Rex Poloniȩ,
& *Magnus* Dux Lituaniæ , mittet Legatos
ſuos ad *Magnum* Dominum , Dei gratia,
Dominum Ruſsiȩ , & *Magnum* Ducem,
tum *Magnus* Dominus noſter Legatis ſuis
de captiuis liberandis plenam inſtructio-
nem dare debebit ,quánam ratione cap-
tiui *Magni* Domini , & *Magni* Ducis,qui
ſunt apud *Magnum* Dominum noſtrum
liberari poſsint.Ad extremum,ſi acciderit
aliqua iniuria,vel damnũ finitimis homi-
nibus,tùm ex vtraq; parte *Palatini*,Locum
tenentes , & Præfecti ex arcibus finitimis
ad id tempus,de omnibus iniurijs inter ſe
mittere , iuſtitiamque ex vtraque parte
adminiſtrare, malos , & noxios punire de-
bent . Supra his omnibus, nos *Magni* Do-
mini Stephani ,Dei gratia,Regis Poloniȩ,
& *Magni* Ducis Lituaniȩ ,Legati,Dux Ia-
nuſius Nicolai Coributouicz Zbaraſcius
Palatinus Braslauienſis,Capitaneus Krze-
menecenſis,& Pinſcenſis:Albertus Radiui
lius , *Marſchalcus* curiæ *Magni* Ducatus
Lituaniȩ,Capitaneus Covvnenſis, & *Mi-*
chael Haraburda Notarius ; cum *Magni*
Domini Ioannis Baſilij, Dei grâtia, Do-
mini Ruſsiȩ , & *Magni* Ducis Legatis,
aulico & Præfecto Caſinenſe , Duce De-
metrio Petri Ieletzki:aulico & Præfecto
Coſelnenſe : Romano Baſilij Olpherio:
Notario *Mikita* Baſſenka , Nicephori fi-
lio ,Veteſſczahina : Vicenotario Zacharia
Suiazeuio , de pacis conſtitutione conclu-
ſionẽ fecimus,litterasq́; conſtitutionis cõ-
ſcripſimus, & ſigillis noſtris muniuimus,
Pręterea & manu ſua *Michaël* Haraburda
Secretarius ſubſcripſit:litteras etiam viciſ-
ſim inter nos mutauimus , crucisq́; oſculo
confirmauimus: crucemque ſupra his oſcu
lati ſumus,quòd pręter has cõſtitutiõis lit-
teras noſtras,inter *Magnum* Dominũ Ste-
phanum, Dei gratia , Regem Poloniæ , &
Magnum Ducem Lituaniȩ , & *Magnum*
Dominum Ioannem Baſilij , Dei gratia,
Dominum Ruſsiæ,& *Magnum* Ducem,ex
vtraq; parte nihil aliter fieri debet.Hancq́;
pacis conſtitutionem cõcluſimus,& crucis
oſculo confirmauimus,in pręſentia,& corã
Legato Sanctiſsimi Pont.Romani Grego-
rij xiij.Reuerẽdo Antonio *Poſſeuino*. Scri
ptum in Zapolſcijlamo,anno à condito mũ
do ſeptem milleſimo Nonageſimo,menſe
Ianuario.A natiuitate verò Chriſti Salua-
toris noſtri *M* D.Lxxxii.

Hę litterę ſubſcriptę ſunt manu *Michaë*
lis Haraburdȩ , Secretarij *Magni* Domini
Stephani , Regis Poloniȩ . & *Magni* Ducis
Lituaniæ , ita videlicet:Michael Harabur
da,has conſtitutionis litteras manu ſua ſub
ſcripſit.

In cõiunctis verò ſolijs,notatum ex alia
parte,Notarius *Michael* Haraburda.

ANNAE REGINAE POLONIAE Antonius Poſſeuinus.

CVm à Sereniſſ. Rege in *Moſcouiam*
proficiſcerer,id quod mihi à Summo
Pontif.atq; ab eius *Maieſtat*.R. de Sereniſſ.
Sueciæ Rege mandatum fuerat,vt inter pa
cis conditiones adnumeraretur,egi diligen
ter.Cùm verò ex caſtris ad Pleſcouiam ad
hunc Legatorum conuentum ,qui hîc me
præſente(ſicut vterque *Princeps* ſtatuerat)
habitus eſt,veniſſem,R. *Maieſtatem* roga-
ui, vt D. Chriſtophorum Varſeuiciũ huc
mitteret,qui cùm huic ipſi cõuentui inter-
eſſet,cauſſam item Sereniſſ. Sueciæ Regis
ſic ageret , vt & ille,& Sereniſsima Sueciæ
Regina intelligerent , quantum ponderis
habuerit V. *Maieſt*. apud Sereniſsimũ Po-
loniæ Regem commendatio ,vt ne ille in
hac tractatione pacis intermitteretur:ſicut
non ſemel(ac quidem accuratè) à Regijs
Legatis,atque à me ipſo (ſicut & antea in
Moſcouia)tentatum eſt . Veruntamen ,quo
niam ad Summi Pontificis , Regisq́; huius
Ser. litteras ea de re quidquã reſponſum nõ
eſt:nec D.Põtus à Guardia,ad quẽ è caſtris,
Rege ipſo Sereniſſ. conſentiente,litteras in
Liuoniam miſeram ,mihi quidquã rẽſcrip
ſit:nec verò haberemus,quid *Moſci* Lega-
tis reſponderemus ,cùm nobis obijcerent,
neminem in Conuentu Legatorũm eſſe,
qui pro Sereniſſ.Suecię Rege de pace aut a-
geret,aut Plenipotẽtiam haberet:propter-
eà nihil certi effici potuit, niſi quod idip-
ſum

ſum mihi Legati Moſci reſponderũt, quod Moſcus ipſe Staricię reſponderat, nempe, ſi Sereniſſ. Sueciæ Rex Legatos de pace in Moſcouiam mitteret, eos honorificè acceptum iri. Ego verò, qui hęc prænouéram, ac Ser Regi prædicens, propoſueram, expedire, vt D. ipſe Varſeuicius ad Conuentum veniens, primo Vere in Sueciam mitteretur, teſtaturus hanc Ser. Regis diligentiam, exiſtimaui mihi faciendum, vt etiam curarem (quemadmodum nũc facio) vt idem ipſe D. Varſeuicius ad V. Maieſt. allegaretur, quam de omnibus rebus faceret certiorẽ. Veſtra autem Maieſt. poſſet in tempore Ser. Sueciæ Reginam præmonere (& id quidem duobus itineribus) vt Ser. eius coniugem permoueret ad ea, quibus cum Regno Poloniæ reliquæ difficultates poſſent complanari, ne grauſus in Liuonia bellum inter duos Reges exardeſceret. Quamobrem ipſe quoque D. Varſeuicius ſi in Sueciã traiecerit, erit à V. Maieſt. ijs de rebus docendus, quę ad reliqua negocia ſpectant. Neque enim dubito iniri poſſe in Comitijs rationes, quibus ei, quod Sereniſſimo Regi Sueciæ debetur ſatis fiat: vt ille item ſe mitiorem reddat ad id concedendum, quod Sereniſſimus Rex ob Reipub. bonum, & commodum cupit. Quæ ad Comitia ſi venire potuero, fideliſsimi hominis hac in re, vti Summus Pontifex iuſsit, operam præſtabo, commendans me interim pijs V. Maieſt. orationibus. Quam Deus omnibus bonis cumulet in æternũ. Ex Kiueroua Horca, die XIII. Ianuarij 1582.

STEPHANO POLONIAE REGI,

Antonius Poſſeuinus.

ILL.mus D. Albertus Radiuillus redit ad R. Maieſtatem V. ea relaturus, quæ in Legatorum conuentu acta, & Deo miſerante, abſoluta ſunt. Acta verò totius tractationis, quæ in ordinem geſsi, feram ipſe (ſi Diuinæ volũtati placuerit) V. M. Ea enim credo poſteris vſui fore; ſicut & rerũ tractatarũ firmitati, ſpero, non incommodabunt. Cùm verò iſta ætate Ill. D. Albertus Radiuilius rẽ publicam Catholicè, ac prudentiſsima fide, in hoc negocio, adminiſtrauerit; non dubito, quin ille alijs tractationibus vtiliſsimus futurus ſit: Maieſt. autem V. oſtenſurus, Deum non ętate, ſed religione Catholica, & prudentia metiri hominum ingenia, eaque ad ſui gloriam adhibere libenter: V. porrò Maieſt. plures in Polonia, & Lituania habituros, qui rẽ publicã Catholicè adminiſtrent, ſi etiam adoleſcentes eiuſmodi ad eam nonnunquã adhibuerit. Jeſus V. Maieſt. R. plurima, eaque ſolidiſsima fælicitate cumulet. Ex Kiuero ua Horca, die xiiij. Ianuarij, 1582.

STEPHANO POLONIAE REGI,

Antonius Poſſeuinus.

QVAMVIS per D. Ill.mum Albertum Radiuilium, ſcripſerim V. Maieſt. non potui tamen has litteras denegare D. Michaeli Haraburdæ, qui eas à me modeſtiſsimè petijt. Eò verò ſpectant, vt pro ipſa veritate, ſincerè (non in gratiam ipſius) officio animi grati, & Rempub Regnumque iſtud amantis ſatisfaciam. Is igitur vt vſu rerum, & Moſcorum cognitione valuit, certè permultùm toti huic pacificationis commodauit. Sed ad omnia acceſsit, quòd cùm corã me Legati omnes oſculo Crucis pacem ſancirent, illeque de fide ſua Ruthena à Moſcis admoneretur, ne Crucẽ noſtram, ſed Moſcorum oſcularetur, maluit veritatem, & dignitatem V. Maieſt. in magna corona hominum, anteferre ipſi opinioni ſuæ, à qua forſan Deus illum ad Catholicam religionem vocabit. Ego ſanè clementiæ V. Maieſtatis ipſum enixè, & humillimè commendo. Deus V. Maieſt. omnibus bonis cumulet Ex Kiueroua Horca die xv. Ianuarij. 1582.

IOANNES ZAMOSCIVS, Antonio Poſſeuino.

QVòd hæc pars orbis Chriſtiani pacificata ſit, in primis Deo Opt. Max. gratias ago, cuius nutu hæc omnia geruntur: inde verò D. Veſtræ gratulor, & gratias habeo, quòd & hoc negocium per illam perfectum ſit, & quòd vtriuſque partis cauſa tantum laboris ſuſceperit. Ego etſi fatear, me non ita eſſe puſillanimem, vt leuiter quamuis rem incipiam, & leuiter pòſt ſtatim deſeram: tamen non ita feror ad bellicum negocium, vt ſanguine potiſsimùm Chriſtiano fundendo, gloriam mihi parare velim, cùm non deſint occaſiones aliunde, ſi poſsim, quærendæ. Faxit Deus Opt. Max. tùm in Moſcouia, tùm in Oriente, vt reliqua illi pari fælicitate ſuccedant. Non dubitet D. V. me operam daturum eſſe, vt in ordinanda prouincia Liuonia, cultus Dei Opt. Max. à R. Maieſt. cura in primis habeatur Rogo, ſi D. V à ſancta Sede Apoſtolica facultatem habeat indulgendi, vt in Eccleſijs priſtinis Liuoniæ, ab initio in vſum religionis Catholicæ extructis, deindè verò in illa caſuum varietate, quæ Liuoniam exercuit, in aliorum, & ſchiſmatis, & hæreſum vſus conuerſis, liceat Sacerdotibus meis ſacra celebrare eiuſq; indulti litteras quàm primum mihi mittat. Teneor enim cupiditate, in Eccleſia Epiſcopali, Derpatenſi cũ exercitu vniuerſo immortali Deo, pro beneficijs acceptis gra

tias

tias agere. Vehementer etiam rogo, ſi fieri poteſt, perficiat D. V. vt à Magno Duce Moſcouiæ ſcire poſsim, ſi quando contra illos (ſcit D. V. quid dico) aliquid tentabit, ſiue hoc, ſiue altero, ſiue tertio anno; modò ſciam. Commendo me beneuolentiæ D. V. Datum ex Caſtris, ad Pleſcouiam, die XVIII. Ianuarij, 1582.

IOANNI ZAMOSCIO, ANTONius Poſſeuinus.

HAc ipſa hora literas V. D. M. accepi, ſcriptas vndeuigeſima huius menſis. Quod autem mihi ſcribit, ſe (vt Chriſtianum exercitus Imperatorem decebat) gratias Deo, ab vniuerſo exercitu egiſſe, poſtquam iſthùc allatus eſt nuncius pacis, me quidem ſummo gaudio affecit: ſed certè meam ſpem non fefellit, reminiſcentem, quo feruore preces in tentorio ad Deũ fundebat, cùm illhic eſſem, quidque mihi iucundiſsimo in illo itinere, qđ Vilnã Dziſnam fecimus, de pietate propaganda non ſemel ſapienter ſignificauit. Quòd verò aliquem fuiſſe ſuſpicatur, qui eam minùs hanc pacẽ optaſſe iudicauerit, fortaſsè plus V. D. M. ex alijs reſciuit, quàm quòd ego facilè patiar iſta mihi à quoquam inſtillari. Colloquia enim aduersùs abſentes, ac porrò erga talem, & tantam perſonam (Deus nouit) me nec libenter admittere, & verò omni Chriſtiana libertate retũdere. Quod autem mihi pollicetur, ſe Diuinam rem in Liuonia promoturam, id cùm mihi ſummæ voluptati eſt, tùm maximos, & acutos ſtimulos adijciet, vt, quacunque poſsim ratione, celeberrimam Summo Pontifici, & (audeo dicere) poſteritati, quantuluſcunq; ſim, memoriam V. D. M. relinquam. Nam & V. D M. haſce quas modò literas accepi, mittam poſt biduum eius S. ti. & alia conabor præſtare, ex quibus certè gratiſsimi erga illam obſequij argumenta cognoſcet. Nunc verò, quod attinet ad facultatem indulgendi, vt in Eccleſijs priſtinis (vt ſcribit) Liuoniæ ab initio in vſum religionis Catholicæ extructis, deinde verò in illa caſuum varietate, quę Liuoniam exercuit, in aliorum errorum vſus conuerſis, liceat V. D. M. Sacerdotibus in Eccleſia Derpatenſi, pro beneficijs acceptis gratias Deo omnipotenti agere: ſanè eãdem in tota Liuonia facultatem mihi ante triennium Pontifex Maximus diuinitùs motus dederat, quam nunc libentiſsimè Sacerdotibus V. D. M. impertio. Ac vt id ipſum, quod petit, Nouogardiæ Liuonicæ, alijſque in Liuoniæ Ciuitatibus, & templis omnibus fiat, concedo, vbi inuocato ſalutari Dei nomine, & aquæ benedictæ aſperſione tẽpla ritè ſanctificauerint. Vt verò item tantiſper, dum in Lituaniam redeo, eadem facultate, quã habeo ad abſoluenda hæreticorum peccata, nexuſque omnes in foro conſcientiæ, poſsint adhibere, etiam hanc ad id vſq; tempus iiſdem V. D. M. Sacerdotibus auctoritate Sanctæ Sedis Apoſtolicæ mihi conceſſa tribuo. Quo tempore forſan nouã hanc facultatem R. D. Epiſcopus Maſſanenſis Nuncius Apoſtolicus vel tribuere poterit, vel à Summo Pont. obtinebit. Hoc enim iam ad ſui muneris, & Legationis propriã rationẽ ſpectabit, cùm Liuonia in Ser.mi Regis poteſtatem conceſſerit: Pontifex autem Max. mihi in alijs Prouincijs, & Regnis, in quibus Catholici Epiſcopi non ſunt, facultates ſatis amplas conceſſerat, & quidem tum, cùm Moſcouiam, aut partem iſtarum Prouinciarum aditurum me nunquam cogitaſſem. Vt facilè ſit intelligere Diuinæ prouidentiæ oculum multò antè à Vicarij ſui menti illabi, quàm res ad exitũ adducantur: Dominique manum feciſſe hæc omnia, & eum nos in benedictionibus præuenire ſolitum, cui gloria ſit in ęternũ, Amen. Iam de eo, quod V. D. M. cupit, vt à me in Moſcouia, Orienteq; poſſit promoueri, vbi ad Moſcũ rediero; agnoſco Chriſtiani Principis, id eſt, V. D. M. animum: qui ſi cæptis Pótificis Max. apud Ser.mum Regem, atque alibi (ſicut pro certo habeo) mihi aſſuerit, non minima de Dei bonitate ſpero. Eſt autem multiformis ſapientia Dei, quæ ſi creaturarum ſuarum cooperationem ſedulam cernit, non ſinit ſe in bono vinci, ſed ita per pauperes, ac ſimplices quoque negocium ſuum, vti fecit in Indijs, promouet, vt verum appareat id, quod dixit Apoſtolus: Quod infirmum eſt Dei, potentius eſt omnibus hominibus, & quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt omnibus hominibus. At verò quod deniq; V. M. Ill.ma petit à me, vt perficiam, vt ipſe à Magno Duce ſcire poſſit, ſi quando contra N. N. aliquid tentabit, ſiue hoc, ſiue altero, ſiue tertio anno: id, Deo dante, præſtabo, referamque ipſe (vt credo) non multò pòſt D. V. M. quæ cum illo ea de re deliberata fuerint. Ieſus V. D. M. omnibus donis cœleſtibus cumulet. Ex Chiueroua Horca, die XXI. Ianuarij, 1582.

IOANNI ZAMOSCIO, ANTONius Poſſeuinus.

QVòd ex Biſcouicio V. D. M. ſcripſi, vrgeri me identidem ab his Moſci Legatis, vt curarem exercitum iſthinc deduci, id ipſum multò magis ſcribere nunc poſſum: cùm nulla dies interfluxerit, quin me iiſdem iteratis petitionibus tantũ non oppreſſerint, ſiue quod ſuſpicarentur, arcib. Liuoniæ reſtitutis, manſurum tamen iſthìc exercitum, ſicuti dixerũt: ſiue quòd videri velint occaſionẽ capere, qua Domino

ſuo gratificehtur, ſi diligenter minuta quę que colligant, & ea reſerant. Ad extremū igitur, cùm omnes Legati, me hodie conueniſſent, vt V.M.Ill.mam pro vltimo (vt dicebant) meo erga Principem ſuum obſequio, & oſticlo, rogarem de copijs hinc deducendis: dixi id quidem me (ſed nulla neceſsitate) ſacturum, quippè qui ſcirem iam pridem tormenta maiora fuiſſe præmiſſa; equites verò, qui varias hoc in itinere ſtationes habuiſſent, dare ſeſe iam in viam, vt in caſtra omnes ad profectionem conuenirent: commoratos porrò aliquandiu, tum ne Coſacos retrò relinquerent, ſed præmitterent, ſicuti factum fuerat, tùm vt tantis copijs caſtra moturis ordine ij ſuccèderent, quicunq; vel ob pabulum, vel propter aliam belli rationem, varijs in locis ſubſtitiſſent. Cùm autem ijdem Legati Moſci mecum hodie conqueſti fuiſſent, quòd quem Pleſcouiam miſerant, Petrum Pinum, is per M.D.V. nequiuerit in eam ingredi, nec verò ab ipſa V.D.M. concederetur, vt reliqui Tabellarij Pleſcouia ad magnum Ducem proficiſcerentur, reſpondi id à me falſiſsimum eſſe putari. De Petro Pino ſi quid mihi ſignificaſſent, cùm eum miſerũt, facilè fuiſſe futurum, vt aditus illi patuiſſet in eam ciuitatem, cùm id V.D.M. rogaſſem. Veruntamen, quoniam fortè latenter illum miſerant, iuſtas dubitationes ingeri potuiſſe, cur ille non ingrederetur. Ceterùm ſcire me, Pleſcouienſes illos Boiaros, à V. D. M. acceptos optimè fuiſſe: mercatores autem, qui erant obſeſsi, libera iam tractare commercia, vel commutationes in caſtris, & alia eiuſmodi, quæ tandem ipſi non negârunt. Poſtremò illos ſeriò, ac ſæpè cohortatus, ne dũ vellent videri boni Principis ſui miniſtri, aliquid ſcriberent, aut effutirent, quod veram inter Sereniſs. Regem, & Moſcum amicitiam lædere poſſet; cui tamen rei haberem quod opponerem. Pollicitus ſum, me V. D. M. ſcripturum, vt quidem facio penè inuitus: ſed in optimam partem prudentiſsimus Dominus id ſic accipiet, vt fortaſsis mei miſereatur adhuc inter eos commorantis, quibus exercere alienam patientiam ſua impatientia, ſapere eſt. Porrò Biſcoulcio literas miſi V. M. Illuſtriſsimæ, vnà cum faſciculo, quem de optima ipſius voluntate R.mo Apoſtolico Nuncio ad Summum Pon. mittebam. Obſecro autem iterum illam, vt Orſæ præfecto iubeat, vt quàm primùm ad fines Reg. ni ex Moſcouia rediero, non cunctetur, ductores itineris, quos petã, mittere, pro quibus vbique ſatisfaciam: habeat verò in mãdatis, alijs præfectis vt ſcribat, eoſdem vt parent, cùm ſubinde in itinere proceſſero.

Filius magni Ducis primogenitus, vt dudũ erat rumor, diem obijt: Idem Palatino Nouogardienſi accidit. Hîc, aut in Bor pago, vltra Plagam, nullum Moſcici exercitus veſtigium cernimus. Perendie Nouogardiam cogitamus, quò nobiles ad nos excipiendos magnus Dux præmiſit. Devs V.M.Ill.mæ greſſus, & conatus omnes, ad ſui gloriam nominis, ad exitum perducat. Ex Bor pago, ſub initiũ noctis, die XXIX. Ianuarij, 1582.

IOANNES ZAMOSCIVS, Antonio Poſſeuino.

De cultu Diuino in Liuonia propagando, audeo D. V. promittere, R. Maieſtatem diligenter laboraturam. Nec meum ſtudium, & opera qualiſcunque deſiderabitur. Deus autem Opt. Max. per miſericordiam ſuam cauſæ ſuæ non deerit. Res prorſus longè iucundiſsima mihi accidit, quòd D. V. poteſtatem Sacrorum celebrandorum in Eccleſijs Liuonicis indulſerit: Deo in primis, ac deinde S. D. N. & D. V. gratias ago: at etiam de illo, quod vltrò addidit, de lapſis, ad veritatem reuertentibus, ab ijſdem Sacerdotibus abſoluendis. Faxit Deus, pro immenſa ſua bonitate, vt hoc in exercitu aliquorum corda moueat. Quòd verò Herbeſti etiam noſtri opera in meo Zamoſcio inutilis prorſus non ſit, D. V. ex eius literis, quas ad illam mitto, cognoſcet. Laus ſit Deo immortali. Non dubito D. V. effecturam, vt ſaltem ſciam, quid ille Princeps, & quando facturus ſit. Ego enim molirer fortaſsis aliquid ſub id tempus, & vel de meis priuatis viribus, & facultatibus aliquid parum fortaſsè, ſed non prorſus tamen puſillum, conferrem. Venerat huc in caſtra D. Laurentius Cognolus, vir elegans, quem ego, propter eam nationem, cui debeo, humaniſsimè; vt hoc loco potui, habui. Mirabar tamen à D. Ponto, ita miſſum fuiſſe, vt ad R. M.tem literas ferret, nec eas quidem à Ser.mo Sueciæ Rege, ſed ab ipſo Ponto: Legationem autem ad me obiret, inde verò ad Conuentum Zapolienſem cũ progredi me ſinere vellet, inſcia, & præterita S.R.M. Domino meo, Reſpondi D. Cagnolo, vel ire debere ad R. M.tem Dominum meũ, vel mittere: me ad eius M.tem relaturum quoque eſſe, quòd cùm iam nullum à Ser.mo Rege Sueciæ poſt ſuum aduẽtum in caſtra venturum ſperaſſet; nihil etiam nunc mandatorũ mihi dediſſet, nec me quoque, cùm Miniſter ſim, inconſulto Domino, quicquam facere oporteat. Itaq; miſſo ad R.M.tẽ Tabellario, cui ego meũ ductore adiũxi, ipſe Naruam reuerſus eſt. Credo autem ego D. V. & ad Ser.mum Regem, & ad Sereniſs. Reginam miſiſſe

D.Var-

D. Varſeuicium; & ad Regiam Maieſt. ec-
quid à D. V. deinceps fieri cupiat, retuliſſe:
& hoc, quod ad me D. V. ſcribit, & ipſe ad
eius Maieſt. referam. Habebit igitur D. V.
de eo R. Maieſt. literas, vel in media Moſ-
couia. Etenim non puto magnum Domi-
num R. Maieſt. vt ad D. V. mittat lite-
ras, nō permiſſurum: cùm in ipſa caſtra R.
Maieſt. ipſius ad D. V. Tabellarij identidē
liberè ventitaſſent. Cuperem ſcire, quod in
tempus D. V. in Lituaniā reditus incidet,
vt de Legatione obedientiæ, ad S. D. N. ſub
illud tempus mittendę, tantò commodiùs
cum R. Maieſt. conferre poſsim. Faciat igi-
tur D. V. me certiorem. D. Zebridouius iā
à me eſt commendatus R. Maieſt. de meli-
ore nota, & meminit quid benigni reſpon-
ſi à R. Maieſt. tulerit. Deinceps etiam illi
non deero. Commendo me beneuolentiæ
D. V. Datum ex caſtris ad Pleſcouiam, die
XXIII. Ianuarij, 1582.

IOANNI ZAMOSCIO, ANTO-
nius Poſſeuinus.

CVM quinta decima huius menſis die,
ad magnum Ducem Moſcouiæ veniſ-
ſemus, redditæ mihi ſunt ab Andrea Solca
nouio eius Cancellario literę, quas vltima
Ianuarij V. Ill.ma D. mihi ſcripſit. Ex ijs au
tem omnia, quæ Oſtrouiæ, atque alibi ad-
uerſus Regios milites cōtigiſſent Magnus
Dux, & eius Senatores cognouere. Cū au-
tem tum de ijs, tùm de alijs rebus fuſiùs cū
ipſis egerim, exiſtimauit eius Serenitas (me
proponente) ſibi faciendum, vt quàm pri-
mùm Pleſcouiam nobilem cum literis ſuis
allegaret, ex quarum exemplo (quod his e-
rit adiunctum) intelliget, quantoperè ei
cordi ſit, non ſolùm, vt pax, Diuina ope
ſancita, non violetur, verùm etiam, vt &
tormenta Oſtrouiæ, iuſſu V. D. Ill.mæ reli
cta in Regiam ditionem ſtatim deducan-
tur; ac verò, qui è Moſcis fuerunt in noxa,
qua digni fuerint, pœna plectantur. Verū-
tamen, quoniam & multa poſt pacem à
militibus Regijs in magno Smoleſcēſi Du-
catu cōmiſſa fuiſſe conqueſtus eſt (quæ ta-
men putat, culpa Ser.mi Regis, aut V. D.
Ill.mæ non accidiſſe) æquiſsimum eſt, vt
par pari referatur: nempè, ſi quis ex arci-
bus ipſius abductus eſt, illicò liberetur, reſ
que aliæ, quoad eius fieri poterit, reſtituan
tur. Eam ob rem magnus Dux, petenti mi-
hi ſchedā earum querelarum, tradi iuſsit,
quam Ser.mo Regi, Veſtræq; D. Ill.mæ mit
to. A quibus non dubito, id reſponſum re
ipſa citiſsimè dabitur, quod ſcio ex Regio,
& fraterno erga magnum Ducē amore pro
fecturum. Quoniā verò inter illa, quæ mi-
hi R. Maieſt. cum magno Duce tractanda
mandauerat, alterum erat negocium; N.
N. alterū autem, vt Mathias Przevvorski
liberè remitteretur: hunc quidem iam eſſe
non ita multò antè remiſſum, hodie mihi
Senatores retulere. Illud autem de N. N. et-
ſi nondum concoctum eſt, aliquem tamen
exitum habiturum ſpero, cùm pro ſua ſa-
piéntia magnus Dux intelligat, quantope-
rè præſtet pecuniam Moſcis contra N. N.
quàm N. N. contra Chriſtianos tradere,
quibus nihil antiquiùs eſt, quàm opibus
Chriſtianorum Chriſti fidem delere, late-
que omnia, quæ ad eius nomen pertinent,
vaſtare atque incendere. Rem itaq; totam
ſic vrgebo, vt non deſperem, ſic ab vtroq;
Principe ſuſcipi poſſe, vt & gens illa ab v-
triuſque finibus longiùs arceatur, & id per
petuæ paci inter vtrumq; Principem fouē-
dæ magnoperè ſit commodaturum. Iam
de mercatoribus, qui hìc detinebantur, e-
gi, præſertim de Vilnenſibus, de quibus in
conuentu Legatorum itidem, me præſen-
te, actum eſt. Ac etſi magnus Dominus nō-
dū hac de re omninò mihi reſpondit (quod
hoc ipſum hodię tātùm ei propoſui) haud
tamen vereor, quin ſtatim dimittantur,
cùm ij ad bellum non attinuerint, nullam-
que ob noxam diutiùs hìc hæſerint. Sed &,
cùm id fiet, confido fore, vt R. Maieſt. nō
ſinat ſe iſtis officijs in liberandis captiuis
facilè vinci. Ex quibus cùm aliquorum
mihi liberationem in Caſtris dignata eſſet
polliceri, iam ſperandum eſt, pace con-
fecta, reſtitutiſque inuicem arcibus, faci-
liùs effectum id negocium iri, ne expecta-
to quidem Legatorum aduentu, in quem
reiecta ea tractatio erat. Quod quidem vt
ſiat per D. V. Ill.mam enixè contendo. Ce-
tera Deo volente, quæ ſpectant ad pieta-
tem propagandam, cum Rege Sereniſsimo
non multò pòſt me acturum ſpero. Literas
interim quas ad R.mum D. Nuncium ſcri-
bo, cùm ſenas ab eo hìc vna die accèperim,
rogo V. D. Ill.mam vt citiſsimè ad eum per
ferri curet. Neque enim Summo Pontifici
erit ingratum cognoſcere, me iam iterum
ad magnum Ducem rediſſe, atq; ab eo non
ſolùm perhonorificè, verū etiam benignè,
cùm ad publicum conuiuium, tùm ad col-
loquia de pace ſeruanda, alijſque his de re-
bus admiſſum fuiſſe. De ſanctis autem re-
liquijs D. Nicolai, quas per me à Summo
Pontifice V. Ill.ma Dominatio petit, vt &
de alteris D. Thomę, nūc Romanis ſcribo.
Quod ſi fruſtulum reliquiarum D. Nico-
lai, quod apud me habeo, ex Moſcouia ex-
tulero, non negabo (vt reliqua omnia) V.
D. Ill.mæ cui à Deo Opt. Max. fœlicisſima
omnia precor. Moſcuæ die XVIII. Fe-
bruarij, 1582.

STEPHANO POLONIAE REGI,
Antonius Poſſeuinus.

PAVCOS pòſt dies, quàm huc perueni,

ſcripſi Maieſt. V. & M.D. Cancellario, ijs de rebus, de quibus agere cœperam cum magno hoc Duce: quodque ille cupiebat, quo pax Diuina ope confecta, ſeruari poſſet, vt à V. Maieſt. iuberetur, ſi quod, poſt oſculo crucis ſancitam pacem, alicubi fuiſſet à V. Maieſt. militibus damnum illatú, id vt; quoad eius fieri poſſet, ſarciretur: ſe idem curaturum, qui iuſsiſſet torméta Maieſt V ex Oſtrouia deduci, eoſque plecti, qui iniuſtè iniuriam aliquam, vel damnú militibus V. Maieſt. intuliſſent. De Tartaris quod agere cœperant, id in aduentum M. V. Legatorum eas ob cauſas reiectú eſt, quas præſens ipſe, Deo iuuante, referam. Mammonicium autem, reliquoſque omnes mercatores Lituanos cùm nomine Maieſt. V. à magno Domino petijſsé, is ſtatim eos liberari iuſsit, ſicque eos ad triginta, ſic út heri mihi per Senatores ſuos ſignificauit, vná cum Tabellario præmittit: ſimul indicaturus, ſe Legatum ad Pont. Max. mecum miſſurum, ac propterea cupere, vt liber illi per iſtud V. Maieſt. Regnum, ſic pateat tranſitus, vt etiam Priſtauum, qui illum cum equis deducat, inuenire poſsim in finibus, licèt ego patentes ad id, vt puto, ſat commodas à V. Maieſt. iam mecum huc attulerim. At quoniam meo rogatu, duodeuiginti Hiſpanos, & Italos, in gratiá Summi Pontificis liberos dimittit, qui ex Turcica tyrannide per Tanaim elapſi, prope Aſophum arcem dudú in hac regione, quingentis abhinc Verſtis, in Vrbe Vologda detinebantur, propterea rogo Maieſtatem V. vt cum ijs item pari benignitate vtatur; nempè, vt Orſam literæ mittantur, quibus ille Præfectus admoneatur, vt illos incolumes deduci curet, ac ſi opus ſit, aliquo auxilio foueat. Iam verò, quod ad reliquos captiuos attinet, q huc ex Lituanis, vel Polonis vigente bello adducti fuerát, facilè fuit, Veſtræ Maieſtatis nomine, me ab hoc Principe obtinere, vt eis liberiores cuſtodiæ paterent, atque adeò mihi nónullos itineri meo neceſſarios cócederet, quádoquidem aliqui ex meo comitatu interierant. Quòd ſi, quemadmodum ſpero, Maieſtas V. eâdem charitate, qua ſolet, cogitauerit vicem huic magno Domino rependere; & iſti captiui Moſci vt meliùs, quàm anteà, accipiantur, ſi qui eos non ita cómodè tractarét, mandaret; ſtatueret auté, vt pax tanta, hoc item fine coronaretur, id eſt, vt vtrinq; liberi captiui omnes ſtatim dimitterentur, neq; aliquò extra Regnum abducerentur, faceret opus dignú ſe *M. V.* Ceterùm adducá mecú iſthuc magni Ducis Legatum, atq; vbi, quæ opus ſunt, egero cú V. Maieſtate, me in viá dabo; in quam forſan erit paratus Ill.mus Dominus Andreas, de quo animus meus multò maiora præſagit, quàm audeam dicere. V. Maieſt. Deus omnibus bonis cœleſtibus cumulet. Moſcouię die IIII. *Martij*, 1582.

PONTIFICI MAXIMO, MAgnus Moſcouia Dux.

MAGNVS Dominus Imperator atque magnus Dux Ioannes Baſilij, & cæt. Scripſimus ad te Gregorium Papam, proximè ſuperioribus diebus, ab eo, quem ad nos miſeras, Nuncium tuum Antoniú Poſſeuinum, literas tuas nos libenter accepiſſe, eaſque pergrato animo legi nobis audiuiſſe. Quamobrem, quæ nobis ſignificaſti, quæq; nobis dilectus tuus Nuncius Antonius Poſſeuinus oretenus propoſuit, vt amici eſſemus, vnanimes coniungeremur, omnesq; contra infideles potiùs nos cóparemus, ea nos omnia libéter audiuimus: ac Nuncium tuú Antonium amantiſsimè excepimus, eiq; ad omnia tú per nos, tú per Senatores noſtros reſpondimus. Cú te igitur, ſupremo Paſtore, ac Doctore Romanę Eccleſiæ, atq; cú fratre noſtro Rudolpho Imperatore, ac cú omnibus alijs Principib[9] Chriſtianis amicitia, fraternitate, & mutuo amore conſtringi volumus, ac curare (quemadmodú & antè tibi per hominem noſtrum Thomá Seuerigenú ſcripſimus) vt Chriſtianiſmus quietá vitam degat, ac liber ſit, & immunis ab omni infeſtatione: vt & in poſterú manus infideliú ſupra Chriſtianos nó extollatur, ſanguiſque Chriſtianus non ampliùs fundatur. At quo tempore à te Gregorio ſupremo Papa Nuncius tuus Antonius Poſſeuinus ad nos venit, tú inter nos, & Stephanum Regem bellum gerebatur, & ſanguis Chriſtianus fundebatur. Is verò ipſe nuncius tuus Antonius Poſſeuinus iuſſu tuo, Gregorij ſupremi Paſtoris, & Doctoris Romanæ Eccleſiæ, ad nos & ad Stephanú Regem perrexit ire, ac redire, operam dás, vt ſanguinis Chriſtiani effuſionem impediret. Quamobrem factú eſt, vt Legati ex vtraq; parte conuenientes, inducias decennij inter nos, & Stephanum Regem ſanxerint. Cùm verò Nuncius tuus Antonius Poſſeuinus nunc ad nos rediiſſet, eum ad Sanctitatem tuam remittimus, vnaq; cum illo ad te conſalutationis, & amicitiæ cauſa Legatum noſtrum Iacobum, Moluianinú cum Vicenotario Tiſſino Baſilij. Quod autem nobis de vnione ſcripſeras, nos quoque eiuſdem rei gratia, mittebamus ante aliquot annos ad fratrem noſtrum Maximilianum Imperatorem, & ad filium ipſius Rudolphum Imperatorem, Legatos, & internuncios bis, & ter: eademque de cauſſa, & frater noſter Maximilianus Imperator, & filius ipſius Rudol-

Rudolphus Imperator volebat ad nos mittere Legatos, ſed nondum hi hactenus venerunt. Itaque vbi Legatus tuus Antnnius Poſſeuinus ad te Gregorium Papam ſupremum vnà cum Legato noſtro Iacobo Moluianino venerit, tuq́; Gregori Papa, ſupreme Paſtor, & Doctor Romanæ Eccleſiæ, miſeris ad fratrem noſtrum Rudolphum Imperatorem, & ad alios Chriſtianos Reges, ac Principes, ac conſtitueris, quanam ratione nos tecum, Gregori Papa ſupreme, & per te cum alijs Principibus Chriſtianis, poſsimus ad hoc ipſum vnanimes coniungi, deque tota re Legationem alteram miſerisi nos, quàm primùm Legati veſtri ad nos venerint, à Senatoribus noſtris cum illis conſtitutionem fieri præcipiemus, ijs de rebus, quemadmodum decebit. Deinde quod pertinet ad alias res, quas nunc Legatus tuus Antonius Poſſeuinꝰ propoſuit, his omnibus de rebus, & nos ipſi reſpondimus, & Senatoribus noſtris, Senatori, & Præſecto Nouogardienſi Mikitæ Rnmani, qui ſuit filius Georgij Zacharinæ, cum ſócijs, mandauimus, vt Antonio reſponderent. Quod autem miſiſti nobis per Legatum tuum Antonium librum Synodi Florentinæ, Græca lingua editum, eum librum nos à Legato tuo Antonio Poſſeuino libenter accepimus. Quod verò de negocio fidei nobis ſcripſiſti, quodq́ue item ipſe Antonius oretenus de eadem fide nobiſcum locutus eſt, nos ea de re cum Legato tuo Antonio locuti ſumus. Nunc verò tu Gregori XIII. Papa ſupreme Paſtor, & Doctor Romanæ Eccleſiæ, perlectis, & intellectis literis noſtris, quas per Legatū noſtrum Iacobum Moluianinum, & Tiſſinum Vicenotarium ad te miſimus, eos ad nos remitte, nobiſq; omnibus de rebus apertè, & planè literis tuis perſcribe. Scriptū in Imperio noſtro, in aula arcis Moſcuæ. Anno à condito mundo 7900. menſe Martio, in dictione decima, Dominij noſtri anno 48. Regnorum noſtrorum Roſienſis 36. Caſanenſis .0. Aſtracanenſis 28.

ANNA POLONIAE REGINA,
Antonio Poſſeuino.

REVERENDE, deuote, nobis dilecte Pergratum eſt nobis ſtudium P. V. cū erga nos, tum erga Sereniſs. Sueciæ Regem, & Reginam, affinem & ſororem noſtros chariſsimos. Fuit apud nos Generoſus Chriſtophorus Varſeuicius, à R. M. te. Domino, & coniuge noſtro allegatus, ex quo pleniùs rem omnem cognouimus. Quod ad nos attinet, ſi bellum illud cum hoſte ſemper ex animo deprecatæ ſumus, certè ſopito eo, nouum rurſus inter affines Reges (quod abſit) excitari, nihil nobis accidere poſſet acerbius. Quantum igitur maximè poterimus, contendemus, vt hoc quicquid eſt, pacatis potiùs rationibus, quàm vllis alijs componi poſſe inter propinquos Reges videatur. Confidimus etiam, Dominum Deum pacis amatorem, & auctorem conatibus noſtris non eſſe defuturum. Prætereà autem, quicquid D. V. operæ ad eandē rē conſerre poterit, poſtulamus, ne parcat labori, induſtriæque ſuæ. Qui enim inter M. tes iſtas pacem confecerit, is demū bello Moſcouitico finē impoſuerit. Commendamus nos orationibus D. V. Datum Varſouiæ die III. menſis Martij, Anno Domini 1582.

IOANNI BASILII, MAGNO
Moſcouiæ Duci, Antonius Poſſeuinus.

VENI ad Stephanum Regem, deq́ue captiuis ea egi, quæ cupiebat Ser. tas tua: is verò Legatis ſuis mandauit, vt tecum ea de re agerent, paratus id facerē, quē admodùm mihi dixit, quod æquitas, & deſiderium pacis conſeruandæ requirunt. Poſtquam autem cum Rege Stephano Rigæ aliquot dies fui in Liuonia, vt in ea ciuitate, in qua iam ab eodem Rege aliqua Catholicis templa reſtituta ſunt (ſicuti & in reliqua Liuonia vt fiat, is ipſe Rex Stephanus procurat) veni Vilnam, ac cum eo egi, vt Moſci in libera cuſtodia eſſent, quſuis nemo eorum ferreis compedibus anteà teneretur. Pecunia item illos quantum potui iuui. Gratias verò tuæ Ser. ti ago, Summi Pontificis nomine, quòd ad me miſeris nouem ex ijs, qui ex Turcica captiuitate elapſi detinebantur Vologdæ, Itali, & Hiſpani. At quoniam mihi promiſeras te omnes liberè dimiſſuros, quemadmodū cum tuis, qui ex deuicta Turcica Claſſe euaſerunt, à Summo Pontifice, à Rege Catholico, & à Venetis factum fuerat: ac tamen præter eos, qui remanſere Moſcouiæ, nouem adhuc Vologdæ relicti ſunt, quorum nomina tibi mitto, obſecro te, ne velis gratiam, & beneficium tuum diminuere. Cùm enim hi, quos mihi miſiſti, referēt partem ſuorùm comitum in tua ditione detineri, erit omnibus Chriſtianis Principibus ingratum, cùm audierint, Chriſtianos, quos Deus è manibus Turcarū eruit, à te, quaſi in cuſtodia aſſeruari, nec eis liberum exitum permitti: cùm præſertim omnes Principes Chriſtiani ad redimendos captiuos, etiam inter Turcas, plerunq; magnam pecuniæ ſummam mittant, & erogent. Itaq; iterum rogo Ser. tem. tuam, vt hoc beneficiū integrū reddas, vt pollicitus es, atq; vt decet Chriſtianū Principem. Ceterùm libenter per Michaelem Protopoppum ad te ſcripſiſſem, ſi mihi diſceſſum

ſuum ſignificaſſet, aut priùs, quã huc perueniſſem, ille non abluiſſet. Sed quod mihi valdè ingratum fuit, id erat, quòd ille, licèt diligenter hos præceſſerat, non tamẽ ante nos ad Regem peruenit. Itaque Rex Legato tuo, & noſtris neq; aliquos potuit mittere obuiam, neque id præſtare, quod alioquin facere hac in re conſueuit. Quanquam Legatis, ſeu Internuncijs, qui ad alia negocia, quàm quæ huius Regni ſunt, proficiſcuntur, non eſt moris huius Regni alimenta præbere, Quę quidẽ neq; Legati Summi Pontificis, nec Cæſarei ſolent accipere, cùm ab ijs Principibus ſat pecuniæ ſuppeditetur ad ſumptus quoſuis faciendos. Nos interim cum Iacobo Moluenino, & omnibus alijs poſt triduum verſus Germaniam dabimus nos, Deo iuuante, in viam. Cæſar autem benè valet, comitiaque habuit in Vngaria, habiturus alia mox in Germania. Quas verò literas Pontifici Maximo, Cæſari, & Venetis per Paulum ſcripſeras, ex fideliſsimè ad eorum manus peruenerunt. Pontifex autem maximus multas pro ſalute tua, tuarumque Prouinciarum orationes indixit, ad quem vbi Diuino beneficio peruenimus, is ad te prolixè ſcribet; nec vllo officio deerit, quo tibi propẽſiſsimam dignitatis, & ſalutis tuæ voluntatem teſtificetur. Eam tibi æternam cum rectiſsima fide, & Charitate, tribuat Dominus IESVS. Amen. Vilnæ die XIIII. Maij, 1582.

GREGORIVS XIII. IOAN. BAſilij, Magno Duci Moſcouiæ.

GREGORIVS Epiſcopus, Seruus ſeruorum Dei, Ioanni Baſilij Domino Ruſsiæ, magno Duci Moſcouiæ, Nouogardiæ, Smolenſciæ, Vlodimiriæ, Domino Caſani, & Aſtracani, multarumque aliarum Prouinciarum, Principi magno, & deſiderabiliſsimo, ſalutem, & omnis gratiæ fructum. Redijt ad nos dilectus filius Antonius Poſſeuinus, quem ad te miſeramus, vnà cũ Iacobo Moluianino Oratore tuo. Facilè perſpeximus tum ex tuis literis, quas & Antonius noſter primùm, tum Iacobus tuus nobis reddiderunt, humanitatem tuam. Narrauit etiam idem Antonius multa de tua amplitudine honorificentiſſimè: inter cetera, quoties ad te adijt, benigniſsimè ſe acceptum eſſe. De pace cum Rege Poloniæ tantam voluptatem cæpimus, quantam par erat nos capere, potentiſsimorum Principum coniunctione, & Chriſtianorum populorum, qui anteà magna inter ſe cum cæde conflixerant, tranquillitate, & incolumitate, optimaque ſpe communium virium in Chriſti hoſtes conuertendarum: quo quidem nihil poſſet fieri præclariùs, nihil Chriſtianæ Reipublicæ ſalutariùs. Gratum verò tibi eſſe, nos noſtram authoritatem, atque operam in pace conficienda interpoſuiſſe; fuit id quidem nobis gratiſsimum, nihil enim vnquam egimus libentiùs: ſed vt ſummam in eo negocio Dei gloriæ rationem habuimus, ſic præmia omnia ab immenſa illius miſericordia expectamus: tuam verò tam gratam huius facti memoriam omni beneuolentia, omnibuſque officijs complectendam ducimus. Quod ſcripta ea, quæ poſtulaſti de religione, quæque tibi petenti Antonius tradidit, attentè legiſti; quodque & ex tuis literis, quas ſuperiori anno ad Stephanum Poloniæ Regem ſcripſeras, cognouimus, perſpectum habere te, ſemper in Eccleſia Romana ſyncerum veræ fidei cultũ, vſque à Sanctiſsimis Apoſtolis ductum viguiſſe, incredibiliter lætati ſumus, idemq; hoc tempore ſentire te cupimus: ſicut & illud, quòd hiſtoriæ produnt, Iſidorum Ruſſiæ Metropolitanum in œcumenica Synodo Florentina agnouiſſe, palamq; profeſſum eſſe, Catholicam veritatem in Romana Eccleſia retineri; ab eoque tempore Ruſsiam ſeſe cum Eccleſia Catholica Romana coniunxiſſe. Magnam igitur in ſpẽ venimus, te, præter ea, quæ pollicitus es, eorum cauſſa, qui iſthuc venerint, ceteris quoque in rebus grauioribus facilem futurũ; præſertim cùm intelligas, quàm neceſſaria, quamque Deo accepta ſit animorum in ipſius Charitatẽ coniunctio. Quòd verò Chriſti Domini hoſtes tam malè oderis, quodque in eorũ perniciem paratiſsimus es, facis, quod Chriſtianum Principem, ac tantum Dominum decet. Vt autem nihil difficilè eſt Deo vincere, vel in multis, vel in paucis: ſic boni omnes ſperant, nullam te opportunitatem omiſſurum eſſe, non ſolùm communibus copijs, ſed tuis etiam ipſius viribus, atque armis, tuaque potentia monſtra illa à Chriſtianorum ceruicibus repellendi. Nos verò nõ ceſſabimus de eo, quod ſapienter, magnoque cum Zelo ſcribis, cum ceteris Chriſtianis Principibus agere, eoſque aduerſus communes hoſtes vocare. Omnibus autem de rebus amplitudinem tuã ſuo tempore certiorem faciemus. Intereà cupimus, vt libros, literaſque eas, quas ad te mittet dilectus filius Antonius, ſic accipias: quaſi à nobis ipſis mitterentur. Inter eos enim, quos plurimos habemus, doctrina, & pietate præſtantes, vnus eſt is, cuius fidem, ſynceritatem, & Zelum plurimi facimus. Mandauimus etiam ei hoc

tem-

tempore, cùm illum in Germaniam, & in Poloniam, remittimus, vt omnibus officiјs tibi præſto ſit, omnibus in rebus, quæ ad Dei gloriam, & ad dignitatem tuã pertinebunt. Quamobrem & tu, ſi opus erit, ad eum ſcribere, & Tabellarios tuos mittere fidenter poteris, ne quid itineris longinquitas tuo deſiderio, & commodis obſtare poſsit. Quod autem iam non vnas nobis patentes literas, fidemq́ue publicam miſiſti, quibus concedis, vt mercatores noſtri, & aliorum Principum, cum Sacerdotibus noſtris, ad te venire, & liberè iſthic cõmorari, & tutò ad nos redire, quoties voluerint, poſsint: vtq́ue etiam poſsimus, quoties opus erit, tutò aliquos in Aſiam mittere; dici vix poteſt, quàm iucundum nobis acciderit. Hoc quoque viciſsim pollicemur, quoties tibi placuerit tuos huc mittere, eos quàm tutiſsimè venturos. Pelles, quas miſiſti, tum ſuperiore anno per Paulum Campanũ, tum hoc tempore per Iacobum tuum, accepimus libentiſsimè: ac mittimus viciſsim piam Chriſti Redemptoris noſtri imaginem, quam conſeruabis noſtræ ſanctæq́; hui9 Sedis memoriæ cauſà. Oratorem tuum à nobiliſsima Venetorũ Republica præclarè acceptũ eſſe, negociationumq́ue vtrinque, iam facultatem patere (quæ quidem omnia per Antonium noſtrum curari mandaueramus) pergratum nobis accidit. Intereà non ceſſabimus orare, vt Deus benedictus amplectatur te, tuosq́ue omnes, ſua gratia, cumuletq́ue omni fælicitate. Datum Romæ apud S. Marcum, anno incarnationis Dominicæ, 1582. Kalendis Octobris, Pontificatus noſtri, anno vndecimo.

ANTONII POSSEVINI SOCIETATIS IESV NOTÆ DIVINI VERBI, ET APOSTOLICAE ECCLESIAE FIDES, AC FACIES EX QVATVOR PRIMIS OECVMENICIS SYNODIS. EX QVIBVS DEMONSTRANTVR, I. FRAVdes prouocantium ad ſolum Dei verbum ſcriptum: II. Atheiſmi hæreticorum huius ſeculi: III. Errores aduerſantium Kalendario emendato: IIII. Vaſricies peruertentium Canones, & abutentium nomine SS. Patrum ac Principum in re fidei; ad Ioannem III. Sueciæ, &c. Regem Sereniſsimum, aduerſus reſponſum cuiuſdam Dauidis Chytræi.

IOANNI TERTIO SVECORVM, GOTHORVM, VANDALORVM REGI Sereniſsimo, Antonius Poſſeuinus Societatis IESV.

ERRORES DAVIDIS CHYTRAEI, ATQVE EORVM, qui (vt ait Tertullianus) ex Euangelio hæretici eſſe voluerunt, ab optimis viris impulſus aperueram, cùm ille, ne prorſus decoxiſſe videretur, nouam mendaciorum farraginem ex Magdeburgenſium centurijs, & Melanchthone contra me corraſam auſus eſt V. R. M. dicare. Quàobrem plerique & iſthinc, & aliunde, me hortati ſunt, ne ſilentio meo paterer hominem inani triumpho exultare inter eos, quibus auctores, quos citat, neq; vnquam innotuerunt, & ne innoteſcerent, iam diu eos Lutherus, & huius male nata ſoboles de medio ſuſtulit. Ego verò, licet illum, ab omni antiquitate, & ab hoc ſeculo proſcriptum, ſciebam, duas tamen ob cauſas lubens hoc ſcribendi onus iterum ſuſcepi: quarum fuit prior illa, quæ meos qualeſcunq; labores, atque itinera, iſti interiori Septentrionali tractui aliquot abhinc annis addixit: poſterior autem, quæ ex colloquijs ijs extitit, quæ de ineunda inter Catholicos, & Proteſtantes concordia tum in Tranſſyluania, & in ſuperiore Hungaria, tum in Saxonia eo penè ipſo tempore habueram, quo reſponſum Chytræi ad manus meas peruenit. Itaq; cùm ille primò ad V. R. Maieſtatem, deinde ad verbū Dei ſcriptum, & ad veteres Græcos Patres, mox ad quattuor œcumenicas, ac deinceps ad alias quaſdā Synodos, denique (ſi Deo placet) ad confeſsionem Auguſtanam, tanquam ad legitima tribunalia prouocaſſet, quadam verò, de Picardica ſecta, & de Eraſmo interſerens, tandem quorundam eminentium Principum nomine in re fidei abuſus fuiſſet, faciendū mihi putaui, vt ei reſponderē. Eàdē enim opera videbam cordatis hominibus me poſſe ſatisfacere, qui cùm de me eam de qua dixi, rationem concordiæ de religione perquiſiuiſſent, habituri hoc libro eſſent ob oculos, quæ cupiebant ſi ſeriò conſultum ſaluti ſuæ voluiſſent.

Inprimis igitur notas, & characteres Diuini verbi, cùm (id quod res ferebat) diſtribuiſſem in inſitum, traditum, ſcriptum, oſtendi nullum prorſus eſſe, aut fuiſſe apud iſtos, qui ſeſe Euangelicos venditāt. Inde cùm ad quattuor œcumenicarum Synodorum tractationem deſcendiſſem, quid illis contineretur, ſummatim expoſui. Nempè dogmata de fide ſanctiſsimæ Trinitatis: Decretum de Paſcha emendando, & ritè celebrando: et canones ac diatypoſes, ſeu conſtitutiones quaſdam Nicænæ Synodi: quæ nunquam (quòd ſciam) Græcè edita, vt ederentur hoc libro, meis additis annotationibus, operam dedi. Quà in re latus patuit campus, in quo fides ipſa, & facies, ſiue hierarchia Eccleſiæ Apoſtolicæ, quaſi explicari, & ſub ipſum aſpectum oculorum ſubijci potuit. Ac percommodè item eſt factum, vt quæ dogmata ad pleroſque Apoſtolici Symboli articulos ſpectant, ea planiſsimè mōſtrari potuerint fuiſſe à Luthero, à Melāchthone, à Caluino, à Beza, ab Vbiquitarijs, ab Anabaptiſtis, à Puritanis, à Picardis, à nouis Arianis, à Samoſatenis, & id genus peſtibus, vel præcisè negata, vel atheiſmis inuoluta. Neque verò minus commodè oſtenſum eſt, quàm iuſtas ob cauſas Decretum Nicænæ Synodi de Paſcha corrigendo reuocauerit ad vſum Gregorius XIII. vt ſanctiſsimæ memoriæ Pontifex Maximus, ſic iſtius gentis amantiſsimus parens.

Adieci canonum interpretationem, nouaſquè Chytræi impoſturas retexi, quibus alias priores ſuas cumulauit, dum falſos canones pro veris, & veterum SS. Patrum exempla ſubdolè detorſit ad hæreſes, contra cœlibatum, & viſibilem in terris Eccleſiæ Principatum, ac ſacroſanctam Euchariſtiam, & inuocationem Sanctorum, atque aduerſus alia pleraque omnia contegendas.

Etenim

Etenim (vt è pluribus aliquid afferam, quod in ipſo opere firmiſsimis argumentis refutatum eſt) dum ille contra cœlibatum ſacerdotum tertium canonem Synodi Nicænæ exponit, & quendam alterum Synodi (vt ille opinatur) ſextæ ſupponit, nec illum bona fide interpretatur, neque in hoc ſuæ artis obliuiſcitur, quippè qui non retulerit, nunquam Synodi ſextæ canonem iſtum in Eccleſia Catholica fuiſſe receptum: In Trullo quidem fuiſſe propoſitum, ſed nunquam approbatum, Synodum verò illam, ſeu conuentum, qui legitimè non fuerat habitus, vocatum fuiſſe Quini ſextum, quaſi vtriuſque ſupplementum, cùm neutrius Synodi fuiſſe verè dici potuerit. Atqui & bonus iſte noſter deprehenditur, quàm ſemper ſimilis ſit ſui, dum partem eiuſdem ipſius canonis citat, partem ſupprimit, taceat verò canonem, qui eundem præcedit, aduerſari ſuperiori, quo decernitur, vt Africana, & reliquæ occidentis Eccleſiæ, ſeruet in ſacerdotibus cœlibatum, quem antiquitus obſeruaunt à tempore Apoſtolorum.

Obijcit autem alias Synodos, ſed & interea reticet, quæ ſatis apertè priore meo libro ea de re ſcripſeram, quibus eas obliquè citantium dolus manifeſtus euaderet. Præterquàm quod haud expoſitis cauſis, & periſtaſibus rerum, confuſiſque ſequentibus cum præcedentibus canonibus, eas trahit ad cœlibatum euertendum, cùm nihil minus ij Patres cogitaſſent, qui Euſtathij hereſes, & alia quædam tollentes, ſeſe ab Eccleſia ſubducebant. Quare canones ipſos Græcos, ac cætera ex patribus loca vnà cum incorrupta verſione Latina, vbicunque fuit opus, attuli, vt qui etiam alieni ſunt à fide orthodoxa niſi ſanari noluerint, certè conuinci facilè poſsint.

Cùm verò Chytræus parentes SS. Gregorij Nazianzeni, & Baſilij, atque alios Epiſcopos ſcribat genuiſſe filios, tacet tamen hos ante adeptum Epiſcopatum ab illis fuiſſe progenitos.

Syneſium affert ſcribentem, ſe Epiſcopum velle filios gignere, & cupere plures bonos è matrimonio ſibi procreari: At ſilet eum neque Epiſcopum, nec ſacerdotem, nec adeò Chriſtianum omninò fuiſſe, dum illa ad Euopium fratrem ſcriberet.

Vt de Hilario ſimilem nectat dolum, affert carmina ex Baptiſta Mantuano Carmelita. Verùm tamen tacet, eum Carmelitam non tanquam ex ſe, ſed ex alijs Eccleſiæ Chriſti obijcientibus ſcripſiſſe. Quapropter idem Carmelita D. Hilarium paulò pòſt egregiè collaudat, quod ſacerdos iam, & Epiſcopus continentiſsimè vixerit: atque, tum vxorem, quam ante ſacerdotium duxerat, tum filiam virginem, quam ex ea, priuſquàm ſacris initiaretur, ſuſceperat, oratione ad cœlum præmiſerit.

Iam quæ attinent ad viſibilem Eccleſiæ in terris primatum, atque ad cœlitum erga nos charitatem, noſtramque cum ijs communionem. (quæ quidem omnia Chytræus blaſphemè ſubſannat) Sic iiſdem Synodis, ad quas videri voluit prouocaſſe, comprobata ſunt, vt ſe impium, ac nullam habentem communionem cum Chriſto, aut cum ſanctis eius, planiſsimè prodat. Nam quòd pertinet ad ſacrificij noſtri Chriſtiani oblationem, conſecrationem, manducationem, remque ipſam (quæ eſt Chriſtus Dominus) vſum item & ritus, ac fructum pro anima & corpore, atque pro hac, & futura vita, ac denique ad omnia quæ Apoſtolorum erant tempore, id omne olim aduerſus Caluinianos oſtenderam, quare & illinc peti poterit, ſi quid iſthuc ſpectare poſſe videatur.

Atqui cùm ille confeſsionem Auguſtanam, & Picardicam ſectam commendaſſet, ego verò earundem ortus, variationem, portenta ex veriſsimis hiſtorijs, & Archiuijs deprompta breuiter proprio libro conſcripſerim, ad eas, & Chytræum & reliquos ablegatos velim.

Cæterùm cùm res ipſa clamet nunquam aliquid conſenſionis conſequi potuiſſe ex varijs eiuſdem confeſsionis Auguſtanæ editionibus, aut ex conſarcinato quodam Lutheri corpore doctrinæ, vel ex Philippi examine, aut denique ex concordia Iacobi Andreæ, ſiue ex quibuſcunque aliorum hæreticorum conciliabulis certè vnicā iſtam aſpectabilis Eccleſiæ Apoſtolicæ faciē, quæ hoc libro proponitur, Chriſti promiſſo & viuo eius verbo nixā, & ad omnes Satanæ inſidias roboratā tot teſtibus, vnicum antidotum eſſe, ſanandis tot morbis, qui alioquin quotidie inualeſcunt, ſapienter V.R.M. pridem intellexit. Cùm enim ſymbola & regulam fidei (quam Catholici antiquiſsimè amplexi ſunt) proteſtantes ipſi in ſuis templis publicè recitent, nulla vtique certior, neque pacatior finiendarum controuerſiarum methodus iniri vnquam poterit, quàm vt interpretes eiuſdem regulæ fidei adhibeantur, qui eam ipſam vnanimes in pleniſsimo, quaſi Eccleſiæ Chriſti theatro, (& quidem ijs orbi Chriſtiano imperantibus, qui fuerunt oculatiſsimi & ſummi viri) ex Diuini codicis veriſsimo intellectu, atque ex Apoſtolorum doctrina condiderunt. Quinam enim aptiùs vim legum declarauerint, quàm qui fuerunt earundem legiſlatores, ac non iniuria dicuntur animæ legum?

Idem de alijs rebus, ſeu etiam ritibus dicendum eſt. Ecquem enim teſtem alium, vel grauiorem, vel propiorem prioribus ſeculis, vel vita ſanctiorem, vel remotiorem ab affectu horum temporum, vel denique in quem cadat minor ſuſpicio, (cùm præſertim prioribus Eccleſiæ ſeculis, & quidem in Oriente (non Romæ) quattuor illæ priores Synodi habitæ ſint) aſſequi aliquis poſsit? Quòd ſi quis de Latina earum verſione ambigeret, extant Græca exemplaria, quæ vel ex Græcia peti poſſent vetuſtiſsima: quanquam ferè omnia meliora, vti depoſitum aliquod, Deus in Eccleſia Catholica ac in ipſius Apoſtolicæ Romanæ ſedis ſinum, tanquam ad munitiorem locum tranſuehi voluit. Quæ quidem quando non eſſent à Catholicis conuerſa fideliter, certè ad ipſum Ptolomæi Regis Aegypti exemplum verti à pluribus poſſent, qui (quod ille per ſeptuaginta interpretes de Scriptura Diuina fecit) eodem tempore varijs in locis diſtributi idipſum de Synodis facerent, vnde omnis fraus præcaueretur. Quod ſi his repudiatis, nunc ille, modo alter, poſtea

neſcio

neſcio quis alius, qui deſertis Eccleſiæ caſtris huc illuc omni vento circumferatur, Synodis illis œcumenicis prælatus fuerit, nemo non intelligit meritò fieri, vt ſingulo nouilunio, noua erumpat hæreſis, vel atheiſmus: ac tandem opus ſit, vt cerdones, & ſutores in Rebuſpublicis decreta de religionis diſſidijs, quam nunquam nouerunt, ſanciant, quemadmodum his ipſis menſibus in hac citeriore Balthici maris ora contigit.

Habet R. M. V. quæ me cauſæ mouerunt ad ſcribendum, quidúe hoc opere contineatur, quæ denique ratio concordiæ ineundæ certiſſima ſit. Quæ omnia, relicto illo cõciſo ſcribendi genere, quod alijs tractationibus meis libenter adhibebam, paulò fuſius expoſui. Primũ quidem: quòd cùm hoc in gratiam eorum ſcripſerim, apud quos vix vlli veterum libri integri, aut ipſa ſcriptura incorrupta reperiatur, neceſſarium erat, vt ex fontibus ea proponerem, ne hac illac eadem quæritantes, nec inuenientes, dubij eſſent, quid crederent. Deinde quòd ſciebam, ex iſtis miniſtrorum diſſidijs, & blaſphemijs (ne dicam ſumma imperitia) factum iam eſſe, vt plerique omnes veterem ac veram Eccleſiam, & Patrum antiquorum doctrinam quotidie auidiùs cupiant. Veſtram autem R. M. non ſolere pati, vt aduerſus eos aliquis blateret: multò verò minùs paſſuram, vt iſtorum commenta pro Dei verbo, ac vitra pro margaritis, Regnis iſtis venditentur: In qua nouit optimè, neque meliores quàm auita Eccleſiæ merces inuehi poſſe, nec aliud magis regiũ, effici poſſe, quàm vt per veritatis lucem ad cultum Dei ſtabilem, ac certum populi reducantur. Optandum certè eſt quàm quod maximè, vt quem adhuc cultum memoria, & corde plurimi iſthic retinent, eum fouere liberè poſſint, ac tantus fidei theſaurus, qui Deo miſerante non obſcura ſui ſplendoris indicia exerit, tanquam candelabrum (vt Chriſtus docuit) ſuper menſa poſitum omnibus illuceſcat. Deus in cuius manu corda ſunt Regum V. R. M. donis cœleſtibus auctam incolumem diutiſſimè ſeruet.

REFV-

REFVTATIONIS SECTIO PRIMA, DE CAVSSIS SCRIPTIONIS, ET INANI DAVIDIS CHYTRAEI, AD SERENISS. SVECIAE REGEM prouocatione.

QVID AVCTOREM IMPVLERIT, vt primò aduerſus Chytræum ſcriberet.

CAPVT I.

SI QVANTVM QVAEque res habet momenti, rectè perpenderetur, nec verò animi perturbatio maturum mentis iudicium anteuerteret, magnos pleriq; ſibi labores demerent, ſummiq; beneficij loco ducerent, quæ interdum aut atroces criminationes, aut grauiſsimas iniurias eſſe opinantur. Siquidem (vt ſapienter Diuus Baſilius ſcriptum reliquit) gladijs vtuntur medici, vtũtur & homicidæ. Verũ hi, qd' ad eos tractandos ira, atq; immanitate impulſi accedunt, ſceleſtiſsima per eoſdem deſignant facinora: uempè qui eos, quibuſcũ generis ſunt cõmunione coniuncti, vita ſpolient. Illi contrà, quòd ex ratione ipſis vtuntur, magnas ex ijs afferunt vtilitates. Nam eorũ opera vſi, conſtitutos in periculis homines liberant. Hæc ille. Quod ſanè tibi imprimis dictum velim Chytræe. Nam quòd non tantùm tuas, quantum Satanæ impoſturas retexerim, quæ ſub tuis ſcriptis latebant, id factũ non eſt ob odiũ tui (procul enim habeo cauſſas, ac ſi haberé, Chriſtiana prorſus charitas tolleret) ſed vt Sueci, Gothi, cæteriq; ſeptentrionis populi, ad quos miſſus legitimè fueram, ab erroribus liberarentur, quibus à te olim ab adoleſcentia impliciti, tuis identidem libris aduerſus Catholicã religionem editis arctius implicabantur. Ac tamé biennio antequã quidquam aduerſus te emitterem in lucem, ipſe Chriſti Domini conſilium ſecutus, vt inter te, & me primùm ageretur, Steburgi, qui locus eſt in Gothia, literas ad te peramanter dedi, per ſanguinem filij Dei te obteſtans, tuæ vt ſaluti conſuleres, appropera̅tem mortem proſpiceres, nutantemque iſtum animum tuum aliquando in ea quæ vna fides eſt, atque Eccleſia ſiſteres. Sic enim Diuinum à te furorem auertiſſes, plurimoſque, quibus hæreſum variarum venena propinaueras, tuo excitaſſes exemplo ad orthodoxam fidem amplectẽdam. Eas ego literas haud dubito ad te perueniſſe, cùm Lubecam, vt inde ad te afferrentur, per certum hominem miſerim: licet nunquam reſponſum acceperim. Factum eſt poſtea, vt in Moſcouiam allegarer, ex qua reuerſus, cũ Auguſtæ Vindelicorũ negotiorum cauſa ſubſtitiſſem, cognoui quę in Suecia gerebantur, atque inter hæc, te non parcentem operæ, vt quidquid Deus in ijs regnis inchoauerat, vnus ipſe tu vel rerum nouarum commentis illuc miſsis, vel libellis, tuorũmque diſcipulorum inſtitutione euerteres. Res igitur ipſa, & probiſsimi homines haud defuêre, qui me, ad quem depoſitum illarum animarum iuſtius, quàm ad te ſpectabat, plus nimio cũctantem vrgerent, vt ſaltem permitterem, quæ diu apud me retinueram, ea vel alieno nomine, vel alterius opera in publicum prodire. Permiſi. Cùm verò ex vniuerſa Liuonia Moſcus fuiſſet ſubmotus: iamq; illicò in ea ingenti Prouincia ad reſtituendam religionem Collegia Societatis noſtræ inchoarentur, ac proinde mihi illinc ſcriptum eſſet, verſari in ea Liuonici maris ora complures, quibus, quoniam Athenas ſcilicet iſtas tuas frequentaſſent, ijdem libelli mei vſui eſſe poſſent, iterũ dati ſunt prælo, vnà cum alijs, quibus & nobiliſsimo Septẽtrionali, qui de via ſalutis cupiebat inſtitui: & Stephano Poloniæ Regi de ſtatu præſenti vniuerſæ Eccleſiæ aduerſus quẽdam Caluinianum reſpõdebatur. Habes cauſas editionis meæ. Nunc expendamus tuas.

S Baſilius conſt. monaſt. ca. 4.

CAVSSAE, QVAS ORATIONIS DE ſtatu Eccleſiarum abs ſe editæ Chytræus affert, expenduntur, & examinantur.

CAPVT II.

QVINDECIM, Inquis, anni ſunt, cùm Viennæ in Auſtria aliquot menſes cõmorans, inter alios labores tum mihi mandatos, ſyluulam de ſtatu Eccleſiarum Græciæ, & Aſiæ ex multorum præſtantium virorum, qui partim Græci erãt, partim Byzantij aliquãdiu vixerant, & humanitatis cauſſa ſubinde ad nos accedebant, ſermonibus diligenter perueſtigatam, primùm collegi.

Hæc cùm dixiſſes, & addidiſſes, ſcire te fontes doctrinæ Chriſti, & Apoſtolorum Græcis literis primùm nobis traditos, & ab eloquentiſsimis Interpretibus Baſilio, Nazianzeno, & alijs, qui longè poſt ſe inter-

„ teruallo(als) Latinos omnes relinquunt,
„ illuſtratos eſſe,& cæt. atque ideò tum hæc,
„ tum alia veteri Græciæ poſt Deum debe-
„ ri,ſubdis , ſingulari cum voluptate didi-
„ ciſſe te,non libros ſolùm ſacræ ſcripturæ,
„ & Euangelij Chriſti ln templis Chriſtiano
„ rum publicè haberi,& legi,& ritus à majo-
„ ribus acceptos ſeruari : verùm etiam ordi-
„ nem , & gradus Epiſcoporum, & Patriar-
„ charum veteres, totamque politiam,& iu-
„ riſdictionem Eccleſiaſticam à Turcico Im
„ peratore tolerari,& defendi: Ac,ſi non pu-
„ riorem,certè non minus Chriſtianã,quàm
„ in Pontificis Romani Eccleſia religionem
„ in Græcia ſub Turcarum tyrannide eſſe.
Tum igitur te ad chronici lectionẽ reuer-
ſum ad ſcholam tuam auditoribus,non vt
Lutheranam doctrinam adſtrueres aut no
ſtram refelleres , ſed ſimplicem hiſtoriam
bona fide recitaſſe μονῃ τῇ ἀληθείᾳ θύοντα.
(vt tu loqueris)hoceſt ſoli veritati ſacrifi-
cantem, nec quicquam minus ſuſpicãtem,
quàm poſt annos quindecim primùm pu-
blicè ὑπεύθυνον,id eſt,reum fore.

Hic ergo multa ſunt Chytræe, quibus
volens,nolens, veritati ſacrificas. Et ea ſa-
nè Diuinæ ſapientiæ vis eſt, vt etiam dæ-
mones adigat ad Chriſti nomen , Eccle-
ſiamq; commendandam . De quindecim
annis minus tibi erat laborandum : Qua-
drjennium enim plus minus eſt , cùm pri-
mò oratio illa tua ad hominem , qui à ſe-
cretis erat Ioannis III. Sueciæ Regis,à te i-
pſo, tanquam nouus partus, miſſa eſt: vt
eius exemplar alterum Regiæ Maieſtati,al
terum autem viro Illuſtri traderet, quo-
rum tamen vtrumque ad manus meas per
uenit . Ecquid verò opus erat, narratio-
nem ante quindecim annos habitam in
ſchola Suecis , & Gothis , Danis quoque,
quibus illam dicabas, poſt vndecim annos
obtrudere, ſi nudam & ſimplicem verita-
tis narrationem illam , vt loqueris, ſcho-
læ tuæ tantum addixeras? Ecquid deinde
literas Ieremiæ Conſtantinopolitani ad te
per quendam Venceslaum Budouicen-
ſem, menſe Octobri anni huius ſeculi ſe-
ptuageſimi noni Byzantij procuratas , ei-
dem orationi adnectere , quaſi iam Græci
Lutheranæ doctrinæ ſubſcripſiſſent, tuq;
cum reliquis Symmiſtis tuis Orienti impe
ritares? Sed, ô,Deum admirabilem,& ſu-
per omnia eminentiſſimè adorãdum. Cœ-
cũ & claudum animal,quod veritati vos a-
lij Proteſtantes ſacrificaſtis, reiectum eſt:
Voſq; cũ ante victoriam triumphum ceci-
niſſetis,ſubſecutæ ſunt aliæ ex alijs Cõſtan
tinopolitanæ cenſuræ aduerſus Tubingen
ſes,& VVirtembergẽſes tuos:quorũ quam
iiſdem præfationẽ paucos ante mẽſes præ-
fixerunt, mendacem tanto antea tu futu-
rũm,nolens & neſciens quid diceres, præ-
dicebas, cùm in veſtra caſtra Græcos con-
ceſſiſſe falsò iactares. Hic igitur ſacrificij
tui primus fructus. Secundus eſt. Excide-
rant tibi tum ſcripta,tum dicta in Sueciam
miſſa , quibus permouerentur aliqui ad
Græcos Sacerdotes, ſiue ab Alexandrino
Patriarcha, ſiue ex Ruſsia èuocandos,niſi
à Summo Pontifice cœlibatus cum Sacer-
dotibus diſpenſatio, & vtriuſque ſpeciei
conceſsio , ac quædam eiuſmodi alia,de
quibus mecum agebatur, obtineri potuiſ-
ſent. Tu tantæ compoſitionis futurum te
quaſi mediatorem , ne dicam diribitorẽ,
atque idcircò vniuerſi orbis Chriſtiani no
uum Sydus habitum iri certa ſpe vorauer-
ras. Deſiderium egregium, mens(ſeu po-
tius religio) ſi non læua fuiſſet . Vbi verò
deteſtandos Lutheri errores ipſa Græcia
aperuit, ceciniſtis aliquot ante annos rece-
ptui,euanuitq; illa ſpes,& ceſſarunt oracu-
la,quæ iſthinc à vobis edebantur. Tertium
fructum guſtemus. Calliditas & aſtus pa-
tuère:cùm qui priore mea in Sueciam tra-
iectione. Auguſtanæ,ac VVirtembergen-
ſis Confeſsionis à te Regi illi dicatæ libros
ipſos primùm offendi, poſteriore deinceps
tranſmiſsione illuc mea, orationem tuam
de ſtatu Eccleſiarum, tanquam in ſubſidiũ
tuarum copiarum prodeuntem accepi. Nã
neque quicquam editione illa Confeſsio-
nis Auguſtanæ promouiſti,(ob quam item
quantam à tuis Lutheranis gratiam iniue-
ris non ignoras, cùm multa in ea ſint,quæ
alijs aliarum veſtrarum confeſsionum edi
tionibus aduerſentur) nec propterea con-
cors vlla inde conſenſio conſecuta eſt,qua
Schmidelinianæ concordię infælicẽ abor-
tum extingueres. Itaq; factum eſt,vt neque
voluiſſes(ſi verũ promere velis)eã vnquã
editã fuiſſe, abierintq; quò digna erãt, eo-
rundẽ librorũ exẽplaria cõplura. Ad ratio
nem aũt iſtam tuã quæ attinet de ſtatu Eccle-
ſiarũ,id effeciſti, vt verã de vniuerſę Eccle
ſię ſtatu hiſtoriam attentiùs ipſis oculis in-
ſpicere voluerim. quare lõgè lateq; pagra-
tis Prouincijs, quarũ tu mentionẽ faciebas,
impoſturas Satanæ tuis ſcriptis immixtas
liquidiſsimè agnoui, quas, quod Chriſtia-
no orbi fuſius patefaciam , hæc tibi gratia
habebitur . Ceterùm, ſi tu tantum Græ-
ciæ,& Aſiæ hiſtoriam texebas, quorſum il-
la Huſsitarũ, Picardorum,& Caluiniano-
rum,qui in Boëmia,& in Vngaria ſunt,nar-
ratio erat adhibenda? quos omnes cùm col
laudaſſes,quaſi eãdem, quã Eccleſia Chri-
ſti veritatem colerent , certè nullam ea-
rum ſectarum à te pro vera eſſe habendam
oſtendiſti,cũ propè innumeras in illis hære
ſes Chriſti doctrinę aduerſantes nemo non
videat, & ipſe poſtea ob oculos ponam.

Chytræus, vel inuit⁹ veritatem fatetur.

Cenſuræ Patriarchę Conſtantinopol. aduerſus Lutheranos.

Confeſsiona eſ Auguſtanæ.

Omnes hæreſes laudat Chytræus.

Præterea nudam hiſtoriam recitantis (cuius perſonam tibi imponis ipſe) atque chronologi, præſertim nulla fide Catholicâ, nullo merito, nulla ſolida doctrina præditi, nulla Eccleſiæ auctoritate ſubnixi, partiũ non eſt in re grauiſsima, quanta religio eſt, iudicium ſuum interponere, ac multò minus ſententiam ferre. Minimè verò omniũ huiuſmodi hominis eſt muneris, vt Eccleſiam ipſam Chriſti vniuerſam teterrimæ idololatriæ arguat, quemadmodum in ea oratione feciſti, atque adeò nunc hoc altero edito ſcripto per te Satanas facit.

At quum fontes doctrinæ Chriſti, & Apoſtolorũ Græcis literis primùm nobis traditos, & ab eloquentiſsimis interpretib⁹ Baſilio, Nazianzeno, & alijs illuſtratos eſſe aſſeris, videbimus poſtea, quàm hæc cum reliquis tuis cohæreant, iocone, an fraude, an ſeriò iſta dixeris. Neque enim dubium eſt, quin Catholicus ſis, ſi, quæ ipſi tradiderũt, credas. Et vix fieri poteſt, qn, ſi ex animo iſta pronũcies, perſæpè cogites, eoſdem patres, non Latinis ſolùm (id quod tu ſubiungis) verùm in vniuerſum omnibus, qui ex equo veſtro Lutherano prodierunt, eſſe præferendos. Ac poſtea tanto minus induxerit vllus in animum, à te verè credi Lutheranam ſectam, & hæreſim, iuſtum Eccleſiæ, vel religionis nomen poſſe ſortiri, cùm à veſtris conuenticulis longiſſimè abſint ij, quos in Eccleſia Chriſtiana fateris agnouiſſe ordinẽ, & gradus Epiſcoporum, & Patriarcharum veteres, totamq́ue politicam, & Eccleſiaſticam iuriſdictionem, quiq́ue non ſolùm ſacræ Scripturæ, & Euangelij Chriſti libros, verumetiam ritus à maioribus acceptos ſeruant. Vides igitur tuorum ſcriptorum aliquos fructus guſtatui tuorum futuros ſatis acerbos. At quòd miraris te poſt quindecim annos primò iam publicè ὑπεύθυνον, hoc eſt, reum eſſe, cogita quonam iure Chytræus, quem nemo conſtituit iudicem, ipſe à ſeipſo delectus Eccleſiam Chriſti arguat, Patrum vnanimem conſenſum reijciat, Chriſti ſacerdotes, qui nihil ex ſeſe, omnia ex regula fidei proferunt, ſycophantas, proteruos, impudentes idololatras vocitet, ſcripturam ſacram ad ſenſum priuatum Grammaticus (nunquam Theologus) detorqueat, quonam (inquam) iure nihil Eccleſiæ Chriſti aduerſus ſe iuris eſſe relictum putet. Sanè igitur Chytræe tu tibi hoc intriuiſti, quare & exedendum eſt tibi. Atque vtinam ita exedas, vt concoquas. Nam quæ alia te præparãtem (vt dicis) ad mortem manet apud iuſtiſſimũ iudicem Deum pœna, niſi tibi in tempore caueris, horreo cogitare. Certiſſimè indicium Dei non euades. Sed nunc reliqua inſpiciamus.

Ij, quos Chytræus laudat, ſuam condemnant ſectam.

Modeſtia Chytræi.

REGIS SVECIAE IN MVLTIS rebus pietas oſtenſa, Chytræum hæreſeos condemnat.

Capvt III.

CVM autem (ais regi) tuæ potiſſimum Regiæ Maieſtati offerre ſua illis viſum ſit, veniam mihi quoque clemẽtiſſimè dabis, quòd Regiam Maieſtatem tuam, cuius animum ſua accuſatione præuenientes, occupare illi voluerunt, me quoque pari beneuolẽtia audituram, & tum demum pronunciaturam ſpero. Non enim patronum mihi hac compellatione, ſed in grauiſſimis controuerſijs cenſorem quæro, cuius iudicium propter doctrinam rectam, & propter faſtigium Regiæ Maieſtatis liberum, & æquum fore confido. Hæc tu.

At neque Regium animum accuſatione tui præuenimus, qui iam diu regna illa impijs aduerſus Chriſti Eccleſiam criminationibus, atque calumnijs quãtum in te fuit, infeceras: & multò minus Regia tibi cenſura proderit, quàm Conſtantinopolitana VVirtembergenſibus, ac Tubingenſibus profuit. Quippe cordatus Rex, quantamcunque hæreſeos caliginem ſuis regnis vidit offuſam, meliorem tamen lucem aſpexit, qua & confeſſionis Lutheranæ, & Caluinianarũ fraudũ tenebras diſpellere conatus eſt. Itaq; ſapiẽter intellexit, ſi quorum verſanda eſſent ſcripta poſt Diuinum codicem, qui à veſtris in ſexcenta contraria dogmata trahebatur, Patrum conſenſum vnanimem eſſe reuocandum in vſum. Atq; vt hoc intellexit, ſic libellos iſtos veſtros, & inferni quiſquilias, quod ad ſe attinebat, exploſit: &, vt has exploſit, non erubuit publicè id pſeudoepiſcopis obijcere, eoſq́ue ſalſitatis, & impietatis arguere. Te verò, & alijs faces ſubminiſtrãtibus, ac per emiſſarios illos veſtros, qui fœdus icerunt cum morte, cuniculos in Suecia, & Gothia agentibus, ipſe tamen pleraque fortiſſimè auerſatus, ſatis apertè, ecquid de tua doctrina iudicaret, aperuit. Quamobrem reſpice quid templis inſtaurandis egerit, quæ Lutherana rabies direptis eccleſiaſticis bonis, aut demolita fuerat, aut tanquam cucumerarium in vinea reliquerat: Num, & quorſum altaria excitauerit, ex quibus adoleſcentulus recordatus eſt ſæpiſſimè diſpenſatam eſſe victimam illam ſanctam, qua deletum eſt Chirographum, quod aduerſus nos erat: Num ſacrificium incruẽtum, & hanc ipſam vocẽ (oblationem) eiuſdem ſacrificij primariam partem, quam tu pernegas, & de qua poſtea tecũ preſsius agam, Pſeudoepiſcopis frequentiſſimo in conuẽtu ante ſeptennium ex Patribus, Diuinoq; verbo Stocholmiæ ſic oſtẽderit, vt ad eius

Regis Sueciæ facta tanto Principe digna.

Coloſſ. 2.

confeſſionis veritatem eos adegerit: Num
Sancti Regis Ericl corpus, & oſſa thecis ar-
genteis ſumma cum pietate per Catholi-
cos tantum Sacerdotes honorificentiſſi-
mo in loco Templl Vpſaliæ reponi ante
quadriennium curauerit: Num diuæ Bri-
gittæ, à qua genus ducit; oſſa, & alteram
argenteam thecam reſtituerit, quæ inde
aliqyot ante annos fuerat ablata: Num
elus ordinis ſanctimonialium virginum
cœnobium aduerſus furentem ſatanæ ra-
biem non ſolùm ſartum, tectumque tu-
tatus ſit, verùm etiam auxerit, neque vir-
ginitatis votis, quòd vos facitis, obicem
poni ſit paſſus. Nihil ignotum loquor Ea-
rum ego virginum adhuc in ſummis diſ-
ficultatibus diuinas laudes puroore, cor-
poreq; die ac nocte canentium vota (quod
ad Dei gloriam, tuamque Chytræe aut
conuerſionem, aut iudicium dictum ſit)
excepi, miraculoque comprobatam eo-
dem ipſo die illarum promiſsionem, ac
fortitudinem vidi, quæ ſuo tempore po-
ſteritati maniſeſtior erit, cùm Regnorum
illorum commentaria, quæ confeci, appe-
tet tempus, vt prælo tradantur. Virgines
porrò illas (vt hoc obiter attingam) ne-
que per triginta totos annos, fugati Catho
lici Sacerdotes, nec ſubtractus ſæpè cibus,
vt ad virginitatem deſerendam compel-
lerentur: nec obiecti Lutherani Miniſtri, Virginum mira conſtantia.
quorum blaſphemias audirēt, (quas qui-
dem blaſphemias virgines illæ Chriſtia-
na ſapientia auribus cera, lanaq; prius op-
pletis repellebant) neq; magnis pollicita-
tionibus tentatus earum pudor: nec adeò
earum Abbatiſſæ virgini ſanctæ flagra in-
flicta: nec ab hoſtibus excurrentibus dire-
ptum, ac fœdatum ſanguine plus quàm
ſemel templum D. Brigittæ, quod Vaſte-
nis eſt, celeberrimum: neque per omnem
vim atque iniuriam antea ſacrilege detra-
cti agri ab Enrico Rege, qui poſtea regno
eiectus, iuſtas in carcere pœnas dedit, ſoli-
dum illarum virginum pectus commoue-
re potuerunt, vt veſtris vnquam illecebris
aſſentirent: vt, cùm tu nunc Sanctimonia-
lium omnium cætus proſtibula ſcripto
iſto contra me tuo nomines, intelligere
poſsis, quid de te Rex ipſe cenſuerit,
quem reſponſionis tuæ cenſorem delege-
ras. Sed ad eundem redeo. Quid de ſtatis
ieiunij diebus, qui ſextæ cuiuſque feriæ ie-
iuniū colit: Quid de quadrageſima, quam
ipſe vt traditionem Apoſtolicam ſeruat:
Quid de ſanctorum Chriſti ſeruorum o-
rationibus, quorum opem intelligit in
Chriſto eſſe maximam, & expètendam:
Quid de purgatorio, cui tu tantopere ob-
latras, nouiſsimo inferno digniſsimus, cū
& ante paucos menſes iuſta Catholico mo-
re pientiſsimæ coniugi Reginæ Catharinę
perſolui curauerit, Regnaque omnia, vt
pro illius anima orarent, ſanctè de reſurre
ctione cogitans, mandauerit: Quàm graue
autem, ac diſertum de vna fide Catholica
Romana teſtimonium ferri voluerit, in
qua nobiliſsima eius vxor vixerat, & ex-
tremū diem clauſerat, iam omnes norunt
frequentiſsima enim Regnorum nobili-
tate in magno illo Vpſaliç abs ſe inſtaura-
to templo, dum demortuæ exequijs om-
nes intereſſent, audita ſunt, (ſapienti ſine
dubio Regis cōſilio) à Pſeudoarchiepiſco Dictum Pſeudoepiſcopi notatu dignū.
po eius ciuitatis, è ſuggeſtu declamāte, hęc
ipſa verba: Regina inter cęteras pręſtan-
tiſsimas dotes Auitam Iagelloniorum, &
aliorum Chriſtianorum Regum religio-
nem Catholicam, ſine qua nemo ſaluus eſ-
ſe poteſt, conſtantiſsimè ſemper retinuit.
Hæc ille. Cæterùm quid Rex de Catholi-
ca religione, quam Principi filio Sereniſ-
ſimo Sigiſmundo ad omnem pietatem na-
to integram ſinit, quamque morituræ pa-
renti ſe, vt conceſſurum promiſerat, ſic re-
gia, & paterna pietate hactenus præſtitit:
Quantum Romano Pontifici, & Eccleſiæ
Catholicæ deferat, cuius filios & nutri-
tios non hoſtes futuros reges Prophetam Eſaiæ 49.
prænunciaſſe optimè nouit: plerique om-
nes ſciunt. Ecquid ergo rex tibi, tuiſue
gregalibus adiudicatur ſit, vel potius ad-
iudicauerit, tuum eſto iudicium. Senten-
tiam profectò aduerſus te rex dudum tu-
lit, & iuſtam propter doctrinam, qua tu
non negas eſſe pręditum, & liberam ob fa-
ſtigium Regiæ dignitatis, liberiorem for-
ſan editurus, ſi quid alij ſimiles veſtrûm
perrexerint obſtrepere, aut cùm inuictus
Rex exiſtimabit, quas de internis, atque
externis hoſtibus victorias Deo aſpirante
adhuc reportauit, eaſdem altera ſumma
victoria ad Regnorum ſuorum ſalutem,
vſque ad ęternum decus eſſe cumulandas.

CHYTRAEVM INANITER REGI *Sueciæ doctrinam Lutheranam venditare, eiusq; vanitatem & falſitatem, non modo Regem ipſum, ſed & ipſos Chytræi diſcipulos iam pridem cognouiſſe.*

CAPVT IIII.

PERGIS. Sed cùm ipſius Filij Dei voce „
traditam de præcipuis Chriſtianæ re- „
ligionis noſtræ articulis doctrinam, in hac „
ſchola Regiæ Maieſtatis tuæ ſubditis, & „
alijs propoſitam, hęreſeos, & mendacij no- „
mine ſubinde repetito (Poſſeuinus) tradu- „
cat, & exagitet, & atrociſsimum hæretici, „
crimen nominatim impingat, hác tam di- „
ram criminationē pręterire impietas eſſet. „

Deinde

» Deinde poſt pauca, inquis: Omnia
» hæc Deo, & piorum iudicijs iam pridem
» commendaui. Sed vt iuniores, & alios,
» qui in hac ſchola docentes audiuerunt,
» confirmem, ne de doctrina diuinitus pate-
» facta, quam in Regiæ Maieſtatis tuæ reg-
» nis inclytæ memoriç Pater tuus doceri in
» Eccleſijs, & propagari iuſsit, & quam in hac
etiam Eccleſia, & ſchola collegę mei. & ego
fideliter ſonamus, minus honorificè ſenti-
» ant, nec ab ea deduci ſe., aut deterreri vllis
» calumnijs ſinant, propterea, &c.

Laudet te os alienum

Et hæc tu quidem. Nam reliqua quę pro modeſtia Euangelij veſtri interſeris, vt cuideſunt rationes, blaſphemiæ ſuppetias ferant, & tibi libenter condonamus, atque integra ad te remittimus: Tum quod iactas de Chriſti doctrina. Quin tu (vt breuiſsimè veritas pateat) auditoribus tuis bona fide veram originem, & ſeriem Chriſtianæ doctrinæ edis? Tolle tua, recedant mea, ſubtrahe communes Melanchthonis locos: fatere ingenuè eos ſæpe mutilatos, mutatos, auctos, Grammatici verò, & hæretici, non Theologi fuiſſe. Nam ſi etiam Caluinianorum, Ariannrum, Anabaptiſtarum, & Turcarum rudimenta adoleſcentibus iſtis obtrúliſſes, quis dubitat te inde meſſurum, quæ ſeminaſſes? Propone verò Diuinam ſcripturam, qualem omnibus ſeculis Eccleſia Chriſti ſeruauit incorruptam, non qualem Lutherus, cæteriqúe, quisque pro ſuo ſpiritu, ad ad ſuas hæreſes aptarunt. Adde, quos ais eam illuſtraſſe Patres & Græcos, & alios, qui fidelius quàm tu, quem liberanda veritas nunquam expectauit, verbum Chriſti ſonuerunt. Hæc cùm ſincerè effeceris, hortare vt Diuum Auguſtinum de doctrina Chriſtiana, deqúe moribus Eccleſię Catholicæ: quodqúe contra epiſtolam ſundamenti Manichæorum, & quas ad Ianuarium, atque ad Probam ſcripſit epiſtolas attentè perlegant. Præterea porrige non fruſta, non aſſumenta, ſed integros, Tertullianum de præſcriptione hæreticorum, D. Cyprianum, Sanctos Auguſtinum, & Epiphaniũ de hęreſibus, Theodoretum de fabuſis hæreticorum, Optatum aduerſus Donatiſtas, Diuum Hieronymũ aduerſus Iouinianum & Vigilantium, aliosqúe hæreticos. Eos tractent, antequã illam tuam Chimeram inſpiciant, quam de ratione Theologici ſtudij peperiſti, prius quàm veræ Theologię fœtum vnquam aliquem concepiſſes. Ac videbis quãtò meliores, & ſine vlla noxa poſthac afflatus boni iſti excipient: Quos quidem vos alij ſoletis faſcinatione, & veneno veſtrorũ axiomatũ fallaciſsimè ab illis auertere. Tũ verò relicta ijs omni libertate, fac pronũcient liberè, quid de iſta veſtra doctrina ſentiant. Quęſo nũ te ſtatim honeſtiſsimi adoleſcentes non conclamabunt nõ ſolũ hæreticum, ſed hęreticiſsimũ, quibus cœlum inuideris, viam (quantũ in te fuit) ad infernũ ſtraueris, veriſsima Sacramenta abſtuleris, & pro Chriſti Domini doctrina nugaces iſtas blaſphemias, aliarum veterum hęresũ ſimillimas, venditaueris? Et audes poſtea ſcribere, mirari te, quòd in tuis ſcriptis obambulemus, eaq; carpamus, quaſi Diuina myſteria, quę nemini liceret attingere, homuncio tu, deniq; ſolus hauſeris, quem inaniſsima paſtum gloria non ſine cauſa, vel ipſi tui, quos pios vocas, vt iam ſimiolum Melanchthonis vocarunt, ſic poſtea ex ſimia Protheum factum non tam mirantur, quàm deludunt. Hæc verò illa eſt Cyclopædia, quam te vnum in iſta ora abſoluiſſe diſcipulis tuis gloriabare, quam poſtea reſeratis antiquitatis ſontibus, quos verbo interim collaudans, facto ſemper obſtruxeras, iã verius τυφλοπαιδείαν meriτiſsimè ſubſannant. Poſtquã.n. ex Septentrionalibus Regnis crebrius ad Catholicas Academias traijcere cœperunt, obſcuratum eſt aurum tuum, & conuerſum in ſcoriam: calumnias enim Eccleſię Chriſti abs te aſperſas, eò vehementius deteſtati ſunt, quò ipſis oculis propius viderunt, te aut miſerrimè fuiſſe deceptum, (qui à puero idem, quod ipſis propinabas, venenum ab hæreticis exſuxeras) aut certè cum inſigni temeritate, inſignem nequitiam in ijs fallendis coniunxiſſe. Ecquid autem putas natis ad ingenuam ſimplicitatem adoleſcentibus animi fuiſſe, cùm, quẽ vos Antichriſtum vocabatis, Romanum Pontificem, ipſi eundem cernerent plurimam pietati operam dantem, ſibi verò ſalutis monita, ſemitamqúe rectiſsimam ad Chriſtum humaniſsimè monſtrantem audirent: Cùm in ſeminaria, & collegia honeſtiſsima ſeſe gratis excipi viderent, in quibus viget ordo ſanctiſsimus, diuinęque cõtinenter laudes, ac pietatis exercitatio, ſtudiaqúe litterarum ſacrarum vnà cum alijs diſciplinis accuratiſsimè proponuntur: cũ ex Anglico Seminario innocentes illas in Britanniam hoſtias identidem proficiſci cernerent, quæ pro ſalute ſuorum animas omnibus cruciatibus Caluinianorum, & Puritanorũ libenter offerrent: cumqúe ex Aſia Syros, Maronitas, Græcos, ad reliqua Romana Seminaria ſæpe appellerent: Cũ item ex Germanico in vrbe Collegio prodire caſtiſsimos, & doctiſsimos Theologos in certamẽ aduerſus hæreſes veſtras: cũ deniq; religioſiſsimos Patres, & adoleſcẽtes, relictis omnibus ad Chriſtũ in Indias inſerendũ alacres per immẽſa maria ſoluere in-

Hæretici ſua commenta, loco ſcripturę ſacrę & Patrum diſcipulis obtrudunt

Diſcipuli Chytræi vanitatẽ doctrinę Lutheranã intelligũt.

Romani Pontificis pietas & liberalitas.

tuerentur? Quid iterum putas de ſchola iſta tua tũ illos cogitaſſe? Hęc certè ſatis fuêre ad ſententiam aduerſus vos omnes ferendã. Eò præſertim, quod cùm iſticà te audiuiſſent „Diuinum inter Catholicos cultum interijſſe, cœnobiaque & Sãctimonialium Monaſteria ſcelerum eſſe officinas, iã cernerent ea caſtimonię, ac Diuinarum laudum eſſe ſcholas, frequentiſsimarum verò ciuitatum vnum in colendo Deo cor, animamq́; eſſe: Euchariſtiam creberrimè à plurimis ſumi, raros eſſe qui ad leuandum proximum, operi alicui pietatis ſeſe nõ addicerent: Templa verò ſplendere omni Chriſtiano ornatu, quęque ijs auita pietas attribuerat, ea integra ſeruari: Catholicorum autem Bibliothecas pleniſsimas vbiq; eſſe Patrum conſentientium, Diuinorũq; codicum. Itaq; iuſtiſsima aduerſus te, tuiq; ſimiles concepta indignatione, omnes ad vnum, eiuratis ſponte hæreſibus ad auitã fidem, ad ſanctorum olim Sueciæ Regum veriſsimã religionem, ad Pont. Max. & legitimorum Epiſcoporum cœtum, ad Euãgelij concordem, atque eruditiſsimam expoſitionem aduolarunt, in eoq́; perſtant optimi adoleſcentes. Qui verò interim diẽ obierunt, hi veriſsima, & priſca illa Septentrionaliũ Chriſtianorũ fide muniti migrarũt ad cœlũ. Quamobrẽ, ſi lubet, de ijs quoque qui adhuc ſuperſtites ſunt ꝑquire, q̃d de iſta Diuinit⁹ (vt ais) patefacta vobis doctrina ſentiant, ac dignũ reſponſũ accipies.

NAQVE porro eſt, vt Sereniſsimo Suecię Regi impoſturas veſtras (plus quàm fortaſsis putas) callenti, fucum facias, cùm ſcriptites, eius parentem eandem doctrinam veſtram, doceri, ac propagari iuſsiſſe: Regnorum enim paternorum, non illegitimæ doctrinæ Rex legitimus eſt hæres. Quin verò & indigniſsimam Chriſtiano Rege, & maximè impiam rem eſſe iudicat, ſi cuiuslibet transfugæ, aut vnius vel alterius Pædagogi ferulę faſtigium tantæ Maieſtatis ſubijciat. Ac nnuir, ſi tempora tuliſſent. vt ad parentis (alioquin fortiſsimi, dotes, ea potuiſſet accedere fælicitas, vt non Apoſtata Lincopenſis, Regnorum ſuorum quietem (obiecta malè ſanis ingenijs Eccleſiaſticorum bonorum præda) perturbaſſet, ſed conſiliarij alij cœleſtium diuitiarum pręmio propoſito, ſolidiora conſilia prnpoſuiſſent, neminem fæliciorem, aut hoc ſæculo ſapientiorem eo Rege futurum fuiſſe. Non certè humaniores litterę, & diſciplinæ omnes in exilium abijſſent: (quas tamen Regio animo Rex conatur reſtituere) non ſplendor Eccleſiaſticæ pietatis, nunc Regię Maieſtati deeſſet: non Academiæ, ac pręcipuè Vpſalienſis, cõcidiſſent: Non virgines, è ſacris locis aliò ab

Reges non falſę doctrinæ, ſed Regnorũ ſunt hæredes.

actæ fuiſſent: Non deniq; is ſtatus eſſet conſecutus, vt pro Chriſto, Lutheranum panẽ pro Euangelio diſſonas Apoſtatarum voces: pro Sacerdotibus, laicos baiulos: pro Epiſcopis, homines gregibus, quàm hominibus paſcendis, & ſtiuæ, quàm ſuggeſtibus aptiores: ac tandem pro templis ornatiſsimis rudera plerisque in locis Regna illa obtinerent. Parum ergo tibi Chytræe, vt iam vides in Sereniſsimo Sueciæ Rege præſidij, (cuius pietas teſtata tuæ doctrinæ refragatur) ac nihil omnino in diſcipulis, quorum animos olim erroribus imbuiſti, opis atque ſpei.

REFVTATIONIS SECTIO II.

De verbo Dei, ad quod Chytręus ſecundo loco prouocauit: qua oſtenditur verbum Dei penes ipſum, cęteroſque Proteſtantes haudquaquam exiſtere.

EX MODO PROVOCATIOnis Chytræi ad verbum Dei, facilè intelligi ipſum cum ſuis eodem prorſus carere.

CAPVT I.

QVOD num ita fore præuideris antea ignoro ſanè, præuidiſſe tamen videris, quoniam atqui ſi ijſdem non ſatis fideres, ad verbum Dei ſolum, relictis, quos delegeras, arbitris, confugiendũ tibi putaſti. Verba enim tua ſunt, vtinam tã vera, quã glorioſa: Regulã certè, & normã fidei, ac in» uocationis Dei, & cultuũ ipſi exhibendo» rum vnicam, & immotã ſequimur doctri» nam Chriſti ipſius voce traditam, & ſa» cris Prophetarum, & Apoſtolorum ſcrip» tis cnmprehenſam. Cæterum neque ver» bum Dei tibi ſuffragari, imo aduerſari quàm maximè hęc ipſa ſatis oſtendunt. Si enim tu is, Chytræe, homo eſſes, cuius doctrina verbo Dei cnnſentiens eſſet & conſentanea: aliquam Eccleſię, aliquam Patrũ, aliquam totius antiquitatis mentionem ſanè feciſſes, adeoque aſſeruiſſes, tuam doctrinam non modo verã, quòd ſacris Prophetarum, & Apoſtolorum ſcriptis eſſet comprehenſa, ſed quod Eccleſiæ iudicio, Patrum ſententijs, Antiquitatis auctoritate, ijſdem Prophetarũ & Apoſtolorũ libris eſſet contenta. Hoc autem quoniam nõ feciſti, nihil cauſam tuam adiuuat verbi Dei honorifica compellatio, quin potius eidem obeſt maximè. Hinc enim liquet te omnes hęreticos imitari, q̃ Eccleſia ſpreta, vetuſtate contẽpta, neglectis Patribus, ſemper ad verbum Dei ſcriptum prouocarũt. Memẽto, inquit Hilarius ad Cõſtantium, neminem Hęreticorum eſſe, qui ſe non ſecundum ſcripturas prędicare, quibus blaſphe-

phemat, mentiatur. Quod idem verum eſſe vſu tractationeque quotidiana obſeruamus. Quis enim eſt huius temporis Hæreticus, quamuis immaniſsimus, Anabaptiſta, Antinomus, Trinitarius, qui non glorietur ſuam doctrinam eſſe veram, quod ſacris Prophetarum & Apoſtolorum ſcriptis ſit conſentanea? Ego certè hoc ipſum experientia didici, cùm aliàs frequenter, tum etiam non ita pridem. Cùm enim ſuperioribus menſibus ex Boëmia in Poloniæ Regnum redirem, Poſnaniæq́; primò librum aduerſus me tuum, quē antea non videram, accepiſſem, tum iſta tua in itinere ſic ſatis attentè percurrebam: cùm ferè quotidiè in varias, & pugnantes ſectas inciderem, quæ omnes eandem Apoſtolorum, & Chriſti Domini doctrinā, ſuæ prędicationi obtenderent. Et mitto nūc Huſſitas, Picardos, cæteraque monſtra, quæ in Boëmia reliqueram. Poſnaniæ vnum ipſum diem commoratus, ecce in quibuſdam latibulis reperi, hîc Anabaptiſtas, Arianos, & Samoſatenos: Ibi Caluinianos, Illic Lutheranos deſpumantes quoſque ſub Euangelij nomine confuſiones ſuas. Vna verò ciuitas ipſa tota (nam plerique illi erant externi & transfugæ) Catholica eſt. Biduum porrò proceſſeram, cùm in pago (quoniam adueſperaſcebat, neque verò locus eſſet hoſpitij publicus) nobilis quidā vir nos amanter excepit. Ac vix ſtatim conſederamus, cùm ille, equidem (inquit) lubens vos domi meæ intueor, putoq́ue Diuinitus ſactum, quod huc adueneritis. At ſcitote me longiſsimè à vobis de religione diſſentire. Quatuordecim enim (inquit) anni ſunt, cùm Lutheranus Caluinianam: Mox, quam vos, alij vel Arianam vel aliā quampiam, nominatis hæreſim, amplexus ſum. Tum librum contra ſanctiſsimam Trinitatem peſtilentiſsimum promit, quē ſibi ex Tranſſyluania miſſum à Georgio Blandrata aduerſus Chriſti Filij Dei diuinitatem, multi anni effluxerant, cùm acceperat. Hunc igitur aperit, rogat, vt perlegam, Illic potiſsimū, vbi miniſtri Tranſſyluaniæ Ebionitæ, & alij D. Ioannis Euangelium interpretantur. Ego qui expallueram, ac licet in Tranſſyluania, & reliqua Vngaria non ſemel fuiſſem, nunquam tamen eas hominum peſtes vel aſpicere potueram, ex altera tamen parte humanitatem viri, ex altera aſtum Satanæ cogitans, meq́ue Chriſto Ieſu commendans, egi cum eo, vt finem iam tandem faceret ex alijs, in alias hæreſes prolabendi: Alioquin permiſſurum Deum, vt prorſus in atheiſmum demergeretur, ad quem iam iſto impietatis priuilegio paſsim nimis licenter permiſſo, reliquis compluribus latiſsima

Omnes hæretici ſe verbū Dei habere gloriantur.

Exemplū lectu dignū.

patebat via. Adieci eundem, cui liber ille Tranſſyluanicus dicatus fuerat, fuiſſe prætextu vtriuſque Euchariſtiæ ſpeciei ſumendæ initio ex Eccleſiæ Catholicæ ſinu eductum, deinde ſenſim in Lutheranam labem, nec ita multò poſt in laqueos Caluinianorum, denique in iſtos ſcopulos Ebionitarum, & Samoſatenicorum ſic eiuſdem libri opera propulſum, vt dignitatem, fidem, vitam, ſalutem ſuam, & compluriumaliorum perpetuò amitteret. Cæterū (inquam) ſi quæ à Chriſto, & ab Apoſtolis in Eccleſia vel declarata, vel conſtituta ſunt, hæc pro cuiuſque libidine (quantumcunque Euangelium inſonent) in dubium reuocentur, ecquis erit finis? Quin ergo (inquam) Chriſtum, cuius pretioſo ſanguine redemptus es, quem lex, Prophetæ, Pſalmi, quem nouum teſtamentum, quem nomina, opera, & attributa Dei: quem cœtus innumerabilis ſapiētiſſimorū Theologorum, & Epiſcoporū, atque ex ijs plurimorū, qui doctrina & ſanguine veritatem hanc conſignârūt, quem Patres omnes ſanctiſsimi, quem vniuerſæ Academiæ, doctiſſimę, & orbis per tot ſecula Chriſtianus, quē Sybillæ diuinitus afflatæ, quē defectus oraculorū in gentibus, & diſperſio Iudęorū quaquauerſum: quē miracula, & rerū certiſsima prędictio, quē ꝓbatiſsima vita, quē noui orbis in Indijs conuerſio Deū de Deo, ac viui Dei filiū, omnipotentē, ac ſempiternū eſſe, ac fuiſſe nobis certiſſimè cōmonſtrarunt, hunc eundē Filiū Dei tibi, teq; illi reſtituis? Nec verò canicié iſtam, & nobilitatē, iā plus q̄ ſatis dedecoratā paulo poſt ad inferos, vnde nunquā emerges, deduci patiare. Quæ cū audiuiſſet, & illacrymans ad Deū conuerſus, Polonicè precatus eſſet, haud ſineret ſe contra eius Chriſtū errore, diutius implicitū detineri: A Deo (inquit) aiebā vos miſſos ad me, nec id abſque cauſſa, id. n. ſcitote me nō ita multo antea à Gaſpare Velicouio propinquo meo, q Lublini agit, librū accepiſſe, quo is, qui à puero educatus in Lutheraniſmo fuerat, deinde in Caluiniſmū lapſus, in hanc ſectā ſic venerat, vt inter primarios noſtræ ſectę haberetur, ſic iā Catholicus factus omnes iſtas opiniones deteſtatur, ac verbo ipſo Dei confutat, vt mihi maximum ſcrupulū iniecerit, atq; adeò vehementer ſim perterritus, quare & librū illum miſi ad noſtrū cœtum, vt eum perpenderent. Ad quæ ego. Quem tu mihi cœtum narras? Si enim Chriſti doctrinā requiris, quid ad iſtos trāsfugas curris, & propriā Chriſti officinā, hoc eſt Eccleſiam omittis? Hęccine verò Apoſtolica veri excutiendi ratio eſt? Hæccine veſtra firmamēta, vt cum Euangelio, & Eccleſię antiquiſsimę, eiuſq́; vniuerſalis veræ verita- 1. Tim. 3.

 tis

tis columnæ innixum te eſſe oportuit, iam
ſenex bis puer ſis factus, & relicto portu, in
quo tuto nauiges, ad fluctus, & arundines
vẽtis omnib' agitatas accuras, vt te in infir-
mitate ſua inſtabiliſsimi ſtatuant? Quin tu
potius expia domum tuã iſtis Lutheri, Cal
uini, Ebionitarum libris, quorũ farraginẽ
trecẽtis talleris emiſſe te aſſeris, ac veni ad
Stanislaum Karnkouiũ Gneſnenſem Ar-
chiepiſcopum tuum, plenũ pietatis, & do-
ctrinæ ſinceriſsimę, tuũ inquã paſtorem le-
gitimum, cui fateare errores tuos, eritque
Matth. 18. quod ille ſoluerit in terris (nunquã menti-
ente Chriſto) ſolutũ in cœlis. Hæc ita ha-
bent. Et ſcit Deus me non mentiri. Non te
ergo Chytræe morabor diutius his legen-
dis. Venit ille poſtridiè Louicium, cumq́;
publicè coram Archiepiſcopo ſatis certam
ſpem præbuiſſet, eas hæreſes ſe abiecturũ,
fecit, vt tantò attẽtius, quæ tu ſcribebas ad
me de doctrina Apoſtolica, deq́; Eraſmo,
quẽ Samoſateni, & Ebionitæ illi præcipuũ
impietatis ſuæ præcurſorẽ faciunt, animo
meo reuoluerem. Deniq; Lublinum ipſe
progreſſus, cùm iam me ſatis hæreſum di-
Samoſate-nici, prius Lutherani. ſcrepãtium euaſiſſe putarẽ, nouam Samo-
ſatenorum ſynagogam inueni, ac quod o-
mnem perfidiã ſuperat, aliquos, qui prius
iſtis venenis veſtris imbuti fuerant, offen-
di tot blaſphemias aduerſus Deum eiuſ-
modi eructãtes, quales ne ſcribere quidem
audeo, itaq; cohorrui. Ac, ô, bone Ieſu (in-
quam) in quæ me tempora reſeruaſti? vel
in quæ loca ſubinde mittis? Tum cœpi de
Omnes hæretici Chriſti doctrinam ſibi vẽdicant. te illud cogitare, ecquid hic ageret Chy-
træus ſi, quam mihi obiectat Chriſti, & A-
poſtolorum doctrinam, hanc ſibi ab vno-
quoq; iſtorum obijci audiret? Et quidem
opinor reſponderet: Non eos rectè verbũ
2. Cor. 11. Dei tractare, Satanam ſe in lucis Angelum
Matth. 4. transfigurantem, probandos eſſe ſpiritus:
1. Ioan. 4. Pſeudoprophetas quoq; cucurriſſe cũ non
Ierem. 23. mitterentur, loquutos eſſe quæ Deus non
mandaſſet, etiamſi illud vſurparent: Hæc
dicit Dominus. at quis nõ hæc omnia Scri-
pturæ loca Chytræo obijciat iure viciſsim
Lib de Miſſa priuata. ac meritò, cùm Lutherus parens ſuus à Sa-
tana ſe deceptum fateatur, eundemq; cu-
curriſſe conſtet, priuſquam à quoquam ad
verbum Dei diſſeminandũ contra orbis
vniuerſi conſenſionẽ mitteretur? Nec ve-
rò putet ſe Chytræus cõmunem hæretico-
rum condẽnationem euadere poſſe, quod
ſe Symbola, & quatuor primas Synodos
recipere fateatur. Hoc enim ſtatim ſubiun
git. Nam Symbola & alij pleriq; Hæretici
admittunt, ſed ea prorſus ratione, qua ver-
bum Dei, ſuis videlicet cõmentationibus
deprauata, & Synodos etiam quatuor, Cal-
uiniſtæ, quos ille Hæreticos iudicat, nõ re-
pudiant. Tum autẽ Catholicus, ac iſ cuius
vera eſſet doctrina haberi Chytræus potu-
iſſet, ſi Synodos oẽs orbis cõſenſu habitas,
prӕterea agnouiſſet, adeoq́; eorundẽ in do
ctrina verà à falſa diſcriminãda iudicium
admiſiſſet. Fateatur igitur qđ res eſt, ver-
bi Dei ſolitarij ad ſuam doctrinã proban-
dam compellationẽ, ſe à verbo Dei deſti-
tui, argumento eſſe. Quod autẽ ad Symbo-
la & Synodos attinet, poſt oſtendetur, nec
ea à Chytræo & gregalibus recipi, ſi tamen
prius alijs argumẽtis verbũ Dei illi eripue-
rimus, quòd videlicet verbum Dei & inſi-
tum, & traditũ omnino reijciat, ſcriptum
autem nec integrum recipiat, ac multò mi
nus ſcripti ſententiam habeat.

VERBVM DEI AD CHYTRAEVM & ſuos gregales minimè pertinere, eo quod verbi Dei partem, Traditum nimirum verbum, contra diuinas literas, Patrumq; ſententiam reyciant & reſpuant.

CAP. II.

AC PRIMVM quidem, dic amabo
te Chytræe verbum ne Dei traditũ
agnoſcis? Non opinor, aut potius te nõ ag-
noſcere habeo exploratum. Inquis enim:
Doctrinam ſequimur ſacris Prophetarum »
& Apoſtolorum ſcriptis comprehenſam: »
quaſi dicas, aliã præterea agnoſcimus nul-
lam. Ac facis tu quidem, vt tui te magiſtri
iã olim docuere: neq; enim illi verbũ Dei
Traditum in ſuis diſceptationibus locũ ha
bere volunt, quin potius atramenti notis
Diuini verbi vim circumſcripſerũt. Quod
ſanè dum fecerunt, & ipſas notas Euange-
lij ſcripti aut deleuerunt, aut pernegarunt,
vt quinã futuri eſſent, qui ſoluerẽt Ieſum, 1. Ioan. 4.
quiue adderẽt, vel detraherẽt Diuino ver-
bo, quiq́; Antichriſti præcurſores eſſent,
hinc liquido dignoſcerentur, quod deſpe
rata cauſſa veritatem omnem impudẽtiſ-
ſimè reijcerent, beſtiæq́ue characterem il-
lum ἀρνοῦμαι in ſe ipſis oſtenderent.
VT tamen facerent fucum rudioribus, Hæreticorum artes.
traditiones humanas vocarũt, quæ Spiri-
tu ſancto dictante fuerãt ab Apoſtolis re-
lictæ, & eas ſeſe reſpuere dixerũt, quod tan In Epiſt. de
tum quæ ſcripta fuiſſent in veteri, nouoq́; Synodis Arim. & Seleuc.
teſtamento verbi Dei appellationem pro-
mererentur. At vbi verbo ſcripto ſuperati Li. 5. Theologiæ.
ſunt, id mutilarunt, & inuerterunt, vt poſt
patebit. Si quid autem reliquũ fuit, quod Lib. 1. cont.
ſibi faceſſeret negociũ, ad ſpiritum quiſq; Maximin.
ſuum cauſſam detulit, ſeſeq; ipſiſsimũ Dei Auguſtin.
verbum effutire iactarunt. Qui niſi omni li. 1. de nat. & grat. c. 39
um hæreticorũ mos antiquitus fuiſſet, vi- Cõc. Chalced. Act. 2.
deri nouum potuiſſet. Conſtat tamẽ no- Nicæn. 2.
uum non eſſe. Sic enim Arianos feciſſe, A- Act. 1.
thanaſius, Nazianzenus, & Auguſtinus te- Bern. Hom. 66. in Cant.
ſtantur, ſic Pelagianos, Eutychetem, Ico-
nomachos, & Albigẽſes, ne omnes enume-
rem,

rē,ex alijs auctoribus conſtat. At verbum Dei manet in ęternum, per quod & Sacerdotum iudiclo in controuerſis rebus eſſe ſtandum docemur, & quæ ab illis ritè profecta ſunt, vel declarata, hæc à Spiritu ſancto profecta fuiſſe nemo Chriſtianus debet ambigere. Quod ne à me aſſertum potius, quàm probatum cauſſeris; dabo operam vt intelligas verbū Dei Traditum reuera aliquod exiſtere, quod iniuria à te atque tuis reijciatur. In quo ſi fuero prolixior dabis veniā, quoniā hinc vel maximè inanem tuā eſſe ad verbum Dei prouocationē conſtabit. Et quidem initio ſi aduerſarij noſtri recordarentur, ac tu cum eis vnà, ſeſe multa credere, quæ in ſcripturis expreſſa nō ſunt: ſi æquiore erga veritatē affectu neceſsitatem, & cauſſas traditi verbi Diuini accurius inſpicerent: ſi Propheticum, Apoſtolicū, Eccleſięq; totius de eodem, quo de agimus verbo dei, teſtimonium ſincera fide admitterēt: ſi ne ſcriptum quidem Dei verbum intelligerent nuſquā eſſe poſſe, niſi in Eccleſiæ cōmunione, & interpretatione: ſi certas Apoſtolicarum traditionum vias agnoſcerent, quas Spiritu ſancto inſpirati Sācti Dei homines ijs indicarunt quibus paſcendis in Eccleſia præfecti fuerunt à Chriſto: ſi deniq; ijdem ipſi hęretici ſua dogmata tantiſper obliuiſcerentur, dum iſta cordatè reuoluerent, ſanè & mentes ſuas clariore veritatis lumine illuſtrari ſentirent, & hinc potiſſimum Eccleſiæ Catholicæ ſtudium perpes, ac fidem ſummam in verbo Dei aſſeruando recognoſcerent: Nec porrò ad dirimendas omnes lites aliam hac excepta inueniri poſſe rationem diffiterentur, ſi minimè ficto erga veritatem & pacē deſiderio agerentur.

Capita ex quib' Traditiones eſſe cognoſcuntur.

SED paulò (vt dixi) fuſius, iſta exponamus ad DEI gloriam, tuique Chytræe ſi fieri poteſt (ſed inprimis omnium Septētrionalium) ſalutem, in quorum gratiam hæc ſcribo. Symbolum igitur Apoſtolicum: Paruulos baptizandos: Non rebaptizandos eſſe hæreticos: Perpetuam fuiſſe Beatiſſimæ Virginis Mariæ virginitatem: Patrem ingenitum dici: Spiritum ſanctum eſſe adorandum: Filium Patri conſubſtantialem & ὁμοούσιον: Scripturam eſſe canonicam, ac pleraque alia, in ſcripturis ita non cernimus expreſſa, vt ſine interprete Eccleſia hæretici conuincantur. Et tamen tantum abeſt, vt plura iſtorum Dogmatum vos alij negetis, vt & Anabaptiſtas, & Samoſatenos, & nouos Arianos, quos ad expreſſum Dei verbum prouocare docuiſtis, cùm vobis faceſſunt in ſuis dogmatibus negocium, neceſſariò vobis ineundam illam eſſe rationem intelligatis, quam cùm antea S. Cyprianus ſcriptam reliquiſſet, attulit poſtea Diuus Auguſtinus, tanquam (vt ait) rem optimam, & ſine dubitatione faciendam: Nempe vt ad fontēm (inquit) recurramus, id eſt, ad Apoſtolicam traditionem, & inde canalem in noſtra tempora dirigamus. Cæterum veritas verbi huius Traditi non ſcripti, aliunde etiam cognoſcitur.

Hæretici cum ab alijs hæreticis vrgentur, ad Traditionem ſe recipere compellūtur.

Tomo. 7. de bapt. cō tra Donatiſt lib. 5. cap. 26.

APTISSIME enim Irenæus: Quamuis (ait) Apoſtoli multas nobis ſcripturas reliquiſſent, tamen & oportebat nos ſequi ordinem traditionis Eccleſiæ. Antequam enim quidquam ſcriptum vnquam fuiſſet, veteris Teſtamenti Patres, & poſtea Chriſtiani, ij verum Dei cultum & ſacrificiorum ritum, hi Euangelium, religioniſq; capita tradita (non ſcripta) ſeruabant. Illis quoniam in viſceribus ſcripta lex, traditaque per manus obſeruatio, minus poterat corrumpi, quàm ſi chartis fuiſſet commiſſa, his quoniam ſpiritu Dei viui in animis doctrina, cęteraq; ad religionem ſpectantia inſculpta à Spiritu Sancto per Apoſtolos initio fuerunt.

Ante verbum ſcriptū, fuit Traditum.

Accedit, quòd Chriſtianæ pietatis myſteria non erant omnib' patefacienda, neq; tanquam porcis margaritæ proijciendę. Pręterquam enim quòd non omnes omnia capiunt, alijq; lacte, alij ſolido cibo egent, id notiſſimum eſt, Ethnicis, & Iudęis deriſui futura fuiſſe, quæ in ipſorū oculos & aures antea inuiſa, & inaudita incurriſſent: cùm item fideles niſi pietatē ſeriò colāt, ſenſim ab eorum exiſtimatione decidant, aut cognita minus curent. Hæretici certè & ſpernunt, & ſubſannant ac blaſphemant. Sic enim ijs baptiſmus iam non neceſſarius eſt: Confirmationem verò pro nihilò ducunt: Euchariſtia eſt idolum: Pœnitentia ſomnium, & contra meritū Chriſti: Matrimonium minimè Sacramentum: Ordo ſpectaculum ludicrum: Extrema vnctio incantatio: & ſexcenta alia, quæ impij euomuerunt, poſtquam lanijs, coquis, cerdonibus, aucupibus, mulieribus Euangelij tractandi, docendiuè liberam poteſtatem fecerunt. Itaque ſapienter D. Dionyſius Areopagita Timotheum monet, ne quis profan' hæc audiat. Eos autē (inquit) ſic appello, qui occupati dūtaxat in ijs quæ ſunt, atque entia nominantur, nihil excelſius entibus, vt ita dixerim, ſupereſſentialiter eſſe putant: ſed arbitrantur cognitione ſibi propria illum apprehendere, qui tenebras poſuit latibulum ſuum. Ille autem ſic Græcè, & clarius: τούτων δὲ ὅρα, ὅπως μηδεὶς τῶν ἀμυήτων ἐπακούσῃ, τούτους δή φημι τοὺς ἐν τοῖς οὖσιν ἐνισχυμένους, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὰ ὄντα ὑπερουσίως εἶναι φανταζομένους ἀλλ' οἰομένους εἰδέναι τῇ καθ' αὐτοὺς γνώσει τὸν θέμενον σκότος ἀποκρυφήν.

Matth. 7.

De cœleſti Hierar. c. 1

Dogmata Chriſtiana nō omnib' propalāda temerè.

Sed & huc ſpectat, quæ idem Dionyſius Demophilo ſcripſit, quod haud initiatus ſacris ad ſacra irripuerit, eaq; ſibi publicari voluerit. Quæ itẽ S. Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi *1.* monet, cùm inquit catechumeno interroganti quid dicerent doctores, nihil eſſe reſpondendum: Tũ verò præcipuè quæ decredita paſtoribus Eccleſiæ diſpenſatione, deq́ue † labijs Sacerdotis cuſtodientis ſcientiã, quęue ſancti Patres, atque Pontifices Maximi docuerunt, cõplures autẽ excellẽtes noſtræ ętatis Theologi ſcripsere aduerſus veſtros, qui Lutheri dogma ſecuti, verbum Dei, & ſcripturas ſacras perulas omnibus, & intellectu facillimas eſſe mentiti ſunt.

Vide totã 50. diſtinct. Gratiani. 2. Timot. 3. †Malach. 1. Claudi⁹ de Sainctes cõt. Atheiſmos Caluini. Canus de loc. cõmunibus, vbi de Scriptura ſacra.

Neqve porrò (vt cauſſas traditionum Apoſtolicarũ perſequamur) tã bardus fuerit quiſpiam, vt elingues fuiſſe, aut non ſapienter Eccleſiã adminiſtraſſe Apoſtolos toto eo tẽpore credat, quo plures diœceſes inſtituerunt, quarũ profectò iaciendis fundamentis, atque ædificio attollendo niſi canones, & conſtitutiones varias ſanxiſſent, nulla ratione populis eadẽ dogmata, & ritus ſtetiſſant: quę tamẽ ita ſteterũt, vt ſummo tyrannorum, & hæreticorũ concuſſu, nec ſacramentorũ numerus ſit diminutus: neq; liturgia deſierit: nec ſymbola Catholicæ fidei interierint: nec quidquid præcipuè in ſynodis generalibus Spiritu ſancto aſpirãte ſancitum eſt, abrogari potuerit.

Atqvi cùm Diuinæ prouidentiæ tria munera fuerint in vniuerſi cõditione: alterũ vt ſuis quęq; gradibus vbiq; diſponeret: alterum vt res ſingulas, quo naturaliter ordine ſunt diſpoſitæ, conſeruãret, ac (ſi præuaricẽtur) inordinẽ mox illa redigeret: Tertium deniq; ita moueret, regeretq; ſingula, & ſua cuiq; diſtribueret, quemadmodũ cuiuſq; naturæ conuenit: ſanè nõ demẽtis tãtum, verùm etiã in Deũ non credẽtis fuerit, iſtam Diuinæ prouidentiæ œconomiã, ab Eccleſię Chriſti diſpoſitione, cõſeruatiõe, redactione in ordinẽ, atq; adminiſtratione ſecernere. Et ſecernitur abſq; dubio, cũ apoſtolica decreta, & quidquid pro tẽpore Spiritui ſancto erat in Eccleſia docendũ, aut ſãciendũ, temerè abrogatur. Videlicet (ſi Deo placet) vt poſtea nõ Apoſtolorũ, ſed apoſtatæ vnius, vel alterius inter cãtharos eructata ſomnia pro Euangelio, Diuiniſq; traditionibus vſurpentur: quorum cũ quiſq; ſpiritũ ſanctum Chriſtianæ Eccleſiæ blaſphemè detrahit, ſibi tamẽ (cõſciẽtia licet reclamante) arrogare impudentiſsimè audet.

Hæretici ꝓ Traditionib⁹ Apoſtolicis ſua ſubſtituũt ſomnia.

Aliter ſanè igitur verbũ Dei ſcriptũ, de verbo Dei nõ ſcripto, & Apoſtoli, ac poſtremo Patres nos docuerũt: ſanè vtrũq; vnũ eſſe, eandẽq; vtriq; fidẽ eſſe adhibendã: Deniq; ſi alterũ reijciatur, alterũ quoq; prorſus euerti. Propterea Ieremias in eo notat Pſeũdoprophetas, qd' eijcerẽt prophetias linguę ἐκβάλλοντας προφητείας γλώττης. Quod Epiphanius in deſignãdo charactere Eccleſię ſui temporis ſecundũ traditionem Apoſtolicã imitatus videtur, cũ in ea inqt eſſe: ἑρμηνευτὰς εἰς γλῶσσαν, ἢ ἐν ἀναγνώσεσιν ἢ ἐν προσομιλίαις hoc eſt in lectionibus, vel in ſermonibus linguæ in linguã ad populũ interpretes. Et in Ieremia ſequitur: Quia aſſumptio Dñi erit ſermo ei⁹. verbũ enim Dei Prophetæ vocabant λῆμμα ꝙ à Deo illud aſſumerẽt: Et Apoſtolus verbũ Dei traditũ vocat depoſitum, cui⁹ Apoſtoli dicti vis, ita proſtrauit hęreticos, vt Clemẽs Alexandrin⁹ teſtetur ab ijſdẽ epiſtolas Pauli ad Timotheũ exploſas fuiſſe. Id autẽ cùm S. Dionyſius dixiſſet traditũ eſſe à Magiſtris ἐκφαντορικῶς, hoc eſt, voce & ſermone: D. Athanaſi⁹ epiſtola ἐγκυκλίῳ ad Epiſcopos Aegypti, & Lybiæ vocat χαρίσματα, καὶ μαθήματα; hoc eſt, doctrinam fidei noſtrę cõmiſſam. Sed & de illo rectiſsimè Vincenti⁹ Lirynenſis: Depoſitũ (inquit) quod tibi creditũ, non quod à te inuẽtum: ꝙ accepiſti, nõ ꝙ excogitaſti: rẽ non ingenij, ſed doctrinæ: nõ vſurpationis, ſed publicę traditionis. rẽ ad te perductã, nõ à te prolatam in qua nõ auctor, ſed cuſtos eſſe debes: non inſtitutor, ſed ſectator: nõ ducens, ſed ſequens. Aurũ accepiſti, aurũ redde: nolo mihi pro alijs, alia ſubijcias. Cuſtodi propter inimicos, propter fures. Cuſtodi etiã diligẽter, ſedulo, fideliter, vt ſuo tempore cùm oportuerit reddas. Deuitans prophanas vocũ nouitates, id eſt ſententiarũ, dogmatũ, rerũ quæ ſunt vetuſtati cõtrariæ. Nulla.n. hæreſis niſi ſub certo nomine, certo loco, certo tempore emerſit. Nec quiſquã hęreſim inſtituit, niſi qui ſe prius ab Eccleſiæ Catholicæ & antiquitatis conſenſione diſcreuerit. Hoc ergo apud omnes hæreſes legitimum fuit, atque ſolemne, vt prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis ſcita faſtidiãt. Contrà verò Catholicorum hoc proprium, depoſita ſanctorum Patrum, & cõmiſſa ſeruare, damnareq́ue prophanas nouitates. Ita enim in Concilio Epheſino omnium Patrum vna fuit vox, vt quod erat antiquitus traditum traditum teneretur: quod adinuẽtum nuper exploderetur. Hactenus Vincentius Lyrinenſis.

1. Timot. 6. Lib. 1. Stromatum. Lib. cont. profan. vocum nouation.

Vervm enimuerò tam obuia, & aperta ſunt vnicuiq; reliqua, quæ idem ipſe Apoſtolus Paulus de Dei verbo ore tradito, ſcripta reliquit, vt ea me quaſi tædeat afferre. Quorſum enim illa niſi ad hoc quod agimus ſpectant? cùm venero cætera diſponã. Et ſicut tradidi vobis. Et alibi. Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſijs. Et ſi teneris, niſi fruſtra credidiſtis. Denique illud: Tenete tra-

1. Cor. 11. 14. 15.

2. Theſſ. 2.
Act. 1.

traditiões quas accepiſtis, ſiue per ſermoné, ſiue per epiſtolã. Ne quid dicã de D. Luca, cuius tamẽ illud ad hoc maximè facit: Sicut tradiderũt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis.

Varia traditionum apud Patres nomina.

Orientales ipſæ Synodi. Ignati⁹. Euſeb. lib. 3. cap. 26. Iren. lib. 3. contra hæreſes cap. 3. & lib. 4 c. 69. Iuſtin⁹ Martyr in reſpon. ad verbo. qu. 118. Clemẽs Alexand. lib. de Paſchate, vt eſt in Euſeb. l. 6. c. 11. & li. 5. Stromatum. Origen. li. 5. in Num. D. Baſilius de ſpiritu ſancto. & paſsim. Athan. cont. Arium. & q. 14. ad Antiochũ. Chryſoſto. Theophyl. & OEcumeo. in illud. 2. ad Theſſ. 2. ſtate & tenere traditiones, &c. Epipha. contra Alogos, & contra Aerianos. Cyrill. Alexand. de rẽcta in Deum fide. Damaſ. lib. 4. de fide orth. cap 11. & 17. APHRICANI cum Synodis. Terull. de præſcript. aduerſ. hæreticos, & lib. 1 aduer. Marcionem. & lib. 1. ad vxorem. Cypr. lib. 2 epiſt. 3. & ſermone de cœna Domini Optatus aduerſus Donatiſtas. Auguſt de moribus Eccleſiæ Catho. & contra Donatiſtas cap. 7 & lib. 4. c. 24. & l. 5. c. 3. & ep. ad Ianuar. ep. 118 c. 1. & 5. & ep 86. ad Caſulanum. & 108. epiſt. ad Seleucianum, & Tom. 10. ſerm. de Tempore. EVROPEI ſiue Latini cum Synodis. Clemens Pont. epiſt. 1. & 5. S. Hierony. aduerſus Vigilantium & Lucif. S. Hilarius aduerſus Conſtantium. S. Ambroſ. epiſt. ad Rom. & breuiter pleriq; ferè omnes.

IAM Diuus Dionyſius Areopagita diſertè tradit multa DEVM ſine ſcripto infũdere animis noſtris per ſermoné, quę ſcriptura ipſa (vt ille ait) περιεκτικῶς, καὶ ἐπιστημονικῶς docet, quę omnia ſunt cum ſcriptura annexa, & ideo vtrumque λόγιον θεοῦ: hoc eſt eloquium Dei rectiſſimè dicitur. Sic porrò ne longum faciam, & reliqui Apoſtoli, ac peruetuſti patres quicunque vel in oriente, vel in Africa, vel in Europa fuere, teſtati ſunt. Atque inde fit, vt paſsim in ijs occũrrant hæ voces θεσμοὶ, ὅροι, θεσμοθεσία ἱεραρχικὴ vt Dionyſius ad Demophilum ἐκκλησιαστικοὶ θεσμοί, vt Synodus Epheſina & Chalcedonenſis: κανονικὴ τάξις ſicut aduerſus Audianos Epiphanius: κατάστασις ἐκκλησιαστική, ἴδιοι ὅροι, vt alij habẽt: quos propria ſtatuta, id eſt canones Apoſtolorum, ſecunda Synodus Carthaginenſis vocauit. Inde in vetuſtis exemplaribus inſcriptio illa canonibus Apoſtolicis pręfixa eſt. Περὶ εὐταξίας κάνονες ἁγίων ἀποστόλων, hoc eſt, canones Apoſtolorum de bono ordine. Hinc illud Photij Conſtantinopolitani Patriarchę in ſua Bibliotheca. ἀνεγνώσθη Κλήμεντος τῆς ῥώμης τεύχη δύο, ὧν τὸ μὲν χα-ρεται διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος, ἐν ᾧ καὶ οἱ τῶν συνοδικῶν κανόνων τῷ ἀθροίσματι τῶν ἀποστόλων κάνονες ἐπιγραφόμενοι. Latinè ſic: Legi Clementis Romani volumina duo, quorũm alterum conſtitutiones Apoſtolorum per Clemẽtem inſcribitur, in quo canones Apoſtolorum continentur collectioni canonum Synodicorũ aſcripti.

SEO libet hoc caput D. Baſilij verbis
„ concludere ſapientiſsimis. Si, inquit, aggre
„ deremur non ſcripto proditas conſuetudi-
„ nes, velut non magnam vim habentes, re-
„ ijcere, imprudentes etiam ipſis principali-
„ bus Euangelij partibus damnum inſerre-
„ mus, imo potius ipſam Euangelij prædicatioñé, ad nudum nomen contraheremus.

QVIN verò antea Pater ille, qué non ſine cauſſa Nazianzenus oculũ mundi: Theodoretus lumen orbis terrarũ, vocârunt, alij verò veriſsimis ornarunt elogijs, non ſanè tamquam is, cui (vt Brentius impius apoſtata effutijt) tanti momenti res incogitanti exciderent: Sic eodem in libro de Spiritu ſancto inquit: Itaq; traditionem, quæ „
me perduxit ad lucem, & quę mihi largita „
eſt DEI cognitionem, per quam factus „
ſum filius DEI, qui, paulò ante peccatum „
hoſtis eram, hanc ipſam (inquam) amittam „
probabilibus iſtorum perſuaſionibus ſedu „
ctus? Imo & mihi ipſi comprecor, vt cum „
hac confeſſione abeam ad Dominum, & ip „
ſos (qui traditiones abijciunt) hortor, vt in „
uiolatam conſeruent fidem. „

SI igitur hæc ita ſe habent Chytræe, vt res ipſa doceat, neceſsitas ſuadeat, Prophetarum, Apoſtolorum, Patrumqué monumenta teſtentur, pręter verbum DEI ſcriptum, aliud quoq; traditum exiſtere, negare non potes: quin iniuria ad verbum Dei, cuius partem non minimam omnino negas, prouocaueris. Sed hoc manifeſtius euadet, cùm nec verbum DEI ſcriptum ad te tuoſqué pertinere oſtendero. Quod mox fiet. Libet tamen antea, vt tuũ facilius errorem cernas, qua ratione Eccleſia verbũ Dei traditum inueſtigare ſoleat demonſtrare: & quàm non temere quiduis pro verbo Dei tradito recipiat.

RATIONES ATQVE VIAE VERbum Dei traditum perueſtigandi, ex quibus cognoſcuntur Traditiones, quas Eccleſia Romana Apoſtolicas eſſe cenſet, tales reuera exiſtere.

CAPVT III.

VT igitur viam ac rationem teneas, qua Eccleſia verbum Dei traditum inueſtigare ſolet, illud in primis ſcito, conſtãter Catholicos aſſeuerare, quod ab vno, vel altero Patre, ab vno vel altero antiſtite duntaxat propoſitum fuerit, id nunquam habitũ eſſe, pro traditione apoſtolica. Quin etiam addunt, Eccleſiam omni tempore vnanimi conſenſu in id incubuiſſe, vt ne humanæ traditiones irreperent, & verbũ hominum pro verbo Dei venditaretur. Itaq; ex toto orbe Chriſtiano Epiſcopis, ac omnium præſtantiſsimis Theologis euocatis commenta, & nouas phantaſias veterum, ac recentiorum hæreticorum diligentiſsimè examinatas exploſerunt.

Sententia Catholicorũ de Traditionibus.

EA ergo prima inueſtigandarum traditionum ratio eſt, vt quemadmodum fit in canonicis ſcripturis indagandis, id in tradito verbo Dei fiat. Nempe vt perſpiciatur quod potiſsimum totius Eccleſiæ Catholicę conſenſus aſſerat: per hunc enim multò certius, quàm per priuatum cuiuſque iudicium Dei voluntas apparet, quoniã ita promiſit

Prima Ratio Traditiones perueſtigandi ex Eccleſię Catholicę conſenſione.

Ioan.14.

miſit ſe præſtiturũ Chriſtus. Neq; verò aliquid deeſt earũ rerũ, quæ ad aliquid accuratiſsimè examinandum neceſſaria ſunt. Tempora enim cum tẽporibus, verba Dei ſcripta vel tradita, cum traditis vel ſcriptis loca cum locis, ab ijs ad quos hæc ex Diuino præſcripto pertinent, conferuntur: quę quidem collatio quoniam rectè nunquam vſurpata eſt ab hæreticis, mirum non eſt ſi Achitophelis conſilium diſsipatum eſt: ſi nullus conſenſus inter eos extitit: ſi ſcaturigo diſsidiorum quotidie inde egeratur. Sic igitur quoniam ipſum DEI verbum vim habet διακριτικὴν; (Nam & propterea in ſcripturis igni, vti dicemus, comparatur, quòd plumbum ab argento, ſeipſum à cinere ſecernit) Ideo Deus per Eccleſiam adulterina Euangelia, cæteraſquè opinationes à veris dogmatibus, continenter ſecernit.

August T. 6 cont. Fauſtum Manich lib. 28. cap. 2.

Dicas (inquit D. Auguſtinus) illam narrationem non eſſe Matthæi, quam Matthæi eſſe dicit vniuerſa Eccleſia, ab Apoſtolicis ſedibus, vſque ad præſentes Epiſcopos certa ſucceſsione perducta. Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi, vbi Ieſus negatur eſſe natus ex virgine? Sicut ergo ego credo illum librum eſſe Manichæi, quoniam ex ipſo tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per diſcipulos eius certa ſucceſsione præpoſitorum veſtrorum ad veſtra vſque tempora cuſtoditus, atque perductus eſt: ſic & iſtum librum crede eſſe Matthæi, quem ex illo tempore quo Matthæus ipſe in carne vixit, non interrupta ſerie temporum, Eccleſia certa connexionis ſucceſsione vſque ad tempora iſta perduxit. Et hæc ille. Quæ de reliquis etiam ſcripturæ partibus dici poſsũt. Diuinè autẽ aduerſus eũdem Fauſtũ contra quem illa eadem ſcripſerat, cùm oſtẽdiſſet ex traditione haberi hanc eſſe Scripturam canonicam, illã non, ſuperius diſſeruerat in hunc modum.

August. T. 6 cont Fauſtum lib. 11. cap. 2.

Vsqve adeò inuicta ſunt (inquit) quæ aduerſus vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non ſit aliud quod dicatis, niſi eos eſſe falſos. Quæ auctoritas literarũ aperiri, quis ſacer liber euolui, quod documentum cuiuslibet ſcripturæ ad conuincendos errores exeri poteſt, ſi hæc vox admittitur, ſi alicuius ponderis æſtimatur? Aliud eſt illos libros non accipere, & nullo eorum vinculo detineri, quod pagani de omnibus libris noſtris, quod Iudæi de nouo Teſtamento faciunt: quod denique vos ipſi de veſtris, & aliorum hæreticorum, ſi quos ſuos & proprios habent, vel de his qui vocantur Apocryphi: non quod habendi ſint in aliqua auctoritate ſecreta, ſed quia nulla teſtificationis luce declarati, de neſcio quo ſecreto, neſcio quorũ pręſumptione prolati ſunt. Aliud eſt ergo auctoritate aliquorũ vel librorũ, vel hominum, nõ teneri, & aliud eſt dicere: Iſte quidem vir ſanctus omnia vera ſcripſit, & iſta epiſtola ipſius eſt, ſed in ea ipſa hoc eius eſt, hoc non eſt eius. Vbi cùm ex aduerſo audieris, proba: non confugias ad exempla veriora, vel pluriũ codicum, vel antiquorũ, vel linguæ pręcedentis, vnde hoc in aliam linguam interpretatum eſt: ſed dicas, Inde probo hoc illius eſſe, illud non eſſe, quia hoc pro me ſonat, illud contra me. Tu es ergo regula veritatis? quidquid contra te fuerit, non eſt verum? Quid ſi alius ſimili inſania, ſed tamen, qua tua duritia conſtringatur, exiſtat, & dicat: Imò illud quod pro te ſonat, falſum eſt hoc autem quod contra te eſt, verum eſt? quid acturus es, niſi fortè alium librum prolaturus, vbi quidquid legeris, ſecundum tuam ſententiam poſsit intelligi? Hoc ſi feceris, non de aliqua eius particula, ſed de toto audias contradicentem, & clamantem, falſus eſt. Quid ages? Quo te conuertes? Quam libri à te prolati originẽ, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſsionis teſtem citabis? Nam ſi hoc facere conaberis, & nihil valebis, & vides in hac re, quid Eccleſiæ Catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipſis fundatiſsimis ſedibus Apoſtolorum vſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur. Deinde alibi.

To. 3. de doctrina Chriſtiana lib. 2. cap. 8.

In canonicis autem ſcripturis, Eccleſiarum Catholicarum quàm plurimum auctoritatem ſequatur: inter quas ſanè illæ ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere, & epiſtolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in ſcripturis canonicis, vt eas quę ab omnibus accipiuntur Eccleſijs Catholicis, præponat eis quas quædam non accipiunt. In eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus, pręponat eas, quas plures grauioreſque accipiunt, eis, quas pauciores minoriſque auctoritatis Eccleſiæ tenent. Si autem alias inuenerit, à pluribus, alias à grauioribus haberi, quanquam hoc inuenire non poſsit, ęqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.

a Epiphan. hæreſ. 30. b Tertull. l. 4. aduerſus Marcionẽ. Epiph. hæreſ. 42. c Epiph. hæreſ. 51. d Epi. hę. 26 e Theodoret. li. 2. hæ. fab. cap. 2.

Porrò ſic audacis Illius veterum hæreticorum perfidię caput amputatum eſt, qui Euangelia, & Diuinam ſcripturam truncabant, vt ad ſuas quiſque hæreſes Dei verbum, ſicut calceos ad pedes proprios aptaret, a Ebionis, & Cerinthi qui vnicum Matthæi: b Marcionis, qui Lucę: c Alogorum qui tantummodo tria, ſpreto Ioannis: d Gnoſtici qui Philippi Quintum: e Nazaræi, qui ſolum illud, quod ſecundum Petrum nominabant: f Manichęi

aliud,

f 7. Synod⁹ actione 6. aliud, quod ſecundum Thomam: Aliorum qui alia Euangelia vel admiſerunt, vel reiecerunt. Hos enim omnes vnica traditione conuicit Eccleſia. Et ſanè i Lucas

i Luc. p. in præfat. Euangelio ſuo fidem maximam eſſe habendam optimè indicauit, cùm hoc traditionis auctoritate confirmaſſet. Sicut, inquit, tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis.

l Euſeb. lib. 6. hiſt. Eccl. cap. 10. Et hoc ipſum l Serapionis eruditiſsimi viri exemplo declarat Euſebius. Ille enim, qui octauus poſt D. Petrū Antiochenam rexit Eccleſiam, cùm Euangelium ſecundum Petrum tanquam genuinum in Roſſenſi Eccleſia legi permiſiſſet, paulò pòſt tanquam commentitium, ac ſpurium reiecit, quod traditę doctrinę aduerſaretur.

Sed quod de ſcripturis per Eccleſiam, id ipſum per eandem de reliquo Dei verbo Spiritus ſanctus facit. Scribit D. Dionyſius traditum illud fuiſſe, non ſcriptum: Quòd Deus totum hominem ſine ſui mutatione, aut confuſione ſumpſerit. Hoc igitur & credimus quoniam in corde Eccleſię idem teſtificantis ſpiritu ſancto dictante ſcriptum fuit. Atque huiuſmodi eſt (inquit S. Maximus) omnis Theologia, quæ ſcripta non eſt, quæ tamen in verbo Dei continetur. At contra pro traditione ha-

Euſeb. libr. 3. cap. vlt. Eccl. hiſt. Iren. lib. 2. c. 39. aduer. hæreſ. bendum non eſt, vel Papiæ ſomnium de mille annis poſt reſurrectionem futuris, vel ꝙ aſſerit Irenæus de ætate Chriſti, cū, & alij Patres ſecus ſenſerint, ac neutrum vnquam admiſerit Eccleſia.

Oſtendit autem Lirynenſis, id verè à Domino noſtro, & Apoſtolis traditum eſſe, quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. Et ea (inquit) in Epheſino Concilio omnium Patrum vna vox fuit, vt quod erat antiquitus traditum teneretur, quod ad inuentum nuper, exploderetur. Quam quidem verbi Dei inueniendi methodum Synodus prima Nicæna antea præſcripſerat. Ea enim tanquam fidei regula, & profeſsio redeuntibus Nouatianis propoſita fuit, vt faterentur, ſe cū omni conſenſu Eccleſiæ Catholicæ dogmata obſeruaturos: & rurſus, vt in omnibus ſequerentur ea, quæ in Eccleſia Catholica obſeruantur. Atque vt pluribus in locis aduerſus Donatiſtas docet S. Auguſtinus, Quod vniuerſa tenet Eccleſia nec cōcilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſsimè creditur. Ac certè ratio eò nos ducit: primùm, quoniam cùm ſit tāquam principium per ſe cognitum, quod omnes homines appetunt, id eſſe naturalem inſtinctum (Nam & naturaliter propterea ſcimus Deum eſſe, quod nulla tam barbara gens ſit, quam non imbuerit aliqua de Diuinitate religio) efficitur, vt Diuinum ſit, atque à Spiritu ſancto profectum, id quod vniuerſæ inditū eſt Eccleſiæ, quam (vt ita dicam) animat ſplendore luminis ſui idem paracletus, ac docet omnem veritatem. Præterquam quòd planiſsimū eſt, ſi qua rei alicuius origo, neque ad Synodos, nec ad alios referri poſsit, ac tamen omnibus ſeculis recepta ſit in Europa, in Aſia, in Africa, cùm primùm Chriſtiana religio illuxit, hanc ab Apoſtolis ad nos manaſſe. Quòd ſanè de ieiunio quadrageſimæ, de ſacris ordinibus, deque plurimis alijs, cùm pleriq; ſapientes viri perſpicuè monſtrarūt, tum certè aduerſus impoſturas, & effrontem illam Centuriatorum Magdeburgenſium impudentiam eruditiſsimè Turrianus noſter perſecutus eſt, ijs libris, in quibus de Pontificum epiſtolis egit.

At idem S. Auguſtinus alteram methodum tradit tradit diuini verbi inueniendi. Si quid videlicet in œcumenicis, & plenarijs concilijs, quorum (inquit) eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, cōſtitutum eſt, id Diuinitus eſſe traditum manifeſtè declaratur. 2. Via ex cōciliorū auctoritate. Epiſt. 118. cap. 1. Nam, vt in ſcripturis tradendis, & reliquis omnibus, quæ attinent ad fidem & bonos mores, in quibus Eccleſia errare non poteſt, ita in hac re eſt certiſsima horum auctoritas. Quare & præter antiquiſsimum Eccleſię vſum, & vbi (quemadmodum S. inquit Epiphanius) canones erant illmatiores, Can. 2. conſtat ex ſecundo Carthaginenſi concilio (prouinciali quidem illo, ſed approbato) fluxiſſe ex Apoſtolorum traditione cœlibatum Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum & Subdiaconorum: Septima verò Synodo vſum, & venerationem imaginum Chriſti & Sanctorum, & alia ex alijs iam inde ab Apoſtolis ad nos prodijſſe. Quæ fidei dogmata Patres ab initio ſecundum ſuorum temporum ſucceſsionem concordiſsimè tenuerunt, huiuſque contrarium vt hæreticum refutarunt (quod tamen è ſacris litteris nō habetur) id nimirum per traditionē Apoſtolicam habet Eccleſia, vt certum Euāgeliorum numerum, atq; ea quæ ſuperius ali qua ex parte attigimus.

PRAETEREA ſi quid eſt nunc in Eccleſia communi fidelium conſenſione probatum, quod tamen humana poteſtas efficere non potuit, id ex Apoſtolorum traditione neceſſario deriuatum eſt, qualia ſunt multa, quæ auctoritate Eccleſiaſtica fiūt, dirimuntur, diſpenſantur. Alioquin enim error, Eccleſiæ, quæ eſt columna & firmamentum veritatis tribueretur, contra Apoſtolum, Chriſti promiſsionem, de perpetua Spiritus ſancti in Eccleſia permāſione. At verò Eccleſiæ vſus ipſe hæc omnia com pro-

Gratia. 19. diſt. De cōſ. ex publico. 3. Via ex fidelium conſenſione in dogmatib⁹ quæ ab hominibus inſtitui non potuerunt. 1. Timot. 3. Ioan. 14.

probauit. Qua enim alia re, quàm iſta fidei regula Epiſcopi Africæ penè omnes, vnà cum D. Cypriano conuicti ſunt, contendentes ex ſcripturis hæreticos eſſe rebaptizandos? Quanam Iconoclaſtæ in ſecunda Nicæna Synodo? Aquarij in Gangrenſi, quæ tempore primæ Nicænæ coacta eſt? Hydroparaſtatæ, qui ſolam aquam, & Armeni, qui ſolum vinum offerebãt, in ſexta Synodo, ac vt breuiter abſoluam Eunomiani, Sabelliani, Macedoniani, Apoſtolici, Aeriani, Valentiniani, Marcioniſtæ, Vigilantius, Iouinianus, & omnes alij hæretici? Quid igitur (inquit Irenæus) ſi neque Apoſtoli ſcripturas reliquiſſent, nobis nonne oportebat ordinem ſequi traditiõis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias, cui ordinationi aſſentiunt multæ gẽtes Barbarorum eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramẽto, ſcriptum habentes per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes. Hæc martyr ille.

Euſeb. lib. 7. hiſt. cap. 2. Hiero cõt. Lucifer. Auguſt l. 5. de bapt. cõ. Donatiſt. ca. 23. & 25.

Lib 3. ca. 4

Quæ cùm ita ſint, optimè illi adnotârunt, qui Chriſti Domini legem, ac prædicationem non εὐγγραφὴν id eſt, bonam ſcripturam, ſed εὐαγγέλιον hoc eſt, bonum nuncium fuiſſe ſapienter nominatã dixerunt, quippè quæ non tam ſcriptis, quàm viua voce propaganda eſſet, ac conſeruanda. Habes quæ de via atque ratione verbum Dei traditum perueſtigandi & perquirendi dicenda videbantur, ea ſi tu diligenter perpenderis, & rationi videbis conſentanea, & illud ſimul intelliges traditiones quas Catholica tenet Eccleſia meritò ab omnibus amplectendas, ac à nemine prorſus reijci poſſe, qui verbum Dei retinere animum induxerit. Nunc verbum Dei ſcriptum, quod ſecundo loco propoſuimus, oſtendamus ad te, tuoſque minimè pertinere.

VERBVM DEI VTI NEC INSITUM, & traditum, ita nec ſcriptum eſſe apud hæreticos, tum quia eius partes nonnullas reſecerunt, tum etiam quia à verbo Dei viuo deſtituuntur.

CAPVT IIII.

QVOD ſanè haud fuerit difficile. Nam quemadmodum verbum Dei Euangelizatum in exilium ablegarũt, & quod ſancti homines à Deo inſpirati locuti ſunt, inſitumque proinde illud quod poteſt ſaluare animas noſtras, quodque Græci ἔμφυτον, & δυνάμενον vocarunt, priuato ſpiritu, quaſi vnico flatu (ſicut Mõtanus ſuo paracleto) reſtinxerunt tui, ita macheram quoq; Marcionis mutuati: qua ille (vt ait Tertullianus) ad materiam ſuam ſtatim cædem ſcripturarum fecit, verbum Dei ſcriptum ſi non omninò abiecerũt, mutilum tamen atque mancum, quantum quidem in ipſis fuit reddiderunt. Nam præter illas fæces, quas è ſuo pectore vomentes, puriſſimæ diuinæ ſcripturæ immiſcuerunt: præter plurima ablata, hæcque non lima abraſa, ſed ſera dentata diſſecta, præter corruptos varios diuinorum codicum locos (vt paulò pòſt ex Lutheri, & Caluini atheiſmis, atq; aliorum libris liquebit) præter falſa gloſſemata, augumenta, indices peſtilentiſſimos, quibus Chriſtianas mentes à ſcopo ſanctarũ ſcripturarũ auerterent, dum fingunt ſeſe ſcripturas ſuppoſititias excernere, numerum vtriuſque teſtamenti voluminum ſceleratiſſimè imminuerunt. Itaque Lutherus, & Zuinglius ex vetere teſtamento libros ſapientiæ, Eccleſiaſtici, Tobiæ, Eſther, Iudith, Baruch, Machabeorum, & Danielis partem: Ex nouo autem, ijdem epiſtolas, Pauli ad Hebræos, Iacobi, & Iudæ, ſecundam Petri, ſecundam & tertiam Ioannis, vt parum Euangelicas, & Apoſtolico nomine indignas nobis adimere voluerunt. At Caluinus & Beza, præter impias inuerſiones, & detruncationes, etiam ex Ioannis Euangelio abſcindunt adulteræ hiſtoriam. Muſculus ex Euangelio Marci poſtremum caput. De quo Euangelio Marci vti de Apocalypſi notum eſt quid temerè ſenſerit, & ſcripſerit Eraſmus. Anabaptiſtæ verò homines phanatici, veriſſimiq; hypocritæ, quique eos ſecuti poſtea ſunt Trinitarij, & Ariani, totum diuinæ ſcripturæ corpus, vndequaque corruptum eſſe blaſphemant, præcipuè verò in Euangelicis, & Apoſtolicis libris. Quamobrem & eò deuentum eſt, vt alicubi (ſicut Claudiopoli in Tranſſyluania ſuperiore anno vidimus) iam Euangelijs omnibus reiectis, veteris tantum Teſtamenti prophetias, & has quidem inuerſas legant, & ex bonis Chriſtianis mali Iudęi effecti cùm proximè ad Mahometiſmum repſerint, plerique non ſolùm corde, ſed etiam ore illud licenter occinant: Non eſt Deus. Quamobrem mirum non eſt, ſi Tertullianus hæreticos ad nullam de ſcripturis diſputationem eſſe admittẽdos moneat. Primùm quidem, quod hęreticum hominẽ poſt primam, aut certè vnam, atque alteram correptionem deuitandum Apoſtolus iuſſerit. Deinde, quòd „nihil proficiat (ait ille) congreſſio ſcriptu- „rarum, niſi planè vt aut ſtomachi quis ine- „at euerſionem, aut cerebri, quòd quaſdam „ſcripturas non recipiant hęreſes, ſi quas re- „cipiunt, adiectionibus, & detractionibus „ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit, „aut non integras recipiant: & ſi aliquatenus in-

nus integras præſtent, nihilominus diuerſas expoſitiones commentatæ conuertant. Denique quod ille, ſi quis eſt, cuius cauſſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum, vt eum dubitantem confirmes, ad hæreſes magis, quàm ad veritatem demerget, hoc ipſo motus, quod te videat nihil profeciſſe ę quo gradu negandi, & defendendi, certè de pari altercatione incertior diſcedet, neſciens vtrum hæreſim iudicet. Quin igitur te Chytræe cùm tuis à diuinis litteris repellamus, & non modò ad eaſdem prouocare nó ſinamus, ſed nec de ijsdem diſputare, omnino patiamur.

Thomas Stapleto. li. de principijs demonſtrabilibus fidei.

Sed & alia etiamnum ratione à verbo Dei meritò repellimini, nam nec verbum Dei quod retinuiſtis, ſermo ille Dei viuus eſt, ſed verbum quoddam mortuum ac prorſus vita carens, ac proinde ne verbum quidem Dei. Neque enim (inquit quidam optimus noſtri temporis Theologus) verum illud, & viuum Dei verbum eſt, quod eſt eiuſdem tantum ſonus informis, atque confuſus, ac tanquam (vt alter aiebat) canum muſica ſine præcentore, ſine tactu, ſine debita & conuenienti menſura, modi, temporis, & prolationis. Scriptura quidem ipſa dicitur verbum Dei, cæterum huius vita eſt ſententia à ſpiritu Eccleſiæ reddita, cùm Dei verbum non loquatur, ſed per locutionem audiatur, non dicat, ſed dicatur: non teſtificetur, ſed ſit teſtimonium. Dum igitur vocem loquentis, & teſtificantis Eccleſiæ deſpicitis, non Dei diſtinctum, & formatum verbum habetis, ſed confuſum, & informem ſonum verbi Dei, quem litteram occidentem vocat Apoſtolus: vnde mille hæreſium portenta fabricatis, non ſecus ſanè quàm hodie Iudæi, qui Prophetas & Pſalmos retinent, ſed ita intellectos, vt Chriſtum in illis non videant, ſed alium neſcio quē ſemper expectēt, quoniam velamē eſt ſuper cordibus eorū. Id quod ab ipſis mutuaſtis, vt olim etiam hæretici veteres. Nam & Fauſtus Manichęus, cùm ſe veteris Teſtamenti libros dixiſſet perlegiſſe, nec tamen eorum, quæ nos credimus de Chriſto, quidquam reperiſſe, accepit à D. Auguſtino reſponſum his verbis: citò me expedio, quia non intelligis; quia videlicet vocem verbi, hoc eſt, Eccleſiam non admittebat. Atque alibi Manichęos arguit hęreſum quibus erant implicitι: Quod nó eſſent eruditi in Regno cœlorum: id eſt, in Eccleſia Chriſti vera, Catholica. Quòd ſi (ait) eſſetis eruditi de diuitijs ſanctarum ſcripturarum, noua & vetera proferretis. Quin verò idem hæreticorum malleus alios quoque perſtringebat, cùm diceret: Vos Donatiſtæ ſolas Apoſtoli epiſtolas ad Romanos, ad Corinthios, & Epheſios in lectione retinetis. Nos autem & epiſtolas illas in lectione & fide, & Eccleſias ipſas in communione retinemus. Optatus autem aduerſus eoſdem, vt quid (aiebat) audetis epiſtolas ad Corintheos ſcriptas legere, qui Corinthijs communicare noluiſtis? vt quid ad Galatas, ad Theſſalonicenſes ſcripta recitatis, in quorum communione non eſtis?

Hæretici non habēt verbū Dei viuum.

2. Cor. 3.

Lib. 4. cōt. Fauſtū Manichæum cap. 2.

Aug in li. de vnit. Eccleſ. c. 10.

Lib. contra Parmen.

Illvd ſolum tibi Chytręe ſupereſt hoc loco quod reſpondeas, te videlicet, tuoſque Eccleſiam Chriſti minimè, vt nos aſſeueramus, deſpicere. Quod vtinam verum eſſet. Vos tamen eandem deſpicere, tam eſt certum, quàm indubitatum exiſtit, eiusdem vnitatem deſeruiſſe. Si autem reſponderis te cum tuis etiamnum in Eccleſia perſiſtere. Aſſentirer tibi; niſi illud haberem exploratum te primò Lutherum mox alios ſecutum fuiſſe, qui Eccleſiā Catholicam, per orbē terrarum diffuſam dereliquerunt, aliamque quandam collegerunt, quæ contraria ac repugnantia omnium fidelium conſenſioni aſſeueraret. Vt autem Lutherus Eccleſia Chriſti ſolus non fuit, ita nec illi qui eius doctrinam ſunt ſecuti. Cæterum hoc adeò verum eſt, vos Eccleſiam contemnere in ſacrarum litterarum interpretatione, vt ne Lutheranorū quidem cœtum, veſtrûm vllus doctorem certum ac iudicem recipere & admittere velit. Iā verò Patres Eccleſiæ lumina quotuſquiſque veſtrorum eſt, qui in ſacris litteris explicandis ſequatur duces, imò quotuſquiſq; eſt, qui eos non reſpuat & repudiet, eoſque eatenus ſolùm ſuſcipiat, quatenus verbo Dei, vt loquimini, ipſi conſentiunt, ſeu verius, quaten' vobis, qui ſolàm verbum Dei cum imperio regitis, placent? In quo præclarè Neſtorium & Donatiſtas imitamini. Neſtorius (inquit Socrates) veterum interpretum ſcripta dedignatus eſt, ſeipſum omnibus antecellere exiſtimans, quare & turpiſsimè corruit. Erat autē (inquit Optatus) Victor (Donatiſta) filius ſine patre: Tyro ſine principe: Diſcipulus ſine Magiſtro: ſequēs, ſine antecedente: Inquilinus ſine domo: Hoſpes ſine hoſpitio: Paſtor ſine grege: Epiſcop' ſine populo. Nos autē Catholici, vt cum D. Baſilio (quem vtinā reuera ſuſpiceres, vt te ſuſpicere alicubi ſimulas) finem huic capiti imponam: ἡμεῖς οὔτε παρ' ἄλλων γραφομένην, πίστιν νεωτέραν παραδεχόμεθα, οὔτε αὐτοὶ τὰ τῆς ἡμετέρας διανοίας γεννήματα παραδιδόναι τολμῶμεν, ἵνα μὴ ἀνθρώπινα λογίζωνται τὰ τῆς εὐσεβείας ῥήματα, ἀλλ' ἅπερ παρ' ἁγίων πατέρων δεδιδάγμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν διαγγέλλομεν.

Socrates li. 7. cap. 32.

Lib. 2. cōtr. Parmen.

D. Baſil. ad Antioch. Eccleſiam.

Hoc eſt: Fidem neque ab alijs

ſcriptam nobis recentiorem ſuſcipimus, ne
que ipſi mentis noſtræ germina tradere an
demus, ne humana cómenta exiſtimétur
eſſe verba religionis: ſed quę à ſanctis Patri
b⁹ edocti ſumus, hæc interrogantib⁹ nos an
nunciamus, & proinde verbum Dei ſcrip-
tum habemus, verbiq́ue ſententiam, hoc
eſt, vnum illud verbum quod γνήσιον ac
germanum Dei verbum meritò nuncu-
patur.

EX EFFICACITATE VERBI DIuini oſtenditur idipſum apud Chytræum pſeudeuangelicos minimè reperiri.

CAP. V.

HACTENVS argumentis ex verbi diui-
ni ſubſtantia, & integritate deſump-
tis, oſtendimus, verbum Dei ad te, tuosq́;
minimè pertinere, nunc idipſum rationi-
bus ab eius vi, & virtute petitis demonſtre
mus. Cùm autem verbi Diuini vis, & effi-
cacia maximè ex earum rerum virtute, cũ
quibus in ſacris litteris confertur, percipi-
atur, operæpretium erit quænam ſint eæ,
quæq́; earundem proprietates peruestiga-
ro. Nec tamen eſt animus ſingulas compa-
rationes, & collationes diſquirere, ſed illu
ſtriores ſolùm, & noſtro inſtituto accom-
modatiores. Quales mihi ſanè videntur il-
lę, quibus verbum Dei cum gladio, ſecuri,
ſemine, fermento, pluuia, lumine, atq; de-
niq; igne confertur. Has igitur expenda-
mus & examinemus, & ſi verbum quod te
habere gloriaris, gladius fuerit, ſecuris, ſe-
men, &c. verbum Dei eſſe fateamur, ſin mi
nus aliud quoddam ſpurium atq; nothum
exiſtere meritò inferemus: ſi longior fuerit
tractatio cum magnitudine vtilitatis com
paretur.

INPRIMIS igitur verbum Dei aptiſsi-
Hebr. 4. mè confertur à D. Paulo cum gladio, qui
pertingat vſque ad diuiſionem animæ ac
ſpiritus, compagum quoq; ac medullarum
ac diſcretor ſit cogitationum, idq́, officiũ
faciat, quod facta ad Petrum vox deſigna-
Acto. 10. bat: Surge Petre, occide & manduca. Sanè
oſtenſum fuerat Petro vas quoddam, ve-
lut linteum magnum, quatuor initijs ſub-
nixum, de cœlo in terram deſcendens, in
quo erant omnia quadrupedia, & ſerpen-
tia terræ, & volatilia cœli. Quibus tanquã
vitam animalem agentibus diuidenda e-
rat ab ijs hoc gladio omnis impietas, iun-
gendiq́; ij erant Petro, & corpus Eccleſiæ
inferendi, eorumq́; prius ſanguis auferen-
dus, nempè vt deſinerent eſſe crudeles, &
Iſaiæ 11. immundi, ſicq́; (vt prædixerat Propheta)
habitaret lupus cum agno, vitulus & vr-
ſus paſcerentur, ſimul requieſcerent catu-
li eorum, & leo quaſi bos comederet pa-
leas, & delectaretur infans ab vbere ſuper
foramine aſpidis, & in cauerna reguli qui
ablactatus fuiſſet manum ſuam mitteret,
hoc eſt, neque amplius (quod ſuperius
dicebamus) eſſet barbarus, & Scytha, Iu-
dæus, & Græcus, ſed gentium vocatio in-
ſigniſſimum Euangelij opus eſſe prode-
retur. Quod certè nunquam ad hæreti-
cos, ſed ad Catholicos tantum pertinuit,
atque adeò nunc pertinet. Narra .n. mihi
obſecro, quaſnam gentes, atque prouinci- Pſeudeuangelici nullas gẽtes ad Chriſtũ cõuertunt.
as, aut Indias veſtro quinto Euangelio ab
anita earum perfidia ſeparaſtis? An non
potius Chriſtianam Eccleſiam omnibus
machinis curaſtis euertere? vt veriſsimè
dixerit Tertullianus: Ipſum opus hæreti- „
corum non de ſuo proprio ædificio venit, „
ſed de veritatis deſtructione: noſtra ſuffo- „
diunt, vt ſua ædificent. Ita fit vt ruinas po- „
tius operentur ſtantium ædificiorum, quã „
extructiones iacentium ruinarum. Hæc „
ille. Tu autem ſi quęras Chytræe, quid ita?
reſpondent ſapientes haud eſſe mirandum
cum Antichriſtus non tam ab eo, quod
ipſe ſit, quàm ab eo cui contrarius ſit ap-
pelletur, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς
ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος, ὁ ἄνομος, ἡ ἀποστα-
σία, τὸ ψεῦδος. hoc eſt: homo ille peccati: fi- 2. Theſſ. 2.
li⁹ ille perditionis: Aduerſarius ille: Iniqu-
us ille: defectio illa: mendacium illud: ſic
verò item à Patriarcha Iacob vocatus
fuerat coluber, & ceraſtes: à Daniele Rex Daniel. 8.
laruatus, & ſtultus, & cui robur ſit dan-
dum contra iuge ſacrificium propter pec-
cata: Et proſternetur (inquit Propheta)
veritas in terra, & faciet, & proſperabi-
tur: A Zacharia verò dicitur idolum, &
paſtor ſtultus: A Chriſto Domino abo-
minatio & deſolatio. A D. Ioanne, men-
dax. A ſancto Irenęo, latro, apoſtata, ho- Irenæ li. 5.
micida, Rex impius, iniuſtus ſine lege. A Hierõ. in 7.
D. Hieronymo, Homo in quod totus c. Danielis.
Satanas habitaturus eſt. Nec porrò, vt eò
redeam vnde digreſſus ſum, hoc ſolum gla Matth. 10.
dij Diuini futurum erat munus, verùm
etiam vt ſepararęt hominem aduerſus pa
trem ſuum, carnem à ſpiritu, & eſſent in Ec
cleſia ij quoque, de quibus per Eſaiam lo- Iſa. 65.
cutus eſt Deus dicens: Dabo eis in domo
mea, & in muris meis locum, & nomen me-
lius à filijs, & filiabus, nomen ſempiternũ
dabo eis, quod nõ peribit. Quæ ſanè verba
cùm ad Eunuchos pertineant, qui ſe caſtra
uerunt propter regnum cœlorum, atque
ad eum hominum ſtatum, qui vel virgini-
tatem, vel caſtitatem vouerunt, nunquam
hæretici, hunc verbi Diuini characterem Hæretici
aſſecuti ſunt. Quamobrem ne ipſum qui- hoſtes cõtinentiæ.
dem verbum Dei habuerunt, aut habent.
Propterea D. Auguſtinus ex eodẽ Prophe- To. 6. de S.
tico Dei verbo vrgebat hæreticos ſui tẽpo- virginit. 25.
ris, plura 22. & ſeq.

» ris, dicens: Quid tergiuerſaris impia cæcitas? quid tergiuerſaris? Quid in tanta ſcripturarum luce tenebras, vnde inſidieris, inquiris? Quid temporalem tantummodo vtilitatem promittis continétibus Sanctis? Nomen æternum dabo eis. Quid ab omni concubitu immunes, & eo quoq; ipſo, quo hinc ſeſe abſtinent, ea quæ ſunt Domini cogitátes, quomodo placeat Domino, ad terrenam commoditatem referre conaris? Nomé æternum dabo eis. Et ſi fortè ipſum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco, nec vnquam deerit Quid quæris amplius? Quid dicis amplius? Aeternum hoc nomen, quicquid illud eſt, ſpadonibus Dei (quod vtique gloriam quandam propriam, excellentemq; ſignificat) non erit commune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadé domo conſtitutis. Nam ideò fortaſsis & Nomen dictum eſt, quòd eos quibus datur diſtinguit à cæteris. Hæc ille.

Li. de Rect. impoſturarum Chytræi.

QVAE cùm ipſe vnà cùm alijs multis ex Diuino verbo tibi antea propoſuiſſem, nec ad ea reſpondere potuiſſes, omnia ſilentio prudétiſsimus inuoluiſti. Sed & diuinú verbú tanquam acutus gladi° ſeparat ab Eccleſia homines (quamobré excommunicatió dicta eſt antiquis igneus gladius) & à corporibus dæmones, atque ab hominibus láguores expellit. Dedit enim Dominus IESVS Apoſtolis, ac deinceps Eccleſię poteſtaté, vt poſſent tradere homines Satanæ, vt ſpiritus ſaluus fieret. Et ſuper ſpiritus immúdos, atque ſuper omnem languoré, vt D. Matthęus inquit. Ac cùm ſuper terrá nullam comperias poteſtatem, quæ ſpiritibus immundis cóparetur, profectò efficitur, vt quod ad Euangelicum negociú ſpectat, ſit etiam data ſuper elementa, ſuper omné naturam, & ſuper cœlos. Et quæ ſolueris in terris (ait Dominus) ſoluta erunt in cœlis. Vt ſi inextricabilibus nodis illigatus ſis, certè facilius & efficacius enſe hoc, quá quo ſolutus eſt Gordij nodus, ſoluendus ſis, ſi ritè & ex animo Eccleſiæ poteſtati à Chriſto traditę te ſubdideris. Quod vtinam aliquádo Chytræe in te ipſo, vel ſanguinis mei profuſioné experiar. Porrò multò maiora miracula ſunt languorú ex animis expulſiones, priuatique cuiuſq; amoris, triſtitiæ, & reliquarum animi perturbationum auulſio, quá fuerit, è corporibus dæmonum effugatio. Quę quidem opera num veſtri verbi miniſtri hactenus fecerint, an verò, ſicut de tuo Luthero proditú eſt, ne claudú quidé equú hactenus ſanauerint, ad conſcientiam ipſam tuam appello. Et certè (vt & iſthuc digrediar) miracula hęc ſemper in Eccleſia Catholica fuere, quéadmodú cú cęteris D. Auguſtinus disertè diſſeruit: Nec ſine ſumma ſapientia Chriſtus Dominus hæc edendi poteſtatem impertijt, cùm per ea hominibus fides eſſet perſuadenda. Quamuis enim oporteat, vt lumine fidei, & ſpiritu ſancto ducantur, qui credunt, vt tamen pulſanti Deo aperiant miracula edenda erant, præſertim cùm oſtium fidei Prouincijs aperitur, vbi non erat, cumque Euangelium propagatur, aut Diuinæ diſpoſitionis ratio ob aliud ad ſuam gloriam requirit.

1. Cor. 5.

Matth. c. x.

Iob. 24.

Matth. 16.

Hæretici nullas ægritudines miraculo curant.

S. Thom. 3. parte q. 41. art. 1.

CVM SECVRI etiam verbum Dei comparatur. Dixit enim præcurſor: Iam ſecuris ad radicem poſita eſt, facite ergò fructus dignos pœnitentiæ; vbi per ſecurim vtcunque aliter exponi locus ille poteſt, non ineptè tamen verbum Dei intelligitur. Atqui arbori comparatur in Diuinis litteris homo, cuius duæ radices cùm ſint, intellectus, & voluntas, hæc potiſsima radix eſt. Radicem autem ſurſum habet homo, plantæ deorſum, vt quemadmodum hæ ex terra, ſic nos, è cœlo noſtrarum actionum principium haurimus. Et verò Philoſophi cùm dixiſſent accipere à tellure τὴν τροφὴν κατειργασμένην τὰ φυτά; addiderunt in radice perfici τὴν πέψιν, ὥσπερ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῶν ζώων, hoc eſt, concoctionem, ſicut in animalium ventre. Ad hanc igitur noſtram radicem verbum Dei admouetur, & tanquam cibus vt concoquatur, & ſicut valida ſecuris, vt quod gladius anceps facit penetrando, hoc illa faciat abſcindendo. Sic cùm ſcriptum eſt: Vox Domini in virtute, & Deus Maieſtatis intonuit, Dominus ſuper aquas multas: vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia: poſtea fuſius eius vis exponitur, cùm ſubdit Pſaltes, vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Lybani: vox Domini intercidentis flammam ignis, vox Domini concutiens deſertum, & commouebit Dominus deſertum Cades. Vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit condenſa, & in templo eius omnes dicent gloriam. Et quæ ſequuntur. Huc quoque illud Dei ad Ieremiam: Ecce dedi verba mea in ore tuo: Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & Regna, vt euellas & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes. Ac denique illud. Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt, omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Et ſanè comminatio venturæ iræ, & prædicatio pœnitentiæ, voluntatem hominis excutiunt, atque à veteris hominis via remouent, & vitia cóntinéter amputant, vixq; fieri poteſt, vt ſi qs verbú Dei Catholicú attentè audiat, vitam

Matth. 3.

Ariſt. de partib. animal.

Pſalm. 28.

Ierem. 1.

Ioann. 15.

non corrigat. Id quod Euãgelij dilucidiſſima nota eſt: ſic enim volũtas (quam non ſine cauſſa Philoſophi noſtrarum actionum dominam vocarunt) non extrinſecus per puluillos omni cubito ſuppoſitos, neque per homines prurientes auribus, ſed per veritatem aptiſsimè curatur. Inde autem dominus Ieſus tam accuratè ſanandos ſciſcitabatur, nũ vellent ſanati, nũ vellent credere, noſq; omnes docuit, vt ſine intermiſsiõe oraremus, fiat volũtas tua, & vt abnegaremus noſmetipſos, & mortificarem' mẽbra noſtra, quæ ſunt ſuper terram: vt ſanè hinc intelligi maximè poſsit, verbo Dei iam Chriſtianis excellẽtiorem, quàm quæ antea fuerat, viã oſtendi, neque verò tantum exterioris hominis cultum, aut iuſtitias carnis, (quamuis & ille vtilis eſt, & hæ ſuo tempore neceſſariæ fuerant) ſed interiorem illum hominem in primis proponi, in quo libentiſsimè pedem, & ſedem ſuam figere ſolet benigniſsimus Ieſus: Quoniam & eius delitiæ ſunt eſſe cum filijs hominum: & voluntas nunquam meliori marito nubere poteſt, quàm cùm Deo adhærens, & facta vnus ſpiritus cum eo, verè dicere poteſt, Dilectus meus mihi, & ego illi. Quamobrem hinc fit, non eſſe Dei verbum apud eós, qui cùm imputatam iuſtitiam fateantur, inhærentem tollunt, cumque nouam vitam prædicant, fructuum dignorum pœnitentiæ operationem auertunt, ſecurimque adeò neſcio quò magis, quàm a dradicem arboris, id eſt, ad hominis voluntatem admouent.

Hebr. 9.

Cant. 2.

Verbũ hæreticorũ nõ eſt ſecuris ad radicem poſita.

Luc. 8.

SEMINI quoque ſimile eſſe in diuinis literis verbum Dei dicitur, Itaque & vim habet gignendi ſibi ſimile, eademq; natura, & iiſdem qualitatibus: Ac quem terræ ſuccum exugit, hunc in ſe tranſmutat, & auget. In quo mirabile pietatis myſterium panditur. Quemadmodum enim per verbum Dei increatum omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt: Ac per verbum Dei incarnatum omnes homines ſanctificantur, & iuſtificãtur: ſic per verbum Dei Euangelizatum, & Sacramentis adhibitum poteſtas nobis datur filios Dei fieri. Nam renati ſumus (inquit D. Petrus) ex ſemine incorruptibili per verbum Dei. Quod ſi identidem in nobis iaciatur, atque à nobis auidè ſuſceptũ, & quaſi conceptũ cuſtodiatur, quis nõ ſtatim ſentiat veriſsimum eſſe, quod dixit Euangeliſta, veritatem & gratiam in nobis eſſe factam per Chriſtũ? Quis (inquam) non intelligat, verbũ Dei, & ſapientiſsimè vocatum eſſe Euangelium Regni, quippè quo ad cœlum nobis complanatum eſt iter: Et dici ſemen ſuum, hoc eſt Chriſti, non autem alienum: non adulterinum, quale mũdanum, Ethnicum, hæreticum?

1. Pet. 1.

ENIMVERÒ, quoniam huic ſemini tanta vis ineſt, propterea exerat ſeſe foras neceſſe eſt, atque emittat truncum, ac ramos altè, lateque pandat, fructuſque edat, in quibus ſemen, vimque eandem, vnde ipſum olim editum fuerat, concludat. Sic igitur Diuinum verbum facit, vt lux noſtra luceat corã hominib', vt videãt bona Chriſtianorum opera, & glorificent DEVM: vt rectà, atque in ſublimè tendamus per vnam fidem, & ſpem vocationis noſtræ, vt virtutum ſemitam teramus: neque verò in circuitu (ſicut impij) ambulemus, aut omni vento doctrinæ, vt ſemper hæreticis accidit, circumferamur: Nec denique ad ſiniſtram, aut dexteram declinemus: Nam & propterea Dominus grano ſinapis (non autem granis) ad deſignãdam fidei vnitatem, verbum DEI ſimile eſſe dixit, quod quidem (inquit) minimum eſt in omnibus ſeminibus: at cùm creuerit maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniant, & habitent in ramis eius. Quæris cur? Reſpondet Magnetes antiquiſsimus auctor Græcus. Sinape enim cùm calidiſsimum ſit, purgat cerebri ſordes, & familiaribus cibis adhibitum pituitam, atque humores mali ſucci craſsitudinem ſcindit. Similis igitur eſt (inquit) ratio verbi Dei, purgat humores intemperantię, reprimit licentiam, & ardorem viuendi ſine ordine, educit amplitudinem peccatorum, curat hominem, mordens reprehenſione, ſecans doctrina, caleſaciens compaſsione, excitans cogitatione: ſeminatur in mundo, & profert fructum ſupramundanum: ſeminatur in terra, & terrenos ſubducit ad ſanctitatem. Hæc Magnetes. Quæ veriſsimè Catholicorum Euangelio competunt, cum hęretico nõ cohęrent. At qui illa? quòd granum ſinapis ſit minimum omnibus oleribus quòd tantopere creſcat, quòd volucres in ramis eius conquieſcant? ſanè, quoniam humilitas, paupertas, obedientia, caſtitas, mortificatio, ſunt prædicationis Euangelicę ipſiſsima inſignia. Etenim Chriſtus, Beatiſsima Virgo, Apoſtoli, Martyres, & plurimi alij, quid aliud vita, moribus, miraculis, Euangelio docuerunt? Verùm qui turgido corde, ac proinde inflatis buccis ſeipſos venditant tanquam quoſdã magnos, à ſeq; ipſis mittuntur, quiue dicũt labia noſtra à nobis ſunt, & à nobis verbũ DEI, non item ab Eccleſia Chriſtiana proceſsit: Qui itẽ Maieſtatem, & Dominationẽ ſpreuerunt, atq; obedientię, & paupertatis ac caſtitatis iugum excuſſere, vide mihi an aliquid vnquã ediderunt, in quo vel populi tuta conſciẽtia & ſtabili fide: vel volucres cœli, hoc eſt, contemplationi, & ſcien-

Matth. 5.
Ephes. 4.

Matth. 13.

Magnetes ad Theoſtenem in Apologia p Euangelio.

Inanitas verbi hæreticorũ oſtẽditur.

Pſalm. 11.
Epiſt. Iudę.

ſcientiæ magis dediti conquieſcerent? Et quidem alibi In Euangelio legimus, vbi erit corpus, ibi congregabuntur aquilæ. [Matth. 24.] Et Apoſtolus ait, facti ſumus ſpectaculum, mundo, Angelis, & hominibus. [1. Cor. 4. Vide Hieron. & Hilar. in commentarijs.] At tu mihi iterum, quæſo, quaſnam è veſtris nidis excluſas vnquam aquilas oſtendes, quæ vnanimes ad corpus Chriſti myſticum, quæ eſt Eccleſia, conuolauerint? ſanè coruos ad cadauera volantes, & crocitantes, hoc eſt, qui perpetuò blaſphemāt Synodus, Eccleſiam, Sanctos, & tabernaculum Dei, audimus & cernimus. Aliud non certè. Cùm verō Apoſtoli, Martyres, & alij facti ſint prius vt ſtercora, vt mundi peripſema, vt paruuli, vt minimi, mirum non eſt, ſi firmum verbū Dei ſtat, (cognouit enim Dominus qui ſunt eius) [2. Timo. 2.] ac propterea ij erupe rint tanquam ſolidiſsimi rami, quorum firmitate nixi, & vmbra tecti maiores noſtri ſteterunt, & nos, ſumma cum pace religionis, eorum veſtigijs fidenter inſiſtimus. Sed optimè D. Ambroſ. qui sic loquitur; [Sermon. 2. in feſto S. Laurentij.] Nam ſicut, ſinapis granum quum ſumimus, vultu contriſtamur, fronte contrahimur, ad lachrymas permouemur, & ipſam ſalubritatē corporis noſtri cum quodam fletu auſteritatis accipimus: Illinc enim nos amaritudo exaſperat, acrimonia penetrat, hinc calor ignei ſaporis accendit, & toto perturbati corpore tunc magis ſani efficimur, quum amplius deploramus; Ita ergo & quum fidei Chriſtianæ mandata percipimus, contriſtamur animo, affligimur corpore, ad lachrymas permouemur, & ipſam ſalutem noſtram cum quodam fletu, ac mœrore conſequimur. Inde enim nos ieiunia exaſperant, illinc peccatorum conſcientia macerat. Hinc patrimonij iactura perturbat, & toto contriſtati habitu, magis ſalutem conſequimur, ſi amplius defleamus, ſecundum quod ait Dominus: [Ioan. 16. d.] Vos plorabitis, & flebitis, ſeculum autem gaudebit. Sicut autem cùm ſinapi caput fortè curandùm eſt, iubemur capillos demere, impedimenta cutis vniuerſa deponere, vt nudo corpori perfectiꝰ medicina perueniat: ita & cùm anima per fidem curāda eſt, præcipimur à nobis ſubſtantiam auferre ſeculi, impedimenta auri, argentique deponere, vt & nudæ, & ſoli animæ congruentius ſpiritalis medicina conueniat. Quiſquis enim rebus mundi, & diuitijs ſeculi obuolutus eſt, huic fidei medicina non proderit. Ergo quod ſuccus ſinapis in corpore, hoc fides Chriſtiana operatur in anima. Sed quoniam in eadem Dominica ſententia ſcriptum eſt: quod acceptum homo miſit in hortum ſuum, & creuit, & factum eſt arbor, & c. [Marci 4.] diligentius requiramus quis iſte ſit, cui hæc cuncta conueniant. Arbitror hoc ipſi Chriſto Domino dici, & rectius comparari, qui naſcendo in homine humiliatus, vt granum eſt, aſcendendo ad cælum, exaltatus vt arbor eſt: granum planè eſt Chriſtus, dum patitur, arbor eſt dum reſurgit. [Granum Chriſtus. Arbor Chriſtus.] Granum, inquam, eſt, cùm famis eſuriem ſuſtinet: arbor eſt, cùm quinque millia virorum, quinque panibus ſaturat. Ibi ſterilitatem humana conditione patitur, hic ſatietatem propria diuinitate largitur. Granum autem dixerim Dominum, cùm cæditur, cùm contemnitur, cùm increpatur: arborem autem cùm cæcos illuminat, mortuos reſuſcitat. Ramos autem huius arboris ſi requiras, inuenies. Ramus eſt Petrus, ramus eſt Paulus, rami ſunt omnes Apoſtoli, vel martyres Saluatoris, ad quos ſi quis ſe fortiter tenere voluerit, fluctibus ſeculi minimè mergetur, [Rami Apoſtoli, Martyres, &c.] quin potius ſub vmbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem, ſecuruſque de diabolicæ tempeſtatis procella erit, & de die iudicij exurentis Incendio.

Fermento prætérea confertur verbum Dei. Nam etſi ea voce humana doctrina & Phariſæorum mores interdum notantur, quamobrem etiam, vt à ſacrificijs fermentum abijceretur, in veteri teſtamento cauebatur. Eadem tamen voce ipſum etiam verbum Dei, ſcripturarum intelligentia, dilectio, & ipſe Dominus Ieſus deſignatur.
Illud ſanè fermentum (inquit Origenes) »
non vult eſſe in anima Deus, & tale »
fermētum niſi abiecerimus de domo ani- »
mæ noſtræ, meritò exterminabimur. Sed »
ne contemnas etiāſi paruam videris intra »
te fermētari malitiā, quia modicū fermēti »
totā maſſam corrūpit. Et ideò neq; de par- »
uo peccato negligas, quoniā ex vno pecca- »
to generatur & aliud: ſicut. n. iuſtitia, gene »
ratur iuſtitia, & ex caſtitate caſtitas, ita & q »
ſemel intra ſe, licet paruū malitiæ repoſu- »
erit fermentum, quotidiè ſemetipſo ne- »
quior efficitur, ac deterior. Et ideo ſi vis »
agere azimorum feſtiuitatem cum Deo, »
nec paruum quidem malitiæ fermentum »
reſidere patiaris. Hæc Origenes: longè ſecus Diuina monita excipiens, quàm Lutherus, qui & omnia peccata eſſe præter fidem commētus eſt, & ſedulam iſtam legis Chriſtianæ obſeruandę curam deſpexit.

Iam ad rem quod propius attinet: cùm fermentum ita dictum ſit, quod feruendo creſcat, fiatque à farina, quæ ſubigitur, antequam addatur ſal: qui eius naturam & vim nouerit, verbi Diuini vim facilè agnoſcet. Vt enim modicum fermentum totam maſſam (vt ait is ipſe Magnetes quem ſupra citauimus) firmat, modificat, maturat, & (quod in vita præcipuum eſt (ad vi-

ctum, panem perficit, panis enim fermenti expers inſuauis eſt ad guſtandum, & ad alendum incommodus: ſic verbum Dei vitam hominum immoderatam, effuſam, & ordine carentem continet, & quodammodo fermentat reducens ad proprium ordinem. Quòd certè abeſſe ab hæretica doctrina liquidiſsimè cernitur. Ecqua enim conſtantia, ordo, lex, moderatio, vitæ hominis perturbatæ, ac diſſolutæ, & inconſtanti poteſt inde peti? Quòd ſi amaro zelo, contentione, mutabilitate omnia inter hæreticos feruere, & intumeſcere, (ac quidem in rebus fidei) intelligis, an non amabo fermentum minimè Euangelicum agnoſcis? Præterea cùm fermentum (ait Diuus Ambroſius) ſit magnitudine paruum, ſpecie ſimplex, natura commune, tantam tamen fortitudinem intrinſecus gerit, vt cùm reconditum fuerit in farina, hoc totam maſſam faciat eſſe, quod ipſum eſt, & ita ſemper vniuerſum cumulum aſperſionis ſuæ vigore diffundit, vt omnem ipſam magnitudinem pollinis faciat fermentum, ac ſic res ipſa fortitudine ſua molem proprij vigoris acquirit. Inde verò eſt (quemadmodum paulò fuſiùs poſtea differemus,) vt firmiſsima fuerint progreſſuſque magnos fecerint, quæcunque hoc fermentum perceperunt. Hoc autem contigit Apoſtolis, hoc ijs quicunque in Germaniam, & aliò Euangelium primi importarunt. Et prudentiſsimè (inquit Diuus Chryſoſtomus) ex natura rerum imagines Dominus conduxit, vt oſtendat ſicut illa, natura duce, impoſsibile eſt non fieri, pariter hæc quoque naturæ Domino concedente, neceſſariò fient. Non igitur opponetis (inquit ad Apoſtolos) & quid poterimus ad tantam duodecim homines multitudinem? Id enim ipſum maximè virtutis veſtræ ſplendorem oſtendet, quòd multitudini orbis immixti non confundemini. Nam & fermentum cùm farinæ appropinquauerit, non ſolùm appoſitum, ſed immixtum, penitùs totam maſſam fermentat. Propterea non dixit, appoſuit, ſed abſcondit. Si igitur & vos cùm vniti atque commixti impugnationibus fueritis, tunc trophæa conſequemini, & quemadmodum fermentum in farina ſubuerſum non deperditur, ſed in naturam ſuam farinam tranſmutat, pariter in prædicatione Euangelij fiet. Nolite igitur timere ſi magna pericula futura prædixi. Non enim extinguetur fulgor veſter, ſed omnia ſuperabit. Ac paulò poſt. Magna enim eſt prædicationis virtus, & quod ſemel fermentatum eſt, fermentum rurſus ad reliqua efficitur. Hactenus Chryſoſtomus.

Sermo. 5.

Chryſoſt. hom. 47. in Matth.

Plvviae Et Imbri confertur. Inclamat enim Diuinus Legiſlator: Audite cæli quæ loquor, audiat terra verba oris mei, concreſcat in pluuiam doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper gramina. Prædicit quoque Eſaias. Quomodo deſcendit imber, & nix de cælo, & illuc vltrà non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti: ſic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his, ad quæ miſi illud. Itaque & addit, omnes ſitientes venite ad aquas. Et Iob dicebat, expectabant me ſicut pluuiam, & os ſuum aperiebant, quaſi ad imbrem ſerotinum. Atque vt breue faciam, ſicut plena eſt Diuina ſcriptura his ſimilitudinibus, ſic (inquit Eccleſiaſtes) fons ſapientiæ eſt verbum Dei. At verò adhuc vim & vehementiam eius futuram potiſſimum Euangelij tempore Spiritus ſanctus oſtendit, tum quòd, ſi quis biberit ex hac aqua, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam, tum ex eo quod D. Gregorius Magnus moraliter affert. Quis dedit (inquit Iob) vehementiſsimo imbri curſum? Ecquis eſt pluuiæ pater, vel quis genuit ſtillas roris? Imber igitur (ait Gregorius) fortitudinis Dei, eſt prædicatio Diuinitatis. Nam imber infirmitatis, eſt prædicatio eius incarnationis de qua per Paulum dicitur. Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Et rurſum. Si crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. Sic autem (ait) ſancti viri humanitatis eius infirma prædicant, vt auditorum ſuorum cordibus etiam Diuinitatis fortia infundant. Audiamus per tonitruum imbris imbrem fortitudinis. In principio erat verbum, & verbum erat apud Devm, & Devs erat verbum. Audiamus etiam imbrem infirmitatis. Verbum caro factum eſt. Audiamus imbrem fortitudinis. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum eſt in ipſo vita erat. Audiamus etiam imbrem infirmitatis: In propria venit, & ſui eum non receperunt.

Deut. 32.

Eſaiæ 55.

Eſaiæ 55.

Iob 29.

Eccleſ. 7.

Greg. l. 27. Moral.

Iob 38.

Sic igitur quicunque de Domino prædicarunt, vt eius Diuinitatem aut negarēt, aut quaſi imminuerēt, vel diuiderent, quemadmodum Lutheranos, & Caluinianos feciſſe compertiſsimum erit, vel prorſus eam tollerent, ſicut Samoſateni, & noui Ariani faciunt, hi ſunt qui verbum Dei non annunciarunt, de quibus meritò dixit Apoſtolus, ſubintroierunt quidam homines (qui olim præſcripti ſunt in hoc iudicium)

Lutheranorum & Caluin. verbū imbris proprietates cùm non habeat, verbum Dei nequaquā eſt.

dicium) implj:·Dei noſtri gratiam tranſ-
ferentes in luxuriam, & ſolum Domina-
Epiſt. Iudæ torem,& Dominum noſtrum Ieſum Chri
ſtum negantes, &cet. nubes ſine aqua,
quæ à ventis circumferuntur, arbores au-
tumnales,infructuoſæ,bis mortuæ, eradi-
catæ,fluctus feri maris, & quæ ſequuntur:
Gregorius Magnus. Atqui Pontifex ille ſanctiſsimus verba Ie-
remię exponens:Nunquid ſunt in ſculptili
„ bus gentium qui pluant, aut cœli poſſunt
„ dare imbres? Dicamus(inquit) hoc & con-
„ tra hæreticos, qui pluuiam doctrinarum
„ tribuere non poſſunt. Et cùm ſe cœlos eſſe
„ promittant, & de ſe ſcriptum glorientur,
„ cœli enarrant gloriam Dei, tamen imbres
„ non poſſunt dare doctrinæ. Et ſapienter
Inquit Cyrillus de iſtis, qui ſpecie Euan-
gelij ad curſum Diuini verbi præcidendū,
abutebantur. Cùm pluit, aut ningit, nemo
poteſt prohibere, quin propoſitum eius,
qui facit vt pluat & ningat, ad effectū per-
ducatur. Propoſitum enim eſt vt terra fru-
ges ferat,& agricolæ cibo,& ſemine abun-
dent, ſic nemo poteſt facere, vt ceſſet ver-
bum Dei. Non poteſt (inquam) vt dixit
Act. 5. Gamaliel legis doctor de verbo quod A-
poſtoli prædicabant, conſilium Dei, aut
opus diſſolui.

Verbū Lutheranorū non pluuia ſed grando IAM igitur Chytręe circumſpice, quid
Lutheranarum frugum ex tanta illa plu-
uia veſtra,& Irrigatione Euangelica vobis
pollicebamini, & vide grandone an ros
fuerit, quo populos aſperſiſtis, aut potius
intereniſtis. Neque enim tam cito Luthe-
ri ſemen iactum fuit in terram, quin cœ-
lum quaſi æneum factū, nec matutinam,
neque ſerotinam pluuiam in veſtris regio-
nibus pluerit amplius. Vbi enim Epiſco-
pi, vbi Sacerdotes, vbi doctrina Patrum, v-
bi Academiæ quæ antea florebant? Ac tan-
quam ex Aegyptijs plagis, & ex puluere
iſto (in quo vos pręclarè videlicet exer-
cuiſtis) eruperunt Cyniphes,& ranæ,& a-
qua in ſanguinem verſa eſt. Non animabus
in purgatorio peperciſtis, non Pōtificibus,
non Principibus, nō Eccleſiæ vniuerſæ, nō
ſanctis in cœlo, coaxantes ſcilicet interim
cum veſtro illo INTERIM impunè è ve-
ſtris iſtis paludibus, quas vel ipſi Turcæ ſo
lo ductu naturę exhorrent, bella verò re-
bellium aduerſus legitimos Principes
iſthinc extitere, vt ſi eos conatus obedien-
tiæ Chriſtianæ adiunxiſſetis, iam diu eſt,
cùm quidquid Turcicarum eſt virium, &
armorum, prorſus retuſum, & in vomeres
verſum fuiſſet. Præterquam quod iſtud
veſtrum ſemen areſcente terra non creuit,
vt faceret fructum triceſimum, ſexageſi-
mum, centeſimum, ſed bonum triticum,
vnde varij illi & vberes continentiæ fru-
ctus edebantur, in Zizaniam vertere cura-
uit, nec quantacunq; diligentia Principū,
vel Eccleſiæ, ac Synodi generalis cura
Chriſtianus orbis in hoc incubuit, vt ſapi-
entia & doctrina rectiſsima imbueremini,
effici potuit, vt aliud ex vobis enaſceretur,
quàm quod de terra inquit Apoſtolus, quę Hebr. 6.
ſępe venientem ſuper ſe bibens imbrē, cùm
proferat ſpinas, ac tribulos reproba eſt, &
maledicto proxima, cuius conſummatio
in combuſtionem. Quin verò quidquid
eiuſmodi è veſtro ſemine erupit, cùm ilico
pugnātes inter ſe, ac immaturos fructus tu
lerit, neq; vna ex radice prodijſſe, neq; ex eo
dem foramine manaſſe, quod amaram &
dulcem aquam emittere nequit, nec pro-
pterea fuiſſe bonum ſemen, non granum
ſinapis, non fermentū, neque cœleſtem plu
uiam, hoc eſt non Dei eloquium, aut ver-
bum apertiſsimè oſtendit.

Cum MARGARITA identidem com-
paratur verbū Diuinum. Vna enim pretio
ſa margarita, vna eſt veritas (ait Theophy-
lactus) quæ ſcilicet Chriſtus eſt: Ea cùm in
concha naſcatur, quæ ſe aperit tēpore ful-
goris, ac deinde iterum ſe claudit, concipi-
tur tùm ex fulgore Spiritus ſancti. At ſicut
ſępe margaritam tenens in manu, ipſe ſcit
quantas diuitias poſsidet, alij autem igno-
rant: ita & prædicatio in obſcuris & perfe-
ctis, abſcondita eſt. Sed & bonæ margaritę
(inquit Albertus Magnus) colore, natura, Albert⁹ Magnus in Matth.
effectu dignoſcūtur. Colore meliores ſunt,
quæ ſplendorem aluminis pluuioſi exhi-
bent. qui ſplendor eſt argenti, cui ſuperna-
tat tenuiſsimus fumus hyacinthinus, ſplen
dor autem argenti eſt, ſicut ſi clarè lucens
penetret aquam limpidam. Et ſic color bo
næ margaritæ accedit ad perſpicuitatem
aquę limpidę. Hæc ſi ſpiritualiter expēda Sap. 8.
mus, lux ſapientiam ſignificat, aqua mun- Ezech. 36.
diciem. Sed & notandum eſt, quod oſtrea,
& conchylia, quæ margaritas portant hoc
inter cætera animalia propriū habēt, quod
nunquam cocunt, ſeu per commixtionem
generant: Sed potius ex lumine lunę, quod
conceptum in humido viſcoſo ſucco for-
mat, & colorat, margaritam. Fum⁹ autem
hyacinthinus deſuper natans vapor cœle-
ſtis eſt in mente. Quæ ſurſum ſunt quæri-
te (inquit Apoſtolus) Natura autem marga Coloſſ. 3.
ritę cauſsā habet in cœlo efficientē (vt di-
ximus) lumē ſcilicet lunæ. In humido roſ-
cido, qui manè ex ripa maris colligitur, ha
bet materiam ſeminalē. In conchylijs au-
tem habet quaſi matricem, & ita in anima
li mundiſsimo, & caſtiſsimo naturalē ſor-
titur ſuę ſubſtantiæ virtutem. Splendor
cœleſtis in Sanctorum mentibus, illorum
nimirum, qui doctrinam nobis ſanam,
& veram profuderunt, illuminatio eſt, 2. Petr. 1.
qua Spiritu ſancto inſpirati locuti

Eſai.ca.45. & 26.

ſunt ſancti Dei homines. Humor roſcidus, gratia eſt. Ros lucis ros tuus. Et rorate cæli deſuper, dicit Propheta. Durantur margaritæ in conchis marinis per patientiam: perſeuerat autem doctrina veritatis inter tot tempeſtates huius ſeculi, & aduerſas ſectas.

Deut.33.

Inundationes maris (habet ſcriptura) quaſi lac ſugens theſauros occultiſsimos arenarum. Sunt autem theſauri arenarum margaritæ, quæ inter arenas latent. In conchis autem formantur, & nutriuntur: ſiquidem veritatis doctrina de figuris & ænigmatibus elicit veritatem (vt ſcripſit

1.Cor. 13.

Paulus) videmus nunc per ſpeculum in ænigmate. Rotunda figura perfectionem notat. Hæc atque multò plura tum ille, tum alij excellentes viri de margarita, & gemmis locuti ſunt: quæ omnia ad Dei gloriam, & ſapientiam manifeſtandam ſapientiſsimè aptarunt. Mirandum vt non ſit, ſi plurimi percepto bono Dei verbo, tanquam boni negociatores, omnia reputarunt vt ſtercora, cuncta vendiderunt, vt darent pauperibus, Mundo valedixerunt, per calcatum perrexerũt patrem, vt iſtam margaritam emerent.

Lutherani margaritas non quærunt.

Da ergo mihi Chytræe vnum è veſtris Euangelicis, qui ad eremos, qui ad cœnobia, ad virtutum videlicet Chriſtianarum ſcholas, confugerint, vt totam vitam paludati cilicijs, ieiunijs

B. Edmundus Campianus in Rationib' redditis Academicis Angliæ.

paſti (vt quidam è noſtris Martyribus aptiſsimè dixit) in lege Domini meditarentur dies ac noctes. Id quod etiam tenellæ virgines efficere potuerunt, quia non vitro veſtro, & auro improbo, ſed iſta margarita, & puriſsimis gemmis verbi Dei ſeſe ornarunt. Audi ergo Marcion (inquit D. Hieronymus) Audi Manichæe, bonæ margaritæ ſunt lex & Prophetæ, & notitia veteris Teſtamenti. Nos autem veſtris dicere poſſumus. Audi Luthere, Audi Caluine, bonæ margaritæ ſunt nouum Teſtamentum, non diminutum, non decurtatum, non falſatum: bonæ gemmæ Sacramenta, & Chriſtus verax, & verus in Euchariſtia, quæúe alia impiè ab ijs negantur. Quæ certè niſi poſsideatis, mirandum non eſt, cùm Dominus iuſſerit ne mitte-

Matth. 7.

rẽtur ante porcos margaritæ, aut ſanctum daretur canibus. In quo præcepto (ait D. Auguſtinus) diligenter quærendum eſt,

Li.2.de Ser. in monte Sanctum.

quid ſanctum ſit, quid margaritæ, quid canes, quid porci. Sanctum eſt, quod violare atque corrumpere nefas eſt, cuius vtique ſceleris conatus, & voluntas tenetur rea, quamuis illud ſanctum natura inuiolabile, atque incorruptibile maneat. Mar-

Margaritę.

garitæ autem, quæcunque ſpiritualia magna æſtimanda ſunt, quæ in abdito latent, tanquam de profundo eruuntur, & allegoriarum integumentis, quaſi apertis conchis inueniuntur. Licet itaque intelligere, quòd vna eademq; res & ſanctum & margarita dici poſsit: ſed ſanctum ex eo, quod nõ debet corrumpi, margarita ex eo, quod non debet contemni. Conatur autem vnuſquiſque corrumpere, quod non vult eſſe integrum, contemnit verò, quod vile ducit, & quaſi infra ſe exiſtimat eſſe, & ideò calcari dicitur, quidquid contemnitur. Quapropter canes, quoniam exiliunt ad dilacerandum, quod autem dilacerant integrum eſſe non ſinunt: Nolite (inquit)

Matth. 7.

ſanctum dare canibus, quia etſi dilacerari, & corrumpi nõ poteſt, & manet integrum, atque inuiolabile, Illi autem qui vellent, cogitandum eſt, quod acriter atque inimiciſsimè reſiſtunt, & quantum in ipſis eſt (ſi fieri poſsit) conantur perimere veri-

Canes veritatis oppugnatores.

tatem. Porci verò, quamuis non ita vt canes morſu appetant, paſsim tamen calcando inquinant. Canes ergo pro oppugnatoribus veritatis, porcos verò pro contemptoribus non incongruè accipimus.

Porci veritatis contẽptores.

Quod autem ait: Conuerſi dirumpant vos, non ait ipſas margaritas dirumpant. Illas enim conculcant, etiam cùm conuertuntur, vt adhuc aliquid audiant, dirumpunt autem eum, à quo iam miſſas margaritas conculcauerunt. Non enim facilè inuenires quod gratum ei eſſe poſsit, qui margaritas conculcauerit, id eſt, cum magno labore diuina inuenta contempſerit. Qui autem tales docent, quomodo non dirumpantur indignando, & ſtomachando, non video. Vtrumque autem animal immundum eſt, & canis & porcus. Cauendum eſt ergo ne quid aperiatur ei, qui non capit. Melius enim quærit quod clauſum eſt, quàm id quòd apertum eſt, aut infeſtat, aut negligit. Neque verò alia cauſſa reperitur, cur ea, quæ manifeſta & magna ſunt non accipiantur præter odium, & contemptum, quorum propter vnum canes, propter alterum porci nominati ſunt. Sic Auguſtinus. Et hęc etiam an ſectarijs huius temporis quadrent, ipſa res loquitur. Vniuerſus orbis Chriſtianus pridem agnouit: conſcientia veſtros iam arguit. Margaritam enim, ſiquidem verbum Dei conculcarunt. Dolo enim malo quæſitum ſtatim fœdè violarunt, multas eius partes reijciendo, alias reddendo mancas atque mutilas, verſionibus innumeris deprauarunt, peruerſis interpretationibus corruperunt, vt antea oſtendi, ad eius interpretationem quoſuis ex plebe receperunt cerdones, lanios, coquos, ſingulos proprijs

Lutherani conculcant verbũ Dei.

imbutos hæreſibus & opinionibus, denique errores & hæreſes veteres eodem dolo aſtruere conantur, vt ex Atheiſmis quos infra commemorabo, atque alijs

patebit

liquidò. An horum verbum margaritæ meretur nomen, an potius qui tali verbo vtuntur, verbum illud Dei γνήσιον, vt porci margaritas, conculcant? Iudex eſto lector.

Igni Et Lumini aſsimiliatur. Vox enim Dei ex medio ignis ad Moyſem eſt facta: Cùm flamma (inquit Philo) in vocem auribus vſitatam conformaretur, ac ſuper ſingulos Apoſtolos (ait Diuus Lucas) edito prius de cœlo ſonitu ſpiritus vehementis apparuerunt diſpertitæ linguæ tanquam ignis. Præterea Diuina propemodum eſt natura ignis, qui ſibi aſsimilet omnia, cuncta in ſe tranſmutet. Quæ vis, licet (vt vir quidam doctus eleganter ſcripſit) in alijs quoque elementis pateat, in aere tamen & aqua eſt parcior, in terra obſcurior.

Philo. in Decalogum.

Lucæ. 2.

Cæſar Scaliger contra Cardanum

Ignis quæ ſit vis.

Ac cùm elementis omnibus commune ſit, vt ſuas promoueant formas, vbi validiora ſunt ijs, quæ ab ijs patiuntur, hoc ignis validiſsimè omnium efficit. Cùm verò vnicuique enti inſita ſit appetitio infinitatis, atque æternitatis, propter quam in animalibus per generationem, in elementis per tráſmutationem fit formarum propagatio, id in igne, ac lumine manifeſtiſsimum eſt: Quare ignis vt Princeps atque arbiter elementorum auget imperium ſuum perpetuo dominatu, ſegregans & congregans, & ſibi aſciſcens quantum poteſt: quæ ſuæ ditioni attributa ſecum auehat, abiens ad ſedem ſuam, Ita iuſtus Rex ſuum cuique reddit, herciſcens familias, & finium regundorum iniẽs rationem: prudens œconomus ſibi quantum ſatis eſt, ſumit Ergo ex ligno, terræ cineres, aquæ humorem, aeri halitum diſtribuit, ſibi quod vulgi oculos fallit, animos haud latet ſapientum, ſumit, ac ſeruat. Vnde Græci eum δραστήριον, δυνατὸν, διακριτικὸν ὀξυπόρον, ταχυκίνητον, ἀμερῆς, ἀμείωτον, ἀπροσδεῆς, μονοειδῆ, διαμένοντα, alijſque tanquam epithetis ornârunt. Quæ quidem ſuo libro de dogmaticis characteribus non minus Catholicè, quàm ingenioſè & doctè Turrianus noſter ante aliquot annos eſt perſecutus. Officium verò luminis eſt tenebras, caliginesque diſpellere, præbere leuitatem ac motum, reſque ſurſum attollere.

Luminis quæ vis.

,, Eadem & euidentis imaginis ratione (inquit diuine Dionyſius) lumen quoque congregat, & conuertit ad ſeipſum omnia quæ vident, quæ mouentur, quæ caleſaciunt, quæue omnino ab eius radijs continentur. Quapropter ſol Græcè ἥλιος appellatur, quod congregabilia reddat, omnia ὅτι πάντα ἀολλὰ ποιεῖ cóciliet que diſperſa. Sic omnia ſolem ſenſibilia concupiſcunt: videlicet videre aut moueri, & illuminari, atque calefieri, & omninò ab ipſo lumine contineri deſiderât. Neq; verò (addit ille) ita loquar, quod antiquorum opinionem ſequar, putantium ſolem eſſe Deum, & opificem vniuerſi, & idcirco patentem hunc oculis mundum ratione propria gubernare: verùm hæc ideo dixi: quoniam inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea quæ ſacta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus, atque Diuinitas. Hęc ille.

Dionyſ. de Diuinis nó.

At is qui Paraphraſin in eundem conſcripſit: Res nulla (inquit) magis, quàm lumen refert naturam boni. Primò quidem lumen in genere ſenſibili puriſsimum, eminentiſsimumque apparet. Secundò, facillimè omnium, & ampliſsimè, momentoque dilatatur. Tertiò: innoxium occurrit omnibus, atque penetrat, & leuiſsimum, atque blandiſſimum. Quartò: calorem ſecum fert almum, omnia ſouentem, & generantem, atque mouentem. Quintò: dum adeſt ineſtque cunctis: à nullo inficitur, nulli miſcetur: ſimiliter ipſum bonum totum rerum ordinem ſupereminet: ampliſſimê dilatatur: mulcet & allicit omnia: nihil cogit: amorem quaſi calorem habet vbique comitem: quo ſingula paſsim ineſcantur: bonumque libenter aſciſcunt: vbique penetralibus præſentiſsimum, commercium cum rebus nullum habet. Denique ſicut ipſum bonum inæſtimabile eſt, atque ineffabile, ita ferme lumen. Hoc enim nullus adhuc definit Philoſophorum: vt nihil lumine clarius ſit alicubi, nihil rurſum videatur obſcurius Sicut & bonum, & notiſsimum eſt omnium, & pariter ignotiſsimum. ,,

Marſil. Ficinus.

Qvae cùm ita ſint, latiſsimè pateret hic campus, vnde mens altius ſe attolleret ad Chriſti Domini doctrinam, vimq; huius efficaciſsimam, & vberrimam conté plandam, quádoquidem ipſe ignis eſt cóſumens, & lux illuminans omnem hominem quique cùm venerit, vt mitteret ignem in terram vbi accenderetur, ſic veriſsimus Iuſtitiæ ſol nunquam deſiſtit radios quoquouerſum emittere, quibus ſuam vbique virtutem imprimat.

Heb. 12.

Ioan. 1.

Luc. 2.

Hinc verò præclarè Origenes: Ignis (inquit) duplicem habet virtutem, vná qua illuminat, alteram qua incendit. ,, Eſt ignis quidem in hoc ſeculo, eſt & in futuro. Dominus IESVS dicit. Ignem veni mittere in terram. Ignis iſte illuminat. ,, Item rurſus Dominus dicet in futuro operarijs iniquitatis: Ite in ignem æternũ, quem præparauit Pater meus diabolo, & angelis eius. Ille ignis incédit. Verum- ,,

Origenes hó. 13. ſuper Exodum.

Luc. 12. f.

Mat. 25. d.

runtamen iſte ignis, qué venit mittere Ieſus, illuminat quidem omnem hominem venientem in hunc mundum, habet tamē aliquid, & quod incendat, ſicut confitētur illi qui dicunt: Nonne cor noſtrū ardens

Luc. 24. c. Exod. 25. & 26.

erat intra nos, cùm adaperiret nobis ſcripturas. Neſcio autem ſi & ille ignis in futuro ſeculo, qui incendit, habeat aliquid & q̄ illuminet. Eſt ergo (vt oſtendimus) natura ignis duplex. Et ideo iubetur offerri coccus duplicatus, cuius color ignis indicat elemētum. Quomodo ergo nos offerre poſſumus ignem iſtum duplicatum ad ædificium tabernaculi, videamus. Si doctores, extruis tabernaculum, ædificās Eccleſiam Dei. Dicit ergo & ad te Deus, quod & ad Ieremiam dixit: Ecce dedi verba mea in os

Ierem. 5. a.

tuum, id eſt, ignem. Si ergo docens, & ædificans Eccleſiam Dei, increpes tantummodò, & arguas, & caſtiges, & peccata populi exprobres, nihil autem conſolationis proferas de ſcripturis Diuinis, obſcurum nihil explanes, nihil ſcientiæ profundioris attingas, nec aliquid intelligentiæ ſacratioris aperias, obtuliſti quidem coccum, ſed non duplicatum. Ignis enim tuus incendit tantummodò, & non illuminat. Et rurſum ſi docens, myſteria legis aperias, ſecretorùm arcana diſcutias, peccantem verò non arguas, negligentem non corripias, ſeueritatem diſciplinæ non teneas, obtuliſti quidem coccum ſed non duplicatum, Ignis enim tuus tantum illuminat, non accendit. Qui ergo rectè offert, & rectè diuidit, coccum offert duplicatum, vt cum ſcientiæ lumine, igniculum ſeueritatis admiſceat.

Hæreticorū doctrina caret proprietatibus ignis.

Hæc igitur omnia, quę ad ignem, & lumen pertinent, id eſt, calorem, ſplēdorē, miſtionē, conuerſionē, cōgregationem, conſtitutionē elementorum, cōſeruationē, renouationē, ſi quiſcū igne illo cōtulerit, qui non ardeat in Eccleſia Catholica, facillimè eum deprehendet externum, potiuſque vaporem fumi, & tenebras Aegipti palpabiles, quàm verum ignem, & lumen.

Num. 16. Ezech. 1.

At verò ad altare Domini prohibuit Deus, alienum ignem apponi. Et ignem inuoluentem, quem ventus turbinis præceſſit ſcriptura non probat. Hoc enim mentis malitia deſignatur. Iudæa (inquit Diuus Gregorius) nube ſuæ ignorantiæ cœca

Gregor. in Ezech.

» ta, quia mox ad perſecutionis nequitiam erupit. igne ſuo cōuoluta eſt, quæ in obliga» tione ſe nequitiæ per eandem ipſam cru» delitatem, qua arſit, implicauit. Ven» tus autem turbinis veniebat ab Aquilo» ne, & nubes magna, & ignis inuoluens, » quia ex corporis ſui frigore, ad ignoran» tiæ ſuæ caliginem perducta, vſq; ad maliti» am perſecutionis erupit. Vnde & ad alium » quoque Prophetam dicitur: Quid tu vides?

cus

Ollam, inquit, ſuccenſam ego video, & faciem eius à facie Aquilonis. Quę ollæ deſcriptio, an ad Lutherū pertinuerit, de quo editum fuit illud dyſtichon:

Olla Lutherus erat ſuccenſa Aquilonis ab oras,
Illinc in terras panditur omne malum:

Atque adeo an ad te Chytræe ſpectet, qui ab olla cognomen geris & faciem habes à facie Aquilonis, tuum ipſius (ni teipſum perneges) iudicium eſto.

Non eſt calidus ignis hęreticorū.

Præterea calidus hæreticorum ignis non eſt, eſſet enim valens, efficax, atque, vt dicit Ambroſi⁹, operatorius. Operatorius (inquam) vel in accendendis ad pœnitentiam hominibus, vel in inflammandis ad perfectionem, de qua iam locuti ſumus, vel in Sacramentis ea virtute ornandis, quam tu neſcio an verbotenus in ijs agnoſcere tuo aduerſus me ſcripto videris, cùm ea fatearis eſſe ſigna efficacia gratiæ, id quod tamen tui inficiantur. Iam D. Paulus huiuſmodi verbum proferebat, atque à quibuſnam percipiatur, deſignabat cùm

2. Cor. 2.

diceret: Et quis eſt qui me lętificet, niſi qui contriſtatur ex me? S. Auguſtinus vim

S. Auguſt. l. de Trinit.

iſtam multò efficaciorem in Sacramentis teſtatur, cùm inter alia Sacramenta, quæ vocat virtute efficaciſsima, de Euchariſtia dicat: Non enim ſanctificatur, vt ſit tam magnum Sacramentum, niſi operante inuiſibiliter ſpiritu Dei. Neque item ignis veſter ſplendidus eſt. Niſi enim in altari ſit, & præluceat ad Eccleſiam accedentibus, quam tu claritatem iſti tribuas? At

Non ſplendidus.

ſi Eccleſia latet, atque inuiſibilis eſt, quemadmodum plerique omnes dicitis, neſcientes quid loquamini, vbinam ignis in altari, quod eſſe debet in Eccleſia, apparebit? Vbi candelabrum ſuper menſam poſitum cernemus? Et ſanè vobis ignis iſte inuiſibilis & obſcurus eſt æquè ac ille, qui fatuarum virginum erat extinctus. Nam & non ſine ſpiritu ſatanę (qui quidem odit lucem) lumina ipſa, quibus iſte Diuinus ignis indicatur, ex ritibus veſtris, & templis ſuſtuliſtis. Cæterum quod Donatiſtis D. Auguſtinus obiecit, id ad vos attinet. Inquit enim: Libenter in opertis immoramini, ne fateri aperta cogamini. Et illud quoq; in vos quadrat, quod alibi ait:

Auguſt. de vnit. Eccle. cap. 19.

In Pſalm.

Cœco præſens eſt ſol, ſed ipſe ſoli abſens eſt. Sic omnis impi⁹ cœcus eſt in corde, præſens eſt illi ſapientia, ſed cùm cœco pręſens eſt, oculis ei⁹ abſens eſt, nō quia ipſi abſens, eſt, ſed quia ipſe ab illa abſens eſt.

Alijs proprietatibus ignis deſtituitur doctrina hæretic.

Addo, nulla vera mixtio, nulla conuerſio, nulla conſtitutio eſt iſtius veſtri ignis aut verbi, quia neq; vlla ꝓportio in vobis eſt ad temperaturā: tū enim introducitur, & promouetur forma in elemētis, quādo eſt proportio. At vos cū omnia mēbra eun.

eundem actum habere, omnes eſſe Reges
dicitis, cùm neminem alteri, officio ſaltem,
præualere aſſeritis, adimitis ita hanc vim,
vt aſſeratis Chriſtum eum eſſe, qui nos, ve-
rè, & (vt cum ſcholis loquar) formaliter iu-
ſtos coram Deo efficere nequeat. Igni ergo,
lumini, doctrinæ ac verbi Diuini vim, &
vitam omnem adimitis. Proinde reno-
uationem internam, quæ iuſtificantis gra-
tiæ perpetuus effect' eſt, ad ſanctitatē quan
dam, non ad iuſtificationem eſſe referen-
dã ſtultè didiciſtis, impiè retinetis, ſcelera-
tè docetis. Qua de tota re, quoniam Patres
antiqui, Mileuitanumq; Concilium, Tri-
dentinaque Synodus, plurimi verò Theo-
logi optimè ex Diuino verbo ſcripſerunt,
id mihi ſatis fuerit dicere, prodijſſe iſtum
errorem, tum ex tumore cordis, veræque
Theologiæ ignoratione, tum quòd mo-
dum attendere noluiſtis, quo Chriſtus vt
Deus, & homo effectiuè influit in membra
ſua, atque eſt omnis iuſtificationis noſtræ
principium vniuerſale, & quo ad habitua-
lem eius gratiam, & quo ad actualem eius
iuſtitiam, quæ noſtræ iuſtitiæ cauſſa, & ori-
go eſt tam per modum meriti, quàm exem
plariter. Et certè quæ ignis, ac luminis pro-
pria in ſcripturis afferuntur, ſatis fuerant
ad blaſphemias illas reuelandas, quibus
dum Chriſti attollere meritum videmini,
id ipſum eneruatis, & tollitis, Propterea ve-
De orthod. fide. l. 3. ca. 15. & 18. rò D. Baſilius ferro ignito, quod propter
ignem ſibi coniunctum, vrit, Chriſtũ De-
um, & hominem aſsimilat: & noua creatu-
2. Cor. 5. ra in Chriſto dicimur ab Apoſtolo: Quia
Aug. de ſpiritu & lit. videlicet (ait D Auguſtinus) per ſpiritum
Chriſti incorporatus, factusq; membrum
eius poteſt quisque illo incrementum in-
trinſecus dante operari iuſtitiam: Creat e-
nim Chriſti gratia Euangelica in nobis
ſpiritum nouum, & cor nouum, vt habent
Ezech. 36. Prophetarum ſcripta, non autem quia ma-
Ierem. 31. nente peccati vetuſtate imputetur mem-
bris ea, quam non habent, iuſtitia: quod
quidem audent prophani è veſtris contra
Dei expreſſum verbum loqui. Tu autem
ne non videare iſtorum aſſecla, minimè
Chytræi audacia. interea curans, quid de te veri Theologi eſ-
ſent iudicaturi, Auguſtinum (quem certè
nunquam intellexiſti, ne dicam non legi-
ſti) aſſeris ſententiæ Pauli de gratuita impu
tatione iuſtitiæ non ſatisfacere. Scilicet il-
le te pędagogũ expectabat, cui dictata cor-
rigeres, & nouam in Eccleſiã Chriſti poſt
quindecim ſecula lucem inferres. Atqui &
viuida vis igni. Itaque & Chriſto, ac præ-
dicationi verbi Dei tribuitur. Sicut enim
1. Cor. 15. (ait Apoſtolus) in Adam omnes moriun-
2. Cor. 5. tur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur.
Quare qui hanc viuificationem, & inhærē
tem iuſtitiam tollit, is viuificandi vim

Chriſto adimit, Sed infinitum eſſet omnia
quæ ex hac diuini verbi proprietate aduer
ſus veſtra dogmata deſumi poſſent, argu-
menta perſequi. Et proinde his contentus
ſuperſedebo cæteris. Reliquas etiam ver-
bi Diuini affectiones præteribo, ne ſit tra-
ctatio longior, præſertim quòd ea me ſpes
teneat fore, vt docti omnes & ij inprimis,
qui ad vnamquamq; rem exiſtimandam,
& momento ſuo ponderandã indifferens
iudicium adhibent, clarè ex ijs, quæ attuli-
mus, intelligant vobis oſtentationẽ ver-
bi Dei propriam eſſe, verbum autem ip-
ſum Dei Catholicis eſſe Chriſti Seruato-
ris teſtamento relictam hæreditatem. Hęc
igitur de verbo Dei, ad quod prouocabas.
Nunc ad dogmata quatuor Synodorum ac
cedamus, in quibus tam illuſtribus tribu-
nalibus ſenties, qualis aduerſus omnes hæ-
reſes veſtras ante vndecim & duodecim ſe
cula ſit lata ſententia, & ita quidem, niſi
me omnia fallunt, ſenties, vt pertimeſcen-
dum ſit, ne tui te pœniteat, quod vllam
Synodorum priſcarum in defenſione tua
mentionem feceris. Quam tamen fidenter
Synodos tibi vendices, nunc videamus.

DE SYNODIS QVATVOR OECUMENICIS PRIMIS, (ad quas Chytræus tertio loco prouocat) & Proteſtantium Atheiſmis, quibus earundem decreta conuellunt atq; produnt

Sectio. III.

CHYTRAEVM CAETEROSQVE Proteſtantes Synodos Oecumenicas quatuor verbo probare, re autem ipſa earundem auctoritatem contemnere, demq; callidè quatuor primas Synodos ſolas admittere.

CAPVT I.

AIs ergo reſpicere te Eccleſiam Catho- „
licam primam & puriorem, quæ tẽ- „
poribus Nicænę, Conſtantinopolitanæ, „
Epheſinæ & Chalcedonenſis Synodorum „
probatarum viguit: Eaq; à te, atque à tuis, „
quæ tunc de dogmatibus decreta ſunt, do- „
ceri. Tu quidẽ hęc. Quę itẽ Lutherus (vt & „
ipſe aliquam religionem prę ſe ferret) aſſe-
ruit, cùm quatuor illa concilia ſemel atque
iterum eadẽ pagina vocaſſet ſumma: Ne- Luther' to. 7. Vvitebergæ impreſſo, anno. 1557. p Thomã Klug. f. 452. pa. 2.
que verò hæc ſolùm, ſed & plura alia, quę,
inquit, hinc inde, in Græcia, Aſia, Syria,
AEgypto, Aphrica fuiſſe Chriſtiana con
cilia, præcipuè quibus D. Cyprianus, &
Auguſtinus interfuerunt. Quæue Caro-
lus Magnus Romæ, & Franckfordiæ,
& filius eius Ludouicus in Francia, & A-
quiſgrani, & complures alij Imperatores
collegerunt. Et hęc quidem Lutherus. Sed
& Melanchthon eiuſmodi aliqua, In re-
ſponſione ad articulos Inquiſitionis Baua-

Calu.Inſti. Gall. lib 4. ca.2. Sect.3.

ricæ comprobauit. Quæ poſtea Caluinus
quoq; aliquãdo conſtanter fateri videtur,
cùm dicit nihil in doctrina Catholica à tẽ-
pore Apoſtolorum ad eam vſq; ætatẽ im-
mutatum fuiſſe: Et Epiſtola ad Sadoletũ:
Statue tibi quæſo (ait) ob oculos, veterem
illam Eccleſiæ faciem, qualem Chryſoſto-
mi. aut Baſilij ætate apud Græcos, Cypria-
ni, Ambroſij, Auguſtini ſeculo apud Lati-
nos extitiſſe, ipſorum monũmenta fidem
faciunt.

ACCIPIMVS igitur, Chytræe, quod
das, ſed vtinam vbi ventum ad rem fuerit,
non repetas quod dediſti: & verò ad locos
communes Melãchthonis, ad Magdebur-
genſium n tuos, & ſtipulas ſcelerate confi-
ctas (relictis interim craſsis eorum trabib9)
ad inuiſibilem quandam Eccleſiam. ad ſpi
ritum deniq; tuum te ſtatim proripias. Vt-
cunque res accidet, illud interim conſtat
te atque adeò ſocios tuos omnes, has ipſas
Synodos, vt aliud vulgò iactetis, parui
omninò facere. Primum enim illud vo-
bis familiare eſt vitium, vt vniuerſas Sy-
nodos in tenebris deliteſcere cupiatis, ne
videlicet veſtræ doctrinæ appareat falſi-
tas. Quod verum eſſe inde liquet, quòd
easdem edere non modò curæ nunquam
vobis fuerit, verùm etiam illud curaueri-
tis ſedulò, vt qui edidiſſent Catholici ve-
ſtras calumnias non effugerent Deinde &
illud omnium Proteſtantium eſt ſolenne,
vt auditoribus ſuis Synodorum libros nũ-
quam proponant, ſed earum vice locos cõ-
munes neſcio quos Vrbani Regij aut Phi-
lippi, confeſsiones, aut rectius confuſiones
VVirtembergenſes, Saxonicas, Schmalcal-
dicas, Palatinenſes, Helueticas, Gallicas
ab hominibus malè feriatis confictas, quas
tamen vt olim D. Hilarius de Arianis
veriſsimè dixit, annuas & menſtruas faci-
unt, & rem eò deducunt, vt dum multæ
confeſsiones fiunt nulla reuera ſit confeſ-
ſio Et quidem hic ego Chytræe conſcien-
tiam tuam appello, teſteſque velim ipſos,
auditores tuos, Synodoſne illas vnquam
integras (vel quantum illarum in Chriſti-
ana extat Eccleſia) aut in lucem edi cura-
ueris, aut certè bona fide eis oſtenderis: ſi-
cuti tamen Auguſtanam, & VVittember-
genſem confeſsiones ante ſexennium edi-
diſti? non equidem opinor. Si tamen audi-
toribus tuis eaſdem monſtraueris (nam te
non edidiſſe conſtat) auſim affirmare illos
facilè cognouiſſe ex earundem auctori-
bus, indicibus, confirmatoribus, ratione i-
tem, qua habitæ ſunt, & cæteris circum-
ſtantijs temporum & perſonarum, penes
Catholicos eundem verbi Diuini ſenſum,
ordinem hierarchicum, qui olim fuit, exi-
ſtere, & proinde opus non eſſe nouo alte-
ro Euangelio, nouiſque Architectis, qui
totum illud purioris Eccleſiæ ædificium
inuertant. Sin minus id præſtitiſti (nun-
quam enim eas à te ſibi propoſitas diſci-
puli omnes tui affirmabunt) ecquid dice-
mus? fortè illud, quòd ſapienter D. inquit
Hieronymus. Non dantur venena, niſi
melle illita. Satis enim eſt vobis earun-
dem Synodorum nomine, Symboliſque
quadantenus propoſitis, ſed antea nouo
Confeſsionis Auguſtanæ. aut Caluinianæ
Inſtitutionis, vel adeò Ariani Symboli ve
neno infectis propinare latentem adoleſ-
centibus mortem, ſicque vt ſoli regnetis,
ἀναρχίαν iſtã vnamquamque ſectarum ve-

Quàm male de Synodis hæretici ſentiunt.

ſtrarum ſibi ſtatuere, qua pietas, obedien-
tia, & regna florentiſsima vel hoc ſeculo
corruerunt. Sed quo loco Synodi hæ qua-
tuor apud te tuoſque ſint, ex eo apparet
clarius, quod earundem auctoritatem in
diſceptationibus, & controuerſis fidei quę-
ſtionibus finiendis non admittatis, niſi
quatenus vobis, orbis videlicet ſapientiſ-
ſimis iudicibus, diuinis litteris videntur
conſentaneæ, hoc eſt, quando lubet. Illud
verò apertiſsimè oſtendit vos tum has,
tum reliquas omnes Synodos nihili pror-
ſus facere, quòd Concilia vniuerſa erra-
re poſſe doceatis, & argumentis oſtende-
re elaboretis, vt videre eſt apud Luthe-
rum articulo vigeſimo octauo, & vige-
ſimo nono. Et quod caput eſt, quidam
tui riuales, Brentius & Hermãnus libro ter-
tio Prolegom. capite decimo quinto & de-
cimo ſexto, concilium Nicænum I. erroris
arguunt. Hæc cùm ita ſe habeãt mirum eſt
Chytræe, qua fronte audeas affirmare te

Brẽt. in cõſ. VVitem. c. de concil. Caluin. l. 4. Inſtit. ca. 9. ſ. 8.

primas quatuor Synodos reſpicere, quas re
uera vt iã liquet, & clari9 deinceps liquebit,
nullo loco ducis. ſed amabo te cur primas
ſolas quatuor reſpicis ſynodos, quin cæte-
ras quoq; reſpicis? intelligo artem, & quis
non intelligit, te cũ quatuor illas ſynodos
priores admittis, ſequentes explodis, id ſa-
cere quòd exiſtimes vix quidquam hære-
ſum veſtrarum eſſe à vetuſtioribus illis a-
nathemate confoſſum, cùm tamen veſtra
illa omnia prius euerterint, ac condemna-
uerint, quàm vos illarum fidem ſubdolè
eleuare, aut euertere niteremini. Et tamen
vt veſtra hæc non condemnaſſent Chy-
træe, ecquis eſt tam ſtupidus, quin ſentiat
ad poſteriores eas ſynodos eſſe accedendũ
in quibus quæ poſtea hæreſes veſtris ſimi-
les emerſerunt, planius ſuo tempore expẽ-
ſæ, & exploſæ fuerunt. Quas quidem Sy-
nodos ſequentibus ſeculis habitas, ſi haud
puram pronunciaſſe ſententiam de Chri-
ſti doctrina temerè dixeris, non deeſt (quę
Deo ſit laus) Spiritus Sanctus, qui ſolidto-
res bonis mentibus cogitationes inijciat:

Quare hęretici priores 4. Synodos admittunt.

Nem-

Nempè: Non cõſenuiſſe ſpiritum ſanctum in Eccleſia: Non irritam fuiſſe Domini promiſsionem, qua vſque ad conſummationem ſeculi nobiſcum ſe manſurum ſpopondit. Non interijſſe Deum, cuius ſapientia à fine, ad finem attingit, ac diſponit omnia fortiter, & ſuauiter. Neminem verò Patrum, nullam legitimam Synodũ, vel de caſu futuræ Eccleſiæ, vel de lapſu antiquioris doctrinæ aliquid ita pronunciaſſe, vt fluctibus quantiſcunq; irruentibus anteacti illius temporis doctrina conuelli, aut obſcurari ſimul in toto orbe potuerit. Multò minus fuiſſe poſt duodecim ſecula expectandum effrontem neſcio quem apoſtatam, qui vt abiecta conſcientia, ſic modò receptis, modò reiectis, non ſolùm poſterioribus, verùm etiam prioribus illis Synodis, ſeipſum vnicum Diuinæ veritatis interpretem gloriaretur, ex quo, cùm tam vberes, & acerbi amaritudinum fructus ſint editi, totq; monſtra inuicem pugnantia illicò prognata, is tamen ille habendus adhuc eſſet, cui vni patefacta diuinit⁹ doctrina crederetur. Eam igitur viam Chytræe ſatis planam & tritam, niſi diſcipulis tuis commonſtraſti, monſtrato poſthàc, & reipſa præſtabis, quòd verbo præ te fers. Sed ſatis oſtenſum eſt generatim te atque tuos quatuor priores Synodos minimè probare, vtcunque aliud verbis aſſeueretis, nunc ad idipſum in ſpecie oſtendendum gradũ faciamus.

Matth. 28.

LVTHERVS.

PRIMARVM SYNODORVM FORmam & Eccleſiæ Catholicæ illius temporis faciem, ſatis oſtendere Chytræi, & Proteſtantes reliquos, Synodos ipſas deſeruiſſe, cùm Epiſcopis & Sacerdotibus, quibus illa conſtabant, careant penitus, & poteſtate Synodos conuocandi deſtituantur.

CAPVT II.

CVM Eccleſia (vt D. inquit Auguſt.) conuocatio ſit fidelium vno cultu, vnaque fide inter ſe iunctorum, vnitas illa cultus & fidei ſic erat ſedulò retinenda, vt quiſquis hanc ſcindere niteretur, intelligeret, non minore ſapientia Chriſtum in Eccleſia inſtituenda, quàm virtute in conſeruanda vſum fuiſſe. Is enim ſapiens architectus fundamentum ſeipſum immobile poſuit, atq; lapides reliquos ita diſpoſuit, vt nunquam ædificatio illa collaberetur, ſi quis autem eam vellet labefacere, prior caderet, ac rueret præceps: ædificatio ſtaret immota.

In Epiſtol. ad Rom. initio.

ATQVI ad conſtantem huius ædificij ordinem, ac quaſi exemplar agnoſcẽdum, nihil potius erat, quàm vt eius partes innoteſcerent, quibus aggregatum hoc, quod Eccleſiam dicimus, definitur: cuius obliuio, cùm per Chriſtianorum peccata, quodammodò caperet hominum mẽtes, Diuina prouidentia fecit, vt generales ſynodi interdum cogerentur, in quibus ipſa propemodum Eccleſiæ facies, atque Chriſtiani Regni ordinatiſsima forma, ex aduerſa hæreſum confuſione clarior appareret. Ad eam verò Eccleſiam, ſi qui à fide excidiſſent, iterum auidiùs accurrerent, aut qui eam coluiſſent, colerent adhuc ardentiùs, & venerarentur.

IN his Synodis tanquam certiſsimis, & (vt S. inquit Auguſtinus) ſaluberrimis tribunalibus, cùm Eccleſiaſtica Hierarchia in primis eluceat, ac tum præcipuè cernatur Eccleſia tanquam caſtrorum acies ordinata, controuerſiæ quælibet grauiſsimæ dirimendæ erãt, & hoſtium corda expugnãda: Id quod cùm Spiritus ſanctus Eccleſiæ traditus perpetuus doctor, & cuſtos, efficere deberet, (Diuinitùs quidem, ſed pro humano captu, ac noſtro hoc præſentis vitę ſtatu) certè nec vnquam defuit, & verò cumulatè impleuit. Quinimò ſic Eccleſiæ adfuit, vt per vnam, & eandem ſemitam nos ad traditam ab Apoſtolis fidei regulam ſemper adduxerit, in eaque nos diligentiſsimè retinuerit: Neq; enim ita ab illis noſtris primis Ducibus, quibus data ſoluendi, ligandi, paſcendi poteſtas fuit, Eccleſia olim eſt adminiſtrata, vt ijs recedentibus ea poſteris poteſtas adimeretur: aut ſacramenta tollerentur, aut ratio componendarum inter fideles rerum immutaretur. Ecquod enim ſtabile ac ſolidum, vel adeò cognitum Diuina Patris ſapientia ſtatuiſſet, ſi hoc accidiſſet? Quamobrem in ſynodis, tanquam in Comitijs ingentis Regni ijdem ordines, & quaſi Senatores, conuenere, qui de ſummis rebus, (quotieſcũq; opus fuit) decernerẽt. Hiq; tum Epiſcopi, tũ alij Sacerdotes fuêre, ad quos vniuerſa reſpublica ſpiritualis pertinet. Quanquam inter eos omnes ſæpè tractatio communis fuit, Epiſcoporum tamẽ ſola extitit definitio rerumque tractatarum deciſio. Qui ſoli quamdiu ob hæreſes, ſiue ob alia non fuêre ex Eccleſia eiecti, atq; exauctorati, ſemper ipſam poteſtatem purgandi, illuminandi, perficiendi, à Chriſto Domino conceſſam Apoſtolis, quorum vices retinere debebant, ſartam & tectam tenuerunt.

Epiſt. 118.

Ioan. 14.

Matth. 18.

Epiſcopi ſoli controuerſias decidebãt.

Diuinè igitur D. Dionyſius (vt alia omnia) cùm tradere vellet, quid eſſet hierarchia, & huius diſtinctio, vſus, vtilitas, ſic locutus eſt:

Dionyſ. de cœleſti hierarchia. c. 3.

EST itaq; hierarchia (vt mihi quidem videtur) ordo ſacratior, & ſciẽtia, & operatio, quæ ad Dei ſimilitudinem pro viribus nititur: ac pro modo ſuo, ad illius imitati-

» onẽex inducta ſibi Diuinit⁹ intelligentiæ
» luce ſubuehitur. Porrò pulchritudo Diui-
» na vt ſimplex, vt bona, vt perfectionis au-
» ctor pura quidem eſt:nullamq́; prorſus ad
» mixtionem diſsimilitudinis ſuſcipit, ve-
» rùm ſingulos pro meritis, lucis ſuæ partici
» pes facit: & ſacroſancto myſterio perficit,
» quantum quiſque initiatus congruè illius
» in ſe immutabilem exprimere effigiem ni
» titur. Eſt ergo ſacratiſsimæ huius functio-
» nis Intentio: Deo quantum fieri poteſt ſi-
» milem euadere, vnumq́ue cum illo fieri.
» Quæ profectò deſtinatio Deum ipſum ha-
» bet totius ſacratioris ſcientię, & actionis
» præceptorem: inq́ue illius auguſtiſsimam
» ſpeciem intenta ſemper, ac firmiter: atque
» ad illam ſe pro virium modo componens:
» eos etiam qui ſecum Diuina ſectantur, Dei
» ſigna, & imagines efficit, ac perlucida ſpe-
» cula, & omni labe pura, dignaq́ue quibus
» principalis illius, ac Diuinæ lucis ſuauiſsi-
» mus radius influat: quæ vbi indultum ſibi
» ſacratiſsimũ iubar affatim hauſerint: hoc
» ipſa poſtmodum abſq; inuidia ſequentibus
» fundunt, atque in hoc ipſo Diuinis obtem
» perant legibus. Neque enim fas eſt ijs, qui
» ſacra myſteria tradunt, ſiue qui illa perci-
» piunt, operari prorſus aliquid, niſi quod of
» ficij ſui Diuina ſanxit inſtitutio, ne aliter
» quidem eſſe, quàm ſunt confuſo licebit or-
» dine, ſi candorem illum lucis (per quam
» Dij efficiuntur) in ſe ſuſcipere cupiunt: in
» quam proſpicientes iugiter pro ratione cu
» iuſque ſanctorum ſpirituum, ſe ad eam ef-
» fingere ſtudent. Cùm itaque hierarchiam
» dicimus, ſacram penitùs quandam diſtin-
» ctionem indicamus, quæ ſit imago Diuinę
» pulchritudinis, fulgoriſq́ue ſui, & intelli-
» gentiæ arcana myſteria ordinibus, ac diſci
» plinis ſacratioribus peragit, principijq́ue
» ſui ſimilitudinem (vt fas eſt) in ſe conatur
» exprimere. Ea enim demum cuilibet diui-
» nę illi diſtinctioni dedito, perfectio eſt:
» pro modo ſuo ad Dei imitationem totis
» conatibus eniti, quodq́ue præſtantiùs om-
» nibus, ac diuiniùs eſt (vt ſacra teſtantur e-
» loquia) Dei cooperatorem fieri: Diuinam-
» q́ue in ſe operationem, quantum poteſt, pa
» làm oſtendere. Puta, quoniam ſacrę illius
» functionis ordo eſt: vt alij purgentur, alij
» purgent, & alij myſterijs imbuantur, atque
» illuminentur doctrina ſalutari, alij id o-
» pus exequantur, ad perfectum alij ducan-
» tur, perficiant alij. Vnicuique Diuina imi-
» tatio hoc modo conueniet, Diuina illa be-
» atitudo, vt humano loquamur affectu, nul
» lius diſsimilitudinis admixtione violatur:
» plenaque eſt ſempiterni luminis, perfecta
» nullius perfectionis egens, totius perfecti-
» onis indultrix, purgans, & illuminans, atq;
» perficiens: imò verò ſacra ipſa purgatio
exiſtens, & illuminatio, atque perfectio, ſu «
pra purgationem omnem, ſupra lucẽ ante «
perfectionẽ inæſtimabili modo locata, ip- «
ſa perfectionis auctor, ac totius quidem ſa- «
crę functionis cauſſa, cæterùm à ſacris om- «
nibus ratione excellentiæ ſingularis exce-
pta. Et hęc Dionyſius, quæ integra protuli, quod aptiſsima inſtituto viderentur.

Iam verò cùm vix quiſpiam tam ignarus ſit antiquarum rerum, qui ad quatuor iſtas Synodos habendas fuiſſe tantum vocatos Epiſcopos, & Sacerdotes inficias eat: quodnam quęſo Chytræe mihi tribunal oſtendes, inter tuos, vbi religionis negotiũ pro ſtatu Eccleſię illius (ſicuti tu vocas) purioris tractandum, ac finiendũ ſit? Epiſcopi enim apud vos nulli, (vt ex ipſa Nicęna Synodo patet, quæ Epiſcopũ à duobus aut tribus Epiſcopis ordinari pręcipit. Veſtros autem Superintendentes ne vnus quidem ordinauit Epiſcopus. Sed vt de Nouatiano inquit Cyprianus, Apoſtolica traditione contempta nemini ſuccedentes à ſeipſis ordinati ſunt.) Sacerdotes nulli: cùm nõ modò à nemine ordinati ſint Epiſcopo Miniſtri veſtri, ſed præterea ſacerdotium, & ſacrificium execremini: à nemine iſtam poteſtatem conuocandi Synodum obtinuiſtis vnquam: Diuinis, humaniſq́ue legibus, & exemplis repulſi (vt etiam in confeſsione Auguſtana factum fuiſſe liquet) cõtinenter fuiſtis: Quid igitur vobis ſimile cum Patribus illis, qui quatuor Synodis interfuere, imò quid cum ipſis Synodis commune? Quid verò ſi Lutherus antea Monachus & Catholicus, poſtea apoſtata & hæreticus, neque verò Epiſcopus ſibi tanquam extraordinario Helię, cæteriq́ue iſti, qui cucullis abiectis diſcrepantes ſinguli ſectas inuexere, conſeſſum eo in ſanctorum Patrum cœtu petijſſent? in quo ne Conſtantinus quidem Imperator dignum ſe eſſe, vt locũ haberet non tam piè, quàm iuſtè profeſſus eſt: ſanè illas ſæpè voces ingeminaſſent: Anathema Apoſtatę, anathema ſacrilego, anathema hęreticis omnibus tunicam Chriſti inconſutilem ſcindentibus. Non certè quoniã pugnam intrepidi illi commilitones detrectaſſent, ſed quòd & inauditum eſſet à ſeculo, vt in Eccleſię rebus finiendis Laici, & qui eſſent extra Eccleſiã, & noxij eſſent, hi iudices haberentur. Diuinę verò Maieſtati non niſi ſumma inſerretur iniuria, qui ſi non patitur in humanis iudicijs iſta fieri, ac nos duce ipſa natura ne hoc quidem in obſcuriſsimis pagis licere, aut decere cognoſcimus, vt quiſque arbitratu ſuo in magiſtratus ſubſellia ſe ingerat, quantò minùs hæc Deus erat permiſſurus ijs in tribunalibus, quæ diuinitus excitata cœleſtes cauſſas tractant. Cæterùm

Can. 4. Lib. 1 Ep. 6. Apud Proteſtantes Epiſcopi nulli, Sacerdotes nulli inueniuntur.

quoniam vobis argumenta quædā ſuppetunt, quibus Superintendentibus, & Miniſtris Laicis controuerſiarū in Synodis finiendarum poteſtatem tribuendam eſſe cõprobare ſoletis, operæprecium erit eadem paucis diſſoluere.

ARGVMENTA, QVIBVS HAERETici Laicam in Synodis poteſtatem comprobare nituntur, infirma eſſe, & inania.

CAPVT III.

QVòd ſi igitur Chytræe malè lacătus à tuis inquias: Et tamen veteris teſtamenti Reges negotia religionis procurarunt: Atq; his ipſis Synodis, de quibus agimus, non vnus Imperator interfuit: in promptu reſponſio eſt, eos nullum in fide negotium ſibi vſurpaſſe: Interfuiſſe verò (quod & in alijs factum eſt, & in poſtrema Tridētina Synodo Legati omniū ferè Chriſtianorum Principum fecére) vt ipſas Synodos tutarentur, remq; omnem ad exitū perduci curarent, perductam in rem conferri iuberent: Qui defugerent Imperiū, hoſce grauiſſimis etiam ſupplicijs plecterent. Sic enim Gaudentio Donatiſtæ, qui ægerrimè ferebat, ſibi non permitti pleniſſimam in ſuis hæreſibus impunitatem, reſpondet D. August. Reges qui Eccleſiam tenent; certiſſimè iudicant, ad ſuam curam pertinere, ne vos aduerſus eam rebelletis impunè. Ac paulò pôſt ob illa verba: Nunc Reges intelligite, &c. ſentiunt (inquit) Reges poteſtatem, Ita Domino ſeruire debere, vt eas poteſtate plectantur, qui nolunt eius voluntati ſeruire. Verùm idem ille Auguſtinus, cuinam vſui Regiam in Eccleſia poteſtatem eſſe crederet, ea epiſtola fuſius declarat, qua Vincentio ex hæreſi Rogatiana ſcribit, ſe fuiſſe aliquando eius ſententiæ, vt arbitraretur, cum hæreticis nulla vi, ſed ſolo Dei verbo agendum, verùm aliorum ſententijs, & exemplo mutaſſe ſentētiam, & arbitrari leges Principum rectè implorari (id quod etiā Bonifacio comiti poſtea ſcripſit) aduerſus fidei hoſtes. De Regibus autem veteris Teſtamēti, ſiue de Moyſi, Ioſue, Dauide, Salomone, Ioſaphat, Ezechia, Ioſia, qui vel ſeſe templi rebus immiſcuiſſe, vel Sacerdotibus aliquid præſcripſiſſe videntur, aut certè à Brentio & alijs eiuſdem farinæ in gratiam ſeculi Principum afferuntur tantiſper, dum ipſimet hæretici in eos poſtea Imperium exerceant, aut faces inferant ad omnem religionem extinguendam, ſanè haud eſt difficile ſtatuere, quòd noui teſtamenti & gratia, & ſtatus, veteris teſtamenti vmbras, ſtatumque præcellat: In nouo Sacerdotium præemineat Regno, ſicut ſpiritus corpori: In

Lib. 2. cap. 26. contra Gaudentium.

August. Epist. 48. & 50.

vetere vmbratile fuerit Sacerdotium, & ſacrificia: In nouo alia diſciplina inſtituta fuerit excommunicationum: In vetere lapidationum, & necis: In nouo Apoſtolis, eorumque ideò ſucceſſoribus cura Eccleſiæ diſponendæ ac regendæ tradita: quæ in vetere non omninò ſic eſſet: In nouo datus ſpiritus ſanctus, qui ſubinde doceret omnem earum rerum veritatem, quæ non ſtatim expediebat, vt explicitè in Eccleſia proponerentur: In vetere, ſacrificia, ritus, & ceremoniæ omnes à Moyſe præſcriptæ, atque adeò ſcriptæ eſſent, quibus nihil addendū, demendumue quidquam, vt fere nulla re alia, niſi auctoritate regnantis indigerent, qua cuncta illa obſeruarentur: In nouo plurimæ prouinciæ, & Regna vna Catholica religione contineantur, licet qui regnent ſua poteſtate liberè ſic fungantur, vt Regibus alijs ne ſint ſubiecti: In vetere vnicum tantùm fuerit Regnum & Rex, vbi Deus coleretur: Quod quidem regnū ſi qua vel ſeditione, vel turba diuiſum fuiſſet, religio, rituſque facillimè concidiſſent, quemadmodum per Hieroboamū accidiſſe ſcimus. Verùm enimuerò & aliæ rationes validiſſimæ ſunt, quòd Moyſes, non minus, ſed multò magis Sacerdos eſſet, quàm Aaron: Ioſue Dux tantùm populi creatus, de quo ideò dictum eſt Moyſi à Deo, Dabis ei partem gloriæ tuæ. At pro Ioſue Scriptura habet, ſi quid agendū erit Eleazar ſacerdos conſulet Dominum. Nec Dauid præter Pſalmos, quos tanquam Propheta cecinit, aliquid fecit ex ſuo arbitrio, ſed iuxta omnia quæ ſcripta ſunt in lege Domini, qua futuri Reges iubebantur exemplū accipere à Sacerdotibus Leuiticæ tribus. Nec verò Salomon aliquid in cauſa fidei ſibi iudicij ſumpſit, quòd Abiathar in exilium egerit, in agrum nempè ſuum. Id enim factum quòd cum Adonia, qui ad ſpirabat ad Regnum aduerſus ſe, conſpirauerat. Nec Abiathar fuit ſummus ſacerdos ſed Sadoc, qui ſemper illi in Scriptura præfertur. Idem autem dictum ſit de reliquis. Si quid enim ij Reges fecerunt ad pietatē promouendam, id eiuſmodi fuit, quale præſcripſerat DEVS his verbis: Vbicunq; (inquit) quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremonijs, de iuſtificationibus, oſtēdite fratribus veſtris, vt non peccent in Domino: Amarias autem Sacerdos, & Pontifex veſter in his, quæ ad DEVM pertinent, præſidebit. Porro Zabadias, qui eſt Dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. Hęc Diuina Scriptura. Itaq; Reges procuratores erant, & conſeruatores, auxiliumq;, atque (vt dicitur) brachium ſeculare extendebant, & ſuppeditabant, quo omnia currerent ſine impedimē-

Differētia noui & veteris Teſt.

Pſalm. 98. Aug quæſti. ſuper Leuit lib. 3. q. 23.

Deut. 34.

Deut. 7. 2. Paral. 24.

2. Paral. 24.

to. At nequaquam ab eorum auctoritate ſtatus, & gubernatio pendebat Eccleſiæ. Quomodo enim, vt de noſtra noui Teſtamenti Eccleſia dicamus, hæc ſubſtitiſſet totos trecentos annos, quibus nullus penè Imperator fuerit Chriſtianus, ac tamen religio latè, longeq; proceſſit?

In 4. Synodis primis nullam laici poteſtatem exercuerunt.

Lib. 1. ca. 4. hiſt. Eccl.

SED & ex ipſis quatuor Synodis, ad quas prouocaſti, id adhuc liquidiùs patet. Nam etſi in Nicæna Conſtantinus Imperator Epiſcopos hortatus eſt ad res Eccleſiæ componendas, hæc tamen (inquit Theodoretus) tanquam filius amantiſſimus Epiſcopis, & ſacerdotibus veluti patribus propoſuit. Ac notiſsimum eſt, quid ille reſponderit Epiſcopis ad ſe libellos delatorios porrigentibus. Deus vos (dixit) conſtituit ſacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis iudicandi: Quamobrem D. Athanaſius qui Synodo illi interfuit, ac magni illius Imperatoris geſta obſeruauerat, non timet Conſtantium eius filium (& quidem Imperatorem) Antichriſtum pronunciare, quoniam de fidei rebus cognoſcere voluit. Quid hic (ait) quod Antichriſti ſit, omiſit? ſiquidem iam denuò In locum Eccleſiaſticæ cognitionis ſuum palatium tribunal earum cauſſarum conſtituit, ſeque earum litium ſummum principem, & auctorem facit. Et infrà. Quis videns eum in decernendo Principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudicijs Eccleſiaſticis, non meritò dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt?

Rufinus li. 1 ca. 2. hiſt. Eccl.

Athanaſius in epiſt. ad ſolitariam vitam agẽtes.

QVOD ſi quis obiecerit Conſtantinum Magnum in cauſſa Cæciliani Epiſcopi Africani iudicaſſe (quanquam hoc ſit extra id, quo de agimus, hoc eſt, de quatuor Synodis generalibus) audiat Diuum Auguſtinum Donatiſtis hæreticis ſimile aliquid obijcientem: ij enim (ſicuti neſcio qui faciunt vel hæretici, vel aliquando plus politicum, quàm Chriſtianum ſapientes, vt ad Principes ſeculi rerum Eccleſiaſticarum cauſſas transfuertant) tam diu Imperatorem obtuderunt, vt aliquod iudicium ex eo extorquerent, quantumuis id ille diu recuſaret. Cur ergo (inquit Diuus Auguſtinus) ad Imperatorem venere veſtri Legati? cur eum fecerunt cauſſæ ſuæ iudicem? Et alibi. Quid nobis obijcitis, quod veſtra præſumptio primitus fecit? Et altera epiſtola oſtendit eos ad Conſtantinum Imperatorem à iudicio Epiſcoporum prouocaſſe, Conſtantinum autem aliud Epiſcoporum iudicium propoſuiſſe. Non quia (ait Diuus Auguſtinus) iam neceſſe erat, ſed vt eorum peruerſitatibus cederet, omni modo cupiens tantam impudentiam cohibere. Neque enim auſus eſt Chriſtianus Imperator de iudicio Epiſcoporum, qui Romæ ſederant, ipſe iudicare, ſed alios (vt dixi) Epiſcopos dedit. A quibus tamen illi ad ipſum rurſum Imperatorem prouocauerunt. Qua in re Imperator eis ceſsit, vt de illa cauſſa poſt Epiſcopos ipſe iudicaret, à ſanctis Antiſtitibus poſtea veniam petiturus. Hæc quidem Diuus Auguſtinus. At Sancti Ambroſius, & Athanaſius, multò adhuc euidentiora. Vocatus enim ille ab Imperatore, vt cum Auxentio hæretico coram ſe tractaret. Si tractandum eſt (inquit) tractare in Eccleſia didici, quod maiores fecerunt mei, ſi conferendum de fide, Sacerdotum debet eſſe iſta collatio, ſicut factum eſt ſub Conſtantino, qui nullas leges ante præmiſit, ſed liberum dedit iudicium Sacerdotibus. Intelligit autem in Nicæno concilio primo. Hęc ille. Apertius quoque in eadem epiſtola diſtinctionem hanc docet. Quando (inquit) audiſti clementiſsime Imperator, in cauſſa fidei Laicos de Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt Sacerdotalis iuris ſimus immemores? & quod DEVS donauit mihi, alijs putem eſſe credendum? At certè ſi vel ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat in cauſſa fidei (in cauſa inquam fidei) Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare? Hæc ille. Tantùdem verò & ante eum Athanaſius in ſimili cauſſa ſcripſit. Si iudicium eſt Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contra iſta minis Cæſaris conflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando à condito æuo auditum eſt, Iudicium Eccleſiæ ab Imperatore authoritatem ſuam accepiſſe, aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac Synodi fuere, multa iudicia Eccleſiæ habita ſunt, ſed neque Patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum prębuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, (eos enim ſalutari iubet ad Philippenſes vltimo) non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Hæc Athanaſius.

Auguſt. Epiſt. 45 ad incertum.

AT in Concilio quoque Conſtantinopolitano, nihil niſi Epiſcoporum iudicio decretum eſt. Quo tempore cùm Theodoſius Imperator inter alia Nectarium Patriarcham conſuleret, quanam ratione tota vniri poſſet Eccleſia, conſilium Siſinij ſecutus eſt: nempè vt omiſsis diſputationibus (quæ non ſolùm ſchiſmata non vnirent, ſed amplius diuiderent, & hæreſes ad contentiones potiores adducerent) teſtimo-

Theodoretus li. 9. c. 16. & 19.

teſtimonium ex veterum Patrum traditione adhiberetur. Itaque refert Theodoretus, ab Imperatore conuocatos eſſe hæreſiarchas, de quibus quæſiuerit, an ſuſciperent magiſtros Eccleſiæ, qui ante tempora diuiſionis extitiſſent. Illis verò non abnegantibus, ſed tanquam præceptores honorantibus, rurſum Imperator interrogauit, an eis horum teſtimonia Chriſtiani dogmatis placerent.

Notent hæretici.

Hæc audientes Præſules hæreſum, atque diſputatores eorum, (erant enim plurimi ad diſputationis certamina præparati) in reſponſo vehementer hæſerunt. Irruit enim in eos magna diſcordia, alijs dicentibus bonum Imperatoris propoſitum eſſe, alijs verò cogitatibus, ſuo non expedire conſilio, dum alij aliter de libris veterum ſentire viderentur: & nequaquam inter ſe conſpirabant, ſed erant diuiſi, non ſolùm aduerſus alias hæreſes, ſed etiam inter ſemetipſos, qui dudum vnius hæreſeos eſſe videbantur. Quamobrem conſors malitia, ſicut linguæ gigantum veterum, eſt diuiſa, & turris eorum funditùs eſt ſubuerſa. Cognoſcens igitur Imperator eorum confuſionem, & quia in diſputatione ſolùmodò, & non in antiquis expoſitionibus confidebant, alio properauit itinere, eiſque declarauit, vt ex ſcripto vnaquæque religio terminum ſuæ fidei declararet. Et hæc ſanè ex hiſtoria Eccleſiaſtica, quæ magnum habent pondus Chytræe, ad veſtra quoque & omnium hæreticorum dogmata diſcutienda.

PORRÒ de Synodo Epheſina idem ipſum certum eſt. Theodoſius enim eius nominis ſecundus Imperator cùm miſiſſet ad eam Candidianum comitem, eidem Synodo ſignificauit, ita ſe illum mittere, vt in nullis quæ à Patribus agenda eſſent, de pijs dogmatum quæſtionibus communicaret. Illicitum namque eſt (inquit) eum, qui nõ ſit ex ordine ſanctiſſimorum Epiſcoporum, Eccleſiaſticis ſe immiſcere tractatibus.

IAM in concilio Chalcedonenſi Imperatoris Commiſſarij dixerunt: Quod placuit Reuerendo concilio, de ſancta fide ipſum nos doceat. Et Imperator Martianus, Sacerdotes (inquit) quid obſeruati in religione docuerunt, atqui tum allocutus eſt Synodum. Nos (ait) non ad oſtendendam potentiam, ſed ad fidem confirmandam, ad præſentem Synodum venimus, exemplo religioſi Imperatoris Conſtantini.

Concili. Chalced. act. 1. Act. 5.

Hinc itaque docemur, & rebus diuinitus reuelatis nos aſſentiri, non ob Regum, & aliorum hominum edicta politica, ſed propter Deum, per teſtimonium & vocem Eccleſiæ tanquam infallibilis regulæ loquentem: At cùm diſtincta poteſtas ſit, inter ſeculi Principes, atque inter Epiſcopos, propterea iudicium de fidei rebus aliunde non eſſe petendum: Id quod cùm vos alij defugitis, cernitis, in quàm profundo confuſionis cœno, veſtri ſemper voluantur.

Bucerus ita ſenſit, eiuſque aſſeclæ.

CAETERVM qui non conuocandos ad Synodum dixerunt alios quàm filios Dei, ſi pro filijs Dei improbos intelligunt, vt alicubi Scriptura facit, ſanè ſeipſos deſignant: ſin electos Dei, & prædeſtinatos dicunt, ne ad veſtros quidem id certè pertinet, quos Spiritus ſanctus cùm ex Eccleſia militante (quia nec militandum eſſe credunt) eiecerit, ecquid triumphi ſperes aſſequi poſſe in triumphante? At verò vt electi ſint aliqui, quis eos dignoſcat, vt deligi poſsint, atque ad Synodum euocentur? Nouit enim Dominus qui ſunt ſui. Quòd ſi non vocati ab alijs, ſed de ſe quiſque iudicium ferens ſe dabunt in viam, tanquam Dei filij, iam ſua opinione inflati, ſi quid audient, quod ſuæ ſententiæ aduerſetur hoc reijcient, ſpernent autem ſic cæteros, vt deinceps alij denique ſinguli, ſeipſos verè eſſe filios Dei, illos pre ſeſe mentiri, & eſſe filios ſatanæ exiſtiment. Viden' Chytræe, quantum ſaltabit extra chorum eiuſmodi cœtus? Qui autem velint, iudicẽ in concilijs eſſe Scripturam, quę nec ſentit, nec intelligit, neque eloqui poteſt, hi ſine ratione, & ſenſu Scripturæ, ſatis inſaniunt, quod quidem ſatis oſtendimus ſupra, vbi de verbo DEI egimus. Viui igitur iudices neceſſarij ſunt, atque ij, quibus hanc curam Chriſtus demandauit, Epiſcopi, quos liquidiſsimè ex aſpectu ipſarum Synodorum legitimarum, ex ipſa antiquorum vſq; ad Apoſtolos adducta fidei regula, ex promiſſa Spiritus ſancti pręſentia, ex diligentiſsima Scripturarum & Patrum collatione agnoſcimus. Hos autem quoniam Eccleſia veſtra minimè habet, à primis quatuor Synodis & puriore Eccleſia (vti antea dixi) quàm longiſsimè diſceſsiſtis. Et quidẽ ex his quamuis manifeſtum euaſerit falſum eſſe quod aſſerebas, te primas quatuor Synodos earundemque decreta reſpicere, pergamus tamẽ idipſum reddere manifeſtiùs ex Atheiſmis veſtris, quibus vniuerſam Synodorum harum doctrinam conuellere & labefactare pro virili conati eſtis. Prius tamen generalia Synodorum decreta ſubijciam, (reliqua ſingillatim ſuo loco deſcripturi) Atheiſmorumque originem & progreſſum, vt veſtra dogmata ad Synodorum amuſsim rectius expendantur, & vnde ortum habuerint, intelligatur. Hæc autem in Nicæna, & in reliquis alijs Synodis ſic eſt adhibita, vt perſæpè reperiantur acclamationes illæ: Sic crediderunt Patres;

N 3 ſic

Vide fine concilij Chalced.

ſic Nicæna, ſic Epheſina, & reliquæ Synodi;ſic nos credidimus, & credimus. Hæc fides Apoſtolorum, huic omnes conſentimus,omnes ita ſapimus.

SYNODORVM QVATVOR PRIMArum,capita præcipua & decreta.

CAPVT IIII.

ET generatim quod ad dogmata fidei pertinebat,Nicæna Synodus Arianam hęreſim damnauit. Quas verò Arius hęreſes inuexit, hę ad tria ferè capita referebantur:Chriſtum ex eſſentia, & natura Patris non eſſe genitum : Fuiſſe tempus cùm non erat,ac proinde principium habuiſſe: Vnã & ſimplicem trium perſonarum eſſentiam non fuiſſe : Ex quo efficiebatur, neque has eſſe conſubſtanriales,neque admittendum eſſe verbum illud ὁμοούσιον: quod poſtea Nicæni Patres à Spiritu ſancto edocti ad hęreſes iſtas auertendas non tantùm inuenẽre,quantùm ex theſauris Diuini verbi,traditioniſque Apoſtolicę elicuerunt. Verú enimuerò Ariani cùm ferre non valerent voces conſubſtãtialis,& Trinitatis,quanro potuerunt aſtu & diligentia alias illas inſinuabant συνούσιον, & ὁμοιούσιον,id eſt,coniunctę, ac ſimilis ſubſtantiæ. Et hęc quidẽ Arius, qui (vt ait Theodoretus) humanę etiam naturæ rationem mutilauit. Nam ipſum(Dominum)corpus inanime aſſumpſiſſe,in eo autem egiſſe animę munia Diuinitatem aſſeruit,ita vt huic tribueret affectus,qui à corpore inſunt. καὶ μέντοι,inquit, καὶ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀνεστηρίασε λόγον, σῶμα γὰρ ἄψυχον εἰληφέναι, ἐνηργηκέναι δὲ τὰ τῆς ψυχῆς τὴν θεότητα, ὥστε ταύτῃ προσάψαι τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐγγινομένην συμπάθειαν.

Capita Nicænæ Synodi præcipua.

Lib. 4. de hæretico-rum ſuga mentis.

SYNODVS igitur Nicęna cùm iſtos errores damnaſſet, illegitimi quoque Concilij Carthaginenſis, & Cypriani decretum, de rebaptizandis hęreticis reprobauir:Donatiſtas autem,quanam ratione eſſent recipiendi,expoſuit. Romanæ porrò Eccleſię ſupra reliquas omnes Eccleſias eminentiã & inſpectionem, quam antea conſuetudine, & iure Apoſtolico ex Chriſti Domini inſtitutione acquiſiuẽrar, oſtendir. Schiſma deniq; de Paſcha celebrando ſuſtulit: ac verò conſtitutiones ſiue διατυπώσεις, ad rectam Eccleſiæ adminiſtrationem, moreſque ſpectantes promulgauit. In hac autem Synodo trecenti duodeuiginti Epiſcopi fuerunt.

Auguſt.li. 1. de bapt. cap.9.

Tempore Conſtant. Imp.Pont. Syluestro.

Can.6.apud Ruff. lib.1.ca.6.

SYNODVS verò Conſtantinopolitana, centum qninquaginta Epiſcoporum, Macedonium blaſphemantem contra Spiritũ ſanctum: deinde Apollinarium,qui mentis expertẽ, &(vt inquit D.Gregorius Nazianzen.) ἄνουν, faciebat Dominum: Animam tamen ſentiẽtem Chriſto tribuebar, in quo ab Arianis differebar, quoniam illi ne ſentientem quidem, aut vegetantem animam ponebant in Chriſto, cui ſatis eſſe putarânt Diuinitatem, quæ mentis,ſenſus, vegetandi munia prę ſtaret: Photinum prętereа,& Sabellium,qui in DEO vnam duntaxat eſſe perſonam dicebat, quę pro ratione actionũ variarum(quaſi nomina perſonarum eſſent ſynonima) modò pater vocaretur ob creationem & conſeruationem rerum:modò filius, cũ aſſumpta carne humana editus eſſet in hãc lucem: modò Spiritus ſanctus, quatenus ſeſe creatis rebus imperriens, ſiue ſubſtãtialiter, ſiue per ſua dona illaberetur: Denique & Eunomium, qui alios ex alijs errores contra Diuinitatem & Spiritum ſanctum proferebat, anathemate confodit. Fidem Nicęni Concilij ſartam tectam defendir, & Symbolũm edidit, quo vnà cum Nicęnæ Synodi Symbolo nouę hæreſes aboleretũr. Quinã verò poſt Romanam Eccleſiam honor eſſet Cõſtantinopolitanæ deſereudus, quoue modo Epiſcopi ſuas diœceſes, vel Eccleſias, quæ eranr inter gentiles & regere, neq; ad alias non inuitati accedere deberent, illicitamque Maximi Cynici Philoſophi ordinationem declarauit,& ſanxit.

Pont. Damaſ. Gratiano & Theodoſi. Impp.

Syn. Conſtantinop. capita præcipua.

Theodoretus de numgarr catis hæret.ca. de Eutyche.

Vide S. Vigilium in diſput. inter Sabellium, Photinum, Arium, & Athanaſium.

EPHESINA Epiſcoporum ducentorũ coacta contra Neſtorium vocem θεοτόκον, hoc eſt,Deiparę auerſantẽ, & duas in Chriſto perſonas ponentem, ac carnem Chriſti viuificatricem negantem expugnauit, eũque ex Eccleſia expulit. Hic(vt etiã refert Cuſanus) faſſus eſt quidem in Chriſto eſſe corpus, animam & Diuinitatem,ſed circa rationem vnionis errauir. Fatebatur corpus & animã vniri vnione naturali, qua eſſet verus homo, ſed hominem illum vniri Diuinitati aiebat per gratiam,non quidem cõmunẽ,qua boni DEO vniuntur, verùm per plenitudinem grarię, ob quam vna eſſet DEI & hominis IESV voluntas, propter quam excellentiſsimam gratiam de CHRISTO verè enunciaretur ipſum eſſe filium DEI. Sed non admiſit Mariam eſſe matrẽ DEI. Quaſi id,quod in CHRISTO reperitur à matre acceptum, non conueniret DEO, ſicque voluit naturam humanam in ipſo eſſe Deificatam . At quoniam ſcribebatur, Verbum caro factũ eſt, non autem caro facta eſt verbum, ideò & hoc damnauit per illam Synodũ Eccleſia.

Synodi Epheſinę præcipua capita. Leone P. Põt. Max.

Nicolaus Cuſanus Card. li.1. cribrationum Alcorani prologo ſecũdo.

PORRÒ eadem Synodus Meſſalianos, ſiue Enthuſiaſtas, vel Euchitas hæreticos, librumq; pollutæ illius hereſeos(vt vocãrunt ſancti illi Patres)anathemati ſubiecit: & quidem prẹter illa, quę in Tomis conciliorum, & in Cyrilli anathematiſmis cernuntur,

Præter codices huius Synodi Græcos, qui ſunt in Bibliotheca Vaticana & alibi, eſt item exemplar in Bauarica Bibliotheca antiquiſſimum.

nuntur, Theodorus Peltanus è noſtris Theologus, optimæ memoriȩ vir, Græcum volumen in Latinum vertit, in cuius prima ſectione, quæ Synodum anteceſſerunt: In ſecunda acta concilij aduerſus Neſtorium: In tertia ſchiſmaticorũ, & hȩreticorum cõtra œcumenicũ concilium machinationes, & fraudes: In quarta, geſta & ſcripta Synodi contra ſchiſmaticos: In quinta, quȩ ad reconciliandas Eccleſias, & amicitiam inter Cyrillum & Ioannem Antiochenum redintegrandam pertinent: In ſexta, orationes, ſeu conciones in concilio, vel occaſione concilij habitæ continentur.

Martiano Imperatore. Leone I. Pontifice.

CHALCEDONENSIS Epiſcoporũ ſexcentorum (licet alij ſcripſerint octingentorum triginta) contra Eutychen, & Dioſcorum hæreticos egit pro duabus naturis in CHRISTO, & proprietatibus. Eutyches autem (vt ait Boetius) aſſerit aſſumptum hominẽ ita, vt humana natura non manſerit, cuius error ex eodem fonte, quo Neſtorij prolabitur. Non enim putauit naturam duplicem eſſe, ſine duplicatione perſonȩ, vt cũ non confiteretur duplicem perſonam, reputauerit conſequenter vnam eſſe naturam. In ea igitur Synodo ex Nicęna, Conſtantinopolitana, & Epheſina multa recitantur, eademque fides aſtruitur. De Epiſcoporum item ordinatione, deque eorum, & Monachorum vita, qualis eſſe debeat, deque pœna quam incurrerent, ſi à propoſito recederent: quodúe iudicium ſubeundum ſit ijs, ſi quid inter ſeſe agendum ſit: De virginibus, quæ ſe Domino DEO vouerunt: De Monachis ne vxorem ducant: De concilijs habendis per Prouincias: De Epiſcoporum, & Clericorum accuſatoribus: Neue monaſteria conſecrata fiant diuerſoria ſecularia: Neque Epiſcoporum ordinationes diu differantur: Deque alijs ad bonos mores ſpectantibus editi ſunt canones ſapientiæ cœleſtis pleni.

Ex quibus omnibus Eccleſiæ forma, & hierarchia, omniſque ritus, in primis autem doctrina de DEO, & ſanctiſſima Trinitate liquidiſſimè hauriri poteſt.

ATHEISMORVM ORIGO & progreſſus.

CAPVT V.

QVo Spiritu acti fuerint ij, qui à tempore Apoſtolorum Chriſti Domini Diuinitatem, vel carnem, aut humanitatẽ acerbiſſimè oppugnârunt, facilè conſtat ijs, qui vitam illorum, & dogmata cognouerunt. Vt verò, qui facinora perpetrant, & in omnem turpitudinem pręcipites ruunt, ſi quid luminis affulget, quo inſpici poſſint, id protinus extinguunt: ſic Satanas hominum eorum mentibus, per quos aliquid ſatanicum edere vult, lumen illud Diuini vultus, quod eſt ſignatum ſuper nos, ſatagit calidiſſimus eximere, vt ſanè à tenebris vndique comprehenſi, tandem in eius manus penitùs prolabantur. Apparuit ergo CHRISTI IESV DEI filij doctrina, & vita, ſicut ſplendidiſſimus Sol: quo homines excitati, arrepta cęleſtium rerum exercitatione, vt valentiſſimi athletæ, nuncium perfidiæ, mundo, & carni remiſerant. At cùm Diuinum ſolem, qui tot miraculis, atq; illuſtriſſimis radijs ſplẽdere inceperat, vnico flatu non poterat extinguere diabolus, ad ſui, hoc eſt, ſerpentis aſtû, ſuaſque priſtinas artes conuerſus, Dei Maieſtatem, ſub Dei veri nomine minuere, & Chriſtum, ſub Chriſti vel Deitate, vel humanitate obſcurare, atq; adeò ex animis hominum omninò tollere curauit. Id quod Tertullianus, cùm hȩreticos profligaret, prudentiſſimè poſteritatem omnẽ, ac præcipuè huius ſeculi homines pręmonuit. Nã cùm Doſitheum Samaritanũ, Sadducęos, Phariſęos, & Herodianos, breui perſtrinxiſſet: Ad eos (inquit) me conuerto, qui ex Euangelio hæretici eſſe voluerunt, ex quibus eſt primus omnium Simon Magus, qui in Actis Apoſtolorum condignam meruit ab Apoſtolo Petro, iuſtamque ſententiam. Hæc ille. Qui poſteà Menandrum, Saturninum, Baſilidem, Ophitas, totamq; iſtius erroris & ſcenam, & doctrinam aduerſus Chriſti Domini & Dei veritatem, inde fluxiſſe ſcribit: cùm & deinceps Carpocrates, & Cerinthus, & Valentinus non tam fabulas, quàm nouas de Deo, & Chriſto blaſphemias addidiſſent. Quos cùm Marcion quidam Ponticus genere, & Epiſcopi filius, ac propter ſtuprum cuiuſdam virginis ab Eccleſiæ communione abiectus, eſſet imitatus, ac DEI Maieſtatem ſubdolè minuens, Deum conſequenter negaret, aduerſus illum, & alios hæreticos, ita loquitur idem Tertullianus. At nunc (inquit) negocium patitur Deus Omnipotens, Dominus & conditor vniuerſitatis: ideò tãtùm opinor, quia à primordio notus eſt: quia nunquam latuit: quia ſemper illuxit, ante etiam Romulum ipſum, nedum ante Tiberium: niſi quòd ſolis hæreticis cognitus non eſt, qui ei negocium faciunt. Et infrà. Sed Deum quidem, vt ſciens, non negas, vt neſciens retractas: immò & accuſas, quaſi ſciens; quem ſi ſcires, non accuſares, immò nec retractares. Reddens nomen illi, negans ſubſtantiam nominis, id eſt, magnitudinis, quæ Deus dicitur, nõ tamen eam agnoſcens, quantam ſi homo omnifariam noſce potuiſſet, magnitudo non eſſet. Hæc ille.

Vide Irenæũ, Tertullianũ, Iuſtinum Martyrẽ, Theodoretum & alios.

Tertul. 46. cap. lib. de præſcrip.

Act. 8.

Cap. 47. de præſcrip.

Lib. 2. adu. Marcionẽ.

Nota hæretice.

AT Satanas poſtea (vt ſemper in peius proficit) Arium ſacerdotem ſpiritu ambitionis tumidum impulit, quoniam Archiepiſcopus Alexandriæ creatus non eſt, ad tot hæreſes vel nouas comminiſcendas, vel veteres excitandas, vt tenebræ factę ſint ſuper vniuerſam terram. Sicq́; vna ſtilla decidens, neque alið auerſa in torrentem excreuit, quæ totum Chriſtianum orbem inundauit. Repreſsi tamen Ariani Synodi Nicænæ auctoritate, effuſiſque diuino iudicio Arij viſceribus, qui tanquam alter Iudas Chriſti proditor crepuit medius: doctrina verò ſapientiſsimarum illarum Eccleſiæ columnarum ſtante, atque conſentientiſsima: Illatis item à Conſtantino Imperatore iuſtiſsimis pœnis, ac ſublatis hæreticorum peſtilentiſsimis libris, coluber ille, qui ſempiternum animabus bellum indixerat, in omnes ſeſe ſpiras contorſit, ſi qua ratione ſemina tantæ impietatis fouerentur, Chriſtiq́ue regnum rimas ageret, quo facilius denique concideret. Quare Ariani negare iam apertè ſcripturas, Epiſtolam Pauli ad Hebræos reijcere, & quicquid aliud ratum, ſanctumq́ue eſſet, ſpernere, ac pedibus ipſis ſacroſancta myſteria conculcare ſunt auſi, quemadmodum noſtri quoque temporis hęretici faciunt, quoniam deſperatiſsima eorum cauſſa eſt. Adeò mens lumine Dei amiſſo ſibi ipſi fit hoſtis acerrimus. Tum itaque proſtitutio virginum, eiectio ſanctimonialiũ, altarium euerſio, Catholicorum trucidatio, inuaſio Epiſcopatuum: Eremitarum in abſtruſiſſimis locis, & Monachorum perſecutio, cæteraque illa ſunt ſubſecuta, quæ D. Antonius præuiderat, & Patres Athanaſius, Baſilius, ac reliqui ſcripta reliquere. Sed cùm neque hic conatus præualeret Synodi auctoritati, earum hæreſum anteſignani coegere varijs temporibus decem conciliabula, quibus ſemper nouæ potius hæreſes condebantur, quàm vt eorum impietas ſtatui, vel fides Catholica poſſet labefieri. Mulierculas etiam cùm parerent adibant, deq́ue Chriſti natiuitate diuina ridentes, & contemptim loquentes, illud Prophetæ ironicè obijciebant: Generationem eius quis enarrabit? *Eſaiæ 53.*

QVAE ſanè omnia num Lutherani veſtri, ac reliqui fecerint, teſtantur ipſa Regna, Prouinciæq́ue vaſtatæ, ipſa conciliabula ab ijs nullo vnquã vero cum effectu pacis habita, ipſa Catholicorum martyria quæ toto hoc ſeculo, & nunc in Anglia habentur, ipſa bonorum Eccleſiæ ſacrilega vſurpatio. Qui niſi fructus eiuſmodi ſint, ex quibus eos agnoſcere poſsis, fateare neceſſe eſt, vel te eſſe cum ijs cœcum, & latente iuſtitiæ diuinæ flagello tranſuerſum agi, aut nondum altius ea perpendiſſe, quæ tamen interitum æternum haud reſipiſcentibus afferent. Sed fortè dices: Ecquid in nobis offendis, quo vel diuinam Maieſtatem, vel ſanctiſsimam Trinitatem, vel cõſubſtantialitatem filij traducere nos, vnà cum priſcis illis hęreticis verè aſſerere poſſis? Multum (aio) per omnem modum.

PRIMVM autem illud cogita, ſicuti plerunque Deus Prophetarum corda, linguaſq́ue mouebat, operibus item futura indicabat, quæ illi antea aut neſciebant, aut non omninò explicitè intelligebant: ſic ſatanam pſeudoprophetarum corda, linguaſque & calamos perſæpè ad ea diſſeminanda tentâſſe, quæ etſi ipſi non cogitârant, iuſtiſsimo tamen iudicio Dei promeriti fuerant, vt organa & flagella eſſent iræ Dei, mox quidem in ignem æternum proijcienda. Et ſanè ebrij, & ægroti, multa dicunt, & faciunt, quæ non ſibi ipſis, ſed ebrietati, ęgri autem morbo, non animo tribuunt. Verùmtamen culpa illorum denique eſt, quod & ebrij facti ſunt, & in varios morbos inciderint. Prorſus ergo id in Luthero, cæteriſq́ue initio euenit, vt quàm mitiſsimè de illis iudicium feramus. Nam dum furerent aduerſus Eccleſiam, tanquã ebrij multa quæ noluiſſent aduerſus Deũ blaſphemarunt, ac tamen vbi è ſuis erroribus tot monſtra enaſci, & tantam in vitæ moribus licentiam erumpere viderunt, aliquando dilucidò aliquo interuallo vi veritatis impulſi deſperarunt de ſuę doctrinę progreſſu, factamq́ue fuiſſe, è veſtro iſto (ſi Deo placet) euangelio hominum vitam multò peiorem coacti ſunt & ipſimet fateri, quàm dum in Eccleſia Catholica viuerent. Sed iam ad Atheiſmos ipſos veniamus.

ATHEISMI LVTHERI, MElanchthonis, Caluini, Bezæ, Vbiquitariorum, aliorumq́ue Pſeudeuangelicorum, quibus Synodorum quatuor decreta conuellunt.

CAPVT VI.

ATHEISMVS PRIMVS LVTHERI, quo Eſaiæ locum de Chriſti diuinitate falſa interpretatione deprauat.

SATANAS igitur, vt, quod coquebat in animo, tãdem euomeret, primò Lutherum impulit, vt magno auſu Biblia verteret, & vulgatã editionem abijceret: interim verò ſerpẽs ille ſciebat, quid facturus eſſet eo de homine: Quibus itẽ in locis varia ei animo inſtillaturus, quib⁹ deinceps pillũ, virus ſuũ ſparſurus, ne cogitante quidem

ſemper

ſemper fortaſsis iſta Luthero. Et initio quidem quod ſcriptum habetur de Chriſto Deo & homine ſimul futuro, id Lutherus omninò ſuſtulit. Sic autem Eſaias

Eſaias c. 9.

inquit: Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Devs, Pater futuri ſeculi, princeps pacis. Quod ita in codice Græco legitur: ὅτι παιδίον ἐδόθη ἡμῖν, υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν· οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός, σύμβουλος, θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Sic item in codice Hebraico legitur. El Gebbor, id eſt, Deus fortis, quod quidem poſteà Paraphraſis Chaldaica eodem ſenſu, ijſdemq; verbis expreſsit. Quin etiã inter Hebræos ante Chriſtum natum non defuit, qui ita interpretaretur hunc locum. Quia (inquit) Meſsias Deus & homo futurus eſt, vocatũ eſt nomen eius Emmanuel, hoc eſt, nobiſcum Deus, nempè in corpore, in carne noſtra, quemadmodũ teſtatur Iob capite decimo: Ex carne mea videbo Deum. Item quia Devs eſt mirabilis, conſiliarius dicitur: Excogitauit enim mirabile conſilium animas à dæmone eripiendi, quæ propter Adæ peccatũ damnatæ erant. Nec poſſunt vllo modo eſſe ſaluæ, niſi Rex mortem acerbiſsimam, multaque ſubeat tormenta. Ob eam cauſam dictus eſt vir. Et quia ipſius eſt omnis fortitudo, Devs fortis vocatur. Et paulò pòſt: Et quia eos ſaluos faciet, & ad paradiſum adducet, vocatur Iesvs, hoc eſt, Saluator. Hæc ille.

Lutherus Chriſti gloriam furatur.

Lvthervs igitur tanquam tacitus latro, furatus Chriſti gloriam: vocem illam, (Dei) penitùs expunxit, alteram ſuppoſuit, qua Chriſti Diuinitas nequaquam deprehendi poteſt. Id verò in omnibus eius Biblijs, quæ Ienæ, VVittembergæ, Lipſiæ, ac Franckfordiæ typis impreſſa ſunt, cernere eſt his verbis. **Vnd er heiſt/ Wunderbar/ Rhat/ Krafft/ Heldt/ Heiliger Vatter.** Cũ debuiſſet vertere. **Vnd ſein Name heiſt/ Wunderbar/ Rhatgeb/ Gott/ Starck/ Ewiger Vatter/ Friedfürſt**, Sic enim & Dietenbergius, & ij omnes verterunt, qui peritiſsimi linguarum Diuinum verbum vt rectè perceperunt, ſic ex animo ſuſpexerunt, & venerati ſunt. At verò ne nominis Dei eo loco prætexere poſset ignorationem, fatetur quidem alibi per hanc vocem El, ibi ſignificari Devm, & nuſquam inueniri in ſingulari, niſi de vero Deo. Sed tamen in ſua verſione maluiſſe ponere **Krafft/** quo nomine, inquit, deſignari fortitudinem ſubſtantiuam. Sed alibi tamen (vt omnia reddat ſemper dubia) inquit (El) applicari etiam creaturis. Ex quo hominis

To. 4. operum Luth. pag. 171. impreſſ. VVitebergæ 1551. Quiddã ſimile ſed breuiꝰ in ſcholijs eiuſdem breuibus in Eſaiam eodem to. pag. 144.

aſtum cum impietate coniunctum licet agnoſcere, quod ſtudio tam expreſſam vocem Spiritus Sancti de Chriſto Deo ab Eccleſia Dei omnibus ſeculis & linguis receptam ſuſtulerit, populiſque clariſsimum Diuinitatis Chriſti teſtimonium Germanica dictione, & ſatis impropria inuoluerit, atque ſubtraxerit. Interim verò cùm ab alijs fraudem agnitam velare voluiſſet, eos quidem, vt diximus, ſic lactauit. Attamen id quod maximè expediebat ab omnibus cognoſci non correxit. Quæ certè (vt ſubinde planiùs quoque oſtendetur) tacita fuit ad Atheiſmum complanatio.

ATHEISMVS SECVNDVS Lutheri & Caluini contra ſanctiſsimæ Trinitatis nomen & inuocationem.

Porrò diſplicebat Arianis nomen ſanctiſsimæ Trinitatis. Diſplicuit & Luthero. Cumque hanc, ſatana inſtigante, compendiariam illi viam ad Diuinitatem ipſam ex animis tollendam putaſſent, putauit item volens nolens Lutherus. Sic enim dementat (vt dixi) ſatanas ſuos. Itaque & in hoc Lutherus tanquam bonus reformator, vt à Sanctuario inciperet, à ſanctiſsima Trinitate inchoauit. Et vti ex Epiſtola D. Ioannis Euangeliſtæ ſuſtulit illud: Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus,

Anno 1543. in lib. precationum.

& hi tres vnum ſunt: Sic ex Litanijs illud prorſus eraſit: Sancta Trinitas, vnus Deus miſerere nobis. Sentire igitur ne iam tibi videris Chytræe, ſibilum anguis illius venenatiſsimum? At non omninò (inquies) vocem illam ſuſtulit, quin verò & alicubi reliquit. fateor. Et hic ipſe eſt ſatanæ aſtus, vt iaciens lapidem, illicò recondat brachium, & ſuperſeminans (vt dixi) zizania, abeat. Fuerunt enim, qui audacem illam impudentiam admirabundi improbarent. Propterea receptui ſic cecinit, vt tamen neque Lutherus retractauerit quod ſuſtulerat, & pro eo tempore Satanas feciſſe ſatis ſe cogitauit, ſi feneſtram iſtam ad omnẽ nequitiam aperuiſſet. Scit enim malignus ſerpens, facilè eſſe inuentis addere. Quamobrem quod ouum in Luthero fouerat, in Melanchthone non multò pòſt apertiùs, ſed apertiſsimè in Caluino, & in reliquis manifeſtiùs excluſit, quemadmodum ſuo loco dicemus.

Iam verò ſi cauſas alias expendamus, cur Lutherus ſanctiſsimę Trinitatis nomē, & inuocationem, è Chriſtianis ſupplicationibus eliſerit, certè nullam videmus. Si enim nouitatem vocis afferas, antiquitas omnis ſalſi te arguet: ſin ab hominibus iјs inuentam putaueris, quorum haud magna fuerit in Diuinis rebus exercitatio, vniuerſa Græcia, atq; iј ipſi, quos ſcribis Diuinam illuſtraſſe ſcripturam, te reprehendent. Si, quoniam Caluino non ſapiebat Trinitatis nomen, quod generis fœminini cùm ſit, iūgatur cū Deo, quæ vox eſt maſculini, cur ille Grāmaticus, non Theologus, loco Trinitatis, non dixit Ternionem? Sed latebat ſerpens in herba. Caluino enim vſus eſt ſatanas, tanquam audaciore & callidiore inſtrumēto, per quod nomine Trinitatis ſublato, ne inuocaretur quidē: quæ vbi nō inuocaretur, abiret omninò in obliuionē. Quomodo autem inuocarent, quam neq; nominare dignarentur, & adeò in quā non crederent? Ac primò Caluini inſcitiæ inſufflauit ſatanas hoc alterum venenum, vt ſanctiſsimæ Trinitatis hypoſtaſes, ſeu perſonas, putaret nudas eſſe proprietates: deinde in iocum, (horrendam, & intolerabilem ſanè blaſphemiam) ſanctiſsimum illud nomen detorſit, vocans hermaphroditum. Nicæni igitur Patres, quique fuēre omnes in reliquis Synodis τριάδα, hoc eſt, Trinitatem nominàrunt: Neque verò tūc orta eſt illa vox, cùm D. Iuſtinus Martyr, Athenagoras, S. Gregorius Thaumaturgus, Tertullianus, ſanctique ante hos Clemens Roman⁹, & Dionyſius Areopagita, atque alij pleriq; omnes vnà cum Iacobi, Clementis, Baſilij, Chryſoſtomi, & Latinorum liturgijs, hymnis quoque quos vocant τριαδικὰς tanquam ab Apoſtolorum temporibus deductam ſatis oſtendant. Itaque nec ab inuocatione ſanctiſsimæ Trinitatis abſtinuerunt. Nam & precationes ad eā τριαδικὰς, qualis vox cernitur in iјs, quæ ſubijciuntur Liturgijs D. Baſilij: Et cum D. Dionyſio, Diuus Gregorius Nazianzenus, Chryſoſtomus, ac denique reliqui Patres Trinitatem eſſe inuocandam ſuis exemplis docuerunt. Ille enim τὴν ἀγαθαρχικὴν, inquit, καὶ ὑπεράγαθον ἐπικαλεσάμενοι τριάδα; hoc eſt, Principem omnis boni, atque eminēter bonam inuocantes Trinitatē. Ac rurſus Τριὰς ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε, καὶ ὑπεράγαθε τῆς χριστιανῶν ἔφορε θεοσοφίας ἴθυνον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν λογίων ὑπεράγνωστον, καὶ ὑπερφαῆ, ϗ ἀκροτάτην κορυφὴν, ἔνθα τὰ ἁπλᾶ, καὶ ἀπόλυτα, καὶ ἄτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια κατὰ τὸν ὑπέρφωτον ἐγκεκάλυπται τῆς κρυφιομύστου σιγῆς γνόφον, ἐν τῷ σκοτεινοτάτῳ τὸ ὑπερφανέστατον, ὑπερλάμποντα, ϗ ἐν τῷ πάμπαν ἀφανεῖ, καὶ ἀοράτῳ τῶν ὑπερκάλων ἀγλαϊῶν, ὑπερπληροῦντα τοὺς ἀνομμάτους νόας. Et quaſi tot ante ſecula Lutheri blaſphemias præſenſiſſet, addit alibi. χρὴ καὶ ἡμᾶς ταῖς εὐχαῖς πρῶτον ἐπ᾽ αὐτὴν ὡς ἀγαθαρχίαν προσανάγεσθαι, ϗ μᾶλλον αὐτῇ πλησιάζοντας ἐν τούτῳ μυεῖσθαι τὰ πανάγαθα δῶρα τὰ περὶ αὐτὴν ἱδρυμένα, καὶ γὰρ αὐτὴ μὲν ἅπασι πάρεστιν, οὐ πάντα δὲ αὐτῇ πάρεισι, τὸ δὲ ὅταν αὐτὴν ἐπικαλώμεθα, πανάγνοις μὲν εὐχαῖς, ἀνεπιθολώτῳ δὲ νῷ, καὶ τῇ πρὸς θείαν ἕνωσιν ἐπιτηδειότητι, τότε καὶ ἡμεῖς αὐτῇ πάρεσμεν. Quæ Diuina verba, Latinè ſic habēt: Trinitas quę eſſentiā, Diuinitatē, bonitatēq; tranſcendis, Diuinę Chriſtianorū ſapiētię præſes, dirige nos in id, quod de arcanis oraculis valdè incōprehenſibile eſt, ſplendoreq; omnē ſuperat, & in altiſsimum eorū verticē, vbi ſimplicia, & ſoluta, & immutabilia Theologię myſteria in perilluſtri arcani, myſticiq; ſilētij caligine abdita ſunt in tenebricoſiſsimo loco clariſsimā lucē emittentia, & in prorſus intractabili, inaſpectabiliq; perelegantiū radiorum mirabiliter opplētia mētes oculorū expertes. Et alibi: Oportet enim nos orationibus ad ipſam veluti bonitatis principē ꝓuehi, & propius ad illā accedentes in hoc diſcere perquā optima dona ipſi eſſe circūpoſita. Nā & ipſa quidē adeſt omnibus, non aūt illi adſunt omnia. Vbi aūt ipſam puriſsimis precibus, deſecatoq; animo, & ad Diuinā vnionē accōmodato inuocauerim⁹, tūc nos illi quoq; adſum⁹. At D. Greg. Nazian. ne quid de D. Dionyſ. ꝓ tuo Luth. cauilleris, ſic ait: ὦ τριὰς ἁγία, ϗ προσκυνητὴ, ϗ μακρόθυμε, μακρόθυμος γὰρ εἶ ἐπὶ τοσοῦτον ἀνασχομένη τῶν σε τεμνόντων, ὦ τριὰς ἧς ἐγὼ καθηξιώθην, ϗ λάτρης εἶναι, ϗ κήρυξ ἐκ πλείονος ἀνυπόκριτος, ὦ τριὰς ἡ πᾶσί ποτε γνωσθησομένη, τοῖς μὲν τῇ ἐλλάμψει, τοῖς δὲ τῇ κολάσει, δέχοιο καὶ τούτους προσκυνητὰς τοὺς νῦν ὑβριστάς. Hoc eſt, ô Trinitas ſancta, & adoranda, & longanimis: Es enim lōganimis, quę tādiu ſcindentes te toleras. O Trinitas cuius habitus ſum cultor, atq; preco iā pridē non ſimulatus. O Trinitas quę ab omnib⁹ aliquādo cognoſceris, partim illuſtratione, partim punitione, ſuſcipe etiā iſtos, vt qui nūc te cōtumelia afficiūt, adoratores efficiātur. Sic Chryſ. Τριὰς ἀμέριστε, μονὰς ἡ παντουργὸς, ϗ παντοδύναμος, ὁ πατὴρ, ὁ υἱὸς, ϗ τὸ ἅγιον πνεῦμα, σὺ θεός μου, ϗ φῶς καὶ σὲ ὑμνῶν προσκυνῶ. Id eſt: Trinitas partitionis expers, vnitas omnium opifex, omnipotenſque pater, filius, & ſpiritus ſanctus, tu Deus meus, & lumen, teque celebrans adoro. Hæc ille. Atqui & antea quoque D. Ignatius à ſpiritu ſancto edoctus fuit, canticū illud ab Eſaia auditum, ſanctus, ſanctus, ſanctus, In Eccleſia Antiochena in ſacro cantaretur. Ac poſtea miraculo comprobata eſt ea inuocati-

Caluini impietas.

Synodi quatuor generales.

Iuſtinus li. de expoſitione fidei quem inſcripſit de Trinitate.

Athenagoras in Apologia.

Gregorius Thauma: in fidei formula, quæ extat apud Euſebium hiſt. Eccleſ. lib. 7. ca. 24.

Greg. Nazianze. orat. 2. de pace verſus finē.

Dionyſ. c. 3. de Diu. nom.

D. Dionyſ. exordio libr. de myſtic. Theologia.

Naz. ſub finem 2. orat. de pace.

uocationis neceſsitas, cùm pueri duo in ae, ra Diuinitùs ſublati, deinde delati in terram, iuſsi ſunt Proclo Patriarchæ dicere, mandaret vt Triſagion illud ad terræmotum ſedandum ab omnibus caneretur, ſanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus & immortalis miſerere nobis, ſicque ceſſauit illa calamitas: ſed & per ſanctiſsimam Trinitatem ſanctiſsimè Chriſtiani iurabant, & per eandem reliquos adiurabant in grauiſsimis cauſis, quẽadmodũ in Concilio Chalcedonenſi cernitur. Nam & in Græco Acumicenſium codice, hæc verba ſunt. Per ſanctam Trinitatem vos adiuro, quæ cuſtos eſt principum, quamque colitis, & in qua baptizati eſtis, cuius quoque inuocatione ſaluamini, iubete preces meas relegi. Quæ cùm ita ſint, ac tamen auſi ſunt, in tantum impietatis barathrum ruere: Quantoperè initia ſuperbiæ cauenda ſunt, exque minimarum rerum contemptu maxima quæque deinceps deſpiciantur, perlegat pius attentè, quæ Dorotheus ſcripta reliquit: Is ergo: Memini (inquit) fratres me l vidiſſe me aliquando huiuſcemodi hominem, qui in hanc miſerrimam ſeditionem

Vide Epheſini Concilium ad ſanctiſsimam Trinitatem. Act. prima Chalcedo. Concil.

Dorotheus Doctrina 2 de humilitate. Nota.

» incidiſſet. Et initio quidem ſi quis è fratri
» bus locutus quippiam eſſet in alterius com
» mendationem & laudem, ſtatim illũ ſper
» nebat, ac quaſi conſpuebat dicens: Quis
» eſt ille? Non eſt alius præter Zoſimam, &
» qui cum eo ſunt. Poſt cœpit & illos cótem
» nere, ac dicere, neminem alicuius eſſe pre
» tij præter Machariumı & paulò pòſt: Quis,
» ait, Macharius? nullus eſt præter Baſilium
» & Gregorium. Atque etiam non multò
» pòſt, hos quoq; cœpit pariter ſpernere, &
» nullum pretij vllius exiſtimare, niſi Petrũ,
» & Paulum. Cui ego prædixi, quod euenit,
» forè, vt hos quoq; tempore contemneret.
» Quod ſanè factum eſt: nam eos ſpreuit, &
» nihil eſſe habendum in pretio præter Tri
» nitatem aſſerere cœpit, ſtatimq; in Deum
» quoque factus eſt inſolentior, exarſit, in
» tumuit.

ATHEISMVS TERTIVS LVTHERI contra nomen ὁμοούσιον ſiue conſubſtantiale à Patribus Nicænis receptum.

PROGREDITVR impietas, & quem hominem ſatanas fermentare cœpit, nõ deſerit, quouſq; fermẽtetur totus, fiátq; nouiſsima illius peiora prioribus. Lutherus igitur clauſtris pudoris ſemel ruptis, vbi ſenſim bellũ indixit Sanctiſsimæ Trinitati, iam apertius ſe prodidit, cùm aduerſus Latomum ſcribens, vocem illam in Synodo Nicæna conſtantiſsimè receptam ὁμοούσιον, hoc eſt, conſubſtãtialem, ſe inquit odiſſe. Anima mea (inquit) odit hoc nomẽ. Quid ita? ob ipſamné vocem, an ob notionem vocis? Neutri potes reſpondere, nihil enim aptiùs hac inueniri poterat ad hæreſim Arianorum iugulandam, & ad vnicam, planeque eandem numero, ac certè ipſiſsimam Dei eſſentiam indicandam. Id quod cùm ægerrimè ferrent Ariani, & Catholicos contemptim vocarent Homouſianos, vides quã bonus illorũ fautor fuit Helias veſter: Et verò quanti Nicænę Synodi decreta in re tanta feciſtis, qui in veſtra confeſsione Auguſtana tantoperè hãc Nicęnam fidem extollitis. Itaque aut certè Lutherus crediderit oportet perſonas ſanctiſsimæ Trinitatis non eſſe eiuſdem, & vnius eſſentiæ (quod ſanè omnem perfidię metam excedit) aut ſanè dicendum eſt ſpiritu illo contendendi adactum à dæmone fuiſſe, vt quod ignoraret, blaſphemaret. Sin autem nomen ipſum Homouſion oderit, quòd parum Græcũ ſibi Germano: vel conſubſtantiale, ſiue conſubſtãtiuum (vt Aphri apud Vandalorum Arianorum Principem interpretati ſunt) ſibi (videlicet elegantiſsimo) parum Latinum videretur, ſapientiſsimum omnium ſe iactet neceſſe eſt, qui cùm nihil meliùs afferat, vniuerſam tamen illam antiquiſsimã & puriſsimam Eccleſiam ingenio, ſpiritúque admirabili prędita, infælicißimus morio, & apoſtata ſe putet ſuperaſſe. At nomen hoc, neque externum, nec barbarum eſt, ſed Chriſtianum, Eccleſiaſticum, ſignificantiſsimum. Quod ſi malebat dici ὁμοιοούσιον, id eſt, ſimilis ſubſtantiæ (vt quondam Ariani volebant) intelligis cuius ſpiritus erat magiſter veſter. Et D. quidẽ Baſilius Arianis ea lege conceſsit hanc alterã vocem, ſi fuiſſet adiectum ἀπαραλλάκτως: tum enim ὁμοιούσιον idem deſignaſſet, quod ὅμοιον κατὰ πάντα. Sin autẽ id reiecit, quoniam in Scriptura expreſſum non eſt (quãuis profectò in illa altiſsimè impreſſa ſit eius notio, ac veritas) vides quonam, & Synodos illas quatuor, & quę fidei Symbola vos publicè admittere videmini, ac denique ſpiritũ illũ, qui Synodos direxit, abigitis. Et certè Lutherus ignorare nõ poterat, vocẽ illam in Cõcilio Nicęno aduerſus Arianos veritatis auctoritate (vt S. inquit Auguſt) & auctoritatis veritate fuiſſe firmatam. Verũ (inquies) & D. Hieron. (vt ait Lutherus) nomen homouſij ferre nõ poterat, nec tamen tantũ illi, quantũ noſtro Luthero piaculũ aſcribitis. Agnoſco ipſius Lutheri, & qui eũ imbuit, Satanę aſtutias. Patres enim cũ vnanimes & vnius labij ſint in re fidei, ſic repellitis, vt ne flocci quidẽ faciatis: at ſi tantillum appareat, quo per illos ædificium fidei proſternere poſsitis, tum eorũ auctoritas vobis eſt ſacroſancta. Sed vt in primis fraudẽ Lutheri agnoſcas, nunquã

Lutherus aduerſus Iacobum Latomum

D. Auguſt. lib. 3. contra Max. c. 14.

Hæreticorum in Patrum auctoritate recipienda ars.

D. Hiero-

D. Hieronymus vocabulum homouſij odio habuit, aut omittendum eſſe iudicauit. Sed ab hypoſtaſis voce cauendum eſſe opinabatur, quòd hanc cum voce eſſentiæ Ariani ſic confundebant, vt cùm vnum, & idem eſſe videretur, ij propterea tres eſſentias callidè inſinuarent. Neque verum eſt, quod in libro de cōcilijs Lutherus adiecit his verbis: Sanctus Hieronymus vehementer perturbatus, lamentabiles ſcribebat ad Epiſcopum Romanum Damaſum literas, & cupiebat expungi vocabulū homouſion. Extant enim duæ illius ſancti viri epiſtolæ hac de re ad Damaſum, in quibus nulla homouſij expungendi mentionem facit. Quin verò alteram ſic concludit: Obteſtor Beatitudinem tuam, per crucifixum Mundi Salutem, per ὁμοούσιον Trinitatem, vt mihi epiſtolis tuis ſiue tacēdarum, ſiue dicendarum hypoſtaſum detur auctoritas. Quibus verbis vt Lutheri impoſtura, ſic & virorum illorum ſanctiſſimorum, ac doctiſſimorum, qui antiquas Apoſtolorum ſemitas terebant, cernitur pietas, atque modeſtia, cùm ad Summum Pontificem Romanum de rebus fidei confugerent. Itaque & veræ humilitatis fructum retulit, quippè qui in fide Catholica ſtetit, neque terminum tranſgreſſus eſt Nicænæ, Synodi, quem Damaſus ſalutarem, atque adorabilem vocat, quo muro fortiſſimo (inquit) cōtra arma diabolica ſtatuto, hoc remedio venena mortifera ſunt depulſa, vt pater & filius, vnius Diuinitatis, vnius virtutis, vniuſque magnitudinis debeant credi, vniuſque eſſentiæ, ſiue ſubſtantiæ ſimul & Spiritus Sanctus. Neq; verò ſapientiùs quidquam ex voce poterat inueniri. Eſſentia enim pro natura rei accipitur, qua vnumquodq; conſtat, quæ quatenus multis indiuiduis, & hypoſtaſibus eſt communicabilis, quaſi quoddā vniuerſum eſt, ac proinde latiùs patet quàm hypoſtaſis: ſignificantior item eſt, quàm ſubſtantia. Hæc enim etſi nihil ab eſſentia differre dici poſſit, quoniam tamen videtur quædam eſſe accidentium ſuſtentatio, non tam propriè Deo cōuenit, cui omnia inſunt per modū eſſentiæ, non item accidentis. Quo fit, vt quæcunq; in Deo ſunt, Deus eſſe rectiſſimè dicantur. At hypoſtaſis ſiue perſona, quam Græci πρόσωπον, Latini quoq; ſuppoſitum dixerunt, magis adhuc (vt cū ſcholis loquar) eſſentiæ ſpecificat exiſtentiam, vt quæ ſubſiſtentiā & incommunicabilitatem in ſua propria definitione contineat: quare & illam Boëthius indiuiduam naturæ rationalis eſſe ſubſtantiam circumſcripſit.

Damaſus epiſtola 5. quam cū 90. Epiſcopis qui ad ſe venerāt ſcripſit Epiſcopis Illyricis.

Lib. de duabus naturis.

Hanc igitur vocem Patres adſciuerunt ad diuinam eſſentiam in tribus perſonis docendam, ne quis vel Sabellianus tres hypoſtaſes eſſe chimęras arbitraretur, vel Arianus tres eſſentias in Deo ſtatueret.

Ac Chriſtiani quidem à D. Paulo edocti hoc ipſum antea crediderunt, nam & propterea D. Dionyſius, atque alij Deum μονάδα, καὶ τριάδα τρισυπόστατον vocarunt. Ac cùm poſt Sabellij hæreſim (ſicut Rufinus ſcribit) orthodoxæ huius fidei doctrina latiùs patuiſſet, Ariani tamen in eos ſcopulos impegerunt, vt tres hypoſtaſes pro tribus naturis, ſiue eſſentijs exiſtentibus in tribus perſonis crederent, atque fallaciter (vt diximus) Catholicis obtruderent.

Secuta ſunt deinceps poſteriora ſecula, quibus per vocem Homouſij non ſolùm reiecta eſt Sabellij crapula (vt D. Cæſarij fratris D. Baſilij verbis vtar) ac loco hypoſtaſis etiam perſonę nomen Græci à Latinis mutuarunt, verùm etiam per vtramq; vocem fides Catholica ſtetit inuicta. Itaque hos Lutheranam abijcientes rabiem, & odium quo aduerſus hanc veritatem & vocem feruntur, dicamus cum Epiphanio: Filius eſt homouſios patri, non συνούσιος, id eſt, ſimul habens eſſentiā, ſed homouſios, id eſt, non extra Patrem genitus, vt quidā ironicè iactant, poſitu, ſiue adoptione volentes eſſe filium, non veritate. Conſenſus autem eſt fidei dicere ὁμοούσιον; id eſt eiuſdem eſſentiæ, ſi enim dixeris homouſion ſoluiſti Sabellij vim. Non enim vnam hypoſtaſim ſignificat hæc vox, ſed in ſe ſubſiſtere patrem, in ſe ſubſiſtere filium, & in ſe ſubſiſtere Spiritum ſanctum. Prætereà etiam non alienum ab eadem Deitate declarat, ſed Deum ex Deo filium, & Deum ſpiritū S. eiuſdē Diuinitatis, non tres Deos. Ille ſic Grecè: υἱὸς ὁμοούσιος τῷ πατρί, οὐ συνούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος, οὐκ ἔξωθεν τοῦ πατρὸς γεννηθεὶς ὥς τινες εἰρωνικὰ φέρονται, θετὸν θέλοντες εἶναι τὸν υἱόν, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ. σύνδεσμος δὲ τῆς πίστεως ὁμοούσιον λέγειν· ἐὰν γὰρ εἴπῃς τὸ ὁμοούσιον ἔλυσας τοῦ σαβελλίου τὴν δύναμιν· οὐδὲ γὰρ ὁμοούσιον μιᾶς ὑποστάσεως ἐστὶ δηλωτικόν, ἀλλὰ καὶ ἐνυπόστατον σημαίνει τὸν πατέρα, καὶ ἐνυπόστατον τὸν υἱόν, καὶ ἐνυπόστατον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πάλιν δὲ τὸ ὁμοούσιον οὐκ ἀλλότριον τῆς αὐτῆς θεότητος σημαίνει, ἀλλὰ θεὸν ἐκ θεοῦ τὸν υἱόν, καὶ θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς θεότητος, οὐ τρεῖς θεούς.

D. Cæſar contra Arianos.

Epiphan. in Ancorato.

ATHEISMVS QVARTVS MELANCHthonis aduerſus Eſſentia Diuinæ vnitatem & perſonarum æqualitatem.

AT Melanchthon verè nunc Melanchthon, ex quo plura vaſa Chytræi ad contumeliam ſunt effecta, Magiſtri terens veſtigia, quàm bellè doctrinā Nicęnæ Synodi imbiberit & alios docuerit, audi: Neceſſe (inquit) eſt in filio aliquid eſſe Diuinæ natu-

Melanchthon loc. commu. 1539 pag. 8. & p. 10.

næ naturæ, non totum. Ac poſt aliqua: Neceſſe eſt (ait) aliquam eſſe in Chriſto naturam Diuinam. Hæc ille anno huius ſeculi trigeſimo nono.

In locis cõmu. an. 45. pag. 53.

Sed poſtea quadrageſimo quinto (vt errores alij ex alijs enaſci ſolẽt) ſpiritum ſanctum ait eſſe aliquid eſſentiæ Dei. Ait enim loquens de ſpiritu ſancto: Teſtatur per Iochem Deus, non mitti creatam agitationem, ſed aliquid eſſentiæ Dei. Quibus verbis nihil aliud deſignare potuit, quàm aut multas eſſe naturas niuinas, aut certè multas eiuſdem eſſentiæ partes.

Auguſt. li. de hæreſib. hæreſi 74. Melanch. loc. com. pag. 40.

Id quod & perfidum eſt, & iuſtiſsimè antiquæ hæreſi tributum, ab ea antiquitate ad quam proupcas. Ac locis communibus editis anno quinquageſimo octauo: Non eſt (inquit) lacerata Diuina natura filij, ſed tamen fuit obediens Patri ſuo: quæ ſanè Ariana fuit hæreſis.

Philip. Melanch. locis comm. anni 45. & 58. pag. 22.

Tum alibi, nouo loquendi more inuecto, Diuinas perſonas tres ſingulares intelligentes ſubſtantiuè vocat: Qui loquendi modus quàntopere cohæreat cum ſancto Athanaſio, qui Nicænæ Synodo interfuit, tu ipſe intelligere potes.

Oration. 2. in Arianos

Cùm enim in eius Symbolo dictum ſit, non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens, profectò non tres intelligentes, ſed vnus intelligens dici debet. Ergo non ita ſunt locuti S.S Dei homines, queadmodũ impius iſte pædagogus. D. enim Athanaſius ait:
» Iſtiuſmodi igitur abſurdis præter
» veritatẽ emergentibus, neceſſe eſt, id quod
» integrè & ſolidè ex ſubſtantia Patris edi-
» tum eſt, eius eſſe proprium filium. Nam
» integrè & ſolidè impartiri patrẽ idem eſt,
» ac ſi dicas ex Patre gigni. Iam genitum eſ-
» ſe, quid aliud ſignificat, quàm filij naturã?
» Hæc ille.

Tom. 3. de Trinitate lib. 1. cap. 4.

Præterea D. Auguſtinus (vt alios eorum ſeculorum complures omittam) Omnes
» (inquit) quos legere potui, qui ante me ſcri-
» pſerunt de Trinitate, quæ eſt Deus, diui-
» norum librorum veterum, & nouorum
» Catholici tractatores, hoc intenderunt, ſe-
» cundum ſcripturas docere, quod pater &
» filius, & S. ſanctus, vnius eiuſdemque ſub-
» ſtantiæ, inſeparabili æqualitate, diuinam
» inſinuet vnitatem. Ideoque non ſint tres
» dij, ſed vnus Deus: quamuis pater filium
» genuerit, & ideò filius nõ ſit qui pater eſt:
» filiuſque à patre ſit genitus, & ideò non ſit
» Pater qui Filius eſt: Spiritusque ſanctus
» nec pater ſit, nec filius, ſed tantum patris, & filij ſpiritus, patri & filio etiam ipſe coæqualis, & ad Trinitatis pertinẽs vnitatem. Sic D. Auguſtinus.

Picardi ſua confeſ. an 1574. art. 3. fol. 9.

Sed & Picardi Valdenſes in Bohemia, & Morauia, ſua illa peſtilenti confeſsione, quam huius ſeculi anno ſeptuageſimo quarto ediderunt, ſimilem blaſphemiam euomuerũt. Dei enim opera ad extra ita ſecundum diſtinctas perſonas diuidunt, & opus creationis autumant adeo peculiare eſſe Del Patrls, vt id neque ad filium Dei, neq; ad Spiritum ſanctum vllatenus ſpectet. Ex quo efficitur, tribus ſanctiſ. Trinitatis perſonis, nõ eandẽ eſſe deitatem, nõ eandem naturam, non eandem poteſtatem, non eandem ſapientiam, non eandem coæternam maieſtatem: Si quidẽ diſtinctas formas, & naturas habeant neceſſe eſt, quorum operationes, & actus diuerſi ſunt. Ecquid autem iſti allud agunt, quàm quòd filium Dei ſua Diuinitate ſpoliant, & ita latiſsimè viã per Arianiſmum ad Atheiſmum complanant? Credo igitur Chytræe non tanti vnquam feciſſes Melanchthonem, quem maximum condum opum æſtimaſti, aut Picardicam ſectam Eccleſiæ Chriſti Catholicæ non antepoſuiſſes, ſi initio medullam veterum guſtaſſes, neq; verò priùs illius pædagogi tui placitis imbutus, & cœcatus ad omnem poſteà ſolem cum reliquis cœcutijſſes.

ATHEISMVS QVINTVS CALVINI, continens hæreſis Sabellianæ & Arianæ quædam ſemina, hæreſimq́ nouam Autotheanorum.

ATQVI Lutherus, & Melanchthon, quantum ſubinde Caluino, mox cæteris oſtium patefecerint, primò ad conuellendam, deinde ad pernegandam ſanctiſsimam Trinitatem: ſic quidem, vt nec patrem tanquàm primam perſonam, neq; filium, neq; ſpiritum ſanctum inuocatione dignentur, neque per eam iurare iam velint, tu ipſe non diffiteberis, ſi vis veritatis è corde tuo poſsit verum exprimere. Primùm igitur, cùm nullis Theologicis fundamentis innixus ex rabula θεολογώτατος, ac tanquam oraculum Caluinus voluiſſet haberi, illicò tanquam ſcrutator maieſtatis eſt oppreſſus à gloria. Cùm enim ignoraſſet duobus perfici vnãquamque perſonam ſanctiſsimę Trinitatis, altero quòd eſt eſſentia exiſtens: altero, quòd proprietas eſt, prius ille omiſit, ſequenti ſolo retento. Sic verò cùm præcipuum omiſiſſet, quòd dat exiſtere, atque operari ipſi perſonæ, nõ ſolum ſe perfidum Sabellianum oſtendit, qui perſonas in Trinitate tanquam nudas proprietates, & qualitates in vnica Dei eſſentia reſidentes fecerit, verùm etiam ſubſecutę labis Arianę ſe ſuſcitatorem egregiũ indicauit. Ariani enim (quòd S. ſcripſit Hilarius libro de pluribꝰ Synodis, quibus eorum hæreſis damnata eſt) neſcio quam incorpoream & ſpiritualem dilatationem eſſentiæ Diuinæ faciebant, vt capacem trium perſonarum redderent. Ac verò Caluinus commentatus eſt, Diuinæ eſſentiæ habẽti vnam tantum-

modò exiſtentiam ineſſe latitudinẽ quandam ſpiritualem, & incorpoream, in qua ordine tres proprietates reſideant, ac ſi in ligneo baculo ſatis lato tria ſoramina diſpoſita eſſent, vnam quidem eſſentiam & vnam exiſtentiam habentia: Verùm enim uerò in latitudine tres ſoraminum proprietates cerneremus. quarum prioris proprietas, non poſſet eſſe ſecundi, neque ſecundi ea quæ eſt tertij. Atqui cùm hac ſimilitudine inſeratur Filium non habere à Patre eſſentiam, ſiue (quòd in idẽ recidit) eſſentiam Diuinam filij non communicari à Patre, quin verò æquè ei radicalem & primitiuam, atque Patri eſſe, quid effecerit, & qualis Lutheri diſcipulus fuerit, Chriſtiani & docti iudicent. Certè etiam ille συνούσιον id eſt, ſimul habentem eſſentiam, non ὁμοούσιον id eſt, conſubſtantialem filiũ fecit: vti ſupra vberius expoſuimus.

Præterea ignorauit, & ignorans negauit filium & ſpiritum ſanctum eſſe Patris natiua germina βλαστοὺς φυσικωτάτους, vt ſapientiſsimè D. Dionyſius inquit: Quo ſenſu alibi dixit Patrem eſſe Diuinitatem ſontanam θεότητα πηγαίαν. Sic enim patres noſtri inter cæteras cauſſas, cur vnus duntaxat ſit Deus, non tres, hanc attulerũt, quòd pater ſit principium Diuinitatis: quòd ad ipſam tanquam ad ſontem cæteri referant ſuam Deitatem: quòd (auctore D. Paulo) qui ſanctificat, & qui ſanctificatur ex vno omnes: Quòd denique à Deo patre omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Et verò Tertullianus aſſeuerat filio Diuinitatem traditam eſſe, atque porrectam. D. autem Hilarius ſignificantiſsimè, & expreſsiſsimè: Nihil (ait) niſi natum habet filius. Et ſanctus Iuſtinus Martyr: Si pater (inquit) innaſcibiliter habet eſſentiam, filius naſcibiliter, Spiritus autem ſanctus per proceſsionem, inter eos ſanè diſtinctionem verſari licet cernere. Quibus verbis liquet, vnde agnoſcat diſtinctionem inter Diuinas hypoſtaſes, nempè eam quæ ſola ſumitur ex eſſe ingenito, genito, & procedente. Ille Græce ſic, primò quidem: εἶναι τὴν διαφορὰν τῷ πατρὶ πρὸς τὸν υἱόν, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον, τὸ δὲ ταυτὸν κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον: Deinde ſubdit: ὁ γὰρ μὲν ἀγεννήτως ἔχει, τὸ εἶναι, ὁ δὲ γεννητῶς, τὸ δὲ ἐκπορευτῶς, τὰ τῆς διαφορᾶς ἐπιθεωρεῖσθαι πέφυκε.

Tertul. lib. 4. Trinit. Hilarius libr. 4. de Trinit. in initio. Iuſtin. in Expoſit. fidei de Trinitate.

Porrò Chriſtus Dominus teſtatur, Patrem, ſicut habet vitam in ſemetipſo, ſic & dediſſe filio habere vitam in ſemetipſo. Et ego (inquit) viuo propter Patrem. Ego ſcio eum. Ego ab ipſo ſum. Quòd Pater mihi dedit, maius eſt omnibus his. Clarifica tu me Pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſquam mundus eſſet apud te.

Ioan. 5. 6. 7. 10. 17.

Quare Caluinus Chriſtum fecit αὐτόθεον, hoc eſt, per ſe Deum, treſque Deos loco trium perſonarũ nouus Trideita confinxit, vnde mox noua hęreſis emerſit Autotheanorũ. Ignorauit igitur diuinas perſonas, licet non ſolùm ſint per ſe, verùm etiam in ſe (hoc eſt, non tantum hypoſtaſes, ſed & enypoſtata) ſic tamen vniri inter ſeſe, & vt ita dicam immeare inuicem ſine vlla cõfuſione, vt (quemadmodum loquitur Nazianzenus) Pater, Filius, & Spiritus ſanctus ſint ἀδιαίρετοι, καὶ ἀσύγχυτοι, vnioq; illa inſeparabilis, atque diſtinctio ſimul ſit, quã Græci περιχώρησιν, noſtri circuminceſsionem appellarunt. Prius illud Epiphanius, poſterius hoc diuinè D. Dionyſius (ſi quis vnquã alius) attigit. Nam cùm Epiphanius ageret aduerſus Noetianos: Non dixit (inquit Dominus) ego vado, & ego veniam. Sed ego, & ille, vt ſignificaret vtrumque tam filium, quàm ſpiritum eſſe enypoſtaton, id eſt, in ſe ſubſiſtẽtem. Rurſum, vt idẽ declararet de Patre, qui & ipſe eſt enypoſtatos, adiecit, ſpiritus veritatis, qui à Patre procedit de meo accipiet.

Hæreſis Autotheanorum.

Vide D. Bernard. ſerm. 80. in Cantica aduerſ. errorẽ, Gilb. Porretani.

At D. Dionyſius, cùm de diuinis nominibus generatim eſſet locutus, nempè quanam ratione cognoſci Trinitas à viatoribus poſſet, iam quid de Deo per eiuſmodi nomina enunciaretur, quidúe commune tribus perſonis, ſiue quid diſtinctum ſeu proprium eſſet, cùm diuinè agerẽ incepiſſet, ſic inquit: Mutua, & reciproca (ſi ita dicendum ſit) principalium hypoſtaſeon manſio. & ſedes planè ſupra omnem modum vnitur, nullaque parte confunditur, ſimilis lucernarum luminibus, vt exempla domeſtica, & quæ ſub ſenſum cadunt vſurpem, quæ cùm in vna domo ardent, tota in ſe totis inſunt, & cùm pura ſint, certamque habeant alia ab alijs peculiariter conſiſtentem diſtinctionem, vniuntur ipſa diſtinctione, & diſtinguuntur ipſa vnione. Nam certè in domo multis luminaribus poſitis, conſtat in vnum aliquod lumen omnium lumina coniungi, ac vnum indiſtinctum ſplendorem emittere, adeò vt nullus, opinor, poſsit huius lucernæ lumen à cæteris ex aere omnia lumina complectente diſtinguere, & alterum ſine altero cernere, quod in totis tota ſine permixtione temperata ſint. At verò ſi quis vnam facium, è domo ſubduxerit, ita ſimul educet vniuerſum eius lumẽ, vt nec quicquam aliorum luminum cum ipſo attrahat, aut de ipſo alijs deſerat. Erat enim ipſorum (vt dixi) totorum per tota completa, abſolutaque vnio, abſq; vlla prorſus miſcella, & alicuius partis confuſione, quippè cùm lumen re vera in aere corporeo, & ex materiato igne penderet. Vbi quidem ſupereſſentialem

D. Dionyſ. li. de diuinis nom. cap. 2. μονὴ καὶ ἵδρυσις τῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων.

„ ſentialem vnionē longè ſuperare dicimus, „ non ſolùm corporeas coniunctiones, ve- „ rùm etiā illas,quæ in ipſis mentibus,intel- „ ligentijsque exiſtunt, quas ſine mixtione, „ & modo natura ſuperiore habent lumina „ illa ſupercœleſtia, Deoq; ſimilia, tota per „ tota iuxta participationem,ipſis, qui vnio- „ ne omnia ſuperante participant , conue- „ nientem . Ille ita Græcè , & aptiſsimè: ἣν ἀλλήλαις, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, τῶν ἑναρχικῶν ὑποστάσεων μονὴν, καὶ ἵδρυσις, ὁλικῶς ὑπερηνωμένην, καὶ οὐδενὶ μέρει συγκεχυμένην, καθάπερ φῶτα λαμπτήρων, ἵνα αἰσθητοῖς καὶ οἰκείοις χρήσωμαι παραδείγμασιν, ὄντα ἐν οἴκῳ ἑνὶ, καὶ ὅλα, ἐν ἀλλήλοις ὅλοις ἐστὶν ἀκραιφνῆ καὶ ἀκριβῆ τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἰδικῶς ὡρισμένην ἔχει διάκρισιν ἡνωμένα τῇ διακρίσει, καὶ τῇ ἑνώσει διακεκριμένα. καὶ γοῦν ὁρῶμεν, ἐν οἴκῳ πολλῶν ὄντων λαμπτήρων πρός ἕν τι πάντων ἑνούμενα, τὰ πάντων φῶτα, καὶ μίαν αἴγλην ἀδιάκριτον ἀναλάμποντα, καὶ οὐκ ἄν τις ὡς οἶμαι δύναιτο τοῦδε τοῦ λαμπτῆρος τὸ φῶς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ πάντα τὰ φῶτα περιέχοντος ἀέρος διακρῖναι, καὶ ἰδεῖν ἄνευ θατέρου θάτερον, ὅλων ἐν ὅλοις ἀμιγῶς συγκεκραμένων. ἀλλὰ κἂν εἴ τις ἕνα τῶν πυρσῶν ὑπεξαγάγοι τοῦ δωματίου, συνεξελεύσεται καὶ τὸ οἰκεῖον ἅπαν φῶς, οὐδέν τι τῶν ἑτέρων φώτων ἐν ἑαυτῷ συναποσπώμενον, ἢ τοῦ ἑαυτοῦ τοῖς ἑτέροις καταλιμπάνον. ἦν γὰρ αὐτῶν, ὅπερ ἔφην, ἡ ὅλων πρὸς ὅλα παντελὴς ἕνωσις ἀμιγὴς καθόλου. καὶ οὐδενὶ μέρει συμπεφυρμένη, καὶ ταῦτα ὄντως ἐν σώματι τῷ ἀέρι, καὶ ἐξ ὕλης τοῦ πυρὸς ἠρτημένου τοῦ φωτὸς, ὅθεν γε καὶ τὴν ὑπερούσιον ἕνωσιν ὑπεριδρῦσθαι φαμὲν οὐ τῶν ἐν σώμασι μόνων ἑνώσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ψυχαῖς αὐταῖς, καὶ ἐν αὐτοῖς νόοις, ἃς ἔχουσιν ἀμιγῶς, καὶ ὑπερκοσμίως, δι' ὅλων ὅλα τὰ θεοειδῆ, καὶ ὑπερουράνια φῶτα κατὰ μέθεξιν ἀνάλογον τοῖς μετέχουσι, τῆς πάντων ὑπερῃρημένης ἑνώσεως. Sed dies me deficeret, ſi perſequi velim, q̄ alij Apoſtolici viri viuaciſsima fide, eruditiſſima doctrina, caſtiſsima vita, martyrio etiā ipſo de tanto myſterio diſſeruerūt, vt à me ſanè auertatur oratio, Atheorū iſtorū ſordes cum Catholicorum gemmis neceſſariò conſerēte, & quaſi commiſcente, niſi quod retecta illorum effronti, & blaſphema inſcitia, video id verum eſſe, quod inquit Tertullianus: Hæreſes noſſe, debellaſſe eſt.

ATHEISMVS SEXTVS LVTHERI; *Melanchthonis, & Schmideliní contra diuinarum perſonarum æqualitatem.*

SEd iam peperit vipera, & diſrupta eſt, ac infauſta atheiſmorum ſoboles ſimul erupit: itaque vbi horum vnus caput exeruit, ecce quàm multos aptos, & nexos inter ſeſe attrahit ſecum. Diximus Melanchthonem ſcripta reliquiſſe hæc verba: Natura Diuina non eſt quidem lacerata, aut mortua, ſed fuit obediens Patri, quieuit, ceſſit iræ æterni Patris. Hæc ille. At nunquid ſimile in Luthero eius duce legitur? Et legitur, & quonā in pretio habuerit fidei Symbola, quæ cantillatis, intelligitur. Præterea quanā arte populis ad æternam perniciem illuſerit, liquidò cernitur. Is enim in ſuis magnis Poſtillis ait, imperitos quoſdam facere Chriſtum hominem omnipotentem. Quòd ſanè Catholici ſemper rectiſsimè dixerunt, qui Chriſtum hominem Deum crediderunt, & credunt. At Neſtoriani Lutheranam iſtam prędicationem libenter excepiſſent, ſicq; Lutherus, iam Arianus, & Neſtorianus apparet. Quā labem, vt nō tam abs ſe abſtergeret, quàm vt initio non inhæreſcere ſibi oſtenderet, mirum eſt quātum ſatanas ipſi nouorum errorum inſtillabat, perque eum miſerrimis populis, ac (quòd ſanè dolendum eſt) nimis credulis quibuſdam Principibus ex eodem poculo propinabat, vnde vſque ad fœcem biberat. Alibi enim: Mihi (inquit) negotium fuit nuper cum Neſtorianis, qui pertinaciſsimè contra me diſputabāt, defendentē quod diuinitas poſsit pati. Et infrà. Oportet dicere: Hæc caro, hic ſanguis, & cælum, & terram condidit. Viden' Chytræe ex Ariano, & Neſtoriano non Magiſtrum, ſed monſtrum iſtud tuum euaſiſſe Eutychianum? vt ſimile aliquid illi iam competat: Πρόσθε λέων, ὄπισθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. hoc eſt: Ante Leo, retro draco, mediumq́ue chimæra. Sed dices: Abſit vt Lutherus in Eutychianā ſoueam inciderit. Si enim id de illo quæſiuiſſes, hoc præciſè negaſſet. Sanè ſi hæc dicis, neſcis quid dicas. Ego verò quòd ipſemet Lutherus ſcriptum reliquit, in ipſum retorqueo, vt conſtet me iure poſſe & illi hoc dicere; Ex ore tuo te iudico ſerue nequam. Et alterum illud: Eſt qui non ſolùm quæſierit, & iudicauerit, verùm etiam æternum te punierit. Tam enim multa, & omnem nequitiam ſuperantia hac de re eodem in libro euomuit, nemo vt ſit, qui, ſi paulò cordatior eſſet, Lutheranas ilicò hæreſes non abominaretur, atq; abijceret. Nam nō ſatis habuit aſſerere Eutychem nō fuiſſe hæreticum, ſed adiecit fore in die iudicij cum Chriſto aliquos hæreticos iudices, inter quos cum Neſtorio numerat Eutychem: Leonem autem addit cum Cyrillo damnatum iri. Oro te Chytræe per æternā ſalutem tuam, cernisne hinc Apoſtatam vnum nouos iam aſſeſſores cæleſti Regi ex inferno attribuentē: ac verò impudentiſsimè inſultantem duabus ex quatuor prioribus Synodis Epheſinæ, & Chalcedonēſi quibus interfuere tot verorum Theologorum agmina, totq; ſapientiſsimi antiſtites, & quarū decreta te dicebas conſtanter amplecti?

Conc. de natali Domini.

Lib. de Cōcil.

Lutheri error turpiſsimus.

Lutherus Saluator Lutheranorum.

plecti? Ac tamen (quòd certè ſuffuſus pudore veſtri vix audeo ſcribere) quaſi Redemptor & Saluator veſter eſſet Lutherus, adhuc neſcio qua re detineamini, quin reſipiſcatis. Sed quidquid ſit de noua Eutychiana & Neſtoriana hæreſibus, de quibus paulò poſt fuſiùs agam, Nunc ad Melanchthonẽ reuertor. Quæro igitur de Melanchthone: Quæro item de ijs qui nouam in Saxonia præeunte chorago Andrea Schmidelino concordiam fabricârunt, nónc iſthic facitis Dei filium minorem Patre? Minorem (inquam) ſecundum Diuinitatem? Habet enim expreſſè Nicænum & Athanaſij ſymbolum: Filium eſſe Patri conſubſtantialem, Deum verum de Deo vero, æqualem ſecundum Diuinitatem. At fabri illi concordiæ diſcordis Chriſtum & ipſi (inquiunt) non ſolùm vt hominem, ſed item, vt Deum fuiſſe obedientem. Qui error cùm veram Chriſti Diuinitatem deſtruat, non es certè tam neſcius (opinor) quin & hinc Atheiſmum aſtu ſatanæ effictum videas. Quòd ſi locum ſcire aueas, vbi iſtam blaſphemiã inſeruerint, is eſt tertio controuerſorum articulorum capite.

Pag. 556.

Credimus (inquiunt) docemus, & confite-
» mur magno conſenſu, quòd Chriſtus qui-
» dem verè ſit noſtra iuſtitia, ſed tamen ne-
» que ſecundum ſolam Diuinam naturam,
» neq; ſecũdum ſolam humanam naturam.
» Credimus autem Chriſtum totum ſecun-
» dum vtramque naturam eſſe noſtram iu-
» ſtitiam, in ſola videlicet obedientia ſua,
» quam ille Patri ad mortem vſque abſolu-

Pag. 662.

tiſsimam præſtitit. Hæc illi. Sed & paginis ſequentibus (cùm hoc illis videretur ſeſe parum complanaſſe viæ ad præcipitium)
» operoſiùs rem exponunt. Tota (inquiunt)
» totius perſonæ Chriſti obedientia, quam
» ille Patri vſque ad ignominioſam crucis
» mortem noſtri cauſſa præſtitit, nobis im-
» putatur. Et infrà. Cùm autem obedientia
» Chriſti non ſit vnius duntaxat naturæ, ſed
» totius perſonæ, & quæ ſequũtur. At ecquid hoc eſt boni viri? Num ſatis non fuerat dicere, perſonæ? Nequaquam: vtrique enim naturæ obedientiam haud tribuiſſetis, niſi totius perſonæ dixiſſetis. Nam & per totam perſonam ſignificari à vobis duas naturas nouo dicendi modo vos Theologiſſimi eodem in libro teſtamini. Sed aliter

Pag. 727.

Chriſtus nos docuit, ſecus locutæ ſunt veræ Synodi, per quas ſpiritus ſanctus veram concordiam peperit: Alio modo doctiſsimæ Academiæ docuere, vnà cum vniuerſa Chriſti Eccleſia, quæ (frangamini licet) fuit, eſt, erit firmamentum atque columna veritatis. Itaque cùm Chriſtus mortuus non ſit ſecundum Diuinitatem, ſed ſecundum carnem, ſecundum illam quoque naturam obediuit, ſecũdum quam mortuu eſt, non ſecundum Diuinam. Nam ipſa mors obedientia fuit ſumma, & abſolutiſſima.

Ac certè vt hoc ex charitate addam: ſi ſatanas corda veſtra non auerteret à recto verbi Diuini intuitu, rectiùs ac ſine tot ambagibus, quas ne vos quidem capitis, poteratis cum Apoſtolis loqui: Diuus enim Petrus cùm de Chriſti Domini obedientia in morte ſcriberet, disertè ait; Chriſto igitur in carne paſſo, &c. & Apoſtolus antequã illa dixiſſet: Humiliauit ſemetipſum factus obediens ad mortem, ſcripſerat: Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. Quibus verbis diuinè præmonuit, non ſecundum formam Dei, qua æqualis eſt Patri, ſed ſecundum formam ſerui, qua minor eſt patre, CHRISTVM obedientiam vſque ad mortem DEO Patri præſtitiſſe.

1. Petr. 4.

Philip. 2.

ATHEISMVS SEPTIMVS CALVIni et Bezæ duas in Chriſto perſonas inſinuantium, Chriſti humanitatem omni ſuper hominem gratia & præſtantia ſpoliantium, paſsionis Chriſti efficaciam, Dei omnipotentiam negantiũ: Lutheri Deum, vt Deum paſſum affirmantis: Caluini rurſum & Melanchthonis Chriſto anxietatem, dubitationem tribuentium: Brentij denique atque Bezæ verba Lucæ Act. 2. deprauantium.

AT Caluinus ne infæcundior Luthero, & Melanchthone haberetur, primò reprobat hanc ſententiam: Trinitas eſt vnus Deus: Deinde Patrem ait eſſe Deum per excellentiam: Filium minus eximiè. Tum addit, minimè ſibi, ac veritati aduerſari, quòd Gentilis quidam, quem Bernates necârunt, dixiſſet, Deum habuiſſe vim gignendi, quia voluit. Id quod ſi ita eſſet, neq; neceſſariò, nec naturaliter genitus fuiſſet, ſed & Patri eſſet inæqualis. Quæ ſanè omnia ſtatuunt Arianiſmum non minus, quã cùm Apoſtoli verba expendens, (Qui ſubiecit ei omnia) hæc ad Chriſti naturam diuinam, & humanam refert: cumque ait Filium impropriè dici creatorẽ, & Deum de Deo, lumen de lumine. Quod quid eſt aliud quàm hũc facere cũ alijs creaturam? Et tamen maximè proprius loquendi modus, ille fuit, quẽ item ad Arianos & alios hæreticos refellendos, ſapiens vſurpauit antiquitas. Habes igitur Caluinum ex iſta veſtri Lutheri reformatione, plus quàm ſatis Arianum: ſicut Sabellianum ſuperius agnoſcere potuiſti. Nunc accipe Neſtorianum, videlicet gradatim incedentem verſus Mahometiſmum & Atheiſmum, quem omnium hæreſum eſſe finem me-

Epiſt. 2. ad Polon.

Lib. contra Gentil. in reſpon. 10. pro theſe- os.

Inſtit. Cal. lib 2. ca 14. 1. Cor. 15.

Ibidem. Athanaſ. & alij.

Calu. li. 2. Inſtit. c. 13.

ritiſsimè D. inquit Auguſtinus. Cùm igitur Caluinus dicat ſuſceptam eſſe extra tẽpora ab æterno Dei verbo perſonam mediatoris: Et hanc quidem perſonam non ab officio, ſed à re ipſa definiat, queadmodum ex Boëtio fecit, nonne apertè indicauit, credere ſe cum Neſtorio duas eſſe perſonas, temporalem alteram, alteram æternam? Magiſtrum autem apertius prodidit Beza cùm aduerſus Brentium ſcripſit, duas in CHRISTO eſſe vniones hypoſtaticas, vnam in corpore, & in anima ſimul perſonaliter vnitis, alteram in λόγῳ & homine ad vnum CHRISTVM perſonaliter conſtituendum coeuntibus.

Theodorus Beza in lib. Placidæ & modeſtæ reſp. aduerſ. Brentiu. pag. 23.

Quo de errore admonitus dum eum corrigere ſtuduit, eructauit verbum malum, & nouis blaſphemijs auxit. Sed & antea Caluinus ipſe, vt omnes articulos fidei de ſanctiſsima Trinitate, deque Chriſti Domini incarnatione, paſsione, deſcenſu ad inferos, infirmaret, auſus eſt in Lauſanenſi conciliabulo, cùm negaſſet per hypoſtaſim ſignificari perſonam, adijcere hæc verba: Se Athanaſij Symbolo, nec credere, neque diſcredere, donec ad ſcripturarum gnomonem illud examinaſſet. At quàm egregium examinatorem, & quantum Geometram? videlicet Caluinus, qui ne perceperat quidem notionem illarum vocum, quas vel ab Apoſtolis traditas, vel ex Diuinis ſcriptis formatas edidere ſapientiſsimi Nicænæ, & reliquarum Synodorum Patres, erat denique poſt tot ſecula expectandus, vt eſſet definitarum rerũ examinator, & iudex: aut verò vniuerſæ Chriſti Eccleſiæ malè proſpexerat ſpiritus ſanctus, qui in Lutheri, & Caluini tempora, in duos nempè eiuſmodi homunciones (quoniam ſi Deo placet, tam rectè inter ſeſe, ac cum Chriſti Eccleſia conuenerunt) definienda primarum quatuor Synodorum decreta non reiecerit: Verùm enimuerò non ſolùm in ſalebris iſtis hæſere Caluinus & Beza: ſed & currum (vt eſt apud vos Germanos in prouerbio) protruſerunt vlterius, ſicque in omne præcipitium & cœnum corruerunt. Tum verò quidquid Eraſmus, Lutherus, Melanchthon, Centuriatores, aduerſus verbum Dei incarnatum effutiuerunt, ipſi vel alijs verborum circuitionibus (vt ipſi viderentur ſemper nouarum rerum auctores) vel deteriora (ſi quæ poſsint eſſe alia) in ſua ſcripta transfuderunt.

Beza lib. de hypoſtatica duarum in Chriſto naturarũ vnione aduerſ. Iacobi Andreæ aſſert. p. 64. & 65.

Caluini ſuperbũ dictũ

Ac primùm, humanitatem illam Chriſti ſanctiſsimam, omni ſuper hominem gratia, & præſtantia ſpoliarunt. innixi obliquè ijs Apoſtoli verbis: debuit per omnia fratribus ſimilari, excepto vno peccato. Etenim quas Dominus ex vnione Diuinæ naturæ cum humanitate ſupra reliquorum Beatorum ſortem ſingulariſsimas dotes conſecutus eſſet, ignorantes, ne diſcere quidem (id quod verè reproborum eſt) voluerunt. Tum enim cognouiſſent, carnem aſſumptam ſic depoſuiſſe imperfectiones ſuas, vt licet proprietates haud amiſerit, nouas tamen vires acquiſiuerit, quibus præſtare id poſſet, quod antea non poterat. Id quod cùm ex alijs, tum ex igniti ferri ſimilitudine Patres quàm potuerunt aptè monſtrarunt. Et ferrum enim eſſentiali vna facultate retenta, vim tamen nouam, multis accidentibus depoſitis acquirit, qua non fuerat anteà præditum: Et corpori etiam alia ſunt idiomata, idque alias exerit functiones, cùm animatum eſt, quàm cùm anima caret. Quamobrem ſi quis diceret, quoniam ferri proprium eſt non lucere, nec vrere, propterea id non lucere vnquam, aut vrere, facilè redargui poſſet, cùm ei reſponderetur, id effici ex alijs proprietatibus, quas per vnionem proprietatum ignis obtinuit.

Hebr. 2.

Damaſc. li. 3. c. 2. l. 4. c. 8

At neque hæ ſimilitudines tantæ ſunt, vt vnionis, & (vt ita dicam) fœderis, quod humanitati cum Diuinitate arctiſsimum, ac perpetuum interceſsit, eminentiam queant exprimere. Singulariſsima enim iſt hæc vnio eſt. Quare quamuis tanta non ſit, quanta eſt trium perſonarum in vna eſſentia diuina, longè tamen eſt maior, quàm vt quæ in ſolius gratiæ, gloriæ, & virtutis communicatione ſit poſita. Propterea enim Neſtorium perſonas filij Dei, & hominis diuidentem, & copulari illas dicentem eiuſdem poteſtatis nexu & communicatione, Synodus Epheſina refutauit, his verbis: Non poteſt vnire naturas ſola dignitatis, aut poteſtatis æqualitas. Dicere Deum & hominem ſibi inuicem velut dignitatis, & auctoritatis vnitate coniunctos, nouitas vocis eſt, & nihil aliud. Hæc illa Quæ Synodus cùm duorum item Apoſtolorum exemplo rem hanc illuſtraſſet, qui licet æquali eſſent maieſtate, dignitate, poteſtate conſtituti, non tamen inde fiebat, vt in vnam & eandem perſonam coaleſcerent, refutationi erroris anathema adiunxit: Si quis (inquit) in vno Chriſto diuidit ſubſiſtentias poſt vnitionem, ſola ſocietate coniungens, ea quæ ſecundũ dignitatem eſt, vel etiam auctoritatẽ, aut poteſtatem, & non magis conuentu, qui per vnitatem factus eſt, naturalem, anathema ſit.

Vide itẽ V. Synodum.

Anath. 3.

Ex earum ergo dotium humanitatis Chriſti denudatione, quam Sacramentarij audacter inuexerunt, ecquid aliud con-

ſeqni poterat, quàm vt carnl Chriſti viuificatio adimeretur, & naturæ humanæ à Diuinitate aſſumptæ adoratio, ac denique inuocatio ſubtraheretur? Quod quidem cùm facerét Neſtoriani, qui vt ait D. Cyrillus) cœlum & terram ſuggillantes, Catholicos anthropolatras, id eſt, hominis adoratores vocitabant, omnium Patrum Catholicorum armis, & Epheſinæ Synodi anathemate cóſoſsi ſunt. Neceſſario (inquiunt) & hoc adijcimus. Annunciantes enim ſicut ſecundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id eſt, IESV CHRISTI, & reſurrectionem eius, & in cœlum aſcenſionem pariter confitentes incruentam celebramus in Eccleſijs ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus & ſanctificamur, participes ſancti corporis, & pretioſi ſanguinis CHRISTI, omnium noſtrûm Redemptoris effecti, nó vt communem carnem percipientes (quod abſit) nec vt viri ſanctificati, & verbo coniuncti ſecundum dignitatis vnitatem, aut ſicut diuinam poſsidentis habitationem, ſed vt verè VIVIFICATRICEM, & ipſius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus exiſtens, quia propriæ carni vnitus eſt VIVIFICATRICEM eam eſſe profitetur. Et ideò quamuis dicat ad nos: Amen, Amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non tamen eam vt hominis vnius ex nobis, exiſtimare debemus. Quomodo enim iuxta naturam ſuã VIVIFICATRIX caro eſſe poterit? ſed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis eſt factus, & vocatus. Et hæc quidem Diuinitus illi Patres vnanimes. Quæ tamẽ fidei conſenſio ſemper fuerat, quemadmodum & ante concilium Epheſinum D. Hilarius oſtenderat: Et multò antea D. Ioannes Euangeliſta Antichriſtos eiuſmodi homines nominârat, quoniam ſoluerent Ieſum. Et poſtea concilium Hiſpalenſe ſcriptum reliquerat his verbis: Si humanitati Chriſti diuinitatem quis demat, ſiue humanitatem diuinitati detrahat, Chriſtum ſacrilega infidelitate, & blaſphema prædicatione diſſoluit. Sed Epiphanius cur Chriſtum adoremus ſequentibus & ipſe verbis planè declarauit: Sancta ergo Dei Eccleſia non creaturam adorat, ſed filium genitum, patrem in filio, filium in patre cum ſpiritu. Et horrendus, ac horribilis Angelis filius patris citra ambiguitatem ab his qui vitam cupiunt, creditur & adoratur. Et, ſi nondum regnat, quomodo ſemper reperitur adorari ab angelis, & Archangelis, & ante aduentum in carne, & in aduentu in carne, vti de ipſo ſcriptura dicit: Cùm induceret in orbem terrarum primogenitum, adorent ipſum omnes angeli eius? Sic quoque dilucidè D. Hieronymus in dictum illud Pauli: Ipſius factura ſumus, ait: Multi timore ne Chriſtum creaturam dicere compellantur, totum Chriſti myſterium negant. Nos liberè proclamamus non eſſe periculum eum dicere verum eſſe Deum, & hominem, & crucifixum, & maledictionem tota ſpei noſtræ fiducia profitemur. Ecquid hic trepidaremus, aut non clamaremus, quá talem, hoc eſt, quá hominem eſſe creaturam: cùm Paulus apertè ſcribat, hunc Dei filium factum eſſe ex ſemine Dauid ſecundùm carnem, factum ex muliere, factum ſub lege.

Cyril. in expoſit. Nicenæ Synod. Vide epiſtolã Alexandrinorũ ad Neſtorium.

Obſerua q. decreta quatuor Synodorũ admittis, an hic de Sacrificio Miſſę. de q. veritate Euchariſtię diſertiſſimè agatur.

Hilar. lib. 8 de Trinit.

1. Ioan. 4.

Epiphan. hæreſ. 69.

Ad Ephe. 2

Galat. 4.

QVAMOBREM præter id quod aduerſus hæreticos, qui Catholicos appellabant idololatras D. Athanaſius ſcribens dicebat: In Arianos & Ethnicos id delirium competere: In nomine verò IESV omne genu eſſe flectendum, neque carnem verbo DEI ignominiam attuliſſe: quin verò carnem per verbum DEI eſſe glorificatam & non creaturam adorari, ſed creatorem creato corpore indutum: alibi pulchrè reſpondet his verbis. Reſpondebitis (inquit) nos rem creatitiam non adoramus. O ſtulti cur non cogitatis creatum Domini corpus? num auferre adorationẽ eius vultis qui increatus eſt? Et quia increati corpus factum eſt, ideò eius corpus dicitur, cuius factum eſt: ac ei proinde ſacra offertis, veſtram adhibentes adorationem, eaque de cauſſa legitimè adoratur, & diuina colitur adoratione. Deus enim verbum eſt, cuius proprium eſt corpus. Ideò cùm acceſsiſſent ad eum mulieres, pedes eius tenuerunt, & Deũ adorauerũt. Hęc Athanaſius. Sed præter eam teſtiũ nubem, quam huc ex omni antiquitate inferre poſſemus, videat qui iſta non legit quæ doctiſsimus noſtri temporis Epiſcopus, cùm hac de re plurima lectu digniſſima collegiſſet, alicubi ſcripſit. Patres enim aliquibus de cauſsis Chriſtum hominem, & omnia quæ in ipſo ſunt, vnica adoratione latriæ pronunciarunt eſſe adoranda: tum quia vnicum in Chriſto ſuppoſitum filij Dei manet ſaluum, cui latria debetur, quę propter res aſſumptas nullo modo imminui poteſt, vel vitiari: tum quia ſuppoſitum communicatur omnibus, quæ ad ſe aſſumpſit. Fit enim homo, fit caro, fit anima humana: ideo etiam meritò ipſi in his redditur eadem latria, quoniam iſta nihil aliud ſunt, quàm filius Dei animatus, & Incarnatus. Itaq; ob eas cauſſas Chriſto homini, animę, & carni eius, vnica cum filio Dei diſpen-

Athan. in Arian. orat. 5.

Athan. de Incarnat. Chriſti.

Claud. Sainctes rep. 9. de adoratione Euchar.

Vide Epiſpha. in Ancorato.

diſpenſatur latria, propter vnicum filij DEI ſuppoſitum latriæ fundamentum, quod omnibus aſſumptis ſit commune.

PORRO & inde factum eſt, vt hanc naturarum concomitantiam in Euchariſtia Caluinus Neſtorium imitatus (vt idē Epiſcopus ſapienter notat) negaret, & neganda toti mundo (quantum in ſe fuit) proponeret. Neſtorius enim ſic arguebat: Hoc eſt non diuinitas mea, ſed corpus meum. Caro Chriſti comeditur, & diuinitas edi non poteſt, caro igitur Chriſti diuinitatem non habet. At ij qui Alexandriæ cōuenerant, quique Epheſinæ Synodo cum Cyrillo interfuerant, reſponderunt non fuiſſe dictum à CHRISTO: Hæc eſt diuinitas mea, ſed hoc eſt corpus meum, ſiue diuinitatis meæ: cùm aliud corpus viuificandi virtute non polleat, nec à diuinitate ſubmoueatur in Euchariſtia, tanquam ibi ſubiaceat communis, & non filij Dei caro, nec verbum viſibile eſſe queat per ſe: ſicut nec patibile: ſed per carnem, nec viuificare poſſit niſi per eandem diuinitatē: Quemadmodum ergo (inquit) diuinitas non eſt eſibilis, niſi per carnem, ita nec humanitas eſt adorabilis, vel viuificatrix, niſi per diuinitatem, Ideoq; vbique illas conuerti oportet, & maximè in Euchariſtia vt mutuas deut operas, & ſuas vires exerant. Hæc ille.

[Margin: Buceri religio.]

AT verò Bucerus, quem morientem ſcribunt eſſe profeſſum nondum natum eſſe Meſsiam, ſectarijs latiorem viam ſtrauit, qua non vnum fidei articulum redderent incertum ac dubium: ſed quid dico dubium? quinimò prorſus eximerent ex animis Chriſtianorum. Sic enim callidiſſimus ſerpens intelligebat vim, effectúque redemptionis imminutum iri, ſi de CHRISTI deſcenſu ad inferos ſecus quàm oporteat crederetur: varios varijs infudit errores, vt incertitudinem ſecuta perfidia aut tolleret, aut blaſphemè interpretaretur tantum fidei articulum, quem Prophetæ, Apoſtoli, prædicatione, epiſtolis, Symbolo: Deinde Synodi atque vniuerſa CHRISTI Eccleſia credendum eſſe liquidiſsimè declarauerunt. Caluinus autem aliud quiddam impium commentus eſt, cuius hæc verba ſunt: Nec verò deſcenſum Chriſti ad inferos omittere conuenit, in quo ad Redemptionis effectum non parum eſt momenti, vt eo præterito multum ex mortis Chriſti fructu depereat. Nihil actum erat, ſi corporea tantum morte defunctus fuiſſet Chriſtus, &cæt. Hæc Caluinus. Nihil ergo (inquit) actum erat? At quomodo is, qui veritas eſt dixit in cruce, [Margin: Inſt. Cal. ca. 16. nu. 8. 10.] conſummatum eſt? Quomodo & illud quod Apoſtolus dixit: Nos cùm inimici eſſemus, Deo reconciliauit per hoſtiam ſui corporis? Et aliud: Tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam in odorem ſuauitatis, vt reconciliet ambos (populos.) in vno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo? Et illa quoque: Reconciliauit nos in corpore eius per mortem iuſtificati in ſanguine eius? Rurſus: Reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſsionem peccatorum ſecundum diuitias gratiæ eius? Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius propter remiſsionem præcedentium delictorum? Quantò magis ſanguis Chriſti mundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti? Et: Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos? Et: Vt per mortem deſtrueret diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis erant obnoxij ſeruituti? Videat igitur mihi Caluinus, an ita locutus eſt is, qui raptus ad tertium cœlum vidit res diuiniſsimas. Sed & Patres non aliter ſcripſerunt. Itaque iſtius ſacrificij in cruce peracti pleniſsimos fructus perpendens Diuus Auguſtinus, ſic inquit! Quis ergo tam iuſtus, & ſanctus Sacerdos, quàm vnicus filius Dei, qui non opus haberet per ſacrificium ſua purgare peccata, nec originalia, nec ex humana vita quæ adduntur? Et quid tam congruenter ab hominibus ſumeretur quod pro eis offerretur, quàm humana caro? Et quid tam aptum huic immolationi, quàm caro mortalis? Et quid tam mundum pro mundandis vitijs mortalium, quàm ſine vlla contagione carnalis concupiſcentiæ, caro nata in vtero, & ex vtero virginali? Et tam gratè offerri & ſuſcipi poſſet, quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effectum Sacerdotis noſtri? Vt quoniam quatuor conſiderantur in omni ſacrificio: cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipſe vnus, veruſq; Mediator, per ſacrificiū pacis nos reconcilians Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat, vnum in ſe faceret pro quibus offerebat, vnus ipſe eſſet qui offerebat, & quod offerebat. Hæc D. Auguſtinus. At mitto ipſe alia ſexcenta, quibus horrenda blaſphemia Caluini refellitur aſſerentis Chriſtū nihil in cruce, ſua morte egiſſe. Et verò infernalis in anima neceſſariò perpeſſum eſſe pœnas, neque ad limbum deſcendiſſe, ad educendam inde captiuitatē, quam in cœlū euexit, quemadmodū Propheta prædixit.

[Margin notes, right column: Epheſ. 5. / Epheſ. 1. / Coloſſ. 1. / Rom. 5. / Epheſ. 1. / Rom. 3. / Hebr. 9. / Hebr. 2. / Auguſt. de Trinit. li. 4. cap. 14.]

O 4 AT-

Atqvi vt ſatanas agnoſcatur archite-
ctus huius Lutherani, Caluiniani, Ariani
Atheiſmi, qui multos alios ſecum inuol-
Nauclet. in Chron. uit, cùm ex Bertholdo Rorbarenſi, qui an-
te ducentos annos Spiræ combuſtus eſt, pe-
ſtilens illa vox erupiſſet, Chriſtum in cru-
ce ob dolorum acerbitatem de animæ ſuæ
ſalute dubitaſſe: nõ ſatis habuit Lutherus,
cum eo ſentire, (licèt ſiue ad tempus hu-
iuſmodi quædam reticeret, ſiue primò per
ſuos emiſſarios (vti ſæpe ſolebat) id ſparge
ret in vulg', dum procliuiorum ad impie-
tatem hominum corda tentaret) verùm &
Luth. li. de concilijs. Deum vt Deum eſſe paſſum apertè aduer-
Lib. 2. Inſt. ſus Zuinglium pronunciauit. Melanch-
c. 12. n. 8. 10. thon item eandem Chriſto Domino du-
bitationem, & anxietatem tribuit, quam
deinceps Caluinus, abominandis verbis
cumulauit, cùm diceret: Torqueri Domi-
num oportuiſſe hac conſcientiæ anxietate,
ac ſi à Deo derelictus fuiſſet, imò ac ſi De-
um habuiſſet inſenſum, diroſque in ani-
ma damnati, ac perditi hominis cruciatus
Act. 2. Beza in annot. in acta Apoſtolorum. 2. pertuliſſet. At Beza quid? Hic quod ſcri-
ptura disertè dicit: Non derelinquas ani-
mam meam in inferno: quodque ad litte-
ram de Chriſto citatur à D. Luca, inaudi-
ta impudentia Euangeliſtam corrigẽs, ſeu
potiùs deprauans ſic inuertit: Non dereliu
ques cadauer meum in ſepulchro. Brenti-
us autem aliquando minus malè, ſed po-
ſteà peſſimè: Nihil enim (inquit) aliud eſt
deſcendere ad inferos, quàm perire. Sed &
hunc articulum Ariani curabantè Sym-
bolo expungere, & alij poſtea, qui ex eo-
rum ſemine prognati nouos atheiſmos
pepererunt.

Accedit ad hæc, ex negatione carnis
viuificantis, & ex aliarum dotium ſuper-
naturalium humanitatis Chriſti, negatio
ſanctiſſimæ Euchariſtiæ: ex hac verò occa
ſio ſumpta omnipotentiæ Dei euertendę.
Sic enim Beza in ea confeſſione fidei (licèt
identidem edita) quam in conuentu Poſ-
ſiaco protulit, nunquam hoc attributum
Dei, ſeu vocem omnipotentiæ inſeri vo-
luit. Et Caluino, vel ipſi quoq; hæretici ob
Heshuſius & alij. iecerunt, eũ nunquam pluribus laudib' Di
uinã potentiã extollere ſolere, quàm cùm
eam minueret, vel obſcuraret. Vetus om-
nium hæreticorum ars hæc fuit, aſtu ſatanę
inuecta per Sadducęos, quos, cùm reſurre-
Matth. 22. ctionem negaſſent, Chriſtus reprehendit
errantes, quod neſcirent ſcripturas, neque
Tertul. aduerſus Marcionem. virtutem Dei: per Marcioniſtas, quos Ter-
tullianus (vt diximus) redarguit, confiten-
tes quidem Dei nomen, ſed ſubſtantiam
P. Hilarius de Trinit. eius, & amplitudinem negantes: per Aria-
Iren. 5. li. nos, quos D. Hilarius & reliqui: per Valen
Epiphan. de Origeniſtis tinianos quos D. Irenæus: per Origeniſtas,
quos Epiphanius tanquam Atheos accu-
ſant, quòd ſuis erroribus omnipotentiam
Dei (licèt Deum quadantenus faterētur)
tollerent. Hanc igitur virtutem Chriſti,
in quo viuificandi erant omnes, quiq; car-
nem nobis ſuam edendam ad mirabili mo-
do, ſed veriſſimo tradidit, cùm Sacramen-
tarij negent, quonam modo omnipotenti-
am Dei ſartam tectam tuebuntur? Et Beza
quidem eaſdem omnipotentiæ Diuinæ
exceptiones, quas Plinius atheus affert, de-
promit, vt ſuo ſe iudicio prodat, qualis in-
trinſecus in Deum ſit. Ac Caluinus dum
ridet ſapientem Theologorum diſtinctio
nem, quæ paſſim non in ſcripturis ſolùm,
ſed & in ipſis rebus cernitur, quas præter
naturæ ordinem, & naturarum proprieta-
tes Deus edidit poteſtatis nempè Diuinæ,
alterius ordinarię, alterius extraordinarię
& abſolutæ, in idem recidit, cùm iſtam
poteſtatem abditam mutato nomine vo-
care coactus eſt. Ac cùm Diuinitati om-
nipotentiam adimeret, eamque non ſo-
lùm intra naturalium proprietatum can-
cellos, verùm intra priuatum ſuum iudi-
cium cohibere auſus fuiſſet, ecquid huma-
nitati Chriſti, ecquid Diuinę Euchariſtiæ
iniuriæ non irrogaſſet? Verùm enimuerò
cùm & alij excellentes viri blaſphemias
iſtas attigerint, præcipuè ij, qui de Calui- Claudi' Sainctes.
ni atheiſmis perdoctè ſcripſerunt, id ſatis Genebrar-
eſto, neminem vnquam Patrum, aut Euan d' Stapleto
geliſtarum, & Apoſtolorum, aut denique n' & alij.
Prophetarum locutum eſſe ita de Deo, Di-
uiniſque myſterijs, ſicut iſti ſceleratiſſimè
fecerunt. Mirandum vt non ſit, ſi, cùm Di-
uino iudicio factum eſt, vt Neſtorij (ſicuti
refert Euagrius) linguam vermes corroſe-
rint, Caluinus quoque corpore à vermibus
exeſo fætentem animam ad inferos exha-
lauerit.

ATHEISMVS OCTAVVS LVTHERI,

*Brentij, aliorumq́; Lutheranorum, Chriſti huma-
nitatem Diuinitati æquantium, doctrinam Ca-
tholicam de communicatione idioma-
tum, adeoq́; complures Symboli ar-
ticulos conuellen-
tium.*

Dixeram, Lutherum non ſolum A-
rianam, & Neſtorianam, verùm et-
iam Eutychianam hæreſim amplexum fu-
iſſe. Sic enim decebat omnem iniuſtitiam,
& perfidiam implere eum qui tam bellè
Synodos, Academias omnes, Eccleſiam to-
tam reformaturum ſe iactabat. Id ergo nũc
planius faciam. Ac primò, quẽadmodum
cùm timeret permiſcere naturas, diuiſit
(vt oſtendimus cum Neſtorio perſonas: ſic
dum vitare Neſtorium voluit, incidit in
Eutychis impietatem, prorſus vt in eum
illud

illud quadrauerit, quod quidam Poeta cecinit:

Dum vitant ſtulti vitia in contraria currunt.

Lutherus ſerm. de Sacram. cœnæ Domini

EXTAT Lutheri liber, quem inſcripſit de cœna Domini. In ea Sacramentarios reprehendit, ſoli humanitati, non item Diuinitati paſsionem CHRISTI tribuentes. Deinde ipſam Domini humanitatem euehit in Deitatem, quippè qui ait: Neceſſe eſt eam Chriſti eſſentiam, quę eſt cum Deo vna perſona, longiſsimè extra creaturas collocare, ideoq; tam longè, quàm Deus ipſe extra creaturas eſt. Quibus verbis ordinem ac dignitatem, nō locum aut ſpatium notat Nam eodem libro aſſerit. vbique eſſe Chriſti humanitatem. Et alibi: Credimus (inquit) quod CHRISTVS IESVS ſit iuxta humanitatem ſuper omnes creaturas collocatus, & omnia impleat. Et poſteà: Et habeat omnia in ſua manu, & ſit vbiuis præſens. Ex quibus verbis iudicium verorum Theologorum eſto, quàm prorsùs illud colligatur: ſi Chriſti humanitas extrà ordinem creaturarum ſit, non eſſe creatam naturam, ſed eſſentiam increatam: quare nec amplius humanitatem, ſed diuinitatem eſſe dicendam. Quin verò ſi tantum humanitas Chriſti abſit à creaturis (quod ad dignitatem attinet) quantum abeſt Ipſemet Deus, erit infinitæ dignitatis, atque eminentiæ: Quamobrem aut erunt duæ naturæ, aut CHRISTI humanitas erit conuerſa in deitatem Aperiant igitur oculos ſeducti.

Origo hæreſis Vbiquitariæ.

BRENTIVS autem, quique hunc ſecuti ſunt (licèt poſtea, quæ hæreſum natura eſt, inter ſeſe pugnantia ſcripſerint) cùm quæcunque attribuuntur verè perſonis attribui poſſe pariter naturis opinati eſſent, perſonam Chriſti cum ipſius humanitate confuderunt: idiomatum enim communicationem non minus in naturis, quàm in perſonis fieri putarunt: cùm tamen naturæ eam inter ſe haud poſsideant communitatem, quam in eo aſſequũtur, in quo coadunantur, & ſubſiſtunt.

Ioan. 20.
1. Cor. 15.
Ioan. 13.

HINC igitur ſuam vbiquitatem, ſiue πανταχουσίαν, & omnipotentiam ſtatuerunt, dum feruore quodam diſputandi, & primas ferendi abrepti, arcem ſuam collocarunt in ijs ſcripturæ verbis: Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Patris. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Dedit illi Dominus ſpiritum ſine menſura: Omnia ſubiecit ſub pedibus eius: Pater diligit filium, & omnia dat in manus eius. Qui ſanè ratiocinandi modus, ſine cauſſarum & periſtaſum ponderatione hæreticos ſemper adegit in præcipitia. Ecquis enim tam ſtupidus ſit, qui aſſerat, cùm omnia cum Chriſto, dicat Apoſtolus, nobis eſſe donata, ideò electos dicendos eſſe omnipotentes? aut quoniam idem ipſe dixit, omnia poſſum in eo qui me cōfortat, ſibi quoque communicatam fuiſſe omnipotentiam? aut quia Chriſtus dixit: Omnia traham ad me ipſum, non eſſe id cum aliqua limitatione intelligendum, quo ſanè modo intelligebat CHRISTVS: hoc eſt, eos eſſe trahendos, qui velint ipſi quoque trahi?

Philip 4.
Ioan. 12.

LVTHERVS autem ſatis habens ſuperſeminare Zizania, & abire, in maiori confeſsione, nolle ſe (inquit) cum quoquā contendere de vbiquitate, tanquam de re minimè neceſſaria: cùm non alia quærenda ſit ratio corporalis præſentiæ Chriſti, quàm ipſius verba. Melāchthon verò prodigioſā, & vetuſtati eruditę ignotam eſſe vbiquitatem dixit. quam tamen (vti ſupra monſtratum eſt) Lutherus Eutychen laudans ſatis approbauit: Id quod ex eo adhuc ſatis liquidò colligi poteſt, quod neque is, neque Philippus ſuus in confeſsione Auguſtana, vel in Apologia Eutychianæ hæreſeos, vti neque Neſtorianæ mentionem fecerint, quam tamen ſuperiorum hæreſum fecerant, eo fuco viſi damnaſſe, quas re ipſa in corde fouebant, ſicuti monſtratum eſt.

Diſcordiæ Lutheranorum.
Chemniti⁹, Ioachimus Mo linus, P. Eberus, Nicolaus Hemingi⁹, Victor Strigelius.

EX Lutheranis deinde ſeſe oppoſuere nonnulli miniſtri, atque vt quidam referunt, Nicolaus etiam Selneccerus. Id ego ſcio cùm Dreſdę eſſem, à fide dignis accepiſſe me, eum concordiam Schmidelinianę contrariam Franckfordiæ ad Oderam edere voluiſſe, ſed alicuius hortatu, ne id ludibrio Catholicis eſſet, deſtitiſſe. Alij verò (vt Illyricus) ea de quæſtione dubitārunt.

Theſ. 60. 57. 62. 80. 102.

SCHMIDELINVS denique ipſe cum ijs, qui homini quadantenus adhærent, neſcius reſipiſcentiæ, vbiquitatem iſtam mordicus retinuit, quamuis ſexcenties fuerit conuictus. Extat defenſio diſputationis Ingolſtadij habitę à Theologis Societatis noſtræ, contra eundem Schmidelinum, edita ab Alberto Sperlingio: Ex qua diſputatione Claudius Sanctes Epiſcopus fatetur ingenuè complura ſe excerpſiſſe, quę quarta repetitione de veritate Euchariſtiæ aduerſus Vbiquitarios accuratè eſt perſecutus. Prodijt item non ita multò antea Gregorij Valentiæ Theologi noſtri erudita aduerſus duas ſectas Vbiquitariorum, & Sacramentariorum tractatio, quæ penitus Schmidelini diuerticula, atque commenta nouiſsima retexit, atque reiecit.

At

Dreſdę anno 1571.

At Miniſtri, qui Dreſdæ ante quatuordecim annos conuenerunt, planè iſti errori » repugnarunt In eo enim (præter alia) le» guntur hæc verba: Commentitia iſta com» municatio phyſica, quæ noſtro tempore » cum Vbiquitate corporis Chriſti introdu» ci cœpta eſt, vniuerſæ orthodoxę Eccleſię, » & toti orbi Chriſtiano, inde vſque ab ini» tio incognita fuit, atque etiamnum à Ponti

Nota.

ficijs reijcitur, & taxatur acerrimè. Poſteà » infrà. Commentitia illa vbiquitas horren» dum in modum corrumpit oẽs penè articu» los fidei de Chriſto, ac diſcrimen Diuinæ » & humanæ naturæ in Chriſto delet, atque » euertit. Hæc tũ Lutherani miniſtri Catholicos ſecuti. Quæ cùm ita ſint, (fateor) vehementer miratus ſum, cùm Miſnenſium ad humanitatem atque prudẽtiam natorum ingenia experirer, ſic tamen neſcio qua verecundia, vel reſpectu complures Chriſtianam mentis vim, & lucem amiſiſſe, vt cùm poſt decennium de iſta nouiſſima Schmidelini concordia Dreſdæ non vnus conuentus eſt habitus, prorſus contrarium decerneretur, & haberent pro ſacroſanctis articulis fidei, quæ paulò antea pro prodigijs, & portentis reiecerant. In quo nõ dubito Chytræe, conſcientia tua moneri te, cæteroſque cordatiores ab veſtris ædificari in vanum, quia nempè Dominus non ędificat, neque in medio veſtri eſt.

Sed age diſpiciamus adhuc, quanti momenti in re fidei ſit, ab Catholico tramite recedere, eaq́; reuocare in dubiũ, quæ ſemel optimè definita ſunt: Luther⁹ enim nõ adeò magnũ ſe cõmiſiſſe facinus exiſtimabat, cùm diceret, quæſtionem de omni præſentia humanitatis Christi haud eſſe magni momenti: ſed tunc in ſolitas ſpiras ſeſe contorquebat ſatanas, vt cauda, vel ſibilo peſtilens venenum in multorum animas infunderet. Simili aſtu, & arte (vt huc non inutiliter digrediar) vſus eſt, cùm ab initio per Lutherum conuellere purgatorij fidem vellet. Rem enim (dixit Lutherus) non eſſe tanti, vt licet illud eſſe crederet, tamen ad id credendum cogeremur: ſic etiam de vtraque ſpecie Euchariſtiæ, pugnantiſſimis modis primò locutus eſt. Verùm vbi ſerus aper tantillum ſepem aperuit, mox varijs beſtijs aditum in eam patefecit, atque omnia ſusq́ue deq́ue inuertit, & denique vtrique ſpeciei iſtis ambagibus, tanquam per cuniculos veritatem, ac rem ipſam vniuerſam ſubtraxit: Nam qui Laicis Diuina myſteria cõficiendi (qui tamen nihil conficiunt) poteſtatem à Deo conceſſam mentiebatur, & conſubſtantiationis inauditum commentum inuexerat, quid hoc erat, ſi non erat, vitalem Eccleſiæ cibum è faucibus Chriſtianorum eripere, Sacramentarijs autem intereà quidlibet audendi licentiam peſsimo exemplo porrigere, vt & ipſi eandem veritatem altercando funditus euerterent? Iam verò cùm de purgatorio dubios plurimos reddidiſſet, nullo negotio huc illuc impellere potuit ædificium, vt actis iam tot rimis ad terram proſterneretur. Quamobrem animæ iam non paucæ ad omnem illam conſcientiæ licentiam, non libertatem ſolutæ, purgatoriũ primò, deinde inferna, poſtremò cœleſtia, Diuinaq́ue pernegarunt. Iſtius ergo vbiquitatis ſemine tanquam venenato telo (latenti tamen) iugulum ipſum, vt ita dicam Symboli fidei petitum eſt. Quod enim nullius momenti erat Luthero, en quò tandem euaſit? Si enim omnia Diuina attributa humanitati Christi communicata ſunt: iam Christi Domini conceptio, natiuitas, paſsio, mors, deſcenſus ad inferos, reſurrectio à mortuis, aſcenſio ad cœlos, deſcenſus ad iudicandum è plurimorum animis ſublatus eſt, ipſaq́ue inprimis Diuinitas oppugnata. Nam non magis Diuinitatis quàm humanitatis Chriſti erit opus ipſa mundi creatio (& quidem tanquam ab effectiuo principio) cùm tamen hæc vni diuinitati competat: creaturæ nequaquam. Sic item humanitas Christi fuerit ante incarnationem, & ante conditum mundum, ſi æternitas, quæ principio & fine carens connumeratur inter diuina attributa, ipſi tribuatur humanitati. Ecquid verò obſtabit, quo minus æquè in vtero aliarum mulierum atque Beatiſsimæ virginis eodem tempore fuerit Chriſtus? Nam ſi per iſtos Chriſtus (vt homo) per hypoſtaticam vnionem omnipotens factus eſt, neceſſe quoque inde fit, vt vbique adſit. Quæ omnia (vti reliqua pleraque abſurdiſsima, & blaſphema) reijcienda ſunt.

Satanæ aſtus quo Lutherum in fœdiores errores paulatim præcipitauit.

Articuli fidei à Lutheranis ſublati.

Blaſphemiæ Vbiquitariorum.

Animae porrò cum corpore vnio, quæ ſimilitudo à Patribus vſurpata rationẽ attingit hypoſtaticam, potuiſſet aliquatenus iſtas diſpellere tenebras, ſi ea qua decet methodo in diuiniſsimis iſtis myſterijs (ſicut noſtri Theologi faciunt) progredi voluiſſent: ſicut enim (aiunt) duæ in homine naturæ ſic diſtinguũtur, vt tamen non duas perſonas homine ſue, ſed indiuiduum vnum ex duplici natura ſpirituali, & corporea conſtituant, ita in Christo fit, vt non duo Chriſti euadant, ſed duæ naturæ ſic cõiungantur, vt tamen (ſicuti diximus) non confundantur, aut altera in alteram tranſeat, vel commutetur. Acquemadmodum anima cum corpore coniuncta corpus animatum denominat, ſic Diuinitas

tas cum humanitate hominem Deum. Prętereà vt animæ cum corpore ſunt quædam actiones communes, quales ſunt ſentire, appetere, triſtari, gaudere, amare: Quædam autem propriæ, intelligere, velle: Sic Diuinitas quaſdam actiones ſeu ἐνεργείας humanitati Chriſti communicat, rerum nempè omnium peritiam, & miraculorum effectionem: Quaſdam autem ſuæ naturæ proprias & quas ad ſui perſectionem natura humana non requirit, ſibi reſeruat, cuiuſmodi ſunt omnipotentia, æternitas, & ſi quæ aliæ ſunt eiuſmodi. Vt verò anima multa per corpus gerit, per quod legit, ędificat, ferit, plura verò per ſe ſine corporis adminiculo adminiſtrat, vt cùm quaſi ſoluta carnis contagione meditatur, & contemplatur æterna: Sic Diuinitas multa per Chriſti humanitatem exercuit, per quam miracula edidit, cœleſtem ſapiẽtiam nunciauit mundo, ſalutem noſtram eſt operata, in Euchariſtia corpus ipſum Chriſti, & gratiam confert, corpora menteſque alit, Pontificis & mediatoris officium obit, & pleraque alia exequitur maximè ſalutaria. Verùm enimuerò, vt anima nõ omnia verè, & eſſentialiter cum corpore communicat, ſed duntaxat verbotenus: Corpus enim humanum non dicitur rationis, conſilijque particeps niſi per accidens: Rurſumq; corpus non communicat cum mente omnia, quæ ſibi ſunt propria niſi quadam conſecutione: neque enim ſecabilitatem, morbos, mortalitatem, & ſimilia ei tribuit: Ita Diuinitas non vniuerſas ſuas proprietates humanitati largitur, & viciſſim humanitas, ſuas Diuinitati nõ tribuit, niſi per idiomatum cõmunicationem. Sic enim Chriſtus homo æternus dicitur, omnipotens, vbique conſiſtens, quia Deus etiam eſt, cuius hæc ſunt attributa, & quaſi notæ propriæ. Poſtremò quemadmodum actiones vtriuſq; toti compoſito verè tribuuntur, quæ alioqui naturis ſeparatis tantummodò cõuenirent, ſic enim homo intelligit, vult, ratiocinatur, medicinam facit, negotia exercet, ęgrotat, cùm tamen intelligere, velle, ratiocinari, functiones ſint animæ propriæ: ægrotare verò, ſitire, eſurire corporis: reliquæ vtrique communes: ita toti perſonæ Chriſti omnia abſolutè tribui poſſunt, quæ ſingillatim de altera naturarum prædicantur. Chriſtus enim ęternus eſt, & temporalis, infinitus & finitus, vbique, & non vbique, cõtraria profectò multa propter diuerſas naturarum proprietates in ſe vnum colligens.

HAEC cùm ita ſint, illa interim attentè retinenda ſunt, quę iidem Theologi addunt. Inprimis non ſicut anima & corpus hominem ſecundum ſubſtantiam componunt, ità non eſſe intelligendum Diuinitatem & humanitatem partes eſſe CHRISTI conſtituentes. Deinde ſi vnio Diuinitatis humanitatiſque æquaret vnionem animæ & corporis, diuinitas eſſet forma humanitatis, eaque vnio eſſet eſſentialis, cùm tamen ſit tantum perſonalis. Prætereà vnum efficiunt hominem anima & corpus, ſicut poteſtas & actus, ſicut materia & forma. Atqui vtraque natura hic actus eſt, & velut forma. Rurſum ex anima & corpore efficitur tertium quid, quod nec anima eſt, neque corpus, ſcilicet homo vtraque natura conſtans. Sed .n. Chriſtus tantum ſignificat vnam perſonam habentẽ duas naturas. Poſtremò ex anima & corpore fit quoddam, quod neque proprium eſt corporis, neque animæ, ſed vtrique commune. Ex natura autem Dei, & humana, nullum ſuppoſitum efficitur, ſed idquod erat Diuinum ſuppoſitum, ſuſtentat vtramque naturam.

CVM igitur ab hæreticis plus quàm ſatis importunè in quæſtionem vocaretur, qualiſnam aſſumpta natura humana per vnionem cum Diuino verbo euaſerit, non quidem eſſentialiter, hoc eſt, ex ſe, aut phyſicè, neque ſubiectiuè (nec enim hac de re agebatur, cùm planè conſtaret non poſſe ſic eſſe, niſi talem, qualis eſt natura cæterorum hominum) ſed ineffabili modo: Patres Synodi Chalcedonenſis cùm eſſent oculatiſsimi, nec ad Neſtorianos & Sacramentarios, qui peruerſè colligebant, neque ad Eutychen atque Vbiquitarios qui falſum in argumentando ſumebant (quemadmodum ſuperius demonſtratum eſt) declinarunt. Itaque ſapienter definierunt, per vnionem haud fuiſſe ſublatam naturarum differentiam, ſed vtramque magis permanſiſſe inconfuſam.

CVM verò ex ijs quæ diximus Theologi eam eſſe idiomatum communicationem intelligant, quæ non vni naturæ ea quæ ſunt alterius, ſed vni ſuppo- D.Thō. 3.p.
ſito vtriuſque naturę proprietates tribuit, q. 6.art.6.
Gratiam vnionis cordatiſsimè dixerunt eſſe ipſum ESSE perſonale: quod gratis datum eſt aſſumptæ naturæ humanæ
in perſona verbi. Id quod etſi ſine men- D.Tho.3.p.
ſura, hoc eſt, cum tota plenitudine Diuini qu.7. art.
tatis verbi fuit datum, ſic tamen fuit, vt ip 11.ad 1.
ſa humanitas nullo modo illud ſit, ſed (quod ſuperius quoque ſatis innuimus) vt ſubſiſtat per illud.

EAM proinde (de qua locuti ſumus) ſimilitudinem à Diuo Athanaſio allatam adhibuerũt dicentes: Sicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ſic Deus & homo

vnus

Epiſtola ad Neſtorium

vnus eſt Chriſtus. Quamuis enim (inquit D. Cyrillus) verbum habitauerit in nobis, & dictum ſit habitare in CHRISTO omnem plenitudinem Diuinitatis corporaliter: attamen intelligimus, eum talem ſibi feciſſe habitationem, qualem & anima hominis habere creditur ad propriũ corpus.

Epiſt. 3. ad Voluſianũ. Vide Aug ad Dardanũ. epiſt. 57. Enchirid. cap. 36. Lib. de Trinit. varijs in locis. Lib. de Trinit. & vnitate Dei. Tractat. 57. in Ioannẽ. Iuſtin. Martyr. in expoſitiõe fidei. Cyril. ca. 8. l. ad Clidonium.

At D. Auguſtinus ad Voluſianum: ſicut (ait) anima vnitur corpori, vt homo ſit, ita in vnitate perſonæ Deus vnitur homini, vt Chriſtus ſit. In illa ergo perſona mixtura eſt animæ & corporis, in hac perſona mixtura eſt Dei, & hominis: ſi tamen recedat auditor à conſuetudine corporum, qua ſolent duo liquores ita commiſceri, vt neuter ſeruet integritatem ſuam. Quanquam & in ipſis corporibus aeri lux incorrupta miſceatur. Ergo perſona hominis vnio eſt animæ & corporis: Perſona autem Chriſti vnio Dei & hominis. Hæc illi: Quos Diuinitus inſpiratos cùm fidei magiſtros habuerimus, equidem non video, cur iſtam nouorum Atheorum fecem, iam ampliùs ſaltem apud ſe tolerent ij, qui ſe Chriſtianos vocant, & veram fidem in Chriſtum Dei filium profitentur.

ATHEISMVS NONVS LVTHERI MElanchthonis, & Aliorum contra Arbitrij libertatem.

SED iſti impietati tot errorum varietatibus circumamictæ tanquam inſidioſiſsimę beſtiæ iam omnis larua detrahenda eſt: Et quando comprobata tot rationibus veritas exploditur, obijcienda propius eſt ægrotorum oculis, ipſa prauitas morbi, vt Deus iuſtificetur, ſi minus reſipiſcere velint, qui diligũt magis tenebras quàm lucem.

Satanæ artes.

AD ſuperiora igitur ſtratagemata ſatanæ hoc acceſsit etiam, vt cùm reliquæ artes in decipiendis mentibus ſibi non ſucceſſiſſent, iam fuco aliquo inſigniore ſe adornaret, ne terribilis beſtia agnoſceretur: Intereà verò ineſcaret innumeros ad perditionem.

Diuin. Inſt. lib. 3.

Ille nempè (inquit Lactantius) inſidiatur vniuerſis, ſed eos qui Deum neſciunt errore impedit, ſtultitia obruit, tenebris circumfundit: eos autem qui Deum ſciunt primùm dolis, & aſtutia aggreditur, vt cupiditate, ac libidine irretiat, & peccati blandimentis deprauatos, impellat ad mortem. Quod ſi dolo nihil profecerit, vi & violentia deijcere conatur. Hæc Lactantius.

ID ergo in omni hæreſi veriſsimum fuit. Eò autem veriùs eſt hoc tempore, quòd habet iram magnam, qui ſcit modicum ſibi tempus ſupereſſe, quo ſuas exerat artes, cæteroquin nocendi peritiſsimus, quòd per tot ſecula profecit ætate, atque perfidia. Itaque colligit omnia, vt quàm ampliſsimum ſuum reddat Regnum, ac deniq; mole ſua tanquam ſulgur iterum in abyſſum ruat.

Lutherani verboten' Deum laudant.

NEQVE verò valentiore machina detrahere ad ſe cuncta putauit, quàm ſi quoſdam eo veneno infeciſſet, Diuinam vt bonitatem obliquè carperent. Quid igitur fecit? Vrſit Lutherum eiuſque ſectatores, vt eam verbotenus ſummis laudibus extollerent, ſæpeque illud vſurparẽt omnia nobis per filium gratuito donata fuiſſe: & Mediatoris fidem vnicum ſalutis portum eſſe. Hactenus haud malè. Sed tamen hæc ſatanas præmiſit, vt tentato vado in hominum ſimpliciorum corda altius ſeſe latenter immergeret, quos vbi reddidit ſecurio res de neſcio qua fidei non viuæ iuſtitia, ecce tibi laruata beſtia cornibus ſe prodidit, quibus Diuinam bonitatem ferire conaretur. Iuſtitiam verò iſtam tantam, nihil tamen in nobis deniq; efficere, niſi imputatione aſſeruit. Viden' ad Lutheri caupona hederam ſine vino? Quin verò cùm clamare incepiſſet, ſpiritum ſanctum nobis eſſe datum, qui gratuita illa dona obſignaret, fiduciamq; nobis, & certitudinem ſuo teſtimonio confirmaret, mox alterum erexit cornu, quo Chriſti Domini meritũ, ac vim re ipſa tolleret. Docuit enim mox audaciſsimè Diuinum eundem ſpiritum, non intus cor tangere: non aciem mentis illuſtrare: non animos imbuere: neminem intus inflammare: Quid ita? ſanè vt ex omnium cordibus, omnis ad pietatem ſtimulus eximeretur: ac protinus ſalutaris ille timor abiiceretur, qui initium eſt ſapientiæ, quiq; vrget, vt à peccatis reſipiſcamus, atque addit calcar ad ritè colendum Deum, & ad Chriſti gratiam cuſtodiendã. Quibus fundamentis ſubrutis ecquid in mentibus hominum aut fidei, aut religionis non concidiſſet? Erexerat igitur primus hoc impietatis vexillum Simon Magus: Explicuere Marcion, Cerdon, & alij: At qui altius illud ſuſtulerunt, ſeſeque hoc tempore anteſignanos non vocati exhibuerunt, fuere Lutherus, Melanchthon, Caluinus, Beza, & reliqui. Et illi tamen antiquitus nunquam ſunt auſi tam præſens venenum euomere, vt apertè Deum facerent peccati auctorem. Quinimò eorum nonnulli maluerunt duos Deos, duóue principia, boni alterum, alterum mali cõſtituere, quales fuere Cerdon, Marcion, Manichæus, quique Gnoſtici (id eſt ſapientes) vocabantur. Adeò erat adhuc in eis aliquis pudor extrinſecus, ne prorſus inſipientes haberentur.

Maiores hæreticorũ huius temporis.

Tertull. Iuſtinus Auguſtinus.

Qua ratione adducti ſunt hęretici, vt Deum auctorẽ malorum facerent.

QVAERES quanam arte adeò euidentem blaſphemiam ſatanas inuexit? Dicam. Illi cùm

Illi cùm liberum arbitrium homini demerent, hominis lapſus Deo ſenſim tribuere inceperunt: cùm verò id facerent, iam Dei bonitatem æternam negarunt: Neque enim qui Deum eſſe bonum diffitentur, hi vel Deum eſſe fatentur. Qua de tota re acerrimè Tertullianus cùm alibi, tum ſecundo aduerſus Marcionem libro agit. Id verò vt faciat, docet inprimis bonitatem Dei creatoris eſſe æternam: præſertim ex hominis & mundi factura, atque ex ea quæ præſcripta eſt homini lege. Neque enim hominis lapſum Deo, ſed hominis libero arbitrio eſſe imputandum. Hæc enim (inquit) erit ius Diuinę gratiæ, potentior vtique natura, habens in nobis ſubiacentem ſibi liberam arbitrij poteſtaté. quod ἀντεξούσιον, dicitur. quæ cùm ſit & ipſa na-

Tertul. hæreticis Deũ auctoré mali cauſanti bus aduerſ. Marcioné.

» turalis, atque mutabilis, quoquo vertitur,
» natura conuertitur. Ineſſe autem nobis τὸ
» ἀντεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni o-
» ſtendimus. Hæc ille Sed aliquanto poſt:
» Niſi.n.(ait) homo deliquiſſet, optimũ ſo-
» lummodo Deum noſſet ex naturæ proprie-
» tate. At nunc etiam iuſtum eum patitur ex
» cauſſæ ſuæ neceſsitate, tamen & hoc ipſo o-
» ptimum, dum & iuſtum. Et bono enim iu-
» uando, & malo puniendo iuſtitiam exhi-
» bens vtramque ſententiam bono prȩſtat,
» hinc vindicans iſtud, inde remunerans il-
» lud. Sed cum Marcione pleniùs diſces. An
» hoc Dei ſit totum. Hæc igitur quoque

Tertullianus. Qui poſtea rationibus alijs hoc ipſum genus argumenti accuratiſſimè perſequitur, quas ipſe ſummatim huc inſeram. Prorſus enim docet, homini delictum eſſe imputandum, quem ad rectè viuendum creauerat Deus. Neque propterea DEO id aſcribendum, quod afflatus DEI ſit anima, quæ delinquit, quia habet quidem vtiq; anima illas lineas Dei, qua immortalis, qua libera ſui arbitrij, qua præſcia plerunq;, qua rationalis: tamé & in his imago duntaxat Dei, non vſque ad ipſam vim diuinitatis. Neque etiam ſi in diabolum tranſcriberetur culpa, vt inſtinctorem delicti, propterea in creatorem dirigendam, vt in auctorem diaboli, vtpotè qui angelus à Deo, & bonus factus ſit, non diabolus, id eſt, delator.

Porrò ſi poſt delictum hominis, iudex & ſeuerus fuerit Deus non ad malitiam, ſed iuſtitiam pertinere. Quæ iuſtitia cùm perpetuò in DEO cum bonitate conſpirarit, non rectè ſeorſum deputari Deum bonum, & ſeorſum Deum iuſtum: Imò verò omne iuſtitiæ opus, bonitati DEI procurare: quippè cùm timor iudicij ad bonum, non ad malum conferat. Si quando itaque Deus legatur condens mala: de malis pœnæ non culpæ intelligi. Iuſtitiam proinde eſſe, atque adeò bonitatem DEI, quæ ſeueritas videatur. Et iudici non exprobranda quæ iuſtitiæ accidunt: non magis quàm medico ferramenta quæ ſecant, inurunt, amputant, & conſtrictant. Denique totum ordinem Dei bonitatis oſtendit ex eius miſericordia in errantes, patientia in non reſipiſcentes, & præſtantia in merentes.

Deinde ad antitheſes veniens Marcionis, etiam ad bonitatem Dei pertinere probat talionis pœnam, ciborum immundorum prohibitionem, & ſacrificiorum onera. Nec minus etiam legales quasq; diſciplinas, ne illi, momento vocarent à Dei reſpectu. Imò verò etiam rapinam argenti & auri mandatam à DEO Hebræis in AEgyptios: pluris enim valuiſſe ſexcentorum milium operas per tot annos, & filiorum iacturam, quos merſerant. Nullam verò etiam contrarietatem eſſe in Deo, prohibente Sabbatis operari, & iubente arcam circumferri, etiam in Sabbato. Neque enim ſimilitudinum prohibitarum legi, refragari ænei ſerpẽtis, aut Cherubin & Seraphin aureas effigies: quæ longè diuerſas habebant cauſſas ab idololatria, de qua vetans ſimilitudinem fieri, ſubijcit: Non adorabitis ea, neque ſeruietis eis: fuiſſe enim etiam rationalem Dei inſtitutionem ſacrificiorum, auocantis ab idolis, quę tamen rurſus reiecerit.

Non rectè etiam leuem Deum dici, cùm reprobat aliquando probatos, aut probat quandoque reprobandos: nihil enim magis bono etiam iudici conuenire, quàm pro præſentibus meritis & reijcere, & adlegere. Proinde pœnitentiam apud Deũ prauè interpretari Marcioné: Nam & in Græco ſono (vtpotè μετάνοια) pœnitentiæ nomen, non ex delicti confeſsione, ſed ex animi demutatione compoſitum eſt.

Ex his igitur quæ aptiſsimè ſcripſit Tertullianus, intelligi poteſt, quantum in eo deſudauerit ſatanas, vt tot impietates in mundum importaret: quas antea vel ſolo naturæ lumine illuſtrati Philoſophi quidam, vt Plato, quem citat Theodoretus aduerſus affectiones gentilium, vel Iudæi qualis fuit Philo, vel denique Apoſtoli, & Irenæus contra Florinum, & Blaſtum, & Iuſtinus, ac reliqui omnes deteſtati ſunt. Lutherus autem in eaſdem aſſerendas, ſic toto pectore incubuit, vt ex aſſertione articuli trigeſimi ſexti, liberum inquiat arbitrium eſſe figmentum in rebus, & titulum ſine re, quia nulli eſt in manu ſua quippiam cogitare boni, vel mali, ſed omnia de neceſsitate abſoluta euenire, quod & Poeta voluit quando dixit, certa ſtant omnia lege, & Christus Matthæi ſexto,

Theodoretus li. 5. affe. Græc. Phil. li. de Agricultura. Et in li. de Trãsfugis. Iacobi. 1. Irenæus cõtra Blaſtum & Florinũ. Vide Euſ. li. 5. c. 20. hiſt. Iuſtin' ſiue qui auctor fuit li. de q. Gentiliũ & Chriſtianorum.

folium arboris non cadit in terram ſine patre veſtro. Et infrà: Non eſt dubium ſatana magiſtro in Eccleſiam veniſſe hoc nomen, Liberum arbitrium. Sic Lutherus.

Lutheri inſania.

Quin verò vt omnem ſibi, alijſque viam præcideret ad emendationem, in eadem præfatione ſic ſuerat præfatus. In cæteris articulis de papatu, de concilijs, de indulgentijs, alijſque non neceſſarijs magis ferenda eſt leuitas, & ſtultitia papæ, & ſuorum. Sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum noſtrarum ſumma eſt, dolendum ac flendum eſt miſeros ſic inſanire. Hæc ille. Quibus vides habitam à ſe fuiſſe pro optimo articulo, & rerum Lutheranarum ſumma, negationem eius rei, ſine qua Dei bonitas & iuſtitia conſiſtere vel apparere neutiquam poteſt.

Melãchthonis inconſtantia.

Variauit poſtea Melanchthon modo aiens, modo negans: vt & aliquando liberum arbitrium fateretur, aliquando autem omnem libertatem, atque contingentiam tolleret. Is enim, concedendum eſt (inquit) quod ſcriptura Apoſtolica tribuat homini etiam nunc poſt lapſum, libertatem aliquam deligendi ea, quæ ſunt ſubiecta rationi. Et infrà: Hæc Manichæa imaginatio (quæ videlicet libertatem, & contingentiam tollit) horribile mendacium eſt: & ab hoc errore mentes abducendæ ſunt, & docendæ agere aliquid liberum arbitrium.

In locis poſterioribus.

Aliquando verò hic ipſe Melanchthon Vallam aduerſus Ecchium tutatus, quod ille liberum arbitrium conuelleret, in locis poſterioribus deinde pugnantia dixit. Valla (inquit) & plerique alij, non rectè detrahunt voluntati hominis libertatem. Et in Epitome moralis Philoſophiæ. Stoicas illas (ait) de fato, ſeu Vallę abſurdas imaginationes, quæ propter Diuinam gubernationem adimunt libertatem voluntatis, fugiamus.

In com. ad c. 8. epi. ad Rom.

SED & alibi contrarium docuit, Deum inquiens cauſſam eſſe peccatorum: Sicut enim (inquit) fatemur proprium Dei opus fuiſſe Pauli vocationem, ita fatemur opera Dei propria eſſe, ſiue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, ſiue quæ mala ſunt, vt Dauidis adulterium, Manlij ſeueritatem Conſtat enim ex capite primo ad Romanos, Deum omnia facere non permiſsiuè, ſed potenter. Ergo non eſt (ait) cur frigidum gloſſema admittamus Deum mala permittere, non etiam facere.. Et hæc quidem eo in loco Melanchthon. At videamus num ſibi ſemper conſtiterit, poſtquam videlicet Catholicos Theologos plus aliquid ſapere intellexit, quàm eius Grammatica complectebatur. Is igitur in locis, de cauſſa peccati. Eſt (ait) vera hæc, & pia ſententia vtraque manu, & verius toto pectore tenenda, Deum non eſſe cauſſam peccati, nec velle peccatũ. Et infra: Nec figuræ illę verborum in ſermone Hebraico pugnant, cum hac ſententia. Indurabo cor Pharaonis, & ſimilia. Certũ eſt enim Hebraica phraſi ſignificari permiſſionem, non efficacem voluntatem.

Ex quibus antitheſibus nemo ſic truncus fuerit, quin intelligat, quàm iſta cohęreant ſecum, & cum ijs Lutheri verbis, in quibus aiebat ſummam eſſe omnium rerũ ſuarum, in negatione liberi arbitrij. Quin verò iſtos duos, qui confeſsionis Auguſtanę fabricatores fuerunt, vide mihi quàm bellè eam tutati ſunt ac docuere ſuis vel interpretationibus, vel apologijs. Quanti irę diſcipulus Melanchthon fecit inſamen illam Magiſtri Lutheri iactationem, qua cũ religioſorum ſtatum apoſtata oppugnaret, ſic ſcriptum reliquit: De mea doctrina ita certus ſum, vt per eam & veſter, & Angelorum futurus ſim iudex: Et, qui meam non amplectitur doctrinam, nec poteſt nec debet ſaluari.

To. 7. p. 405 ann. 22. VVitteber.

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu? Horat. Poët.

SED audiſtis Thraſonem, ac parturierũt montes, & nati ſunt tot ridiculi mures, qui nunc ſe ſuaq; quotidie corrodunt.

QVI verò illos ſubſecuti ſunt Lutheranæ farinę homines, viſi quidẽ ſunt interdũ nonnihil melius ſapere, cùm docuerunt voluntatẽ à coactione peccandi eſſe liberam, ſpontaneam ſcilicet, qualis eſt voluntatis actio circa naturalem ſuum finem, attamẽ negarunt neceſsitate peccandi ineuitabili liberam eſſe mentem humanam. Itaq; nec fibras, neque ipſam huius tantæ blaſphemiæ radicem ſucciderunt. Quæ cùm remãſerit, liquidò patet, nullam per hos fuiſſe vim meriti, gratiæq; Chriſti efficacem ad tollendum originale peccatum. Quamobrem & peccati regnum validiſsimè conſtabiliuerunt, quicquid huic neſcio cuius imputationis tanquam externi malagmatis vmbraculum ad tegendam perfidiam admouerint.

Somnia nouorum Luther. de lib. arbitrio.

At nos Catholici & credimus, & propter hoc loquimur, Chriſti Ieſu Mediatoris noſtri aduentum, mortem, gratiam ad peccati deſtructionem ſic fuiſſe præordinata, vt prorſus illud efficeretur, quod Euangelicis, & Apoſtolicis teſtimonijs grauiſsimis conſtat: Dominum ſanè veniſſe, vt ſaluum faceret populum ſuum à peccatis eorum: vt eſſet agnus Dei qui tolleret peccata mundi, vt prædicaretur in nomine eius remiſsio peccatorum per omnes gentes, vt diſſolueret opera diaboli. Sic item mortem acerbiſsimam pati voluiſſe, vt de peccato, damnaret peccatũ in carne, vt emundaret cõſcientias noſtras

Matth. 1. Ioan. 1. Lucæ 24. 1. Ioan. 3.

ſtras ab operib' mortuis & ad deſtructionē peccati per hoſtiā ſuam appareret. Sic denique ſpiritus ſui gratiam potiſsimum ideo, in corda noſtra miſiſſe, vt per legem vitę, liberaret nos à lege peccati, & mortis, in qua venundati eramus, & vt peccatum amplius in nobis non dominaretur, qui non iam ſub lege, ſed ſub gratia ſumus, quoniam ille eſt, qui cùm omnia poſsit verbo virtutis ſuæ, purgationē peccatorum facit. Qui ſit benedictus in ſecula.

SED quam vidimus teterrimam iſtam in Luthero doctrinam herbeſcentem, iam vberes ſpicas in Caluino proferentem cernamus: cùm enim duo illa peſsimè declaraſſent, naturæ noſtræ corruptionem, & Dei præſcientiam: Ex iſta potiſſimum Caluino fatalius præcipitium fecit ad apertiſſimos Atheiſmos. Deum enim aſſeruit voluntate efficaci, ſiue actiua non permiſsiua tantum velle ipſum peccatum. Neque verò hoc tam ad ſuos fines ordinare, quàm operari in nobis: Quin verò ſic operari vt nos excitet, atque re ipſa præmoneat, ne (quod Catholici dicunt) putemus à Deo duntaxat nos deſeri, aut diuina interdum gratia in peccando deſtitui. Imo & addidit, ad peccandum nos à Deo deſtinari, ac neceſsitate plus quàm fatali impelli. Beza eadem adhuc operoſius ſcripſit, eo libro, quem aduerſus Sycophantam, hoc eſt Caſtalionem inſcripſit: & de hac tota re ſuis illis, quos iam ſe comperiſſe iactabat aphoriſmis (rectius atheiſmis) eſt perſecutus. Eorum autem quarto ſcribit DEI conſilium non ſolùm in eo eſſe ſitum, vt gubernet ac rectè dirigat opera creaturarum ſuarum ſicut (inquit) Pallas Pandari ſagittam direxit, ſed vim ei operantem, atque efficientem in omnibus rebus attribuit. Vigeſimo autem tertio, Deum docet ita per ſuas creaturas quæ ſunt eius organa operari, vt eas non tantum ſinat agere, & operari, & earum actionum exitum dirigere, ſed excitare, impellere, mouere, regere, quodque adhuc deterius eſt, eò illas creare vt faciant quicquid ſtatuerit. Ac tamen poſteà ſubdit, hoc quidquid eſt à Deo rectè; ac ſine vlla iniuſtitia fieri. In quo vides infamem atheiſmum, qui vbi ſceleratiſsimè Deo cauſſam omnium ſcelerum efficaciſſimam aſcripſit, mox illum breui encomio laudat. Quod ſi quæras vnde in tantam veſaniam impij ciciderint, ex Luthero quidem primùm id factum eſt, qui oſtium (vt dixi) tātæ nequitiæ patefecit. Deinde ex infixa altius, quā oportebat, in Caluini corde praua opinatiōe de prædeſtinatione Dei ad malum. Atqui & ex ijs quæ ſupra diximus, quæ ex Tertulliano aduerſus Marcionem attulimus, peſtilēs iſta doctrina corruit. Cùm verò vix vnquam ne ijs quidem, qui ſolo naturæ ductu agerentur, tale aliquid in mentem venerit, ſapienter Theologi vniuerſam hanc rem explicuerunt, vt quoniam arbor bona malos fructus facere non poteſt, & radix ſi ſancta ſit, ramos quoque ſanctos eſſe oportet, ac Deus lux ſit, nec tenebræ in eo vllę eſſe poſſunt: propterea ſanctiſsima Dei voluntas à peccati (quatenus deformitatis, & defectus à recta regula ſeu rationis, ſeu voluntatis diuinę) vel operatione, vel volitiōe, vel iuſsione liberrima ſit. Sed & a Caluinus (vt mentiretur iniquitas ſibi) cùm contra Libertinos, & Anabaptiſtas ſcriberet, à veritate coactus eſt fateri, tria eſſe, quę in ſua illa blaſphemia latent venena, quæ ipſemet vocat valdè execranda: Nimirum ſi Deus auctor peccati ſtatuatur. Nihil enim, ait, inter Deum & ſatanam diſcriminis eſſe futurum: homines poſthac tāquam bruta præcipites, nullius nempè conſcientiæ freno in peſsima quęq; ruituros: Quantacunque facinora approbatum iri, tanquam res honore, laudēque digniſsimas: ſtupra nimirum, homicidia, ſacrilegia, cęteraque adhuc abominabiliora. b Iudicet igitur ſeipſum de ſuo ore impius: & qui vel ab ipſo Bernenſium ſenatu eo de articulo damnatus eſt, ſentiat nunc quàm fidam ſatanæ remuneratori operā præſtitit. Cæterùm qui præter antiquiſsimos Patres aduerſus hunc teterrimum atheiſmum (qui quidem maximè viget inter hęreticos penè omnes, & in Anglia potiſsimum regnat) calamum & ſtudium acuerunt, hi præcipui fuerunt D. Thomas, cæterique ſcholaſtici doctiſsimi, vnà cum Valdenſi aduerſus Viclephum: Sanctes item proprio Gallico libro, quem imitatus Thomas Stapletonus accuratiſsimè (vt ſolet) impoſturas Caluini retexit, quibus tantam impietatem callidè tegere ſatagebat.

Inſtit. li. 1. c. 16. ſect. 1.
Matth. 12.
Rom. 11.
1. Ioan. 1.
a Caluinus c. 23. aduer. Libertinos
Caluini in conſtans doctrinā.
b Anno 1555. 3. Aprilis præſentibus miniſtris quorum præcipui erant, Andreas Zebedeus, Nionēſis miniſter, & Ioānes Angelicus miniſter Burſini
D. Tho. 1. p. q. 11. art. 16. & q. 19. art. 9. ad arg. 1ē. 12. q. 79 art. 3. & q 87. art. 2.
Thom. Valdēſis in doctrinali fi. dei l. 1. c. 28
Sāctes tractatu des Atheiſmes de Caluin. art. 10. Quę Dieu n'eſt point aucteur des pechez.
Thomas Stapleto. l. de Iuſtific. xi. i per totū vbi agit de cauſſis peccati.

ATHEISMVS DECIMVS LVTHERI doctrinam Catholicam de animarum poſt mortem locis labefactantis.

CVm verò ex ea peſtilenti doctrina ſequeretur, in renatis, qualiacunq; bona & adeò Chriſtiana opera eſſe damnabilia, mirum eſt, quantos ſatanas in corde Lutheri deſcenſus poſuerit. Nullam enim bonorum operum mercedem forè hinc ſenſim tortuoſus intuiit ſerpens. At ſublata mercede Chriſtianarum virtutum, & operum tollebatur & pœna. Vtroque

autem hoc ſubmoto, Deus ipſe (quantus quantus nomine tenus ab hæreticis iſtis vſurparetur) negandus fuerat. Id quod varijs artibus ſemper etiam in Ethnicis, atque Philoſophis accidit, qui quod in virtute ſummum bonum ponerent, licet eius perfectionem nondum agnoſcerent, humani tamen generis hoſti omninò placere non poterant. Quare ſic illos eſt perſecutus, vt aduerſus eos qui hac de re melius ſaperent, eaſdem alijs quas hoc ſeculo Lutheranis fecit, rationes inſtillauerit: Primò Stoicis, poſtea Epicureis, denique Theodoro Cyreneo, atque Diagoræ, ſicuti & Protagoræ fecerat. Nam cùm à Stoicis virtutis præmia negarentur, Intulit Epicurus, ne DEVM quidem igitur punire mala, niſi remuneraret bona, ac proinde nullam eſſe DEO curam inferiorum rerum. Quod cùm alij excepiſſent, adijcere ſunt auſi, ne DEVM quidem eſſe: Tam facilè ruit, qui ſemitam rectitudinis deſerit. Ac quidem, puto Carneadi, ſiue alijs eius ſcholæ nunquam veniſſe in mentem, vt ex ſuorum placitis blaſphema illa Epicureorum, atque atheorum dogmata ſequerentur. Sed ita fit, cùm beſtia tangit montem, & ad diuinarum rerum ſplendorem cum luto, & ſordibus accedit. Poterat igitur Lutherus, & reliqui ijs ſaltem vocibus vti mercedis, præmij, ſpei, quibus Chriſtus ipſe vſus fuerat, cuius ſapientia nec ſuæ bonitati derogat, cùm ſua in nobis dona coronat, neq; meliores Euangelij ſui interpretes, quàm qui per quindecim ſecula fuerant, expectabat. Quod ſi quis interroget, cur Lutherus tanto præcipitio oſtium aperuerit, citò me expedio. Quoniam hæreſis ad atheiſmum, vti ad ſuum centrum, aut ſphæram ſemper properat.

Hęreſis cētrum Atheiſmus.

CVM hæc ita ſint, mirum non eſt ſi quidquid cœleſtium coronarum pijs, aut inferni pœnarum impijs diuina ſcriptura proponit, ſic ille expoſuerit, vt etiam hinc latiſsima ad atheiſmum via complanaretur. Quis enim de inferno, ac reliquis locis, quos recta fides nos docuit, nutare incipiens, iam amplius de religione fuerit certus? & ſceptici quidem vt ſextus Philoſophus de Pyrrhonijs diatypoſibus inquit, nulli rei incertæ, & controuerſæ aſſentiebantur: Imò verò ne tùm quidem dogmata ſtatuebant, cùm voces ſcepticæ inſtitutiõnis pronunciarent, nimirum vel hanc οὐδὲν μᾶλλον; hoc eſt, nihilo magis: aut illam οὐδὲν ὁρίζω, hoc eſt, nihil definio. Quas voces cùm in tanto religionis negotio vſurpet Lutherus, an ſcepticā non Chriſtianam voluerit ſtatuere religionem non nemo intelligit. Certè quæ ad articulos fidei ſtabiliſsimos attinebant, incertiſsima reddidit, reddita facillimè è cordibus hominum, vt fecit, euulſit.

PRIMVM igitur ſtultitiam Papiſtarum taxat (ſic enim ille pro ſua modeſtia loquitur) qui poſt mortem fecerint quinque loca, infernum damnatorum: infantium non baptizatorum: purgatorium: limbum patrum: Deinde (inquit) in nouo teſtamento addiderunt Paradiſum propter verbum Chriſti: Hodie mecum eris in paradiſo: denique cœlum apertum. Hæc ille. Quibus verbis quantò magis cogito, equidem non video, quid ſibi Lutherus vellet, niſi quòd non ſolùm non curaret paradiſum, & cœlum apertum, ſed ſtultitiam hæc eſſe omnia (vt dixit) ita crederet, ac deniq; ne prorſus impius haberetur, Chriſti nomine (ac ſi ſine vllo loco is eſſet noſter paradiſus) omnem perfidiam ſublato etiam inferno tegeret. Sed videamus tam certi Euangeliſtæ tam incerta quæ ſequuntur. Primum (inquit) locum dicunt eſſe damnatorum, qui eſt cruciatus ignis æterni. Verùm an impiorũ animę torqueantur ſtatim poſt obitũ non poſſum adfirmare, &c. Apparet eos etiã dormirę, & quieſcere, ſed nihil adſero.

Lutheri hæſitantia in rebus fidei.

To. in Geneſim c. 25. p. 154. impreſſum Norimber. anno 1552.

Secundus locus eſt non baptizatorũ infantium, illos dicunt quidem damnatos eſſe, ſed non pati pœnã ignis, aut vermium. Sed tantum carere viſione Dei.

TERTIVS circulus eſt purgatorij, in quod nec damnati, nec infantes ingrediuntur, ſed qui credunt quidem, & tamen non ſatisfecerunt pro peccatis. Quartus eſt limbus Patrum, ad quem deſcendiſſe Chriſtũ dicunt, & effregiſſe & patres liberaſſe, non ex inferno, ſed ex limbo, qui affligebantur deſiderio, & expectatione Chriſti, non pœnas, aut cruciatus ſuſtinebant vllos. Hiſce nugis repleuerunt Eccleſiam, & orbem terrarũ, nos radicitus iſta omnia euertimus. &c.

De quinq; animarũ receptaculis.

HAEC quidem vt blaſphemè, ſic impiè Lutherus. Nam Eccleſia Chriſti ex multis Diuinę ſcripturæ locis, ex Apoſtolico Symbolo, ex ſpiritu Dei, qui eam regit, disertè teſtatur, & inferos eſſe ſub terra, & Chriſtũ ad patrum limbum deſcendiſſe, & ſanctos cum Chriſto regnare, ac ſequi agnum quocunque ierit. Purgatorium autem eſſe ſic credit, vt tamen Luthero, & alijs eiuſmodi eum locum haud obtigiſſe certò ſciat, cũ non minus quàm Dathan, Abiron, & Choræ ad inferna deſcenderit.

S. Baſil. 2. Exameron. & in deut. cap. 9. S. Cle. Rõ. ep. 4. Clem. Alex li. 7 ſtrom. Damaſc. l. 2 de fide orthod. ca. 6. Apoc. 21. 2. Cor. 5. Luc. 16. Act. 2. Gen. 37. Aug. ad Heſych. ep. 80. Pagninus. Iſa. 14.

Et ſupremum quidem illud cælum, quòd cùm nullo motu cieatur, ſanctiſsimę Trinitatis eſt thronus: quodque cùm domicilium ſit intellectualium entium, rectè intellectuale, ſicut à D. Baſilio Empy-

reum

Matth 11. RabiDauid Kimi in cō mēt pſ 9. & io Gen. 37. & in pſ. 133. Num. 16. 1 Reg. c. 28. Ioſep. li. 6. antiq. ca. 15. Iuſtin dial. cū Tiypho. Baſil. ep. 80. Ambr. in I. c Lucæ.

reum eſt vocatum, tum ex indito, tum ex cælitum ſplendore in ipſum redundante, eò magis cognitum eſt Theologis, & pijs, quâto minus patuit, vel olím Philoſophis, & Aſtrologis, quorum ſenſus eò conſcendere non poterant: vel hoc ſæculo hæreticis, qui eruto ſibi fidei oculo aciem intendere nequeunt in ciuitatem illam, quæ (vt habet ſcriptura) non eget ſole, neque luna, vt luceant in ea: Nam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius eſt Agnus. *

Hiero. in 7. c. Iſaiæ. Aug. li. de cura pro mort. c. 15. a Cao. 29. de conſ. d. 1. c. Sacramē. b Can. 79. & 95. 26 9. 7. Cao. ſacerd. 5. c Can. 2. & 6 3 9 a. 5. q. oblationes d Can. 4. e Cap. 14. f Cap. 34. 39 g Can. 10. h Can. 17. i Cap. 10. l Ca. 15. 16. 31. m Cap. 2. n 26. qu. 6. c. ſi aliquis. o De cōſec. d. 1. cap. vi ſum eſt. p Cao. 66. de ſimonia c. ad Apoſ. q Seſ. 8 ar. 5. r In decre to vnionis. ſ 1 Seſſ. 6. can. 30. & ſeſſ. 25. c. 1.

At & inferna loca eſſe ſub terra paſsim Diuinæ ſcripturæ docent, atque Eccleſia profitetur. Quare D. Auguſtinus ad Euodium ſcribens: Quis ergo (inquit) niſi infidelis negauerit fuiſſe apud inferos Chriſtum? Atque alibi ait, ſicut diuerſæ cuſtodiæ ſunt agentium in officio, ſic diuerſas cuſtodias eſſe mortuorum, & diuerſa merita reſurgentium. Septuaginta vero Interpretes, ac Græci idipſum monſtrârunt, cùm non ſepulchrum, neque τάφον (vt quidam temerè) ſed ᾅδην & τάρταρον, hoc eſt infernum verterunt. Quod & Rabini præſtantiores per Scheol intellexerunt: ac D. Hieronymus poſt Chaldæum paraphraſten vertit Gehinnon, ſicuti Chriſtus Dominus antea Gehennam vocauerat.

Sic Purgatorij locum ſexdecim Synodi varijs temporibus, ac locis docuerunt. a Carthagin. III. & b IIII. c Viennenſe, d Valentinum, e Aurelianenſe II. f Bracharenſe I. & g II. h Antiſiodorenſe, i Vormacienſe, l Triburienſe, m Toletanum, VII. n Epanenſe, o Cabilonenſe, p Lateranenſe Maximum, q Cōſtantienſe, r Florentinum, ſ Tridentinum.

Idem de limbo patrum, & de receptaculo puerorum nō baptizatorum, cùm illud ex varijs D. Scripturę locis, tum hoc efficaciſsimis rationibus ex D. iuſtitia petitis aſtruxit, quæ videlicet ſuum vnicuique diſtribuit.

Geneſ. 37. 1. Reg. 28. Lucæ 16. Ireo. libr. 5. Greg. lib. 13. mora. c. 22. Damaſc li. 3. cap. vlt. Beda lib. 3. in Iob c. 7. Inno. 3 ca. maioris tit. de bapt. Nota pul. Vide Atheum fabulas Theologicis rebus immiſcentem.

Sicut enim in prælijs occaſio ſeſe multiplex offert meriti, demeriti, victoriæ, caſus. Signo autem receptui dato, cernis hos triumphantes, illos ob prædam lætos, alios (licet victores) accepta vulnera non ſine dolore curantes, reliquos vel fugatos cum dedecore, vel amiſsis omnibus captiuos; aut interfectos: Sic multò magis pòſt hanc vitam, quam D. ſcriptura militiam non ſine cauſſa vocat, cùm primum eſt pugnę finis indictus: Animæ victrices aliæ, ſiue olim ad limbum patrum quaſi in portum ſeſe recipiebant: ſiue poſt Chriſtum ad cælum euntes pleniſsimū gaudium aſſequuntur: aliæ victrices quidem, ſed quæ adhuc vulneratę quaſi per ignem (vt inquit Apoſtolus) explandę, ad Purgatorij locum deſcendunt. Reliquę addicuntur æternis pœnis. Cùm interim ij, qui inter milites per ſacramētum fidei nondum conſcripti occubuerūt, vt laborum, aut vulnerum fuerant, ſic & triumphi, aut doloris ſunt expertes.

ATHEISMORVM COLLVVIES A Lutheri & Caluini diſcipulis Nearianis, Sabellianis, Samoſatenicis, & Ebionitis in orbem inuecta.

CAPVT VII.

SEd quam diximus in Luthero impietatem apparuiſſe herbeſcentem, in Caluino autem ſpicas (ſeu potius ſpinas) proferentem, iam videbimus in nouis Arianis, Sabellianis, Samoſatenicis, & Ebionitis ſic maturuiſſe, vt illud in eos quadrare poſsit, quòd inquit Pſaltes: Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox, in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ terræ. Quamprimùm enim ceciderunt iſtę hęreſum tenebrę ſuper bonā Germaniæ, ac Gallię partem, exilicre ex antris immanes ferę, quærentes quos deuorarent, & ſua queq; aconita euomentes. Tum apertum bellum indictum eſt Deo, duoque à ſatana Geneuam, atq; ad Bernates Heluetios, tanquam ad propriam officinam miſſi ſunt, reliqui in Poloniam, & Vngariam, atque in Tranſſyluaniam iuere, quòd hæ Prouincię Maometanis proximę, peſtilentibus quibusq; atheiſmis fouendis, & propagandis materiam, vires, tutelam, eſſent ſuppeditaturæ. Nos commentarijs Tranſſyluanicis, quibus eam hiſtoriam à mille quingentis annis vſque ad nos perſecuti ſumus, ea quæ de iſtis Atheorum dogmatib⁹ ipſi vidimus, ob oculos omniū poſuimus. Nunc autem quando, quóue loco, & per quos vniuerſa colluuies atheiſmorum hoc vno ſęculo ex ſeminib⁹ Lutheranis & Caluinianis erupit, dicendum eſt planius. Sic enim ſatanę aſtus liquidiſsimè ad Dei gloriam innoteſcet, & vnuſquiſq; intelliget, quàm vera illa ſint, quę Diuina ſcriptura pręmonuit: Qui modica ſpernit, paulatim decidet. Quæúe D. Auguſtinus: Quomodo enim (inquit) coluber nó apertis paſsibus, ſed ſquamarum niſibus repit, ſic lubricus deficiendi motus minutatim occupat.

Pſal. 103.

S. Aug. lib. 12. de Trin. ca. 10. & 11. a Seruetus li. 5. de Trinitatis erroribus pag. 189. Et in dialogo 1. pag. 229. & in reſponſ. ad art. 1. ex his quos collegerat Caluinus. Itaminiſtri Tranſſyluanici libro 2. cap. 4. Aug. lib. de hæreſibus § 40. Hilarius de Synod.

Anno igitur huius ſęculi trigeſimo ſecundo, Michael Seruetus Hiſpanus apparuit, qui aduerſus ſanctiſsimā Trinitatem, Deique eſſentiam dimicationem ſuſcepit. a Nullam enim eſſe diſtinctionem perſonarum in diuinis blaſphemauit, atheiſmū Praxeæ iam ante mille & quadringentos

b Seruetus li. 3. pag. 92. de errorib⁹ Trinitat. Tranſſylua nici miniſtri lib. 2. c. 3 & 4. Ireneus lib. 1. c. 25. & 26. Aug. ſ. 44. de hęreſ. & 45.

annos à Tertulliano, & alijs expugnatum ab inferis reuocās, ac Noeti, & Sabellij, quæ à D Auguſtino recitantur, Pauli item Samoſateni, atque Photini hæreſes ſuſcitans, ſicut oſtendit S. Hilarius: b Adiecit; Chriſtum ante Beatiſsimā Virginem nihil, ſed ſolum ideam in mente Dei fuiſſe, quomodo nos fuimus ab ęterno. In quo Ebionem, & Cerinthum, Samoſatenumque, & Photinum licet agnoſcere; quamuis à Praxęa, & à Noeto diſſentiret, qui Chriſtum aſſerebant eſſe æternum, & patris perſonam cum filij perſona confundebant, vnde & Patripaſsiani vocati ſunt. Sed & Deum Patrem ſic homini Chriſto ſuam cōmunicaſſe Diuinitatem ſenſit, vt non per ęternam generationem, ſed per vnitionem gratiæ fuerit quidem Deus, at factus, at temporalis, at minor patre. c Neſtorij itaque laqueo præter aliarum hæreſum nodos implicitus eſt docentis, Chriſtum fuiſſe Deum per inhabitantem Deum, tanquam in templo. Denique hic Geneuæ flammis d traditus eſt, à Caluino, qui hanc hiſtoriam conſcripſit, homo vt auram inanis glorię vndequaque captans, ſic ne ſibi queſtus periret, ſi quis alter nouator Geneuenſem thronum ſubriperet, ſatanæ officium diligenter exercuit, qui ſolitus eſt ſic amicos per alios amicos ſuos accipere.

c Theodor. li. 4. hæret. fabularū.

d Anno 1555.

e Anno 1558.

f Benedict⁹ Aretinus de ſupplicio Valentini.

g Acta publica Geneuæ.

h Anno 1562.

i Gentilis protheſi 26 & 33. & Benedictus Aretinus.

l Theodor. de fabulis hæreti. lib. 1. cap. 18.

m Suidas in verbo Philoponus. Niceph. li. 3. 18. ca. 45. Abbas Ioachimus libro contra Lombard. Lateranen. Syn. c. 2. in decretalib.

n Protheſi 8. & 10. 22. 24. 28. 40. & Antid. ſectio in li. Antid. pag. 26.

Ac & e triennio poſt eadem in ciuitate Geneuę ſatanas nouum cudit Arianiſmum per Valentinum f Gentilem, Gribaldū, & alios. Gentilis autem eo in errore deprehēſus, g coactus recantare id fecit. Mox fugiens Cracouiam, quæ Poloniæ minoris eſt ciuitas, Paulum Pſeudopaſtorem Cracouienſem ſeduxit, & ex improbo Caluiniſta facilè peſsimum fecit Arianum. In habentibus enim Symbolum facilis eſt tranſitus. Itaque & non dubia ſpe metendi id quod ſeminabat, dum diligenter in hoc incumbit, à Zuinglianis h necatus, eam tamen peſtem reliquit in Polonia viuam, cuius hæc erant præcipua capita.

Patrem, & filium, ac ſpiritum ſanctum tres eſſe ęternos ſpiritus i eſſentiali numero differentes: Antiquas enim illas ſordes & ipſe corraſit eorum, qui à Theodoreto Peratæ vocati docebant tres perſonas eſſe tres mentes, & tres Deos: quem errorem poſteà exceperunt ferè ante annos mille m Philoponus, recentius autem Abbas Ioachimus, atque alij, quos omnes Lateranenſis Synodus damnauit.

Deinde n patrem eſſe longè maiorē filio, ac Spiritu ſancto. Patrem enim aiebat eſſentiatorem, reliquas duas perſonas eſſentiatās: Arianos ſecutus cuius hanc ipſam hęreſim, à Synodo Nicæna conuictam, & condemnatam fuiſſe o Epiphanius pręter alios meminit.

o Epiphan. hæreſ. 69.

Sed & aliam adiunxit hæreſim, cùm filium, ac ſpiritū ſanctum p docuit eſſe ex nihilo, vel ex tempore, & non ab æterno productos. Id quod q Ariani antiquiores prędocuerant, filium aientes creaturam eſſe, & factum ex non extantibus, licet poſteà recentiores (vt aliæ ſemper inter iſtos ex alijs ſciſſuræ erumpunt) cœpiſſe eſſe filium aſſeruerint.

p Protheſi 11. & 21.

q Aug. de Trinit. lib. 6. cap. 1. Et contra Maxim. lib. 1.

His ergo fundamentis iactis cœpit ſuper ſtruere ſatanas, quod ſibi propoſuerat, vixque ſeptennium agebatur, cùm ſatis lignorum ad excitādam flammam ſibi viſus collegiſſe, fecit, vt colloquium in Polonia noui Ariani peterent ijs de rebus quæ ad religionem ſpectabant: petitum igitur obtinuerunt non bono exemplo, magno ſanè damno, tam inſignis & pij Regni. Ex ijs verò, quæ Petricouiæ acta ſunt, vbi locus conuentui delectus eſt, intelliget quiſque cordatus, quonam res euaſerit, & quātum perfidia eſt audax, niſi freno iuſtitiæ, ac veritatis cohibeatur.

SVMMA COLLOQVII CVM NOuis Arianis Petricouia in comitijs, in Regno Poloniæ habitis 1566. ante Dominicam qua dicitur Lætare.

Oppugnatur hæc enunciatio, Pater, Fili⁹, & Spiritus ſanctus sūt vnus Deus. Quaſi vni⁹ Dei nomine ſolus pater intelligendus ſit.

CVM Petricouię comitia haberentur, in quibus de ſalute Reipublicæ contra immanem hoſtē Moſcum deliberabatur, placuit magnæ nobilitatis parti, Rege Sigiſmundo permittente publicum colloquium de religione inſtituere. Primùm igitur ex parte altera erant ſelecti quatuor teſtes futuræ actionis viri Illuſtres, duo ex minore, totidem ex maiore Polonia. His adiūctus erat Scriba, vir nobilis. Totidem fuere aduerſariorum & teſtes, & miniſtri, quorum miniſtrorum hæc ſunt nomina: Gregorius Paulus dux hæreſis Tritheitanæ, Lutomirius, Paclesius, Homanus: Scriba verò homo nobilis, qui contra duas epiſtolas Caluini ad fratres Polonos ſcripſit, Ioannes Cazanouius. Sed quęſtio erat de pręſide, quis & an vnus eſſe deberet. Placebat alteris, vt alternis diebus, vnus ex vtraque parte pręeſſet: vbi cùm diſcordes eſsēt, tandem duo electi ſunt, vnus vnius, alter alterius partis. Porrò cùm iam ad rē ipſam accederēt, ſummus Regni Magiſter, quem Marſchalcum vocant (is autem erat vnus ex teſtibus) pręfatus eſt, & ad colendam pacem ac reditum, aduerſarios inuitabat, his verbis ſubiectis: Iam igitur, inquit, conſtituta propoſitione qua de agendum eſt,

in Dei vnius In Trinitatis nomine exordi mini. Vbi protinus quidam eorum toruè inſpiciens reſpondit: Nos verò hic non dicimus, Amen. Neque enim nos nouimus iſtum Deum Trinitatem. Tum alij: Nulla iam alia (inquiunt) propoſitione nobis opus eſt, cùm ſe hæc obtulerit. Nos autem DEO fauente & volumus, & parati ſumus demonſtrare, quòd Spiritus ſanctus non alium nos DEVM in ſcriptura doceat, niſi ſolum Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, id eſt, DEVM vnum in Trinitate. Is erat ad rem acceſſus, verùm vt eò melius res ipſa percipiatur, poterit tota iſta actio in tria capita diſtingui.

I. In primis quatuor ſeſſionibus nihil aliud, quàm veri ac puri verbi DEI teſtimonia in medium afferebamus, idque ideò quòd aduerſarij ſententijs verbi DEI gloriari, ſeque iactare apud vulgus ſoleant, vt illud tantò facilius decipiant, inque hæreſes inducant. Primùm igitur legebatur noſtrum ſcriptum, cuius hæc erat ſententia. Nos quidem, ô amici, haud difficulter poterimus vobiſcum eam rem tranſigere. Nam vbi primùm Biblia aperueritis, & initium veteris & nouæ legis conſideraueritis, ſtatim offendetis id ibi aſſeri, quòd vos pernegatis. Sic enim Geneſis primo, ſcriptura loquitur: Faciamus hominem ad imaginem noſtram. Noſtram, inquit, non meam; poſteà verò addit: Et fecit DEVS. Nouæ autem legis initium, hoc eſt: Verbum erat apud DEVM, & verbum erat DEVS. Videtis vt in veteri lege loquatur, vnus DEVS tanquam de tribus; hic verò, quod filius verbum æternum (Nam quod ab initio erat æternum eſt) erat apud DEVM. Et erat idem non alius, vti vos perperam interpretamini, DEVS. Multa & alia ſunt nobis verbi Diuini teſtimonia: Verùm ne longiùs progrediamur, videtis vt ſtatim ab ipſo Bibliorum principio redarguamini. Iſti verò ſecundo conſeſſu ſcripto noſtro reſponderunt, quod ipſorum reſponſum, quàm à nobis tertio ſcripto funditus euerſum fuerit, ille demùm intelliget, quicunque illud leget. Sed & extremum eorum reſponſum idem teſtatur. Vbi cùm iam planè nihil directè reſpondere poſſent, obiecerunt nobis quaſdam æquipollẽtes enunciationes minimè ad rem pertinentes, & quaſi ex alia theca petitas. Is erat primus inſultus colloquij quatuor actibus abſoluti.

II. In ſecundo conflictu tanquam in tabula depicta conſenſionem primitiuæ Eccleſiæ ad noſtra vſque tempora deductam, quàm manifeſtiſsimè demonſtrauimus. Nempè quòd non alia vnquam doctrina in Eccleſia DEI viguerit, quàm qua filius DEI eſt verus DEVS. Nemo eſt autem qui neſciat, non niſi duos poſſe eſſe Deos verum aut falſum. Quod ſi filius DEI verus eſt DEVS, non poteſt eſſe alius quàm vnus ille, quem concordi conuentu celebrat vniuerſa Sancta ſcriptura. Audi Iſrael: Dominus Deus tuus vnus eſt. Et ego ſum DEVS, ante me non eſt alius DEVS, & poſt me non erit, & præter me non eſt. Hic aduerſarij huic noſtro veterum Eccleſiarum conſenſui, contrarias eorundem ſcriptorum ſententias oppoſuere, quibus tamen nihil oſtendebant, nec quicquam aliud afferebant, quàm illud ſuum: vnus eſt DEVS Pater. Quas ſententias vbi ad ſatietatem vſque recitaſſent, ſtuduimus eas paucis verbis refutare. Concedimus quidem, dixerunt noſtri, vnum eſſe Deum Patrem, ſed DEVM Patrem ſapientem, & ſpirantem, hoc eſt, vnum cum filio, & Spiritu ſancto. Ad quæ illi: Quandoquidem (inquiunt) Patrum teſtimonia tam veſtra quàm noſtra vera ſunt, conſequens erit, vt iſti Patres ſibi ipſis ſint contrarij. Faceſſant igitur iſti. Nos verbo Dei inhæreamus, quibus orthodoxi. Vos verò inquiunt, quemadmodum neque verbum Dei, quod vobiſcum faciat, ſicut iam oſtenſum eſt, ita neque conſenſum Eccleſiæ, quo magis confirmemini habere poteſtis. Patres autem illi ſancti non ſibi ipſis aduerſantur, neque enim amentes fuere, nec bilingues, vti vos eos traducitis, ſed ad ſcripta eorum intelligenda neceſſe habetis arcana quadam claue. Hic vbi clamantes aſſeuerarent, eos ſibi ipſis eſſe contrarios: Noſtri illis propoſuerunt ex iiſdem Patribus deſumptos eiuſmodi locos, contra quos nihil poterant mutire, quibus in locis ſeipſos interpretantur. & declarant manifeſtè, videlicet nihil inter duo enunciata intereſſe, immò æquipollentia eſſe. Vnus eſt DEVS, hoc eſt, DEVS Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, & vnus eſt DEVS pater. Nam illi ſemper intelligunt Deum

patrem eſſe vnius cum filio, & Spiritu ſancto eſſentiæ, prout inquit Tertullianus: cùm, inquit, nominatur Deus pater, intelligitur & filius, etiam ſi non nominetur. Hic erat finis alterius congreſſus, tribus actibus abſoluti.

III. Porrò in tertio conflictu ad hiſtorias ventum eſt. Nam vbi & teſtimonijs verbi Dei & cōſenſu ſanctæ Eccleſiæ conuicti eſſent, receperunt ſe ad hiſtorias, quas iam in promptu habebant, quas illi cùm proferrent, ſtuduerunt potiſsimum duplici turpiſsima reprehenſione fidei Chriſtianæ auctoritatē derogare. Prima fuit, cùm pertinaciſsimè aſſererent, quaſi hęc noſtra fides in Nicęno primùm concilio fabricata, & in lucem edita eſſet: Altera cùm dicerent, quaſi magna vi à Cæſare Conſtantino, & ab illis Epiſcopis conſtituta, atq; ſtabilita eſſet, vbi ſe dolore affici profeſsi ſunt ob cauſſam illorum quinque diſcipulorum Arij nolentium approbare verbum ὁμοούσιον, carpentes ſanctos illos Patres Athanaſium, Cyrillum, Auguſtinum, Epiphanium, Chryſoſtomum, & illos præſtantes Imperatores, Gratianum, Valentinianum, & Theodoſium, qui ſuis edictis fidem Chriſtianam ſanxerunt. Quæ omnia ſcripto complexi nobis obtruſerunt. In quo ſcripto palàm vituperarunt Concilium Nicænum, ſanctos Patres, & pios illos Imperatores, fidemq́ue eorum. Contrà verò comprobârunt Concilium Arianum Syrmij habitum, eiq́ue ſubſcripſerunt, laudantes tam diſcipulos illos Arij, fidemq́ue ipſorum, quàm Conſtantium Cæſarem fautorem Arianorum. Hęc nos vbi audiuimus, ſcriptumq́; eorum magno cū animi noſtri dolore accepimus, huiuſmodi eos verbis poſtremo conſeſſu allocuti ſumus: Non ſine graui animorum noſtrorum mœrore id ex vobis amici intelleximus, quod vos palàm profitemini, Arij eſſe amatores. Nos verò omninò parati eramus demonſtrare fidem veſtram, quàm ea recens, quàm vana ſit, non tantum ſanctis literis, conſenſu Catholico, ac hiſtorijs, ſed quocunque tandem voluiſſetis ſcriptorū genere. At quoniam expreſsis verbis conteſtati eſtis vos Arianarum partium fautores eſſe, pręcluſiſtis iā hoc pacto, viam & nobis vobiſcum, & vobis nobiſcum deinceps hiſce de rebus diſſerendi. Non enim vos latet, quàm Arius fuerit hoſtis omnis Catholici nominis. Nobis autem, qui exigua fidelium pars ſumus, neque conuenit, neq; nos decet cauſſam totius orbis Chriſtiani tranſigendam ſuſcipere. Quod ſi faceremus, neminem eſſe exiſtimamus, qui non hoc nobis vitio

De hoc cōcilio lege Nicepho. l. 9. cap. 31.

potius vertat, quàm tribuat laudi: pręſertim cùm & Apoſtolicis mandatis, & legibus Romanis ab eiuſmodi curioſis quæſtionibus arceamur. Attamen ecce vobis ſcriptum, quo oſtendimus, non ex mutilatis, ſed certis & fidei probatę hiſtorijs verbum ὁμοούσιον adeo doctrinam de Deo vno, & Trino ante Nicęnum concilium fuiſſe, illosq́ue trecentos decem & octo Epiſcopos qui illic aderant, nihil aliud quàm antiquam, & à maioribus acceptā fidem (quos nos neſcimus, quid noui inuexiſſe putatis) clariorem reddidiſſe. Sed neque vis cuiquam, vti vos exiſtimatis, vlla illata eſt, quod teſtatur hiſtoria Socratis l. 1. ca. 8. Ad hęc omnes hiſtorici teſtantur, Conſtantinum illum religioſiſsimum Imperatorem nihil auſum fuiſſe in conſenſu illo ampliſſimo eloqui, niſi prius ab Epiſcopis petita venia. Vos verò cùm omnia perperam interpretemini, Dei ideo vindictam aliquando experiemini. Iam verò videmus nullam vobis ampliùs eſſe ſortem in hac hęreditate.

His illi auditis vale nobis dixerunt & verbis, & ſcripto. Hic verò cùm vnus ſurrexiſſet, ad precandum omnes cohortatus, Deum aduerſarijs propitium precatus eſt. Tandem cùm finis actioni imponendus eſſet, cecinimus vulgatum Hymnum ſacroſanctum in hęc verba: Deo patri, & filio, & ſpiritui ſancto omnipotenti Deo laus ſit, & honor perpetuus, Amen. Vbi ſtatim aduerſarij cùm hęc verba ferre non poſſent, cœperunt ſeſe ſubducere, negantes ſe velle dicere, Amen.

Is fuit finis colloquij. Deinde die Dominico, qui Lętare dicitur, conuocatus eſt vniuerſus nobilium cętus, vt rem geſtam agnoſceret, vbi ſummus Regni Magiſter ex conſenſu reliquorum teſtium profeſſus eſt totum negotium, ita quemadmodum hîc perſcriptum eſt, geſtum, atque tranſactum eſſe. Idq́ue ipſimet etiam teſtes comprobarunt.

Colloquij cum Trinitarijs finis.

VELITATIONES ALIAE Arianorum, & Antitrinitariorum in Tranſyluania aduerſum Deum.

ET hæc ſanè agebantur in maiore Polonia cùm interim in Tranſſyluania noui indies cudebantur Atheiſmi, mutuasq́ue ſibi operas pręſtabāt Sarmatę & Daci. Non diu igitur poſt prodijt peſtilētiſſimus liber, quem bipartitum de falſa & vera vnius Dei patris, & filij & ſpiritus ſancti co-

ſti cognitione inſcripsere, qui ſeſe dictitabant Miniſtros Eccleſiarum In Sarmatia, & in Tranſſyluania. Vt verò popello fucum facerent, conſentire inter ſeſe vtriuſque eius Regni Miniſtros initio libri placuit addere. Quo libro quonia plurimi ad æternum interitum faſcinati ſunt, expedit omninò altius repetere quędam, quæ ſatanæ modum aperiant, quem tam horrendis blaſphemijs inſinuandis adhibuit, tum verò quid liber ille contineat dicam.

Aſtus hæreticorum in Principe inficiēdo ſua labe.

A LATERE Ioannis Sepuſij adoleſcentis Tranſſyluaniæ Principis Medicus nō diſcedebat, qui olim in Tranſſyluaniam venerat, & Georgius Blandrata vocabatur. Hic iam vſque ad fæces epoto Serueti, & Valentini Gentilis veneno, operam dabat, vt latè diffunderetur: Principē igitur quē vtriuſq; ſpeciei prætextu, à fide Catholica auerterat, ſenſim in Lutheraniſmum tanquam in ſecundum gradum præcipitij deducit, Dioniſij Alexij Lutherani concionatoris opera, quem, cùm Claudiopoli paſtorem ageret, ad id munus à principe in aulam euocari curauerat: vbi verò principem ea in hæreſi ſatis promotū videt, Dionyſium ſubmoueri ex aula, & in eius locū Franciſcum Dauidis ſubſtitui curat. Hic enim è Catholico factus Lutheranus, mox in Caluiniſmum ruens, paulò poſt Blandratæ, & aliorum inſidijs in Arianiſmum, deinde & in Samoſateniſmum decidit.

Franciſci Dauidis in religione inconſtantia.

Aulicis autem quibusdam interioribus, & apud Principem gratioſioribus ſecretò hac ipſa labe iam aſperſis, paulatim Caluini dogmata principi propinantur, quæ cùm temerè hauſiſſet, ſat commodè eum in Arianæ impietatis barathrum præcipitarunt. Adiuuabat infauſtum rei progreſſum Medicus alter Italus Franciſcus Stancarus, qui medicinam ſpecie profitens, re ipſa ſatanæ regnum propagans, & in proceris Hungari domibus latitans, eadē quoad eius fieri poterat venena ſpargebat Pertentatis igitur alijs, cùm (ſi ad ſuas impoſturas acceſsiſſet auctoritas principis) cogitaſſent rem multò vberius proceſſuram: Franciſcum Dauidem eò adigunt, vt præſente principe ſanctiſsimam Trinitatem ex ſuggeſtu pernegeт, Chriſti Dei filij Diuinitatem blaſphemet, ſicut in æde D. Petri Segeſuariæ fecit. Id autem vt res magis innoteſceret, & noceret, reſeruauerant in tempus comitiorum, quæ in ea Tranſſyluaniç ciuitate anno huius ſeculi ſexageſimo ſexto erant habenda. Prædicatam impietatem alij libenter exceperunt, alij deteſtati, ſed pauci hiſcere auſi ſunt ob reuerentiā principis. Tunc Lutherani, & Caluiniani inter ſeſe agere, vt Eniedi, & Albæ Iuliæ Arianos ad diſputationem prouocarent, haud intelligentes, vbi fidei vnitas non eſt, veritatem inde haud poſſe eluceſſere: hæc verò ſi deſit, Inde quoque longiſsimè abeſſe Deum. Et ſanè niſi Dominus ædificauerit, fruſtra laborant, qui cùm extra Eccleſiam ſint, Eccleſiam putent extruere. Tum igitur conſiliarij politici ad principem facilè ſe adiunxerunt, quem quò magis ruere cernebāt, eò magis grauiore peccati mole impulſi & ipſi ruinas aceruabant. Porrò veriſsimum illud eſt, agentes, & conſentientes pari non ſolum pœna, ſed prius culpa puniri. Intereà ſuis calcar addebat ſatanas, vt Trāſſyluaniæ finibus haud cōtenti, in Vngaricam quoq; planiciem deſcenderent, in qua virus illud ſpargerent: ij igitur diabolico ſanè aſtu vnà cum principe Varadinum ad diſputationem deligunt. Conuenere Miniſtri reliquarum hæreſum Petrus Melius Dobricinenſis, Petrus Caroli, Georgius Czegedius, & alij eius farinæ. Ibi poſt vehementem vtriuſque contentionem Franciſcus Dauidis auctoritate principis nixus, quem cùm haberet diſcipulum callidè tamen iudicem iſti controuerſiæ delegerat, licentiſsimè triumphum inclamat, ac ſi Chriſtum de ſolio infælicisſimus deieciſſet. Hæretici ſanè alij cùm ſcripturas citaſſent, & ab Arianis eatundem ſcripturarum vim, varijs commentis audacter eludi viderent, intellexère, quàm ſibi antiquæ fidei regula ex Patribus & Synodis erat neceſſaria. Itaque et ſi huc accurriſſent, noluit tamen Deus hæreticorum opera aduerſus hæreticos vti in veritate aſſerenda. Nam & propterea non ſinebat Ieſus ſe à dæmonibus nominari: Et verò à ſpiritibus qui obſederant quoſdam, reſponſum fuit Iudęis, qui eos adiurabant: Ieſum ſcio, & Paulum noui, vos autem qui eſtis? Blandrata deinceps, & Franciſcus Dauidis criſtas erigentes, ſpe concepta, forè, vt breui quoquouerſus ea impietas ſerperet, aliquos deligunt iuuenes, quos ea prauitate imbutos Patauium mittant, vt comparata maiore literatura, ſi quem ea in Academia decipere poſsint, id faciant. Cæterùm ſuo tempore in Vngariam redeant, latius peſtem illam diſſeminaturi. Patauij cùm ſe Catholicos finxiſſent, & quicquid addiſcebant, id ad Chriſti Diuinitatem negandam detorquerent, poſteà de ſtudijs ſuis monſtrarunt, quàm illud nimis verum ſit, vnumquodque recipi per modum recipientis. Rediere igitur in Tranſſyluaniam, quorū vnus infęlicisſimè mortuus eſt, cùm præceps è ſcala collum fregiſſet, alijs, ſi qui ſuperſunt paulò poſt ſenſuris, (niſi reſipiſcant) nō defuturum cauſę ſuæ Deum.

Ex diſputatione cū Arianis Proteſtantes intelligunt fidei regulā eſſe neceſſariam.

Act. 19.

um. Ex Germania item accerſitum Ioan-
nem Somerũ hominem loquacem, ſed qui
Græcè noſſe videretur, cùm à Lutheranis
defeciſſet, Claudiopolitanæ ſcholæ præfi-
ciunt: In huiuslocum, quòd vnà cum vx-
ore & ſocru peſtilentia correptus diem non
multò poſt obijt, Matthiam quendam
Polonum tanquam Hebraicæ linguę pe-
ritum ſic ſufficiunt, vt tamen ei præeſſet
Iacobus, qui ſe Paleologum vocabat, & in
Græcia natus fuerat. Huic mandant tan-
quam Grȩcas literas vti Græco callenti, vt
Biblia corrigat, correctionem eam intel-
ligentes, qua vulgatam, & à multis ſeculis
à Chriſti Eccleſia receptã verſionem depra
uaret, atq; ad ſua dogmata aptaret. Sic enim
& Lutherus, & Caluinus, & alij fecerant, vt
de ſuis quiſque lapidibus gladium non Di
uini verbi, ſed ſuum acuentes facilius men-
tes Chriſtianas à veritate auerterẽt. Sed ta-
men & hic poſtea nouis ſuis dogmatibus cũ
illis pugnãs aufugit, donec ante bienniũ ad
Anno 1583. ductus Romam hæreſes, & Atheiſmos abiu
rauit, ac poſtea in eaſdem relapſus, combu-
ſtus eſt. Ea igitur dũ agerentur, librum, vt
Ann. 1567. diximus, ediderunt, teterrimæ & infernalis
blaſphemię pleniſsimum, quem in duos di
ſtribuerunt, quorum ſummam huc adijci-
ens eò breuius refutabo, quòd magna pars
ſuperius refutata ſit.

*SVMMA ET REFVTATIO PESTI-
lentiſsimorum duorum librorum, quos Transſylua-
nici miniſtri contra Sanctiſsimam Trinita-
tem euulgarunt.*

AC primùm libri illi ſine auctoris no-
mine prodierunt. Quo vno nomine
ſe prodidit impietas. Qui enim malè agit,
odit lucem. Id ſanè nũquam in vllo perſpe
ctũ eſt antea cõtigiſſe, qui eſſet miſſ᷒ à Deo.

DEINDE vt radicitus tollant quicquid
Chriſtus Dominus hactenus per ſexdecim
ſecula ſuæ afflauit Eccleſiæ, à Chriſto inqui
unt, & Apoſtolis prædictum fuiſſe, poſt aſ-
Li. 1. cap. 1. cenſionẽ ilicò venturum Antichriſtũ, Chri
ſti fidẽ penitus aboliturum, itaq; parum du
raſſe Chriſti Regnũ. At impij in caput ſuũ
mentiũtur. Diuina enim vox prolata per
Angelũ, dicẽtem de Chriſto; Et regnabit in
Luc. 1. domo Iacob in æternũ quomodo conſiſtet?
Et illud Aggei: Quia hæc dicit Dominus ex
Agge. 2. ercituum: Adhuc vnum modicũ eſt, & ego
cõmouebo cœlum & terram, & mare, & ari
dam, & mouebo omnes gẽtes, & veniet De
ſideratus omnibus gentibus, & implebo do
mum iſtam gloria dicit Dominus exerci-
tuũ. Meum eſt argentum, & meum eſt aurũ
dicit Dominus exercituum Magna erit glo
ria domus iſtius nouiſsimæ, plus quàm pri
mæ dicit Dominus exercituum? Atque ite-
Iſaiæ. 60. rum illud Eſaiæ: Et aperientur portæ tuæ
iugiter die ac nocte, non claudentur, vt af-
feratur ad te fortitudo gentium, & Reges
eorum adducantur. Gentes enim, & Reg-
num quod non ſeruierit tibi peribit, & gen
tes ſolitudine vaſtabuntur? vt mittam ſex-
centa alia id ipſum teſtantia. Quin verò ſi
Chriſti Regnũ fuerat ilicò penitus abolen
dum vbinã reſeruatum erat exemplar, q̃ i-
llis aſſeruaretur, vt ad illud omnia inſtaura
rẽt? Deinde cũ is dici poſsit Antichriſt᷒, qui
contrarijs ſtudijs, & profeſsione doctrinæ,
ac moribus contrarios Chriſto fines do-
ceat, ecquid vel doctrinæ, quæ ab Apoſto-
lorum tempore fuerit ſublatum eſt à Ca-
tholicis? Aut ecquid ab ijſdem obtrectatũ
eſt virginitati, præſtantibuſq; alijs virtuti- Vide ſcriptũ meum traditũ à a-
bus quæ in Apoſtolis Chriſti viguerũt Sed gno Duci Moſcouiæ hac de re,
nec tẽpus Antichriſti, nec quę de hoc à Da- & Theſes Thyræi de Antichri-
niele, à D. Ioanne Euãgeliſta, & ab alijs ſcri ſto doctiſſimas.
pta ſunt, vlla ratione cum illorum blaſphe
mijs cohærent, vt alibi docuimus.

PORRÒ aiunt, Chriſtum & Apoſtolos
docuiſſe vnum eſſe Deum Patrem, & vnũ
hominem Chriſtum. Sed paulò poſt, à
Catholicis tres Deos ſeu Trinitatem, eoq;
vno duos Chriſtos factos fuiſſe. At & hæc
blaſphemia eſt, & ſine vlla fronte mendaci
um. Nec enim niſi vnum Deum agnoſ-
cimus, huncq; ſimpliciſſimum. Neq; in tri-
bus perſonis ſanctiſsimæ Trinitatis plus
quàm vnam ſimpliciſſimam eſſentiam
profitemur, ac diſertiſsimè in Symbolo
vnam numero diuinitatem, & cum Diuo
Athanaſio paſsim canimus: Non tres Dij,
ſed vnus eſt Deus. Sed & hæc ſuperius à no
bis confutata ſunt, & impietas iſta omni a-
nathemate confoſſa eſt ex Dei verbo, & v-
nanimi Patrum conſenſu. Li. 1. cap. 4.

ADDVNT, cœptam fuiſſe tempore Di-
ui Ioannis Euangeliſtæ prædicari Tri-
nitatem, atque omnes Patres deinceps, &
ipſum adeò Athanaſium, atque alios e-
am doctrinam propagaſſe, quę inſuper eo-
dem Athanaſij tempore ferro, & flam-
mis ab ijſdem fuerit defenſa. Sed neq; pri-
mum illud verum eſt. Cur enim D. Ioan-
nes, qui ſcripſit aduerſus Cherintum, cæte-
roſque iſtarum peſtium præcurſores, non
ſcripſiſſet aduerſus alios? Cùm enim poſt
Chriſti Domini reſurrectionem ſexagin-
ta & octo annos ſuperſtes fuiſſet, quidni
hæc vidiſſet, ac confutaſſet? Deinde qui-
nam fuerẽ iſti, qui eo tempore Trinita-
tem prædicare cœperunt? edant origines
ſi poſſunt. Cùm autem Polycarpus D. Io-
annis Euangeliſtæ fuiſſet auditor, cumque
iſtum vidiſſet D. Irenæus, qui Valentinum,
Marcionem, & reliquas illas fęces ſpiritũ
veritatis extinxerũt, ſicuti & Iuſtinus Mar-
tyr, atque Tertullianus, qui eadem penè ę-
tate fuerunt, cur non aliquam certè mẽtio-
nem

nem illorum feciſſent? cur inquam non feciſſent, cùm tamen iſtas nouorum Arianorum, & aliorum etiam tũc blaſphemias oppugnaſſent?

Tertull. de præſcript. cap. 36.

ET ſanè Tertullianus quænam Apoſtolorum doctrina ex ipſorum epiſtolis, quæ paſſim aſſeruabantur, oſtendit, cùm ait:
» Age iam qui voles curioſitatem melius ex
» ercere in negotio ſalutis tuæ, percurre Ec-
» cleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ cathe-
» dræ Apoſtolorum ſuis locis præſidentur,
» apud quas ipſæ authenticæ literæ eo-
» rum recitantur, ſonantes vocem, & repræ-
» ſentantes faciem vniuſcuiuſque. Proximè
» eſt tibi Achaia, habes Corinthum. Si non
» longè es à Macedonia, habes Philippos, ha-
» bes Theſſalonicenſes. Si potes in Aſiam ten
» dere, habes Epheſum: Si autem Italiæ adia-
» ces, habes Romam, vnde nobis quoq; au-
» ctoritas præſto eſt: Statu fœlix Eccleſia, cui
» totam doctrinã Apoſtoli cũ ſanguine ſuo
» profuderunt: vbi Petrus paſsioni domini-
» cæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu
» coronatur, vbi Apoſtolus Ioannes poſtea-
» quam in oleum igneum demerſus, nihil
» paſſus eſt, in Inſulam relegatur. Videa-
» mus quid dixerit, quid docuerit, quid
» cum Aphricanis quoque Eccleſijs conteſ-
» ſerãrit. Vnum Deum nouit creatorem
» vniuerſitatis, & CHRISTVM IE-
» SVM ex virgine Maria filium Dei crea-
» toris, & carnis reſurrectionem: Legem, &
» Prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis
» literis miſcet, & inde potat fidem eam: a-
» qua ſignat, ſancto ſpiritu veſtit, Euchari-
» ſtia paſcit, martyrio exhortatur, & ita ad-
» uerſus hanc inſtitutionem neminem reci-
» pit. Hæc eſt inſtitutio, non dico iam quæ
» futuras hæreſes prænunciabat, ſed de qua hę
» reſes prodierunt, ſed non fuerunt ex illa,
» ex quo factæ ſunt aduerſus illam. Etiam
» de Oliuæ nucleo mitis & opimæ, & ne-
1. Ioan. 2. ceſſariæ aſper oleaſter exoritur, etiam de
» papauere fici gratiſsimæ & ſuauiſsimæ ve-
» toſa, & vana caprificus exurgit. Ita & hære-
» ſes de noſtro fructicauerunt non noſtræ: de
» generes veritatis grano, & mendacio ſylue
» ſtres. hæc Tertullianus.

DEINDE falſiſsimum eſt, D. Athanaſij tempore doctrinam de ſanctiſsima Trinitate ferro & flammis fuiſſe defenſam, (licet Arianorum libri à Conſtantino Imperatore prohibiti ſunt.) Quin verò diriſsima quæque ab Arianis (vt hoc tempore à Caluinianis) pertulere Catholici in vniuerſo orbe terrarum, quæ tam nota ſunt, quã quæ notiſſima.

PRAETEREA Ioachimum Abbatem aiunt, & fratrem Bernardum de Luxemburgo, hoc autem ſeculo Eraſmum, Seruetum, & cæteros quoſdam ſecum in doctrina conſentire. Sed vide & hic impias frontes ſine fronte. Ioachimus enim, cùm tres doceret diſtinctas eſſentias, hi verò cùm vnam aſſerant, ecquid ſimile habent? At quod inquiunt, ſuperatum fuiſſe Lombardum à Ioachimo in Synodo Lateranenſi, Gregorio nono Pontifice, & hoc mendacium eſt. Quęnam enim vnquam iſto Pontifice Synodus fuit coacta? ſub Innocẽtio quidem tertio Lateranenſis habita eſt, ſed & ante hãc Lombardus, & Ioachimus, è viuis exceſſerant. Quæ cùm ita ſint, videamus quænam alia impietatum fragmenta ſuis iſtis ſordidis veſtibus adſuant. Probant enim Coranum Mahometis legem boni Turcæ præcurſores: Mox agunt de imaginibus ſanctiſſimæ Trinitatis, nec contenti ſimpliciorum quorundam picturas conuellere, eas item quæ ab Eccleſia Catholica ritè vſurpatæ ſunt, ſcommatibus, & blaſphemis carminibus proſcindunt, quæ tota res quoniam optimè ab Apoſtolicis viris & à Synodis, ac Patribus, ac denique à Concilio Tridentino rurſum explicata, nnn ita verò pridem pereruditis theſibus à Petro Thyræo Societatis noſtræ Theologo ex diuino codice, ijsdemq; grauiſsimis teſtibus collecta eſt, habeant Sarmatæ, & Daci ex eodem Thyræo, quæ iſtis ad ſanctiſsimæ Trinitatis vnius Dei gloriam reſpõdeant. Neq; enim nos illo melius hæc digerere in ordinem, aut ad captum cuiuſque proponere ſciremus. Sic autem inquit.

DE SACRIS DEI IMAGINIBVS, quibus apparitiones occaſionem dederunt, deq́ue ipſarum multiplici vſu.

Petri Thyræi Theſes pereruditę de ſanctiſſimæ Trinitatis imagine, & alijs.

1 EX dei apparitionibus, & manifeſtationibus, quædã imagines apud Chriſtianos in vſu eſſe cœperũt. Quod.n. ſcriptura fecit verbis: hoc artifex effinxit ſignis: nec peccatum putabat incurrere penicillus, vbi ſine crimine fuit calamus. Licita cenſẽbatur imago, vbi probabatur litera.

2. Illæ verò numero tres ſunt: Vna Dei patris eſt, altera ſpiritus ſancti, tertia ſuperbenedictæ Trinitatis. Nam filij perſonam quæ repræſentant, non ex ſimilibus apparitionibus profectæ ſunt, ſed habitus, quo vt homo, inuẽtus eſt, per omnia nobis, præterquam in peccato a ſimilis, ipſis occaſionem certiſsimam præbuit. a Hebr. 4.

3. Pater vno eodemq; modo figuratur, vt ſpeciem ſenis, & dierũ antiqui referat. Spiritus ſanctus vna ſimiliter columbæ forma exhibetur. Trinitatis alia, atq; alia imago reperitur.

4. Com-

4. COMMVNIOR eſt illa, qua vnà cum patre, & ſpecie columbæ pingitur filius, eo quo nobiſcũ in terris conuerſatus eſt modo. Altera, qua tres viri ita figurantur, vt nullus alio aut forma, aut ætate videatur maior Tertia qua vnus quaſi homo cum triplici vultu aut capite exhibetur. Quartę cuiuſdam mentionem facit Ioannes Gerſon *a* qua ita in virginis vtero formata perhibetur, vt tota carnem humanã aſſumpſiſſe videatur.

a Gerſon in ſerm habito Pariſijs in Natiuit. Domini To.4.f.47.

5. Ex his duæ à grauiſsimis viris improbatæ ſunt, *b* duæ verò pium vſum habere poſſunt. Reiicitur quarta quod grauis erroris occaſio ſit, & quaſi tota Trinitas carnẽ aſſumpſerit, videatur demonſtrare. Reprobatur tertia, quod Trinitatem neſcio quale monſtrum oculis noſtris obijciat: vtraque parum habet decoris, parum, vel nihil Christianam pietatem promouet.

b Latomus de cultu imagin. Io Heſſels in Decalogo c.60. Anto p.3. c.8.c 4.5. 11.

6. SECVNDAE illi occaſionem dedit viſio Abrahamo exhibita, *c* de qua ſic B. Auguſtinus: *d* cùm (inquit) tres viri viſi ſunt, nec quiſquã in ijs vel forma, vel ętate, vel poteſtate, cæteris maior dictus ſit: cur non hic accipiamus viſibiliter inſinuatam per creaturam, viſibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus perſonis vnam, eãdemque ſubſtantiam?

c Geneſ. 18.

d Aug. li. 2. de Tri. c. 11.

7. PRIMAM verò, & Eccleſiæ auctoritas, & Patrum conſenſus, atque ipſa approbat ſacra ſcriptura: quæ patrem proponit tanquam antiquum dierum, *e* ſpiritus ſancti præſentiam in ſpecie columbæ demonſtrat, *f* Filium denique humanam naturam ex virgine aſſumpſiſſe varijs rationibus cõfirmat.

e Daniel. 7.

f Matth. 3.

8. COMMENDAT has imagines, in primis veneranda antiquitas. Habuit Nolenſis Eccleſia ante annos mille, & amplius ſanctæ Trinitatis imaginem, cum aſcriptis à S. Paulino his verſibus: *a*

a Paulin. Epiſt. 12.

Pleno coruſcat Trinitas myſterio,
Stat Chriſtus agno, vox Patris cælo tonat,
Et per columbam ſpiritus ſanctus fluit.

Columbas aureas & argenteas in formã ſpiritus ſancti ſuper Diuina lauacra & altaria appenſas fuiſſe aſſerit, & iuſtè defendit contra Seuerum hæreſiarcham Synodus Conſtantinopolitana Secunda. *b* In colũba Euchariſtiam aſſeruauit Baſilius Magnus. *c* Meminit eiuſdem picturæ ſemel atq; iterum S Paulinus.

b Synod. Conſtant. T.3. fo. 436.

c Meminit Amphilochius in vita Baſilij. Paulinus in carmi. duodecimæ epiſt

9. Quod ſi antiquiſsimus vſus eſt agni, digito præcurſoris demonſtrati, atque ipſum Tharaſius in confeſsione fidei ſuæ *d* inter alia rectè decreta recipit: Si Conſtantinus, illo antiquior *e* in labio fõtis, vbi baptizatus eſt, eandem imaginem maximis ſumptibus conſtituit: quid eſt, quod vel de Patris, vel de ſpiritus ſancti, vel de totius Trinitatis imaginibus dubitare poſsimus?

d Synod. 7. act 3

e Teſte Damaſo in Syluestro.

10. Si quod ſcriptura fingit verbis, hoc artiſex poteſt ſignis: quid prohibet, aut omnibus temporibus fuiſſe Dei imagines. aut certè omnibus eſſe potuiſſe?

11. Eſto quandoque prohibitæ, & populo Iudaico interdictæ fuerint Dei imagines: *f* Sed tamen non ob id interdictæ fuerunt, quia de genere earum eſſent rerum, quæ per ſe malæ ſunt: ſed quod periculum eſſet, ne ipſas pro Dijs coleret, neue incommutabile nomen lignis tribueret & lapidibus *g*: ſed nec vnquam tam neceſſarius imaginum vſus fuit, quin ob certas cauſſas interdici potuerit.

f Exod 20.

g Sap. 14.

12. Reperiuntur verò homines, qui prorſus ipſas è medio ſublatas volunt. Et alij quidem propterea, quod imagines ſint: alij quod ſpirituũ ſint imagines, quos certa forma effingere, nihil ſit aliud, quã grauiſſimo errori occaſionẽ prębere. Priores vniuerſis imaginibus bellũ indicunt: Poſteriores has Dei. de quibus ſermo eſt, tollunt.

13. Priores illos, iam veneranda antiquitas *a* veteris nouique teſtamenti exempla, *b* grauiſsimorum conciliorum auctoritas, *c* Patrum omnium ſenſus atque conſenſus, *d* mirabilia quæ per imagines olim DEVS, noſtriſque temporibus exhibuit, condemnant. Poſterioribus illud breuiter ſit dictũ, non minus rudiores, poſſe in errorem induci, ſacrarum ſcripturarũ auctoritate, quę Deo membra tribuit, quàm ſimulachris & imaginibus, quæ quod ſcripturæ auribus inſerunt, oculis obijciunt.

a Geneſ. 1. Damaſ. l. 4. de fide orthodox c. 17. Concil. Nicænum 2. act. &c.

b Num. 21. Ioſue. 22. Galat 3. Exodi 52. &c.

c Concil. Antioch. Nic. 2. 6. Conſtanti. ca 82. & 72. 8. Conſtan. cã 3. & 7. 20

14. Non quod eſt Deus, Imago docet: Sed quibus ſe figuris ſpectandum proponit, demonſtrat. Nec imago naturam: ſed perſonam, quæ oculis ſeſe & ſenſibus offert, effingit. Neque enim cùm imaginem hominis videmus, dicimus nos animal ratione pręditum, ſed hominẽ videre. Inuiſibilis Dei natura, per imaginem exprimi nullo modo poteſt. Non debemus (inquit Apoſtolus) ęſtimare auro, aut argento, aut lapidi ſculpturæ artis, & cogitationis diuinum eſſe ſimile. *e* Cui enim ſimilem faciemus Deum? aut quam imaginem ponemus ei? *f*

d Tertu. l. 2. cõt. Marc. Diony. de cœleſt. hier c. 15. Euſeb. l. 7 hiſt. ca. 14. Baſil. in oratiõe in S. Barlaam Chryſ. orat in S. Meletiũ. Aug l. 1 de cõſenſu Euãg. c. 10. 20. Greg. l. 7. Epiſt. Epiſt. 53. Damaſ. li. 4 de fide ortho. c 16. 17 &c.

15. Quocirca, oportet hic locum habeat, quod grauiſsimè definit Synodus Tridentina *g* Quod ſi aliquando (inquit) hiſtorias, & narrationes ſacræ ſcripturæ, cùm indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit: doceatur populus, non propterea diuinitatem figurari, quaſi corporis oculis conſpici vel coloribus, & figuris exprimi poſsit. Miſerabilis (inquit Auguſtinus) animæ noſtræ ſeruitus eſt: ſigna pro rebus accipere, & ſuper creaturã corpoream, oculũ mentis ad hauriendũ æternum lumen leuare non poſſe. *a*

e Damaſ. l. 4 Eccl. hiſt c. 28. Nicęn. 2. act. 5 &c. Simeõ Metaphr. in vita D. Luc.

Nulla

& Theo in coll. lib. 1 Niceph li. 2. c. 41 & e Act. 17. f Iſaiæ 40 g Trident ſeſſ. 25. a D. Aug. de doctri na Chriſt. lib. 2. cap. 5. b Greg. li. 7. epiſt. 53 c Rom. 11.

16 Nulla igitur iniuria fit Deo, quando eius imago figuratur. Nihil incommodatur rudi populo: quia inſtruendus eſt vt rudis eſſe deſinat. Addo cùm Greg. *b* qđ abs re non facimus, ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus: quia & Apoſtol. ex ijs quæ ſenſibus noſtris obuia ſunt, docet mẽtem potuiſſe ad diuinitatem cognoſcendã aſſurgere. *c*

17. Quod ſi myſterium Trinitatis, vniuerſo populo Chriſtiano credendum in Symbolo proponitur: certè quo manifeſtiùs illæ Propheticæ viſiones per quas Trinitatis perſonas ſacræ literæ inſinuãt, oculis rudium, per conuenientes picturas exhibentur, eò magis in eo diuino propoſito ſatis fieri poſſe videtur.

d Greg. lib 7. Epiſtol. 109. Nicænæ 2. Greg. Nyſ. orat in Theodo. martyr.

18. Neque enim populus per conciones tantùm inſtruendus eſt, ſed etiam per imagines iuuandus: & perfectiùs hærent, quæ ſubiecta ſunt oculis, quàm quę demiſſa per aures: Et pulchrè docet B. Gregorius *d* eos qui literas ignorant in parietibus videndo legere, dum picturas intuentur, quæ in codicibus legere non valuerunt.

19. Valet igitur ante omnia hic imaginũ vſus ad Dei, Trinitatiſq́; qualemcunq; cognitionem populo Chriſtiano inſinuandam, & diuinam illam maieſtatem, quantum per humanas vires licet, quomodocũque obumbrandam. Sed & docti, hoc imaginũ Dei, atque Trinitatis vſu, ea, quæ vel didicerunt, vel legerunt, in mentem reuocant, memoriamque confirmant: quemadmodum ſacrorum Bibliorum hiſtoriam facillimè diſcet, qui identidem inſignium virorùm geſta in talibus depicta intuebitur. *e*

e Damaſ. li. 4. ca. 17. Auguſt. li. 22 contra Fauſtũ ca. 71. a Geneſ. 7. b Actuũ. 1.

20. Quid, quòd eædem imagines, & beneficiorum, & humanitatis Dei nos commone faciunt? quando nunc ipſum cum Adam atq; Noë familiariſsimè conuerſantem, *a* & generis propagationem, numeroſamq́; prolem promittentem: nunc dona ſua in Apoſtolos profundentem pictura obijcit. *b*

c Greg. lib. 7. epiſt 51. d Actio. 4. in 7 Syno. e Chryſoſ. in oratiõe quod vete ris & noui teſtamenti vnus ſit legiſlator.

21. AT nec inſtruunt ſolùm, nec ſolũ memoriã iuuãt, beneficiaq́; collata ad mentẽ reuocant, verùm etiam amorem noſtrum erga Deum imperant, & quaſi extorquent, quia non in ipſa pictura hæret animus, ſed pictura animum ad Deum quem repræſentat, deducit. *c* Certè à fletu ſibi non temperabat Gregorius Niſſenus *d* quando picturam Abrahæ filium Iſaac immolantis conſpiciebat. Et B. Chryſoſt. ex cera fuſilem picturam, pietate plenã amauit plurimum. *e*

DE DVPLICI CVLTV, QVI DEI *imaginibus à Catholicis exhibetur.*

22 HIC vſus imaginum Dei atque Trinitatis apud Catholicos. Quocirca manifeſtum eſt maximis de cauſis, illas & retinendas, & magno loco habendas eſſe. Cultus verò qui ijs Chriſtiano ritu exhibetur, nõ ob iam dictas cauſſas prę̆ſtatur: ſed idcircò, quia imagines ſunt, defertur.

23. HIC duplex eſſe poteſt. Nam aut idem cum illo eſt, quem ipſi creatori exhibemus, aut longè illo inferior. Idem erit, ſi mens per imaginem in creatorem transferatur, longè alius, ſi in ipſa imagine hæreat, eamq́; vt ſacram quandam rem reuereatur.

24. SANCTAE ſiquidem & ſacræ ſunt imagines, non propter materiam, non propter colores, non per manus impoſitionem ſed hoc ipſo, quod ad aliquid Sanctũ ſignificandum ſunt conſtitutę. Quemadmodum & ſanctæ literæ ſunt, quia Chriſti Euangelium continent.

25. HONOR & cultus, qui imagini vt rei ſanctæ exhibetur longiſsimè diſtat ab illo, qui Deo præſtatur: longè ab illo, qui Sanctis cum Chriſto regnantibus longè ab illo, qui virtute præditis hominibus: in hos enim propriè poteſt honor conuenire. Verùm quemadmodum ſacra ſunt, & in honore habentur, quæ ad diuinum cultũ ſunt deſtinata, templa, vaſa, quibus in templis vtimur, aliaq; id genus: ita etiam ſacris imaginibus ſuum honorem deferimus.

a Synod. Nicæn. act. 7.

26. HOC eſt ꝙ his verbis expreſsit Nicæna Synodus *a* ſecũda: venerandis & ſanctis imaginibus ſalutationem & honorariam adorationem omnes exhibeant, non (ſecũdum fidem noſtram) veram latriam quæ ſolùm diuinę naturæ competit: ſed quemadmodum typo venerandæ & viuificantis crucis, & ſanctis Euangelijs, & reliquis ſacris oblationibus ſuffitorum, & luminarium reuerenter accedimus.

27. Nam ſi cultus & honor, rei oportet reſpondeat dignitati: ex eoque ſummæ dignitati, ſummus honor debetur, mediocri mediocris conueniat: cũ etiam ſacris rebus maior inſit dignitas, minor verò ijs, quæ res ſacras ſignificent, certè honor aliquis in imagines eſt conferendus. Et paulò pòſt.

28. QVOD ſi nulla veſtis, tàm verè corpori vnitur veſtito, quàm imago illi rei, quam repræſentat, eo ſaltem tempore, quo rem pręſentem exhibet: veſtique cum corpore verè eundem cultum abſq; crimine tribuimus, quod peccatum eſt, Deum in imagine tanquam in veſte adorare?

a Auguſt. de verbis dom ſer. 58.

29. B Auguſtinus *a* humanam Chriſti naturam, quæ filio vnita eſt, cultu latrię adorari poſſe, docet exemplo purpuræ Regię, quam ſimul cum Rege tuto adoramus: & non poterit idem honor Deo, ipſiuſq́; imagini exhiberi, quando ipſa Deum repręſentat

ſentat,animuſq́; inter Deum & ipſam non diſtinguit,ſed Deum & cum imagine,& in imagine,& per imaginem videt?

30 Certè non duo ſunt hîc,quæ adorantur,ſed vnum colitur,in alio,& tantùm abeſt,vt in hoc negotio Idololatriæ crimen admittatur,& diuinus honor ad creaturas transferatur,vt etiam multò minùs imagini in hoc adorationis genere, quàm in priore illo tributum eſſe videatur.

31 Nempè omnem hîc cultum Deo tribuimus,imagini nihil. In hunc ſenſum loquitur Ambroſius: *b* Qui coronat(inquit) imaginem Imperatoris, illum vtiq; honorat,cuius imaginem coronauit: & qui ſtatuam contempſerit Imperatoris, Imperatori vtique cuius ſtatuam conſputauerit, feciſſe videtur.

b Ambroſ. ſermo. 10. in Pſalm. 118.

32 Docuit natura gentes virorum Illuſtrium ſtatuas ponere, atque in ſtatuis ipſos celebrare. Tulit non minus acerbè Theodoſius depoſitã fuiſſe ab Antiochenis Placillæ ſtatuam, quam ſi viuæ vxori contumeliam intuliſſet *a* B.Chryſoſtomus Theodoſium ob imaginum ſubuerſionem & læſum & contumelia affectum conqueritur.*b*

a Trip. lib. 9.ca.32.

b Chryſoſ. ad pop. Antioch.ho. 2.& 9.& Trip. lib. 10.cap.15.

33 Quocirca in his Dei Trinitatiſq́; imaginibus,ante omnia illud obſeruandũ, quod rudem populum docendum decreuerit Synodus Tridentina *c* nouerit ſcilicet Deum non ijſdem , quibus depingitur membris circumſcribi. Tum deinde ſciendum non ſtatim repræhendẽdos pictores,quod quędam in picturis exprimant,quibus ipſæ hiſtoriæ,vnde imagines petuntur, nullã certam authoritatem præbent.

c Tridenl. ſeſſ.25.

34 Quæ enim à pictoribus adiunguntur, & ſcripturarum ſacrarum non nituntur authoritati, illa ſi aut neceſſariò addenda cenſentur,aut certè conuenienter, & probabiliter, & communi Eccleſiæ conſenſu permittuntur, omni meritò reprehenſione vacare debent.

35 Sed nec omnium,quæ in his imaginibus inueniuntur,quærenda ratio eſt. Hic locum habere debet,quod in parabolis Euangelicis obſeruandum docuit Chryſoſtomus,*d* vt non nimia cura angamur, ſed vt cùm,quid per parabolam intendatur, didicerimus, inde vtilitate collecta; nihil vlterius anxio conatu inueſtigemus. Et hæc quidem Thyræus,quæ ad ſanctiſsimæ Trinitatis imaginum blaſphematores pertinent.

d Chryſoſ. hom. 48. in Matth.

SEQVENTI portò capite Tranſſyluani miniſtri,quã ipſi doctrinam de ſanctiſſima Trinitate non capiunt(nec enim Athei id poſſunt)eam vocant Sophiſtarum, ipſi nõ tam diabolares, quã certè diabolici Sophiſtę. Affingunt aũt Catholicis cõmentum quaternitatis,cũ ipſimet eſſentiã,à tribus putidiſsimè,tanquã noui Luciani ſecernant,vt illud in eos optimè quadret:Quod ignorãt,blaſphemant. Vbi verò adſcripſerunt ſummã librorum ſancti Auguſtini de Trinitate,idq́; cõcisè,& aridè, ne quis erga diuitias illorũ librorũ afficiatur, ſuas inſigni mendacio blaſphemias cumulant: neq; enim verũ eſt,quod aiunt,Auguſt. docuiſſe,poſſe creaturã ſuis viribus ſolo lumine naturali venire ad cognitionẽ diſtinctam eſſentiæ Dei. Quippè qui tantũ inquiat,in anima hominis,quaſi in ſpeculo imaginem eſſe Trinitatis.Cæterũ qui acerrimè Pelagianam hæreſim expugnauit, optimè nouerat,puteum iſtũ altum eſſe, & non eſſe nobis, in quo hauriamus. Proinde fidei nõ rationis atq; humanæ ſcientiæ donũ eſſe ſanctiſsimam Trinitatem credere. Hoc autẽ filiũ Dei, qui eſt in ſinu patris enarraſſe,cũ diſtinctè & doctiſsimè dixit:Ite,prędicate, docete, baptizate in nomine patris,& filij, & ſpiritus S.Quã ſanè fidẽ tot eminentibus miraculis cõprobauerat,vt niſi eius verbis crederent,iſti operibus ſaltem fidẽ adhibere debuiſſent. Certè D. Auguſt.vt mentes noſtras altius eueheret, nec puriorem,nec magis incorpoream, neq; magis ſpiritualẽ, nec remotiorẽ, à ſimulachro rerũ, & qualitatum corporearum afferre ſimilitudinẽ poterat, licet inferiora hęc noſtra longiſsimè diſtant à Diuino illo myſterio æternis temporibus tacito.Sicut enim(inquit)memoria fœcunda purè, & impatibiliter generat intellectũ, & per intellectum vel cũ intellectu voluntatẽ, ita pater purè,& impatibiliter producit filium,& cũ filio ſpiritum ſanctum. Et ſicut tria hæc ſunt vna animi eſſentia, ita & hi tres vnum ſunt,ſiue vna eſſentia.Et ſicut tria hæc ſunt purè ſpiritualia, corporis expertia, ita hi tres. Sed hæc illi non intelligunt, quia nec credunt.Scriptum eſt enim, niſi credideritis, non intelligetis.

ADDVNT verò Eraſmum ſecum ſentire,qui licet in multis alijs rebus præceps & inſolens fuit,(vt ſuo loco monſtrabitur)& nouis Arianis viam ſtrauit, quemadmodũ ſuo loco oſtendemus,ſanè ſi viueret, vel egregiè iſtos exciperet, vel ſe qualis erat intus,manifeſtiùs foris proderet. At cũ hæc omnia non ſatis habere firmitatis ſentirẽt, ad blaſphemias redeunt,notionemq́; & eſſentiã,atq; eiuſmodi alia diuinitus prolata ad myſterium ſanctiſsimæ Trinitatis enũciandũ vocant portenta,ipſi profectò monſtroſi & portentoſi. Deniq; nugacibus,& apertiſsimis contradictionibus priorem librum abſoluunt,cùm cordatiſsimas Theologorum ſcholaſticorũ diſtinctiones more malorum dæmonum ſubſannant. Is enim

eſt

eſt mos ſatanæ, vt quos videt nõ poſſe proſterni, hos (quaſi victor euaſerit) irrideat. Porrò ſi quis huius libri contextum attentiùs obſeruet, intelliget, impios ſibi telam iſtam non tantũ ex lana & lino, (vt prohibet ſcriptura) ſed ex commentis priſcorũ Atheiſmorum, ac (tanquã araneas) ex viſceribus, & veneno texuiſſe. Sed ad ſecundum librum venio.

IN eo igitur in primis iactant Eccleſiæ hoc ſeculo à Deo purgatæ rationem hanc initam fuiſſe. Nimirum Lutherum, & Melanchthonem, quaſi alteros Moyſen, & Aaronem veniſſe, per quos abſterſi fuerint craſsiores errores: ſubſecutos eſſe Zuingliũ, atque Caluinum, & Petrum Martyrem, ac alios tanquam Prophetarum agmina, qui ſubtiliora correxerint. Denique Seruetum, tanquã Chriſtum: & Eraſmum tanquam D. Ioanem Baptiſtam Præcurſorem apparuiſſe. per quos ab omnibus erroribus liberata ſit Eccleſia. Itaque & ſeſe primò Lutheri doctrinæ, mox lumine ſcientiæ aucto Zuinglio, & Caluino: Denique circumquaque iam veritatis luce perfuſos (hoc eſt penitus cœcos factos) Serueto adhæſiſſe. Sed & hic vide mihi quantum glorientur ſeſe profeciſſe. Quid enim ſi qui, & quidẽ plurimi ex ijs in Mahometiſmum, aut Iudaiſmum poſteà ruerint? Nam hi quoque ſe denique raptos eſſe vſque ad tertium cœlum gloriabuntur, vbi myſteria nouerint, quæ nemini antea effari licuerit. Præterea impudentiæ eſſentiam vide. Prophetæ enim, ac Præcurſor nunquã inter ſeſe diſſenſerunt. At & Lutherũ, cum Caluino pugnaſſe ipſi fatentur, ac res ipſa clamat, licet ne ipſi quidem faterentur. Deinde Lutherus & Caluinus inter ſeſe, atque alij aduerſus iſtos non ſolũ calamum, verùm & faces adhibuerũt, quibus Seruetus cõbuſtus eſt, Valentinus necatus, vt diximus. Itaque ſi Prophetæ, aut D. Ioannes Baptiſta Præcurſor Chriſtũ crucifixiſſet, ſanè videri poterat aliquid inter iſtos ſimile fuiſſe. Verùm creſcentibus nõ lumine (neque enim lumen pugnat cum lumine) ſed tenebris craſsioribus, quæ ex peccato emerſerunt, factum eſt, quod Deus aiebat

Hierem. 2.

per Prophetã: A ſeculo confregiſti iugum meum, rupiſti vincula meá, & dixiſti: Nõ ſeruiã. In omni enim colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo proſternebaris meretrix. Quænã etenim adeò abominanda vnquã hæreſis fuit, cui illicò iſti ſeſe nõ ſubiecerint? Sed & nunc præclari iſti liberatores veritatis cùm alij Trideitæ, alij Ariani, alij Samoſatenici ſint, ac Ebionitæ cuiusnam Chriſti quem tam multiplicem fingunt, erunt præcurſores?

NEQVE verò, vt ad Lutheranos, & Caluinianos mea conuertatur oratio, propter eà putent ſe quicquam effeciſſe, quod hi videntes ſuos greges imminui, tum denique ſcripſerint aliquid contra noua iſta Arianorum monſtra, quæ ipſimet ſeſe peperiſſe non negant, vt Lutherus, Gaſtius, Antonius Coruinus, Bucerus, Anabaptiſtæ, Trinitarij, & Balthaſar Pacimontanus ſcriptũ reliquerunt: Aut igitur iſti ſcribentes, vt fidem ſanctiſsimæ Trinitatis tuerentur, in peſsimas alias hæreſes iuſto Dei iudicio præcipitàrunt: * Aut ſi quid eà de re ſolidi euulgarunt, in vitula noſtra arauerunt, nimirũ ex noſtris Synodis, & Patribus, quos prius blaſphemè accuſauerant, tanquã ex fidis armamentarijs tela omnia petere coacti ſunt: Quos non dubito, quin dum verſarunt, ſæpè expalluerint, reclamantemque conſcientiam ſenſerint, atque inde agnouerint, quãtò tutius ſit columnis illis firmiſſimis, quàm putridis iſtis hæreticorum arundinibus inniti.

Lutherus in Gen. pa 609.
Gaſtius lib. 2. de exord. & erroribus Anabapt. Iud. 4.
Coruinus in dialog. de Anabapt.
Bucerus in 3. ca. Marc.
* Nota.

SED quod attinet ad alterum poſterioris libri caput, eandem ſapit ingentẽ ſummã cum impietate imperitiam. Cùm enim quicquid de diſcrimine inter legẽ & Euangelium tradunt, mendacium ſit, profectò & mentiuntur, cùm inquiunt D. Auguſt. cæteroſque Catholicos tribuere Patribus veteris teſtamenti, vitã æternam, hancque cum iuſtificatione confundere. Primùm enim, nec D. Auguſt. nec noſtri vitam æternã, & iuſtificationẽ veteri teſtamẽto tribuerũt tanquã ex vi veteris teſtamenti: ſed ex fide Chriſti, & meritis eiuſdem venturi. Deinde et ſi vnam, atque ſimplicem dici rectiſsimè poſſe diuinã legẽ, non dubitamus, cùm eius auctorem, & ſcopum præcipuum ſpectemus, tùm quòd Deus vnicus eſt omnis terræ, omniumque tẽporum legiſlator, tùm quòd eò tota refertur, vt hominẽ in hac, atque altera vita cum Deo coniungat (ſic enim Apoſtolus ait, vnus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionẽ ex fide, & præputium per fidẽ) attamen diuidi eam fatemur, & ex parte diuerſi ſtatus, & modi; ſiue in Dei mente, ſiue in humanis mentibus per fidẽ & gratiam: Et ex diuerſitate temporis, quo vtriuſque teſtamenti lex fuit promulgata. Et ex diuerſitate perfectionis, nihil enim ad perfectum adduxit lex. Et è diuerſa ratione impellendi homines ad finẽ. Breuis enim (inquit D. Auguſt.) eſt differentia legis, & Euangelij: Timor, & amor. Et ex parte materiæ multò perfectioris; in qua lex verſatur Euangelica: Et denique ex parte efficatiæ, quippè quæ iuſtificet: Virtus enim Dei eſt (inquit Apoſtol.) in ſalutem omni credenti. Et lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me, à lege peccati, & mortis: Ex operibus autem legis non iuſtificabitur omnis caro corã illo. Quæ omnia quomodo

Rom. 3.
Cont. Adim. Manichæ. ca. 17.
Rom. 1.
Rom. 8.

do intelligenda ſint, Tridentinum conci-
lium apertiſsimè explicuit: Theologi or-
thodoxi aduerſus hæreticorũ blaſphemias
ſæpiſsimè tutati ſunt: Thomas verò Staple
tonus, & Gregorius Valentia Theologus
Societatis noſtræ accuratè ſunt perſecuti,
Ingolſtadij anno 1580. ille ſuo inſigni opere de iuſtificatione, hîc
breui diſputatione Theologica de vera &
falſa differentia veteris & nouæ legis cõtra
fundamentum Lutheranæ doctrinę à Cal
uino etiã receptũ, & à Melanchthone, Ké-
nicio, & alijs paſsim ſectarijs repetitum,
quo vaniſsimè poſuerũt promiſsiones Eu-
angelicas, non ſicut promiſsiones legis ve-
teris ab obſeruatione mãdatorum tanquã
à conditione pendere.

Tertio capite agunt Tranſſyluani-
ci miniſtri de λογῳ, & Chriſtum inquiunt
vocari verbum, quod verba Dei prædica-
uerit; quę expoſitio eo magis eſt impia, quò
affertur ad diuinitatem Chriſti pernegan-
dam: Neq; verò iſti aut vnanimé Eccleſiæ
conſenſum à tempore Apoſtolorum ob-
ſeruârunt, qua ſaltem putaſſent, teſtibus o-
mni exceptione maioribus plus eſſe ſpiri-
tus datum ad diuinas literas ſcrutandas, ac
veritatẽ venandam, quã vni vel alteri hæ-
retico ad atheiſmum rectiſsima, & præcipi
ti via tendenti. Aut aduertere animum no
Pſalm. 76. luerunt ad eam vocẽ, de qua loquitur pſal-
tes, cùm inquit vox tonitrui in rota: Nam
& ideò filij tonitrui, filij Zebedæi dicti
ſunt, quorum Ioannes alter fuit, qui diui-
na altiſsimè inſpiciens, & profundiſsima
verbi diuini cõſubſtantialis Patris eructâs,
Ezech. 1. c. aquila etiam volans eſt dictus, atq; prædi-
ctus. Sanè verò nouarum iſtarum peſtium
labem agnoſcentij, qui antiquiſsima illa
Eccleſiæ lumina, & S Cyrilli Alexandrini
proœmium in Ioannem, Nicephorum autẽ
Niceph. li. 10. c. 33. de reuelatione Euangelij tempore Iuliani
Anaſt. Antioch. li. 1. Apoſtatæ, et Anaſtaſium Antiochenum li
bro de rectis fidei dogmatibus attentè per-
„ legent. Si enim hic (inquit) quę extrema
„ ſunt diuini opificij neutiquã à nobis mor-
„ talibus exactè cognoſcuntur: Quis enim
„ altitudinem cæli dimenſus eſt? aut quis ap-
„ prehendit maris profundum? Quonã pa-
„ cto hanc creatricem rerum omnium natu-
„ ram ſe arbitrari poſſe comprehendere non
„ extremę ſit deſipientiæ? Intonet igitur ſu-
„ pernus ille filius tonitrui, è cœlo edo-
Chryſ. ho. 2. in Ioan. ctus ſapientia? Hæc ille. Sed & S. Ioannes
Chryſoſto. Moſes (ait) exorditur: In princi
„ pio fecit Deus cœlum, & terram. Ioannes
„ verò: In principio erat verbum. Quantum
„ creator à creatura diſtat, æternus ab eo, qđ
„ non niſi cum tempore extitit, &c. Verum
enimuerò, cùm iſti ſe magnos quoſdã He-
braicarum linguarũ interpretes haberi ve
lint, qui interim è lacunis Iudęorũ, qui di-
uinam ſcripturã mirificè deprauârunt, blaſ
phemas iſtas ſordes abſorbuerũt, ne Chri-
ſtus agnoſceretur Deus, mirum videri poſ-
ſet, (niſi impudens cœcitas in ipſam lucem
impingeret) quin cùm huius verbi Dauar
apud Hebręos multiplex ſit acceptio, cùm a Exod. 18. Nõ eſt bonum hoc verbum quod facis. 2. Reg. 2. Amos 5.
vel factum, a vel acceptum, b vel iudicium,
c vel ſermo hominum, & Dei d deſignen-
tur, non viderint tamen (quoniã & adhuc
ſine intellectu ſunt) tum filium Dei potiſ-
ſimum ea voce deſignari, cùm ſumma illi
Maieſtas, ſummaq; Dei operatio tribuitur. b Non addetis ſuper verbũ hoc quod præcepi vobis.
Qualia illa ſunt, verbo e Domini cœli fir-
mati ſunt. Miſit f verbum ſuum, & ſanauit
eos: Expreſsiùs verò à D. Ioanne, tum Euã-
gelij ſui initio, tùm tertia Epiſtola ſua. Cer c Deut. 19. hoc eſt verbũ homicidæ & Ioſue 5.
tè Targum, & ſapiẽtes, ijq; antiquiores Ra-
bini profundum huius ſanctiſsimæ verita-
tis theſaurum non ſolũ agnouêre, ſed ſuſpi-
cientes adorauerant. Vbicunq; enim occur d Ier. 1. Dedi verba mea in ore tuo.
rit Tetragrãmaton Iehoua, legunt ſummã
ob nominis reuerentiam, * Meimar Chal-
daica voce, quę verbum ſignificat. Sic vbi e Pſalm. 32.
Iſaias inquit: Iſrael ſaluatus erit in Deo (Ie- f Pſal. 107.
houa) ſaluatione ſeculorum, vel ſempiter- * Vide Petrum Galati lib. 3. de arce Cath. fidei. c. 4.
na: habet Ionathæ Targum; Iſrael ſaluatus
erit, Bemimeri, id eſt, in verbo, vel per ver-
bum Dei ſaluatione ſempiterna. Is porrò
locus promiſsionem de Chriſto habet, atq; Iſa. c. 45.
conſummandam per eum ſalutem: nam &
ideò Iesvs eſt dictus. Qui ab eodem Pro-
pheta vocatur Hebraicè Iehoua, quod ſo-
lius Dei nomen eſt: & ab Chaldaico inter-
prete Meimar, id eſt, verbum. Sic in Oſeæ: Oſeæ 1.
Et domus Iuda miſerebor, & ſaluabo eos
Baihoua, Elohehem in Domino Deo ſuo.
Id quod Chaldaicus interpres vertit: Et ſu
per domum Iuda miſerebor, & ſaluabo eos
in verbo Domini Dei eorum. Sic etiam
Iſaias alibi: Adiecit Dominus loqui ad me. Iſa. 8.
Quod Targum habet: Adiecit verbũ Dei Iſa. 41.
loqui mecum. Et rurſus: Ego, inquit, auxi-
liator tui ait Deus, & Redẽptor tuus ſanct?
Iſrael. Quę ſic Chaldaica verſio; Verbvm
meũ in auxilio veſtro dixit Deus & Redẽ-
ptor noſter ſanctus Iſrael. Rurſus: Manus Iſa. 48.
quoq; (inquit) mea fundauit terrã, & dexte
ra mea menſa eſt cœlos. Quod Targum ſic:
In verbo, vel cũ verbo, quoq; meo fundaui
terram. Et Hierem. Si à facie mea non for-
midabitis, &c. poſui arenã terminũ mari. Hier. 5.
Chaldaica verſio habet: Si corã verbo meo
non formidabitis, quæ poſuit arenã. Et A- Amos. 4.
mos: Ecce formans mõtes, & creans ventũ,
& annuncians homini eloquium ſuum, &
gradiens ſuper excelſa terrę Dominus De?
exercituum nomen eius. Septuaginta verò
interpretes loco illorum verborum: Elò-
quium ſuum, verterunt, Chriſtum ſuum.
Ac quod Dauid habet: Quoniã magnifica- Pſal. 137.
ſti ſuper omne verbum tuum. (ſic enim te-

ſte D.

ſte D. Hierony. Hebraicus habet codex) Septuaginta verterunt pro verbo Sanctum tuum: Et vbi ait: Dixit Dominus meus Domino meo, ſede à dextris meis. Targum habet: Dixit Dominus verbo meo, qui Pſalmus euidentiſsimè tribuitur Meſsiæ Chriſto. Sed & Eccleſiaſticus, & Sapiens diſertè pronunciant, ſermonem omnipotentem, hoc eſt, verbũ æternum veniſſe de ſolio Regio. Et huc facit illud. Ego ex ore altiſsimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Et cùm eandẽ ſapientiam, ſeu verbũ Dei vocat vaporem virtutis DEI, Emanationem quandam claritatis omnipotentis Dei, ſinceram adeò, vt nihil inquinatum incurrat in eam: candorem lucis æternæ, ſpeculum ſine macula, Dei Maieſtatis, imaginem bonitatis illius: non ſecus atq; Apoſtolus ad Hebræos ſcripſit, cùm Dei filium ſapientiam vocauit, & virtutem, & ſplendorem gloriæ, & characterẽ perſonæ eius.

Eccl. 1. 4. 24. Sap. 18.

QVIN verò de eodem verbo Dei increato apertiſsima eſt mentio apud antiquos, & ſecretiores Hebræos, nulla vt ratione accipi queat pro verbo ſacris literis cõſignato, ſed pro Dei filio vero DEO. Affert verò alia loca eruditiſsimus vt in alijs, tum in Hebraicis Genebrardus, quibus Trinitarios, Samoſatenicoſq; confecit, ex quibus illa præſertim: Quod Dominus Moſi fatetur, ſe tantum apparuiſſe Patriarchis nomine Dei omnipotentis, nec verò nomen ſuum Adonai eis manifeſtaſſe. Targum enim Ieroſolymitanus ſic interpretatur: Et reuelaui me per verbum meum Abrahæ, Iſaac, & Iacob in Deo cœlorũ: Nomen autem verbi Domini non notum feci eis. Quin etiam habent hoc peculiare reliqui Chaldæi Paraphraſtæ, vt plurimam mentionem faciant verbi Domini, maximè locis ijs; in quibus Deus inducitur loquens cum homine, quaſi ipſe fuerit λόγος Dei, qui aderat Patribus, & ſub varijs figuris, & imaginibus nunc Angeli, nũc nubis, nunc flãmæ ipſis loqueretur. Ego (ait Moſes) ſequeſter, & mediator fui inter Deum, & vos, hoc eſt, iuxta Onckelum: Ego ſteti inter verbum Domini, & vos. Non præualebunt (inquit Hierem.) tibi, quia ego tecũ ſum, vt ſeruem te, hoc eſt, (interprete Chaldæo Ionatam) non præualebunt tibi, quia in auxilio tuo verbum meum eſt, vt eripiã te. Cuius etiam rei opinio Philoſophos ipſos imbuit. Nam Philo Iudæus, ſiue id habeat ex ſitis, ſiue è Magiſtro ſuo Platone nihil hoc loco intereſſe videtur, ſæpè λόγον τοῦ θεοῦ inculcat. Apud Mercurium Trimegiſtum nihil extat λόγῳ DEI frequentius, nihil crebrius. Apud Chalcidium in Platonis Timæum Stoici nõ tantum conſtituũt ſpiritum, qui deſignauerit in hanc venuſtatem, ſpeciem, ordinem, mũdum, prout noſtra Geneſis prodidit, ſed & per eſſentiam rerum ire dicũt λόγον, hoc eſt, vt ille vertit rationem ſolidam, atque vniuerſam. Hanc verò rationem (ait) ipſum eſſe opificem volunt. Et paulò pòſt: Licet cuncta corpora aliquo diffluãt, ſyluam tamen (ſic ὕλην quã materiam nominamus) transfert: ſylua, inquam, ſemper eſt, itemque opifex Deus, ratio ſcilicet (λόγος) in qua fit fixũ, quo quid tempore tam naſcatur, quàm occidat. Eodem libro ſcribit Platonicos, ideam intellectum æterni DEI, æternum dixiſſe. Item principalem ſpeciem iuxta vos eſſe primũ intelligibile, iuxta Deum perfectum intellectum DEI. Hæc autem noſtram de verbo Dei ſententiam confirmare apparet ex Amelio Platonico Philoſopho, qui lecto principio Euangelij noſtri Ioannis queſtus eſt, eum in ſuum ipſius librum tranſtuliſſe Magiſtri ſui myſteria, & quæ erant Platonis arcana, ſua, propriaque feciſſe: per Iouẽ, inquiens, barbarus iſte cum noſtro Platone ſentit verbum Dei in ordine principij eſſe conſtitutum.

Vide Zoarem.

Genebrar. li. 2. de Trinit.

Exod. 6. Genebr. de S. Trin. l. 2.

Deu. 5.

Hiere. 15.

Auguſt. li. 10 de ciui. c. 29. & l. 1. confeſſ. Chriſtum eſſe Deum Hebræis.

ET hæc quidem ille, quę poſteà efficaciſsimis ex D. ſcripturæ argumentis proſequitur, à quibus ſuperſedemus, cùm eius libri extent, quoſq; hæc nõ mouerint, in reprobum ſenſum eſſe datos, ſatis queat haberi pro certo.

VIXERE autem mille quadringentos ante annos Iuſtinus Martyr, Tertullianus, & alij, qui dum vel ipſo ſanguine iſtos Antichriſti errores conuincebant, quos nunc Samoſateni Tranſſyluanici diſſeminãt, gentibus & paganis vetuſtiſsima ante Chriſtum Dominum teſtimonia depromũt ex ipſis gentilibus, quibus maximã fidem habebant: Quemadmodũ ſunt, quę Orpheus, & alij, ac pręcipuè Sybilla Erithrea: qui omnes diuino oculo maximum aliquid prouidente coacti ſunt in hanc rem multa ante ſecula, quæ Chriſti aduentum præceſſerant, aliqua planiſsimè eloqui. Sic igitur Orpheus:

Iuſt. ſerm. exhort. ad gentes.

Orpheus.

εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε,
ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ δ' ἐπίβαινε
ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα:
εἷς ἔστ' αὐτογενής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται.

Tu verò diuinũ verbũ intuens huic aſside,
Dirigens cordis mẽtale vas, & rectè inſiſte,
Viam, ſolumq; intuere mundi Regem:
Vnus eſt per ſe genitus, & ab eo vno cuncta prognata ſunt.

Vide Cyrillũ Alex. lib. 1. contra Iulia. notat enim & hoc.

EÒ verò id quoque ſpectat, quod idem Orpheus, & Poetæ alij pro patre & filio, & ſpiritu ſancto, Phanetem, Vranõ, & Chronon, & pro filio DEI ex ſubſtantia patris ab æterno genito, Mineruam ex cerebro Iouis natam: Ac Sabini Sanctum, Fidium, &

ſemipatrem dixerunt, nempè Satana fabulis Poetarum tradita antiquiſsimæ fidei myſteria inuoluente; Suidas autem de Mercurio Trimegiſto ſic ſcriptum reliquit:

Mercurius ter maximus, is fuit ſapiens Aegyptius. Floruit autem ante Pharaonem, & ter maximus appellatus eſt, quoniã de Trinitate oraculum edidit, in Trinitate dicens vnam eſſe diuinitatẽ, his verbis; Erat lumen intellectuale, ante lumen intellectuale, & erat ſemper mens mentis luminoſa, & nihil aliud erat, quàm horum vnitas & ſpiritus omnia continens. Sed vi-
Lib. 10.ca. deat qui velit D. Auguſtinum alia de hac
26 & 29. re afferentem ex Platonicis in libris de ciuitate Dei.

At Erythrea Sybilla ante Chriſti aduẽtũ,
Κὴ λόγῳ ἡ βαθλεεμ πατρὶς ϑεόλεκτος ἐλέχθη.
Dicta legi Bethleẽ eſt diuino patria nutu.

Et certè Sybillarum eiuſmodi teſtimonia maximi fecere omnes antiquiſsimi Pa-
Clem li.6 tres. Nam & Clemens Alexandrinus aſſe-
Strom. rit Paulum adhortatum fuiſſe gentiles, vt legerent Sybillarum oracula. Et Euſebius, Lactantius Auguſtinus, atque alij ea ex illis commemorant, quæ ab omni antiquitate etiam inter gentes diuinitus ſeruata, & obſeruata ſunt, vt etiam plerique ſtupidi Barbari animum erexerint ad tantarum rerum de verbo Dei IESV fidem.

Sed & eandem poſteà ſemitam triuêre, qui ſecuti ſunt omnibus ſeculis oculatiores Theologi, ac ſanctiores Patres. Itaque neceſsitatem ponendi VERBVM DEI filium, diuinaſque perſonas, indequnque perceperunt, quod Deus omnium gradus creaturarum infinities ſupereminẽat. Cùm verò naturæ cuiuſque intellectualis proprium ſit verbũ, quod alteri naturæ non conuenit: Nam de intellectus ratione eſt, vt is aliquid formet, vt paulo infrà exponam, ſanè ſummæ & Angelicæ naturæ verbo Deus VERBVM innumerabilibus nominibus antecellit. Et cùm verbum quidem noſtrum prius ſit potentia, quàm actu, ac proinde imperfectè, neque per ſe ſubſiſtens; verbum id eſt, Filius Dei, ſemper actu eſt, itaque nec cogitationis nomen verbo DEI propriè con-
Vide D. uenit. Cùm autem verbum diuinum e-
Thom. in iuſdem ſit naturæ cum DEO, idcircò ne-
p.c. Ioan. ceſſarium eſt, vt ſit aliquid ſubſiſtens in
Euang. natura diuina.

Huc verò pertinet (vt Chriſtianis aliquatenus hoc loco latisſaciamus) id, quod ſapientiſsimè Theologi addiderunt, cùm ad hanc rem vtcunque inſinuandam de duplici verbo oris & cordis locuti, alterum dixerunt id eſſe, quod exterius profertur: Alterum, quod interius concipitur.

Eructauit (inquit per pſaltem Regium Pſalm. 44.
Deus) cor meum verbum bonum: verbũ autem cordis imago eſt quædam, & ſimilitudo rei per intellectum producta, & immanens, id eſt, quoddam ſimulachrum intellectu formatũ, & ei inhærens, vnde meritò partus cordis, & filius mentis poſſet nuncupari. Eſt enim à natura vis talis inſita omnium menti, vt rerum exteriorum in ſeipſa velut in tabula quadam imagines pingere ac formare queat. Quamobrem cùm intelligimus imaginari dicimus, quia per intellectum rerum imagines cognoſcendo formamus. Mira profectò intellectus facultas, vt in ſeipſo producat (vt propriè cum ſcholis loquar) in eſſe cognito, quicquid Deus produxit extra in eſſe reali. Et ſicut Deus omnium creator eſt, ita quoque omnium plaſmator quodammodo intellectus ſit. Quodnam miraculum maius, quàm vt in mente altus mundus intelligibilis ſit, qualis extra iſte ſenſibilis eſt? ibi cœlum, ſol, aſtra, maria, & cæt. ibi arbores, ibi aues, &c. Quapropter ſapientiſsimè Ariſtoteles: Intellectus (inquit) agens eſt, quo eſt omnia agere: Intellectus paſsibilis, quo eſt omnia pati, id eſt, recipere imagines. Ergo rerum ſimulachra intellectu producta, & immanentia ſicuti diximus, verba dicuntur.

AT differt ab intellectu increato creatus noſter intellectus, quòd hic formas fictitias, & imaginarias, quas intelligendo in ſe ipſo fingit, intellectus verò diuinus veras, & reales ob infinitam ſui virtutem atque efficacitatem ad extra producit. Et ideò ſic intelligendus eſt Deus, mundum iſtum ſenſibilem condidiſſe, ſicuti cùm aliquis mundum alterum in ſua mente intelligendo format. Intellectus enim noſter intellectus diuini ſimilitudinem quandam habet, vt ſit ipſe (inquiunt ſcholaſtici aptiſsimè) effigiatiuus, quorum & ille formatiuus.

HIC igitur intellectus tam efficax & potẽs, qui non fictitia in ſe ipſo, ſed realia ad extra verba intelligẽdo, & dicendo producit, nunquid eſſentiam ipſam infinitam, & increatam diuinitatis, ſicut creabiles eſſentias non intelligit? ſanè inquient. Quæro iterum: An Deus propriam intelligens eſſentiam, ſicut in cæteris, per intellectum verbum producat, necne? Ecquis vel proteruus Philoſophus verbum in diuinis negauerit? Abſurdiſsimum enim eſſet, vt qui ad eſſentias creabiles, & finitas tam potẽs, & fœcundus eſt, ad ſe ipſum & eſſentiam ſuam infœcundus, & ſterilis inueniretur. Quamobrem per Iſaiam ait. Nunquid ego qui alios parere facio: ipſe non pariam? & qui cæteris generationem tribuo, ſterilis e-

ro?

ro? Quaſi diceret. Num qui ad alias naturas fœcundus, infœcundus ad me ipſum, atque ad meam naturam fuero?

ATQVI, licet naturalis ratio nequeat in Dei notitiam euehi, niſi quatenus is principium eſt, & cauſſa conditarum rerum, principium inquam & cauſſa per ſuam ipſius virtutem, ſapientiam, bonitatem, in quibus vnitæ non diſtinctæ ſunt diuinæ perſonæ, non tamen non credendum eſt ſanctiſsimæ Trinitatis myſterium, quod mens noſtra id non capiat. Quot enim ſunt alia iſto articulo inferiora myſteria, quæ tamen credit, & ſi non percipit? Quin verò ab ipſis naturalibus rebus, in quibus non minima eſt cum ſanctiſsima Trinitate ſimilitudo nonnulla poſſunt adminicula peti, ex quibus diuina verbi generatio, ac ſpiritus ſancti proceſsio, ſiue ſpiratio certiorem infuſam earum fidem in nobis foueāt. Neque enim aliquis negauerit, cùm effectus quiſque ſuam cauſſam conetur imitari, iam mentes humanas è creaturarum proceſsione ſiue emanatione ſeſe aliquatenus poſſe attollere, vt diuinas illas proceſsiones contemplentur. Cùm enim haud paucæ in creaturis proceſsiones ſint, hæ quantò ſunt perfectioris naturæ, tantò interiores, atque perfectiores reperiuntur. Et quidem in ijs, quæ anima carent quandam eſſe generationem quis neget? ſub aſpectū enim oculorum cadit ignis generatio ex igne. At quoniam generatio hæc ad geniti materiam (nempè extrinſecus) tranſit, nec verò reſidet in gignente, proptereà imperfecta eſt, minuſque intrinſeca. In plantis autem quibus eſt anima vegetans, interior, atque perfectior generatio cernitur. Quicquid enim è plāta genitum eſt, ab eo quod eſt ipſius intimum proficiſcitur, & initio generationis cum ipſa coniunctum eſt, cuius & vnum quoddam eſt. Ac cùm poſteà id ab ea ſeparatur, fit, vt nō omninò perfecta, prorſuſue intrinſeca ſit iſta proceſsio. Animalium eò perfectior, ac magis intrinſeca, quod potius ſpiritualis ſit, quàm corporea, cùm operatio, & actus ſiue functiones ſenſuum ſint, quæ in ipſis ſenſibus manent. Sed & neque penitus interior eſt iſta proceſsio, actuum enim eorum cauſſa eſt extrinſecum aliquod obiectum. Quamobrem perfectior, & magis intrinſeca generatio eſt, quæ fit per intellectum, qui vbi id, quod intelligit, concepit, ſine extrinſeca ea ope, edit intrinſecus operationes ſuas: Ac format verbum, atq; ſimilitudinem cognitæ rei, erga quam item afficitur. In quo ſanè ea Trinitatis imago intelligitur, quā intellectus, verbum, amor, quæ ſunt in nobis non obſcurè deſignant. Et tamen ne id quidem adhuc eſt perfectum. Cùm enim omnis noſtra cognitio ortū ducat à ſenſu, ac proinde iſthæc haud tota intrinſeca. ꝓceſsio ſit, inde fit, vt adhuc ſit manca, neq; omninò perfecta. Angelicæ igitur naturæ Interior atq; perfectior eſt proceſsio: quippè è ſenſib' nequaquā oritur, ſed intrinſeca eſt vniuerſa. Sed enim quoniā ipſi quoq; Angeli à Deo pēdent, verbi & amoris in ijs proceſsio non adeò intrinſeca dicenda eſt, quin ab aliquo extrinſeco ſic pendeant, vt aliquid imperfecti in ijs ſit reliquum. In Deo igitur, qui ſit ſuperbenedictus in æternum, cùm is naturas omnes, & creata, quæ ſunt opera manuum ſuarum infinities, vt dixi ſuperemineat, perfectiſsimè omniū, ac penitus intimæ hæ proceſsiones ſint neceſſe eſt, cū neq; ab extrinſeco aliquo procedant, nec ab eius ſubſtantia differant. Ex quo æterna verbi generatio, ſpirituſq; ſancti ſpiratio neceſſariò creduntur, vti & quadātenus colligūtur. Sed hæc vt dixi, miris alijs modis, vt ſapientia Dei ſuppeditat abundanter ijs, à quibus colitur, diuinitus paſsim tractata ſunt, atq; quatenus fas eſt, euoluta: Quāobrem hæc nunc fuerint ſatis.

IAM verò in quarto ſecundi libri capite pergunt Tranſſyluanici Miniſtri de vno Deo, eiuſque potentijs omnibus ſic loqui, vt non minus vnam perſonam, quàm vnā naturam ipſius eſſe doceant. Addunt varias quidem huius vnius naturæ, atq; perſonæ potentias eſſe, quarū vna dicatur filius, altera ſpiritus ſanctus. Filium verò, & ſpiritum ſanctum intelligunt Dei voluntatem atq; imperium. Porrò potētias illas aiunt) nullo modo à Deo diſtingui haud ſecus, quàm veri Theologi de diuinis attributis enunciant. Ex quo ſanè efficitur, naturam filij Dei apud eos æquiuocum eſſe: vt ſignificet filiū Dei, qui aliquando nō fuit: ac Dei voluntatē quæ ſemper fuit, ſed à Deo nō diſtinguitur. Superiorib' aūt atheiſmorum refutationibus hęc omnia. quēadmodum & ijs rationibus, quas paulò antè attulimus, corruerunt.

QVATVOR ſequentibus capitibus diuerſas quatuor eiuſdem ſententiæ explanationes promunt, in quibus & eiuſdem impietatis cum eadem imperitia coniūctæ veſtigia produnt, ac venenum euomunt, quo à Satana imbuti alios conantur inficere. Septimo enim capite Chriſtum hominem inquiunt poſſe vocare Deum, & quidem DEVM verum, eumque eſſe DEI filium proprium, cùm non è virili ſemine; ſed ex Spiritu ſancto conceptus fuerit. ſic tamen verum Deū, quod ſummus ei Deus diuinitatem ſuam veram impertierit, non quidem per generationem diuinam (quæ cōſtans Catholicorum eſt fides) ſed per gratiæ vnitionem, & inhabitationem. Verùm

hæc cuncta ſuperius tanquam Neſtorianæ blaſphemiæ plena exploſa ſunt. Cùm verò Catholicis linguæ Hebraicę inſcitiam affingunt, ex qua omnes de Trinitate errores extitiſſe inquiunt, ſuam ipſi eiuſdem linguæ maleuolam ignorantiam produnt. Aiunt enim apud Hebræos eſſe varia nomina, ex quibus ſolú Iehoua Deo vero ſit proprium, reliqua verò alijs interdum tribui. Quamobrem neceſſe non eſſe, vt cùm Chriſtum eſſe Deum dicimus, hunc eſſe verum Iehoua intelligamus, ſed elohim, quo quidem nomine Angeli quoq; vocentur. Sed errant ipſi, qui temerè arcem Hebraiſmi ſeſe tenere putarunt. Etenim hæc nomina Ia & El, de Chriſto quoque verè enunciãtur, ac Iehouam Ipſum deſignãt, & Deo vero verè, proprieq́ue tribuuntur.

NONVM & decimum caput ſequitur, quibus dum nituntur aduerſariorum argumenta refellere, in nouos errores, & laqueos incidunt, qui ſatis ex ſuperioribus rationibus apparuere.

VNDECIMO capite, inaudito modo primũ D. Ioan. Euangelij caput non tam exponunt, quàm prophanant, cui prophanationi ſi Patrum & Chriſti ipſius, ac D. Ioannis expoſitiones, & verba obieceris, ſpiritum veritatis facilè quiſq; in Catholicis, vertiginis autem & impietatis in iſtis Antichriſtianis agnoſcet.

DVODECIMO, ac tertiodecimo quod eſt poſtremũ ſecundi libri caput, conantur quædam loca duarum Epiſtolarũ D. Pauli ad Coloſſenſes, atque ad Hebræos, ad ſuas eaſdem impietates detorquere: Ad quæ vt ſatis ſuerit dicere, nunquam ab Eccleſia Chriſti eum in modum fuiſſe expoſita, ſic verè ſtipites eſſemus, ſi paucos perfidos (quorum ne nomen quidem (vt dixi) auſi ſunt eo libro adſcribere) præ tanta teſtium nube, atque adeò præ ipſa Chriſti veri Dei enarratione æſtimaremus, hoc eſt, ſi CHRISTVM Franciſco Dauidis poſtponeremus. Qui quidem cùm poſteà pernicioſiſsima, & ſibi pugnantia protuliſſet, vniuerſam eius impiæ farraginis, quæ duobus illis libris Tranſſyluanorum miniſtrorũ comprehenſa eſt, doctrinam funditus euertit.

FRANCISCVS DAVIDIS CVM NEfarias Theſes quaſdam publicè aduerſus Chriſtum propoſuiſſet, à perfidia, de qua dictum eſt, in profundiores impietates delapſus, publicè in Tranſſyluania Comitiorum conſenſu à Chriſtophoro Bathoreo Tranſſyluaniæ Principe capitis damnatur, & infæliciſsimè moritur.

ERGO noua noui alterius Chriſti per iſtos ſylueſtres potius quàm Tranſſyluanicos miniſtros apparitio, librique illius peſtilentiſsimi conſcriptio, quales fructus pepererit, quamúe pauciſsimorum annorum ſpatio ea doctrina durauerit, vel in ijs, qui illam in publicum ſparſerunt, Franciſcus Dauidis, qui cum Blandrata rem cõtexuerat, in ſe ipſo monſtrauit. Per hunc enim (vt alibi ſcripſimus) tanquam emiſſarium Blandrata virus iſtud & atheiſmos longè, lateq́ue curauerat ſpargere: Sed non eſt conſilium aduerſus Dominum, neque aduerſus Chriſtum eius: Ac verò ſuper quem ceciderit hic lapis confringetur. Frãciſcus igitur Dauidis Claudiopoli in Trãſſyluania natus, cùm peſsima quæque Iudæis adhærens ex putidiſsimis recentiorum rabinorum lacunis hauſiſſet, viam ſibi ſtrauit ad Chriſtum omninò è mentibus (ſi potuiſſet) hominum tollendum, atque hoc pręcipuè per theſes quaſdam Chriſti gloriæ aduerſas prorſus & contrarias, quas integras hîc aſcribere non libet, ne Chriſtianas mentes offendam, ſumma tamen earundem capita recenſebo, vt lector hominis agnoſcat impietatem, nouiq́ue Euangelij fructus, ac ne venenum tam peſtiferum cuiquam nocere poſſet, tanquam antidoton breuem annotationem adiungam, adhibitis literis alphabeti: vt annotationis ipſa ratio melius intelligatur.

PRIMA THESIS, ID EST, Blaſphemia.

IN earum igitur theſium prima Chriſtum *A* contemptim hominem illum IESVM Nazarenum Ioſephi vxoris filium vocat, ex eiuſdemq́ue Ioſephi ſemine *B* cõceptum aſſeuerat impius.

ANNOTATIO.

PRIMÒ vide hîc plurimũ blaſphemiæ ſpiritum. Hominem illum vocat Chriſtum, quem ne virum quidem dignatur appellare. Quẽ ſanè DEVM, DEI viui filium, Iehoua, & Emmanuelem, Deum fortem, verbum Dei, & alijs eminentiſsimis nominibus, Prophetæ, Apoſtoli dixerũt, vniuerſaq; Chriſti Eccleſia vocauit, nec dæmones ipſi veritate coacti potuerunt diffiteri. A

QVA fronte ex Ioſephi ſemine conceptum, & natum dicit, quem antea cum alijs Miniſtris Tranſſyluanicis, è ſpiritu ſancto conceptum affirmauerat? ſic verò proficit impietas ſemper in peius. B

II BLASPHEMIA.

IN altera Chriſtum rurſum hominem illum nuncupans, *C* per ſpiritum *D* propheticum locutum pernegat, adeoq́ue omnia, quæ dixit, ex DEI ipſius ore *E* proceſſiſſe.

ANNO-

ANNOTATIO.

C ITERVM perfidus vt conceptam, è Chriſtianis animis fidem de Chriſti diuinitate eximat, hominẽ illum contemptim vocat. Vt oculatus quiſq; animaduertat, à ſatana hæc verba impio eius cordi dictata fuiſſe.

D ERGO per Arianos, & Samoſatenicos ne Chriſtus quidẽ fuit Propheta: Nec Propheta magnus ſurrexit in nobis, ſicut Euangelij vox eſt: (Luc. 7.) N.: quæ ipſe Dominus prædixit de templi deſtructione, de vnctione Magdalenæ in vniuerſo orbe terrarum annuncianda (vti reipſa fit) deq; exitu D. Petri, ſignificans qua morte clarificaturus erat filium Dei: ac de alijs innumeris, quæ ne mundus quidem (ait Euangeliſta) (Ioan. 21.) capere poſſet, ad prophetiam attinent. Quin verò ſi D. Ioannes Baptiſta plus quã Propheta à Dei filio nominatus eſt, ecquem nos DEI ipſum filium nominauerimus?

E Eò igitur ſatanæ ſpectabat iniquitas, vt quamuis per ſpiritum S. locutum diceret (in eadem theſi) Chriſtum IESVM, non tamen ex ore DEI proceſsiſſe, quæcunq; dixiſſet, aſſeueraret.

III. BLASPHEMIA.

III. THESIS habet Chriſti & Apoſtolorum verba ad Moſaicæ legis F & aliorum Prophetarum normam expendenda eſſe, quæ ſola inquit G morum vitæ & diuini cultus regula nobis eſſe debet.

ANNOTATIO.

F ET hinc videtis Lutherani & Caluiniani quorſum euaſerit illa à vobis mordicus retenta opinatio, vel potius hæreſum veſtrarum contectio, cũ reiecta Eccleſiæ fidei regula ad vnum ipſum verbum ſcriptum prouocabatis. Quid igitur hîc facietis, cùm modò Euangelia reijcienda Franciſcus Dauidis ſatis apertè dicat, niſi cum veteri teſtamento conueniant? Quis igitur illius interpretationis fuerit iudex? Anne autem vos partem Euangeliorum pro veſtris erroribus exponentes, partem ſubtrahentes, intelligitis anſam dediſſe iſtis pernegandi Chriſti?

G Hoc eſt, vt ad Iudaiſmum quiſque reuertatur, poſteà in Mahometiſmum ruat. Id quod amandata iam Euangelij recitatione Claudiopoli fieri ſuprà oſtendimus.

IIII. BLASPHEMIA.

IIII. Adiungit aſſertionem, de differentia veteris & noui fœderis, quam huiuſmodi inquit eſſe, vt in nouo ſpiritus H in veteri literæ miniſterium fuerit, adeò vt hoc per illud nec antiquatum, I nec immutatum fuiſſet.

ANNOTATIO.

H ET quodnam venenum hîc ſubſit, quidque diſcriminis veri ſit inter vetus ac nouum teſtamentum, ſuperius dictum eſt, cùm ſecundi libri Tranſſyluanicorum Miniſtrorum alterum caput refutatum eſt.

PORRÒ quidquid ſatanas per impium hunc loquitur hoc loco, eò ſpectat, vt prorſus diuinarum literarum vſus ipſe quoque tollatur. Id quod per Schuenckfeldium, & alios occultius, nunc per Nearianos apertius tentatur. Et vt animi elatio, reliquaq; in peccatis obduratio fimus eſt, per quem vberrima ſeges eorum excreſcit: Sic non deſunt, qui eodem ſcelerum cœno obruti (neque verò reſipiſcentes) mercedem hanc errorum in ſeipſis ſentiant, vt & ita credãt; hoc eſt, vt nihil credant.

I REDIERE igitur typicæ, ac legales ceremoniæ in Tranſſyluaniam & aliò apud multos, vt ipſi vidimus: Redijt Moſaicæ legis cum Chriſtiana commixtio, contra quẽ Apoſtoli, ſpiritu ſancto dictante, decreuere in prima Hieroſolymitana Synodo Excitata eſt iterum ſepulta cum honore Synagoga, vt cum dedecore Chriſtiana ſepeliretur Eccleſia. Sed hæc latiùs in meis commentarijs Tranſſyluanicis.

V. BLASPHEMIA.

QVINTA affirmat Chriſtianam religionem ad Hieroſolymæ vſque excidium L perduraſſe tantũ, nec locum niſi ex parte habuiſſe in orbe aut habiturum eſſe, donec Ieſus, iterum ad nos redierit, & in hoc mundo in ipſa vrbe Hieroſolyma inſtaurata ſuper carnali populo Iacob, vt cęteri M Reges terræ ſolent, iuſtiſsimè tamen ac ſanctiſsimè regnauerit.

ANNOTATIO.

K ET id quoque ex veſtra officina, ô Lutherani, & Caluiniani prodijt. Cùm enim per quindecim ſecula per vos Eccleſia Chriſti euanuerit, donec nouum, & inauditum Eliam, Inceſtuoſum nempè Apoſtatam Lutherum, depoſito ſcapulari, erectis cornibus vidimus, quidni perbreue Chriſti regni tempus fuerit? Sed pereat impietas, viuat Chriſti veritas. Ciuitas ſupra (Matth. 5.) montem poſita abſcondi non poterat: Bonum ſemen in agro Dominico creſcere de- (Matth. 13.) bebat, & debet vſque ad meſſem, nimirum vſque ad ſeculi conſummationem, atque quod prædictum eſt in omnibus gentibus prædicandum eſſe Euãgelium, id ſine impedimento currere per medios hoſtes debebat, vt facit. Itaque cum Donatiſtis anathema eſtote, (vt aiebat D. Auguſtinus) qui peſtilentem hunc errorem reuocaſtis in lucem.

CAETERVM Iudaiſmum, & Origeni-
M ſtarum errorem ſapit, quidquid Franciſcus
Dauidis de CHRISTI temporario regno
huius mundi mentitur. Nec enim regnum
eius erat, nec futurũ fuerat de hoc mundo.

VI. BLASPHEMIA.

VI. THESIS definit CHRISTVM regem
populi Dei eſſe N deſignatione tamen ſo-
la, quoniam inquit ex omnium Propheta-
rum oraculis certum eſt illum nullum a-
liud regnum, quàm terrenum, & quale ſu-
pra dictum eſt, habiturum.

ANNOTATIO.

N VIna vt ſenſim ſatanas nomen, & po-
O teſtatem Chriſti Ieſu labefactare niti
tur. Nam quod addit, ex omnium Prophe-
tarum oraculis CHRISTVM nullũ aliud
regnum, quàm terrenum habiturum blaſ-
phemia in ſpiritum ſanctum eſt. In diebus
autem regnorum illorum (dixit Deus per
Danielem) nempè poſt Chaldaicum, Per-
Daniel.2. ſicum, Gręcũ, Romanum, ſuſcitabit Deus
cœli regnum, quod in æternum non diſſi-
pabitur: & Regnum eius alteri populo non
tradetur, comminuet autem & conſumet,
vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æter-
num: ſecundum quod vidiſti, quod de mõ
te abſciſſus eſt lapis ſine manibus, & com-
minuit teſtam, & ferrum, & æs, & argentũ,
& aurum. Deus magnus oſtendit Regi, quę
ventura ſunt poſteà, & verum eſt ſomnium,
& fidelis eſt interpretatio eius. Atqui vt
Regni Chriſti præcipua in eo poteſtas erat
futura, vt animas cum ſuo fine, id eſt, cum
Deo coniungeret, idque & imperium & iu
dicium perpetuò gerere debebat, quod per
Psalm.71. Dauidem pręnunciatum fuit, dicentem:
Deus iudicium tuum Regi da, & iuſtitiam
Psalm.85. tuam filio Regis. Et rurſus: Da imperium
tuum puero tuo, & ſaluum fac filium an-
cillæ tuæ, ſic verum illud futurum erat,
quod Angelus Danieli prædixerat forè, vt
Daniel.9. auferretur peccatum, & adduceretur iuſti-
tia in ſempiternũ, & vngeretur Sanctus San
ctorum..

VII. VIII. & IX. BLASPHEMIA.

VII. VIII. & IX. Theſi de CHRISTI P
regno terreno neſcio quæ impia iam con-
futata ſomniat, prætereà nihil in terra nũc
Chriſtum agere, ac nec Deum quidẽ am-
plius dici poſſe, quemadmodum inquit,
cùm in mundo verſaretur, fortaſſe poterat
ratione officij.

ANNOTATIO.

P QVOT ſyllabæ, tot hîc ſunt blaſphe-
mię, & atheiſmi. Aſcendit enim ad de
Psalm.110. xteram patris Chriſtus, de quo dictum e-
rat: Dixit Dominus Domino meo, ſede à
dextris meis: & cui poteſtas adhuc vt homi
ni data fuit in cœlo, & in terra, qui q; vt fi-
lius Dei & hominis cœlum, terramque, &
hominum corda poſsidere debebat iure
creationis, merito redemptionis, & dono Bernar.l.3.
Patris, vt D. inquit Bernardus. Itaque & cu de conſide
ram ſuorum habet, & lucerna cœli eſt A- ratione ad
gnus, quem ſequuntur Sancti quocunque Eugenium
ierit, & factum eſt imperium ſuper hume-
rum eius. quod nunquam auferetur in æ-
ternum. Si igitur impius iſte ſic ſenſiſſet, vt
diuina ſcriptura diſertiſsimè oſtendit, nun-
quam in tantam impietatis abyſſum pro-
lapſus fuiſſet.

X. BLASPHEMIA.

X. Theſis habet CHRISTVM adoran-
dum haudquaquam eſſe, S nec dum vitam
in terris egeret, alio quàm ciuili honore af-
fici rectè potuiſſe.

ANNOTATIO.

DATO vno inconuenienti plurima ſe-
quuntur. Caluiniani, & ante eos Lu-
therani vix quidquam magni momenti af
ferre à pleriſque putabantur, cùm Sanctos
non eſſe venerandos, hoſce non orare pro
nobis aſſeuerarent.. Si cauſſa quærebatur,
reſpondebant ne fieret Chriſto Mediatori
iniuria, quodque iam mortui eſſent, nec
noſtra intelligerent: Homines autem non
eſſe venerandos. Tum igitur per ruinam
Sanctorum ſtruebat ſibi ſatanas gradus ad
Chriſtum paulò pòſt pernegandum, quem
nunc iſte atheus, nec præſentem eſſe, nec ad
orandum dicit. Sed de hoc nos ſuperius e-
gimus abundè. Nam & quod Lipſiæ reuo-
catum fuit in dubium, & publicis theſibus
propoſitum, an humanitas Chriſti eſſet ad-
oranda, iiſdem rationibus refutatum fuit,
& quonã ſpectaret adoratio, declaratum.

XI BLASPHEMIA.

XI. Aſſeuerat cultum T nullum Chriſto
deferendum, niſi quem eius pręcepta ſer-
uando ipſi deferimus.

ANNOTATIO.

VTINAM dixiſſes: credendo: & poſt- Y
eà obediendo. In fide enim & charita-
te æquè nos radicatos eſſe oportere ſapien-
ter dixit Apoſtolus, nimirum ne pręcepto
rum obſeruatio ſecerneretur à fide. Nam
vt nõ inuocas in quem non credis, quomo-
do obedies, quẽ inuocandum, & cui fidem
eſſe habendã pernegas? Sed mirũ eſt, quonã
modo hęretici ſuo ſe laqueo ſuſpẽdant. Dũ
Lutheranus & Caluinianus eſſet Frãciſcus
Dauidis, ſolã fidem in Chriſtũ ad veri cul-
tus rationẽ adhibendã cenſebat. Nunc fa-
ctus Arianus, ſeu Samoſatenicus ſolam prę
ceptorum obſeruationem neceſſariam pu-
tat, reiecta fide.

XII. BLASPHEMIA.

XII. Theſis V definit nos nec Chriſto cõfide
re debere, niſi quaten⁹ ea, q̃ nobis dixit ve-
ra eſſe credam⁹, & q̃ nobis Dei nomine p-
miſit accepturos nos eſſe, firmiter ſperem⁹.

AN-

ANNOTATIO.

V IMPLICAT & hoc contradictionem. Nimirum ne Chriſto confidamus, ac tamen firmiter ſperemus nos ea, quæ promiſit eſſe accepturos. Et verò ea eſſe vera, quæ dixit credamus. At ſe filiũ Dei dixit, idque omnibus rationibus & miraculis monſtrauit. Deinde dixit: Qui credit in filium Dei, hic habet vitã æternam. Et qui in filij nomine non petit, nunquã exauditur à patre.

XIII. BLASPHEMIA.

XIII. Theſis X Chriſtũ inuocare omninò prohibet.

ANNOTATIO.

X HVc ſcilicet ſpectabat ſatanas, vt quẽadmodũ ex Sanctorũ interceſsione (ſicut paulò ante diximus) inuocatio Chriſti de medio tolleretur, ſic modo ex inuocationis Chriſti negatione, tantò magis Sanctorum charitas, communio, lux, & lumen, in quo omnia conſpiciũt, infirmaretur. Qua de tota re copiosè nos alibi cõtra te Chytræũ, copioſiſsimè aũt & accuratiſsimè (vti veriſsimè) Eccleſia Chriſti paſsim egit.

Ant. Poſſ. lib. de impoſtoris Chytræi.

XIIII. BLASPHEMIA.

XIIII. Continet Chriſtũ Y in præſentia inter Deũ & nos mediatoris officio minimè fungi.

ANNOTATIO.

Y ET vides lector, ſuperbiam & perfidiã ſemper aſcendere, digna vt iſthæc ſint lacrymis potius quàm argumentis. Cæterũ quorſum illud, quod Apoſtolus dicit Chriſtum Apoſtolum eſſe & Pontificem cõfeſſionis noſtræ? Quare enim Apoſtolus eſt confeſsionis noſtræ, niſi quia, ſicut Synodus Epheſina prima dicit, ſacrificat Deo & Patri fidei noſtræ confeſsionem, quæ à nobis ipſis, & per ipſum ipſi DEO Patri inceſſanter offertur. Quemadmodum etiam docet D. Cyrillus. Quorſum etiam illud D. Ioannis: Et ſi quis peccauerit, aduocatũ habemus ad Patrem Ieſum Chriſtum iuſtũ?

Heb. 5.

Lib. 11. in Ioan. ca. 7. & l. 3. de recta fide ad Regin.

1. Ioan. 2.

XV. BLASPHEMIA.

XV. Theſis Chriſti Z Sacerdotiũ negat, & ſi modò Sacerdos reuera vnquã fuit, tũc re ipſa finem habuiſſe affirmat, cùm in cruce exſpirauit, nec alia ratione eius oblationem nobis prodeſſe, aut prodeſſe poſſe, quã propter ipſius oblationis (quamuis iam tranſactæ) efficaciam, quæ perpetuò duret.

ANNOTATIO.

Z QVOD veteris teſtamenti omnes figuræ & Prophetiæ ſacrificium fore oſtẽdebant, Id ſatanas per iſtius Athei impuriſsimi ſpurciſsimam animam negare eſt auſus. Ac cùm oblationem fateatur explandis peccatis efficacem fuiſſe, & Sacerdotiũ habuiſſe in perpetuum dicat, cur in dubiũ vocat ſacrificium ijs verbis? (ſi modò Sacerdos re vera vnquam fuit) ſanè quem diabolus agitat, huc illuc circumfert, ac denique mergit in profundum, ſicut plumbum in aquis vehementibus. Quem verò ſpiritus ſanctus animat, ſiſtit in petra firmiſsima, & venerunt venti, & fluxerunt torrentes, ac ſtetit, & ſtat fidelis anima Catholica.

XVI BLASPHEMIA.

XVI. Theſi IESV A Chriſto in ſua quiete placidè verſari dimiſſo, nihil inquit, nũc ab eo nos iuuari apud Deũ, vel credamus, vel curemus, niſi quatenus dum hic inter nos fuit, ſalutiſq; viam nobis oſtẽdit, & ad Deum accedendi modum docuit.

ANNOTATIO.

PLVS Mahometi Turcæ, quàm latroniſte Chriſto Dei filio tribuit. Et cũ Chriſtus ſit via, veritas, vita, oſtium, mediator, Aduocatus per redemptionem, per quem Angeli, & Sancti in cœlis, viuentes autem adhuc in hac miſeriarum valle acceſſum habẽt ad patrem, audet iſtud diaboli mancipium eundem vnica theſi de gradu diuinitatis velle deponere. Videt igitur Blandrata, qui ſe paſsim in Tranſſyluania iactabat eſſe medicum corporis & animæ, vt illi in Albana diſputatione exprobratũ fuit, quantum diſcipulum fecit, vt ab huius fructibus præceptorem agnoſcere poſsis. At tamen (proh hominum cæcitatem) audent adhuc illum neſcio quem magnum æſtimare, vel ſummum ſcribere. Sed ſimiles habent labra lactucas. Porrò Turcæ talem non tuliſſent aduerſus Mahometem ſuum blaſphemantem: Eius verò aduerſus Chriſtum diſcipulos debacchantes, ſapientiſsimi quidem non ſolùm ferũt, ſed efferunt. Id verò quod Chriſtus dixit: Qui me erubuerit coram hominibus, & ego erubeſcam eum, perquirant de ſe ipſis, num aliquando futurum ſit, vt Chriſtus ipſe quærat & iudicet. Et certè quæret ac iudicabit, qui non irridetur Deus.

CVM igitur ex his theſibus, alijſque pernicioſiſsimis hæreſibus factum eſſet, vt anno huius ſeculi ſeptuageſimo octauo à Chriſtophoro Bathoreo Tranſſyluaniæ Principe nobilitas euocata, vnà cum 1578
cæterarum hæreſum Tranſſyluanicis miniſtris Franciſcum Dauidem morti adiudicaret, calculum Blandrata ſuum in comitijs adiecit, ne videlicet amici ſui veteris, quẽ ad eas blaſpemias dudũ lactauerat, periculum, & ipſe ſubiret, ſi conſentientium ordinum ſententiæ ſe oppoſuiſſet. Sic ſapientia DEI iuſtificata eſt, vt à quo miris artibus Franciſcus Dauidis fuerat deceptus, ab eodem admirabiliore iudicio Chri-

fti

ſti Domini condemnaretur. Pleriq; nobiles ea labe infecti, nec ipſi auſi ſunt hiſcere. Hortãtibus amicis, vt ſaltem Chriſtum fateretur eſſe noſtrum ſaluatorem, reſpondit, quid ego ſaluatorem illũ fatebor, qui nec ſeipſum ſeruare potuerit? Iudaicam ſanè, & plus quàm impiam blaſphemiam. Itaque & antea dudum pœnam in corpore luebat atrocem. Sic enim viuus fœtebat, vt ad Iudicum tribunal vxor ipſius vocata, quòd cum coniuge agere nollet, quid (inquit) mãſerim apud eum, cuius viuentis eſt intolerabilis fœtor? Superſtes autem erat adhuc eadem mulier anno ſuperiore, quo in Tranſſyluania fui, cùm Pontificis Maximi Gregorij XIII. & Stephani Poloniæ Regis ſumptibus ſeminarium ei genti Catholica fide excolendæ inſtitutum eſt. Qua occaſione plurima iſtorum nequiſsima facinora & audiui, & vidi, propter quod & loquor. At antea Franciſcus Dauidis in arcem Deuam, quæ propè Mariſium ſita eſt coniectus in carcerem, vt de eo extremum ſupplicium ſumeretur, in inſaniam incidit. Turmæ dæmonum apparenti dixit: Ecce qui me comitem itineris expectant. Sic os illud impium, quod filij Dei inuocationẽ negauerat, cùm Devm inuocare non potuiſſet, infælicißimam animam dæmonibus tradidit. Cui Demetrius quidam Claudiopoli ſucceſsit. Hic verò (cùm adhuc impunè extent Franciſci Dauidis libri) plurimos ea in impietate fouet. Eoque deuentum eſt, vt Euangelijs reiectis, veteris teſtamenti prophetias ſabbathis Iudaizantes legant, Chriſtiana omnium penè reijciant, ſtupidiſsimos autem eatenus errores exuxerint, vt mulieribus quoque non paucis animam non eſſe perſuaſerint. Hi igitur fructus feralis libri, nimiæque conniuentiæ tantæ impietatis fuerũt, vt ex his omnib⁹ qd Lutherana, & Caluiniana ſemina produxerint nemo, qui nõ ſit truncus, haud intelligat. Et Lublini in Polonia ſuperiore hoc anno cùm à quodam malè feriato Italo Samoſatenici inuiſerentur, alios errores prioribus peſtilentiores receperunt: ſenſimque ſatana ſuam telam texẽte eò præcipites ruerunt, vt ſcripturam omnem haud eſſe neceſſariam dicant, ſpiritus verò ſui teterrima commenta pro neſcio qua ſpirituali perfectione, ac vera religione, ſimiles in hoc Schuenckfeldij, vẽditent. Inuiſenti igitur eos Italo cœtus ille malignantium de multis admonitus, quaſi nouum ijs ſydus emicuiſſet, ecce nos (inquiunt) ad pedes tuos, quæcunque iuſſeris faciemus. Et hic homo ex ijs eſt, quos pauciſsimos Miniſtri Tranſſyluanici eo de quo egimus illorũ libro teſtantur tãquã Apoſtolos cælitus fuiſſe demiſſos, Videlicet (ſi Deo placet) vniuerſa Chriſti, ac omniũ ſeculorum anteactorũ Eccleſia ſapictiores, hoc eſt, Mahometi, atq; Antichriſto viam ſedulò cõplanantes. Ite, igitur hæretici, & digna hæc patellis opercula deligite, vt idem dæmonũ caſus, qui Franciſcũ Dauidis abripuit, vos ſiue in corpore, ſiue extra corpus maneat. Sanè ex ijs, quæ hactenus allata ſunt liquet, nullum in Symbolis vel Apoſtolico, vel Niceno, vel Cõſtatinopolitano articulum eſſe, quẽ vos huius ſeculi hæretici & Athei euertere non fueritis conati. Quod non ita pridem Germanicè editum eſt, quo ab hæreticis omnes articulos fidei euerti planè conſtat. Id autem Latinè redditum, & aliquibus locis nunc à me auctum ſic habet.

1582.

Fructus noui Euangelij.

Eccleſiæ non obediunt, inſano tamẽ homini ſtatim obtemperãt.

SYMBOLVM PSEVDOEVANGElicorum Miniſtrorum omnium.

CAPVT VIII.

QVAM perperam vulgo à ſectarijs hoc tempore perſuadeatur, quod in controuerſijs iſtis nũc tritis fidei, religioniſue eorum, qui ſeipſos ab Eccleſia Romana ſeparauerunt, & contra illam inſurrexerũt, non multum ſit momenti, & quod de rebus tantùm viliſsimis, ac ſi lites, & diſcordiæ eſſent tantummodò familiares, in his agatur: Quam verò ijdem Pſeudoeuangelici concionatores deuaſtationem & Babylonicam confuſionem in totã ferè Germaniam, ac quocunq; potuêre (proh dolor) inuexerint, hinc facillimè colligitur, quòd in toto Symbolo Apoſtolico nullus articulus ſit, quin ab impijs iſtis hominibus mutatus, atque corruptus ſit.

Contra primum enim articulum Chriſtianæ noſtræ fidei:

Credo in Deum Patrem, creatorem cæli & terræ, *Lutherus impiè errauit.*

LVTHERVM enim arguunt ſanctiſsimæ Trinitatis oſorẽ verba illa ſublata in ſua verſione, quæ quidem verba vulgata editio Apoſtolicæ Epiſtolæ D. Ioannis habuit. Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, Pater, verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Quæ verba qui antiquitus omittebãt, eos infideles, & perfidos interpretes D. Hieronymus non iniuria vocauit.

In verſione Lutheri Germanica.

EVNDEM eiuſdem ſanctiſsimæ Trinitatis oſorem arguit, ſublata illa ab eo precandi formula: Sancta Trinitas vnus Deus miſerere nobis.

In reformatione precum.

2 CAROLSTADIVM arguit Lutherus adeò impium, atq; peruerſum fuiſſe, vt nõ crediderit vel in terris, vel in cælis vllum Deum exiſtere.

3 CALVINVS blaſphemat, Deum non ſolũ impiorũ auxilio vti, verũ etiam eorũ cõſilia & cogitationes efficaciter dirigere, aucto-

Calu. Inſti. li. 1. cap. 9.

auctoremque non minus eſſe peccatorum, quàm bonorum: Id quod Lutherus & alij negantes liberum arbitrium producere in medium inceperant.

Thilman. Heshuſ. cõ Caluinum & Bezam.

4. Quidam Zuinglianorum, quales ſunt Theodorus Beza, & Petrus Martyr negant Omnipotentiam Dei, quod facta vt infecta ſint, facere nequeat: quaſi hoc ad Omnipotentiam Dei ſpectaret, ſed de hoc actũ eſt ſupra.

5. Præſertim autem tantam potentiam Deum non habere inquiunt, vt naturale corpus in ſua eſſentia vno ac eodem tempore in multis locis ſimul eſſe poſsit: qui ſi crederent CHRISTO, captiuarent intellectum ſuum in obſequium eius, & plus eum poſſe, quàm natura poſsit crederent.

Heshuſius in ep. ad Illyricum de peccato originali an ſit ſubſtantia.

6. De Illyrico ſcribit Heshuſius ex ipſius doctrina ſequi, quod non Deus, ſed diabolus animas hominum creauerit.

Epiſt. 6. ad Caluin.

7. SERVETVS ſomniat DEVM in ligno, lignum: in lapide, lapidem: in arbore, arborem eſſe. Nempè quod formam & ſubſtantiam ligni, lapidis, & arboris verè habeat.

Aduerſus ſecundum articulum,

Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum: *docent.*

Vide ſupra in Atheiſmis.

1 LVTHERVS contra Latomum ſcribens ferre nõn poteſt hanc vocẽ ὁμοούσιον; couſubſtantialem, dici de Filio Dei.

2. Melanchthon partem ſubſtantiæ, non totam eſſentiã accepiſſe Chriſtum à Patre in locis communibus nor ſemel aſſerit.

3. Caluinus facit Chriſtum & ſpiritũ ſanctum per ſe Deos, vnde Autotheanorum hæreſis orta.

Petrus Caroli. in explicat. cõt. Georg. Blãdrat.

4. Georgius Blandrata, Franciſcus Dauidis, & ſectatores eorum nolunt hoc fateri, aut admittere, Deum habuiſſe naturalem Filium, à Patre ab æterno genitum, neque eſſe illud æternum verbum cui duplex natiuitas videlicet diuina, & humana aſcribi debeat: Inde purum ex illo hominem faciunt, eumq; præ cæteris hominibus aliquã habuiſſe prærogatiuam, ante aſſumptionẽ autem carnis non fuiſſe. Neque neceſſariũ putant eum Redemptorem, & Saluatorem tanquam Deum & hominem in mundum veniſſe, ſed ſufficere eum fuiſſe hominem. Audent quoq; dicere, non alium in ſcriptura filium Dei inueniri, quàm eum, quẽ virgo Maria in hoc mundo peperit.

Stancarus contra Pinczouianos.

5. Sarnitius, Liſmaninus, Georgius Niger, Budnæus, & alij vt Stancarus teſtatur, Arianiſmum rurſus excitarunt, & docuerunt filium minorem eſſe patre: reijciuntque interim Symbolum in Concilio Nicæno decretum. & Symbolum Athanaſij blaſphemè nominant Satanaſij, hoc eſt ſatanæ ſymbolum.

6. Theodorus Beza dicit filium Dei non eſſe natum ex ſubſtantia, & eſſentia Dei.

Beza in e- shuſiũ n. Id. in Beza in l. de hyp. poſt. ticã duarum in Chriſto naturarũ vnione.

7. Idem Theodorus Beza duas in Chriſto perſonarum vnitates fingit, vnam animæ cum corpore, alteram diuinitatis cum humanitate, quod nihil aliud eſt, quàm dãnatam Neſtorij hæreſim ab inferis reuocare.

Adamici Anabaptiſtæ blaſphemant in Chriſtum Ieſum filium Dei Dominum noſtrum, quem proferunt non eſſe filium Deum.

Orantes in ſecreto veram negant diuinitatẽ Chriſti in eo, quod docent, nõ Chriſtum, ſed patrem ſolum eſſe adorandum.

Contra tertium articulum,

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, &c.

1 BVCERVS cùm animam ageret faſſus eſt, verùm Meſsiam adhuc non veniſſe, venturum tamen.

Li. 1. de Trinit. cap. 17. & 18. & epiſtola 1. & 3. ad Caluin.

2. Hoffmannici fabulantur, Deum ex ſe ipſo, & non ex virgine Maria hominem factum eſſe, atq; ita in Chriſto vnam tãtum eſſe naturam.

3. Seruetus tanquam electum ſatanæ inſtrumentum adeò eſt impudens, vt in ſanctiſsimæ Trinitatis contumeliam ſcripſerit, Chriſtum non ſolùm virtute ſpiritus ſancti, verùm etiam ex ſubſtantia Dei patris, hominem eſſe natum: itaque duas Chriſto tribuit perſonas, vnam ex DEO, & alteram ex virginali vtero Mariæ genitam.

In Colloquio Vviſmarien. Beza in 1. cap. ad Rom. Sarcerius in Poſtilla de feſto Natiuit. Mariæ.

4. Mennon etiam excogitauit, Chriſtũ è cœlis ex ſubſtantia patris ſecum corpus detuliſſe: Quemadmodum & Schuenckfeldius ſenſit: quod ſanè conuenit cum Sarcerio de Anabaptiſtis ſcribente, chriſtum cœleſte, & ſpirituale ſecum è cœlis corpus detuliſſe, & ex virgine Maria nihil aſſumpſiſſe, ſed corpus eius tanquam per canalem pertranſiſſe: Carnem verò ex elementis huius mundi attraxiſſe, quam denuò mundo reliquerit, cùm in cœlum abſque carne aſcenderit.

Caſſander de duab. in Chriſto naturis.

5. Adamus Paſtoris ſibi ſomnia fingit, & inquit: Quemadmodum Chriſtus vna tantum eſt perſona, ſic vnã naturam, & non plures habuit.

Li. de Diuina Maieſtate humanitatis Chriſti.

6. Schuenckfeldius in tantam incidit impietatem, vt aſſeruerit, Chriſtum etiam ſecundum humanitatem verum eſſe exiſtimandum Deum, & non creaturam, & magnã putat eſſe blaſphemiam, humanã Chriſti naturam nominari creaturam.

Vviteberg. contra Illyricum.

7. ILLYRICVM VVitembergenſes arguunt, quod ſenſerit ex ſacra ſcriptura probari non poſſe filium Dei æternum illud verbum, & figuram ſubſtantiæ patris dici.

R Ana-

Caluinus Inſtructio ne aduerſ. Anabapt. & Libert.

8. Anabaptiſtæ non credunt, Chriſtum fuiſſe verum hominem, ſed faciunt ex corpore ipſius phantaſma, hoc eſt, nudam apparentiam, ſiue corpus apparens.

Luth ſup. epi. ad Hebręos inter prete Bucero.

9. Portétoſi huiuſmodi errores inde plerunque orti ſunt, quod Lutherus expreſsè docet, humanitatem Chriſti non omnia ſciuiſſe, neque cogitaſſe, & hominem ipſum Chriſtum non fuiſſe omnipotentem. Item Chriſtum ab initio ſuæ conceptionis, & natiuitatis non fuiſſe plenum gratia, ſed cùm ſucceſsiuè creuerit corpore, ſic etiam donis Dei creuiſſe.

In confeſſ. ad Carolũ art. 1.

10. Sic & Zuinglius docuerat Chriſtum creuiſſe ſapientia cùm ſecundum humanã naturam finitus, & terminatus fuerit.

Contra quartum articulum,

Paſſus ſub Pontio Pilato, &c.

Caluin. cõtra Libert.

1 Libertini docent, Chriſtũ nõ verè, ſed tantum per phantaſma mortuũ eſſe.

Staphil⁹ in defenſiõe.

2. Andreas Muſculus contrarium ſentit, videlicet diuinitatem Chriſti etiã paſſam, & mortuam fuiſſe.

Dubitãtius dialog. 1. cap. 3.

2. In qua ſententia item fuit Lutherus, vti ex libro ipſius de concilijs conſtat.

Stancar. li. de Trinit. & mediatore Chriſto.

3. Stancariani volunt, Chriſtum tantum ſecundum humanam naturam Mediatorẽ noſtrum eſſe.

Vide ſupplicem libellũ Naumburgi Principibus oblatũ, & Illyricũ cõt. Oſiand.

4. Oſiander econtrario affirmat, Chriſtum eſſe iuſtitiam noſtram quo ad diuinitatem tantum, & docet totam Chriſti diuinitatẽ eo modo in nobis realiter habitare, quemadmodũ & in homine Ieſu habitauit.

Loſſ. in 14. c. Marci.

5. Loſsius & alij ſomniant, Chriſtum nõ ſolùm impatibiles inferni dolores, verùm etiam cruciatus æternæ damnationis paſsũ fuiſſe, cùm in mõte Oliueti calicem paſsionis ſuæ extimeſceret.

Caluin. in harm. Euang.

Eodem modo & Caluinus ſcribit, Dominum abſq; ratione, & ſpiritu oraſſe ijs verbis, tranſeat calix iſte: Orationem iſtã nec cogitanti ſibi excidiſſe, & proinde emẽdaſſe.

Brẽtius in Ioã. hõ 54. Idem in catechiſ. anni 54. Brentius in Luc. par. 2. hom. 54.

Brentius Inquit, Deum aliter placari noluiſſe, quàm vt Chriſtus pœnas peccatorũ ſuſciperet: Hoc eſt (vt ipſe loquitur) cruciatus, & dolores mortis, & inferni. Præſertim autem verba hæc Chriſti; Deus Deus meus quare me dereliquiſti, explicuit: Chriſtũ doloribus inferni circumdatũ, & flãmis infernalibus accenſum fuiſſe.

Robertus Stephanus reſponſ ad catalog. 4. error. art. 47.

Quidã impudenter aſſerunt, Deũ in ara crucis adeò Chriſtũ dereliquiſſe, vt nec diei lumẽ illi cõcedere dignatus fuerit. Hinc etiam Chriſtum nõ aliter exiſtimaſſe, & ſciuiſſe, quàm ſe fuiſſe derelictum, quin verò etiam omninò deſperaſſe. Caluinus itẽ in Harmonia Euangelica ait, Chriſtũ emiſiſſe vocem deſperationis.

AEpin cõment. in pſal. 16.

His omnibus Aepinus defendere auſus eſt, Chriſtum poſt mortem crucis, ęternam flammam, & infernalem cruciatum paſſum fuiſſe, vt pro animabus à corpore ſeparatis ſatisfaceret.

Contra quintum articulum,

Deſcendit ad inferos, &c.

Brẽtius in catechi. anni 51.

1 Deſcendere ad inferos ſignificat ſecundum Brentiũ idem quod mori.

Dubitant. dialog. 1. cap 1.

2 OEcolampadius inquit: Hæc verba deſcendit ad Inferos tantum eſſe declaratio nem dictionis illius (ſepultus.)

Li. 2. Inſtit. cap. 41.

3 Caluinus vult, hũc deſcenſum ad inferos ſignificare certamen cũ horrore mortis.

Bucer. c. 27 Matth. Caluin. lib. 2. Inſt. 1. c. 10.

4 Doctrinam de Lymbo Patrum, Lutherus, Bucerus, & Caluinus exiſtimãt tantum eſſe ſomnium, & fabulam, & fictitiã quandam. Imò verò Lutherus & Paradiſum, & infernum, & Purgatorium tollit, vti ſuprà oſtendimus.

Li. 3. Epiſt.

5. Zuinglius docet, Chriſtum non realiter, ſed potentialiter deſcendiſſe.

Li. de omnipræſentia Chriſti.

6. Beza ſcribit, Chriſtum non reſurrexiſſe per ſepulchrum clauſum hoc modo, vt corpore illud penetraſſet, ſed ſepulchrum ceſsiſſe corpori reſurrecturo.

Sicut Chytræus ad. monet in 1. c. Matth.

7. Schuenckfeldius vult, Chriſtum poſt reſurrectionem non habuiſſe amplius humanam naturam, ſed eandem in diuinam commutaſſe. Sic Vbiquitarij, Brentiani, Andreas Schmidelinus, & reliquæ illæ peſtes Tubingenſes, ac VVirtembergenſes.

Beza in li. de omni præſentia carnis Chriſti.

8. His & Bullingerus aſſentitur, vbi inquit Chriſtum in aſſumptione ſua ſuper omnes creaturas exaltatum fuiſſe, atque ita creaturam eſſe deſijſſe.

Contra ſextum articulum,

Aſcendit ad cœlos, &c.

Tileman⁹ de Sacramẽt. cõtra Kemnitium.

1 Illyricus negat aſcenſionẽ CHRISTI eſſe factam, ſed fingit eleuationem ad locum aliquem conſtitutum, per quam ad cœlos, hoc eſt, ad aerem aſcendit, ad oſtendendam gloriam ſuam.

Brẽtius in Lucã. part. 2. hom. 50. & cõt. Bulling.

2. Brentius contradicit, & ait Chriſtum, & humanam ipſius naturam quadrageſimo die ad cœlos primò aſcendiſſe, ſed ab initio incarnationis in cœlo fuiſſe. Nunc autem non ſolùm in cœlo, & in venerabili Sacramento, verùm etiam vbiq; & in omnibus locis adeſſe.

Schmidel. in diſputat. Tubingẽſi.

3. Sedere ad dexterã, Brentio, & Schmidelino non aliter ſignificat, quàm corpus Chriſti omnipotenti maieſtate, integra & vbiquitaria præſentia, & alijs diuinæ naturæ proprietatibus eſſe præditum.

VVeſtphal. in libello cõtra Ioã. à Laſco.

4. VVeſtphalus iniquum putat dictionẽ hanc (ſurſum) quaſi locum eſſe explicandã. Is verò contra dictionis ſenſum, contra ſententiam Patrum, contra conſenſum omnium Chriſtianorum, Chriſtum inquit a-

ſcen-

ſcendiſſe ad cœlos non aliud deſignare, quàm euanuiſſe.

5. Petro Martyriani, Bezani, & præſertim Caluiniani, hoc modo Chriſtū ad dexteram Patris alligant, vt nec in pluribus locis, nec in venerabili Sacramento realiter eſſe poſsit.

6. Contra Brentiani, vel Vbiquitarij adeò vbiquitatem ſuam extendūt corporis Chriſti, vt etiā in herbis, lapidibus, & omnibus creaturis ſit re ipſa, & (vt dicunt) realiter.

Contra ſeptimum articulum,

Inde venturus eſt, &c.

Calu. Inſti. li. 2. ca. 17. 1 CAluinus in eos inuehitur, qui putāt Chriſtum per merita cōſecutū fuiſſe, vt ſit Iudex mundi, caput Angelorū, & Imperium habeat ſummū. Audet propterea blaſphemè negare, Chriſtū ſibimet promeritum eſſe aliquid, dum mortali carne hic in terris vixit.

Lindā. dialog. cap. 3. 2. Recentiſsimi huius temporis hæretici plerique omnes nō credunt Chriſtū ſecundum merita cuiuſq́;, ſed ſecundum fidem iudicaturum eſſe.

Contra octauum articulum,

Credo in Spiritum ſanctum, &c.

In eius ad Caluin. ep. 1 CAſanouius negat proceſsionem ſancti ſpiritus à patre, & filio.

In cap. 4. epiſtolę ad Rom. 2. Petrus Martyr inquit, Theologorum Eccleſiæ Græcorum & Latinorum de proceſsione ſpiritus ſancti diſceptationē eſſe purè ſcholaſticam.

Georg. Maior contra Blādratam. 3. Trinitarij Vngarici volunt non poſſe probari ſpiritum ſanctū in ſacris literis nominari verum Deum.

Trinitarij in concilia bulo Tordano, ex cōfeſsione. Dobricinē. Petri Melij. ſicut etiam dicitur de Farelliſtis. 4. Iidem non admittunt, filium, & ſpiritum ſanctum eſſe perſonas, ſed tantū virtutes Dei. Et ex ſpiritu ſancto faciunt creatam motionem in Sanctis, vel operationē Dei, vel ſingulare aliquod donū à Deo proueniens. Vt ipſum autem diuinitate priuent, nolunt ipſum tanquam Deum coli, & adorari.

5. Quidam dicunt: Quemadmodum filius eſt minor patre, ſic quoq; ſpiritus ſanctus minor filio.

Vide ſuprà in Atheiſmis. 6. SERVETIANI omnino excluſerunt ſpiritum ſanctum ex Trinitate, cuius non eſſe tertiam perſonam impiè blaſphemant.

Contra nonum articulum,

Sanctam Eccleſiam Catholicam.

Paſsim vide ſuprà de verbo Dei, & de atheiſmo iſtorū. 1 LVTHERVS & Caluinus contra verā puritatem & ſanctitatē Eccleſiæ docent: Plebem Dei ſemper manere impurā, ſemper peccatis conſperſam, & non aliter purificari, quàm ſola imputatione, hoc eſt, quod Deus omnes puros eſſe exiſtimet, cùm tamen reuera ſint impuri.

2. Libertini explicuerunt Sanctorum cōmunionem ad bona temporalia tātummodo pertinere.

Contra decimum articulum,

Remiſsionem peccatorum.

LVtherani, & Caluiniani docent perfrīctā frōte remiſſionem peccatorum nō verām, ſed tantum imputatā eſſe, quę Chriſtianis abſq́ue bonis operibus, abſq; Sacramentis, & per ſolam fidem imputatur. Vide ſuprà

Contra vndecimum articulum,

Carnis reſurrectionem.

DAuid Georgiani negant carnis reſurrectionem. Libertini autem admittunt, prælata tamen ſpirituali eorum renouatione. Reſurrectionem autē carnis, quæ in hoc articulo intelligitur iam dicunt trāſiſſe. Lindan.

Contra duodecimum articulum,

Et vitam æternam.

1 LVtherus aſſerit, animas Sanctorum ante reſurrectionem non eſſe in cœlo, neq; faciem Dei intueri, ſed in ſingulari quodam loco detineri, & quieſcere, probi quidem in lætitia, improbi verò in timore & tremore. In prælect. 1. Geneſ. Vide ſupra

2. VVirtembergenſes in fundamēto paulò ante edito, arguunt Iacobum Andreę tā cœlum quàm infernū negare, ex eo quod tantum allegoriam, hoc eſt nudam ſignificationem, & ſic Talmudiſticum, & Alcoranicum cœlum faciat. Vvirtēbergēſes in fūdamento.

Contra totum Symbolum generatim docent aliqui Pſeudoeuangelici concionatores.

Caniſius in præfat. de corruptelis verbi Dei contra Magdeb. vbi de D. Ioāne Baptiſta & de miniſtrorū Vngaricorum impietate. In colloquio Albæ Iuliæ habito, & in concilia bulo Tordano. Ex epi. Tigur. Paſtor. ann. 53. ad Seruetum. Beza in li. de omni præſentia carnis.

1. Aliqui in Trāſyluania non aliter tria illa Symbola ab Eccleſia approbata ſuſcipere volunt, niſi cum illa proteſtatione, ſi cum verbo Dei & ſacra ſcriptura conueniant.

2. Præſertim autem blaſphemant quidā eorum, Nullā eſſe Trinitatem, ſed tantū vnum Deum Patrem.

3. Eodem modo & recentiores Trinitarij, cum Serueto blaſphemant contra ſanctiſsimam Trinitatem, & nominant illam ſpectrum ſatanæ, monſtrum marinum, & cerberum tricipitem. vide tu verò iſtos ſpectra ſatanæ, monſtra marina, & cerberos tricipites.

4. Aliqui Prædicantium in Polonia dicūt tres eſſe deos, tres omnipotentes, tres æternos, & tres eſſentias.

5. Heſhuſiani negant vnitatem harum trium perſonarum ſanctiſſimæ Trinitatis.

Symboli aſymboli Atheorum finis.

SYMBOLVM APOSTOLORVM Eccleſiaq; veteris.

CAPVT IX.

At horrido iſto eiulatu, diſſonoq; atheorum ſtrepitu iam omiſſo, oſculetur nos oſculo oris ſui benedictus De⁹, ſonetq; Chriſti Eccleſiæ vox in auribus noſtris, priſcā illam maiorum fidem, vtnum Catholici eā retinuerint, quam conſtat hæreticos deſeruiſſe, intelligi queat. Vox enim ipſius dulcis, & facies eius decora.

Symbolum Apoſtolicum in duodecim diſtinctum articulos.

ARTICVLVS,

1. Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ:
2. Et in Ieſum Chriſtum, filium eius vnicum. Dominum noſtrum.
3. Qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto, natus ex Maria virgine.
4. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.
5. Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis.
6. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.
7. Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.
8. Credo in ſpiritum ſanctum:
9. Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem:
10. Remiſsionem peccatorum:
11. carnis reſurrectionem:
12. Vitam æternam. Amen.

Deſignatio Catholicæ, & Apoſtolicæ fidei à Nicena Synodo expoſita, ſub Deo amabiliſſimo Rege Conſtantino, in conſulatu Paulini, & Iuliani Illuſtrium, anno ab Alexandro 639. menſe Iunio ante 13. Kalend. Iul. Indictione 22. in Nicaa Bythinia Metropoli.

CRedimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium viſibilium, & inuiſibilium factorem. Et in vnum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Filiū Dei de patre natum, vnigenitum, id eſt, de ſubſtantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, ὁμοούσιον patri. hoc eſt, eiuſdē cum patre ſubſtantiæ, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlis, & quæ in terra, qui propter nos, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, homo factus, paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, & aſcendit in cœlos, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt: erat aliquando quando non erat. & antequam naſceretur non erat: & quia ex nullis ſubſtantibus factus eſt, aut ex alia ſubſiſtentia vel ſubſtantia, dicunt eſſe τρεπτὸν aut conuertibilem, vel mutabilem Filium DEI, anathematizat Catholica, & Apoſtolica Eccleſia.

SYMBOLVM ATHANASII.

QVICVNQVE vult ſaluus eſſe: ante omnia opus eſt, vt teneat Catholicam fidem.

Quam niſi quiſque integram, inuiolatamque ſeruauerit: abſque dubio in æternum peribit.

Fides autem Catholica hæc eſt, vt vnum Deum in Trinitate: & Trinitatem in vnitate veneremur.

Neque confundentes perſonas: neque ſubſtantiam ſeparantes.

Alia eſt enim perſona patris, alia filij: alia ſpiritus ſancti.

Sed patris, & filij, & ſpirit⁹ ſancti vna eſt diuinitas: æqualis gloria, coæterna maieſtas.

Qualis pater, talis filius: talis ſpiritus ſanctus.

Increatus pater, Increatus filius: increatus ſpiritus ſanctus.

Immēſus pater, Immenſus filius: immenſus ſpiritus ſanctus.

AEternus pater, æternus filius: æternus ſpiritus ſanctus.

Et tamē non tres æterni: ſed vnus ætern⁹.

Sicut non tres increati, nec tres immēſi: ſed vnus increatus, & vnus immenſus.

Similiter omnipotens pater, omnipotēs filius: omnipotens ſpiritus ſanctus.

Et tamen non tres omnipotentes: ſed vnus omnipotens.

Ita Deus pater, Deus filius: Deus ſpiritus ſanctus.

Et tamen non tres dij: ſed vnus eſt Deus.

Ita Dominus pater, Dominus filius: Dominus ſpiritus ſanctus.

Et tamen non tres Domini: ſed vnus eſt Dominus.

Quia ſicut ſigillatim vnamquamq; perſonam Deum ac Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur: ita tres Deos aut dominos dicere Catholica religione prohibemur.

Pater à nullo eſt factus: nec creatus, nec genitus.

Filius à Patre ſolo eſt: non factus, nec creatus, ſed genitus.

Spiritus ſanctus à patre, & filio: nō factus nec creatus, nec genitus, ſed procedens.

Vnus ergo pater, non tres patres: vnus filius, nō tres filij: vnus ſpiritus ſanctus, nō tres ſpiritus ſancti.

Et

Et in hac Trinitate nihil prius, aut poſterius, nihil maius aut minus. ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales.

Ita vt per omnia, ſicut iam ſuprà dictũ eſt: & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda ſit

Qui vult ergo ſaluus eſſe: ita de Trinitate ſentiat.

Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutẽ: vt incarnationem quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat.

Eſt ergo fides recta, vt credamus. & confiteamur: quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Dei filius, Deus & homo eſt.

Deus eſt ex ſubſtantia patris ante ſæcula genitus: & homo eſt ex ſubſtantia matris in ſeculo natus.

Perfectus Deus, perfectus homo: ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens.

AEqualis patri ſecundum diuinitatem: minor patre ſecundum humanitatem.

Qui licet Deus ſit & homo: non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus.

Vnus autem non conuerſione diuinitatis in carnem: ſed aſſumptione humanitatis in Deum.

Vnus omnino non confuſione ſubſtantiæ: ſed vnitate perſonæ.

Nam ſicut anima rationalis, & caro vnus eſt homo: ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus.

Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcendit ad inferos: tertia die reſurrexit à mortuis.

Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis: & reddituri ſunt de factis proprijs rationem.

Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque fideliter, firmiterq; crediderit: ſaluus eſſe non poterit.

SYMBOLVM CONCILII CON-*ſtantinopolitani.*

EDITIO I.

CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium conditorem. Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum, filium Dei vnigenitum, ex patre natum ante omnia ſecula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homouſion patri, hoc eſt, eiuſdem cum patre ſubſtãtiæ, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlo, & quæ in terra, Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria virgine, Homo factus, paſſus eſt ſub Põtio Pilato, ac ſepultus, & tertia die reſurrexit. Aſcendit in cœlos, ſedet ad dexteram patris, Inde venturus eſt cum gloria iudicare viuos, & mortuos, cuius regni non erit finis. Credimus in ſpiritum ſanctum, dominum & viuificatorem, ex patre procedentem, cum patre & filio adorandum & conglorificandum. Qui locutus eſt per prophetas. Et vnam Catholicam & apoſtolicam Eccleſiam. Confitemur vnum baptiſma in remiſsionem peccatorum, expectamus reſurrectionem mortuorum, & vitam futuri ſeculi. Amen.

EXPOSITIO SYMBOLI NIceni Ioanne Theophilo interprete.

Dilectis & amantiſsimis, Anaſtaſio, Alexandro, Martiniano, Ioanni, Paregorio, presbyteris, & Maximino diacono, cæteriſq; orthodoxæ fidei patribus, monachis, vobiſcumq; monaſticam vitam agentibus ac in fide Dei [illegible]alitatis, Cyrillus in Domino ſalutem.

CHARITATEM veſtram, eruditionis ſimul ac virtutis amantem, nunc quoque haud mediocriter commendare poſſum, atque adeò omni encomio dignã eſſe dico. Etenim diuinas doctrinas deſiderare, & vt ſacrorum dogmatum rectitudinem aſſequamini, omnem operam impendere, quo pacto quis non valde admiraretur? Hoc enim opus vitam ſine termino ac beatam conciliat, neque irremuneratum erit tale ſtudium. Dicit enim alicubi ad cœleſtem patrem & Deum dominus noſter Ieſus Chriſtus: Hæc autem eſt æ- Ioan. 17. terna vita, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum. Recta ſanè & irrepræhenſibilis fides, quam fulgor ex bonis operibus comitatur, omni bono vos implet, & decoram nactos gloriam oſtendit. At operum fulgor, ſi expers videatur eſſe rectorum dogmatum, inculpatæque fidei, humanæ animæ nullo modo mea ſententia vtilis fuerit. Comparatio. Nam ſicut fides abſq; operibus mortua eſt, ita ſi vertas & dicas opera abſque fide mortua, verum eſſe fatemur. Iacob. 2. Igitur ſimul fulgeat cum honeſtæ vitæ gloria, etiam immaculatæ fidei candor. Integri enim ita erimus ac perfecti, iuxta ſapientiſſimi Moſis legem: Perfectus enim, inquit, eris coram domino Deo tuo. Deut. 18. At qui cõtempſerunt rectam habere fidem diſcereque noluerunt, quamuis honeſta vita ſeſe ornent, comparantur nimirum viris ingenua quidem faciei forma, oculis verò diſtor-

 tis,

tis & hinc inde errantibus: atque adeo cõ-
petit in eos, quòd à domino per Hieremię
vocem ad Hieruſalem, Iudęorum ma-
Hier. 22. trem, dictum eſt: Ecce non ſunt o-
culi tui, neque cor tuum rectum. Opor-
† inter tet igitur, vt † ante alia ſanam in vobis
mentem poſsideatis, & ſanctæ ſcripturæ
memores ſitis, alloquentis & dicentis:
Eſaiæ. 30. Oculi tui rectè viderunt. Viſus autem
rectus internorum & abſconditorum o-
culorum eſt, poſſe ſermones, qualeſcun-
que de Deo fiant, pro ſuo virili videre lim
1. Cor. 3. pidè & exactè. Videmus enim in ſpeculo
& ęnigmate, & cognoſcimus ex parte: quip
pe reuelans tenebrarum profunda, lu-
men veritatis infundit his qui ipſius cogni
tionem rectam capere volunt. Operæpre-
cium autem, vt coràm Deo procumbentes
Pſalm. 12. dicamus: Illuſtra oculos meos, ne vnquam
obdormiam in morte. Quandoquidem
ſi à ſacrorum dogmatum rectitudine ex-
cidero, nihil aliud fuerit, quàm manife-
ſtè in morte obdormire: à qua rectitudine
excidimus, quando ſcripturas diuinitus
inſpiratas non ſequimur, ſed vel minimè
laudatis opinionibus, vel exhortationi-
bus circa fidem non rectè incedentium ca-
pti, inclinationem mētis eorum tollimus,
& noſtras in primis animas incommoda-
† τοις λογ. mus. Eundum igitur rectam fidem parare
ſibi ſtudentibus, ad id, quod ſacris prędi-
Luc. 1. cationibus videtur, quas & per ſpiritum
ſanctum tradiderunt nobis, qui ab initio
ſpectatores & miniſtri fuere verbi, quorũ
veſtigia ſequi ſtuduere etiam celeberrimi
patres noſtri, qui venerabile & vniuerſa-
le fidei decreuerunt ſymbolum, in Nicea
olim congregati. Quibus ſanè & ipſe Chri-
Matt. 18. ſtus aſſedit, qui dixit: Vbi fuerint duo
vel tres in nomine meo congregati, illic
ſum in medio eorum. Nam quod præſe-
derit inuiſibiliter ſanctæ & magnæ illi ſy-
nodo, quomodo ambigeretur? Baſis ete-
nim quædam & fundamentum immotum
& inconcuſſum per vniuerſum orbem ia-
ctum eſt, ſynceræ irreprænhenſibiliſque fi-
dei confeſsio. Adhæc quo pacto abfuiſſet
Chriſtus, quandoquidem ipſe eſt iuxta ſa-
1. Cor. 3. pientiſsimi Pauli vocẽ fundamentũ. Fun-
damentum enim aliud nemo ponere pote-
rit, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ie-
ſus Chriſtus. Eapropter expoſitam ab illis
& determinatam fidem ſeruárunt inculpa-
ti etiam hi, qui ſecuti ſunt eos, ſancti patres
populorumque paſtores, & eccleſiarum lu
minaria, ac opportuni ſacrorum doctores.
Nihil autem omninò prætermiſſum vel
contemptum ex his, quæ vtilia & neceſſa-
ria viderit quis in Patrum confeſsionibus,
hoc eſt, expoſitionibus, quas de recta & in-
adulterata fide fecerunt ad deprænenden-
dum & ſubuertẽdum vniuerſas hæreſes ac
impias blaſphemias, & ad ſolidandum ac
confirmandum eos, qui in fide rectè ince-
dunt, & quibus ſulgidus illuxit lucifer, di- 2. Pet. 1.
eſque (vt ſcripturæ dicunt) inſulſit, ſancti-
que ſpiritus gratia veritatis lumẽ immiſit.

Quoniam autem veſtra pietas ſcripſit,
quod nonnulli pro ſua libidine torqueãt
verborum ſymboli virtutem, vel non in-
telligentes rectè, vel etiam quorundam
ſcriptis deditì, in ſenſum reprobum ela-
ti, & quod etiam ego debeam ſuper illis
ſermonem vobis parare, manifeſteque ex-
poſitionis virtutem interpretari cenſui ea
quæ nunc animo occurrunt, curſim dicen-
da. Sequentes autem modis omnibus ſan-
ctorum patrum confeſsionem & opinio-
nẽ rectè & citra vllã deflectionem, quæ ab
illis dicta ſunt, examinabimus.

Porrò nunc & ſancta ſynodus Ephe
ſina iſta, quæ iuxta voluntatem Dei con-
gregata, aduerſus Neſtorij peruerſam o-
pinionem, ſententiam tulit & ſanctã & di-
ligentem, ſimulque pari ſententia con-
demnauit aliorum vaniloquentiam, quot-
quot vel poſt illum, vel ante illum fue-
re, qui eadem cum illo ſaperent, dicere-
que vel componere auderent. Etenim cõ
ſentaneum erat, cõdemnato ſemel ob tam
prophanam vaniloquentiam viro, vt non
vnus duntaxat feriretur, ſed (vt ſic dicam)
vniuerſa illorum hæreſis atque calumnia,
quam contra ſua pia Eccleſiæ dogmata fin
gentes, duos introducunt filios, & imparti-
bilem diuidunt, cœlumque ac terram an-
thropolatriæ, hoc eſt, hominis cultus ſugil-
lant. Vnicum enim dominum noſtrum
Ieſum Chriſtum, & ſuperiorum ſpirituũ
ſancta multitudo † vobiſcum adorat. † nobiſcũ.

Vltra, ne ignoretur à quibuſdam
vis ſymboli, quod in omnibus Eccleſijs
Dei authoritatem obtinet, & prædicatum
eſt, ſanctorum patrum ſententias, hoc eſt,
expoſitiones, in commentarios illic ſactos
referri iuſsit: vt ſcirent hi qui eos le-
gunt, quomodo ſanctorum patrum ex-
poſitionem, hoc eſt, ſyncerum rectæ fidei
ſymbolum, intelligi conueniat. Opinor
autem & veſtræ charitati eum libellum ob
ueniſſe, quem de hiſce rebus conſcripſi-
mus: illum & nunc tractabo, & vbi iuxta
verba ſua ſymbolum propoſuero, ſingula
quæ in eo traduntur, manifeſtè, vti decet,
interpretabor. Scio enim Petrum maximè
venerabilem ſcripſiſſe; Parati ſemper ſitis 1. Pet. 3.
omnibus qui petunt, ad reddendam eius,
quæ in vobis eſt, fidei rationem.

Credimus, in vnum Deum pa-
trem omnipotentem, omnium viſibilium
& inuiſibilum factorem: Et in vnum do-
minum Ieſum Chriſtum filium Dei, geni-
tũ ex Deo patre vnigenitum, hoc eſt, ex ſub
ſtan-

ſtãtia eius, Deum de Deo, lumen de lumi-
Deũ verũ de Deo vero, genitũ, nõ factum,
conſubſtantialẽ patri: per quẽ omnia facta
ſunt, tam ea quę in cœlo, quã quæ in terra.
Qui propter nos homines & propter noſtrã
ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, ho-
moq; factus eſt. Paſſus eſt, & reſurrexit ter-
tia die, aſcendit in cœlos, & venturus eſt ad
indicandum viuos & mortuos. Et in vnũ
ſpiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt;
Erat aliquando, quando non erat, & ante-
quam naſceretur, non erat, & quod ex ni-
hilo factus ſit, vel ex alia ſubſiſtentia vel eſ
ſentia dicunt eſſe, vel conuertibilem vel
commutabilem filium Dei, hos anathe-
matizat catholica & apoſtolica Eccleſia.

CREDENDVM dicentes in v-
num DEVM, funditus quodam modo
gentilium opiniones amouent: qui cùm
Rom. 1. ſe crederent eſſe ſapientes, infatuati ſunt,
& mutauerunt gloriam incorruptibilis
DEI, in ſimilitudinem imaginis cor-
ruptibilis hominis & volatilium, qua-
drupedumque ac reptilium: coluerunt
autem & creaturam ſuper creatorem, e-
lementisq; huius mundi ſeruierunt, mul-
tos & innumerabiles eſſe deos ſuſpicantes.
Igitur ad ſubuertendum errorẽ qui multos
deos tradit, vnum Deum nominantes, ſa-
cras ſcripturas omnibus modis imitãtur, &
veritatis honeſtatẽ vniuerſis, q in toto mũ
Deut. 6. do ſunt indicant. Hæc & ſapiẽtiſſimus Mo-
ſes ſtatuẽs, manifeſtè dicit: Audi Iſrael, Do
† γενεσιουργός. minus Deus tuus, dominus vnus eſt. Et idẽ
qui omniũ natiuitatis author ac dominus,
alio loco inquit: Nõ ſint tibi dij alij præter
Exod. 20. me. Præterea & per vocẽ ſanctorũ Propheta
Eſa. 42. rum; Ego Deus primus, & Deus poſt hac, &
non eſt extra me. Inſuper celeberrimi pa-
tres, optimæ fidei fundamentum iacien-
tes ſentiendum & aſſerendum, quod v-
nus & ſolus ſit & natura vereque DEVS,
dixerunt credendum in vnum Deum.

PATREM OMNIPOTENTEM.

Eundẽ & agnominauerũt patrẽ omnipo
tentẽ, vt cũ patre ſimul & filij manifeſtare-
tur illatio, per quẽ eſt pater, qui ſimul ſubſi
ſtit, ſemperq; coexiſtit. Neq; enim per tem
pus factus eſt pater, ſed erat, quod eſt, ſemper
pater exiſtens ſuper omne quod factum, &
in ſummis dignitatibus. Nam imperare &
dominari omnibus, ſplendidam adeoque
incorruptibilem ei dat gloriam.

AB ipſo autem condita eſſe dicunt om-
nia, quæ in cœlis & quæ in terris, vt & hinc,
nullã ei cũ vlla creatura cognationẽ eſſe, co
gnoſcatur: incomparabile enim diſcrimen
eſt factoris & facturæ, ingeniti & geniti, na-
turæque ſubditæ ac ſeruilis, & dominij di-
gnitatibus ſublimatæ, quæ DEO dignam
& ornatiſſimam gloriam ſortita eſt.

PORRÒ meminerunt & filij, ne videan
tur nomen commune ipſi attribuere, id
quod fortè & nobis quoque accommoda-
retur. Vocati enim ſumus & nos filij Dei,
& ſic ſolertiſſimè adijciunt ea, per quæ vi-
dere licet dignitatem naturalis gloriæ, quę
in ipſo eſt ſupra omnem creaturam. Geni-
tum enim, & non factum, eſſe dicunt. Sanè
per hoc quod nõ eſt factus, intelligunt eum
creaturis non eſſe * coordinatum ſubſtan- † coadunatum.
tiabiliter: affirmantes autẽ ipſum eſſe geni
tum ex ſubſtantia Dei & patris, ſine tempo
re & incomprehenſibiliter. Erat enim ver-
bum in principio, poſthac & partus veri-
tas. Humano autem more & hoc dictum
* ſit, deſignantes admodùm conuenienti † for. eſſe deſignãtes.
ſermone, Deum dixerunt Deo natum fili-
um. Hic enim omninò vera natiuitas, il-
lic autem omninò intelligendum & dicen
dum genitum ab eius, qui genuit, ſubſtan-
tia non eſſe alienum, ſed eius propriam,
quia & ex ipſa, iuxta rationem illa dignã &
aſſimilẽ. Incorporeum enim, nõ vt corpus
naſcetur, ſed magis ſicut lumen ex lumine,
ſicut in fulgurante lumine, quod ex radijs
fit, lumen intelligitur, & ex illo ſecundum
ineffabilem & indicibilem proceſſionem,
& in ipſo ſecundum vnionem & identita-
tem naturalem. Sic enim eſſe dicimus in
patre quidem filium, in filio autẽ patrem:
Nam filius in propria natura & gloria pa-
trem ſuum deſcribit. Proinde apertè dicit
ad vnum ſanctorum diſcipulorum, Phi-
lippus is erat: Non credis quod ego in pa- Ioan. 14.
tre, & pater in me eſt? Qui videt me, vi-
det & patrem: Ego & pater vnum ſumus. Ioan. 10.
Igitur conſubſtantialis eſt filius patri. Pro-
inde hac ratione DEVS verus ex DEO ve-
ro natus eſſe creditur. Et natiuitatis qui-
dem nomen, etiam in creaturis poſitũ in-
ueniemus, iuxta id quod de natis ex ſan- Iſaiæ 1.
guine Iſrael, à DEO dictum eſt: Filios ge-
nui & exaltaui. Porrò appellationẽ hãc per
gratiam illis factam eſſe, lucrum erat: at de
naturali filio nihil tale pabuſum verbi di-
ctum eſt, ſed omnia verè. Et propter hoc ſo Ioan. 14.
lus ex omnibus dicit: Ego ſum veritas. Ita-
que certas ac ſecuras reddunt animas no-
ſtras, patrem & filium vbique ac natiuita-
tem nominantes, & Deum verum ex Deo
vero, lumenque ex lumine effulſiſſe dicen-
tes, vt natiuitas ſimplex quiddam ac in-
corporeum ſonet, & exiſtens ex illo & in
illo, & alius in propria perſona intelligatur,
(Pater. n. eſt pater, & non filius: & filius na-
tus, & nõ pater) & in identitate naturæ pro-
prium vtrumque eſſe quod eſt. Cæterùm
omnium factorem, tàm viſibilium quàm
inuiſibiliũ, affirmãtes patrem, per filiũ om
nia facta eſſe dicunt. Nõ minorẽ gloriã, qua
ſi forte quadã illo digna, ei tribuerunt? Mi-
nimè. Vbi. n. omnino minus vel etiã maius

in i-

in identitate ſubſtantiæ videri poteſt? ſed
quod Deus & pater non ſoleat alio modo
operari, quod & creare, quàm per filium in
ſpiritu, ſicut per virtutem ac ſapien-
Pſalm. 32. tiam ſuam. Scriptum eſt enim: Verbo do-
mini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius
omnis virtus eorum. Adhæc & ſapientiſſi-
Ioan. 1. mus Ioannes inquit: In principio erat ver-
bum, & verbum erat apud Deum, &
Deus erat verbum. Adiecit neceſſariò,
quòd omnia per ipſum facta ſunt, & ſine
ipſo factum eſt nihil.

ἰσοκλεᾶ καὶ ἰσοεργόν. IGITVR quia demonſtrârunt con-
ſubſtantialem, eiusdemq; gloriæ & opera-
tionis cum patre filium, opportunè com-
memorant ipſum hominem factum, diſpẽ
ſationisq; cũ carne ſacramentum declarât.
bene nimirum ſcientes hanc eſſe abſolutiſ
ſimam, & in nullo deficientem fidei tradi-
tionem. Non enim ſufficit ita credere in ip
ſum, vt ſentias ſolùm, quòd Deus de Deo
patre natus ſit, conſubſtantialiſque illi cha
racter ſubſtantiæ eius ſit, ſed etiam neceſ-
ſarium, vt ad hęc ſcias, quod proptèr ſalutẽ
ac vitã omnium, demiſerit ſe in euacuatio-
nem, aſſumpta ſerui forma, & proceſsit ho-
mo natus ſecundũ carnem ex muliere, pro
pter hoc ꝙ dicunt; Qui propter nos homi-
nes, & propter noſtram ſalutem deſcendit,
incarnatus eſt, homo factus eſt. Vide quàm
appoſitè, & quàm decorè ſermo illorum
progreditur? Deſcendere enim dixerunt,
vt per hoc ſuper omnia intelligamus eſſe et
natura & gloria, qui ꝓpter nos humiles, vi-
ſitando voluit noſtrã ſimilitudinẽ aſſume
re, & cum carne apparere mundo. Scriptũ
Pſal. 49. eſt enim in libro pſalmorũ; Deus maniſe-
ſtè veniet. Deus noſter, & non ſilebit. Intel-
ligi autem poterit deſcenſus, ſi quis volue-
rit, etiã alio modo, nẽpè ex cęlo & supernè.
Scripturæ mos. Solet enim ſancta ſcriptura, ea q̃ mentẽ ex-
cedunt, verbis nobis familiarib⁹ ſignificare.
Vnde cũ ſanctis diſcipulis ſuis loqueretur.
Ioan. 16. dicit: Exiui à patre, & veni in mundum: ite
rum relinquo mundum, & vado ad patrẽ.
Et iterũ: Vos de infernis eſtis, ego de ſuper-
Ioan. 8. nis ſum. Inſuper & hoc dicit; Ego à Patre
exiui, & venio. Scribit autẽ ſanctus etiã Io-
Ioan. 16. Ioan. 3. annes: Qui de ſurſum venit, ſupra omnes
eſt. Nam quamuis in ſumma celſitudine eſ
ſet, & cum patre ſuo ſecundũ ſubſtantiam
ſuper omnia, vt potè identitatis naturæ cũ
ipſo coronã ferens, non eſt tamen arbitra-
Phil. 2. tus rapinam, ſe eſſe æqualem Deo, ſed ſeip-
ſum exinaniuit accepta forma ſerui, in ſi-
militudinẽ hominũ factus: & habitu inuen-
tus vt homo, humiliauit ſeipſum. Enimue
ro quoniam Deus verbũ erat, noſtram qui-
dẽ carnem indutus eſt, manſit autem & ſic
Deus. Et propterea ſacratiſſimus Paulus
Deum in ſimilitudinẽ hominis factũ eſſe
dicit, inuentumque eſſe vt hominẽ figura.
Erat anim Deus in ſpecie humana. Nec aſ-
ſumpſit carnem inanimatam, ſicut hære-
ticis quibusdam ſentiendum videtur, ſed
animatam anima mentali. Ipſum igitur
verbum, quod ex ſubſtantia patris progreſ
ſum, & filiũ vnigenitũ, Deũ verum de Deo
vero, lumẽ Deũ de lumine, ipſum per quẽ
omnia facta ſunt, deſcendiſſe dixerunt pa-
tres: incarnatumq; eſſe & hominem factũ,
hoc eſt, habuiſſe natiuitatẽ ſecundum car-
nem ex muliere, & proceſsiſſe in ſpecie ſi-
mili nobis. Hoc enim eſt, hominem eſſe fa
ctum. Igitur vnus dominus Ieſus Chriſtus,
idem vnigenitus, Dei patris verbũ, factus
eſt homo, non relinquens autem eſſe quod
erat. Manſit enim in humanitate Deus, &
in ſerui forma dominus, & in exinanitio-
ne ſimili nobis plenitudinẽ habens diuini
tatis, & in infirmitate carnis virtutum do-
minus, & in menſuris humanitatis propri
um habens, quod ſuper omnem creaturã.
Etenim quæ erat ante carnem, irrepudiabi
liter habet, vt quod Deus erat, & filius ve-
rus, & vnigenitus, & lux, vita & virtus. Quę
verò non erat, ea adſumpſit: vnde propter
diſpenſationẽ videtur. Nam quæ carnis e-
rant, propria fecit, non enim erant alterius
cuiuſdã ſed magis eius, quę inenarrabiliter
ei erat vnita, carnis. Ita & ſapiens Ioan- Ioan. 1.
nes: Verbum, inquit, caro factum. Fa-
ctum autem eſt caro, non ſecundum tranſ-
lationem vel conuerſionem vel commuta
tionẽ, transformatione facta in carnis na-
turam, neq; habens temperationem, vel cõ
mixtionem, vel (vt à quibusdam prædica-
tur) conſubſtantiationẽ. Impoſsibile enim
eſſet, quoniam ſecundum naturam, incom
mutabiliter & inconuertibiliter ſe habet.
Carnem autem ex virgineo & illibato cor
pore, vt dixi, anima mentali animatam aſ
ſumpſit, & ſuã propriam fecit. Cęterũ mos
eſt ſcripturæ diuinitus inſpiratæ, ab ſola
aliquando carne totum hominem ſignifi- Caro quid
care. Effundã enim, inquit, de ſpiritu meo Iohel. 2.
ſuper omnem carnẽ. Neque tunc promiſit
Deus gratiam ſpiritus carnibus, anima mẽ
tali non animatis, ſed magis hominibus,
ex corpore & anima conſtitutis. Itaq; ver
bum non reliquit eſſe, quod erat: factum
eſt homo, ſed in ſpecie ſimili nobis appa-
rẽs, manſit verbũ. Et non prius homo intel
ligitur Chriſtus, deinde ſic progrediens, ita
vt eſſet Deus: ſed Deus exiſtens verbum,
factum eſt homo, vt in eodem DEVS ſi-
mul & homo intelligatur idem. Qui au-
tem ipſum in duos diuidunt filios, & au-
dent dicere, quod ex ſemine Abrahæ ho-
minem ſibi ipſi adaptarit DEVS, & com-
municârit illi dignitatem gloriæ & ho-
noris ac filiationis, & præpararit illum
vt

vt ferret crucem, moreretur, & reuiuiſceret, inque cœlum aſcenderet, & ad dextram ſederet patris, vt ab omni creatura honoretur, & honorem propter Deű, in quem reſpicitur, ſortiatur: primùm quidem duos filios introducunt, deinde Sacramenti virtutem imperitè ſubuertunt. Non enim ex homine DEVS factus eſt Chriſtus, vt dixi: ſed DEVS exiſtens verbum, factum eſt caro, hoc eſt, homo. Exinanitus verò eſſe dicitur, eo quod ante exinanitionem plenitudinem habuit in propria natura, ſecundum quam intelligitur Deus. Non enim ex eo quod inanis quiſpiam ſit, ad plenitudiné peruenit: ſed magis ex diuinis dignitatibus & ineffabili gloria humiliauit ſemetipſum, non humilis exiſtens homo exaltatus & glorificatus. Accepit autem formam ſerui, * vt liber, non ſeruus
for. † & liber. exiſtens, ad libertatis redijt gloriam. In ſimilitudine hominum factus eſt, qui in forma & in patris æqualitate, non homo exiſtens, vt fieret in ſimilitudine Dei, ſecundum participium locupletatus eſt. Quid igitur ſubuertunt diſpenſationis ſermones, & veritatem circumſcribunt? contra omnes diuinit' inſpiratas ſcripturas inſurgétes, quę Deű eſſe ſciűt, & hominem factum filium, vnumque ipſum vbique nominant, vnde & in libro Creationis mundi
Geneſ.32. ſcripſit Moſes, quod tranſmiſit quidem diuinus Iacob flumen Iabec pueros ſuos, & manſit ſolus, luctatusque eſt homo cum eo vſque ad manè, & vocauit Iacob nomen loci eius, Species DEI: Vidi enim, inquit, Deum facie ad faciem, & ſaluata eſt anima mea. Ortus eſt autem ei ſol, quando tráſijt ſpecies DEI, Iacob verò claudicauit coxa altera Nam patriarchæ DEVS anteà oſtenſus eſt, quod & homo futurus eſſet olim vnigenitus eius verbum, & quod obluctantem habiturus eſſet Iſraelem, & quod coràm eo non eſſent rectè inceſſuri. Claudi-
Pſal.17. cant autem quodammodo, ſicut ipſe inquit per pſallentem lyra: Filij alieni mentiti ſunt mihi, filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Hoc enim opinor ſignificare, quòd Iacob altera coxa claudicârit. Veruntamen illud conſidera, quod cùm homo luctatus ſit cum eo, vidiſſe ſe dicit Deum facie ad faciem, & ſpeciem ipſam nominat DEI. Manſit enim verbum Dei & homo factus, in forma patris: ſecundum ſpiritualem, inquam, imaginem, & ſecundum omne quod incommutabiliter habet. Proinde dicebat ad Philippum, characterem ſubſtantiæ patris ſeipſum oſtendens etiam cum carne: Qui videt
Ioan.14. me, videt & patrem. Et cùm quendam cæcum à natiuitate, quem curauerat, offendiſſet in templo, Tu credis, inquit, in filium Dei? Illo autem ad hoc dicente: Quis eſt domine, vt credam in eum? Reſpondit, dicens: Et vidiſti Ioan.9.
eum, & qui loquitur tecum, ille eſt. Vidit autem ipſum cæcus non nudum, vel ſine carne, ſed in ſpecie ſimili nobis: & credidit in eum quem vidit, non tanquam in filium alteri filio vnitum, ſed tanquam in vnum natura & verè, qui non abſq; carne hominibus apparuiſſet. Porro Moſes in benedictionibus inquit: Date Leui Deut.33.
manifeſtationem eius, & veritatem eius viro ſancto, quem tentauerunt tentatione, & obiurgati ſunt apud aquam contradictionis. Qui dicit patri & matri, Non Exo.18
vidi te, & fratres ſuos non agnouit. Ordinauerat quidem vniuerſorum Deus, poderem fieri Aaron varijs modis contextam, quam ſoli ſummo ſacerdoti geſtare licebat, & concedebatur. In pectore autem ſummi ſacerdotis fuère lapides quidam elaborati numero duodecim, in quorum medio figuratum erat, Manifeſtatio & Veritas, duo iterum alij lapides. Cæterum per hos, duodecim Apoſtolorum chorus ænigmaticè demonſtrabatur, quaſi in circulo Emmanuelem cingés, qui eſt Manifeſtatio & Veritas: Manifeſtauit e- Ioan.14.
nim nobis veritatem cultus eius qui in vmbris & figuris, finem imponens. Quoniam autem pontifex factus ſit nobis vnigenitus Dei verbum, quando & homo factus eſt, quomodo dubitari poteſt, cùm diuinus Paulus ſcribat; Conſiderate A- Heb.3.
poſtolum & pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, qui fidelis eſt ei qui fecit ipſum. Enimuero ſacerdotij dignitas, humanitatis menſuris (vt non abſimilis) rectè intelligitur: & minor quidem, vt Dei verbi naturæ ac gloriæ competat, non dedecet autem diſpenſationem cum carne: facta enim eius, ſunt humana. Igitur da- Deut.33.
te, inquit, Leui (hoc eſt, ſacerdoti) manifeſtationem & veritatem. Quali autem dicit Leüi, hoc eſt ſacerdoti, declarauit, dicens: Viro ſancto. Non enim fecit peccatum dominus noſter IESVS CHRISTVS. Vndè Paulus de eo ſcri- Heb.7.
bit: Talis decebat vt eſſet nobis pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſeparatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis factus: Il- Num.20.
lum tentauerunt in tentatione, obiurgati ſunt eum apud aquas contradictionis. O rem admirabilem. Virum dicens eum, Deű ſtatim declarauit. Quem enim exacerbauit & tentauit Iſrael & in eremo, & ad aquam contradictionis, fideliter indicauit pſaltes, dicens: Dirupit petrá in eremo, Pſal.103.
& potauit eos in abyſſo magna, & eduxit a-
quam

quam de petra, & deduxit quaſi flumina
aquas. Et quid poſthoc? Et tentauerunt, in-
quit, eum in corde ſuo, & locuti ſunt con-
tra Deum, & dixerunt: Num poterit Deus
præparare menſam in eremo, qui percuſ-
ſit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes
inundauerunt? num & panem poterit da-
re, vel parare menſam populo ſuo? Intel-
ligis igitur quomodo obiurgati fuerint
mirificum Deum, quem certè & virum
dicit Moſes. Nam & diuinus Paulus ſic
1. Cor. 10. intelligens, ſcribit: Biberunt enim ex ſpi-
rituali ſequente petra. Petra autem erat
Chriſtus. Vir igitur cui obiurgabantur, ip-
ſe erat ille, qui nondum incarnatus, tenta-
batur ab Iſraelitis. Neque enim alius erat
filius, qui ante carnem: alius autem ab ipſo,
qui ex ſemine Dauid, ſicut audet quidam
Ioan. 1. dicere, ſed vnus & idem. Ante incarnatio-
nem quidem erat verbum: poſt partum
autem, qui ex ſancta Virgine, incarnatum
& homo factum, ſicut ſcripſerunt diuini
patres. Alio quoque ſigno comprobauit
Moſes. Nam cùm interrogaret quiſpiã, &
diſcere cuperet, de quoniã viro mentionẽ
feciſſet, quẽ & tentaſſe & obiurgaſſe Iſraeli
tas diceret, tantũ nõ protenſa manu Ieſum
Deut. 32. monſtrat, & inquit: Qui dicit patri & ma-
tri, Non vidi te, & fratres ſuos non agno-
uit. Meminimus autem vnum ſanctorum
Euangeliſtarum ſcripſiſſe, quòd docente
aliquando & quoſdam erudiente Chriſto,
aſtiterunt mater eius & fratres: deinde ac-
currente quodam ex diſcipulis, & dicen-
Marc. 3. te; Ecce mater tua & fratres tui ſtant foris,
volentes te videre, extenſa manu ſua in di-
ſcipulos ſuos, dixit: Mater mea & fratres
mei hi ſunt, qui audiunt verbum Dei, &
faciunt. Qui enim fecerit voluntatem
patris mei in cœlis, hic frater meus, & ſo-
ror, & mater eſt. Hoc (opinor) eſt id, quod
Deut. 32. Moſes dixit, inquiens: Qui dicit patri &
matri, Non vidi te, & fratres ſuos non ag-
nouit. Vltrà & ſapientiſsimus Daniel in
ſpecie ſimili nobis, Viſum eſt, inquit, vni-
Dan. 7. genitum DEI verbum. Vidiſſe enim ſe
dicebat antiquum dierum ſedentem ſuper
thronum, & mille millia millium aſsiſten
tium, & millia millium miniſtrantium, &
interſerit inter hæc, quæ addit: Videbam
ego in viſione noctis, & ecce cum nubibus
cœli, quaſi filius hominis veniens, & vſque
ad antiquum dierum peruenit, & coràm
ipſo adducta ſunt, & ei data honor & re-
gnum, & omnis tribus & linguæ ſeruient
ei. Ecce enim iterum manifeſtè & euiden-
ter vidit Emmanuelem, aſcendentem ad
eum qui in cœlis eſt, patrem & DEVM.
Act. 1. Nubes enim ſuſcepit eum, quem & non
hominem ſimpliciter, ſed tanquam filium
hominis, dicit. DEVS enim erat verbum
factum in ſimilitudine humana, quomo-
do & ſapientiſsimus Paulus intelligens, in Phil. 2.
ſimilitudine hominum eum factum eſſe
dicit: inuentum autem vt hominem habi-
tu, & in ſimilitudinem carnis peccati vi-
ſum eſſe his, qui ſuper terram. Si autem
homo fuiſſet, & ob copulationem cum
DEO, tanquam DEVS honoratus, dixiſ-
ſet propheta quaſi DEVM, vel quaſi fili-
um DEI, eum qui cum nubibus venit, vi- Dan. 7.
ſum eſſe: ſed hoc non dicit, ſed illud dicit,
Sicut filium hominis. Vidit vtique Deum
existentem [illegible] hominem factum filium,
hoc eſt, in ſimilitudine hominum factum,
iuxta Pauli vocem. Veruntamen, quam-
uis in carne apparuerit, vſque ad anti-
quum dierum peruenit, hoc eſt, ad ſempi-
terni patris rediit thronum. Et ipſi data
ſunt honor & regnum, & omnis tribus &
linguæ ſeruient ei. Id nimirum eſt, quod
ab ipſo dictum eſt: Pater, glorifica me Ioan. 17.
gloria quam habui, antequàm mundus
eſſet, apud te. Quòd autem Incarnatum
verbum Dei conſideat, & æqualis gloriæ
ſit cum DEO & patre, etiam in carne, tan-
quam vnus exiſtens filius, etiam quando
factus eſt homo, manifeſtat ſapientiſsimus
Paulus, ſcribens: Talem habemus ponti-
ficem, qui ſedet in dextera throni magnitu- Heb. 8.
dinis in ſublimibus. Præterea & ipſe Do-
minus noſter Ieſus Chriſtus, interrogan-
tibus ipſum Iudæis, nunquid ipſe eſſet ve-
rè Chriſtus? Si dixero vobis, inquit, non Luc. 22.
credítis: & ſi interrogauero, non reſpon-
debitis. Amodò erit filius hominis ſedens
à dextris virtutis Dei. Igitur etiam incar-
natum filium in diuinitatis ſolio ſancto-
rum prophetarum chorus contemplatus
eſt. Videamus autem & noui teſtamenti
præcones, totius orbis doctores, quibus
ipſe Chriſtus dicebat: Non vos eſtis qui Matt. 10.
loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui
loquitur in vobis. Inuenimus igitur di-
centem diuinum Baptiſtam: Poſt me ve-
nit vir, qui ante me factus eſt, quia prior Matt. 3.
me erat. Deinde quomodo qui poſt ipſum
erat, prior ipſo fuit? Quia enim Chriſtus
ſecundum tempus carnis, tardiùs venit
quàm Ioannes, quomodo non omnibus
manifeſtum? Quid igitur ad hæc dixerit
quis? Soluit nobis ipſe ſaluator, quod quæ-
ritur; dicebat enim Iudæos alloquens: Pri- Ioan. 8.
uſquàm Abraham fieret, ego ſum. Nam
erat quidem & ante Abraham diuino mo-
re. Intelligitur autem poſt ipſum, ſecun-
dum quod homo apparuit. Deinde & Pa-
tre clamante manifeſtè, Gloriam meam Eſa. 42.
alteri non dabo, (Deus enim alius præter
ipſum nullus eſt) dixit nobis Chriſtus:
Quando venerit filius hominis in gloria
patris ſui cum ſanctis angelis. Quòd autem Marc. 8.
expe-

expectamus filium hominis de cœlis de-
ſcenſurum, iterum ſcribit ſapientiſsimus
Tit. 2. Paul⁹: Apparuit enim gratia Dei ſaluatoris
omnibus hominibus, vt abnegantes impie-
tatem & mundanas cupiditates, ſobriè &
iuſtè & piè & placidè viuamus in hoc ſecu-
ἐπιφανεῖας. lo, expectantes beatam ſpem & illuſtratio
nem gloriæ magni Dea & ſaluatoris no-
ſtri Ieſu Chriſti. Dicebat autem & in alio
loco, mentionem faciens de carnalibus Iſ-
Rom. 9. raelitis, quòd ipſorum ſint promiſsiones,
& legislatio, & teſtamentum, & ex ipſis
ſecundum carnem Chriſtus, qui eſt ſuper
omnia Deus benedictus in ſecula, amen.
Igitur veſtigia patrum ſequentes, & non
deflectentes, ipſum diximus ex Deo patre
natum vnigenitum filium, incarnatum
eſſe & hominem factum, paſſum, mortu-
um, tertia die reſurrexiſſe ex mortuis.
Nam * impaſsibilis, citra controuerſiam,
quantum ad ſuam naturam attinet, eſt ver
bum Dei, & nullus tam attonitus eſt, qui
putare poſsit naturam quæ ſuper omnia,
paſsionum capacem. Quia autem factus
eſt homo, propriam fecit carnem quæ ex
ſancta virgine. Hoc igitur modo, diſpen-
ſationis verba ſequentes, in carne propria
paſſum eſſe humano more eum, qui extra
omnem paſsionem eſt, vtpote Deum, aſ-
firmamus. Nam ſi Deus exiſtens, factus
eſt homo, minimè autem ceſſauit eſſe De-
us, ſi factus eſt creaturæ portio, & manſit
ſuper creaturam: ſi legislator exiſtens, fa-
ctus eſt ſub lege, & legislator erat adhuc:
& dominus exiſtens, diuino modo ſerui
formam induit, & minimè abijciendam ob
tinet dominij dignitatem: ſi vnigenitus
exiſtens, factus eſt primogenitus in multis
fratribus, & eſt vnigenitus: quid eſt mira-
ἀνθρωπίνως οὐσιῶς. bile, ſi carne paſs⁹ humano modo, impaſsi-
bilis & ſic intelligitur diuino modo? Hinc
eſt quòd & ſapientiſsimus Paulus eum, qui
Verbum, quod in forma & æqualitate Dei
& patris erat, eundem ſubditum eſſe fa-
ctum dicit, & vſque ad mortem, mortem
autem crucis. In alia autem epiſtola ſua de
Col. 1. eodem dicit: Qui eſt imago Dei inuiſibi-
lis, primogenitus omnis creaturæ, quia in
ipſo condita ſunt omnia, tàm quæ in cœlo,
quàm quæ in terra: & ipſe eſt ante omnia,
& omnia in ipſo condita ſunt: & datū eſt,
1. Cor. 15. Coloſſ. 1. inquit, caput Eccleſiæ, factum autem &
primitias dormientium, & primogenitum
ex mortuis, quamuis vita & viuificans ſit
verbum ex Deo & patre, vtpotè & ex vita
natus eius qui genuit eum. Deinde quomo
do factus eſt primogenitus ex mortuis &
primitiæ dormientium? Nam quia mor-
tis ſuſceptiuam carnem propriam fecerat
gratia Dei, ſicut dicit ſapientiſsimus Pau-
lus, pro omnibus guſtauit mortem carne,
qua ipſe pati potuit, non abiecto autem
eo, quod ipſe erat vita. Itaque etiam ſi di-
ceretur carne paſſus eſſe, non natura deita-
tis ſuſcipiet paſsionem, ſed (vt iam dixi)
propria caro, quæ paſsiones capit. Vnde
& B. propheta Eſaias, hominem factum Eſa. 53.
Deum carne cognoſcens, dicebat de illo:
Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſi-
cut agnus coràm tondente, ſine voce fuit,
ſic non aperuit os ſuum. In humilitate ip-
ſius iudicium eius ſublatum eſt, & genera-
tionem eius quis enarrabit? quia aufertur
de terra vita eius. Quamuis autem ſi qui-
dem aliquis fuiſſet homo, & ſpecialiter
intelligeretur filius coniunctus Deo, ſicut
dicunt impiorum dogmatum introdu-
ctores: quomodo adhuc difficile inuenie-
tur, qui generationem eius enarrabit? Fa-
ctus igitur eſt ex ſemine Dauid & Ieſſe.
Dei autem verbi natiuitatem, hoc eſt, nati-
uitatis modum, quis dicere poterit? Aufer- Eſa. 53.
tur enim à terra vita eius, hoc eſt, exiſten-
tia, poſuit enim, proexiſtentia, vitam. Su-
blimè autem fertur, natatque ſuper omnes
qui in terra, Dei ineffabili natura ſermo,
excellit enim omnem cogitationem, hu-
manęque menti acceſſum non concedit.
Adiungam autem & hoc dictum ſuperio-
ribus: Vnus dominus, vna fides, vnus ba-
ptiſmus, ſicut dicit ſacratiſſimus Paulus. I- Ephe. 4.
taque cùm vnus ſit dominus, & vna fides,
& vnus baptiſmus: quis Dominus, & in
quem credimus, & baptizati ſumus? Atta-
men decere dixerit quis, verbum quod ex
Deo patre eſt, vt dominetur nobis, &
credamus in eum, in ipſo autem conſum-
matum eſſe & ſalutare baptiſma, ſic enim
ſanctis Apoſtolis præcepit, dicens: Euntes,
docete omnes gentes baptizãtes eos in no- Mat. 28.
mine Patris & Filij & ſpiritus ſancti. Cæte-
rùm diuinns Paulus dominationis glori-
am, & fidei confeſsionem, & ſancti ba-
ptiſmi virtutem manifeſtè tradit, dicens:
Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in
cœlum? hoc eſt, Chriſtum deducere, vel Rom. 10.
quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chri-
ſtum ex mortuis reducere. Sed quid dicit
ſcriptura? Prope te verbum eſt in ore tuo
& in corde tuo, quod ſi dixeris, Dominus
Ieſus, & credideris in corde tuo, quòd De-
us ipſum excitauit ex mortuis, ſaluaberis.
Scribit autē iterum: Neſcitis quòd quicūq;
baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in Rom. 6.
mortem eius baptizati ſumus? Ecce, oro,
quàm ſolerter & manifeſtè vrget domina-
tionis & fidei confeſsionē, ipſamque ſancti
baptiſmatis gratiam, in eum qui paſſus eſt
mortem, & reſurrexit à mortuis. Credimus
igitur in duos filios? Igitur prætercurre-
mus verbum quod ex Deo patre effulſit,
alterique ab illo qui paſſus eſt filio, domi-
natio-

pationis gloriam attribuemus? ipſam quo
que fidei confeſsionem, & cœleſtem glo-
riam? Adhæc, quomodo non ſtolidum eſt,
& indubitanter impium, ſic ſapere vel di-
cere? Quid igitur dicemus? Vnus dominus
verè, vnaque fides, & vnum baptiſma. E-
tenim eſt vnus filius & dominus, verbum:
quod non hominem ſecundum connexio-
nem ſuſcepit, & participem illum ſuarum
dignitatum declarauit, communicauitq;
ei filiationem & dominationem, ſicut di-
cunt quidam delirantes: ſed ipſum verbũ
Deus ex Deo, & lumen de lumine, incar-
natum & homo factum eſt, in eius mor-
tem baptizati ſumus, qui paſſus quidem ip
ſe eſt humano modo in propria carne, mã
ſit autem impaſsibilis diuino modo, & vi-
uit ſemper. Vita enim eſt ex vita Deo &
Patre. Sic victa eſt mors, quæ in vitale cor-
pus inſultare auſa eſt. Aboletur autem ſic
& in nobis corruptio, & infirmatur ſic mor
tis ipſius imperium. Proinde dicebat Chri
ſtus: Amen amen dico vobis, niſi mandu-
caueritis carnem filij hominis, & biberitis
Ioan. 6. eius ſanguinem, non habebitis vitam in
vobis ipſis. Viuifica igitur ſunt, ſanctum
corpus & ſanguis Chriſti. Corpus enim, ſi-
cut dixi, eſt non hominis cuiuſdam, qui vi
tę particeps eſt, ſed potius proprium vitę ſe
cundum naturam: perſpicuum autẽ quod
vnigeniti.

Hæc ſentit nobiſcum amantiſsimus
Chriſti, ſanctorum patrum chorus, & Pro-
clus ipſe, qui nunc ſanctę Conſtantinopoli
tanæ Eccleſiæ thronũ adornat religioſiſsi-
m'te piétiſsim' pater & coepiſcop'. Scripſit
.n. & ipſe ad Orientales pijſsimos epiſcopos
in hæc verba: Et incarnatus quidẽ eſt abſq;
conuerſione, qui ſpeciei expers: naſcitur au
Luc. 2. tẽ ſecundum carnem, qui principio caret:
proficit verò ſecundũ corpus ætate, qui na
tura perfectiſsim' eſt: & paſſiones ſuſtinet,
qui paſsionibus ſuperior, non quo erat, ſu-
ſtinuit contumelias, ſed quo factus eſt, ſuſ-
ceptis corporis paſsionibus. Reprehendi-
tur igitur vbiq; praua fides illa hæc ſcriben
tium vel ſentientium, vtpotè prophanè li
guida, & veritatis dogmatibus diuerſa con
tinens. Poſtquã autem beatiſsimi patres ſer
monem de Chriſto abſoluerunt, Spiritus
ſancti mentionem faciunt, credendum e-
nim dixerunt in illum ſimili modo, vide-
licet vt in patrem & filium. Eſt enim ipſis
conſubſtantialis: & profunditur quidem,
hoc eſt, egreditur ſicut à fonte Deo & patre,
conceditur autem creaturæ per filium. Vn
dè inſpirauit in ſanctos apoſtolos, dicens:
Ioan. 20. Accipite ſpiritum ſanctum. Igitur ex Deo
& Deus ſpiritus eſt, & non alienus à ſub-
ſtantia, quæ ſuper omnia eſt: ſed ex ipſa, &
in ipſa & proprius eius.

Ipsa eſt ſanctorum patrum rectiſsima
& ab omni errore aliena fides, hoc eſt, fidei
confeſsio. Verùm vt Paulus dicit, Deus ſe- 2. Cor. 4.
culi huius excœcauit mentes infidelium,
vt non fulgeat illuſtratio Euangelij gloriæ
Chriſti. Itaque nonnulli relicta veritatis
via, eunt per petras, non intelligentes neq; 1. Tim. 1.
ea quæ loquuntur, neque ea de quibus af-
firmant. Vrgentes enim filiationis gloriam
in ſolum verbum, quod ex Deo patre na-
tum, quaſi filium alium, qui ex ſemine Ieſ-
ſæ & Dauid, coadunatum ei dicunt, partici
pemque filiationis ac diuinæ gloriæ, & in-
habitationis verbi ipſius, & ab ipſo habuiſ-
ſe omnia, proprium verò omninò nihil.
De iſtiuſmodi, vt opinor, ſcripſerunt Sal- 2. Pet. 2.
uatoris diſcipuli: ſubingreſsi enim ſunt 2. Tim. 3. & 4.
homines quidam impij, de quibus & olim
in hoc iudicium anteà ſcriptum, qui tranſ-
ferunt Dei gratiam in procacitatem, & v-
nicum horum & dominum noſtrum Ie-
ſum Chriſtum abnegantes. Ieſus autem
Chriſtus nominatur meritò verbũ, quod
in humana forma apparuit, quia interrogã
tibus ſcripſerunt aduerſarij, qui præ mul- Locus obſcurus.
ta inſipientia Neſtorij & Theodori opinio
nem & ſcripta non cauent: Eum qui ex ſan
cta virgine, non ſinite eſſe Deum, & filium
verum Dei & patris: illique ſoli tribuite
paſsiones, & amouete ipſum verbum, vt ne
dicat Deus paſsibilis. Hæ ſunt diligentiæ
illorum adinuentiones, & cogitationum
confuſio. Igitur nec nominetur Chriſtus
vel vnctus, ſpecialiter & ſeorſim verbum,
quod ex Deo patre, quemadmodùm enim
alienum ab eo eſt pati, quando extra carnẽ
intelligitur, ſic & vnctio incongrua, & alie-
na ab eo. Ieſum enim à Nazaret vnxit Deus
ſpiritu ſancto, perfectum autem omnibus Act. 10.
modis verbum Dei, & non opus habet vn-
ctione, quæ per ſpiritum ſanctum eſt. Igi-
tur negate diſpenſationem, ſpoliate vnige-
nitum à ſua erga mundum charitate, ne no
minetur Chriſtus à vobis. An non indignũ
ipſi, ꝙ in his menſuris, ſicut nos, factus eſt?
Igitur quia & hoc indignum eſt, eo nemo
confiteatur quod factus ſit homo, vt & ipſis
dicit Chriſtus: Erratis neq; ſcientes ſcriptu Matt. 22.
ras, neque virtutem Dei. Igitur eos qui hãc
opinionem delegerunt, vt hoſtes veritatis
habentes, fugiamus ipſorum pernicioſam
vaniloquentiam, ſequamur autem ſancto-
rum patrum ſententiam & ſanctorum A-
poſtolorum Euangeliſtarumque traditio-
nem. Ipſum enim verbum, quod caro fa-
ctum eſt, loquebatur in illis, per quod &
cũ quo, Deo & Patri honor, gloria, impe
rium cum ſancto ſpiritu in ſecu-
la ſeculorum. A-
men.

Diſſi-

DIFFINITIO CONCILII CHALcedonenſis,

EDITIO I.

DOMINVS noſter & ſaluator Ieſus Chriſtus notitiam ſidei diſcipulis ſuis firmans, dixit: pacem meam do vobis, pacē meam relinquo vobis: vt nullus diſſonet à proximo circa dogmata pietatis, ſed vt pariter veritatis oſtenderent prædicationem. Quia verò non deſinit per zizania ſua diabolus contra ſemina pietatis inſurgere, & ſemper aliquid nouum contra veritatem inuenire: propter hoc Dominus (vt conſueuit) prouidens humano generi, pijſsimum & fideliſsimum ad æmulationem erexit Imperatorem, & vndique ſacerdotij præſides ad ſe conuocauit, vt gratia domini omnium noſtrum Chriſti operante, omnem quidem mendacij à Chriſti ouibus peſtilentiam remoueret, floribus autem veritatis eas pingueſcere faciat. Quod & perfecimus communi iudicio dogmata expellentes erroris, & inenarrabilē patrum renouauimus fidem, ſymbolum trecentorum decem & octo omnibus prædicantes. Et eos, vt proprios patres etiam aſſcribimus, qui poſteà in magna Conſtantinopoli congregati ſunt centum quinquaginta, & eandem fidem ipſi quoque cō firmauerunt. Diffinimus igitur, ordinem, & omnes formulas cuſtodientes, quæ de fide ſunt conſtitutæ, & nos à ſynodo quondā in Epheſo facta, cuius præſides fuerunt ſanctiſsimę memorię Celeſtinus Romanorū, & Cyrillus Alexandrinorū, præfulgere quidem rectæ & immaculatæ fidei expoſitionem ſanctorum & beatiſsimorum trecē torum decem & octo patrum, qui in Nicea temporibus piæ memoriæ Conſtantini Imperatoris congregati ſunt, ſeruari autem & ea, quæ apud Conſtantinopolim à ſanctis quinquaginta patrib⁹ decreta ſunt, ad expellendas quidem omnes germinantes hæreſes, & ad confirmationem eiuſdem Catholicæ & Apoſtolicæ noſtræ fidei.

ALIA DIFFINITIO CHALCEDOnenſis Synodi, comprehendens eorum, quæ in concilijs, Niceno primo, Conſtantinopolitano primo, Epheſino primo decreta ſunt, approbationem, & duarum naturarum in vna Chriſti perſona aſſertionem.

EDITIO I.

AD cognoſcendam quidem confirmandamq́; perfectiſsimè pietatem, conſultiſsimum ſatis hoc diuinæ gratiæ ſymbolum, ſaluberrimumque ſufficeret. De patre namq́;, & filio, ac ſpiritu ſancto quod pleniſsimæ fuerat inſtitutionis, edocuit, & incarnationem Domini fideliter excipientibus euidenter inſinuat. Verùm quoniam quidam ea, quæ ſyncera veritas prædicat, deprauare conati, nouas auditu ſuas hæreticas perfidias ediderunt: & alij quidem diſpenſationis dominicę ſacramētum, quod noſtri cauſſa eſt celebratum, auſi fuere corrumpere, dum à ſancta virgine partum proceſsiſſe diuinum, vocis abnegatione diſsimulant: & alij confuſionem ſiue permixtionem rurſus inducunt, vt vnam eſſe naturam diuinitatis & carnis ſtultè confingunt, ac per hoc vnigeniti confuſione portentuoſa, diuinam naturam paſſibilem eſſe ſignificant: Eapropter ab vniuerſa contra veritatem machinatione veniente, volens eos excludere, quæ modò præſtò eſt, ſancta & magna hęc Synodus, quod antiquitus in fide prædicatur, immobile hęc dicens, ante omnia ſtatuit, vt trecentorum decem & octo patrum venerabilium fides illibata permaneat. Et propter eos quidem,* qui cùm ſpiritui obuiare nituntur, eam traditionem, quæ in auguſtiſſima Conſtantinopolitana vrbe poſteà, cōgregatis centum & quinquaginta patribus, de ſubſtantia ſancti ſpiritus fuerat decreta, confirmat. Hanc etenim cunctis innoteſcere memorati fecerunt, non quaſi aliquid deeſſet pręcedentibus, indicentes, ſed de ſpiritu ſancto quid ipſi ſentirent, contrà illos, qui eius poteſtati refragari conati ſunt, ſanctarum ſcripturarum teſtimonijs illuſtrantes. Propter eos ſanè, qui diſpenſationis dominicę tentauêre peruertere ſacramentum, & hominem ſolùm de ſancta Maria virgine procreatū eſſe vaniloquijs ſuis autumant impudenter, ſancti Cyrilli, qui Alexandrinę fuit paſtor Eccleſię, ſynodales epiſtolas ad Neſtorium ſcriptas atque orientales, vtique ſibi conuenientes, amplexa eſt, ad arguendum quidem Neſtorianam dementiam, interpretationem verò deſiderantium pio zelo concipere ſaluberrimi ſacramenti ſententiam. Quibus epiſtolam quoque beatiſs. Romanę antiquioris vrbis antiſtitis, ac venerabilis Papę Leonis, Flauiano ſanctę memorię Archiepiſcopo ſcriptam, ad expugnandam prauitatis Eutychianę perfidiam, vtpotè maximi Petri confeſsioni ſatis conuenientem, & velut monimentum cuiuſdam ſtatuę communis extantem, contra cunctos hæreticos meritò copulauit, vt recto dogmati ſua firmitas inconcuſſa permaneat. Nam & in duos filios diſpenſationis tentantibus diuidere Sacramentum reſiſtit hoſtiliter, & eos, qui paſsibilis audent dignitatis vnigenitum dicere, collegio ſacerdotali detrudit, & confuſionem & commixtionem in duabus Chriſti naturis excogitantibus re-

luctantes, & cœleſtem vel alterius cuiuſdam ſubſtantiæ eſſe, quam de nobis aſſumpſit ſibi formam ſeruilem, delirantes, exterminat: nec non & eos, qui duas quidem ante vnitionem, vnam verò pòſt vnitionem naturas in Chriſto fabuloſè confingunt, anathematizare non ceſſat. Beatiſs. igitur, ſequendo patres, vnum & eundem filium confiteri Dominum Ieſum Chriſtum, concordantibus omnes inſtitutionibus edocemus, eundem in deitate perfectum, eũdem in humanatione perfectum, Deum verè & verè hominem eundem ex anima rationali & corpore, conſubſtantialem patri ſecundũ deitatem, cõſubſtantialem nobis eundem ſecundum humanitatem, per omnia ſimilem nobis ſine ſorde peccati, ante ſecula quidem à patre progenitum ſecundum deitatem, in vltimis verò diebus eundem propter nos, & propter noſtram ſalutem ex Maria virgine, quæ Deum peperit ſecundum incarnationem vnum & eundem Chriſtum, filium Ieſum, Dominum, vnigenitum, quæ in duabus naturis inconfusè & immutabilirer, indiuiſè atq; inſeparabiliter omnes agnoſcimus, nuſquam ſublata differentia naturarum propter vnitionem, ſed potius vtriuſque naturę proprietate ſeruata, & in vnam concurrentem perſonam, non in duas deductum diuiſumue perſonas, ſed vnũ & eundem filium, Deum verum, Dominum Ieſum Chriſtum, ſicuti nos ab initio prophetæ de eo & ipſe nos Ieſus Chriſtus inſtituit, & paternum nobis tradidit Symbolum. His igitur à nobis vndique cum omni deliberatione ac diligentia pariter ordinatis, decreuit ſancta atque vniuerſalis hæc Synodus, aliam fidem nemini licere proferre, ſiue conſcribere, aut exponere, vel ſentire, vel aliter tradere. Sed eos, qui audent vel componere aliam fidem, vel proferre, vel docere, vel tradere aliud Symbolum volẽtibus ad cognoſcendam ſe conuertere veritatem ex ritu pagano, ſiue Iudaico, vel qualicunque hæretico: eos, ſiquidem Epiſcopi ſiue clerici ſunt, alienos eſſe Epiſcopos ab epiſcopatu, & clericos à clero: Quòd ſi monachi vel laici fuerint anathemathizari.

„ Et poſt lectionem definitionis, omnes
„ reuer. Epiſcopi clamauerunt: Hæc fides pa-
„ trum. Metropolitani modò ſubſcribant.
„ Quæ benè definita ſunt, dilationem
„ non ſuſciplant. Hæc fides Apoſtolorum.
„ Huic omnes conſentimus. Omnes ita ſapi
„ mus. Magnificentiſs. & glorioſiſs. Iudices
„ dixerunt: Quæ à ſanctis patribus ſtatuta
„ ſunt, & omnibus placuerunt, manifeſta fiãt
„ diuino vertici.

„ Atque hæc Chytræe de pręcipuis quatuor primarum Synodorum decretis, & de gregalium tuorum Atheiſmis ijſdem repugnantibus: quæ ſatis oſtendunt, quàm vobis Synodi faueant, & quàm tu impudẽter ad eaſdem pronocaris. Ac ſufficere ea quidem poſſent, quia tamen alia ſuppetũt non minus efficatia ad tuam impudentiam coarguendam, quæ ex earundem aliarumque vel geſtis, vel canonibus colligi poſſunt, nec ea prætermittenda videntur. Afferamus igitur quæ fuerint inſtituto noſtro opportuna. Et verò quamuis poſſent fortaſſe vna ſectione omnia comprehendi, in plures tamen tribuamus, vt clarior ac dilucidior ſit tractatio. Et à Nicæni Synodi definitione de anni & Paſchæ emendatione ordiamur.

DE ANNI ET PASCHAE Emendatione, Sectio IIII,

OLIM A NICAENIS PATRIBVS facta, ac nunc ab Eccleſia Catholica ad priſtinam normam ac rationem reuocata: Quæ ab hæreticis neſcientibus quid loquantur reprehenſa ſatis oſtendit, quanti Chytræus, & reliqui veritatem, & decreta Synodorum probatarum, & pura, quam vocant, Eccleſia faciant.

IAM verò te Chytræe non fugit, quanto ſtudio laboratum ſit in Synodo Nycæna, vt poſt rectiſsimam de Dei filio fidẽ expoſitam ſacroſanctum Paſchæ feſtum ritè celebraretur, ſchiſmaq; tolleretur inter magnam Orientalium partem, atque Eccleſiam orthodoxã. Nec Patres ea de re tam tuliſſe decretum, quàm Apoſtolicum canonem renouaſſe, Pontificumque Romanorũ, qui anteceſſerant, veſtigijs inſtitiſſe atque ad extremum non deſtitiſſe, quouſque Chriſtianus orbis vniuerſus tanti momenti rem executioni demandaſſet, vniuſque labij in eius feſti celebritate cerneretur. Qui poſteà ſecus facerent, ij & cũ Audianis, & Quartodecimanis hæreticis ſenſiſſe, & iniuriam Deo inferre voluiſſe deprehenſi, anathemate percutiebantur, atque ab Eccleſiæ communione eijciebantur. Id autem ſtudij an procurrente tempore Romanæ inprimis Eccleſiæ Chriſtus Dominus reſeruari voluerit, ſpero nõ inficiaberis, ſi ſummatim in tanta deliberatione cauſſas, & rationem decreti Nicæni altius repetiero: ac cùm idem oſtendero nouiſsimè à Romano Pontifice fuiſſe diligentiſsimè, ac iuſtiſsimis de cauſis reuocatum ad vſum, ſimul intelligas vtrine, tu, tuique, an nos Catholici purioris Eccleſiæ, ac priorum Synodorum decreta pluris faciamus.

LABORA-

LABORATVM AB HEBRAEIS, ETHnicis, & Chriſtianis in motu Solis & Lunæ exæquando, vt dies feſti rectè diſponerentur.

CAPVT I.

QVi labor Hebreos, & Chriſtianos exercuit, illos ad ſuum, hoſce ad noſtrũ Paſcha, ac deinceps ad reliqua feſta inde pẽdentia ritè celebranda, idem Ethnicis ad ſuos faſtos (ſeu potiùs nefaſtos) diſponendos negotium fecit. Cùm enim Lunaris annus cum Solari non concordet, ac motus cæleſtes (quos non ſine cauſſa mathematici ſurdos vocant, quoniam vix vnquam certò poſſunt deprehendi) eiuſmodi ſint, vt ſemper aliquid numerãdum relinquatur, propterea variæ hypotheſes, & rationes antiquitus excogitatæ fallaces fuerũt. Et Hebræis quidem atque Chaldæis, ſicut & Arabibus annus erat trecentorum, & quinquaginta quatuor dierum: ac proinde ſuperabatur ab anno Solari noſtro vndecim diebus. Itaque Hebræi, vt ratio Lunæ mutui ſolis reſponderet, tertio quoque, & interdum ſecundo anno lunarem menſem intercalabant, quod hodieque faciunt, & annum tredecim menſium efficiunt, ijque dies ἐπακταὶ, Epactæ vocantur, ſicut qui mẽſis ab ijs intercalatur, eum cum hac copula Veadar nominant, quaſi duplex Adar, qui in noſtrum Februarium incidit, & ijs poſtremus eſt anni menſis, licet etiã veteres Hebræi ſolerent interdum repetere Martium, vt menſis intercalaris eſſet ve niſan, quoniam Niſan ijs dicitur Martius.

Io. Leo in deſcript. Africæ. pagin. 42.

Iul. Africã. in primũ cap. Gen.

AEgyptij autem cùm in portiones, id eſt, menſes duodecim annum ſolarem diſtribuiſſent, ſingulis quidem menſibus tres dierum decades attribuentes, euoluto deniq; anno quinque etiamnũ ſuperadijciebant dies, quadriennijs verò exactis diem intercalabant in ortu caniculæ, exactumque illud quariennium vocabant ἐνιαυτὸν ἡλιακὸν, θεοῦ κυνικὸν, annum ſolarem, Dei, canicularem, quanquam & præter hũc, qui conſtabat ex quatuor annis Aegyptiacis, & die ex quatuor quadrantibus conflato, maior alter canicularis erat ex 365. magnis compoſitus, ac deinceps maximus, qui Toth, quique item in ortum caniculæ incidebat. Teſtatur autem Plinius eam quarto quoq; anno vnius diei intercalationem Aegyptijs ex obſeruatione Eudoxi fluxiſſe, cùm libro ſecundo ita loquatur: Omnium quidem ſi libeat obſeruare minimos ambitus, redire eaſdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorum modo, verùm & reliquarum tempeſtatum ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno caniculæ ortu. Verumtamen ipſorum temporum decurrentium ratio docuit tantam rem eſſe adhuc accuratius obſeruandam, ipſumque annum corrigendum.

Plin. 2. lib.

GRAECI autem antiquitus in ſolis curſu obſeruando, & anno in decem menſes partiendo, viderunt ipſi quoq; procedente tempore non ijſdem ſemper intercalationibus correctionem anni eſſe adhibẽdam. Qui item eos ſunt ſubſecuti, hi quamuis ad veritatem propiùs acceſsiſſent, haud tamẽ integrè aſſequebantur, curriculum ſolis Zodiacum obeuntis: Quare & inter ſeſe tum de horis, tum de horarum partibus, atque momentis variàrunt. Quod ſanè fecit, vt tantillo ſubinde mutato, vniuerſa penè ratio temporis obſeruandi eſſet immutanda: & quidquid exciderat, id noua ſubtractione, vel quaſi deuoratione corrigendũ, aut adeò intercalatione ſuppleñdum. Nam & propterea Græci dies quoſdam vocabãt tanquã inſititios ἐμβολίμους & alij: ἐπαγομένας ἡμέρας, qui dies anno æquabili extra ordinem menſium adiecti explendis anni ſpatijs potiùs adijciebantur, quàm inſererentur. Inde item voces illæ Græcorũ diebus eiuſmodi attributæ προσθεταὶ, ἐξαιρέσιμοι, ὑπερβατοὶ, περιτταί. Quamobrem quí Græcorum menſes cum Latinorum menſibus comparare conati ſunt, ſicut Theodorus Gaza fecit in libello de menſibus Atticis, nequicquam laborarunt. Nam & illi tam inſtabiles erãt, vt ſemper incerti vagarentur, & annus Romanorum lege Iulia definitus, qui certiſsimus habebatur, ita ſolſtitiorum & æquinoctiorum ſedes anteuertebat, ſicuti dicetur.

HINC igitur patuit Leoſtrati ὀκταετηρίδας mẽdoſas fuiſſe: nec annum Methonis, qui belli Peloponeſiaci tempore vixit, certum præbuiſſe vſum. Is autem annus aureus fuiſſe numerus, à Diodoro ſcribitur, atq; ab aſtronomis vocatus Cyclus decemnouennalis, quoniam ab eo credebatur vndeviginti annis luna cunctas ſuas varietates abſoluere, & ad ſua principia reuerti. In quo Μέτωνος Cyclo deſcripti erant ortus omnes, & occaſus, prognoſtica quoq; tempeſtatum, ſerenitatum, & ſtatus totius illius temporis. Sed trecentis ac decem octo pòſt annis, dies vnus, & penè duodeuiginti ſupererant horę, quo ſolis curſus lunã anteibat, Itaq; ἐννεακαιδεκαετηρίδας Methonicas, editio primę periodi Calippicę aboleuit: à qua deinceps reliquę periodi Calippicę ad tẽpora Cęſariana erãt deducẽdę. Sed & hæ minus omninò quadrãrũt. Calippus enim haud rectè putàrat, cùm exiſtimaſſet ſua periodo annorũ ſex ſupra ſeptuaginta nihil reliquũ fieri de ſcrupulis lunę cũ rationib⁹ ſolis, ſeu nullã ſupereſſe ὑπεροχὴν ἡλιακὴν hoc eſt, exceſſum ſolarẽ ſupra lunam.

Ann. mundi. 3690.

Diodor. libro 12.

Et Hipparchus quidem, qui ſummi vir iudicij, & à Plinio naturæ conſiliorũ particeps, & à Ptolemeo vir veritatis amicus φιλαλήθης vocatus eſt, non ſolùm plura, quę pertinebant ad cæleſtes motus emendauit, verùm etiam cum Chaldaicas obſeruationes, atq; calippicas rationes cum veris & medijs ſizygijs contuliſſet, primus è Græcis animaduertit ἀντάπτωσιν curſus lunaris intra quatuor periodos calippicas fieri, quippe q lunã duorũ trientiũ diei ſuis tẽporib' priſcas calippi neomenias anteuerte re ſępè animaduerterat. Itaq; ait: ἡμᾶς δὲ μέ- νας μὲν ὅλους εὑρήκομεν περιεχομένους ἐν τοῖς ιθ ἔτεσιν, ὅσους κἀκεῖνοι (hoc eſt Methõ, & Calippus) τὸν δ' ἐνιαυτὸν καὶ ἔτι τοῦ τεταρτημορίου ἔλαττον ἐπιλαμβάνοντα μάλιστα μέρος μιᾶς ἡμέρας ὡς ἐν τοῖς τ ἔτεσιν ἐλλείπειν παρὰ μὲν τὸν Μέτωνα ἡμέρας πέντε, παρὰ δὲ τὸν Κάλιππον ἡμέραν μίαν. ac tamen cùm nouilunium cum æquinoctio cõiungens. προεμπτώσεις ἰσημερινὰς, καὶ σεληνιακὰς, eaſdem eſſe exiſtimaſſet, falſus eſt, cũ in 304. annis non ſolùm lunam, ſed & æquinoctia vno die priſcas ſedes anni Iuliani anteuertere ſit deprehẽſum. Sic & Philolai, ac Democriti, vt Oenopidæ, & Aphrodiſij fallaces anni, cyclique fuerunt.

Hipparchus ἐν τῷ περὶ ἐνιαυσίου χρόνου.

At Romani (inquit Plutarchus in Numa) initio hoc vnum duntaxat obſeruantes, vt dies 360. annus contineret, ἓν μὲν φυλάττοντες, ὅπως ἑξήκοντα, καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται, ſeptingentos totos annos & eò amplius eorum veſtigijs inſtitere, qui nondũ iſta optimè callebant: quare intercalationem omnem aut omittebant aliquando, aut nõ rectè adhibebant: vnde intercalarium ea varietas extitit, vt ratio faſtorũ mox etiã æſtiuis menſibus immutaretur, vti Suetonius refert. Superuenit Iulius Cæſar, qui vir cũ iudicij acris eſſet, ac pro more illius gentis Pontifex Maximus, curam illorũ ſacrorum (quæ tamen erant execranda) haberet, omnẽ illam temporum inconſtantiam, vagã adhuc, & incertam in ordinem ſtatutæ definitionis per Soſigenem coegit, & dies omnes, qui confuſionẽ parere potuiſſent, cõſumpſit. Quãobrem anno cõfuſionis in 444. dies protenſo ad numerum Solis, qui diebus circiter 365. & quadrante curſum conficere tunc putabatur, annus directus eſt, decem diebus veteri obſeruationi ſuperadiectis, quartoque anno dies vnus eſt iuſſus, vt intercalaretur. Sed & 30. poſt annos ab Auguſto Cæſare correctus eſt annus, cũ ex anteuerſa ratione intercalandi, tres dies plus, quàm opus fuerat à falſis illis Sacerdotibus intercalati fuiſſent. At verò tẽpus ipſum, & ſolertior obſeruatio docuerunt, iſtã quoq; anni quantitatẽ non omninò congruere cũ ſolis annua reuolutione, cũ eo nempè tempore, quod ſol à principio arietis duodecim obit Zodiaci ſigna. Atq; idcircò experimẽto probatũ eſt, quod æquinoctiũ vernum Iulij Cæſaris tempore fuerat octauo Kalẽdas Aprilis, hoc eſt, 25. Martij id receſsiſſe in ſextum, vel quintum Idus, hoc eſt, in decimam, vel vndecimam Martij diem, quoniam annus ille veram anni quantitatem excedebat.

POST CHRISTI DOMINI ADVENtum, eâdem in re quoque fuiſſe variatum, ſed ſemper vt magis tempus procedebat, ita liquidiorem cæleſtium notitiam creuiſſe.

Capvt II.

Ptolamevs verò, qui Adriano Imperatore vixit, annum conſtare ait 365. diebus, & quarta vnius minus trecenteſima parte diei, hoc eſt minutis quatuor ſecundis quadraginta octo, ex horis videlicet quinq;, minutis quinquaginta quinq; ſecũda 12. Quare annis ab Kalendarij emendatione per Cæſarem procurata plus quinq; diebus anticipaſſe æquinoctium colligeretur, ſed multò plures anticipaſſe iam certo certius deprehenſum eſt. Atqui præter Euſebium Cæſarienſem, & alios, ac præter Dionyſium Abbatẽ cognomẽto μικρὸν, qui cyclum Paſchalem ab eodem Euſebio cõditum ſe emendaſſe putauit, cùm eum cũ cyclo ſolis compoſuiſſet, eq; ambobus cyclis periodum magnam confeciſſet annorum 532. quæ ab eo vocatur periodus Dionyſiana, cuius initium conſurgit ab anno Actiacę victorię 39. in quem Chriſti natalem confert: Maximus quoque Monachus Heraclio imperãte volumen magnum in lucem edidit de computo annali aliquot annos ante quàm Beda libros de temporibus ſuos ſcriberet anno Domini 641. iſque liber inſcribitur ψηφισμὸς τῶν τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν ἐκ τοῦ μαξίμου τοῦ μοναχοῦ. Cũ aũt Albategnius Arabs, qui poſt ſeptingẽtos annos ſecutus eſt Ptolemeũ, propius in anni quantitate obſeruanda ad veritatem acceſsiſſet, & hanc alibi alij acutiùs inſpicerent, errorem qui latè ſerpebat, orbi terrarũ indicárunt. Trecenti verò elapſi ſunt anni, cũ Europa penè vniuerſa atrociſsimis bellis afflicta, Orientalibus item Aſiaticis ingens illud bonarum literarum naufragium paſsis, miſerè iacebat in tenebris: Ex qnibus inter cæteros primi illius Alphonſi qui ſuę Hiſpanię leges dedit, filius Alphõſus & Rex, & eruditiſsimus, mathemata Regijs ſumptib' illuſtrauit. Quadringenta enim millia aureorũ expẽdiſſe fertur ad eorum reſtitutionem, atq; ad remunerandos Mauros, & Saracenos, quos eo nomine Corduba, & ex Africa euocauerat. Nã hi diſciplinas

Ptol. 3. Almag. de vera anni quantitate elicienda.

plinas eas ab Aegyptiјs, atque ab Arabibus ſiue inuentas, ſeu conſeruatas adhuc integriores retinebāt. Tum igitur anni menſura diligentiùs expenſa eſt. Extantque notæ omnibus tabulæ, quæ dicuntur Alphōſinæ, quas poſtea præſtantiſsimi apud Latinos viri magnoperè æſtimārunt. At deinceps alij ſuas addiderunt obſeruationes. Quamobrem tandem neque temerè, nec ſine magno diuinæ Prouidentiæ conſilio nō iam à Iulio Cæſare Pontifice Ethnico Romanorum gentilium, ſed à Gregorio tertiodecimo vero ſub Chriſto pōtifice Chriſtianorum, annus ad rationem Nicænæ Synodi correctus eſt, id quod ſanè alij Romani pontifices tentauerant, ſed ob bellorū motus, quibus quatiebatur Chriſtiana Reſpublica, aſſequi non potuerant, cùm rei huius perficiendæ hora nondum veniſſet, ab eo, qui facit omnia in pondere, in numero & in menſura. Qui ſit benedictus in ſecula. Cauſſas porrò Chytræi ſi quæras, cur hanc inæqualitatem permiſerit Deus, non ita multò pòſt tangam.

QVAE A SYNODO NICAENA DE Paſcha obſeruatione decreta ſunt, ea prius fuiſſe ab Apoſtolis decreta.

CAPVT III.

PRIMÒ autem ſâtis conſtat nihil à Nicænis patribus noui decretum fuiſſe, cum decretum de Paſcha ederetur: vnde efficitur, nec aliquid à Romano Pontifice fuiſſe nouatum, ſed quo ſpiritu Nicænos, eodem nunc Latinos patres Apoſtolorum conſtitutionem, quanam ratione omnes ritè obſeruareot oſtendiſſe.

EXTANT B. Cyrilli Patriarchæ nouē & triginta paſchales Homeliæ, quas ille cùm vocet ἑορταστικὰς, duob⁹ & triginta annis, quibus Alexandrinam rexit Eccleſiam, ad populum habuit. In his quidquid hac de re in Nicæna Synodo tractatum eſt, id Apoſtolicas vocat traditiones, atque Euangelicam tum traditionem, & prædicationem, tum conſtitutionem. Id ipſum Epiphanius aſſerit apertiſsimè, qui Audianos refellens, licet apud multos inquiat eſſe dubiam Apoſtolorum conſtitutionem, (eo nempè tempore, quo hæretici Iudaizantes in paſcha vocabāt illā in dubium) ait tamen non ſolùm nō eſſe reprobatam, ſed omnem regularem ordinem in ipſa contineri, nihilque à fide adulteratum, nihil à confeſsione, neque ab Eccleſiaſtica gubernatione ac regula alienum.

Epipha. aduerſus Audianos.

Εἰς τοῦτο δὲ (inquit) οἱ αὐτοὶ Αὐδιανοὶ παραφέρουσι τὴν τῶν ἀποστόλων διάταξιν οὖσαν μὲν πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, ἀλλ' οὐκ ἀδόκιμον, πᾶσα γὰρ ἐν αὐτῇ κανονικὴ τάξις ἐμφέρεται, καὶ οὐδὲν παρακεχαραγμένον τῆς πίστεως, οὐδὲ τῆς ὁμολογίας, οὔτε τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, καὶ κανόνος, καὶ πίστεως.

CVM verò ſchiſmatici illi Synodū carperent, atque ab ea dicerent propter perſonarum acceptionem relictum fuiſſe patrū ordioem de paſcha celebrando, diemque tranſmutatum in officium Conſtantini Regis, quod cū huius inſtaret natalis dies, tum paſcha tranſmutaſſent, reſpondet Epiphanius: Et ſanè, ſi eadem die paſcha quotannis celebraretur, & decretum eſſet, vt hoc fieret, probabile erat, quod ab ipſis dicitur. Quando verò ſingulis annis non poteſt ſic ordo in eadem ſupputatione hærere, corruit ipſorum ſermo, διέπτωσεν ὁ αὐτῶν λόγος.

NON enim (inquit) propter natalem Rex hoc curauit, ſed propter Eccleſiæ vnionem. Deinceps inferius. Hi verò (ait) non intellecta mente Apoſtolorum, & ſermone, qui in conſtitutione habetur, putauerunt oportere cum Iudęis paſcha peragere. οὐ γὰρ διὰ τὸ γενέθλιον ὁ βασιλεὺς ἐπεμελήσατο, ἀλλὰ διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας. & infrà; οὗτοι δὲ μὴ νοήσαντες τὸν νοῦν τῶν ἀποστόλων, καὶ τοῦ λόγου τοῦ ἐμφερομένου τοῦ ἐν τῇ διατάξει ἐνόμισαν μὴ ποῦ ἄρα μετὰ τῶν ἰουδαίων χρὴ πάσχα ἐπιτελεῖν.

AC poſtquàm plura de Audianis locutus eſt, qui Eccleſiam ſciderant, quiq; multò antcà Romanis Pontificibus oblatrauerant, addit, ſi cum Audianis paſcha fuiſſet celebratum, tum bis paſcha peractum iri ante & poſt ęquinoctium, tum totum opus erroris non item veritatis plenum inuentum. Denique ad extremum infert. Nam ante æquinoctium non implebitur annus, neque implebitur circulo curſus ex Deo hominib⁹ cōſtituto, niſi pręterierit Aequinoctium. Et poterant (ſubdit) de hoc multa dici, quomodo rectè fecerunt patres, imò potiùs per ipſos Deus correxit Eccleſiam, vt tota veritatis certitudo huius colendiſsimæ feſtiuitatis, poſt æquinoctium fieret, & quæ ſequuntur, &c. καὶ ἦν μὲν περὶ τούτου πολλὰ λέγειν, ὡς καλῶς ποιήσαντες οἱ πατέρες, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν ὁ θεὸς κατόρθωσε τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ πᾶν ἀκρίβασμα τῆς ἀληθείας τῆς πανσεβάσμου ταύτης ἑορτῆς παναγίας μετὰ ἰσημερίαν μὲν ποιεῖσθαι.

ACCEDIT ad Epiphanium Aceſius ille Nouatianorum Epiſcopus. Sic enim Diuinæ ſapientię placuit aſtutos comprehendere in aſtutia ſua, & facere, quod dicit Pſaltes: Inimici noſtri ſunt Iudices. Is ergo poſt lætam Nicænæ Synodi definitionem Conſtantino Imperatori ipſa in

Synodo interroganti, vtrum vellet definitioni fidei ac celebratiõis Paſchæ aſſentire, reſpondit: Nouum nihil Imperator Synodus conſtituit. οὕτως γὰρ ἄνωθεν ἅπαντες ἐκ τῶν ἀποςολικῶν θρόνων παρειλήφαμεν, καὶ τὸν ὅρον τῆς πίςεως, καὶ τὸν χρόνον τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς, hoc eſt: Sic enim omnes à principio à ſedibus Apoſtolicis accepimus, & definitionem fidei, & tempus feſti Paſchæ. Euſebius autem Cæſarienſis: Mota eſt (inquit) eo tempore haud parua quæſtio, ex eo quòd cunctæ per Aſiam paræciæ, velut ex antiquiore traditione 14. luna ſalutaris Paſchatis feſtum celebrandum eſſe putabant: qua die Iudęis agnum immolare præceptum fuerat: quaſi omninò eadem luna in quamcunque illa ſeptimanæ diem incidat, ieiunia ſint ſoluenda, cùm reliquis Eccleſijs per vniuerſum orbem conſuetudo non eſſet ad hũc modum celebrãdi Paſchæ, quæ ex Apoſtolica traditione morem hactenus durantem ſeruat, quod videlicet ieiunia nullo ſint alio loco, quàm reſurrectionis Saluatoris noſtri die ſoluenda.

Praeterea idem Euſebius libro 5. cap. 27. Qui verò (inquit) in Paleſtina erãt Epiſcopi, quorum paulò antè meminimus Narciſſus, & Theophilus, & cum eis Caſſius Eccleſiæ Tyri, & Clarus Ptolemaidis Epiſcopi, & alij, qui cum iſtis venerunt, poſtquàm de traditione celebrandi Paſchæ, quæ ad ipſos ex ſucceſsione Apoſtolorum deſcenderat, multis tractaſſent, circa calcem ſcripti ſui iſta ad verbum ſubiecerunt: Satagite autem noſtræ epiſtolæ exemplar per totam paræciam mittere, ne rei ſimus erroris eorum, qui ſuas animas tam facilè ſeducunt. Significamus autem vobis, quod & Alexandriæ eâdem die, qua nos Paſchæ feſtum agunt. Et quæ ſequuntur. Cauſſa autem, cur Orientales in eodem errore perſtarent, illa potiſsimum erat, quam affert Theodoretus libro tertio in Epitome hæreſum cap. de Quartodecimanis. Profitentur enim (inquit) Ioannem Euangeliſtam in Aſia prædicantem docuiſſe celebrare Paſcha decimaquarta luna, ac prauè intelligentes Apoſtolicam traditionem vſi ſunt falſis actis Apoſtolorum, alijſque apocryphis libris, vnde & Polycratem eadem mutuaſſe credendũ eſt. Atqui hoc ipſum attigit magnus Athanaſius in epiſtola ad Epiſcopos Africanos, cùm de Synodis Arimini, & Seleuciæ habitis loqueretur. Syros nempè & Cilices, & qui in Meſopotamia degunt, in Paſcha cum Iudæis celebrando claudicaſſe. Sed gratiæ (inquit) Domino noſtro, quia & de fide, & de ſacro illo feſto in concordiam itum eſt.

Extat autem in Bibliotheca, quæ Romæ eſt in Vaticano, ad quam Orientales Patriarchæ confugere ſolebant, cùm Ariani, alijque hęretici Synodos ipſas corrupiſſent, decretum de Paſcha deſcriptum ex actis ſanctæ Nicęnæ Synodi à Ioanne, cui cognomen erat ἀπὸ τῶν σχολαςικῶν Patriarcha Conſtantinopolitano, qui Iuſtiniano Imperatore decreta Synodorum collegit, & in vnum volumen redegit. Is autem ſic habet:

Πεπραγμένων δὲ οὕτως τὰ δόξαντα πᾶσι τοῖς ἐν τῇ ἱερᾷ συνόδῳ συνελθοῦσι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ θεοσεβοῦς, καὶ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου, ὃς οὐ μόνον τοὺς προγεγραμμένους ἐπισκόπους εἰς ταυτὸν εἰρήνην ποιούμενος τῷ ἔθνει ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ συμπαρὼν τοῖς τούτων ὁμηγύρει συνεζήτει τὰ συμφέροντα τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. ἐπειδὴ τοίνυν ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος περὶ τοῦ δεῖν συμφώνως ἄγειν τὸ πάσχα ἅπασαν τὴν ὑπ᾽ οὐρανὸν εὑρέθη τὰ τρία μέρη τῆς οἰκουμένης συμφώνως ποιοῦντα ῥωμαίοις, καὶ ἀλεξανδρεῦσι, ἓν δὲ κλίμα τῆς ἀνατολῆς ἀμφισβητοῦν, ἔδοξε πάσης ζητήσεως περιαιρεθείσης, καὶ ἀντιλογίας, οὕτως ἄγειν, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ, ὡς ἄγουσι ῥωμαῖοι, καὶ ἀλεξανδρεῖς, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες πρὸς τὸ πάντας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν, καὶ ὑπέγραψαν πάντες οἱ τῆς ἀνατολῆς, οἱ διαφωνοῦντες πρὸς τοὺς ἄλλους. hoc eſt: Sic autem acta ſunt, quę omnibus placuerunt, qui in ſancta Synodo conuenerunt, temporibus pij in Deum, & magni Imperatoris Conſtantini, qui non ſolum Epiſcopos ſuperius deſcriptos in vnum congregauit, vt pacem noſtrę genti faciat: Sed & ipſe in eorum cœtu pręſens conquirit, quę Eccleſię Catholicę conducunt. Quia igitur poſtquàm excuſſum, & expenſum eſt, oportere ab vniuerſis, qui ſub cœlo ſunt vno modo agitari Paſcha inuentę ſunt tres partes Orbis, quę Paſcha concorditer agunt, cum Romanis & Alexandrinis, vna verò Orientis dubitat & diſceptat, viſum eſt ſublata omni quæſtione & controuerſia, ita etiam agant fratres qui in Oriente ſunt, ſicut Romani & Alexandrini, ac ceteri omnes, vt omnes vno die Paſcha celebrent, & ſubſcripſerunt omnes Orientales, qui in alijs diſcrepabant.

Sed iam benè habet: Romanos inprimis Apoſtolicam ſemitam inſtitiſſe: Orientis partem ab ea tum receſsiſſe. Nunc ſuperiora adhuc ſecula recenſeamus, ac diligenter inſpiciamus, & per quoſnam diuina ſapientia voluerit Eccleſiam dirigi, ſi quando in ſcopulos eiuſmodi impingeret, aut ſchiſma in ea contingeret: & à quibuſnam purioris (vt dicis) Eccleſię decreta ſeruentur.

Vrserant igitur olim Aſiatici, quorum primus erat Polycrates Epheſius decima quarta die lunę, (vti ſoliti erãt Iudæi

dæi) in quamcunque diem incidiſſet hebdomadæ Paſcha, id eſſe celebrandum. At quis attollere ſignum veritatis debebat, ad quod accurrerent orthodoxi? Si Orientales id feciſſent, erant eorum caſtra plena turbarum, atque diſsidij: ſi quis alius id ſibi ſumpſiſſet, auctoritate, quãta opus erat nõ erat fultus. Itaq; ad eũ hoc attinebat, in quo Chriſti Domini promiſſa, & data vigebat auctoritas, nempè confirmandi fratres ſuos. Sic igitur Victor Romanus Pontifex & Martyr, qui decennium Eccleſiam rexit, ſartam tectam eandem de qua dictũ eſt, Conſtitutionem Apoſtolicam tenuit, & ex Apoſtolorum principis traditione, Synodique Romæ coactæ decreto docuit, non niſi Dominico die, quo Saluator à mortuis reſurrexit, ieiunium eſſe ſoluendum, feſtumque illud celebrandum. Tum Galliarum Epiſcopi Præſide Irenæo, deinde Narciſſus Hieroſolymitanus, & Theophilus Cæſarienſis: Præterea Eccleſię Põti, quibus præfuit Palma vir Apoſtolicus: Deniq; Achaicæ quoq; pręſidente Bachillo Corinthiorum præſule varijs Synodis conuocatis B. Victorem D. Petri ſucceſſorem ſequendum eſſe cenſuerunt. Sic verò, hic Theophilo Epiſcopo, cęteriſque Chriſtianis, qui Alexandriæ agebant, inter cętera ſcripſit.

„ Mvlta mihi gratulatio eſt dilectiſ-
„ ſimi fratres, quod manifeſtato (ſicut opta-
„ mus) per gratiam Dei lumine Euangelicę
„ claritatis, & ab Eccleſia iam magna ex par-
„ te pernicioſi erroris nocte depulſa, creditæ
„ nobis diſpenſationis fructus creſcit, & au-
„ gmentatur in Domino, celebritatem ſan-
„ cti Paſchę die Dominica agi debere, & præ
„ deceſſores noſtri iam ſtatuerunt, & nos vo-
„ bis illud eadem die celebrari ſolenniter
„ mandamus: quia non decet, vt membra à
„ capite diſcrepent, nec contraria gerant. A
„ quartadecima verò luna primi menſis vſ-
„ que ad vigeſimum primum eiuſdem men-
„ ſis diem eadem celebretur feſtiuitas. Hæc
„ Victor.

Qvi cùm prædeceſſores dicit eos, qui ſe anteceſsere, deſignauit ſanctos Eleutherium, Soterem, Anicetum, Pium, Higiniũ, Theleſphorum, Xiſtum, Alexandrum, Euariſtum, Anacletum, Clementem.

Caeterum vt in ijs, quæ ad ſacrũ Paſcha, ritè celebrandum pertinebant, ab Orientalibus aut ab alijs, qui nolebant acquieſcere, dimoueri nunquam potuit, quo minus diuinitus ſibi conceſſo munere fungeretur, ſic obijcientibus multa ſchiſmaticis, ipſe tamen præualuit, quippè pręter alia videbat ea ratione Iudaiſmum in Eccleſiam inuehi, queadmodum Blaſtus quidã ſenſim tẽtabat. Factum eſt aũt, poſt aliquot annorũ decades, vt Nicæna Synodus eandẽ Romani Põtificis ſententiam cõprobauerit, atq; per vniuerſum orbem promulgari iuſſerit, nõ minus quã idem ille Victor Apoſtolicã conſtitutionem inuictus defenderat, quam S. Clemens D. Petri ſucceſſor ſcriptam reliquerat his verbis:

Κλημ. βιβλ. ε. κεφ. ιζ.

Δεῖ οὖν ὑμᾶς ἀδελφοὶ τοὺς τῷ χριστοῦ τιμίῳ ἐξηγορασμένους αἵματι, τὰς ἡμέρας τοῦ πάσχα ἀκριβῶς ποιεῖσθαι μετὰ πάσης ἐπιμελείας, μετὰ τροπὴν, ἰσημερινὴν, ὅπως μὴ δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑνὸς πάθηματος μνείαν ποιεῖσθαι, ἀλλ' ἅπαξ τοῦ ἑνὸς τοῦ ἅπαξ ἀποθανόντος. μηκέτι δὲ παρατηρούμενοι μετὰ ἰουδαίων ἑορτάζειν, οὐδεμία γὰρ κοινωνία ἡμῖν νῦν πρὸς αὐτούς, πεπλάνηνται γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ψῆφον, ἣν νομίζουσιν ἐπιτελεῖν, ὅπως πανταχόθεν ὦσι πεπλανημένοι, καὶ τῆς ἀληθείας ἀπεσχοινισμένοι, ὑμεῖς δὲ φυλάσσεσθαι ἀκριβῶς τὴν ἰσημέριον τροπὴν τῆς ἐαρινῆς ὥρας, ἥτις γίνεται δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ δωδεκάτου μηνὸς, ὅς ἐστι δύστρος, ἐπιτηροῦντες ἕως εἰκάδος πρώτης σελήνης, καὶ πλάνης γινομένης ἀγνοίᾳ δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπιτελέσωμεν τὸ πάσχα, ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἑορτάσωμεν τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ ἀναστάσιμον ἡμέραν, ἀλλ' ἐν κυριακῇ μόνῃ.

Clem. li.5 cap.16.

Hoc eſt: Oportet ergo fratres, vt qui pretioſo ſanguine redempti eſtis, dies feſto paſchę accuratè, & diligẽtiſsimè poſt æquinoctium celebretis, vt neq; bis eodem anno vnius paſsionis memoriam renouetis, ſed ſemel quotãnis memoriã ſemel mortui peragatis. Nec verò amplius cum Iudęis tempus celebrandi Paſcha obſeruetis, quãdoquidem nulla iam nobis cu eis communitas eſt. Falſi enim ſunt in ipſa ratiocinatione, quã ſe abſoluere exiſtimant. Quãobrẽ omninò aberrarunt, atq; à veritate ſunt ſeparati. At vos æquinoctij verni conuerſionem diligenter obſeruate, quæ cadit in viceſimum ſecundum diem duodecimi mẽſis, qui eſt Dyſtros, notantes vſque ad vigeſimam primam lunam, ne in aliam hebdomadam incidat luna quartadecima, & per errorem bis vnoquoque anno Paſcha agitemus, aut diem reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti alio die præterquam Dominico tantum celebremus. Hactenus Apoſtolica conſtitutio.

* DYSTRON porrò eundem à Gręcis fuiſſe vocatum menſem, quem Romani Martium nominarunt obſcurum non eſt. At verò AEquinoctium vernum Christi Domini, & Beati Clementis tempore 22. die menſis Dyſtri agebatur, qui cùm quarto die menſis Martij inciperet, & ab eodem quarto die vſque ad vigeſimũ quintũ, viginti duo dies numerentur, fit vt æquinoctium vigeſima quinta die Martij fuerit, cùm Dominus noſter paſ-

cha cum diſcipulis ſuis egit. Confirmat Euſeb. Cæſar. hoc id, quod Euſebius Cæſarienſis in omnimoda hiſtoria canonum chronicorum ſcripſit, quod quidem Anaſtaſius Antio- Anaſtaſi' Antioche. chenus in libro variarum quæſtionum recitat. Poſtquàm (inquit Euſebius) vmbroſum paſcha cum diſcipulis ſuis comedit, & paſcha auctoritatis præcipuæ introduxit, quinta die hebdomadis, qui erat lunæ decimus quartus, menſis verò Martij 22. Indictione 15. ipſa eâdem nocte in eiuſdem menſis diem 23. ferente traditus eſt, ac illo ipſo die crucifixus, reſurrexit 25. die Dominico.

Porrò idipſum, quod B. Clemens ſuſius ſcripſit, in eo qui circumfertur Apoſtolicus canon, (licet breuiſsimè) ſic habetur: Si quis Epiſcopus, aut presbyter, aut Diaconus ſanctum diem paſchæ ante vernum Aequinoctium cum Iudæis celebrauerit deponitor. Græcè ſic: εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρείσθω.

DEVM SAPIENTISSIME, VT IN alijs pleriſque rebus, quæ hoc ſeculo contigerunt, ſic in hac anni correctione iuxta Nicænæ Synodi decretum, permiſiſſe, vt laboraretur, tum vt vna Catholica Eccleſia Romana magis agnoſceretur, tum vt heretici manifeſtiores fierent.

Capvt IIII.

SI vllo ſeculo poſt natum Dominum, ſe exeruit ſe mirabilem diuina ſapientia, quo quidem ſeculo traditam Eccleſiæ ſuę poteſtatem ad ſui maximam gloriam, promiſsionumq́ue conſtantiam, ob oculos omnium poneret, hoc ſanè fuit. Ignotum igitur primò alterum orbem aperuit. Ad quem itum eſt? Ad ſedem Apoſtolicam, ad Romanum Pontificem, vt inde propagandę Chriſtianæ religionis, & cœleſtium donorum aperiendæ inter remotiſsimas gentes officinæ auctoritas, & gratia deriuaret à Deo, vnde ad reliquum orbẽ Chriſtianis myſterijs imbuendum profecta ſuperioribus ſeculis fuerat. Tibi (dixerat Chriſtus Dominus) Petre dabo claues regni cœlorum, quæ ſolueris in terris ſoluta erunt in cœlis. Petrus igitur & Petri ſucceſſores aperiant, quę clauſa ſunt. Inter Hiſpanos aũt & Luſitanos, orta erat Chriſtiána æmulatio non vt tẽpla, & altaria, & virginum, ac religioſorum cœnobia euerterent in Europa, ſed vt hæc eadem antiquiſſimæ Apoſtolicę Eccleſię ſigna notiſsima & firmamenta certiſsima inueherent, in nouas terras, Euangeliumq́ue matureſcente mundo quaquauerſum annunciaretur. Ventum igitur eſt quoque ad Romanum Pontificem, omnia vt pacatè fierent: Noui mundi ſua quæque pars regibus Catholicis, & religioſiſsimis obtingeret, operarij verò qui mitterentur, non qui ſeipſos intruderent, eò verbum Dei inſerrent. Nihil itaque in tanta re diſſenſionis à Deo pacis eſt conſecutum. Sic vnanimes pectora, & regna ipſi reges in alia regna effuderunt. Quamobrem & ditiores quàm auri ſodinę animarum myriades ad Chriſti fidem reiectis idolis, atque perfidia per Catholicos, Romaniq́ue Pontificis duntaxat adminiſtros accurrerunt, hodieq́ue accurrunt.

Fremebat deinde Satanas immenſas illas prouincias ab Chriſtianis regibus, dum pacem domi haberent, ſanctiſsimo crucis explicato vexillo liberè peragrari: Quare inter Chriſtianos reges ſeminata diſcordia bella horrenda exciuit, neque ſolùm Ethnicos & hæreticos, verùm etiam ipſas regum Catholicorum maieſtates inter ſeſe commiſit. Hic quoſnam amabo pacis & compoſitionis auctores voluit Deus? Romanos vtique Pontifices, Apoſtolicam ſedem. Nulla inter Catholicos & Chriſtianiſsimos reges ſolida pax, nulla prouinciarum reſtitutio, nulla armorum depoſitio prius conſecuta eſt, quàm ijs hortantibus, allegatiſq́ue ſuis, per quos ea denique omnia Deo inuante ad effectum perducta ſunt.

Interea magis quoque infremuit Satanas, quòd regna, quæ in abditis mundi partibus excitauerat, & diuturna poſſeſſione retinuerat, ſibi ſumma cum ignominia vidit adempta, quare omnes explicuit artes, vt in Europam inuaderet; iniuriamq́ue idolis illatam Chriſti diuinitatis pernegatione, ſanctorumq́ue eius veneratione, imaginibus quoque rabidę ſublatis & idolis vocatis, vexauit hominum mentes, quæ emotę ſic nutarunt, vt integrę prouincię peſtilentibus hęreſibus hauſtis venenum paſsim euomerent: ſic verò pręſentibus peſtibus vbique ſerpentibus corda hominum auocarentur à contemplanda Dei gloria, quę iam in Orientalibus, & Occidentalibus Indijs ſplendidiſsimè emicabat, nimirum Chriſto Ieſu innumera edente per catholicos ipſos miracula. Quid ergo factum? Itum eſt ab omnibus Regibus, & ab Antiſtitibus Chriſtianis ad Romanum Pontificem, atque ad vnam illam Romanam Apoſtolicam ſedem. Inde autem conuocata legitima Synodus ex omni gente, quæ ſub cœlo eſt, Satanam eiecit, hęreſes anathemate confodit, Chriſtianos principes & Epiſcopos in vna immobili petra ſtatuit. Illa verò, quæ hęre-

hęretici tanquam ſimię conuenticula habuerunt, abiere in fumum, ac tantum abeſt, vt quicquam certi conſtituerent, vt cùm de componenda inter ſeſe pace crebro agitaſſent, inde ſemper magis diſcordes euaderent. Cùm autem vnam vel alteram hæreſim attuliſſent, decem inde referrent.

FVREBAT item Satanas, & Turcis in viſcera Chriſtianorum introductis, ac rebellibus enſem aduerſus legitimos Reges ſtringentibus, opus erat fœdere, ſubſidioque firmiore. Properatum igitur eſt ad Romanos Pontifices. Tum principes vna fide, vnoque amore coniuncti: dexteræ datæ; atque auxilia, de Romanis Pontificibus accepta ſunt. Sic Turcica vis, terra, marique repreſſa eſt: Hæreſis denique plus viginti prælijs profligata, reliquit ampliora Regibus ſpatia, quàm putauerat, & bella ipſa, quæ excitauerat, cecidiſſe in ſuam perniciem, & rebellium interneclonem, paulò pòſt ſenſit. At cùm antea per vnum Lutherum Apoſtatam Satanas cornua ſuſtuliſſet, ac ille deſertis caſtris bellum omni pietati indixiſſet, is ipſe Deus, qui alijs ſeculis laboranti Eccleſiæ ſæpè ſubſidiarias religioſorum ordinum copias miſerat, afflauit pauperum animos, & Ignatium noſtrum cum prioribus illis paucis Societatis noſtrę Ducibus ad Romanum Pontificem miſit, cuius auctoritate muniti operam Eccleſiæ ſuam nauauerunt intrepidi: Sic impijs pij, hæreticis Catholici, diſſentientibus vnanimes reſtiterunt, iamq; hi non ſolùm in nouo orbe, verùm etiam in veſtris viſceribus collegia & ſeminaria, veras nimirum pietatis officinas, ſuppeditante omnia eodem Romano Pontifice, aperuerunt vbique: vt quantò hæreſis ſicut fluctus in ſcopulos illiſa vehementius diſsipata eſt, atq; in dies diſsipatur, tantò hi magis indies vinciantur vnanimes, ac roborentur, vicariamque inter ſeſe operam ponentes, & aliorum ſanctorum in Eccleſia ordinum veſtigia terentes, vides Chytræe, quid paulò pòſt Chriſti beneficio effecturi ſint: Nempè cũ tot adoleſcentum millia, tot ciuitates & populi ad pietatem eruditi Chriſtianæ Reipub. maturuerint, atq; interim alij multò plures ijſdem quaſi in hortis, ad frugem adoleuerint.

POSTREMÒ qui per aliquot ſecula têporum incertus ordo labi fuerat animaduerſus, dum docti Reges, & alij ea in re inſudabant: vel bellici tumultus pleraq; omnia (vt dictum eſt) impediebant, reſeruata tota res eſt Romano Pôtifici, totaq; illa variatio, & incertitudo per eundê ſublata eſt, quę item antiquitus exercebat Eccleſiam.

QVÒD ſi adhuc quæris, cur præter hasce, quas attulimus rationes cœleſtium conuerſionum incertitudo à Deo permiſſa ſit, vt in hoc ſeculum præcipuè caderet, ne id quidem celabo.

PRAECLARE Epiphanius cũ quartadecimanos reprehenderet nolentes cum Eccleſia Catholica legitimum Paſchæ tempus celebrare, cauſam affert, cur iſtam anni inæqualitatem Deus permiſiſſet. Anni (inquit) contraria tranſgreſsione tardantes, propter diuerſos inter ſe ſolis ac lunæ curſus hanc inæqualitatem efficiunt, nô quod offendiculum à Deo ſit decretum, ſed exacta certitudine hac à Deo ordinata iuxta ſapientem penitus ipſius gubernationem, quam largitus eſt proprio ſeculo, dum definita ordinauit lumina, & tempora, annos item ac menſes, & ſolſtitia, & dum prouidis hominibus harum rerum ſtudium, ac curam contribuit, ex ſua erga homines benignitate. Quæ ille ſic Græcè: οἱ γὰρ ἐνιαυτοὶ ἀνθυπερβατῶς ὑπερβαίνοντες διὰ τοὺς ἐνηλλαγμένους πρὸς ἀλλήλους δρόμους ἡλίου τε καὶ σελήνης ταύτην τὴν ἀνισότητα ἐκτελοῦσιν, οὐ σκάνδαλον παρὰ θεοῦ ὡρισμένον, ἀλλὰ τῆς ἀκριβείας οὔσης ἐκ θεοῦ τεταγμένης, κατὰ τὴν πάνσοφον αὐτοῦ διοίκησιν, ἣν ἐχαρίσατο τῷ ἰδίῳ αἰῶνι τοὺς ὡρισμένους τάξας, φωστήρων τε, καὶ μηνῶν, καὶ ἐνιαυτῶν, καὶ τροπῶν, καὶ προνοητικοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἐπιμελείας.

AC prorſus ita eſt, vt in reliqua ſuæ Eccleſiæ œconomia, ſic in ſolemnium geſtorum Chriſti partitione, ac quaſi in propriarum ſedium collocatione, admirabilem extitiſſe multiformem ſapientiam Dei. Neque verò ſtatim voluiſſe, vt quod, tanquã depoſitum, ſuis diſpenſatoribus crediderat, id ſtatim omnibus aperiretur, niſi quo tempore expediret, tum rectiſsimæ fidei ſtatuendæ, ac pietati inſtaurãdę, tum Chriſtianæ religionis oblatratoribus conuincendis. Itaque vt Satana cribratore, Ethnicis perſecutoribus, & Iudæis, ſchiſmaticis, hęreticis oppugnatoribus permiſit ſapientiſsimè Deus, vt ex mutua cum Catholicis contentione veritas pręedicata roboraretur, & maiorem claritatem emitteret, ſic noſtro ſeculo reſeruata eſt præclariſsima omnium, quotquot vnquam fuere victoria. Ac cùm Petri primatus à Chriſto in Eccleſia inſtitutus, hoc potiſsimum ſeculo eſſet à plurimis impetendus, futurumq; vt penè pedibus conteri videretur, quippè qui & Antichriſti regnũ, & idololatriæ ſeminarium à peſsimis quibuſque eſſet (vti quondam eſt factum à Manichęis, & id genus alijs) blaſphema voce appellandum, varia, & quidem pręſentiſsima tot venenis antidota Dominus IESVS animarum

noſtra-

noſtrarum optimus medicus præparauit.
Itaq; varijs rationibus,inter quas Kalenda-
rij correctio fuit,occaſioné diuinitus præ-
buit,vt poteſtatē à ſe in Eccleſiæ bonū Pe-
tro ac eius ſucceſſoribus traditā redderet
manifeſtiſsimam, neque ad alios quàm ad
quos factus eſt ſermo Dei, eam ſpectare o-
ſtenderet. Nā & quod ſcriptum eſt, claues
Hom. 6. in Matth. regni,non vnius cœli,ſed plurium cœlorū
(ſicut aptiſsimè dixit Origenes)Petro da-
tum iri,cùm in primis ad ſpiritualium re-
rum ſcientiam impertiendā, & iudicium
exercendum pertineret,ſuo etiam tempo-
re,ac modo referēdum erat ad cœleſtes cō-
uerſiones liquid ius manifeſtandas: quan-
doquidem ad diuinæ potentiæ gloriā po-
tiſsimum futurum erat,vt non à mathema
ticis tantum proficiſceretur, ſed ab eo po-
Lucæ 22. tiſsimū,cui dictū eſt, cōfirma fratres tuos,
Ioan. 21. & paſce oues meas: præterea qui per vica-
rium viſibilē ſuum,regit Eccleſiam,diuer
ſaq; in corpus hoc myſticum influit dona,
donec euadat in virum, & in menſurā ple-
Epheſ. 4. nitudinis Chriſti,is eſt,qui baptizat,qui do
cet,qui claudit, & aperit:quiq; Petro pro-
pterea claues pollicitus,quibus abſcōdita à
ſeculo ſubinde, ac ſuo tempore reſeraren-
Matth. 16. tur,eas & dedit,cū fidelis ſit Deus, qui re-
Hebr. 10. promiſit, vti docet Apoſt. Sanè D. Auguſt.
D. Auguſt. enarrat. in qui ſapientiā Chriſti altiſsimè guſtauerat,
Pſalm. 54. ſic loquitur ſapienter: Nunquid perfectè
de Trinitate tractatū eſt, antequā oblatra-
rent Ariani?nunquid perfectè de pœniten
tia tractatū eſt,antequam obſiſterent No-
uatiani?Nunquid perfectè de baptiſmo tra
ctatum eſt,antequā contradicerent foris po
ſiti rebaptizatores? Hæc ille. At nos quę ad
Catholicā religionem ab omnibus omniū
oppugnationibus vindicandā pertinēt,ea
videmus hoc ſeculo rurſus ita ijſdem mo-
dis claruiſſe,vt nihil ſupra. Hæreſes autem
cū antea ſeparatim exortæ diuinum ordi-
nem perrumpere nequiuiſſent,quo violen
tius cunctę quaſi conglobatim ſeſe aduer-
ſus Eccleſiā hoc tempore intulerunt,eò mi
ſerius tanquam ab immobili petra fluctus
diſsipatæ fuerunt. Ad ipſam porrò auctori
tatē Pontificis Maximi quod attinet,quando-
quidē ea nō propter illum, ſed propter gre
gem Chriſtianum inſtituta eſt,Deo adhuc
præſentiora mundo labenti remedia refer
uanti,placuit, vt cœleſtium conuerſionū
ad rectiſsimum Eccleſię ordinē ſtatuendū
certior cognitio haberetur,ſicut nouus or-
bis,vt diximus, penè ex Oceano emerſit.
In quo quidē orbe aut fidei fundamēta col
locari,aut tēpora ritè diſponi, nec Græcis
conceſsit quantumcunq; orbis terræ Patri-
archam ſe vocitet Conſtantinopolitanus,
aut Iudicem Alexandrinus: neq; Spithamā
eius terræ permiſit hæreticis, qui iactantes
Euangelium,nec Euangelio credentes,ip-
ſam in qua poterant eſſe Catholicam Ec-
cleſiam,diſſecti in plurimas ſectas, perditè
deſeruerūt. Quæ cū ita ſint,docemur hinc
quoq; altitudinem diuitiarum Dei tantò
omnium mentibus eſſe eminentiorem,
quantò maior eſt domo, qui fabricauit il-
lam.

ACCEDIT quòd cū pręter ſublunariū
rerum generationem, & conſeruationem,
quæ à cœleſtibus motibus pendent, alia ex
alijs Deus ex ingenti ſuo illo penu ſemper
depromat, veriſsimè id teſtari quoque nos
poſſumus,quod D. Antonius olim quibuſ
dam ſapientiam eius mirantibus, Biblio-
thecā haud videntibus reſpondit, inquiēs:
Meus liber (Philoſophi) eſt iſta mundi ma-
china.

SANE verò ſi cùm primum facti ſunt
cœli cuncta nobis patuiſſent, conſuetudi-
ne viluiſſent, vel torpuiſſent ingenia, vel
altius hæſiſſet in multorum animis, qui ſo
li ſapere viderētur, labes illa pertinax: Ae-
ternum fuiſſe mundum, nunquam interi-
turum, agere Deum neceſſariò, & quæcun-
que plurimi cōbiberunt, ex quibus Deum
cognoſcentes non ſicut Deum glorificaue-
runt.

SIC porrò cùm moles illa ſolis immenſa
ad vnius hominis imperium ſubſtitit, & re
gnante Ezechia retrogreſſa eſt, quantacū-
que aduerſa conuerſione cœli raperentur,
id attulit multum & ſpei credentibus, & lu-
cis, Philoſophis, vt iam humanis gradibus
cæleſtia ne temerè conſcenderent, neq; na-
turæ circino diuinam omnipotentiam me
tiendam eſſe arbitrarentur.

INDE autem magnus ille nobis conſtat
fructus, quòd cùm perpetuam iſtorum cœ
lorum rationem cernimus, cogitare debe-
mus, eos nobis rotari, propter quos ſine
pręterita, ſiue inſtantia, ſiue futura, ſiue ter
rena, ſiue cœleſtia facta ſunt ab eo, qui nos
nihilo immenſa ſua charitate creauit, re
demit, aluit, docuit, & continenter do-
cet.

ATQVE ne Aſtronomi ad diuinatio- Contra Aſtronomos iudiciarios pulchrè.
nes, & ad alia, incertos Planetarum curſus
obliquè transferrent, præmoniti fuerunt
iſta cœleſtium motuum variatione, nihil
inde conſtantiſsimæ præcognitionis ad ea,
quę cogitarunt, indicia de humanis rebus
ferenda exiſtere poſſe, ac proinde ordina-
tiſsimæ prouidentiæ Maieſtatis Diuinæ
(non autem horoſcopis, non fato) quæ-
cunque eueniant, eſſe aſcribenda: Sic
Chaldęi, qui mille quingentos annos in
eo ſtudio poſuerunt, cùm orbis octaui mo
tum, Ptolemæus item cùm motum trepi-
dationis ignoraſſent, ecquid certis alijs de

re-

rebus inde conſequentibus ſtatuere potuerunt? Cùm verò Zodiaci partes, & ſigna integrum mutaſſe locum ſapientes viderint, vniculque cordato licet intelligere, quàm incerta ſuerint, quæ ipſi tanquam oracula credi voluerunt, cùm gentiū mores, aut futuros humanos caſus inde prædicerent, aut adeò imperiorum, & regnorum conuerſiones, quę videbantur in idem temporis ſpatium, vel momenta recidere, ſuperiorum orbium influxibus attribuerēt, aut deniq; auſi ſunt ad reliqua omnia prænoſcenda, canones, & aphoriſmos præſcribere. Quæ ſine dubio incertiora ſuerunt, quàm ipſa motuum incertitudo, cùm ſequētia ſecula multum aut horarum, aut dierum, ne dicā momentorum exhauſiſſe videamus, quibus aſpectus illi, atque concurſus omninò variauerunt. At cùm hæc ita ſint, videant pij, atque ij præſertim, qui de Imperatorū dignitate gloriantur, quibus rationibus Conſtantinus Magnus ſancti Paſchæ legitimum diem conatus eſt quoquouerſum inuehere: vt ſi qui rationibus ſolis haud moueantur, ij certè & rationibus, & auctoritate permoueantur ad ea, quæ pacis, & cōſenſionis atque imprimis Chriſtianæ erga diuinum cultum reuerentiæ ſunt. Is igitur ſic.

EPISTOLA MAGNI IMPERATOris Conſtantini ad omnes vbique Eccleſias, de ſancta Synodi actis, & de ſancto Paſcha.

CAPVT V.

EXPERIENTIA edoctus, per rerum publicarum proſperitatem, quanta ſit diuinæ poteſtatis gratia, illum mihi propoſitum eſſe debere finem iudicaui, vt à beatiſsimis Catholicæ Eccleſiæ populis fides vna, & ſyncera charitas, conſentienſque in Deum pietas ſeruetur. Sed enim cùm aliter omninò fieri non poſſet, vt ordo ſtabilis & firmus conſtitueretur, niſi ſimul omnes, aut certè plures Epiſcopi conuenirent, & de re qualibet ad ſanctiſsimam religionē pertinente dijudicarent, eius rei gratia quā fieri potuit plurimis coactis, me quoque perinde atque vno aliquo ex vobis (num enim negauerim, quo maximè lætor, conſeruū veſtrū me eſſe?) præſente vſq; adeò omnia in debitā ſunt diſquiſitionem vocata, quouſque rerum omnium inſpectori Deo placita ſententia, ad conſentientis vnitatis concordiam ſtabiliendam in lucem eſt protracta, ita vt nihil iam, quod ad diſſenſionem, aut profeſsionis fidei ambiguitatem facere poſſet, ſit relictum. Vbi cùm de ſanctiſsimo etiam Paſchæ die quæſtio eſſet exorta, ſententijs omnium decretum

Sacrarum Synodorū vtilitas; & auctoritas. Imperialis humilitas, & ſubmiſſio.

Hæreſes ſublatę per Synodum.

eſt, conuenire, vt id eodem tempore ab omnibus vbique peragatur. Quid enim nobis eſſe poteſt vel pulchrius, vel gratius, quàm ſi is dies feſtus, vnde ſpem immortalitatis percepimus, vno ordine, & celebri ritu ab omnib' certò, & inuiolabiliter peragatur? Ac primùm quidem indigna res fuit, ſanctiſsimum eum diem imitatione, atque conſuetudine Iudæorum celebrare, qui manibus ſuis nefario flagitio contaminatis, non iniuria quoque animis ſunt excæcati, homines ſcelerati. Quidni enim liceat gente ea reiecta, rectiore, verioreque ordine, quē à primo paſsionis die hucuſq; ſeruauimus ad futura quoque ſecula obſeruationis huius ritum tranſmittere? Itaque nihil nobis commune ſit cum infeſtiſsima Iudæorum turba. Aliam ſiquidem à Saluatore accepimus viam. Propoſitus eſt ſacratiſsimæ religioni noſtræ ſuus curſus, & legitima, quæ illam deceat regula, quam vnanimi conſenſu complectentes, nos ipſos à fœda illa conſcientia, & ſocietate retrahamus fratres Reuerendiſsimi. Et profectò omnium abſurdiſsimum eſt, illos gloriando iactare illis obſeruandis nos ſufficere non poſſe, abſque illorum doctrina, & pręſcripto. Quidnam verò illi rectè ſentire aut ſapere poſſunt, qui poſt illam Dominicam cædem mentibus capti, non ratione aliqua, ſed impotenti impetu, quocunque eos inſitus impellit furor, ducūtur? Quam ob cauſam, cùm in hac quoque parte verū non perſpiciant, ſed vti ſemper affectu vitioſo tranſuerſi rapiantur potius, quàm errorem corrigant, eodem anno bis paſcha peragunt. Qua igitur de cauſſa eos ſequemur, qui graui errore ſe implicatos eſſe cōfitentur? Bis equidem eodem anno Paſcha celebrare haud vnquam ſuſtinuerimus. Atque etiam ſi hæc vobis non exponerentur, conueniret tamen, vos pro mentis veſtræ ſagacitate, ſemper & ſtudere & optare, ne cuiuſpiam ſimilitudine, & exemplo puritatem animarum veſtrarum pollueretis, neue hominum modis omnibus malorum conſuetudinem imitari videremini. Ad hæc illud quoq; conſiderandum venit, in re tanta, & tam ſolennibus religionis noſtræ ferijs diſſenſionem extare aliquam lōgè eſſe impijſsimum. Vnum namque nobis libertatis atque redemptionis noſtræ diem, ſanctiſsimæ ſcilicet paſsionis ſuæ Saluator noſter dedit. Vnam eſſe Catholicam ſuam Eccleſiam voluit, cuius tametſi partes in multis varijſq; ſunt diſperſæ locis, vno tamē ſpiritu, hoc eſt, diuino arbitrio ſouetur. Cōſideret porrò Sāctitatis veſtrę ſolertia, quā graue ſit, & indecorū, per eoſdē dies, alios quidē ieiunijs intentos eſſe, alios verò conuiuijs vacare: & poſt Paſchæ dies,

Celebrandi Paſchæ conſenſus.

Infeſtus Iudæis Conſtantini animus.

De Iudæorum cæcitate.

Paſchæ feriæ minimè cū Iudæis celebrandas eſſe ſuadet.

hos

Epiſcopo, qui pecunia Turcis data, in eius locum ſuffectus eſt: neque ſanè abſque ſuſpicione, quod hæretici quidam, qui alio prætextu Conſtantinopoli degunt, ęgerrimè ferentes à Ieremia primùm quidem veſtras hæreſes pluribus cenſuris fuiſſe confoſſas, deinde etiamnum Kalendariū Romanum emendatum recipi, Turcarum Imperatorem ad eum relegandum accenderint. non minus quàm egregij pergunt eſſe artifices in turbanda pace, quæcunq; inter Chriſtianos Principes à pijs Catholicis procuratur.

Porrò rationes, quibus Græcorū obiectiones dilutæ ſunt hæ fuere. Nihil nouatum fuiſſe à Romano Pontifice, ſed ſedulò curatum vt Synodi Nicęnæ decretum obſeruaretur, à quo orbis Chriſtianus receſſerat, quòd rectam intercalationem poſteri haud adhibuerunt.

Quòd ſi quid Græci nouatum à Pontifice Maximo putaſſent, qui rem olim cōſtitutam iterum tractari curauerit, eodem argumento Nicænæ Synodi Patres, atque ante eam ſanctiſsimos Martyres (& quidem ipſos quoque Romanos Pontifices) percelli, quaſi Apoſtolicum canonem nouauerint, quē identidem executioni mandari ſtuduerint, cùm Aſiatici ab eo receſſiſſent.

Tabellam autem ſiue ordinem Kalendarij, quem Patriarchæ illi ad Ruthenos miſiſſent, vel ipſi obſeruabant, non omnino manaſſe à patribus Nicænæ Synodi: quare neque inde quidquam effici, quo Romana correctio conuelli poſſet. Porrò iiſdem canonibus, quos proponebant, ne Græcos quidem vti ſcire, præterquā quòd etiamſi rectum de æquinoctio canonem habent, errāt tamen in annis conditi mundi, ipſaque in chronographia: Errant item in aureo circulo, quem non eſſe amplius eundem temporis ipſa proceſsio euidenter monſtrauit.

Quod ad Ptolemeum attinet, quem eā in re ijdem aiebāt ſequi debuiſſe Latinos, ne Græcos quidem illum ſequi: Neque verò Latinorum Eccleſiæ libros præſtantiſsimi illius viri ignotos eſſe, quos paſsim Catholicæ Academiæ verſant; & prælegunt: Nec adeò Ptolemeum ipſum voluiſſe, vt ſuis hypotheſibus addiceremur, ſi quando à tempore, cuius filia eſt veritas, veriores aliæ oſtenderentur.

Ad Theologos quod ſpectat, quos Patriarchæ ſcribebant ſatius fuiſſe vt Romanus Pontifex conſuleret, quàm Aſtronomos (ſic enim inquiunt probabiliorem, & veritati plus conſonam eius deliberationem fuiſſe futuram) nihil fuiſſe prętermiſſum. Aliquot enim annos duraſſe œcumenicam Tridentinam Synodum, quæ ēbrrecti Kalendarij promulgationēm anteceſſerit: nec ſemel patres illos ea de re inter ſeſe egiſſe, cum de Breuiario emendandō loquerentur: poſtea omnibus Theologorum Academijs, eam correctionem per vniuerſum Catholicum orbem fuiſſe à Romano Pontifice miſſam, ac deinceps prodijſſe in lucem, ac iuſſam, vt obſeruaretur. Id quod multò ante in rem collatum fuiſſet, ſi in ſapientia emendantis, aut in poteſtate iubentis duntaxat, non autē in conſenſu quoque & auctoritate Chriſtianorum Principum approbantium poſitum fuiſſet. Nullam verò cōfuſionem eſſe ſubſecutam: confuſionem ſanè apud eos remanſiſſe, qui confuſionibus hæreſum, & multiplici ſchiſmatis malo premuntur. At Catholicā diſciplinam, & ordinem tenere interim proſperum curſum, quacunque in regione fides vna eaque antiquiſsima martyrum ſanguine conſignata eſt, atque aucta. Nouum item orbem terrarum, in quē ſola ipſa Romana Eccleſia idolis deiectis Chriſti Euangelium inuexit, eodem illo emendato Kalēdario iam vti, vt is ipſe orbis in iudicio ſurrecturus ſit, & Orientales condemnaturus, qui cùm primitias ſpiritus olim acceperint, ſpiritui pacis, & vnitatis aduerſari non ceſſant.

Iam quod temeritas, & alia eiuſmodi Catholicis obijciebantur, hæc facilè in gratiam Chriſti Schiſmaticis condonata ſæpe fuiſſe, atque item nunc libenter condonari, ſi redire ad cor velint. Illud certum eſſe, quæ ex officina mendacij iacula emittuntur, ea ſolere in aëre perrumpi, vel in capita intorquentium recidere. Quod ſi quis etiam altius iſta perpendiſſet, eum cognoſcere potuiſſe, in eos illud quadrare; quod quidam Græcus poëta dixit: Imperitiam & ignorantiam parere audaciam: atque illud Apoſtoli: In quo alterum iudicas, teipſum condemnas. Rom. 2.

Et verò Orientales, qui ſummum Eccleſiæ Catholicæ Pontificem licentius incuſaſſent, potuiſſe Patriarcharū antiquiorum ſanctitate permoueri, qui in iudicio fidei, primas ſemper Romano Pōtifici detulēre. Id autem fuiſſe reuocādum ad memoriam, quod ſemper gerunt in oculis; nempè vltricem Chriſti dexteram, cùm quanto longius à Petri ſede ſe ſubtraxiſſent, in tanto grauius Saracenorū, & Turcarum iugum incidiſſent. Quod ipſum etiamnum reliquos experiri, qui cum Diuino tribunali ſeſe ſubduxerint, iam cuiuſcunque Apoſtatę iudicio ſtent: vel neſcio quorum Politicorum (velint, nolint) mancipia fiant.

Porrò vix credibile videri, Pontifi-

cis Romani rationes de emendato Kalendario Byzantium haud perueniſſe. Tot enim ibi eſſe Catholicos: & tam multos alios eò identidem appellere, vt quæ iam pridē excuſa typis ad Indias vſq; remotiſſimas perlata fuerint, ſanè illuc quoque peruenerint. Sed vere tamen negari perueniſſe, quod quæ vel non percipiuntur, vel improbantur, ea longiſſimè abeſſe dici rectè poſſit. Eſſe præterea Catholicos in Creta Epiſcopos, vnde iſta reſciri potuerint: Nec Romanam Apoſtolicam ſedem operæ aut ſumptibus peperciſſe, quæ cùm initio ad Tridentinam Synodum ſacroſanctam Orientales inuitaſſet, poſtremò quoque Kalendarij corrigendi rationes Byzantium miſerit. Philadelphiæ deniq; Archiepiſcopo, qui diu Venetijs ſubſtiterat, Romam euocato peramanter rem totam expoſitam fuiſſe, qui item eadem re ad Patriarcham Conſtantinopolitanum nauigauerit. Quæ omnia temeritatiſne, an prudentiæ atque charitatis fuerint indicia, ad ipſarum conſcientiarum Orientalium tribunal, Catholici prouocabant.

Ad extremum quæ de Spiritus ſancti à patre, & filio proceſsione Romanæ exprobrabantur Eccleſię, vt eò verius iſta Kalendarij correctio perſtringi videretur: ex ijs multò liquidius intelligi potuiſſe mirum nō eſſe, ſi negata proceſsiōnis Spiritus ſancti veritas in hoc altero negotio perſpiciendo Schiſmaticis non affuerit. Diuini autem verbi claritate, ac probatiſsimarum Synodorum, & vnanimi ſanctorum Orientis patrum conſenſu iſtam non minus hęreſim, quàm calumniam dudum exploſam fuiſſe. Præterquàm quod ſuperiore ſeculo in Florentina Synodo Patriarcha ipſe Cōſtantinopolitanus, & reliqui Græci vnà cum eorum Imperatore veritatem hanc agnouerint, chirographoque conſignauerint. Quam ſi poſteri retinuiſſent, iam nec infinita animarum multitudo naufragiū fidei eſſet paſſa: Neque Turcis in immenſum auctæ fuiſſent vires: Nec in eorum manus (proh Diuinæ iuſtitiæ miraculum) Conſtantinopolis ipſis diebus Pentecoſtes veniſſet, quoniam nimirum ſpiritus ſancti perfectam proceſsionem pernegauerat.

Et his quidem, atque alijs rationibus, quas ſupra attigimus reſponſum eſt ad Synodicam illam epiſtolam, atque inſuper additum, quid cum ipſis Regibus, atque Academijs, & ipſa quoque Cracouienſi actum fuerat, ne Rutheni in hoc Regno temerè quidquam deliberatum fuiſſe putarent. Ad totam enim rem maturè omnibus perpendendam iuſſu Romani Pontificis hæc, quæ ſequuntur, quoquouerſum ſcripta ſunt.

Cvm Sacroſanctum Chriſtianorū Paſcha, quod ſumma religione ſummoque noſtræ redemptionis myſterio cōtinetur, ex Diuinæ legis præſcripto & SS. Patrum, qui Nicæam ad conciliū conuenerunt, decreto celebrari debeat à decima quarta die lunæ vſque ad vigeſimam primam primi menſis, ea verò ſit, quæ in æquinoctiū vernum incurrit, aut illud ipſum proximè ſequitur, permagni intereſſe illi patres cenſuerunt, tum æquinoctio, tum decimæ quartæ lunæ certos ac definitos dies in Kalendario deſignari: ne, quod ſæpe antea contigerat, diſcordia deinceps aliqua in eo celebrando, aut diſſenſio poſſet exiſtere. Et quidem æquinoctij ſedes in eo concilio ad XII. Kalend. Aprilis collocata & conſtituta eſt, quam fore ſtabilem, & firmam propemodum ſibi perſuaſerunt. Decimam quartam verò lunam ex aureo (vt vocant) numero, qui Kalendario aptatus fuerat, perpetuò, ac facilè inueniri poſſe priſci patres crediderunt. Verùm æquinoctium locum ſuum non facilè tenuit, ſed ſtatione deſerta incertis paſsibus ad ante diem quintum iam, aut etiam ſextū Idus Martij errans vſque peruenit. Cui errori niſi maturè obuiam eatur, ad id tempus, quo nunc bruma conficitur, accederet aliquando, neque tamen ibi terminus ſtatueretur, quin in infinitum procedat. Quod quantam perturbationem rebus omnibus (ſed Eccleſiaſticis maximè) ſit allaturum, & multi antehac ſcripſerunt, & eius libri auctor ſubtiliter, & copioſè diſſerit. Decimaquarta verò luna adeò ab illo aureo numero diſcrepat, vt eo ſecuti, non iam ab ea ad vigeſimam primam, ſed frequēter contra diuinum præceptum, & maiorum inſtituta ad vigeſimam quintam, atq; adeò ad vigeſimam ſextam lunam Paſcha celebremus, ſerpetque obſcurè hoc malum, & manabit latius in dies, niſi neceſſaria aliquando medicina adhibeatur. Atque equidem ea iam inde à Fel. record. Nicolao V. cuius ætate meliores litteræ, & liberalium artium ſtudia, quæ diu neglecta iacuerant, reuiuiſcere, & recreari cæperunt, magna ſummorum Pontificum cura atque ſtudio tentata, ſed nihil cōſtitui poſſe videbatur, quod non in magnam aliquam difficultatem incurreret. Nam quod ad Aſtrologiam attinet duæ potiſsimum res obſtare, atque officere videbantur. Primum ipſius anni vertentis iuſta certaque menſura, quę quoniā à doctiſsimis, diligentiſsimisq; mathematicis diuerſis tēporibus alia atq; alia reperta eſt, nō eadē, ſemperq; ſui ſimilis eſſe conuincitur. Cùm ergò ſol tā vaga, atque mutabili ratione labatur, difficillimum ſacta erat intercalationes ita diſpēſare, vt æqui-

Antonij Lilij liber.

quinoctia æuo perpetuo certas & fixas habeant in Kalendario ſedes, cùm à Iulio Cęſare, qui primus hanc anni formam, & intercalandi rationem induxit, tredecim, aut eò amplius dies conſtitutam tunc ſedem antecedant. Verùm huic difficultati eius libelli auctor afferre ſe medicinam, & quidem perpetùam pollicetur. Proponit enim ſibi anni Alphonſini menſuram, quæ inter varias, media eſt, atque ideo errori minus obnoxia, ex qua ſubductis calculis efficitur, vt in annis plus minus CXXXIIII. AEquinoctiorum loca integrum anteuertant diem. Quo poſito hos tredecim dies, quos diximus, ſeu quod magis exiſtimat eſſe ex Eccleſiaſtica dignitate, decem illos qui à tempore Nicæni Concilij excreuerunt, intermiſsis decem intercalationibus, in his quadraginta annis, qui proximè ſequentur, eximendos cenſet. Atque ita reducto AEquinoctio verno ad XII. Calend. Aprilis, quo loco in eo concilio fuit conſtitutum, finitaque omni confuſione anno Domini M. DCXX. à quo iam melioribus auſpicijs anni procedere incipient, in omne poſterum tempus hanc intercalandi rationem reſtituit, vt centeſimi quique anni qui intercalares omnes eſſe ſolent, ab eo tempore non omnes, ſed tres primi quique communes, quartus verò quisque intercalaris ſit. Ita vt milleſimo ſeptingenteſimò, milleſimo octingenteſimo, milleſimo noningenteſimo nullus intercaletur dies, bis milleſimo verò vſitato, & conſueto more intercaletur. Atque eodem modo reliquis, qui deinceps cõſequentur, annis, ſiue quoniam alij non putant expectandum eſſe, dum quadraginta illi anni tranſeant, vt reliqui in ſuam rationem reuertantur. Sed illos decem dies ſimul eximendos, moleſtiamque eam ſemel deuorandã cenſent, anno id M. D. LXXXII. quo menſe aptius deuorabitur, fiet, deincepsq́; is ordo ſeruabitur, qui infrà in tabella deſcriptus eſt. Porrò huiuſmodi varietatibus centeſimos quosque potiſsimum annos eligit, qui notabiles magis ſunt, quo minus negligentia aliqua, aut huius diuerſitatis obliuio poſsit obrepere. Hæc ratio id habet incommodi, quod litteræ Dominicalis circulis, primis his quadraginta annis, qui communes eſſe debent, nulli vſui eſſe poteſt, deinceps verò non niſi exactis quadrigentis annis ad idem initium redit. Sed id non eſt tanti, præſertim cùm ei rei peculiaris quædam tabella ſit dedicata. Alterum quod reſtituendo Kalendario, veræque Paſchatis rationi tradédæ impedimentum afferre videbatur illud eſt, quod nullus cyclus decénoualis reperiebatur, q Kalẽdario appoſitus præſtare poſſet, vt ijdem

Hęc tabella & aliç fuêre poſtea typis editæ, & paſſim extant.

numeri perpetuò lunam nouã, atque ex ea decimam quartã Paſchalem oſtenderent. Idque ea ratione, quod luna, non vt antiqui illi exiſtimarunt confectis ſuis curſibus decem & nouem annorum numero ad idem caput ita refertur, vt per ea rurſus veſtigia penitus reuoluatur, ſed vt ab alijs ſubtilius inueſtigatũ, & deprehenſum eſt, ſuos orbes, conuerſionesq́; ſic moderatur, & conficit, vt trecentorum, & aliquid amplius annorum ſpacio diſcordet. Atq; inde effectũ eſt, vt quatuor iam, & eò amplius dies aureus ille numerus, à veris locis fuerit euagat⁹. Et vt ante diximus Paſcha aliquãdo vigeſima ſexta luna non ſine piorum hominum dolore, maleuolorumque irriſione celebremus.

CVM igitur hæc ad Poloniæ Sereniſsimum Regem Stephanum ex vrbe perueniſſent, his ille verbis Epiſtolam Cracouienſi Academiæ ſcripſit.

EPISTOLA SERENISSIMI REGIS Poloniæ Stephan. ad Academiam Cracouienſem.

CAPVT VII.

VENERABILIBVS, AC EXCELLENtibus viris, Rectori, Doctoribus & Magiſtris, præſertim Profeſſoribus facultatis Mathematicę Vniuerſitatis Cracouienſis deuotè, & fidelibus nobis dilectis.

STEPHANVS Dei gratia Rex Polonię, Magnus Dux Lituanię, Ruſsię, Pruſsię, Mazouiæ, Samogitiæque &c. Princeps Trãſ ſyluaniæ. Venerabiles, ac Excellentes, fideles, nobis dilecti. Cùm ad omnem Diuinorum pariter & humanorum rationem ritè conſtituendam ordo temporum requiratur, ſapienter atque non minus piè à multis prudentibus & pijs viris in hoc ſtudio deſudatũ erat, quo vera anni ratio, ipſiusq́; ſacroſancti diei Paſchæ celebratio (quę cætera ſequuntur) ſuo tẽpori reſtitueretur, aut ad certiorem formam reſtringeretur. Obſeruatur enim iam hoc non à paucis temporibus annum à Cæſare Iulio inſtitutũ ſucceſſu temporum non modicè ſuis terminis egreſſum eſſe. Quoniam autem ſummus Pontifex, cuius nos auctoritatem libenter in omnibus ſequimur, inter cæteras paſtoralis officij ſui curas, etiam in eam rem incumbit, quo reſtitui Kalendarium poſsit, meritò Chriſtianis omnibus hoc illius ſanctiſsimum ſtudium gratum eſſe debet. Et tantò quidem magis, quòd omnium Chriſtianorum Regum, ac Principum ea de re ſententias explorare, ac cognoſcere velit. Vt quod ad omnem & temporũ & Prouinciarum ſtatum pertinet, etiam id

ante ab omnibus ritè perpendatur, ac examineiur. Cùm igitur eius ſanctitas nobis ea de re ſcripſerit, ac compendium nouæ rationis reſtituendl Kalendarij miſerit, requirens etiam conſilium, & iudicium Mathematicorum noſtrorum. Illud fidelitatibus veſtris mittimus, atque hortamur, vt eam rem diligenter in manus aſſumãt, de eaq́ue intercalatione vel augenda, vel minuenda, vel mutanda, vel ea, quæ offertur approbãda, lta rationes omnes conſerant, quo & nos intelligamus ſtudium veſtrum, & induſtria veſtra cùm vobis ipſis, tum Regno noſtro, ac vobis ipſis honorifica apud ſuam ſanctitatem & homines cæteros exiſtat. Benè valeant. Datum Varſauiæ die 7. menſ. Aprilis. Anno Domini 1578. Regni noſtri anno ſecundo.

AT neque hæc tantum Græcis, & Ruthenis expoſita ſunt, verùm etiam oſtenſum, ſi tabella eorum firma Paſchæ ratio inueniri potuiſſet, nihil Eccleſiam Catholicam cunctatam fuiſſe, quin omnibus vlnis eam excepiſſet. Quorſum enim tanto labore ab omnibus Academijs, atque à Mathematicis per tot ſæcula conquiſitum fuiſſet, quod erat in promptu? Sanè cùm Catholici deprehenſo antiquorum errore, quo in Paſcha celebrando pertrahebantur, non erubuere ſemetipſos corrigere, quanto minus erubuiſſent alios imitari, qui rectius ſapuiſſent? Verùm enimuerò, ne tabellam quidem illam, qua Græci nunc vtuntur, à Nicęnę Synodi patribus eſſe profectam, facilè aliquis probauerit: A quibus niſi prodijt, quid tanti eam Rutheni nunc faciunt, cùm ſuo tempore diuina ſapientia rectiorem nobis ſuppeditauerit?

Et ſanè quidquid hac in re Græcl vnquam poſt Synodum Nicænam adhibuere, euidens coniectura eſt. eos à Latinls mutuaſſe: tabella enim qua lpſi adhuc vtuntur, licet ſit Græcè conſcripta, Latina tamen retlnet nomina Martij & Aprilis, in quos cadebat Aequinoctium Vernum, & quæ ſunt reliqua ad legitimi Paſchæ ritus tempora dignoſcenda.

Prætereà ne Epiphanlus quidem, neque Cyrillus Alexãdrinæ Eccleſiæ Archiepiſcopus tabulæ, aut rationis eiuſdem, alteriuſq́ue quaſi perpetuæ, & immutabilis futuræ mentionem faciunt. Ac tamen lj Nicænæ Synodo fuere propiores, & de Paſchatis feſto diligenter (vt diximus) ſcripſerunt.

Certè ſi quo tempore Sanctus Epiphanius vixit, idem cum hoc ſæculo erat eiuſdem tabellæ vſus in Oriente, manifeſtum eſt Græcis nihil fuiſſe certi ac ſolidi ln Epactis rectè ſupputandis, & intercalationibus faciendis, cùm in anni ſolaris magnitudine non mediocriter Epiphanius errauerit: aìt enim vbi de Audianis ſermonem fecit, annum iuxta ſolarem curſum compleri trecentis ſexaginta quinque diebus & horis tribus.

Deinde Epactarum, id eſt adiectitiorum dierum, vt Lunæ curſus cum ſolari æquetur numerum expendit, ſatis ſallacem. Ex quo ſit, vt Græci Kalendarij diſpoſitio (ſiue certè eius ſæculi) ſalſa quoque fuerit, ac multum & vagum receſſum paritura. Sed & conſtat B. Cyrillum Alexandrinum Patriarcham librum de cyclo Paſchali annorum 95. ſcripſiſſe, atque homilijs Paſchalibus aliquando denunciare ſolitum eſſe, quoto die, quoti menſis proximæ quadrageſimæ initium futurum eſſet, quoto item ſequentis menſis initium magnæ hebdomadæ, & quoto eiuſdem menſis ieiunium ſoluendum veſpera ſabbathi ad multam noctem, & illuceſcente Dominico Paſcha celebrandum. Quorum patrum ſcripta, ſi cum tabella iſta conſerantur, patebit, aliam inueniendi Paſchæ rationem, poſterioribus temporibus eſſe initam, prout cuique peritiori rectius ſore temporis ipſius obſeruatio indicauerat: vel ſanè non vnam, ſed diuerſas, & diſſonas tabellas interdum fuiſſe apud Orientales. His ergo & alijs rationibus auditis Ieremias Patriarcha Conſtãtinopolitanus, veritatem (vt ſatis notum eſt) agnouit, & (quod in illo fuit) omnibus qui ab eo pependiſſent proponendam eſſe decreuit, id quod feciſſet, niſi à Deo ſapientiſsimè permiſſum fuiſſet, vt verltati tantum teſtimonij pro abſconditæ Diuinæ prouldentiæ ordine ſatis eſſet hoc tempore, ac tamen dum Turcæ, atque Schiſmatici eius conatibus reſilterent, reſtaret locus in quo Dei ſapientia diuitias ſuas ſenſim humanis captibus ad ſui gloriã alio tempore exereret.

PROTESTANTES ET POLITICI quidam, ac denique aliqui Mathematici, dum dolent à ſe, priuſquam à Pontifice Romano non fuiſſe promulgatam emendati anni rationem, quanto plura commenti ſunt ne promulgationem admitterent, tantò grauiora teſtimonia veritati vel inuiti reddiderunt.

Capvt VIII.

AT Proteſtantes in Germania (vt etiam in hoc ſaperẽt poſt ſactum) cùm tabeſcerent inuidia, quòd qui ſeſe reformatores, & Spiritum ſanctum habentes, atque Euangelicos, addo atiam Mathematicos inſignes bona Germanorum ſimplicitati dudum venditaſſent, id ipſi non

ante.

anteuertiſſent, quòd vni Catholicæ Eccleſiæ Devs reſeruauerat) mirum eſt in quam multiplices formas ſe mutarunt, vt eandem anni correctionem excuterent, ac ſi poſſent, euerterent: eo ſanè animo, vt ſi quid à Romano Pontifice fuiſſet commiſſum aduerſus rectæ putationis temporum præcepta, ſuæ exiſtimationi aliqua ratione conſulerẽt. Quod vbi nõ ſucceſsit, tunc, ne non nihil feciſſe viderentur, in hoc toti incubuere, vt diſpicerẽt, ſi qua expeditiore ratione intercalatio, totaque iſtius rei diſpoſitio effici potuiſſet. Sed dum etiam in hoc fruſtra ſudant: atque (vt ille) dolium in cranio verſant, idem qui vos in alijs omnibus rebus agit ſpiritus vertiginis, ſic cœpit veſtros circumferre, vt cùm ſinguli ſuam ſententiam pronunciaſſent, ſiue in conuentibus, quos ea de re habuerunt, ſiue in epiſtolis quas ad Principes ſcripſerunt, diffiteri non poſſent, annum fuiſſe corrigendum, & ſuam tamen pertinaciam, atq; imperitiam pugnantibus commentis proderent. Reliqui nequitiam addidere, tumultuq; & ſeditionibus agere cœperunt; quemadmodum Auguſtæ Vindelicorum eſt factum. Sed cordati Senatores acutius re inſpecta, vt correctionem Romani Pontificis admiſere, ſic ſeminiuerbium quendam, inter populares, hæreſes prædicantem turpiter & iuſtè è ciuitate eiecerunt. Alij verò cautiores facti, (vti Chemnitius & alij) Romani quidem Pontificis conſilium veritate victi agnouerunt, verùm ne Catholicæ Eccleſiæ adhærere viderentur, cogitandum eſſe etiam atque etiam Proteſtantium Principibus ſcripſerũt, ne ſi correctum Kalendarium admitteretur, Pontifici Romano ſubdi ſeſe putaretur: Vt nimirum agnoſceremini, quantò ſtudio ſeramini veritatis amplectẽdæ, à qua tamen bonum eſt vinci, cùm à quocunq; pronuncietur, à ſpiritu ſancto ſit. Cæterùm nonnulli inter eos, vbi ſeſe eandem correctionem euadere non poſſe intellexerunt, iam non tanquam à Pontifice Romano, ſed ob publicam quietem, & politiam admiſſuros polliciti ſunt: At certè ſi ob politiam Paſcha celebrauerint, Diuinum cultum nihil ſe facere ſatis indicabunt. Quamobrem neque ad illos ea lætitia & ſolemnitas pertinebit, de qua ſpiritus ſanctus per Dauid prophetauit, dicens. Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea.

Lucian' de ſcribẽda hiſtoria, vbi agit de Diogene.

Pſalmi: 117.

Porrò hoc conſilium arripientes alij, quos meritò Græci ἀμφοτερίζοντας, D. Auguſtinus neutrales vocauit, dum ſapientiſſimi videri vellent, ad Cæſarem (quaſi ad ipſum anni correctio pertineret) rem referebant. At poſtquam euincere nequiuerũt, quin ad Eccleſiam hoc totum ſpectaret, quidquid autem ſecuturę commerciorum confuſionis obijciebãt, id à Catholicis refutatum eſſet, denique (vel nolentes) herbam (vt eſt in prouerbio) & ipſi porrexerunt. Eccleſiæ enim rectè conſtitutæ ordo tantum abeſt vt humana negotia turbare poſsit, vt turbulẽtiſsima, ac penè nulla ſint ipſa Regna, & Imperia, vbi Catholicæ religionis ordo non ſeruetur integerrimus. Et maior ſanè futura turbatio fuiſſet, ſi penè toto iam orbe Catholico eam anni emẽdationem admittente, hæc ob paucos neſcio quos mirificè inter ſe diſſectos vocari debuiſſet in dubium. Præterquam quod ita ſapienter initio ea correctio eſt ante biennium promulgata, vt neque nuptiarum tempus contrahendum fuerit, neque ieiunium Quadrageſimæ prorogandum, aut Quadrageſimalium nundinarum dies immutandi, aut vllum protſus afferendum mercibus incommodum. Quæ quidem omnia ſequentibus annis (licet hoc quoque Romanus Pontifex proſpexerit, remediumque quoad eius fieri potuit adhibuerit)
æquè commodè effici non poterant. Nam 1584.
& anno huius ſæculi octogeſimo quarto, quatuor hebdomadis integris ſanctus Paſchæ dies citius celebratus eſt ab omnibus verè Chriſtianis, quàm ab alijs, qui Kalendarij correctionem haud admiſerunt. In qua re niſi Catholici vnanimes conueniſſent, minimè contigiſſet (quemadmodum S. Leo Magnus ſcripſit) vt Diuinæ pacis conſortio ſicut vna fide iungimur, ita vna ſolemnitate ferremur.

Ad epiſcopos Gal. & Hiſp.

Sed & non defuit quidam in Gallijs, quaſi poſtliminio erumpens, qui librum ſatis magnum de anni emẽdatione edidit. Qui ſi ad cæteras ingenij dotes obedientiã fidei adiunxiſſet, quã in ea, quæ firmamentum & columna veritatis eſt Eccleſia ab omnib' Chriſtianis neceſſario requirit Apoſtolus, neque verò nimis fidenter ea momordiſſet, quæ ſapientiſsimè à Patribus Nicænæ Synodi decreta ſunt, nec de quartadecimanis ſiue τεσσαρες κ̀ δεκατίτας, quaſi iniuſtè fuiſſent cõdemnati, liberius quàm par erat, ſcripſiſſet, nomini ſuo, & aliorum vtilitati melius conſuluiſſet. At vt tantam Gregorij tertij decimi Pontificis Maximi diligentiam adhibitam in anno ad Nicęnę Synodi normam reuocãdo ſub Liliani anni nomine carpat, vnuſque ipſe omnium velit haberi perſpicacior Lynceus, qui tandem methodum ipſiſsimã reppererit, credo ſatis iuſtę causſę videri peritioribus Catholicis poſſe: ſi pauca hæc de illo attigimus, alij enim copioſè ad eius methodum, quę nõ vno nomine vitioſa eſt (ſicuti ſunt pleraq; alia quę affert) atq; ad reliquas penè omnes quę hactenus extitere aliunde ob-

Ioſephus Scaliger.

Chriſtophorus Clauius Societatis Ieſu inſignis Mathematic' Romæ ad omnia reſpondit.

 iectiones

le&ʃtiones reſpōderunt, qui quidem totam hanc rem, vt plures annos eodem Pontifice Maximo mandante, cum præſtantiſsimis quibusq; Catholici orbis Aſtronomis accuratiſsimè pertractarunt, ſic iam habēt in promptu, vt breui emittendæ ſint in lucem.

Bartholomæus Sculetus Gorlicienſis.

Intereà verò (vt hoc obiter addam) non deſuit inter ipſos Proteſtātes, qui cùm primùm Gregorianum Kalēdarium prodijſſet, illud ipſum apud eoſdem ederet, Luſatiamq; adeò vniuerſam eò perduceret, vt (ſicut ingenuè fecit) amplecteretur. Atqui & cùm ipſe nouiſsimè Luſatiam pretergrederer, ille met qui Gorlicij Mathematicū & Senatorem agit, alterum mihi librum oſtendit, quem prælo erat daturus, quo libro errores, & pertinaciā oppugnantium eam veritatem fuſius aperit, & refutat. Sic igitur patrocinium veritati ſuſcitat vndique diuina ſapientia, ſactura vt etiam inter veſtros, ſi homines tacuerint, lapides clament: vobis autem, id quadret, quod Ariſtophanes in Nebulis ſcripſit, cùm lunam inducit cū Athenienſibus alieno anni tempore ſolemnes cultus & ferias inſipienter celebrantibus, expollulantem his verbis:
Κ' οὐχ ἄγειν τὰς ἡμέρας, οὐδὲν ὀρθῶς, ἀλλ' ἄνω τε καὶ κάτω κυδοιδοπᾶν.

EX LIBRO BARTHOLOMAEI Sculteti Mathematici, qui inter Proteſtantes viuit, qua aduerſus Proteſtantium varias obiectiones reſpondet.

CAPVT IX.

AT pauca de multis (ne quis iſtorum aliquid falſi nos comminiſci putet) ex eodem Sculteti libello huic tractationi loco coronidis adiungamus. Is igitur ſic habet:

Hoc ordine diligentius inquiſito, patebit maxima vtilitas cum delectatione propter mutuā collationē examinis vtriuſq; Kalendarij, quæ in eius exercitio experiri licebit: melius enim, & penitius arborum natura & fructus alia quàm hac ratione perſpici, & conſiderari nō poterit. Et cùm hæc ſint clariſsima luce comprobata, non immeritò improbanda eorum ſunt inſolentia iudicia, quibus conantur vetus deprauatum Kalendarium huic innouato, & correcto anteponere, cùm nondum eruditione ſua qualitatem vtriuſque collatam introſpexerint, quatenus hoc melius, & perfectius illo exiſtat. Et multò magis refellendæ obiectiones quas effutiūt, qui arbitrantur impedire publicationem ipſius, elaborando, ne melius ſubſtituatur peiori, & inſudando, vt corruptum loco correcti retineatur. Eiuſmodi homines cur non videantur plus amare tenebras, quàm lucem? Correctum enim Kalendarium tantam lucem confert omnium ſeculorum hiſtorijs, reſtituendo ipſas in veros terminos reuolutionis ſolaris & locum primitiuum, quarum quaſi memoria haberi poſsit: qualem vſum vetus Soſigeneum, nec vllum aliud peregrinum Kalendarium communicare nobis valet. In nouo enim retinentur certis terminis cardinalia ſolis puncta, & quatuor anni tempora figuntur ſuis ſtatis diebus, atque in tali curriculo clauduntur, vt definitiua ſua puncta nūquam tranſgredi patiantur, vetus autem ſingulis ferme centenarijs decedit, lōgius fugiendo ab hiſtoriarum terminis eorūdemque attacta memoria. Iſta in hoc noſtro exercitio ita maniſeſtè infinitis exemplis demōſtrare poſſumus, vt ſtupidiſsimus, & prorſus alienus à mente ſit, qui ea nō percipiat. Quid ergò proderit clariſsimę luci contraire, & inferre tales opiniones, quæ cum recta ratione pugnant? A quibus nam verò ordiuntur ſuam contradictionem? à perſona, vt non quid, ſed quis dicat ſit ſpectandus: quaſi res ipſa per ſe optima ob maleuolentiam iactam in perſonam, non ſit procuranda, ſed ſimul cum eadem ſit reijcienda. Alij vſum notationis temporis, & obſeruationis anni temporum vilipendēdo, arguunt minimè curandum, quando aut vbi locorum memoria rerum ſacrarum in Kalendario ſignificetur celebrāda, vt propter hanc ordinis reſtitutionem neutiquam ſit correctio ineunda: quæ opinio homine ratione prædito minimè digna cenſenda eſt. Alij ſunt qui ex incognita perſuaſione vaticinari cupiunt, mutationem Kalendarij conſequi mutationem regnorum: Rurſus alij vaniloqui putāt calculo Aſtronomico, aut tabulis motuum cæleſtium inde accerſiri ſcrupulum: qui ſermo in primis indigniſſimus arbitrante ſe peritum eſſe in hac doctrina ſtatuendus eſt. Opinantur enim eſſe id illud quod nūquam eſt, aut fieri poteſt. Quod & alij de nundinarum, cenſuum, ſationis, nauigationis, & ſimilium rerum à terminis annuis diuulſione inijciunt, leuiſsimum eſt argumentum: Non enim eſt perpetuum quod vnius eſt principij, hocque minus metuendum ideò intellexerūt maritimi, & terreſtres, quibus nunc vſus noui Kalendarij perdurat: ſcrupulus enim eſt periodo vnica abſoluēdus, propter quē ratio notationis melioris, ſubſequendi ordinis in perpetuum durantis, non eſt negligenda. Et poſtremum ſuperaddere ſolent, & ſi minus priores obiectiones ſpectandæ forent, ſicuti verè viliſsimæ ſunt æſtimationis, tamen quod propediem finis mundi præ foribus expectetur, non eſſe vetus

Kalen-

Kalendarium amouendum, nouumq́; ob breuem durationem ſuſtinendum. hi ſunt vates, ſed non diuinitus adflati. nec etiam ſi hoc anno mundi terminum poſſent prædicere illis eſt credendum. Si annus Soſigeneus, qui erat correctio decemuiralis præcedētis obſeruationis primum Chriſti aduentum humiliatæ carnis exceperat, cur non quoque Gregorianus, qui eſt correctio Soſigenei maiore perfectione ab eo conſtās præuenire valeat, alterum eius aduentum in gloria Maieſtatis æternæ? Et quæ præterea ſolent alia irrationabilia in medium ſpargere, quibus imperitæ plebi, aut alijs conniuentibus fumum obducere, alienamq́ue mentem aduerſus correctum Kalendarium efficere moliuntur, Illa inter prædictas obiectiones enumerari poſſunt. Quæ in iſta præfatione examinare, & refellere noſtri non eſt inſtituti, alibi enim (vt cap. 9. de Kalendario Romano ad Romanam Cæſaream Maieſtatem) ſatis ſunt refutata, & quærentibus ſolutionem eo loco ſatisfactum eſt. Hæc ille.

QVENDAM MICHAELEM MAESTlinum, qui ſe ſcribit mathematicum Tubingenſem, dum nouiſſimè conatus eſt altero (vt vocat) examine à ſe edito Kalendarium emendatum carpere, non ſolùm imperitiam, & vanitatem ſuam prodidiſſe, verùm etiam (licet inuitum, ac non cogitantem) magis confirmaſſe Gregorianam emendationem.

CAPVT X.

ET denique cuiuſdam hæretici Michaelis Mæſtlini, qui ſe Tubingenſem Mathematicum ſcribit, erupit nouiſſimum examen, quo Gregorianum Kalendarium conatur euertere. Contra quem quoniam ijdem, de quibus ſupra locuti ſumus, abundè reſponderunt, hoc vnum ſatis fuerit dicere. Nempè glorioſam illam inſcriptionem, qua vniuerſos prouocat ad reſpondendum, niſi (inquit) velint haberi impoſtores, aut imperij turbatores, ſatis oſtendere hominis ventoſum ingenium ac proinde in eius ſcripti receſſu, multò minus eſſe, quàm fronte promittat. Nam vt pleraque in eo ſunt putida, certè cùm fateatur tabulas tam Alphonſinas quàm Prutenicas exactè cum cælo non congruere, cur item de æquinoctiali termino non dubitabitur, an ſit exactiſsimus, quē exorbitatione ſua opponit medio loco in *21.* Martij ex auctoritate Nicæni Concilij affixo? Veruntamen & eo conatu comprobat ipſomet calculo Aſtronomico 21. diem permanere intermedium inter vtramque exorbitationem, verſus *19.* & 24. dies Martij. Quamobrem Gregorianum computum aſtruit magis, quàm negat, confirmat quàm infirmat, ac veriorem illam eſſe omnibus alijs notationem annorum ciuilium inuitus etiam fatetur.

DE QVIBVSDAM ALIIS NIcænæ, & aliarum Synodorum Canonibus & conſtitutionibus, præcipuè de ijs quæ ad cœlibatum ſpectant, occaſione quorum de Clericorum cœlibatu fusè diſſeritur.

SECTIO V.

ANTE NICAENAM SYNODVM extitiſſe alias Synodos, & conſtitutiones Apoſtolicas, ad quarum amuſſim Concilia inſequentia coacta & Canones lati ſunt.

CAPVT I.

QVONIAM verò cùm prouocaſſes ad decreta primarum Synodorum Canones quoſdam detriſiſti ad Sacerdotum cœlibatum, ad viſibilis Eccleſiæ primatū, & ad ſanctum altaris Sacrificium, atque ad eos qui hinc percipiuntur fructus oppugnandos, propterea operæpretium fuerit, aliquid altius repetere, quòd cùm ad ordinem Eccleſiæ Apoſtolicum, tum ad propoſiti noſtri finem pertinet: deinde eorum Canonū materiem præcipuè perſequi, quibus eadem omnia propugnantur.

Ac primùm ignorare non debes extitiſſe monimenta primarum Synodorum, & conſtitutionum Apoſtolicarum; ad quarum tanquā amuſsim Synodi reliquæ coactæ, canones (etiam ante Nicænam) lati ſunt, qui vim ſuam pro loco, tempore, perſonis obtinerent. Poſteà verò quæ per Generalia Concilia conſentientibus Eccleſiæ Antiſtitum animis promulgata ſunt, hæc eò plus roboris eſſe aſſequuta, quò magis vniuerſale bonū (quod ideò Diuinius eſt) tractauerunt.

Inter cæteros Tertullianus, qui exeunte ſecundo Chriſtiano ſæculo vixit, ſic inquit: Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis cōcilia ex vniuerſis Eccleſijs, per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipſa repræſentatio totius nominis Chriſtiani magna veneratione celebratur. Et hoc quàm dignum fide auſpicante congregari vndique ad Chriſtum. Vnde quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, hoc tu pſallere non facilè noſti, niſi quo tempore cum cōpluribus cœnas. Conuentus autem illi ſtationibus prius, & ieiunationibus operari, dolere cum dolentibus, & ita demum

Tertul. aduerſ. Pſychicos c.13.

Sic hæretici pſallere non facilè nouerunt, niſi quo tēpore cum compluribus ad ebrietatem cōpotarunt.

» congaudere gaudentibus norunt. Si & iſta » ſolemnia, quibus tunc patrocinatus eſt ſer» mo, nos quoq; in diuerſis Prouincijs fungi» mur in ſpiritu inulcem repræſentari, lex

Cap 14. 2.Corint.9. Rom.6.

eſt Sacramenti. Hæc ille. Qui paulò poſt ſubdit: Quòd ſi noua conditio in Chriſto ſepulti perſeuerat, Iam noua, & ſolemnia „ eſſe debebût, aut ſi omnem in totam deuo„ tionem temporum & dierum, & menſium, „ & annorum eraſit Apoſtolus, cùr Paſcha

Nota ſtationes, & quartæ ac ſextæ feriæ obſeruantia.

celebramus annuo circulo in mẽſe primo? cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? cur ſtationibus quartum & ſextum ſabbathi dicamus, & ieiunijs paraſceuem. & ſequuntur. Hæc ille de Synodis generatim.

Iam verò quænam habita ſunt Concilia Hieroſolymis, & Antiochiæ actis Apoſtolorum D. Lucas ſcriptum reliquit, ſiue

Act.1. Act.2. Act.6. Act.15.

de electione Matthiæ, ſiue in Pentecoſte, ſiue de electione ſeptem Diaconorum, ſiue deniq; de deciſione Legalium, cùm Apoſtoli ea verba pronunciarunt: Viſum eſt ſpiritui ſancto, & nobis, &c. (quod ſanè B.

Iræn. lib. 3. cap.12.

Irenæus tanti fecit, vt ex illius Synodi verbis vnum Deum probauerit aduerſus Marcionem) ſiue cùm Apoſtolorum Canones, & conſtitutiones Apoſtolicæ à B. Clemente poſtea in ſcriptum redactæ fuerũt editæ (quarum cum Nicæna Synodus, & antiqui

Li. pro epi. Pontif. li. 1. c.1. & præf. in Clem. Euſeb. lib. 2. cap.1. Clemens Alex. 6. hypotypoſeô.

tas omnis mentionem feciſſent, Magdeburgenſes autem Centuriatores voluiſſent tantam veritatem obſcurare, apertè tum ab alijs, tum præcipuè à Franciſco Turriano noſtræ Societatis Theologo redarguti ſunt nequiſſimæ inſcitiæ) ſiue cùm Iacobus frater Domini electus fuit in Epiſcopum Hieroſolymitanum, quemadmodum Euſebius ex Clemente Alexandrino meminit: ſiue de Antiochena Synodo, in qua ſegre-

Act.13. Act.20.

gati ſunt inuicem Beati Paulus & Barnabas, ſiue de Epheſina, ad quam Paulus omnes Presbyteros, & Epiſcopos Epheſiorum, atq; (vt inde colligitur) Aſiæ vniuerſæ conuocauit, ſiue de Corinthiaca, in qua multa

Aug. epiſt. ad Caſulanum. 1.Cor.12.

de ritu Euchariſtiæ (vt inquit D. Auguſtinus) egit Apoſtolus, & Corinthijs promiſſum præſtitit, quod antea ſcripſerat ijs verbis: Cætera cùm venero diſponam.

Canone 37.

At cùm Apoſtolico Canone ſtatutum fuiſſet, vt bis in anno Synodi celebrarẽtur, ſanè vbicunq; fidei ſemina fuerunt ſparſa, (nec tamen Ethnici, aut hæretici obſtiterunt,) eæ paſſim habitæ ſunt, canonesq; editi. Quare perſpicuum fit digitum Dei neceſſario hic fuiſſe, neq; Eccleſiam potuiſſe deliteſcere, poſterioraq; concilia vel renouaſſe ſuperiores canones, qui ab hæreticis abolebantur, aut ab incurijs ſacerdotibus non obſeruabantur: vel orbi Chriſtiano varias varijs morbis medicinas poſtulanti, nouos ediidiſſe. Certè Romanorũ conciliorum ſub Clemente primo Anacletus, ſub Alexandro primo, & Sixto primo, atq; Teleſphoro hi ipſimet decretalibus ſuis, ſub Victore Euſebius, ſub Syluestro, & Damaſo, Iſidorus, & alij, atq; adeò ijdẽ Pontifices meminerunt. Deniq; aliorum quæ per totum orbẽ terrarum congregata ſunt, plenæ ſunt hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Nam & hi conuentus à Tertulliano per

Anacl. ep. 1. Euſeb. li. 5. c.30. ſeu 22. Niceph. lib. 4. cap. 30.

Græcias, & Africam habiti fuiſſe dicũtur: quibus intererant Catholici Epiſcopi, & reliqui ſacerdotes. Stationibus (ait) prius, & ieiunationibus operati: primitiuæ nimirum Eccleſiæ conſuetudinem obſeruãtes, » qua ieiunia ſolebant præmittere, vti factũ » fuiſſe in Synodo Apoſtolorum Antiochena, acta ipſa declarant.

Act.13.

CANONVM NICAENAE SYnodi numerus.

CAPVT II.

VErum vt ad Nicænam Synodum veniamus, Octoginta Canones ab ea fuiſſe promulgatos, qui ad numerum ſeptuaginta fuerint redacti ſcribit B. Athanaſius, non negat B. Marcus Romanus Pontifex, ad quem ille de ijs recuperandis ſcripſerat. Plures verò fuiſſe omninò quàm viginti illos, quos commemorat ſextum Concilium Carthaginenſe, non ſolùm qui aliquot ante ſecula nos anteceſsere, Iſidorus, & alij, verùm etiam antiquiſſimi alij ſunt teſtes, quos quoniam accuratè enumerat, & probat Alphonſus Piſanus Societatis noſtrę Theologus, qui plura de Nicęna Synodo ſcripſit, & verò paſſim liber ille extat, ad eum te refero. Eſt autem in Vaticano manu ſcriptus Gręcus codex nomine Syntagmatis, ſiue commentarij, de rebus quę contigerunt in Synodo Nicęna, quo in libro mentio fit τῶν διατυπώσεων, hoc eſt, conſtitutionum vt diximus, & τῶν ὅρων, id eſt, canonum. Eę verò certò haud ſcitur quot fuerint, cùm qui illas forſan cũ canonibus connumerarunt fieri poſſit, vt octoginta quatuor canones fuiſſe Nicęnos crediderint, vti putauit Onuphrius. In eodẽ tamẽ Gręco codice Diatypoſes tantum adſcriptę reperiuntur: licet auctor pauca de multis dicat ſeſe deſcripſiſſe. Prętereà viginti ij canones, quos Synodus Carthaginiẽſis actis ſuis inſeruit. Sed & Arabicum octoginta canonum concilij Nicęni exemplar extabat in Bibliotheca Marcelli ſecundi Romani Põtificis, cuius ſimile ex Alexandria Aegypti Romam attulit Ioãnes Baptiſta Romanus Societatis noſtrę, cum iuſſu Pij IIII. Pontificis Maximi, ad Alexandrinum Patriarcham nauigaſſet, vt eum ad Synodum Tridentinam inuitaret: quam quidem Sy-

Athan. epi. ad Mar. 1. Marcus 1. ad Athan. & ad Aegypti Epiſcopos. Iul. 1. epi. 2. Sardicenſe Cõcilium. Antiochenum Concilium. Vide lib. 3. Alphonſi Piſani in Concilium Nicænum. Onuphrius in Chronico Eccleſiaſtico.

Synodum poſteà eo ipſo Ioanne Baptiſta procurante, & Gregorio XIII. mandante Epiſcopi Montis Libani ad miſerunt. Erāt autem in ipſo Arabico exemplari vulgati viginti canones, ordine alio diſpoſiti, priore tamen excepto. Quod quoniam multa habet, quæ ad Eccleſiaſticam Hierarchiam, & ſingulorum in ea graduum poteſtatem attinent, quædam item ex ijs quę Iulius primus Epiſtola ſecunda tanquam Nicæna citauerat, nonnulla item quæ vel in Synodo Antiochena, vel in Concilio Sardicenſi repetita ſunt, propterea primū diatypoſes ipſas è Græco, quæ paſsim non extant, hucafferam, quādoquidem ad reliqua faciliorem aditum ſternunt.

DE DIATYPOSIBVS ECCLESIAſticis ſermo Dogmaticus.

CAPVT III.

VERSABIMVR in luce, quæ eſt Chriſtus, tanquam ipſi propinqui exiſtētes, & ipſum aſpicientes. Sic in ſanctificantibus precationibus exercebimur. Preces enim ſanctificant, ſi Diuinum verbum adoremus. Verbum autem Diuinum adeſt, vbi cor, & pura vitæ inſtitutio in humilitate conſeruatur. Laborabat Iſrael ſacrificia perficiens, clamabant Prophetæ ad Deum: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam. Illi clamabāt, & nos accepimus. Alij laborauerunt, ſicut Chriſtus dixit, & nos in laborem ipſorum introiuimus. Venit enim ad nos CHRISTVS dicēs: Ego ſum lux, ego ſum veritas, ſine labore accepimus gratiam: ſed cum labore oportet nos gratiam conſeruare.

Pſalm. 42.
Ioann. 4.
Ioann. 8. & 14.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων, λόγος διδασκαλικός.

Ὁμιλήσωμεν τῷ φωτί, ὅ ἐστιν ὁ χριστὸς, ὡς πλησίον αὐτοῦ ἑστῶτες, καὶ ὁρῶντες αὐτόν. Οὕτως πολιτευσώμεθα ταῖς εὐχαῖς ταῖς ἁγιαζούσαις. εὐχαὶ γὰρ ἁγιάζουσιν, ἐὰν λόγῳ θείῳ προσκυνώμεθα. λόγος δὲ θεῖος πάρεστιν, ἔνθα καρδία, καὶ πολιτεία καθαρὰ ἐν ταπεινοφροσύνῃ φυλάττεται. ἐκάμνεν δ' Ἰσραὴλ τὰς θυσίας ἐπιτελῶν, ἔκραξον οἱ προφῆται πρὸς τὸν θεὸν ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειαν σου. ἐκεῖνοι ἔκραξον, καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν: ἄλλοι κεκοπιάκασι, καθὼς εἶπεν ὁ κύριος, καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθαμεν. ἦλθε γὰρ πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύριος λέγων: ἐγώ εἰμι τὸ φῶς, ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. ἀκαμάτως ἐλάβομεν τὴν χάριν, ἀλλὰ διὰ καμάτου δεῖ ἡμᾶς φυλάξαι τὴν χάριν.

ANNOTATIO.

PErſpiciant hic Chriſtianę mentes, quibus vocibus ſanctæ illæ Epiſcoporum animæ vel Chriſtianam confeſsionē profitebantur, vel promulgabant Eccleſiaſticas conſtitutiones. Nam & in luce Chriſti, non in humanis inuentis verſari ſeſe, cùm eas tradebant: & precationibus homines ſanctificari, diſertè pronunciabant. Cùm verò apertè faterentur à Chriſto Domino, qui lux & veritas eſt, gratiam ſine labore, hoc eſt gratis ſeſe accepiſſe, apertè item Chriſtianam docuerunt Eccleſiam, oportere nos gratiam conſeruare, atque (vt inquit Apoſtolus) gratię Dei cooperari. Ecquid igitur Eccleſiaſticas leges in Chriſti luce latas, quaſi humanas traditiones conuellitis? Quid verò poſt Chriſti gratiam acceptam, vos alij aut orationi ſanctificationem, aut Chriſtianis operibus neceſsitatem, ac vim (quod & in Diuina ſcriptura paſsim meritum, & merces vocatur) adimitis? Quòd ſi Nicænæ Synodo ſpiritum ſanctum adſuiſſe non inficiamini, cùm & Symbolum ſanctorum illorum Patrum recipitis (id quod tamen vt ſupra oſtendi, re ipſa non facitis) cur & non loquimini, vt illi locuti ſunt, nec creditis, vt illi crediderunt?

De his qui dicunt, non oportere Chriſtianos laborare.

ALiqui nolentes laborare, ſed curioſi eſſe malè accipiunt illud, quod Dominus dixit: Ne ſitis ſoliciti animę veſtræ, quid manducetis, &c. Quòd ſequentes aiunt, non oportere laborare Chriſtianos. Demonſtrandū eſt, non ſic dixiſſe Dominum. Poſſumus enim laborare, & non ſoliciti eſſe, ſcientes, & credentes, quod operum noſtrorum incrementum, & fructus ipſos Dominus det, qui dixit: ſic eſt Regnum Dei, vt ſi homo iaciat ſemen ſuum in terram, & dormiat, & ſurgat nocte, & die, & ſemper germinat, & creſcit, & non nouit ipſe. Marci 4.

Περὶ τῶν λεγόντων μὴ δεῖν χριστιανοῖς ἐργάζεσθαι.

Ἐπειδήπερ τινὲς οὐκ ἐργάζεσθαι βουλόμενοι, ἀλλὰ περιεργάζεσθαι ἐκλαμβάνουσι κακῶς. τὰς τοῦ κυρίου ἱερᾶς φωνάς: μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγετε. ὡς οὐ χρῆναι λέγοντες, ἀπολουθοῦντας τῇ φωνῇ ταύτῃ ἐργάζεσθαι εἰς τὴν γῆν, χριστιανούς. ἀποδεικτέον ἡμῖν μὴ οὕτως εἰρηκέναι τον κύριον. ἐγχωρεῖ γὰρ καὶ ἐργάζεσθαι, καὶ μὴ μεριμνᾶν, εἰδότας ἡμᾶς καὶ πιστεύοντας, ὅτι τῶν ἔργων ἡμῶν τὴν αὔξησιν, καὶ τοὺς καρποὺς αὐτὸς ὁ κύριος δίδωσιν, εἰπών: οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν

γῆν, καὶ καθεύδῃ, καὶ ἐγείρεται νύκτα, καὶ ἡμέραν, ὁ σπόρος βλαστάνει, καὶ μηκύνεται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός.

ANNOTATIO.

CVm idem inculcet Synodus quod ſuperiore conſtitutione attigerat, mirari nō debes Chytræe, ſi libro de tuis impoſturis meo ea verba de veſtris verè protulerim, quibus fidem illam veſtram cum Apoſtolo vocauerim dæmoniorum, mortuam, atque inter cantharos demerſam. Sciebant igitur Nicæni Patres, quoniam Euangelio non fictè credebant, ſicut erat laborandum Chriſtianis, ita his operum incrementum, & fructus ipſos Dominum daturum. Sciebant (inquam) animas Chriſti ſanguine irrigatas haud ſterileſcere, nec verò ex gratiæ ſemine cōcepto ſi quæ ederent opera Chriſtiana, hęc dici debere, aut eſſe peccata: Quod quidem tantus ille noue fidei precò nempè blaſphemus Apoſtata Magiſter veſter in Chriſti iniuriā euomuit. Sciebāt denique ex ipſo verbo Dei, Regnum Dei, hoc eſt Eccleſiam, ſemper germinaturam, & crementa habituram, ne quid Donatiſtæ, cæterique gregales veſtri obſtreperēt, quaſi Eccleſia de orbe terrarum perijſſet, atq; à ſeſe iterum tandem neſcio vnde excitata fuiſſet.

Lutherus.

De clericis ſacri ordinis.

CLerici ſacri ordinis eſſe debēt typus, & imago cæleſtium: Epiſcopus quidem debet eſſe typus Dei, tanquam caput poſt illum Eccleſiæ, quā recepit. Presbyter, tenere debet ſedem & locum ſeraphicum. Diaconus verò cherubicum. Miniſter autem, (hoc eſt hypodiaconus) qui ὑπηρέτης, debet miniſtrare his.

περὶ τῶν ἱερωμένων.

τοὺς ἱερωμένους εἰς τύπον, καὶ εἰκόνα χρὴ εἶναι τὸν τόπον τοῦ κυρίου, ὡς κεφαλὴν μετ' αὐτὸν ὄντα τῆς ἐκκλησίας, ἣς παρείληφε: τὸν δὲ πρεσβύτερον τὸν σεραφικὸν ἐπέχειν θρόνον: τὸν δὲ διάκονον τὸν χερουβικόν: τὸν ὑπηρέτην εἰς διακονίαν τούτων εἶναι προσήκει.

ANNOTATIO.

Vide B. Diony. Areo. de hierarc. Eccleſiaſt. D. Clem. in conſtitut. Apoſt. Ex recentioribus Turria. de Hierar. ordinationib. & Staplet. de Eccleſiaſtica

CHriſtianæ Eccleſiæ ſi ſacer ordo clericorum hoc eſt Epiſcopi, presbyteri, Diaconi, & hypodiaconi deſint, eam neq; typum, nec imaginem cæleſtium, neque adeò Eccleſiam eſſe poſſe, hinc planiſsimè liquet. Vident igitur cordati Chriſtiani Clericorum ordinem hîc dici ſacrum, quoniam execrandus habetur ab hæreticis, quoniam hæretici ſunt. Tu quoque Chytræe vides, quàm meritò chimeras iſtas odiſſe debe-res, quas quiſque veſtrorum hæreſiarcharum, veræ Eccleſię loco, eiectis Epiſcopis, presbyteris, & alijs ſacri ordinis clericis excitauit. Sed an Chriſti Eccleſia eſſe poſſit, vbi iſte ordo ſacer non ſit, alij quidem copiosè, nos autem in reſponſionibus nobiliſsimo Septentrionali datis, preſsius demonſtrauimus, quamobrem eò hęc tractatio ſpectat.

ſiue de principijs demonſtrabilibus.

De eo quòd non oportet Laicos in ſuggeſtum aſcendere.

NON licere pręter canonicos Pſaltes, id eſt, qui regulariter cantores exiſtunt, quique pulpitum aſcendunt, & de codice legunt, alium quemlibet in Eccleſia pſallere.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀνιέναι ἐν τῷ ἄμβωνι.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀνιέναι ἐν τῷ ἄμβωνι, πλὴν τῶν τεταγμένων ἀναγινώσκειν, ἢ ψάλλειν ἐν ταῖς διφθέραις.

ANNOTATIO.

HAbetur in Concilio Laodiceno, hic ipſe Canon: quo etiam in inferioribus ordinibus ordinatiſsima fuiſſe omnia (vti adhuc ſunt in Eccleſia Catholica) licet intueri. Iam verò inter hęreticos omnia ſuſque deque ſunt inuerſa: fullones, caupones, propolæ, & qui non? carnifices quoque, mulierculæ itē alicubi pulpitum aſcendunt, de codice legunt, & poſtea ſcilicet ad Euāgelicam, & Apoſtolicam normam Eccleſiæ veſtræ ſunt inſtitutæ.

De ſancto Baptiſmate.

BAptiſma noſtrum non oculis corporis conſiderandum eſt, ſed mentis oculis. Aquam vides, conſidera virtutem Dei in aquis abſcōditam. In ſancto enim ſpiritu, & igne baptizari nos docet Euangeliū. In fide enim baptizantis, & fide baptizati per ſacram inuocationem plenas ſanctificatione ſpiritus, & ignis Diuini aquas conſidera. Ipſe enim, inquit, baptizabit ſpiritu, & igne. Deſcendit itaque qui baptizatur reus peccatorum, & obnoxius ſeruituti corruptionis: Et aſcendit liberatus ab hac ſeruitute, & peccato, factus filius Dei, & hęres eius gratiæ, cohæres autem Chriſti, indutus ipſum Chriſtum, ſicut ſcriptum eſt. Quicunque in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Τὸ βάπτισμα ὑμῶν οὐ τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς κατανοητέον, ἀλλὰ τοῖς νοεροῖς. ὕδωρ ὁρᾷς; νόησον τὴν ἐν τοῖς ὕδασι κρυπτομένην τοῦ θεοῦ δύναμιν. ἐν γὰρ πνεύματι ἁγίῳ, καὶ πυρὶ βαπτίζεσθαι ὑμᾶς οἱ ἱεροὶ διδάσκουσι λόγοι. ἐν γὰρ πι-

στιν τοῦ

ειν τοῦ βαπτίζοντος, καὶ ἐν πίστει τοῦ βαπτιζομένου διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπικλήσεως πλήρη τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ θείου πυρὸς νοεῖ τὰ ὕδατα: αὐτὸς γάρ, φησί, βαπτίσεται ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. κατέρχεται μὲν οὖν ὁ βαπτιζόμενος ὑπεύθυνος ἁμαρτημάτων, καὶ τῇ τῆς φθορᾶς δουλείᾳ ἐνεχόμενος: ἀνέρχεται δὲ ἐλευθερωθεὶς τῆς δὲ τοιαύτης δουλείας, καὶ τῆς ἁμαρτίας, υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ κληρονόμος χάριτι αὐτοῦ γεγονώς, συγκληρονόμος δὲ χριστοῦ: αὐτὸν ἐνδυσάμενος τὸν χριστόν.

ANNOTATIO.

ITA quoque habet Cuthebertus Tonſtallus lib. 1. de veritate corporis & ſanguinis Domini. Cæterùm hic cernis an Romana Eccleſia cum Nicænis patribus conſentiat, veſtri verò ab ijs diſſentiant, qui Sacramenta nouæ legis impiè negent eſſe efficacia gratiæ ſigna & inſtrumenta. Plenas, inquit Synodus, per ſacram inuocationem eſſe ſanctificatione ſpiritus, & ignis Diuini aquas. Quid ita? quoniam idipſum ex Euangelio perſpicitur. Ipſe enim ait, baptizabit ſpiritu & igne. At & hoc inde cernitur, quod (ait Synodus) baptizandus, qui deſcenderat reus peccatorum, & obnoxius ſeruituti corruptionis, aſcendit liberatus ab hac ſeruitute, ac peccato, & quæ ſequuntur. Quanto igitur ſatius fuerit, cum Chriſto, cum Apoſtolo, cum Synodo Nicæna loqui, quàm & móſtroſa dogmata de peccato originis per baptiſmum haud abolito, de ſeruitute Chriſtiani hominis, de fide imputata, (non autem inhærente) inuehere: & blaſphemum illud ſimplicibus, ac rectè colentibus Deum objicere, quod idololatriam exerceat, quoniam ſancta iſta myſteria (vt decet) venerantur?

DE DIVINA MENSA, ET DE EO, *quod in ipſa eſt, myſterio corporis, & ſanguinis Chriſti.*

ITerùm etiam hic in Diuina menſa ne humiliter intenti ſimus ad propoſitum panem & poculum: ſed attollentes mentem fide intelligamus, ſitum in ſacra illa menſa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à ſacerdotibus immolatum, & pretioſum ipſius corpus & ſanguinem nos verè ſumẽtes credere, hæc eſſe noſtræ reſurrectionis Symbola: propter hoc enim neque multum accipimus, ſed parum, vt ſciamus, quòd non ſatietati, ſed ſanctimoniæ ſumimus.

Περὶ τῆς θείας τραπέζης, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῆς μυστηρίου τοῦ σώματος, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ.

Ἐπὶ τῆς θείας τραπέζης πάλιν κἀνταῦθα μὴ τῷ προκειμένῳ ἄρτῳ, καὶ τῷ ποτηρίῳ ταπεινῶς προσέχωμεν. ἀλλ' ὑψώσαντες ἡμῶν τὴν διάνοιαν πίστει νοήσωμεν κεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης τραπέζης τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμενον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα, καὶ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνοντας ἡμᾶς ταῦτα εἶναι τὰ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως σύμβολα. διὰ τοῦτο γὰρ οὔτε πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον: ἵνα γνῶμεν οὐχ εἰς πλησμονήν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν.

ANNOTATIO.

ET hoc apud eũdem Tonſtallum ibidem extat. Porrò quot verba, tot iacula hic ſunt, quæ Caluinianas, tuaſq́; à te celebratas Picardicas impietates confodiant. Nam vt ſatis iam corde Picardicus ſis, talpæ ipſæ iam nouerint, quidquid Lutheranæ, laruæ retineas adhuc, ad tegendã inconſtãtiæ notam. Diuinã igitur & ſacram menſam (ſiue altare) ſitum item in ſacra illa menſa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, ac incruentè à ſacerdotibus immolatum & pretioſum ipſius corpus, & ſanguinẽ nos verè ſumere, hinc habes euidentiſsimè. Quæ cùm ſemper Eccleſia Catholica crediderit, & Romani Pontifices ſemper docuerint, ac doceant, vtros putas magis idololatras, vóſne allos, qui panem pro Chriſto obtruditis, Diuinaſq́; menſas contriuiſtis & conculcaſtis, an Catholicos Sacerdotes, qui verũ Chriſtum offerunt, & porrigunt? Hac ergo vnica Nicænę Synodi cõſtitutione, aut crede Chytræe, & ita loquere, vt fidelem decet, aut certè morere, ac te damnatum vſqueante mille ducentos annos agnoſce.

De reſurrectione ex mortuis.

NON ſimpliciter Dominus ſuã ipſius carnem pro nobis paſsioni, & morti tradidit, ſed vt noſtræ ſalutis negotium gereret, quamuis liber eſſet à morte, vt ſermo ſuperius demonſtrauit. Clamat Propheta quaſi ex perſona ipſius, prædicens futurum eius ſecundum carnem diſpenſationis myſteriũ. Factus eſt (inquit) quaſi homo, ſine adiutorio inter mortuos liber. Quis autem liber à morte niſi Deus? ſed iuxta prius oſtenſas demonſtrationes incarnatus propter hominum dilectionem factus eſt, quaſi homo ſine adiutorio, humilians vſq; ad mortem, mortem autem crucis, ſuam ipſius carnem: quæ & reſurrexiſſe prędicatur, vt nos immortales faciẽs, ſpem noſtræ reſurrectionis pro imperio conſtitueret nobis per ipſas primitias noſtras liberatis, vt nõ amplius ſerui eſſemus æternę mortis, ſed liberi, quemadmodum & primitiæ noſtræ Chriſtus, deinde hi qui ſunt Chriſti in aduentu ipſius. Et ipſum Saluatorem hunc Dominum noſtrum Ieſum CHRISTVM, DEI & Patris filium vnige-

vnigenitũ expectare nos in cælis, cùm noſtra corpora ex ſepulchris excitauerit, teſtatur dicens: conuerſatio noſtra in cælis eſt, vnde & Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Sic enim oportet corpus noſtrum clarificari, ſicut & corpus Domini, vt miſeriam, & eas quæ nunc ſunt paſsiones ſuſcipere nequeat, liberum à morte, & à peccato purum, vt in nouitate vitæ cum ipſo poſsimus ambulare in cæleſti lumine, ſemper cũ ipſo Chriſto regnantes. In hac enim ſpe ſanctum baptiſma percepimus, & ſalutarem ſanctorum eius membrorum participationem accepimus, iuxta Eccleſię Catholicæ dogmata.

Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.

Οὐχ' ἁπλῶς ὁ κύριος τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν εἰς πάθος, καὶ θάνατον, ἀλλ' ἵνα τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματεύσηται, καίπερ ἐλεύθερος ὢν τοῦ θανάτου, καθὼς ἀνωτέρω ὁ λόγος ἀπέδειξε. βοᾷ ὁ προφήτης ὡς ἐκ προσώπου αὐτοῦ, προαναφωνῶν τὸ μέλλον τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ οἰκονομίας μυστήριον. ἐγενήθην φησὶ ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. τίς δὲ ἐλεύθερος θανάτου εἰμὴ θεός; ἀλλὰ κατὰ τὰς προαποδειχθείσας ἀποδείξεις σαρκωθεὶς διὰ φιλανθρωπίαν γέγονεν ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ταπεινώσας τὴν ἑαυτοῦ σάρκα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ: ὁ καὶ ἐγηγέρθαι κηρύττεται, ἵνα ἡμᾶς ἀπαθανατίσας, πρυτανεύσῃ ἡμῖν τοῖς ἀπεγνωσμένοις δι' αὐτοῦ τῆς ἡμετέρας ἀπαρχῆς τὴν τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἐλπίδα, ὅπως μηκέτι ὦμεν δοῦλοι τῷ αἰωνίῳ θανάτῳ: ἀλλ' ἐλεύθεροι; καθάπερ καὶ ἡ ἀπαρχὴ ἡμῶν χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. καὶ σωτῆρα αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστὸν τὸν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς υἱὸν μονογενῆ ἀπεκδέχεσθαι ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν, ἀναστήσοντα ἡμῶν ἐκ τῶν τάφων τὰ σώματα ἐπιμαρτύρεται λέγων: ἡμῶν τὸ πολίτευμα φησὶν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον ἰησοῦν χριστὸν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. οὕτως γὰρ δεῖ τὸ σῶμα ἡμῶν δοξασθῆναι, ὡς τὸ τοῦ δεσπότου ἀνεπίδεκτον κακίας, καὶ πάντων τῶν νῦν παθῶν, ἐλεύθερον τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἅγιον, ἵνα ἐν καινότητι ζωῆς σὺν αὐτῷ περιπατῆσαι δυνηθῶμεν ἐν φωτὶ ἐπουρανίῳ, συμβασιλεύοντες ἀεὶ αὐτῷ τῷ χριστῷ. ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ἐλπίδι καὶ τὸ ἅγιον εἰλήφαμεν βάπτισμα, καὶ τὴν σωτήριον τῶν ἁγίων αὐτοῦ μελῶν μετουσίαν ὑποδεχόμεθα, ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὰ δόγματα.

ANNOTATIO.

CErnis quonam modo ſancti illi Patres Spiritu ſancto afflati de Chriſti Domini paſsione, morte, fructu, diuinam ſcripturam interpretabãtur, contra quam Lutherum, Caluinum, & cæteros feciſſe oſtendi, vbi eorum Atheiſmos excuſsi.

Cernis item Catholicum eſſe dogma credere nos inuicē orationibus & reliquis pietatis officijs iuuari, neque verò mirandum eſſe, quod Eccleſia Chriſti pendens à ſuo capite, à quo & omnia dona optima accipit, deriuare poſsit defluxum cæleſtium gratiarum in reliqua membra. Inſiti enim per ſanctũ baptiſma corpori Chriſto myſtico, ſalutarem (ait hæc ſancta Synodus) ſanctorum eius membrorum participationem accepimus, iuxta (inquit) Eccleſiæ Catholicæ dogmata. I verò poſtea Chytræe, & triumpha in eo, quod iterum impnnis, cùm dicas vnicuique tantum ſuam fidem prodeſſe, non alienam. Verùm enimuerò vos alij communionē Sanctorum non creditis, neque enim poteſtis, quoniam in ſanctorum communione non eſtis.

Quod vna ſit Eccleſia Dei.

VNa eſt Eccleſia in cælo, & in terra, & in hac requieſcit Spiritus ſanctus. Hæreſes autem quæ extra hanc ſunt, quas habent homines, non ſunt doctrinæ Saluatoris noſtri, neque Apoſtolorum, ſed ſatanæ, & patris eius diaboli. Quæ autem ſunt hæreſes Iudæorum, & gentium, alio docēt modo, vt veram vitam hominibus auferant.

ὅτι ἡ μία ἐκκλησία τοῦ θεοῦ.

Μία ἡ ἐκκλησία ἐν οὐρανοῖς, ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ γῆς. ἐν ταύτῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπαναπαύεται. αἱ ἔξω ταύτης οὖσαι αἱρέσεις, ἃς ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ εἰσὶ διδασκαλίαι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οὐ δὲ τῶν ἀποστόλων: ἀλλὰ τοῦ σατανᾶ, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου. τὰ γὰρ ἰουδαίων, καὶ ἑλλήνων ἑτέρῳ σχήματι ἐκδιδάσκουσιν, ἵνα ἀφέλωνται τῶν ἀνθρώπων τὴν ὄντως ζωήν.

ANNOTATIO.

ET hoc tanto magis ſuperiora confirmat, de communione, ac mutua participatione membrorũ Chriſti. Nam cùm vnam quæ in cælo eſt, & quæ in terris Eccleſiam eſſe dicunt, ſi non apertiſsimè cælitum de rebus noſtris curam, charitatem, notitiam in Chriſti lumine, & ſpiritu, noſtraque inuicem ad eos deſideria, & preces indicat, fateatur hæreticus neceſſe eſt, ſe neſcire quid credat, aut dicat.

Porrò in tãtis veſtrarum hæreſum diſſidijs, ſi, cùm hactenus vnam habere inter vos fidem, atque Eccleſiam nequiuiſtis, ac proinde extra illam vnam eſtis, in qua Nicæna Synodus fuit, certiſsimũ eſt veſtras eaſdem hæreſes non eſſe doctrinas Saluatoris noſtri, neque Apoſtolorum, ſed ſatanæ, &

nę,& miniſtrorũ eius. Quare Chytræe & hinc confitere hoc vno propterea te cœcũ, & ex patre diabolo eſſe, niſi ad vnã Catholicam Eccleſiam conuoles.

De prouidentia Dei, & de Mundo.

MInor mundus per prouidentiam factus eſt. Præuidit enim Deus peccaturum eſſe hominem. Idcirco nouos cœlos,& nouam terram ſperamus iuxta ſacras litteras,apparente nobis præſentia, & Regno Magni Dei, & Saluatoris Ieſu Chriſti. Et tunc(vt ait Daniel) percipient Sancti regnum altiſsimi,& erit terra pura, ſancta terra viuentium, & non mortuorum: quam oculo fidei prouidẽs Dauid clamat: credo videre bona Domini in terra viuentium,terra manſuetorũ & humilium. Beati(inquit)mites, quoniam ipſi poſsidebũt terram. Et propheta: & calcabunt ipſam (ait) pedes manſuetorum & humilium.

Περὶ τοῦ θεοῦ προγνώσεως, καὶ τοῦ κόσμου.

Μικρότερος ὁ κόσμος ἐγένετο διὰ τὴν πρόγνωσιν. προέγνω γὰρ ὁ θεὸς ὅτι ἁμαρτήσει ὁ ἄνθρωπος. διατοῦτο καινοὺς οὐρανοὺς, καὶ καινὴν γῆν, προσδοκῶμεν κατὰ τὰ ἱερὰ γράμματα, φαινομένης ἡμῖν τῆς ἐπιφανείας, καὶ βασιλείας τοῦ μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. καὶ παραλήψονται τότε, καθά φησι Δανιὴλ, τὴν βασιλείαν, ἅγιοι ὑψίστου, καὶ ἔσται ἡ γῆ καθαρὰ ἁγία, γῆ ζώντων, καὶ οὐ νεκρῶν: ἣν δαβὶδ ὁ τῆς πίστεως ὀφθαλμῷ ἰδὼν, πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ κυρίου ἐν γῇ ζώντων, γῇ πραέων, καὶ ταπεινῶν. μακάριοι γὰρ φησὶν οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν: καὶ ὁ προφήτης, καὶ πατήσουσιν αὐτὴν πόδες πραέων, καὶ ταπεινῶν.

ANNOTATIO.

CVM hic multa de Diuina Prouidentia dici poſsint,quæ maximam in animis piorum conſolationem gignere ſolẽt, ſatis ad rem præſentem fuerit, hinc firmiſsimè noſſe Nicænos Patres credidiſſe nunq̃ eiudem Prouidentiam Eccleſiæ ſuæ viſibilẽ in terris defuiſſe, nec defuturam. Et certè cum cœleſtibus orbibus intelligentias,ſpeciebus item rerum creatarum angelos,ac rebus publicis moderatores, Iudices ac præſides addixerit, ac verò nouos cœlos propter nos ſit facturus, peculiariori prouidentia ſine dubio vſus eſt, atque vtitur in ijs, quæ & noſtram ſalutem attingunt,pro qua dignatus eſt pati,& ad perpetuam in cœlis hæreditatem conſequendam pertinent, ex qua illuſtrior illius gloria apparebit.

DE CANONE QVARTO SYNODI Nicæna.

CAPVT IIII.

IAM quoniam de quarto Nicæni Synodi Canone, qui eſt tertius vulgatus, ſic agis,vt quæ de eo ſcripſeram oppugnes, & illum ad euertendam in hominibus ſacris cœlibatus legem(vt dixi) detorqueas,eum primò afferam, & planius exponam: Mox reliquas à te allatas auctoritates, & aliorum Conciliorum Canones ſic percurram, vt rectũ eorum ſenſum haud ex meis coniecturis,ſed ex ijs potiſsimum deſumam, qui quatuor ipſis generalibus Synodis,quas admiſiſti, interfuerunt: deinde item ex alijs quibusdam eiusdem Nicænæ Synodi canonibus, vt ſperare velim, etiam tibi, qualem qualem te in gratiam neſcio quorum oſtendis iuratum hoſtem cœlibatus,& Eccleſiaſticarum legum, fore vt innoteſcat liquidior aliquis aſſequẽdæ huius veritatis modus.

Tertius Canon vulgatus Synodi Nicæni.

INterdixit omnino ſanctum Cõcilium, neque Epiſcopum, neque Presbyterum, neque Diaconum, neque ex toto eum qui in clero eſt,habere ſecum ſubintroductam mulierem, niſi fortè matrẽ aut ſororem,aut eas ſolas perſonas,quæ re fugiunt omnes ſuſpiciones. Græcè ſic:

Περὶ τῶν τὰς συνεισάκτους ἐχόντων.

Περὶ τῶν συνεισάκτων ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος μὴ ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τινὶ ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν: πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἀδελφὴν, θείαν, ἢ ἃ μόνον πρόσωπα διαπέφευγε πᾶσαν ὑποψίαν, ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν κινδυνεύσει περὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν.

Canon quartus de cohabitatione mulierum propter cœlibatum prohibita.

DEcernimus, vt Epiſcopi non habitent cum mulieribus,neq; Presbyter viduus,nec illas comitentur, neq; cum eis multum loquantur,neque familiarem cõ ſuetudinem cum eis habeant,nec in eas ſtudioſè aſpiciãt. Idẽ decernitur de omni Presbytero cœlibe,idemq; de diaconis viduis. Hoc autem intelligendum eſt ſiue mulier pulchra ſit,ſiue deformis, ſiue puella virgo,ſiue ancilla adoleſcens,grandis vel parua,ſiue puella orphana prætextu educandi eã propter charitatẽ. Siquidem diabolus

huiuſmodi armis religioſos, Epiſcopos, Presbyteros,& diaconos oppugnat, & immittit eis ardorem libidinis, ſin autem fuerit anus,& prouectæ ætatis, aut mater, aut ſoror, aut amita, aut auia, licebit cum eis habitare, vt qui viderint, nihil habeant, quod illarum cauſſa dicant.

EXPENDITVR ACCVRATE COElibatus Clericorum, & firmiſſimis argumentis ex Antiquitate petitis comprobatur.

CAP. V.

AD hunc igitur Canonem, (vt item ad pleroſque alios) rectè intelligendum, maturè perpendendum eſt, quænam rationes permouere poterant ſanctam illam Synodum, vt Apoſtolicorum Canonum de cœlibatu obſeruationem à pluribus intermiſſam in vſum eſſe reuocandam proponerent. Nam quod Apoſtoli eam legem tulerint, & libro aduerſus te meo, oſtendi clariſſimè, ex Epiphanio, & ex primitiuæ Eccleſiæ proximis Synodis, & Patribus: atq; in progreſſu huius diſquiſitionis planius faciam. Sanè verò (præter alia quæ ſuo loco dicam) eæ rationes fuerunt, quæ ad Diuina myſteria ritè tractanda, ad immaculatum Chriſti Domini corpus offerendum, & manducandum: ad Euangelium ſanctius, & ſine terrenarum curarum impedimento liberius exponendum pertinere poterant, Id quod & tu in Huſſitis ſacerdotibus factum ſiue benè retentum agnoſcebas: reliquas autem rationes à Diuis Hieronymo, atq; Auguſtino ex eodem meo libro repetere poteris, in quibus fuſius oſtēdunt, Diuini ea de re verbi vim, Chriſti & Apoſtolorum exempla, vniuerſæ antiquiſſimæ purioris Eccleſiæ Canones conſentientes, ac potiſſimum illius, quam ſanguine ſuo Beati Petrus & Paulus Romæ cōſignârunt.

At cùm ipſi Apoſtolicæ obſeruationi in vſum reuocandæ, vſus ipſe multorum in Oriente qui cœlibatus habenas laxauerūt, & Canones in Prouincialibus quibuſdam Synodis condiderant, vehementer incommodaret: ac verò, cùm nonnulli voto continentiæ ſeſe non obſtrinxiſſent, tantò liberius cum vxoribus etiam, poſtquam fuiſſent ſacerdotes, commiſcebantur, difficillimum erat homines auellere ab eo vinculo, quod alioquin ratione coniugij prætextum honeſtatis habebat: Ideo Nicæna Synodus, ne non tentaret, quicquid ad perfectionem ſacerdotalis vocationis, atq; in primis ad ſui officium in emendanda Eccleſia ſpectabat, id propoſuit, quod erat decentiſſimum. Quod quidem ſi ab omnibus haud admiſſum fuiſſet, intelligebat certè Diuinæ ſapientiæ, ac iuſtitiæ iuſtificandæ futurum ſatis. Itaq; vbi perdifficilē exitum vidit, ſapienter hunc tertium Canonem ſtatuit, ijs verbis, quæ altius inſpecta nemo veritatis peramans non intelliget, neq; Paphnutio patrocinari, nec ſacerdotum cœlibatum reddere laxiorem.

Quod vt liqueat, litem equidem haud fecero meam, ſitne iuris Diuini coniugium ſacerdotum necnè: Id ſcio, tantum Virginitatis, & Eunuchiſmi Euangelici conſiliū, ac pręmium ex Chriſti pectore non fruſtra prodijſſe: Diſcipulis autem ſuis qui Magiſtri erant futuri orbis Chriſtiani nullas cū leges de carnalibus filijs poſt ſacerdotium præſcripſiſſe: Omnes Apoſtolos vixiſſe poſtea cœlibes, vti poſt dicemus: D. Paulum ijſdem Chriſti veſtigijs Euangelicis in virginitatis, & continentiæ conſilio, tanquam ſpiritum Dei habētem (vt ipſemet inquit) inſtitiſſe: vtroſq; beatos Petrum, & Paulū in Eccleſia Occidētali eò firmius reliquiſſe iacta cœlibatus fundamenta, quò nationes iſtæ, ac deinceps Africana Euangelicæ perfectionis lucē auidius, ac firmius exceperant. Quæ poſtea perennis in toto Occidente obſeruatio fuit, legib. interim coërcita, & decretis, ſicubi vel ob Orientaliū haud perfectum exemplum, vel ob carnis licentiam, quæ ſolet eſſe præceps magiſtra, Occidentales, qui ad ſacra erant adhibiti, à rectiſſima illa ſemita aut deflexiſſent, aut deflectere alicubi voluiſſent.

Porrò ea variatio inter Orientis partē, & vniuerſum Occidentalem tractum, tantum abeſt, vt dimouerit quemquam eorū, qui rectè Diuinam mentem perceperant, ad cœlibatum à ſacerdotibus arcendum, vt potius affecerit (& adeò afficere debeat) vnumquemq; ad illum ſtatuendum, ac verò vbi exploſus eſt ab hæreticis, reuocandum. Cùm enim tanta contentione, ac carne ipſa, quæ tāquam improbus & adeò inhærens conſiliarius cauſam ſuam agit, ac ſuadet, actum ſit, vt nefrenum iſtud continentiæ ſacerdotibus inijceretur, ac tamen tot Synodi, Patresq; ſanctiſſimi per ſexdecim Chriſtiana ſæcula in eodem propoſito, atq; in ijſdem legibus de cœlibatu idētidem renouandis perſtiterunt, profectò Chriſtianæ mentes iudicent hinc neceſſe eſt, aliquid fuiſſe, quo id neq; non potuerit proficiſci niſi à ſpiritu ſancto, qui ſuam regit Eccleſiam, & certè intelligant (ne dicam oculis cernant) Gręciam in tot Schiſmata, & hęreſes collapſam ſatis ſuę libertatis, & indecentioris vitę non minus ſententiam pro Occidentalibus tuliſſe, quàm pœnas acerbiſſimas dediſſe.

Neq; verò litem quoq; fecero meā, vtrū

mulieres, quæ in Canone Nicæno ὑπεισάκτοι à vetere interprete ſubintroductæ, ab alijs extraneæ dicuntur, vt & Ancyrana Synod' vocat, ſiue has, ſiue alias συνερχομένας, pro ſacerdotum vxoribus accipiendæ ſint, necne. Id non dubito, te quoq; intellecturum, dum affers aliqua ad eam vocem deſignandam, tanto magis ſacerdotum cœlibatum abs te ipſo fuiſſe aſtructum. Nam cùm ais συνεισάκτους dici, non vxores legitimo coniugio iunctas, ſed contubernia mulierum non cõiugatarum, atq;. vt hoc comprobes, D. D. Chryſoſtomũ & Gregorium Nazianzenũ citas: illum, ſermone πρὸς τοὺς ἔχοντας τὰς συνεισάκτους: hunc, eo tetraſtycho, quod fortè ex Budæi commentarijs tuo libro adſcripſiſti.

Pag. 62. & Pag. 63.

Τὰς δ' συνεισάκτους, ὡς δή φασιν ἄνευ
οὐκ' οἶδ' εἴτε γάμου δύσσοιμι, εἴτ' ἀγάμους
Θείημαι, ἄλλ' ἔμμεν τι φυλάξομεν. οὐ γὰρ ἔγωγε
Κἂν μὴ λέγητε κακῶς, τὸ πρᾶγμ' ἐπαινέσομαι.

Vide quid effeceris. Si enim iſtos auctores reſpicis, vterq; cœlebs non ſolùm calamos, ſed & lumbos ſtrinxit, vt cœlibatus in ſacerdotibus integer ſeruaretur. Noti ſunt paſſim eorum libri; & carmina de virginitate, de caſtitate, de continentia ſacerdotum. Præterea ipſa D. Gregorij carmina cœlibatum, & virginitatem mediæ vitæ, hoc eſt coniugio ſatis antepnnunt, cumq; nomine ſubintroductarum, aut cohabitantium mulierum intelligi poſſe oſtendat nõ ſolùm innuptas, verùm etiam nuptui dandas, quid prohibet, quo minus cum alijs ſeu virginibus, ſeu alijs, vxores quoq; proprias, ſi in conclaue poſt continentiam promiſſam admiſſæ fuiſſent, Synodus Nicæna ſapienter, ſi non præciſè, & apertè ea voce nominauerit, ſaltem deſignauerit, eò præſertim magis, quòd (vt diximus) occaſionem præbere nolebat incontinentioribus expreſſiore voce, vt reclamarent, ſed cupiebat, vt ſenſim educerentur ad id, quod ſacros homines propius decebat, iuxta Apoſtolicam, & perfectiorem viam.

Addo, cùm, qui verè Græcas litteras interiores calluerunt, quales fuère Budæus, & reliqui, inquiant à Græcis συνεισάκτον dici comitem, ſociámue cœlibatus, an ne ſatis etiam in Oriente cœlibatum fuiſſe diligenter obſeruandum non oſtendunt? Qui ſi fuit, quonam modo cum eo cohærebit vxorum concubitus legitimi continuatio?

Porrò cùm idem D. Gregorius dicat: ἄρσενα παντ' ἀλίταινε, συνείσακτον δὲ μάλιστα, nónne indicat, qualemcunq; item mulierem, quæ in cubili verſetur, eſſe arcendam?

Quæ cùm ita ſint, iterum cogita nunc attentius, cur magna illa Synodus cùm præter matrem, ſororem, materteram, ſiue amitam, (vt & alia verſio habet) aut eas ſolùm perſonas quæ ab omni ſuſpitione liberæ fuiſſent, prohibuiſſet Epiſcopo, preſbytero, diacono, atq; vlli omninò clerico habere συνεισάκτους, vocem tamen hanc vxoris non expreſſerit? ſed & indefinitè, hoc eſt in vniuerſum alias omnes, συνεισάκτους dixerit. Nempè ſapientiſſimè reticuit, tum ne ijs qui minus ſanctè, atq; contra limatos Apoſtolicos canones (vt vocat Epiphani') coniugia poſt ordinem ſacrum exercuiſſent, maiorem præberet anſam ad commercium cum vxoribus iam conuerſis (de quibus poſt) iterãdum, ſi cum exceptione matris, ſororis, & materteræ, vxorem item excepiſſent: tum verò vt ſimul quæcunq; aliæ aut virgines, aut mulieres de conſuetudine cum ſacris viris ſuſpectæ eſſe potuiſſent, illa ipſa vna voce comprehenderentur: cùm hoc alterum ad eos quoq; pertineret, qui in minoribus ordinibus eſſent conſtituti, licet his ſolis alioquin vxorum vſus nunquam fuit interdictus, quemadmodum ex Apoſtolico Canone paſſim conſtabat.

Can. Apo. 26.

Verùmtamen & D. ipſe Gregorius verba illa ſcripturæ ſanctæ interpretans, erunt duo in carne vna) inquit, conuenire etiam in coniuges, qui ſeſe non tangunt, hoc eſt, qui ſunt continentes. Coniugium (ait) continentium exemplo ſancit Apoſtolus ſubiungens in Epiſtola ad Epheſios Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Bonum eſt vxori Chriſtum honorare per virum: & bonum eſt viro Eccleſiam, honorare per Eccleſiã, ſcilicet continendo. Id quod etiam B Sixtus Martyr, & Methodius ſic expoſuerunt.

Sixtus lib. de caſtitate. Methodius de Sympoſio decem virginum.

Sed & alibi D. Gregorius ait:
Ὄλβιος ἀζυγίων βίος οἱ δέ τις ἔστιν
ὅς σε πέλας καθαρῆς, σαρκὸς ἀποστάδιος.

Quo carmine beatam cœlibum vitam, & tanquam propinquam cœleſti, atque vt ἰσάγγελον celebrat. Vtar enim non ſolùm antiquo, ſed etiam vſurpato ab Hieremia Patriarcha Cõſtantinopolitano, dum fidei noſtræ miſſas ad eum profeſſiones, non ita pridem, triplici cenſura ſic reiecit, vt (ſicut doctiſſimus, & amiciſſimus meus Socolóulus aduerſus nugacem Tubingenſium ea de re præfationem his menſibus editam ſcripſit) ad tertiam vſq; conformem (vt aiunt iureconſulti) lata aduerſus eos ſententia nullus amplius tergiuerſandi, neq; protrocandi locus vobis relinqueretur. Is autẽ Patriarcha ſic loquitur:

Rogamus itaq; vos, ne poſthac labores „
nobis exhibeatis: neq; de ijſdem ſcribatis, „
& ſcripta mittatis. Nam Theologos qui „
Eccleſiæ lumina fuerunt, alias aliter tra „
ctatis: & verbis quidem honoratis eos, ex- „

Obſerua le‑ctor quid hæreticis reſcribat Patriarcha Conſtantinopolitanus. Anno 1551. Iulij 6. die Prothonotario Theodoſio ſcribente.

tollitiſq;, factis verò reijcitis: armaque noſtra, inutilia nobis efficere vultis, excutere ſcilicet de manibus noſtris, verba illorum ſancta & Diuina: quibus nos ad ſcribẽdum & contradicendum vobis, vti potuiſſemus. Quamobrem quantum ad vos attinet liberaſtis nos curis. Veſtram ergo viam euntes, ne amplius de dogmatibus, ſed amicitię tantum cauſſa, ſi volueritis ſcribite. Hęc Patriarcha, quę ita vos Latinè, ille ſic Gręcè:

Ἀξιοῦμεν δὲ ὑμᾶς· τοῦ λοιποῦ μὴ κόπους παρέχειν ἡμῖν, μηδὲ περὶ τῶν αὐτῶν γράφειν, καὶ ἐπιστέλλειν· ἐπεί γε τοὺς τῆς ἐκκλησίας φωστῆρας, καὶ θεολόγους ἄλλοτε ἄλλως μεταχειρίζεσθαι· καὶ τοῖς λόγοις τιμῶντες αὐτοῖς, καὶ ἐπαίροντες, τοῖς ἔργοις ἀθετεῖτε· καὶ τὰ ὅπλα ἡμῶν ἄχρηστα ἀποδεικνύετε, τοὺς λόγους αὐτῶν τοὺς ἁγίους, καὶ θείους, δι' ὧν ἂν ἡμᾶς γράφειν, καὶ ἀντιλέγειν ὑμῖν εἴχομεν. ὥστε, τὸ καθ' ὑμᾶς ἀπηλλάξατε τῆς φροντίδος ἡμᾶς. τὴν ὑμετέραν οὖν ὁδὸν πορευόμενοι, μηκέτι μὲν περὶ δογμάτων, φιλίας δὲ μόνης ἕνεκα, εἰ βουλητὸν, γράφετε.

At ſuperius eodem quod eſt vltimum tertij ad vos reſponſi caput Conſtantinopolitanus Patriarcha de cœlibum, & monachorum vita preſsius vos repreſſerat, inquiens:

Ἀθετεῖτε δὲ καὶ τὸ ἐξομολογεῖσθαι ἀλλήλοις, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὴν μοναστικὴν πολιτείαν, καὶ ἰσάγγελον· καὶ ἡμεῖς πρὸς ταῦτα φαμὲν, ὅτι τὰ περὶ τούτων θεῖα ῥητὰ, οὐχ' ἡρμήνευσαν θεολόγοι τοιοῦτοι, ὁποῖοι ἐστὲ ὑμεῖς· οὐδὲ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἢ ἄλλος ποτὲ τῶν μακαρίων, καὶ κατ' ἀλήθειαν θεολόγων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥσπερ χειμάρρους παρεσύρη. Ἀλλ' αὐτός τε, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν θεῖοι ἄνδρες, πλήρεις ὄντες ἁγίου πνεύματος, καὶ θαύματα ποιοῦντες παράδοξα ζῶντες, καὶ θανόντες, ἡρμήνευσαν ὡς ἔχομεν, καὶ τὰς τοιαύτας παραδόσεις ἀποδεξάμενοι, ὡς ἀναγκαίας, καὶ εὐσεβεῖς ἀλληλοδιαδόχως ἡμῖν φέροντες παραδεδώκασιν, ἅστινας καὶ ἡ πρεσβυτέρα ῥώμη φυλάττει, καὶ στέργει μεθ' ἡμῶν· πόθεν οὖν ὑμεῖς κρειττόνως τῆς παλαιᾶς, καὶ νέας ῥώμης σοφισάμενοι, τὰ μὲν τῶν ἀληθῶν θεολόγων ἀφήκατε· τὰ ἑαυτῶν δὲ ὡς προὐργιαίτερα ἡγεῖσθαι, ἐκ τῆς πηγῆς, τῆς Ἑβραΐδος. Ἀλλ' ἡ καταφρόνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων ὧδε καὶ θείων λειψάνων, παρ' Ἑβραίων ἔσχε τὴν ἀρχήν· ὡς ἐκ τῶν ἱστοριῶν μανθάνομεν. τὰ αὐτόθι πολλά γε καὶ ποικίλα ὄντα, τὰ τῶν λυτέρων. Ἑβραῖοί τινες, ὡς ἠκούσθη, εὐσέβειαν ὑποκρινάμενοι, προυξένησαν, καὶ διεσπάρησαν. καὶ ἰδοὺ, ὡς ὁρᾶται, προκόπτουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ ὁσημέραι αὐξάνουσιν.

Veſtri autem Latinè ſic:

Reijcitis item mutuam alterius ad alterum confeſſionem: preterea Monaſticam vitam, Angelis æqualem: Ideo nos ad hæc reſpondemus: diuina dicta, quæ de his extant, non interpretata, expoſitaq; eſſe à ſimilibus veſtri Theologis: neq; Diuinum Chryſoſtomum, aut alium quẽquam beatorum illorum, & reuera Theologorum, vnquam inſtar torrentis abſtractum fuiſſe. Ipſe verò, & ipſius ſimiles Diuini viri, ſpiritu ſancto pleni, miraculis à ſe editis ſtupendis in vita & morte clari, ſic interpretati ſunt, quemadmodum habemus: ceteríque traditiones tales cùm approbaſſent, vt neceſſarias & pias, continua ſucceſſione per manus veluti tradentes ad nos vſq; propagárunt: quarum aliquas vetus etiam Roma obſeruat, &. nobiſcum amplectitur. Vnde igitur vos rectius & melius, vetere nouaq; Roma ſapuiſtis, vt verorum Theologorum ſcriptis relictis, veſtra iſta, meliora, potioraq; duceretis? Ex Hebręo fonte. At contemptio ſanctarum imaginum in hac vrbe, & Diuinarum reliquiarum, ab Hebręis initium habuit, ſicut hiſtorię teſtantur. Et Schiſmata, quę apud vos ſunt, quę multa, varijq; generis ſunt, Lutheranorum, Hebręi aliqui, vt fama fert, pietatis ſimulatione introduxerunt, ac diſſeminauerunt. Nunc etiam, ſicut oculis cernitur proficiunt in peius, & quotidie creſcunt.

Ac paulò pòſt: Peccata quoq; (inquit) iuxta Diuinã Scripturam inuicem confitemur, & eam quę ſimilis eſt Angelicę, ac Monaſticę vitę eſt veneramur: nec vlla ratione permittimus, vt qui iugum iſtud ſubierint, retro conuertantur, ſi quidem velint ad cœleſte Regnum eſſe idonei. Ille ſic Gręcè:

Ἐξομολογούμεθα δὲ καὶ ἀλλήλοις κατὰ τὴν θείαν γραφὴν, καὶ τὸν ἰσάγγελον, καὶ μοναστικὸν ἀσπαζόμεθα βίον· καὶ τοῖς ἑλομένοις τὸν ζυγὸν τοῦτον μηδαμῶς στραφῆναι ὀπίσω κελεύομεν· εἴγε βούλοιντο εὔθετοι εἶναι εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν.

Hęc igitur Gręci ipſi recentiores illi, quos olim oratione tua iactabas tanquam veſtra mox recepturos.

Sed vt ad Græcos antiquiores, & quidem à te ſummopere commendatos redeam. Diuus ipſe Chryſoſtomus licet eadem ipſa homelia, quam tu citaſti aduerſus virginibus abutentes, & concubinarios, tantummodo ageret, varijs tamen tanquam floribus orationem ſuam aſperſit, vt virginitatis, & continentię dignitatem, & obſeruantiam auditoribus ſuis oſtenderet. Hinc illud: Audimus (inquit) & hoc noſtro ſe „
culo nonnullos ferro totum corpus obli- „
gan-

gantes, & ſacco veſtientes, & ad verticem montium currentes, & in continuis vigilijs ac ſumma media viuentes, & omnem diſciplinæ ſeueritatem oſtendẽtes, ab omnibus mulieribus ſegregari, aſcendere in domunculam & tugurium, vt hac ratione ſeipſos caſtigantes concupiſcentiæ furorẽ comprimant. Hinc item eiuſdem auctoris, alterum ſuperiore ſermone de regularibus fœminis, ne cum viris cohabitent: Inter Græcos ſanè (ait) quidam, licet pauci, ita philoſophati fuerunt, vt opum eſſent cõtemptores, & iram vicerint. virginitatis autem flos nullo modo apud illos floruit, in qua ſemper nobis conceſſerunt primam dignitatem, ingenuè fatentes, rem ſupra naturã eſſe, & nõ humanam, & ea propter omnibus gentibus admirationi fuimus. At mitto quæ de vita Monachorum, queque ad ſolitariam vitam agentes, quæ etiam ſex libris de Sacerdotio ſcripſit, vt promiſſam continentiam communiret, ac cœlibatum defenderet: certè pro pluribus duo illa loca, quorum alter extat homelia de adoleſcente vidua εἰς νεωτέραν χηρεύουσαν, alter περὶ μονανδρίας nunc hoc loco ſuffecerint, vt te pudeat tanti Scriptoris auctoritate vti, niſi (quod ille, Catholicaq; Eccleſia ſemper ingenuè fecit,) cùm ſtatum vnum extollis, alterum ne deprimas, cumque vna de re aliquid affers, vnicuique des ſuum, ſeu virginitati, ſeu cœlibatui, ſeu continentiæ promiſſæ, ſeu deniq; coniugij Chriſtiani Sacramento. Is igitur primũ ſic: Hoc (ait) verbo καταστρηνιᾶν, hoc eſt luxuriari (Paulus) in ænigmate ſignificat iſtas quæ viros amiſerunt pro illis Chriſto deſponderi. Deinde vti oſtenderet huius deſponſationis lenitatem, & æquitatem τὴν ἁρμονίαν ταύτην πρᾶον οὖσαν, καὶ ἐπιεικῆ ponit hoc: cùm luxuriatæ fuerint in Chriſtum, tanquam in virum quendam æquum, & nõ cum imperio eis vtentem, ſed potius liberè eas viuere ſinentem, nubere volunt. Hoc eſt vinculum fidei leue, quo ſunt Chriſto deſponſatæ liberaliter, velle infringere, ac irritum facere. Sed altera homelia adhuc planius: Vides (inquit) quomodo non eas, quæ viduæ eſſe volunt, ſed quę nubere volunt, poſtquam viduæ factæ ſunt, prohibet Paulus viduas eſſe, & in chorum illum ſanctum cooptari, idque prudentiſſimo conſilio? ſi enim, inquit, vis iterum nubere, ne promittas viduitatem, ſiquidem non pręſtare quod promiſeris, longè peius eſt, quã omnino non promittere. Vt igitur Apoſtolus coniugibus permiſit frequentes coitus, non quod hanc legem eis ferret, ſed quod hoc eis indulgeret, ſic hic propter alterum maius malũ ſecũdas nuptias imperauit, doceus eſſe hoc veniæ accõmodatæ ad infirmitatẽ multorum, infirmitatem dico, non potentiæ, ſed voluntatis. Vt enim virgo, ſi poſtquam virginitatem promiſit, violari ſe permittat, crimen adulterio grauius auſa ſit: ſic vidua, quæ ſemel promiſit, & poſtea pactionem cũ Deo factã conculcauerit, in peccatum incidet, & eodẽ ſupplicio tenebitur. Immo ſi dicendum eſt, quod nimirũ videatur, fortaſſe grauiore, non. n. par eſt, & æquale, vt principio dixi, expertam virũ, & non expertam, in eaſdem tentationes lapſas eſſe.

Nota.

Iam D. Baſilius præter Aſcetica, regulaſque monachorũ & præter libros de virginitate, deq; alijs huc ſpectantibus, vide quãto pere in ipſo Oriẽte (vbi pleraq; cũ plerisq; in hoc negotio diſſimulabantur, ob duritiam cordis eorum) cœlibatum, votumq; continentiæ ex ipſo Synodi Nicænæ Canone tutatus ſit. Ad Gregorium enim Preſbyterum ſcribens, ſic hominem vrget: Nos verò, Gregori, neque primi, nec extremi legem tulimus, ne mulieres cum viris Deo dicatis habitarent. Lege Canonem editum in Concilio Nicæno, qui planè vetuit habere has domi mulieres. Cœlibum verò hæc eſt gloria, & ſplendor, mulierum conuictu carere. vt iam qui caſtimoniam homine profiteatur, re verò ipſa ea faciat, quæ facere ſolent, qui cum mulieribus habitant, perſpicuum ſit, hunc decus & dignitatem ipſam virginitatis aut caſtimoniæ, appellatione tantum conſectari, ab ipſa verò non honeſta voluptate non ſe temperare. Eò verò magis oportuit te precibus noſtris facilè acquieſcere, quod te ais liberatum eſſe omni libidine, & corporis laſciuia. Nã neque te credo annos natum ſeptuagintà, libidinoſè & incontinenter cum vxore viuere: neque quaſi aliquid turpe feceris, decretum fecimus: ſed quoniam nos Apoſtolus docuit, ne offenſioni aut ſcandalo eſſemus fratri. Scimus autem, quod à quibuſdam integrè fit, ſolere alijs occaſionem peccandi præbere: hac de cauſſa præſcripta ſanctorum Patrum ſecuti, iuſſimus, vt vxorculam excluderes. Quid igitur Chorepiſcopum criminaris, & veterum ſimultatum memores? quid de nobis quereris, quaſi facilè calumnijs aliorum excipiendis aures patefaciamus? ac non potius teipſum accuſas, qui non paſſus fueris ab iſta vxoria conſuetudine auelli? Eijce ergo eam domo, & include in monaſterium: ſit illa inter virgines, & tibi miniſtrent viri, ne nomen Dei per vos blaſphemetur. Quamdiu verò in hac labe & macula perſtiteris, nihil te iuuabunt tam multa iſta, quæ ad me ſcribis, quin potius vſque ad extremum vitę à ſacrorum adminiſtratione vacabis, vacationiſque tuæ rationẽ referes Deo.

Cœlibum vita.

res Deo. Quod ſi auſus fueris, antequam vitã exueris, culpamq́; emendaueris, ſacerdotio fungi, eris vniuerſo populo anathema, vt qui te receperint, omni Eccleſiaſtica cõmunione priuentur. Hactenus Epiſtola Baſilij.

Lib. 1. c. 11. hiſt. trip. et 9. c. 22.

Sed & non potuit diffiteri Socrates ſuo adhuc tempore Theodoſio iuniore imperãte morẽ fuiſſet ab Illuſtribus quibuſdã Eccleſiarũ per Orientẽ rectoribus, & Epiſcopis obſeruatum, vt quam lege duxerat vxorem, priuſquã clericus factus eſſet, ſi cũ illa dormiuiſſet, alienus fieret, & abdicaretur à munere clericatus: eaq́; cauſſa ſine dubio fuit, cur & tacitè Synodus Nicæna cohabitationem illam qualiumcunque mulierũ à cellis inſinuare voluerit, & Occidentalis Eccleſia apertiſsimè eiuſdem Synodi deſiderium, & mentẽ non ſolum decretis, ſed factis ſemper conſtanter indixerit. Porrò Græcè Socrates ait γενόμενος κληρικὸς ἐκεῖ ἣν νόμῳ γαμέτας, πρὶν κληρικὸς γένηται μετὰ τὸ κληρικὸς γενέσθαι συγκαθευδήσας αὐτῇ ἀπόκληρος γίνεται. Et D. Epiphanius diſertè ait: Nicolaũ vnũ è ſeptem diaconis ab Apoſtolorũ collegio eiectum fuiſſe, quod poſtquam diaconus fuiſſet electus ad vxorem ſuam, quam formoſam habebat, ὡς κύων ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον, vt canis ad proprium vomitum, reuerti non erubuiſſet. Qui quidẽ Epiphanius aduerſus hæreſes cataphrygũ, & catharorum aſſerit ab Apoſtolis hunc Eccleſiaſtici ſacerdotij Canonem fuiſſe cõſtitutũ: cuius veſtigia ſeu obſeruatio multò ante Nicenę Synodi tempora ex teſtibus omni exceptione maioribus, qui Orientales fuerunt, liquidiſsimè liquet. Permulti profectò (docet B. Iuſtinus Martyr) ſexus vtriuſq; & ſexaginta, & ſeptuaginta annos nati, qui à pueris ſectati ſunt Chriſti diſciplinã incorrupti, & cœlibes perdurant. a Athenagoras autem inquit, Virginitas & Eunuchiſmus propius ad Deum nos adducũt. Sed & b Origenes non vno loco, & c Euſebius Clericorum ab vxoribus continentiam deſcribunt. Hic verò Apoſtolica illa verba: Honorabile coniugiũ in omnibus, & illa, Si ſe non continent nubant, oſtendit non dici de ſacratis, nec de iis qui Deo caſtitatem vouerint. Itaque Diuus Ambroſius: Diſcite (inquit) quantas Alexandrina, totiuſque Orientis, & Africana Eccleſia quotannis ſacrare conſueuerint. Quę ſanè omnia & aduerſus te, & contra impoſturas Magdeburgenſium centuriaſtarum, vnde tua corradis, ac contra mendacia infælicis Beati Rhenani, quæ ſcripſit in Tertullianum, dicta ſint.

a Athenag. orat. pro Chriſtianis. b Origẽ. hõ. 23. in Num. cap 11. & l. 8. aduerſus Celſum: & l. de ſingularitate Clericorũ. inter opera Cypriani. c Euſeb li. 1. c. 9. & lib. vlt. ca. vlt. Ambroſ. l. 3. de virginib.

Quoniam autem de Africana Eccleſia locuti ſumus, age, memorabo quæ Tertullianus, & SS. Cyprianus, atque Auguſtinus, præter ipſas eius tertiæ Mundi partis celebres Synodos plurimorum Epiſcoporum attulerunt. Voluntarios enim ſpadones, & qui ſeſe ſpadonatui aſsignant, quiq́; ſtatim à lauacro carnem ſuam obſignant Tertullianus inter illos enumerat, qui cœlibatum, votumq́ue continentiæ ſuſceperũt. Quò etiam ſpectat, quidquid libro de velandis virginibus acriter vrget, cùm contrariam conſuetudinem prætexentes, contra quam Apoſtolus iuſſerat, non ipſæ tantum nuptæ, ac (vt inquit) virgines hominum, quæ nempè ſeculares, cùm eſſent, adſpirabant ad nuptias virorum, verùm etiam virgines Dei, quæ Chriſto nupſerant, in Eccleſiis potiſsimum caput haud velarent; quod quidẽ antea apud Grçcos, & Latinos demonſtrauit eſſe faciendum.

Tertull. de cultu fœmin. l. 1. ad vxorẽ. & apolog. c. 9.

I. In primis. n. (quod ad hoc attinet) docet conſuetudinẽ aduerſus veritatẽ nõ præſcribere, quòd regula fidei vna irrefragabili manẽte, cætera diſciplinę, & conuerſationis admittant nouitatem correctionis.

II. Pręſertim quũ Eccleſiarum, quas Apoſtoli, ſeu Apoſtolici viri condiderunt, conſuetudo oppugnatur, nobis autem, & illis vna fides, vnus Deus, idem Chriſtus, eadem ſpes eadem, lauacri Sacramenti, vna Eccleſia.

III. Proinde quum arbitrio cuiusque permiſſa res eſſet, vt quæque voluiſſet aut velari, aut non tegi, ſicut & nubere, temerariam audaciam reprehendit, qua virgines hominum ambibant aduerſus virgines Dei, quod aliter (velatæ inquam) illæ inciderent, immò ſacrilegis manibus dicatum Deo habitum à virgine electum detraherent.

IIII. Neque verò (ait) obſtare quod opponitur, nullam mentionem virginum ab Apoſtolo factã, vbi de velamine præfinit, ſed tantũ mulieres nominatas, quia ſpiritus ſanctus vno nomine mulieris, etiam virginẽ intelligi voluit, vtpotè quòd generale ſit vocabulum, vti & fœmina.

S. autem Cyprianus, quod Chriſtus Dominus Eunuchis dixit, qui ſe caſtraturi erant ob regnum cœlorum, quodq́; ad votũ continentiæ pertinet, ad hanc totam materiam refert.

Cyp. l. 3 ad Quiri in Mat. 19. epiſt. 62. ad Pomponiũ de virginitate & habitu virginum.

De Diuo Auguſtino, ſi tibi tantus, & tam grauis antiquitatis teſtis aliquid ſapit, relege, quæ plura meo priore de impoſturis tuis ſcripſi. Etenim is cùm Diuinum codicem attentiſsimè verſauiſſet, ſtimulumq́ue carnis, & Manichæus, & factus Catholicus, expertus (alio licet modo) fuiſſet, veſtras omnes carnales apologias vnus propemodum poteſt diſſoluere: Solemus (inquit) eis proponere continentiã Clericorũ, qui plerunq; ad eam ſarcinam ſubeundam

D. Aug. l. 2. de adulterinis coniugiis.

capi-

capiuntur, eamque ſuſceptam vſque ad debitum finem Deo adiuuante perducunt.

Iam verò cùm legitimæ ſequentes Synodi, legitimarum ſuperiorum Synodorũ ſint legitimi teſtes, lege ſecundam Synodũ Arelatenſem, quæ Nicæni Concilij Canonem ſequens, ante mille ducentos annos „ ſecundo Canone ſic ſtatuit: Si quis de cleri- „ cis à gradu Diaconatus in ſolario ſuo mu- „ lierem præter auiam, matrem, ſororem, fi- „ liam, vel neptẽ, vel conuerſam ſuam vxo- „ rem acceperit, à communione alienus ha- „ beatur. Videſne Chytræe conuerſam vxorem dici clerici ſacri ordinis, quoniam cùm vir ſuus ſacris initiaretur, aſſenſa eſt, ac proinde & ipſa continentiam ſpopondit.

Lib. de Impoſturis Chytræi.

Nec quidem ex vna hac Synodo, verũ etiam ex Africanis, quas priore meo libro attuli, & ex Hiſpanicis, ac Gallicis, alijsq; pe „ nè omnibus id perſpici poteſt. Omnibus „ placet (inquit ſecundum Carthaginienſe „ Concilium) vt Epiſcopi, Presbyteri, diaco- „ ni, vel qui Sacramenta contrectant, pudici „ tiæ cuſtodes etiam ſe ab vxoribus abſtine- „ ant, vt quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa „ ſeruauit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus. Id quod & Concilium Carthaginienſe quintum, & Africanum habent, & verò Aurelianenſis tertij ſecundo Canone, ſic decretum eſt: Vt nullus clericorum, à ſub- „ diacono, & ſuprà, quos vxores in propoſi- „ to ſuo accipere inhibetur, propriæ (ſi fortè „ iam habeat) miſceatur vxori. Quòd ſi fece- „ rit, laica communione contentus, iuxta „ priorum Canonum ſtatuta ab officio de- „ ponatur. Quem ſi ſciens Epiſcopus ſuus in „ hac vilitate permixtionis viuentem, ad of- „ ficium poſtea admiſerit, & ipſe Epiſcopus „ ad agendam pœnitentiam tribus menſibus „ ſit à ſuo officio ſequeſtratus.

Conc. Carthag. 5 can. 3. African. can. 37.

Atqui & ſecundum Turonenſe cùm de familiaritatibus mulierum repellendis decimo, & vndecimo Canone egiſſet, diſertè „ mandat: Vt Epiſcopus coniugem, ſi quam „ habuiſſet, iam non vt vxorem, ſed vt ſoro- „ rem habeat. In quo cernis, quàm aptè Lutherum, reliquamq; illam turbam Apoſtatarum tot ante ſecula damnauerit. Sic verò ſextodecimo Canone deinceps infert:

„ Epiſcopus coniugem, vt ſororem, ha- „ beat, & ita ſancta gubernatione gubernet „ domum omnem, tam Eccleſiaſticã, quàm „ propriam, vt nulla de eo ſuſpicio quaqua „ ratione conſurgat. Et licet (Deo propitio) „ clericorum ſuorum teſtimonio viuat, „ quia cum illo tam in cella, quàm vbicun- „ que fuerit, ſecum habitent, eumq; ſequan- „ tur, & Presbyteri, & Diaconi, vel deinceps „ clericorum turba iuniorum (Deo adiuto- re) conuerſantur: ſic tamen propter zelo- „ tem DEVM noſtrum, tam longè abſint „ manſionis propinquitate diuiſi, vt nec hi, „ qui ad ſpem recuperandam clericorum ſer „ uitute nutriuntur, famularum propinqua „ contagione polluantur. „

Qvin verò cùm per ipſos Apoſtolicos Canones ipſimet Canones Apoſtolici optimè declarentur, extat vigeſimus ſeptimus, quo exponitur: Ex ijs, qui ad clerum „ acceſſerunt, coniugio liberi, ac ſoluti, le- „ ctoribus tantum & cantoribus permitti v- „ xorem ducere: quæ verba tantum abeſt, vt „ Diui Pauli doctrinæ aduerſentur, quemadmodum euadere non valentes conati ſunt Magdeburgenſes ei Canoni fidem adimere, nihil vt planius ſit, ad monſtrandum, non licuiſſe Epiſcopis, & ſacerdotibus vxorem ducere, aut ſi quam habuerint, operam filijs dare. Id enim & Apoſtolus, (vt alibi diximus) non obſcurè ſignificauit, cùm ſcripſiſſet; Epiſcopum qui vnius vxoris vir aſſumendus erat, debere eſſe poſthac non ſolùm caſtum, & pudicum, σώφρονα, verùm etiam continentem ἐγκρατῆ, ſicut alibi adnotauimus. Sed & Diuus Ambroſius: Inoffenſum (inquit) exhibendum, & immaculatum miniſterium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoſcitis. Et cum Leo primus Pontifex Maximus Anaſtaſium Archiepiſcopum Theſſalonicenſem à ſede Apoſtolica rebus de religione in Oriente adminiſtrandis delegatum admoneret, omnium (ſcribit ſacerdotum tam excellens eſt electio, vt quæ in alijs membris Eccleſiæ vacant à culpa, in „ illis tamen habeantur illicita. Cùm enim „ extra clericorum ordinem conſtitutis nu- „ ptiarum ſocietati, & procreationi filiorum „ ſtudere ſit liberum, ad exhibendam tamen „ perfectæ continentiæ puritatem, nec ſub- „ diaconis carnale connubium quidem con- „ ceditur, vt & qui habent, ſint tanquam „ non habentes, & qui non habent, perma- „ neant ſingulares, & innupti. Hæc ille. Quæ pleriq; alij omnes viri ſanctiſſimi & grauiſſimi teſtes, qui proximè quatuor antiquiſſimarum illarum Synodorum, ad quas prouocaſti, ſecula attigerunt: eodem ſenſu (vt erant eodem in fide Catholica conſenſu) conſtanter ſcripſerunt. Vt mirum non ſit, ſi D. Epiphanius ad finem operis ſui ordines in Eccleſia recenſens ſic inquiat: Prima, velut crepido, & fundamentum vtriuſq; ſexus, virginitas, ſequitur monachiſmus, mox continentia, poſt viduitas, tum nuptiæ, præſertim vnæ, ac „ etiam priore coniuge mortuo, alteræ: ver- „ tex autem, & omnium parens ſanctum ſa- „ cerdotium ex virginibus, vt plurimum, „ aut ex ſolitarijs, aut, ſi hi ad miniſterium „

Ad Tit. 1.

Lib. de Impoſturis Chytræi.

Amb lib. 1. de officijs cap. vlt.

Leo I. ep. 9.

Siricius ep. ad Himeri cum cap. 7. Innocen. I. ep. ad Victricium, c. 9. ad Exuperium cap. 2. Gregorius l. lib. 3. epi. 34. Ordines in Eccleſia ex Epipha. nio.

non ſuffecerint, de his qui à proprijs vxoribus continēt, & ſi quis ab initio continens viduus fuerit, habere locū poteſt Epiſcopi, presbyteri, diaconi, hypodiaconi. Lectorū autē ordo ex omnibus cōſtat ordinib⁹, virginibus, monachis, continentibus, viduis, cōiugatis, ac etiam ſi opus fuerit, poſt prioris vxoris obitū, renuptis. Lector enim velut ſcriba ſermonis eſt, non verò ſacerdos. Itaq; Chytræe, ſi bonâ fide te gereres, iſtos ingenuè recitaſſes, Diuinumque iudicium (quod certè non tardabit) perhorreſcens Chriſti Eccleſiæ ſenſum, atq; intellectum hæreticis, & carnalibus chimæris antèferres.

Sed & reſponſum eſt mea priore reſpōſione ad id quod ex Apoſtolorū Canonib⁹ ſcribis. Neq; enim eo oſtenditur, poſt ordines ſacros cum vxoribus ab Epiſcopis cōtinuatum eſſe concubitum, ſed vt ne prætextu pietatis vxores, quæ maritorum ordinationi aſſenſerunt, abijcerentur, ac desererētur. Et dubitandum non eſt, quin Eccleſia, quę tū adoleſcere incipiebat, ſi monaſteria virginum, aut earum quę continentiam vouiſſent, vbique iam conſtituta habuiſſet, eò illas imponi ad caſtimoniam rectius ſeruādam procuratura fuiſſet.

DE CANONE XIII. SYNODI ſextæ Conſtantinopolitanæ, quem obijcit Chytræus,

CAPVT VI.

IAM quæ de Synodi ſextæ Conſtantinopolitanæ Canone decimo tertio obijcis, quo Patres in Trullo congregati coniugij vſum ex Apoſtolico decreto ſacris viris fuiſſe relictum teſtantur, id primum nihil efficit, etiam ſi verus, & ratus (qui tamen non eſt) canon fuiſſet. Quòd enim Græci Sacerdotes hanc ſibi libertatem non edito continentiæ voto antiquitus vſurpauerint, haud inficias iuimus. Sed illud merum mendacium eſt, eam Apoſtolicam fuiſſe traditionem, aut legem, quâ niti voluiſſe viſi ſunt Gręci: Ecquis enim iſte Apoſtolicus eſt Canon, vbi hoc præcipiatur? ſi quintum dicis, in eo nulla de cōmunione thori fit mentio (quidquid neſcio quis magis collector antiquitatis, quā diſcretor veritatis ſatis imprudenter attulit) ſed tantum ne prætextu religionis eijciatur, aut deſeratur, quæ antea vxor habebatur: Sin Apoſtolorum vitam poſt Apoſtolatum actam acutius inſpexeris, eadem contra hunc Canonem faciet, vt paulò poſt dicemus. Si D. Epiphanij teſtimonium aduerſus peſtilentes Nicolaitarum, & aliorum hæreſes memineris, is prorſus contrarium vnà cum alijs eminentiſſimis viris aſſeruit, & cœlibatus obſeruatio-

Deſpenc.

nem poſt Sacerdotium ab Apoſtolis fluxiſſe oſtendit. Sin ipſum, quem paulo ſuprà attulimus, vigeſimum ſeptimum Apoſtolicum Canonem perpenderis, intelliges, quantopere continentiam clericis, & naſcēti Eccleſiæ (ſenſim, ſed efficaciſſimè) inſinuabant Apoſtoli. Aiunt enim: τῶν δὲ εἰς κλῆρον προσελθόντων ἀγάμων, κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας, καὶ ψάλτας μόνους. hoc eſt: Et ijs qui cœlibes in clerum peruenerūt, iubemus, vt lectores tantum, & cantores (ſi velint) nuptias contrahant. Si denique ipſos Trullanos Canones attentius conſideres, eos nunquam ab Eccleſia Catholica (ac præſertim hunc quem affers) fuiſſe approbatos reperies. Quin verò cùm in Canone illo hæc verba habeantur: In Romana Eccleſia loco Canonis traditum eſſe cognouimus, vt ij qui digni habendi ſunt ordinatione Decani, vel Presbyteri, profiteantur ſe deinceps cum vxoribus ſuis non congreſſuros. Si de Canonis illius Trullani cōditoribus quæſiuiſſes, quamdiu in Romana Eccleſia ea lex, ſeu conſuetudo loco Canonis, viguiſſet, aut à quibuſnam Occidentalibus, & Africanis, paſsimque in Oriente ad plurimos perueniſſet, quid putas quæſo reſpondere potuiſſent? Certè cùm nulla vnquam alia conſuetudo Romæ, alijsue in locis, quos diximus appareret, ad Diuos Petrum & Paulum, qui Chriſtianæ Eccleſiæ ibi iecere fundamenta, eandem (vel inuiti) retuliſſent. Accedit, quod ſexta Conſtantinopolitana Synodus ea eſt, cui Conſtantinus Pogonatus Imperator Domnū Romanum Pontificem per epiſtolam rogauerat, vt ſua auctoritate miſsis ab Apoſtolico throno legatis adeſſe dignaretur. Hæc enim ipſamet Conſtantini Imperatoris ſunt verba: Quos legatos deinceps is qui in eius demortui locum ſucceſsit Agatho, cùm miſiſſet Abundantium, Ioannem, Theodorū, Georgium, inter alia, quæ eidem Imperatori, & reliquis Auguſtis ſcripſit, hæc ſunt: Licentiam (inquit) proinde eis dedimus apud ſerenitatem veſtram, dū iuſſerit, ſimpliciter ſatisfaciendi ſecundum ea duntaxat, quæ eis iniuncta ſunt, ita vt nihil præſumant augere, nihil minuere, vel mutare, ſed traditionem huius Apoſtolicæ ſedis, vt à prædeceſſoribus meis Apoſtolicis Pontificibus conſeruata eſt, enarrare. Hæc ille. Quibus & ea ſubiungit: Apoſtolicam Romanam ſedem nunquam à via veritatis in qualibet erroris parte deflexiſſe; (quod tamen ſępe, ac quidē etiam tunc Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ in hæreſi Monothelitarum acciderat) Et eiuſdem Eccleſiæ Romanæ auctoritatem (inquit) vtpotè Apoſtolorum omniū Principis ſemper omnis Chriſti Eccleſia, & vniuerſales Synodi fideliter am-

Trullanica canon.

Cōſtantini Imp. ad Rō. Pont. epiſt.

Agathonis Pont. Max. ad Conſtātinū Legatio.

„ amplectẽtes in cũctis ſequutæ ſunt. Omneſ
„ que venerabiles Patres Apoſtolicã doctri-
„ nam amplexi &c. Et ſancti quidem docto-
„ res orthodoxi venerati, atque ſequuti ſunt,
„ hęretici autem falſis criminationum odijs
„ inſecuti. Et quæ ſequuntur.

Cùm igitur & lecta, & ab omnibus in
ea Synodo approbata fuiſſet epiſtola illa,
& ab Imperatore Chriſtianiſsimo togaren
tur vniuerſi, num ſuggeſtionibus eius con
ſentirent, toto animo, primus Georgius
Conſtantinopolitanus Patriarcha abiecta
cõtraria (quam ante defenderat) Monothe
litica hæreſi profeſſus eſt, toto ſe animo illi
conſentire, amplectique ſententiam ſedis
Apoſtolicæ. Poſt quem, & cæteri Epiſcopi
in ea ſimilia verba (quæ in actis illius Sy-
nodi habentur) per ſe quisque reſpon-
derunt.

VI Synod. Conſtanti-nopol. act. 18.

Sed poſtea Synodo abſoluta, idem ipſe
Conſtantinus cùm ad alteram Synodũ A-
poſtolicæ ſedis antiquæ Romæ (ſic enim
habet exemplaris illius inſcriptio) literas
gratulatorias de dãnata Byzantij Monothe
litarum hæreſi miſiſſet, inter alia multa ſic
„ ſcripſit: Suſcepimus enim non tantum ex
„ beatitudine eius, (id eſt Agathonis Pontifi
„ cis Maximi) verùm etiam à ſanctitudine
„ veſtra directas nobis literas, quæ prolatę, le
„ ctæ ſunt, & veritatis verũ ſtylum declara-
„ uerunt, orthodoxamq́; fidem depinxerũt.
„ Totę enim conuenienter, & non differen-
„ ter, poſitæ ſunt ad imitationem: & tam Sy-
„ nodicis, quàm & paternis doctrinis con-
„ ſentiunt. Neq; enim neglegimus, ſed diligẽ
„ tius eas comparauimus: idcirco omnes con-
„ ſonanter mẽte & lingua concredimus, & ſi-
„ militer confeſsi ſumus & tanquã ipſius D.
„ Petri vocẽ, Agathonis relationẽ ſupermira
„ ti ſumus, nemo enim diſcrepauit, niſi vnꝰ.
„ Namq; nemo ex omnibus perijt, niſi filius
„ interitus, pater contumaciæ: & hic vnà cũ
„ proprijs diſcipulis ſpontè aſſumptus eſt ab
„ angelo ſibi decibili, & ſuo execrabili cho-
„ ro. Quem cùm Propheta conlugere, oppor
„ tunũ eſt, eò quod condolemus: Qualiter ce
„ cidiſti ex cœlo ſacerdotij culminis, ô Luci-
„ fer, q̃ manè oriebaris? Luce certiſsimæ ſciẽ-
„ tiæ fidelium animas luſtrare ordinatus es,
„ & in nubibus ponere arrogantię ſedẽ vanis
„ dogmatibꝰ elatus es? Quomodo fuga lapſus
„ es, vitato agmine tantorum ſacerdotum?
„ An ſuperbiæ alis ad altã ruinam eleuatus, à
„ myſtica menſa temetipſum alienaſti, æmu
„ lator factus Iudaicæ, diſceſsionis?

Cùm autem Legati ſedis Apoſtolicæ ab
Agathone ad Conſtantinopolitanam VI.
Synodum miſsi, Romam rediiſſent, Leo
ſecundus qui Agathoni ſucceſſerat collau-
dato per Epiſtolam Imp. Cõſtantino, eam
Synodum, quæ Apoſtolicã in omnibꝰ regu-
lã, & probabiliũ Patrũ ſecuta eſſet & defini- „
tionẽ (inquit) rectæ fidei pleniſsimè prædi- „
cauit, quã & Apoſtolica ſedes B. Petri A- Papa Synodum VI. cõfirmat.
poſtoli (cuius licet impares miniſterio fun
gimur) veneranter ſcripſit, idcirco & nos
& per noſtrum officiũ hęc veneranda ſedes „
Apoſtolica concorditer ac vnanimiter his „
quæ definita ſunt ab ea, cõſentit, & B. Petri „
authoritate confirmat, ſicut ſupra ſolidatã „
petrã qui Chriſtus eſt, ab ipſo Domino ad- „
eptus firmitatem. Propterea ſicut ſuſcepi- Matth. 16.
mus atq; firmiter prædicamus ſancta quinq; „
que vniuerſalia Cõcilia, Nicęnum, Conſtã- „
tinopolitanum, & Epheſinum primum, & „
Chalcedonenſe, & Conſtantinopolitanum „
ſecundum, quæ & omnis Chriſti Eccleſia „
approbat & ſequitur: ita & quod nuper in „
Regia vrbe pio veſtrę ſerenitatis adniſu ce- „
lebratum eſt ſanctum ſextũ Conciliũ, vt eo- „
rum pediſſequi interpretes, pari veneratio- „
ne atq; cenſura ſuſcipimus, & hoc cum eis „
dignè connumerari, tanquã vna & æquali „
Dei gratia congregatum, decernimus. „

Subſecutus eſt Iuſtinianus huius nomi-
nis ſecundus Conſtantini filius, qui ſcri-
bens ad Ioannem Quintum Romanum
Pontificem, quid procuraſſet ea de Synodo
manifeſtanda & autographo conſeruãdo,
ne quid hæretici corrumpere, aut ſubmu-
tare poſſent, ad extremum ſic inquit: Ad Epiſt. Iuſtiniani 2. Imper. ad Ioãnem 5. Põt. Max.
inſinuandum itaque veſtræ paternæ bea-
titudini huiuſmodi capituli motiones,
præuidimus, & earum ſcientiam notam fe-
ciſſe beatitudini veſtræ. Et manu Diuina,
Diuinitas te ſeruet per multos annos, ſan- „
ctiſsime, ac beatiſsime pater. Data decimo „
tertio Calẽdas Martias Conſtantinopoli in „
Imperiali domo, pijſsimoq́; perpetuo Augu „
ſto Iuſtiniano Imperatore, anno ſecũdo: & „
poſt conſulatũ eius anno ſecundo, indictio „
ne decima quinta. Hæc ille. Quæ eò adſcri- „
benda hic exiſtimaui, vt in primis tu, ve-
ſtrique cognoſcerent, nullos canones in ſex
ta Synodo latos fuiſſe, quos Romani Ponti
fices ignorare potuiſſent. Si quid verò ad-
uerſus Romanæ ſedis leges, & traditiones à
tempore Apoſtolorũ Petri & Pauli in Occi
dẽtali & Afritana Eccleſia, & in magna O-
rientis parte eatenus inuiolabiles ſeruatas
decretum fuiſſet, nulla ratione eoſdem
Pontifices Synodum illam confirmaturos
fuiſſe, nec legatos, qui eorum nomine Syno
dis generalibus præerant, vt & primi ſede-
bant. & primi ſubſcribebant, permiſſuros
fuiſſe (ſi cui eiusmodi Synodo, aut tra-
ctationi interfuiſſent) vt quidquam eiuſ-
modi decerneretur. Quòd ſi poſt ali-
quot annos Trullani Canones, è quibus
tertium decimum tu citaſti, promulgati
ſunt, ij præcisè ad ſextã illam Synodũ, quæ
confirmata eſt à Romana Apoſtolica ſede,
quam-

quamq; omnes Catholici ſemper ſuſceperunt, nuila ratione pertinent. Ac quibus verarum ſeries hiſtoriarum ex probatorum auctorum medulla non ex carie tui Charionis, aut ſimilium hęreticorum chronographorum innotuerunt, ij ſciunt, patrũ illorum Orientalium, qui in Trullo Iuſtiniano Conſtãtini Pogonati filio, vigeſimo ſeptimo anno poſt ſextam Synodum (vt Theophanes Tharaſij Conſtantinopolitani Syncellus ſcribit) conuenerunt, canones illos fuiſſe, eumque conuentum Quiniſextum fuiſſe vocatũ, quod neutra in Synodo œcumenica Generali (ſiue quinta, ſiue ſexta) canones vlli editi fuiſſent, ſed earũ eſsẽt quaſi ſupplementũ: vnde intelligere potes eos in ſexta Synodo approbata nequaquã fuiſſe receptos Cùm enim ex ijsdem canonibus qui centum ſupra duos numerantur, aliqui à recta traditione fidei Catholicæ diſſentiant, ideo admiſsi non ſunt; quòd manifeſtè non ſolùm Apoſtolicæ ſedi Romanæ, verùm etiam reliquis eiuſdem Synodi canonibus aduerſantur, vt mirum nõ ſit, ſi ſuppoſititios (& ſaltem falſos) eſſe viri fide ac doctrina pręſtantes ſcripſerunt. Ac ſapienter Humbertus Cardinalis eruditiſsimus ſcripſit aduerſus Græcos ſextam Synodum ad deſtruendam hæreſim Monotheiitarum, non autem ad tradendas Romanis nouas conſtitutiones congregatam fuiſſe. Quod ſi (Chytræe) librum meum ſæpe iam editum legiſſes de reſponſionibus ad quendam Regium ſeptentrionalem, ad cuius libri calcẽ oſtenditur, quanam ratione Diuina ſcriptura, patres legendi, & Synodi dijudicandæ ſint, ne quis hęreticas, & nõ approbatas pro Catholicis, & probatis acciperet, diſcere potuiſſes, Catholicos non fuiſſe legitimæ Synodi decreto repugnaturos, ipſos autẽ Romanos Pontifices, & reliquos Epiſcopos, ac ſacerdotes libentiſsimè eiuſmodi decreto aſſenſuros, ſi à ſpiritu ſancto profectum fuiſſe cognouiſſent: cùm præſertim caro, mundus, & declinandarũ aliarum voluptatum ſpecies quædam, ac denique ipſa Regum & Imperatorum conſilia, & auctoritas id facilè perſuadere potuiſſent; niſi veritas; quæ omnibus rebus
,, eſt potentior; & conſcientia obſtitiſ-
,, ſent.
,, Porro eius quem dixi libri mei verba
,, hæc ſunt: Aliqua Concilia generalia par-
,, tim confirmata, partim reprobata ſunt,
,, quoniam quædam eorum rectè concluſa,
,, quæ & legitima auctoritatẽ cõuocata, quę-
,, dam in progreſſu eorum non legitimè, nec
,, ritè tractata fuerunt. Hæc nominantur Sar
,, dicenſe, Quiniſextum, in quo Canones
,, Trullani continentur, concilium Conſtan
,, tienſe, & Baſilienſe: In Baſilienſi enim con
cilio aliquando recedẽtibus Epiſcopis, qui ,,
legitimè vocati fuerant, & ad legitimum ,,
concilium euntibus Ferrariam, atque Flo- ,,
rentiam, priuatorum autem ex ſchiſmate ,,
Sacerdotum (quod nũquam antea factum ,,
eſt) quodam numero conuocato aliqua tra ,,
ctata ſunt, quæ poſt in eodem concilio ite- ,,
rum ritè coacto fuerunt abrogata. ,,

EXPENSIO ALTERA ACCVratior ipſius decimi tertij Canonis Trullani.

CAPVT VII.

HAEC cùm ita ſint: Canonem ipſum decimum tertium expendamus attẽtius: deinde cum alijs quibuſdam eiuſdem Trullanæ Synodi conferamus. Is verò ſic habet:

Quoniam intelleximus morem eſſe Ec- Canon.13
cleſiæ Romanæ Canonis loco, vt videlicet dist.31.
qui in numerum atque ordinem diacono- ,,
rũ, & presbyterorum eligendi ſint, nõ am- ,,
plius cũ vxoribus ſuis rem ſe habituros pro ,,
teantur: Nos autem Apoſtolicæ eiuſdem ,,
perfectę regulæ legem, ac canonem ſequ- ,,
ti, coniugia legitima ſacerdotum poſthac ,,
firma, rataque eſſe volumus, ita vt nec eos ,,
diſiungamus, nec conſuetudine vxorum ,,
commodis temporibus priuemus. ,,

Primum igitur hic habes Romanã Eccleſiam, hoc eſt Occidentalem vniuerſam id de cœlibatu ſacerdotũ obſeruaſſe, quod etiam nunc in ſacerdotibus, & reliquis ſacris ordinibus obſeruatur. Quod cùm antiquiſsimum fuerit, certè non tyrannidi Põtificum Romanorum; ſicuti Melanchthõ blaſphemat, aſcribi debuit, nec aliunde, quàm ab Apoſtolis Petro, & Paulo fluere potuiſſe certo certius eſt. Ac cùm in Occidente ſolidior fidei Chriſtianæ regula ſemper fuerit, atq; à Romana ſede reliquæ omnes Synodi legitimæ aut vocatæ, vel confirmatæ ſint, non eſt, cur leuiter putemus vno externo canone, quem nunquã conſtat fuiſſe approbatum conuelli poſſe tot alios canones, atq; conſtãtem eorum Patrũ legem, qui & atramẽtum, & ſanguinem pro Chriſti Eccleſia propugnanda profuderunt. De- ,,
inde cùm Trullanus canon habeat hæc ver ,,
ba: Nos antiquum canonẽ Apoſtolicę perfe ,,
ctionis ordiniſque ſeruãtes, hominum qui ,,
ſunt in ſacris coniugia deinceps ex hoc tẽ- ,,
poris momento firma, & ſtabilia eſſe volu
mus, &c.

Quæro vbinam iſta Apoſtolici canonis verba extent, qnem quidem non viderint Nicæni Patres? Qui enim auſi fuiſſent legẽ de cœlibatu ſeruando aduerſus tam liquidum, & contrarium canonem Apoſtolicũ proponere?

Addo,

Addo, cur Paphnutius (de quo poſt) eum potius canonem, quã alia ea de re Synodo Nicænæ diſertè non obiecit?

Præterea non cohærent, quæ celeberrimi Patres, & Græci, & Latini teſtata reliquerunt, de Apoſtolica cœlibatus traditione cum iſto Trullano canone, quo aſtruitur coniugij vſus in Sacerdotibus. Et aut Apoſtoli ſibi è diametro contrarij ſuerint neceſſe eſt, aut Trullanos aliquos Patres, vel quicunque eum canonem ſuppoſuerunt egregiè ſuiſſe mentitos.

Cum verò ſubdat canon: Sed neq; ordinis tẽpore ab eo poſtuletur, vt profiteatur ſe à legitima vxore abſtenturum, ne ex eo à Deo conſtitutas, & ſua præſentia benedictas nuptias iniuria afficere cogamur, Euãgelica voce exclamante: Quæ Deus coniũxit, homo non ſeparet. Et Apoſtolo docente: Honorabiles nuptias, & thorum immaculatum, &, Alligatus es vxori, ne quære diſſolutionem.

Ergo & hic alterũ habemus pro nobis teſtimonium ab ipſiſmet Trullanis Patribus (ſi illorum hoc ſuerit) Nempè in Oriẽte, id quod ex antiquiſſimis alijs oſtendimus conſueuiſſe quæri de ijs qui ſacris ordinibus eſſent initiandi, num in poſterum à coniugio eſſent ſibi temperaturi. Qua in re nulla vis inferebatur, haud ſecus quàm hodieq́ue fit in Eccleſia Catholica. Nec porrò ſine conſenſu vxoris, quæ idem pro ſe ſponderent, aliquis in ſacrum ordinem cooptabatur. Alioquin prodant veras hiſtorias, præſertim ex legitimis Synodis petitas, vnde conſtet, iniuriam, aut vim vnquã vxoribus ea de re illatam ſuiſſe, eaſue publicè ſuiſſe conqueſtas. Præterquã quòd cũ iſtum Trullanum canonem ſex magnę illę Synodi (Nicæna verò in primis) anteceſſiſſent, mirum eſt, cùm ea inquiſitio in promouẽdos haberi ſoleret, ac (quod caput eſt) ij qui ne ore quidem profitebãtur cœlibatũ, continentiæ obſeruandæ vinculo (quoniã tacuiſſent) obſtringebantur, cur nulla earum Synodorũ Canonẽ aliquem ſanxerit, quo antiqua libertas, quam iactant integra vnicuique ſtaret: curq́ue Nicæni Patres attentauerint, vt omnes cœlibes in ſacerdotio viuerent.

Sed & quæ ex euangelio, atque ex Apoſtolo verba inſeruntur in canone, nihil officiunt. Primo: quoniam nunquã diſſoluit Eccleſia Catholica matrimoniũ, quod ratum ſuerit, & verũ. Nec alterutro coniugum ſuperſtite (etiamſi alter cœlibẽ vitã ineat ex alterius conſenſu, votumq́; continentię vouea) alterutri licet cum alio coniungi. Qui igitur dixit: Quos Deus coniunxit homo non ſeparet: is ipſe quoq; eodem vno capite dixit, Non omnes capiunt verbum iſtud. Et rurſus: Sunt Eunnchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter Regnũ cęlorũ. Et iterũ: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & ſequere me. Ac denique reſpõdens Petro: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſum' te, quid ergo erit nobis? dixit: Amẽ dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cùm ſederit fili' hominis in ſede Maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, aut ſorores, aut patrẽ, aut matrẽ, aut vxorẽ, aut filios, aut agros propter nomen meũ, centuplũ accipiet, & vitã ęternam poſſidebit. Multi autẽ erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi. [Matt. 19.] Mitto illa: Si quis ponit manũ ad aratrũ, & retro reſpicit, non eſt aptus Regno cęlorũ. Et: aliud ſemẽ protulit ſemen trigeſimũ, aliud ſexageſimum, aliud centeſimũ. Quod q́ue ipſe ſuæ Eccleſiæ perfectiſſimus inſtitutor voluit in ſe, ſuaq́; Beatiſſima matre, ac ſuis Apoſtolis facto oſtendere, quinam gradus Euangelicæ perfectioni propior eſſet futurus. Præterquam quòd ſi ij quos Deus cõiunxit ſeparandi nõ ſunt ab homine, multo minus ab homine ſeparãdi ſunt, quos Deus ſecum ipſo coniunxit. Quid igitur ſe ipſum, & Sanctimonialem à Chriſto infœliciſſimus Apoſtata Lutherus ſeparauit?

Præterea, qui dixit honorabile connubiũ [Heb. 13.] thorus immaculatus, dixit itẽ, Virgo, quæ permanet virgo, cogitat vt ſit ſancta corpore, & animo, & qui ſeruat virginem ſuam, poteſtatem habens voluntatis ſuæ, melius facit. Dixit & alio loco, habentes damnationem, quia primam fidem irritã fecerunt, quod iterum nubere vellent.

At & cùm illud de honorabili connubio cum ijs loqueretur, qui non eſſent ſacerdotes, aut qui continentiam vouiſſent, quid inde pro Canone ad rem tuam facit? Et D. Chryſoſtomus ait: Bonum quidem nuptias & ipſe confiteor: honorabiles, inquit, nuptiæ, & cubile immaculatum, fornicatores autem, & adulteros iudicabit De'. [Chryſ. ep. 6. ad Theodorum lapſum.] Sed te iã (ad monachũ lapſum ſcribit) ſeruare nõ conuenit priuilegia nuptiarũ. Angelorũ enim ſocietati ſemel iunctum, illã relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimẽ incurrere eſt. Quamuis frequẽter hoc ipſum nuptias vocas, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quãto maior ac melior mortalibus angelus. Neq; vllus tibi fortè perſuaſerit dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare cõfiteor, quod adulteriũ interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomẽ accipiet, ſi volueris vnquã,

» quod abſit, nuptias cogitare, &c. Atq; vt il-
» lud repetam (inquit) quod in principio po-
» ſui epiſtolę: ſi militiæ vincula non tenerét,
» quis tibi deſertionis crimen obijceret? núc
» nihil in te penitus tui iuris eſt, quippe qui
» tanto imperatore militare cepiſti. Eadem
Li. contra Iouinianũ. eſt Hieronymi ſententia: Si nupſerit virgo
(inq̃t) nó peccauit, nó illa virgo quę ſemet
» Dei cultui dedicauit: harũ enim ſi qua nup
» ſerit, habet damnationé, quia primã fidem
» irritã fecit. Virgines enim quæ poſt conſe-
» crationé nupſerint, non tam adulterę ſunt,
Li. de vera virginitate quàm inceſtæ. Et Baſilius: Cùm virgini-
tatem (Inquit) Deo profeſſæ ſint, carnali
» poſtea voluptate malè blanda delinitæ, ac
» deuictæ ſtupri ſcel' honeſto cóiugij nomi-
» ne obtegere cupiút. Quid Auguſt.? Proinde
Li. de bono viduitatis. (ait) quę ſe nó cótinent nubãt, antequam
continentiã profiteantur, antequã Deo vo
» ueant, quod niſi reddant, iure dãnantur.

Accedit, quod magno iudicio Apoſto-
lus, cùm in ſeipſo cœlibẽ vitã ita accuratè
ſeruaſſet, vt vellet omnes ſui ſimiles eſſe,
etſi laicis coniugatis dixit, connubium eſ-
ſe honorabile, mox tamen addidit, thorus
immaculatus. Qui ſortè in veſtri matrimo
nij tantis aſſertoribus (Sacramenti autẽ e-
iuſdẽ matrimonij negatoribus) rarior eſt,
quàm velint de ſe homines credere.

Eò item ſpectat illud. Alligatus es vxo-
ri, ne quære diſſolutionem. Sed & eò ſpe-
ctat id quod alibi dixit, ac nos paulò ante
attigimus. Habentes damnationẽ, quia pri
mam fidem irritam ſecerunt.

Porrò de Synodo Carthaginienſi ait Ca-
„ non Trullanus: Scimus autem & qui Car-
„ thagine conuenerunt, & miniſtrorum gra
„ uitatis, honeſtatisq; curã gerentes dixerũt,
„ vt ſubdiaconi, qui ſacra myſteria contre-
„ ctant, & diaconi, & presbyteri proprijs ter
„ minis à conſortibus abſtineant: vt & quod
„ per Apoſtolos traditum eſt, & ab ipſa vſq;
„ antiquitate ſeruatum nos quoq; ſimiliter
„ ſeruemus tempus in omni re ſcientes, & ma
„ ximè in ieiunio, & oratione.

Cõcil. Carthag. 2. cã. 2 Sed hic proprio gladio ſe iugulat Canõ
Trullanus. In primis quod Carthaginien-
» ſis Synodi Canonem haud verè recitat, is
» .n. ſic habet: Ab vniuerſis Epiſcopis dictũ
» eſt: Omnibus placet, vt Epiſcopi, presbyte
» ri, & diaconi, vel qui Sacramenta contre-
» ctant, pudicitiæ cuſtodes, etiam ab vxori-
» bus ſe abſtineant. Ab omnibus dictum eſt:
» Placet, vt in omnibus, & ab omnibus pu-
» dicitia cuſtodiatur.

Iam ergo hunc canonem cum tuo illo
tertio decimo Trullano cõfer. & vide cùm
de canone Carthaginienſi nulla vnquam
in Eccleſia Catholica dubitatio, vel muti-
latio fuerit, quid cogitandum ſit de Trul-
lano, qui incertus, neq; approbatus illum
alterum falſauerit. Quare equidem nemi-
nem eſſe puto paulò cordatiorẽ, quin iam
intelligat tui illius canonis editores (qua-
les, quales fuerint) cùm illum ab antiqui-
tate, à conſtanti Eccleſię Occidentalis cõ-
ſuetudine, ab Africanis Patribus, & à con-
cilio Carthaginienſi diſcrepare viderent,
laboraſſe vehementer, quanam ratione ex
ſuo cum vxoribus commercio grauiorem
notã apud Orientẽ non Incurrerent: pro-
inde veritatẽ miris inuolucris modò infuſ
caſſe, modò eleuaſſe, ſicque viã omnis car-
nis licentius decurriſſe. Ac cùm mendaces
in recitando Carthaginienſi canone fue-
rint, mirandum non eſt, ſi itidem ſine vlla
fronte traditionem eſſe Apoſtolicam di-
xerint, quam Apoſtolicæ traditioni pror-
ſus cõtrariam eſſe Carthaginienſes ipſi an-
tea cum pleriſque Orientalibus teſtati fu-
erant. Eorum autem Carthaginienſium
eò maior auctoritas eſt, quòd Trullani il-
los ſibi teſtes afferunt, qui ſunt Trullano-
rum accuſatores manifeſtiſſimi Pungebat
nempè luxuriãtes Grecos, quidquid Afri-
ca rectius ſapiens ſuſceperat perfectioris
obſeruationis, meliori Eccleſiæ parti ad-
hærens. Itaq; Græcis impoſuit Græcia mẽ
dax: q̇ quãto ſeſe magis tegere voluit, tãto
magis & ſuas, & veſtras impoſturas retexit.

Addit Trullanus canon. Oportet enim »
eos qui Diuino altari aſsident, ſancto- »
rum tractaudorum tempore eſſe omni- »
nò continentes, vt poſsint id quod à Deo »
ſimpliciter petunt, obtinere. Hæc illi. Sed »
& hic vide implicitum & mendax verbo-
rum inuolucrum. Quæro enim ſi honora-
bile connubium eſt, & thorus immacula-
tus, ecquid opus eſt ſanctorum tractando-
rum tẽpore eſſe omninò continẽtes? Quid
ſi vxor debitum petat, & dicat. Chriſtus di
xit: Quos De' coniunxit homo nó ſeparet:
Vir mulieri debitũ ſuũ reddat, & pleraq; a-
lia, q̃ male ſana caro, facilè ad ſe detorquet?
cernis iſtius tui canonis tricas. Sed q̃d ſi Ca
tholica Chriſti Eccleſia reſpõderet in hæc
eadem verba: Vos ipſimet Trullani negare
non potuiſtis, oportere ſanctorũ tractãdo
rũ tẽpore eſſe õnino cõtinẽtes, vt poſsint
id ꝙ à Deo ſimpliciter petitur obtinere, ꝓ-
pterea rectiſsimè cũ Apoſtolis ſeruandũ eſ-
ſe cœlibatũ à ſpiritu ſancto accepi, Nempè
ne mihi cõcreditã animarũ ſalutem deſerã,
eiſq; id obtineam ꝙ neceſſariũ eſt. Si ig̃ id
Eccleſia (vt tamen re ipſa facit) reſpõdiſſet
q̃d dicere Trullani potuiſsẽt? Cũ etiãſi per
Apoſtolũ laicis cõiugatis licebat ex cõſen-
ſu vsũ cõiugij ad tẽp' ꝓpter orationẽ inter
mittere, nõ ita magnũ fuerit, ſi is qui ex nu
mero cõiugatorũ cõſentiẽte vxore aſſumi-
tur ad ſacerdotiũ. iã Deo aſsignatus debeat
& poſsit, Chriſto Dño (q̃ eũ ad id ꝑ Eccleſiã
ſuam

Vide D. Ambroſiũ in epiſt. 1. ad Timotheum, & Innocent. tertiã ep. ad Exupe. rium.

ſuam vocauit aſpirante, continentiam in poſterum ſeruare. Et ſanè (vt hoc addam) ſi ſacris in... atis vicis ſuæ tẽpore in Oriente propriorum vſus vxorum interdicitur, quantò iuſtior, & decentior erit Occidenti ſeruatá conſtitutio, vbi perpetuò pro populis, qui ſemper hoc egent, ſacrificia, & orationes debent offerre?

EX TERTII DECIMI CANONIS

Trullani cum alyſ quibuſdam Trullanis canonibus collatione certus, quàm ſibi ille ſit contrarius, vel ſuppoſititius.

CAPVT VIII.

SED qui canon hunc tertium decimum præcedit liquidius adhuc id, quod dixi, pateſacit. Sic enim duodecimus canon habet:

Canon 12.

PORRÒ hoc quoque ad noſtram cog-
» nitionem peruenit, quod in Africa, & Ly-
» bia, & alijs locis, quidã ex ijs, qui illic ſunt,
» religioſiſsimi Præſules, cum proprijs vxo-
» ribus, etiam poſtquam ad eos proceſsit or-
» dinatio, vnà habitare non recuſant, ex eo
» populis offendiculum & ſcandalũ afferen-
» tes. Cùm itaque ſtudiũ noſtrum in eo ma-
» gnoperè laboret, vt omnia ad gregis in ma-
» nus noſtras traditi, nobiſq́; commiſsi vtili-
» tatem fiant, nobis viſum eſt, vt nihil eiuſ-
» modi deinceps vllo modo fiat. Hoc autem
» dicimus, non ad ea abolenda, & euertenda,
» quæ Apoſtolicè antea conſtituta ſunt, ſed
» populorum ſalutis, & ad meliora progreſ-
» ſionis curam gerentes, & ne ſtatus Eccleſi-
» aſticus vllo probro afficiatur. Dicit enim
» Diuinus Apoſtolus: Omnia ad Dei gloriã
» facite: ſine offendiculo eſtote, & Iudæis, &
» Græcis, & Dei Eccleſiæ, quemadmodum
» & ego omnibus in omnibus placeo, nõ quę
» rens meam vtilitatem, ſed multorum, vt
» ſaluentur. Imitatores mei eſtote, ſicut & e-
» go Chriſti. Si quis autem tale quid agere
» deprehenſus fuerit, deponatur.

HINC igitur & Africanæ Eccleſiæ cõſuetudinis teſtimonium magis roboratur: & contraria canoni decimi tertij Apoſtolica traditio ob oculos ponitur. Cùm verò Epiſcopis prohibeatur, ne cum proprijs vxoribus habitent ob Dei gloriam, neue ſcãdalum Eccleſiæ Dei contingat, ſaluti autẽ proximorum ſic conſulatur, atq; vt ſemitam Apoſtolicam reliqui Epiſcopi imitantes Apoſtolum, terant, cur in cæteris ſacerdotibus hę ipſæ rationes, & cauſſæ ad cœlibatum retinendũ validiſsimę non fuerint?

DEINDE ſi quis Africanorum Epiſcoporum concupiſcentia tentatus, & illectus duodecimo iſti canoni prętextu verborũ illorum, honorabile connubiũ, &c. reluctatus fuiſſet, quonam modo vis vtriuſque canonis nempè in vno prohibitio, in altero mandatum commercij cum vxore ſtetiſſet, atq; illum à propoſito potuiſſet auertere? Deinde ſi Apoſtolica traditio erat ipſe vſus vxorum poſt ſacerdotium, cur auſi ſunt Trullani Patres eam infringere in Epiſcopis, qui cùm ſint & ſacerdotes, & ſacerdotum duces, debent in tanta re pręlucere alijs exemplo, atq; doctrina?

AT (quod amplius eſt) excipit canon trigeſimus Trullanus, etiam eos, qui ſunt in Barbaricis Eccleſijs, qui ita habet:

AD Eccleſię ædificationẽ omnia facere “
volentes, etiam ſacerdotes, qui ſunt in Bar “
baricis Eccleſijs, diſpenſare conſtituimus. “
Quare ſi Apoſtolicum canonem de vxore “
non eijcienda pietatis ac religionis prętex- “
tu ſe tranſgredi debere exiſtimant, & vltra “
ea quę ſunt conſtituta, facere: & ideò com “
muni cum ſuis conſortibus conuentione, “
& conſenſu inito à mutua conſuetudine “
abſtinẽt, ſtatuimus eos non amplius cũ illis “
vllo modo cohabitare debere, vt ex eo no- “
bis perfectã ſui promiſsi demõſtrationem “
prębeant. Hoc autem illis non propter a- “
liud, quàm propter eorum puſillanimita- “
tem, externoſque ac non ſatis firmos mo- “
res conceſsimus.

QVOD cùm ita ſit, intelligis, quanti apud ipſoſmet Trullanos, ſiue alios ſi qui canonem XIII. ſuppoſuerunt, fuerit, & exclamatio illa Euangelica, & vox D. Pauli, & traditio Apoſtolica, quas in eodem canone iactabant, pro coniugio à ſacerdotibus exercendo. Soluant igitur hos nodos politici, qui cùm ſępè ſibi ſolos ſapere videantur, curtam deinde intelligunt ſibi cœleſtis ſapientiæ ſuppellectilem eſſe, cùm res ipſæ ſeriò excutiuntur.

OMITTO quoſdam alios canones, nã omnes non improbauit Eccleſia Chriſti: commiſcuerunt enim hi cum malis, pleroſque bonos. In quibus Trullani vel fatẽtur de digamis exactiſsimum fuiſſe canonem ſanctiſsimæ Romanorum Eccleſię (hæc enim ipſa canonis tertij verba ſunt) vel in primo canone Concilium illud Aphrorũ recipiunt à S. Cypriano coactum, in quo ſtatutum eſt hęreticos ad Eccleſiam ſe recipientes iterum rebaptizandos. Quod tamen conſtat non eſſe faciendum: quodque prohibitum ab alijs Synodis fuit.

SED vt cuncti canones hi certiſsimi eſſent, quã multa ſunt in ijs, quę veſtras prę ſentis ſeculi herofes damnant? Quid autẽ Luthero, eiuſq́; commilitonibus facies, ſi quarto, & ſexto canoni Trullano ſua ſtet auctoritas? his enim ita ſancitum eſt.

Canon. 4.

SI quis Epiſcopus, vel presbyter, vel di- “
aconus, vel ſubdiaconus, vel lector, vel cã- “
tor, vel oſtiarius, cum muliere Deo dicata “

Obſerua lector quid hæreticis reſcribat Patriarcha Conſtantinopolitanus. Anno 1581. Iulij 6. die Prothonotario Theodoſio ſcribente.

tollitisq;, factis verò reijcitis: armaque noſtra, inutilia nobis efficere vultis, excutere ſcilicet de manibus noſtris, verba illorum ſancta & Diuina: quibus nos ad ſcribēdum & contradicendum vobis, vti potuiſſemus. Quamobrem quantum ad vos attinet liberaſtis nos curis. Veſtram ergo vlam euntes, ne amplius de dogmatibus, ſed amicitię tantum cauſſa, ſi volueritis ſcribite. Hęc Patriarcha, quę ita vos Latinè, ille ſic Gręcè:

Ἀξιοῦμεν δὲ ὑμᾶς· τοῦ λοιποῦ μὴ κόπους παρέχειν ἡμῖν· μηδὲ περὶ τῶν αὐτῶν γράφειν, καὶ ἐπιστέλλειν· εἴγε τοὺς τῆς ἐκκλησίας φωστῆρας, καὶ θεολόγους ἄλλοτε ἄλλως μεταχειρίζεσθαι· καὶ τοῖς λόγοις τιμῶντες αὐτοὺς, καὶ ἐπαίροντες, τοῖς ἔργοις ἀθετεῖτε· καὶ τὰ ὅπλα ἡμῶν ἄχρηστα ἀποδεικνύετε, τοὺς λόγους αὐτῶν τοὺς ἁγίους, καὶ θείους, δι' ὧν ἂν ἡμᾶς γράφειν, καὶ ἀντιλέγειν ὑμῖν εἴχομεν. ὥστε, τὸ καθ' ὑμᾶς ἀπηλλάξατε τῶν φροντίδων ἡμᾶς. τὴν ὑμετέραν οὖν ὁδὸν πορευόμενοι, μηκέτι μὲν περὶ δογμάτων, φιλίας δὲ μόνης ἕνεκα, εἰ βουλητὸν, γράφετε.

At ſuperius eodem quod eſt vltimum tertij ad vos reſponſi caput Conſtantinopolitanus Patriarcha de cœlibum, & monachorum vita preſsius vos repreſſerat, inquiens:

Ἀθετεῖτε δὲ καὶ ἐξομολογεῖσθαι ἀλλήλοις, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὴν μοναστικὴν πολιτείαν, καὶ ἰσάγγελον· καὶ ἡμεῖς πρὸς ταῦτα φαμὲν, ὅτι τὰ περὶ τούτων θεῖα ῥητὰ, οὐχ ἑρμήνευσαν θεόλογοι τοιοῦτοι, ὁποῖοι ἐστὲ ὑμεῖς· οὐδὲ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἢ ἄλλος πότε τῶν μακαρίων, καὶ κατ' ἀλήθειαν θεολόγων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥσπερ χειμάρρους παρεσύρη. Ἀλλ' αὐτός τε, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν θεῖοι ἄνδρες, πλήρεις ὄντες ἁγίου πνεύματος, καὶ θαύματα ποιοῦντες παράδοξα ζῶντες, καὶ θανόντες, ἡρμήνευσαν ὡς ἔχομεν, καὶ τὰς τοιαύτας παραδόσεις ἀποδεξάμενοι, ὡς ἀναγκαίας, καὶ εὐσεβεῖς ἀλληλοδιαδόχως ἡμῖν φέροντες παραδώκασιν, ὧν ἐνίας καὶ ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη φυλάττει, καὶ στέργει μεθ' ἡμῶν· πόθεν οὖν ὑμεῖς κρειττόνως τῆς παλαιᾶς, καὶ νέας Ῥώμης σοφισάμενοι, τὰ μὲν τῶν ἀληθῶν θεολόγων ἀφήκατε· τὰ ἑαυτῶν δὲ ὡς προζκαιότερα ἡγεῖσθε, ἐκ τῆς πηγῆς, τῆς Ἑβραΐδος. Ἀλλ' ἡ καταφρόνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων ὧδε καὶ θείων λειψάνων, παρ' Ἑβραίων ἔσχε τὴν ἀρχήν: ὡς ἐκ τῶν ἱστοριῶν μανθάνομεν. τὰ αὐτόθι πολλάγε καὶ ποικίλα ὄντα, τὰ τῶν λουτέρων. Ἑβραῖοί τινες, ὡς ἀκούεται, εὐσέβειαν ὑποκρινάμενοι, προὐξένησαν, καὶ διέσπειραν. καὶ ἰδοὺ, ὡς ὁρᾶται, προκόπτουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ ὁσημέραι αὐξάνουσιν.

Veſtri autem Latinè ſic:

Reijcitis item mutuam alterius ad alterum confeſſionem: pręterea Monaſticam vitam, Angelis æqualem: Ideo nos ad hæc reſpondemus: diuina dicta, quæ de his extant, non interpretata, expoſitaq; eſſe à ſimilibus veſtri Theologis: neq; Diuinum Chryſoſtomum, aut alium quēquam beatorum illorum, & reuera Theologorum, vnquam inſtar torrentis abſtractum fuiſſe. Ipſe verò, & ipſius ſimiles Diuini viri, ſpiritu ſancto pleni, miraculis à ſe editis ſtupendis in vita & morte clari, ſic interpretati ſunt, quemadmodum habemus: cęterique traditiones tales cùm approbaſſent, vt neceſſarias & pias, continua ſucceſſione per manus veluti tradentes ad nos vſq; propagárunt: quarum aliquas vetus etiam Roma obſeruat, &. nobiſcum amplectitur. Vnde igitur vos rectius & melius, vetere nouaq; Roma ſapuiſtis, vt verorum Theologorum ſcriptis relictis, veſtra iſta, meliora, potioraq; duceretis? Ex Hebręo fonte. At contemptio ſanctarum imaginum in hac vrbe, & Diuinarum reliquiarum, ab Hebręis initium habuit, ſicut hiſtorię teſtantur. Et Schiſmata, quę apud vos ſunt, quę multa, varijq; generis ſunt, Lutheranorum, Hebręi aliqui, vt fama fert, pietatis ſimulatione introduxerunt, ac diſſeminauerunt. Nunc etiam, ſicut oculis cernitur proficiunt in peius, & quotidie creſcunt.

Ac paulò pòſt: Peccata quoq; (inquit) iuxta Diuinā Scripturam inuicem confitemur, & eam quę ſimilis eſt Angelicę, ac Monaſticę vitę eſt veneramur: nec vlla ratione permittimus, vt qui iugum iſtud ſubierint, retro conuertantur, ſi quidem velint ad cœleſte Regnum eſſe idonei. Ille ſic Gręcè:

Ἐξομολογούμεθα δὲ καὶ ἀλλήλοις κατὰ τὴν θείαν γραφὴν, καὶ τὸν ἰσάγγελον, καὶ μοναστικὸν ἀσπαζόμεθα βίον· καὶ τοῖς ἑλομένοις τὸν ζυγὸν τοῦτον μηδαμῶς στραφῆναι ὀπίσω κελεύομεν· εἴγε βούλοιντο ἕτοιμοι εἶναι εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν.

Hęc igitur Gręci ipſi recentiores illi, quos olim oratione tua iactabas tanquam veſtra mox recepturos.

Sed vt ad Græcos antiquiores, & quidem à te ſummopere commendatos redeam, Diuus ipſe Chryſoſtomus licet eadem ipſa homelia, quam tu citaſti aduerſus virginibus abutentes, & concubìnarios, tantummodo ageret, varijs tamen tanquam floribus orationem ſuam aſperſit, vt virginitatis, & continentię dignitatem, & obſeruantiam auditoribus ſuis oſtenderet. Hinc illud: Audimus (inquit) & hoc noſtro ſe „
culo nonnullos ferro totum corpus obli- „

gan-

gantes, & ſacco veſtientes, & ad verticem montium currentes, & in continuis vigilijs ac ſumma media viuentes, & omnem diſciplinæ ſeueritatem oſtendẽtes, ab omnibus mulieribus ſegregari, aſcendere in domunculam & tugurium, vt hac ratione ſeipſos caſtigantes concupiſcentiæ furorẽ comprimant. Hinc item eiuſdem auctoris, alterum ſuperiore ſermone de regularibus fœminis, ne cum viris cohabitent: Inter Græcos ſanè (ait) quidam, licet pauci, ita philoſophati fuerunt, vt opum eſſent cõtemptores, & iram vicerint, virginitatis autem flos nullo modo apud illos floruit, in qua ſemper nobis conceſſerunt primam dignitatem, ingenuè fatentes, rem ſupra naturã eſſe, & nõ humanam, & ea propter omnibus gentibus admirationi fuimus. At mitto quæ de vita Monachorum, quęque ad ſolitariam vitam agentes, quæ etiam ſex libris de Sacerdotio ſcripſit, vt promiſſam continentiam communiret, ac cœlibatum defenderet: certè pro pluribus duo illa loca, quorum alter extat homelia de adoleſcente vidua εἰς νεωτέραν χηρεύουσαν, alter περὶ μονανδρίας nunc hoc loco ſuffecerint, vt te pudeat tanti Scriptoris auctoritate vti, niſi (quod ille, Catholicaq; Eccleſia ſemper ingenuè fecit,) cùm ſtatum vnum extollis, alterum ne deprimas, cumque vna de re aliquid affers, vnicuique des ſuum, ſeu virginitati, ſeu cœlibatui, ſeu continentiæ promiſſæ, ſeu deniq; coniugij Chriſtiani Sacramento. Is igitur primũ ſic: Hoc (ait) verbo καταστρηνιᾶν, hoc eſt luxuriari (Paulus) in ænigmate ſignificat iſtas quæ viros amiſerunt pro illis Chriſto deſpondere. Deinde vti oſtenderet huius deſponſationis lenitatem, & æquitatem τὴν ἁρμονίαν ταύτην πρᾶον οὖσαν, καὶ ἐπιεικῆ ponit hoc: cùm luxuriatæ fuerint in Chriſtum, tanquam in virum quendam æquum, & nõ cum imperio eis vtentem, ſed potius liberè eas viuere ſinentem, nubere volunt. Hoc eſt vinculum fidei leue, quo ſunt Chriſto deſponſatæ liberaliter, velle infringere, ac irritum facere. Sed altera homelia adhuc planius: Vides (inquit) quomodo non eas, quæ viduæ eſſe volunt, ſed quę nubere volunt, poſtquam viduæ factæ ſunt, prohibet Paulus viduas eſſe, & in chorum illum ſanctum cooptari, idque prudentiſsimo conſilio? Si enim, inquit, vis iterum nubere, ne promittas viduitatem, ſiquidem non pręſtare quod promiſeris, longè peius eſt, quã omnino non promittere. Vt igitur Apoſtolus coniugibus permiſit frequentes coitus, non quod hanc legem eis ferret, ſed quod hoc eis indulgeret, ſic hic propter alterum maius malũ ſecũdas nuptias imperauit, docens eſſe hoc veniæ accõmodatæ ad infirmitatẽ multorum, infirmitatem dico, non potentiæ, ſed voluntatis. Vt enim virgo, ſi poſtquam virginitatem promiſit, violari ſe permittat, crimen adulterio grauius auſa ſit: ſic vidua, quæ ſemel promiſit, & poſtea pactionem cũ Deo factã conculcauerit, in peccatum incidet, & eodẽ ſupplicio tenebitur. Immo ſi dicendum eſt, quod nimirũ videatur, fortaſſe grauiore, non. n. par eſt, & æquale, vt principio dixi, expertam virũ, & non expertam, in eaſdem tentationes lapſas eſſe.

Nota.

Iam D. Baſilius præter Aſcetica, regulaſque monachorũ & præter libros de virginitate, deq; alijs huc ſpectantibus, vide quãto pere in ipſo Oriẽte (vbi pleraq; cũ pleriſq; in hoc negotio diſsimulabantur, ob duritiam cordis eorum) cœlibatum, votumq; continentiæ ex ipſo Synodi Nicænæ Canone tutatus ſit. Ad Gregorium enim Presbyterum ſcribens, ſic hominem vrget: Nos verò, Gregori, neque primi, nec extremi legem tulimus, ne mulieres cum viris Deo dicatis habitarent. Lege Canonem editum in Concilio Niceno, qui planè vetuit habere has domi mulieres. Cœlibum verò hæc eſt gloria, & ſplendor, mulierum contuctu carere, vt iam qui caſtimoniam nomine profiteatur, re verò ipſa ea faciat, quæ facere ſolent, qui cum mulieribus habitant, perſpicuum ſit, hunc decus & dignitatem ipſam virginitatis aut caſtimoniæ, appellatione tantum conſectari, ab ipſa verò non honeſta voluptate non ſe temperare. Eò verò magis oportuit te precibus noſtris facilè acquieſcere, quod te ais liberatum eſſe omni libidine, & corporis laſciuia. Nã neque te credo annos natum ſeptuaginta, libidinosè & incontinenter cum vxore viuere: neque quaſi aliquid turpe feceris, decretum fecimus: ſed quoniam nos Apoſtolus docuit, ne offenſioni aut ſcandalo eſſemus fratri. Scimus autem, quod à quibuſdam integrè fit, ſolere alijs occaſionem peccandi præbere: hac de cauſſa præſcripta ſanctorum Patrum ſecuti, iuſsimus, vt vxorculam excluderes. Quid igitur Chorepiſcopum criminaris, & veterum ſimultatum memores? quid de nobis quereris, quaſi facilè calumnijs aliorum excipiendis aures patefaciamus? ac non potius teipſum accuſas, qui non paſſus fueris ab iſta vxoria conſuetudine auelli? Eijce ergo eam domo, & include in monaſterium: ſit illa inter virgines, & tibi miniſtrent viri, ne nomen Dei per vos blaſphemetur. Quamdiu verò in hac labe & macula perſtiteris, nihil te iuuabunt tam multa iſta, quæ ad me ſcribis, quin potius vſque ad extremum vitę à ſacrorum adminiſtratione vacabis, vacationiſque tuæ ratione referes Deo.

Cœlibum vita.

„ res Deo. Quod ſi auſus fueris, antequam vitā exueris, culpamq́; emendaueris, ſacerdotio fungi, eris vniuerſo populo anathema, vt qui te receperint, omni Eccleſiaſtica cōmunione priuentur. Hactenus Epiſtola Baſilij.

Lib. 1. c. 11. hiſt. trip. et 9. c. 22.

Sed & non potuit diffiteri Socrates ſuo adhuc tempore Theodoſio iuniore imperāte morē fuiſſet ab Illuſtribus quibuſdā Eccleſiarū per Orientē rectoribus, & Epiſcopis obſeruatum, vt quam lege duxerat vxorem, priuſquā clericus factus eſſet, ſi cū illa dormiuiſſet, alienus fieret, & abdicaretur à munere clericatus: eaq́; cauſſa ſine dubio fuit, cur & tacitè Synodus Nicæna cohabitationem illam qualiumcunque mulierū à cellis inſinuare voluerit, & Occidentalis Eccleſia apertiſsimè eiuſdem Synodi deſiderium, & mentē non ſolum decretis, ſed factis, ſemper conſtanter indixerit. Porrò Græcè Socrates ait: γυναικὶ ὁ κληρικὸς ἣν ἐν νόμῳ γαμήσας, πρὶν κληρικὸς γένηται, μετὰ τὸ κληρικὸς γενέσθαι συγκαθευδήσας αὐτῇ ἀπόκληρος γίνεται. Et D. Epiphanius diſertè ait: Nicolaū vnū è ſeptem diaconis ab Apoſtolorū collegio eiectum fuiſſe, quod poſtquam diaconus fuiſſet electus ad vxorem ſuam, quam formoſam habebat, ὡς κύων ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον, vt canis ad proprium vomitum, reuerti non erubuiſſet. Qui quidē Epiphanius aduerſus hæreſes cataphrygū, & catharorum aſſerit ab Apoſtolis hunc Eccleſiaſtici ſacerdotij Canonem fuiſſe cōſtitutū: cuius veſtigia ſeu obſeruatio multò ante Nicenæ Synodi tempora ex teſtibus omni exceptione maioribus, qui Orientales fuerunt, liquidiſsimè liquet. Permulti profectò (docet B. Iuſtinus Martyr) ſexus vtriuſq; & ſexaginta & ſeptuaginta annos nati, qui à pueris ſectati ſunt Chriſti diſciplinā incorrupti, & cœlibes perdurant. a Athenagoras autem inquit, Virginitas & Eunuchiſmus propius ad Deum nos adducūt. Sed & b Origenes non vno loco, & c Euſebius Clericorum ab vxoribus continentiam deſcribunt. Hic verò Apoſtolica illa verba: Honorabile coniugiū in omnibus, & illa, Si ſe non continent nubant, oſtendit non dici de ſacratis, nec de iis qui Deo caſtitatem vouerint. Itaque Diuus Ambroſius: Diſcite (inquit) quantas Alexandrina, totiuſque Orientis, & Africana Eccleſia quotannis ſacrare conſueuerint. Quę ſanè omnia & aduerſus te, & contra impoſturas Magdeburgenſium centuriaſtarum, vnde tua corradis, ac contra mendacia infælicis Beati Rhenani, quæ ſcripſit in Tertullianum, dicta ſint.

a Athenag. orat. pro Chriſtianis. b Origē. hō. 23 in Num. cap. 11. & li. 8. aduerſus Celſum: & l. de ſingolaritate Clericorū. inter opera Cypriani. c Euſeb li. 1. c. 9. & lib. vlt. ca. vlt. Ambroſ. l. 3. de virginib.

Quoniam autem de Africana Eccleſia locuti ſumus, age, memorabo quæ Tertullianus, & SS. Cyprianus, atque Auguſtinus, præter ipſas eius tertiæ Mundi partis celebres Synodos plurimorum Epiſcoporum attulerunt. Voluntarios enim ſpadones, & qui ſeſe ſpadonatui aſsignant, qui ſtatim à lauacro carnem ſuam obſignant Tertullianus inter illos enumerat, qui cœlibatum, votumq́ue continentiæ ſuſceperūt. Quò etiam ſpectat, quidquid libro de velandis virginibus acriter vrget, cùm contrariam conſuetudinem prætexentes, contra quam Apoſtolus tulerat, non ipſæ tantum nuptæ, ac (vt inquit) virgines hominum, quæ nempè ſeculares, cùm eſſent, adſpirabant ad nuptias virorum, verùm etiam virgines Dei, quæ Chriſto nupſerant, in Eccleſijs potiſsimum caput haud velarent: quod quidē antea apud Græcos, & Latinos demonſtrauit eſſe faciendum.

Tertull. de cultu fæmin. l. 2. ad vxorē. & apolog. c. 9.

I. In primis, n. (quod ad hoc attinet) docet conſuetudinē aduerſus veritatē nō præſcribere, quod regula fidei vna irrefragabili manēte, cætera diſciplinę, & conuerſationis admittant nouitatem correctionis.

II. Pręſertim quū Eccleſiarum, quas Apoſtoli, ſeu Apoſtolici viri condiderunt, conſuetudo oppugnatur, nobis autem, & illis vna fides, vnus Deus, idem Chriſtus, eadem ſpes eadem, lauacri Sacramenti, vna Eccleſia.

III. Proinde quum arbitrio cuiusque permiſſa res eſſet, vt quæque voluiſſet aut velari, aut non tegi, ſicut & nubere, temerariam audaciam reprehendit, qua virgines hominum ambibant aduerſus virgines Dei, quod aliter (velatæ inquam) illæ inciderent, immò ſacrilegis manibus dicatum Deo habitum à virgine electum detraherent.

IIII. Neque verò (ait) obſtare quod opponitur, nullam mentionem virginum ab Apoſtolo factā, vbi de velamine præfinit, ſed tantū mulieres nominatas, quia ſpiritus ſanctus vno nomine mulieris, etiam virginē intelligi voluit, vtpotè quòd generale ſit vocabulum, vti & fœmina.

S. autem Cyprianus, quod Chriſtus Dominus Eunuchis dixit, qui ſe caſtrauerant ob regnum cœlorum, quodq́; ad votū continentiæ pertinet, ad hanc totam materiam refert.

Cyp. l. 3 ad Quiri. in Mat. 19. epiſt. 22. ad Pomponiū de virginitate & habitu virginum.

De Diuo Auguſtino, ſi tibi tantus, & tam grauis antiquitatis teſtis aliquid ſapit, relege, quæ plura meo priore de impoſturis tuis ſcripſi. Etenim is cùm Diuinum codicem attentiſsimè verſauiſſet, ſtimulumq́ue carnis, & Manichæus, & factus Catholicus, expertus (alio licet modo) fuiſſet, veſtras omnes carnales apologias vnus propemodum poteſt diſſoluere: Solemus (inquit) eis proponere continentiā Clericorū, qui plerunq; ad eam ſarcinam ſubeundam capi-

D. Aug. l. 2. de adulterinis coniugijs.

capiuntur, eamque ſuſceptam vſque ad debitum finem Deo adiuuante perducunt.

Iam verò cùm legitimæ ſequentes Synodi, legitimarum ſuperiorum Synodorũ ſint legitimi teſtes, lege ſecundam Synodũ Arelatenſem, quæ Nicæni Concilij Canonem ſequens, ante mille ducentos annos ſecundo Canone ſic ſtatuit: Si quis de clericis à gradu Diaconatus in ſolario ſuo mulierem præter auiam, matrem, ſororem, filiam, vel neptẽ, vel conuerſam ſuam vxorem acceperit, à communione alienus habeatur. Vidéſne Chytræe conuerſam vxorem dici clerici ſacri ordinis, quoniam cùm vir ſuus ſacris initiaretur, aſſenſa eſt, ac proinde & ipſa continentiam ſpopondit.

Lib. de Impoſturis Chytræi.

NEC quidem ex vna hac Synodo, verũ etiam ex Africanis, quas priore meo libro attuli, & ex Hiſpanicis, ac Gallicis, alijsq; penè omnibus id perſpici poteſt. Omnibus placet (inquit ſecundum Carthaginienſe Concilium) vt Epiſcopi, Presbyteri, diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ cuſtodes etiam ſe ab vxoribus abſtineant, vt quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus. Id quod & Concilium Carthaginienſe quintum, & Africanum habent, & verò Aurelianenſis tertij ſecundo Canone, ſic decretum eſt: Vt nullus clericorum, à ſubdiacono, & ſuprà, quos vxores in propoſito ſuo accipere inhibetur, propriæ (ſi fortè iam habeat) miſceatur vxori. Quòd ſi fecerit, laica communione contentus, iuxta priorum Canonum ſtatuta ab officio deponatur. Quem ſi ſciens Epiſcopus ſuus in hac vilitate permixtionis viuentem, ad officium poſtea admiſerit, & ipſe Epiſcopus ad agendam pœnitentiam tribus menſibus ſit à ſuo officio ſequeſtratus.

Conc. Carthag. 5 can. 3. Africa. can. 37.

Atqui & ſecundum Turonenſe cùm de familiaritatibus mulierum repellendis decimo, & vndecimo Canone egiſſet, diſertè mandat: Vt Epiſcopus coniugem, ſi quam habuiſſet, iam non vt vxorem, ſed vt ſororem habeat. In quo cernis, quàm aptè Lutherum, reliquamq; illam turbam Apoſtatarum tot ante ſecula damnauerit. Sic verò ſextodecimo Canone deinceps inſert:

Epiſcopus coniugem, vt ſororem, habeat, & ita ſancta gubernatione gubernet domum omnem, tam Eccleſiaſticã, quàm propriam, vt nulla de eo ſuſpicio quaqua ratione conſurgat. Et licet (Deo propitio) clericorum ſuorum teſtimonio viuat, quia cum illo tam in cella, quàm vbicunque fuerit, ſecum habitent, eumq; ſequantur, & Presbyteri, & Diaconi, vel deinceps clericorum turba iuniorum (Deo adiutore) conuerſantur: ſic tamen propter zelotem DEVM noſtrum, tam longè abſint manſionis propinquitate diuiſi, vt nec hi, qui ad ſpem recuperandam clericorum ſeruitute nutriuntur, famularum propinqua contagione polluantur.

QVIN verò cùm per ipſos Apoſtolicos Canones ipſimet Canones Apoſtolici optimè declarentur, extat vigeſimus ſeptimus, quo exponitur: Ex ijs, qui ad clerum acceſſerunt, coniugio liberi, ac ſoluti, lectoribus tantum & cantoribus permitti vxorem ducere: quæ verba tantum abeſt, vt Diui Pauli doctrinæ aduerſentur, quemadmodum euadere non valentes conati ſunt Magdeburgenſes ei Canoni fidem adimere, nihil vt planius ſit, ad monſtrandum, non licuiſſe Epiſcopis, & ſacerdotibus vxorem ducere, aut ſi quam habuerint, operam filijs dare. Id enim & Apoſtolus, (vt alibi diximus) non obſcurè ſignificauit, cùm ſcripſiſſet; Epiſcopum qui vnius vxoris vir aſſumendus erat, debere eſſe poſtea non ſolùm caſtum, & pudicum, σώφρονα, verùm etiam continentem ἐγκρατῆ, ſicut alibi adnotauimus. Sed & Diuus Ambroſius: Inoffenſum (inquit) exhibendum, & immaculatum miniſterium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoſcitis. Et cum Leo primus Pontifex Maximus Anaſtaſium Archiepiſcopum Theſſalonicenſem à ſede Apoſtolica rebus de religione in Oriente adminiſtrandis delegatum admoneret, omnium (ſcribit ſacerdotum tam excellens eſt electio, vt qui in alijs membris Eccleſiæ vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cùm enim extra clericorum ordinem conſtitutis nuptiarum ſocietati, & procreationi filiorum ſtudere ſit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec ſubdiaconis carnale connubium quidem conceditur, vt & qui habent, ſint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant ſingulares, & innupti. Hæc ille. Quæ pleriq; alij omnes viri ſanctiſſimi & grauiſſimi teſtes, qui proximè quatuor antiquiſſimarum illarum Synodorum, ad quas prouocaſti, ſecula attigerunt; eodem ſenſu (vt erant eodem in fide Catholica conſenſu) conſtanter ſcripſerunt. Vt mirum non ſit, ſi D. Epiphanius ad finem operis ſui ordines in Eccleſia recenſens ſic inquiat: Prima, velut crepido, & fundamentum vtriuſq; ſexus, virginitas, ſequitur monachiſmus, mox continentia, poſt viduitas, tum nuptiæ, præſertim vnæ, ac etiam priore coniuge mortuo, alteræ: vertex autem, & omnium parens ſanctum ſacerdotium ex virginibus, vt plurimum, aut ex ſolitarijs, aut, ſi hi ad miniſterium

Ad Tit. 1.

Lib. de Impoſturis Chytræi.

Amb. lib. 1. de officijs cap. vlt.

Leo I. ep. 9.

Siricius ep. ad Himericum cap. 7.

Innocen. I. epi. ad Victricium, c. 9. ad Exuperium cap. 2.

Gregorius I. lib. 3. epi. 34.

Ordines in Eccleſia ex Epiphanio.

non ſuffecerint, de his qui à proprijs vxoribus continẽt, & ſi quis ab initio continens viduus fuerit, habere locũ poteſt Epiſcopi, presbyteri, diaconi, hypodiaconi. Lectorũ autẽ ordo ex omnibus cõſtat ordinib⁹, virginibus, monachis, continentibus, viduis, cõiugatis, ac etiam ſi opus fuerit, poſt prioris vxoris obitũ, renuptis. Lector enim velut ſcriba ſermonis eſt, non verò ſacerdos. Itaq; Chytræe, ſi bonâ fide te gereres, iſtos ingenuè recitaſſes, Diuinumque iudicium (quod certè non tardabit) perhorreſcens Chriſti Eccleſiæ ſenſum, atq; intellectum hæreticis, & carnalibus chimæris antèferres.

Sed & reſponſum eſt mea priore reſpõſione ad id quod ex Apoſtolorũ Canonib⁹ ſcribis; Neq; enim eo oſtenditur, poſt ordines ſacros cum vxoribus ab Epiſcopis cõtinuatum eſſe concubitum, ſed vt ne prætextu pietatis vxores, quæ maritorum ordinationi aſſenſerunt, abijcerentur, ac desererẽtur. Et dubitandum non eſt, quin Eccleſia, quę tũ adoleſcere incipiebat, ſi monaſteria virginum, aut earum quę continentiam vouiſſent, vbique iam conſtituta habuiſſet, eò illas imponi ad caſtimoniam rectius ſeruandam procuratura fuiſſet.

DE CANONE XIII. SYNODI *ſextæ Conſtantinopolitanæ, quem obijcit Chytræus,*

Capvt VI.

IAm quæ de Synodi ſextæ Conſtantinopolitanæ Canone decimo tertio obijcis, quo Patres in Trullo congregati coniugij vſum ex Apoſtolico decreto ſacris viris fuiſſe relictum teſtantur, id primum nihil efficit, etiam ſi verus, & ratus (qui tamen non eſt) canon fuiſſet. Quòd enim Græci Sacerdotes hanc ſibi libertatem non edito continentiæ voto antiquitus vſurpauerint, haud inficias iuimus. Sed illud merum mendacium eſt, eam Apoſtolicam fuiſſe traditionem, aut legem, qua niti voluiſſe viſi ſunt Gręci. Ecquis enim iſte Apoſtolicus eſt Canon, vbi hoc præcipiatur? ſi quintum dicis, in eo nulla de cõmunione thori fit mentio (quidquid neſ- *Deſpenc.* ció quis magis collector antiquitatis, quã diſcretor veritatis ſatis imprudenter attulit) ſed tantum ne prætextu religionis eijciatur, aut deſeratur, quæ antea vxor habebatur. Sin Apoſtolorum vitam poſt Apoſtolatum actam acutius inſpexeris, eadem contra hunc Canonem faciet, vt paulò poſt dicemus. Si D. Epiphanij teſtimonium aduerſus peſtilentes Nicolaitarum, & aliorum hæreſes memineris, is prorſus contrarium vnà cum alijs eminentiſsimis viris aſſeruit, & cœlibatus obſeruationem poſt Sacerdotium ab Apoſtolis fluxiſſe oſtendit. Sin ipſum, quem paulo ſuprà attulimus, vigeſimum ſeptimum Apoſtolicum Canonem perpenderis, intelliges, quantopere continentiam clericis, & naſcẽti Eccleſiæ (ſenſim, ſed efficaciſsimè) inſinuabant Apoſtoli. Aiunt enim: τῶν εἰς κλῆρον προσελθόντων ἀγάμων, κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας, καὶ ψάλτας μόνους. hoc eſt: Et ijs qui cœlibes in clerum peruenerũt, iubemus, vt lectores tantum, & cantores (ſi velint) nuptias contrahant. Si denique ipſos Trullanos Canones attentius conſi- *Trullanica nones.* deres, eos nunquam ab Eccleſia Catholica (ac præſertim hunc quem affers) fuiſſe approbatos reperies. Quin verò cùm in Canone illo hæc verba habeantur: In Romana Eccleſia loco Canonis traditum eſſe cognouimus, vt ij qui digni habendi ſunt ordinatione Decani, vel Presbyteri, profiteantur ſe deinceps cum vxoribus ſuis non congreſſuros. Si de Canonis illius Trullani cõditoribus quæſiuiſſes, quamdiu in Romana Eccleſia ea lex, ſeu conſuetudo loco Canonis, viguiſſet, aut à quibuſnam Occidentalibus, & Africanis, paſsimque in Oriente ad plurimos perueniſſet, quid putas quæſo reſpondere potuiſſent? Certè cùm nulla vnquam alia conſuetudo Romæ, alijsue in locis, quos diximus appareret, ad Diuos Petrum & Paulum, qui Chriſtianæ Eccleſiæ ibi iecere fundamenta, eandem (vel inuiti) retuliſſent. Accedit, quod ſexta Conſtantinopolitana Synodus ea eſt, cui Conſtantinus Pogonatus Imperator Domnũ Romanum Pontificem per epiſtolam rogauerat, vt ſua auctoritate miſsis ab Apoſtolico throno legatis adeſſe dignaretur. Hæc enim ipſamet Conſtantini Imperatoris ſunt *Cõſtantini Imp ad Rõ. Pont. epiſt.* verba: Quos legatos deinceps is qui in eius demortui locum ſucceſsit Agatho, cùm miſiſſet Abundantium, Ioannem, Theodorũ, Georgium, inter alia, quæ eidem Imperatori, & reliquis Auguſtis ſcripſit, hæc ſunt: Licentiam (inquit) proinde eis dedimus *Agathonis Pont. Max. ad Conſtãtinũ Legatio.* apud ſerenitatem veſtram, dũ iuſſerit, ſimpliciter ſatisfaciendi ſecundum ea duntaxat, quæ eis iniuncta ſunt, ita vt nihil præſumant augere, nihil minuere, vel mutare, ſed traditionem huius Apoſtolicæ ſedis, vt à prædeceſſoribus meis Apoſtolicis Pontificibus conſeruata eſt, enarrare. Hæc ille. Quibus & ea ſubiungit: Apoſtolicam Romanam ſedem nunquam à via veritatis in qualibet erroris parte deflexiſſe; (quod tamen ſępe, ac quidẽ etiam tunc Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ in hæreſi Monothelitarum acciderat) Et eiuſdem Eccleſiæ Romanæ auctoritatem (inquit) vtpotè Apoſtolorum omniũ Principis ſemper omnis Chriſti Eccleſia, & vniuerſales Synodi fideliter

am-

„ ampleƈtẽtes in cũƈtis ſequutæ ſunt. Omneſ
„ que venerabiles Patres Apoſtolicã doƈtri-
„ nam amplexi &c. Et ſanƈti quidem docto-
„ res orthodoxi venerati, atque ſequuti ſunt,
„ hęretici autem falſis criminationum odijs
„ inſecuti. Et quæ ſequuntur.

Cùm igitur & leƈta, & ab omnibus in ea Synodo approbata fuiſſet epiſtola illa, & ab Imperatore Chriſtianiſsimo rogarentur vniuerſi, num ſuggeſtionibus eius conſentirent, toto animo, primus Georgius Conſtantinopolitanus Patriarcha abieƈta cõtraria (quam ante defenderat) Monothelitica hæreſi profeſſus eſt, toto ſe animo illi conſentire, ampleƈtique ſententiam ſedis Apoſtolicæ. Poſt quem, & cæteri Epiſcopi in ea ſimilia verba (quæ in aƈtis illius Synodi habentur) per ſe quisque reſponderunt.

VI Synod. Conſtantinopol. aƈt. 18.

Sed poſtea Synodo abſoluta, idem ipſe Conſtantinus cùm ad alteram Synodũ Apoſtolicæ ſedis antiquæ Romæ (ſic enim habet exemplaris illius inſcriptio) literas gratulatorias de dãnata Byzantij Monothelitarum hæreſi miſiſſet, inter alia multa ſic
„ ſcripſit: Suſcepimus enim non tantum ex
„ beatitudine eius, (id eſt Agathonis Pontifi
„ cis Maximi) verùm etiam à ſanƈtitudine
„ veſtra direƈtas nobis literas, quæ prolatę, le
„ ƈtæ ſunt, & veritatis verũ ſtylum declara-
„ uerunt, orthodoxamq́; fidem depinxerũt.
„ Totę enim conuenienter, & non differen-
„ ter, poſitæ ſunt ad imitationem: & tam Sy-
„ nodicis, quàm & paternis doƈtrinis con-
„ ſentiunt. Neq; enim neglex imus, ſed diligẽ
„ tius eas comparauimus: idcirco omnes con-
„ ſonanter mẽte & lingua concredimus, & ſi-
„ militer confeſsi ſumus & tanquã ipſius D.
„ Petri vocẽ, Agathonis relationẽ ſupermira
„ ti ſumus, nemo enim diſcrepauit, niſi vnus.
„ Namq; nemo ex omnibus perijt, niſi filius
„ interitus, pater contumaciæ: & hic vnà cũ
„ proprijs diſcipulis ſpontè aſſumptus eſt ab
„ angelo ſibi decibili, & ſuo execrabili cho-
„ ro. Quem cùm Propheta conlugere, oppor
„ tunũ eſt, eò quod condolemus: Qualiter ce
„ cidiſti ex cœlo ſacerdotij culminis, ô Luci-
„ fer, q manè oriebaris? Luce certiſsimæ ſciẽ-
„ tiæ fidelium animas luſtrare ordinatus es,
„ & in nubibus ponere arrogantię ſedẽ vanis
„ dogmatibus elatus es? Quomodo fuga lapſus
„ es, vitato agmine tantorum ſacerdotum?
„ An ſuperbiæ alis ad altã ruinam eleuatus, à
„ myſtica menſa temetipſum alienaſti, æmu
„ lator factus Iudaicæ, diſceſsionis?

Cùm autem Legati ſedis Apoſtolicæ ab Agathone ad Conſtantinopolitanam VI. Synodum miſsi, Romam rediiſſent, Leo ſecundus qui Agathoni ſucceſſerat collaudato per Epiſtolam Imp. Cõſtantino, eam Synodum, quæ Apoſtolicã in omnibus regulã, & probabiliũ Patrũ ſecuta eſſet, & defini „
tionẽ (inquit) reƈtæ fidei pleniſsimè prædi „
cauit, quã & Apoſtolica ſedes B. Petri A- — Papa Synodum VI cõfirmat.
poſtoli (cuius licet impares miniſterio fun
gimur) veneranter ſcripſit, idcirco & nos
& per noſtrum officiũ hęc veneranda ſedes „
Apoſtolica concorditer ac vnanimiter his „
quæ definita ſunt ab ea, cõſentit, & B. Petri „
authoritate confirmat, ſicut ſupra ſolidatã „
petrã qui Chriſtus eſt, ab ipſo Domino ad- „
eptus firmitatem. Propterea ſicut ſuſcępi- — Matth. 16.
mus atq; firmiter prædicamus ſanƈta quin „
que vniuerſalia Cõcilia, Nicęnum, Conſtã „
tinopolitanum, & Epheſinum primum, & „
Chalcedonenſe, & Conſtantinopolitanum „
ſecundum, quæ & omnis Chriſti Eccleſia „
approbat & ſequitur: ita & quod nuper in „
Regia vrbe pio veſtrę ſerenitatis adniſu ce- „
lebratum eſt ſanƈtum ſextũ Conciliũ, vt eo „
rum pediſſequi interpretes, pari veneratio „
ne atq; cenſura ſuſcipimus, & hoc cum eis „
dignè connumerari, tanquã vna & æquali „
Dei gratia congregatum, decernimus. „

Subſecutus eſt Iuſtinianus huius nominis ſecundus Conſtantini filius, qui ſcribens ad Ioannem Quintum Romanum Pontificem, quid procuraſſet ea de Synodo manifeſtanda & autographo conſeruãdo, ne quid hæretici corrumpere, aut ſubmutare poſſent, ad extremum ſic inquit: Ad

Epiſt. Iuſtiniani 2. Imper. ad Ioãnem 5. Põt. Max.

„ inſinuandum itaque veſtræ paternæ beatitudini huiuſmodi capituli motiones, præuidimus, & earum ſcientiam notam feciſſe beatitudini veſtræ. Et manu Diuina,
„ Diuinitas te ſeruet per multos annos, ſan-
„ ƈtiſsime, ac beatiſsime pater. Data decimo
„ tertio Calẽdas Martias Conſtantinopoli in
„ Imperiali domo, pijſsimoq́; perpetuo Augu
„ ſto Iuſtiniano Imperatore, anno ſecũdo: &
„ poſt conſulatũ eius anno ſecundo, indiƈtio
„ ne decima quinta. Hæc ille. Quæ eò adſcribenda hic exiſtimaui, vt in primis tu, veſtrique cognoſcerent, nullos canones in ſexta Synodo latos fuiſſe, quos Romani Pontifices ignorare potuiſſent. Si quid verò aduerſus Romanæ ſedis leges, & traditiones à tempore Apoſtolorũ Petri & Pauli in Occidẽtali & Africana Eccleſia, & in magna Orientis parte eatenus inuiolabiles ſeruatas decretum fuiſſet, nulla ratione eoſdem Pontifices Synodum illam confirmaturos fuiſſe, nec legatos, qui eorum nomine Synodis generalibus præerant, vt & primi ſedebant, & primi ſubſcribebant, permiſſuros fuiſſe (ſi cui eiusmodi Synodo, aut traƈtationi interfuiſſent) vt quidquam eiuſmodi decerneretur. Quòd ſi poſt aliquot annos Trullani Canones, è quibus tertium decimum tu citaſti, promulgati ſunt, ij præcisè ad ſextã illam Synodũ, quæ confirmata eſt à Romana Apoſtolica ſede,

quam-

quamq; omnes Catholici ſemper ſuſceperunt, nulla ratione pertinent. Ac quibus verarum ſeries hiſtoriarum ex probatorum auctorum medulla non ex carie tui Charionis, aut ſimilium hæreticorum chronographorum innotuerunt, ij ſciunt, patrũ illorum Orientalium, qui in Trullo Iuſtiniano Conſtãtini Pogonati filio, vigeſimo ſeptimo anno poſt ſextam Synodum (vt Theophanes Tharaſij Conſtantinopolitani Syncellus ſcribit) conuenerunt, canones illos fuiſſe, eumque conuentum Quiniſextum fuiſſe vocatũ, quod neutra in Synodo œcumenica Generali (ſiue quinta, ſiue ſexta) canones vlli editi fuiſſent, ſed earũ eſſet quaſi ſupplementũ: vnde intelligere potes eos in ſexta Synodo approbata nequaquã fuiſſe receptos. Cùm enim ex iiſdem canonibus qui centum ſupra duos numerantur, aliqui à recta traditione fidei Catholicæ diſſentiant, ideo admiſſi non ſunt; quòd manifeſtè non ſolùm Apoſtolicæ ſedi Romanæ, verùm etiam reliquis eiuſdem Synodi canonibus aduerſantur, vt mirum nõ ſit, ſi ſuppoſititios (& ſaltem falſos) eſſe viri fide ac doctrina præſtantes ſcripſerunt. Ac ſapienter Humbertus Cardinalis eruditiſſimus ſcripſit aduerſus Græcos ſextam Synodum ad deſtruendam hæreſim Monothelitarum, non autem ad tradendas Romãnis nouas conſtitutiones congregatam fuiſſe. Quod ſi (Chytræe) librum meum ſæpe iam editum legiſſes de reſponſionibus ad quendam Regium ſeptentrionalem, ad cuius libri calcẽ oſtenditur, quanam ratione Diuina ſcriptura, patres legendi, & Synodi dijudicandæ ſint, ne quis hæreticas, & nõ approbatas pro Catholicis, & probatis accipiat, diſcere potuiſſes, Catholicos non fuiſſe legitimæ Synodi decreto repugnaturos, ipſos autẽ Romanos Pontifices, & reliquos Epiſcopos, ac ſacerdotes libentiſſimè eiuſmodi decreto aſſenſuros, ſi à ſpiritu ſancto profectum fuiſſe cognouiſſent: cùm præſertim caro, mundus, & declinandarũ aliarum voluptatum ſpecies quædam, ac denique ipſa Regum & Imperatorum conſilia, & auctoritas id facilè perſuadere potuiſſent; niſi veritas; quæ omnibus rebus „ eſt potentior, & conſcientia obſtitiſ„ ſent.

„ Porro eius quem dixi libri mei verba „ hæc ſunt: Aliqua Concilia generalia par„ tim confirmata, partim reprobata ſunt, „ quoniam quædam eorum rectè concluſa, „ quæ & legitima auctoritate cõuocata, quę„ dam in progreſſu eorum non legitimè, nec „ ritè tractata fuerunt. Hæc nominantur Sar„ dicenſe, Quiniſextum, in quo Canones „ Trullani continentur, concilium Conſtan„ tienſe, & Baſilienſe: In Baſilienſi enim concilio aliquando recedẽtibus Epiſcopis, qui „ legitimè vocati fuerant, & ad legitimum „ concilium euntibus Ferrariam, atque Flo„ rentiam, priuatorum autem ex ſchiſmate „ Sacerdotum (quod nũquam antea factum „ eſt) quodam numero conuocato aliqua tra„ ctata ſunt, quæ poſt in eodem concilio ite„ rum ritè coacto fuerunt abrogata. „

EXPENSIO ALTERA ACCV-RATIOR ipſius decimi tertij Canonis Trullani.

CAPVT VII.

HAEC cùm ita ſint: Canonem ipſum decimum tertium expendamus attẽtius: deinde cum alijs quibuſdam eiuſdem Trullanæ Synodi conferamus. Is verò ſic habet:

Quoniam intelleximus morem eſſe Eccleſiæ Romanæ Canonis loco, vt videlicet qui in numerum atque ordinem diaconorũ, & presbyterorum eligendi ſint, nõ amplius cũ vxoribus ſuis rem ſe habituros proteantur: Nos autem Apoſtolicæ eiuſdem perfectę regulæ legem, ac canonem ſequuti, coniugia legitima ſacerdotum poſthac firma, rataque eſſe volumus, ita vt nec eos diſiungamus, nec conſuetudine vxorum commodis temporibus priuemus. „ Canon. 13. diſt. 31.

Primum igitur hic habes Romanã Eccleſiam, hoc eſt Occidentalem vniuerſam id de cœlibatu ſacerdotũ obſeruaſſe, quod etiam nunc in ſacerdotibus, & reliquis ſacris ordinibus obſeruatur. Quod cùm antiquiſſimum fuerit, certè non tyrannidi Põtificum Romanorum, ſicuti Melanchthõ blaſphemat, aſcribi debuit, nec aliunde, quàm ab Apoſtolis Petro, & Paulo fluere potuiſſe certo certius eſt. Ac cùm in Occideote ſolidior fidei Chriſtianæ regula ſemper fuerit, atq; à Romana ſede reliquæ omnes Synodi legitimæ aut vocatæ, vel confirmatæ ſint, non eſt, cur leuiter putemus vno externo canone, quem nunquã conſtat fuiſſe approbatum conuelli poſſe tot alios canones, atq; conſtãtem eorum Patrũ legem, qui & atramẽtum, & ſanguinem pro Chriſti Eccleſia propugnanda profuderunt. De„ inde cùm Trullanus canon habeat hæc ver„ ba: Nos antiquum canonẽ Apoſtolicę perfe„ ctionis ordiniſque ſeruãtes, hominum qui „ ſunt in ſacris coniugia deinceps ex hoc tẽ„ poris momento firma, & ſtabilia eſſe volu„ mus, &c.

Quæro vbinam iſta Apoſtolici canonis verba extent, quem quidem non viderint Nicæni Patres? Qui enim auſi fuiſſent legẽ de cœlibatu ſeruando aduerſus tam liquidum, & contrarium canonem Apoſtolicũ proponere?

Addo,

Addo, cur Paphnutius (de quo poſt) eum potius canonem, quã alia ea de re Synodo Nicænæ diſertè non obiecit?

Præterea non cohærent, quæ celeberrimi Patres, & Græci, & Latini teſtata reliquerunt, de Apoſtolica cœlibatus traditione cum iſto Trullano canone, quo aſtruitur coniugij vſus in Sacerdotibus. Et aut Apoſtoli ſibi è diametro contrarij fuerint neceſſe eſt; aut Trullanos aliquos Patres, vel quicunque eum canonem ſuppoſuerunt egregiè fuiſſe mentitos.

Cum verò ſubdat canon: Sed neq; ordinis tẽpore ab eo poſtuletur, vt profiteatur ſe à legitima vxore abſtenturum, ne ex eo à Deo conſtitutas, & ſua præſentia benedictas nuptias iniuria afficere cogamur, Euãgelica voce exclamante: Quæ Deus coniũxit, homo non ſeparet. Et Apoſtolo docente: Honorabiles nuptias, & thorum immaculatum, &, Alligatus es vxori, ne quære diſſolutionem.

Ergo & hic alterũ habemus pro nobis teſtimonium ab ipſiſmet Trullanis Patribus (ſi illorum hoc fuerit) Nempè in Oriẽte, id quod ex antiquiſſimis alijs oſtendimus conſueuiſſe quæri de ijs qui ſacris ordinibus eſſent initiandi, num in poſterum à coniugio eſſent ſibi temperaturi. Qua in re nulla vis inferebatur, haud ſecus quàm hodieque fit in Eccleſia Catholica. Nec porrò ſine conſenſu vxoris, quæ idem pro ſe ſponderent, aliquis in ſacrum ordinem cooptabatur. Alioquin prodant veras hiſtorias, præſertim ex legitimis Synodis petitas, vnde conſtet, iniuriam, aut vim vnquã vxoribus ea de re illatam fuiſſe, eaſue publicè fuiſſe conqueſtas. Præterquã quòd cũ iſtum Trullanum canonem ſex magnę illę Synodi (Nicæna verò in primis) anteceſſiſſent, mirum eſt, cùm ea inquiſitio in promouẽdos haberi ſoleret, ac (quod caput eſt) ij qui ne ore quidem profitebãtur cœlibatũ, continentiæ obſeruandæ vinculo (quoniã tacuiſſent) obſtringebantur, cur nulla earum Synodorũ Canonẽ aliquem ſanxerit, quo antiqua libertas, quam iactant integra vnicuique ſtaret: curque Nicæni Patres attentauerint, vt omnes cœlibes in ſacerdotio viuerent.

Sed & quæ ex euangelio, atque ex Apoſtolo verba inſeruntur in canone, nihil officiunt. Primo: quoniam nunquã diſſoluit Eccleſia Catholica matrimoniũ, quod ratum fuerit, & verũ. Nec alterutro coniugum ſuperſtite (etiam ſi alter cœlibẽ vitã ineat ex alterius conſenſu, votumq; continentię voueat) alterutri licet cum alio coniungi. Qui igitur dixit: Quos Deus coniunxit homo non ſeparet: is ipſe quoq; eodem vno capite dixit, Non omnes capiunt verbum iſtud. Et rurſus: Sunt Eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter Regnũ cęlorũ. Et iterũ: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & ſequere me. Ac denique reſpõdens Petro: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſum' te, quid ergo erit nobis? dixit: Amẽ dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cùm ſederit filiꝰ hominis in ſede Maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, aut ſorores, aut patrẽ, aut matrẽ, aut vxorẽ, aut filios, aut agros propter nomen meũ, centupliũ accipiet, & vitã ęternam poſsidebit Multi autẽ erunt primi nouiſsimi, & nouiſſimi primi. Matt. 19. Mitto illa: Si quis ponit manũ ad aratrũ, & retro reſpicit, non eſt aptus Regno cęlorũ. Et: aliud ſemẽ protulit ſemen trigeſimũ, aliud ſexageſimum, aliud centeſimũ. Quod quę ipſe ſuæ Eccleſiæ perfectiſsimus inſtitutor voluit in ſe, ſuaq; Beatiſſima matre, ac ſuis Apoſtolis facto oſtendere, quinam gradus Euangelicæ perfectioni propior eſſet futurus. Præterquam quòd ſi ij quos Deus cõiunxit ſeparandi nõ ſunt ab homine, multo minus ab homine ſeparãdi ſunt, quos Deus ſecum ipſo coniunxit. Quid igitur ſe ipſum, & Sanctimonialem à Chriſto infæliciſsimus Apoſtata Lutherus ſeparauit?

Præterea, qui dixit honorabile connubiũ thorus immaculatus, dixit itẽ, Virgo, quæ permanet virgo, cogitat vt ſit ſancta corpore, & animo, & qui ſeruat virginem ſuam, poteſtatem habens voluntatis ſuæ, melius facit. Heb. 13. Dixit & alio loco, habentes damnationem, quia primam fidem irritã fecerunt, quod iterum nubere vellent. At & cùm illud de honorabili connubio cum ijs loqueretur, qui non eſſent ſacerdotes, aut qui continentiam vouiſſent, quid inde pro Canone ad rem tuam facit? Et D. Chryſoſtomus ait: Bonum quidem nuptias & ipſe confiteor: honorabiles, inquit, nuptiæ, & cubile immaculatum, fornicatores autem, & adulteros indicabit Deꝰ. Sed te iã (ad monachũ lapſum ſcribit) ſeruare nõ conuenit priuilegia nuptiarũ. Angelorũ enim ſocietati ſemel iunctum, illã relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimẽ incurrere eſt. Quamuis frequẽter hoc ipſum nuptias vocas, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quãto maior ac melior mortalibus angelus. Neq; vilus tibi fortè perſuaſerit dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare cõfiteor, quod adulteriũ interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomẽ accipiet, ſi volueris vnquã,

Chryſ. ep. 6. ad Theodorum lapſum.

quod

Vide D. Ambroſiũ in epiſt. 1. ad Timotheum, & Innocent. tertiũ ep. ad Exuperium.

ſuam vocauit aſpirante, continentiam in poſterum ſeruare. Et ſanè (vt hoc addam) ſi ſacris ministratis vicis ſuæ tẽpore in Oriente propriorum vſus vxorum interdicitur, quantò iuſtior, & decentior erit Occidenti ſeruata conſtitutio, vbi perpetuò pro populis, qui ſemper hoc egent, ſacrificia, & orationes debent offerre?

EX TERTII DECIMI CANONIS

Trullani cum alijs quibuſdam Trullanis canonibus collatione cernis, quàm ſibi ille ſit contrarius, vel ſuppoſititius.

CAPVT VIII.

SED qui canon hunc tertium decimum præcedit liquidius adhuc id, quod dixi, pateſacit. Sic enim duodecimus canon habet:

Canon 12.

> PORRÒ hoc quoque ad noſtram cognitionem peruenit, quod in Africa, & Lybia, & alijs locis, quidã ex ijs, qui illic ſunt, religioſiſsimi Præſules, cum proprijs vxoribus, etiam poſtquam ad eos proceſsit ordinatio, vnà habitare non recuſant, ex eo populis offendiculum & ſcandalũ afferentes. Cùm itaque ſtudiũ noſtrum in eo magnoperè laboret, vt omnia ad gregis in manus noſtras traditi, nobiſq; commiſsi vtilitatem fiant, nobis viſum eſt, vt nihil eiuſmodi deinceps vllo modo fiat. Hoc autem dicimus, non ad ea abolenda, & euertenda, quæ Apoſtolicè antea conſtituta ſunt, ſed populorum ſalutis, & ad meliora progreſſionis curam gerentes, & ne ſtatus Eccleſiaſticus vllo probro afficiatur. Dicit enim Diuinus Apoſtolus: Omnia ad Dei gloriã facite: ſine offendiculo eſtote, & Iudæis, & Græcis, & Dei Eccleſiæ, quemadmodum & ego omnibus in omnibus placeo, nõ quęrens meam vtilitatem, ſed multorum, vt ſaluentur. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Si quis autem tale quid agerę deprehenſus fuerit, deponatur.

HINC igitur & Africanæ Eccleſiæ cõſuetudinis teſtimonium magis roboratur: & contraria canoni decimi tertij Apoſtolica traditio ob oculos ponitur. Cùm verò Epiſcopis prohibeatur, ne cum proprijs vxoribus habitent ob Dei gloriam, neue ſcãdalum Eccleſiæ Dei contingat, ſaluti autẽ proximorum ſic conſulatur, atq; vt ſemitam Apoſtolicam reliqui Epiſcopi imitantes Apoſtolum, terant, cur in cæteris ſacerdotibus hę ipſæ rationes, & cauſſæ ad cœlibatum retinendũ validiſsimę non fuerint? DEINDE ſi quis Africanorum Epiſcoporum concupiſcentia tentatus, & illectus duodecimo iſti canoni prętextu verborũ illorum, honorabile cõnubiũ, &c. reluctatus fuiſſet, quonam modo vis vtriuſque canonis nempè in vno prohibitio, in altero mandatum commercij cum vxore ſtetiſſet, atq; illum à propoſito potuiſſet auertere? Deinde ſi Apoſtolita traditio erat ipſe vſus vxorum poſt ſacerdotium, cur auſi ſunt Trullani Patres eam infringere in Epiſcopis, qui cùm ſint & ſacerdotes, & ſacerdotum duces, debent in tanta re pręlucere alijs exemplo, atq; doctrina?

AT (quod amplius eſt) excipit canon trigeſimus Trullanus, etiam eos, qui ſunt in Barbaricis Eccleſijs, qui ita habet:

> AD Eccleſię ædificationẽ omnia facere volentes, etiam ſacerdotes, qui ſunt in Barbaricis Eccleſijs, diſpenſare conſtituimus. Quare ſi Apoſtolicum canonem de vxore non eijcienda pietatis ac religionis pętextu ſe tranſgredi debere exiſtimant, & vltra ea quę ſunt conſtituta, facere: & ideò communi cum ſuis conſortibus conuentione, & conſenſu inito à mutua conſuetudine abſtinẽt, ſtatuimus eos non amplius cũ illis vllo modo cohabitare debere, vt ex eo nobis perfectã ſui promiſſi demõſtrationem prębeant. Hoc autem illis non propter aliud, quàm propter eorum puſillanimitatem, externoſque ac non ſatis firmos mores conceſsimus.

QVOD cùm ita ſit, intelligis, quanti apud ipſoſmet Trullanos, ſiue alios ſi qui canonem XIII. ſuppoſuerunt, fuerit, & exclamatio illa Euangelica, & vox D. Pauli, & traditio Apoſtolica, quas in eodem canone iactabant, pro coniugio à ſacerdotibus exercendo. Soluant igitur hos nodos politici, qui cùm ſępè ſibi ſolos ſapere videantur, curtam deinde intelligunt ſibi cœleſtis ſapientiæ ſuppellectilem eſſe, cùm res ipſæ ſeriò excutiuntur.

OMITTO quoſdam alios canones, nã omnes non improbauit Eccleſia Chriſti: commiſcuerunt enim hi cum malis, pleroſque bonos. In quibus Trullani vel fatẽtur de digamis exactiſsimum fuiſſe canonem ſanctiſsimæ Romanorum Eccleſię (hæc enim ipſa canonis tertij verba ſunt) vel in primo canone Concilium illud Aphrorũ recipiunt à S. Cypriano coactum, in quo ſtatutum eſt hęreticos ad Eccleſiam ſe recipientes iterum rebaptizandos. Quod tamen conſtat non eſſe faciendum: quodque prohibitum ab alijs Synodis fuit.

SED vt cuncti canones hi certiſsimi eſſent, quã multa ſunt in ijs, quę veſtras pręſentis ſeculi hęroſes damnant? Quid autẽ Luthero, eiuſq; commilitonibus facies, ſi quarto, & ſexto canoni Trullano ſua ſtet auctoritas? his enim ita ſancitum eſt.

Canon. 4.

> SI quis Epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel ſubdiaconus, vel lector, vel cãtor, vel oſtiarius, cum muliere Deo dicata

Ex.25. cap. Apoſt.& 27. q. 1. Si quis. Can.6. diſtin.32. Si quis corū.

colerit, deponatur, vt qui Chriſti ſponſæ vitiū attulerit: Sin aūt laicus, ſegregetur. Et:

QVONIAM in Apoſtolicis canonibus dictum eſt, eorum qui nō ducta vxore in clerum promouentur, ſolos lectores, & cātores vxorem poſſe ducere: & nos hoc ſer- " uantes decernimus, vt deinceps nulli peni- " tus hypodiacono, vel diacono vel presby- " tero poſt ſui ordinationē cōtrahere liceat: " ſi autē fuerit hoc auſus facere, deponatur.

QVAE eò afferre volui, vt intelligas, niſi ab Agathone Pontifice Maximo is canō, quē attuliſti agnitus & approbatus ſit, eum non eſſe ratū, aut verū, nec adeò apud Eccleſiam Catholicā vllum pōdus habuiſſe, vel vnquam habiturum: ac licet libertatē illam Græcis cōcubituum ſuorum cū vxoribus Pontifices Romani ſic permiſerint, vt nunquam conceſſerint, ſæpè tamen dehortati ſunt.

AT vt ad vos alios redeam, mirum eſt, cū Germania à Romana Apoſtolica ſede Euangelium, Sacramenta, fidem acceperit, ac proinde eius canones, & leges ſartas tectas tueri deberetis, vos tamen ab ea ſubtrahentes, ſchiſmaticas quaſq; faces lambere ab ijs, à quibus & nunc (vt oſtendimus de veſtris Tubingenſibus) turpiſsimè tanquā falſi Theologi, & circulatores hęretici vocati, ac reiecti fuiſtis. Habes igitur Chytrę quod poſsis mandere in iſto canone, in quo tautoperè exultabas, cū & quorū presbyterorum, & diaconorum mentionem is ille canon facit, eorum vos memoriam, & rem ipſam vnà cū Chriſtiano Sacerdotio prorſus tollere cupiatis.

APOSTOLOS FVISSE POST ſuſceptum Apoſtolatum cælibes.

CAPVT IX.

QVÒD autem D. Petrum (quem rectè aduerſus tuos vocas Principem Apoſtolorum) coniugali vſum conſuetudine aſſeris, ſi id poſt Apoſtolatum ſuſceptum putas, ſalleris, & fallis. Nā quidquid vnus vel alter dixerit, non ſine ſuſpicione

Clem. li. 3. & 7. Stromatum Itinerariū Clementis quod eſt Apocryphum. Auctor quæſtionū mixtim quæ D. Auguſtino inſcribūtur. Euſeb. lib. 3. cap. 30. & 31.

librariorum, qui id Clementi Alexandrino, ſiue alicui alteri inſeruerunt, id certam fidem haud facit: eò magis, quod qui ex Clemente id mutuantes ſcripſerunt, aduerſus eos, qui nuptias reprobabant, ſic inquiunt. An & Apoſtoli (ait Nicephorus, nam de Ignatio poſtea dicam) improbant? Petrus enim ac Philippus & vxores habuerunt, & filios procrearunt, ~~& filias~~ viris nuptui dederunt. Paulus etiam non veretur comparis ſuæ mentionem facere, & quæ ſequuntur. Hoc inquam fidem nullam facit. Mitto enim, quod iſthinc nihil probatur, vnde cōſtet poſt Apoſtolatum Petrū,

Niceph. li. 2. cap. 44.

aut Philippum, aut Paulum operam procreandis liberis dediſſe, certè & Euangelio, & actis Apoſtolicis, & antiquitati reliquæ vniuerſę, atque ipſimet Nicephoro, perſpicuè aduerſatur. Nam Iouiniano Petrum, eiuſque ſocrum ex Matth. 8. & Luc. 4. proponenti Hieronymus reſpondet inter eos, qui legi ſeruierant, numerari debuiſſe. Nec enim (ait) Euangeliū ante Chri- " ſti crucem, iuxta quam regulam Petrus, & " Coapoſtoli (vt ex ſuperfluo (inquit) conce- " damus) vxores eo quo Euangelium tem- " pore neſciebant, acceptas habuerunt, poſt " in Apoſtolatum accepti, officium coniuga- " le relinquunt. Nam Petro ex eorum perſo- " na dicenti. Ecce reliquimus omnia Matth. " 19. reſpondit Dominus, neminem qui in- " ter alia vxorem dimiſiſſet non multò plu- " ra recepturum. At Tertullianus: Petrum (inquit) ſolùm inuenio maritum per ſocrum. Deinde D. Pauli locum exponens hæc ſubdit. Vbi ea ſubiungit de victuaria " exhibitione, abſtinentiam eius oſtendunt, " dicentis: Nunquid non habemus poteſta- " tem mulierem ſororem circumducēdi, ſic- " ut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & " Cephas? Non vxores (ait) demōſtrat ab A- " poſtolis ductas, quas & qui non habent, po- " teſtatem tamen manducandi & bibendi " habent, ſed ſimpliciter mulieres, quæ illis " eodem inſtituto, quo & Dominum comi- " tantes miniſtrabant. Hæc ille. Quod quidem neq; ille ſolùm, verùm etiam alij, aut Latini aut Græci Græcæ linguæ peritiſsimi præter Ambroſium; Oecumenicū, Theodoretum, Theophylactū, eodem modo ſunt interpretati.

Hierony. adu. Iouinianum.

Tertul. li. de Monogamia.

AC (vt tam multi non eſſent) certè ſummi momenti ea Chriſti Domini reſponſio fuit, qua locutus Eunuchis, qui ſeſe eſſent ob Dei Regnū caſtraturi, admirantibus, & propter rei difficultatē interrogantibus. Quis ergo poteſt ſaluus fieri? dixit. Qui poteſt capere, capiat. Videlicet, neq; illos ablegans ad vxores, & ſapientiſsimè innuens poſſe capi tantùm donum, quod vbi ab aliquibus fuiſſet acceptū, non eſſet abijciendum, nec retro reſpiciendum. Verū & qđ de D. Philippo ac de D. Paulo affert Nicephorus, manifeſtè pro nobis facit. Polycrates Epheſius (inquit) Epiſcopus Victori Romano duarum Philippi eiuſdem filiarum meminit, ſicut & Philippi diaconi quatuor ęquè virgines, & prophetiſſas Lucas facit, quas etiam prophetaſſe ob virginitatem, quam habere dignæ factæ erant, ob- " ſeruat Epiphanius aduerſus Antidicoma- " rianitas, quorum etiam Caius Proclo com " meminit. Multis autem (pergit Nicepho- " rus) eiſque magnis apud nos viris non vide " tur Paulus coniugem habuiſſe, idq; ex ver- " bis

Matth. 19. Obſerua Apoſtolos, vel Diaconos ſi quas ante Apoſtolatum virgines genuere has in virginitate conſeruaſſe. Actor. 21.

1. Corinth. 7. Philip. 4.

bis eius colligunt, quibus virginitatem, & cœlibatum commendat dicens: Perueliem equidem omnes eſſe, vt ego ſum. Illud verò ſalue mihi, & tu compar, viro cuipiã ita fortè nominato, non autem mulieri dictum putant. Hæc ille.

Hieron. in Eſa. c. 52. & ad Principiam. Cyprian. de paſsiõe. Albinus. Beda.

Caeterum antequàm ad D. Paulum veniam; vix cuiquam ignotum eſt, quod de D. Ioanne Apoſtolo Beatus Hieronymus cum pluribus alijs teſtatus eſt, & ipſa credit Eccleſia. Eum enim (inquit) talem fuiſſe Eunuchum, animi ſcilicet voluntate, non debilitate corporis Euangeliſtam Ioannem Eccleſiaſticæ tradunt hiſtoriæ, quem Ieſus amault plurimum, quod virgo electus, virgo in æuũ permanſerit. Ac Diuus Epiphanius teſtatur.

Epiph. cõt. Valeſios.

Ioannem, & Iacobum Zebedei filios nuptias haud contraxiſſe; non proprijs quidem manibus membra reſectos, ſed proprio corde decertantes, & gloriam huius certaminis coronam reportantes. Quare cùm hi & Apoſtoli, & Epiſcopi non duxerint vxores, quid dices Chytræe? An nè poterit in Eccleſia Chriſti Epiſcopus reperiri, qui non ſit Epiſcopus, quoniam non eſt vnius vxoris vir? An non inquam Apoſtoli & Epiſcopi illi fuerint, quibus non erant vxores, quæ penderent à latere? Taceo autem quæ de Petronella Petri filiã vſque ad mortem permanente virgine, Flacco videlicet Pro comite contempto, quæúe alij de perpetua D. Thomæ Apoſtoli caſtitate ſcripſerunt, quæ ſiue ſint certiſsima necne, id certè abeſt ab omni dubitatione, nunquam poſt Apoſtolatum ad exercendum coniugium, eos qui prius vxores habuiſſent, rediſſe: Neque verò illud parui momenti eſſet, quòd tam illuſtrium Eccleſiæ preconum, quales Apoſtoli fuere, ſi filios genuiſſent haud extaret memoria, quibuſnam eorum filij; vel filiæ traditæ nuptui fuiſſent, quinamúe fuerint eorum nepotes, & poſteri, cùm præſertim plurium, quos habebant diſcipulorum, tot ſeculorum ſpatia memoriam non deleuerint: præterquã quòd cùm quas ante Apoſtolatum ex legitimo coniugio filias ſuſceperunt, haſce omnes legamus conſeruatas eſſe virgines, ecquid eos ad hoc permouit? Nam D. Petrus Petronellam, Philippi (alter Apoſtolus, alter diaconus) ſex filias, D. Paulus Theclam, D. Matthæus Iphigeniam in virginitate ſummo ſtudio ſeruarunt, vt adeò eorum aliquis pro hac ipſa vnius illarum (vti pro reliqua Euangelicarum virtutum perfectione) mortem haud exhorreſceret? Hæc certè Euangelij non erat futura minima nota ad Chriſti gloriam. At veſtrorum Apoſtatarum Chytræe, nec difficilè eſt enumerare filios, & filias, quas ex inceſtu genuerunt, ſuperſtites enim ſunt plures (tu ſcis quales) & difficillimum fuerit ex ijs vllos vnquàm cœlibatum, aut virginitatem in tanta Euangelij, de qua gloriamini luce, poſſe oſtendere.

Beda. Huſuardi Martyrologium Kal. Iunij. Petrus Natalis lib. 5. cap. 69. Volater. l. 18. Sigeb. anno 758. Abdias.

Lib. ad vx. 0 tem. & de exhortatione caſtitatis.

Sed & D. Paulum adhuc, quantus eſſet in cœlibatu obſeruando, Tertullianus, præter ea quæ ex hoc auctore attulimus, ijs verbis oſtendit. Nuſquam (inquit) nuptias ita permittit Apoſtolus, vt non potius ad exemplum ſuum nos eniti malit. Fœlicem qui Pauli ſimilis extiterit. Cupio (inquientis) omnes meo exemplo perſeuerare. Qui viduas, & innuptas integritati perſeuerare mauult, qui nos ad exemplum ſuum hortatur, vndique oſtendens, quid nos velit eſſe, id eſt continentes. Hæc Tertullianus. Quo loco ſatis indicat, quid ipſe expedire iudicabat, cùm qui presbyter eſſet, ad vxorem iam ante ſacerdotium ductam ſic ſcriberet. Et verò cùm Apoſtolus innuptis, & viduis continentiam, quibus nec docendi, neque offerendi munus in Eccleſia incumbere poterat, proponeret, videt incorruptus quiſque oculus, quàm friuolæ fuerant futuræ rationes eorum, qui Apoſtolos ideò vixiſſe cœlibes autumant, quoniam ijs credita erat Euangelij prædicatio: proinde reliquis cœlibatum, & continẽtiam non eſſe obſeruandam. At & non ſolùm cœlibem, verùm etiam virginem agnouit Apoſtolum D. Hilarius. Præterea qui hunc ipſum Hilarium inoffenſo pede decurri poſſe ait D. Hieronymus, ſic ſcribit, & ipſe de Apoſtolo. De virginibus, inquit Apoſtolus, Domini præceptum non habeo: cur? quia vt virgo eſſet, voluntatis fuit, non imperij. Nec enim audiendi ſunt, qui vxorem habuiſſe confingunt, cùm de continentia diſſerens, & perpetuam caſtitatem ſuadens, intulerit, volo omnes eſſe ſicut meipſum: & bonum eſt, ſi ſic permaneant, ſicut ego: & lib. 1. in Iouinianũ, ſi iuxta Pauli ſententiam non erunt Epiſcopi niſi mariti, Epiſcopus ipſe eſſe non debuit, qui dixit, volo, &c. Idipſum affirmat D. Ambroſius. Volo vos imitatrices eſſe tanti Apoſtoli, vt vitam eius ſequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus eſſet Chriſti, ad tãtam Apoſtolatus gratiam non peruenturus, coniugij contubernio alligatus. Vir doctrina præſtantiſsimus, tantum Chriſti donum habens, momenti tantum eſſe iudicauit, ſi abſtineret ab vſu copulæ coniugalis: ideò ſic manſit, ne plurimum muneri ſuo decerperetur, quod ſemper nec orationi vacare, nec diuinis intendere mandatis liceret, quem coniugij cura reuocaret, vt placere vxori neceſſe eſſet. Et ad Pauli locum, Non diceret, bonũ eſt innuptis vt ſint, ſicut & ego: niſi eſſet

Hilar. pſ. 127. Hier. ad Euſtoch.

Ambroſ. exhort. ad virgines.

corpore integer. Non item diceret, omnes homines volebam eſſe, ſicut meipſum, ſi vxorem habuiſſet. Sic enim virgines eſſe nollet, ſed abſit. ſed ſic à pueritia ſpiritui ſeruiuit, vt huius rei, (vxoriæ ſcilicet) ſtudium non haberet, iuuenculus à Dei gratia anticipatus Sic D. Auguſtinus: Apoſtolus (inquit) fortibus ſummum eſſe oſtendit, non attingere mulierem, cùm ait, vellem omnes homines eſſe ſicut meipſum. Et alibi, Paulus ſummam certè caſtitatem profeſſus, dicit vellem, &c.

Aug. ad finem libri de moribus Eccle. Catholicæ, & de opere Monachorũ c.23.

Hæc habet propemodum eadem B. Epiphanius, cùm in Valeſios exectos, ac diſcipulorum exectores docet, D. Paulum ſine coniugio, ac continentem permanſiſſe, non autem ab hominibus exectum, idque vt alij eius ſimiles fierent, non mutilatione membrorum, ſed continentia. Neque verò hoc ſolùm de eo S. Epiphanius aſſerit, ſed & aduerſus Antidicomarianitas ait, Theclam, cùm in S. Paulum incidiſſet, à nuptijs fuiſſe ſolutam ſponſum iam habentem, virum vrbis primarium, generoſum, diuitem, pulchrum, vita illuſtrem, terrenaque ſanctam contempſiſſe, vt cœleſtium fieret particeps. At quod paucos ante annos edita ſit Græcè S. Ignatij Epiſtola, D. Paulum adnumerans ijs, qui vxorem habuerunt, non admodum certum eſt, eam ita habuiſſe, vetus enim antiqua translatio, quæ in vaticano aſſeruatur, id non habet, & veriſimile eſt, eos qui cœlibatum odiſſent, verba hæc adiecisſe, quandoquidem & aliquando id ipſum in Synodis legitimis fecerunt, vt eas ad ſuas hæreſes, & ſchiſmata deprauarent.

Epiphan. in Valeſios & Antidicomarianitas.

SOLVITVR QVOD DE D. Ignatio Chytræus obijcit.

CAPVT X.

QVòd verò ex D. Ignatio addis, nihil ad rẽ facit. Nã ne vnicũ quidẽ verbũ extat, quo Epiſcopos, aut ſacerdotes exercẽdę poſt ſacerdotiũ copulę addictos fuiſſe dixerit. Et vnà cũ illo ſanctiſſimo martyre Eccleſia Catholica multò magis, q̃ vos nouę ſimiæ, dãnauit, & damnat eos, qui legitimam commixtionem, & liberorum procreationem putant, aut nominant φθορὰν καὶ μολυσμὸν, id eſt, corruptionem, & pollutionem. Ac cùm ipſa Matrimonium vſque ad ſanguinem tueatur eſſe à Chriſto inſtitutum, non ad officium ſolùm, & remedium incontinentiæ, verùm etiam ad Sacramentum (id quod veſtri blaſphemè pernegant) intelligis quorſum reciderint plumbea iſta, quæ in aerem iacula intorſiſti Præterquam quod ſi Beatiſs. illum martyrem alloqui poſſes, ſuam vt tibi mentem exponeret, de ea commixtione, quam legitimam vocat, ecquid amabò putas reſponſurum de Ochino Bucero, Petro martyre, Oecolampadio, Luthero, & alijs, qui Monachi cùm eſſent, ac ſacerdotes, virgines tamen ſanctimoniales, & alias ad infamem & execrandam commixtionem pellexerunt? ſanè nec legitimum iſtud fuiſſe, & tales apoſtatas, apoſtatam illum in ſe (vt ille ait) draconem habitantem non minus fouiſſe, quàm Tatianos, Marcionitas, Manichæos, nuptias eſſe à Deo inficiantes, ſicuti ſpiritu præuidebat Apoſtolus, diſertè pronunciaſſet. Ac demum haud mitioribus verbis iſtam nefandam apoſtatarum impuritatem plecti curaſſet, quàm ante annos mille Turonenſe Concilium fecit, quod ita habet. Si qui in monaſterio conuerſi ſunt, nullatenus habeant licentiam euagandi, nec (quod abſit) vllus eorum cõiugem ducere, & qui vxorem duxerit excommunicetur, & de vxoris malæ ſociatę conſortio, & iudicis auxilio ſeparetur: Qui infælix monachus tali coniunctione fœdatus, ſi per cuiuſcunque patrocinium ſe conatus fuerit defenſare, & is qui in hac pertinacitate perdurat, & illi qui eum ſuſceperint defenſandum, ab Eccleſia ſegregentur, donec reuertatur ad ſepta monaſterij, & indictam ab Abbate, quãdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & poſt ſatisfactionem reuertatur ad gratiam. Sed & extat octaui Toletani Concilii ſextus canon, quo decretum in Eccleſia fuiſſe oſtenditur, vt qui poſt ſacros ordines vxoribus copulantur, ſub pœnitentiæ oneribus vſque ad extremum vitæ ad monaſteria relegarentur: cùm & ſecunda Toletana Synodo antea ſtatutũ fuiſſet, vt qui poſt ſacros ordines vxorem ducerent, aut ad eam redirent, à cuius contubernio iam receſſerant, ij tanquam ſacrilegij rei ab Eccleſia haberentur extranei.

Caſtimonia Proteſtantiũ in Sanctimonialibus violandis.

Concil. Turon. 2. canon 16.

Nota.

Concil. Tolet. 2. can. 1.

QVAE eò libentius attuli, vt qui videri vis antiquorum canonum (ſi Deo placet) reſtitutor, Philippum tuum verius agnoſcas veteratorem, quàm (quoniam nos ex vniuerſali orthodoxa Eccleſia cœlibatum in ſacerdotibus tuemur) ſatis temerè tales nos (imò potius in nobis Eccleſiam Chriſti) vocas. Nam quod Melanchthon dixit, veteres canones ſuſpendiſſe quidem ob cõiugium ſacerdotes ab officio, Eccleſiam verò Catholicam eos ſuſpendere ab arboribus, & illud vnum ſatis eſt, quod te Chytræe conficit, & hoc egregiè ipſe mentitus eſt. Neque enim apoſtatæ, aut eiuſmodi homines propter coniugia, ſed propter ſacrilegia iuſtis diſciplinæ legibus, & pœnis afficiuntur. Non damnantur (inquit Beatus Auguſtinus) viduæ quæ nubunt poſt votum,

Melanch. in apologia.

Lib. de bono viduitatis c. 9. & cap 11.

» tum, quia coniugalem fidem poſterius in-
» ferunt, ſed quia continentiæ primam fi-
» dem irritam fecerunt. Quòd ſi (vt hîc ipſe paulò pòſt docet) lapſus viduarum, quæ poſt ſimplex continentiæ votum nubũt, adulterijs peiores ſunt, ecquid de lapſu diceret ſacerdotum, qui poſt ſolemne votum contrahentes haud verum coniugium, ſed ſacrilegium contrahunt, & vxorum nomine concubinas ducentes coniugium ſimul & ſacerdotium violant? Ecquid porrò diceret, ſi cerneret huiuſmodi homines docere: Vota continentiæ haud eſſe præſtanda, nonne non ſolùm ſacrilegos, verùm etiam hæreticos, atque ab arboribus ſuſpendendos dixiſſet? Quæ cùm audis, agnoſce impudentiam hæreticam, Id eſt, tuam, qui decretum Siricij Pontificis ſancti, & quod Catholica Eccleſia ſemper venerata eſt, vocas impudentiſsimum. Nam cùm vel ipſe inter opera carnis vnà cum D. Paulo intellexiſſet, concubitus illorum, qui & votis caſtitatis obſtricti, & ſacris addicti ordinibus, ſpirituales filios iam gignere ſoluti omnibus curis ſecularibus debent, nempè, vt ſint non diuiſi, ſed ſancti corpore, & animo, quid tu infœlix id torques ad honorabile connubium, atque ad legitimas nuptias, quarũ nos Catholici (quod ſanè vos hæretici haud facitis) tria bona ſemper Eccleſia prædicauit, fidem, prolem, Sacramẽtum? In iſtis igitur apoſtatis (iterum dico) non permanebit, neque manet ſpiritus Dei in æternum, quia caro ſunt, & poſitam manum ad aratrum retraxerũt, ac retro abierunt: Et propterea cum Apoſtolo fidenter dicimus, eos damnationem habuiſſe, qui primam fidem irritam fecerunt.

INANES AC FVTILES ESSE *obiectiones Chytræi, quas ex quorundam Epiſcoporum Matrimonio deſumit.*

CAPVT XI.

IAM quod Hilarium, Polycratem, Spiridionem, Chæremonem, Baſilium, & Gregorios Nazianzenum atque Nyſſenum, ac, ſi qui alij fuerunt, ſcribis, aut progenitos fuiſſe ex parentibus Epiſcopis, aut ipſos vxorem duxiſſe, & prolem ſuſcepiſſe, non ego iſtos tibi ſolùm, ſed centurias afferre poſſem ſi vellem. Quis enim negat potuiſſe pluribus maritis vxores ſuas fuiſſe, natoſque, cùm tamen poſtea ad Epiſcopatuum munera adſciti, conſentientibus vxoribus cœlibem ex Apoſtolica traditione vitam traduxerint? Tu igitur mihi filios ſaltem aliquos D. Hilarij narraſſes, quos poſt Epiſcopatum genuiſſet. Quod cùm efficere non poſſes, cumulaſti impoſturas impoſturis, vt theſaurizares tibi iram in die iuſti iudicij Dei.

DE D. HILARIO.

SED & D. Hilarius, quid filiæ de virginitate ſeruanda ſapientiſsimè ſcripſit, vt eius animum ab imminentibus nuptijs auerteret, quemúe ea de re hymnum ſcripſerit identidem ab ea recitandum, quidq́ue vt ea moriens ad ſponſum ſuum migraret, orauerit, denique quid de continentia ſenſerit, cùm diceret, vouendum eſſe Deo contemptum corporis, & caſtitatis cuſtodiam, notius eſt, quàm vt ſit opus, huc omnia conferre. Itaque quidquid ex Baptiſta Carmelita de D. Hilario ſubiungis, id omne plus quàm ſubdolè à te recitatum eſt. Poteras enim primò afferre, quæ doctus ille Theologus de virginitate, ſeptem libris edidit, quos Parthenices inſcripſit, dum Beatiſsimæ Dei Matris, & aliarum virginum, Margarethæ, Agathæ, Luciæ, Appolloniæ, Ceciliæ, virginitatem, & martyria cecinit. Poteras (inquam) quæ de alijs cœlitibus encomia edidit, cùm dies ſacros pangeret, ac tum ſinceriore fide geſsiſſe te putaſſent ij, qui cùm ea omittas, reliqua verò ſuccidas, aut delumbes, iam te qualis ſis interius, agnoſcunt ita vt deteſtentur. At verò cùm ea carmina de D. Hilario protuliſti, vide quàm tibi ſemper ſimilis ſis. Vt enim Baptiſta Carmelita oſtenderet, virũ ſanctum, & ab omni ambitione alienum fuiſſe ex ordinè coniugatorum delectum in Epiſcopum, carmina illa edidit, non autem quaſi poſt Epiſcopatum vxorem duxerit, vel ea vſus ſit, ac filios genuerit.

Vide Fortunatum in vita D. Hilarij.

In Pſal. 64.

QVIN verò conſtanter refellit, quæ hęretici quidã (vti vos facitis) audebãt obijcere aduerſus cœlibatũ, & quadrageſimæ ieiunium: ac paucis carminibus conſequentibus, duodecies, his vocibus vtitur, Dicunt, aiunt, memorant, ne quis illius id fuiſſe cõſilium putet.

QVOD cùm feciſſet, ac de Græcorum conſuetudine aliqua adieciſſet, mox infert.

Sed quo mẽte vagor? video, mea lõgior æquo eſt
Ecbaſis, ad ſancti feſtum redeamus Hilari.
Hic pater à ſuperis caſtum ne fortè pudorem
Perderet, obtinuit magno pro munere mortem
Coniugis, immundum veneris ſic oderat ignem:
Impetrauit idem natæ, quæ nomine dicta eſt
Appia, & ad cœlum, quo peruenturus & ipſe
Poſt breue tẽpus erat, miſit cum matre puellã.
Cura vero munire fidem primaria ſemper
Cùm foret, ex libris armamentaria ſacris

Vide lector an q̃d quam colligi hinc poſsit, q̄ ſacerdotũ cœlibatui aduerſetur & agnoſce peſtilentiſsimũ ingeniũ Chytræi, & co-

teterorū hæreticorum cū aliquid ex Catholicis citant.

Fecerat,& cōtra Chriſti ſe armauerat hoſtes.

Ex quibus habes, quàm caſtè cœlibatum vir ſanctus poſt ſacerdotium aſſecutum coluerit.

Et ſanè certiſsimum eſt virum ſanctum,& ab Arianis,atque Conſtantio plura perpeſſum, multos autem annos huc illuc vel relegatum,vel diſcurrentem ob Arianæ cladis procellam cœleſtia tantum tractaſſe, Diuiniſque rebus totum ſe addixiſſe. Accùm Beati Hieronymus, & Auguſtinus fuerint ſacerdotalis cœlibatus inuicti propugnatores, profectò eū non ita celebraſſent, ſi deflexiſſe cognouiſſent à rectiſsima regula continentiæ, quam Epiſcopi,& ſacerdotes in Occidente & in Africa,in qua D. ipſe Auguſtinus fuit Epiſcopus,integram ſemper ſeruauerant,ab ipſis quoque Galliæ Synodis perſæpè ſancitam.

Tho. Valdēſis Tom. 3 tit.7. de ordinis Sacramentalibus c.76.

Qvin tu ergo ſi per ſcripta Carmelitarum ſpatiari cupiebas,& illa integra tuo reſponſo non adſcripſiſti, & Thomæ Valdēſis Angli eiuſdem ordinis Theologi præſtantiſsimi nonnulla ſaltem de multis,quę de cœlibatu ſacerdotum à Viclefiſtis veſtris præceſſoribus obiecta doctiſsimè refutauit,in medium non attuliſti? Quod cùm non feceris,propinabo tibi hæc pauca,quæ ipſe de ſuo, mox de antiquis Eccleſiæ Chriſti patribus appoſitiſsimè deprompſit. Ex hac ſcriptorum (ait) congerie,conuincitur Guillelmus (hæreticus) falſum dixiſſe de Chriſto, quod ipſe cuilibet triū ſtatuum Eccleſiæ, inter quos ſunt clerici, nubendi legem inſtituit: qnia ad contrarium inuitauit, dicens cunctis futuris clericis. Qui poteſt capere capiat: antequam ceperit per votum, videat ſi poſsit implere promiſſum. Nullus, inquit Beda, ſine hoc voto,vel vt virgo exiſtens, virgo permaneat, aut contracta vxoriæ coniunctionis fœdera ſoluat, conſecrari permittitur: nulli præcipitur, nullus penè iam cogitur inuitus, ſed qui iam conſenſit eſſe ſacerdos,voto caſtitatis ſe ſpontè conſtrinxit. Qui poteſt,inquit, capere capiat. Non potui capere,inquis Guillelme. Aetatē habebas,de te ipſo loqui poteras, annum vigeſimum quintum agens. Cur hoc non dixeras ante conſecrationis officium, immò magis cur facto, te poſſe dixiſti cum alijs ſanctis ingredi in ſancta præſumens,te antiſtiti te conſecraturo ſponte pręſentans? tunc capere potuiſti, de cętero reatum obligationis tuę cœpiſti. Tunc, inquis, potui, modo non poſſum. Ergo alium te feciſti, quàm Deus condidit: imo ipſo Cain deterior factus es, cui Deus ait, qui mentiri nō poteſt: ſub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et notanter ad has falſas excuſationes virorum carnalium tollendas dicit Moral. 17. ſuper epiſtolam ad Hebræos Chryſoſtomus. Non enim dicere oportet, non poſſum, & accuſare conditorem. Si enim impotentes fecit nos, qui iubet accuſandus eſt. Qualiter igitur ais multi non poſſunt? Quod non volunt, dic: ſi enim voluerint, omnes potuerint. Propterea & Paulus ait. Volo omnes homines eſſe, vt meipſum, quia ſciuerat, quòd omnes eſſe poterant, vt ipſe. Non enim ſi demum impoſsibile eſſet, hoc dixiſſet. Vis fieri: velle primum aſſume ſolum. Dic mihi. In omnibus artibus cùm voluerimus in eis fieri, contenti ſumus, ſolo autem velle tangimus res, quale eſt quod dico. Vult quis fieri gubernator, non dicit volo, & in hoc contentus eſt, ſed rem tangit. Abſentari rurſus vult, ſed non dicit volo, ſed rem tangit. In longinqua vult proficiſci, ſic nō tantum dicit volo, ſed etiam rem ipſam aggreditur. Demum in omnibus non ſufficit velle ſolùm, ſed ſufficit velle cum opere: quia aſſumit rem quæ laboratur. Dicamus enim cooperatorē, & congeſtatorem Deū, ſolum velimus, ſolum operi offeramur, in re ſolum ſolliciti ſimus. Hæc ille. Pergit autem poſtea. Iam dignè reſponſum eſt huic prætenſę rationi carnalium, Non poſſum. Ergo conditor reus eſt ſuę iuſsionis, quam tibi dixit, qui te impotentem fecit. Caſu & in ipſo contingentiæ, quem habemus præſentem, Apoſtoli votum inducitur dicentis: Vellem omnes homines eſſe, tanquam meipſum. Quòd ſi non omnes potuiſſent, non hoc ipſe dixiſſet, ait Chryſoſtomus. Ad hoc dicat impoſsibilis, ſeu impotens noſter Guillelmus contra Apoſtoli ſententiam, dicat, ſatue ſic Paule vouiſti, qui non omnes hoc poſſunt, quod tu eſſe meruiſti: Quòd ſi non fatuum hoc eius votū erat, potuit (audeo dicere) Guillelmus continere. Potuit, inquit Chryſoſtomus, primum, ſed noluit demum: ſi velle ſuum facto coniungeret, quia Deus ipſe volenti cooperari non deſinit. Hoc ex omnibus tibi dico, noli fallere Deum, quia vouiſti, iam te aſtrinxiſti, ait Auguſtinus. Aut quas tibi grates, ſi iam adeſſet, redderet Auguſtinus, quod rapuiſti ei argumenti exemplum de grandi continentia clericorum, cùm intenderet deprimere peruicaciam laicorū cauſantium ſe continere non poſſe. Libro ſecundo de adulterinis coniugijs in fine Auguſtinus. Si modò hoc non poſſet infirmitas hominum, multò minus id poſſet ſexus infirmior fœminarum. Vnde iſtos, qui virilem excellentiam non putant, niſi peccandi licentiam terremus, quod adulterinis coniugijs inhærendo pereant in æternum: ſolemus enim ijs præponere etiam

Nota.

Gen. 4.

Chryſoſt. Tom. 4.

1. Corin. 7.

Auguſt. Tom. 6.

continen-

continentiam clericorum, qui plerunque ad eandem ſarcinam ſubeundam capiuntur inuiti, eamque ſuſceptam vſque ad debitum finem domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid ſi & vos ad hoc ſubeundum populorum violentia raperemini, nonne ſuſceptum caſtè cuſtodiretis officium, repentè conuerſi ad impetrandas vires à Domino, de quibus nunquã antea cogitaſtis? Sed illos (inquiunt honor plurimum cõſolatur: reſpondemus & vobis, timor multò amplius moderetur: ſi enim hoc multi Dei miniſtri repentè, atque inopinatè impoſitum ſuſceperunt, ſperantes ſe illuſtrius in Chriſti hæreditate fulgere, quantò magis adulteria cauendo viuere continenter debetis, metuentes nõ in Regno Dei minus lucere, ſed in gehenna ignis amplius ardere? Hæc ille. Valdenſis autem iterum ſubiungit In toto iſto paſſu non venit ad calamum Auguſtini, quomodo tales ad clericatum rapti poſſent licitè nubere & eò licentius, quò cauſari poſſent donum illud continentiæ non eis deſuper datum eſſe, ſed ſub eàdem ſarcina continentię cuncta ad bonum finem perducũt, & ad illos quærulos de impotentia continendi audacter ſupponit, eos caſtè cuſtoditurosofficium, quia ſi repentè conuerterentur, impetrarent vires à Domino, quas antea nunquam cogitarent. Sed noſter Guillelmus cùm antea potuit, ſacerdos factus non poteſt eſſe caſtus, ab alijs gentibus longè ſemotus: fragilis in natura, ita quòd non ſit ſimilis ei in terra. Et quod torques in Papatu, qui legem inſtituit poſt millenarium Chriſti, quid hoc tibi proderit, Papæue noceat? Mora temporis, Chriſti legem non excludit, vt ſi mane non fiat, ſaltem ſeriò fiat, quod iuſſerit. Iam omnes Sancti clamant hanc continentiam clericorum neceſſariam legi Chriſti. Ipſi vetuſti Patres item infra millenarium tuum annis ſexcentis omnes, qui in illo glorioſiſsimo Niczeno Concilio, vbi proiectus eſt Arius ille ſtipula mundi: ibi omnes inhibuerũt non nuptias tantummodò clericorum maiorum, ſed & introduci fœminas in domos clericorum, quæ ſuſpicionis notam poſſent attrahere.

DE DIVIS GREGORIO NAzianzeno & Baſilio Magno.

AT cùm Diuos Gregorium Nazianzenum, & Baſilium honoratiſsimos agnoſcas, diffiteri autem nequeas illos parentibus ſuis doctrina, ſanctitate, miraculis multò fuiſſe illuſtriores, certè & pluſ parentibus ſuis ſapuiſſe negare non potes, qui neque cùm poſſent, aſtringi vinculo matrimonij voluerunt, nec altos ſacerdotes vnquám hortati ſunt ad coniugium, neque verò ſi ipſimet ante ſacerdotium duxiſſent vxores, amplius vnquam ſeſe cum illis miſcuiſſent. Atqui B. Gregorius Nazianzenus ob puritatis retributionem ſæpè Chriſtũ manifeſtè in ſomno, & meditatione nocturna videbat, & Gorgoniam ſororem ſanctiſsimam virginem tam ſæpè & commendat, & acuit, ne quem alium, quã Chriſtum ſponſum, & amatorem habeat. Greg. preſbyter in vita eius.

IAM D. Baſilius fuit Pater monachorum, qui omnes continentiam ex voto profitebantur, quorum adhuc & Græcia, & vtraque Sicilia, & Ruſsia, & Moſcouia plena eſt, ſi non antiquam eruditionem, atque Catholicam religionem penitus, certè in pluribus & hanc, & cœlibem vitam obſeruantium. At cùm D Baſilius Gregorium illum, de quo ſupra diximus, dehortatus eſſet, ne domi mulierem apud ſe retineret, cur putas iuſſerit, vt in monaſterium inruderet? ſanè ſi ſoluta, vel virgo fuiſſet, cur potius vt in matrimonio collocaretur, non perſuaſit?

QVARE cùm tu ad iſtorum parentes reſpexeris, qui tamen poſt Epiſcopatum cælibes fuère, neque ſolùm ad continentiam, verùm etiam ad virginitatem filios & filias antea ex matrimonio ſuſceptas inſtituerunt, intelligis, quis te ſpiritus egerit, cur eorundem filiorum virginum exempla tanquam perfectionis Euangelicæ propria, & proxima, auditoribus tuis potius non propoſueris? Atvt vt tu, veſtri que ſic ſeſe gerant, ſpero equidem de Dei bonitate futurum, vt diſcipuli tui aliquando vbi attentè perlegerint Diuos Baſiliũ, & Gregorium, cupiant te flagris affectum, iuſtius ad legitimum Eccleſiæ Magiſtratum poſſe reducere, quàm priſci illi Ethnici adoleſcentes fecerunt, qui pædagogum proditorem plectendum ab hoſtibus ſuis in patriam reduxerunt.

DE SYNESIO.

SYNESIVM deinde ais in ſummo honore ſui temporis, & admiratione totius poſteritatis fuiſſe, qui teſtatus ſit, ſe in Epiſcopatu, non vt adulterum clã vxoris ſuæ conſuetudine vſurum, id enim minimè iuſtum eſſe, ſed cupere ſe Epiſcopum etiam multos, & bonos ex ea cultores Dei ſuſcipere. Hæc tu. Quę qui tantummodò legat, & credat, quis non putauerit, Syneſium etiam Epiſcopum fuiſſe, ac etiam tunc voluiſſe filios gignere? At ille cùm iſta ſcriberet nec Epiſcopus, nec ſacerdos, nec adeò integrè Chriſtianus erat, qui Ethnicus fuerat, Niceph. lib. 14. cap. 55.
& Platonicus. Hiſtoriæ ſuę Nicephorus epiſtolam eiuſdem Syneſij ad Euopium fratrem adiũgit tunc ſcriptã, cũ à Theophilo

Alexandrino Epiſcopus Ptolemaidis Cyrenaicæ regionis Syneſius deſignabatur. Qua epiſtola multas ſibi deeſſe dotes & animi, & corporis, quæ tantum onus ſubleuarent, candidè aperit: ſeq; nolle, inquit, nec poſſe (ſi fieret Epiſcopus) vxorem deſerere: nec poſſe item credere, quæ de anima, de mundi interitu, quæue de reſurrectione Chriſtiana edocet fides, quæ quidem omnia opiniones ſiue opinationes vocat. Siquidem (ait) cùm res meas in medium protulerim, & poteſtati eius (Theophili) quicquld velit de me ſtatuendi permiſerim, quomodo crimini alicui obnoxius ſim? Mihi & Deus ipſe, & leges, ipſaque ſacra Theophili manus vxorem dedit. Quapropter omnibus prædico, teſtatumq́ue eſſe volo, me illam prorſus deſerturum non eſſe, neque cum illa mæchum clandeſtinam conſuetudinem habiturum. Alterum enim minimè pium, alterum mlnimè legitimum eſt. Quin potius & volo, & opto, plures mihi & probos naſci liberos. Hoc ipſum electionis authorem, & principem ignorare non oportet. Sciant id amici etiã noſtri Paulus, & Dionyſius, quos legatos hanc ob cauſſam à populo lectos eſſe audio. Illam verò rem Theophilo non ſignificari, ſed in memoriam tantum reuocari opus eſt. De ea autem ſuſius dicam, cum qua vna quiſquam alia omnia collata parua eſſe iudicat. Difficile eſt, atque adeò fieri omninò non poteſt, vt animus dogmata, quæ per eruditionem & ſcientiam in certam neceſſariamq́ue perſuaſionem euaſerint, fluctuare, & in dubium vocari ſinat. Noſti porrò, philoſophiam admodum diuulgatis iſtis Chriſtianorum aduerſari opinionibus. Itaq; haud vnquam adducar, vt poſterius animam quàm corpus gigni credam, neque mundum ipſum, & partes alias interituras eſſe dicam. Reſurrectionẽ deprædicatam, ſacrum quiddam, & minimè vulgandum eſſe dico, neque conceptis vulgi opinionibus aſſentiri poſſum. Mens philoſophia exculta verum perſpicit. Ea neceſſitate adducta, mendacium permitiit. Et habet rationem, ſeu proportionem ſuam lumen ad veritatẽ, vt oculus ad mentem. Quatenus ergo oculus lumine copioſiore in deterius abutatur, aut lippis tenebræ commodiores ſint, hactenus mendacium quoque populo vtile eſſe, & veritatẽ noxiam eis puto, qui aciem mentis in euidentem rerum claritatem intendere nequeunt. Quòd ſi ſacerdotes noſtri hæc mihi permittunt, potero ſanè ego quoq; ſacerdotis munere fungi, qui domi quidem philoſophiæ incumbo, in publicum aũt progreſſus ſermonibus, & colloquijs hominũ delector, non ego quidẽ docens, neq; tamẽ vetera dediſcens, & noua addiſcens, ſed in anticipata opinione quemq; perſiſtere permittens. Sin illi ſacerdotẽ ita animatũ, & opinionibus popularẽ eſſe oportere dicãt, omnibus palã oſtendere nõ intermiſerim. Quid rei eſt populo cũ philoſophia? Rerũ enim diuinarum veritatem minimè vulgari oportet. Populus autem more, & aſſuetudine alia indiget. Rurſum Igltur, & ſæpius repetens dicam, nulla cogente neceſſitate, neq; arguere, neque argui ſapientis eſſe. In ſacerdotum autem ordinem cooptatus, nõ cõmittam, vt dogmata præter animi ſententiam aſimulem. De his Deum, de his homines teſtes inuoco. Veritas Dei ꝓpria eſt, apud quem in rebus hominibus inculpatus eſſe volo. Hoc vnum tantum nõ diſſimulo. Quandoquidem ioci, & ludorum ſtudioſus ſum, ita vt iam inde à puero crimen illud ſuſtinuerim plus quàm deceret armis me, & equis delectatum eſſe. Seuerus & triſtis ero? Quid enim facerem ſi chariſſimos canes feras nullas perſequi, & ſagittas à tredinibus exeſas eſſe viderem? Et cõſtantiam, ſi Deus voluerit, obtinebo: atque quamuis à curis alienus, macerabor, cauſſarumq; & negotiorum quantũuis graue miniſterium hoc, Deo confiſus ſuſtinebo. Dogmata autem per diſsimulationem non tegam, neque mens à lingua diſſentiet. Hoc ſi cùm & ſentiam, & dicam, Deo placere puto: neq; ſermonis illius de me occaſionem relinquere volo, me quòd qui ſuerim ignoratus ſim, electionis ſuffragia rapuiſſe. Cæterùm Dei amantiſsimus Pater Theophilus, cùm me norit, poſtquam mihi ſe id ſcire ſignificauerit, ſic tandem de me conſilium, quid ſtatuat, capiat. Tum enim aut in inſtituto meo viuere me, & philoſophari patietur, aut poſtea, vt me in iudiciũ vocet, vel ſacerdotum ordine moueat, ſibi ipſi poteſtatem non relinquet. Aliæ inſuper opiniones & ſentẽtię omnes nugæ fuerint. Veritatem enim, ſatis ſcio, Deo eſſe gratiſſimam. Sed enim ſacrum caput tuum, atq; in primis veritatis tutorem, & inſpectorẽ Deum teſtor, ægrè mihi eſſe, Quomodo enim non ſit, cùm quodammodo ex vita ſolita, in vitam aliam tranſeundum mihi ſit? Hæc Nicephorus ex Syneſio, qui vbi adeptus eſt Epiſcopatũ, an liberis operam dederit, neque tu verè, nec aliquis antiquorum protulit. Quin verò, cùm factus Epiſcopus errorem ſuum de reſurrectione reieciſſet, quemadmodum ſperauerat Theophilus, mirum non eſt, ſi item Eccleſiæ ac Prouinciæ illius moribus, & cœlibatui ſeruando ſe attemperauerit. Cernls ne igitur Chytræe, quid hinc dicturi ſint tui, qui in iſtis erroribus hac illac tuum cerebrũ tam miſerè rotas?

Sineſius ad Euapium.

Vxorẽ legitimã propter presbyterij ſeu Epiſcopi magiſtratum dimittere non vult.

Platonic' ſententias cũ Chriſtianis dogmatibus pugnantes retinendas eſſe cẽſet.

Philoſophia quandoque admittit mẽdacium.

Nota quonam in ſtatu erat, & quemadmodũ affectus, cùm ſcriberet Syneſius, quæ pro ſe mendaciter affert Chytræus.

Reformidat Epiſcopatum Syneſius.

IN CANONE STEPHANI PONTIficis citando Chytræi fides deſideratur, & in Concilio Ancyrano nihil eſſe cœlibatui contrarium oſtenditur.

CAPVT XII.

ADDIS. Extant etiam in ipſis Iuri Pontificij canonibus teſtimonia, quę ſacerdotes iam ordinatos conſuetudine cõiugali vſos declarant. diſt. 31. Aliter ſe Orientalium traditio habet Eccleſiarum, nã earum ſacerdotes, diaconi, & ſubdiaconi in matrimonio copulatur. Hæc tua reſpõſione. Sed & hic ſincerior in recitando tua deſideratur fides. Vt enim modo non quæ-

Lib de Impoſtura Chytræi. ram, Num iſte canon fuerit Stephani Pontificis Maximi (de quo alibi dixi) is ita habet. Occidentalis non Orientalis Eccleſia caſtitatis votum obtulit. Aliter ſe Orientalium Eccleſiarum traditio habet, aliter hũius Romanæ Eccleſiæ. Nam eorum ſacerdotes, diaconi, & ſubdiaconi in matrimonio copulantur. Iſtius autem Eccleſiæ, vel Occidentalium Eccleſiarum nullus ſacerdotum. à ſubdiacono vſque ad Epiſcopum licentiam habet coniugium ſortiendi, &c. Cuilibet Chriſtianorum antequàm vouit cœlibis vitæ caſtitatem, licet ducere vxorem, ſi vir eſt: ſi fœmina, nubere. Poſtea verò quàm vouit, vt abſtineat neceſſe eſt. Hæc ibi. Sed neque in vniuerſa Orientali Eccleſia, vti ex ipſiſmet Orientalibus grauiſsimis teſtibus planum fecimus, licebat connubium exercere poſt ſacerdotium. Ac cùm in tot ſacerdotibus, qui aſſumuntur

Epiſcopos Rutheni vocant Vladicas. ex Monachis in Archimandritas, & Vladicas, ſiuè Epiſcopos, res adhuc antiquum, & Apoſtolicum in Græcia morem obtineat, nonne vides, quoquo te verteris, etiam per traditionem Orientis Eccleſiarum, Lutheri, & aliorum apoſtatarum veſtrorum connubia anathemate eſſe damnata?

DE CONCILIO ANCYrano.

PERGIS. Cumque de Græcis Eccleſijs præcipuè inter nos agatur: Id enim oppugnat Poſſeuinus, quod maritos à ſacerdotio apud Græcos non arceri in oratione mea ſcripſi: omiſsis Occidentalibus, Græcas ſeu Orientales Synodos ab ipſo Poſſeuino citatas conſideremus. Allegat Concilium Ancyranum, quod manifeſtiſsimè teſtatur, etiam poſt ordinationem licuiſſe diaconis matrimonia contrahere, qui licentiam ab Epiſcopo habuerunt. Poterant itaque Epiſcopi dare facultatem ducendi vxores diaconis iam ordinatis. Et Canon X. Diaconi, quicunque cùm ordinantur, in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, dicentes velle ſe habere vxores, nec poſſe continere, hi poſtea ſi ad nuptias venerint, maneãt in miniſterio, propterea quòd his Epiſcopus licentiam dederit.

RESPONDEO primùm. Ad id, quod de Hieromonachis, è quibus in Græcia etiamnum Epiſcopi aſſumuntur nihil prorſus dixiſti: nihil item de Monachis, & Sanctimonialibus, quæ votum caſtitatis apud eos ſeruant. Id quod nec Monachos veſtros feciſſe, & ab his ſanctimoniales omnes ad vnam fuiſſe edoctas, & adactas, vt fidem Chriſto datam frangerent, manifeſtiſsimum eſt. Præterea quod dicis, te omiſsis Occidentalibus ad Græcas, & Orientales à me citatas deſcendere, perſpicuum eſt, id te facere, vt ſolidum illud & conſtans Eccleſiæ per tot ſecula in vniuerſo Occidente, ac parte magna Orientis de cœlibatu teſtimonium ſilentio inuoluas. De Cõcilio Ancyrano, quæ dixi vera ſunt: Nec Concilium Ancyranum ſolùm in ſacerdotio, verùm etiam in diaconis tacitam ipſam, ne dicam voce pronũciatam (vt in Eccleſia Occidentali ſemper eſt factum) profeſsionem ſic valuiſſe, vt ſi ad nuptias veniſsẽt, à miniſterio, vel clero ceſſare debuiſſent. Quicunque (habet canon) ſanè tacuerunt & ſuſceperunt manus impoſitionẽ profeſsi continentiam, ſi poſtea ad nuptias venerint, à miniſterio, vel clero ceſſare debebunt. Nam quod attinet ad canonis verba illa, quæ præcedunt: Diaconos quoſcunque cùm ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, dicentes ſe velle vxores, nec poſſe ſe continere, hi poſtea ſi ad nuptias venerint, manere in miniſterio, quoniam his Epiſcopus licentiam dederit, Quid hinc effici putas? ſanè nihil aliud, quã quod Græci tanti faciebant obligationem voti cœlibatus, vt niſi proteſtati fuiſſent; ſe nolle continentes viuere, intelligerẽt ſibi perpetuò cœlibatum eſſe obſeruandum, aut ſeſe reijciendos à clero. Et num aliud? Id quoq; conſueuiſſe in Oriente non paucos, continentiam vel verbo, vel tacitè vouere. Illud item: Antiquam fuiſſe traditionem hoc in Eccleſia faciendi. Præterea illud etiam. Diaconos niſi ab Epiſcopo licentiam habuiſſent, non potuiſſe matrimonia poſtea contrahere. Veſtros ergo diaconos, & ſacerdotes, cùm à nullo vnquã Epiſcopo, qui in fidei Catholicę communione fuerit, ducendi vxorem licentiã habuerint, hoc ipſo canone tot ante ſecula fuiſſe condemnatos, quanquam & ſi aliquis facultatem cõceſsiſſet, ea nihil valuiſſet. Sed quid amplius? Potuiſſe (inquis) Epiſcopos illis dare facultatẽ ducendi vxores. Quorſum hoc? videlicet, vt tuũ conſilium quidã ſequẽtes, iſtud ipſum à ſummo Põtifice (velit ille, nolit) extorqueãt. Sic enim deniq; Corypheus Septentrionalium fuiſſes.

At

At ſi potuerũt Synodi Ancyranæ Epiſcopi, qui tamen non ſuère plus quàm duodeuiginti, concedere diaconis, qui non vouerant, ſacultatem, vxores ducẽdi, patere tu & concoque nunc, ſi noſtri nolunt ijs, qui profeſsi ſunt caſtitatem, permittere id, quod nunquam Eccleſia conceſsit. Et patere (inquam) ſi Epiſcopi Eccleſiæ Chriſtianæ quàm plurimi ac præſertim ſummi Pontifices, ad quos attinet de ouibus, eandem facultatem iuſtiſsimas ob cauſſas ſemper denegauerint, ac negaturi ſint. Nequa enim ſine cauſa Petro & ſucceſſoribus eius claues Eccleſiæ datę ſunt ab eo, in cuius manu cuncta, & propterea in primis corda Pótificum ſunt poſita.

Albertus Pighius cõtro. 15. de cœlibatu ſacerdotũ.

Sᴇᴅ cũ Philippo Melanchthoni, ex quo iſta omnia deſpumaſti, Albertus Pighius vir doctus liquidiſsimè reſponderit, ad eũ te reſero. Melanchthon enim ſic aiebat. Manet adhuc hodie mos ille in Græcanica Eccleſia, vt ſacerdotes nubant, & non ſolùm mariti eligantur ad ſacerdotium: nec vt nubant ſemel tantũ, ſed quoties voluerint, etiam decies, ſi ita tulerit res. Hæc ille.

At Pighius poſt alia reſpondet: Ipſa rei euidentia Melanchthonem conuinci impudentiſsimi mendacij. Quandoquidem (inquit) omnibus notum eſt, quibus mos Grę cæ, quem adhuc hodie obſeruat, Eccleſiæ notus eſt: admitti quidem apud eos maritos ad ſacerdotium, ſed qui ſemel tantum, vni eíque virgini nupſerunt: at qui ſacerdotes iam ſunt, & altaris miniſtros diaconos, non nubere. Quod ſi cuius, quam ante accepit, vxor obierit, illum, reliquum vitæ tempus in ſacerdotio cœlibem viuere oportere: & quæ ſequuntur. Vbi deinceps.

Mos Græcæ Eccleſię circa ſacerdotũ. &c. coniugia.

Non hoc (inquit Pighius) decreuit Ancyrana Synodus, quod Melanchthon ille impudentiſsimè & mẽdaciſsimè affingit: ſed de altaris miniſtris ſub ſacerdotibus ita decreuit, vt ſi qui eorum adhuc cœlibes, & nuptiarum inexpertes, ab Epiſcopis ad eum gradum vocati, & ordinati, de hoc expreſsè proteſtati fuerunt ſuæ ordinationis tempore, quod continere non poſſent, ſed vellent nubere, nec vlla ratione eam à ſe libertatem abdicare intenderent: ſi ijdem poſtea venirent ad nuptias, quod id ſine ſui gradus & miniſterij periculo, aut iactura facerent, eò quod ſub ea velut licentia, ab Epiſcopo ordinati fuerant, id quod alijs, ſine gradus ſui periculo nó licebat. Citatur hoc decretum XXVII. di. c. diaconi: cui duo ille intruſit mẽdacia. Primũ, quod loqueretur de diaconibus, qui cœlibes, ſed ſine expreſſo voto cótinentiæ, ad eum gradũ euecti fuerant: cũ de illis non loquatur, ſed de his, qui expreſsè proteſtati ſunt ſuę ordinationis tẽpore, quod continẽtiæ obligari noluerunt, nec abdicare libertatẽ contrahendi matrimoniũ: velut, intelligentes quidẽ tacitè includi in ſuſceptione gradus iſtiuſmodi, profeſsionem cõtinentiæ: tamen expreſsè proteſtãtes, nolle ſe ad eandẽ aſtringi: nec eiuſmodi miniſteriũ ſub ea obligatione ſuſcipere, ſed ſi Eccleſia opus haberet, atq; vti vellet eorũ miniſterio, id permiſſa ſibi priſtina illa nubendi licentia ſaceret. Nam ſine expreſſa iſtiuſmodi proteſtatione contraria, quiſquis cœlebs ſuſcepiſſet diaconatꝰ miniſteriũ, eo ipſo tacitè intelligebatur, etiã ſecundum verba eiuſdẽ Ancyrani canonis, profeſſus continentiã. Ita enim habent eius verba. Quicunq; ſanè tacuerint, & ſuſceperint manus impoſitionem continentiã profeſsi, ſi poſtea ad nuptias conuenerint, à miniſterio ceſſare debebunt. Notabis autem, & diligenter conſeres qdꝰ dicitur: Si tacuerint, & ſuſceperint manus impoſitionem, continentiam profeſsi. Quæ verba ſuſceptionem gradus diaconii, cum taciturnitate, aut ſine expreſſa proteſtatione, quod obligari nollent ad cótinentiam, tacitam habere profeſsionem continentiæ clariſsimè ſignificant. Nam ſi vt obligarentur velut profeſsi continentiæ, ea ipſa illis expreſsè vouenda fuiſſet, & eſſet, non dixiſſet, ſi tacuerint, & ſic ſuſceperint. Quomodo enim qui tacet expreſsè vouet? Alterum mendacium quod eidem Ancyrano decreto Philippus intruſit, imò quo ipſum impudẽter falſificauit, eſt, quod dicit ipſum loqui de diaconibus in cœlibatu, ſed ſine expreſſo eius voto promotis, quod ſi ijdem poſtea ad ſuperiorem gradũ euecti vxores ducant, ipſis concedendum hoc eſſe, ſine gradus aut officij ſui iactura aut periculo. Nam Ancyranum illud decretum nihil loquitur de diaconibus, quomodo dictum eſt, promotis, & poſtea euectis ad gradum ſuperiorem, nempè ſacerdotiu: nec dicit, quod ad illum iam euectis in eo licuerit nubere: imò Philippi ſunt hęc additamenta & mendacia. Sed ſolùm de his, qui ad diaconatus gradum cùm ea, quæ dicta eſt proteſtatione promoti ſunt, dicit, quod ſi in eo ipſo, nó verò in ſacerdotio de quo non loquitur, poſtea cõtraherent nuptias, non propterea priuandi eſſent ſuo officio ac miniſterio, cùm illud quod tacitè inerat ſuſceptioni gradus contraria proteſtatio excluſerat: Hæc ille.

Ancyrana Synodus. Pighii euidenter cõuincitur Melanchthon & Chytræus.

Suſceptionem ſacerdotij. aut diaconatus tacitè excludere profeſsionem continentiæ.

HISTORIAM DE PAPHNVTIO merità reyci, & eam cœlibatui non aduerſari.

Cᴀᴘᴠᴛ XIII.

Nᴠɴᴄ venio ad Paphnutium illum veſtrum, ſed poſtea non adeò tuum, vt quem obie.eris aduerſus ſacerdotũ cœlibatum pugnaſſe, Nicænoſq; Patres à lege de

Pag. 62. & 64.

Inconſtantia Chytræi leuitas.

de cœlibatu ſerenda coërcuiſſe, mox eundem aſſerueris non rectè, aut ex verbo Dei ſenſiſſe, cùm ſacerdotes poſt ſacerdotium vxorem ducere non poſſe eum vniuerſa Eccleſia crediderit. Te videlicet pupugerunt ad viuum hæc verba, quæ tuas retegēs impoſturas ſic ſcripſeram:

Pag. 28. 29.

SILENTIO deniq; inuoluunt, quod vel ipſi Socrates, & Sozomenus ſcribunt, Paphnutium, dū permittendas aſſe ſacerdotibus vxores diceret, quas ante ſuſceptos ordines ſacros duxiſſent, ſimul adieciſſe, non eſſe permittendum, vt ſacris ordinibus initiati, poſtea ducerent. Quamobrem ſi ſpiritu S. dictante, Paphnutij ſententiam ſancta Nicæna Synodus recepit, planiſsimè efficitur, vt Lutherus, Lutheraniq; omnes, qui violata votorum fide poſt ſacerdotium vxores duxere, ſcelus horrendum patrauerint aduerſus Paphnutium, aduerſus Concilium Nicænum, aduerſus ſpiritū S. Hęc ego.

Pag. 66.

TV verò quid? poſt multa verba ſic inquis: At multò antiquior, & ſacratior eſt traditio ipſius Dei verbi, Eccleſiæ tradita, quæ & in veteri teſtamento ſacerdotes, quibus quotidie ſacrificium Deo offerendum erat, vxorem ducere iubet: & in nouo teſtamento, vxorem & liberos habere Epiſcopo & presbytero concedit, & honorabile coniugium in omnibus (etiam ſacerdotibus) & caſtitatem eſſe cum propria vxore conſuetudinem coniugalem affirmat.

HAEC quidem tu. Sed veſter iſte boni viri mos eſt, idem vt aiendo, & negando ſolidi nunquam quicquam afferatis: idem verò afferendo, & eodem tempore auferēdo, nihil vt vnquam habeatis. Cæterùm, (ne mihi excidat) Quod dicis in veteri teſtamēto ſacerdotes, quibus quotidie ſacrificium Deo offerendū erat, vxorem ducere iuſſos, cur non addidiſti, anno vicis eorum, quo victimas (licet vmbratiles, & carnales) offerebant, non tamen eis licuit, cum vxoribus nec adeò domi ſuæ habere commercium? Sed hæc poſtea nos ex antiquis Patrib⁹ ſuo loco. Neſcio verò, quàm ne illud quidem veſtris miniſtris arrideret: Id vereor, veſtros ipſam quoque Synagogam non minus, quàm Chriſtianam Eccleſiam, deſerturos, ſi tam diuturnam parentheſim inter ſe ſe, & vxores paſſuros ſe intelligerent. Sed cùm dixiſti Eccleſiam conceſsiſſe in nouo teſtamento vxorem, & liberos habere Epiſcopo, & presbytero, cur non addidiſti, quod Patres antiquiſsimi, ijdemque eruditiſsimi notauerunt: aliud eſſe habuiſſe vxores, aliud duxiſſe poſt ſacerdotium? Denique, cur addens illa verba: Honorabile coniugium in omnibus, inſeruiſti hęc (etiam ſacerdotibus) ac mox dixiſti. Et caſtitatem eſſe cum propria vxore conſuetudinem coniugalem? Scribebat enim Apoſtolus non ſacerdotibus, ſed laicis. Quare cùm illis dixiſſet. Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei: & non ita multò pòſt. Obedite præpoſitis veſtris, ipſi enim peruigilant pro animabus veſtris: illud quoq; ſubdidit. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus: quæ ad eos, ad quos ſcribebat, potiſsimum attinebant. Itaque & B. Ephrem inquit, dictum id eſſe τοῖς βιωτικοῖς, οὐ τοῖς ἀποτακτικοῖς, hoc eſt ſecularibus, ſiue ijs, qui mundo non renunciauerint: ſicut id quoque: Niſi continent ſe, nubant. Quod quidam Monachi κακῶς ἐκλαμβάνοντες (inquit Euſebius) εἰς γάμον τράπονται, καὶ οὐκ οἴδασι, ὅτι μετὰ τὰς συνθήκας τὰς εἰς θεὸν γενομένας, οὐ λέγεται ἔτι γάμος, ἀλλὰ πορνεία. hoc eſt, obliquè detorquentes ad nuptias conuerſi ſunt, nec intellexerunt, poſt pacti ſponſionem cum Deo interpoſitam, non iam coniugium, ſed fornicationem dici. At redeamus ad Paphnutium. Interea (inquit) nullius momenti apud Poſſeuinum eſt, quod in præſenti controuerſia præcipuum eſt, quod hiſtoria Eccleſiaſtica de Paphnutio refert.

Hebr. 13.

Pag. 63.

TV quidem vera nunc dicis Chytræe: nempè nullius apud me momēti eſſe, quod in præſenti controuerſia præcipuum opinaris. Nempè quod hiſtoria Eccleſiaſtica de Paphnutio refert. Nam neque apud te, qui hoc exaggeras, fuit denique apud te alicuius momenti (vt paulò antè dixi) quod Paphnutius de non ducenda poſt ſacerdotium vxore conſtanter vnà cum eo Patrū theatro credebat. Sed & illud ipſum, quod de Paphnutio Catholicis obijcis, tu ipſe aſſirmas non fuiſſe tanti, vt propterea Patres canonem illum ea de re ſanxerint. Quorſum igitur tātoperè coli audauerint, cuius ſententiam decreto non conſignauerint, præſertim ſi (vt ſupra diximus) Apoſtolicæ traditioni quadrabat? vides in quos laqueos vos alij ſapientiſsimi pedes inſeritis.

NEC porrò Diuus Gregorius ſolùm eam Paphnutij hiſtoriam (ſi hiſtoria ſit) improbauit: ſed Epiphanius quoq; & Gręcus auctor & ſanctus Paphnutium fuiſſe in ſectam Meletianorum eſt teſtis. Ac quem Ruffinus Epiſcopū fuiſſe ſcribit, eum ſcriptor ſyntagmatis ſeu commentarij Græci de Nicæna Synodo, vti confeſſorem tantum agnoſcit. Atque vt in Epiphanio, tempus Conſtantini Imperatoris, Regio AEgypti, Paphnutij nomen, confeſſoris celebritas eundem Paphnutium eſſe probant, non eſt cur quiſquam tergiuerſetur.

Epiphan. hæreſ. 68.

Ruff. lib. 1. hiſt. Eccleſiaſt. ca. 4.

De

De Meletio autem, licet primò habebatur in ſumma æſtimatione, ac maiore quã ipſe Paphnutius, ipſe tamen Sozomenus inquiſitum fuiſſe aduerſus eum, à Synodo
Sozom. li. 2. cap. 23.
» ſcribit. Iſtud quidem (ait) Synodo æquum
» videbatur, cùm ſecum perpenderet, quàm
» temerario & præcipiti impetu ad mini-
» ſtros Eccleſię creandos, tum Meletius ipſe,
» tum ſuæ opinionis fautores ferri conſue-
» uiſſent. Et Epiphanius, Vtinam (inquit) ij-
» dem Meletiani, qui ſummam inſtantiam
» veritatis demonſtrabant, cũ lapſis poſt actã
» pœnitentiam communionem habuiſſent,
» potiuſquàm cum Ario, & ſectatoribus ip-
» ſius: Contigit enim ipſis hoc iuxta prouer-
» bium. Fugientes ſumum in ignem incide-
» runt. Neq; enim Arius potuiſſet habere ſta-
» tum, & dicendi libertatem, niſi per huiuſ-
» modi occaſionẽ, quæ mala coniunctio ip-
» ſis vſq; in hunc diẽ accidit. Permixtè enim
» ſunt hi, qui quondã purè degebant, & ſum-
» mè iuſti erant, ac fide Meletiani cum Arij
» diſcipulis, & pleriq; iam inclinati ſunt, ma-
» la Arij fide emoti in his temporibus. Qui-
» dam verò etiamſi manſerunt in vera fide,
» non tamen alieni ſunt à cœnóſis ſordibus,
» propter ſocietatem cum Ario, & Arianis.

Hæc Epiphanius. Quæ placuit adſcribere, vt intelligas, qui ſingulares eſſe volunt, & plus quàm Eccleſia Catholica ſapere, (etiã ſi quid ſpecioſum interdũ afferunt, ac multis dotibus præditi fuerint) hoſce tandem in ſcopulos impingere, eorumq; tumorem iuſtiſsimo Dei iudicio deprimi, niſi ſeſe Catholicæ Eccleſię in omnibus ſubdant.

Afferam autem in ſimili re haud diſsimile exemplum, quod in Synodo Tridentina paucos ante annos contigit. Erant legati quidam ſeculares, qui neſcientes quid dicerent, vrgebant iſtam in ſacerdotibus libertatem, & vſum Euchariſtiæ cum laicis ſub vtraque ſpecie. Erat item Epiſcopus, qui doctrina, moribus, & auctoritate habebatur excellens. Quem ſi audiuiſſes loquentem, aut illa eadem quæ dixi, callidè inſinuantem, ſapientiſsimum, ac decies plus quàm Paphnutium veſtri collaudaſſent. Quid factum? Non ita multò pòſt ipſe & ſacerdos, & Epiſcopus, & vir ſpecie tantus, Epiſcopatum quidem abiecit, quia inter Turcas cùm eſſet, nil inde redituum percipiebat, reliqua verò retinuit, vxorem denique duxit: nec contentus vtraque ſpecie, hęreſes vel pridem conceptas, vel quæ poſtea concepit, deinceps peperit. Præterea librum aduerſus ſanctiſsimam Trinitatem ſcripſit, quem Stephanus Poloniæ Rex dum princeps Tranſſyluaniam adminiſtraret, traditum ſibi ab Vngaro procere in ignem proiecit, Regium illud effatus, ſatis in Tranſſyluania peſtis habemus, neceſſe vt non ſit nouã iſtius peſtilentis libri labem adiungi. Sed & pleriq; norunt eundem illũ tantum Epiſcopum, ſuperiore anno eandem impietatis Arianæ profeſsionem in Poloniã miſiſſe. Ecquid igitur, ſi quis veſtrum de illo tale aliquid actis Tridentinæ Synodi adijceret, vti factum eſt de Paphnutio? Iam enim & tu neſcio quid ſubmurmuras de vtraq; ſpecie, qua de actum in ea eſt Synodo. Habere ne propterea deberet apud cordatos homines fidem?

Nicaeni igitur patres admittendam eſſe vbiq; purioris Apoſtolicę traditionis de cœlibatu obſeruationem cordatiſsimè inſinuauerant, ſi qua ratione opem ferre potuiſſent Orienti in ſchiſmata, & alia dãna collabenti, ſicut ſpiritus S. qui Synodũ regebat, pręuidebat, ſed quoniã auerſam plerorumq; mentem videbat, difficillimũ autem eſſe intelligebat homines, qui erga cœleſtem diſciplinam non afficerentur, ſolis legibus poſſe ad officium redigi, ſapientiſsimè fecit, ne alia quæ imminebant, & iam deliberata fuerant, nouarum tractationũ occaſione relinquerentur inchoata: ſicque fides orthodoxa de Chriſto vero Deo, & alia (vti factum eſt) ſine impedimẽto promulgarentur, cæteroquin ſciebant in ijs, in quibus vocanti Chriſto nolũt homines aſſentiri, Diuinam ipſius deniq; ſapientiam teſtatiorem fieri, quippè quę ſuis temporibus non deſiſtit ſemitam omnem veritatis oſtendere, atq; huius capiendę vires, & gratiam (ſi qui velint) offerre. Et ſanè videmus in Comitijs, quæ Cęſar, & Reges indicunt, planè ſimilia multa contingere, quæ aut prudenter differũtur, ne aliqua non abſoluãtur, aut etſi ad publicum cõmodum, & ad ipſam quoq; Chriſtianã fidem propagandam maximè facerent, (ac proinde à Deo proficiſcerentur) vnius tamen vel alterius ſeditioſi factione plerũq; interturbari. Adeò libera fecit Deus hominũ ingenia, vt varijs rebus exercita, ij præmiũ Chriſtianę virtutis nihilominus cõſequerentur, qui veritatẽ ac perfectionẽ tuerentur, etiãſi omnia in rẽ conferre nõ poſſent: reliqui verò interea dãnarentur, qui propoſitarũ bonarum rerum vias ad exitũ qualicunq; prætextu pręciderent.

Qvod verò ais nullã mentionẽ Socratis à Gregorio fieri, ſed Sozomenum ſolùm à ſede Apoſtolica nõ recipi in ijs, quæ de Eudoxio, & ipſius ſectatorib⁹ dãnatis ſcribit: Eſto, quid inde conſequeris? Multa ſanè extant in hiſtoria Eccleſiaſtica, quę nõ ſolũ à D. Greg. (cuius tamen teſtimoniũ plus ponderis habet, quã omniũ hęreticorũ vnquã habuit, aut habebit) verũ etiam à ſede Apoſtolica, ac proinde à Catholica Eccleſia

ſia approbata non ſunt. ac tamen non propterea reijcitur earum rerum hiſtoria, vbi cum antiquiſſimis & legitimis Synodis, alijsq; ſcriptis Patrum cohærent.

Sed & Socrati quantum fidei adhibendum ſit, vel in earum rerum narratione, quæ tempore Nicæni Concilij contigerũt, vel in ijs quæ ſuo tempore Romæ fieri cõſueuiſſe ſcribit, manifeſtiſſima illa mendacia quæ non vno in loco habet, capite vigeſimo primo, libro quinto, abundè teſtantur. Compertiſſimũ eſt enim à Nicæna Synodo (quemadmodum & poſuimus) decretam fuiſſe Paſchæ celebrationem Domini ea die poſt æquinoctiũ, id quod B. *a* Athanaſius, *b* Euſebius, ſancti *c* Epiphanius, & *d* Ambroſius, ac reliqui omnes ſcriptũ reliquerunt. Ac tamen Socrates audet aſſerere, nihil ab Eccleſia de feſto Paſchæ fuiſſe conſtitutum. Et verò ex D. *e* Auguſtino, ſcimus eo tempore ſolitum fuiſſe Romæ ieiunari die ſabbathi: D. aũt *f* Leonẽ (cuius tempore idem Socrates vixit) teſtari, quadraginta dierum ieiunium Romæ (quod & S. *g* Gregorius meminit) in more fuiſſe: quæ tamen omnia negat Socrates, id vnum afferens, tribus tantum hebdomadis ibi in quadrageſima ieiunari ſolitum fuiſſe: vt ſi ille tam turpiter de rebus quæ ſuo tempore fiebant, mentitus ſit, mirari non debeamus, ſi in antiquioribus vel ſtudio, vel temerè lapſus fuerit.

a Athanaſ. epi. de Syn. Ariminen. & Seleuc.
b Euſeb in vita Conſt.
c Epiphan. hære. 70.
d Ambro. l. 10. ep 83.
e Aug. epi. 86 ad Caſula.
f Leo ſerm. 4. de quadrag.
g Greg ho 16. in Euãg.

Pag. 63.

Addis. Quod ſi huic de Sozomeno Gregorij Epiſtolæ tantum tribuit Poſſeuinus, an igitur proximè præcedentis epiſtolæ teſtimonium idem momentum habere volet, vbi fidenter affirmat Gregorius. Quiſquis ſe vniuerſalẽ Epiſcopũ vocat, vel vocari deſiderat, in elatione ſua Antichriſtum præcurrere, quia ſuperbiẽdo ſe cæteris præponit. Hæc tu. Cui quoniam locus hic non eſt de Romani Pontificis in Eccleſia principatu agendi, (quod tamen poſtea faciam) ſatis nunc ſit, ex tanto, & tam ſancto Pontifice poſſe à vobis intelligi quàm celeres eſtis Antichriſti præcurſores, cùm qui ad Eccleſiæ adminiſtrationem legitimè vocati nunquam fuiſtis, vos tamen ſuperbiendo cunctis Synodis, Patribus & Pontificibus anteponatis.

SIRICIVM PONTIFICEM MAXImum improbè & impudenter à Chytræo impudentem nominari.

CAPVT XIIII.

Siricium item vocas impudẽtiſſimum, qui tamen cùm quindecim annos Eccleſiam eo ſeculo ſanctiſſime rexerit, quo priores quatuor ſynodi œcumenicæ partim habitæ fuerunt, partim non ita multò poſt conuenerunt, cunctas autem hæreſes, ac præcipuè Manichæos vir ille caſtiſſimus repreſſerit: neq; verò vlla vnquã ſynodus, vel aliquis celeberrimorum Patrum ei quidquã eiuſmodi (ſicut tu facis) obiecerit, interrogare impudentem iſtam conſcientiam tuam potes, ex quonam ſpiritu tantum blaſphemiæ crimen Eccleſiæ Chriſti Rectori tam ſancto inferre ſis auſus. Quòd ſi cœcitatis velamine cor tuum ita contectum eſt, vt ſalutare no poſſis remedium arripere, lege, quę Mediolanenſis Eccleſia, cui tum B. Ambroſius præerat, Siricio, & relege, quæ Siricius Himerico Tarraconenſi ſcripſit. Vt enim ego defenſionem tanti viri ſuſcipiam, fateor non eſſe meum, qui vtinam dignus eſſem, vmbram illius ſanctitatis, ac doctrinam attingere. Et D. quidem Ambroſius, ac reliqui ſic Siricio ſcripſerunt.

Impudentia Chytræi eſtirõ.

Recognouimus literis ſanctitatis tuæ boni paſtoris excubias, qui diligenter cõmiſſam tibi ianuam ſerues, & pia ſollicitudine Chriſti ouile cuſtodias, dignus, quem oues Domini audiant, & ſequantur. Et ideò quia noſti ouiculas Chriſti, lupos facilè deprehẽdis, & occurris quaſi prouidus paſtor, ne iſti moribus perfidiæ ſuæ, feraliq; vlulatu Dominicum ouile diſpergant. Laudamus hoc, Domine frater nobis dilectiſſime, & toto celebramus affectu. Nec miramur, ſi luporum rabiem grex Domini perhorruit, in quibus Chriſti vocem non recognouit. Agreſtis enim vlulatus eſt, nullam virginitatis gratiam, nullum caſtitatis ordinem ſeruare, promiſcuè omnia velle cõfundere, diuerſorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cœleſtium remunerationũ inducere, quaſi Chriſto vna ſit palma, quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulãt ſe iſta dare coniugio. Hæc illi.

Reſcriptũ Epiſcoporum Ambroſij. Sabini & aliorum ad Siricium Pont. Max.

Nota Chytræe.

Notate Sacerdotes.

Sed malè te habuit Chytræe, quòd tantus Pontifex ante mille ducentos annos inceſtas Lutheri, tuorumq; Magiſtrorum libidines adhuc acrius perſtrinxerit, cùm præter efficaciſſimas alias rationes, quas attulit, hæc ſubiunxit.

Præterea monachorum quoſdam, atq; monacharum, abiecto propoſito ſanctitatis, in tantam proteſtaris demerſos eſſe laſciuiam, vt prius clanculum, velut ſub monaſteriorum prætextu, illicita ac ſacrilega ſe contagione miſcuerint: poſtea verò in abruptum cõſcientiæ deſperatione perducti, de illicitis cõplexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Eccleſiaſticæ iura condemnant. Has ergo impudicas, deteſtabileſq; perſonas à monaſteriorũ cœtu, Eccleſiarumq; conuẽtibus elimi-

Nota ſoboles Lutherana.

» nandas eſſe mandamus: quatenus retruſæ
» in ſuis ergaſtulis, tantum facinus continua
» lamentatione deflentes, purificatorio poſ-
» ſint pœnitudinis igne decoquere, vt eis vel
» ad mortem ſaltem ſolius miſericordiæ in-
» tuitu, per communionis gratiam, poſſint
» indulgentia ſubuenire. Et quidem hic ſan-
ctus vir & Pontifex Siricius.

GANGRENSIS SYNODI CANONES fraudulenter & inepte à Chytræo contra cœlibatum adferri.

CAP. XV.

POST priores poſteriorem impoſturam oblinis fuco auctoritatis Gangrenſis Synodi, cùm autem ordo poſtulaſſet, vt prius de primo, mox de quarto canone ageres: de quarto prius, mox de primo egiſti, nimirum vt inde hunc ad tuũ ſenſum commodius pertraheres, alterumq; cum altero canonem confunderes, vnum nimirum è duobus faceres, quos Patres illi non ſine cauſſa ſecreuerunt. Ais igitur.

Chytræus pa. 66. Quod ſi Gangrenſem quoq; ſynodũ, quæ non longo interuallo Nicænam ſecu-
» ta eſt, citare tibi libuiſſet: multò illuſtrio-
» ra, veritatis teſtimonia aduerſus ὁμόψηφον
» tuum Euſtachium, qui ſacerdotum in con
» iugio viuentium benedictionem, & com-
» munionem fugere tanquam abhominatio
» nem iuſſit, reperiſſes. Ita enim canone IIII.
» definit. Quicunq; decernit presbyterum
» coniugatum, quod propter coniugium
» non oporteat eo miniſtrante de oblatione
» percipere, anathema ſit. Et can. I. ſi quis vi-
» tuperat nuptias (ſacerdotum vel alias) &
» dormientem, cum viro ſuo fidelem ac re-
» ligioſam deteſtatur, aut culpabilem exiſti-
» mat, velut quæ in Regnum Dei introire
non poſſit, anathema ſit. Hæc tu.

Sed in primo canone nulla de ſacerdotum nuptijs mentio fit, id quod tu pro tua videlicet ſinceritate prætermiſiſti. Patres enim illi canonem primum Græcè ſic ediderunt.

Εἴ τις γάμον μέμφοιτο, καὶ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὖσαν πιστὴν, καὶ εὐλαβῆ βδελύσσοιτο, ἢ μέμφοιτο, ὡς μὴ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

Latinè autem ſic:

Si quis nuptias accuſet: nec non dormientem cum viro ſuo fidelem, piamq; deteſtatur, ac vituperet, quaſi nequeat in Regnum introire, anathema eſto.

Quod autem contextus Græcus habet, εὐλαβῆ, id rectè vertimus, piam, ne quis dum in Gratiano hãc vocem (religioſam) legit, putet, monacham, & ἀσκήτριαν dici.

Quartus autem canon ſic habet.

Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι, λειτουργήσαντος αὐτοῦ, προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω.

hoc eſt:

Si quis exiſtimat de presbytero qui v- »
xorem duxerit, quod eo ſacrificante, non »
oporteat ipſius oblationi, vel ſacrificio cõ- »
municare, anathema eſto. Sic autem Zonaras quoq; & ante illum Socrates. Socrates li. 1. cap. 43.

Et verò tu pro ſacrificante, vox hęc (miniſtrante) tibi magis arriſit: nimirum, vt incruentum Eccleſiæ Chriſti ſacrificium longè ab hominum mentibus ablegares. Præterea nihil hinc neceſſariò efficitur, vt quoniam ſacerdotum coniugatorum mentio fiat, id propterea ad vſum coniugij poſt ſacerdotium referri debeat. Cùm enim Euſtathiani negarent nuptias, & abhominandas dicerent, mirum non eſt, ſi eos etiã auerſarentur, qui ad ordinem ſacrum ex cõiugatis aſſumebantur.

Deinde taces, quod Gratianus ipſe, quẽ citas, in eandem ſynodum Gangrenſem, quæ localis fuit; & μερικὴ pauciſſimorum Epiſcoporum ſcripſit. Is enim ſic.

Argumentum ex Gratiano in Concilium Gangrenſe.

SYnodus Gangrenſis, poſt Nicænam le- »
gitur fuiſſe, in qua Patres ſexdecim ſta- »
tuerunt canones viginti, propter quaſdam »
neceſſitates Eccleſiaſticas, maximè contra »
Euſtathium, qui dicebat, quòd nullus in »
cõiugali gradu poſitus, nec vllus fidelis, »
qui non omnibus renunciaret, quæ poſſide »
ret, ſpem vllã ad Deum haberet. Et multa »
alia venenoſa, quæ enumerare longũ eſt. »
Et infra alio loco. Item opponitur ex Con »
cilio Gangrenſi, ſi quis diſcernit presbyte- »
rum coniugatum tanquã occaſione nuptia »
rum, quod offerre nõ debeat, & ab eius ob- »
latione, ideo abſtinet, anathema ſit. Sed no »
tandum eſt (inquit Gratianus) quod ſecun »
dum Iſidorum, pleraq; capitula ex cauſſa, »
ex loco, ex tempore, ex perſona conſiderã- »
da ſunt. Hinc etiã Gregorius ait: Regulæ »
ſanctorum Patrum pro tempore, loco, & »
perſona, & negotio inſtante neceſſitate tra »
ditæ ſunt. Illud ergo quod in Cõcilio Gan »
grenſi legitur, ex cauſſa conſideratur, & ex »
tempore. Cauſa fuit hæreſis Manichæorũ, »
qui coniugium deteſtabantur, ſicut etiam »
quorundam ſuperſtitio, multa in Catholi- »
corum deteſtationem introduxiſſe inueni »
tur, contra quos in Gangrenſi Concilio »
ſtatutum legitur. Hæc Gratianus.

Præterea ſilentio inuoluis, quod ipſemet ea de ſynodo attuleram his verbis. Si quæ altera (Synodus Gangrenſis nimirũ) Retectio impoſturarum Chytræi.
increpat Manichæos, atq; alios, qui ſimpli- »
citer nuptias contempſerunt, hoc ad ſua »
car-

» carnis deſideria, & ad ſacerdotum connu-
» bia permittenda malitioſè hæretici tor-
» quent. Tacent interim ſynodum illam re-
» probatam fuiſſe à Sergio Pontifice, vt Be-
» da in vita Conſtantini declarat.

Ergo quoniam non ſatis fuit tibi Chytræe, calumniari Catholicos, & quæ ad vos ipſos pertinent in nos transferre, niſi etiã rerum hiſtorias mutilares, & cauſſas reticẽres, dicam adhuc dilucidius, quænam ſexdecim Gangrenſes Patres non ita multò poſt Nicænam ſynodum ratio mouit, cur Gangris oppido Paphlagoniæ conuenerint: Quiſuè Euſtathius fuit, contra quem egerunt. ſic enim vel tu poſthac ſilebis, ac te ipſum melius pernoſces: vel certè tui te quos decepiſti diſcipuli, interius ſatis imperitum, ne dicam malignum agnoſcent.

Epiph. hæreſ 75. Baſil epiſt. 73. Socrates c 43. lib. 2. Sozom. li. 3. cap. 14. Nicep. li 9. ca 16. & 45 & Suidas. Sebaſtiæ Ponti vocatæ (inquit Epiphanius) regionis minoris Armeniæ fuit Epiſcopus Euſtathius (qui tuo in libro dictus eſt Euſtachius) Hermogenis ſucceſſor, & filius Eulalij, qui eum, vt peſſimè ſe gerentem, deiecit ab Eccleſia. Is diſcretos & ſelectos à reliquis homines, victum, veſtitiũ, feſtiuitates, precationes, conſuetos in Eccleſia conuentus, atq; antiquas omnes Eccleſiæ ceremonias innotauit, rituum nouitate inſolentiſſimus, & ſingularis haberi volens. Quod ſatis erat ſuperbiæ indicandæ, quæ (vt S. inquit Auguſtinus) mater Aug cont. epi. Manic. cap 6. eſt omnium hæreſum. Itaq; vt ſermone vehemens, & vt hiſtoriæ tradunt καὶ βίῳ ἱκανώτατος plurimos in ſuam ſententiam S. omen. Epipha. in hæreſ. 75. Baſi. ep. 73. παραιτά-τας ſcri-pta. alliciebat, Arij alioquin in cuius Germaniſſimis & γνησιωτάτοις diſcipulis (at Baſilius) annumerabatur, & Macedonij dogmatum pertinaciſſimus ſectator, atq; Aerij, pariter Armenij, & hæretici συνσχολαστὴς atq; in monachatu ſocius. Quamuis Aerius, quod in Epiſcopatu Sebaſtiæ eum ſibi prælatum vidit, ſeceſſerit ab illo, cui factus inimicus perſtitit tum in ijs, tum in alijs hæreſibus, quas D. Auguſtinus & alij commemorant. Euſtathius igitur, quem (vt ait S. Epiphanius) οὔτε αἱ θλίψεις τῶν διωγμῶν διωρθώσαντο, hoc eſt, ne tribulationes quidem perſecutionum correxerunt, cùm ſatis ex Nicænæ ſynodi decretis, & fidei profeſſione ob Arianum dogma eſſet damnatus, ab Epiſcopis, qui Gangras conuenerunt, de cæteris nouationibus anathemate percuſſus eſt. Anno 356. Iſq; impietates eiurare ſimulans, atq; ad Liberium Pontificẽ profectus, licet veniam deprecatus ſit, redijt tamen ad vomitum: ac veneno, quod tegebat, quoſcunq; poterat, inficiebat. Extat ſynodica epiſtola à patribus Gangrenſibus ad Armeniæ Epiſcopos Græcè ſcripta, in qua inter alia ſic de Euſtathio eos monent.

Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ καταμέμφεσθαι αὐτοὺς τὸν γάμον, καὶ ὑποτίθεσθαι, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐν γάμῳ ὄντων, ἐλπίδα παρὰ θεῷ ἔχει, πολλαὶ γυναῖκες ὕπανδροι ἀπατηθεῖσαι, τῶν ἑαυτῶν ἀνδρῶν ἀνεχώρησαν, καὶ ἄνδρες τῶν ἰδίων γυναικῶν, εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ μὴ δυνηθεῖσαι ἐγκρατεύειν, ἐμοιχεύθησαν. καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν, ὠνειδίσθησαν. hoc eſt:

Nam ex eo, quod illi nuptias damna- »
rent, & edocerent, quòd nullus eorũ, qui »
ſunt in coniugio, habet in Deo ſpem, ſedu- »
ctæ mulieres multæ ſuis ſubditæ maritis, »
ab ipſis maritis diſceſſerunt: Et à proprijs »
vxoribus viri. Sed interim, dum continere »
non valent, adulterium cõmiſerũt. Eaq; de »
cauſa diffamati ſunt, & probris inſimulati. »

Patres autem illi ὕπανδρον γυναῖκα vocàrunt, id eſt coniugatam, & quæ (vt D. Paulus ſimili voce vſus ait) ſub viro eſt mulier. Facilè verò fuerat in vicinia illa plures ſectatrices reperiri, cùm aliquando ad amnem Thermodoõtem in ora Cappadociæ Amazones ſedẽ habuiſſent, quæ matrimoniũ pro ſeruitute ducebãt, & maritorũ, nõ aliorum hominum, vſum detrectabant.

Euſtathiani quoq; nonnulli (inquiunt Epiſt. Syn. Gangreñ. Gangrẽſes patres) ſumere carnes, & his veſci deteſtabantur. καὶ ἄλλως (ait) αὐτῶν μεταλήψεις κρεῶν βδελυττόμενοι. quæ omnia de Tatianis, & futuris Manichæis & alijs prædixerat Apoſtolus nuptias, & eſum carniũ prohibituris, aduerſus quos plus quàm ſatis Eccleſia Catholica, & Romani Pontifices Aug. de moribus Manich. c. 8. lib. 2. De morib. Manichæorum. non ſemel anathemata inflixere: nullum aũt eſſe naturale malum, nullamq; ſubſtantiam per ſe eſſe malam oſtenderunt.

Eruperat verò olim hæc hæreſis in Aſia (relegato D. Ioanne Euangeliſta in Inſulã Pathmon) ſub Ebione, Cherinto, & Marcione, quos idem Euangeliſta Antichriſtos nominat: & quorum Magiſtros Nazaræos D. Paulus ſæpe pupugerat. At illi cùm inueherentur in nuptias, ne Chriſtum quidẽ fuiſſe Deum credebant, quoniam de muliere natus eſſet, atq; hæc viro per matrimonium fuerat iuncta. Et quoniam ſatanas dũ ſtabat virtus caſtitatis, difficillimè poterat Euangelicæ perfectioni obſiſtere, eadem virtutis ſpecie, (quaſi velo) ſuperbiæ vitium contexit, ac ſenſim vnà cum hæreſibus in animos multorum infudit. Itaq; in alterum extremũ pleriq; incauti inciderũt, atq; inſoleſcentes ex virginitate, vel cœlibatu, quoslibet alios aſpernati ſunt, facies ſuas extenuantes hypocritæ, & lachrymas tantum, atq; flagella, & longiſſimas preces cum ieiunijs præ ſe ferentes, cæterum virtutem ipſam, & pietatẽ abnegantes. Eiuſmodi fuere (Chriſto adhuc in terris agente) Eſſeni, Nazaræi, Phariſæi quidam, Sadducæi: micao te autem latius Euangelio Che-

rinthiani, Ebionei, Valétiniani, Cerdoniani, Marcioniſtæ, Seueriani, Tatiani, Valeſij, Cathari, Manichæi, poſt quos Hieracitæ, mox Ariani, poſtea Euſtathius, & Aerius cum ſuis aſſeclis. Hi verò neq; ad menſas coniugatorum accumbere, nec agapas agere, neq; ſi quis maritus vnius vxoris vir (neceſſitate Eccleſiæ tunc ita exigente) factus fuiſſet ſacerdos, de eius manibus Euchariſtiam capere volebant. Contra hos igitur omnes Irenæus, Tertullianus, D. Auguſtinus, S. Epiphanius, ac plerique alij omnes diligentiſſimè ſcripſerunt. Quodque ſemper fecit Eccleſia Catholica, vt neque coniugium damnaret, & tamen ſacerdotalis muneris puritatem oſtenderet, ſuum cuiq; defendit officium, & Sacramentum. Diui autem Paulus & Ioannes Euangeliſta ſe illis acerrimè ſic oppoſuerunt, vt tamen neq; viduas & virgines dehortarêtur à vita continentiore, nec quenquam à propoſito caſtitatis ob pietatem ſuſceptæ auerterent: & verò matrimonium, ad quod ritè acceſſiſſent, in alijs aſſererent eſſe honorabile, ſi thorus eſſet immaculatus, & viri vxores ſuas diligerent, vt Chriſtus dilexit Eccleſiam. Quæ res permouit D. Ioannem Euangeliſtam, vt reuerſus ab exilio, & ab
Hieron. in proœmio ſuper Matt. omnibus Aſiæ Epiſcopis coactus, altius aliquid, quàm cæteri fecerant, de Diuina Chriſti natiuitate ſcriberet. Quod cùm indicto communi ieiunio feciſſet, deq; Chriſti Diuinitate tonitru illud edidiſſet: In principio erat verbum, deinceps & hoc carnem eſſe factum, & verbum incarnatum nuptijs in Cana Galileæ interfuiſſe ſcripſit, vt nuptias haud eſſe malas oſtenderet. Ac tamen propterea neq; Chriſtum duxiſſe vxorem, neq; ſe nupſiſſe, nec alios Apoſtolos operam poſt Apoſtolatum liberis dediſſe ſatis indicauit, quippè quòd nec ſacerdotum cœlibatus exercentibus legitimè coniugium: Neq; hoc cœlibatui ſacerdotum præiudicare debebat. Hæ igitur cauſſæ item fuerunt, cur Patres Gangrenſes primum, quartum, nonum, decimum, & vndecimum canones edidere. Quorum tres vltimi ſic habent.

Εἴ τις παρθενεύοι, ἢ ἐγκρατεύοιτο, ὡς ἂν βδελύττων τὸν γάμον ἀναχωρήσας, καὶ μὴ διὰ τοῦ τὸ καλὸν, καὶ ἅγιον τῆς παρθενίας, ἀνάθεμα ἔστω. Latinè ſic:

Can. 9. Si quis virginitatem cuſtodiat, aut in
,, continentia degat: ac velut abhorrens nu-
,, ptias, ſecedat, & ſolus agat. Non ideo, quia
,, ſancta ſit virginitas, neq; propter ipſum
,, virginitatis bonum. Anathema eſto. Deinde.

Εἴ τις παρθενευόντων διὰ τὸν κύριον, κατεπαίροιτο τῶν γεγαμηκότων, ἀνάθεμα ἔστω. Hoc eſt:

Can. 10. Si quis virginitatem ſeruans ob Domi-

num, ſuperbiat, ac ſe ſupra coniugatos ex- ,,
tollat. Anathema eſto. Præterea. ,,

Εἴ τις καταφρονοίη τῶν ἐκ πίστεως ἀγάπας ποιούντων, καὶ διὰ τιμὴν τοῦ κυρίου συγκαλούντων τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ μὴ ἐθέλοι κοινωνεῖν ταῖς κλήσεσι. Id eſt:

Si quis illos deſpiciat, qui Agapas in fi- Can. 11.
de faciunt, & fratres inuitant in honore ,,
Domini: Neq; velit his inuitationibus cõ- ,,
municare: Per hoc vilipendens, quod agi- ,,
tur. Anathema eſto.

CHYTRAEVS, VBI SATIS PRAEſidij non repperit in antiquis Synodis ad ſuas contra cœlibatum ſacerdotum impoſturas tutandas, eas eſſe traditionem humanã dicit, & emendicatiõ trium vel quattuor huius ſeculi recentium ſcriptorum verbis, quæ nec verè citat, nouas conatur offundere tenebras legentibus.

CAPVT XVI.

Ad extremum, inquis, in re manifeſta pluribus verbis nihil opus eſſe, tantummodo enim humanis Epiſcoporum ſtatutis prohiberi coniugium: ſcriptores autem Pontificis, in quibus aliquid conſcientiæ eſt, relaxari cupere legem de cœlibatu, ſcelera verò loco cœlibatus inuecta eſſe per plura. Itaq; & Eraſmum, & Auentinum, & Aeneam Syluium, & alium, quem non nominas, ac Baptiſtam Carmelitam (de quo ſatis dictum eſt ſupra) Apoſtolicis ipſis, & reliquæ Chriſti Eccleſiæ, quæ ſaniſſimam doctrinam tenuit, temerè ac falsò obijcis.

Ego verò Chytræe de te aliquando ſpẽ eam conceperam, forè, vt qui videbare libros antiquorum libenter euoluere, ſi quẽ ducem itineris, & ſi quid lucis inter varios hominum ſenſus, ac quaſi anfractus, habuiſſes, non diu futurum, cùm ex iſtis hæreſum laqueis te expedires: niſi quod experior ad te illud maximè pertinere. Accedentẽm ad Deum oportet credere. Et illud: Niſi credideritis, nõ intelligetis. Quare obrem hæreſes iſtas eiura, & Chriſtus tibi illuceſcet, atq; omnia liquidiſſimè percipies. Nulla enim adeò ſancta res eſt, quam conuellere nequeat hominum aſtus, & prauus affectus: Quare ſi vitia, & pronitates hominum ad malũ tantummodo ſpectentur, leges ipſas Regum, quoniam humanæ ſunt, vnuſquiſq; rebellis abſq; periculo criminis læſæ Maieſtatis infregerit, prætexens earum laxationem & autonomiam, (vt anarchiam) conſeruandis Regnis eſſe aptiorem. Quod quidem ſua illa conſcientia libertate veſtri hæretici in tot Regnis effecerunt. Tu verò neſcio an ita ſcribens ſenſeris, concidere prorſus omnia, quæ ex ſexta Synodo, quæuè ex Gangrenſi Syno- Hebr. 6. Iſai.

de

do, & cæteris falsò, vt citaſti, ſic poſtremò nunc affers. Sanctimonialium enim & Monachorum, atq; aliorum cœlibum vota, quæ tum ex illis ipſis Synodis, & canonibus inuiolata manſerunt, ac conſtanter vſque ab Apoſtolis tanquam diuinitus propoſita, & conſtituta perdurarunt, illico tollerentur. Vnuſq; ipſe Chytræus, qui eſſe ex coniugatis aſſumendos homines in Epiſcopos dicit, quoniam non ſemel quendã pſeudoarchiepiſcopatum in Septentrione, vel aliquid ſimile bonus grãmaticus prenſabat, anteferretur omnibus Eccleſiæ Chriſti Pontificibus Max. omnibus ſanctiſſ. Epiſcopis, omnibus legitimis ſexdecim ſæculorum Synodis.

Atquoniam Eraſmi teſtimonium producis (etſi locum non adnotaſti) qui ſcripſerit, inter Catholicos eſſe, qui ſub vmbra caſtitatis libidinantur, neq; mirum fuiſſe, ſi ætate Auguſtini dictæ ſint aliquot virgines ſanctimoniales nupſiſſe, cùm hoc ſæculo tot dicantur eſſe monaſteria, quæ nihil aliud ſunt, quàm publica lupanariã, haud equidem miror hominem, qui monachus fuerat (loquor de Eraſmo), de quo alibi plura) ſuæ vocationis, & voti pertæſum, & in Germania maximè verſatũ, hæc potuiſſe de veſtris mooaſterijs dicere, in quibus gliſcebat tacitum virus hæreſeos, & veſtri videlicet Euangelici iaciebant fuodamenta impietatis: ſepta verò ſacrarum virginum, quæ vos alij, qui tanquam ſecundi Heliæ, ac tertij Catones ad reformandam Eccleſiam de cœlo decideratis, debuiſſetis clamare, vt ſanctè cuſtodirentur, apoſtatis tamen & ebrioſis aulicis pandebatis, atque adeò iſtud eſſe Euangelium purum, putum, Lutherus facto non minus, quàm verbo blaterabat, quò puritas nimis in exilium ablegaretur. Quod ſi D. Auguſtinus, quoniam aliquæ ſanctimoniales nupſerunt, non propterea ipſe libidini habenas remiſit, ſed factum acerbiſſimè reprehendit, cur Auguſtinianus Monachus Lutherus, & Monachus Eraſmus tam inſignem Monachorum patrem, & hæreticorum malleum non ſunt imitati? Ac tamen idem Eraſmus melius interdum ſapiens, initiaq; veſtræ deformationis cum Eccleſia Catholica conferens, vide quid contra vos pſeudoeuaogelicos hac de re ſcripſerit.

Eraſ. in ep. contra pſeudoeuangelicos.

Circumſpicite (ait) mihi ſodalitatem
iſtam Euangelicam, quot habet adulteros,
quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames. Et hoc
» habent etiam in delicijs, tantum abeſt, vt
» vitent. Apoſtoli quò magis vacarent Euan
» gelio, aut abſtinebant ab vxoribus, aut le-
» gitimè ductas vertebant in ſorores. Nunc
floret Euangelium, quòd ſacerdotes, & mo »
nachi contra certè leges humanas, contra »
profeſſionem ſuam ducunt vxores: condo »
netur hoc. Circumſpicite, num caſtiora ſint »
eorum coniugia, quàm aliorum, quos du- »
cunt pro Ethnicis. agnoſcis opinor, quas »
fabellas tibi poſſim referre, ſi liberet. Iam »
an inter Euangelicos minus indulgeatur »
libidini, an minus ſit adulteriorum? Quid »
Argentorati fiat, neſcio, quid alibi compertum »
ſit, mecum nouit populus. Iam vt do- »
nemus iſtis Euangelij preconibus, eſſe fas »
vxores ducere, quis non admiretur, oricu- »
las mactationi deſtinatas, nihil in hoc mundo »
quærentes præter Chriſti gloriam, tot »
curis diſtrictos, & afflictionibus obnoxios »
(quibus accedit & paupertas, onus cùm mi »
ſerũ, tũ graue) non poſſe viuere ſine vxori- »
bus? quas tamen multi ob leuiores cauſſas »
aut nõ ducunt, aut ductas nollẽt. At iſtis o- »
mnis tragœdia exit in cataſtrophẽ comicã. »
Vbi cõtigit vxor, occinitur, valete & plau »
dite. Quæ (malũ eſt iſta tanta ſalacitas, quã »
tot mala non poſſunt excutere? vnde tanta »
carnis rebellio in ijs, qui ſe iactant agi ſpi- »
ritu Chriſti? Dices: nihil tam fuit vnquam »
fœlix in rebus humanis, quin malorũ ad- »
mixtu vitiaretur: ad bonos verte oculos. »
Fieri poteſt, vt mea ſit hæc infœlicitas: mi- »
hi adhuc neminem contigit noſſe, qui non
videatur ſe ipſo fact⁹ deterior: vos (inquit)
ſtrenuè clamatis in luxum ſacerdotum, in
ambitionem Epiſcoporum, in tyrãnidem »
Romani Pontificis, in garrulitatem ſophi- »
ſtarum, in preces, ieiunia, & miſſas, nec iſta »
purgari vultis, ſed tolli: nec omninò quic- »
quam in receptis placet, ſed zizaniam euel- »
litis cum tritico, aut (vt melius dicam) tri- »
ticum euellitis pro zizania. At quid inte- »
rim nobis profertis melius, & Euangelio »
dignius, vt ab aſſuetis recedamus? circum- »
ſpice populum iſtum Euangelicum, & ob- »
ſerua, num minus illic indulgeatur luxui, »
libidini, & pecuniæ, quàm faciunt hi, quos »
deteſtamini? Profer mihi quem iſtud Euã- »
gelium ex commeſſatore ſobrium, ex fe- »
roce, manſuetum, ex rapace liberalem, ex »
maledico benedicũ, ex impudico reddide- »
rit verecũdum? Ego tibi multos oſtendã, q »
facti ſunt ſeipſis deteriores. (& paulò poſt) »
Nunquam eorum Eccleſias ſum ingreſ- »
ſus, ſed aliquando vidi redeuntes à conci- »
õne, veluti malo ſpiritu afflatos, vultibus »
omnium iracundiam, ac ferociam miram »
præ ſe ferentibus. Sic opinor, diſcedunt mi »
lites à concione Ducis ad prælium exhor- »
tati. Quis vnquam vidit in eorum concio- »
nibus quenquam fundentem lachrymas, »
tundentem pectus, aut ingemiſcentem? Et »
alio loco. At ille inquit, populus tam Euã- »
gelicus etiam Turcarum Principi dicitur »

Lutheri doctrina ſunt homines deteriores.

» deteſtabilis,quē ait ſeditioni natum: quos
» ſubinde tumultus excitat? quoties quàm
» leuibus de cauſſis procurrit ad arma? ne
» ſuis quidem Eccleſiaſticis ſatis obtempe-
» rans,niſi dicant blanda auribus:profligan-
» di etiam, ſi liberius in vitam eorum inue-
» hantur,aut ab opinione diſſentiant. Initio
» tantum non Deus erat illis Lutherus,nunc
» ijſdem prorſus delirat, quod nouū de Eu-
» chariſtia dogma non recipiat. Nouam ve-
» rò libertatem,impunè facere,ſentire quod
» cuiq; libitum eſt. Hæc Eraſmus,quem intelligis quàm pro te facit.

Ex Auentino autem nihil eſt,quod ſolidos Catholicos morari debeat, quicquid vnus vel alter princeps ſecularis(vt ille refert) pro abundantia ſenſus ſui loquutus fuerit Neq; enim ſcriptum eſt:Illis.Sed tibi Petre dabo claues Regni cœlorum. Adminiſtrent igitur ij rectè ſuas ditiones, & leges antiquas ſartas tectasq; tueantur, ac quæ ſunt Dei Deo reddant:& videbis quāta caſtitati,& cœlibatui feneſtra aperietur, quamq; omnis honeſtas redibit eò, vbi nūc tot germina turpitudinum in dies pullulant,quas teterrimas de veſtris miniſtris ſi dixero ipſoſmet Reges, ac Iudices mihi cū maxima animi indignatione retuliſſe, nō mentiar. Sed & plura, quàm voluiſſem oculis conſpexi, & mulieroſos ſacerdotes in Moſcouia,& in alijs prouincijs, quæ magis ad Orientem vergunt, vidi,quàm ſine vllo ſpiritu, ſine vlla penè doctrina,ac tanquam cœci ad res ſacras paſſim euntes feruntur.

De AEnea Syluio (quicquid etiam ille in Boemia verſatus inter ſchiſmatica ingenia (bonos ſemper excipio) potuit loqui, ſperans minore malo poſſe maius præcidi) tu non eum vti Pontificem Maximum pro te citare debebas. Aliud enim vt Syluius, aliud vt iam factus Pōtifex Maximus, hoc eſt Pius II. ſenſit. Quippe ad Pontificatum euectus, & alio quàm priuato ſpiritu act⁹, neq; laxauit ſancti cœlibatus legem, & id quod antea ſcripſerat,poſtea ingenua pietate (vti de alijs rebus fecerat D. Auguſtinus retractauit. Et ſanè Chytræe mirum videri poſſet, ei, qui non nouerit,quæ vos agunt intemperiæ: tam nempè acres vitiorum,& libidinis hoſtes vos æſtimari velle. Sed cùm oculos ad ſanctiſſima loca conuertimus, quæ more priſcorum hæreticorum,& gentilium eraſiſtis, ne vllum caſtitatis,aut virginitatis excolendæ veſtigium cerneretur: & cùm animum aduertimus ad Patrum exempla,qui priuſquam ſcriberent,caſtitatem caſtiſſimè coluerūt: ac deniq; cùm videmus ſi quis ſeriò vel pœniteat,vel lachrymis lectum ſuum eluat,vel aliquis ſacerdos ſine culpa appareat, his vos ſtatim tanquam hypocritis oblatrare ſolitos eſſe, iam pridem intelligimus aſtū ſatanæ haud ferentis, ſed quacunq; poteſt arte,omne per vos deſtruentis bonum.

Iam verò quoniam videri vis etiā Theologos noſtros verſaſſe,& Caietanum,deinde Innocentium Pontificem Maximum dicis ſcriptum reliquiſſe, Matrimonium ex conſtitutione tantum Eccleſiæ prohiberi in ſacerdotibus:(mitto nūc,quæ tuo more ſupprimis,quibus illi ſacerdotij cœlibatum autumant, & quanam occaſione in vno vel altero, vel pauciſſimis diſpenſari contigit,qui non ex ſeipſis illecti à concupiſcentia, ſed propter pacem Regnorum, Regnisq; ipſis vrgentibus, & Chriſti vicarium enixè rogantibus, inuiti plerunq; ad procreandam legitimam ſobolem adducti ſunt) hoc vnum pro omnibus fuerit tibi reſponſum, ſi ex conſtitutione Eccleſiæ Matrimonium eſt ſacerdotibus interdictum, ſtet igitur conſtitutio Eccleſiæ, quā quoniam non audis, eſto Chriſti voce damnatus,& habeare ſicut Ethnicus, & publicanus.

ALIAE AB ALIIS ADVERSVS cœlibatum excuſationes obiecta diluuntur.

CAP. XVII.

SED iam materię huic honeſtiſſimæ finem imponam, ſi hæc pauca adiecero. Inprimis Orientem,,quem tantopere iactas,ſcelerata iſta veſtra commenta exploſiſſe. Nam præter illa, quæ ſuperius attuli, *Hæreſ.59.* reſpondet Epiphanius ijs, qui dicebant quibuſdam in locis liberos adhuc à ſacerdotibus gigni. At hoc non eſt (inquit) iuxta canonem,ſed ex hominum, qui per tempus elanguerūt,vitio. Ac paulò poſt. Nam quod decentius eſſe Eccleſia benè à ſpiritu ſancto diſpoſita viderit,didicit,& apparare ſtatuit, vt Diuini cultus indiſtracti perficerentur,& ſpirituales neceſſitates cum bona conſcientia peragerentur. Et alibi. Non ceu inhoneſtæ nuptiæ obliterantur, *Hæreſ.78. aduerſ. Antidicomarianitas.* ſed à Prophetis,& à Pontificibus, ob maius miniſterium cohibentur. Euſebius autem, cùm vitam Chriſtianiſmum amplexam, in duas ſpecies diuiſiſſet, alteram communem, alteram perfectis noui teſtamēti documentis ad Magiſtri (ait) nutum conuenire. Ac cùm non pauca in eam rem dixiſſet, *Euſe. Cæſ. lib.1 dem. Euā. c.9.& 10.* deq; ſacerdotibus loqueretur, qui non vnius, nec duorum liberorum, ſed aceruatim innumerabilis multitudinis educationem, *Hom.4 & 8 in Leuit.* ſanctamq; diſciplinam ſuſceperint, non ita multò poſt ſubdit. Oportere enim *Hom.23. in Num.* dicit ſermo Diuinus, Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe: eos tamen, qui ſacrati *Vide eundē in lib.7. cōt. Celſ.* ſunt, in Dei cultu, & miniſterio occupati: conti-

continere deinceps à commercio vxoris decet: ad tantum autem ſacerdotij munus non aſſumptis idem Dei ſermo indulget, &c. Nec ſemel huiuſmodi aliqua affert Origenes. Nam & poſſunt (ait) in Eccleſia ſacerdotes, & doctores filios generare, ſed in Chriſto per Euangelium. Et alio loco: Solius, inquit, eius eſſe indeſinens ſacrificium offerre, qui indeſinenti, & perpetuæ ſe vouerit caſtitati.

Plato ſub finem dial. 6. de legib. Cic. 3. de legib. Can. quædam ciuã leges. Diſtin. 2. Lege pen. de nuptijs. Lege vlt. de infir. pœ. cœlib. c. 10. lib. 16. Euſeb. li. 4. de vita Cōſtant.

Nec verò me latet, cur ſecundú ciuiles leges politici hoc negotiú metientes, vltra humanos limites progredi haud potuerunt. Aſſenſerunt enim Platoni in cœlibes cœlibatus pœnas ſtatuenti, & legi duodecim tabularum, ac legi Papiæ (ſiue Pōpeiæ, vel Poppeæ) quam iterum Auguſtus tulit de maritandis ordinibus. Et veteres leges (ſcribit Euſebius) priuant orbos liberis, eorum ſucceſſione, qui liberos gignunt.

Τοὺς ἀπαιδας παλαιοὶ νόμοι στερήσει τῆς τῶν γονίμων διαδοχῆς ἐζημιοῦντο.

Verùm enimuerò imprudenter hæc omnia lata ſunt: Euangelicæ aût legis virtus tanto cōprobatur apertius; quanto Chriſtus ſapientia Patris æterna Apoſtolos cœlibes, eo, ipſo tempore, quoquouerſum diligentius mittebat, quo leges illæ inualuerant, virgineſq; & alios ad caſtitatem perpetuò colendam per eoſdem Apoſtolos ſeriò non ſolùm hortabatur, ſed ſæpe ſanguinis Apoſtolici, virginumq; martyrijs inuitabat. Et vidêt ne iã politici vias Chriſti nō eſſe politicas tantum, aut huius mundi? Ac cùm Auguſtus non tam pœnis, quàm præmijs omnes ad capeſſenda matrimonia vocaret, vacatione quippe triennij à publicis munijs propoſita omnibus, maioraque vt deinde eſſent pro maiore filiorum numero præmia, atq; immunitates, quis cogitaſſet è Chriſti pectore prodire debuiſſe, tantum (vt videbatur) obicem Euangelio propagando, cùm eius rei prædicatio, & exempla vbiq; à Chriſtianis propoſita non ſolùm pœnis, & præmijs Imperatorum, ſed & inſitæ naturali ad coniugia propenſioni aduerſaretur? At ita Deus comprehendit ſapientiã ſapientum, & ſtultos facit principes Taneos, & re ipſa probat excellentiores; ſuo (non hæretico) Euangelio reſeruaſſe vias, quas ſi mundus non caperet, eas tanto magis ipſe vult eſſe probatas, & fixas.

L. 2. ff. min. De his qui nunc lib. ſe excuſ. li. 10 c. Inſtit. de excu. tuto. vel cura. in prin.

Quamobrem & Conſtantinus Magnus leges illas abrogauit, & eius filij aboleuerunt, vſuſq; ille eſt his verbis aduerſus Iniquiſſimam legem. Per infirmitatem (inquit) naturæ priuatos ſuo magno liberorum gignendorum deſiderio, miſereri magis, quàm mulctari conuenit. At rei melioris amatorem nōn quidem punire, ſed admirari maximè dignum eſt. Hic rei melioris amatorem κρείττονος ἐραστὴν vocabat, qui ſe Dei ſacerdotio conſecraſſet, ac pudicitiã ſeu virginitatem profeſſus, caſtæ vitæ addixiſſet.

Euſe. de vi. ta Conſtãt.

Sed reliquis, inueteratam hominum labem, & ſacerdotú lapſum in magnis diœceſibus arbitrantibus haud eximi poſſe niſi vxorum conceſſu, reſponderi poteſt: Neſcitis ſcripturas, neq, virtutem Dei (addamus aût) nec pœnitentiæ vim, quæ meretrices (ſi ad cor redeant) virginibus interdum æquat, atq; ex contumeliæ vaſis, vaſa honoris, & gloriæ Dei facit.

Vt aût alijs exemplis ſuperſedeã: Ex ijs qui diœceſes ad officium reuocarût, vnus nobis Carolus Boromeus Cardinalis ſanctæ Praxedis æterna digniſſimus memoria viginti quattuor annorum ſpatio, quibus ſuum Archiepiſcopatum vnà cum pluribꝰ alijs Epiſcopatibus rexit, planiſſimè hoc re ipſa oſtendit. Sic enim Parochos, & reliquos ſacerdotes in vinea illa ingenti Mediolanenſi, in qua vna ſunt nouies cẽtena hominú millia, in cœlibe ac pura vita ſeruauit, nihil vt penè ſanctius paſſim cerneretur: ipſique Heluetij Zuingliani, vel Rheti qui ditioné illá propè Mediolanenſium fines adminiſtrant, mittere iam ſolebant ad eundem Cardinalem plectẽdos ſacerdotes, quos ad illam diœceſim ſpectantes videbant haud eſſe continentes. Surgẽt igitur illi in iudicio, & condemnabût gentem iſtam politicorum, qui quoniam ipſi non inuigilant, neq; bonis Epiſcopis manus porrigunt, quibus incontinentium licentia ſacerdotum arceatur, mox coram Chriſto iudice intelligent, quàm ſerò ſapuerunt, qui in tempore non reſipuerunt.

Deniq; alij ætatem, qua vota ediderût, non aptam fuiſſe obtendunt iudicandis proprijs viribus in ſuſtinendo cœlibatus onere. Sed cur non idem quoq; prætexant in deſerendis vxoribus laici, quibus onera plerunq; intolerabilia ex re vxoria incumbunt? Itaq; ei qui diceret: Non ſolùm, immaturo conſilio, verùm etiam vi adactus, initiatus ſum ſacris, quare & peto per Canones mecum diſpenſari: reſponderi poteſt. Quid ſi te vel minus maturum conſilium, vel alicuiꝰ vis adegiſſet, vt vxorẽ adoleſcens duceres, deinde aliquot poſt annos eam reijcere velles, num vllum tibi canonem patrocinari putares? ſanè non dubito, quin plures laici mallent vxore carere, quã plj ſacerdotes, matrimonio iungi. Licebitne igitur illis diuortium à Chriſto prohibitum facere, ac (quod æterna eſſet non minus infamia dignum, quàm pœna) cauſas nectere, cur nunc illam, iam alteram,

modo nullam vxorem aliquis habeat? ſed vt hæc abeſſe ab ipſis laicorum mentibus debent, ſic multò magis illa faceſſant à ſacerdotum cordibus, qui ad cæleſte vitæ genus vocati, ab omnibus ſe abſtinẽt, vt ſint ſancti corpore, & animo, ac proximè Deo adhæreant.

DE SEXTO VVLGATI SYNODI Nicænæ, deq; alijs reliquarum Synodorum Canonibus, quibus Romani Pontificis auctoritas in Eccleſia à Chytræo conuulſa defenditur.

SECTIO VI.

CANONEM SEXTVM NICAEnum Romani Pontificis Primatus ſuffragari.

CAPVT I.

ET hic reſtat Chytræe proprius locus, ad quem ordine referenda erat tractatio de Romani Pontificis auctoritate, quã varijs locis reſponſi aduerſus me tui, quaſi aliud agens, (ſed huc potiſsimũ collimãs) tela venenata intendiſti. Vt verò ne & ipſi ſaltationes iſtas tuas extra chorum ſequentes aberrem⁹ à ſcopo: In primis videamus, quid priores quattuor Synodi eadem re ex Diuino verbo, & mandato crediderint, tum cur D. Gregorius Magnus inuectus ſit aduerſus Ioannem Patriarcham Conſtantinopolitanum, qui primæ, & vniuerſalis ſedis honorem ſibi vendicabat. Denique cur aliquibus ſuaſeris, vt ab Romano Pontifice, cuius poteſtatem nunc negas, quædam diſpenſationes extorquerentur.

Extat igitur ſexti vulgati Niceni canonis pars, quæ ita habet. Antiquiores obtineant, qui apud Aegyptum ſunt, & Lybiam, & Pentapolim, ita vt Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat ſollicitudinem, quia & vrbis Romæ Epiſcopo ſimilis mos eſt. Similiter autem & circa Antiochiam, & in cæteris prouincijs priuilegia propria reſeruentur Metropolitanis Eccleſijs. Græcè ſic.

τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω τὰ ἐν αἰγύπτῳ καὶ λιβύαις, καὶ πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις.

At integrior eſt canon in Arabica verſione, qui eſt octauus numero, & ita habet. Conſtitutum eſt, vt Epiſcopus Aegypti, id eſt, Patriarcha Alexandrinus præſideat, & habeat poteſtatẽ totius Aegypti, & omnium locorum, ciuitatum, & caſtellorum, quæ ſunt circum eam, quia ſic conuenit. Siquidem ſimiliter Epiſcopus Romæ, id eſt ſucceſſor Petri Apoſtoli, poteſtatẽ habet omnium ciuitatum ac locorum, quæ ſunt circa eã: Ac ſimiliter Epiſcopus Antiochiæ, id eſt Patriarcha, poteſtatem habeat Prouinciæ illius totius, & eorum locorum, quæ circum eam ſunt. Et in alijs item locis ſeruari debet, quod in præterito conſtitutum eſt.

Hunc verò canonem liquidius adhuc declarat eiuſdẽ Arabicæ verſionis, & Nicænæ Synodi canon trigeſimus nonus: cuius hæc ſunt verba. Conſideret Patriarcha, quę Archiepiſcopi, & Epiſcopi eius in Prouincijs ſuis faciunt, & ſi quid reperiat, ſecus quàm oporteat factũ, mutet, & diſponat, vt ſibi videbitur, Siquidem ipſe eſt pater omnium, & illi filij eius, & quamuis ſit Archiepiſcopus inter Epiſcopos tanquam frater maior, qui curam habet fratrum ſuorum, & ei debẽt obedientiam, quia præeſt, eſt tamen Patriarcha loco patris, ſub cuius dominatu, ac poteſtate ſunt filij eius. Sicque præeſt Patriarcha ijs omnibus, qui ſub poteſtate eius ſunt, ſicut ille, qui tenet ſedẽ Romæ, caput eſt, & princeps omnium Patriarcharum. Quandoquidem ipſe eſt primus, ſicut Petrus, cui data eſt poteſtas in omnes principes Chriſtianos, & omnes populos eorum, vt qui ſit Vicarius Chriſti, Domini noſtri, ſuper cunctos populos, & cunctam Eccleſiam Chriſtianam. Et quicunque contra dixerit, à Synodo excommunicatur.

Ex quibus omnibus id colligitur, Romanam ſedem non in honore tantum, ſed & in poteſtate primas partes ſemper obtinuiſſe: atq; inde tanquàm ἐκ τῆς ἀρχῆς ordinem, & auctoritatem ad alios Patriarchas in ſubditas, & attributas ipſis diœceſes manaſſe: Deinde ab alijs Patriarchalibus ſedibus, atque itidem ab vniuerſo orbe Chriſtiano ad Romanam, non ad alias ſedes fuiſſe de maximis quibuſque rebus prouocatum. Quare & rectè vniuerſalis Eccleſiæ paſtorem dici debere Pontificem Romanum, id quod alijs Patriarchis nulla vnquam ratione tributum eſt.

Hoc autem ipſum teſtatur D. Athanaſius, qui Nicænæ Synodo interfuit cùm eiuſdem Niceni canonis auctoritate probat, ſe qui iam eſſet Alexandrinus Patriarcha, & reliquos Aegyptos Epiſcopos à Pontifice Romano qui ijs præerat, aduerſus Arianos defendi debere. Vos ergo (ait cùm ſextum canonem citaſſet) qui in ſumma ſpecula gratia Dei eſtis poſiti, attendere eos, & opprimere oportet, qui in fratres ſeditiones, & ſcandala excitant.

Athanaſ. ep. 2. ad Felicem Pôt.

Sed

Sed & Ipſe canon priſcam fuiſſe hanc auctoritatis Petri, & Romanæ ſedis conſuetudinẽ perſpicuè dicit, natura nempè, & ratione conſiſtentem, atque ab Apoſtolis Eccleſiæ traditam, qui & Petrum Apoſtolorum verticem, (quem & tu principem Apoſtolorum vocaſti) agnouerunt. Itaq; & à B Syluestro Nicæni, & à Damaſo Cõſtantinopolitani, atque B. Cæleſtino Epheſini, vt à S Leone Chalcedonenſes patres, vel normam fidei, qua de agebatur, vel robur, & confirmationem Synodorum acceperunt.

Lib. 2. hiſt. Eccl. cap. 4.
Anacl. ep. 3
Anicet⁹ ad Epiſ. Galliæ

Iulius verò huius nominis primus, cùm cauſſam B. Athanaſij ad ſe euocaſſet, ſecutus eſt (Inquit Theodoretus) Eccleſiaſticã legem, & eos qui ſe præceſſerant, Pontifices Romanos, atq; Anacletum, & Anicetũ, canonemque Apoſtolorum trigeſimum quartum.

Sic, Paſchaſinus Epiſcopus, Legatus ac Vicarius ſedis Apoſtolicæ, cùm vellet in Chalcedonenſi Concilio authoritate, ac teſtimonio Synodi Nicęnæ primatum Pontificis Romani probare, in cuius iniuriam voluerant quidam, canone per fraudem clam addito, quædam Priuilegia Conſtantinopolitano tribuere Patriarchæ, canonẽ ſextum Nicęnæ Synodi in actione 14. produxit, & citauit: quo oſtendit fuiſſe declaratum à trecentis & duodeuiginti patrib⁹ Romanam Eccleſiam ſemper obtinuiſſe primatum: Itaq; cùm Paſchaſinus vice proœmij admonuiſſet, quid eo canone contineretur, hunc ipſum, quem diximus canonẽ ſubiunxit. Huic autem canonis ſententiæ patres Synodi Chalcedonenſis minimè cõtradixiſſe non ſolũ ex ipſa actione 14. perſpici poteſt, ſed Liberatus quoq; Archidiaconus Carthaginienſis, in Breuiario cauſſę Neſtorianorũ c. 13. teſtatur. Sic enim ait: Legati cõtradictio à iudicibus Concilij, & Epiſcopis omnibus ſuſcepta eſt.

Sic quoque canõ vigeſimus octauus, quẽ Chalcedonenſis Synodi actis Græci interſeruerant, à S. Leone I. reiectus eſt: ac verò ipſe Anatholius Patriarcha Conſtantinopolitanus, qui callidè Synodi Chalcedonenſis Patres prenſauerat, reclamantibus Romani Pontificis Leonis legatis, & vicarijs, ab infauſtis ambitionis conſilijs, quæ poſtea Ioanni Patriarchæ viam ad præcipitium ſtrauerunt, animum reuocare coact⁹ eſt: Quamobrẽ Centuriatores conuicti, cũ ſextum canonem negare non poſſent, etſi ſcripſerunt ſe prolixè in centuria quinta oſtenſuros, à Romanis Epiſcopis in Synodo Carthaginienſi falſatum fuiſſe, nihil tamen poſtea præſtare ſunt auſi.

Sed & Illyricus quærens effugium non euaſit, qui inde effici voluit, vt cæteri Patriarchæ Romano æquarentur. Secus enim ſynodus Chalcedonenſis, primatũ Pontifici Romano tribuit, ſec⁹ prouocatio ex omnibus prouincijs de ijs, quę alia ratione à cęteris Metropolitis vel Patriarchis cõponi nõ poterant: Aliter ratio, & Apoſtolica traditio docuerunt, quæ quoniã abundè præter omnem antiquitatẽ doctiſsimi Theologi paucos ante annos docuerunt, nõ eſt qđ hic actũ agam. Hinc igitur factum eſt, vt S. Leo primus ad Martianum Imperatorẽ de Anatholio Epiſcopo Cõſtantinopolitano ſcripſerit, eũ proprio detrahere merito, ſi illicito creſcere optabat augmẽto Ac mox ſatis illi ſit, quod veſtræ pietatis auxilio, & mei fauoris aſſenſu Epiſcopatum tantæ vrbis obtinuit, ac paulò poſt: Priuilegia enim Eccleſiarũ SS. Patrũ canonibus inſtituta, & venerabilis fidei nixa decretis nulla poſſunt improbitate conuelli, nulla nouitate mutari. Hæc S. Leo. Quẽ ſecutus D. Gregori⁹ aduerſus Ioannẽ alterum eiuſdẽ ciuitatis, ac tumoris anatholij ſucceſſorẽ. vbi totius Eccleſiæ curam fuiſſe Petro Apoſtolorum principi cõmiſſam ex Euangelio monſtraſſet, nec ſe priuatam, ſed omnipotentis Dei & Vniuerſalis Eccleſiæ cauſſam vẽdicaſſe oſtendiſſet, plures Cõſtantinopolitanos ob ſuperbiam corruiſſe in hęreticos voraginẽ ſcripſit. Quare vt ipſe hunc vniuerſalis honorẽ (licet iuſtè à ſynodo Chalcedonenſi Põt. Romano tributum) noluit præ ſubmiſsione arripere, ſic veriſsimè dixit, Ioannẽ Conſtantinop. ſuperbè id ſibi vendicantẽ cùm nec illi deberetur, neq; à quoquã collatus fuiſſet, Antichriſtum præcurrere?

Bern. e. 109.
Stapleton⁹ Sãderus, & alij.
Turrianus de epiſtolis Põticijs.
Nota ì Põ Rõ obtinere ſolitum Archiepiſcopatũ Cõſtãtinopolitanum.
D. Greg. ep. 32. cap. 70.
Ioan. 2.
Luc. 22.
Matth. 16.

Sed cur Chytręe cũ ex Nicęno canone cõſtet, ſingulis Prouincijs ac Metropolitanis ſua priuilegia eſſe ſeruanda, q̃ Gręci ſignificantius vocant πρεσβείας, hoc eſt diœceſes, in quib⁹ legatione ſua fungũtur pro Chriſto: cur inq̃ Romano quoq; Pontifici, per quẽ ad illos priuilegia manarunt, ſua nõ reſeruas? Et verò Bonifacius & alij ad vos miſsi ſunt, qui Euangelium ab Apoſtolica Romana ſede in Germaniã inſerrẽt, Eccleſiamq; ijs ritibus, & Sacramẽtis inſtituerẽt, quæ ſunt ab Apoſtolis in vſum paſsim adducta, vt ſi quod frõtis haberetis, puderet vos quidquam Græcis attribuere, quod in primis Romana Pontifici tribuendum nõ eſſe exiſtimaretis.

Ac tamẽ bene habet, quod Deus & in hoc aſtutos in aſtutia ſua cõprehendens per vos aliquot ante annos fecit. Nã vbi de inſtauranda Eccleſia conſulti reſpondebatis petendas eſſe à Romano Põtifice diſpenſationes quaſdam, nonne eadem opera vos eius auctoritatem, & primatum agnoſcere teſtabimini?

DE DIVINA EVCHARISTIA, & ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio, quod ſemper in Eccleſia pro viuis, & defunctis fuiſſe vtiliſſimè oblatum priorum Synodorum tempore, oſtenditur: Inuocatio quoque ſanctorum, cæteraq; fidei dogmata paucis, ſed efficaciter comprobantur.

SECTIO VII.

EVCHARISTIAE OBLATIONEM, ſeu Miſſæ ſacrificium ex Concilio Niceno planiſſimè colligi, & Diaconis neq; Euchariſtiam conficere, nec Epiſcopis, aut preſbyteris eandem porrigere fas eſſe.

CAP. I.

PERGIS Chytræe multa blaſphemè de ſacroſancto altaris ſacrificio obloqui, ac ſuper eo tamquam maceria diruta arietes tuos locas ad demoliendum purgatorij locum, & cœlum. Nos igitur ad Chriſti gloriam hac ipſa die, quæ feriæ quintæ maioris hebdomadæ (hoc eſt ſanctiſſimi ſacramenti anniuerſariæ inſtitutioni) ſacra eſt, materiam ab alijs quidem diligentiſſimè, & à me aliquatenus multos ante annos tractatam, hoc aggrediar ordine, vt quando Diuini huius ſacrificij in quatuor prioribus Synodis, ad quas prouocaſti, manifeſtè mentio fit, quàm breuiſſimè potero ſub aſpectum oculorum ſubijciam Apoſtolicæ Eccleſiæ formam, ritus, & vim incruenti ſacrificij corporis Chriſti, quod tu cerimoniale ex Melanchthone nominas Porrò ſynodi Nicenæ vulgatus canon decimuſquartus ſic habet.

„ Peruenit ad ſanctum & magnum Con-
„ cilium, quòd in quibuſdam locis, aut ciui-
„ tatibus, presbyteris gratiam ſacræ commu
„ nionis diaconi porrigant, quod neq; ca-
„ non, neq; conſuetudo tradidit, vt qui po-
„ teſtatem offerendi non habent, his qui of-
„ ferunt, corpus Chriſti porrigant. Sed etiã
„ hoc quoq; innotuit, quod quidam diaco-
„ ni ante Epiſcopos contingant Euchariſtiã.
„ Omnia igitur hæc amputentur, & mane-
„ ant diaconi in proprio ordine: ſcientes
„ quod epiſcoporum quidem miniſtri ſunt,
„ presbyteris autem inſeriores exiſtũt. Acci-
„ piant autem ex ordine Euchariſtiam poſt
„ presbyteros, eis dante aut Epiſcopo, aut
„ presbytero. Sed nec ſedere eis in medio
„ presbyterorum liceat. Quod ſi hoc fiat,
„ præter Canonem, & præter ordinem pro-
„ batur exiſtere. Si quis autem obtemperare
„ noluerit, poſt hanc diffinitionem ceſſet à
„ diacono. Græcè ſic:

ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν, καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἐν τοῖς τόποις ἢ πόλεσι πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν, οἱ διάκονοι διδόασιν, ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκε τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν τούτους τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ. κἀκεῖνο δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἤδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἅπτονται. ταῦτα οὖν ἅπαντα περιῃρήσθω, καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσί, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττονες τυγχάνουσι. λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους, ἢ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῖς διδόντος, ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. ἀλλὰ μήτε καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις· παρὰ κανόνα γὰρ, καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον. εἰ δέ τις μὴ θέλοι πειθαρχεῖν καὶ μετὰ τοὺς ὅρους, πεπαύσθω τῆς διακονίας.

Arabicæ autem verſionis, qui eſt canon decimus ſextus ita:

Diaconus non debet cõmunicare, prius »
quàm Epiſcopus, neque priusquàm preſ- »
byter, quia gradus diaconi infra gradum »
presbyteri eſt; ſciréq; debet officij ſui eſſe »
miniſtrare Epiſcopo, & presbyteris: ſciat- »
que diaconus facultatem ſuam, cui neque »
licet communicare, niſi poſtquam Epiſco- »
po, & presbyteris miniſtrauerit. Neq; rur- »
ſus ei licet miniſtrare ſacramentum com- »
munionis ſacerdoti. Siquidem miniſtrare »
hoc ſacramentum proprium eſt ſacerdo- »
tis, & non diaconi. Sacerdotibus enim data »
eſt hæc gloria Neq; decet, vt diaconi inter »
ſacerdotes ſedeant, nec ambulent, aut ſint »
ad latus eorum, neq; intus in ſacrario, vbi »
eſt altare, neq; foris, niſi de ſententia eorũ, »
quandoquidem gradus diaconi inferior »
eſt gradu illorum. Diaconi qui huic decre- »
to contradixerint, eijciantur à gradu ſuo, »
& à ſynodo excommunicantur. Sic ca- »
non.

Ex quo vides omnia ordinata fuiſſe in Eccleſia. Nec Epiſcopis ſacerdotes, neque his diaconos, nec iſtis plebem fuiſſe æquatam. Præterea offerre Euchariſtiam, & porrigere non eſſe idem: oblationem porrò ſacrificij præcedere porrectionem: Quæ oblatio cùm ad ſacerdotes pertineat, ſacrificium rectiſſimè dici, & eſſe. De hoc igitur cùm dicendum ſit; cœnam primò veſtram pendamus, quænam denique ſit, & num illam ad verbi Dei normam celebretis.

COENAM LVTHERANORVM, Caluinianorũ, & aliorum ſectariorum quam vocant dominicam, non eſſe eam, quam Chriſtus inſtituit, quámue & Apoſtoli, & vniuerſa Eccleſia fecerunt, ac facit.

CAPVT II.

Vt

VT ordiamur à manifeſtiſſimo argumento, variatio cœnarum, quas Lutherus vno, Bucerus altero, Caluinus alio; Georgius Maior, Baſilienſes, & reliqui ſuis quiſq; modis agunt, ſola poſſet eſſe ſatis ad conuincendos hæreticos, nihil abs ſeſe in ea Euangelicũ geri. Nam quòd eodẽ tẽpore, ijſdemq; in locis, quibus iſta eorum cœna tanquam in ſcenàm prodijt, ilico de illa met implacabiles inter eos diſſenſiones extiterint, nequaquam potuit à Deo proficiſci, quæ alioquin (cùm à ſacerdotibus ritè fit) ſacramentum eſt, & porrectio pacis, ac ſymbolum vnitatis, quoniam & re uera Chriſti corpus continet, qui eſt pax noſtra & veritas, ac vitá.

Lutherus lib. de Miſſa priuata, & vnctione ſacer. tom. 7. impreſſo VVittembergæ ann. 1558.

Inprimis igitur Lutherus cœnam ſuam ſe didiciſſe à ſatana apertè dicit, cum quo dudum luctatus, ac tãdem perſuaſus, quod à diabolo acceperat, hoc & tradidit vobis.

Lutherani autem nunquam potuere ea de re conuenire cum ſacramentarijs. Itaq; & paucos ante menſes ex Rhenano tractũ ad vnum omnes confuſionis Auguſtanæ proteſtantes eiecti ſunt, vti & Caluiniani in Saxonia ea de cauſa aliquanto antea vel ſuppreſſi, vel capite etiam plexi, vel denique fugati, aut perpetuo carceri addicti fuerant.

Cap. 17.

Ijdem verò Auguſtanæ confuſionis miniſtri, qui ſeſe Antuerpiam intruſerant, & Martiniſtę dicebantur, cùm confeſſionem ſuam edidiſſent, disertè hæc verba ſcripſerunt. Caluiniſtarum liturgia non vno ſacrilegio vitiata, contaminataq; eſt, eaque (proh dolor) innumeras animas æterno exitio inuoluit.

Nota quid Lutherani de cœna Caluiniana.

De re igitur cùm diſcrepent, mirum nõ eſt, ſi in ritibus, alijsq; rebus differant, atq; laruatas formas (cœnæ Euangelicæ loco) ſingulæ ſibi ſectæ confinxerint.

Lutherani præmittunt generalem confeſſionem proprio miniſtro ſeorſim factã, & ante ipſa verba conſecrationis pleraſq; omnes preces adhibent lingua populari, præter ſymbolum, & triſagion, quod Latinè decantant, & in altari celebrant, atq; ſuperpellicijs vtũtur. Sed inter ſeſe in eo diſſentiunt, quod cùm omnes communicaturi geniculentur, & in ipſa communionis actione generalem confeſſionẽ pronunciẽt; & Vbiquitarij panem adorẽt, & ex ſententia Lutheri (quem Chemnitius ideo citat) adorandum doceant: Illyricani tamen, & alij cõfeſſioniſtę ab adoratione abhorreãt.

In examine decretorum Concilij Trident. Inſtit. Cal. lib. 4. ca. 17. ſect. 43.

Caluinus formulam adminiſtrandi ſacramenta Eccleſiæ Geneuenſi prę̨ſcripſit, in qua formam ſuæ cœnæ tradidit, quam tamen Heluetij reliqui (licet ſacramẽtarij) noluerunt admittere.

Anglocaluiniani nouam formam, quã is Magiſtratus propoſuit, habent, ac ſuperpellicijs vtentes, cæterum ad ſacramentarios accedentes communicant, vel ſtantes, vel etiam ad menſam ſedentes, vel deniq; iuxta phaſe Iudaicum tranſeuntes, vt quidam in Anglia Puritani faciunt.

Rurſum Lutherani verba conſecratoria enunciãt, & præſentiam myſterij agnoſcunt, quod quia Caluiniani non credunt, vt conſecrationem omittunt, ita nudam afferunt Euangelicæ hiſtoriæ recitationẽ, quam Heluetij actionem Dominicam vocant, reijciuntq; confeſſionem omnem, vtentes inter cœnandum excommunicatione teterrima, quam neq; Lutherani, neque Anglocaluiniſtæ vſurpant.

Cùm verò Caluiniani Dominicis tantum diebus cœnam ſuam peragunt, Lutherani alijs quoq; feſtis, atq; interim profeſtis communicant.

Quæ cùm veriſſima ſint, diſpiciamus attẽtius, num iſta qualiſcunq; veſtrum cœna cum Euangelio vlla ratione conſentiat. Nam ſi rem ipſam attendas, quidquid panis ab hæretico ſumitur, aut conſecrari putatur, cùm ſacerdos non ſit, nil ſanè conficit. Quod ſi quis olim ſacerdos catholicus fuit, ac tamen nihil iam credat eſſe vi conſecrationis in Diuino Euchariſtiæ ſacramento, quod Lutherano more velit conficere, intelligis ne hunc quidem aliquid niſi ad ſui damnationem facere? Porrò ſi materiam cogites, Euangelica cœna in azymo confecta eſt, quod quidem vos alij omnes non item facitis. Si formam conſecrationis prolatam à Chriſto pendamus, vos nullam retinetis. Nam modo fidei, modo vſui, & actioni (vt dicitis) tranſeunti perfectionẽ tanti ſacramenti aſcribitis: ſin veſtrorum miniſtrorum auctoritatem perpenditis; ecquis eos ſacris initiauit, ac quibuſnam iſti ſucceſſere, aut à quibus manuum legitimam impoſitionem acceperunt? Si præparationem, quænam iſta eſt veſtrum, qui pœnitentiæ ſacramentum, ſacerdotes, & claues negatis, abſolutionem autem idem eſſe, quod prædicationem dicitis? Si probationem, vbinam concors animorum vnio eſt? Vbi dijudicatio corporis Chriſti, quã requirit Apoſtolus? vbi ciuitatum, Epiſcopatuum, monaſteriorum, rerum Diuinarum ſacrilegè direptarũ reſtitutio? ſi manducationem, ecquid editis præter panem? ſi tẽpus quo cœna inſtituta eſt, ne id ipſum quidem, qui videri vultis euangeliciſſimi, ſeruatis; ſi numerum cernitis, in Euangelio, duodecim tantum communicaſſe, legimus: quin igitur tantum duodecim vos etiam communicatis? Si ægrotis dandum eſt opportuno tempore viaticum, cur pleriq; iam oẽs id cum Caluinianis reijcitis? ſed

neq;

neq; gratiarum ſolemnis actio, nec mortis Domini annunciatlo, nec hoſtia, nec ſacrificium, nec myſteria vlla, nec Chriſtiana adoratio, quam D. Ambroſius, nec omnis toties repetita ſignatio, quam in hac myſtica cœna fulgere S. Chryſoſtomus ait, in veſtra iſta cœna verè cœnoſa conſpiciuntur. Quamobrem ite nunc, & pandoram iſtam veſtram pro ipſiſſima Euangelica cœna, tamquam Eccleſiæ Dei reſtituta, venditate.

Amb. de Diuinis myſter. D. Chryſo.

COENAE DOMINICAE, AC VERI *Chriſtiani ſacrificij, quod Chriſtus inſtituit, Apoſtoli, & reliqui omnes in Eccleſia obſeruârunt, integerrima eſſe omnia apud Catholicos.*

Capvt III.

SED apud Catholicos eadem, quæ ſemper viguerũt in vniuerſo orbe Chriſtiano de Euangelica cœna, & ſacroſancto altaris ſacrificio fides, conſecratio, oblatio, eleuatio, adoratio, manducatio, ritus, vſus, vtilitas, nomina, & extant adhuc, & ſeruantur integerrima. Nec quantæcunq; tenebræ Aegyptum, Aethiopiam, Armeniam, aut ſchiſmata, & hæreſes reliquum orientem peruaſerunt, tantæ rei delere memoriã, aut abolere veſtigia potuere, quin etiamnum altaria, templa, & antiquiſſimarum liturgiarum vſus, doctrinæ Romanorum Pontificum Euangelicæ de ſaluberrimo Miſſæ ſacrificio teſtimonium perhibeãt. Quibus locis hæc idcirco fuiſſe inſtituta, & mille ſexcentis annis perduraſſe, vt ijdem Romani Pontifices tyrannidem exercerent, aut pecuniam è ſacrificijs corraderent, nemo niſi impius ſentire, niſi hæreticus calũniari poteſt. At cùm templa, ſacerdotes, ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedec Deo vero deberi, etiam Dæmones agnoſcant, peiores etiam dæmonibus exiſtimari poteſtis, qui ea omnia furenti rabie ſuſtuliſtis. Hoc ſanè (inquit B. Auguſtinus) nec in iſta breuitate prętereundum eſt, quod templũ, ſacerdotem, ſacrificium, & alia, quæcunq; ad hæc pertinentia, niſi vni vero Deo deberi noſſent: Dij falſi, hoc eſt, Dæmones, qui ſunt præuaricatores angeli, nunquam hæc ſibi à cultoribus ſuis, quos decipiunt, expetijſſent verùm cùm hæc exhibentur Deo, ſecũdum eius inſpirationem atq; doctrinã, vera religio eſt: cùm autem Dæmonibus ſecundum eorum impiam ſuperbiã, noxia ſuperſtitio. Quapropter qui Chriſtianas literas vtriuſq; teſtamenti ſciunt, non hoc culpant in ſacrilegis ritibus Paganorum, quod conſtruant templa, & inſtituãt ſacerdotia, & faciãt ſacrificia, ſed q̃d hæc idolis, & dæmonijs exhibeant. Hæc ille, qui poſtea ſubdit. Quemadmodũ enim vnus idemq́; homo, ſi Deo manè aliud offerat, aliud veſpere, pro congruentia diurni temporis, non Deum mutat, non religionem, ſicut nec ſalutem, qui alio modo manè, alio veſpere, ſalutat: ita in vniuerſo tractu ſeculorum, cùm aliud oblatum eſt ab antiquis ſanctis, aliud ab eis qui nunc ſunt offertur, non humana præſumptione, ſed auctoritate Diuina temporibus congrua ſacra myſteria celebrantur, non Deus, aut religio commutatur.

B. Aug. lõ. 2. epi. 49. q. 3. ad Deo gratias. Templum, ſacerdotes, & ſacrificium Deo vero deberi, & Dæmones agnoſcant.

Idem ibidẽ ſub finem quæſtion. 3. Mutatio in ſacrificiorũ Prophetis prædicta.

CONSECRATIONEM EVCHARI*ſtiæ apud Catholicos ex Chriſti inſtituto & verbis fieri, aliamq́; eſſe ab ea, quæ alijs nouæ legis ſacramentis adhibetur.*

Capvt IIII.

VInum & aqua (inquit D. Iuſtinus martyr) cum gratiarũ actione, cõſecrantur. Neq; enim hæc vt communem panem, vſitatamq́; potionẽ capimus, ſed per preces ſermonis, quem à Domino accepimus, conſecratus hic cibus eſt: eumq́; carnem, & ſanguinem Ieſu Chriſti eſſe accipimus.

Iuſtin. Apolog. pro Chriſt.

Et B. Auguſtinus: Benedicimus (ait) & gratias agimus in omni eius munere non ſpirituali tantum, ſed etiam corporali. Noſter autem panis, & calix certa conſecratione fit myſticus, nõ naſcitur. Proinde quod non ita fit, panis & calix alimentum eſt refectionis, nõ ſacramentum religionis.

Cõt. Fauſt. lib. 20. ca. 13.

At Ireneus. Quàndo (inquit) factus panis, & mixtus calix percipit verbum Dei, fit Euchariſtia.

Iren. lib. 5.

Hac conſecratione, quoniam operatorius, & efficax eſt Chriſti ſermo, (inquit B. Ambroſius) & ſanctificatur vt ſit, tam magnum ſacramẽtum operante inuiſibiliter ſpiritu Dei, (dicit D. Auguſtinus) & mutari naturas elementorum (docet S. Cyprianus;) & quaſi rurſus exinanire ſeſe filiũ Dei, vt capi poſſit oſtendit Methodius martyr. Quam exinanitionem. D. Cyrillus condeſcenſum συγκατάβασιν (vt B. Franciſcus humiliationem) nominauit. Quare tanto, & tam continenti Diuinæ bonitatis miraculo attonitus ita exclamat D. Cyrillus: ſic enim ſapientia, quæ per ſe ſubſiſtit, corpus ſuũ veluti panem diſtribuit, & ſanguinem ſuum viuificum velut vinum addit. O tremendum ſacramentum, ô diſpenſatio inexplicabilis, ô condeſcenſus, qui comprehendi non poteſt, ô miſericordia non veſtigabilis. ὢ μυστηρίου φοβεροῦ, ὢ οἰκονομίας ἀφράστου, ὢ συγκαταβάσεως ἀχωρήτου, ὢ εὐσπλαγχνίας ἀνεξιχνιάστου.

Aug. tom. 3. lib. 3. de Trin. c. 4. Iſych. 22. c. lib. 2. Methodius in Sympoſio decem virginum. Cyril. ſer. de domin. cœna. B. Franciſc. exhort. ad fratres.

Sed Cæſarius, ſiue eius frater D. Gregorius Nazianz. ſanctiſſimè vt perelegantur.

Inſignis locus Cæſarij de S. Euchariſtia.

Vi-

Lib. quæst. Theologicarum de locis ſcripturæ ſanctæ.

Videmus (inquit) illum panem ſanctum hodie in altari incruento, tempore Diuinę & myſticæ conſecrationis ſuper menſam puram propoſitum, non ſimilem imagini ſalutaris corporis Dei, neque rurſus ſimilem ipſi ſanguini immixto calicem vnà cum pane propoſitum, non ſimilem dico formatione membrorum, nec qualitate carnis, ac ſanguinis. hoc enim videtur rotundum, facilè ad frangendum, inanimatum, exangue, immobile, diuerſæ rei ſimile, credimus tamen verbo Dei, & non quaſi ſimile, aut æquale, ſed propriè, & firmè eſſe Diuinum corpus, quod ſuper mēſam ſanctam conſecratur, & inexhauſtè participatur. nec enim ſol finem facit prębendi ſplendorem indigentibus luce: neq; mare per ſuppeditationem ſalis impertitum, de vaſta magnitudine decedit: nec ignis infinitas lucernas incendens flacceſſit, aut imminuitur, nō deficiente qui flammam excitet: neq; rurſus aer reſpiratione omnium animantium decreſcit. Sic autem Græcè:

Pulcherrimum.

Ὁρῶμεν τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἄρτον τήμερον ἐν τῷ ἀναιμάκτῳ θυσιαστηρίῳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας καὶ μυστικῆς τελετῆς ἐπὶ τῆς ἀχράντου προτεθειμένον τραπέζης, μὴ ἐοικότα τῇ εἰκόνι τοῦ σωτηρίου σώματος τοῦ θεοῦ, μηδὲ αὖ πάλιν τῷ ἐγκεκραμένῳ αὐτῷ αἵματι τὸ συμπροτεθειμένον τῷ ἄρτῳ ποτήριον τοῦ οἴνου τῇ τῶν μελῶν διαρθρώσει, οὐ τῇ σαρκικῇ καὶ αἱματώδει ποιότητι, τοῦτο γὰρ δοκεῖ περιφερὲς, εὔθρυπτον, ἄψυχον, ἄναιμον, ἀκίνητον, θατέρῳ ἐοικός. πιστεύομεν δὲ ὅμως τῇ θεηγορίᾳ, καὶ οὐχ ὡς ὅμοιον, ἢ ἴσον ἀλλὰ κυρίως, καὶ ἀραρότως αὐτὸ ὑπάρχειν τὸ θεῖον σῶμα τὸ ἐπὶ τῆς θείας τραπέζης ἱερουργούμενον, καὶ ἀλήκτως μετεχόμενον. οὐδὲ γὰρ ὁ ἥλιος λήγει τοῖς δεομένοις τὸ φέγγος παρέχων, οὐδὲ θάλασσα διὰ τοῦ ἁλὸς μετεχομένη τοῦ κήτους ὑφίεται. οὐδὲ τὸ πῦρ μυρίας ἐξάπτον λαμπάδας μαραίνεται, ἢ μειοῦται, λείποντος τὸν πυρσὸν ἐγείροντος. οὐδὲ αὖ πάλιν ὁ ἀὴρ τῇ ἀναπνοῇ πάντων ἐμψύχων βραχύνεται.

Ita verò reliqui Gręci, Latini, Aphricani, Chriſtianus orbis vniuerſus credidit, propter quod & loquutus eſt: Quare & nos ita loquimur & credimus: Ac qui ſumus ſacerdotes, Deiq; filio firmiſſimè credimus, myſterium (licet indigniſſimi) tantum conficimus.

Cùm autem iſtam vim conſecrationis Catholici omnes Chriſti verbo tribuant, perfidus erit non Euangelicus, qui ei fidem auſit adimere. At cùm hæc verba: Hoc eſt corpus meum, & quę ſequuntur, eò ſpectent, quò Chriſti mens ſapientiſſima eanunciauit, quis hic non intelligat conſecrari Euchariſtiam in cibum, & ſacrificium? Et quidem in cibum, cùm quod antea promiſerat dicens: Caro mea verè eſt cibus, & c. tum pręſtitit, inquiens: Hoc eſt corpus meum. Accipite. manducate. In ſacrificium vęrò, cùm dixit: Hoc facite. In ſacrificium inquā actionis gratiarū (quamobrē & egit gratias, & Euchariſtia vocatur.) Nec ſolum actionis gratiarum verùm etiam commemorationis cùm dixit, vt fieret in ſui memoriam: Et expiationis, propitiationis & remiſſionis peccatorum: Nam inquit. Hoc eſt corpus meum, ſiue expreſſius τὸ σῶμα μοῦ corpus mei ipſius, quod pro vobis tradetur, Hic eſt ſanguis qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum: Quod tamen ne referri ſolùm ad cruentum crucis ſacrificium aliqui opinarentur (præterquàm quòd panis, aut calix pro nobis crucifixus non eſt) Apoſtolum ſpiritus Sanctus afflauit, vt in actione cœnę Dominicę enarranda ſcriberet κλώμενον, quod frangitur (non frangetur) & Diuum Lucam, vt diceret διδόμενον, quod pro vobis datur, hoc eſt offertur. Si enim vt tantum daretur fuiſſet Euchariſtia inſtituta, ecquid erat opus dicere pro vobis? Sic verò item Diuus Ioannes Euangeliſta bis Chriſtum Dominum carnem ſuam ſe daturum ſub ſpecie panis promiſit, cùm diceret: Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: offerenda quippe erat ſub ſpecie panis pro remiſſione peccatorum eadem caro, quę ſub eadem ſpecie panis in mundi cibum. & vitam erat porrigenda. Nam & alibi, inquit: Et pro eis ſanctifico meipſum. Quamobrem & Diuus Iacobus, & Beati Chryſoſtomus, atque Baſilius ſuis Liturgijs, Apoſtolum ad Corinthios ſcribentem imitati, hanc conſecrationem vocarunt benedictionem, & ſanctificationem. At quoniam reliqua nouæ legis ſacramenta non in conſecratione materiæ efficiuntur, quemadmodum fit Euchariſtia, ſed in applicatione ad eos qui ijs initiantur, aut ſanctificantur, ideo è varia ſacramentalium verborum prolatione ſapientiſſimus Ieſus oſtendit, voluiſſe, vt corpus ſuum conficeretur mutata panis & vini ſubſtantia, remanentibus accidentibus, quæ Diuus Cyprianus effigiem vocat. Quod ſi eadem aliorum ſacramentorum, quæ fit in Euchariſtia, conſecratio eſſe debuiſſet, quidni æterna Patris ſapientia dixiſſet: Hæc aqua eſt ſpiritus ſanctus, &c. vti dixit: Hoc eſt corpus meum, non autem (Erit) (vt quidam è veſtris dicunt) actione tranſeunte? At cùm dixiſſet baptizate, De pane autem pronunciaſſet. Hoc eſt corpus meum. Quis à limine Diuinas literas (ne dicam grammaticen) ſalutauit, qui non percipiat aliam his verbis, quàm alijs illis ſubeſſe notionem? ac propterea intelligat meritiſſimè Patres omnes obſtupuiſſe in hoc Eucha-

Ioan. 6.

chariſtiæ myſterio, quod ſummis encomijs(ſed non quantis adhuc fieri deberet) extulerunt, neq; ſacramentum duntaxat (vti reliqua) ſed & ſacrificium veriſſimũ, ac verè propitiatorium eſſe confeſſi ſunt. Ac certè vbi glorificata ipſiſſima hoſtia Chriſtus ineſt, qui alijs ſacramentis tantũ per gratiam adeſt, cur non fuerit excellentior & efficacior hæc, quàm aliorum ſacramentorum conſecratio?

OBLATIONEM QVOQVE Euchariſtia in ſacrificio Miſſæ apud Catholicos ex Chriſti verbis, & inſtituto fieri. & friuolas eſſe aduerſariorum in contrarium obiectiones.

Cap. V.

QVot apices literarum extant in Euangelio, tot myſteria ſunt: Et quidem potiſſimum in Diuino Euchariſtiæ ſacramento. Nam & ad hoc reliqua omnia ſacramenta referuntur, ac per illud ipſum perficiuntur, vt D. inquit Dionyſius. Dominus igitur Ieſus dixit: Hoc facite, id eſt, offerte. Nam ſi ad eſum, & ad diſtributionem tantummodo hæc verba pertinerent, ſicuti veſtri quidam cum Caluinianis interpretantur: Nónne illa ſuiſſent ſatis, Accipite, manducate, diſtribuite? Et quidem ſcio alios ex veſtris interpretatos eſſe, Hoc facite, id eſt, credite. De quibus ſi quæſiueris, cur igitur non credunt Chriſto dicenti: Hoc eſt corpus meum, ecquid obſecro reſpondebunt?

Ac memini cùm viginti ante annos in Gallijs Petrus Viretus, treſq; alij Geneuenſes miniſtri aduerſus libellum de Miſſæ ſacrificio meum biennio toto ſcripſiſſent, hos obieciſſe mihi Sanctem Pagninum, ex quo, cùm literas Hebraicas calluiſſet, aiebant perſpici poſſe, ecquid de iſtiuſmodi oblatione eſſet dicendum. Is videlicet erat miſerorum portus, & ſucus. Reſpondi igitur Geneuenſibus. In primis cauerent à Rabinis quibuſdam, qui eò profecti, & ſeſe ſimulantes Chriſtianos, nihil minus credebant, quàm Chriſtum. Euangelij verò medullam ad corticem, & duritiem veteris teſtamenti, imò ad Talmudicas fabulas auertebant. Seruetum, Valentinum, & cæteros reminiſcerentur, qui ad Geneuenſes nundinas eunres, vbi facilè ſuas merces exponerent, Chriſtum denique omninò negaſſenr eſſe Deum. Sancti Pagnini Iſagogé ad ſacras literas, ſi viri illius fidem de hoc myſterio liquidius vellent agnoſcere, perlegerent attentè, vbi de Euchariſtia, de manna Chriſtiano, de panibus propoſitionis ac de huiuſmodi alijs verbi Diuini, & Eccleſiæ Chriſti ex vniuerſa antiquitate ſenſum collegerat.

Addidi, ſacram veteris Teſtamenti ſcripturam Iudicem & interpretem fore, an verbum hoc Facere idem in his rebus eſſet, quod offerre. Et Hebræis enim actionem omnium nobiliſſimam eo verbo deſignari, qua quidem actione nulla nobilior eſt, quàm ſacrificium: Septuaginta interpretes trecentos annos ante Chriſtum natum, quum Diuinum codicem diuinitus vertiſſent (quam poſtea verſionem non vni loco explicando Apoſtoli adhibuerunt) vbi hæc vox Hebraica ſacrificandi eſſet, vertiſſe Græcè ποιεῖν, quo facere ſignatur, & Hebræis verbum hoc ab radice
Haſſah, deduci, id eſt, ſacrificauit. Sic in Deut. 16.
Deuteronomio. vt facias phaſe, Septuaginta vertiſſe θύσεις, hoc eſt, ſacrificabis.
Quodque libro Ioſue ſcriptum eſſet, fe- Ioſ. 5.
ciſſe populum phaſe ad veſperas quartadecima die menſis: Hebraicè idipſum ha-
beri. Quod rurſus eſſet ſcriptum Leuiti- Leu 9. & 27
ci capite nono. Immola pro peccato tuo, Græcè & Hebraicè eſſe ποιήσειν, vahaſſe. Quod item vigeſimo ſeptimo, vt offeratur, Septuaginta eoſdem Interpretes vertiſſe, ποιῆσαι, Hebraicè aũt eſſe lahaſſot,
hoc eſt, ad offerendum & ſacrificandum,
Id ipſum in libro Numerorum extare, La- Num. 28.
tinè, Græcè, Hebraicè, vti ſæpe alijs locis. Itaque & Euangeliſtas ita locutos fuiſſe eò magis, vbi de Paſcha, deque ſacrificio agebant manifeſtum eſt, cùm & aliarum rerum narratio, quæ ad veriſſimam oblatio-
nem ac ſacrificium ſpectabant, oſtenderet, Matt. 26.
iſtud ea voce deſignari. Apud te facio Paſcha, dixit Chriſtus: hoc eſt non typicum tantum, quantum ſui ipſius agni immaculati. Nam & ideo alibi addidit, Deſiderio
deſideraui Paſcha manducare vobiſcum. Luc. 22.
Non ſanè vetus, quod aliàs fecerat, ſed nouum, in quo Diuini ſacramenti myſterium erat conſummandum, atque Aaronico ſacrificio ſubrogandum: Quod quidem futurum erat perpetuò, ſecundum ordinem Melchiſedech. Iterum vt facerent ſecundum conſuetudinem, inquit
Diuus Lucas, cùm de veteribus ſacrificijs Luc. 2.
loqueretur, hoc eſt, vt offerrent in ſacrificium. Qui in ſacrario operantur (Corinthijs Apoſtolus ſcribit οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμε-
νοι. Qui offerunt, & ſacrificant. Sic igitur 1. Cor. 9.
Chriſtus veriſſima veritas inquit: Hoc facite, id eſt, offerte. Quare ſummo iudicio Patres doctrina præſtantiſſimi, pietate A-
poſtolica imbuti Diuus Ambroſius Syno- S. Amb. to. 3. ep. 33.
dique ipſæ Agathenſis, Toletana, Mileui- Cõc. Agat. 21. cap.
tana, non dicere, vel diſtribuere, vel edere, aut credere Miſſas, ſed Facere, haud ſemel Tolet. Septimum 2. & 3. cap.
ſapientiſſimè dixerunt.

At obijciunt veſtri ex Apoſtolo, vnicã eſſe oblationẽ, qua redempti ſumus. Chri- Mileuita. cap. 12.
ſtum

ſtum eſſe ſacerdotem ſine ſucceſſore. Qua-
re nec ſacerdotio, nec ſacrificio altero opus
eſſe, atque addunt D. ipſum Paulum nul-
lam altaris mentionem facere, cùm ſcri-
bit Hebræis.

Reſpóden: Sola in cruce oblatione Chri
ſtus cõſummauit ſãctificatos nõ ſolùm no
ui, verùm etiam veteris teſtamenti. Sed vt
ea oblatione factũ non eſt, quo minus an-
tiqua ſacrificia, quæ diuerſa erant propi-
tiatoria, pacifica, holocauſtorum, veræ ob-
lationes dicerentur, & eſſent, hæque in
virtute futuri in cruce ſacrificij vim ſuam
obtinerent: ſic nihil prohibet, quominus
Nota. Chriſtianum altaris ſacrificium oblatio
dicatur, atque ex præterito crucis ſacrifi-
cio vim eò maiorem ſit aſſecutum, quò
præſens virtute conſecrationis ineſt hoſtiá
illa, quę omnium gratiarum fons eſt in ex-
hauſtus. Et Apoſtolus Hebræis loqueba-
tur, qui cùm nondum ſacroſanctæ Chriſti
paſſionis virtutem haud pernouiſſent,
virtutem redemptionis brutorum anima-
lium ſacrificijs, non Chriſti oblationi tri-
buebant. Neque verò eo loco aliquid agit
de remiſſione peccatorum, aut ſacrificatio-
ne. Alioquin negandum fuerat (quod ma-
ximè eſſet impium) baptiſmo, fide, oratio-
ne, ſanctiſque alijs operibus virtutem fa-
ctæ in cruce oblationis continenter nobis
communicari.

At dicitis, Iſta oblationum iteratione
ſacrificium crucis euacuatur. Et baptiſmi
ne iteratione putas euacuari quod à Ioãne
baptiſma Dominus accepit, aut vim illá,
quam non minus huic, quàm alijs ſacra-
mentis comparauit redditam eſſe obſcu-
riorem, an verò potius inde factam illu-
ſtriorem? Quòd ſi euacuatur, quidni ve-
ſtræ cœnæ iteratione Chriſti crucem & cœ-
nã euacuabitis? ſed ſanè cœna veſtra Chri-
ſti crucem, & cœnam euacuat, quæ vacuũ
Chriſto panem & credit, & tradit.

Nec porrò in noſtro altaris ſacrificio i-
teratur hoſtia, quæ ſemper eadem & vnica
eſt Chriſtus, licet alio modo offeratur, ſic-
ut ipſemet inſtituit. Vna verò oblatione
Ephes.4. D. Paulus rem ipſam oblatam, ſicut alibi
1.Tim.4. fidem, aut ſpem, pro ſuo obiecto, hoc eſt,
pro re credita, vel ſperata ſignificauit.

Verùm adhuc vrgetis, ſi valida prior
oblatio fuit, quorſum tot aliæ? Quoniam
inquam prior eſt valida, ideo ſemper ad
eandem accurrimus quemadmodum Do-
minus docuit. Quotidie in morbum inci-
dis, quotidie ad medicinas & medicum ac-
cedis. Chriſtus Ieſus præſentiſſimum anti-
dotum eſt, quod & à Patre petimus, & Pa-
tri offerimus, vt noſtris vulneribus admo-
ueatur, cùm is ſit oblatio munda, & veriſ-
ſima, non audentes ſine tanto medico, &
redemptore non ſolùm hic in terris huma-
na, ſed ne cœlitum quidem è cœlis conqui-
rere præſidia, licet beati illi ſpiritus nulla
iam peccati labe infecti ſint. Et elegantiſſi
ma ex Diuinis libris ſimilitudo exiſtit, qua
tota hæc res dilucidius patet. Deus vnica
illuminatione dici poteſt Mundum illu-
minaſſe, nempe vt vniuerſalis cauſa. Ac ta
men particulares quotidie illuminationes
fiunt, quæ tantum abeſt, vt vniuerſali illi
aduerſentur, vt ſine his nec illa prior inno-
teſceret, nec prorſus prodeſſet quidquam.
Sic verò Diuina illa verba intelligenda
ſunt. Illuminat omnem hominem venien Ioan. 6.
tem in hunc mundum, hoc eſt, vniuerſali
quadam illuminatione, quę licet vnica ſit,
maximeq; ſufficiens, atq; perpetua, niſi ta-
men particulares aliæ fuerint illuminatio
nes, quibus vnaquæq; mẽs illuſtratur, vim
quidem illuminatio vniuerſalis in ſe con-
ſeruat ſuam, verùm nihil in alijs ex erit.
Idem ergo de Chriſti in cruce oblatione di
cendum eſt, quæ etſi in ſe ipſa vnica eſt, v-
niuerſalis, vberrima, maximè ſufficiens, &
ſempiterna ad ſanctificandum, nihil tamẽ
in nobis efficit abſq; iſtarum, quę quotidie
fiunt oblationibus. In his verò, cùm eadẽ
hoſtia, ſubiectũq; ſit, vt diximus, neceſſaria
nulla eſt aliarum hoſtiarum multiplica-
tio, aut diuerſitas, vti Iudæi opus habe-
bant.

Iam quod ſacerdotium Chriſti quoni-
ám æternum eſt, nec ſucceſſore nec alio ſa-
crificio opus habere dicitis, ſanè quid
Chriſti ſacerdotium, ſacrificium, ſucceſ-
ſioue ſit, non intelligitis. Quanto enim
magis Chriſtus ſacerdos permanet, tantò
neceſſe eſt magis, vt eius ſacerdotium, &
ſacrificium permaneat ſecundum ordi-
nem Melchiſedech, non quidem in cœlis,
vbi vultui Patris viſibilis apparet, & ipſis
cicatricibus commemorat ſacrificium cru-
cis, ſed inuiſibilis in terris ſub tanto my-
ſterio. Et quidem ſucceſſor is eſt, qui in al-
terius locum pleniſſimè ſufficitur, eiuſque
præceſſor aut morte, aut abdicatione offi-
cium ſuum iam deſeruit, ſicut Aaron, cui
Eleazarus, & huic alij ſucceſſerunt. At quis
vnquam catholicus auſit dicere, Chriſtia-
næ ſacerdotes Eccleſiæ eſſe Chriſti ſucceſ-
ſores? Sancti Ireneus, Auguſtinus, Opta-
tus, ac pleræque aliæ ſplendidæ lampades
ex Romanorum Pontificum ſucceſſione
(quæ nunquam in hæreticis fuit) certiſſi-
mum ducunt argumentum ſolidiſſimæ
Catholicæ veritatis. Verùm enimuero ne-
mo vnquam eos Chriſti, ſed Petri ſucceſſo
res vocauit. Nec item ad Chriſtiani popu-
li aures à Catholicis ea vox peruenit, qua
noſtri ſacerdotes redemptionis noſtræ di-
cerentur operatores, ſed tantum myſterio

1.Cor.4.

rum Dei diſpenſatores. Quis autem fuerit adeò mentis inops, qui quoniam ab Epiſcopo videt vicarios, aut alios adminiſtros mutari, vel aliò ablegari, propterea dicat Epiſcopum, adhuc ſuperſtitem, ſuo munere eſſe defunctum, neq; in ſuo Epiſcopatu iam amplius eſſe Epiſcopum?

Porrò Apoſtolus diſertiſſimam altaris noſtri mentionem fecit, ſiue cùm ad Hebræos ſcripſit. Habemus altare de quo non habent poteſtatem manducandi ij qui tabernaculo deſeruiunt: ſiue cùm Corinthios auertit ab hoſtijs, & altaribus gẽtilium, ac Iudæorum, quibus altare, calicemq́ue Christianum oppoſuit, quem locum Primaſius, D. Chryſoſtomus, & alij verbis, & re ipſa interpretati ſunt, cùm vbiq; conſtituta, à tempore Apoſtolorum altaria & ipſi excitauerint, & mundus ipſe paſſim cernat extantia.

1.Cor.10. Primaſius in epiſt ad Heb.c.13. Chryſ.ho. 33.in eundẽ locum. Aug.cont. aduer.legis & Prophet. ſed & vide Aug. de ciuit.Dei, lib. 8.c.27. & epiſt.1.ad Innocẽtium.

Id præterea notandum eſt, Apoſtolum, qui loqueretur Hebræis, reticuiſſe multa, quæ ij nondum capere poſſent, Incarnationem, conceptionem Domini, & id genus alia: cumq; in Melchiſedechi mẽtionẽ incidiſſet ſtatim ſubiunxit. De quo nobis „ grandis ſermo & ininterpretabilis ad diſcendum: quoniam imbecilles facti eſtis „ ad audiendum. Etenim cùm deberetis ma„ giſtri eſſe propter tempus, rurſum indige„ tis, vt vos doceamini, quæ ſint elementa „ exordij ſermonum Dei: & facti eſtis qui„ bus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis „ enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſer„ monis iuſtitiæ, paruulus enim eſt. Non quoniam (docet Euagrium D. Hieronymus) ea non potuiſſet interpretari, ſed quoniam tum opportunum non erat, cùm Hebræis, hoc eſt Iudæis, perſuaderet, non fidelibus, quibus manifeſtandum eſſet ſacramentum.

Heb.5.

Vide Hierony. in ep. ad Hebr.

ALIAE ADHVC OBIECTIONES refutantur, & impoſtura Lutheri, Caluini, & aliorum in deprauanda ſcriptura indicantur.

CAPVT VI.

DIxi de Melchiſedecho loquentem Apoſtolum ſuperſediſſe longiore narratione, quoniam myſteria Diuiniora Hebræi percipere non poterant. Quæ cauſſa mihi quoq; ſatis imperaret ſilentium vobiſcũ loquẽti, ſi qualeſcunq; hoſce labores ad incredulos tantummodo putarem peruenturos: Sed quando Septentrionalibus omnibus eos addixi, age breuiſſimè dicamus, quid perſpicuè figuræ Melchiſedechi, quid item iam manifeſtiſſimis Prophetijs Danielis, & Malachiæ de hac oblatione obſtrepant veſtrates.

Dicitis: Nõ obtulit Melchiſedech Deo, ſed propoſuit Abrahæ panem. Per vos igitur quicunque offerent hoſpiti tranſeuntes panem erunt ſacerdotes Dei altiſſimi. nam & ita Melchiſedech ibidem dicitur: Sed quis hoc aſſerat? Quòd ſi eo loco Geneſeos ſacrificij panis & vini Melchiſedechi mentio diſtincta non fiat, vbinam iſtam inuenias? Gen.14.

Danielem autem iuge Miſſæ ſacrificium prædicentem, quod ab Antichriſto ſummo conatu ſit tollendum, quàm infœliciter detorquetis? Si enim (vti plerique dicunt è veſtris) præteritum tempus illa prophetia reſpexit, quorſum Daniel antea meminerat Dominicæ incarnationis, earumq́ue rerum, quæ huius Diuinæ œconomiæ tempore erant euenturæ? Quod ſi iam Antichriſtus venit (id enim & obijcitis) reſurrectio igitur facta eſt, quam tamen haud fore ante Antichriſti aduentum Apoſtolus planiſſimè Theſſalonicenſibus ſcribit: Sin ad Euangelij prædicationem, non ad ſacrificium altaris, ea prædictio pertinet, cur ea ceſſatura eſt tribus tantum anniscum dimidio, quam per quindecim penè ſecula prorſus deſijſſe dicitis, donec videlicet abiecta cuculla frontem exeruit, & cœli ſcilicet cataractas vnus aperuit Lutherus? Nec verò tribus illis annis cum dimidio ceſſabit prædicatio, cùm venturi ſint duo Prophetæ, qui munus id præſtent.

Dan. ca.12. Dan.c.9. 2.Theſſ.2. Apoc.11.

Malachiæ item mundam, nouam, vniuerſalem ab ortu ſolis vſque ad occaſum futuram oblationem, & ſacrificium inter Chriſtianos prophetanti quantam miſeri vim infertis? quidquid enim ipſe Propheta apertiſſimè, atque hunc Diuus Irenæus, & reliqui ad noſtræ oblationis continuationem referunt, id nullius momenti apud vos eſt. Qui verò pro oblatione laudem & gratiarum actionem intelligi volunt, non vident, cum hæc oblatio noua eſſe debuerit, id conſequi: nẽpe nulla mantea laudẽ, nullam gratiarum actionem extitiſſe. Qui verò mũda eſſet, ſi nihil è nobis, quib' omnem inhærentem iuſtitiam adimitis, & ſcaturiginem omnium ſcelerum perpetuò inſitam dicitis, prodire poſſit, quod non ſit tamquam pannus menſtruatæ? Minus autem ad crucis ſacrificium ſpectat, quoniam hæc in vniuerſo Mundo facta non eſt, ſed in vno caluariæ loco. At Caluinus ad prædicationem attinere dicit: Id quod ſi verum eſſet nec ceſſaſſe Euangelium, neque latuiſſe per tot ſecula, ſed vbique gentium promulgatum, ſemitas vbique veritatis, & Diuini cultus reliquiſſe ſolidiſſimas, contrà quam ille alibi mentitur, neceſſe eſt. Veruntamen neque hæc omnia,

mnla, quæ in ea prophetia ſunt, prædicationi conueniunt. Prædicatum eſt enim ante Chriſti aduentum, nec immunda ſanctorum Prophetarum prædicatio ſuit, vt mũdam tantummodo Euangelicæ legis prædicationem fuiſſe dicendum ſit. Atqui cũ Deus per Prophetam dixiſſet, ſe nolle amplius holocanſtomata, victimas, & thura Iudæorum, illico intulit. Ab ortu enim, & occaſu offertur nominl meo oblatio munda: Et quæ ſequuntur. Nempe vt ſacrificiũ ſacrificio ſucceſſurum oſtenderet. At verò nec Nomini Dei, ſed nomen Dei prædicatur; nec ſuis Liturgijs Sancti Baſilius, & Chryſoſtomus nomen homeliarum impoſuerunt, ſed Liturgiarum, vt videas quo ſe cumq; conuoluerint veſtri, non potuiſſe tamen euadere. Sic verò cum iſtis Zuinglius, Loſſius, Bullingerus, dixerunt idem eſſe baptizari, quod erudiri, ac doceri, euangelium, cùm de D. Ioanne Baptiſta loquũtur. Sic ligari, & remitti peccata, nihil aliud erat Caluino, quàm annunciare Euangelium. Quod ſi obieceris, Lutheranos nõ ità interpretatos fuiſſe, audi quantam Caluinianis viam Lutherus complanauit, dum inuocationem nominis Domini ad altare, ac proinde oblationem, & ſacrificium pro prædicatione falſauit.

Gen. 4. Scriptum eſt: Iſte cœpit inuocare nomẽ Domini. Quod dũ ille debuiſſet vertere.

Dieſer fing an des Herren Namen anzuruffen. Vertit:

Zu derſelben zeit/ fing man ahn zu predigen/ von des Herren Namen.

Et iterùm: Aedificauit quoq; ibi altare Domino, & inuocauit nomen eius: quod vertendum erat.

Vnd bauwet daſelbſt dem Herren einen Altar/ vnd rieff an den Namen des Herren. At ille ſic:

Vnd er bawet daſelbſt dem Herren einen Altar/ vnd predigt von dem Namen des Herren.

Mox item: In loco altaris, quod fecerat prius, & inuocauit ibi nomen Domini: Quod rectè Germanicè dicendum erat:

Eben ahn dem orth/ da er vorhin den Altar gemacht hatte/ vnnd er rieff ahn daſelbſt den Namen des Herren. Ille autem peruersè:

Eben ahn dem orth/ da er vorhin den Altar gemacht hätte/ vnnd er predigt alda den Namen des Herren.

Ac rurſus: Abraham plantauit nemus in Berſabee, & inuocauit ibi nomen Domini: Hoc eſt:

Abraham aber pflantzet einẽ Wald zu Berſaba/ vnd rieff daſelbſt ahn den Namen des Herren. Lutherus autem ſubdolè ſic.

Abraham aber pflantzet Bäume zu Berſaba/ vñ predigt daſelbſt von dem Namen des Herren.

Et hæc quidem Lutherus ſicut alia illa Caluiniani addiderunt: indigniſſimi profectò omnes tanta oblatione; qua ſublata, vim ſerificij crucis non poſſe in nos deriuari ſatanas dudum animaduertit.

ORDO, RITVS, ORATIONES Sacrificij altaris ab ipſis Apoſtolis, & ab vniuerſa Chriſti Eccleſia ſemper celebrati recenſentur, & ex D. Dionyſio Areopagita, D. Pauli diſcipulo, alijſq; comprobantur.

CAPVT VII.

SVmmus quidem ſacerdos orationem ſacram ſuper Diuinum altare perficiens, ex ipſo adolere inchoans, in omnem venit ſacri chori ambitum, rediensq; iterum ad Diuinum altare incipit ſacra pſalmorum melodia, concinente ei pſalmificam ſacram orationem omni Eccleſiaſtica diſpoſitione. Deinde verò per miniſtros, ſacræ ſcripturæ fit lectio. Et poſt hanc foris fiunt ſacro ambitu catechumeni, & cum ipſis energumeni, & qui ſunt in pœnitentia. Manent autem diuinorum adſpectu, & communicatione digni. Miniſtrorum verò alij quidem ſtant ad portas templi concluſas: alij verò aliud quid proprij ordinis operantur: alij autem miniſtratoria diſpoſitione diſcreti, cum ſacerdotibus ſuper diuinum altare proponunt ſacrum panem, & benedictionis calicem, cõfeſſa ante ab omni Eccleſiæ plenitudine Catholica hymnologia. Cum quibus Diuinus Pontifex orationem perficit, & ſanctam pacem omnibus promittit, & omnibus ſalutantibus inter ſe inuicem myſtica ſacrorum voluminum prædicatio perficitur. Et lauantibus manus ſummo ſacerdote, & ſacerdotibus aqua, ſummus quidem ſacerdos in medio Diuini altaris ſtat, circunſtant autem ſoli cum ſacerdotibus miniſtrorum ſelecti. Et ſacras diuinas actiones ſummus ſacerdos laudans, ſacrificat diuiniſſima, & ſub conſpectum ducit laudata, per ſacrè procumbentia ſymbola, & donationes diuinorum actuum oſtendens, in communionem eorum ſanctiſcans, ipſeque venit, & alios adhortatur. Accipiens verò & tradens diuinam communionem, in Euchariſtiam ſacram deſinit. Multis quidem in ſola diuina ſymbola proſpicientibus, ipſo autem ſemper Diuino ſpiritu ad ſancta perfectorum principia in beatis & intellectualib' ſpeculationib' hierarchicæ in puritate deiformis habit' aſcendẽte. Dion. 3. cā. hier. eccl.

1.Tim.2.

At ea ad quæ Apoſtolus Timotheum hortabatur, vt fierent obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, quiq; Corinthijs de hoc Diuino myſterio ſcripſerat in hæc verba. Cùm venero cætera diſponam. hæc omnia cùm antiquiſſima ſeruauit Eccleſia, tum D. Auguſtinus ad altaris ſacrificium pertinere monſtrauit. Poſt introitum enim, & Pſalmodiæ partem oratio publica habetur, quæ cùm totius Eccleſiæ in templo collectæ nomine recitatur, collecta vocatur. Orationem ſequitur lectio, mox Euangelium, deinceps interpretatio. Quæ omnia Apoſtolus adnotauit, cùm inquit: Cùm conueniitis vnuſquiſq; veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, interpretationem habet. Intermediæ verò collectæ meminit D. Chryſoſtomus: communes preces (inquit) à ſacerdote & populo fiunt, & omnes vnam dicunt orationem: orationem miſericordia plenam. Id quod fieri (inquit) antequam excluduntur catechumeni. Qui quoniam cum pœnitentibus, & energumenis abſoluta homilia dimittebantur, ea catechumenorum miſſa ſeu dimiſſio dicta eſt. At Euangelij recitationi cùm ſolerent aſtantes aſſurgere, ſic finita adhortatione ſurgebant iterum omnes, & precabantur; cõcluſiſq; precibus (inquit D. Iuſtinus martyr) panis & vinum cum aqua offerebantur, hoc eſt altari cõſecranda primò apponebãtur, idq; offertorij nomẽ adeptum eſt.

Aug. ep. 59. ad Paulin. To. 2.
1. Cor. 14.
Clement. conſtit. a. poſt. lib. 3. c. 63.
Chryſ. ho. 18. in 2. ad Corinth.
Chryſ. ho. 18. in 2. ad Corinth.
Cõcil. Carthag. 4. can. 84.
Conc. Agathen. cann. 6n.
Niceph. li. 9. ca. 8.
Iuſtin. martyr. apol. 2.

Tum depellendis malis obſecrationes adhibebantur, quas Apoſtolus ad Timotheum ſcribens δεήσεις vocat, quas (inquit D. Auguſtinus) facimus, antequam illud quod eſt in Domini menſa incipiat benedici.

Has excipiunt προσευχαὶ, hoc eſt, orationes vſq; ad orationem Dominicam, inter quas præfatio eſt, & hymnus Ἐπινίκιος, quo ad tremendi myſterij ſanctiſſimam peractionem mirificè animi eriguntur. Norũt (inquit D. Auguſtinus) fideles, in quo ſacrificio dicatur, Gratias agam⁹ Domino Deo noſtro. Id quod ipſe non ſemel, reliqui itẽ antiquiores Patres Græci, & Aphricani cõmeminerunt. At is qui dicitur canon, cùm in prolixioribus Diuorum Baſilij atque Chryſoſtomi cernatur, tũ ab Cyrillo Hieroſolymitano, & à D. Ambroſio penè ad verbum in eorum operibus cõſcriptus eſt. In quo canone habentur item commemoratio viuorum, & mortuorum, cõſecratio, & oblatio ex ipſiſſimo (ſicuti oſtenſum eſt) Chriſti inſtituto: deinde Dominica oratio decentiſſimè diſpoſita (quæ res Apoſtolica fuit, vt inquit D. Gregorius Magnus) ante ſumptionem Diuinæ Euchariſtiæ, ſignũq; crucis ſæpe iteratur, ſigno enim Crucis (ait D. Auguſtinus) conſecratur corpus Dominicum, & omnia quæcunq; ſanctificantur cum inuocatione Chriſti nominis in hoc ſigno conſecrantur, & cum ſacratiſſimo cibo (inquit B. Chryſoſt.) alimur, crux adeſt, & vbiq; victoriæ id inſigne nobis aſſiſtit.

Theod. hiſt. eccle. lib. 4. c. 17. & lib. 5. ca. 17.
1. Tim. 2.
Auguſt. ad Dardanum ep. 57. & li. 2. c. 13. de bono perſeuer. & lib. de ſpiritu & litera ca. 11. & ſer. 44.
Chryſ. ho. de Encæniis, & de Euchariſtia Tom. 3.
Cypr. in expoſit. orationis Domini. & Iuſtin. apol. 2.
Cyril. Hieroſo. in Catecheſib.
Amb. li. 4. cap. 5.
Aug. ſerm. 181 de tẽp.
Chryſ. hom. 55. in Matt.
Chryſ. ho. 18. in 2. ad Corinth.
Greg. Mag. lib. 9 ep. 63.

Attolli, & oſtendi ſolitam eſſe in altaris ſacrificio D. Euchariſtiam S. Dionyſius Areopagita, & Beatus Baſilius, atq; Chryſoſtomus planiſſimè retulerunt, clamante olim Diacono τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. De adoratione idem vniuerſa antiquitas teſtimonium reddit, ac ſanè perfidum eſt ſi quis, cũ Chriſtum fateatur eſſe in ſanctiſſima Euchariſtia is adorationem ei demat, qui in præſepio, in Aegypto, Hieroſolymis, in Galilæa, in Bethania, in cruce, in limbo, in cœlis, quoniam non homo tantum, ſed Deus eſt, fuit adoratus, & eſt adorandus in ſecula.

Dio. Areo. eccle. hier. c. 3. §. 3.
Lib. de ſpir. ſanct. c. 27.
Hom. 5. de incõprehẽ. Dei nat.
Aug. in Pſ. 21 ep. 117. & 120 ad Honor. c. 27. & in pſ. 98.
Greg. Naz. in Epitaph. Gorgo. ſororis ſuæ.

Sequitur poſtremo loco poſt collectam poſteriorẽ, quæ poſtulationis eſt pars, gratiarũ actio. Quæ enim (inquit S. Chryſoſt.) ad gratiarum actionem pertinent, cõmunia ſunt omnia. Neq; enim ille ſolus gratias agit, ſed & omnis populus. Prius enim accepta illorũ voce, deinde congregatis illis (dũ dicit Oremus) vt dignè ac iuſtè fiat, gratiarum actionem incipit. hoc enim ſcribit fieri poſt pacem communicatam.

Chr. hom. 21. ad pop. Antioch.
Alexã. Põd. ep. ad orth.
Theod. in 2. dialog.

Deniq; benedictio datur ex more antiquiſſimo, vt Synodi Agathẽſis, & Aurelianẽſis teſtãtur. Ex his igitur omnibus ordinẽ Eccleſiæ Romanæ veteremq; in tabula quaſi depingamus, vt cuiq; eſſe Apoſtolicum liquidius pateat.

Syno. Agathẽ. can. 47.
Aurel. 2. can. 24.

Ordo Miſſæ ab Apoſtolis factæ.	Ordo Eccleſiæ in Miſſa quæ hodie recitatur.
1. Pontifex orat ad altare.	1. Obſeruatur.
2. Offert thus.	2. Obſeruatur.
3. Circumit altare.	3. Fit.
4. Pſalmos cum Eccleſiaſticis perſonis concinit.	4. Id fit, nã & pleriq; omnes introitus, & verſus ex aliquo pſalmo deprõpti ſunt.
5. Recitantur Diuinæ ſcripturæ.	5. Leguntur Prophetiæ, epiſtolæ Apoſtolicæ, Euangelia.
6. Emittuntur Catechumeni.	6. Seruatur in Indijs nunc, & vbi aliqui grandiores natu ad baptiſmum accedere volunt.
7. Aliqui miniſtri adſtant portis.	7. Obſeruatur, ſiue portæ ſint chori, ne

quis irruat ad altare, ſiue alibi ſi quid opus eſſet, vt arcerentur incommoda, quamuis initio naſcentis Eccleſiæ ob gentilitatem id eſſet magis neceſſariũ.

8. Pręcipui miniſtri imponunt panem, & calicem ſuper altare.	8. Obſeruatur à Diaconis, & ſubdiaconis.
9. Confeſſio, & laus habetur Deo.	9. Obſeruatur, primò quidẽ in generali confeſſione, ſed & in ſymboli Triſagij, vel aliarũ proſarum recitatione.
10. Pontifex orat.	10. Obſeruatur in ſecretis, & Memẽto.
11. Pontifex lauat manus.	11. Obſeruatur.
12. Siſtit ſe ad altaris medium.	12. Obſeruatur.
13. Circunſtant qui altari inſeruiunt.	13. Obſeruatur.
14 Pontifex conſecrat.	14. Obſeruatur.
15. Offert, Deo & oſtendit attollens ſanctam Euchariſtiam.	15. Obſeruatur.
16. Pontifex annunciat pacem.	16. Obſeruatur poſt conſecrationem.
17. Salutantur oſculo.	17. Obſeruatur honeſtiſſimè data omnibus pace.
18. Commemoratio ſanctorum fit, tam viuorum quàm mortuorum.	18. Obſeruatur.
19. Pontifex communicat ſanctæ Euchariſtiæ.	19. Obſeruatur.
20. Porrigit alijs D. Euchariſtiam.	20. Obſeruatur vbi ſunt, qui dignè velint accedere.
21. Agit gratias.	21. Obſeruatur.

SACRA LOCA, VESTES, ORNAmenta, luminaria, vaſa, quæue alia Liturgica Patres antiquiſſimi dixerunt eſſe ex traditione Apoſtolica adhibita ſacrificio altaris rite offerẽdo, ac nunc quoq; apud Catholicos eſſe omnia.

CAPVT VIII.

VErùm tam Diuino ſacrificio peragẽdo ſacratiſſima loca fuiſſe addicta ſi quis neget, is è Templorũ antiquiſſimorũ molibus adhuc extantibus facilè mẽdacij conuincitur. Et cùm Cõſtantinus Imperator leges de reſtituendis Chriſtianorũ Eccleſijs tulerit, intelligit multò antea eas fuiſſe excitatas in oriente, atq; alibi, vbicũq; perſecutorum gladius Chriſtianos minus afflixerat. Nam Apoſtolorũ tempore, atq; aliquanto poſt, dum primi illi Duces bellũ mundo & carni indixerãt, ac proinde procella perſecutionum vndiq; fuiſſet exorta, fideles in priuatis piorũ domibus, atq; adeo in ſubterraneis cryptis ad tantum myſterium conueniebant, ac fiebat (ait Tertullianus) furtiua ſignatio, ſacrificium cũ ſcrupulo, muta benedictio, ad abſentes delatio, & in arcis aſſeruatio Diuinæ Euchariſtiæ: ſed vbi poſtea pax Eccleſijs eſt data, cryptas exceperunt ornatiſſimæ, & ſacratæ ædes, quæ dictæ ſunt, κυριακαί. i. Dominicæ tanquam Domino conſecratæ, ac Baſilicæ, quaſi Regiæ in formà nauis plerunq; extructæ, quòd per nauim Eccleſiam ipſam myſticè Chriſtus ſapiens architectus deſignauerat. Veſtium aũt, & ornamentorum ſacrorũ, petali (ſeu mitræ Epiſcopalis) quod D. Ioannẽ geſtaſſe retulit *a* Polycrates Epheſi Epiſcopus, meminit Euſebius. Inſulæ, *b* Tertullian⁹. Orarij ſeu Stolæ *c* D. Ambroſius, Concilium *d* Bracharenſe primũ, *e* Toletanũ quartum. Pluuialiũ, ſeu cappę, quæ ζίβωνας vocat, *f* Epiphanius. Albę diaconi, Concilium *g* Carthaginenſe quartũ, quã στοιχάριον *h* D. Chryſoſto. in Liturgia ſua nominat. Pallæ, ſeu Aulæorum, quibus ornãtur altaria *i* Theodoretus. Linteaminum, & velaminum, quibus cooperiuntur Altaria, *l* Optatus. Sacratæ talaris veſtis τ' ἁγίας ποδήρους *m* Euſebius. Amictus, cynguli, caſulæ, manipularij, corporalis, Beati Chryſoſtomus & Baſilius, qui ea & fuiſſe huic ſacræ functioni dicata teſtantur, ac in ſuis Liturgijs vocãt ὠμοφόριον, ζώνας, φαιλόνιον, τὰ λώρια, τὸ εἴλητον. Quibus qui ad prophanas res fuiſſent abuſi, ij impij habebantur, nec impunè abierunt, ſicut de Thymelico ſaltatore, qui emptam ſacram veſtem in theatro geſtans ſubito expirauit, ſicut de hoc refert *n* Theodoretus: ac de altero *o* Beda id ipſum narrat.

At præter antiquiſſimas ſynodos, & Patres extant monumenta ſacrorum vaſorũ, quæ Diuino altaris Chriſtiani ſacrificio addicta, in alienos vſus niſi ſumma neceſſitate redimendorum captiuorum, vel aliarum eiuſmodi rerum, ſub anathematis pœna conuerti non poterant. Nam & ideo D. Gregorius Nazian inquit, ab hominibus lai-

Euſ. de vita Conſtan. lib. 3. c. 42. & c. 43. Euſeb. hiſt. eccleſ. lib. 8. c. 27.

Tertul. apolog. & li. 2. ad vxorẽ. Cypr. ſer. 5. de lapſis.

a Lib. 3. c. 25. hiſt. eccl. *b* Lib. de monogamia. *c* In oratione funebri de obitu fratris Satyri. *d* Can. 32. *e* Can. 39. *f* Hæreſ. 15. & 16. *g* Can. 4. *h* Chryſ. in Liturgia. *i* Hiſt. eccl. lib. 2. c. 31. *l* Lib. 6 cõt. Parmenia. *m* Lib. 10. ca. 4. *n* Hiſt. Trip. lib. 5. c. 37. *o* Hiſt. Ang. lib. 1. c. 29. Cõc. Laodicen. c. 21. Cõc. Arelaten. ca. 13. Baſi. in reg. breuiorib⁹. q. 310. Hieron. ad Fabiolam. Ambr. off. lib. 2. ca. 28. Greg. Naz. in oratione ad Arianos & de ſeipſo. Theod. lib. 3. c. 11. Optatus li. 1. cont. Parmenianũ.

Greg. Naz. orat. in Paſcha. Athan. in exhort. ad orthodox. Hierony. aduer. Vigilantium.

laicis eadem non eſſe contingēda in ſacros vſus deſtinata, & non niſi in ſumma Eccleſiæ neceſſitate prophananda. Qui quidem Nazianzenus poſt D. Athanaſium teſtis eſt luminarium, quæ accendebantur, dum Euangelium recitaretur: Id quod vel rutilāte ſole fieri conſueuiſſe oſtendit S. Hieronymus contra Vigilantium.

DIVINAE EVCHARISTIAE (VT ſacramenti) vberrima vtilitas oſtenditur.

CAPVT IX.

SED quando (vt dixi) Diuinam Eucha riſtiam tanquam cerimoniam aliquam, tu cum Melanchthone, alij autem vel nudam, vel ſimplicem eſſe aſſerunt, aut ſi qui eam viſi ſunt aliquanto maiore in pretio habere, nunquam tamen ita locuti eſtis, vt CHRISTVS Dominus, ipſique Apoſtolici Patres de ea loquebantur, neque verò fructus eius vberrimos ſiue vt Sacramenti, ſiue vt oblationis, & ſacrificij vti neceſſe erat expoſuiſtis (Nam & huc deniq; ſpectabit, quod de purgatorio igne dicēdum erit, aduerſus ea quæ hinc ex tuorum thecis deprompſiſti) propterea de Diuinæ Euchariſtiæ, vt ſacramentum eſt, vtilitate primùm agamus.

Duo ſunt in vniuerſum, ad quæ vtilitas hæc refertur: Vita, & vnio. Vitam autem dico Diuina illa dona, quibus cœleſtis huius ſacramenti digna ſumptione anima ditatur, & corpus ornatur, ac roboratur. Itaq; panem vitæ Dominus vocauit, quēadmodum, contrà fructus mortis is fuit, quem in terreſtri paradiſo comedit Adamus. Diuina dona cùm dicimus, gratiā cœleſtem intelligimus, qua efficiuntur emundatio peccatorum, quæ mortem gignunt, & mentis illuſtratio. Primum illud Patres vnanimes explicuerunt, qui ſanctam Euchariſtiam compararunt carboni ardenti, quo labia Iſaiæ purgata ſunt integro homini inſtaurando, & ſanctificando: ſicuti & ebrietati depellendæ, ac ſobrietati, & pudicitiæ conſeruandæ: cùm Chriſti ſanguinem eſſe vinum illud quod virgines faciat, & præſentiſſimum eſſe remedium teſtati ſunt.

Chryſ. ho. 7. in Matt. Cypr de cœn Dom. Chr. hom. 82. in Matt. Ad populū Antioch. 21. & 61. Chr. hom. 27. ad Corinth. & de non contemnē. myſt. Eccleſiæ & de Iuda proditore.

At mentis illuſtrationem, & voluntatis inflammationem, ignem nempe illum, quem Dominus Ieſus venit mittere in terram, vt arderet, ea deſignarunt, quæ antiquæ legis tempore tradita, Patres ductu Spiritus ſancti huc retulerunt. Mel quo Ionathas poſt hoſtes deuictos Ionathæ oculi lucem receperunt. Panis Heliæ ſubcinericius quem ſumens eò peruenit, quò à Deo vocabatur: & ſanguis agni, quo angelus exterminator, exterminabatur. Ac certè & hic illud fidenter dicere poſſumus. Nemo nouit, niſi qui accipit, quique guſtat, quàm ſuauis ſit Dominus. Nam quod anima ſurſum ad cœleſtium amorem attollatur, quod Angelorum fruatur commercio, quod Ignem (vt inquiunt Beati Chryſoſtomus, & Cyprianus) ex pectore emittat, ignem inquam dilectionis, & quòd martyres inde animentur ad proprium ſanguinem pro Chriſti amore profundendum, quodque aduerſus ſatanæ inſidias, & mortis acerbitatem validiſſimum ſit hoc ſacramentum, quare aſſeruabatur tradendum moribundis in viaticum, Vniuerſa Chriſti Eccleſia docuit; & indies Catholici, ac pij experiuntur.

Auguſt. de verbis Do. ſer. 28. 1. Reg. 4. Cypr. ſer. de cœna Domini. 3. Reg. 10. Exod. 12. Chr. hom. 61. ad pop. Antioch. Chr. hom. de nō contemnen. eccl. myſt. Cypr. de lapſis 5. lib. ad Marty. Euſe. lib. 6. c. 38.

Ad corpus quænam ex Diuinæ Euchariſtiæ ſumptione redundet vtilitas.

ET totum hominem is, cuius omnia opera perfecta ſunt, ſanum facit benedictus Ieſus. Quare & corpori maxima commoda accedunt ex D. Euchariſtia. Optima plerunq; valetudo in hac vita: Reſurrectio verò ac glorificatio corporis in altera. Nota ſunt quæ Apoſtolus Corinthios admonuit, cur pleriq; imbecilles eſſent, & multi dormirent, hoc eſt morerentur, qui dignè ad altare haud accedebant, & ea quæ Patres ſcripta reliquerunt de Diui Gregorij Nazianzeni ſorore, deq; fratre ſancti Ambroſij, quorum illa conualuit, hic è naufragio liber euaſit: deq; Dæmonibus fugatis è corporibus obſeſſis, ne plura huc congeram: Nam & quòd in Paradiſo terreſtri pomi comeſtio non ſolum animo, verùm item corpori mala, & mortem intulerit, huc facit, vt tanto magis contrarium fieri in D. Euchariſtia credamus, cùm re ipſa Chriſtum ſumamus non in ſigno & fide ſolum, ſed vt Diuus Chryſoſtomus, ἐν πείρᾳ, καὶ ἀπολαύσει. De reſurrectione autem certiſſimum illud Domini teſtimonium eſt aientis, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Quod poſtea Patres perpendentes docuerunt. Tertullianus, qui Diuina Euchariſtia dicit animam & corpus de Deo ſaginari, vt ſuo tempore reuiuiſcat. Sanctus Cyrillus qui corpori vitam inſtillari, vt ad æternitatem paretur. D. Ireneus, qui carnem noſtram ſenſim hoc cœleſti ſacramento ad immortalitatem diſponi, ſicuti vitis excipiens imbrem paulatim efformat, & ſuo tempore fert fructum.

1. Cor. 11. Amb. de obitu Satyr. D. Bernard. Ioan. 6. Tertul. de carnis reſurrect. Cyril in Io. lib. 4. Iren. lib. 4.

Vnio ſiue coniunctio, Diuinæ Euchariſtiæ vtilitas altera.

ALtera Diuinæ Euchariſtiæ vtilitas eſt, qua cum Chriſto, deinde cum proximo anima mirificè vnitur, nam & propterea communio vocatur. Primam cum Chriſto coniunctionem ipſemet Dominus promiſit dicens. Ioan. 6. Qui mãducat meã carnem, & bibit meum ſanguinẽ. manet in me, & ego in eo. Hinc enim & Domini mandatorum obſeruatio, & laborum pro Chriſto tolerantia (Galat. 6. Heb. 2. quam communicationem cum Chriſti paſſionibus vocat Apoſtolus) conſequuntur: hac enim manducatione effecti (Cyril. 4. myſtag. vt Diuus inquit Cyrillus Hieroſolymitanus) conſanguinei, & concorporales Chriſti, iam in tanti cibi virtute ambulamus, nec aliquid quantumuis aſperum detrectamus. Quod ſi particeps calicis Dęmoniorum aliquis factus, & corpori meretricis adhærens, vnum (inquit 1. Cor. 6. Diuus Paulus) fit cum vtroque, ecquis ambigat vnum nos effici animo, & voluntate cum Chriſto percipientes Diuina eius myſteria, in quibus ſe Ipſum verè dat nobis? Sed quoniã qui capiti adhæret, adhæreat & corpori neceſſe eſt: hinc & communio, & amor cum proximis firmiſſimus oritur. Iuſtin. apolog. 2. Tertul. apolog. 39. 1. Cor. 10. Sic Græci Synaxim, & Agapem vocarunt, hoc cœleſte conuiuium, quo Apoſtolus Chriſtianos dicit vnum eſſe corpus, & vnum panem in Chriſto. Quare & pacandis animis, ac dirimendis litibus efficaciſſimum remedium eſt Diuinum hoc ſacramentum. Nec horret quidquam ſatanas amplius, quàm frequentem (ſed dignam) cœleſtis Euchariſtiæ manducationẽ, quandoquidem vna hæc præcidit neruos impietati, ac longiſſimè omnes, quas ille ſerit inter fratres, diſſenſiones abigit. Neq; euidentiore alio argumento hæreticæ prauitatis, quàm detractione Diuinæ Euchariſtiæ Eccleſia degeneres filios notare potuit, quippe quos meritiſſimò Dei, hominumque eorum vnione priuat, qui Deo & hominibus aduerſantur. Nec denique hæretici ipſi ſeſe paſſionibus Chriſti, ſed labori piſtorum communicare poſſunt oſtendere, quàm cùm putidam illam cœnam & panem loco Diuinæ Euchariſtiæ manducant, vt faciunt.

DIVINAE EVCHARISTIAE (TAMquã ſacrificij) fructus vberrimus pro viuis & defunctis ex perpetuo Eccleſiæ vſu oſtenditur.

CAPVT X.

SED & ipſa Diuinæ Euchariſtiæ oblatio admirabiles parit vtilitates, quarum nonnullas in hunc locum reſeruaui, vt rectiore ordine ad tua Chytræe confutanda, atque inprimis ad Eccleſiæ ex quatuor primis Synodis faciem, ac fidem oſtendendam accederem. Ac ſanè ſat eſſet credere nihil non auguſtum, aut maximè ſalutare ex ea oblatione proficiſci, in qua cùm ipſa hoſtia Chriſtus ſit (quemadmodum ſuperius dixi) tum nihil gratius, vel maius ad teſtificationem Diuinæ gloriæ poteſt offerri.

Veruntamen ne vllus cauillationi locus relinquatur, ex ipſo perpetuo offerendi ſacrificij, (& quidem viſibilis) vſu id ſemper fuiſſe neceſſarium comprobatur. Quis enim inſtinctus principes humani generis Adamum. Abel, & reliquos agebat, vt Deo ſacrificarent, niſi indita Dei lex, atque afflatus Diuinus? Nam etſi animo tamquam ſpirituali hoſtia creatori ſuo litabant, exteriorem tamen hunc alterum cultum Deo maximè debitum modum eſſe neceſſarium intellexerunt. Itaque deinceps lex ſcripta ſacrificia ſua habuit, ſed Euangelica tanto præſtantius, quanto excellentius præ alijs Chriſtus nomen hæreditauit, ac ſacerdotium habuit. Et hoc eſt quod ſemper agnouit Eccleſia Chriſti, ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech, quod ſucceſſit (ait Diuus Auguſtinus) omnibus illis ſacrificijs veteris teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri: quodque completum eſt noui teſtamenti oblatione, quam (Sanctus inquit Irenæus) Eccleſia ſuo tempore iam offerebat Deo per totum mundum, nempe ante mille quadringentos annos. Aug. Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 17. ca. 20.

Deinde quidquid in veteris legis ſacrificijs fuit, quo vel expiarentur peccata, vel pax peteretur, vel agerentur gratiæ, vel denique reliqua poſtularentur, id omne ad Chriſtianum ſacrificium relatum fuit, in quo Chriſtus, qui in cruce pro ſua reuerentia exauditus, promeritus eſt omnibus ſacramentis, & Eccleſiæ ſuæ, ac præſertim huic ſuo myſterio, quidquid habent virtutis, & efficacitatis. Et meo quidem de ſacrificio Miſſæ libro Italico fuſius (licet breuiſſimè) attigi ea omnia, pro quibus ſacrificium altaris offerebatur, pro ſalute viuorum, pro curſu nauigantium, pro pœnitentibus, pro pace, pro bello, pro obſeſſis, pro expulſione dęmonũ, pro morbis aſpellendis ac præcipuè pro mortuis. Impreſſus Lugduni anno 1568.

DE IGNE PVRGATORIO & oblatione pro defunctis.

CAPVT XI.

SEPTIMAE impoſturæ tuæ ſectione dicebam, putauiſſe te parum ſce-

ſceleris patraſſe, qui Chriſti Domini meritum animab' in purgatorio ademeras, niſi ſpiritu ſuperbiæ inflatus, quę ſemper aſcẽdit, Chriſti membris, ipſiq; adeò gratia plenæ virgini Dei matri bellũ intuliſſes. Adleci, Ioanni Euangeliſtæ reuelatum fuiſſe, Antichriſtum, & ſectatores eius os aperturos in blaſphemias ad Deũ, vt blaſphemarent nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cęlis habitant. Quæ omnia cùm languentem animam tuam ſanare debuiſſent, in phreneſes diriores te à ſatana obſeſſum egerunt. Itaq; hinc inde corraſis aliorum hæreticorũ quiſquilijs, aperuiſti iterum os tuum, & nouas peiores prioribus blaſphemias aduerſus animas, quæ in purgatorio ſunt, & in ſanctos, qui ſunt in cælis euomuiſti.

Sed quando hoc poſtremum in controuerſiam vocas, teq; implicas modò aiens à patribus in liturgijs oratum fuiſſe pro ijs, qui ex hac vita deceſſerunt, modò negans purgatorium ignem, (hoc eſt, neſciens, nec credens, quid de vtraque re blateres) propterea ſenſum & cõſenſum Eccleſiæ Chriſti vndequaque à tempore Apoſtolorũ hac de re indagabimus, ſi prius dixerimus ab ea te tuoſq; pridem hæreſeos in Aërio dãnatos fuiſſe, qui ſuffragia pro defunctis (vt alia quoq;) negabat, homo perfidiæ Arianę ſectator, deinde iſtius quoq; hęreſeos aggrẽgator, deniq; proficiẽs in peius, ac propterea aptè cum ſcarabeo à S. Epipha. collatus.

Epiphan.
Auguſt. de hæreſ. ad quod vult Deum Philaſter.

Africani igitur Tertullianus, Beati Cyprianus, & Auguſt. Victor, & Carthaginiẽſes in Synodo Patres, (vt meo de impoſturis tuis libro ſcriptum eſt) id manifeſtiſsimè declarãrunt. Anniuerſaria verò, quæ Tertullianus pro demortuo marito præſtãda eſſe ab vxoribus, & ſuffragiorum vtilitas, quam ipſe commendat: Quæ ſuffragia haud eſſe facienda pro ijs, qui neglecto prouinciali decreto deceſſerãt (vt ſcripſit S. Cyprianus) ac fructus, quos ex altaris ſacrificio ab animabus percipi ſæpe D. Aug. oſtendit, grauiſsima teſtimonia ſunt, quæ Chytræum Grãmaticum inter hæreticos natum, & viuentem, facilè temeritatis, vt falſitatis arguant.

Tertul. l. 2. ad vxor.
De corona
De anima.
Cypr. lib. 1. ep 9.
Aug. enchirid. c. 110.
De ciuit. li. 20. ca. 9. ep. 46.

At oriens apertiſsimè. Nam quod Eccleſia ab Apoſtolis acceperit ad leuamentum mortuorum, vt hæc oblatio pro defunctis fieret, D. Chryſoſt. cum D. Iuſtino martyre, docet. Ac D. Gregorius Nazianzen. pro anima ſui patris eandẽ Deo offerebat. Extant Liturgię D. Baſilij & B. chryſoſtomi, & aliæ, de quibus dixi, vbi hac de re planiſſima fit mentio. D. Athanaſius, quoniam non erubuit veritatem credere, nec dicere erubeſcit, hoſtiam incruentam, & ſacrificium eſſe pro animabus defunctorũ propitiatoriũ. Cyrillus Hieroſolymitanus id ſolitum effici poſt conſecrationem in ſua Eccleſia Hieroſolymitana ingenti demortuorum auxilio, & Euſebius ſepultum fuiſſe cum Liturgia Conſtantinum Imperatorem referunt.

De cura pro mortuis.
Iuſti. martyr. hom. 3. ad Philip.
Greg. Naz. oratione pro defunctis.
Cyril. Hiero. myſt. 5.
Euſeb. libr. 4. de vita Conſtantini.

De occidentali Eccleſia, nemo eſt tam impudens qui neget. Extant Miſſa o. Ambroſij: B. autem Hieronymi, & S. Gregorij Magni, omniumque Eccleſiarum teſtimonia, quandoquidem paſsim omni ſæculo continenter, ſacrificium altaris pro viuis & mortuis oblatum eſt.

Ex tot autem lapidibus viuis, tu nihil ignis purgatorij excutere potes: nimirum quia nihil tibi illuceſcit, quantumuis ſit ſplendidum. At ignẽ tamen vocat Apoſtolus (ſiue tribulatiõis, ſiue cruciatuum is ſit, nec enim de nomine, ſed de re quæſtio eſt) vocarunt item Eccleſia Catholica, quique adeò Florentinæ Synodo præſtantiores Græci interfuere, quam tu ipſe, neſciens quid dixeris, citas. Celebris autem præter alios in ea fuit Georgius, qui poſtea Gennadius Patriarcha Conſtantinopolitanus dictus fuit, & Chriſtianæ pacis amator, elegantiſsimis concionibus ad vnionem ſuos Græcos cum Latinis permouit. Ac cùm poſtea quinque Græca ſyntagmata, ſiue commentarios, de quinque capitibus controuerſis inter Latinos & Græcos edidiſſet, quę adhuc extant, tertius eorum eſt περὶ τοῦ καθαρτηρίου hoc eſt de purgatorio. In quo ex diuinis literis & fide Eccleſiæ Chriſti perfidiam iſtam Purgatorium negantem manifeſtè conuicit: Nam cùm Florentinæ Synodi canonem de purgatorio recitaſſet, ſtatim inſipiẽtiam quorundam quę neſciebant, quid dicerent, adiecit. Porrò decretum eius Synodi tale eſt.

εἴτε ἐὰν οἱ ἀληθῶς μετανοήσαντες ἀπέλθωσιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἀγάπῃ, πρὶν τοῖς ἀξίοις τῆς μετανοίας καρποῖς ἱκανοποιῆσαι περὶ τῶν ἡμαρτημένων, ὁμοῦ, καὶ ἠμελημένων, τὰς τούτων ψυχὰς καθαρτικαῖς τιμωρίαις καθαίρεσθαι μετὰ θάνατον. ὥστε δὲ ἀποκουφίζεσθαι αὐτὰς τῶν τοιούτων τιμωριῶν, λυσιτελεῖν αὐταῖς τὰς τῶν ζώντων πιστῶν ἐπικουρίας: δηλονότι τὰς ἱεράς θυσίας, καὶ εὐχὰς, καὶ ἐλεημοσύνας, καὶ τ' ἄλλα τῆς εὐσεβείας ἔργα, ἅ εἴωθα παρὰ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἄλλων πιστῶν εἴωθε γίγνεσθαι κατὰ τὰ τῆς ἐκκλησίας διατάγματα.

Inde orientales Patres affert præter Ioannem Damaſcenum, quem cùm tu blaſphemaſti, ille tamen cum vniuerſo oriente collaudat, & *μέγαν ἕῴας ὀφθαλμὸν*, hoc eſt magnũ orientis oculum appellat. Deinde affert, quæ B. Dionyſius, Chryſoſt. Athanaſius, & alij ex Diuinis literis, & Apoſtolica traditione conteſtati ſunt. Quid verò ſcirpum in nodo quæris, qui cùm negare

garenequeas an ſit orandum, & offerendum pro mortuis, delaberis ad ignem purgatorium pernegandum, & quod Regius pſaltes dicit: In circuitu ambulas? Nomines igitur (per me licet) aut ignem, aut pœnas emendatorias, ſicut D. Auguſtinus fecit, vel cruciatus; altaris autem oblationem ijs pœnis leuandis vtiliſsimam eſſe non neges, cùm inde expientur, & animæ liberētur, vt abs te ipſo citata Florētina Synod⁹ teſtatur, facilè tibi vocis iſtius vſum tantiſper cōdonabo, dum greſſum in fide Catholica promouere didiceris.

Porrò cùm eadem ad verbum ex Illyrico deſumpſeris, quibus libros Machabeorum conuellis, D. quoque Dionyſij Areopagitæ clariſsima de oblatione ſacrificij Chriſtiani pro mortuis verba neſcio quò detorqueas, ego verò euidentiſsimè iſtas fraudes antea retexerim, propterea te doceat ipſe Iodocus Rauenſtein, Tiletanus Theologus Louaniēſis, qui præter innumeros alios eadem Illyrici verba, vigeſimo ſui libri capite, vbi agit de purgatorio, doctiſsimè & Chriſtiano corde cum tuis iſtis ramentis refutauit.

SED pulchrè ſanè Lutherum tueris, cùm fatearis ab eo purgatorium, & primatum Pontificis Romani creditum fuiſſe, qui poſtea (inquis) illuſtrata certaminibus veræ doctrinæ luce, ita hunc quoque de cruciatibus, & pœnis piè defunctorum apud inferos dogma (vt tu ais) reſutauit. Et putaueram ego nouos Helias, & prophetas qualem Lutherum fuiſſe non ſemel dicebatis, cùm primū inſiluit in eum ſpiritus quo Eccleſiam deſeruit, & Catharinæ Boræ nupſit, nunquam vel initio, vel procedente tempore opus habuiſſe, doctrinam vt ſuam ipſi refutarent. At video ſecus factum, & multa alia eſſe, quæ iam eidem obijcitis, tanquam infirma firmamenta, quibus ędificium ſuum inniti voluit. Pręterea quænam mihi narras certamina, qui b⁹ illuſtrata eſt veræ doctrinæ lux? ad Synodúmne vllā, aut Academias eruditiſsimas iuit apoſtata, an potius Andabatarū more inter ferales iſtas tenebras, & cantharos ſublatis omnis veræ doctrinæ antiquiſsimis luminibus blaſphemias eructauit? quas cū modo tegatis, (licet plurimi veſtrûm eas agnoſcant, & damnent) hæreſes alias ex alijs aggeraſtis, obſiſtente nimirum ſuperbia, qua fit, vt veram Euangelij lucem nequeatis inſpicere.

DE SANCTORVM INVOCATIONE & Interceſsione.

CAPVT XII.

IAM VERò quonam modo Eccleſia Chriſti cœlites inuocaret, & veneraretur, atque vt ſemper in vniuerſo orbe Chriſtiano id obſeruatum fuiſſet, quáve ratione illi noſtras preces inaudirent, rebuſque noſtris adeſſent, ex diuino verbo, ex ſynodis, & patribus, ex templis ad Dei gloriam pro honore martyrum excitatis, ex miraculis veris editis vberrimè expoſui. Tu verò relictis omnibus, dum videri vis Beatiſsimæ virginis laudator, laudem illi omnem adimis, & qui pergis in caput tuum eſſe verſipellis, inuocationem, & adorationem latriæ, quæ vni Deo debetur, affingis Catholicis, quaſi ſeruis Dei eandem ipſam exhibeamus. Quod cùm perpetuò Catholica Chriſti Eccleſia negauerit, ecquid ego cum effronte veteratore amplius agam, niſi vt ſinam in tuo te cœno volutari cum tuis?

AC tamen vt meis in Chriſto chariſsimis ſeptentrionalibus, atramento in Dei cauſſa defendenda non parcam, qui pro eorum ſalute Deo miſerante, ſanguini meo effundēdo, (ſi dignaretur me Deus) non parcerem, remiſsis & iſtis domum tuam in ſanctos blaſphemijs, pauca in eorundem ſeptentrionaliū gratiam addam.

IN primis igitur cùm dicis non negare te laudes quæ Beatiſsimæ Matri Dei tribuuntur, ſed inuocationem & reliqua non concedere, videris mihi alter Parmenian⁹, aduerſus quē Optatus ſcribēs dixit. Vt Chriſto vnciā concedas totā illi librā auferre conaris. Pater enim (ait) dū donat, nihil excipit. Vos vt concedatis vnciam, » totam libram auferre conamini, & adhuc » nitimini ſuadere hominibus, apud vos ſo- » los eſſe Eccleſiam, auferentes meritum » Chriſto, negantes præſtitutum à Deo. » Hæc ille. Optat. lib. 2. cont Parmenian.

QVAE quàm in hoc negotio quadrent in te ac reliquos ſimiles tui nemo non viderit, qui maturè perpenderit, cur tam acriter Eccleſia, & Africani potiſsimum patres inuecti ſint aduerſus Donatiſtas. Eccleſiam enim hi in terris ſcindebant, ſeque quibus ſol in meridie illuxiſſet, ac tabernaculum ſuum ibi collocaſſet, ſolos eſſe, impudentiſsimè dicebant. Vos autem Eccleſiam, quæ in cœlis eſt ſcinditis, & vos ſolos eſſe temere dicitis, quibus idem ſol iam inflexo curſu in Septentrionem (reliquo videlicet ambitu mundi relicto) illuxerit. Ij item ſummum ea in re Chriſto ſeſe habere honorem iactabant, cùm tamen Regnum Eccleſiæ in terris deſtruerent: vos eidem Chriſto ſummam adorationem nomine tenus, (ac iam ne nomine quidem tenus, vt de atheiſmis veſtris oſtendi) Regnum Eccleſiæ in cœlis noui gigantes euertere ſatagitis, quod tamen nunquam efficietis. Illi dum

diſtra-

diſtrahebant Eccleſiam in terris, Chriſtianas & quotidianas precationes, ac proinde Diuinas laudes, & mutuum auxillum aut prorſus tollebant, aut certè magnopere impediebant. Vos dum cæleſtes choros, quaſi ſuperiora, & illuſtriora corporis mēbra à nobis ſeiungitis, puriſsimas & efficaciſsimas cælitum precationes, ac proinde Diuinæ magnitudinem gloriæ, promptiſſimamq́ue angelorum de nobis curam, & ampliſsimum Chriſti Domini meritum, atq; eiuſdem charitatis vim in amicis ſuis, quibus omnia nota fecit, mutuum deniq; conſenſum, atq; eorū erga nos præſidium auertitis. Quamobrem (iterum dico) ea in te quadrāt Chytræe, quæ Parmeniano obijciebat Optatus, vt Chriſto inquam, vnciam concedas, totam illi libram auferre conaris.

Sed vt iſtam impietatem gladio tuo iugulem, quæro de te, viſné ampliuseorum ſtare iudicio, ad quos initio prouocaſti, ſiue qui Synodis quatuor generalibus interfuerunt, ſiue ijs qui (vt tu ipſe dicebas) fontes doctrinæ Chriſti, & Apoſtolorū Græcis literis primùm nobis traditos illuſtrarunt, quales (aiebas) fuiſſe Baſilium, Nazianzenū & alios? negabis, opinor: aut ſi conceſſeris, dabis nobis dexteram, & Catholicam fidem amplecteris. Horum enim omnium, cùm eadem, quę Catholicę Eccleſię nunc eſt, fides vna fuerit, de Inuocatione & Veneratione Sanctorum, cumq; (quemadmodum ex ijſdem aduerſus te probaui) Diuinum cultum, quò S. Epiphanius reſpiciebat, Deo, non ſanctis deberi λατρείαν ſcribebat, non ſolùm nō obſcurari, ſed illuſtrari magis, conſentiens Chriſtianus orbis ſemper crediderit, ecquis putauerit viros adeò à te celebratos idololatriæ argui? Accedit, quòd cùm ſuprà ex conſtitutione Concilij Nicæni patuerit vnam eſſe Eccleſiam quæ in terris, & cælis eſt, ac propterea conſequi, vt vno, & eodem ſpiritu regatur, ecquis erit tam ſtipes aut bardus, qui compati, & congaudere inter ſe eiuſdem Eccleſiæ membra negauerit, cùm ſpiritus ipſius ſit ſpiritus charitatis, & vnitatis?

At vos quibus articulus Symboli de cōmunione ſanctorum non ſapit (neq; enim quid hoc ſit poteſt in animos ab ipſa communione Eccleſiæ abſciſſos cadere) mirandum non eſt, ſi animū auertiſtis ab Inuocatione Sanctorū, à quibus auertiſtis & fidē.

Interea magis mirandum eſt, cùm ad quatuor Synodos priores prouocaſtis, non vidiſſe vos, ab ijs nulli vnquàm Patrū fuiſſe hunc errorem obiectum de inuocatione Sanctorum, cùm plerique omnes hanc ſuis ſcriptis conſignaſſent, atque adeò in ipſis ſynodis elegantiſsimas, & ſanctas ea de re orationes, (præſertim in Epheſina ſynodo) publicè habuiſſent.

Nam Epheſi cùm tot Patres conueniſſent, vt Beatiſsimæ virginis Deiparæ [Θεοτόκου] honorem ſartum tectum ea in ciuitate tuerentur, in qua (quondam ab Ethnicis Dianę ac dæmonibus dicata) ipſa Dei mater diu vixerat, quot laudes, quot acclamationes, quot inuocationes illius ex Patribus ijs exauditæ ſunt? quibus certè teſtatiſsimum mundo fecerūt tantum Chriſti organum nō inutile, nec fruſtra pro nobis eſſe in cælis: quæ cū in terris multa poſſet à Deo per filium conſequi, eandem ſcirent multò magis illic ſolitam eſſe fidelibus obtinere.

Et verò ſcimus, cùm Nicephorus Patriarcha Conſtātinopolitanus in Synodo VII. (quæ fuit ſecūda Nicæna) fidem ſeptem œcumenicarum Synodorum ordine confeſſus eſſet, nō ſolùm nihil ex ijs aduerſus ſanctorum inuocationem, & interceſsionem pronunciaſſe, verùm etiam ipſummet his verbis tota de hac re fuiſſe locutum.

Sāctorum patrociniū & inuocatio. Diui omnes piè inuocādi Sapient 3.

Exoſculor (inquit) nihilominus, & expeto ſanctorum apud Deum patrocinia, & interceſsiones. Primò quidē præcipueq́ue, ſanctiſs. & immaculatiſsimæ ſemper virginis, ac dominę noſtræ Dei matris. Mox verò Diuinarum cęleſtiumq́; virtutum, ſanctorum, laudatiſsimorumq́; Apoſtolorū, beatorū Prophetarum, glorioſiſsimorum, inuictiſsimorumq́; Martyrum, Diuinorū Patrum, ac omnium deniq; ſanctorum, qui ab initio mundi Domino placuerūt, & abſque vllo omninò fine in ipſo & per ipſum viuūt (animæ enim iuſtorum in manu Dei ſunt) vt qui maximam hinc animæ, corporiſq́ue ſalutem conſequar.

Sancti piè inuocati animæ & corpori ſalutem adferunt.

Diuorum reliquiæ, vt quæ ſalutem & medicinā animo & corpore cōcilient, honorādæ.

Adoro item, & exoſculor venerandas illorum reliquias, quippè quæ certā animorum, corporumq́ue morbis ſalutem, medicinamq́ue conferant. ſuſpicio propterea, ac laudo venerandam, Diuinamq́ue illorum conuerſationem, celeberrimoſq́; eorūdem agones, & pugnas. Honoro quoq; & veneror ſacroſanctas illorum tumbas, & ſepulturas. Dignos deniq; illos ipſos cenſeo, qui ſummis honoribus decorentur, maximiſq́; laudibus euehantur, quoniam pro gloria Dei omnium noſtrum Saluatoris ſanguinem ſuum profuderunt, & fluxā hanc pręſentemq́; vitam, ob ſuam in Deum charitatem animosè ſpreuerunt, viuificasq́ue ac ſalutares illius perpeſsiones imitati ſunt. Complector itidem ſuſcipioq́;, non ſolùm venerādas Chriſti omnium Saluatoris noſtri iconas, & venerabiles ſanctiſsimæ Dei matris imagines, verùm ſacras quoque ſanctorum omnium effigies, eamque venerationem illis exhibeo, quam honor eorum

Nicephor⁹ Patriarcha Conſtantinopolit. quid de diuorum inuocatiōe, deq; eorundem reliquijs, imaginibus, & mauſolæis ſentiendū ſit, luculenter exponit: Nicephorus Epiſcopus Conſtant. tempore 2. Nicænæ Synodi, q̃ 7 appellatur vixit. Imaginū cultus ab initio Eccleſiæ obtinuit.

meritò

» meritò poſtulat. Et paucis interiectis.

Syn. Nicęn. ſecũda præcedentium omnium dogmata confirmauit.

Recipio tandem ſeptimam ſacram 150. ſanctorum Pątrum Synodum noſtro hoc æuo in ciuitate Nicæa denuò celebratam, quæ oẽs præcedentes ſacras Synodos, earumq́; dogmata, ac decreta confirmauit & quodam modo obſignauit, ſacrarumq́; ac
» venerabilium imaginum cultum, venera-
» tionemq́; Iam inde ab initio Eccleſijs tra-
» ditam, ſuſcepit, definiuitq́; non ſecus vene
» randas eſſe, atq; viuificę crucis effigiẽ. Eós
» proinde ex Eccleſijs eijciamus, qui in ha-
» rum contumeliã & euerſionem futili gar-
» rulitate Chriſtianis inſultant, quaſi deorũ
» loco hactenus illas habeant, venerenturq́;,
» quales ſunt Theodoſius, Baſilius, & Siſin-
» nius, qui Dei permiſſione Epiſcopalibus
» ſedibus præfuere. Hæc ille.

Sic igitur Chriſtianæ ſynodi, ſic Chriſti Eccleſia credidit & locuta eſt. Quamobrem vbi pręter Diuinum verbum rectè intellectum, ac præter innumeros Theologós, & confeſſores, habes quoq; mille & ſeptigentorum octoginta ſex Epiſcoporum, quibus totidẽ populos, vel regiones Deus ſubiecit, vnanimem hac de re, ac de alijs omnibus fidem (tot enim Epiſcopi ſeptem illis œcumenicis ſynodis interſuerũt) propterea ne mirere, ſi vni vel alteri apoſtatæ Luthero aut Melanchthoni minus fidei, quàm illis habeamus. Cæterùm quæ tu de idololatria, deq́ue ſuperſtitionibus garris, & aduerſus conſcientiam tuam ſcis te mentiri, eius farinæ ſunt, cuius cætera veſtra fuere ſemper maledicta. Eccleſia enim Catholica Romana omnes ſuperſtitiones reijcit, docetq́; accuratiſſimè quid fugiendum, quid ſequẽdum ſit. At verò Chriſtum Ieſum adoramus vnicam primariã ſpem noſtram, per quem & habemus acceſſum ad Patrem. In cuius nomine Oceanũ, & quantum Eccleſiæ Catholicę commiſſum eſt populorum non deſunt qui imperterriti decurrant, ac libentiſſimè dent ceruices pro hac veritate, quotieſcunq; ferat occaſio.

Vide Cõc. Trid.

A SERENISSIMIS FERDINANdo Cæſare, à Galliæ Regibus, ab Alberto Bauariæ, & à Ioanne Baſilij Magno Moſcouiæ Duce, condemnari Chytræum mendacij, qui Principum illorum nominibus, in negotio vtriuſq; ſpeciei Euchariſtiæ fallaciter abuſus ſit.

SECTIO VLTIMA.

CAPVT I.

POſtremum hoc erit caput Refutationis meæ ad reſponſum tuũ, vt qui principio ad ſereniſſimum Sueciæ Regem prouocans ab eodem fuiſti condemnatus, nũc item à Ferdinando optimæ memoriæ Imperatore, atq; à reliquis ad quos prouocaſti, damneris.

Ac vt à Moſco incipiam, non rectè facis, qui à ſchiſmaticis ſubſidium petis. Et tamen qualiſcunq; ille Dux fuit, is tuæ cauſę minimè patrocinatus fuiſſet, cùm præſanctificatis (vt Græci, & Moſci) interdum vteretur, quæ tantum ſub ſpecie panis ſumunt.

Vide Auctores Moſcouiam.

De Galliæ autem Regibus, falſum eſt quod ais. Neq; enim ſemel interfuimus, dum Diuinæ Euchariſtiæ ſub vna ſpecie participes fierent. Nec à Clodoueo primo Gallorum Chriſtiano Rege quẽquam eorum facilè comperies, qui vſi ſint, vt populis paſſim ſub vtraq; ſpecie Euchariſtia traderetur. Ac cũ Eccleſię Catholicæ vndecim propè ſecula, Regnum illud magno præſidio, & ornamento fuerit, inuictum abſq; vllis præualentium eiuſmodi hæreſum monſtris perſtitit.

At quod ais, ſcire me, Ferdinandum & Albertum Bauariæ Ducem conceſſionem calicis in ſynodo Tridentina procuraſſe, quin tu eò ibas, vt cauſam iſtam euinceres? Sed ſanè ſcimus, quæ tantorum Principũ mẽtes fuerint, piæ videlicet, ac ſanctę. Qui licet quædam eiuſmodi proponi ſinebant (cùm ipſi vna tantum ſpecie conſtantiſſimè vterentur) quidquid tamen à ſancta illa Synodo, ac demum à ſede Apoſtolica ea de re decretum fuiſſet, id certiſſimè à ſpiritu ſancto profecturum fuiſſe, non dubitabant. Cùm verò Albertus tentaturus an hæreſes, quæ in Bauaria ſuccreſcebant, poſſent calicis cõceſſione ſuccidi, eundẽ procurari permiſiſſet, ac Pius IIII. Põt. Max. ad quẽ tota res à Synodo, fuerat delata, id integrũ ijs cõditionibus reliquiſſet, quibus Cõſtantienſis Synodus, alicubi permiſerat, nõ tam citò in rem conferri cum laicis cœptũ eſt, cùm vidit non hæreticos ad vnitatem Eccleſiæ, ſed ab hac, Catholicos ad hæreſim eodẽ calice abduci. Quare & intellexit Tridentinæ Synodi Patres non ſine cauſſa diu ei conceſſioni fuiſſe aduerſatos, quippè qui hęreticorũ ingenia noſſent, eo quaſi cuneo, eandem Eccleſiæ vnitatẽ findere ſtudentium. Quamobrem argenteis vaſis retractis, quæ ad liquidæ ſpeciei decentiorem vſum curauerat effici, ijſq́; Ratisbonæ infici iuſſis, mandauit, vt vnicam de omnibus dogmatibus, & ritibus Catholicam religionem ſubditi ſui complecterẽtur. Qui parere nollent, hi ex patria ſtatim emigrarent. Is verò idem Princeps anno huius ſeculi 78. litteras ea de tota re ad ipſum Sereniſſ. Io. Suecię Regẽ ſcripſit, ne tu putes hęc ab eo ignorari, aut iſtas quoq; tuas impoſturas agnitas non fuiſſe.

Ac cũ pmiſſus calix in Stiria, Carinthia,

Auſtria, Boëmia nihil poſtea profuerit, nõ ſemel altũ ſatanæ eò liquidius cognouerũt omnes boni, quod ex eius calicis falſa cupiditate, latenter in dies venena ſimplicibus alia propinarẽtur. Ac nos quoq; vidimus, quidnam cõſequentibus tot annis; ex iſto calice effectum ſit, quænam fuerint hominum ad Catholicam fidem conuerſiones, quæ maior pietas, quæue inita Concordia, qui ſedati apud vos fluctus, quàmue repreſſæ technæ VVittembergenſium ac Tubingenſium, vt nemo niſi cœciſsimus, intelligat iam eſſe optimum nolle hariolari, ſed Catholicæ Eccleſiæ in omnibus acquieſcere, quæ vt magis ſobrios conatus ad Chriſti gloriam promouendam adhibet, ſic ſapientiore charitate, quàm vos, eſurientibus Diuinum panem frangit, & in omnibus materna ſuis vbera ſemper admouit.

Habes Chytræe reſponſum ad omnes prouocationes tuas. Nam quod ad Auguſtanam Confeſsionem, atque ad Picardicã ſectam, & ad Eraſmũ, attinet, de quibus aliqua tuo ſcripto inſperſiſti, cùm ego de ijs propria tractatione alibi egerim, non eſt quod hic eadem iterem. Inde autem intelliges, quàm indignè ad hæreticum tribunal appellaueris, qui prius ad verbum Dei, ad Synodos œcumenicas, & veteres patres prouocaueras. Sanè cui iſti non fuère ſatis, mirandũ non eſt, ſi ad tetras illas ſordes, (Picardicam quoque ſectam Catholicæ anteponens Eccleſiæ) deſcenderis: Vtinam verò qui hactenus non tã mei, quàm multorum ruina gradum tibi ad infamẽ gloriam facere nõ erubuiſti, attollas oculos ad Chriſtum, & ex iſta hæreſum caligine emergẽs, cernas hæc tandem: quæ vt pro vna ipſa veritate tuenda, ſic non odio tui, prolata ſunt.

Vide librũ Auctoris de conf. Auguſtana, de Picardica ſecta, & de Eraſmo.

RETECTIO IMPOSTVRARVM CVIVSDAM DAVIDIS CHYTRAEI, QVAS IN ORATIONE QVADAM INSERVIT, QVAM DE STATV

Eccleſiarum, hoc tempore in Græcia, Aſia, Africa, Vngaria, Boëmia, inſcriptam edidit, & per Sueciã, ac Daniam aduerſus orthodoxam fidem diſſeminari curauit.

DAVIDIS CHYTRAEI IMPOSTVRAE, QVAS IN ORATIONE ROSTOCHII in lucem edita inſeruit, quam de ſtatu Eccleſiarum hoc tempore in Græcia, Aſia, Africa, Vngaria, Bohẽmia, inſcriptam curat per Sueciam, & alibi diſſeminari.

QVOD paulò antea Grammaticus iſte Chytręus fecerat, cùm mendaciorum farraginẽ ſine capite, ac pedibus, titulo Confeſsionis Auguſtanæ inſcriptam edidit (quæ quidem mendacia Sereniſsimi Bauariæ Ducis Conſiliarius, Fabricius Leodius iampridem aperuerat, & confutarat) id etiam, in hoc nouitio partu, vt ſui ſemper ſimilis ſit, miſer effecit. Nã vbi fallaci prætextu interpretãdi Charionis Chronici ſermonẽ detorſit ad ea, quæ ad religionis ſtatum pertinent, tam apertè ſecum ipſe pugnat, tamque confusè mentitur, vt facilè ſit, ex iſto exiguo ſcripto non ſolùm inconſtaos & vaniſsimum eius ingenium, verùm etiam hominem nullius eſſe religionis deprehendere. Id verò an ita ſit, obſecro per Ieſu Chriſti ſanguinem, attentè vt ſequentia perpendantur.

Vide Harmoniã Auguſta. Confeſsionis Colonię editã collectore & autore Fabricio Leodio

IMPOSTVRA PRIma Chytræi.

INitio (inquit) de Gręciæ, poſtea de Aſiæ, Vngarię, & Boëmię Eccleſia dicturus, ęterno Deo conditori & cuſtodi Eccleſiæ ſuæ toto pectore gratias ago, quòd immenſa bonitate, & miſericordia Eccleſiã ſibi æternam publica Euangelij voce ex genere humano, paſſim toto orbe terrarum colligit & conſeruat. Nã in ipſa Græcia hodierno die nõ modo doctrinã & ritus Chriſtianę religionis: verùm etiam ordinem, & gradus Epiſcoporum, totamque politiam & iuriſdictionem Eccleſiaſticam ſub Turcica tyrannide tolerari, & defendi cognoui.

IMPOSTVRAE Retectio.

AT paulo poſt Chytræus in Græcia, & Aſia fatetur, eſſe ritum orandi pro viuis & mortuis: inuocandi item Beatiſſimam

pagina. 11. 12. 13. 14. 15.

mam virginem, et Sanctos alios Dei ſeruos: his porrò & pijs eorum imaginibus, adhiberi ait venerationem: Ordinem autem & iuriſdictionem Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Monachorum, monialium cerni, De iuſtificatione pleroſque ſententiã D. Baſilij in ore habere, quę in homilia de pœnitentia extat, eadem pagina, vbi de filio prodigo celebrem illam vocem edit, μόνον θέλησον, ϗ θεὸς προαπαντᾷ: Tantùm velis, & Deus præoccurrit. Quid iuſtum eſt apud iuſtum Deum? paucorum meminiſſe, an multorum obliuiſci? Appendantur lances, & qua mẽſura mẽſi fuerimus, remetietur nobis; Si plura peccata erunt, iniuſtus erit: ſin plura bona opera, iuſtus erit. Quæ omnia cùm Lutherani, & alij Hæretici conuellere ſoleant, ecquid hæc ad Lutheraniſmi, ac noo potius ad Catholicæ antiquæ fidei comprobationem faciunt?

D. Baſilius.

In Africa itẽ, cùm vel in reliquis prouincijs Mahometiſmus, & gentilitas vigeat, vel in ampliſſima illius ditione, qui Presbyter Ioãnes dicitur, ita catholici ritus multa extẽt veſtigia, vt & Chytræus fateatur, ab eo literas & legatos ad Clementẽ VII. Pontificẽ Maximũ fuiſſe miſſas, vt Eccleſię cõciliaretur, quidnam hoc põderis habet, ad recentes hæreſes aſtruendas?

In Vngaria verò, & Bohemia, cũ, vbi Regna illa ſeſe ab vna Catholica Romana Eccleſia ſegregarunt, ex ſola Lutheri hæreſi tot ſectæ pullulauerint, aut reuocatæ fuerint ab inferis, Anabaptiſtarũ, picardorum Caluinianorũ, Trinitariorum, Lutheranorũ rigidorum, & molliũ; palmariũ ne hoc ad Chytræi errores confirmãdos videtur argumentum?

Quin verò cùm ipſe eodem in loco ſubdat, à pleriſq; Græcis D. Thomæ Aquinatis ſcripta, & præcipuè ſummam in Græcũ ſermonem conuerſam, magna cum ſubtilitatis, & acuminis diſputationũ illiꝰ admiratione, ſtudioſè legi ſolitã, ſuo ſe gladio iugulat; & velit, nolit, vim Catholicę fidei inter Schiſmaticos quoq;, quanta ſit, prodit.

SECVNDA CHYTRAEI impoſtura.

GRęci Miſſas abſq; communicantibus celebrare non ſolent.

IMPOSTVRAE Retectio.

PRimò obſeruandum eſt, Gręcos, quibꝰ tãquam Patronis vti velle ſimulabat, à Chytræo ſuperſtitionis, idololatriæ, errorumque plurimorum non ita multò poſt argui: Ac tamen vt Catholicos mordeat, ex illis petit exempla, qbus vaga iſta ſui cerebri ſomnia confirmet. Interea verò ſtupidè ignorat, nullã poſſe dici priuatam Miſſam, quæ pro toto Chriſti Domini corpore myſtico (vt ritè à Catholicis fit) celebretur. Prætereà falſum eſt, Græcos (id quod ille ait) omnes facere. Si enim in Corcyra, Creta, Chio, Mitylenis & Perę, quę eſt ꝓpe Byzantiũ, & in qua Chriſtiani frequẽtes commorantur, fuiſſet, ipſiſſima Catholici ritꝰ in pluribꝰ veſtigia vidiſſet. Mitto Calabriæ ſeu magnæ Græcię, & Siciliæ monaſteriorum S. Baſilij, Ruſsię itẽ, & eorum qui Leopolim incolunt, non exiguas reliquias ex quibus impoſtura iſta facilius deprehẽdi poteſt. Nec verò Sãctiſſimi ſacrificij miſſæ vis pendet in primis ex pręſentia plurium, aut etiã ex eorum, qui interſunt ſumptione: ſed ex Chriſti præſentia, & oblatione, in memoriam cruẽtę illius oblationis, in qua Dominus pretioſiſſimum ſuũ ſanguinem immenſa charitate pro nobis (vt ita dicam) prodegit. Ac tamẽ nec Sacrificij, participatio deeſt, cùm Sacerdos, qđ Deo oblatum eſt, ſumit, cumque in tota Eccleſia iugis eiuſdem ipſius Sacrificij, quod nõ poteſt eſſe non vnum, plurimi alij participes eadem hora, & momento alibi fiunt. Vt mittam in vniuerſa Eccleſia Catholica frequentiſſimos Laicos octauo quoq; die, ne dicã quotidie, ſolitos eſſe cõmunicare.

TERTIA CHYTRAEI impoſtura.

IN Græcorum Miſſis nulla ſacrificij, & ſanguinis Chriſti pro redemptione viuorum & mortuorũ oblati mentio fit: Sed λογικῆς λατρείας, precum, gratiarum actionum, laudum Dei, Eleemoſynarum in vſum pauperũ pręcipuè offerri ſolitarum, vt verba canonis ſonant τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν.

IMPOSTVRAE Retectio.

ET mẽmẽto (inqt in ſua Liturgia D. Baſilius) omnium dormientium in ſpe reſurrectionis vitę æternę, & refrigera eos vbi viſitat lux vultus tui. An hic non fit mẽtio ſacrificij pro mortuis oblati?

Eadem ferè verba in Miſſa S. Ioannis Chryſoſt. habẽtur: Et memor (ait) eſto omnium in Domino dormientium, in ſpe reſurrectionis vitę æternę, ac requiem pręſta eis, vbi lumen vultus tui ſuperintendit, ac precamur te, &c.

Similia ſunt in D. Iacobi Miſſa, cęteriſq; Apoſtolorũ Liturgijs, quẽadmodũ vel ex alijs, vel ex D. Dionyſio Areopagita, colligere licet, de quo quidẽ Dionyſio aliqua poſt.

Quin verò Chytræus, vt, (quemadmo-

dum dictum eſt) ſui ſemper ſimilis ſit, id eſt, vt pugnãtia loquatur, ſubdit, morem in Græcia inoleuiſſe, orãdi, & ſacrificium ſeu Miſsã offerendi, pro viuis ac mortuis.

Sin autem ex limpidis Theologiæ fontibus veritatis lucem hauſiſſet, intelligeret, opinor, quàm vel ea ſolùm cogitatio plena blaſphemiæ ſit, qua exiſtimet aliquis, paſſionis Domini oblationem mancam eſſe modò, neque vti profuit in cruce, ita etiamnum viuis & mortuis prodeſſe: Qui enim paſſus eſt pro omnibus, quique ad inferna deſcendit, theſaurum ibi quoque infiniti ſui meriti effuſurus, quomodo is ita exhauſtus ſit, vt iam vtriſque non proſit? Niſi Chytræus putat locum illum, in quo Patres, & alij vincti tenebantur in lacu, in quo non erat aqua, (ſicut ait Propheta:) Sic vim Chriſti meritorũ exhauſiſſe tunc, vt deinceps iiſdem meritis nullæ poſterorum animæ iuuari poſſent. Quòd ſi ita ſit, cur idem pro viuis factum quoque non arbitretur? Scilicet, otiãdum vt ſit, & inter cantharos perpetuo torpore viuendum, ſola verò neſcio qua dæmoniorum fide, facinora quæque delenda, nec verò vlla ratione pro viuis orandum, vel offerendum, ne (ſi Deo placet) Chriſti Domini meritum obſcuretur.

Verùm ſuas ipſemet Chytræus imposturas apertiùs retegit, cùm verba illa ex Græco Miſſæ canone, τὰ σὰ, ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν, tua ex tuis tibi offerimus, quod Latinus Canon habet, de tuis donis, ac datis, &c. ad eleemoſynas torquet. Ea enim poſt conſecratam Euchariſtiam dicuntur, vt cùm ſummum omnium donum, qui eſt CHRISTVS IESVS, præſens habeamus, idem Deo offeramus ſic, vt donum agnoſcentes, dicamus: Quæ de manu tua accepimus, hæc & reddimus tibi. Ecquis autem ita ſtolidus ſit, qui hæc de Eleemoſynis, quę nobis, non autem de iis, quæ Deo offeruntur, interpretari auſit? Sed & ſuo ſe indicio Chytræus prodit, cũ haberi inquit, in Miſſa mentionem τῆς λογικῆς λατρείας, quod tamen Latinè non vertit. Id autem eſt, rationalis cultus & adorationis. Aperiat igitur D. Ioannes Chryſoſtomus, & alteram iſtam Chytręi impo-
» ſturam. Adhuc (ait) offerimus tibi ratio-
» nabile, ac incruentum hoc obſequium, &
» precamur, ac ſupplicamus & depoſcimus,
» vt mittas Spiritum ſanctum tuum ſuper
» nos. & ſuper hæc appoſita munera. Quale autem iſtius oblationis genus eſt, quod rationabile, & incruentum dicitur? nempè quòd Græca ſemper Eccleſia ἀναίμακτον θυσίαν incruentum ſacrificium; ἱερὸν Sacrum; μυστήριον, myſterium; quodque μυσταγωγίαν, & ἱερουργίαν, Sacram operationẽ Diuus Gregorius Naziãzenus; Arcanam verò, & myſticam expiationem, τελετὴν ἀπόρρητον, Syneſius appellarunt: Ita verò quoque ſanctus Dionyſius Areopagita τελετῶν τελετὴν, & Apoſtoli (vt colligitur ex eorum actis) λειτουργίαν, & ἁγίαν προσφορὰν, Sacram oblationẽ vocârunt; quemadmodum cõſtat ex Canone tertio & ſeptimo ipſorum Apoſtolorum. At & Martyr S. Ignatius idipſum poſtea, & Concilia Neocæſarienſe, ac Nicænum προσφορὰν vocant, vt mittam Iuſtinianum, qui etiam προσκομιδὴν, qua deſignatur oblatio; & multò antea Iuſtinum Martyrem, qui eam ex Malachia Propheta ſacrificijs antiquis ſubſtitutam προσφερομένην θυσίαν, & verò λατρείαν οἰκονομίας, cultum œconomiæ Epiphanius nominauit. Quare Chytręe iſtam ficti Theologi laruam depone, ac te, ſi ſapis, intra Grammaticę cancellos actutum recipe.

QVARTA CHYTRAEI impoſtura.

Integrum Sacramentum, ſine vtraq; ſpecies, etiam populo à Gręcis diſtribuitur.

IMPOSTVRAE Retectio.

Et hæc impoſturam & mendacium ſimul ſapiunt. Toto enim quadrageſimæ tempore cùm Græci Miſſarũ ſolemnia exceptis Sabbatis, ac Dominicis minimè celebrent, præſanctificatis, quæ illi προηγιασμένα dicunt, (ſicut Catholici in die ſancta Paraſceues) vtuntur. Atque ita tunc qui communicant, ſub vna id ſpecie faciunt. Nec verò vnquam Græcis cum Latinis vlla de vtraque ſpecie contentio fuit, quippe qui ſcirent, integrum Chriſti Domini corpus & ſanguinem æquè ſub vna, atque ſub vtraque ſpecie ſumi; ſi quidem à Catholicis Sacerdotibus ritè conſecrantibus Euchariſtia porrigatur. Sed de vtraq; ſpecie, vt ordine ad reliqua, quę ille hac de re tractat, deſcẽdamus, poſtremo loco fuſiùs aliquid dicemus.

QVINTA CHYTRAEI impoſtura.

Apud Græcos mariti à Sacerdotio non arcentur.

IMPOSTVRAE Retectio.

At & hoc non omnino verum eſt. Vt enim mittam, neminem Græcorum iam ſacris maioribus initiatum, ſeu Sacerdotem poſt ordinationem ad nuptias accedere, aut ſi quam antea virginem duxerat, illa demortua ab eo alteram poſtea vx-

rem non duci,certiſſimum eſt, Epiſcopos
qui apud Græcos interdum ex Hieromo-
nachis deliguntur eſſe perpetuò cælibes.
Quod quidem non in Græcia ſolùm , ve-
rùm etiam in Oriente, & Syria apud Liba
ni montis incolas, hoc ipſo tempore dili-
genter obſeruatur. Sed cùm eos Chytræus
citet, qui ab antiquæ puritate Eccleſiæ de-
flexerunt, cur qui ad Apoſtolicæ Eccleſiæ
normam ſuas hęreſes ędificatas eſſe cona-
tur exprimere, ipſiuſmet Apoſtolicę, & pri
mitiuæ, vel adeò vniuerſę Græcę Eccleſię
ante ſeptingentos annos, quo tempore de-
inde peccata peccatis maioribus Græci cu-
mularunt, exempla nõ affert? Scilicet, odio
ſa ægris lux eſt, & animalis homo non per
cipit ea, quæ Dei ſunt, nec enim poteſt. Au
diat igitur in nomine Ieſu Chytræus, ſinẽ
inuolucris veritatem, ac qui nonnunquam
minus ſincerè legens antiquorum Patrum
ſcripta ſe à menſa & lecto proripuit, & hu-
mi proſtratus clamare cogebatur ſe dam-
natum eſſe. quod & fidei Catholicæ contrà
ria doceret; ac quæ nolebat , ea in patribus
expreſſa reperiret, Idem de ſe ſinceriore a-
nimi demiſſione ſentiat , & ad cor redeat,
minimamque humanæ vitę, & ſalſæ exiſti
mationis, maximam verò & ſummam , ne
perpetuò damnetur, æternę vitę, ac digni-
tatis rationem habeat.

Primũ itaq; ſi Euangelicę legis perfectio
hẽ non ſenſu carnis ſuæ, ſed ſpiritu Dei me
titus fuerit, ſcio cogitabit, ſummã in Sacer
dotib' puritatem decentiſſimã, & neceſſari
am fuiſſe, ſic quidẽ, vt non ſolùm caſti, ſed
continentes, qui quę cùm propius Deo ſer-
uirent, diuiſi nõ eſſent, ſed vnus ſpirit' (vt
inquit Apoſtolus) efficerentur cum eo.

Deinde facilè intelliget, à tempore Apo-
ſtolorũ quicunq; ob ſanctitatem Epiſcopi,
aut Sacerdotes In honore ab Eccleſia Dei
habiti fuère, nunquam eos vxores duxiſſe,
aut ſi ante ordinationem duxerant , ab ea-
rũ poſtea concubitu prorſus abſtinuiſſe.
Quod quidem non humano inuento, nec à
Siricio tantùm Pontifice, ſed Spirit' ſancti
monitu in Eccleſia vbique antiquitus , de-
cretum fuit. In GERMANIA per Concilium
Aquiſgranenſe primum, per VVormatien
ſe, per Moguntinum. In GALLIA per Con-
cilium Arelatenſe ſecundum , per Aurelia
nenſẽ, per Turonenſe primum & ſecundũ,
per Agathenſe. In ITALIA, per Romanum
Concilium ſub Syluestro. In HISPANIA, p
Elibertinũ, per Toletanum ſecundũ, quar-
tum, & octauũ. In AFRICA, per Carthaginẽ
ſe ſecundum, quo loco hanc de cœlibatu
Sacerdotum inquit fuiſſe ab Apoſtolis tra-
ditam legem, per Carthaginẽſe quintum,
per Africanũ. In GRAECIA ſeu ORIENTE
per Concilium Ancyranum , per Neocęſa
rienſe ante annos mille ducentos: per Nicę
num primum Canone tertio; Cuius men-
tionẽ fecit S. Baſilius ad Gregoriũ Presby
terum cui è domo iuſſit, vt vxorẽ eijceret,
& in monaſterio inter virgines collocaret.

Præter hæc facilè cognoſcet Chytræ-
us, Græcos, & orientis antiquiſſimos Pa-
tres, qui ſemitam Apoſtolicæ vitę , ac do-
ctrinæ triuerũt, vnanimi conſenſu (qui ſo-
let in re fidei certũ eſſe diuinæ volũtatis ar-
gumentũ) cœlibatum in Sacerdotib' Chri-
ſtianis ita cõmendâſſe, vt q ſecus verbo vel
facto docerent, pro Hęreticis haberentur, Libr.7.hiſt.
atque anathemate ferirentur. Extat Orige- Eccleſ.
nis Homil. 3. in Numeros, Epiſtola item Euſebij.
multorum Patrum orientis de Paulo Samo
ſateno Hæretico ad Dionyſium Pontificẽ
Romanum, quo Paulum illum Sacerdoti-
bus vxores permittentem Dionyſio accu-
ſant, Cyrillus Hieroſolymitan' in VII. Ca
techeſi, S. Ioãnes Chryſoſtomus Homil. 2.
de patientia Iob, Maximus in quæſtionib'
& reſponſis ad Thalaſſium, Euſebius Cæ-
ſarienſis libro primo Euangelicæ demon-
ſtrationis, Gregorius Nyſſenus S. Baſilij
frater lib. de Virginitate Epiphanius non
ſolùm vbi contra Nicolaitas agit & in com
pendiaria doctrina in fine operis: verùm
etiam ſecundo in libro aduerſus hæreſim
Catharorum. Et ipſi, inquit, dum omnia “
ſimul miſcere voluerunt, omnia rurſus a- “
miſerunt: ac cùm non intelligerent perfe- “
ctam Dei doctrinã, in errorem lapſi, ad a- “
liam viam ſe verterunt, ignorantes , hanc “
eſſe Scripturæ diuinæ traditionẽ, ac conſe- “
quentiam, quæ enim tradita ſunt ad Sacer “
dotium pertinentia propter ſacri miniſte- “
rij excellentiam, hæc ad omnes forſitan p- “
tinere, arbitrati ſunt; cùm audiſſent, Opor “
tere Epiſcopum ſine crimine eſſe , Vnius “
vxoris virum, continentẽ: Similiter & Dia “
conum ac Presbyterum. Reuera enim ſan “
cta Dei pręedicatio poſt Chriſti aduentum “
non permittit, vt poſt primas nuptias mor “
tua vxore, iterum vxorem ducant , prop- “
ter pręſtantiam honoris Sacerdotalis, atq; “
hęc quidem ſancta Dei Eccleſia diligentiſ “
mè ſeruat: imò & eũ , qui adhuc dat operã “
liberis, (alioqui vni' vxoris virũ) non ad- “
mittit, niſi illum, qui aut viduus eſt, aut ab “
vna ſe abſtinet, tum Diaconus; tum Pres- “
byter, tum Epiſcopus & Hypodiaconus: at “
que hoc illic potiſſimũ ſeruatur , vbi ſunt “
limati, ac perfecti Canones Eccleſiaſtici. “

Sed age Chytræe, cõuerte iterũ oculos ad
Apoſtolos ipſos, & ad ipſa, quæ attuli oriẽ-
tis lumina, & vide num quis poſt Sacerdo-
tij ordinationẽ operam liberis dederit, aut
horũ nomina geſtaue vlla, tanq̃ carnalia il
lorũ monumenta, hiſtoriæ cõmendârit? A
ge inquã, id ipſum de Occidẽtalis Eccleſię

Patribus, ac diſpice, quęnam illos cauſſę adduxerunt, cur iſtam cœlibatus legem tam imperterrito pectore defénderint. Inde fortaſsis intelliges, cur ij tot libros edidere de virginitate, de cõtinentia, de pudicitia Sacerdotum: cur item aduerſùs Nicolaitas, Catharos, Iouinianũ, cæteroſq́; eius farinæ homines ipsũ Chriſti vitæ doctrinęq́; gladium, & calamum ſtrinxerint, qđ quidẽ nunquam vllus eorum fecit, quos tu heri enatos cùm noueris, vnde & quanam ratione prodierint intelliges, ac ſi frontẽ habes, ſordidas te & à Satana ſparſas eorũ feces lambere pudebit.

Quod ſi ad Africanos Patres antiquiſſimos reſpexeris, hi tibi ômnes verbo, & facto reſpondebunt, Sacerdotum cœlibatum diuinæ conſormem eſſe doctrinæ, nec vlla ratione honorabile vnquam habitum fuiſſe coniugium, aut thorum immaculatum inter Sacerdotem, & ſolutam, ſeu voto virginitatis obſtrictam, intèr Monachnm & Monialem, ſed vt fœditatis & turpitudinis plenum, ita corã mundo & diuinis oculis abominabile. Rationem autem ſi quæras, cur, cùm bonum ſit nubere, ordinatis tamen haud iam liceat cõuenire, ipſa ex multis eiuſmodi q̃ in operibus D. Auguſtini leguntur, ſequentia te doceant.

Putabam, inquit, me miſerum fore, ſi fœminæ priuarer amplexibus, & medicinam miſericordiæ tuę ad eandem infirmitatem ſeruandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam eſſe continentiam, quarum mihi non eram conſcius, cùm tam ſtultus eſſem, vt neſcirem, ſicut ſcriptum eſt: Neminem poſſe eſſe continentem, niſi tu dederis. Vtique dares, ſi gemitu interno pulſarem aures tuas, & fide ſolida in te iactarem curam meam. *To. primo lib. ſexto Confeſſ. cap. 11.*

Nota.

Illi qui Virginitatem Deo vouent, quanquam ampliorem gradum honoris & ſanctitatis in Eccleſia teneant, non tamen ſine nuptijs ſunt; nam & ipſi pertinent ad nuptias cum tota Eccleſia, in quibus nuptijs Sponſus eſt CHRISTVS. *Tomo nono in Euangelio Ioannis tract. nono.*

Gaudeat puella (*loquitur de Demetriade Virgine*) nobilis genere, nobilior ſanctitate, quod ſit per diuinum conſortium, præcipuam in cœlis conſequutura ſublimitatem, quàm ſi eſſet per humanum connubium prolem propagatura ſublimem. Generoſius quippe elegit Aniciana poſteritas tam illuſtrem familiam beare, nuptias neſciendo, quàm multiplicare pariendo, & in carne iam imitari vitam Angelorum, quàm ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc eſt vberior fæcundiorque felicitas, non ventre graueſcere: ſed mentè grandeſcere: non lacteſcere pectore, ſed corde candeſcere: non viſceribus terram, ſed cœlum orationibus parturire. Dominarum honore digniſſimæ filiæ, perfruamini in illa quod deſuit vobis, perſeueret vſque in finem, adhærens coniugio, quod non habet finem. Imitentur eam multæ famulæ dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelſæ excelſius humilem, Virgines quæ ſibi optant Aniciorum claritatem, eligant ſanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate quando aſſequentur? Hoc autem ſi plenè cupierint, mox habebunt. (*& in calce Epiſtolæ*) Velationis apophoretum, ait, gratiſſimè accepimus. *Tomo 2. Epiſt. 179. Ad Probam & Iulianam.*

Velationis apophoretum.

Præſumite itaque, fidite, roboramini, permanete, qui vouetis, & redditis Domino DEO veſtro vota perpetuæ continentiæ, non propter præſens ſeculum, ſed propter regnum cœlorum. *Tom. 9. de Virginitate, ca. 29.*

Nam diligenter interrogata doctrina Chriſtiana, primas nuptias iam iſto tempore, niſi incontinentia ſit impedimẽto, contemnendas eſſe reſpondet. Qui enim dixit, Si ſe non continent, nubant: potuit dicere: Si filios non habent, nubant. Sed poſt reſurrectionem prædicationemque Chriſti, quando iam ex omnibus gentibus filiorum ſpiritaliter gignendorum tanta ſuppetit copia, tale officium ceſſet ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit. *Tomo quarto de bono viduitatis, cap. 8.*

Nec ſanè Spiritus ſanctus tacuit, quod contra iſtos impudentiſſimè, ac dementiſsimè peruicaces apertum, atque inconcuſſum valeret, eorumque beluinũ impetum ab omnibus ſuis inexpugnabili munitione repelleret. Cùm enim dixiſſet de Spadonibus: Dabo eis in domo mea & in muro meo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum, atque filiarum. Ne quis nimium carnalis exiſtimaret in his verbis aliquid temporale ſperandum, continuò ſubiecit. Nomen æternum dabo eis, nec vnquam deerit: tanquam diceret: Quid tergiuerſaris impia cœcitas? quid tergiuerſaris? quid ſerenitati veritatis nebulas tuę peruerſitatis offundis? quid in tanta ſcripturarũ luce, tenebras vnde inſidieris, inqris? Quid temporalẽ tantummodo vtilitatem promittis continẽtibus ſanctis? Nomen æternum dabo eis. Quid ab omni concubitu im-

immunes, & eo quoque ipſo quo hinc ſeſe abſtinent, ea quæ ſunt Domini, cogitãtes, quomodo placeant Domino ad terrenam commoditatem referre conaris? Nomen æternum dabo eis. Et ſi fortè hic ipſum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco: nec vnquam deerit. Quid quæris amplius? quid dicis amplius? Aeternum hoc nomen, quicquid illud eſt ſpadonibus Dei, quod vtiq; gloriã quandam propriam excellentẽmq; ſignificat, non erit cõmune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadem domo cõſtitutis. Nam ideò fortaſsis & nomẽ dictũ eſt, q eos quib⁹ datur, diſtinguit à cæteris. *Tom. 6. de Sancta virginitate. ca. 25. Vide in hanc ſententiam plura cap. 22 & ſeq.*

Sed fortè dicatur. Scilicet & bonum eſt nubere, cur ſacerdotibus non licet vxores habere? id eſt, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis neſciat vnumquodq; ſuam legem habere? Eſt enim quod omninò generaliter omnibus non liceat: eſt item quod alijs licet, & alijs non licet: & eſt q aliquando licet, & aliquãdo nõ licet. Fornicari omnibus ſemper non licet; negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequã enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari: facto iam, non licet. Propter dies enim proceſsionis aliquando nõ licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinendum eſt, vt faciliùs impetrari poſsit, quod poſtulatur. Vnde Apoſtolus: Ex cõſenſu, ait, abſtinendum ad tempus, vt vacetur orationi. Nam ſecundùm legem in ieiunio cædi, & iurgari nõ licet, poſtea licet: quia maior reuerentia debetur Dei cauſis: Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante Imperatorem licet? Quantò magis in Dei cauſsis? Ac per hoc Antiſtitem eius puriorem eſſe cæteris oportet, ipſius enim perſonam habere videtur: eſt enim vicarius eius, vt quod ceteris licet, illi non liceat: quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et non ſolùm huic concubitus non licet, verùm etiam miniſtro eius, quia ipſe mundior debet eſſe, quia ſancta ſunt, quæ miniſtrat. Nam ſicut ad comparationem lucernæ tenebræ non tantùm obſcuræ, ſed etiam ſordidæ ſunt, ad comparationem autem ſtellarum lucerna caligo eſt, ad ſolis verò comparationem *Pulcherrimè.* Stellæ nebuloſæ ſunt, ad Dei autem claritatem Sol nox eſt. Ita & quæ ad nos licita & munda ſunt, ad Dei autem dignitatem quaſi illicita, & immunda ſunt: quanquã etiam bona ſunt, Dei tamen perſonæ non cõpetunt. Nunquid non tunica mediocris hominis, quamuis munda, Imperatori tamen ſordida, & illicita eſt? & ſimiliter Saxonica ſenatori: ac per hoc Antiſtites Dei puriores eſſe debent, quàm cæteri, quia & CHRISTI habent perſonam, & miniſtros Dei mundiores eſſe oportet. Nemo enim Imperatori miniſtrat, niſi veſtimentis claris & mundis indutus: Deus autem quia natura clariſsimus eſt, miniſtros eius natura magis, quàm veſtibus mundos eſſe oportet. *Tom. 4. quæſtione ex vtroque teſtam. mixtim 127. ſub finem.*

Atque hæc quidem D. Auguſtinus; cuius ſolidam pietatem, atque doctrinam cùm Lutherus etiam vbi fuit apoſtata negare nequiuerit, an non pungent iſta quantumuis laxeum cor, cui minima ſcintilla lucis affulſerit? Quin verò eadem Chytræus magis approbabit, quòd, quos in ſuo ſcripto ad cœlum vſque extollit Sacerdotes Huſsitas, hoſce (vrgente veritate) confeſſus eſt, ab vxoribus prorſus abſtinere, vt ſcilicet minus (ait) onerentur auditores à quibus aluntur, atque vt commodiùs & expeditiùs Eccleſiæ ſeruire queant. Ac certè ex Sacerdotum coniugio, muliebrique illa conſuetudine ſexcenta pernicioſiſsima ſequuntur incommoda, quæ quamuis iam manifeſtiſsima ſint, initio tamen eò minus cerni videbantur, quod ad tegendas turpitudines inſtitutum à CHRISTO DOMINO pœnitentiæ Sacramentum hæretici ſuſtulere. Iam verò teſtimonia iſtarum calamititum pluſquam euidentia ſunt, templa ipſa omni cultu deſtituta, pauperes & ægroti hiantes, ac noſodochijs, non vno in loco euerſis non habentes quo ſe recipiant. Virgines item aut orbatæ parentibus, aut quæ libenter ſeruare virginitatem ſanctiſsimum Euangelicæ Religionis veſtigium cuperent, pueri denique qui cùm literis, & pietate antiquitus à Catholicis excolebantur, nunc grauiſsimo Reipublicæ ac poſteritatis dãno deſeruntur, aut peſtilentibus erroribus imbuuntur. In Græcia item, vbi hic propterea morbus inualuit, id an contigerit, cùm ibi iam pridem omnes bonæ artes, & auctores antiqui pene ſiluerint, teſtis eſto is ipſe, qui hæc quę de Gręcia dicit Chytræus, ad illum nouiſsimè ex oriente perſcripſit. *Venceſlaus Budouuitz a Budouua in literis 9. Octobris 1579.* Mitto prodigioſas libidines, quæ inter iſtos ſymmiſtas ex frequenti ancillarum conſpectu & præſentia contingunt; cùm & Deus ſpurcas diuina myſteria tractantium manus abominetur, quæ totæ in patrimonium filijs augendum, in idola ſua, id eſt, concubinas ornanda, in dotes filiabus comparandas incumbunt. Quamobrem nec Epiſcoporum

porum (quis enim ſanæ mentis vocauerit Epiſcopos iſtorũ viſitationes ꝑ diœceſes, nec reliquos properare vnquam videas (id quod relictis omnib⁹ Catholici faciunt) ad maria in Indias vſq; traijcienda, vt gentiles Chriſtũ Dominum agnoſcãt. Interea verò ex carneis cõplexibus nihil ij in ſuggeſtum aliud afferũt præter Sycophantias, quas vt fœditates ſuas operiãt, diuinis quoq; Scripturis quas deprauârunt, & ipſi quoque B. Virgini impudentiſsimi affingunt.

An igitur forſan, quoniam Lutherus, et alij ſabulam aliquam de Paphnutio, vel ſimilibus ſuæ libidini obtendunt, illico Eccleſia Dei omnis leuiſsimè reijcietur? Aut cùm Magdeburgenſes Centuriatores innumeris mendacijs ramenta ſua inſerſerint, ſubtrahẽtes interim (quãtum in ijs fuit) ex Academiarum vſu, hominumq; conſpectu priſcos ipſos omnes authores, quos citant, ſtatim omni hęreſum vento, & carnis impetu circũferemur, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus?

Magdeburgẽſium Cẽturiatorũ innumera mendacia.

Age igitur Chytræe, vt tibi bonum pro malo reddatur, quã breuiſsimè, vnde cœlibatũ illi ſæpius oppugnant, ac tu quaſi aliud agens hunc, (ſcio à quibus excitatus) latenter euertis, argumenta pendamus.

Paphnutium aiunt, cæteris Nicæni Concilij Patribus aduerſatum fuiſſe, eiuſque conſilium permittẽdi Sacerdotibus vxores præualuiſſe. Socratis autem & Sozomeni, vnde poſtea reliqui hauſerunt, hiſtoriam afferunt: Verùm ſubdolè interea tacent eorum hiſtoriam in pluribus mẽdacẽ, ac q̃d hic Nouati hęreſim ſequeretur, Eccleſiæ Catholicæ (vti inquit Gregorius) nunquã fuiſſe probatam. Tacent eam prę ciſè aduerſari tertio Nicæni Concilij Canoni, cui tot Patres ſanctiſsimi quos attulimus, Sanctus item Hieronymus, Ruffinus, Epiphanius, Baſilius centum ante annos Nicæno Concilio, in quo nihil extat eiuſmodi, viciniores quàm ipſi, tum aduerſantur, tum eius rei nullam faciunt mentionem. Silentio denique inuoluũt, quod vel ipſi Socrates & Sozomenus ſcribunt Paphnutium dum ꝑmittendas eſſe Sacerdotibus vxores diceret, quas ante ſuſceptos ordines ſacros duxiſſent, ſimul adiecisse, non eſſe permittendũ, vt ſacris ordinibus initiati, poſtea ducerẽt. Quamobrem ſi Spiritu ſancto dictante, Paphnutij ſententiam ſancta Nicæna Synodus recepit, planiſſimè efficitur, vt Lutherus, Lutheraniquè omnes, qui violata votorum fide poſt Sacerdotium vxores duxere, ſcelus horrendũ patrauerint aduerſus Paphnutium, aduersùs Concilium Nicęnum, aduersùs Spiritum Sanctum.

Greg. lib. 6. Epiſt. 31.

Hieron. l. 1. aduerſ. Iou.

Eiuſdem generis ſunt alia mendacia. Nã ſi qua in Synodo legerunt, Clericis permiſſas fuiſſe vxores, reticent id minoribus quidem ordinibus fuiſſe permiſſum, ſed maioribus vt Hypodiaconis, Diaconis & Sacerdotibus prorſus interdictum.

Toletan. Concil. 4. Can. 42. & Can. 26. Gangren. Cõcil. Cã. 1

Si quę altera deſignat & increpat Manichæos, atque alios qui ſimpliciter nuptias contempsere, hoc ad ſua carnis deſideria, & ad Sacerdotum connubia permittenda malitioſè torquent. Tacent interim Synodum illam reprobatam fuiſſe à Sergio Pontifice, vt Beda in vita Conſtantini ſecundi declarat.

Si Epiphanius, vel Zacharias Pontifex quoſdam reprehenderint, quòd eũ eſſent Sacerdotes genuere filios, vel ſi Innocentius primus Macedonios de bigamorum admiſſione ad ordinationem, de reprehenſionibus ne verbum quidem Hæretici faciũt, coniugium Sacerdotum, inde impura calliditate aſtruentes.

Epiphã. hæreſ. 59 Zachar. Põt. ad Bonifaciu Innocent. c. 1. Epi. 22. ad Epiſcopos Macedonios.

Si quæ decreta haud omnino rectè citata è Gratiano afferuntur, quibus caueatur, ne vxores à ſacerdotibus abijciantur, tacent, non de thoro, vel cohabitatione, ſed de cura vxorum loqui, nempè vt illis aut in monaſterio, aut alibi neceſſaria vitæ miniſtrentur.

Con. Turo. 2. c. 8 Trullanũ. c. 48.

Sicubi adhuc in ipſis Gratiani decretis legitur, conſilium nõ præceptum fuiſſe cœlibatũ, non ipſum Patrum contextum afferunt, ſed Gratianum pro Auguſtino afferunt, aut aliud ſimile.

Si Stephanum Pontificem referunt dixiſſe, in orientali Eccleſia ſolere Presbyteros matrimonio copulari, nihil penſi habent certæné autoritatis ſit ille Canon, cuius nulla in Epiſtolis Stephani mentio fit, nihilq; inde elici, vnde ante ordinationem coniugio copulari dicantur.

Alij naturali neceſsitate coniugij neceſſitatem tribuunt, quaſi Euangelij tempore gratia naturę vires haud antecellat, vel petentibus ſua dona negauerit Deus. Quod verò benedictionis initio fuit verbum Dei in propagatione generis humani, id quaſi ad præceptum, cui omnes addicti ſint ad perfectionem Sacerdotij Chriſtiani iã ſatis hominibus repleta terra infringendã malitioſè tranſuertunt.

Melanchtõ art. 23. Cõfeſſionis Auguſtanæ. Tertullia. Apollo Cyprian. de habitu virginũ. Hierõ. lib. 1. cont. Iouin.

Ita miſerrimè Caluiniani, cùm vident puritatis pluſquam voluiſſent firmiſsima patrocinia, omnes quidẽ veteres Patres in Epiſcopali ordine aiunt approbâſſe coniũgiũ, ſed nullũ adferũt, & neminẽ vnquam è Patrib⁹ permiſere, vt in lucẽ ederetur. Qui enim malè agũt, lucẽm oderunt.

Auguſt. de ſancta Virginitate cap. 9.

Nec verò defuere, q Epiſtolã ſancti Vdalrici nomine confictã inſeruerũt, edito quodam libro Baſilæenſi tanquam ad Nicolaum Primum, pro Sacerdotũ coniugio ſcriptam, ſed neq; eius Epiſtolæ aut rei vlla mẽtio

tio vnquam extitit in Auguſtano Epiſco-
patu: Et vt ſanctus ille Vdalricus multos
annos poſt Nicolaű primum natus, ita ante
Nicolai ſecundi Pontificis Maximi creatió
nem plures quoque annos eſt mortuus.

Vide Chronicó Eccleſiæ Auguſtanæ, Nauclerum, Abbatem Vſperg.

Si quis aut Apoſtolos, aut alios antiquos,
vt Patrem Gregorij Nazianzeni, vel Gre-
gorium Nyſſenum vxores habuiſſe lege-
rint, callidè omittunt, eos vel cum illis non
habitaſſe amplius, vel nunquam poſtea ré
habuiſſe coniugij. Ecce nos (inquiunt Apo
ſtoli) reliquimus omnia, et ſecuti ſumus te,
id eſt Patrem, matrem, vxorem, ſorores, vt
Chriſti ipſe Dominus explicat.

Mat. cap. 9.

Si quis vnus, aut alter Paulo Apoſtolo
vxorem fuiſſe dicunt, tacent conſtanté om
nium antiquorű Patrum conſenſum, quo
id mendacium eſſe teſtantur. Afferunt ve-
rò vel vitiatos textus, vel deprauatas verſio
nes, aut codices antiquiſsimos non reſpe-
xere, qualis locus eſt Ignatij ad Philadel-
phenſes, cuius Epiſtolę multi codices nil
de Paulo habent, ſed de Petro. Interea verò
vulpino aſtu diſsimulant neſcire, Paulum
in numero ſe innuptorum & continentiű
numerare.

Si piarum quarundam mulierum Apo-
ſtolis miniſtrantium, vt & eiuſmodi quę-
dã Chriſtum Dominum ſequebantur, fit
mentio; ſtatim oculus carneus ad carnem
reſpicit, ſibique quales ipſi ſunt hæretici,
tales fuiſſe Apoſtolos, vel cogitant, vel vt
computreſcant in ſuis fœditatibus, nulla,
cum fronte mentiuntur.

Si loquitur Apoſtolus, ne quis ad Epiſco-
patum, qui fuerit bigam⁹ eligatur, illico ſta
tuunt, vxorem diuino Epiſcopatui eſſe an
nexã, ac verò ſenſum Apoſtoli, Chriſtique
ipſius Domini, & eorum, qui ſanctiſſimi,
vel ex Apoſtolis fuerunt Epiſcopi, nec vn-
quam vxorem duxere ad carnis normam
inuertunt. Quamobrem neque in his vn-
quam ſpiritus Dei permanſit, nec permane
bit in æternum, quandiu caro ſunt.

Si Paul⁹ idem futuros ſuo tépore proxi-
mè hęreticos deſignat, qui nuptias eſſēt ꝓ-
hibituri, id peſſimè cõtra Catholicam Ec-
cleſiam torquent, quæ tantùm abeſt, vt nu
ptias legitimas dãnauerit, vt earum Sacra-
mentű à Chriſto inſtitutum agnoſcat, qđ
Hæretici negãt; Ac nuptias interea Chri-
ſtianas tollentes, concubinatu, & inceſtis
ſunt contenti. Porrò ille (vt D. Auguſtinus
ait) prohibet nubere, qui hoc malű eſſe di-
cit, non qui huic dono melius anteponit.

Auguſt. T. 6. cont. Fauſtum Manichæum li. 30. c. 6.

Poſtremo itaq; vbi clariſſimã ſolis lucem
tot mendaciorum caligine occultari non
poſſe viderunt; vel peccata enumerant, q̃
à Sacerdotibus committűtur, quaſi omnes
eiuſmodi ſint, quales illi blaſphemãt; Deo
autem iuſtitiæ ſuę exequendę vis deſit, et-
iã aduersùs eos qui nolint ſancta ſanctè tra
ctare; aut quaſi optimi politici & pacifici
quidã mediatores aiunt, ſe à ſancta Apoſto
lica Sede diſpenſationes cupere, non intelli
gentes lubricos nimis &, pręcipites ad ſub-
limium myſteriorum tractationem grad⁹
eſſe carnales. Cùm verò propter innume-
ras humani generis fornicationes, nihil de
præcepto ſuo aduersùs eas, Deus vnquã re-
miſerit, ſanè nec Spiritus ipſius ob aliquo-
rum peccata in Eccleſia Catholica Sacerdo
talis caſtitatis, præſcriptos terminos voluit
vnquam perrumpi.

Ex ipſa igitur tot teſtium nube, ex ipſis
rationibus, ex Eccleſię antiquiſsimo cõſen
ſu, ex Apoſtolorű, atque adeò Domini no-
ſtri Ieſu Chriſti exemplo, quid amplius ob
ſtrepat humani generis hoſtis cœlibatui Sa
cerdotum? Sanè ſi quærat humanum inge-
nium melioribus legibus Chriſtianã muni-
re Rempub. quam ijs, quas Spiritus ſanctus
perfectiſſimè ſanxit, excordem & ſtupidű
ſe fateatur neceſſe eſt. Quod ſi D. Auguſt.
monſtrum appellat Iouinianum, quod ali
quas Sanctimoniales in nuptias deiecit, ac
cum (vt idem ait) virorum Sanctorum ſan
ctum cœlibatum, commemoratione Pa-
trum coniugatorum, & prædicatione fran
gebat, ſancta Eccleſia fideliſsimè ac fortiſ-
ſimè reſtitit, quale tandem monſtrű voca-
ueris eum, (cui quidē fortiſsima fide reſiſtē
dum ſit) qui non ſolum ſuaſu, ſed facto ip-
ſo Monachus cum plurimis Monachis, ſan
ctimonialem cum pluribus Sanctimoniali
bus in matrimonium & duxit, & auctor
fuit vt ducerentur.

To. 2. Lib. 2. retract. Cap. 22.

SEXTA CHYTRAEI impoſtura.

Recentiores etiam formæ, & ſi *Pag. 18.*
mortuorum animas in requie
& luce vultus diuini collocari petűt,
tamen oblationem pro animabus
ex igne purgatorio liberandis nullã
faciunt. Et quanquam tria loca diſ-
cedentium ex hoc vita Gręci diſcer-
nunt: eorum enim, qui vixerunt, &
in Domino mortui ſunt, beatas ani-
mas rectà in cœlum transferri; Im-
piorum verò, qui ſine pœnitentia o-
bierunt, rectà ad inferos detrudi do-
cent: Eos autem, qui in fine vitæ pri-
mùm ad Deum conuerſi ſunt, alio
in loco, media conditione inter bea
tos & damnatos collocant, vnde
eos Eleemoſynis & precationibus
viuorum liberari ſentiunt: tamen
hunc locum ignem purgatoriű non
appellant.

IMPOSTVRAE Retectio.

INprimis hoc loco obſeruãdum eſt, Chytræum, vt ad ignis purgatorij, & S. Ioannis Chryſoſtomi liturgiæ fidem eleuandã ſibi aditũ paret, aliqua paulò antè de diſſimilibus eius Patris Miſſarũm formis attingere. Quæ (ſubdit) varietas liturgiarũ falsò eas Chryſoſtomo tribui, & haud dubiè eius ætate multò puriorem, ac ſinceriorem adhuc liturgiæ formam fuiſſe manifeſtè demonſtrat. Hæc ille. Nos autem qualis fuerit eius ætate liturgiæ forma præſertim in negotio, de quo agitur, ex alijs eiuſdem Patris operibus, quæ ne Hæretici quidem negant, diligentiùs expendamus.

Chryſoſt.

Pro vniuerſo (ait ſexto de Sacerdotio libro S. Chryſoſtomus) terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorq; eſt apud Deũ Sacerdos, vt hominum omnium nõ viuentium modò, ſed etiam mortuorum propitius fiat. Atqui ſi per Sacerdotẽ Deus propitius fit viuentibus & mortuis, inde fit, quia in Miſſa pro vtriſq; victima illa offertur & diſpenſatur, qua (vt eodem penè ſeculo aiebat D. Auguſtinus) Chirographũ deletum eſt, quod aduerſus nos erat.

Lib. 12. Confeſſ.

Chryſoſt.

Homilia verò vigeſima prima in acta Apoſtolorum, non fruſtrà (inquit) oblationes pro defunctis fiunt, non fruſtra preces, non fruſtra eleemoſynæ: hæc omnia ſpũs diſpoſuit, volens, vt nos mutuo iuuemus. Hic habet Chytræus & oblationes fieri pro defunctis, & has ab eleemoſynis diſtingui. Deinde paulò pòſt addit. Non ſimpliciter miniſter clamat pro his, qui defuncti ſunt in Chriſto; & pro his, qui illorum memoriam faciunt. Non Diaconus eſt, qui talem illam vocem emittit, ſed ſpiritus Domini.

Rurſus homilia quadrageſima prima ad Corinthios: Non eſt temerè hoc excogitatum, nec fruſtra memoriam mortuorum inter ſacra myſteria celebramus, aut accedimus, pro illis agnum illum iacẽtem, & peccata mundi tollentem deprecantes, ſed vt his cõſolatio aliqua fieret: Nec temerè, qui altari aſſiſtit, inter horrenda myſteria clamat. Pro omnibus in Chriſto dormientibus, & pro his qui in memoriam celebrant illorum. Nunquam ita fierent, neq; hæc dicerentur, ſi pro illis commemorationes nõ fierent. Neq; enim ſcena iam amplius noſtra ſunt, ſed ſpiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, & memoriam pro ipſis faciamus. Nam ſi Iob illius liberos patris victima purgauit, quid dubites, è nobis quoq; ſi pro dormientibus offeramus, ſolatij quiddam illis acceſſurum? Gratificari Deus propter alios alijs ſolet, quod Paulus hic oſtendit: vt ex multis, inquit, perſonis pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro vobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipſis offerendo: communis totius orbis victima preces ſunt. Hinc pleni fiducia pro toto etiam orbe ſupplicamus. Inter Martyres, inter Cõfeſſores, inter Sacerdotes, mortuos recenſemus. Vnum enim corpus omnes ſumus, ſint membra licet alia alijs illuſtriora: vndiq; veniam ipſis impetrare licet, precibus pro ipſis effuſis, muneribꝰ datis, conſortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergo doles? Quid lachrymaris? cùm impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

Denuò Hom. 3. ad Philip. Non fruſtra ab Apoſtolis ſancitum eſt, vt in celebratione venerãdorum myſteriorum, memoria fiat eorum, qui hinc diſceſſerunt. Nouerũt illis multum hinc emolumentũ fieri, multum vtilitatis. Stante ſiquidem populo vniuerſo, manus in cœlos extendente, cœtu item Sacerdotali, verendoq; poſito Sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro iſtis orantes? Verùm iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abſceſſerunt.

Vides igitur Chytræe, quàm ſibi veritas ſemper cõſtet, falſitas aũt & ſecum ipſa perpetuò pugnet, atq; homines leues ad pauca reſpiciẽtes adigat, ad impoſturas aduersùs id quod veriſſimũ eſt, cumulandas.

Sed & facili negotio ſcire poteris, quid Miſſa, cur tradita, quæ illius vtilitas, qui ritus, & ordo in oblatione ac precationibus ipſo tẽpore fuerit, ſi loca D. Chryſoſtomi legeris, q̃, ne nos eadẽ retexamus, Claudius Sanctius Epiſcopus Ebroicẽſis Theologus optimus, & Iacobus Pamelius vir eruditiſſimus in ſuis liturgicis demonſtrarunt.

Ceterùm ad purgatorium ignẽ, ſi poſſes, extinguendum adhuc addis Dionyſiũ quem Areopagitam vocant, quemq; non multis annis Chryſoſtomi ætatem anteceſſiſſe Eraſmus etiam coniectat, cùm diligentiſſimè oẽs ſuo tempore ritus in Eccleſia vſitatos recitet, nullam prorſus oblationis aut Sacrificij pro mortuis mentionem facere.

Sed primum quicquid coniectet Eraſmus, homo plus Grãmaticus quàm Theologus, ac cuiuscùm vellet eſſe omnium iudex, cuncta ferè iuſtiſſimo Dei iudicio ab Eccleſia explosa iam ſunt, ſanè haud ita opinor loquereris, ſi legiſſes, quę de illo prȩter recentiores a Franciſcum Turrianum, b Ambroſium Camaldulenſem, Marſiliũ Ficinum, Dionyſium Carthuſianũ, & antiquiores Ioannem Scotum, c Ioannem Saracenum, Michaelem Syngelũ, Hilduinũ, Anaſtaſium Bibliothecariũ, d Nicephorus quoq; e Damaſcenꝰ, Sophroniꝰ in epiſtola, Con-

a Lib. de Hierarch. ordinationibus
b In præfatione operũ D. Dionyſ. Areopag.
c In ſcripta & vitam D. Dionyſ.
d Li. 2. hiſt. cap. 20.
e Oratione de dormie. & lib 2. de orthod. fide, ca. 3.

Concilium tertium Conſtantinopolitanũ annos pluſquam ſupra nongentos, S *f* Gregorius Magnus, Origenes item ſcriptum reliquere. Germanos enim fuiſſe Dionyſij Areopagitæ fœtus, qui eius nomine inſcripti ſunt libri, & ab Angelico ſpiritu non ab humano ingenio (vt ait Suidas) fuiſſe profectos magis admirareris. At cũ ex Apoſtolorum ritibus, cum quibus verſatus eſt Dionyſius Areopagita, cuius item extát ad Ioannem Euangeliſtam, huiuſque auditorem D. Polycarpum, & ad Titum S. Pauli diſcipulum Epiſtolæ, videres ſanctam Romanam Catholicam Eccleſiã inter medias omnes Tyrannides, atque hæreſes integram fidem ſeruaſſe, procul dubio vnicó illo tam graui teſte tuos errores deponeres, ſinceramque iam veritatem, ad quam non ſemel magnos à Deo ſtimulos, & propenſionem ſcio te ſenſiſſe, amplecteréris.

f Hom. 34. in Euan. *g* Hõ. 2. ad diuerſos ep. 1. 94.

Cæterum quòd ſubdit Chytræus à Dionyſio nullam prorſus oblationis aut Sacrificij pro mortuis mentionem fieri, id etiam vel temere vel fallaciter prolatũ eſt. D. enim Dionyſius ſic prorſus habet: Oratio igitur diuinam bonitatem precatur, vt remittat defuncto quæcunque per humanam infirmitatem peccauit, eumque collocet in lumine & regione viuentium, in ſinu Abrahæ, Iſaac & Iacob, in loco vnde fugit dolor, mæſtitia, & gemitus. Porrò orationem hanc Sacerdotes offerunt, non ſolùm quemadmodum quiuis de plebe, verùm in primis vt perſonę publicæ, & ὑποφῆται (vt ſanctus inquit Dionyſius) τῶν θείων δικαιώσεως, hoc eſt, diuinæ Iuſtificationis ſubnuntiatores, & adminiſtri, qui poteſtatem ligandi & ſoluendi à Domino acceperunt. Piè enim defuncti (ait) quaſdam ſecum maculas ferũt, humana infirmitate inuſtas. Accedit, quod & precatio hæc fit, quo tempore tremendum illud Sacrificiũ ([que]d Græci non ſine cauſſa φρικωδεστάτην θυσίαν, terribiliſſimum Sacrificium vocarunt) offertur. Nullum ne ergo Chytræe oblationis pro mortuis hinc veſtigiũ cernis?

Denique quod inquis Græcos etiamſi tertium locum ſtatuant, vnde ſuffragijs piorum animæ liberentur, illum haud ignem Purgatorium appellare; id mendaciũ eſt. Ac licet vbi de re conuenit, videri poſſet ſuperuacanea de nomine diſceptatio: hoc tamen ad temeritatem coercendã non recentiorum modò, verum etiam antiquiſſimorum Græcorum teſtimonijs refellimus. Primùm autem ſciendum eſt, in ore Græci populi adhuc ſæpe verſari nomen hoc καθαρτήριον, quo nomine Purgatorium deſignant. Deinde pro omnibus defunctis præter eas quæ pro ſingulis orationes & oblationes identidem fiunt commemorationem haberi bis in anno, ſolennem ſemel die Sabbathi ante Dominicam Quinquageſimæ, quam ipſi vocant Dominicam aduentus Domini: Iterum peruigilio Pentecoſtes. Præterea S. Maximus Græcus author, Græci autoris S. Diadochi locum interpretans, in quo ille ſcripſit, iudicandos eſſe aliquos per ignẽ, ac poſt hanc vitam purgandos in futuro, ſic ait: Quibus perfecta charitas erga Deum eſt, quique animæ alam virtutibus in ſublime ſuſtulerunt, hi in nubibus rapientur, neque in iudicium venient. Qui verò nõ omnino perfecti fuerunt, ſed peccata cum virtutibus habuerunt admixta, hi veniunt in iudiciũ, vbi examinatis bonis & malis operibus quaſi πυρθάλιοι, hoc eſt, igne probati, bonorũ operum lance præponderante purgantur ſupplicio. Atqui & præter S. Maximum, atque Ioannem Damaſcenum, Gennadius Scholarius Patriarcha Conſtantinopolitanus, proprio hac de re libro, D. autem Baſilius nonum Eſaiæ caput explanans, & Gregorius Nyſſænus in ſermone de mortuis, manifeſtè Catholicã dę purgatorio igne fidẽ confirmant. Nyſſęnus. n. ad epiſtolę ab Apoſtolo ad Corinthios ſcriptæ locũ reſpiciens, in qua per ignem probandos, ac tamen ſaluos futuros dicit, aſſerit, vel in hac vita per virtutis ſtudium: vel in altera multos per ignis purgatorij fornacem expurgandos: ἢ μετὰ τὴν ἐνθένδε μετανάστασιν διὰ τῆς τοῦ καθαρσίου πυρὸς χωνείας. Adderem alios, & ipſum Theodoretum à D. Thoma hac de re citatum, in lib. quem aliqua ante ſecula conſcripſit aduerſus errores Gręcorũ, & Armenorum, niſi quem locum ſanctus ille Theologus attulit, ex ipſius Theodoreti codicibus non leuis eſſet coniectura, in Gręcia fuiſſe olim ab Hæreticis eraſum. Sed & eò ſpectat, quæ de loco tenebricoſo S. Dionyſius Areopagita ſcriptum reliquit, inde enim vt animę ad lucentem locum φωτεινὸν educantur, orat Sacerdos, quę ue erant diuinę quaſi iuſtitię compedibus vinctę, vt laxentur à vinculis, & in ea regione ſtatuantur, vnde fugit dolor, mœror, & gemitus. Quod quidem ipſum (pręter id quod Dominus in Euangelio carcerem vocauit, quem D. Ambroſius cum alijs Patribus purgatorium interpretatus eſt) ipſa quoque ab Apoſtolis iam ante quindecim ſecula profecta conſtitutio planiſſimè teſtata eſt.

S. Diadochus l. de perfectiõe ſpirituali cap. 100.

ἐγχάρ- τ. ὁ πῦρ.

Clemẽs in conſtit. Apoſt. lib. 8. ca. 31.

Poſſem addere, quòd qui ex Gręcis huiuſmodi errorem olim conceperant, hi aut antiquitus ab ipſis Patribus Gręcis (vt Epiphanius adnotat) habiti ſunt Hęretici, quales Aeriani fuere, aut poſtea in magna Florentina Synodo eum publicè abiurarunt,

quę

quę quidem Synodus etiam Grægè extat. Sed cùm in vniuerſa Dei Eccleſia hoc de purgatorio dogma ſemper fuerit certiſſimum, qua etiam veritate coactus Lutherus & in diſputatione Lipſica, & in 37. Aſſertionum articulo dixit ſe credere, conſulere, ac ſuadere credendum eſſe purgatorium, demiror Chytræe, quid probans eſſe purgatorium, id tamen improbes, niſi quod cùm ad fideles pœnitentes id credas pertinere, nihil tamen ſpectare ad Hæreticos rectiſſimè putes, cũ perpetuo igne cruciandi ſint. Qui enim non crediderit, iam condemnatus eſt.

SEPTIMA CHYTRAEI impoſtura.

SYri liturgiæ ſuæ autorem laudãt D. Baſilium, ſed Sanctorum commemoratio, in quorum interceſſione latere, & per eos ad Deum accedere cupiunt, aliquanto impudentior, & oratio pro mortuis prolixior eſt, &c. (ſuprà verò de Græcis dixerat) Nec tantùm interceſſione, & precibus, verùm etiam meritis, & auxilijs Sanctorum confidant, ac tetræ, & idololatricæ inuocationis non modò exempla in eorum templis, quotidie cõſpiciuntur, verùm etiam ſot mulæ in illis ipſis precibus horologij Græcorum ſolemnibus in ſingulis horis præſcriptæ ſunt, vt in Meſo

Pag. 13. nyctico. Σὲ τὸ ἀπόρθητον, τεῖχος, τὸ τῆς σωτηρίας ὀχύρωμα θεοτόκε παρθένε ἱκετεύομεν, τὰς τῶν ἐναντίων βουλὰς διασκέδασον: Te inexpugnabilem murum, & munimentum ſalutis Dei genitrix Virgo oramus, inimicorum conſilia diſſipa, &cet.

IMPOSTVRAE Retectio.

PArum ſibi ſceleris patrâſſe videbatur Chytræus, qui Chriſti Domini meritum animab' in purgatorio denegauerat, (quod quidem facinus animarum cædem Synodus Carthaginẽſis vocauit) niſi ſuperbia, quæ ſemper aſcendit, cornua vſque ad cœlos attollens, Chriſti membris, ipſique adeò gratia plenę Virgini Dei matri bellũ intuliſſet. Quaſi vel ipſa, vel ſancti Idola eſſent, ac Dij gentium, quæ quidem Idola nihil in Mundo ſunt, ac tantò minus ſunt, quantò ipſimet ſancti, vt illa euerterẽtur, ſanguinem, & quidquid habuêre, libentiſſimè profuderunt. Scilicet, impleri oportebat omnia, quæ de filio hominis, deque eius regno prædicta ſunt à Prophetis. Porrò S. Ioanni iſtud quoque, de quo agimus, reuclatum fuit in Pathmo. DATVM EST (inquit) EI (id eſt, Antichriſto & Sectatoribus eius) OS LOQVENS MAGNA, ET BLASPHEMIAS. Et paulò poſt. APERVIT OS SVVM IN BLASPHEMIAS AD DEVM: BLASPHEMARE NOMEN EIVS, ET TABERNACVLVM EIVS: ET EOS QVI IN COELIS HABITANT. Hæc ille; quib' breuiſſimè ingeniũ hæreſeos graphicè deſcripſit. Quæ cùm diuinitati aliquando, mox humanitati Chriſti bellũ atrox indixiſſet, mox exacuit dentẽ aduerſus Sãctos, quos qui ſpernunt, & mordent, nonnè ij Chriſtum eorum caput eodẽ Chriſto nunquam mentiente ſpernunt & mordent? Et quidem antea præter Euſtachiũ, Vigilantium, Eunomium, Heluidium, reliqua illa antiqua hæreſeos fæx id inchoârat. At quanta acceſſio à recentioribus Lutheranis, & alijs ad eos facta ſit, non ita fortaſsis omnes nôrũt. Nam vbi Chriſtũ Dominum de proprio ſolio deturbare conati ſunt, Primò vel antiquos Patriarchas, & Moyſen (vt a Caluin') vel Iob & Hieremiã (vt b Brẽtius) vel Ionã Prophetam, & opera pœnitẽtiæ à Niniuitis ſuſcepta, & à Chriſto commendata (vt c Pomeranus) petulãter incuſarunt: Inde item iam non amplius Deiparam, ſed Chriſti tantùm matrem vocarunt, ac ne matrem quidem eſſe, ex qua filius Dei carnem ſumpſerit, auſi ſunt poſtea dicere Anabaptiſtæ. Chriſtianos verò quoſq; (modo nudam habeant fidem) nihilo minore eſſe ſanctitate, quàm beatiſſimã illam Virginem (vt Lutherus) In hac reliquias peccati manſiſſe (vt Loſſius a & Brẽtius) eam in fide nutaſſe, & Chriſtum ignoraſſe, atque adeò penè deſperaſſe, (vt cum ſuo b anteſignano Luthero reliqui c blaſphemi) euomuerũt. Sic alij, vt omnẽ iniquitatis menſuram implerent de Petro ac Paulo (vti d Centuriatores) Paulum itẽ [illegible] ctum (vt A Egeranus) Vas fractum, ac Ioannem ſtolidulum, Matthæum fœneratorẽ, ac Petrum Abnegatorem Chriſti præ contemptu nominârunt, vt & Quintinus Anabaptiſtarum caput in Gallia fecit. Hinc verò machinas omnes adhibuere, quibus vix permitterent, vt nomina Apoſtolorũ in baptiſmo aliquibus imponerentur; Sed & furenti illa rabie, quantum potuerunt, effecere, ne templa eorum extarent, ne libri c[illegible]erentur, quibus Sanctorum vitæ, doctrinaq; continentur, ne ipſi quidem eorum cineres locum haberent, vbi cum honore quieſcerent.

a In cõmẽt. ſuper Gen. In Ex. c. 32.
b In c. 3. Iob & homil. 36 in l. u. pa 3.
c In expoſit. prophetæ Ion & Matth. 12.

a In ca. 12. Matth. In tract. 2. ca. Euãg. Ioan b In maiore Poſtilla de Euã. Dõ. 3. ab Epiph.
c Bucer' in 12. c. Matt. Loſſi' in 2. c. Luc. 10. Pomeran' in c. 44 Hieremię. Georgius Maior in Euã. Dõ. 1. poſt Epipha. Iacob. Schẽck in Ep. circa Euang. de Chriſti cõcept.
d Cẽtur. 1. li. 2. cap. 10.

Agedum igitur Chytræe, qui tuum quoque impurum os aperuiſti ad blaſphemandum tabernaculum Dei, & eos qui in cęlis habitãt, cur Virginis beatiſſimę et Sanctorũ lau-

laudes tibi adeò fœtent? Laudant (inquies) Græci ſupra modum beatiſsimam Matrẽ Dei. At ſcito, & ſupra modum eam fuiſſe cœleſtibus Chariſmatibus imbutam. An verò cũ illa cõmendatur, is à quo hæc dona accepit, Deus in ipſa nõ laudatur? Tu autẽ cùm Regem aliquem compellas, vel ad eum ſcribens, Potentiſsimum & Inclytũ, ac Sereniſsimum vocas, teque Epiſtolę ſubſcribens, ſemper eum te colentẽ adſcribis, nec verò vnquam illum alloqueris, quin honoris ergô, ſacram eius & Regiam Maieſtatẽ appelles: ſi te velim criminis arguere, quod Idololatriam committeres, quod, quæ Dei ſunt, homini tribueres, verane ego proferrem? non diceres opinor. Cùm enim omnis poteſtas à Deo ſit, in Regia dignitate diuinam Maieſtatem reueremur; cùm verò eos in ſeculari adminiſtratione Iudices, protectores, vindices, orphanorũ & afflictorum ſpem, patronosq́; ac Dominos vocamus, certè nullam diuinæ clementiæ, aut poteſtati iniuriam facimus. Et verò ordinatiſsimum diuinæ prouidẽtiæ ordinem in ijs agnoſcimus, quæ ſic per ſuperiores poteſtates in ſubditos, vt per cœleſtia, & elementa ſublimiora in ipſam terram diuitias ſuæ bonitatis ſemper influxit. Quod ſi ſpecie zeli, aut diuini honoris prętextu legitimum Regum tribunal ſubditi detrectarent, aut falſa clementiæ Regiæ exiſtimatione Regum Conſiliarios ſpernerent, eorumque opera nulli vſui eſſe putarent: an non eſſent ex ijs, quos cum D. Petro S. Iudas tanquam ad Antichriſti membra ſpẽctantes, prædixit Dominationem ſpreturos, & Maieſtatem ſeu glorias blaſphematuros.

Ita Chytræus cùm ſereniſſ. Regi Suetiæ ſcribebat.

1. Pet. 1. & Epiſtola Iudæ. κυριότητα δὲ ἀθετοῦσιν, καὶ δόξας δὲ βλασφημοῦσιν.

Hìc igitur Chytræe, te in nomine Ieſu adiuro, cõſcientiam vt tuam interroges, desq́; ad æternam tuam ſalutem ſine malo pudore honorem Deo. Cur (inquam) cùm Eccleſia omnis ſciat, credat, fateatur, quicquid in Virgine beatiſsima cæteriſque cœlitibus eſt boni, id ab ipſo Deo manaſſe, ac verò ancillæ & ſeruorum honorem ad Dominum redundare, tu teipſum maceras, quòd à Deo vocatis amicis, luci, fundamẽtis, paſtoribus honor adhibeatur, & per eos ad communem Dominum aditus pateat? Cur item in primis ſanctiſsimę Virgini à Deo per tot prophetias & figuras pręnunciatæ, benedictę, plenę grat[illegible] organo Spiritus ſancti, Portatrici Chriſti in mundum, ſalutatæ ab Archangelo, qua ne Deus quidem in tanto redemptionis opere vti inſtrumento dedignatus eſt, tu homuncio honorem, ſalutationem, preces ab hominibus inuides? Sed vtinam nullis alijs erroribus (ſi dicendus error hic ſit, qui eſt gratiſſimus Deo cultus) Græci non fuiſſent implicitl. Staret enim adhuc apud eos libertas, qui quamdiu ſeſe ab Apoſtolicę ſedis obedientia penitus haud ſeiunxerunt, nec Turcicum iugum perpeſsi ſunt, nec viderunt à pectoribus Chriſtianorum parentum liberos (vt modò fit) tributi loco ſingulis annis ad eiurandam fidem Chriſtianam auelli.

SIN verò qua recentiores facis, eâdem non audes labe Græcos ſanctiſsim[illegible] Patres antiquiores aſpergere: audi Diuum *a* Athanaſium & *b* Methodium ex DEI *c* verbo beatam Virginem MARIAM DEI tabernaculum, ſanctumque Germanum Patriarcham Conſtantinopolitanum eam animatum Dei templum ναὸν θεοῦ ἔμψυχον, cœlum & ſedem *a* Dei, puritatiſque tabernaculum οὐρανὸν, καὶ θρόνον θεοῦ, καὶ δοχεῖον καθαρότητος, vocantes. Lege item, quæ de illa Sergius Hierapolita, Damaſcenus, ſanctus Cyrillus Alexandrinus, Proclus Epiſcopus Cyzici, Achatius Epiſcopus Melitenſis in Synodo illa ex quatuor primarijs frequentiſsima aduersùs Neſtorium tanquam in theatro totius Chriſtiani orbis, Spiritu ſancto dictante, de Dei Matre ad Chriſti eius filij honorem dixere: Vt omittam Effremum, ac Nicænæ ſecundæ Synodi Patres, & reliquos innumeros; cum quorum vita, doctrina, ſanctitate, miraculis, ecquis ex iſtis apoſtatis audeat ſuas tenebras conferre?

a In Euangel de Dei para.
b in Hypapante Domino.
c Pſal. 45. Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.
a In Pſal. 44.
b Tom. 6. cap. 6 & ſeq. Conc. Epheſi.

QVÒD ſi te circumſeptum illa vniuerſæ antiquæ Eccleſiæ corona videres, nonne erubeſceres, niſi, cum ſancto Gregorio Nazianzeno veritatẽ confeſſus, Matri Dei eundem, quem ille ante mille ducentos annos cecinit, hymnum concineres? Ita enim beata illa vox pronunciabat.

Χαῖρε ὦ κόρη πάγχαρτε, μήτηρ παρθένε,
Κάλλιστα πασῶν παρθένων ὑπερτάτη,
Ουρανίων ταγμάτων ὑπερτέρα,
Θέασσα, παντάνασσα, χάρμα τοῦ γένους,
Α᾽εὶ ποτ᾽ εὐφρονοῦσα τυγχάνοις γένη
Κ᾽ἀμοὶ μεγίστη πανταχοῦ σωτηρία.
Aue parens, virgoq́, plena gratia.
Tu virginum longè omnium pulcherrima,
Exercituq́, cœlum potentior
Domina, omnium Regina, Mundi gaudium,
Noſtrum genus benigna ſemper aſpicis;
Mihiq́, opem tu fers vbique maximam.

SED dices, laudes audio Sanctorum, Inuocationem non oſtendis. Breui igitur ſic habeto. Nullo vnquam ſeculo à Domini morte in eius Eccleſia Sanctos non fuiſſe inuocatos; quod certò certius eſſe tum ijdem & reliqui grauiſsimi teſtes, ac templa ipſa, tum veriſsima Sanctorum miracula ſemper declarârunt. Vt verò omittam Africanos Patres, & vniuerſam Eccleſiam latinam, in qua ne ipſi quidem aduerſarij iã

Sanctorũ Inuocatio.

negare audent, Sanctnrum inuocationem in vſu fuiſſe. An illa inuocatio eſt, qua D. *a* Athanaſius beatiſsimam Virginem ſic compellat: Ad te clamamus, recordare noſtri Sanctiſsima, quæ etiam à partu Virgo permanſiſti. Sed & alibi orat B Cyprianũ: Ac cùm Martyres quadraginta D. *b* Ephrẽ vnà cũ B. Baſilio, ac ſancti *c* Nectarius Theodorum Martyrem, Gregorius *d* Nazianzenus Gorgoniam, Euſebius *e* Emiſenus, Ep[illegible]lium, Alexãdrum, & Geneſium, S *f* Chry[illegible]ſoſtomus. *g* Origenes & S. Martialis Chriſti Domini diſcipulus Sanctos inuocent: *h* Irenæus verò Beatam Virginem nominet aduocatam, nullius ne erunt fidei tot ſanctiſsimi vel Martyres, vel Euãgelicę columnæ ad Sanctorũ inuocationẽ aſtruendam? Aut verò hęc ab vno, vel altero Põtifice non ita multò antea prodierunt?

Verùm & feſtorum inſtitutio, ipſaque Templorum extructio euidentiſsimum inuocationis Sanctorum, toto orbe terrarum eſt argumentum. Apoſtolica vero cõſtitutione præter alia docemur, vt in diebus Apoſtolorum, qui eſſent mortui, & B. Stephani Protomartyris Chriſtiani vacarent, ac reliquis diebus Sanctorũ Martyrũ qui Chriſtũ vitę ſuæ antepoſuerunt. Vacarent (inquã) ſic, vt (quẽadmodum ait Apoſtolus) meminiſſent præpoſitorũ ſuorum, qui ijs locuti ſunt verbũ Dei, quorũ intuentes exitũ conuerſationis, imitarentur & fidẽ. Ita ſchiſmatici ab *i* Optato vocati ſunt Donatiſtæ, vt ab Eccleſia habitus eſt Hæreticus Euſtachius, quia non cõmunicabant memorijs martyrũ, quas quia Felicis Pontificis tempore extingui vnà cum eorum veneratione curabant, Synodo cautum eſt, vt tanto magis inſtarent, vt ſuper memorias Martyrum miſſæ celebrarentur. Sancti verò *k* Martialis templi à ſe edificati in memoriam B. Stephani Protomartyris, mentionem facit, vt & reliquis Apoſtolis aliquibus fuiſſe ædificata, niſi ipſis credatur *l* hiſtorijs parietibus certè ipſorum templorum antiquiſsimis, velit nolit ſtulta hæreſis credat neceſſe ſit. Atqui templa & feſta inſtituta ſunt ad *m* orandos Sanctos, eorũque vitas recolendas, ac ſedulò imitandas.

Ad hæc omnia, accedunt perpetua temporum ſerie, ad reliquias Sanctorum miracula diuinitus effecta: quibus eos non ſolùm inuocatos fuiſſe, verùm etiam vota precantium audiuiſſe maniſeſtiſsimũ eſt. Sed & neminem conſtat in catalogum Sanctorum hactenus fuiſſe conſcriptum, cuius ſanctitas à Deo miraculis haud fuerit cõprobata. Quæ res maximi quoq; ponderis eſt ad Eccleſiæ, veritatiſq; Catholicę certã notam indicandam, quã neq; Hæretici vlli, neq; Ethnici, aut Mahometani vnquam

a In Oratione de B. Maria, & Oratione 19. in Cyprian.
b D. Ephrẽ in oratio. in 40. Martyres & in lamenta. Mariæ ad cruce ſtantis, Et Baſi. in oratio. in 40. Martyr.
c In orat. in Theodorum Martyrem.
d Orat. in qua inuocat Gorgoniam.
e In orat. de S. Martyr. Epiphodio & Alexand & homil de natali D. Geneſ.
f In c. 2 Epiſt. Pauli ad Philemonem.
g Lib con. Celſum ad finem h. lib. 3. ca. 13.
Aurelianus in vita S. Martialis.
i Li. 8. con ſtit. Apoſtolorum c. 33.
Theodoretus in Epiſtol. Pauli ad Heb c. 13.
Epiſt. ad Heb.
i Epiſt. a. Felicis in Tom. Concil.
k Epiſtol. ad Burdegal. & Aurelianus in eius vita.
l Abdias l. 5. & 6. hiſt. Euſeb lib. Eccle. hiſt. c. 16.
m D. Baſil. in reg. fuſius explicatis in reſpõ. ad 40.

habuere: ac propterea vinculis miraculorum ſe in Eccleſia Catholica teneri aiebat ſanctus Auguſtinus. Quæ miracula Catholicis nunquam, ſi contra rectum Religionis cultum Sanctos orâſſent, fieri permiſiſſet. Quæ ſi quis non credat accidiſſe, is & omnipotentiam Dei pernegat, & vniuerſę antiquitati, grauiſsimiſq; omnium ſeculorum teſtibus (quos tamen Hæretici ipſi ſanctiſsimos interdũ agnoſcunt) omnem auctoritatem detrahit. Quòd ſi alij (quemadmodum blaſphemi illi Cẽturiatores Magdeburgenſes fecerunt) eadem miracula vocant pręſtigias Dęmonum, agnoſcant tum neceſſe eſt, ſeſe ex eadem ſchola prodijſſe, ex qua vel *a* Manichæi, vel Pagani, vel poſt Manichæos alij Hæretici, vel ipſi adeò Phariſæi, & Scribę prodierunt; ij enim omnes ſimile conuitium in Chriſtum Dominum, eiuſq; ſanctos Martyres iaciebant, cùm ille cœleſtem ſuam doctrinam ſequẽtibus ſignis ad Sanctorum corpora præter naturę ordinem editis confirmaret, atque ora malignantium obſtrueret. Quidni verò negabunt iſti patrata miracula per Apoſtolos, quorum ſine vlla ſuperſtitionis ſuſpicione vmbra, ſemicinctia, ſtrophiola, ægrotos tangentia mirabiliter ſanabant? ſcilicet Dominus IESVS qui veritas ipſa eſt, mendacium pronunciabat, cùm maiora quàm ipſe de his rebus feciſſet, miracula facturos diſcipulos ſuos prædixit. Porrò nemo niſi impius ea vnquam negauit, quemadmodum *b* Tertullianus, atq; Lactantius fusè docuerũt. At Luthero, Caluino, Illyrico, & cęteris eiuſmodi ſordibus fidem adhibere, quã Chriſti Domini Eccleſię neges, quęnam eſt, ſi non hęc diabolica ſuperſtitio eſt? Sin autem ad fidem plantandã, aut ad extraordinarias à Deo miſsiones perſuadendas miracula ſemper neceſſaria fuere, ſicut ex vtroque *c* Teſtamento, ac *d* Patribus planiſsimum eſt, quodq; vel Melanchthõ, (licet Hęreticus) coactus eſt fateri, cur Magię, aut Antichriſti impoſturis ac ſignis mendacibus tribuas, quod dexterę Dei nũquã abbreuiatę, qui mirabilis ſemper fuit in Sanctis ſuis, tribuendum eſt.

In Indijs ſanè nouoque orbe Chriſtiano ſurdis & mutis redditio ſenſus, vitaque de mortuis reſtituta, morbi itẽ alij vel ſolius aquę in nomine Domini benedictę, vel Baptiſmi [illegible]cramento accepto ſanati, dubia poſſe[illegible] hoc noſtro ſeculo eſſe miracula, niſi eadẽ in primitiua quondã Eccleſia contigiſſe ſciremus. Niſi inquã Euangelij propagationem, quę ijs in regionibus per ſolos Catholicos fit, conſequuta fuiſſent, quę per Apoſtolos Deus operabatur antiquitus, *I*dolorum euerſio, crucis vbique tropbæi erectio, ſcelerum nefandorum horror, martyria,

Miracula Sanctorũ.
Aug. li. de vtilitate credendi. & lib. contra Epiſt. fundamenti cap. 4.
a Auguſt. lib. vno cont. Manichęos c. 16.
b Tertull. in Apologet. c. 21.
c Exod. 4. Matt. 10. Mar. vlt.
d Augu. li. 22. de ciui. Dei c. 8.

martyria, lumen deniq; veritatis, diſpulſa gentilliū errorum teterrima caligine, ſplendidiſsimum. Videre autem à Catholicis pauperibus, inermibus, atque omni pene humano præſidio deſtitutis tot maria emenſa, ignotaq; lingua ad Chriſti Domini fidem conuerſos fuiſſe tot populos, qui non ſolùm humanum ſanguinem ſitiebāt: verùm etiam non ita pridem, humana quoque cadauera iam fœtentia, exhumare ſolebant ad cibum: Videre inquam verbo Chriſti à Catholicis tantùm prædicato iniecta iam Orienti, Occidenti & Meridiei frena pietatis, an vt hoc euidentiſsimum miraculum miraculorum eſt, ita etiam id, quod paulò antè diximus, manifeſtè deſignāt, miracula in Eccleſia ſemper fuiſſe, atque hæc ad veritatem fidei Catholicæ, & ad ſigna Antichriſti, atq; falſorum magorum dignoſcenda maximè facere?

Sed vt redeamus ad id, vnde digreſsi ſumus, priſci Orientis Patres, ijq; grauiſsimi teſtes pleni ſunt miraculorum, quæ fiebāt ad martyrum ſepulchra; quamobrem & hæc cū mauſoleis Imperatorum conferuntur à D. a Ioanne Chryſoſt. & ijs ille dæmones torqueri, ait, ſicuti & puluere ſancti Cypriani D. Gregorius Nazianzenus; atq; oſsibus beati Theodori, Gregorius Nyſſenus, ac reliquijs quadraginta Martyrum, & beati Mamantis, ſanctus Baſilius, & B. Babylæ Martyris mutum fuiſſe redditum dæmonem apud idolum Apollinis Daphnæi Nicephorus; Atque ex ſepulchro & oſsibus B. Euphemiæ Martyris in Concilio Chalcedonenſi conſecutam illam admirabilem diſputationis diſcuſsionē ſcriptum reliquerunt; præter ſexcēta alia, quæ huc minimo negotio ex Theodoreto, & alijs antiquiſsimis Græcis poſſent afferri.

a Chryſoſ. hom. 29. in 12. c. 1. Epiſt. ad Corint. & in orat. de virtutibus & vitijs.

Niceph. li. 18. cap. 5.

Quare i modò Chytræe, & Catholicā Eccleſiam Idololatriæ taterrimæ argue: Qui ſi Græcæ Eccleſię teſtimonium ad cōprobandas hæreſes tuas iterum accerſis, conferes iſta cum tuis, qui te ad hanc impietatem lactārunt, & videbis ab omni antiquitate iſtas Lutheranas blaſphemias fuiſſe ſemper exploſas. Deſines verò tandem cum Vigilantio vereri, ſanctos, quoniam hinc corporeis vinculis ſunt ſoluti, audire petentium preces, ac propterea non eſſe inuocandos. Audiunt enim mira celeritate ea percipiendi, quæ Deus vult, vt aduerſus Vigilantium D. Hieronymus ſcripſit, ac vult quidē Deus, vt ſeſe collaudent, & eam, quæ nunquam Apoſtolo teſtante charitas excidit, continenter exerceant. Audiunt item S. Angelorum miniſterio, cūcta, vt D. inquit Baſilius, perluſtrantium, cùm in diuino quoque verbo, in quo relucent, ac quaſi in ſpeculo cernuntur, oēs creaturæ ea intueantur, quę ad ſeſe, ad glorię ſuæ perfectionē attinent, quemadmodum D. Gregorius, & Fulgentius dixerunt. Ecquid aūt non viderint ad charitatem ſuorū ſpectans, qui Agnum, vt S. ait Euangeliſta, ſequuntur, quocunq; ierit, ac videntem omnia vident? ſcilicet Sancti & Martyres adhuc in corpore cōſtituti (vt S. aiebat Hieron.) cū adhuc pro ſe eſſe debēt ſoliciti, poſſunt orare pro cæteris; quantò magis poſt victorias, poſt coronas, poſt triumphos? vnus homo erat Moyſes, ſexcentis millibus armatorū veniam à Deo impetrat. Et Stephanus imitator Domini ſui, & primus martyr in Chriſto pro perſecutoribus ſuis veniā deprecatur, & poſtquā cum Chriſto eſſe cœperint, minùs valebunt? Paulus Apoſtolus, ducentas ſeptuaginta ſex animas ſibi dicit eſſe condonatas, & poſtquam corpore reſolutus, cœperit eſſe cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt, & pro ijs qui toto orbe ad ſuum Euangeliū crediderunt, mutire non poterit, meliorq; erit Vigilantius canis mortuus, quàm ille Leo viuus? Et hęc quidem D. Hieronymus.

At prætereà ſi voluntatis & Spiritus imperium omnia membra noſtra ſentiunt, licet per ſe ſurda, ſi quod membrum benè vel malè habet compatiuntur, aut congaudent, & alterius mentem vel per atramentum cernimus, ac mortui, Lazarus, & Thabitha vocem Chriſti Domini, & Petri exaudiuerunt, & Prophetę aliorum abſentiū cōſilia, & ſecreta cognouerunt, Vti Eliſeo cum Giezi, & cum Rege Syriæ, & Petro cū Anania & Saphira contigit, Spiritu nimirū ſancto, qui pro nobis poſtulat (ὑπερεντυγχάνει) gemitibus inenarrabilibus, id operante, poſtea dubitabimus, quin multò magis; cùm Chriſtus Dominus in terris hoc pro ſua reuerētia exauditus impetrauerit, ij pleniſsimè in cœlo ſint aſſecuti? Rogo (aiebat) te Pater, vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & egò in te, &c. Claritatem quam dediſti mihi, dedi eis; vt omnes vnū ſint, ſicut & nos vnum ſumus; quam quidem claritatem (exponit ſanctus Hilarius) vult intelligi honorē, affirmās ſanctos Dei, nō voluntate mētis tantū vnū eſſe in Chriſto, verū naturali quadā per gratiam impertita vnione, vt ſicut ipſe viuit per patrē, ita ipſi viuāt vita Chriſti; & impleatur dictū illud D. Petri, quo dicit: Sanctos diuinę cōſortes eſſe naturę, atq; illud Domini: Ego ſum vitis, vos verò palmites. At viuere per Patrē, ac cōſortes eſſe naturę diuinæ, & palmites eſſe Chriſti, quid hoc eſt, ſi non eſt, & in eiuſdē Patris lumine videre lumen, quicquid aduerſus expreſſum Dei verbum mētitur Caluinus, & operari per gratię participationē, id quod Chriſtus per ipſam ſui

Caluin. li. 3. c. 20. art. 23. hiſt.

eſſentiam, vnionemq́ue cum diuinitate, ac meritum & audit, & operatur.

Cæterùm ob reſipiſcentem animam Angeli lętantur, qui plus ſuper vno peccatore pœnitentiam agente gaudent, quàm ſuper nonaginta iuſtis, ac non ſolùm veteris legis, ſed & noui Teſtamenti tempore phialas aureas odoramentorum, & incenſa multa offerunt Deo, quę vt ſcriptum eſt in Apocalypſi, ſunt orationes Sanctorum, ac poſtea verebimur, quin odorẽ odoramẽtorum, & incenſi, id eſt, vota & preces Chriſtianorũ à Sanctis audiantur in cœlo?

Quòd ſi ſuperioribus ſolidiſsimis rationibus prætermiſsis, plumbeum à Caluinianis petens argumentũ vrgeas Sanctorũ, haud eandem eſſe, quæ Angelorum eſt rationem, quod hi, non illi adminiſtratorij Spiritus ſint, imprudentiſsimè id facis. Neq; enim agimus, nũ Sancti mittantur ad nos, ſed, num orent pro nobis, noſtraſq; precationes inaudiant. Romani certè non erant adminiſtratorij ſpiritus, & tamen Apoſtolus rectiſsimè eos rogabat, vt pro ſe orarẽt. Quibus vt alijs Chriſtianis vitam hanc etiamnum agentibus, niſi ratio defuit, qua deſideria noſtra cognoſcerent, quantę nã ſtoliditatis erit, cogitare vbi eſt ſummum Eccleſiæ triumphantis cum hac militante vinculum atq; communio, & vbi vtriuſque ſpiritus, idem Deus cœleſtem illã Sion admirabili & immenſa luce perfundit, vt ibi vota noſtra non innoteſcant.

Quòd ſi animalis homo capere poſſet ea, quæ Dei ſunt, nemo eſt, quin planiſsimè intelligeret, nullam præter incredulitatẽ atq; hęreſim eſſe cauſam, cur Sancti, q ſunt in cœlo, & nos nõ audiant, atq; pro nobis nõ orent. Vt enim vtrũq; nõ fieret, quatuor omninò cauſę afferri poſsẽt, quarũ cũ nulla ſit vera, claudat neceſſe eſt ora pfidię & obmuteſcat. Vt S. Ambroſij verbis vtar.

S. Ambr. in ea ad Boneſum.

Porrò cauſſæ illę ſunt, quòd Sancti in cœlis, aut res noſtras ignorant, aut pro nobis orare nequeunt, vel nolunt, aut deniq; ne id faciant, à Chriſto vnico mediatore prohibentur.

Verùm in primis non ignorant ij, quæ fiunt apud nos, tum ob eas rationes, quas paulò antè attulimus, tũ quod illi miſerias noſtras plus ſatis experti ſunt. Qui verò Angelorũ apoſtatarum ruinas erãt impleturi, Angelis itẽ (vt inquit Chriſtus) futuri erant æquales, eodemq́; in lumine noſtra cognituri, in quo eadẽ Angeli noſtra cognoſcunt. Ac de Angelis quidem nulla ne apud Hæreticos quidẽ eſt dubitatio, quin noſtra cognoſcant, quòd etiam ex hiſtoria Cornelij liquidiſsimũ eſt. Veruntamen & manifeſtiſsimum eſt, Sanctis eandẽ fuiſſe per ſuum ſanguinẽ comparatã pręrogatiuã à Chriſto, ac proinde ex verbo Dei atque ex hiſtoria Abrahami, qui preces exiſtentis in inferno (tanto licet chao interiecto) audiuit, [a] S. Patres hanc veritatem vt compertiſsimam aſtruxerunt. Sed & illud inuictũ eſt argumentum in Apocalypſi, vbi nõ Angeli tantùm, verùm etiã Seniores & alij orationes eorum, qui ſunt in terris offerũt Deo: Ac cùm [b] beatus is ſit, qui habet omnia, quę vult, & nihil vult mali; cumq́; Sancti (quẽadmodum ſcripſit D. [c] Auguſt.) velint etiã intelligere, quæ apud nos gerantur, vix beati, aut pij eſſe poſſent, ſi ea, quę neceſſaria ſunt, & ad tantam pietatem pertinent haud cognoſcerent.

a S. Augu. li. 2. de cura ꝓ mortuis agenda ca. 14. & 15. Cyrill. 9. li. in Leuit.

b Auguſt. lib. 11. de Trin. c. 6.

c in Pſal. 105.

S. Ambro. lib. de viduis, vbi triplici ratione ſanctos inuocandos eſſe oſtẽdit.

An verò, qui carnis pondere preſsi diligentiſsimè pro alijs orabant in mundo, id iam omni depoſita ſarcina in cœlo facere nequeant, vix ſtupidiſsimus aliquis dixerit. Sanctorum enim mentes cum Deo, qui puriſsimus eſt actus, proximè cõiunctæ immenſam, & inexcogitabilẽ (vt ita dicã) perfectionem ſunt aſſecutæ, vt longè quàm in mundo fuere, ſint potentiores. Nec verò amici Dei eſſe deſierunt, quibus cũ in terris maxima myſteria, excellentioremq́ue charitatis viam Chriſtus Dominus oſtenderit, hęc eadem multò magis in cœlis ijs aperuit, atque diffudit, qui admirabilem illam charitatem, ac gloriam in hæreditatẽ perpetuam ſortiti ſunt.

At ſi neges, Sanctos velle pro nobis orare, alterutrum fatearis neceſſe eſt, vel voluntatẽ (quod abſurdiſsimum eſt) de mortuo corpore interijſſe; vel ſi eam habent, nefarium eſſe cogitare eam fruſtra eſſe, quę ad charitatis actum (vt Philoſophi aiunt) non reducatur, quippè cùm certò ſciant, continentem nobis eſſe colluctationem cũ aereis poteſtatibus, quæ nos circumeunt, vt deuorent; videant aũt nos (vt Apoſtolus inquit) factos eſſe ſpectaculum Angelis, & mundo, quãobrem & promptiſsimi ſunt ad petẽdum nobis ab eo Duce ſubſidium, qui per eos non ſolùm ſine vlla ſui iniuria, verùm etiam cum inſigni clarificatione tot miracula, & munera charitatis erga humanum genus impleuit.

Reſtat igitur, id quod ad faciendum ſimplicibus fucum commentus eſt per hæreticos Satanas, nimirum, hoc intercedendi pro nobis officium ſolius eſſe Chriſti, quaſi hoc ita alijs prorſus indixerit, vt piaculum ſit, ſi quis per Sanctos ad Chriſtum adire tentauerit.

Primùm autem neque vſpiam legitur à Chriſto id Sanctis fuiſſe interdictum, ac ſi Chriſto iniuria irrogaretur, quod Sanctos inuocamus, iniuriã Apoſtolus intulit Chriſto, cùm Philemonem & Romanos rogauit, vt pro ſe orarent. At Paulus (inquies)

orabat

orabat viuos, nò mortuos: Tàtò ergo maiorem irrogabat iniuriã Domino, cũ ijs vteretur interceſſoribus, qui eſſent, necne, amici aut inimici Dei ignorabat. Porrò non ſunt mortui Sancti, qui cum Chriſto, qui vita eſt, vitam viuunt veriſsimam. Iuſtorum (inquit ſapiens) animæ in manu

Sap. 3.

Dei ſunt, viſi ſunt oculis inſipiẽtium mori, illi autem ſunt, in pace. Non legiſtis (inquit Chriſtus Dominus) quod dictum eſt

Matth. 22.

à Deo: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum, atque alibi. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Iam minor non erat in-

Apoc 12.

iuria (ſcriptum eſt aduerſus Iulianum Apoſtatam in hiſtoria Tripartita) minorq́; contemptus Baptiſmum perfuſionem, aut Chriſtum Galilæum appellare, quàm Sanctos, qui cum Chriſto viuunt & regnant, appellare tantùm mortuos.

Hiſt. Tripart. lib. 6. ca. 44.

1. Ioan. 2.

At iterum vrgebis: Chriſtus eſt aduocatus noſter. Scilicet id neſciebamus; non eſt autem ſcriptum eum ſic eſſe ſolum aduocatum, vt alijs prorſus hoc munus fuerit ademptũ; alioquin facinus eſſet inexpiabile alterum pro altero homine orare; Chriſto enim eadem in terris poteſtas & officiũ eſt, quæ eſt in cœlis. Sed cùm ille aduocatus eſt, id habet, quod alij non habent, vt, quẽadmodum ipſemet Euangeliſta ſubdidit; ſit redemptio pro peccatis noſtris, ſoluat ipſe pretium, ſit inquam non ſolùm in ſe, verùm etiam in alijs aduocatus. Cur me perſequeris? dicebat Saulo, cùm Sanctos perſequeretur. Addo, Aduocatus eſt, non ſolùm qui interpellat pro nobis, quod cuiuis licet, verùm etiam quoniam poteſtatem habet quicquid petit concedendi: qui enim in inſtanti (vt Theologi loquuntur) ſuæ cõceptionis conſummatã gratiam & gloriã adeptus eſt, tum quicquid in vita promeritus eſt, id prometitus eſt nobis. Itaque quicquid petit, id ei iure debetur, ſic ſuo innititur iuri cùm petit. At Sancti non ſuo, ſed Chriſti iuri atq; miſericordiæ innituntur, cũ orant pro nobis. Id quod fida Chriſti Sponſa Eccleſia diſertiſsimè oſtẽdit, cũ orationibus Sanctorum addit, per Chriſtũ Dominum noſtrũ; atq; in Litanijs à Chriſto miſericordiam, à Sanctis orationem ad eam à Chriſto impetrandam petit.

Cur igitur (inquis) Paulus ait, vnum eſſe mediatorem Dei, & hominum? Nempè, quod natura mediator vnicus eſt, quatenus vnus idemq́; verus Deus cum Patre, qui noſtris ſceleribus erat offenſus, ac verus homo nobiſcũ, qui Deum offenderamus. Deinde quod is, vnicus eſt mediator officio redemptionis, quod nemini alteri vnquã cõ-

1. Tim. 2.

uenit, ipſe enim ſe dedit redemptorem & ἀντίλυτρον pro omnibus. Præterea qua ratione interpellat pro nobis ſic interpellat, nulla vt pro ſe egeat interpellatione. Mediatio autem Moyſis (ait Cyrillus) ſicut ſerui eſt, Chriſti ſicut filij. Ad hæc accedit ea, quæ impulit Apoſtolum, cauſſa, cur hãc de Chriſto mediatore ita veritatem inculcaret. Epheſij enim ac Græci alij vicini, quorum Epiſcopus erat Timotheus, ex Simone Mago angelos habendos eſſe pro redemptoribus putabant: quod & ex *a* Actis Apoſtolorum diuus *b* Hieronymus ad Algaſiam, & ſanctus *c* Chryſoſtomus atque *d* Theodoretus exponunt. Cæterùm quis ita hebeti ſit ingenio: vt, quoniam *e* Apoſtolus inquit: ſolùm Deum habere immortalitatem, illicò inferat, neque angelos, neq; animos eſſe immortales? Alia enim ratiõe Deus immortalis eſt, qui (vt verbis vtar *f* Iuſtini Martyris) ex propria natura, non item ex aliena voluntate immortalitatem habet; alia angeli, & animi non tam natura ſua, quàm Dei voluntate. Ita alia ratione Chriſtus Propheta, alia reliqui Prophetæ, alia ille fundamentum, alia Apoſtoli fundamẽta: Sed tamen vtriq; Prophetę, & fundamẽta, alia ille interceſſor, alia ſancti interceſſores noſtri. Chriſti natura, qua Deus & homo: ſancti gratia, quia ſunt homines. Chriſtus ſanguine & orationibus; ſancti nõ ſanguine, ſed precibus. Itaq; quoniam cũ fundamentũ ſit, cętera fundamẽta nõ euertit, ſupra ſe poſita, ita quoniam interceſſor eſt, reliquos nõ abnuit, quibus adeò intercedendi vim, & facultatem præſtat.

Act. Apo. ca. 19. & 7.
a Act. Apoſt. c. 19. & 7.
b Hieron. quæſt. 10. ad Algaſiã
c. Chryſ. in 2. c. Epiſto. ad Coloſſ.
d Theodo. in priorẽ epiſt. ad Timotheũ.
e 1. Tim 6.
f Iuſtinus in quæſt. Chriſtianis propoſitis.

Hac reſponſione reliqua concidunt in Hæreticos tela, quæ in Catholicos intorſerunt. Quod enim Chriſtus ſit oſtium per quod habemus acceſſum ad Patrem, non propterea mutua, vel inter homines, vel inter cælites nobiſcum oratio tollitur. Ad idem enim oſtium ijdẽ nos ducunt, qui orãt pro nobis, nec per aliud ingredi quàm per Chriſtum ad Patrem audemus. Si verò ad
“ ægrotos (inquit S. Ambroſius) nõ ipſorum
“ ſed aliorum precibus inuitetur medicus,
“ certè nos quibus mens ægra eſt, & peccato-
“ rum vinculis impedita, debemus nos, non
noſtris, ſed Sanctorũ interceſsionibus Deũ medicum animæ inuitare.

Caluin. li. 3. ca. 20. arti. 21. Inſti.

Nec (quod Caluiniani mentiũtur) propterea dubitamus, quin Chriſtus det nobis quod petimus, quaſi ſeuerior eſſet, nec verax. Gratiſsima enim ſemper fuit humilitas Deo. Zachæus indignũ ſe putabat, qui coram Deo ſe ſiſteret, Centurio puerum ad Chriſtũ mittit, nec tamen minùs aliquid de Deo quã æquum eſſet ſentiebant, qui vt Iob verebãtur opera ſua, nec ſibijpſis aliquid dignitatis adſcribere audebant. Denique quas Caluinus affert rationes, hæ omnes euaneſcunt, cũ homines pro homini-

bus,& Angelos pro nobis item orare demõſtratum ſit. Qui verò tot media nobis propoſuit Deus, vt ad eum per Chriſtum accederemus, is tanto magis bonitatẽ ſuã & ſapientiã multiformem exeruit, cũ per innumeros riuos ex inexhauſto illo infinitę charitatis fonte gratiã in Eccleſię hortũ vndequaq; deriuet. Itaq; Hęreticis illud dici poteſt: cur tu nequã es, cũ Deus ita ſit bonus?

S. Amb. de Iſaac & de anima.

Simile eſt, quod ex eodem Patre affertur. Chriſtum eſſe os noſtrũ, per quod loquimur cum Patre, noſtrum oculum, quo videmus Patrẽ, &c. os enim, & oculus noſtrum, qui ſumus in terris, & Angelorũ ac beatorũ Spirituũ, qui ſunt in cœlis, eſt Chriſtus. Itaq; vt noſtræ, ita Sanctorũ orationes in Chriſti nomine exaudiuntur, ſicut, qđ paulò antè dicebamus, Vniuerſa per Chriſtianum orbem canit Eccleſia Catholica.

Addunt in Concilio Carthaginenſi, Patres prohibuiſſe, ne qua oratio in altàris Sacrificio referretur ad Sanctos; ſed decipiuntur cùm alios tẽtãt decipere. Neq; enim eo in Concilio de orationibus ad Sanctos, ſed de ſacrificio ipſi Deo offerendo habita fuit mentio. Ita B. Auguſt. reſpondebat Manichæis, idipſum Chriſtianis obijcientibus, Sacerdotes Chriſtianos non offerre Sacrificia Martyribus, ſed Deo. Cæterùm orare Deum, vt Martyrum meritis conſocientur & orationibus adiuuentur.

Lib. 20. cõ. Fauſt. Manichæum. ca. 21.

At Sanctis, inquiunt, adimitur requies, cùm orantes pro nobis noſtris orationibus diſtrahuntur. Hic verò vide ſenſum verè hęreticum & animalem. Quid ni item Angelis, atque adeò ipſi Chriſto tanquam homini adimetur requies, cùm vndique ad eum orationes fundimus?

Artic. 24. Inſt. Caluin.

Sed & aiunt, Chryſoſtomus pronunciat, non eſſe nobis opus patronis, noſque faciliùs Deum per nos, quàm per alium quemuis exoraturos. At mirum eſt, cùm vbique D. Chryſoſt. Sanctorum inuocationem acerrimè tueatur, ſexcenta loca apertiſſima ab Hæreticis relinqui, vnum afferri, quẽ tamen (vt ſolẽt) vaſerrimè ad ſe detorqueãt. Aiebat autẽ in eo loco, aduerſus Sacerdotes quoſdã, qui ſe ita Sanctorum patrocinio committebãt, vt interea nihil ipſi niſi peccata committerent. Quibus certè nihil Sanctorum orationes prodeſſe alibi beatus affirmat Chryſoſtomus. Homilia enim in Matth. Si (inquit) negligentes fuerimus ac deſides, nec per aliorum quidem merita poſſumus ſaluari, &c. Hæc autem dicimus, non vt pro peccatoribus ſupplicandum eſſe, ſanctis negemus; ſed ne noſmetipſos in otium ac deſidiam reſoluamus: & dormientes ipſi alijs tantummodò noſtra curanda mandemus. Et homilia 5. in Matt. ait. Etiamſi Abraham Patriarcha pro nobis ſupplicet, qui in ſuis vitijs permanendo immedicabiliter ægrotant, abibit Deus, relinquens rogantem, ne vocem pro talibus interuenientis exaudiat, &c. Non igitur quaſi oſcitantes & deſides ex aliorum meritis pendeamus. Habent enim vim pro nobis, & quidem maximam, orationes, ſupplicationeſq; Sanctorum, ſed tunc profectò, cùm nos quoque ad ipſum per pœnitentiam poſtulamus, & ad ſtudia meliora cõfugimus. Et homilia 43. in Geneſ. Quando (inquit) quod ex nobis eſt, ſimul afferimꝰ, & accedit interceſſio Sanctorum, plurimũ nobis confert, quòd ſi ipſi negligentes fuerimus, & ſpẽ in illis ſolis collocauerimus noſtræ ſalutis, nihil ampliùs nobis prodeſt. Non quòd infirmi ſint iuſti, ſed quia propter noſtram deſidiam nos ipſos perdimus. Et homilia prima in priorem Epiſtolam ad Theſſalonicenſ. ait. Quid mihi opus eſt, inquis, aliorum precibus, quando ipſe ſedulus fuero? nunquã hoc dixeris homo: neceſſe eſt, & multa prece neceſſe eſt, &c. Ac vbi multis rationibus Sanctorum implorationem ſummoperè nobis neceſſariam cõprobauit, ſic deniq; orationem cõcludit. His itaq; cognitis, nec Sanctorum preces contemnamus, nec totum in illas proijciamus: hoc quidem ne temerè inſidijs opprimamur: illud verò, ne extra multum lucrum, & profectum excidamus: Sed oremus etiam, vt pro nobis precentur, manumq; porrigant, adhæreamuſque ipſi virtutis ſtudio, vt bona diligentibus Deum promiſſa conſequi valeamus.

In Phil. 1. ſiue occaſione ſiue veritate Chriſt. annuntiatur.

Porrò neque obliuiſcimur Abrahami in noſtris precibus, ſicut Caluinus calumniatur, extat enim in ijs illud, omnes S. Patriarchę & Prophetę orate pro nobis. Apoſtolos quidem ac reliquos alios quoſdam nominatim inuocamus, quod Chriſtianã Eccleſiam, in qua nos ſumus, fundàrunt, quod miraculis, ac ſanguine illuſtrem reddiderunt, eoſque nobis Saluator Doctores nominatim tradere dignatus eſt.

Ad hæc blaſphemiam cæteris obtrectunt, cùm blaſphemiam eſſe Catholicorum dicunt, qui Mariam Virginem orantes, vocamus ſpem noſtram.

Sed interim virus impietatis hoc fuco tegunt, Pater enim eſt Deus, ac tamen haud blaſphemamus, cùm vocamus aliquẽm Patrem: nec blaſphemabat Apoſtolus, cùm ſcriberet per Euangelium, ego vos genui. Lux & lumen eſt Chriſtus, nec tamẽ Chriſti blaſphemia fuit dicentis: Vos eſtis lux mundi. Spes noſtra primaria & corona, & gaudium, & gloria eſt Chriſtus: Nec tamen Paulus fuit blaſphemus, cùm Theſſalonicenſes compellans: Quæ eſt enim (inquit) noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ?

1. Theſſ. 2.

riæ? nonne vos ante Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM eſtis in Aduentu eius? Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium. Quod ſi ſano ſenſu illi de hominibus adhuc in terris verſantibus dixere: Ecquid de beatiſsima Virgine cæteriſque dicemus, quorum nobis certiſsima charitas eſt? quique ante conſpectum Dei coronas immarceſsibiles ſunt aſſecuti?

At eſto, inquiunt, ita inuocentur Sancti, illud autem, quòd per Virginis beatiſsimę, atque aliorum Sanctorum merita oretur Deus, ferri non poteſt. Sed his reſpondendum eſt, eò magis Chriſti meritum celebrari, quò eum non ſibi ſoli, gloriam & merita, ſed nobis ac tantò magis Sanctis promeritum fuiſſe confitemur. Ipſe enim, qui ſe nobis dono dedit quomodo ſecum non nobis omnia donauit? In capite quidē plenitudo ſenſuum eſt: At ſi neges membrá moueri, vel ſentire, aut capiti iniuriā inferri, ſi ipſi moueantur, id prorſus erit plenitudinē ſenſuū, etiā in ipſo capite tollere. Si quoniam qui ex ſonte ſcaturiunt riui, hos putas fonti honorem demere, deciperis: cū ij vbertatem fontis magis oſtendant. Porrò nec de palmite negamus racemum prodire, licet in primis è vite & palmitem ac racemum oriri ſciamus. Ac ramus quidem ſylueſtris arboris bonæ inſitus oliuę (vt Apoſtolica ſimilitudine vtar) quia particeps ſit radicis & pinguedinis illius, eundē fert fructū. Et homines igitur inſiti Chriſto, non eundem fructum ferent, aut tantę pinguedinis gratia inefficax erit, nihil vt valeat ille fructus, aut nihil vt mereatur? Quòd ſi in veteri Teſtamento per Sanctorum merita, Deus multa poſteris bona elargitus eſt; Et, verò propter hominum peccata, plagas acerbiſsimas populis inflixit; quid noui Teſtamenti diuitias ſpernimus, aut negare audemus, per obedientiā Chriſtianorum Deum præmia, quæ tam conſtanter pollicitus eſt, pijs præſtitiſſe? Quicquid ergo blaterent Nouatores, Catholicū hac de re dogma veriſsimum eſt. Moyſes

Exod. 32.

orat Deum, quieſcat Domine ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui, recordare Abraham, Iſaac & Iſrael ſeruorum tuorum. Azarias quoque apud Danielem:

Dan. ca. 3.

Ne tradas nos in perpetuum, neque auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuū, & Iſrael electum tuum. Quorſum putas eos ſeruos, dilectos, electos vocari, niſi quòniam, quæ illis impertita fuerat à Deo gratia, & cui ipſi legitimè cooperati fuerant, ea adhuc in poſteris fructus miſericordiæ

3. li. Reg. c. 11. & c. 15. & 4. Reg. c. 19.

germinabat? Quin verò Salomoni conceſſum eſt; ne eo ſuperſtite, propter Dauidem eius patrem ſcinderetur illius Regnum, atque Abiæ data eſt proles à DEO ob eundem Dauidem eius Patrem, ac dixit DEVS ſe protecturum ciuitatem propter ſe, & propter Dauidem ſeruum ſuum, ſcilicet, quia (vt ſcriptum eſt) Dauid fecit rectum in oculis Domini omnibus diebus vitæ ſuæ. Itaque non eſt quòd dubitemus, quin quo tempore Chriſtus Dominus abyſſum charitatis ſuæ in ſuos effudit, multò item magis quàm veteris Teſtamenti Patribus, vt alijs bona mereri poſſint Apoſtolis, & reliquis Patribus noſtris conceſſerit. Videat pius quæ homil. 48. in 18. cap. Geneſis ex ijs quæ produximus teſtimonijs disertè D. Chryſoſtomus diſſeruit.

li. 3. Reg. c. 15.

Ad extremum ergo Hæretici ne vllam ſe habere cum Sanctis communionem oſtenderent, ac verò nihil, quod Eccleſia Catholica facit, non morderent: duo illa obijciunt. Alterum quod coram B. Virginis, aut alterius Sancti imagine, orationē Dominicam pronūtiamus: alterum, quod Angelicam ſalutationem recitando roſario ſæpè repetimus. Interea verò miſeri nondum didicere, Sanctos à nobis vt ſocios ad orandum tanquam fratres pijſsimos & digniſſimos aſſumi, ſenſumque ipſum, ſi quo ad bonum vterentur, eos docere potuiſſe ad imitationem, ad dolorē ex peccatis, ad ſpem de diuina bonitate concipiendam nos acriùs moueri, cùm imagines eorum, qui quondam apud nos ſanctè vixerunt, aſpicimus; quàm ſi varijs cogitationibus, & rerum caducarū ſpecie ſubinde nobis occurrentiū, mentem auertamus à cœleſtiū rerum contēplatione. Quē enim pœnitentem dum orat, non moueat imago B. Magdalenæ lachrymas fundentis, mundo renuntiantis, crucem amplectentis, vitam deinde totam perpetua abſtinentia, & rerū quibus delectabatur nuditate traducentis? Quis tum alto de corde ſuſpiria non trahat, & non exclamet, ô Sancta, quod remedium à Chriſto nacta es, id nobis procura; noſtrarūq; miſeriarum, quas olim es perpeſſa, ſic miſerere, vt miſericordiam eandē nobis à Deo per Chriſtum exores.

Iam quod ad Angelicæ ſalutationis iterationem attinet, ſi ponatur id, quod pluſquam ſatis probatum eſt, beatiſsimam Virginem vti gratiſsimum Deo Inſtrumentum, fuiſſe omnibus ſeculis (quod nec Hæretici iam negant) in vniuerſo orbe Chriſtiano inuocatam. Diuinæ verò bonitati ſemper placitū fuiſſe, pereā in merito vnigeniti filij ſui, in quo & ipſa multa merita cōſecuta eſt, plurima beneficia cōferri, nemo mirabitur, Angelicā ſalutationē, piaſq; alias orationes iterari. Quod enim per ſe pium & ſanctū eſt, id iteratum non modò

quidquam ſanctitatis amittit, verùm etiã ſanctitatẽ in animis piorum maiorem gignit, & ſancit.

Sed & antiquiſsima eſt, ad calculos orationum iteratio, ſicuti in Palladij hiſtoria extat. Ac nulla penè in vniuerſo orbe terrarum eſt regio, vbi Apoſtolicę atq; Catholicæ Eccleſię veſtigium aliquod ſit, quin adhuc in ea extet pia conſuetudo beatiſsimæ Virginis ſalutandæ, per hunc roſarij modum: Armeni, Indi, Græci id faciunt, vt mittam vniuerſam Eccleſiam Catholicam, quæ puriſsimam doctrinę, ac pietatis regulam ſemper ſeruauit, ac ſeruat.

Quare quibus id orationum genus haud arridet, ij meminerint, S. Auguſtinum dixiſſe, inſolentiſsimæ inſaniæ eſſe, velle abrogare id, quod per totum mundum vniuerſa obſeruat Eccleſia.

At meritò inquit Dauid, Beatum eſſe eũ, qui poſuit aſcenſiones in corde ſuo, diſpoſuit in valle lachrymarum. Hæ enim ſunt aſcenſiones ſanctæ meditationis & orationis, quando recolentes œconomiam ſalutis noſtræ aſcendimus, quaſi per quoſdam gradus; ab incarnatione & initijs vitæ Domini noſtri, vſq; ad paſsionem, & denique ad poſteriores glorias, & beatitudinem illam æternam, in qua per merita vitæ Domini noſtri IESV CHRISTI regnant cum Chriſto omnes Sancti, quiſq; pro menſura gratiæ, quam in hac vita conſecutus eſt. In aſcenſionibus autem iſtis adhibemus calculos, vt in illis veluti gradus aliquos memoriæ cauſſa conſtituamus. Porrò ad ſingula myſteria recitatur decies ſalutatio angelica beatiſsimæ virginis, quia numerus denarius pertinet ad perfectionem laudis diuinæ, ſicut ſcriptum eſt: In decachordo pſalterio pſallam tibi. Facimus autem hoc propter memoriam incarnationis filij Dei ex Virgine, & quia ex hoc myſterio cætera omnia ſalutis noſtræ opera profluxerũt. Quamobrem poſt ſingula myſteria ad hũc veluti fontem reditur, vt eò maiores gratiæ pro tanto beneficio vnde cætera promanârunt, diuinæ Maieſtati agantur, & Virgo Beatiſsima pro nobis intercedat ad filium, per quam ipſe datus eſt nobis.

Cur autem non optimum eſt, cùm quinquies orationem Dominicam recitem, vt quinq; illa, quę pro nobis Chriſtus accepit vulnera, offerã Deo, ſiue cùm decies vt decalogi præcepta ſeruandi gratiam conſequar, ſiue trigeſies, aut tricies, vt ſingulos vitę Chriſti annos, eiuſq; immenſos labores pro humano genere exanlatos, ac pro nobis ſanctiſsimè traductos meminerim, ac per eoſdẽ labores meritũ Chriſti aſſequi ſtudeã, eandẽ Dominicam orationẽ recitẽ, vel denique ſępiùs adhuc ipſam angelicam ſalutationem repetam, perpenſa interim immaculata B. Virginis vita, quã & imitari conemur, & nobis aduocatam vti ante mille, & quadringentos annos S. Irenæus eam vocaſſe diximus, accerſamus?

Scilicet ſi ſępè ijſdem hominibus eodem die, pluſquam diuinum cultum exhibuerimus, & demiſſas genuum flexiones, ad quælibet verba adhibuerimus, ac (quod belluinum ſapit) ſi canthari ad ebrietatem quotidie centies iterabuntur, ſcõmatiſque Eccleſia Dei frequenter traducetur, ſanctique & tabernaculũ Dei creberrimè blaſphematum fuerit, hæc omnia purum verbum Dei, purũ Euangelium erunt: orare autẽ ſæpè, & iterata cum amicis Dei habere colloquia, ſalutationeſq; repetere, cùm iam nec aduenę, nec hoſpites, ſed ciues Sanctorum ſimus, idololatriam ſapiet?

Quòd ſi quis ſuperſtitioni tribuerit numerum illum precum ita frequentem, ſentiet opinor ſi paulò aduertat animum conſcientiam reclamantem, ac dicentem: ô homo tu quis es; qui alienum cor iudicas? Cũ enim nunquam probaueris vim pietatis in numero, quatenus numerus eſt, ab Eccleſia poni, quid fruſtra pietatem, quæ ad omnia valet, quæque nullis terminis circumſcripta eſt, vis in terram defodere?

Nec verò liberæ deſinunt eſſe precationes noſtrę, quaſi numero ac tempore aſtringantur; quæcunq; enim à Deo ſunt, ordinata ſunt; nec item propterea illis interdictũ eſt, quin ſi legitimè impediãtur aliquid ſibi demant earũ, aut item maiorem earum menſuram adſciſcant, quantum nempè & charitas erga Deum, ac recta ratio dictet.

Atqui ſi id, quod de numero inuidiosè ab hæreticis obijcitur, verũ ſit, cur eadẽ ratione nõ côuellatur Daniel, in hoſtili ſolo ter orans in die, ꝙ quidẽ in ſingulis etiã locis antiquiſsimè, id eſt, Eccleſia naſcẽte fieri conſueuiſſe, in Apoſtolicis cõſtitutionibus inuenitur? *Clem. li. 7. conſtit. Apoſtol. c. 25.* Cur itẽ Chriſtus Dominus nõ accuſetur in oratione pernoctãs, ac tèr ipſa, qua traditus eſt nocte, ad Patrẽ orandum accedens, eademq; ipſi non ſemel offerens: Eccleſia item ſepties in die (quod & Dauid faciebat) orans; quã Apoſtolorum traditionẽ Oriens primò, deinde occidens poſt horribiles illas perſecutionũ clades, vbiq; recepit? *Clem. A. poſt. cõſti. lib. 8. c. 24. Caſsianus lib. 3. de inſtit. Catholi. c. 4. & 8. Act. 3. & 10.* Nam & Græci orationẽ in ſeptem tempora diſtinctã adhuc retinent, vtramq; enim cõiungunt primam cum matutino, quas μεσονυκτικὸν ὄρθρον, πρώτην, τρίτην, ἕκτην, ἐννάτην, ἑσπερινὸν, ἀπὸ δειπνὸν ſeu ἐπὶ λύχνιον vocant, quibus reſpondent eæ Latinæ voces nocturnorũ, matutini ſeu laudũ, primę, tertię, ſextę, nonę, Veſperarũ & cõpletorij ſeu lucernatis, ꝗ perpe

tuò

Clem. vbi ſup. tuò vniuerſa Occidentis Eccleſia decantat ad gloriam Dei, & ad Chriſti paſsionis geſta quotidie recolenda, quemadmodum Apoſtoli declarârunt.

Verùm & compertum eſt, ſanctos illos Aegypti Patres conſueuiſſe ardentes identidem orationes in cœlum iaculari, ac D. Bartholomęum Apoſtolum centies in die, ac tantundem nocte genua flectere: Sanctumq; Apollonium Abbatem idem adhibitis quibuſdã precationibus facere; Paulũ Abbatem, 500. Monachorum Patrem in finibus Africæ nullo die quidquam prius agere ſolitum fuiſſe, quã trecentas orationes Domino obtuliſſet, quas calculis in ſinum ingerendis, numerabat.

In eorum vitis.

Hiſt Tripar lib 2. cap.1. Pall. hiſt.61.

Accedit ratio ad veritatem, atq; conſuetudinem, quæ tria cùm aliqua in re inueniuntur, nihil firmiùs (vt inquit S Auguſtinus) eſt retinendum.

Qui enim legere neſciunt, aut iter habentes recitare orationes nequeunt, vel animo iam meditationibus aut non aſſueto, aut fatigato, aliquid tamen ad diuinam gloriam boni dicere, quàm nugas effutire, aut inanium rerum obiectu diſtrahi malunt, percommoda hæc ijs ratio orãdi propoſita fuit. Atq; inde ſumma cum pietate factum, vt qui ſacræ ſeſe militiæ addixerunt, hi numerum aliquem precationum Dominicarum & Salutationum indies recitantes, quaſi penſum aliquem armis licet tecti, & aduerſus hoſtes progredientes, perſoluere poſſent.

OCTAVA CHYTRAEI IMPOSTVRA.

a Pag. 20. b 21 c 24. d 27. e 29. f 31. g 31. h 32.

APud *a* Armenios, in Syria *b* quoque & Perſide, ac latiùs Aſia & *c* Africa, præcipue autem in *d* Aegypto, ampliſsimis Aethiopiæ regnis, & in ea *e* Africæ parte, quam vnà cũ 40. regnis, tenet potentiſsimus Monarcha, quem incolæ Belungian, noſtri corrupta voce Preteſan appellãt, in *f* Pãnonia quoq; & Trãſſyluania, & in *g* Bohemia *h* Eccleſiæ, in vera doctrina Deo iuuante firmæ & ſtabiles permanent, ac Doctores pietate, doctrina, conſtantia & zelo ſingulari lupos ab ouilibus ſuis arcentes benigne & conſtanter fouent. Ac poſtea. Hæc de Eccleſiarum Græciæ, Aſiæ, Vngariæ & Bohemiæ, conditione præfari hoc loco Chronici lectioni, quam vſq; ad Auguſtum, & nati Chriſti tempora deduximus, volui; nam ea de cauſſa præcipuè ſcribi, & extare Chronica Deus voluit, vt vbi & qualis ſemper fuerit in mundo Eccleſia, ſciremus.

IMPOSTVRAE RETECTIO.

ET in his omnibus quoque ſuo ſe gladio iugulat Chytræus. Dum enim de prouincijs & regionibus hiſce loquitur, vt vnam ibi vigere doctrinam ab antiquis tẽporibus oſtendat, quæ cum hæreſibus Germanicis conueniat, Catholicæ quidem Eccleſiæ veſtigia prodit antiquiſsima, velit nolit, qualia ſunt, quæ de eorum Liturgijs, & Sanctorum commemoratione & inuocatione, de Monachis, de cœlibatu Sacerdotum, de pleriſque omnibus penè ritibus diſertè confitetur.

Ac de Armenijs dicit inuocationis & interceſsionis Sanctorum & oblationis Sacramenti, pro alijs expreſsior & prolixior, quàm in veteribus Græcorũ Liturgijs mentio apud eos fit. Pag.20.

De Syris, Maronitis, ad montem Lybanum, ait eos nunc ſolos ferè in Aſia Latinæ conformes Eccleſię eſſe. Pag.23.

Hieroſolymæ non negat eſſe templa Chriſtianorum cum Chriſto Domino, dũ eius ſeruis, qui ſunt in cœlo S. Michaeli, S. Iacobo, S. Teclæ, S. Ioanni Baptiſtæ, S. Georgio, S. Demetrio, S. Catharinę, dicata; Varios item Monachos eſſe, ac præcipuè Franciſcanę familię, qui præcipuè ipſum Chriſti ſepulchrum, non ſine diuini numinis, magna prouidentia, cuſtodiunt. Pag.24.

Ex Aethiopia, eoque ex pretioſi Ioannis ingenti Imperio fatetur, cũ ab illo Chriſtiana religio colatur Patrum noſtrorum memoria ad Sixtum IIII. & poſtea ad Clementem VII. Pontifices Maximos veniſſe Legatos, à quibus ſeſe pendere, & dirigi velle, & ſanctam Sedem Apoſtolicam agnoſcere, liquidiſsimè teſtati ſunt, quin verò Aethiopes illos, qui Abyſsini dicuntur, Romam religionis cauſſa venire, inquit, vbi & in Vaticano (quod verum eſt) proprium cum domo templum poſsident. Pag.28.

In Pannonia non deeſſe Concionatores (vt ille inquit) Pontificios dicit, & in ea trans Danubium circa fluuium Arabonẽ Patriã agnoſcit ſancti Martini, in qua arx & ſepultura ſit S. Stephani primi Vngariæ Regis Chriſtiani inſignis, quorum vtrumque cùm Sanctos nominet, videat qua doctrina, & ſanctitate vterque fuerint, Eccleſia verò eorum tempore viguerit; ſimilẽ enim prorſus præſenti Catholicę Eccleſiæ reperiet.

In Bohemia Huſsitas omnia ferè Pontificia, in cæteris articulis retinere, niſi quòd malunt ex Senatus Eccleſiaſtici Pragę paucos ante annos facti, quàm ex ſummi Pontificis à Chriſto inſtituti, auctoritate pendere ac regi. Pag. 44

Qua

Quæ cùm ita ſint, quid Chytræus effecerit, iudicium eſto ſobriè ſapientiū Chriſtianorum. Nam cùm eorum quæ ad religionis ſubſtantiam pertinēt, antiquiſſima adhuc ibi veſtigia appareant. Et verò vel ibi nunquam Romanos Pontifices fuiſſe ſciamus, ne quid illis tanquam dominantibus inuectus ille ritus tribuatur, conſenſu totius orbis terrarum, velit, nolit, proprio gladio, vt diximus, hæreſis iuguletur neceſſe eſt.

At, Inquit, alicubi ijs in Prouincijs aut ſacrum vulgari lingua cantatur, aut Sacramentum ſub vtraque ſpecie datur.

Quidni igitur, cùm inde ad veritatem antiquitatis, & Eccleſię veræ eruenda argumenta petuntur, ea quæ magis ad ſubſtantiam religionis pertinent, non admittit in primis?

Et quidem (inquam) ſi admittenda ſint hæc, quæ tamen non ita prorſus habent, vt iſte mentitur: Neque enim in Gręcia, lingua vulgari in Liturgijs vtuntur. Nec quæ ab aliquibus alijs populis vſurpata eſt, ea paſſim ab hominibus de plebe prorſus intelligitur. Nec ſub vtraque ſpecie ſic ſumitur vbique Sacramentum, vt etiam ſub vna, quemadmodum ſuperius attigimus, interdum non ſumatur, præterquam, quod nunquam ij Catholicis vnquam inſultârunt, quòd ſub vna ſpecie ſumerent D. myſteria. Qua de tota re, vt adhuc apertius impoſtura Chytræi aperiatur, hęc quæ ſequuntur adijciamus.

DE EVCHARISTIAE SANCTISSIMA *ſub vtraque ſpecie ſumptione Chytræi & aliorum, ſeu Hæreticorum ſiue Schiſmaticorum retectio, manifeſtior, &c.*

INPRIMIS iuſtiſſimum Dei iudicium perpendendum eſt, quale in ijs fuerit, ac ſit, qui vrgere, vrgentéue petitionem vtriuſque ſpeciei neſciētes quid petant, aut quid velint, niſi libertatem, quæ ex Deo non eſt. Iamdudum enim (quæ certè infœliciſſima calamitas eſt) nullos Epiſcopos aut ſacerdotes legitimos: itaque nec Eccleſiam habent: extra quam nullas ſalus eſt. Quòd verò vbi deſint Epiſcopi & ſacerdotes veri, ibi nulla Eccleſia ſit, S. Patres ex Dei verbo rectè intellecto, ipſaque ex ratione pleniſſimè docuerunt. Eccleſiam inquit S. Cyprianus eſſe Epiſcopo adunatam, & Epiſcopum eſſe in Eccleſia, & Eccleſiam in Epiſcopo. Et S. Hieronymus Eccleſiam ait non eſſe, quæ non habet ſacerdotes. Quod & probatur ex D. Paulo qui ſcriptum reliquit; Et ipſe (Chriſtus Dominus) dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios Paſtores & Doctores ad conſummationem Sanctorum in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes, &c.

Vide in reſp ad ſepten.

S. Cy pria. Epiſt. 4. libr. 4.

Hieron. li. cont. Luciferanos.

Ephe. 4.

Ac Dominus Ipſe oſtendit gregem Paſtoribus deſtitutum neceſſariò perire. Mercenarius autem (inquit) fugit, & lupus rapit, & diſpergit oues. An verò in Germania, ijſque in locis, vbi ſe ab Catholica Romana Eccleſia populi, & regna ſeiunxerūt lupi rapuerint oues, videant ſobrij Iudices veritatis. Quòd cùm non niſi impudentiſſimè inficiari nequeunt, fateantur id effectum eſſe abſentia verorum Sacerdotum & Epiſcoporū, ſine quibus, vt dictum eſt, Eccleſia nulla eſt. Ioan. 10.

Accedit diuinum alterum, idque horrendum iudicium, quod ſtupida cœcitas, & cęca ſuperbia non ſentit, cenſura paulò pòſt niſi ante mortem haud reſipiſcat. Idque iudicium eſt, quod Chriſtum in Euchariſtia nunquam accipiunt, cùm ab ijs ſumant, qui legitimi Sacerdotes non ſint.

Præterea hi fructu Baptiſmi, ac reliquorum omnium Sacramentorum miſerrimè carent, quæ à Chriſto Domino inſtituta, quęque vaſa gratiæ diuinę ſunt, per quę nēpè pretioſiſſimum Chriſti Domini meritum in nos deriuatur: Nec tamen & huius rei iacturam ſentiunt, quod certum eſt, diuinę reprobationis argumentum.

Sic neque Patrum doctrinam habent, qui quidem Patres Eccleſiam, veræ & Apoſtolicę fidei cōfeſſione, ac ſanguinis profuſione ædificârunt. Nam & horum lectionem haud vſurpant, ſed pro ijs conſentientibus & qui fuere ſanctiſſimi, Apoſtatarum, & impurorum, eorumque inter ſeſe diſſidentium hominum libros vſurpant. Sic hęreſes anathemate percuſſas, & damnatas excitarunt, fœdiſſimeque in nonas Sectas quotidie ſcinduntur.

Sic religioni ſibi non ducunt, quòd bona Deo dicata, aut ſacrilegè furentur, aut impiè poſſideant, aut non reſtituant vſque ad minimum quadrantem, cùm ſcriptum ſit: Non furtum facies, & reddite quę Dei ſunt Deo: Itaque & ad æternos cruciatus inſęliciſſimi deſcendunt.

Sicque inter ebrioſos, vetere interea & nouo Teſtamento, modò ab vno, modò ab altero Apoſtata deprauatis ad ſpeciem, & hypocriſim, non ad pietatem & humilitatem vtuntur: cumque impiè iactitent, velle ſeſe tantummodò verbum Dei, nihil iam habent, niſi verba apoſtatarum & Hęreticorū, qui ſeſe inuicem miſerrimè dilacerant.

Sic denique diuino iudicio factum eſt, vt qui ſeſe propter Calicem ab Eccleſia ſancta Catholica, Romana ſeparârunt, ab ſola eadē diſpēſationem eiuſdē calicis petierūt, ac petūt, cui proinde volētes nolentes regni

cœlo-

cœlorum claues,& ligandi atque ſoluendi fuiſſe traditas, confitentur.

Haec cùm ita ſe habeant, ſi quis ex iſtis ſalutem ſitit, & ſeriò credit vitam æternam, mente reuoluat, quæ olim Michael Vehus Theologus Germanus, quæq; alij contra iſtiuſmodi calicis petitores ſcripſere, quorum quidem adnotatis in fine huius ſcripti eorum libris ſat fuerit hæc pauca, quæ ſequuntur, attingere. Sic itaque ille optimè de vtraque ſpecie loquens, aduerſùs Pomeranum dicebat.

In quolibet negotio optimum fundamentum eſt veritas, qua hæretici prętermiſſa libros cõtexunt ordientes à mendacijs. Itaq; eorũ calumnię domũ eorum remittẽdę ſunt, donec ſua probẽt mendacia Quòd ſi verò neſcij ſunt, quid illis probandũ incũbat, nos haud grauatim eos docebimus:

Primum quidem planum faciet, calicem ex Chriſti mandato ab omnibus neceſſariò ſumi oportere; id quod illi adhuc eũ ſuis nõ fecerunt, neq; facere vnquam valebunt. Si enim pro ſuo fundamento afferãt, id quod Huſsitę ſolebãt afferre: Niſi mãducaueritis carnẽ filij hominis & biberitis eius ſanguinẽ, &c. Iã Lutherani, quos ſequitur Pomeranus, docent in ijs verbis, nullã mentionem fieri Euchariſtię, quæ necdum inſtituebatur. Sin aũt afferunt illud: Bibite ex hoc omnes: planiſsimum eſt ad Apoſtolos id ſpectâſſe: Neq; Eccleſiam, aut Patres, vnquã ex ijs verbis neceſsitatem, alicuius præcepti crediđiſſe, vel docuiſſe; cùm & in Euangelio apertè declaretur, qui ſint illi omnes: Et biberunt ex eo omnes; hoc eſt, duodecim Apoſtoli, inquit Euangeliſta.

Qvin verò ſi Pomeranus ſuos hîc conſulat, inueniet ſuæ ſectę primarios, id etiã negare, dicereque Chriſtum, neque alterã ſpeciem, neque vtramque ſpeciem ſumendam ab omnibus præcepiſſe.

Deinde ſi hoc quoque poneremus, ea verba neceſſariam habere pręceptionẽ; iam illud nihilominus eſſet probandum, quòd ad ſingulos ſpeciatim, nõ ad omnes generãtim fuiſſent dicta: ſicut illud; Creſcite & multiplicamini. Certũ eſt enim, non ſingulis ſpeciatim, ſed omnibus in genere hoc eſſe dictũ: cũ & multi ſint ad generationem minùs idonei, & ipſe Dominus laudet eos, qui ſe caſtrauerunt propter regnũ Dei, & Apoſtolus oẽs velit eſſe ſicut ſeipſum. Atqui hoc etiã conceſſo, dicta ea eſſe ſpeciatim ad ſingulos, eſſet præterea probandũ, etiam huius pręcepti verba ad ſingulos pertinere. Cõcurrunt enim huc multa: benedicere ſeu cõſecrare, facere, ſeu offerre, edere, bibere, in memoriã eius facere, ſeu mortẽ eius annunciare. At hoc certè planum nunquam illi efficient, niſi conſecrandi munus velint ad ſingulos ruſticos, atque adeò ad ipſas mulieres pertinere.

Præterea reſtat adhuc illis probandum, Chriſtum, accedente neceſsitatis periculo, & alijs rebus vt ſchiſmate, & hęreſi, ex illis verbis prauè intellectis concepta, non reliquiſſe id liberum Eccleſiæ, cui dedit infallibilem, ac perpetuam Spiritus S. aſsiſtentiam, & diſpenſationem, ſeu adminiſtrationem Sacramentorum.

Reſtat inquã probandum, Eccleſiã, tali occurrente caſu, nõ eſſe hac auctoritate pręditam, vt eiuſmodi poſsit edere conſtitutionẽ, qua id periculi euitetur. Hęc ille.

Sed præterea nemo, vix etiam literis ſacris tinctus, niſi datus ſit in reprobum ſenſum, negauerit, tam vnius, quàm vtriuſque ſpeciei mentionem, in Euangelijs & Actis Apoſtolorum fieri, vt id, pro ratione temporum & perſonarum, poſſe ac debere ſtatui in Eccleſia, intelligeremus, quòd ad maiorem Dei gloriam eſſet, & ad pacem retinendam, cuius hoc potiſsimum Sacramentum eſt ſymbolum.

Nemo item, niſi planè ſtupidus ſit, negauerit, calicem Corinthijs, vtpotè ex gentilitate ad Chriſtũ conuerſis, datũ eſſe, vt nempè calicem Dæmoniorum gentilibus ſuauiter adimerent Apoſtoli: Sed ceſſante poſtmodũ illa cauſa, ſublatũ eſſe vſum vtriuſq; ſpeciei, paulatim ex ſe ipſo in multis populis Chriſtianis, ſatis planè liquet.

Nemo item oſtendet ex Actis Apoſtolorum, aut ex Euangelio, fuiſſe Laicis Iudæis calicẽ datum; quandoquidem, ne in Teſtamento quidem veteri participes erãt liquidorum, quæ in Sacrificijs offerebãtur: itaque erant frequentes in fractione panis, vt eſt in Actis Apoſtolorum.

Iam verò cùm integer Chriſtus ſit in vnaquaque mica, vel ſtilla, fruſtra anguntur ij, qui deſerunt Chriſtum, niſi habeant vtramque ſpeciem; cùm ſpecies ipſę accidentia tantùm ſint.

Ex hiſtorijs itẽ antiquiſsimis, quoniã modò ſub ſpecie panis, modò ſub ſpecie vini tantũ, Euchariſtia ſumpta ſit ab aliquibus: neminem ex Patribus ſcimus, Eccleſię Catholicę vllã propterea erroris notã inuſsiſſe. Quòd ſi afferunt Gelaſiũ vel Leonem Pontificẽ iuſsiſſe, vt ſumerentur integra Sacramenta, id eſt, ſpecies integrę Euchariſtiæ; afferant etiã, ſi ingenuè & Chriſtianè ſe velint gerere, cauſam, cur id præceptum fuerit. Manichęi enim, qui ſanguinem omnium horrebant, & eũ à malo Deo creatum dicerent, ne deprehẽderentur hęretici, ſoliti fuere inter eos Catholicos cõmunicare, qui vna tantùm ſpecie vtebantur. Itaq;, vt illi retegerentur, eam tulit legẽ Pontifex: nec tamen vbique, ſed vbi hæreſim ſuam

Mani-

Manichæi ſpargebant; qua hæreſi ſublata, integrum relictum eſt Eccleſiæ, vt qui vellent vna ſpecie vti, ea vterentur.

ATQVI ex hoc quoque iugulant ſeſe aduerſarij, qui cùm dicant, in Eccleſia vſum vtriuſq; ſpeciei ſemper, ac præſertim paucos annos fuiſſe, iam fatentur ante tot ſecula, etiam vnius ſpeciei in Eccleſia Catholica vſum inualuiſſe.

ACCEDIT, quòd vt non minùs baptizatus eſt, qui vna merſione, quàm qui trina tingitur: ita non minùs accipit Chriſtum, qui ſub vna, quã ſub vtraque ſpecie ſumit.

QVIN verò ex hoc auctoritas à Chriſto Domino, in bonum Chriſtianorum Eccleſiæ tradita cernitur, quòd ſicut varijs de cauſis vnica merſione vſa eſt, id eſt, ad indicandam vnam in tribus perſonis eſſentiam; & trina, ad oſtendendum aduersùs hæreticos trinitatem perſonarum: ita primùm quidem Euchariſtiæ ſub vtraq; ſpecie miniſtratione, & calix idololâtrarum gentilibus ademptus eſt, atque Manichæorum hæreſis retecta. At verò Huſsitæ, Lutherani, & eiuſmodi alij, erant vnius tantũ ſpeciei Euchariſtiæ porrectione maniſeſtandi, & ſui erroris arguendi: quippè qui non propterea deſtituuntur vtraque ſpecie, quòd Eccleſia non cupiat ijs integrum Chriſtum tradere, ſed quod ipſi putant, ſe integrum Chriſtum haud ſumere, ſi ſub vna ſumpſerint; voluerint autem à Chriſto Laicis præceptum fuiſſe, vt ſub vtraq; communicetur: quod quidẽ nunquã præcepit.

ITAQVE quod in ijs eſt, conditiones tentant Spiritui ſancto & Eccleſiæ præſcribere, qui debent intellectum in obſequiũ fidei captiuantes obedire; cùm Eccleſiam Spiritus ſanctus (non Ioannes Huſs, aut Lutherus, vlliue ſimiles Apoſtatæ) regat in perpetuum. Id quòd ſi quis negauerit, iam verbum Chriſti expreſsiſsimum neget neceſſe eſt: ac proinde indignum ſe reddit, cui non ſolùm Euchariſtia, ſed alia quoq; Sacramenta negentur; vti re ipſa fit.

EX IIS, QVI DE VTRAQVE SPEcie, an danda ſit Laicis, ſcripſerunt, ſequentium auctorum libri perutiles hæc capita continent.

IOANNES Hoſman Epiſcopus Miſnenſis, peculiari libro tempore Concilij Conſtantienſis, aduerſus Bohemos conſcripto, id ipſum pertractat, atq; hic Venetijs anno 1561. iterum editus eſt.

IOANNES ECKIVS, in ſuo Enchiridio breuiſsimè, ſed efficaciter id ipſum oſtendit, poſt ſanctum Martyrem IOANNEM ROFFENSEM.

IOANNES HESSELS, Theologus Louanienſis, poſt alios multos, in libro ſuo de vtraque ſpecie, aduerſus quendam conſultorem, qui ſe pacificatorem Eccleſiæ venditabat, quatuor capita pulchrè & perdoctè attingit.

Ex Scriptura omnibus locis, quæ aduerſarij ſolent citare, nullum extare præceptum de ſumendo à Laicis calice.

Ex Patribus, Eccleſiam veterem, nulla ratione ſenſiſſe, communionem vtriuſq; ſpeciei eſſe præceptam à Chriſto Laicis.

Nõ plus ſpiritualis fructus ex vtraq; Sacramẽti ſpecie ſumpta percipi, quã ex vna.

Non licere cuiquam Superiori illis annuere vſum calicis, qui eum ex errore petũt.

EDMVNDVS AVGERIVS, Theologus Societatis Ieſu, in libro ſuo de Sacramentis Gallicè conſcripto, & Pariſijs edito, agit de hac ipſa materia eruditè & rationibus efficacibus: Atq; ex Eccleſiæ Africanę, Orientalis, & Occidentalis praxi, eandem, quę alia methodo ab alijs Theologis tractantur, veritatem oſtendit.

CLAVDIVS SANCTES, Epiſcopus Ebroicenſis, in lib. 10. ſuarum repetitionum de Euchariſtia, fusè hac de re agit, cùm ibi multa, quæ item attigerat Ioannes Heſſels, penè ad verbum ex eo referat.

GVLIELMVS ALANVS, Anglus, inſignis Theologus lib. 1 de Sacramentis, ca. 2. & ſequentibus, hanc ipſam materiam (alia licet methodo) perdoctè & profundè pertractat: oſtendit enim:

Totum Chriſtum eſſe ſub vtraque ſpecie. I.

Totam rationem ſeu ſignificationem Sacramenti, ſub vna tantùm ſpecie eſſe. II.

Totam Sacramenti gratiam vna ſpecie acquiri. III.

Nec inſtitutionem, nec præceptum, nec exemplum Chriſti efficere, vt vtraque ſpecies cuilibet cõmunicanti ſit neceſſaria. IIII.

Pro vnius ſpeciei communione, exemplũ Chriſti & Apoſtolorum extare. V.

Praxim Eccleſię poſt Apoſtolorum tempora, pro indifferentia vtriuſq; vel vnius ſpeciei. VI.

Aſſeruationem in vnica ſpecie panis multò communiorẽ inueniri, quæ & ad ſanctiſsimi Sacramenti reuerentiam, ſemper eſt viſa commodior. VII.

Quæ ex decreto Gelaſij obijciuntur, dilucidè & planiſsimè declarantur. VIII.

Aſſertiones Theologicę, de communione ſanctiſsimę Euchariſtię ſub vna ſpecie, defenſę publicè Viennę, anno 1580. à Georgio Seckera de Pijſnicz Morauo. Ex his breuiter, & fœcundæ rationes, & loca D. verbi atq; Patrũ, impoſturæque Hęreticorum ac ſchiſmaticorum percipiuntur.

Henricus Blyſſemius Theologus ſocietatis Ieſu hanc nouiſsimè materiam perdiligenter ac doctè vniuerſam excuſsit.

ANTO-

ANTONII POSSE-VINI, DE SOCIETATE IESV, EPISTOLA AD STEPHANVM PRIMVM, POLONIAE REGEM SERENISSIMVM; DE STATV

Eccleſiæ præſentis aduerſus quendam hæreticum.

EPISTOLA AD SERENISSIMVM STEPHANVM PRIMVM POloniæ Regem.

QVo die, Sereniſsime Rex,
ijs de rebus, de quibus ad te
ſum miſſus, Regiam Maieſta
tem tuã adij, eodem oblatus
eſt mihi Volani cuiuſdam li-
ber, eidem Maieſtati tuæ inſcriptus, & ſu-
periore hoc ipſo Menſe proximo exeunte
editus in lucem, aduersùs Petrum Scargã,
& Franciſcum Turrianũ Societatis Noſtræ
Theologos: Qui liber, cùm Proceribus i-
ſtis obtrudatur, paſsimq́; (licet clàm) inter
alios quoque diſſeminetur, ea continet,
quę victoriã, quam iuſtè ſperas de hoſtib'
tuis, & prçclariores cęteros conatus tuos pò
ſsint retardare, ne dicam impedire: Si nem
pè, qui tecum in bello iſto gladium ſtri-
cturi ſunt, ea labe aſperſi, à veritate, & ſpe;
quæ eſt in Chriſto Ieſu exercituũ Deo, ani
mum auocarent. Itaq; à bonis admonitus;
etſi ad alia mihi eſt properandùm: ſtatui
tamen hanc Maieſtati tuæ Epiſtolam re-
linquere. Neq; enim verentur itidem boni,
quin pro ſapientia & perſpicaci Illa mente,
qua te diuina bonitas inſigniuit, vbi hęc le
geris, proiectam hominis decepti audaciã
interius agnoſcas, & mendaciorũ atq; ſedi-
tionis ſemina, quæ ille ſpargit in ſimplex
vulgus, quã primùm extinguas. Requirit
autem Deus ipſe, qui Maieſtatem tuam ad
iſtud faſtigium euexit, euecturus altius, ſi
fidelem ei præſtiteris operam, vt verbis, &
re declares, te omninò ab iſtis peſtibus, quę
(vt Inquit Sanctus Auguſtinus) Chriſtum
aduerſus Chriſtum portant, abhorrere: eò
verò magis, qđ, qui talibus flagitijs patro
cinium optimi Regis aucupari conantur, ij ti
bi fallaci inſcriptionum prætextu notam
hæreſeos Orthodoxo, & Catholico Regi
ſenſim inurũt: qui niſi (quod cupimus) reſi
piſcant, intelligere debent, vt autoritatem,
ita voluntatem, & verè Regiam animi for-
titudinem haud deeſſe, qua aduerſus iſti-
uſmodi ora impudẽtia ſeuerè (ne interim
alij cadant) animaduertas. Quod quidem
ſanctiſsimi & fortiſsimi alij Reges ſummis
etiam Reipub. ac bellorum perturbationi
bus impliciti, propter ipſius Chriſti Domi
ni gloriam, felici exitu perfecére.

Quæ igitur Volanus, & alij ſcribunt,
qui huic in ramentis libri illius ex Calui-
ni, eiuſque farinæ Hęreticorum doctrinã
colligendis operam commodarunt, eiuſ-
modi ſunt, qualia fidei hoſtes ſolent dica-
citer oblatrare aduersùs Pontificiam in ter
ris à Chriſto Ieſu dignitatem inſtitutam;
deinde ad myſtici corporis illius (quæ
eſt Eccleſiã) dilácerationem; ac denique
ad ipſius Chriſti Domini corporis in Eu-
chariſtia negationem, aliaq́ue huiuſmodi
à Catholicis ſexcenties propugnata, & ab
omni Hęreticorũ impetu vindicata. Quã-
obrem ad ea prudentiſsimo Regi ſatis ſit
dicere, Orientis, Occidentis, & Africę Ec-
cleſiam, per ſexdecim pene integra ſecula
nunquam in Pontificem Maximum Chri-
ſti Vicariũ, nunquam in reliqua (vt iſti fa-
ciunt) eſſe loquutam: alioquin, Patrum an-
tiquorum librum aliquem eo titulo inſcri
ptum, & eodem conſcriptum exemplo p-
ferant, ſi poſsint. Cõtra verò, eſt inulctũ il
lud veritatis argumentum, iſtis heri enatis
Satanę ſpiritum adeſſe, quod cùm neq; mi
racula, neq; ſolida doctrina, nec vitę probi
tas vlla fidem ijs conciliarint, tum vbi eru
père, ſtatim inter ſeſe diſſecti, iã centũ va-
rias hęreſes excitàrunt. Antiquitatis autẽ
libros omnes diligentiſsimè ſuſtulerunt;
Neque hoc contenti, ipſum Dei codicem,
hoc eſt, ſacra Biblia, contrarijs inter ſeſe
verſionibus deprauarunt; vt ſi Zuinglij, cũ
Lutheri, hæc cum Caluini, horum cum re-
liquis hęreticis, aut ſcripta, aut verſiones
contuleris, manifeſtiſſimè nõ ſpiritũ Dei,
(qui eſt pácis nõ diſſenſionis Deus) ſed ver
tiginis, & eius de quo dictum eſt, Satanę ſpi
ritum deprehendas.

Ecquid autem, Sereniſſime Rex, de illo Nota Lector.
ſtatuas, qui ad tribunal tuũ vocato aduer-
ſario, huius ad ſe bona pertinere clàmitet,
quòd ea de re apud ſe dicat, iuris ſui formu
las, & reliqua eſſe omnia, ſeq; proinde ma-
iorum ſuorum poſſeſsionem iuſtiſſimè re
petere, legitimo poſſeſſore depulſo. Vbi ve
rò iuſſeris, vt iſta integra proferat, illico
quicquid ea de re ſcripti, quicquid ſigni ad

veritatis teſtificationem inuenerit, id aut igni tradat, aut mutatis notis, vel eraſis alijs, tantùm fragmenta vel fruſta proponat. Si quid denique ex his aduerſùs ipſum faciat, id non ex legitimi iudicis ſententia, ſed ex ſui ipſius commento pronuntiandum eſſe contendat. Si Maieſtas tua diuerſum cum Senatu pronuntiet, contra hoc tandem armis ipſis, & tumultu excitato audaciſsimè irruat. Num tu iſti cauſſam adiudicaueris? Lutherus certè, vbi cùm ſacra veſte pudorem abiecit, & proſtitutæ virginis antea Deo dicatæ concubitum, connubij nomine conatus eſt tegere, votis autem perfidè violatis, in Eccleſiam Dei debacchari cœpit, Tua Maieſtas ignorare non poteſt, quid de antiquiſsimorum & Apoſtolicorum virorum ſcriptis, quid de Concilijs omnibus Eccleſiæque decretis ſecerit, cùm ea omnia publicè vel concremârit, vel flocci ſecerit. At Caluinus, cùm ex tot Geneuenſibus Typographijs ſua, & aliorum aliquot Hæreticorum ſcripta innumerabilia manauerint, ecquē vnquam Apoſtolicæ teſtem Eccleſiæ prodire, curauit: vbi poſt Farellum, & Viretum in eius Epiſcopi & Subaudi Principis ciuitatem fraude vſurpatam irrepſit?

Vide hiſtoriam Fontani aduerſus mendacia Sleidani.

IAM verò cùm deceptus iſte Pontificē nominat Antichriſtum, deque illo ad iudicium Maieſtatis tuæ prouocat, non intelligit miſer, quantam irroget iniuriã Deo, quem in iſto ſpernit, infamiq; titulo (quod nemo vnquam Patrum antiquorũ fecit) dedecorat. Nec verò itē intelligit infelix, quantũ pœnarũ daturus ſit, qui dentem aduersùs Deum acuit, & blaſphemias iſtas dignis pœnitētię fructibus haud deleuerit.

Ac de Antichriſto quidem (ne alienos labores huc inferam) leget aliquãdo Maieſtas tua, quæ Nicolaus Sanderus vitæ, ac doctrinæ laude excellens, 8. lib de viſibili monarchia ſcripſit, cùm Proteſtantes & Caluiniſtas cæteroſque iſtos qui ex nobis exierunt, (ſed non erant ex noſtris) inuictis ex verbo Dei, ac totius Eccleſiæ conſenſu argumentis, euincat eos membra eſſe Antichriſti, viaſque ad huius aduētum ſternere planiſsimè demonſtret. Illud certiſsimum eſt, Pontificem Maximum neq; Antichriſtum habendum eſſe, neque vnquã habitum fuiſſe à quoquã, niſi à procaciſsimo aliquo Hæreticorum, qui ſicut latrones magiſtratum, ita hi poteſtatem diuinitus inſtitutam ferre non poſſunt. Quare nec Pontifex Antichriſtus eſt, quod ad doctrinã fidei attinet, in qua cum vniuerſa cõſentit Eccleſia: Neq; quòd ad Sacerdotalis ordinis gradum legitimè ac ritè ſuſceptũ ſpectat. Nec quoniam Concilia omnia, diuinámq; inprimis ſcripturam, vnà cum

Nicolaus Sãderus quonã modo in li. inuictis argumentis euincat præſentis temporis hæreticos eſſe Antichriſtos.

veterum Patrũ ſcriptis perpetuò tanquam depoſitum fideliſsimè aſſeruarit: Nec quia hæc identidem edita quoquo verſus diſſeminare curauerit (vt ſcilicet antiquæ ſemper Eccleſiæ facies, Euangelicęque veritatis ſplendor vbique cerneretur) Nec quoniam Chriſti Domini nomen & geſta, atque inter hęc infinitum illud meritum nobis ante oculos diligentiſsimè & aſsiduè poni curat, quod effuſo pretioſiſsimo ſanguine filius Dei, humano generi comparauit. Cùm enim hæc omnia nulla intermiſſione, Euangelicis autem quotidianis lectionibus & declarationibus, ceremonijs, ſignis, & imaginibus ipſarum rerum, iam inde ab Apoſtolorum tempore vſurpatis, feſtiſque ſolemnioribus anniuerſarijs, in mentis aciem Chriſtianis (procurante pręſenteque Pontifice) defigantur. An ille erit Antichriſtus qui Chriſtum toto corde adorandum proponit? Non inquam erit Antichriſtus, qui vt latiùs Chriſti nomen & fides propagetur, operarios ad vltimas quaſque orbis partes indies mittit; qui quidem pro ipſius Chriſti nomine ſubinde martyria non pauci ſubeunt. At neque certè, quod ſeruos & amicos Dei honore afficiendos, eorumque charitatem expetendam & fructuoſam eſſe, vnà cum antiquiſsima credat Eccleſia: nouit enim id ad æterni Regis gloriam redundare: eos verò (quod S Hieronymus dixit) vt ſecuros de ſua, ita ſollicitos eſſe de noſtra ſalute.

Vide Canones Apoſtolorum conſti. itē Apoſtolicas à Clemente cõſcriptas, & quicquid S Dionyſ. Areopagita.

S Baſ. ad Amphilochium.

S. Aug. Ep. ad Ianuarium Epiſtol. 118 & 119. ad Probum

Cõcilia 4. prima generalia.

Et erat quidem, optime Rex, Babylon ipſa Roma & vt (inquit Tertull. magna, & Regnorum ſuperba, & Sanctorum Dei debellatrix: quo tempore Sanctorum Martyrum ſanguis à Tyrannis fundebatur, trecentoſque integros prope annos Pontifices ipſi, vitam pro Chriſti nomine penè omnes profundebant. Sed vbi collum Euangelico iugo ſubdidit, quæuè erat diſcipula erroris, facta eſt magiſtra veritatis, tũ ceſſauit eſſe Babylon Idololatria verò omni extincta, ſnum ius palàm obtinuit à Chriſto Ieſu, Eccleſiæ principatui traditum, de quo aduersùs Donatiſtas Catholicam Eccleſiam, de terrarum orbe perijſſe mentientes, ſcriptum eſt à S. Auguſtino, ſuperbas inferorum portas non victuras Apoſtolicæ ac Romanæ Cathedræ petram eſſe ſucceſsionem.

Tertull. lib. aduerſ. Iudæ. & 3 lib. aduer. Marcionem.

S. Augu. in Pſal. con. partem Donati.

Et verò ſi contra, ego eſſe hæreticos iſtos aſſeram Antichriſti membra, mendacem me, Rex, vtique non agnoueris. Quæ enim veteres de ijs Hiſtoriæ referant, tum ex ipſis fontibus (non ex Centurijs, neſcio quibus mendaciſsimis) hauſiſti. Et vides & ſentis, q́ in Germania, Gallijs, Anglia, Scotia, Belgio ab iſtis (ſi Deo placet) fidelibus Euangelij pręconibus patrata ſunt, &

Centuriæ Illyrici & aliorũ Hæreticorum mendaciſſimæ.

patren-

patrentur identidẽ. Antichriſti enim mem
bra ſunt Rex, qui à nemine miſsi, currunt,
qui ſanguinẽ Innocentium populorũ fude
runt, qui Deo dicatas virgines temerario au
ſu polluerunt, vel ne quod Euangelicæ at-
que Apoſtolicę puritatis veſtigiũ extaret, è
ſacris locis abegere; qui dãnatas omnes anti
quas hęreſes ab inferis excitarũt; qui tẽpla
inuaſere, in quibus omnia pietatis auitę or
namenta aurea & argentea libentius quàm
lignea, ſancto ſcilicet illo idololatriæ (an
Chriſti Domini memoriæ abolẽdæ zelo?)
diripuerũt; qui ſacrilegè direptis ſacris ve-
ſtibus, ipſas etiam quæ primam fidem irri-
tam fecerunt, virgines, ad omnẽ inceſtum
ornarunt. qui Regias (quę à Deo ſunt) Ma
ieſtates, & poteſtates inſtructis rebelliũ co-
pijs euertere, ſi poſſent, Reges autem ipſos
obtruncare nituntur; qui ſpirituale Chri-
ſti Regnũ, quod eſt Eccleſia, dominatibus
tẽporalibus ſubijciendum eſſe perſtrepũt.
Quod quidem S. Athanaſius agnouit eſſe
verã abominationem deſolationis, cũ etiã
iſto aſtu ineſcatis principib⁹ & reliquo ma
giſtratu, Ipſi ſeſe tamen Apoſtatæ miniſtri
que Hęreticorũ, Regnis & Regibus præfici
velint. At iſte vrget carnificinã procurari à
Pontificè; hunc neminem docere, ac proin-
de non eſſe paſtorẽ. Idololatriam autẽ tue-
ri, & propagare, vix ter in anno miſſam fa-
cere; deniq; nihil, quod nõ peſſimũ ſit, age
re. Itaque de te ingentia aduersùs iſtũ (quẽ
vocat Antichriſtũ) ſperare ſe ſcribit, ſcili-
cet, vt à recuperandis, quas Moſcus inuaſit,
Regni tui ciuitatibus, vt à frangenda infi-
delium, & hæreticorum ſuperbia iſtum e-
quitatum & copias aduersùs ipſum Pontifi
cem Maximum abducas, te in Eccleſia to-
tius cauſſa iudicẽ ſtatuas, te denique Calui-
niſmi, quem meritò tantopere odiſti, vio-
dicem omnino declares.

Vide S. Aug. Epiſt. 45. & 50. & l. 2. cõt. Lit. Petil. c. 84. et Hiſtoriã li. 2. c. 15. & Cod. de S. Trinitat. & fide Cat.

Vides Rex, quæ tibi ab hæretico tro-
phæa proponuntur. Sed ſi iſtam primò car
nificinam expendamus: ea deniq; eiuſmo
di eſt, ac ſi Regni huius decreta conuellen-
tes, tuaque iſta moderatione animi abuten
tes, ſeſeque ipſos aduerſus Rempublicam
inſidioſè armantes, ſæpe verò patienter ad
monitos, nec denique reſipiſcentes, ac ta-
men ſeditioſiſsimos rumores in vulgus diſ
ſipantes, iuſtiſsimo iudicio coerceres. Tu
verò nõ ignoras, quàm ſalutare fuerit ſem
per, ſi quod Chriſtus vult ſeriò effici, id di
ligenter curetur, vt Hæretici ab ipſi⁹ ouili
arceantur. Qua in re conficienda, patrocini
um & opem incredibilem attulit dextera
Dei præſtantiſſimis Imperatoribus Theo
doſio, Valẽtiniano, Martiano, Carolo Ma
gno, S. Ludouico Galliarum Regi, quorũ
conſilia & leges in ſummis rerum difficul-
tatibus latas, vtinã omnes proceres ac Sena

Alphonſus de iuſta Hęreticorum punitione. Item Ioan. Lenſæus Belgiolanus Theologus Louanien

tores tui perlegant, atq; ad earũ amuſſim
Rempub. iſtam in tanta re, quanta ſalus æ-
terna eſt, adminiſtrent. Sed & noſti ab an-
tiquiſſimis omnibus Synodis, Hæreticos a-
nathemate plexos, atque vt putrida mem-
bra ab Eccleſiæ corpore reſectos. Scis autẽ
verbo Chriſti pronuntiatos, vt Ethnicos et
Publicanos, qui Eccleſiã non audierint, ac
quo ardore beata illa Apoſtoli anima opta
bat, vt qui Chriſtianos varijs hęreſibus cõ-
turbabant, ij abſcinderentur. Vides autẽ q̃
tot variarũ hæreſum morſib⁹ diſcerpti hu
ius Regni ſit ſtatus, cũ vigẽte Catholica Re
ligione, & ſancto fœdere hæreticos procul a-
mouente, inuictũ eſſet, & omnibus bonis af
fluentiſſimũ Montfortius Aquitanus, exi-
guus licet Princeps, quadraginta totos an-
nos Catholicã Religionẽ aduerſus Albin-
genſes Sacramentarios hæreticos propug-
nauit: Itaq; continuatæ ſpei non defuit De
us. Cùm. n. mille tãtùm equites haberet ar-
matos, quos confeſſionis & Euchariſtię Sa
cramentis prius expiari curauerat, centum
hoſtium millia fortiſsimè fudit, qui cũ Ara
goniæ Rege in ſubſidiũ Toloſani Comitis
aduenerant, viginti nẽpe hoſtiũ millia cęſa
ſunt, Rexq́; ipſe trucidatus, reliqui diſperſi
& ſpoliati, aut capti. Deniq; Toloſan⁹ Co-
mes nõ ita multò poſt reſipuit, & ex Gallia
monſtrorum diu ignara lues ea teterrima
expulſa eſt. Cùm autẽ Regnũ illud mutila
tum, morumq́; corruptione, atq; hæreſum
peſte lacerũ eſſet, Rex ipſe Ludouic⁹ ſancta
Montfortij cœpta proſequens, in ſplendo-
rẽ priſtinum reſtituit. Sciebat enim ſibi, ſi
iuſtè Regni diadema geſtare vellet, cauſſã
Regis Regum eſſe ſuſcipiendam, cui⁹ ope
plusq̃ copijs nix⁹, quemq́; ſępiſſimè orabat,
ad ſanctiſsimarum legum obſeruationem
Regnum illud reuocauit.

ſis reſpondens libello cuiuſdam hæretici hęreticorum punitionem eſſe iuſtã negantis.

Noſtro quoq; tempore, vix aliquando
iuſtis prælijs de Catholica religione diſcep
tatum eſt armis, quin hæretici ſemper fue-
rint ſuperati. Ac niſi Catholica manſuetu-
dine retẽti Principes ſanguinẽ odiſſent, ad
internecionem fuiſſent deleti. Ita Heluetij
Catholici pauciſsimi, magnas Hæreticorũ
copias Zuinglio interfecto fudere, ac Tigu
rinos æterno iureiurando (q̃ extat adhuc)
obſtrinxerunt, vt Catholicam religionem
eſſe veram, faterentur: Se verò nunquam il
laturos Catholicis pagis iniuriam in poſte
rum ſponderent. Centum ruſticorum mil
lia in Germania, ac deinde alio bello Lu-
therani Principes aduerſus Carolum V. Cę
ſarem, ita repente oppreſſi ſunt, vt illa ex
Carolo vox prodierit, veni, vidi, Chriſtus
vicit. Caluiniani ad arma cõtra Carolũ IX.
Galliæ Regem quater exciti, & prorſus ad v-
nũ interfecti, aut magna clade accepta tur-
piſsimè diffugerũt. Quod ſi ij qui propter

hæreſim pœna mulctati ſunt, In vniuerſo orbe terrarum, hoſce cum Catholicorum numero contuleris; quos quidem hæretici ſine aliqua legum, Regumq́ue autoritate trucidârunt: nullos fuiſſe eos planè iudicaueris. Et inter hos tamen, qui perfidiæ ſuæ pœnas haud indicta cauſſa dederunt, plures errorem agnouere, ſupplicium autem publicè ſibi ſubeundum intellexerũt, quò audacia repreſſa, quas proximo aſperſerât maculas faciliùs eluerent: vt iam ex Eccleſiæ gremio, in Chriſti ſinum exceptis, Lutherus, Caluinus, & reliqua ſex inuideat, æternosq́ue illos cruciatus cum eorũ tam fructuoſa, & momentanea pœna libenter cõmutarent ſi poſſent. Et ſanè vbi Clodoueo, ad fidem Chriſtianam conuerſo, Catholica cœpit in Gallijs religio latiùs patere: non ita multos (vndecim quamuis ſeculorum ſpatio) inuenies, de quibus ob hęreſim ſuppliciũ, (re diligẽtiſsimè prius examinata) ſit ſumptũ. At hoc ſeculo ſoli⁹ vndecẽnij ſpatio, iuſtitio extorto, ꝓruptisq́; iudiciorũ & poteſtatis Regiæ tribunalib⁹ quingenta minimũ hominum millia hęreticis omnia turbantibus in Gallia, Belgioq́ue ſunt interfecta. Quot Sereniſsime Rex (quarũ ego rerum haud exiguam partem toto illo tempore in Gallijs vidi) quot inquam, virgines, quibus ab hæreticis vis eſt illata, mammillis deinde intra arcarum ſeras compreſsis, quòd Catholicam fidem nollent eiurare, miſerrima lentaq́; morte perierunt? Quot innoxij religioſarum familiarum viri, & Sacerdotes, quoniam Euangelium Chriſti ſequuti, rebus ſeſe mũdi omnibus exuerunt, alij viui in terram defoſsi, alij abſtracta cute, clauisq́; crania transfixi, alij ſibimet humum ad ſepulturam effodere coacti, diritatẽ Caluinianorũ experti ſunt? quoties ex Sacerdotum adhuc ſpirantium ventribus diſciſsis, atque inter ipſa gementium piorum viſcera iniecto hordeo, equis ipſis, inſolens pabulum horreſcentibus, cibus eſt propoſitus? cùm etiam ex aliorum Sacerdotũ naribus & auribꝰ abſciſsis, frena ſibi equites hęretici ornâſſent, alijs autẽ ingeſtus in ora tormentari⁹ puluis, atque ignis admotus, capita in minutiſsima fruſta diſcerperentur, & in aerẽ euolarẽt. Plures & nobiles quidem multi amicè ab Hęreticis conuiuio excepti, de turribus & montibus poſt ipſa fercula ſtatim præcipites acti, mulierum adhuc prægnantium & viuentium vteri ſecti, earumq́ue ob oculos palpitantium embrionum membra ſaxis illiſa, pueri vagientes in ignem iniecti: alij verubus appliciti, atque alligati, & ad ignem toſti cùm ſacris precationum Catholicarum paginis contortis, tanquam ſuillo abdomine infarti fuiſſent, furentem iſtam & famelicam hæreſeos rabiem exſaturârunt. Extãt horum multoque plurium ſacinorum, (quæ nõ ſine lachrymis memoria repeti poſſunt) hiſtorię, veritatem poſteritati conteſtaturæ: atq; ipſi adhuc parietes cruore fidelium hominum, & innoxiarum virginum cernuntur aſperſi. Quæ verò erant olim omnis pietatis Scholæ, noſodochia, cœnobia, ſepta ſeu ſacrarũ virginũ monaſteria, ægrotis & pauperibꝰ alendis ꝓſugia, ea ne vni quidẽ Hęretico miniſtro cum ſua filiorum & mulierum turba capiendo vel alendo ſufficiunt: & in Senatus Pariſienſis regeſtis acta leguntur, quibus Poltrotus equorum diſcerptioni traditus pœnas dedit, quẽ Theodorus Beza verbis promiſsisq́; pellectum, ad Illuſtriſsimi Ducis Frãciſci Guiſij proditionem, & cædem inflammauit: ipſi autem ſi loqui poſſent lapides, & arę ſacræ ad propitiandum Deum, ab ipſo pene Apoſtolorum tẽpore erectæ, horruiſſe ſe dicerent, cùm vel Caluinianorum ſtercore flagitijsq́ue conſpurcatæ, vel antea Caluini iuſſu ad ſternendum ſupplicij locũ deportatæ, innoxiorum corpora ad necem excepere, inter hos autem militũ præfecto, ꝗ tędi alicuius ſibi propoſitæ, nec animum neq; manus applicare voluerat, Caluinus ipſa die naſcenti Chriſto ſacra, caput, in Geneuẽſi foro, ſuper ara ędis ſacræ, curauit amputari. Ita nouum litandi genus viderunt Geneuẽſes, & anniuerſarij illius diei ſublata eſt celebratio, quo ineuntis noſtrę ſalutis commemoratio ſemper eſt habita Sed & ignota ſęuiſsimis barbaris ſeritate in mortuos ſæuitum eſt, nec Euangelicæ iſti Caluinianæ iactatę puritati, & videlicet charitati viſum eſt eſſe ſcel⁹, ſi poſt ſœdata & conculcata, quæ fuerunt à Dei filio inſtituta Sacramenta, ſi poſt ſanctorũ Virorũ reliquias aut incẽdio conſumptas, aut in Ararim, alioúe proiectas capitibus ipſorum Regum exhumatis ad ludibrium pro pila abuterentur. Et audet adhuc impurus homuncio Volanus carnificinæ Catholicos, & ipſum adeò Põtificem inſimulare coram Chriſtiano Rege, aut deceptis nobiliũ mentibus faces admouere, quibus tantum quoque in Lituania moliantur incendiũ; qui tamen ſi ſaperent, acerbosq́ue nouę iſtius fidei fructus meditatiùs inſpicerent, priſtinã illã maiorũ ſuorũ (diſcuſſa hæreſum caligine) lucẽ vtiq; reciperẽt. Ac ſanè, ſi proceres tui, (ſicuti quondã huius Regni VVladislaus Iagello, Sigiſmũdusq́; ipſi Reges poſt oblatũ ſibi Bohemiæ Regnum, quoniã hęreſibꝰ ſcatebat, ęterna cũ laude reſpuerunt) ipſi quoq; ſordes iſtas, quæ tantũ dedec⁹ & damnũ Polonico ac Lituanico nomini attulere, longiſsimè amolirentur,

Li. vitarũ nouem Cárolorũ Regum Franciæ. Liber de direptionibus templorũ ſcriptus a Claudio de Sainctes. Alter liber Gallicè aduerſus Hugonem D de Sãdonaci. Suri⁹, & alij. Vide itẽ Sanderũ de viſibili Monarchia, vbi de martyribus Angliæ ſub Hẽrico octauo & alijs.

Cromerus in funebri oratione Sigiſmũdi I. & in hiſtoria ſua.

lirentur, ſancito ſanctiſsimo illo antiquo aduersùs omnem Impietatē fœdere, nunquam paucorū transfugarū, & Apoſtatarū fœdos concubitus, atque latrocinia priuilegio nobilitatis tuerentur, aut tegerent.

Habes Rex de carnificina. Quòd ſi ex iſta hæresū colluuie alias Chriſtiani ſanguinis effuſiones, & ſtrages aliquib⁹ cognoſcere libuerit, liquidius noſcent ex eo, quem tu libenter verſas, Oſorio Epiſcopo, qui ea de re, ac de Regni adminiſtratione Epiſtolā Reginæ, libroſq; tres Haddoni Cancellario Angliæ facunda veritate perſcripſit.

Oſorius. Vide etiam Sanderum de ſchiſma te Anglico qui extat in. f.

AUDIT porrò deceptus doceri neminē à Pontifice, huiusq; generis alia ex alijs mēdacia nectit, quæ niſi in hac Sarmatia, longiſsimè nempe ab vrbe, rudibus ac ſimplicib⁹, quibus etiam debitores ſum⁹, ita ſeriò obtruderētur, ne attingeré quidē. Ignorat autē cùm de ſummis rebus Pōtiſex, quique apud eū ſunt cōſiliarij quotidie agāt, id maximè ad docēdos populos attinere. Et otiabitur ſcilicet Pontiſex, neq; ſuis ouibus pabulū procurabit, cùm in cœtu Cardinalium ſingulis hebdomadibus agit, de Euangelio in Indias, interq; gentiles inferendo, de reuocandis ad auitam fidem ſeptentrionalibus, & orientalibus, de diuino cultu vbique reſtituendo ac propagando, de arcēdis ab ouili Chriſti lupis; de mittendis ad omnes Reges, aut nuntijs, aut operarijs; De creādis aut ſufficiendis in demortuorum locum Epiſcopis, deq; alijs ad reliqua officia Eccleſiæ promouendis; de Synodis cogendis, aut de coactis examinandis; de pijs in vrbe Roma, totáque Pōtificia ditione operibus (de quibus aliquid dicā pòſt) conſeruandis & augendis; de componendis Catholicorū diſsidijs, litibúsue dirimēdis, quæ vndequaq; ad tribunal Romanū referuntur; cùm denique Epiſcopos & Cardinales ac Reges, & ſingulos quoſque indefeſſo labore decrepitus licet, tum voce tum literis ad religionē, & pietatem Chriſtianam cohortatur.

QUID igitur ſi te, Rex optime, explicādis Regni huius difficultatibus obnixè operam ſic dantem, vt neque ſomnum, neq; ipſum aliquando cibum capere poſsis, audeat aliquis otij ſocordiǽue arguere? An nō vel ille rerū imperitus, ac proinde temerarius: vel certè ſi hæc cogitare debuit, nec fecit, audacis impietatis plenus cenſeatur?

IAM de Sacro quod ter in anno duntaxat fieri à Pontifice dicit, ignorat infelix non publicè ſolùm diebus ſolennioribus, ſed ſingulis hebdomadibus priuatim, præſentibus ſuæ familiæ primarijs, à Pontifice Sacroſanctam illam Chriſti hoſtiam, pro vniuerſa Eccleſia Deo offerri. Ignorat item ſingulis diebus ab eo ſupplicationes haberi, hymnos autem & pſalmos ſepties in die, diuinaq; ex ſcriptura lectiones recitari, prę̨ter aſsiduos illos gemitus, & ſuſpiria q̄ ad deū de credita Petro naui ad portū appellenda, ſanctus nauclerus effundit.

QUIN ſi contra ſeductus iſte æqua lance perpēderet, negotiorum & orationum tempora, quæ à Catholicis D. cultui adhibentur: quamúe iſti miniſtri ad deformandam Eccleſiam ſedulitatem adhibent, ſanè pectus tunderet, ac ſi quid pudoris haberet reliquum, veniam digno pœnitentię fructu deprecaretur. Quæ enim in Catholica Eccleſia à virginibus & Sacerdotib⁹ ad celebrandas diuinas laudes horæ impenduntur, iſtis Volani miniſtri bene poti, aut aliquam deniq; ad ſerenda inter Chriſtianos diſsidia, concionem eructant, aut tunc in fœdiſsimo ſuarum voluptatum cœno volutantur.

AT vrget, quicquid Pontifex agit, id ad Idololatriā tuendā vel propagādam pertinet, cùm tranſubſtantiationis nomine inuento, idolū in terris ſtatuit, & creatas res adorandas proponit. Hic ergo, Rex, animum quæſo mihi adhibe. In hoc enim cardo videtur eſſe præcipuus, in quo verſatur iſtorum ſucatus zelus, quo Catholicā Chriſti Domini religionem ex animis omniū euertendam ſibi eſſe perſuaſerunt. Primū autem, hoc iterum quæro Synodine vllæ, aut Patres vnquam idololatrię, aut artolatriæ Pontificē, Eccleſiamúe Catholicā accuſarunt? Agnoſcit enim Volanus ſanctiſſimos (vt eius verbis vtar) & orthodoxos, ac magiſterio Spirit⁹ ſancti edoctos & vitæ ſanctimonia excellentes Auguſtinū, Chryſoſtomū, Ambroſiū, Gregoriū Naziāzenū, & reliquos. At horū ad Pontifices honorificentiſsimæ extāt Epiſtolæ, quibus & eorum dignitatem à Chriſto inſtitutam, & veriſsimi corporis Domini oblatione in altaris ſacrificio, ſinceriſsimè Deo cultum exhiberi, planiſsimè confitentur. Oſtēdat igitur Volanus iſtam idololatriā, editis ipſorum integris libris, non autem detortis ad blaſphemiā ſuis terriculamentis, ſi poſſit: tum dicat cur ipſi Manichæi, & Pagani (S. Auguſtino teſte) Cereris & Bacchi adorationem Chriſtianis exprobrabant, niſi quòd à Dei Eccleſia videbāt Chriſtum in ſanctiſsimo Euchariſtiæ Sacramento adorari, idq; à Patribus conſtantiſsimè doceri. Adde, cur ſacroſanctū hoc Euchariſtię ſacrificium, ex diuino & Apoſtolico verbo, S. Auguſtinus idololatrico gentilium, & vmbratili Iudæorū opponit, & peracti in cruce ſacrificij memoriam (inquit) celebrari, ſacroſancta oblatione & participatione corporis & ſanguinis Chriſti? Et verò nō ipſos Manichæos arguens, nō arguit item

Auguſt. li. 20. in Fauſt c. 13. Chryſoſt. hō 24. in 1. ad Corint. & hō. 81. ad populum Ant. Ambroſ. lib. 3. de Spiritu S. Aug. Pſal. 98. & lib. 20 cōt Fau c. 21. & Epiſt.

120.cap.17. Aug. Tom. 6 cot. Fau. libro 28. cap 18. & Tomo. 5. de ciuitat l 10.c.7.&ca. 20.To.6.li. 5.con. aduer.leg.& prophetarum.

Caluinianos,cùm ſequẽtia verba cõtra Fauſtũ ſcribit? Manichæi (verò ait) neſcientes quid damnandũ ſit in ſacrificijs gentium, & quid intelligendum in ſacrificijs Iudęorum,& quid tenendũ, vel obſeruandum in Chriſtianorum ſacrificio, vanitatem ſuam offerunt diabolo, qui eos decipit, recedentes à fide, intendentes ſpiritibus ſeductoribus,& doctrinis dęmoniorum in hypocriſi mẽdaciloquorum. Et hæc quidem beatus ille Vir. Sed vt diuini iſtius myſterij vim adhuc teſtatiorem faceret, quid illum Spiritu S. afflatum impulit, æternæ vt memoriæ conſignaret, quod 8.c.li.20. de ciuitate Dei aſſeruit, ſacrificij nempe corporis Chriſti oblatione ab vno è ſuis Sacerdotibus facta, dæmones qui multam cladem attulerant, loco abactos fuiſſe, protinusq́; calamitatem ipſam ceſſaſſe. Cur item matris ſuæ teſtimonium, ac memoriã ſui ad altare fieri deſiderantis recitat? cui nullius (inquit) diei prætermiſſione ſeruierat, vnde ſciret diſpenſari victimã ſanctam, qua deletũ eſt chyrographũ totius mundi, quod contrarium nobis erat? Si iſthæc erat idololatria, quid eã aut tanto exẽplo muniuiſſet vir ſanctus, aut tot ſecula permiſiſſet De⁹, acerrimus alioquin tãti criminis vindex? Iã Chryſoſtomi libros ſex de Sacerdotio, & tum ipſius, tum S Baſilij illius ęqualis liturgię, vnà cũ D. Ambroſij miſſa, ordoq́; ipſe tanti ſacrificij obſeruatus ab Apoſtolis, non ſolum Dionyſio,& Clemente, verũ etiam S. Auguſtino, teſtib⁹ euincũt: tantũ abeſſe, vt quoniã illa in vniuerſo Chriſtiano orbe celebratur idololatriæ nota ſit inurenda Põtifici, nihil vt ex hoc ab eo ardentius, quã ipſiſſimum Dei cultum procurari intelligatur. Et in Africa quidẽ, aut in Aſia, nõ ipſe erat Pontifex, tũ cùm ſacroſanctum miſſę ſacrificiũ in ijs longinquis regionibus ſacra frequẽtabat Eccleſia. Quis igitur hanc quã decept⁹ iſte voce blaſphema vocat idololatriã, eò primus inuexit? edant hæretici originẽ ſi poſſint, ac cùm originẽ nõ inuenerint, prouocẽt ad antiquiſſima illa Apoſtolicorũ virorũ ſecula, indeq; integros illorũ libros (quòd ſępe dicẽdũ eſt) promãt, & ex ſcripturis nomina (ſi Deo placet) & ꝓphetias de Luthero, Caluino & eiuſmodi nudũ ꝓ vero Chriſto panẽ ſupponẽtibus, tanq̃ futuris Eccleſiæ inſtauratorib⁹ eruãt.

August.li. Cõfeſſ.9. c. 13.

Tertull. de præſcript. aduerſus hæreſes. Optat⁹ Mileuitanus. Lyrinẽſis.

Cæterum quis tot ante ſecula Græcos ad idem vbiq; celebrãdum myſteriũ, Chriſtumq́; in Euchariſtia adorãdum adduxit? niſi quod Apoſtolica traditione edocti, & ipſi, & Aethiopes, alijq́; in toto oriẽte Chriſtianæ fidei aut nomen, aut fidem adhuc retinent, cùm hoc vbique pręſtiterint, falſiſſimæ calumnię arguunt impoſtores hęreticos: Trecentos verò totos annos naſcens Eccleſia, martyresq́; plurimos Pontifices habens, cùm neque ad luxum diuitias quæſijſſe, nec ad quæſtum ſacra feciſſe poſſit, niſi impiè argui, anne miſſæ ſacrificium vnquam vel inter compedes, & inter ſepulchra martyrũ, vel in cryptis omiſit? Quis autem Pontifices illos tam fortes Chriſti athletas ſpiritus animabat ad hũc cultum vſque ad mortem retinendum, niſi is ipſe Chriſti Domini ſpiritus, pro quo eadem in fide omnes, ſicut pro eiuſdem nominis gloria ſanguinem effundebant? Et ſanè in vniuerſo orbe (Romę item) dæmonum & idolorum inſinuato olim antiquiſſimo cultu Satanæ regnũ ſtabat incolume, cùm ijdem ipſi Pontifices & martyres, qui ſacroſanctũ miſſę ſacrificiũ quotidie offerebant, oracula Deorũ muta reddidere, & idola, cęteraqúe illa portenta, aras itẽ ſylueſtres deiecẽre: quamobrẽ Gręci, potentiſſimum ac terribiliſſimum hoc ſacrificiũ vocàrunt.

Sed recentiora, & ipſa quidem in hac Lituania, Sarmatiaque tota paucis recenſeamus. Colebant pro Dijs Poloni, & cæterę Slauici nominis gentes Iouem, Martem, Plutonem, Cererem, Venerem, Dianam, quos Ieſſam, Ladum, Niam, Marzanam, Ziziliam, Zieuanam vocabant: his ſacra & aras dicàrat antiquitas, vt difficillimum eſſet, eos ab idololatriæ tam inueterara conſuetudine abducere. Vxores ſeptem barbarico more duxerat Miecislaus, is qui denique abdicatis illis Dambrouucam Boleslai primi Bohemorum Regis filiam duxit. Iam verò proauorum noſtrorum ætate, eodem adhuc morbo Lituania laborabat, ſic, vt ignem pro Deo coleret, eum perpetuò ſeruans & Percuno, id eſt, fulmini, diuinum tribuebat honorem: Si verò arbores dæmonibus dicatas ferro aliquo violâſſent, hi dæmonum vi interibant; ſerpentibus autem & viperis, lacte libato, gallinaceis item gallis immolatis, eos vt Deos colebant: Hæc autem omnia exterminata ſunt, cùm antiſtites ipſi à Põtifice Romano delecti, Catholicam religionem cum Euangelio inuexerunt. Miecislaum verò, ac deinde longo poſt tempore Iagellonem, baptiſmate initiarunt. Iã noui orbis, ingentisq́; illius terrarum tractus, ad occaſum, nouę Hiſpanię, atq; Americę, qui ipſam pene Europã ęquant magnitudine: deinde ad meridiem Braſilię: reliquarũ deniq; ad Orientẽ remotiſſimarum Indiarũ cõuerſionem, ad Chriſtũ indies fieri nemo non ignorat, qui noſtro adhuc tẽpore idola multa colebant, atq; homines dæmonib⁹ immolabant, & viuos ad eſcã trucidabant, cũ vxores ſeſe maritis demortuis in accenſum rogum inijcerent. Si quis igitur neſcit à ſummo Põtifice, ad eas omnes prouincias

Anno à Chriſto nato 900. Vide Cromerũ & Dugloſſum.

Oſorius, Surius Epiſt. Indicæ. Canibales in Braſilia.

auo-

auocandas ab iiſ erroribus miſſos, & ſingu
lis annis nperarios mitti, qui diuinę miſeri
cordiæ cooperantur, is ne viuum qui-
dem ſe audeat dicere. Quin ergo Calui-
niani iſti tam inſigne bene gerendæ Eu-
angelicæ rei ſtudium non ſunt amplexi?
cùm præſertim plures, religioſarum, & ca-
tholicarũ familiarum viri, patria, paren-
tibus, mundo relictis, eò intrepidè traijci-
ant, non pauci verò ſanguinem pro Chri-
ſti nomine fundãt, miracula virtute Chri
ſti edant, Regna ipſa cum Regibus ad fidẽ
diuina ope conuertant. An verò cùm hoc
ita ſit & Catholici eò ſeſe conferant, vt
ad nos ampliùs non redeant, id ſcilicet fa
ciunt, vt ſacerdotia dignitatesq́ue Roma-
nas conſequantur, quod deceptus iſte blaſ-
phemando mentitur? Quin inquam Calui
niani, tã infenſi idololatriæ hoſtes, nnn ſe-
ſe illuc inferunt, vbi prodant fidem il-
lã ſuã, & ſpiritum Euangelicum de quo
tantopere apud ſtupidos ſibi gratulãtur?

Sapientiæ itaque Maieſtatis tuæ iudiciũ
eſto Rex, quinam Chriſti nomini propagã
do, Euangelioq́; & veriſſimo cultui paſſim
inſerendo veriorem operã nauent. Catho-
lici enim, quo tempore traditam ab Apo-
ſtolis Religionem hæretici ſpreuerunt, ad
gentes ſeſe conuerterunt: Inter eas Spiritu
ſancto quicquid reliquũ futurum eſt, my-
ſtici corporis viuificante, diuinum verbum
per vniuerſum illum orbem à Catholicis
dũtaxat annũciatur. Hi ſoli deſtruẽtes ido-
la, trophæum vbiq; crucis erigunt, efferasq́;
illas natinnes ad omnem ſanitatem in ob-
ſequium Chriſti redigunt.

At dum hæc fiunt, hęretici non Ethni-
corum delubra, ſed tẽpla Chriſtianorũ e-
uertunt: nec gentium auferunt idola, ſed
Chriſti ipſius imagines delent: nec barbari
cæ impietatis ſuperſtitionem ſed Catholi-
cæ Eccleſiæ ritus Apoſtolicos tollunt: atq;
vt ſynceri Euangelij memoriam ſenſim ob
liuio deleat, ipſas potius veteris, quã noui
Teſtamenti figuras, & hiſtorias proponi pa
tiuntur; liberis autẽ ſuis iam ne Apoſtolo-
rũ quidem nomina volunt imponi. Cũ au-
tẽ Chriſti reiecerunt imaginem, Caluini ta
men, Melanchtonis, Lutheri, & reliquæ il-
lı' diabolicę ſordis imagines propnnũt, ac
de collo pendentes ferunt. Interea verò ne
pedem quidem extra domeſticam, & mu-
liebrem illam turbã efferunt, niſi ſpolian-
di alicuius templi, aut diripiendarum ciui
tatum non incerta ſpes affulſerit.

Verùm (inquiunt & nos Oceanum prę
ternauigamus, curſumq́ue non ſemel ver-
ſus Indias direximus. Scimus, nec facinora
iſtorum egregia Hiſpanos & Luſitanos la-
tẽt. Hi enim aduerſus piratas Caluinianos,
qui ex Anglia, & Rupella excurrunt, claſ-
ſem emittere coguntur, quo tranſmitten-
tes maria', Catholici ad oras illas ſalui poſ-
ſint appellere. Sed ſi hos, qui auri Indici,
non animarum Chriſto lucrandarum ſpe
illecti, ad id auferendum nauigant, cum
Catholicis illis; operarijs conferas, horum
certè Chriſtianum, hæreticorum autem
Piraticum Euangelium dixeris. Scimus
autem Richerium vbi è ſacro Carmeli-
tarum ordine, in Caluini caſtra conuola-
uit, ementito habitu cum Villagagnone e-
quite Rhodio Catholico in Galliam An-
tarcticam ſemel traiecilſe, ſed ſuis denique
fraudibus ab ipſo Villagagnone detectis,
re infecta Geneuam redijſſe. Vix enim
(quòd animaduerſione digniſſimum eſt)
reperias vnquam, vt vbi antea fidei Chri-
ſtianæ, à Catholicis iacta non ſint funda-
menta, eò Chriſti nomen ab hæreticis, aut
alijs infidelibus potuerit importari. Ex-
tant Villagagnonis perſpicaci ingenio viri,
aduerſus Caluinianos ea de re, ac de trans-
ſubſtantiatione eleganter & eruditè con-
ſcripti libri. Scimus denique paucos antè
annos duabus nauigationibus ab iſtis Euã-
gelicis piratis, medio in Oceano, ſexaginta
noſtræ Societatis Ieſu ſocios, vario mortis
genere interfectos, qui in Braſiliam ad Euã
gelium prædicandum, idololatriamq́; ex-
terminandã tranſmittebantur. In ea enim
ad meridiem India, vti in reliquis Indijs
collegia, domosq́; Societas habet, in quibus
Canibales etiam ipſos continẽti labore, ad
omnem pietatem excolunt.

Agnoſcis hinc Sereniſsime Rex, è fructi-
b' vel potius ex ſpinis fœcundã iſtã hęreſũ
ſyluã. Quamobrẽ nemini cordato verẽdũ
eſt ampliùs, quin miſerrimã hui' Regni fa-
ciem velit conſtituere, qui Chriſti Domi-
ni præſentiam nobis adimat, illud autẽ ita
certò loco affigat, vt inde ſe dimouere nõ
poſsit: q & tu indignũ diuina pſentia, miſe
rũq́; adeò à Caluinianis effici Chriſtũ, dix-
iſti ſuperiore anno, cũ Leopoli publica in
ſupplicatione ſummo æſtu, nudato capite,
circumlatã Euchariſtiam ſequereris, & ad
Regiam tuam reuerterer is. Sed & pleniſſi
mum eſt fraude, quod ſimiolus iſte Calui-
ni aſtum imitatus, de reali Chriſti corporis
præſentia librum ſuum inſcribit, ac dein-
ceps verè & re ipſa exhiberi in Sacramen-
to cœnę, ſubiungit. At, vbi, qualis iſta ex-
hibitio ſit quæritur, iam Chriſtum à no-
bis tantùm diſtare, quantum diſtat à cęlo
terra, iam nihil, aut pene nonnihil in tan-
to myſterio; opere autem fidei duntaxat
exhiberi, Chriſtum audacter pronuntiat.
Et ſanè in Caluiniano panè non reperiri
Chriſtum non negamus; At in Euchariſtia
veracem Chriſtum agnoſcimus, verbi Dei
virtuti, non noſtrę fidei tam admirabile fa
ctum tribuimus, atque vt antidoti vim in

Dictum Sereniſſimi Regis Poloniæ aduerſ. hæreticos.

Volanus ſimiol' Geneuæ iactãtus quid tandẽ euomat.

ipſo antidoto, non in languentis deſiderijs ſitam: ita in tanto myſterio ipſum Domini reale corpus, nõ in decepti hominis phãtaſmate à Deo ipſo edocti cõſtituimus. Et cum Apoſtolo conſtãter dicere (licet vita ꝓfundẽda ſit) poſſumꝰ, ſcimus cui credimꝰ.

Si verò Maieſtas tua quęſierit, cur ita trãſubſtantiationem in hoc myſterio oderit hæreticus, reſpondet, vocem illam in Euangelio non reperiri: ſi vrgeas, nec vocem item eſſe Trinitatis, cùm ſatis ſit, eſſe rem ipſam alijs verbis idem ſignificantibus expreſſam: tum, vel quo nitebatur, Achilles concidit, vel viam ſternit ad ipſam quoq; Trinitatis vocem pernegandam, quam quidem ſibi diſplicere, auſus eſt ore blaſphemo Caluinus, aliquando proferre. Qui verò tranſubſtantiationem negaſſet, author tamẽ fuit neſcio cuiꝰ canaliſmi, cùm ꝑcarnem velut per canalem, aut ſyphonem vitam, quæ in Deo Patre reſidet, in ſuos diffundi affirmaret: Itaq; & carni Chriſti viuificationis titulum tribuit, & diuinum ſpiritum per ipſam manducatum nos accipere confeſſus eſt. Sed ſubdolus, vbi aliquid commentus ad Valentinum hæreticum accederet, Mariã Chriſti canalem eſſe ſomniantem, tandem negatione Chriſti in Euchariſtia lectores eludit.

Caluinꝰ in b c. Ioan. & Inſtit.

Ergo, Rex, Catholici & verè fideles ſunt, qui non Caluino damnato, ſed Chriſto clarificato credunt. Hic enim verba vitę ęternæ habet, hic mentem ſuam diſertis, atque ijſdem verbis per ſuos Euangeliſtas expoſuit: qui & hiſtoricè loquebantur, cùm & Dominus teſtamentum conderet, à quo abeſſe debent omnes tricæ, occaſionesque errorũ: & teſtamẽti veteris figuras, non inanibus vmbris impleret, atq; etiam ſciret extituras hac de re maximas ab hęreticis lites, ſenſu carnis ſuæ omnia metientibus; quas quidem lites ille dirimere ſapientiſſimus legislator, & iudex cùm volebat, & poterat tum dixit & fecit. Sciebat (inquam) futuros, qui negaturi eſſent modò conſubſtantialitatem, quia vox hæc in ſcripturis haud eſſet; modò duas Chriſti vna in hypoſtaſi naturas; modò humanitatem, modò realem in Sacramento pręſentiam, atque ſubſtantiam ſeu tranſelementationẽ (vti Theophilactus) aut Immutationẽ (ſicut Chryſoſtomus) vel (vti cæteri Patres) cõuerſionẽ, aut carnem (vti Diuus Cyprianus) Omnipotentia verbi Dei factam, ſeu tranſubſtantiationem, quemadmodum vniuerſus Chriſtianus orbis, ad euellendam radicitus illam hæreſim nominârunt. Itaque cùm Catholici nitantur eo Chriſti ęternæ Patris ſapientiæ verbo: *Hoc eſt corpus meũ*, intelligunt eos qui id negant, diuinã quoq; omnipotentiam & incarnationem filij Dei deinceps negaturos. Ita vocem hãc diuinæ omnipotentię in conuentu Poiſiaco omiſſam à Theodoro Beza in fidei ſuæ confeſſione, Theologi Pariſienſes animaduertentes perfidum Apoſtatæ Symbolũ exploſere. Præter autem illa quę inter illos Caluinianorũ duces diſſidia fuerunt, Marloratũ olim Auguſtiniani ordinis, ſed poſtea laqueo ſuſpenſum ob Rothomagẽſem proditionem, Petrum martyrem Canonicum quondam regularem, ſed deinde ad Zuinglianos deficientem, Bezam (vt mittam modò pugnantem cum illis, Lutheranam panis & Chriſti in Sacramento, Chriſti conſubſtantiationem) alij illi Caluini, Bezæque Atheiſmi eruperunt. Et iſtas autem impietates haud mirum eſt, ſi tot denique ſuperſtitiones, & magicæ impoſturę ſint inter hæreticos conſecutæ, facili vt negotio deprehenderetur, inter quos Satanas regnet.

Lamiæ & ſuperſtitiones inter hęreticos.

Geneuæ quidem lamiarum turba, non ita pridem fuit tanta, vt ipſi miniſtri, niſi fœdere cum dæmonibus icto, horum ſibi ſtudium conciliâſſent, iam citiùs quàm denique fiet, ſeſe deturbatum iri, ad teterrimas illas tenebras, præſenſiſſent. Sed audi Rex, id de quo Deus ſcit, quia non mentior; Cùm Geneuam ex Galliæ prouincia Maſilienſi abducta ab hæreticis fuiſſet adoleſcentula, Miſſam deteſtari eſt iuſſa, quæ dęmone deinde ſuggerẽte, ipsum etiã Deũ apertius conceptis verbis, traditaque dæmoni ſchedula pernegauit: Ex eo tempore cum incubis rem habere, & facinora quæque committere, ac publicè teſtari cœpit (vbi in eandem Prouinciam redijt) neminem à ſe, pręter Satanam agnoſci aut coli dicebat. Itaque ne ipſius quidem Dei nomen pronuntiare voluit coram ſenatoribus ijs, qui fortè adhuc Auenione ſuperſtites ſunt, quiq; cùm apud ſeſe iudiciũ de illa haberent, totius rei ſeriem in acta publica retulerunt: Tandem exorato Deo reſipuit, & cùm quadraginta dies ad ſuppliciũ, quo fuerat mulctata, ſe pararet, mirata eſt diuinam erga ſe clementiam, quam lachrymis ante iudicum ſubſellia extollens, Sacramentis expiata, ad locum ſupplicij acceſſit. Quid Deus optime (cùm & ipſe adeſſem) retulit de Hęreticorum falaciſſimis fraudibus, mulier moritura & mortem (vt diuinæ iuſtitię Chriſto miſerante ſatisfaceret) non detrectans, cùm tamen haud difficile ex cuſtodia potuiſſet aufugere.

Nota Volani egregiũ facinus.

Sed & propria habemꝰ. Volanus iſte, qui tuę Maieſtati librum inſcripſit, pecuniã ante paucos dies perdidit, famuli culpa id accidiſſe ſuſpicatus, Cracouienſem iſtum hariolum Vilnæ commorantem, alios itẽ ſciſcitatur, quanam ratione poſſet argentum

reperi-

reperire; reſponſum accepit, chartam in caſei fruſtum imponat, adſcriptis quibuſdam diabolicis verbis: ſic diuiſi in fruſta caſei, & data famulis de quibus dubitabat, portione, eum qui hunc deglutire non poſſet, pecuniam eſſe furatum. Conſiliũ ergo Volanus iſte tantus Euangelicus, ab omni ſcilicet ſuperſtitione, & idololatria abhorrens, atripuit, idq́; in rem conferenti ſuus adſuit Satanas, qui deluſo homine famuli fauces impedire videbatur, quominus caſeum deglutiret, tum Volanus miſellum in vincula conijci curauit, præclarumq́; iſtud ſuæ in diabolum fidei ſpecimen ante octiduum ita amicis retulit, vt iam illuſtribus iſtis Proceribus tuis, ac magiſtratui eo ipſo referente innotuerit.

Reſponſio Catholicorũ qui ꝓpe Geneuam ſedes ſuas habent, cur Caluinianã doctrinam nunquã admiſerint.

Talia ergo & ipſi proximi Geneuẽſibus pagi atque oppidani, ad Sabaudum Principem ſpectantes cognouerunt: qui quoniam ſemper in Catholica fide perſtabant, à viro prudente ſunt interrogati, cur nouũ illud Euangelium, Catholico abiecto nondum admiſiſſent, cùm præſertim ad eam rẽ ſedulò & ſępè fuiſſent inuitati, ac verò longinquæ tot regiones eo contagio auidè inficerentur. Ad ea reſponderunt; minimè quidem hoc eſſe mirandum; longius enim Caluinianorum verba, libelloſque plenos fuci & mendaciorum, quàm ſcelerũ hiſtorias inde exportari. At nos (inquiunt) qui ſingulis hebdomadis, Geneuam ad forum nundinaſq́ue conuenimus, qui Regnum illud Diabolicæ confuſionis plenum etiam ex ipſa oculorũ inuerſa acie cernimus. Videmus autem hinc inde ad eum aſylum tãtummodo trãsfugas, apoſtatas, exules, quotidie accurrentes, nunquam patiemur nos deduci de recta religione, quam plenam pacis, & fidei erga Deũ & principes fuiſſe, maximo noſtro bono experimur: quæ niſi eſſent omnia, certè is qui olim Catholicæ ac modò eiectis antiquis ciuibus hæreticæ Geneuę eſt ſtatus, in hac nos ſententia magnopere confirmaret. Quamobrem in fide ſtant, & præfecturæ iam aliquę finitimæ ſenſim ad fidem Catholicam redeunt.

Miniſtri Caluiniani cum Turca colloquiũ & Caluinianę cũ Mahometana ſecta collatio

Dignum autem illud eſt, quod tibi, Sereniſsime Rex, Hungaro narretur, quod in Hungaria paucos ante annos accidit Caluiniano cuidam miniſtro, qui cùm pręfectum Turcarum vrgeret, vt ſectam ipſe ſuam captiuis Chriſtianis, ſine periculo poſſet exponere, aſſerebat, hęreticorũ, id eſt, ſuum Euangelium Corano, ſiue Mahometis legi non adeò eſſe diſſimile: Sanctorum enim, aiebat, virorum qui ſunt in cœlis, preces, purgatorium item, & alia (vti vos Mahometani facitis) nos quoque Caluiniani negamus. Antiquas bibliothecas & Synodorum memoriam, vti vos feciſtis, ipſi etiam ſuſtulimus. Quòd edixit Mahometes, ne quis aduersùs ſuam legẽ diſputaret, eam verò iureiurando obſtrictus fateretur, id nos item Geneuę cauemus. Nã vel ex pueris nouam fidei noſtræ confeſsionẽ à nobis tãtum editam, extorquemus, & hos, quamuis quod recitant non intelligant, ad præſtandum tamen iuſiurandum cogimus. Plures aliquãdo vos Mahometani vxores aut cõcubinas ducitis: Et nos Caluiniani mulierẽ ſuperſtite licet marito, poſſe ſeiungi, & cum alio viro coniungi (alterã licet hic habeat vxorem) non ita ingens facinus arbitramur. Sacraria templaque in Synagogas ſiue Moſcheas mutáſtis, aut deſtruxiſtis. Nos quoque ſacrarijs direptis eadem vel in noſtra conſiſtoria, vel in equorũ ſtabula, vel armamentaria cõuertimus, vel denique ſolo æquauimus. Scripta de virginitate, deq́ue alijs eiuſmodi Apoſtolicæ Eccleſiæ veſtigijs non agnoſcitis. Nec verò qui virginitatem voueant habetis. Nos item Caluiniani nihil vnquam pro virginitate cæteriſque huiuſcemodi rebus in lucem edidimus, quin verò & cœnobia virginum antiquiſſima eraſimus: conſcientiæ libertatem, vnicuique in veſtris ciuitatibus permittitis, hanc nos quoque, & à Regib⁹, & à Rebuſpublicis vel armata manu exigimus, niſi quòd in noſtris locis nemini eandem libertatem concedimus, ac ne Catholicum quidem librum retineri libenter ſinimus. Ad hęc Turcarum præfectus quem Baſſam vocant. Quin, ait, iam vos Caluinianos, & nos eoſdem breui futuros video, niſi quòd relicto nobis aquæ potu, vos tamen vinum omnino retinere, eoq́ue inebriari voletis.

Verùm his omiſſis ad vrbem Romam, quam Volanus omniũ ſcelerum officinam vocat, veniamus. Et primùm de pontifice ipſo, ætas, rerum vſus, frugalitas, in pauperes autem effuſa liberalitas, doctrina, ſolicitudo omnium Eccleſiarum & reliqua q̃ ſupra de illo attigi, hominẽ mendacij et calumniæ poſſent conuincere, niſi faſcinatus oculus ad lumen magis cœcutiret.

De Romana verò officina, age, aliquid expendamus: Si primũ iſtud ſtatuemus, ex legitima ipſarum legum promulgatione, non ex aliquorum vitijs veritatem illarum eſſe perpendendam; alioquin nec inſtitutam à Chriſto familiam, in cuius aliquem (vt ſanctus inquit Auguſtinus) ſcelus peruaſit, nec Apoſtolicam Diaconorũ ordinationem, ex quibus Nicolaus cecidit, neque omnino Eccleſiam vnquam Regeſve vllos (licet præſtantiſſimos) à calumnia vindicaueris. Et legib⁹ quidẽ Eccleſiæ, quæ ad mores attinẽt, cũ antiquis veri-

tas,

tas,recentibus autem falſitas,ab iſtis aſcri-
batur,tu optimeRex,qui ſanctam Triden
tinam Synodum integram ante biennium
perlegiſti,cognoſcis, quàm impudenti mẽ
dacio hæretici Romanam Eccleſiam one-
rant.

Catechiſmus Roman' elegantiſſima & illuſtriſſima veritate conſcriptus.

Iam de doctrina fidei ſatis dictum eſt.
quam item ex ipſa eadem Synodo, & Ca-
techiſmo Romano,, quem libenter verſas,
ſolidiſſimam eſſe intelligis. Hic autem li-
ber ſi à proceribus iſtis abiecta ramentorũ
iſtorum & hæreſum ſorde,attentiùs legere
tur:nihil ipſi in eo aut illuſtriſſimæ verita
tis, aut elegãtiſſimi ſtyli deſiderarent.Sin
verò q̃ Romę pietatis opera eduntur,addu
cimus in mediũ,non deerit in quo tanquã
in ſpeculo vberrimum pietatis exemplum
eluceat.Plurima enim in ipſa vrbe tem-
pla ędeſve ſacræ numerantur, In quibus,
vbi olim dæmonibus, & turbæ illi falſo-
rum Deorum litabatur,iam per tot ſecula
pſalmi,preces,& Sacra Deo Optimo Maxi
mo offeruntur.Plures ibi ſunt Virginum,
& hominum familiæ religioſæ , quę cùm
Patrem,Matrem,Fratres. Sorores,mundũ
atque adeò animas ſuas,Euangelium Chri
ſti ſecutę,reliquerint,certant bonum certa
men , expreſſumque in ſeipſis antiquiſſi-
mę veſtigium Eccleſiæ ſeruant, vbiq; quo-
tidie verbum Dei explicant ,& ad ipſius
normam animas exercent. Sodalitates au-
tem plurimas videres,quarum hę cuſtodia
rum publicarum inuiſendarum, & è mani
bus infideliũ redimendorum captiuorum,
alię ſepeliendorum pauperum mortuorũ,
illæ Virginum legitimis thoris iungenda-
rũ,aut orphanorum alendorũ , vel pauperi
bus erubeſcentib us ſubſidij ferendi, aut de
niq; reliqua charitatis officia præſtãdi curã
gerunt. Vna inter alias ſanctiſsimæ Trinita
tis nomini dicata, multorum nobiliũ ſoda
litas eſt,quę vna centum & viginti peregri-
norum millia,ad pia vrbis loca,ex vniuer-
ſo orbe Chriſtiano confluẽtium, ante qua-
dı iẽnium ipſo vno anno excepit, aluit, via
tico denique iuuit. Illuſtriſsimi Princi-
pes, & Reuerendiſsimi Cardinales, paupe-
rũ pedes lauare,& inungere,atq; his publi-
cè ac priuatim ad multam noctem cibum
ferre,& inſeruire non erubuerunt. Iam in
ſancti Spiritus,quod dicitur noſodochio,
& in eis,quę Beatiſſimæ Virginis, ſanctorũ
Ioannis, Iacobi. & alię vocantur hoſpitales
domus,cęteriſq; pijs in locis, ſi dixerim ſu-
pra Centum aureorum millium numerũ,
in pauperes ęgrotos ſingulis annis impen-
di,fortaſſe non mentiar. Domicilia verò
excipiendis, quæ ad caſtitatem reſipiſcũt,
meretri.ibus,& ijs quibus ob parentũ im-
probitatem aut penuriam , vel exterñorũ
vitam impuram, periculum aliquod im-
minet,nec deſunt,& hę Pontificis Cardina
lium,& aliorum piorum hominũ eleemo-
ſynis ſuſtentantur. Tu autẽ Rex non igno-
ras,Collegia ibi eſſe plura, Oriẽtale, quod
Græcorum dicitur, Germanicum ſeu ſe-
ptentrionale,cui vni plus duodecim num-
morũ aureorũ millibus,in ſingulos annos à
Põtifice hoc fuere perpetuò attributa. An-
glorum item & Romanorum clericorum,
atq; Neophitorum ſeminaria taceo,cùm &
alia tot Pontificis ſumptibus inſtituta fuiſ-
ſe,& inſtitui modò ſingulari tua cum læti-
tia cognoueris. Quæ cùm ita ſint,eruntne
hæc tanti,vt ſi aliquorũ illinc peccata,hinc
autẽ virtutem & pietatem omnem aliquis
cernat,non potius ei quod bonũ eſt (ſi bo-
num quærit)cogitatione inhæreat ? Quę
autem Pontificis & Catholicorum præci-
pua mens ſit,hinc facilè non deprehendat?
Mitto Sacrarum ædium extructiones,cul-
tum,ſumptus in eaſdem familias religio-
ſas ingẽtes,quicquid verò,nulla recuperan
di ſpe, vel Regib', vel alijs miſſum eſt,& ad
Turcam,atq; ad rebelles à vaſtatione ac di
reptione Regnorũ & templorum arcendos
ex vrbe prodijt, id certè opinionem multo
rum ſuperat Romani autem populi , reli-
gio,& reſipiſcentiũ conuerſiones,qui à re-
motiſſimis finib' ad expiãda ſua facinora,
ad vrbẽ ꝓperant,& ablata reſtituũt,ac de-
ſerta pietatis caſtra repetunt,& cœlibatũ i-
terũ amplectuntur, quãtę,qualeſve ſint,ex
ipſa Pœnitentię & Euchariſtiæ Sacramẽto-
rum quotidiana perceptione cernuntur.

Quin igitur,qui tot probris impudentiſ-
ſimè (quia ſcilicet iſti Caluiniani tantũ car
nalia ſectati ſunt) vrbẽ afficiunt: hæc poti'
non meditantur, atq; vt ęgroti faciunt,qui
cùm conualeſcere cupiunt,non aliorũ mor
bos,ſed ſuam ipſorum valetudinem cogi-
tant & curant, ad illas quas diximus, pieta-
tis officinas,oculos & animos potiùs quàm
(vt muſcæ ad ſcabiem, relicto toto corpo
re ſano)ad fœditatem aliquorum conuer-
tunt Verùm & ſcorta (inquit Volanus) et
alia ſcelera, & luxus à multis exercentur.
At & hæreticus ſciat , ſuggeſtibus vndi-
que à Catholicis concionatoribus , ipſo
Pontifice iubente & præſente,talia increpa
ri, publicaque deteſtatione remoueri. Ne
nunc attingam , quæ de multis ſupplicia
ſumuntur. Qui autem pœnitentium con-
feſsiones excipiunt, diſpoſiti ſunt, vbiq; &
hi pietate Chriſtiana, vt continenter pecca
tores obiurgant, ita redeuntes ad cor, oleo,
& vino vulneribus appoſito ad ſanitatem
reuocant. Cæterum ſacrilegia,& lapſus re-
liquos, ſi quis dixerit Pontificis, & ſanctę ſe
dis Apoſtolicę decreto, vel doctrina defen-
di, is aut hæreticus, aut leuiſsimus, & impu
dentiſsimus fit.

Si qui

Si qui autem, cùm cæteris lumen præſerre deberent, ij turpis vitæ edunt exemplũ, nemo negat, quin iuſtiſsimo iudici (niſi reſipuerint) caſuri ſint, ac Chriſti bonis ad luxum, ad auaritiam, ad ſaſtum abutentes, æternis doloribus ſint amariſſimè excruciandi.

Scis autem ex varijs Prouincijs, plures ad vrbem (vt alibi quoque fit) accurrere, vel ambitionis, vel aliarum cupiditatum ſtimulis incitatos. At quid hæc ad veritatem doctrinæ, ad leges optimè ſancitas, ad Sacerdotij dignitatem, ad illa clariſſimæ pietatis veſtigia infirmanda faciunt? Quid inquam, ad Pontificem, & vrbem ipſam mordaci dente conuellendam? Prophetæ, & alij ſanctiſſimi viri, ſi vitia exprobrarunt, nunquã ritus Eccleſiæ aut Sacramenta, vel pietatẽ, quæ reſidebat in bonis reprehenderunt, nunq̃ item templa euerterũt. Sed & ipſi Pontifices, atque alij antiſtites edi, & in alias linguas conuerti, ac legi eorũ libros, ſedulò curârunt, qui malos mores in Eccleſiam irrepentes, vehementiùs accuſarunt. Quòd quidem Catholicæ ac ſinceriſſimæ ingenuitatis eſſe indicium, nemo pius non intelligit: Hæc igitur eſt officina Romana, & præcipuus vrbis ſtatus. Quòd ſi Regum aliorumq; Principum ſtudio caueri poſſit, ne, qui ex eorum ditione Romam malè morati commigrant, alieno patrocinio in flagitijs aduerſus omnẽ magiſtratus diligentiam tegerentur, haud tantopere laboraremus.

Ceterum iniquum eſt, aliquos ad dignitates falſa à Laicis commendatione, & narratione Pontificibus obtrudi, eorumque promotiones interdum quoque minis tẽtari, atque omnes adhiberi machinas ad turbandum Eccleſię ordinem: deinde verò in Vrbem contumelias iaci, & ipſa etiam pecunia conducere nonnullos, qui ad quæſtũ ſcriptitantes, ſcandala omnia colligunt, vt pietate obſcurata, iniquitas vbiq; diſſeminata, latiſſimè pateat. Sed & tu, Sereniſſime Rex, intelligis, in tuo regno quorſum Romana ſtudia ſpectant, & cùm nihil non rectum tibi inde ſcribatur, vides tamen quãtæ difficultates in minimo quoque negotio cõficiẽdo exiſtunt. Intelligis enim, Maieſtati tuæ continẽti ſtudio à Pontifice proponi, vt dignis ſacerdotia conferantur, vt ſuum cuiq; ius tribuatur, & ij, qui ouibus præſunt, ouilia ne deſerant. Si qui ex pluribus ſacerdotijs reditus, & pecuniã improba ſiti corradũt, ij vno contẽti ſint, cũq; ita paſcẽdo Chriſti gregi plures ſint futuri, ſuũ etiã diligentius officiũ pręſtare poſsint: Vt itẽ in Catholicis Academijs, aut collegijs iuuentus inſtituatur, vt deniq; Rutheni, Liuones, Moſci, Tartari, te Eccleſiæ ſtudio ſtudiũ tuum adiungente, Chriſtũ rectè colãt, nempe vt aliquando cum eis ſempiterno omnes æuo, perfruamur.

Hæc verò cùm ita ſe habeant, cogita, an iſti, qui ad iudicium & autoritatem tuam de Romana Eccleſia prouocant, tuæ Maieſtati de alienatis Eccleſię ac Reipublicę bonis, quidquam vnquam propoſuerint, rati onẽ ſcilicet vt inires vt quæ Dei ſunt, Deo, quæ tua ſunt tibi redderentur: quòd cùm ſubdola calliditate prætermiſerint, illa verò pronuntiẽt, ſentis qua pœna eorum linguæ eſſent à iuſto Rege coercendę, ne dicam præcidendæ.

Quod ſi adhuc de iſtis quęras, vndenam tibi de Eccleſia iudicium ſumes? quid obſecro reſpondebunt. Tu certè inquies, Chriſtus Dei filius, non Stephano Polonię Regi, alijsve Regibus, ſed Petro paſcẽdas oues tradidit, in controuerſijs autẽ fidei finiendis, diuinisq; eloquijs ad ſancti ſpiritus mentẽ exponendis, quæ à Chriſtianis, & præſtantiſsimis Regibus inita eſt ratio, vt ad Chriſti Vicarium adirent, eandem me ſequi fas eſt, ſi Rex & Regum qui ex Deo regnarunt ſimilis eſſe voluero. Nota de ijs qui ad Principũ tribunalia fidei cauſas reuocare nitũtur.

Sed fac, vt in negotio religionis pro voluntate Caluinianorum decernatur, num fœderati ſocij, qui alijs hæreſibus ſunt imbuti, iniuriam iſtam deuorabunt? Sin autẽ ab antiquiſsimis Synodis, ad verbi Dei & Spirit᾽ ſancti amuſſim peſtilẽtes hæreſes iã exploſę, iam iterũ examinandę ſunt, incertius quam mundanum erit diuini numinis tribunal, in quo poſtrema promulgata ſententia nemini licet hiſcere. At cùm deceptus putat, quoniã Apoſtolorum tempore de Meſſię aduentu, Iudęi ſcripturas ſcrutabãtur, idipſum quoq; ab vnoquoq; ſemper (ſublato licet illo Iudaico velamine) eſſe faciendũ, non videt infælix q̃ inde conſequũtur incommoda. Iam enim Symbolum Apoſtolicum iterum exploditur, & Chriſtus ipſe negatur Deus, ac deniq; cùm nullus futurus ſit (vt inquit Tertullianus) quærẽdi finis, fiet, vt veritas inuenta omninò perdatur. Sic itaq; diuerſarum hęreſum procella multos ſemper inuoluit, & in Atheiſmum tandem præcipites agit. Tertull. de præſcriptione.

Iam verò quartum pene elabitur ſeculum, cùm de tranſubſtantiatione hęretici pertinaciter diſputare, & virus ſuum vbiq; ſerere cœperunt. Conuenêre cum Romano Pontifice Conſtantinopolitanus, & Hieroſolymitanus Patriarchę, Archiepiſcopi ſeptuaginta, Epiſcopi duodecim ſupra quadringẽtos, Abbates, et Priores mille ducẽti, & q'ndecim; Legati affuere Gręci & Romani Imperatorũ, Regum itẽ Chriſtianorũ Hieroſolymæ, Gallię, Hiſpanię, Anglię; in eo exactiſsimè verbum Dei, veri-

tasque

taſque examinata eſt. Et vniuerſus orbis Chriſtianus, diuiná ſententiá per vniuerſalis Eccleſię cõſenſum, incredibili veritatis pręſidio excepit. Quis igitur erit ille nunc adeò excors, vt vel in dubium definita reuocet, vel ad vnius perſtreperi corui volatum timeat, ſi Chriſti; & Chriſti Eccleſiæ potiùs, quàm hæreticó homuncioni, fidem inconcuſſam adhibeamus?

Synod. Tridentina. Duodeuiginti annos Satanas omnem lapidẽ mouit, interturbando ſacroſanctæ Tridentinæ Synodi progreſſu: Ad hanc de controuerſijs, quæ noſtro hoc ſeculo emerſerunt, hæretici ſunt euocati, ab ipſo etiam Cæſare, & Regibus, à Principibus omnibus ferè Chriſtianis, fides publica ijs miſſa eſt, vt ſi perſtare in errore voluiſſet, impunè ac liberè abirent: Cæſaris autem & Regum atque aliorum Principum oratores affuerunt, neque verò Romæ, ſed inter fauces hęreticorum (vti ſæpiſsimè alias à Pontificibus Maximis procuratum eſt) Synodus habebatur. Ad illá ex Indijs, Luſitania, Hiſpanijs, Gallijs, Italia, Germania, Polonia, Hungaria, Dalmatia, Græcia, Aſia, Epiſcopi vita doctrinaque excellentes, & Theologi alij plures confluxère, & ipſi quoq; Reges ac Principes, Theologorum numerum qui Synodó intereſſent, cum ſuis oratoribus miſerunt. Hos autem omnes neque Gallici tumultus, nec marium pericula, nec immenſi itinerum tractus, neque Lutheranorum metus, aut ignotæ linguæ perterruerunt, quò minùs, vbi Eccleſiæ erat corpus, eò tanquam aquilæ conuolarent. Cur hæretici tum, qui ad terrenorum Principum tribunal diuinam cauſſam reuocant, ad eandem Synodum non iuere? ſcilicet, aut in carnali illo ſuo cœno latitabant, aut Germaniam & Gallias excitabant ad diadema de Caroli IX. Galliarum Regis capite decutiendum. Si verò ab inermibus Epiſcopis, alienoque in ſolo commorantibus ſibi metuebant, vbi erat illa Spiritus ſancti vis, verbique Chriſti virtus, qui ore ſuo interficit impios, vbi infractus ille Euangelij propugnandi animus, qui toti ſpirituales ob diuinam gloriam ſe iactant omnia paſſuros? Sed demus hoc talium Prophetarum trepidationi, illud autem quánam excuſatione tegent, quòd neque eo tempore, neque poſtea vnquam cum Lutheranis, nec cum reliqua hæreticorum colluuie, in fidei cauſſa quicquam vnanimes ſtatuere potuerunt? Proferant Hæretici Synodum aliquam ſuam, quæ extet adhuc. Conciliabula ſanè ſcimus fuiſſe nonnunquam, quę item latrones cogunt. Sed & ea in irritum illicò veritate eluceſcente recidiſſe, nemo vix literis tinctus, ignorat.

Nunquam hæretici inter ſe cõuenire potuerunt.

Haec res cauſſa fuit, prudentiſsime Rex, cur Germanica natio alioquin viribus ac virtute pręcellens, fortitudinem animi hauſtis hæreſibus ita amiſerit, vt poſtea aduersùs Chriſtiani nominis hoſtes, nunquam árma alacriter ſumpſerit. Et tu quidem intelligis, non ita alacri animo, Imperatorem in aciem copias educturum, in quibus variæ ſectę cùm ſint, varia item diſsidia gignunt. Ex his enim aut detrectatur imperium, aut tardiores progreſſus habet victoria: ac ſi quando ex inimicis per inimicos ſuos, Deo ſupplicium ſumente, aliquid fortius patratur, id denique (quod ad eos àttinet) vim nullam ſoliditatéq; habet. Et tamen Volanus ex calice illo Geneuenſi ebrius, cùm nihil videat, niſi quod velit, audet aſſerere, Heluetios vnicas Eccleſiæ Dei colũnas eſſe, quibꝰ inter ſeſe cõcordibus, Academiam quoque Pariſienſem ſuccubuiſſe mentitur. Diuinum autem virũ, honoris cauſſa, Bezam appellat.

Sed de Heluetiorum concordia videamus. Quinque enim nobiliores pagi, quorum primarius eſt Lucernenſis, Catholicam ita fidem retinent, vt hęreticos iuſtis pręlijs hoſce totos annos in Gallijs ſępe vicerint, & collegium non ita pridem Societatis IESV Lucernæ inſtituerint, vti & alterum ſit Friburgi. Ex quibus tanquam ſeminarijs prodibunt, qui denique illud Geneuenſe impietatis antrum euertent. At neque inter ipſos hæreticos pagos de religione idem eſt ſenſus. Nam inter eos monaſteria ſunt ingentia, & Abbates, quibus non minima pars obedientiam, & omne officium, vel contra ipſos Sacramentarios præſtant.

Heluetiorũ, meliores Pagos eſſe Catholicos.

De diuino verò iſto Beza, Lituanis forſan venditari poſſet ab hæretico fucus: Sed qui vocationis, ſeu fugæ illius miſeri, ad Geneuenſes, initia & progreſſus norit, tam impudentis tituli mendacium horrebit. Beza enim Sacerdotio (quod olim obtinuerat) duobus eodem tempore diuendito, vt maiorem pecuniæ ſummam corraderet, Candida autem ſartoris adhuc ſuperſtitis vxore, quam ille deperibat, abducta, Geneuam nouus Paris, & patriæ conflagrator aufugit. Hic ſe ad Caluinum adiunxit, qui cùm antea Canonicus Nouiodunenſis in Gallia fuiſſet, ac deinde à Catholica religione deficiens, in Germaniam eſſet profectus, homo verſipellis & ſuperbus, etiam à Lutheranis, quorum dogmata conuellebat eiectus, ſedem ſibi Geneuam delegit. In hac plures annos cùm vixiſſet, eiectis ciuibus, & exulum manu in Rempub. introducta, Galliam bello inflammauit, deniq; ſparſo latè veneno, quartum iam cõiunx; quòd ſine carne ſpiritualis ille tantus vir

Bezę vocatio, & progreſſus in hæreſi.

Caluini vita & mors.

Viue-

viuere nunquam potuiſſet, incidit in fœdiſsimum morbum, vermibus autem ſcatens, extremos cruciatus ferens, vt Herodes, qui cædem tot innocentium patrârat, aut ſicut Antiochus, qui Dei templum polluerat, miſerrimus ad inferna deſcendit. Hi igitur ſunt Dij Volani (Rex) hi ſanctiſsimi ſcilicet & diuini viri, qui eũ ad iſtud virus euomendum lactârunt.

Quòd ſi Ignatij Loiolæ, quem iſte toties vnà cum Societate noſtra plauſtris contumeliarum onerat, initia, progreſſus, exitũ, cum iſtis ſuis hæreſiarchis contuliſſet, næ aut mutiret ille, aut ſi ſaperet, ſanctas Chriſti Domini vias ſuſpiciens, & reſipiſcens veneraretur. Quo enim tempore Lutherus ad ſordes, ad carnem, ad Germaniæ diuiſionem, à religione ſeceſſerat, ille alter à ſeculo, à nobili, quæ eſt in Cantabria familia, relictis omnibus, ad pœnitentiæ operá, & ad eremum confugit. Lutherus ſcholas pietatis, & religioſas domos euertit: Ignatius eas Deo adſpirante, vel excitauit, vel iunit. Luthero; Satanas ad bonarum literarum ſtudia, & diuinam ſcripturam deprauandam; Ignatio, Chriſtus Dominus ad collegia inſtituenda, diuinumque verbum rectè exponendum, eſt vſus. Illo Magiſtro Luthero plerique diſcedentes à fide naufragium paſſi ſunt: Ignatio laborante plurimi vel facinoroſi ad probitatem, vel hæretici ad Eccleſiam Catholicam, vel gentiles ad Chriſti fidem acceſsère. Luthero quaſi tibicine ſuſcitata, aduerſus Chriſtianos Principes bella ſubditorum; nulla vnquam ſeditio, nulla ex Ignatij diſciplina, nulla vnquam in ciuitate commotio eſt orta. Qui ex ſchola ſepticipitis Lutheri prodiere, ſectas penè innumerabiles, vel ipſo ſuperſtite peperere: Ignatius etſi antequam moreretur, centum collegia in omnibus omnium fermè nationum Regnis inſtituit, ſumma tamen ſuorum conſenſione Chriſti Regnũ, aduerſus omnes ſectas promouit. Lutherus ſe in Pontificis conſpectum date detrectans (quòd reorum eſt proprium) vel iuſti tribunalis, vel legitimæ Synodi præſentiam, vel Academias omnes celeberrimas, vbi hæreticum virus cępit ſpargere, declinauit. Ignatius primò multam pœnitentiam egit, ſummis autem laboribus exantlatis, cùm mari a traieciſſet, Chriſti Domini patientis loca inuiſit, inde in Salmanticenſi, Complutenſi, Pariſienſi Academijs, opera literis ſtrenuè data, ad Eccleſiæ tribunal, ne in vanum curreret, acceſſit. Retrò reſpiciente Luthero virginitatis cultus, & cœlibatus, ieiunia, Sacramentorum vſus, ac reliqua eiuſmodi cęleſtia exercitia conciderunt: Eadem plurimis in locis Ignatio ad aratrum nunquam reuocatam manum ponente ſtetêre, & in priſtinum ſtatum rediere. Ex corde calamoq; Lutheri libri virulenti exierunt, quibus Cæſaris, & Regum omnium atque aliorum Principum nomina proſciſſa ſunt: Ex corde calamoque Ignatij ſpiritualium exercitiorum liber, qui Chriſti Domini vitæ capita, ſeriemque mirabili Spiritus ſancti artificio proponit, Sanctæ item & ab Eccleſia approbatæ conſtitutiones editæ ſunt in lucem. Neque verò ex eius Societate liber vnquam, ne aduerſus quidem ipſos Eccleſiæ Dei inimicos Principes prodijt. Denique (vt multa prætermittam) Lutherus Imperio, Germaniaq; labefactata, cùm veſpere bene potus, contumelijs in Eccleſiam editis cubitum iuiſſet, in lecto repertus eſt mortuus, quicquid ad eius vitæ, corporiſq; fœtorem tegendum, procurauerit Ionas de illius morte mentiri: Ignatius cùm tot virtutis ſęminaria, quæ indies augentur, reliquiſſet, præuiſa ante aliquod tempus morte, rebus Societatis explicandis, & orationi ſedulò vacauit, deinde Sacramentis munitus, IESVM identidem appellans in pace animam efflauit. Neque verò orba tali parẽte Societas in varias ſectas diſciſſa eſt, ſed qui ſuperfuere Patres, ſtetere animis, ac per omnes ordines inſolita ſuauitas Spiritus, & mẽtium vigor effecit, vt quoquouerſum incredibili alacritate cœptum ſtrenuè curſum tenerent, ac teneant.

Lutheri initia, progreſſus, exitus cũ Ignatio conferuntur, qui fuit fundator Societatis Ieſu.

Sed redeo ad te Rex, ad quem iſte tanquam ad veritatis vindicem prouocat. Veniſti non ita pridem ad hanc ciuitatem Lituaniæ caput. Hic vides ex altera parte perfidos Tartaros & ſchiſmaticos Ruthenos, ac varia hæreticorum genera, ipſos autem ex altera parte Catholicos plurimos. Et Tartari quidem, quoniam Mahometem ſectantur, Rutheni autem quoniam cum ſchiſmate multos errores hauſerunt, ac denique hæretici, qui à recto fidei tramite deflexerunt, quid eſt hoc, quod ipſum Catholicæ Eccleſiæ iugulum caudis iuncti, diuiſi capitibus, omnes petunt? Ipſa verò vna Catholica Eccleſia, veritatis firmamentũ, iſtos ſcopulos tuta prætern auigat, & ſola improbi auri, & fallacis metalli ſpeciẽ tanquã index certiſsimus prodit? Sanè, quod vnum conſentienſque eſt, id verum atque adeo ſolum eſt.

Cur hæreſes omnes Catholicã Eccleſiam oppugnãt; à qua omnes expugnantur.

Iam vniuerſum Chriſtianum orbem circumſpice, Siciliam, Sardiniam, Cyrnũ, Baleares, atque Adriatici, & Aegæi maris nonnullas Inſulas. Catholicam hæ omnes fidem antiquiſsimam profitentur. Luſitaniæ Regnum, quæque ad illud oppida in Africa, Inſulę in Oceano pertinent. Hiſpania vniuerſa eundem ritum, & religionem colunt. In Gallijs verò (ne Volanus ipſe ſi-

Nota. Sicilia, Sardinia, Cyrnus, Baleares, aliæ Inſulæ Catholicæ Luſitaniæ & Hiſpaniæ Inſulæ

Galliæ primariæ omnes ciuitates.

bi neſcio de qua prophetia, & Galliarũ interitu glorietur) Lutetiæ, in qua ſunt minimum ad Quadringenta millia hominum, Rothomagus, Aurelia, Toloſa, Lugdunũ, Gratianopolis, Auenio, Maſsilia, Burdegala, Burgundia vniuerſa, Campania, Morini, Turonenſis regio, & pleræque aliæ integerrimam à Regno Clodouei per vndecim ſecula Catholicam fidem ſeruant. Italia Catholica eſt, quæ vna plusquam ducentos partim Archiepiſcopatus, partim Epiſcopatus habet, populis ſcilicet frequẽtiſsima. In vno enim Archiepiſcopatu Mediolanenſi nongenta, id eſt, nouies centum millia hominum ſunt. In Brixienſi quingenta millia, totidem in alijs nonnullis. Belgium autem, licet ab hæreticis afflictũ, non minima tamen ex parte fidem tuetur auitã, ita vt Duaco, alijſq́; ex ciuitatibus, & ex Arteſia tota, non ita pridem hæreſum peſtem eiecerit, quòd ſub præſidij ſpecie ſenſit tardius quàm expediebat, in ſua viſcera callidè inſinuatos, ex Anglia puritanos, ex Hollandia, & Zelandia Anabaptiſtas, ex tractu Rhenano Caluinianos, ex interiore Germania Lutheranos.

Belgiæ ordines è multis ciuitatibus hæreticos eiecerunt.

Iam verò plures Germani Principes Catholici ſunt, & magnum Catholicorum numerum habent, aut ciuitates integras, non ita difficili negotio ad Catholicam fidem indies reuocant. Rodulphu Cęſarem audiſti Rex, Flaccianam Manichæi hæreſim ab Opitio olim ſutore Ratiſponenſi inuectam, vnico penè momẽto, Vienna prorſus expuliſſe. Idem iam fit in Morauia, in qua Anabaptiſmus, & aliæ peſtes graſſantur: Et Olomutij, quæ regionis illius primaria eſt ciuitas, nullum eſt templum, in quo ritu Catholico ſacra non adminiſtrẽtur. Cùm etiam ſeptingenti ibi ſint adoleſcentes, quos Collegium Societatis noſtræ pietatem cum literarum ſtudijs docet. Bohemiæ Regno Catholici non deſunt. Nam præter Illuſtr Roſembergij ditionem, aliaq́ue loca, Pilzna eſt inſignis ciuitas, quæ aduerſus Ziſcam, & reliquos Huſsitas cùm fortiſsimè pugnaſſet, antiquiſſimam ſemper fidem retinuit.

Vienna eiecti oẽs hæretici miniſtri.

In Bohemiæ Regno multi Catholici. Pilzna ciuitas Catholica.

Iam Pragæ Pontificium eſt ſeminariũ, Cęſareo Collegio adiunctum: in quibus aliquot adoleſcentum centena ad omnem pietatem à Catholicis erudiuntur. In comitatu Tyrolenſi nemo hæreſim docere audet, prohibente Sereniſsimo Ferdinãdo Archiduce Auſtriæ. Auguſta ipſa Vindelicorum cùm bonam Catholicorum partem contineat, in pace, & ſpe reſtituendæ fidei adminiſtratur. Bauariam ſuperiorem atque inferiorem, Illuſtriſſimus Princeps Albertus, omni prorſus hæreſeos exercitio purgauit. Hic rogatus à multis apud Pontificem egerat, ijs qui vtramque ſpeciem cuperent, ea vt porrigeretur, ratus ea ratione complures hæreticos ad Eccleſiam Catholicam ſeſe adiuncturos. Verùm deinde expertus eam porrectionem (vt ille dicere ſolitus eſt) fomitem eſſe hęreſeos, turbinem illum ſchiſmatis ſuſtulit, & vaſa ei rei deſtinata publicè effringenda curauit. Is Germaniam vniuerſam (ſi Principes velint) Catholicam illicò futuram non dubitat, cùm ipſe vniuerſam Bauariam varijs infectam hæreſibus, & à Prouincijs hæreticis totam penè circumſeptam, iam ab aliquot annis Catholicam, Deo iuuante, reddiderit. Quæ quidem ditio in centro penè Germanię ſita, Academiæ Ingolſtadienſis, Collegij Monachienſis, domus Lanſpergenſis, aliarumq́ue in primis religioſarum familiarum ópera, fructus longè lateq́ue in finitimas regiones Catholicos immittit. Is ille eſt Princeps, qui cùm vitas omnes Apoſtolorum, & Martyrum, atque aliorum ſanctorum à Surio collectas legiſſet, eas in Germanicam linguam edi magna impenſa, & in vnaquaque Parœcia haberi curauit, vt populi Apoſtolicæ Eccleſię, ac conſequentium ſeculorum ſtatu perſpecto, neque omni vento doctrinę circumferrentur, & ad pietatem accenderentur. Eiuſdem Principis iuſſu Concilium Epheſinum, ex ſua illa celeberrima bibliotheca depromptum, & à Theodoro Peltano in Latinũ verſum eſt. Quod ego cùm tuę Maieſtati obtuliſſem, vidiſti quanam ratione Theodoſius, & Valẽtinianus Imperatores ſartam tectam Catholicam religionem, contra iſtiuſmodi hæreticos conſeruârunt.

Pragæ Seminarium Pontificis & collegiũ Cæſaris. Comitat᷒ Tyrolenſis Catholic᷒.

Bauaria vniuerſa Catholica.

Sed ad id, vnde digreſſus ſum redeo. In primarijs ferè omnibus Germanię ciuitatibus, & aliquibus item oppidis, Collegia iuuentutis, vel domus Catholicę inſtitutę sũt. Pręter eas quas ſuperi᷒ attigi, Treuiris, Coloniæ, Moguntię, Spirę, Herbipoli, Fuldæ, Oeniponti, Dilingę, Auguſtę, Brunę in Morauia, Viennę in Auſtria, Gręcij in Stiria, vt mittam Belgica, Gallica, Hiſpanica, Luſitanica, atque adeò illa, quæ in tuo Regno iſto iam adoleſcunt. Quin ipſe quoque Illuſtriſs. Saxonię Dux, fœdas monaſteriorum ruinas ex inuecto Lutheraniſmo non ſemel deplorauit, multiſque Caluinianis miniſtris capite mulctatis, reliquos in exilium egit. Et cùm in Saxonia ſpirantem adhuc noua genera veneni videat hęreſim Lutheranam, ægerrimè fert ſperamans pacis Princeps, inter Saxones miniſtros nulla ratione conuenire, & cùm ſeſe mutuis libellis & ferro perſcindant, ſentit, quantum ab illa vetere Saxonia mutati ſunt populi, quos olim vna fide Catholica &

Seminaria & Collegia Catholicorum in primarijs Germaniæ ciuitatibus.

Illuſtriſsimus Dux Saxoniæ quid de miniſtris Saxonibus deliberauit.

ea & cultu ſinceriſsimo coniunctos Deus ipſe aduerſus omnem Chriſtiani nominis hoſtem, reddebat impauidos. Itaque & conuentu miniſtrorum indicto, ſi qua ratione conuenire poſſent, vidit denique nihil, niſi diſcordiſsimam concordiam eſſe conſecutam. Inter eos autem nec de lana caprina, nec de quæſtionibus ad acuenda ingenia propoſitis (vt interdum ſalua religione inter veros Catholicos fit; quod deceptus in diuerſum blaterando detorquet) ſed de Dei filij ipſius natura, deque alijs eiuſmodi lites extitère grauiſsimę, quas Eccleſia Chriſti iamdudum omni anathemate confodit:

Ex toto igitur Catholici orbis theatro, ad quem ingentes noui orbis regiones ad ſolis occaſum & ortum, & ad meridiem (ne dicam & ad ſeptentrionem) vbere populorum conuerſione, ſeſe indies aggregant, iſtum mihi Zizaniorum, & lolij manipulũ, iſtud mihi Vilnenſe Caluinianorum latibulum, quod nouiſsimè aduerſus edictum tuum extructum eſt, & reliquas paucas Synagogas ebriorum miniſtrorum cum Catholica Eccleſia confer, Sereniſsime Rex; ac demum diſpice, num verum ſit, quòd iſte glorioſè effutit: ipſum nempè tantùm Caluiniſmum efflorescere, Catholicam autem vbique religionem prorſus extingui, monachoſque cerni hiantes. Atqui verum eſt, Monachos à Iudæis, ab Hæreticis ſperni, ſed ab ijs, qui veri Chriſtiani & Catholici ſunt, non item. Quadringenti (vt de ſacris & pijs Dominicanorum & aliorum ordinibus taceam) Franciſcani ſunt in hoc Regno, quos Bernardinos vocant. Hi pro tua Reipublicæque ſalute aſsiduè Deum orant, & abiectis omnibus mundanis rebus ſumma cum honeſtate cultum diuinum exercent. Populis autem iſtis pijs magno ſolatio ſunt, & Euangelicæ veritatis exemplo. An igitur iſti extincti iam ſint prorſus Volano? Vnum Hæreticorum oſtendat ipſe, qui ea vitæ ſanctitate (re inquam ipſa) abiecta carnali ſarcina, ita vnquam vixerit, aut in tota Polonia nunc viuat. Sed & in hac ciuitate ex iis triginta ſunt, quibus templa non deſunt. Cùm præter illud, quo integro vtuntur, maius alterum templum piorum ope his ce diebus inſtauratum ſit, quòd capiendis Catholicis, alterum eſſet anguſtius. Quingenti verò diſcipuli, præter alios ipſius Parœciæ centum, qui in Vilnenſi noſtro Collegio Societatis IESV inſtituuntur, non ita poſt multos annos latiſsimè Aegyptias iſtas Hæreticorum tenebras diſcutient, diſcutiendas vtiq; latius, vbi tot centena adoleſcentum peruenerint ad frugem, quæ in reliquis Collegijs tui Regni Brunſpergæ, Poſnaniæ, Iaroslauię, & alibi, vti quoq; Pultouię, vbi fratris tui filium Illuſtriſsimum Andream, admirabili pietate adoleſcentem, doceri curas, erudiuntur. Interim Cracouienſis Academia magno huius Regni bono Catholicam religionem tuetur, ac docet. Quęq; ſempiterna cum laude à Reuerendiſsimis Poloniæ, atq; Lituaniæ Epiſcopis Synodus Tridentina recepta eſt; Synagogas iſtas deijciet, ac Deo iuuante (quod omnibus iſtiuſmodi latebris ſemper accidit) funditùs euertet. Ac tute quidẽ pro tuo perſpicaci iudicio intelligis, quàm facile in antiquas ſuas ſedes, etiam in hoc Regno veritas reſtitui vbique poſsit, dum ſeſe iſti inuicem dilacerant. Iamq; ſemina iniquitatis ſata peſtilentes iſtas Arianiſmi, Anabaptiſmi; Caluiniſmi peſtes; & ſexcenta alia portenta efficaciſsimo Dei iudicio protulerit. Cùm verò Illuſtriſsimi Radiuilij fratres perpetua cum gloria viã, ad Lituaniam purgandam, fortiſsimè patefecerint, vides Rex, quàm facile alijs proceribus ſit, preclariſsimum illud geſtum; in ſuis ciuitatibus imitari. Ij enim, Aui, Ataui, Tritaui, & ſuorum maiorum pietatem, magnanimamque illam in abſtergenda à ſua nobiliſsima familia hæreſeos labe fortitudinem oſtenderunt, cùm ſcilicet domeſticum iſtud latibulum ad terram deiecere. Typographiam autem, qua errores & verbum Dei deprauatum cudebantur, ad diuina eloquia incorrupta, atque ad pios libros ſanctorumque Martyrum, Virginum, & Apoſtolorum vitas edendas conuerterunt. Itaque peſsimè habet Volanum, quòd ramenta iſta ſuorum pręceptorum, cernat iam ſordeſcere ijs, qui cauſſas tanti morbi acutiùs inſpiciunt. Et hæc eſt cauſſa, cur primùm Illuſtriſsimos Radiuilios inanibus terroribus tentat à via Chriſti auertere. Denique antiquos Patres (quos tamen interdum Caluinus ſuus blaſphemo ore aſinos vocat) ſanctiſsimos & caſtiſsimos verbi Dei interpretes iam nominat. Promat igitur, (vt adhuc ſemel hoc dicam) illorum integra ſcripta. Hæc in Polonicam linguam (ſi veritatis zelo mouetur) conuertat, atque ita non adeò egebunt ipſe Volanus, & alij infelices doctiſsimis, & modeſtiſsimis præceptoribus, Scarga & Turriano, qui omnes iſtius libri errores iam pleniſsimè refellerunt.

Caluin. in Inſti de Sacramento pœnitentiæ.

Quòd ſi Sereniſsime Rex, quemadmodum nunc ad reſtituendum Reipublicæ ſplendorem, & ad aduocandos pro Tranſſyluania Catholicos operarios incumbis, ita id ſemper defixum in animo habeas, quòd tam altè à puero tibi, tuęque Illuſtriſsimę familię inhęſit, nihil vt decernas, quin Deo prius ſedulò commendes; Con-

ſiliarios verò eos tibi adhibeas, qui terrena prudentia Samariam cum Hieroſolyma non cõiungãt, neq; in boue & aſino (quod diuina Scriptura prohibuit) arent, certiſsimè vero tibi perſuadeas, eos qui Deo inimici ſunt, nec Maieſtati tuæ amicos eſſe; Interim autem caueas, ne peſtes iſtæ libellorum, & ſeditionum hæreticarum peruolent in manus eorum, qui apud te ſunt, rẽ dignam Chriſtiano & Catholico Rege facies, tuæq; iſti coronę alteram ſplendidiorem, & immortalem adiunges. Vilnæ ipſa die Pentecoſtes.

ANTONII POSSEVINI, DE SOCIETATE IESV, RESPONSIONES AD NOBILISSIMI ET REGII VIRI SEPTENTRIONALIS INTERROGATIONES: QVIS DE

ſalutis æternæ comparandæ ratione, ac de vera Eccleſia cupiebat inſtitui. Additus eſt modus, quo verbum Dei, & Patrum libri legendi, ac legitima Concilia, ab illegitimis diſcernenda ſunt.

RESPONSIONES AD REGII VIRI SEPTENTRIONALIS INTERrogationes, de vera Eccleſia.

INTERROGATIO I.

Num ij, qui omnia Eccleſię Catholicæ dogmata non credunt, poſſint æternam ſalutem conſequi, dum tamen profiteantur ſe in Chriſtũ credere, & peccata odio habere?

RESPONSIO.

De fide ad Petrũ c.38.

Sanctvs Auguſtinus reſpondet: Firmiſsimè tene, & nullatenus dubites, non ſolùm omnes Paganos, ſed etiam omnes Iudæos, Hæreticos atq; ſchiſmaticos, qui extra Eccleſiam Catholicam præſentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius.

Ibidem ca. 39.

Rurſus. Firmiſsimè (inquit) tene & nullatenus dubites, quemlibet Hęreticum vel Schiſmaticum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizatum, ſi Eccleſiæ Catholicę non fuerit aggregatus, quantaſcunque Eleemoſynas fecerit, & ſi ꝓ Chriſti nomine etiam ſanguinem ſuderit, nullatenus poſſe ſaluari. Omni enim homini, qui Eccleſiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neq; Baptiſmus, neque Eleemoſyna quamlibet copioſa, neq; mors pro Chriſti nomine ſuſcepta, proficere poterit ad ſalutem quamdiu in eo hæretica vel ſchiſmatica prauitas perſeuerat, quæ ducit ad mortẽ.

Rurſus. Nunquid poteſt (inquit) vis Baptiſmi maior eſſe, aut potior quàm Confeſsio, quã paſsio, vt quis coram hominibus Chriſtum confiteatur, & ſanguine ſuo baptizetur; & tamen neq; hoc Baptiſma Hæretico prodeſt, ſi quãuis Chriſtũ confeſſus, extra Eccleſiã fuerit occiſus, quia charitatẽ non habuiſſe cõuincitur, de qua Apoſtolus dicit: Etſi tradidero corpus meũ, vt ardeam, charitatem autẽ non habeam, nihil mihi prodeſt. Quod ſi propter hoc, quia charitas deeſt, paſsio nihil prodeſt, nec illis prodeſt, quos in inuidia intus, & maleuolẽtia ſine charitate viuere, Paulus dicit.

Tom 7. de Baptiſmo contra Donatiſt. lib. 4. cap. 17. Similia Tom. 9. in Euan. Io. tract. 6. propè finem.

S. item Cyprianus lib. de vnitate Eccleſiæ ſic ait: Eſſe Martyr non poteſt, qui in Eccleſia non eſt: Ad regnum peruenire nõ poterit, qui eam, quæ regnatura eſt, derelinquit. Et infra: Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerunt: Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti beſtijs animas ſuas ponant, non erit illa fidei corona, ſed pœna perfidiæ: occidi talis poteſt, coronari non poteſt.

Porrò nemo integrè credit in Chriſtũ, qui oẽs fidei Articulos nõ credit, quorũ vnus eſt: Credo Eccleſiã Catholicã, quæ firmamentũ eſt & colũna veritatis. 1. Tim. 3.

INTERROGATIO II.

An Schiſmatici ſaluari poſſunt, cũ ea, quæ ad fidem pertinent, omnia ferè credant?

RESPONSIO.

To. 3. lib. 1. de Ser. Do. in monte c. 9 & To. 4. quæſt. ex Matt. 9. 11.

Cvm qui in vno peccat (vt habet S. Iacobus) factus ſit omnium reus, procul dubio, ſi quis, quæ docet Eccleſia, dicat ſe credere, non aũt illi obediat, vel non obediendũ eſſe illi doceat, reijcitur in æternũ à Deo, cui obedientia plus placet, quã victimæ. Itaq; rectiſsimè ait B. Auguſt. Neque Schiſmatici aliquid ſibi ex iſta mercede ꝓmittant, quia ſimiliter vbi charitas nõ eſt, non poteſt eſſe iuſtitia. Dilectio enim proximi, malũ nõ operatur, quã ſi haberẽt, nõ dila-

dilaniarẽt corpus Chriſti, ꝙ eſt Eccleſia.

S. Cypria. nus de ſim pli.Præl.ſi-ue de Vni tate Eccle-ſiæ.

Auelle (inquit S. Cyprianus) radium ſolis à corpore, diuiſionem lucis, vnitas nõ capit: frange ramum ab arbore, fractus germinare nõ poteſt. A fonte præcide riuum, præciſus areſcit.

Aug. To. 7. ſer ſuper geſt cũ E merito vl-tra mediũ.

Salutem autẽ (inquit S. Auguſt.) non poteſt habere, niſi in Eccleſia Catholica: extra Eccleſiã totum poteſt prẹter ſalutem, poteſt habere honorẽ, poteſt habere Sacramẽtum, poteſt cantare Alleluia, poteſt reſpondere, Amen, poteſt Euangelium tenere, poteſt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. fidem, & habere, & prædicare, ſed nuſquã niſi in Eccleſia Catholica ſalutem poterit inuenire.

INTERROGATIO III.

Cùm inter Lutheranos ij nominentur Sacerdotes, atq; Epiſcopi, qui res Spirituales & Sacras adminiſtrant, nõné hi ſunt aliqua ſaltem ex parte Sacerdotes & Epiſcopi?

RESPONSIO.

NEc nomen, neq; rerum Spiritualiũ tractatio, ſed ritè ſuſcepta Conſecratio, Sacerdotiũ, aut Epiſcopatum efficiũt. Si enim quæratur à quonam iſti conſecrati ſint, reſpondebitur, ab Epiſcopo. Si verò rurſum vrgeatur, ecquis Epiſcopum illum creauerit, ad id venietur, vt à ſeculari Magiſtratu eum fuiſſe creatum intelligamus. Itaque prudenter ac verè Sereniſs. quidam Rex dixit, hoſce qui prodierunt, ex laica poteſtate, nec aliud quã ex Cancellaria ſeculari literas habuere, nõ eſſe aut Sacerdotes, aut Epiſcopos veros. Cùm enim Conſecratio ſit opus ſupernaturale, & Chariſma iſtud diuinum atq; character, quem veri Sacerdotes accipiunt, nunquã magiſtratui à Deo conceſſum fuerit, vt ab eo conferretur, ac ne tributus quidem ſit vnquã (neq; enim minor poteſtas in maiorem agere poteſt) cumq; Lutherus à quo iſta falſorum Epiſcoporum, & Paſtorum turba prodijt, nunquam Epiſcopus fuerit: cumq; nullus eorum impoſitionem manuum ab ijs habuerit, qui legitima ab Apoſtolis ſucceſsione deſcenderunt: nõne ex eorum numero ſunt, quos in Aſinio non veros Senatores Cicero, atq; in Nouatiano Pſeudoepiſcopos, & Pſeudoparochos S. Cyprianus deſignárunt? Nã Aſinius (inquit Cicero) quidã Senator voluntarius, lectus ipſe à ſe apertã curiam vidit poſt Cæſaris mortem, mutauit calceos, Pater conſcriptus repentè factus eſt. Sic iſti cùm expulſis, aut trucidatis ab Apoſtata Luthero veris Epiſcopis & Sacerdotibus, apertam curiam vidiſſent, illicò (ſicut momento penè temporis ex putredine fungus enaſcitur) Superintendentes, miniſtri, cæteraq; fex eruperunt.

Cicero in 14 Antonianã.

Nouatianus verò (ait S. Cypria.) in Eccleſia non eſt, neq; Epiſcopus cõputari poteſt, qui Apoſtolica traditione contempta nemini ſuccedens, à ſeipſo ordinatus eſt. Ac infrà: Aut Paſtor haberi quomodo poteſt, qui manente vero Paſtore, & in Eccleſia Dei ordinatione ſuccedanea præſidente, nemini ſuccedens, & à ſeipſo incipiens, alienus fit & profanus? Quæ quidem cauſſæ ſunt, cur laici non ſolùm Sacerdotum officium impiè aſſumunt, verùm etiam Reges ſeſe tandem velint conſtituere: Quemadmodum & in Ciuitate Monaſterienſi non ante multos annos tentauit quidam Anabaptiſtarum Dux: & his annis Galli, & Belgæ quidam tentarunt in Gallijs, & Belgio. Quos autem conſcientię ſtimulus in rebus Sacris vſurpandis & retinẽdis non mordet, multò minùs mordebit, ad ciuitates Regnaq; conuellenda, & ad Reges eijciendos. Quamobrem vbi hæreſis altas egit radices, ſemper eam denique aut Ethniciſmus, aut barbara aliqua ſecta, (vt in Africa & Aſia cernimus) aut cùm rerum Diuinarum obliuione, peſtilens tandem anarchia, vel Regnorum mutatio eſt conſecuta.

lib. 1 Epiſt. 6. ad Magnum.

INTERROGATIO IIII.

Eccleſiáne dici poteſt alicubi eſſe, vbi Sacerdotes, & Epiſcopi veri, ac legitimè conſecrati non ſint?

RESPONSIO.

REspondet S. Cyprianus Martyr: Loquitur, inquit, illic Petrus, ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine docens, & oſtendens, quia etſi contumax ac ſuperba obaudire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen à Chriſto non recedit, & illi ſunt Eccleſia plebs Sacerdoti adunata, & Paſtori ſuo grex adhærẽs: Vnde ſcire debes Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo: Et ſi qui cũ Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe: & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei nõ habentes; obrepunt, & latenter apud quoſdã communicare ſe credũt. quãdo Eccleſia Catholica vna eſt, ſciſſa nõ ſit, neq; diuiſa, ſed ſit vtiq; connexa, & cohærentium ſibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Hæc Cyprianus.

Epiſt. 69. ad Pub.

S. autem Hieron. in Dialogo contra Luciferianos: Cùm (inquit) homo mortuus ſit Hilarius (videlicet quidam Hæreſiarcha) cum homine pariter interijt & Secta: quia poſt ſe nullum clericum Diaconus potuit ordinare: Eccleſia autem non eſt, quæ non habet Sacerdotes.

Ex his habes, vbi deſunt Sacerdotes, quorum glutino copulatur Eccleſia, & vbi Paſtore legitimo populus non adhæret, ibi

homines fruſtrà ſibi blandiri de Eccleſia, q̃ nullã, & proinde nec vllã ſalutem habent.

Porrò vt Regnum nõ eſt, cui Rex, Cõſiliarij, Legiſeri, Præfecti legitimè delecti, leges itẽ ipſæ deſunt: ita neq; Eccleſia (quæ cum Regno in Scriptura ſæpè cõparatur) dicẽda eſt, in qua antiquæ Eccleſiaſticæ Leges ſilent, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Canonici, Sacerdotes, Monaſteria, Spiritualiſq; omnis poteſtas, & decor adempti ſunt. His enim Eccleſiæ facies, & ordinis Hierarchici forma & dignitas ſtabat & cernebatur. Cùm verò ab aratro ad altare traductis bubulcis reliqua omnia, quę Dei erãt, conuerſa ſint in rapinã & ſacrilegium, atq; hæc nõ ſolùm tolerentur adhuc, verùm etiam ipſe verus omnis Eccleſiæ ſtatus explodatur: quis ibi Eccleſiam eſſe dixerit, qui tenebras lucem, lucem tenebras non dicat?

Huc quoq; pertinet, aliorum Eccleſiæ nominum conſideratio, quibus eam Spiritus S. expreſsit: Turris, de qua mille clypei pendent: Vineæ, quã cœleſtis plantauit agricola: Caſtrorum aciei ordinatæ, contra quam inferi portæ nunquam eſſent præualituræ: Corporis, quod vnum ſit, & vnum ſpiritum habeat. At hic nullam turrim, niſi Babelis, nullum ſpeculatorem, niſi falſos Superintendentes ſubintroductos, nullos clypeos cernis: ſed montes Gelboe, vbi neq; ros, neq; pluuia vnquam decidit, vbi ſterilis fides eſt, vbi abiecti ſunt clypei fortium, vbi populus miſerè perijt, aut turpiter in manus Philiſtinorum, id eſt, Apoſtatarum deuenit.

Ita quoq; nec vllam vineę faciem vides, cùm Apoſtolicis Conſtitutionibus & antiquiſsimis ritibus antiquatis, ſepes, qua vinea ſepiebatur proſtrata ſit: cumque nullus palmes cum vite, nulli digni pœnitẽtiæ fructus, nullum torcular, canalia verò perrupta, & Sacramenta maxima ex parte ſublata: nullus Paterfamilias & cœleſtis agricola, nullum opus bonum fructuoſum, vnde mercedem denarij, qui laborârunt, accipiant, apparent. Ferus enim aper ex ſylua, id eſt, ex multiplicium errorum tenebris, in vineam irrupit, hãcq; omnibus direptis atque fœdatis exterminauit, & ſicut cucumerarium dereliquit.

Præterea nec vllam caſtrorum aciem ordinatam iſthic intueri potes. Quis enim aciem vocet, vbi nullus Imperator legitimus, nulla certa vexilla & ſigna, nullæ excubiæ & vigiliæ nocturnis precibus, nullus ſufficiens commeatus, nullæ tubæ, quę certum dent ſignum, ſed confuſus variarum hæreſum ſtrepitus conſpiciuntur aut exaudiuntur? Cùm autem turbatis ordinibus talis iam Sacerdos ſit, qualis eſt populus, diuiniſq; humana ſint permixta: anne abominationẽ iſtã deſolationis ſentis, quã S. Athanaſius eſſe dicebat, cũ Laici creare Epiſcopos & Sacerdotes, res ſpirituales adminiſtrare, diuiniq; myſterij ac verbi tractationem ſibi vſurpare, intolerabili temeritate ſunt auſi?

Iam verò nec deniq; vnũ corpus iſthic cernimus, ꝙ vnum ſpiritum habeat: tum quoniã monſtrum eſſet corpus, quod duæ animę regerent, (vnius verò formę, atq; animę, vna primaria operatio eſt, nec diſcors, & ſecũ pugnans, qua quidẽ diſcordia cùm hæreſis agatur, nõ vnum, ſed varios ea ſpiritus habeat neceſſe eſt) tum etiã, quòd cui propria deeſt operatio, huic, quoq; ipſa vita deeſt, ac ſpiritus. Cũ verò iſti quandã ſolùm fidẽ informem ac mortuã agnoſcant, ecquam Eccleſiam aut corpus viuum agnoueris? Præterea ſi euerſo fundamento omnia ruunt, fide aũt ac religione, & reliquis pleriſq; Articulis fidei deficientibus, in horum locum errores ijdem ſucceſſere, quos euidentiſsimum eſt antiquitus ab Eccleſia fuiſſe damnatos, nullum hìc tu iam corpus aut Eccleſiã mihi oſtendere poteris. Si quis autem præciſis inanimãte neruis, fibris, venis, primarijs item membris, corde, hepate, cerebro amotis, corpus tamen viuere dixerit, vtiq; cadauer potius iſtud fuerit, ad qđ corui, id eſt, Apoſtatę confluxerunt, quàm corpus illud, ad quod (teſtante Chriſto) Aquilæ, hoc eſt, ſapientiſsimi, & perſpicaces Patres à terrena vita procul euolantes, vnanimi cõſenſu conuenerunt. Sed audiamus B. Auguſt. (To. 10. Ser, de tempore 186.

Videtis quid faciat anima in corpore? omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, per manus operatur, per pedes ambulat: omnibus ſimul adeſt membris vt viuant, vitam dat omnibus, officia ſingulis. Non audit oculus, non videt auris, non videt lingua, nec loquitur auris & oculus: ſed tamen viuit, viuit auris, viuit lingua, officia diuerſa ſunt, vita communis. Sic eſt Eccleſia Dei, in alijs Sanctis facit miracula, in alijs Sanctis loquitur veritatẽ, in alijs Sanctis cuſtodit virginitatẽ, in alijs Sanctis cuſtodit pudicitiam virginalem, in alijs hoc, in alijs illud: ſinguli, propria operantur, ſed pariter viuunt. Quod autẽ eſt anima corporis hominis, hoc eſt, Spiritus S. corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia: hoc agit Spiritus S. in tota Eccleſia, quod agit anima in omnibus membris vnius corporis. Sed videte quid caueatis, videte quid obſeruetis, videte quid timeatis. Contingit vt in corpore humano, imò de corpore aliquod præcidatur membrum, manus, digitus, pes: nunquid præciſum ſequitur anima? cùm in corpore eſſet, viuebat,

præ-

præciſum amittit vitam. Sic & homo Chriſtianus, Catholicus eſt dum in corpore viuit, præciſus, hæreticus factus eſt: membrum amputatum non ſequitur Spiritus. Si ergo vultis viuere de Spiritu Sancto, tenete charitatem, amate veritatem deſiderate vnitatem, vt perueniatis ad æternitatem. Hæc ille.

Cùm verò ex ipſis Euangelijs, Actis Apoſtolorum, Canonibus Apoſtolicis, & antiquiſsimis Synodis conſtet, nullam vnquam habitam fuiſſe Eccleſiam, quam quę ijſdem ritibus & ordine conſtituta eſt, quibus Catholica conſiſtit: ſanè nemo cordatus ſibi imponi patietur, ſi quem dicentem audierit, Eccleſiam ibi eſſe, in qua antiquiſsimæ totius Eccleſię, ne vllum quidem veſtigium exiſtat.

INTERROGATIO V.

Cùm Baptiſmus in Septentrione verus adminiſtretur, nonné ſaltem qui eo initiantur, ad Catholicam, id eſt, veram Eccleſiam ſpectant, licet veros Sacerdotes non habeant?

RESPONSIO.

Nihil ſanè prohibet: in fide enim Eccleſiæ baptizantur, quotquot ritè baptizantur: ac niſi extra Eccleſiam per hæreſim aut perfidiam exeant, ſunt è noſtris, Catholicique ſunt, æternam verò ſalutem conſequi poſſunt, ſi fidei fundamento ſuperædificent aurum, argentum, gemmas, ſicut Apoſtolus ſcripſit: aut ſi in peccata prolapſi, denique verè reſipiſcant. Verùm quotuſquiſq; eſt qui cùm adoleuerit, haud iſtis falſis Sacerdotibus adhæreat, eorum erroribus non imbuatur, falſa pro veris Sacramenta non ſumat, atque etiam vbi vnà cum ijs Eccleſiam Catholicam (quę eſt corpus Chriſti) blaſphemare didicerit, tum moriens peſtilenti pane, nō autem vero Sacramento & corpore Chriſti Domini accepto, miſerrimè non pereat? Vnus (inquit S. Auguſt.) eſt Deus, vna fides, vnum Baptiſma, vna incorrupta Catholica Eccleſia: nō in qua ſola vnus Deus colitur, nec in qua fides retinetur: nec in qua ſola vnus Baptiſm' habetur, ſed in qua ſola vnus Baptiſmus ſalubriter habetur.

INTERROGATIO VI.

Licebit né alicui ob metum mortis, aut ob rerum ſuarum amiſsionē, vel propter ſpem alios ad Catholicā fidem conuertendi, ſimulare Lutheraniſmum aliāue hæreſim, aut publicè profiteri ſe nolle Catholicæ Eccleſiæ obedire: etiam ſi clàm velit eſſe Catholicus?

RESPONSIO.

Falsum bonum eſt verum malum, ſicut vel ipſe Philoſophus dixit. Mala autem (inquit Apoſtolus) facienda non ſunt, vt veniant bona. Itaque ſi quis hæreſim ſimulet, quæ res alijs ſcandalum & perniciem ſemper attulit, is flagitium, Chriſtiana veritate indignum committit. Deus porrò, qui veritas ipſa eſt, neque ad veritatis ædificium extruendum mendacio noſtro eget, nec vſus eſt vnquam. Quod ſi aliquando ante Synagogę & Moſaicę Legis ſepulturam (Chriſtianæ ſcilicet initio naſcentis Eccleſię) aliquid Apoſtoli viſi ſunt in obſeruatione ſimulaſſe, id nō erat hæreſim fingere, (quod ſemper habitum fuit immane ſcelus) nec facinus aliquod perpetrare, cùm Euangelio nondum plenè promulgato, lex illa (quę fuerat ad tempus à Deo inſtituta, neq; ex ſe mala erat) vim aut ſaltem dignitatem quandam tam diu obtineret, donec Euangelij lux altiùs exoriens, præteritarum rerum vmbram prorſus abigeret. Itaq; cùm quidam antiquitus idolo oblatis veſcerentur (& ſi non ad eum finem, vt viderentur idololatrię cōſentire) quoniam aliqui ſcandalum patiebantur, eos damnat Paulus acerrimè: quantò acriùs damnaſſet eum, qui licet non hæreticus nec idololatra, vnà tamen cum hęreticis voluiſſet ſentire videri? 1. Cor. 8.

Accedit exemplum Eleazari, cui cùm ſub capitis pœna iuſſum fuiſſet, vt carnes ſuillas ederet, & ſecretò carnes alias nō prohibitas, quę ſpeciem porcinæ haberent, amici offerrent: intrepidus mori, quàm fingere maluit, nempè ne aliqui putarent, ipſum legem tranſgredi, & cum idololatris ſentire. Quantò igitur minùs licebit hæreſim ſimulare, aut hęreticorum falſis Sacramentis, vel eiuſmodi alijs rebus, vnde alij vel erroris, vel confirmationis in errore occaſionem ſumunt ſeſe immiſcere?

At etiam innumerabilia ſunt exempla Martyrum, qui cruciatus acerbiſsimos pertulère, ne vel ſolo nutu perfidiæ ſignum aliquod ederent, & Eccleſiam, quam Dei Filius veritate & amariſsima morte fundauit, mendacio polluerent, & vitę fœda cōuerſione deſererent.

Accedit veneranda illa, & tremenda Chriſti ſententia: Si quis me erubeſcet corā hominibus, & ego erubeſcam eum coram patre meo. Quam ſi quis verè æſtimat, fateatur neceſſe eſt, eum, qui capitis ſui & caducarum rerum, quàm Chriſti Domini maiorem rationem habet, ac terrę cœlum poſtponit, nunquā cœlum (niſi reſipiſcat) conſecuturū. Rurſus (inquit Apoſtolus) Corde creditur ad iuſtitiā, ore fit confeſsio ad ſalutē. Quamnam igitur ſalutem ſperet,

qui cùm eſſe debeat paratus, vnicuique de ea, quæ in nobis eſt ſpe interroganti rationem reddere, confeſsioné fidei ſuæ opportuno tempore non ſaciat? Addit porrò Apoſtolus: Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Atqui hoc habet ſpecié mali, quare & peccatum eſt: quin verò cùm ab aliquo aliquid fit, vt hæreticus videatur, id non ſpeciem ſolú, ſed rem quoq; mali habet, præter quã quòd actiuum ſcandalú (vt cú Theologis loquamur) ex ſe (licet inde alij ſcãdalo non aſſiciantur) peccatú eſt contra ius diuinú & naturale. Quamobrem quis erit in ſui & proximi ſalutẽ tam excors, vt naturalem ac diuinam legem, quam Chriſtus venit implere, pro leuitate noſtri capitis, (qui vermiculi ſumus) putet eſſe abrogandam? At verò cùm ea, quæ ad diuinú cultú, fidemq́; pertinent, ad primam Decalogi tabulam ſpectent, legesq́; alias omnes, vel naturalia præcepta præcellant, ſanè vbi agitur de fide ſincerè teſtanda, diuinus honor, intrepidè noſtræ vitę præponendus eſt. Nec verò metus mortis, aut mundanarum rerum amiſsio eſt expaueſcenda. Timete enim (ait Dominus) qui poteſtatem habet mittere in gehennam. Atque alibi: Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuę detrimentum patiatur? Quamuis autem fidei Catholicæ confeſsio ſemper & vbique (hoc eſt ſine neceſsitate) ſacienda non ſit, nunquam tamen hæreticos nos eſſe, aut ipſorum ritibus nos adhęrere oſtendendum eſt. Quin verò eò magis eſſe Catholicos teſtari debemus, cùm ex noſtra taciturnitate ſcandalum conſequeretur aliorum. Quod quidem ad eos pręcipuè pertinet, qui publicam perſonam vel magiſtratum gerũt. Si qui autem putant ſibi licere hæreſim nõ ſolùm fingere, verumetiam ijſdem de cauſis, quas attigimus, iuramento confirmare ſe non eſſe Catholicos: ij legant B. Auguſtini libellum de Mendacio, & ad Quod vult Deum de hæreſibus, inter quas illos ab Eccleſia Dei damnatos enumerat, qui cùm hoc ipſum ſentirent & ſacerent, Carmen illud vſurpabant:

Iura, periura, ſecretum pandere noli.

1.Theſſ.5.

INTERROGATIO VII.

Licet ne Sacro intereſſe, vel Euchariſtiã ſumere, vbi Sacerdos ritè quidem olim Sacris initiatus ſit, verũ poſteà fuerit, & adhuc habetur Lutheranus, atq; ideò neſcitur, an Eccleſiæ Catholicæ ſit recõciliatus?

REPSONSIO.

In. Ioan. Tom.9. tracta.50.

EXCOMMVNICATVS ab Eccleſia, ligatur in cœlo, vt S. Auguſtinus ait. Agit enim (vt ille ipſe inquit) in Eccleſia excommunicatio, quod agebat in veteri Teſtamento interſectio: omniſque excõmunicatus, Satanæ traditus eſt, quemadmodũ pręter B. Auguſt. S. Paulus oſtendit, & corporibus inflictæ à Dęmonibus pœnę, initio naſcentis Eccleſię cũ aliqui excommunicabantur, apertè deſignabant, quã horrendum ſit incidere in excommunicationem, ex qua multò grauiùs animæ affliguntur, quàm cùm corpora patiebantur. Apoſtoli verò atq; Concilia, & Patres, hac excommunicatione non vt politico remedio, vel vt Poetico ſpectaculo, ſed vt ignis gladio, quemadmodum eam ab Apoſtolis eſſe vocatam, (teſtis eſt S. Clemens Romanus) pertinaces & impios ſemper ab Eccleſia reſecàrunt.

To.7. quæſti ſuper Deut. li.5. cap.19. To.2. Epiſt.75.

S Clemens conſtit. Apoſt. c. 24. 43. 47.

Hi verò (vt extat in Apoſtolicis conſtitutionibus) ex Eccleſia eiecti, ſunt meritò abſciſsi à cœtu Domini, & à vita immortali & gloria reiecti, atq; apud iuſtos & pios homines inhonorati & inglorij, atq; apud eundem Deum dãnati: quibus abſciſsis, Eccleſia Dei magis quã antea ornata eſt, cùm erat in ea aliquod membrum ſuperuacaneum, & ab ea alienum.

Quæ cũ ita ſint, eſto iudicium eius, qui ſeriò & ſincerè ad vitã æternã aſpirat, num Chriſtiano liceat de manibus excõmunicati, & apud Deũ & Eccleſiã publicè dãnati Sacerdotis, Sacramẽtum accipere, aut eius Sacro intereſſe? Quę enim participatio lucis ad tenebras, inquit Apoſt. At de manibus peſtilẽtis hominis, cibũ ob contagionis metum nõ audemus accipere, & verò ab homine ab Eccleſia triumphãte ac militãte abſciſſo, diuinã Euchariſtiã ſumemus? Peccãt igitur multùm qui hoc ſaciunt. Nec ille quoq; non grauiter à Deo plecteretur, qui verbo, aut ipſo nutu id licere, honeſtum ob finẽ aliquem eſſe aſſereret. Quod enim ſua natura malum eſt, id bonum eſſe nunquã poteſt. Quare non tantùm qui ſaciunt, ſed & qui conſentiunt ſacientibus, eâdem digni ſunt pœna. Atqui cùm Sacerdos, cui ab Eccleſia Sacris interdictum eſt, Sacrum ſacit, aut Sacramenta miniſtrat; lethale peccatum cõmittit: quamobrẽ, & qui ipſi peccandi occaſioné præbet, eodem ſe miſerrimus laqueo implicat. Quod ſi (vt inquit Scriptura) mẽdacium Deus abominatur: quã in negotio fidei erit abominabile, ipſo Sacramento, & re Sacramẽti abuti? quæ quidem Chriſtus Ieſus, qui ſeipſum nobis in Euchariſtia miſericordiſsimè dedit, vt præter alia certiſsimum fidei veritatis atq; vnitatis Chriſtianę ſymbolum eſſet, certè ab ijs, qui ab vnitate ipſa ſunt pręciſi, nulla ratione vult ſumi, vel miniſtrari: nec denique vult vt à nobis in diuinis rebus vlla cum ijs communio retineatur.

INTER-

INTERROGATIO VIII.

An ab Orientis Eccleſijs, qualis eſt hoc tempore Alexandrina, atque aliæ eiuſmodi, regula credendi, & Sacerdotum conſecrandorum facultas peti iuſtè poſsit?

RESPONSIO.

PELAGIANI antiqui hæretici cùm fide & auctoritate Occidétalis Eccleſiæ, à B. Auguſt. ſic premerentur, vt nó poſſent euadere, ad Orientis Epiſcopos ſe prouocare fingebant, quibus ille ita reſpondet:

To. 2 Con. Iuli. Pelag. lib. 1. cap. 2. Iterum (inquit) te admoneo, iterum rogo, aſpice tot ac tales Eccleſiæ Catholicę deſenſores atq; rectores. Vide quibus tam grauem, tamq; neſariam irrogaris iniuriã. An ideò contemnendos putas, quia Occidentalis Eccleſiæ ſunt omnes, nec vllus in eis eſt commemoratus à nobis Orientis Epiſcopus? Quid ergo faciemus? cũ illi Græci ſint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorũ voluit Deus glorioſiſsimo Martyrio coronare: cui Eccleſię præſidentem B. Innocentium, ſi audire voluiſſes, iã tunc periculoſam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille S. Africanis reſpondere Concilijs, niſi quòd antiquitus Apoſtolica Sedes & Romana, cũ cæteris tenet Eccleſia? Et paulò pòſt: Non eſt ergo quòd prouoces ad Orientis Antiſtites, quia & ipſi vtiq; Christiani ſunt, & vtriuſque partis terrarum fides iſta vna eſt, quia & fides ipſa Chriſtiana eſt, & te certè Occidentalis terra generauit, Occidentalis regenerauit Eccleſia. Et pòſt citatum Gregorij Nazianzeni teſtimoniũ: Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide idipſum dicere, & hanc eſſe Catholicam fidem non diſſonante conteſtatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Epiſcoporum Orientalium videtur auctoritas? eſt quidem tanta perſona, vt neque ille hoc, niſi ex fide Chriſtiana omnib⁹ notiſsima diceret, nec illi cùm tam clarum haberent, atque venerandum, niſi hæc ab illo dicta, ex regula notiſsimæ veritatis agnoſcerent. Sed ſi vis, addimus & huic S. Baſilium, imò velis nolis, addendus eſt. Et paulò pòſt: Video iam vtrum ſufficiant tibi ex Orientis Patribus duo iſti tam inſignes viri, & tam clara præditi ſanctitate, & ſicut fer tur, etiam carne germani? Sed dic non ſufficere. Habemus alios Oriẽtales Epiſcopos quatuordecim, Eulogiũ, Ioannẽ, Ammonianũ, Porphyrium, Eutoniũ, Porphyriũ Fidũ, Zozymũ, Zoboenum, Nymphidiũ, Chromatiũ, Iouinum, Eleutheriũ, Clematium, quos vno loco ſimul inuẽtos, in iſtum conſeſſum introducere valeam. Et hæc quidem B. Auguſtinus.

Ex quibus facilè colligi poteſt, ſufficere nobis debere Occidentalem Eccleſiam, in qua tot Martyres, tot ac tales Eccleſiæ deſenſores, ipſa à CHRISTO inſtituta veritatis cathedra ſunt, à qua iſta quoque Regna Catholicam fidem acceperunt: ac proinde non ſine crimine ſchiſmatis ab eiuſdem ordine, ritibus ac legibus, nemini eſſe recedendũ. Quod ſi tamen ad Orientis Eccleſias & Epiſcopos etiamnũ prouocetur, cur nõ prouocatũr ad antiqua Orientis lumina, quorum cum Romana Eccleſia, vna fides eademq; Eccleſia fuit? Neque n. aut legem cœlibatus inter Sacerdotes violatã, aut hierarchicum Eccleſiæ ordinẽ turpiter à laicis corruptum, ex antiqs Orientis Patribus poterunt afferre, qui Apoſtolicã normam ſecuti, nunquam ſuo tempore id permiſere: quales fuère Sancti Alexãder, Athanaſius, Cyrillus Alexãdrię, Sanctus Chryſoſtomus Bizantij, Diu⁹ Baſili⁹ Cæſareę, B. Gregorius Naziãzi, S. alter Cyrillus Hieroſolymæ, B. Epiphanius Cypri, B. Theodoretus Cyren. & plerique oẽs alij Epiſcopi. Octingenti verò propemodũ anni ſunt, quib⁹ Gręci & Oriẽtales permulti, non ſolùm in ritibus, verùm etiã in præcipuis fidei articulis, atque adeò in Spiritus Sancti proceſsione à Patre & Filio aberrantes, antiquos quoq; Canones, laxata diſciplina reſpuere cœperunt, quos quidẽ Canones, in ipſis Orientis Cõcilijs, ipſi Patres vniuerſa cum Eccleſia, vnanimi conſenſu olim ediderant. Quamobrem iuſto Dei iudicio factum eſt, vt qui dum Eccleſiæ Catholicæ adhæſerunt, per octingentos fermè ſuperiores annos, octo generalia concilia, plurimoſque ſanctiſsimos & doctiſs. Patres habuerunt, ſequentibus octo iam ſeculis, nullã ampliùs Synodum, nullos habuerint Sanctos, aut integros in Orthodoxa fide Theologos, pręter eos qui ab Eccleſia catholica ſeiungi noluerunt: corpora item, & ſcripta Patrum antiquorum amiſerunt, quæ ad Catholicos omnia, tanquam iuſta ad veros hæredes poſſeſsio (recuſantibus ipſis eorum Patribus, cum degenerib⁹ filijs remanere) trãslata ſunt: Gręci verò libertatẽ deniq; corporũ perdiderũt: ac qui Pôt. Max. & Apoſtolicę Sedi primariæ à Chriſto inſtitutæ aduerſari præſumpſerunt, etiã barbarorum turpiſsima mancipia ſunt facti. Itaque ab iſtis Eccleſię formã fideique regulam petere, quid aliud eſt, quàm ex ruderib⁹ & ruinis potiùs, quã ex integro, ſolido, pulcherrimoq; palatio, formã ædificãdi, aut ex abſciſſo ac demortuo membro, potiùs quàm ex viuo capite viuendi ſpiritum petere?

INTERROGATIO IX.

Quid ergo? ſi quis triumphantis Eccleſiæ fidem & antiquorum Patrum doctrinam ſequatur, nonné ſaluari poſſit?

RESPONSIO.

Ecclesia triumphans, nullam iam fidem, aut ſpem habet: nam quod videt quis, inquit Apoſtolus, quid ſperat? (Rom. 8.) Et Sanctorum quidem hinc euolãtium in cœlum, fides & ſpes ceſsárunt, charitas verò manſit, nec vnquã excidet. Eorum autem viuam fidem dum in terris verſabantur, ſi quis in hac vita ſequutus fuerit, ſaluari ſine dubio poterit. At eam re verá ſequi nemo dicendus eſt, qui in Eccleſia militanti cum immaniſsimis hoſtibus, mundo, carne, Satana, perpetuum bellum non gerat: nec in alijs caſtris, vel ſub alijs vexillis, aut alijs teſſeris & Sacramentis pugnandũ eſt, quàm quibus ijdem Sancti, cœleſte ſtipendium meruerunt. Porrò ij prius integerrima cũ fide & maxima cum humilitate, in Eccleſia Catholica vixerunt, tantumq; abeſt, vt metu aliquo ſeſe ab ea ſeiunxerint, aut in te fidei ſimulauerint, vel leges ipſas Eccleſię præuaricati fuerint, vt pro his omnibus vitã, duriſsima inter cruciamenta profuderint. Quamobrem nec nobis temerè triumphus ante victoriam canendus eſt; cùm qui coronari, & triumphantium in cœlo felicitatem aſſequi velit, is legitimè priùs credat, & certet neceſſe ſit.

Iam quod ad Patrum doctrinam pertinet, cũ hoc ipſum, quod de triũphante Eccleſia diximus, referri huc poſsit; tum ex eorum Patrũ vitis & libris, hauriẽda noſtrę vitę, doctrinęq; ratio eſt: vtrumq; autẽ horum ſi quis fecerit, ſaluari ſanè poterit. Veruntamen inprimis (vt dixi) ſeriò eorũ fidem teneat, vitamq; imitetur, nec ſibi fruſtra de alterutro blandiatur, ſi neutrum faciat, aut ſententias Patrũ (nec eas forſan omninò intelligens) duntaxat aliquas legerit, vel audierit. Cæterùm qua ratione diuina Scriptura, & Patres legendi, intelligendique ſunt, poſteà dicetur.

INTERROGATIO X.

Quid verò, ſi quis obiecerit, Eccleſiã quoque Catholicam defeciſſe, aut ita ægrotã eſſe, vt ſenſum veritatis amiſerit, num quis differre ad Catholicos reditum debet?

RESPONSIO.

Neque Eccleſia Catholica vnquam defecit, aut deficiet, neque ægrota eſt, ac proinde nemo differre debet, quin Catholicus fiat. Audi verò B. Auguſt. iſti quęſtioni reſpondentem: (In Pſalm. 101. Con. 2.) Sed illa Eccleſia (inquiunt de Catholica hæretici) fuit omniũ gentium, iam non eſt, perijt. Hoc dicunt (reſpondet Auguſtinus) qui in illa non ſunt. O impudentem vocem, illã non eſt, quia tu in illa non es; Vide ne tu ideò non ſis: nam illa erit, & ſi tu non ſis. Hanc vocẽ abominabilem & deteſtabilem, præſumptionis & falſitatis plenam, nulla veritate ſuffultam, nulla ſapientia illuminatam, nullo ſale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, pernicioſam, pręuidit Spiritus Dei. Hæc ille: qui & alibi aduerſus Donat. libro 3. de Bapt. cap. 2. adhuc preſsiùs hoc ipſum vrget. Aut iſta (ait) Eccleſia, quę nunc apparuit, anteã perierat, & nunc reſurrexit; aut non perierat, ſed tantùm latuerat, & nunc extulit caput. Nõ primùm, quia tunc non potuiſſent renaſci ipſi, ſi mater perierat: Si perijt, vnde ergo bonitas apparuit? de qua terra germinauit? ex quo mari ẽmerſit? de quo cœlo cecidit? Hoc igitur & nos Catholici aduerſus hos Lutheranos afferre poſſumus, qui ſicut Donatiſtæ faciebant, de toto orbe terrarum Eccleſiam perijſſe mentiuntur.

Præterea ſi Eccleſia defecit aut ignotã eſt, id contigiſſe dicendum eſt, vel ob doctrinæ immutationem, vel propter Sacramentorum numerum ab antiqua diuerſum Eccleſia, vel ob nouum in ea ordinem (qui olim non fuerit) inſtitutum: ſed hęc tantùm abeſt, vt quidquam immutationis acceperint, nullo vt ſeculo non eadem fuiſſe credita aut vſitata ipſimet Lutherani Magdeburgenſes fateri ex ipſis Patribus coacti ſint. Alioquin tempus, locus, perſonæ monſtrentur, quibus cerni poſsit, noua Sacramenta, nouumque ordinem ſacrum inſtitutum à Catholicis fuiſſe: aut à legitimo aliquo & approbato Concilio ſuperiora fidei dogmata conuulſa; vel Patres & Eccleſiæ Doctores poſt quæſtiones aliquas ab Eccleſia deciſas, nouam è proprio capite eadem de re doctrinam inter populos ſparſiſſe; vel aliũ in Eccleſia Primatum ſummãq; auctoritatem à Chriſto inſtitutã agnouiſſe, quàm quę nunc ſit. Quod ſi ita eſt, quid iſtos Lutheranos prohibet, quo minus antiquiſsima Concilia, Patres ipſos Apoſtolis viciniſsimos, potiùs quã noua Apoſtatarum deliramenta ad verbũ Dei ritè exponendũ, & antiquę ſtatũ Eccleſię oſtendendũ populis proponãt? (Nota.) At quãdo iſtos ſpeliũt, nec ex ijs docẽt, & pro verbo Dei ſua figmẽta venditãt, & ſinguli varias & diſcordes Chymeras nõ Eccleſias excitant: cordatus quiſq; iudicet, quàm impudẽti fronte, Eccleſiæ Catholicæ notam interitus (quoniã ipſi interierunt) vellent inurere.

Reſtat igitur, vt fortè ſic ægrotãrit, vt quoniã qui pręſunt in eã, improbi ſunt, ꝓpterea Spiritus S. illã prorſus deſeruerit.

At auctoritas eorum, cùm à Chriſto pendeat, neque ſuper hominibus tantùm, ſed ſuper Chriſto ſit ſundata, & in aliorum bonum tradita, aliaque officij, alia vitij ratio ſit, illa vel probitate augeri, vel improbitate minui nequit. Alioquin Apoſtolorum tempore naſcens Eccleſia in morbum grauiſsimum incidiſſet, ex quo nunquam cóualuiſſet. Intercideret item poteſtas omnis ſecularis, à Deo, inferiore licet gradu inſtituta, ſi ſtatim ob peccata alicuius ægrotare & ineruari deberet.

Sed fac Eccleſia ſenſum veritatis ex eiuſmodi morbo amiſerit, quinam noui Galeni, vel Paracelſi, nouo aliquo medendi aut diſtillationis genere, ſaniei non purgatę cicatricẽ volentes obducere, eam ſanabũt? certè diuinæ oculus prouidentię immẽſa ſua ſapientia, in Eccleſia tanquã diuite officina (ſicut eã S. Baſil. vocauit) aduerſus omnium generũ morbos, omnia medicamentorũ genera olim locauit in perpetuũ. Quæ pharmaca per generalia legitimaque Concilia, perq; alias rationes, erroribus & vitijs extirpandis, à legitimis medicis adhibita ſemper fuerunt & profuerunt, neq; Eccleſiæ vnquã defuerũt aut deeſſe poſſunt. Fruſtrà ergo ſibi quiſquã illius ſanandæ curam vſurpat, ſuis quã quiſq; morbis depellendis, niſi velit eſſe inſanabilis, procurare ab ipſa vna Eccleſia debet.

INTERROGATIO XI.

Suntne aliquæ proprietates tam certæ, vt ijs Eccleſiam Catholicam ab omnibus alijs Eccleſijs dignoſcere poſſimus?

RESPONSIO.

SVNT ſanè, atque ita certæ, vt articulos fidei in Symbolo cõprehendãtur. Sed in primis illud ſtatuendum eſt, Eccleſiam eſſe viſibilem cętum, in qua qui ſunt, ij eũdem Baptiſmum, eandemque fidei Catholicæ profeſsionem habent, ſubiectionem verò, & obedientiam legitimis Paſtoribus præſtant.

Catechiſ. Rom.

Cùm itaque audis Eccleſiam, quæ vox euocationem ſignificat, ſtatim diuinæ gratię benignitas, & ſplendor menti tuæ illuceſcat: intelligaſque Eccleſiam ab alijs Rebuſpublicis maximè differre. Illæ enim humana ratione nituntur: hæc autem Dei ſapientia & conſilio conſtituta eſt. Vocauit enim nos intimo quidem Spiritus ſancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinſecus autem Paſtorum & prædicatorum opera, aut miniſterio. Et quidem Synagoga (vt docet Sanctus Auguſtinus in Pſalmo ſeptuageſimo ſeptimo & octuageſimo primo) ita vocabatur, quia pecudum more, quibus magis congregari & cogi conuenit, terrena & caduca tantùm bona ſpectabat: Chriſtianus verò populus Eccleſia dicitur, quia terrenis & mortalibus rebus contemptis, cœleſtes, & æternas tantũmodo conſectatur.

Contra Parme. lib. 3. cap. 4.

Cùm verò aliquis nullam viſibilem, ſed inuiſibilem Eccleſiam eſſe dixerit, ab hoc ſuge tanquam à ſacie colubri, & prophanas vocum nouitates deuita. Nulla eſt enim (vt ait S. Auguſt.) ſecuritas vnitatis, niſi apud Eccleſiam, quæ ſupra montem poſita abſcondi non poteſt: & ideò neceſſe eſt, vt omnibus terrarũ partibus nota ſit. Itaque vbi Eccleſia manifeſta non eſt, ibi nec Chriſtus quidem (eodem teſtante) manifeſtus eſſe poteſt, qui per Eccleſiam non ſolùm hominibus, ſed Principibus, & poteſtatibus in cœleſtibus innoteſcit.

Auguſt. ad Vincent. Epi. 48.

At cùm eandem Eccleſiam eſſe intelligis cœtum, hunc non ſolùm plebem, peculiaremque ac nouam eſſe Rempublicam, quæ per Baptiſmum nomen Chriſto dederit, eiq; conſecrata ſit crede: ſed & ipſos Eccleſiæ prę fectos, atque antiſtites, in quibus poteſtas huius Eccleſiæ potiſsimum reſidet: veriſsimum enim illud Ariſto. eſt, ciuitatẽ id maximè eſſe, quod eſt in ea principale.

Ethic. 4.

VNITAS, ECCLESIAE PROprietas.

CHRISTIANOS autem ante omnia Spiritus ſanctus edocuit, vnam eſſe Eccleſiam, quia hac proprietate attẽtè perſpecta, ipſa ſe Eccleſiæ pulchritudo, & veritas mirificè exerit. Nec porrò vna tantùm dicitur ob eundem finem, ſpemq; ſelicitatis ętternę: vel ob eadem media, Sacramenta nempè & leges, aut propter eundem Spiritum S. à quo gubernatur, & diuiſiones gratiarum accepit, perinde ac ab anima corporeis membris vita tribuitur: verùm in primis propter membrorum, id eſt, fideliũ cum ſuo capite; & inter ſeſe admirabilem vnitatem, atque connexionem.

Cùm autem caput dico, Chriſtum intellige, ſed eum, qui pro noſtro captu ſapientiſsimè nos regat. Itaque quẽadmodum verũ eſt, quod ab Apoſtolo dicitur: Ipſum dedit caput ſuper omnẽ Eccleſiam: ita verum illud eſt, quod ipſemet Chriſtus dixit Matth. 16. Et ego tibi dico Petre, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam, &c. Et Ioan. 21. Paſce oues meas: Neque verò quoniam Prorex in Regno cõſtituitur, Regis poteſtas tollitur, ſed ſaluti omnium meliùs proſpicitur. At cùm ordinatiſsimè omnia ſaciat Deus, non tantùm quid ille abſoluta poteſtate facere queat, quã quid nos deceat, ſpectare debemus. Alioquin ſi viſibile demas Eccleſię caput, eadem ratione Paſtores omnes tollas neceſſe eſt, quos & fundamenta, & lapides, & rectores,

ctores, ac tanquam viſibilla quædam capita, loco Chriſti in priuatis Eccle dedit, ad conſummationem Sanctorum in ædificationem corporis Chriſti.

Chriſtus itaq; caput eſt ſuper omnẽ Eccleſiam, id eſt, triumphantem, & militantem, quæ eſt corpus eius, vt ſit Deus omnia in omnibus: quia (vt inquit Theodoretus) natura diuina circũſcribi nõ poteſt. At nõ eſt hîc omnia in omnibus, ſiquidem hîc alij ſunt impij, alij ſcelerati, & peccatis deditis: Deus autem habitat in ijs, qui timent eum, & ſperant in miſericordia eius. In altera vita, tributa immortalitate, & depulſo interitu, & peccatis omnibus eiectis, erit omnia in omnibus, quando (ſicut ait Sanctus Ioannes) ſimiles ei erimus. Hæc ille. Tale igitur Eccleſiæ caput eſt Chriſtus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecũdum operationem in menſurã vniuſcuiuſque membri augmentum corporis facit, in ædificationem ſui in charitate.

*Leo ſer. in die anniue aſſumpt. ſuæ.

Petrus autem, quique illi ſucceſſere, vt auctoritatem, ita vim omnẽ ab eodem capite acceperunt, vt rectiſsimè S. Leo Primus, ita loquentem Chriſtum faciat: Ego (inquit Chriſtus) inuiolabilis petra: ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, præter quod nemo poteſt aliud ponere: tamen tu quoq; petra es, quia mea virtute ſolidaris, vt quę mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia.

Ire. li.3.c.3. In lib cõ. Iouin. in medio, & Epiſt: ad Damaſc.

Itaque nec aliunde (vt inquit S. Cyprianus) ſchiſmata, & hęreſes obortę ſunt, quã quoniam viſibili in Eccleſia Paſtori pro tempore à Chriſto conſtituto, tota fraternitas non obedit, Eccleſięque Romanæ ob potentiorem (vt inquit S. Irenęus) principalitatem non accedit: ac propterea (vt S. Hieronymus docet) profan⁹ eſt, qui cathedrę Petri non conſociatur, & extra hanc domũ agnum vult comedere: Si quis verò obijciat (inquit B. Ambroſius) Eccleſiam vno capite ſponſo Ieſu Chriſto contentam, præterea nullum requirere, in promptu reſpõſio eſt. Vt enim Chriſtum Dominum ſingulorum Sacramentorum, non ſolùm auctorem, ſed intimum eius præbitorem habemus (nam ipſe eſt qui baptizat, & qui abſoluit, & tamen is homines Sacramentorũ externos miniſtros inſtituit) ſic Eccleſiæ, quam ipſe intimo Spiritu regit, hominem ſuæ poteſtatis Vicarium & miniſtrum pręfecit. Nam cùm viſibilis Eccleſia, viſibili capite egeat, ita Saluator noſter Petrum, vniuerſi fidelium generis caput, & Paſtorẽ conſtituit (cùm illi oues ſuas paſcendas, verbis ampliſsimis commendauit) vt qui ei ſucceſsiſſet, hunc eandem planè totius Eccleſię regendæ & gubernandæ poteſtatem habere voluerit.

Cæterùm non cum capite ſolùm, ſed inter ſeſe quoque hæc vnitas eſt, ad quam ſignificandam, huic articulo fidei, verba illa adiecta ſunt: Credo communionem Sanctorum. Quare eadem Sacramentorũ communione Catholici colligantur, participeſque fiunt omnium timentium Deum. Ac licet multa ſint membra, vnum tamen corpus cõſtituunt, in quo ſingula proprio, non autem omnia, eodẽ munere funguntur. Sic porrò ita apta inter ſe, & connexa ſunt, vt ſi vnum doleat, aut gaudeat, condoleant & congaudeant reliqua, mutuamque operam ſibi pręſtent. Atque denique ad ſubleuandam aliorum miſeriam prompta ſint ſemper, atque parata.

Accedit id, quod infrà inferemus, omnes ſcilicet Scriptores ſacros, mirabiliter in omnibus, quæ ab Eccleſia fuere decreta, conſenſiſſe, quamuis diuerſiſsimi illi, temporibus ac linguis, & in locis diuerſiſsimis fuerint: quę res tanquã diuina à S. Auguſtino monſtratur, lib. 18. ciuit. cap. 41.

Prętereа omnia Conciliorum atq; Pontificum decreta, mirificè in omnibus dogmatibus, conſentiunt: licet edita ſint à diuerſis hominibus, varijs in locis, temporibus, occaſionibus: & contra diuerſiſsimas, immò ſæpè contrarias hęreſes. Quod vt eſt apertiſsimum ſignum, vnius & eiuſdem Spiritus, ſanctam Eccleſiam gubernantis: ita hoc eſſe veriſsimum, oſtendit ſilentium hæreticorum, qui licet omnia diligenter euoluerint, tamen nihil alicuius momenti inuenerunt, q̃ poſſent reprehendere, vti doctiſsimi Catholici ſcriptores oſtendũt.

Quę omnia ſi in hęreticorum congregationibus conſiderentur (qui iſtam non ſolùm cum capite viſibili, & inter nos, ſed inter nos quoque & Eccleſię triumphantis ciues, communionem negant) nulla apparet vnitas, nulla Sanctorum communio, ac propterea nulla inter eos Eccleſia eſt. Quot enim hæreſes, & antiquo tempore, & etiam hoc noſtro ex ſepticipiti illa hydra Lutherana enatę ſunt, quæ de fundamentis fidei, deque ipſo Chriſto, de Sacramentis, de perſonis ipſius ſanctiſsimæ Trinitatis, mirificè diſsident, plus notum eſt, quã vt dici queat. Proinde ſchiſmatici (vt ſuperius monſtratum eſt) nullam Eccleſiam habent, quos cum ramis, riuulis, & radijs, ab arbore, fonte, ſole, præciſis, apertiſsimè collatos Optatus ait eſſe, protentos de mendacio, non de radice veritatis. Non ergo, ait S. Auguſtinus, inſultent hæretici per partes conciſi: non ſe extollant, qui dicunt Eccleſiæ: hic eſt Chriſtus, ecce illic. Qui dicunt ecce hic, ecce illic, ad partes inducunt.

Vnita-

Vnitatem promittit Deus. Reges in vnum collecti ſunt, non per ſchiſmata diſsipati. Sed fortè (ſubdic) iſta ciuitas, quæ mundũ tenuit, aliquando euertetur? abſit: Deus fundauit eam in æternum. Quid times? ne cadat firmamentum? Iſtam igitur vnam certiſsimam Eccleſię proprietatem habes, ex qua item intellige, non mirum eſſe, ſi qui populos ab Eccleſia ſepararunt, eos tam auidè & à Regibus terræ tandẽ Regna diuellere, atque Ciuitates, & omnia præcipiti caſu diripere, miſericordiſsimo autem Dei Iudicio eſſe factum, vt ipſi inter ſeſe ſemper diuiderentur, vt Scriptura impleretur: Diuiſum eſt cor eorum, núc interibunt: & omne Regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Quod an omnibus Hæreſibus Schiſmaticiſque euenerit, ipſa res clamat.

SANCTITAS, ALTERA ECCLEſiæ proprietas.

Catechiſ. Rom. ECCLESIA dicitur Sancta, quia tanquam corpus cum ſuo capite Chriſto, totius ſanctitatis fonte coniungitur, à quo ſanctificatur & eius ſanguine abluitur, ſolaque legitimum ſacrificij cultum, ſalutaremque Sacramentorum vſum habet, per quæ tanquam efficacia diuinæ gratiæ inſtrumenta Deus veram ſanctitatem efficit: nec tamen quoniam ſancta eſt, peccatores non habet: Apoſtolus enim Corinthios ſanctificatos, & ſanctos vocat, in quibus nõ nullos fuiſſe perſpicuum eſt, quos vt carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Hi enim quãdiu à corpore Eccleſiæ abſciſsi non ſunt, mortua licet membra ſint, iuuantur tamẽ à reliquo corpore, vt charitatis defluxum accipiant.

Sancta item Eccleſia eſt, quia religio quam profitetur, nihil falſi in doctrina fidei, nihil iniuſti in doctrina morum vnquam admiſit. Lex Domini (inquit Dauid) immaculata, teſtimonium Domini fidele, præceptum Domini lucidum. At Gẽtilium, Mahometanorum, & Hæreticorũ ſectæ omnes abſurdæ, pugnantes, leues, inconſtantes, libertatem carnis, & ſexcenta alia monſtra continent, nec Lutherani, & recentiores alij hæretici ſanctitatem quidem vllam in Sacramentis agnoſcunt, nec merito Chriſti, & libertati, qua nos donauit, tantum tribuunt, vt veram nobis & inhærentem iuſtitiam ſit impertitus, ac tanquam horridi præcurſores Antichriſti, iuge Chriſti ſacrificium omni conatu abolere nituntur.

Sancta præterea eſt Eccleſia, quia doctrina eius eſt efficax atque conuertens animas, vt ait Scriptura. Itaque ſola Eccleſia Catholica, vbique fidei fundamenta iecit, & Chriſto annuntiato, nullis armis, nulla vi, nulla eloquentia, ſed in virtute Spiritus tantùm, homines non ad delitias, & carnis libertatem, ſed ad perfectiſsimam vitam, ad cruces atque anguſtias pro Chriſto perferendas conuertit: ſicque falſo dæmonum cultu ſublato, veram religionem conſtituit. Quod vt antiquitus in omnibus prouincijs accidit: ita hoc ſeculo in noui mundi, atque Orientis, & Occidentis Indiarum conuerſione, euidentiſsimum eſt. Verùm neque Philoſophi quantumuis celeberrimi, vnquam populos ad virtutes ſolidas conuerterunt, neque hæretici vnquã alicubi prima Euangelij fundamenta iecere. Hoc enim (vt inquit Tertull.) negociũ eſt illis, non Ethnicos cõuertendi, ſed noſtros euertendi: noſtra ſuffodiunt, vt ſua ædificent. Quare Dominus de Pſeudoprophetis dixit; Venient ad vos: cùm de veris Apoſtolis, legitimiſq́; Eccleſiæ Paſtoribus dixerit; Exibunt in omnem terram, incipientes ab Hieruſalem, prædicantes pœnitentiam in remiſsionem peccatorum, & populum, qui erat diſperſus, congregantes in vnum.

Ad hęc ſancta eſt Eccleſia, quoniam in ea primùm Patriarchæ atque Prophetæ; deinde Apoſtoli & Euangeliſtæ; Doctores item, qui aduerſus ſingulas hæreſes fortiſsimè dimicarunt; atque inſtitutores Ordinum Religioſorum, adeò ſancti, caſti, pij, & ſobrij fuere, prorſus, vt in his nihil habeant aduerſarij, quod mordeant, niſi nimiam ſanctitatem; quẽadmodum de Monachis, ac de Doctoribus ſui temporis, feciſſe hæreticos, refert S. Auguſtinus. Quam ſanctitatem, quia nunquam in aliquibus ex ſuis oſtendere potuerunt, ſeque (vt inquit Apoſtolus) deſperantes tradiderunt impudicitiis: mirum non eſt, ſi non ſolùm peccent, ſed peccando nunquam ſe peccaſſe fateantur, ſuperbiam colentes; quę vna omnium hæreſum mater eos genuit.

Accedunt miracula, quibus Eccleſia ſemper vſque ad hęc ſecula, ſuę doctrinæ vim atque ſanctitatem teſtata eſt. Quamobrem neceſſaria fuiſſe miracula, vt mundus crederet, S. Auguſtinus dixit: ac plura ſuo quoque tempore ad memorias, reliquiaſq́; Martyrum contigiſſe ſcribit, quæ neque Lutherani Cẽturiatores diffiteri auſi ſunt, ſed veriti, ne tantis teſtimoniis, eorum fallacia commenta ruerent (ſicut Phariſæi & Scribę) potentię Chriſti ſplendorem, Satanę potiùs quàm Deo, perfidè blaſphemantes tribuerunt. Ac verò pręter miracula, lumen Prophetarum fuit in ſola Eccleſia Catholica: qua item proprietate, ſanctitatem Eccleſię à Spiritu ſancto impertitam, Dominus ſæpè indicauit. Agabus enim, & Philippi filię, quarum mentio fit in Actis Apoſtolorum; B. Antonius, de quo S. Athana-

ſius in eius vita; Abbas Ioannes, de quo D. Auguſtinus: ac reliqui innumeri, de quibus D. Hieronymus, S. Gregorius, & grauiſsimi alij teſtes & hiſtorici, teſtimonium ferunt, multa diuinitùs prædixerũt; quod neque Ethnici, nec Hæretici vnquam fecere: quia nulla apud eos Eccleſia eſt, cùm in hac Sancta & Catholica ſola Eccleſia, diſpertiatur gratias ſuas Deus.

Itaque tot præſidijs à Chriſto munita Eccleſia, deficere atque errare nunquam potuit, ac ne poterit quidem.

Primùm, quoniam verax eſt Deus, cuius verbo, merito, inſtituto, non humanis præſidijs ipſa nititur: cœlum enim ac terra tranſibunt, verba autem Chriſti nõ præteribunt. Et verba Chriſti ſanè ſunt hæc: Super hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et, ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi: Et, Spiritus veritatis ſuggeret vobis omnẽ veritatem: & tu Petre confirma fratres tuos. Ac rurſus per Apoſtolum: Eccleſia quæ eſt Domus Dei viui, firmamentum & columna veritatis: vt nemo niſi perfidus impiè ſe inde ſubducat, vnde omnem veritatem orbi Chriſtiano ſuppeditauit, & ſuppeditaturus eſt Deus. Verùm hanc ſanctitatem, id eſt, firmitatem atque ſoliditatem, Prophetæ quoque priùs declamauere, cùm ſcriptũ ſit, deſponſandam à Chriſto in fide Eccleſiam, foreque vt is eam teneret, nec dimitteret: & Dominum electurum eſſe Sion in habitationem ſibi. Hæc enim (inquit) requies mea in ſeculum ſeculi. Cumque in æternum Deus præparaturus eſſet ſemẽ Dauidis, quod eſt Chriſtus, & Chriſti Regnũ futurum eſſet in æternum, quoniam Deus fundauit terram ſuper firmamentum eius: meritò (inquit S. Auguſtinus) firmati non inclinabimur in ſeculũ ſeculi. Nihil enim firmiùs iſto fundamento: Infirmus fueras, ſed firmum fundamentum te portat. In te firmus eſſe non poteras, firmus eris ſemper, ſi ab illo fundamento non recedas. Nõ inclinabimur in ſeculum ſeculi: ipſa eſt præ deſtinata columna, & firmamentum veritatis.

Iam verò Chriſtus perpetua teſtificatione iſtam Eccleſiæ firmitatem commendauit; cùm & in primis illis peracerbis Iudæorum oppugnationibus, deinde irruentibus perſecutionibus Imperatorum per 300. totos annos, quibus etiam Pontifices omnes Maximi, ceruices pro Chriſti fide dederunt: poſtremò à ducentis varijs hæreſiarchis circumquaque pulſata, atque cribrata Eccleſia, non ſolùm permanſerit, verùm etiam creuerit; ſicut vineæ (inquit Iuſtinus Martyr) ad vbertatem putatione prouocantur. Id quod præſenti ſeculo etiam manifeſtiſsimè patuit. Neq; enim tam citò Lutherus cœpit hæreſibus Eccleſiam velle labefactare, cùm eodem momento Deus in Indias, populoſque frequentiſsimos, (vbi vna ciuitas plus hominum, quã integra aliqua Regna, continet) fidem Catholicam influxit, quæ in dies longè, lateque propagatur.

At contrà, omnes hæreſes à Chriſto paſſo, (ſummos licet Imperatores ac Reges fautores habuerint) ſic euanuere, vt neque vlla ſcripta, ac ne nomina quidem ipſa hæreticorum iam extarent, niſi hęc à Catholicis, qui eos redarguerunt, memorię mandata fuiſſent. Quamobrem & qui nos hoc tempore exercent Hæretici, ad nihilum (vt Dauid prophetauit) deueniẽt, tanquam aqua decurrens. Non ergo vos (inquit Sanctus Auguſtinus) terreant fratres quidam fluuij, qui dicuntur torrentes: decurrit aqua ad tempus, perſtrepit, mox ceſſabit: diu ſtare non poſſunt: multę hæreſes iam emortuę ſunt: cucurrerunt in riuis ſuis quantum potuerunt, decurrerunt, ſiccati ſunt riui, vix eorum memoria reperitur, quia fuerint. Hæc ille. Veruntamen neque ſolùm ſancta hęc Eccleſia Hereticos, quiq; eis fauerũt, virtute diuina in nihilum redegit, tetra morte cladeque afficiens Iudęos, Herodem, Pilatum, (qui ſeipſum interfecit) Neronem, Domicianum, cæteroſque Imperatores, vnà cum hęreſiarchis, qui Catholicos perſecuti ſunt: ſed & Imperia Renaque Imperatorum eorum roborauit, & auxit, qui Catholicę Eccleſię ex animo fuere addicti: quales fuerũt Conſtãtinus Magnus, Theodoſius ſenior, Martianus, Honorius, Theodoſius iunior, Iuſtinianus, & Heraclius, (donec hi düo Catholicam religionem tenuerunt) Carolus Magnus, S. Ludouicus, Galliæ Rex, atque alij, qui ex Deo regnarunt.

VNIVERSALITAS, TERTIA Eccleſiæ proprietas.

ECCLESIAE Chriſtianę tertia proprietas eſt, vt Catholica ſit, hoc eſt vniuerſalis, nullo ſcilicet hominum, locorum temporum genere definita aut circumſcripta. Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo (inquit per S. Ioan. ipſamet Eccleſia) ex omni tribu, & lingua & populo & natione, & feciſti nos Deo noſtro Regnum. Ad qd' Regnum, etiam quicunque in Chriſtum credentes, Chriſtũ præceſſere, idcirco pertinent, quoniam in eo angulari lapide, qui fecit vtraque vnum, & pacem iis qui propè & qui longè annuntiauit, (cùm ipſe ſit primarium fundamentum) conſtituti fuere atque fundati Prophetę & Apoſtoli.

Catholi-

Catholica item dicitur, propter vniuerſalem atque communem fidem, quam omnes, qui ſalutem æternam cupiunt, cõplecti debent: alioquin errorum diluulo ſubmergendi, quemadmodum contigit ijs omnibus, qui extra arcam Noe fuere.

Catholica deinde, quòd ſola contra omnes errores ſemper pugnauerit, ac pugnat, à nullo autem errore expugnatur. Credamus (inquit S. Auguſtinus) Eccleſiã Catholicam: ipſa eſt Eccleſia ſancta, Eccleſia vna, Eccleſia vera, Eccleſia Catholica, contra omnes hæreſes pugnans, pugnare poteſt, expugnari non poteſt: Hæreſes omnes de illa exierunt, tanquam ſarmenta inutilia de vite præciſa: Ipſa autem manet in radice ſua, portæ inferi non vincent eam. Hæc ille, de Symb. lib. 1. cap. 5.

An verò contra omnes errores ſola ſemper pugnauerit Eccleſia Catholica, inde euidentiſsimum eſt, quòd cùm primùm aliqua hæreſis ſeſe exeruit, ſtatim ſigno dato ſe in Synodis tanquam in acie caſtrorum ordinata coëgit, eamque hæreſim anathemate percuſsit. Sicq; Patres aciem eandem ſecuti, ſcriptis, prędicatione, ac ſanguine, hęreſes omnes euellere curârunt. Quod autem contra hęreſes fecit, idipſum contra errores omnes præſtitit. Quamobrem quacunque aditus patuit, imperterrita per maria, per ignem, ad omnes barbaras nationes penetrauit, ac continenter penetrat: vt extirpato idolorum ac vitiorum cultu, ibi ſimulachrorum fana, in Chriſtianorũ templa conuertat, crucíſq; trophęum paſsim excitet. Quæ vna res, tam illuſtrem hanc Catholicę Eccleſię proprietatem reddit, vt cùm ea tanquam ſol radios ſuos, in vniuerſum terrarũ orbem, iuxta Prophetarũ prædictiones, ſemper diffuderit: Lutheranas quoq; & Caluinianas atq; alias ſordes, latitantes in ſuis angulis & tenebris, pateſaciat omnibus, quicunq; vident iſtos, qui ſe Euangelicos mentiũtur, neq; inter barbaros, neq; vltra maria, ad inferẽdũ Euãgelij lumen vnquã nauigâſſe, contentos ex Eccleſię Catholicæ ruina, ſibi ſuiſq; mulierũ turbis antrum conſtituere, vnde ſœtores ſub verbo Dei prętextu exhalant.

Iam verò ſi omnia ſecula percurramus, non aliunde Prouincias ad Chriſtum fuiſſe adiunctas cernemus, quàm ab ijs, qui ex Catholica Eccleſia prodierunt. Nam vbi iam Apoſtolicus ſonus in vniuerſo orbe terrarũ inauditus eſt, ducibus illis primis, vbique bellum aduerſus mundum, carnẽ, Satanam indicentibus; Catholica Romanorum fides, ſicut ijs Apoſtolus gratulatur, paſsim ad omnes peruaſit: quæ poſtea tanquam vitis adhuc ſlatiùs palmites extẽdens ſparſa eſt: quemadmodum per omnes regiones nunc cognitas, ipſi ſuo tempore, id eſt, ante mille circiter quadringentos annos teſtati ſunt, Sanctus a Irenęus, & Tertullianus, Clemens autem ipſe Alexandrinus, cùm Orientis peragraſſet Eccleſias, vt antiquarum Apoſtolicarũ traditionum veſtigia cerneret, eandem vbiq; reperit.

At Sanctorũ Cypri. a Athanaſij, b Chryſoſtomi, & Hieronymi, c Auguſtini, d Theodoreti, e Leonis primi conſecuta ſunt tempora, quibus ipſi Catholicam Eccleſiam vbique viguiſſe docuerunt. Per Sacram (inquit Leo) Beati Petri Sedem, caput orbis effecta, latiùs prędides religione diuina, quàm dominatione terrena: quãuis enim multis aucta victorijs, ius imperij tui terra mariq́ue protuleris, minùs tamen eſt, quod tibi bellicus labor ſubdidit, quã quod pax Chriſtiana ſubiecit. Cęterùm Sancti alij Pontifices, Hilarius, Simplicius, Symmachus, Hormiſda, & alij vſq; ad S. Gregoriũ Magnum, & poſt hunc multi ſancti Pontifices, alijq́ue percelebres Doctores ſeculi ſunt, quorũ ſeculis videmus eandẽ Catholicã Eccleſiã ſemper manſiſſe. id quod ipſi qui varijs in prouincijs erant, primũ re ipſa, & doctrina, & loco, deinde literis quas per vniuerſum orbẽ ſcribebant, planiſsimũ faciũt, pręter ipſas Generales Synodos, quæ ex omnibus omniũ orbis partiũ Epiſcopis collectę, idem maniſeſtiſsimè comprobãt.

a Ire. lib. 1. cap. 3. Tertullia. lib cont. Iud. cap. 7. Cypr. li. de vnitate Eccleſiæ. a Atha. de humanit. verbi. b Chryſoſ. & Hier. in cap. 24. Matth. c Auguſt. in epiſt. 78. & 80. ad Heſychiũ. d Theod. l. de legib. e Leo ſe 1. de SS Petro & Paulo.

At & hoc dilucidiùs fit, primò, ſi quæ Patres antiquiſsimi ſcripſere, de moribus Eccleſiæ Catholicę; ea conſerantur cum noſtris tẽporibus. Eadem enim in ijs prorſus videbunt extitiſſe, quæ apud nos (vt ſuperius diximus) & manent, & aliò propagantur. Tu verò lege S. Auguſtinũ de moribus Eccleſię Catholicę, eiuſq; Epiſtolas ad Ianuarium, Epi. 118. & 119. Patres autem vetuſtiores, vſq; ad beatum Dionyſium Areopagitã: ac deinde Apoſtolorum Acta, & Ipſa Euangelia; facileq; & verbum Dei ſcriptum, & quidquid Spiritus S. promiſſę veritatis, ſuggeſsit ſemper Eccleſiæ, agnoſces. Deinde cogita (vt antiquiora ſecula omittam, de quibus nulla controuerſia eſt) Anglos Paganos, tempore S. Gregorij Magni, miſsis à Pontifice ad eos Monachis, fuiſſe ad Chriſtum adiunctos: ſequenti ſeculo, per S. Chilianum à Summo Pontifice miſſum, Francones Chriſtianos factos: poſteriore ſeculo ingentem Germaniæ partẽ acceſsiſſe ad Chriſtum, per ſanctum Bonifacium, Epiſcopum & Martyrem, ad eam à Zacharia Pontifice Maximo miſſum. Poſtea à Corbienſibus Monachis Vandalos, ab alijs autem Suecos, deinde Bulgaros, Sclauos, Danos, Morauos fuiſſe conuerſos. Ita poſtea S. Adalberti Bohemiæ, ac Methodij Morauiæ Præſulum opera, plures populos,

pulos, ac deinceps Hungaros, per alios à Pótifice Maximo miſſos, ſe ad Chriſtianam Catholicam Eccleſiam aggregâſſe. Quod ſuccedentibus temporibus, cum multis Saracenorum millibus, Sancto Vincentio prædicante; & in vniuerſo iam nouo terrarum orbe, ad Occaſum, ad Meridiem, ad Orientem, noſtro hoc ſeculo factum fuiſſe, atque cōtinēter effici, à ſola (vt diximus) Eccleſia Catholica, nunquam verò ab hæreticis, clariſsimum eſt. Quamobrem rectiſsimè Beatus Auguſtinus comparat hęreticos, non ſolùm cum ſarmentis pręciſis, quæ vbi cadunt, cùm præciduntur, ibi manent: verùm etiam cum perdicibus, quæ congregant pullos, quos non pepererunt: cùm contrà Eccleſia ſit fœcundiſſima columba, quæ nouos pullos quotidie parit.

D. Anto. 3. p. hiſt. tit. 23. ca. 8 §. 4.

Lib. 13. cō Fauſt. c. 12.

Præſentis ergo ſeculi hæreſes, non ſolùm quia nullos vnquam populos ad Eccleſiam Catholicam adiúxerunt: verumetiam, quia neque omni ſeculo, neque vbique, nec inter omnes gentes cognitę, receptæue fuerunt, Eccleſiam nullam habent. Quod ſi Septentrionalis terræ angulum occuparunt, illicò item in varias Sectas erupere, nullum ferè oppidum vt ſit, ne dicam domus, quod idem omninò ſentiat. Sin verò alię quondam hæreſes, variis in locis eodem tempore exortę ſunt, & hæ quoque ſuis diſsidijs, vinculum Eccleſię Catholicę indiſſolubile, vniuerſalemque & communem Chriſtianorum verorum fidem, apertiùs declarârunt.

Eccleſia enim (ait S. Auguſtinus) vna & eadem vbique, hæreſes autem non eędé, ſed diuerſiſsimę, quæ ſe inuicē nō nouerūt, ac proinde nulla earum Catholica dici poteſt Eccleſia.

Aug. li. de Paſto. ca. 8.

Quare vt hoc Catholicum nomen, in eadem Eccleſia, eundem Patrem Auguſtinum cōſtanter retinebat: ita Hæretici (pręterquam quòd ipſo teſtante, illud Catholicæ nomen, ſibi nunquam vendicare potuerunt) etiam noſtro tempore ſic exhorruerunt, vt è cōmunj Chriſtianorum Symbolo, vocem ipſam Catholicæ ſuſtulerint.

Con. ep. fund. c. 4.

Verumenimuerò, vt plebi facerent fucum, Lutherus ipſe initio ſui Euangelij, biennij ſpatio, Papatum abolitum iri, cæteriq́ue hæreſes ſuas, vniuerſum orbem, non ità multum pòſt occupaturas dictitarunt. Sed hi omnes tanquam plumbum demerſi ſunt in aquis vehemētibus. Papatus autem ſtetit, ac Chriſto non mentiente vſq; ad cōſummationem ſeculi ſtabit. Cùm illud pręterea ſit abſurdiſsimum, Eccleſiam Catholicā, poſt ſexdecim ſecula, à VVittembergenſibus aut Geneuenſibus, in vniuerſum terrarū orbem, in quem olim Apoſtolorū ſonus exiuit, eſſe diffundendam: qua de re ante annos tantùm à Chriſto nato quadringentos, Donatiſtarum idem de ſe gloriantium ſtoliditaté, S. Auguſtinus irriſit atq; redarguit.

In ipſa igitur Eccleſia Catholica (ſapienter docet Vincētius Lirinenſis) ad quā non vna natio, nō vnus angulus, ſed maris multitudo cōuertitur, id teneamus; quod vbiq; quod ſemper, qđ ab omnibus creditū eſt. Hoc eſt enim verè proprieq; Catholicū, qđ ipſa vis nominis, ratioq; declarat, quę omnia hæc verè vniuerſaliter comprehendit.

Quæ cū ita ſint, ille eſt verus germanuſq; Catholicus, qui quicquid vniuerſaliter antiquitus Eccleſiā Catholicam tenuiſſe cognouerit, id ſolū tenendum, credendumq; decernit: quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter oēs, vel contra omnes, nouum & inauditū ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potius intelligat pertinere. Et hæc Lirinenſis.

ORIGO AB APOSTOLIS ET SVCceſſio, quarta Eccleſiæ proprietas.

NON ſolùm ob ſucceſsiones Epiſcoporum ab Apoſtolis, verùm & propter doctrinæ conſanguinitatem (vt verbis Tertulliani vtar) vera Eccleſia, vocatur Apoſtolica. Itaque in Symbolo Patres, diuinitùs addidere Apoſtolicam; vt fidei noſtrę origine cognita, iam nunc eam primū haud naſci, neque eſſe recentem, nec verò per aliud miniſtrorum genus, quàm per Apoſtolicū à Spiritu S. regi intelligeremus: qui cùm ei præſideat, fuit quidem initio tributus Apoſtolis, ſed deinde ſumma Dei benignitate ſemper in Eccleſia permanſit.

Tertul. lib. de præſcr.

Catechiſ. Rom.

Sicut autem in populo Dei, qui per carnalem generationem tempore veteris Teſtamenti propagabatur, nulli cenſebantur, niſi qui originem ducebant à duodecim filijs Iacob; nec vlli habebantur Sacerdotes, niſi qui deſcendebant à Leui per Aarō, quā obrem diligentiſsimè ſucceſsiones tunc ſeruabantur:) Ita in populo Noui teſtamēti, qui ſpirituali generatione multiplicatur, nulli ſunt Chriſtiani, niſi per Apoſtolos, vel eorum ſucceſſores, aut ab alijs miſſos conuerſi; nulliq́ue Epiſcopi, niſi qui eiſdem legitimè ſuccedunt. Quare Patres ita diligenter Epiſcoporum ſucceſsiones adnotârunt, quoniam per eas Catholicæ fidei claritas (inquit Epiphanius) oſtenditur, & hæreſum obſcuritas producitur. Edant (inquit Sanctus Tertullianus) origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionē ab initio decurrentē, vt prim° ille Epiſcopus aliquē ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris habuerit auctorē, & anteceſſorē.

Epipha. 27. hære. Cō. Carpo. lib. de præſcr.

Hoc

Hoc enim modo Romanorum Eccleſia Clementem à Petro ordinatum refert. Cóſingant tale aliquid Hæretici. Hæc ille. Verùm Irenęus ante mille circiter quadringentos plus minùs annos, ſucceſsionem Epiſcoporum Romanorum à Petro vſq; ad Eleutherium: Euſebius, Hieronymus, & Proſper, qui Chronicon Euſebij continuârunt: Epiphanius aduerſus Carpocratitas: Optatus Mileuitanus contra Parmenianũ, à Petro vſque ad Syricium: S. Auguſtinus ab eodem vſque ad Anaſtaſium, qui tunc ſedebat, & alij diligenter enumerârunt. In Eccleſia Catholica tenet me ab ipſa Sede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſsio Sacerdotum. Quæ ſucceſsio ſi tanti ponderis ad fidem aſtruendam apud eos erat, quòd in Cathedra Apoſtolica duodecim aut viginti, vel quadraginta tantùm Pontifices Maximi, vſque ad ea tempora ſediſſent: quanti nam momenti fuiſſent, pluſquàm ducenti Pontifices ſibi ſuccedentes, quos Eccleſiam ſcimus adminiſtrâſſe? præſertim cùm Sedes aliæ defecerint plures; Imperij autẽ Roma ni forma in ipſa vrbe Roma, toties immutata ſit, tum Cæſaribus aut interdum Regibus Gothorum; tum Græcorum Exarchis, aliquando verò Cõſulibus, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè dominantibus? Accedit ad hęc omnia, quòd cùm ipſa Vrbs non ſemel euerſa, totq́ne Pontifices enſe fuerint percuſsi, innumeraſq́ue Hæreſes (vt diximus) tanquam hoſtiles acies, Schiſmaticoſq́ue acerrimos aduerſarios paſſa ſit; nunquam tamen eius ſucceſsio defecerit: quæ omnia non niſi diuino conſilio facta fuiſſe, quod nunquam diſſolui poteſt, exploratiſsimũ eſt.

Iren. li. 2. cap. 3.

In Chron.

Hær. 27.

1. lib. 2.

Aug. epiſt. 165 ad Generoſ. & in Pſalm. cõ Dona & co. epiſt. fund. c. 4.

Iam verò quòd aliqui vel hæretici, vel Hæreticorum libros tantùm tractantes, aliquando Schiſmate, vel muliere, neſcio qua Anglica virilem ſexum mentiente, fuiſſe interruptam iſtam ſucceſsionem dicunt, id prorſus mendacij, calumnięq́ne cum imperitia mixtę plenum eſt. Etſi enim aliquãdo Schiſmatici, nomen Pontificis ſibi vſurpârunt, quare & Antipapæ vocabantur; nõ defuerunt tamen iiſdem temporibus, qui legitimè creati Pontificatu fungerentur. Itaque & Antipapę coacti ſunt falſa Pontificatus inſignia deponere; & ſi quis legitimus Pontifex ſe Pontificatu ob quietem, aut pacem abdicauit, is ipſe alterum in ſui locum legitima poteſtate ſuffecit. Quòd autem hæretici blaterant, de Eugenio deiecto à Concilio Conſtantienſi, vel etiam Baſileenſi, noluerunt cœci lumen videre. Nam & ipſamet Concilia, quæ Pontificis Legato plurimiſq́ue Epiſcopis abſentibus, priuata aliquorum Sacerdotum (quod nũquam contigerat) authoritate aliquandiu manſerunt; tandem legitimè iterum conuocata, quod temerè decreuerant, reſciderunt, ſeſeque errore agnito, Pontificis Maximi poteſtati iudicioque ſubdidere; ſicut Lauſanenſis Synodus, quæ continuatio quędam fuit Baſileenſis Concilij. Nicolao Quinto, qui tunc ſedebat, ſe ſubiecit. At quod de Ioanne quodam inquiunt, qui cùm eſſet fœmina, ſexum mentita in Pontificatum irrepſit, id etiam blaſphemum, eſt. Quod autem Platina hoc mutuatus à quodam Martino Polono, vel Sigeberto ſcripſerit; id cùm iidem ipſi pro certo non aſſerant, ſed dicant (vt fertur, vel vt aiunt) oſtendit iam tunc ab iis quoque tanquam commentitium id habitum fuiſſe. Cæterùm Anaſtaſius Bibliothecarius, qui vitas Romanorum Pontificum vſque ad Nicolaum, Benedicti III. ſucceſſorem ſcripſit, florebat eo tempore, & electionibus Pontificum, Sergij II. Leonis IV. Adriani II. & Ioannis IX. interfuit, nec vllam tamen Ioannis illius fœminæ mentionem fecit. Sed quibus alijs ſolidis auctoritatibus & rationibus afflictũ iſtud mendacium prodatur, cerni poteſt in Dialogis Alani Copi, atque Pontificum hiſtoria ab Onuphrio conſcripta, Luitprandum Ticinenſem illorum temporum Scriptorem citant. Ac denique fuſiùs in Frãciſci Turriani 3. lib. de dogmaticis characteribus: Poſtea verò in ſecundo libro, quem de Eccleſia & ordinationibus miniſtrorum Eccleſiæ edidit, aduerſus Andreã Freyhubium, Doctorem Academię Lipſien. Nunc autem (vt redeam ad id, vnde digreſſus ſum) ſciendum eſt, veteres Patres non aliorum Epiſcoporum æquè ac Cathedrę Romanę ſucceſſores enumerâſſe, quoniam ex illa, tanquam vniuerſalis Eccleſię Paſtoris, argumentum aduerſus hęreticos inuectum afferebant. Itaque & propriam Epiſcopalium ſedium nomina omittebant; quemadmodum S. Auguſtinus, Optatus, & ante eos beati, Cyprianus & Irenęus, fecerunt: quòd Cathedrę Petri dignitas, vt in eminentiore ſpecula conſtituta, ita perpetuò ſucceſsionis promiſſo à Chriſto fuerat munita.

Vide Galenium in vitis Platinæ.

In Romana Eccleſia (Inquit S. Auguſtinus) ſemper viguit Apoſtolicæ Cathedræ Principatus: quamobrem neque nouorum Epiſcopatuum inſtitutio, ad neminem vnquam particularem Epiſcopum ſpectauit (par enim non agit in parem) ſed ad eũ, qui toti præeſt Eccleſiæ; quales fuerunt oẽs Apoſtoli. Petrus qñidẽ ex officio, cæteri verò ex delegatione: quare qui per

oſtium hoc, ad regendam Eccleſiam non intrauerit, is eſt fur & latro.

Cùm verò ab Apoſtolis aliquem Epiſcopum originem duxiſſe dicimus, vnà cũ ſucceſsione, legitima ordinatio intelligenda eſt, quę ſine duorum vel trium legitimè ordinatorum conſecratione nunquam eſt facta. Quod in Paulo Actorũ 13. (licet nec ab hominibus, neque per homines vocato) Chryſ. ibi. in Timotheo, 1. Tim. 4. cum impoſitione manuum Presbyterij, (Presbyteriũ enim ibi intelligitur Epiſcoporum aliquis numerus;) in Apoſtolicis Canonibus, in Iacobo ordinato Hieroſolymæ, à Petro, Iacobo, & Ioanne; In Concilio Nicęno, & Carthaginenſi, plus quàm perſpicuum eſt. Inde autem factum eſt, vt veteres hæretici, quò faciliùs populis imponerent, ſimiarũ more eandem ordinationis formam vſurparent. Sed vtrùmque in hæreticis noſtri temporis deeſt, primus enim VVittembergę cùm Lutherus Epiſcopus dictus eſt; Baſileæ Oecolampadius, vt adhuc in eius ſepulchro extat; Tiguri Zuinglius; Geneuę Caluin⁹; hoc ipſo credere ſeſe Apoſtolicã Eccleſiam nunquam ante ſe fuiſſe oſtenderunt; quippè quòd nullos antea ijs in ciuitatibus fuiſſe Epiſcopos, ſuo illo (ſi Deo placet) primatu teſtati ſunt. Neque verò ab Epiſcopis vllis ordinati ſunt, aut vllam habuere manuum impoſitionem, per quã ipſi Timotheo gratiam fuiſſe collatam in conſecratione disertè docet Apoſtolus. Quamobrem iam tandem Septentrionales, oculos aperiant, & videant, num (quod & initio ſuperius diximus, in reſponſione quarta, ac nunc iterum vrgemus) in iſtos Cyp. 1. de ſimpl. prælator. illud B. Cypriani quadret: Hi ſunt (inquit) qui ſe vltrò apud temerarios conuenas ſine diuina diſpoſitione præficiunt, qui ſe prępoſitos ſine vlla ordinationis lege conſtituunt, qui nemine Epiſcopatum dante Epiſcopi nomen aſſumunt.

At neque apud hæreticos doctrina eadem, quæ fuit antiquis (quam, doctrinę vt dixi, conſanguinitatem vocabat Tertullianus) ſi enim (quod etiam antea obiter attigimus) Catholicam cum hæretica doctrina conferas; Patres omnes à nobis ſtare eò magis conſtat, quòd ipſi Lutherani, & Sacramentarij, licet inter ſeſe diſsidentes, toti antiquitati ſe dicant, aduerſari, eique idololatriam impiam obijciant, iacientes blaſphemias aduerſus Chriſtum, quaſi promiſsis non ſteterit, aut per mille quingentos annos falſum in ſua Eccleſia cultum tolerauerit. Centuriatores autem Magdeburgenſes omni propè ſeculo naſcentis Eccleſię, eadem apud Patres fuiſſe dogmata, quę Catholici retinent (velint nolint) veritatem coacti confitentur; quę illi næuos Patrum, nouelli & impij cenſores vocant. Quare quod Brentius Apoſtata dixit; apud Catholicos fidem defeciſſe, vel quod alij hæretici, poſt S. Gregorium Magnum, irrepſiſſe errores in Catholicam Eccleſiã commenti ſunt: hi vel nihil legerunt in Patribus; vel ſordes, quas ex farragine iſtorũ hauſerunt, euomunt, neſcientes quæ loquãtur, aut de quibus affirment. Sed illud abſurdiſsimum eſt, quod idem Brentius ſomniat, quoniã nempè Apoſtoli à Caipha ordinati non ſunt, & tamen Epiſcopi fuerũt; ità quoque Lutheranis hoc licere. Neſciunt enim, aut prę cordis cœcitate reminiſci ille non potuit, Sacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech inſtitutum, à Chriſto incepiſſe, cuius Sacerdotij non autem Aaronici primitiæ fuerunt Apoſtoli.

INTERROGATIO XII.

Quid igitur eſt, quòd Lutherani, atque alij verbum Dei, & Sacramentorum adminiſtrationem, proprietates ac notas Eccleſiæ eſſe dicunt?

RESPONSIO.

SI eæ tam certæ eſſent proprietates Eccleſiæ, vt qui verbum Dei & Sacramenta tractaret, Eccleſiam habere dicendus eſſet; certè nec Spiritus S. in Symbolo, quod eſt verè credentium teſſera, iſtas proprietates reticuiſſet, nec verò vbi verbum Dei, & Sacramenta qualeſcunque profiterentur, vllum diſsidium eſſe poſſet. Sed cùm Anabaptiſtæ à Lutheranis, & Caluinianis, in baptiſmo, ac plerìſque alijs Chriſtianæ doctrinę capitibus; Lutherani à Sacramentarijs in Euchariſtiæ negotio, vt miſſa alia faciam: atque ideò ipſi inter ſeſe Lutherani de numero Sacramentorum, deque verbo Dei mirificè diſsideant: quanam ratione fidelis, per verbum Dei, & Sacramentorum adminiſtrationem, veritatem dignoſcet? ſcilicet eò tandem veniendum eſt, vt credamus Chriſtum Dominum, Eccleſiã tanquam tribunal certiſsimis illis proprietatibus ſapientiſsimè conſtituiſſe, in qua Spiritus S. per legitimos Doctores veritatẽ omnem doceret, atque oſtẽderet, Lutheranos autem & Sacramentarios, cæteroſque Hæreticos atq; Schiſmaticos, quantumlibet Verbum Dei (vt & Satanam feciſſe ſcimus) ac Sacramenta iactent, Eccleſiam tamen nullam habere, quamdiu in vna, Sancta, Catholica, & Apoſtolica non ſunt.

INTERROGATIO XIII.

An vt in Deum, ita in Eccleſiam credendum eſt?

RESPONSIO.

IPSA Romana Eccleſia, ſuo nos Catechiſmo docet, ſic inquiens: Tres Trinitatis perſo-

Catechiſ. Romanus.

perſonas, Patrem & Filium & Spiritum S. ita credimus; vt in eis fidem noſtram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, Sanctam non in Sanctam profitemur, vt hac etiam diuerſa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus diſtinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Eccleſiam collata ſunt, beneficia diuinę bonitati accepta, referantur.

INTERROGATIO XIIII.

Cùm iam tot certiſſimis argumentis hic de Eccleſia fidei articulus conſtet, quænam ſunt cauſæ, quæ retinent homines in hæreſi, nec verò citiſſimè tanto ſe laqueo exuant, antequàm mors, quæ ſingulis horis imminet, ad nos properet?

RESPONSIO.

CAVSAE ſunt non omnium eædē, quę tamen ſunt, vel timor offenſionis ſuorum, vel obdurata conſuetudo, vel torpor quærendæ Catholicæ veritatis, aut maledicorū linguę: vel falſa perſuaſio, quod nihil interſit, in qua quiſque parte ſit Chriſtianus: ac deniq; metus fluxę dignitatis, & vſurpatorū bonorū amittendorum, vlteq; licentia, aut ſuppliciorum timor, At beatus, qui in conſilio impiorum nō abijt, nec in cathedra peſtilentiæ, atque irriſorum ſtetit: aut ſi ſteterit, quàm primum iſtis nocentiſsimis laqueis exutis, reſipiſcat, & tanquam de ſomno letargico emergens, in ſalutem vnitatis, vel ſanguine pro veritate profuſo euigilet.

To. 2. epiſt. 45 ad Vincen prope medium.

Audi verò B. Auguſtinum nonnullas earundem cauſſarum de ſui temporis hæreticis afferentem. Alię (inquit) ſententiæ multę mihi nominatim commemorabantur,
» tur, vt ipſis rebus agnoſcerem, etiam in hac
» cauſſa rectè intelligi poſſe, quod ſcriptum
» eſt. Quàm multi enim (quod certò ſcimus)
» iam volebant eſſe Catholici, manifeſtiſsi-
» ma veritate commoti, & offenſionem ſuo-
» rum reuerendo, quotidie differebant? Quā
» multos non veritas (in qua nunquam præ-
» ſumpſerunt) ſed obduratę conſuetudinis
» graue vinculum colligabat, vt in ijs com-
» pleretur diuina illa ſententia: Verbis non
» emendabitur ſeruus durus: Si enim &
» intellexerit, nō obediet? Quàm multi pro-
» pterea putabant veram Eccleſiam, eſſe par
» tem Donati, quia eos ad cognoſcendā Ca-
» tholicam veritatem ſecuritas torpidos, fa-
» ſtidioſos, pigroſq; faciebat? Quàm multis
» aditum intrandi obſerabant rumores
» maledicorum, qui neſcio quid aliud nos in
» Altari Dei ponere iactitabāt? quàm multi
» nihil intereſſe credentes, in qua quiſq; par-
» te Chriſtianus ſit, ideò permanebant in par
te Donati, quia ibi nati erāt, & eos inde di- “
ſcedere, atque ad Catholicam nemo tranſ- “
ire cogebat? His omnibus harum legum “
terror, quibus promulgatis Reges ſeruiunt “
Domino in timore, ita profuit, vt nūc alij “
dicant, Iam hoc volebamus; ſed Deo gra- “
tias, qui nobis occaſionem præbuit, iamq; “
faciendi, & dilationum moras amputauit. “
Alij dicūt, hoc eſſe verum iam ſciebamus, “
ſed neſcio qua conſuetudine tenebamur: “
gratias Domino qui vincula noſtra diſru- “
pit, & nos ad pacis vinculum tranſtulit. A- “
lij dicunt, neſciebamus hic eſſe veritatem, “
nec eam diſcere volebamus, ſed nos ad eā “
cognoſcendam metus fecit attentos; quo ti “
muimus, ne fortè ſine vllis rerum æterna- “
rum lucris, damno rerum temporalium fe “
riremur: gratias Domino, qui negligentiā “
noſtram ſtimulo terroris excuſsit, vt ſaltē “
ſoliciti quęreremus, quod ſecuri nūquam “
noſſe curauimus. Alij dicunt, nos falſis ru- “
moribus terrebamur intrare, quos falſos “
eſſe neſciremus, ſi non intraremus; nec in- “
traremus, niſi cogeremur: gratias Domi- “
no, qui trepidationem noſtram flagello ab “
ſtulit, expertos docuit, quā vana & inania “
de Eccleſia ſua mendax fama iactauerit: “
hic iam credimus, & illa falſa eſſe, quæ au- “
ctores huius hęreſis criminati ſunt, quādo “
poſteri eorum tam falſa, & peiora finxe- “
runt. Alij dicunt, putabamus quidem nihil “
intereſſe, vbi fidem Chriſti teneremus: Sed “
gratias Domino, qui nos à diuiſione colle- “
git; & hoc vni Deo, congruere, vt in vnita- “
te colatur, oſtendit. Et paulò pòſt: Seruiāt “
Reges terrę Chriſto, etiam leges ferendo “
pro Chriſto.

INTERROGATIO XV.

Quinam libri, & quomodo legendi ſunt ab eo, qui veritatem veræ religionis aſſequi velit?

RESPONSIO.

Biblia, id eſt, vetus & nouum Teſtamentū. In hac verò Scriptura diuina legenda ſequens ratio adhibenda eſt.

PRIMÒ, vt eam ab hæreticis deprauatam nunquam legamus, neque enim tunc verbum Dei, ſed errores hæreticorum legerentur. Nam & Satanas verbo Dei vſus eſt, vt Chriſtum Dominum tentaret, Verbum Dei, ad ſuas fraudes detorquens, & ex gemmis pulcherrimæ ſtatuę, imaginē ſerpentis effingens, vt monet S. Irenęus.

Secundò, Biblia à Luthero verſa plena deprauationū ſunt, quemadmodum adnotauit Hieronymus Emſerus, & reliqui alij permulti. Idem dico de Biblijs Caluinianis, Zuinglianis, & aliarum Sectarum. Itaque ea legenda nō ſunt: alioquin, qui amat periculum, cadet in illud.

Tertiò, Antiqua vulgata editio Bibliorum, quæ per multa ſecula ab Eccleſia Catholica vſitata eſt, legatur.

Quartò, Si qua Germanica verſio legẽda ſit, legantur Biblia à Dietenbergio traducta, & Euangeliũ à Hieronymo Emſero in Germanicam linguam conuerſum.

Quintò, Scripturæ ſanctæ non ſecundũ proprium ſenſum, ſed ſecundum antiquæ & Catholicæ Eccleſiæ conſenſum, & generalium Conciliorum approbatorum (de quibus poſt) interpretationem intelligendæ ſunt. Alioquin id eueniet, quod inquit B. Auguſtinus. Neque enim (ait) natæ ſunt hæreſes, vt quædam dogmata peruerſitatis, illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi dum ſcripturæ bonæ intelliguntur non bene, & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè, & audacter aſſeritur. Et alibi. Nec ob aliud (inquit) ſunt hæretici, niſi quod eas (ſcripturas Catholicas) non rectè intelligentes, ſuas falſas opiniones contra earum veritatem peruicaciter aſſerunt. Dum enim (ſignificat idem Sanctus Pater alibi) Chriſtus apud hæreticos quæritur, amittitur.

Tom. 9. in Euang. Io. tract. 28.
Tom. 3. de Geneſi ad litt. lib 7. cap. 9.
To. 8. Pſalm. 50.

Sextò, In legendis ſcripturis ſanctis, & præcipuè nouo teſtamento, ea ſunt in primis obſeruanda, quæ ad remedia & præcepta pertinent, quibus & virtutes altiſsime in nobis plantentur, & vitia extirpentur: Deinde perpendendus eſt Eccleſiæ ordo, & firmitas ex promiſsis, merito, & inſtituto Chriſti Domini noſtri.

Præterea, quid ad introducendam fidẽ, ac verum Euangelium cœperint prædicare Sanctus Ioannes Baptiſta, mox Chriſtus Dominus, deinde Apoſtoli; nempè Pœnitentiam in remiſsionem peccatorum, fidem, & obſeruationem mandatorum Dei, obedientiam erga Eccleſiam, opera pietatis, orationis frequentiam, Sacramentorũ vſum. Ad hæc auctoritatem à Chriſto Petro collatam: denique vitam ipſorum Apoſtolorum, & diſcipulorum Chriſti, nimirum num poſt ſuſceptum munus concionandi Euangelium, & adminiſtrationis Sacramentorum Apoſtoli & diſcipuli eorũ dederunt opera m generandis carnalibus filijs, aut ijs rebus faciendis, quæ Lutherani faciunt.

Poſt hæc omnia, conſiderentur ſeptem Sacramenta, quæ illi tanquam vaſa gratiæ pro diuerſo ſtatu Eccleſiæ adminiſtrabãt: Signa item ac miracula, quæ conſequebantur, vt etiam, quemadmodum ſcriptum eſt in Actis Apoſtolorum, vmbra Petri & ſemicinctia Pauli, Deo cooperante, reddehrent ægrotis ſanitatem.

Septimò, cùm vnuſquiſque in diuerſos ſenſus poſsit trahere verbũ Dei, expediet, vt antea legatur ex antiquis Patribus Vincentius Lirinenſis in ſuo commonitorio. Ex recentioribus autem Cardinalis Hoſius Varmienſis, in libello de verbo Dei, quod extat inter eius opera: Et Petrus Caniſius in præfatione vitę, & actorum S. Ioannis Baptiſtæ, aduerſus Magdeburgenſes. Quòd ſi quis eſſet doctior, prælegere item vtiliſsimè poſſet libros de doctrina Chriſtiana ſcriptos à S. Auguſtino.

Illud verò in primis ad Dei verbum, & voluntatem intelligendam, perneceſſariũ eſt, vt prius credamus, quàm curioſè ſcrutemur res Dei. Niſi enim credideritis, inquit Eſaias, non intelligetis, & ſcrutator Maieſtatis opprimetur à gloria, inquit Salomon. Itaque captiuemus intellectum in obſequium fidei, vt ait Apoſtolus, ac benè viuamus, & ſi quid alijs debemus, honorem, bona, vel alia, ea reddamus: Scriptum eſt enim à Dauide, à mandatis tuis intellexi; Et à Sapiente: In maleuolam animam non introibit ſapientia. Deniq; illud ſemper nobis infixum ſit cordi, quod per Prophetam Deus locutus eſt. Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilẽ, & trementẽ verba mea? Rurſus per Apoſtolum. Noli altum ſapere, ſed time, ſi enim naturalibus ramis non pepercit, vide ne & tibi parcat. Et iterum per æternam Sapientiam Filij ſui. Pauperes euangelizantur. Quippè humilitas credendi tutiſsimos nos facit, & hac illa virtus eſt, quam eſſe primam ſecundam, tertiam, quartam, ob ſui neceſsitatem, atque præſtantiam, ſcripſit ad Dioſcorum B. Auguſtinus.

Eſa. 7.

CVR ET QVINAM SANCTI PAtres antiqui legendi ſunt.

PRimò Sancti Patres lectitandi ſunt, quoniam (vt refert Apoſtolus) Chriſtus Dominus Apoſtolos, Prophetas, Paſtores, & Doctores in Eccleſia dedit ad cõſummationem Sanctorum, ne ſimus ſicut paruuli fluctuantes, ac ne omni vento doctrinæ circumferamur. Quod ſi dubitandum non eſt, quin antiqua in Eccleſia veritas fuerit, certè hæc ab ijs teſtibus petenda eſt, qui cùm eandem ſanctitatẽ vitæ, ſcriptis, ſanguine, miraculis illuſtrauerint, incorrupti ſunt teſtes, quos præſentis ſeculi affectꝰ mouere non potuit, vt plus vni, quàm alteri parti ſaueant.

Secundò, quòd (ſicut S. Petrus ſcriptum reliquit) in ſcripturis ſunt quædam difficilia, & obſcura intellectu, quæ homines inſtabiles deprauant in ſuam ipſorum perditionem, & volentes eſſe ſapientes (vt B. Paulus inquit) ſtulti facti ſunt, neſcientes quæ loquuntur, aut de quibus affirmant. Itaq; ſi vnaquæque diſciplina (ait Sanctus Auguſti-

Auguſt. ad Honoratū c 7 de vtilitate credendi.

Auguſtinus) quanquā vilis & facilis vt percipi poſsit, Doctorē, aut Magiſtrū requirit, quid temerariæ ſuperbiæ pleniùs, quā diuinorum Sacramentorū libros ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere? cùm aūt poſt diuinas ſcripturas aliqui interpretes legendi ſunt, hi præcipuè ſunt verſandi, quib⁹ (vt S. Auguſt. dicit) poſt Apoſtolos ſancta Eccleſia plātatoribus, rigatoribus, ædificatorib⁹, Paſtoribus, nutritoribus creuit. Itaq; & aduerſus Iulianū Pelagianū, idem S. Auguſt. ſubdit.

To. 7. con. Iulianū Pelagianum l. 2. verſus finem.

„ His eloquijs, & tanta auctoritate
„ Sanctorū profectò aut ſanaberis Dei miſe-
„ ricordia donāte, quod quantū tibi optem,
„ videt qui facit: aut, ſi, ꝙ abominor, in ea-
„ dem, quę tibi videtur ſapiētia, & eſt magna
„ ſtultitia, perduraueris, nó tu iudices quæſi-
„ turus es, vbi cauſam tuā purges, ſed vbi tot
„ ſanctos Doctores egregios, atq; memorabi
„ les Catholicæ veritatis accuſes. Irenæum,
„ Cyprianū, Reticiū, Olympium, Hilarium,
„ Gregoriū, Ambroſ. Baſilium, Ioannem, In
„ nocentiū, Hieronymum, cæteroſq; ſocios;
„ ac participes eorū, inſuper & vniuersā Chri
„ ſti Eccleſiā, cui diuinæ familiæ dominica
„ cibaria fideliter miniſtrātes ingenti in Do-
„ mino gloria claruerūt. Aduerſus hanc aūt
„ miſerabilē quam Deus auertat inſaniā, ſic
„ reſpondendū video libris tuis, vt fides quo
„ que aduerſus te defendatur iſtorum, ſicut
„ contra impios Chriſti profeſſos inimicos
„ etiam ipſum defenditur Euangelium.

Quartò, quoniā Patres quod inuenerunt in Eccleſia, tenuerunt, ꝙ didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt, vt idem Pater teſtatur.

Ibid. Aug.

Quintò, quòd ita perſæpè Eccleſia errores hæreticorū reuicit, atq; damnauit: In Epheſino Cōcilio Neſtoriū; Hier. Eluidiū; Baſil. Eunomium. Spiritus S. Diuinitatem negantem; Aug. Donatiſtas & Pelagianos; Leo Papa Eutychem, & huius Sectatores. Sic item Agatho Pontifex Maximus, comprobauit dogma de duplici Chriſti voluntate & operatione: Theodoritus actiones Cōcilij Alexandrini; ſic alij plerią; omnes alia orthodoxa dogmata confirmârunt.

Etſi verò hæretici aliquando Patres laudant, vt hac fraude populis perſuadeant, ſe ipſos cū antiqua Eccleſia ſentire, tamen nó ſine cauſa eoſdē Patres nunquā ex profeſſo docuerūt in Scholis, nec libenter, aut incorruptè vnquā eos ediderunt in lucem, neque vnquam in linguas populis cognitas cōuerterunt; intelligebant enim hæreſes, & errores ſuos ita retectū iri; & ipſos populos facilè cogniturós laudes, quibus Lutherus, atque alij Apoſtatæ extolluntur à ſuis, eſſe tanquam coronas ebrioſorū, ſicut de ſui temporis hæreticis rectiſsimè contra Iulianum Pelagianum dixit Auguſt.

Nota.

QVINAM EX PATRIBVS LEgendi ſunt.

QVICVNQVE à tēpore Apoſtolorū, per conſequentia ſecula in Catholica, id eſt, in vniuerſali Eccleſia floruerunt. Horum autem B. Hieronymus in libro de viris illuſtribus (etſi non omnium) vſq; ad ſua tempora Catalogum ſcripſit, quem doctiores verſare poſſunt, diſcernentes quemnam eorum auctorū aut relinquere, aut circumſpectè legere debeant, quos ille hæreſi, aut erroribus aliquibus infectos fuiſſe ſcripſit. Reliquorum autē, ſicut & eorum Catholicorum Scriptorum, quorum S. Hieronymus mentionem facit, nomina Xiſtus Senenſis in ſacra Bibliotheca ſua (ſic enim librum inſcripſit) diligenter collegit. Porrò quinam illuſtriores Doctores vnoquoque ſeculo fuerunt, id tum ex Chronologia Ingolſtadij edita, tum ex folijs prioribus operi magno Catechetico Petri Caniſij adiunctis perſpici poteſt.

ORDO, ET MODVS IN LEgendis Patribus.

QVAMVIS autem certus ordo præſcribi nequeat in Patribus legendis (quoniam & illi varia ſcripsere, & qui ad eos accedunt, non omnes id ipſum cupiunt legere) is tamen ordo; & ratio adhiberi poterit, vt primùm eorundem Patrum, quos velimus euoluere, legamus vitam attentè. Hinc enim Eccleſiæ eius ſeculi ſtatus agnoſcetur: Sanctitas ſcriptoris legentem ad pietatem excitabit; ac quænam hæreſes extitere, cognoſcetur. Ex quibus omnibus cauſarum, & aliarum circumſtantiarum non exigua lux haurietur.

Præterea quæ illi ſpectantia ad mores Chriſtianos cōponendos ſcripſerūt, magni momenti erūt, ſi perpendantur. Ex eorum enim lectione, quantam eorum ſcripta pietatem ſpirent, & quàm facilè hæreticorum rapſodiæ atque blaſphemiæ ſordeſcere incipient, experiri vnuſquiſque poterit.

Quod ſi inueſtigare placeat, num cum Eccleſia Catholica, vel cum Lutheranis, aut alijs eiuſmodi hominibus Patres cōſenſerint, primùm legi poterunt ea ſcripta, quę de hæreſibus ſui temporis generatim, & breuius ediderunt, vt:

Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos.

S. Auguſtinus ad Quod vult Deum de hæreſibus.

Epiphanius de octoginta hæreſibus.

Theodoritus Cyri Epiſcopus, de fabuloſarum hæreſum narratione, atque ita alij. In ijs enim libris apertiſsimè cernitur, eaſdem prorſus hæreſes à Lutheranis, Caluinianis & alijs Sectarijs fuiſſe ab inferis

hoe

hoc ſeculo excitatas, propter quas antiqui hęretici ab Eccleſia vniuerſa ex verbo Dei, vnanimique Patrum conſenſu fuere damnati.

Si quis verò noſſe cupluerit, quibus rationibus ipſa hæreticorum dogmata ſuſiùs ab ijſdem Patribus confutata ſint, petat à perito aliquo Catholico, vel ex auctorum ipſis indicibus, quoſnam de quaque re libros ediderunt.

Exempli gratia, S. Hieronymi, qui contra Vigilantium, negantem Sanctorum interceſsionem; Et contra Iouinianum negantem cœlibatus & ieiuniorú meritum, aduerſus item alias hæreſes proprios tractatus ſcripſit. Hos igitur libros legere poterit.

At S. Auguſt. cùm aduerſus plures, Africæ hæreſes, quę ſuo tempore, ebullierũt, multa opera ediderit, quæ quidem non ita facilè quiuis poteſt propter Scriptoris ingenium eminens, variaſq; ac perdifficiles tractationes intelligere, magnum auxilium ſentiet, ex eius Patris materijs penè omnibus per loca propria fideliſsimè à Hieronymo Torrenſi, Societatis noſtræ Theologo diſpoſitis in libro, qui Confeſsio Auguſtiniana dicitur, qui certè labor fuit vtiliſsimus.

In omnibus autẽ Patribus legendis hoc ſtatuere primùm oportet, eos maximè conſenſiſſe in ijs, quę ab Eccleſia Catholica in generalibus & legitimis Concilijs decreta ſunt. Quòd ſi quis aliqua in re aliquando vel errauerit, vel dubitauerit, id ſanè ante Eccleſię determinationem contigit, quemadmodum accidit S. Cypriano de rebaptizandis hæreticis: ſi quis verò vnus, vel alter Patrum nutauerit, eum item ab Eccleſia fuiſſe notatum ſciat.

Præterea (vt inquit Vincentius Lirinenſis) antiqua ſanctorum Patrum conſenſio, non in omnibus diuinę legis quæſtiunculis, ſed ſolum in fidei regula nobis certò eſt ſequẽda, atq; in ijs præcipuè quęſtionibus, quibus Catholici dogmatis fundamenta nituntur.

Itaque ſi quis aliquid obijciat, quo auctoritas Patrum (vel ipſis Patribus, teſtantibus) eleuetur, id eiuſmodi eſſe intelligendum eſt, quod vel non ad fidem pertinebat, vel ad ea, quæ iam ab Eccleſia decreta non erant, ſed priuato cuiuſque iudicio libera linquebantur. Alia enim ſunt (ait B. Lib. adu.
Auguſtinus) in quibus inter ſe aliquando Iulia. 1. c. 2.
etiam doctiſsimi, atq; optimi regulę Catho «
licę defenſores ſalua fidei compage non cõ- «
ſonant. Alia verò quę ad ipſa fidei funda- «
menta pertinent,

Pręterea, ſi quis hęreticus ipſos Patres aduerſus Eccleſiæ Catholicę dogmata citauerit, ea citatio ſic omninò ſuſpecta eſſe debet, nulla vt ratione credatur.
vrgendus eſt hęreticus, vt ipſu
in fonte oſtendat, quem ſoriè
git, ſed ex Philippi Melancht
cuius eiuſmodi fallaciſsimis
locis mutuauit. Pręterea ite
eſt, num putet eundem auct
tholicis alibi facere. Quod ſi
quæ apertè alibi dicit, ea potii
ab hęretico non afferuntur? Sc
Patrum auctoritate, ac de mo
di, ij qui erũt doctiores, peter
rant ex ſeptimo libro locor
nium Melchioris Cani, qui
reliquoſque Fidei & Pa
uerſarios ſolidis rat
bus, eorum frau
aperiens, euin.
cit.

INDEX OMNIVM CONCILIORVM NVMERO 212.

CONCILIA GENERAlia Catholica & confirmata à Romanis Pontificibus.

Anno Dñi.

325. 1. Synodus Nicena 1. Epiſcoporum 318. conrra Arium, confirmata à Syluestro. tom. 1. fol. 339.

381. 2. Conſtantinopolitana 1. Fpiſcoporum 150. contra Macedonium, confirmata à Damaſo. to. 1. fol. 481.

430. 3. Epheſina 1. Epiſcoporũ 200. contra Neſtorium, confirmata à Celeſtino. tom. 1. fol. 598.

451. 4. Calcedonenſis Epiſcoporũ 630. contra Eurychem, confirmata à Leone I. tom. 2. fol. 1.

553. 5. Conſtantinopolitana 2. Epiſcoporum 165. contra Petrũ Gnaphæum, confirmata à Vigilio. tom. 2. fol. 409.

681. 6. Conſtantinopolitana 3. Epiſcoporum 170. contra Manothelitas, cõfirmata à Leone II. tom. 2. fol. 899.

789. 7. Nicena 2. Epiſcoporum 350. conrra Vonomacos, confirmata ab Adriano I. tom. 3. fol. 598.

868. 8. Conſtantinopolitana 4. Epiſcoporum 383. cõtra Phorium, cõfirmara ab Hadriano II. tom. 3. fol. 531.

1120. 9. Lateranenſis 1. Patrum 900. pro terra ſancta, Præſide Calixto II. 0000.

1230. 10. Lateranenſis 2. Patrũ 1000. pro iure Cleri, præſide Innocentio II. 0000.

1160. 11. Lateranenſis 3. Epiſcoporũ 300. pro reformatione, præſide Alexandro III. tom. 3. fol. 626.

1215. 12. Lateranenſis 4. Patrum 1215. hoc eſt Patriarcharum 2. Archiepiſcoporum 70. Epiſcoporum 412. Abbatum 12. Priorum cõuentuum 800. nec nõ oratorũ vtriuſq; Imperij, & quinque Regnorum pro varijs rebus, Præſide Innocentio III. to. 3. pag. 734.

Anno Dñi.

1244. 13. Lugdunenſis 1. tum pro terra ſancta, tum contra Fridericum II. Præſide Innocentio IIII. 0000.

1273. 14. Lugdunenſis II. Patrũ 1560. quorum Epiſcopi erãt 500. De proceſſione ſpiritus Sancti à Patre & Filio, contra errorem Græcorum, Præſide Gregorio X.

1311. 15. Viennenſis Epiſcoporũ 300. ꝓ terra ſancta & alijs rebus, Præſide Clemente V.

1438. 16. Florentina pro vnione Græcorũ cum Latinis, Præſide Eugenio IIII. to. 4. fol. 366.

1513. 17. Lateranenſ. 3. pro varijs negotijs Præſide Leone IX. dicto X. to. 4. fol. 320.

1545. 18. Tridentina Epiſcoporum 410. hoc eſt Cardinalium 6. Patriarcharum 3. Archiepiſcoporum 25. Epiſcoporum 168. Abbatum 7. Generaliũ Ordinũ 7. Procuratorũ abſentium 39. Oratorum Principum 19. Doctorum 136. Contra Proteſtantes anno 1545. inchoatur, 1563. abſoluitur, 1564. à Pio IIII. confirmatur, to. 4. fol. 801.

Ex his 18. Generalibus Concilijs quinque non extant, nempe Lateranenſia primum, ſecundum, Lugdunenſ. primum, ſecundum, & Viennenſ. ſed eorum meminit Platina.

Generalia partim confirmata partim reprobata.

Anno Dñi.

340. 1. Sardicenſ.ſynodus Epiſcoporum 376. de hæreſi Arij: diuiſa eſt ſynodus in duas partes. Et Occidentales Epiſcopi qui erant 300. Fidem Orthodoxam confirmarunt, atque hæc pars cõfirmata eſt à Leone IIII. vt habetur diſt. 20. c. de libellis: ac verò Orientales 76. ſeorſim conciliabulum celebrantes in hæreſim Arianam ſubſcripſerũt, quo circa hæc pars alia reprobata eſt, & ratione huius partis Conciliũ Sardicen. hæreticũ eſſe dicitur ab Augu. lib. 3. in Creſco. c. 34. quod tamẽ ratio ne alterius partis dicitur Catholicũ ab Hylario lib. de Synodo. vide Hiſtoriam Tripartitam, lib. 4. c. 27. & Apologiam 2. Athanaſij.

687. 2. Synodus Trullana ſeu Quini ſexta, Epiſcoporum 284. quæ authore Iuſtiniano Imperatore conuenit in Trullo, atq; edidit Canones 102. nomine 6. Synodi, quibus Sergius Papa, qui tunc ſedebat, nũquã ſubſcribere voluit, imò apertè repugnauit, auctores ſunt Beda lib. de 6. ſtatibus in Iuſtiniano, Paulus Diaconus, lib. 8. de geſtis Roma. c. 9. Et Platina in Sergio. Can. tamen 82. probatus eſſe videtur in 7. Synodo ac. 34. 5. & 6. to. 2. fol. 1038.

1415. 3. Cõſtantien. Cardinalium 29. Patriarcharum 4. Archiepiſcoporum 47. Epiſcoporum 270. contra Schiſma, Præſide Martino III. dicto 5. Confirmata eſt hæc Synodus à Martino, quantum ad ea quæ pertinent ad fidem contra hæreticos VVicleffum & Ioan. Hus, ac quantũ ad alia, & præſertim quod Concilium ſit ſupra Papam nõ eſt probata, ſed potius reprobata, vt patet ex Concilio Lateranenſ. ſub ſub Leone X. Seſſ. XI. tom. 3. fol. 769.

1431. 4. Baſilienſ. quæ celebrata eſt contra Eugeniũ IIII. reprobata eſt in Concilio Lateranen. ſub Leone X. Seſſ. xj. exceptis illis decretis, in quibus agitur de Cẽſuris & cauſis beneficiorum, quæ probata ſunt à Nicolao V. tom. 4. fol. 1.

Generalia Hæretica & penitus reprobata.

Anno Dñi.

361. 1. Synodus Mediolanenſ. Epiſcoporum 300. pro hæreſi Ariana ſtabilienda.

361. 2. Ariminenſis Epiſcoporũ 600. pro eadem hæreſi confirmanda.

363. 3. Seleuciẽſis propter idem negocium.

363. 4. Syrmienſis propter idem negocium.

Vide de iſtis quatuor Concilijs. Ruff. lib. 10. hiſt. c. 20. & hiſt. Tripart. lib. 2. c. 36. & lib. 5. c. 20. & Hylarium lib. de Synodis.

Nota duas eſſe Synodos Syrmienſes, vnã hæreticã, cui interfuit Hoſius Cordubenſ. & hæc non extat niſi in lib. de Synodis Hylarij: Alteram Catholicam contra Photinum celebratam, cuius etiam meminit Hylarius, & hæc extat in ſumma Conciliorum, ſed malè confunditur cum priore, diciturq; illam eſſe cui interfuit Hoſius, quod eſt falſum. non patet ex Hilario.

449. 5. Epheſina 2. pro Deſiderio & Euthicle, cui adfuerunt Legati Papæ Leonis, ſed illis reclamantibus ſtatuerunt hæreſim, & fuit poſtea reprobata in Concilio Calcedonen. nõ extat. Vide Leonẽ ep. 15.

687. Quini 6. vide ſupra.

737. 6. Conſtantinopolitan. Epiſcoporum 300. cõtra ſacras imagines: coacta fuit à Leone Imperatore, & reprobata in 7. Synodo. act. 6.

1536. 7. VVitembergen. 300. fere miniſtrorum Præſide hæreſiarcha

cha Luthero, quam Luthera-ni' generalem vocant. Vide hiſt. Surij, pag. 370.

Concilia particularia tam probata, quàm non probata.

266. Concilium Antiochenū 1. à Dionyſio Papa. to. 1. pag. 264.
308. Anxiranum probatum tom. 1. p. 293
325. Arelatenſe 1. à Syluestro tom. 1. p 368
326. Arelaten. 2. to. 1. p. 375
340. Antiochenum 2. to. 1. p. 400
322. Aquileienſe to. 1. p. 472
426. Aphricanum to. 1. p. 570
438. Agathenſe to. 1. p. 709
444. Arauſicanum 1. to. 1. p. 717
445. Arelaten. 3. to. 1. p. 726
443. Arauſicanum 2. to. 1. p. 722
516. Aurelianen. 1. to. 2. p. 371
535. Aurelianen. 2. to. 2. p. 603
536. Aurelianen. 3. to. 2. p. 604
536. Auernenſe to. 2. p. 633
552. Aurelianen. 4. to. 2. p. 638
553. Aurelianen. 5. to. 2. p. 650,
613. Antiſiodoten. to. 2. p. 715
670. Anglicanum 1. to. 2. p. 891
670. Anglicanum 1. to. 2. p. 891
670. Anglicanum 2 to. 2. p. 892
780. Arelatenſe 4. to. 3. p. 268.
816. Aquiſgranenſe 1. to. 3. p. 293
833. Aquiſgranenſe 2. to. 3. p. 409
848. Aquenſe to. 3. p 428
1225. Alemanienſe to. 3. p. 757
1548. Auguſtenſe to. 4. p. 797
335. Concilium Carthaginen. 1. confirmatum à Leone IIII. d. 20. cap. de libellis, to. 1. p. 378
338. Colonien. ſub Iulio I. to. 1. p. 397
396. Carthaginen. 2. probatum ab eodem Leone ibidem, to. 1. p. 500
397. Carthaginen. 3. probatur ibidem, to. 1. p. 503
398. Carthaginen. 4. probatur ibidem tom. 1. p. 522
402. Carthaginen. 5. probatur ibidem, tom. 1. p. 519
418. *Carthaginen. Epiſcoporum 217. contra Pelagium, probatum à Zozimo. Aug. epiſt. 47. Proſper in Cronicu.*
425. Carthaginen. 6. probatum à Leone IIII. to. 1. p. 564
426. Carthaginen. 7. probatum ibidē, to. 1. p. 369

Vide Auguſt. epi. 47. 90. 91. 92. 93. 94. & alibi.

444. Carpentoratenſe to. 1. p. 725
514. Cæſarauguſtan. to. 2. p. 375
650. Cabilonenſe 1. to. 2. p. 874
887. Colonienſe 2. to. 3. p. 544
1536. Colonienſe 3. to. 4. p. 747
1549. Colonien. 4. to. 4. p. 833
798. Cabilonen. 2. to. 3. p. 278
1479. Compluten. diœceſanum ſumma Conciliorum, confirmatum à Sixto IIII.
325. Elibertinum to. 1. p. 362
494. Epacinenſe to. 2. p. 321
622. Bracaten. 1. to. 2. p. 746
624. Bracaten. 2. to. 2. p. 749
653. Bracaten. 3. to. 2. p. 888
242. Francicum to. 3. p. 39
790. Francofordien. to. 3. p. 227
791. Foroliuien. to. 3 p. 257
Florentinum Præſide Victore II. 0000.
324. Gangrenſe probatum à Leone 4. d. 20. 1. p. 369
526. Gerundenſe to. 2. p. 74
51. Hieroſolymitanum, Præſide D. Petro Act. 15.
580. Hiſpalenſe 1. to. 2. p. 667
622. Hiſpalenſe 2. to. 2. p. 718
Hieroſolymitanum pro reſtitutione Athanaſij. 0000
499. Illerdenſe to. 2. p. 355
390. Laodicænum to. 1. p. 451
600. Lateranen. Præſide Gregorio I. to. 2. p. 714
643. Lateranen. Præſide Martino I. to. 2. p. 763
580. Lugdunen. 1. to. 2. p. 677
596. Lugdunen. 2. to. 2. p. 680
Lateranen. ſub Hadr. I. Epiſcoporum 153. 0000.
410. Mileuitanum to. 1. p. 554
580. Matiſconen. 1. to. 2. p. 678
598. Matiſconen. 2. to. 2. p. 682
813. Moguntinum 1. to. 3. p. 285
883. Moguntinum 2. to. 3. p. 421
845. Meldenſe to. 3. p. 453
853. Medardenſe to. 3. p. 469
888. Moguntiacenſe to. 3. p. 546
888. Metenſe to. 4. p. 551
1549. Moguntinum to. 4. p. 856
1566. Mediolanen. conf. à Pio V.
1570. Meclinienſe 0000
312. Neocæſarienſe probatum to. 1. p. 315. à Leone IIII. d. 20
Nannetenſe to. 3. p. 569.

829. Pariſienſe to. 3. p.358
836. Piſtenſe to.3.p.486
552. Pariſienſe 1.to.2.p.648.
554. Pariſienſe 2.to.2.p.654.
1050. Papiēſe ſub Leone I X.Herman. Contract.
200. Romanum ſub Victore I. de quæſtione Paſchatis. Euſeb.lib.3. cap.23. hiſt.Eccleſ.
260. Romanum ſub Cotnelio.0000. Euſeb. lib.6.c.33.
328. Romanum ſub Syluestto, to.1. p.354.
329. Romanum ſub eodem to. 1. p.355
340. Romanum ſub Iulio I.to.1.p.396
380. Romanum ſub Damaſo 0000.
390. Romanum ſub Sericio 0000.
436. Romanum ſub Sixto 3. tom.1. p.701.
450. Romanum ſub Leone I. 0000.
465. Romanum ſub Hilario tom. 2. p.200
444. Romanum ſub Gelaſio tom.2.p. 318.
500. Romanum Epiſcopi Zimachi, to.2.p 328.
500. Romanum Epiſcopi einſdem, to.2.p.329
501. Romanum Epiſcopi einſdem, to.2.p.331.
502. Romanum Epiſcopi eiuſdem, to. 2.p.334
503. Romanum ſub eodem, Epiſcoporum 218 to.2. p.347.
504. Romanum ſub eodem, rom.2. p. 350
390. Romanum ſub Gregotlo I. tom. 2.p.688.
517. Romanum ſub.... 0000.
607. Romanū ſub Bonifacio 3. 0000.
Romanū ſub Vetalionio 0000
708. Romanum ſub Greg. 2.to.3.p.18.
Romanum pro ſacris Imaginibꝰ Præſide Conſtantio Papa. Abbas Vſpergenſis.0000.
Romanum pro ſacris Imaginibus ſub Gregorio 3. Pattum ferè 1000. Palmerius. 0000.
813. Remenſe to.3.p.291
438. Rhegienſe to. 1. p.698
Romanum ſub Paſchali. 0000.
Romanum ſub Nicolao I. Epiſcoporum 113. Platina.0000.
Romanū ſub Ioanne 12. Sigebertus.0000.

Romanū ſub Gregorio V. in quo ſancitum vt pro 7. Electores Imperator creetur. 000.
1049. Romanū ſub Leone 9. }
Romanum ſub eodem } Hermanus Cōtractus.
Romanum ſub eodem }
Remenſe ſub eodem }
1057. Romanum ſub Nicalo II. tom.3. p.599.
1070. Romanum ſub Gregotio 7. contra Berengarium qui tum 3. cecinit palenodiam: nam 1. eam cecinerat in Concilio Turonen. II. In cōcilio Romano, 3. in hoc Tho. VVald. to.2. de Sacramentis, c.43.
1700. Remenſe ſub Eugenio 3. 0000, D. Bern.ſerm.8. in Cantica.
245. Simeſſanum to.1.p.286.
742. Sueſsionenſe to.3.p.40.
Salegustadien.to.3.p.572.
1528. Senonenſe to. 4. p.716.
369. Sirmienſe contra Photinum: extat in ſumma Conciliorum, & falsò ibi dicitut in eo Concilio adfuiſſe Hoſium Cordubenſem.
390. Tolenſe à Siricio to.1.p.499
390. Tarninatenſe to.1.p.526
395. Toletanum 1. à Leone. to.1.p.521
480. Turonenſe 1.to.2.p.278
486. Tarraconenſe to.2.p.290
534. Toletanum 2.to. 2.p.386
552. Turonenſe 2.tom.2.p.641
580. Toletanum 3.to.2.p.668
622. Toletanum 4.to.2. p.725
624. Toletanum 5.to.2.p.739
625. Toletanum 6.to.2.p.741
636. Toletanum 7.to.2.p.759
643. Toletanum 8.to.2 p 854
645. Toletanum 9.to.2.p.867
646. Toletanum 10. to.2. p.870
653. Toletanum 11.to.2.p.879
681. Toletanum 12.to.3.p.1.
684. Toletanum 13.to.3.p.9.
798. Theodonen.to.3.p.269
799. Turonenſe 3.to.3.p.274
856. Ticinenſe to.3.p.480
895. Triburienſe to.3.p.553
1057. Turonen. 4. contra Berēgarium, 0000
1548. Treuerenſe 1.to.4.p.821
1549. Treuerenſe 2.to.4.p.881
Trecaſſniū ſub Paſchali 2. 0000
371. Valentinū in Gallia to.1.p.491
451. Vaſenſe to.1.p.720
451. Veneticum to.2.p.276.
502. Valentinum in Hiſp.tom.2.p.358

... Vernenſe to.3.p.475.

8.5. Valentinum 3. in Gallia tom. 3. p. 475.

868. Vormatienſe to.3.p.529.

1050. Vercellenſe contra Berengarium, oooo.

1160. Verelliacum oooo.

Veronenſe contra Turcas ſub Lucio 3.

Particularia Reprobata.

255. Reprobatum Carthaginenſe ſub Cypriano, reprobatum à Papa Stephano. Aug. lib.5.de Bapt.c.23.

308. R. Carthaginen. tempore Euſebij Papæ, quod Auguſt. in breuiculo collationis dicit fuiſſe iniquum. Hoc Concilium hæretici noſtri tẽporis dicunt eſſe Carthaginen.1.in quo pueriliter labuntur, nam Carthaginen.I. fuit ſub Sylueſtro.

325. R. Elibertinum, in eo quod dãnat Imagines nunquam ab Eccleſia receptum fuit, to.7.p.367.

340. Tyrenſe contra Athanaſiũ oooo. Ruſti.lib.20.hiſt.c.16.

340. R. Antiochenum contra Athanaſium, hiſt.trip.oooo.

860. R. Conſtantinop. ſub Photio, reprobatum in 8.Synodo.

9.9. Romanum coactum ab Othone Imperatore contra Ioãnem 12. Papam, non multò poſt ab eodem Ioanne reprobatum.

1506. R. Piſanum contra Iulium 2. reprobatur in Concilio Lateranen. Seſſ.2.

1534. R. Conſtantienſe auctore Buecero pro pace componenda inter Lutheranos & Zuuinglianos. Surius in hiſtoria, p.310.

1535. R. Smalcaldicum proteſtantium, in quo eſt decretum non eſſe eundum ad Concilium generale indictum à Rom. Pont. Surius in hiſt. p.360.

1536. R. Tigurinum, vbi decretum eſt à Zuuinglianis edendam eſſe Apologiam contra Lutherum. Surius in hiſt.p.362.

1536. R. Arouienſe pro pace Zuuinglianorum cum Luthero. Surius p. 362.

1536. R. Baſileenſe 1.2.3.&4. Zuuinglianorum. Surius p.370.

1536. Tigurinum 2. Zuuinglianorum. Surius p.370.

1536. R. Arouienſe 2. eorundem. Surius p. 370.

In his omnibus Conciliabulis Zuuinglianorũ illud maximè ſingulare fuit, quod nullum habuerunt Epiſcopum, cùm tamẽ Cõcilium nil ſit aliud quàm Epiſcoporum legitima congregatio. Concilia antiqua vt 4. Arelatẽſia, Duo Arauſicana, Vnum Laodicenum, 13. Toletanum, Quinque Aurelianenſia, 4. Turonenſia, Tria Bracharenſia, Duo Hiſpalenſia, & vnum Agatenſe magnæ ſunt auctoritatis: tametſi enim eorum aperta cõfirmatio non inuenitur, ſunt tamen tacita quadam Eccleſiæ conſenſione, & Pontificum, ac Doctorum, his ea citantibus comprobata.

INDEX QVÆSTIONVM
IN HOC LIBELLO EXPLICATARVM.

PRIMA: *Vtrum, qui non omnia Eccleſiæ Catholicæ dogmata credunt, poſſint æternam ſalutem conſequi: dum modò profiteamur ſe in Chriſtum credere, & peccata odiſſe?* fol. 316.

II. *Vtrum Schiſmatici ſaluari poſsint, cùm ea, quæ ad fidem pertinent, credant ferè omnia?* fol. 316.

III. *Vtrum inter Lutheranos, aliqua ex parte, Sacerdotes & Epiſcopi dicendi ſint, qui res ſpirituales & Sacras adminiſtrant?* fol. 317.

IIII. *Vtrum Eccleſia ibi eſſe dici poſſit, vbi Sacerdotes & Epiſcopi veri & legitimè conſecrati non ſunt?* fol. 317

V. *Vtrum, Qui Baptiſmo in Septentrione initiantur, ad Eccleſiam Catholicam ſpectent, licet Sacerdotes veros non habeant?* fol. 319

VI. *Vtrum liceat alicui ob metum mortis, aut rerum ſuarum amiſsionem, vel ſpē alios ad Catholicam fidem adducendi, Lutheraniſmum, aliamuè hæreſim ſimulare, aut publicè profiteri ſe nolle Eccleſiæ Catholicæ obedire, etiam ſi clàm velit eſſe, vel ſit Catholicus?* fol. 319.

VII. *Vtrum liceat Sacro intereſſe, vel Euchariſtiam ſumere, vbi Sacerdos ritè quidem olim Sacris initiatus ſit, verùm poſtea fuerit, & habetur Lutheranus, atque adeò neſcitur, an Eccleſiæ Catholicæ ſit reconciliatus?* fol. 320

VIII. *Vtrum ab Orientis Eccleſiis qualis eſt Alexandrina, & ſimiles, regula credendi, & Sacerdotum conſecrandorum facultas peti iuſtè poſſit?* fol. 321.

IX. *Vtrum ille, qui triumphantis Eccleſiæ fidem, & antiquorum Patrum doctrinam ſequitur, ſaluari poterit?* fol. 322.

X. *Vtrum, Si quis obiecerit, Eccleſiam Catholicam defeciſſe, aut ita ægrotam eſſe, vt ſenſum veritatis amiſerit: ideo differre ad Catholicos reditum debeat?* fol. 322.

XI. *Vtrum ſint aliquæ proprietates Eccleſiæ Catholicæ tam certæ, vt ijs cognoſci, & ab alijs dignoſci certò poſsit, & quænam illæ?* fol. 323.

XII. *Vtrum verbum Dei & Sacramentorum adminiſtratio ſint Eccleſiæ notæ & proprietates, vt heretici volunt?* fol. 330.

XIII. *Vtrum ſicut in Deum, ita in Eccleſiam credendum ſit?* fol. 330.

XIIII. *Quæ cauſſæ retineant miſeros in Hæreſi?* fol. 331.

XV. *Quinam libri, & quomodo legendi ſint ab eo, qui veritatem veræ religionis aſſequi velit.* fol. 331.

Ac quomodo legitima ab illegitimis Concilijs diſcerni poſſunt. fol. 335.

ANTO-

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV, IVDICIVM, DE CONFESSIONE (VT VOCANT) AVGVſtana, ac num admittendi ſint hæretici ad colloquium publicum de fide: De Deſiderio Eraſmo, ad quem noui Ariani prouocant: De Picardica ſecta, mixta Caluiniſmo & Anabaptiſmo.

Sequenti Epiſtola lector habes Cauſas ſcriptionis huius Iudicij, & præſtantem Principis indolem, ac perfectam formam ad quam ſe efformet.

SIGISMVNDO BATOREO TRANSYLVANIAE PRINCIPI ILLVSTRISSIMO, ANTONIVS POSSEVINVS SOCIETATIS IESV.

CVM Tranſyluaniam obirem, ac veniſſem Cibinium: Lutherani miniſtri, qui in ea primaria tua ciuitate docent, me adierunt atque enixè rogarunt, vt quod ſtudium quibuſdam controuerſijs eo tempore pacandis impendebatur, id in primis, catholicis cum proteſtantibus coniungendis adhiberem. Perplacuit quæ videbatur ex beneuolo pectore profecta petitio: Itaque ratione qua id effici poſſet, paucis expoſita, & ea de re vnicuiq; libellis traditis: cùm primum Albam Iuliam ad te redij, is qui videbatur inter eos eſſe primarius, aliquid eiuſmodi per litteras à me iterum petijt, quod ſcribebat ſe inter ſua κειμήλια (vt eius verbo vtar) repoſiturum. Reſpondi tum, quantum ad alia properanti mihi per temporis anguſtias licebat. Idem autem cùm Caſſouiæ de me à principe viro pauciſſimos poſt menſes, quæreretur, pluribus autem cum eo egiſſem, facilè intellexi, quæ ſolent eſſe Germanorũ ingenia ad pacem, & ſimplicitatem nata, non difficillimè etiam eos, qui in hæreſes altius decidiſſent, ad auitam religionem redituros, ſi opportunè ac breui atq; ad omnium captum origo & variatio Lutheranorum, aliorumq; dogmatum illis poſſet oſtendi. Quam ad rem cùm maximè facere videretur eorum, qui confeſſionem neſcio quam Auguſtanam ſequuntur, ac reliquarum ſectarum cum œcumenicis ſynodis, & ſymbolo fidei collatio, ac præcipuè artificum eiuſdem confeſſionis interior cognitio: illud tanquam operoſius reiecti in alterum librum, quem de notis verbi diuini, & de fide ac facie

Apoſtolicæ Eccleſiæ in lucem edidi: hoc in id tempus diſtuli, quo acceptis quibuſdam Germanicis ſcriptis, liquidius ea cognoſcerem, quæ huc pertinere poſſe putabam. Id quod cùm deinceps eſſem conſecutus, iudicium de Confeſſione Auguſtana, addita perutili tractatione de colloquio cum hæreticis publico à Regibus declinando, portentaq́; Picardicæ ſectæ breuiter, ac verè conſcripſi, quibus nonnulla inſerui de Deſiderio Eraſmo, quoniam & ad illam, & ad hunc reliqui ſectarij & noui Ariani, tum alibi, tum imprimis qui ſunt in Tranſyluania, plures libenter prouocabant. Hæc autem mitto ad te Sigiſmunde Princeps illuſtriſſime D. bonitate fretus, te qui ætate ac virtute quotidie proficis, vbi altius illa perceperis, nō permiſſurum, quin Saxonicis iſtis Tranſyluaniæ ciuitatibus tuis idem de tuo lumine lumen amanter offeras, oblatum perſuadeas vt admittant, admiſſum vt retineant. Experiere enim & ad reſtinguenda hæreſum venena remedium hoc eſſe præſens, & ad ipſos quoque Turcas ad fidem Chriſtianam alliciendos non incommodum: quippe qui (vel naturæ ipſius ductu) hæreſes iſtas vehementer oderint, quòd norunt ab alijs faces aduerſus legitimos principes ſæpè hoc ſæculo fuiſſe ſubminiſtratas: Ad Tranſyluaniam verò tuam tutandam, quæ Chriſtiani iſtius tractus, eſt (vt ita dicam) arx arcium, non minimo præſidio futurum, cùm ex eadem collationis ratione ſtatui poſſit vera religio, qua nullum munitius propugnaculum, aut nexus cum DEO arctior vnquam reperietur.

Quæ omnia, ſi de alio vnquam Principe fuerunt expectanda, vt ad effectum perducerentur, equidem eo quoque nomine de te ſperamus, quod iſtius Principatus habenas non ambitione, aut artibus vllis, ſed ea innocenti ætate es aſſecutus; quæ vix ea cogitare, ne dicam prenſare potuerat: Quodq́ue Stephani patrui regis, ac Chriſtophori parentis, & Stephani aui tui, qui Tranſyluaniam ſummis temporum difficultatibus adminiſtrarunt, iſtam tibi Prouinciam ſic tradidit Deus, vt habens quos imitarere, non deſponderes animū, ſi qua incideretē eiuſmodi, quibus vel ob fidē Chriſtianam, vel ob Turcicæ ditionis viciniam quatere te, aut ab ſuſcepto propoſito auertere nonnulli conarentur. Diuina quidem prouidentia, quæ nihil eſt aliud quàm ſuiipſius perpetua rebus omnibus præſentia, longius iſta proſpexit, cùm auum tuum, quo tempore alij in Tranſyluania, & Vngaria templa demoliri ſatagebant, excitantem ſacras ædes, & Catholicam religionem ſartam tectam ſuſtinentem, tibi tanquam è ſpecula ducem ac ſtratorem itineris præparabat. Quem ſecuti filij Stephanus Rex & Chriſtophorus princeps, atque Andreas eorum frater viam tibi ad omnia ſumma complanarunt. Quę ſine dubio conſequeris, ſi eandem (vt facis) ſemitam perrexeris inſiſtere quā iſti tibi triuerūt. Et verò recordaris Chriſtophori parentis tui,

tui, quàm Heroico, hoc eſt Chriſtiano pectore, dum quaſi compedibus vel podagræ doloribus, vel Tranſyluaniæ diſſidijs ob varias ſectarum factiones diſtineretur, difficillimas tamen res aggreſſus explicuit, ac peſte illâ Franciſci Dauidis (publica ſentẽtia ordinum) extincta, & exſtructis vel aſſignatis cultui Catholico templis, frenoque ſatanæ iniecto per Catholicos ſacerdotes, quibus ſui tuique curam demandauit, oſtium iſthic fidei aperuit, per quod plurimi nondum baptiſmate initiati, licet prouecta eſſent ætate, ceruicem CHRISTI iugo auidè ſubdentes principatus tui, quæ iam imminebant initia, quaſi conſecrarunt. Hæc vir ille non aui tui tantum, quantum Stephani Regis imitatione, ac monitis impulſus cùm paulò poſt omnibus ſacramentis catholiciſſimè munitus ex hac vita decederet, hæredem te dignitatis, virtutis, Catholicæ Religionis reliquit, atque euolauit ad cœlum. Illhinc igitur cogita eundem (quandoquidem charitas nunquam excidit) tua nunc apud CHRISTVM ſedulò curantem, quòd perennes tibi victorias cupiat, quas cœleſti ciuitati inſcriptas eorum cernit, qui pro cuſtodita fidei, ac vitæ integritate, & pro adminiſtrata iuſtitia, & imprimis pro Catholica religione latius promota occubuerunt. Quos cùm ille intueatur æterna fœlicitate fruentes anne ambiges, Adoleſcens illuſtriſſime, eaſdem tibi filio ſuo ipſum cupere, ac ſerio flagitare? Et cupit ergo, ac flagitat: Et familiæ iſti tuæ antiquiſſimæ, quæ non in Vngaria ſolùm, verùm etiam in ipſis Hieroſolymis recuperandis atque in perfidis non vno prælio domandis, fortitudinem ſuam ſummo cum decore teſtatam poſteritati reliquit, procurat tibi cœleſtes illas coronas, quæ ſemper vireſcunt, nunquam exareſcunt: Qua ſpe circundatus, quid eſt tandem quod & tu aut non perrupturus ſis arduum, in Chriſti fide propaganda? vel in quo teipſum non ſis victurus, vt deinceps victorias de alijs iuſtè reportes?

Sanè ſi præſentem Tranſyluaniæ ſtatum contuleris cum eo, qui non ita multos ante annos fuit, habebis vnde erigat ſeſe altius ſpes tua, teq; interim ſtudijs ac virtutibus ornes, quæ diuinæ gratiæ aditum quodammodo patefaciunt; Quamuis & ipſa verarum virtutum dona donentur ab eo, qui cùm ob iniuſtitias, & dolos auferat regna & principatus, ſic propter iuſtitiam, atque pietatem eoſdem corroborat, & munit.

At cùm præter parentem tuum, quem habes regnantẽ in cœlis, habeas etiam regnantem in terris Stephanum regem patruum tuum, qui indies non ipſas modò rationes oſtendit, ſed etiam ſuppeditat tibi regendę rectè iuuentutis, & Tranſyluaniæ tuæ: hincq; magnarum rerum amplitudine, iſtinc verò iactis pietatis fundamentis egregiè te incitẽt ad ea quæ principe Chriſtiano ſunt digna, nihil eſt

 tam

tam ſublime ad quod aſpirare non debeas,propoſita tibi Dei gloria, & familiæ tuæ dignitate. Itaq; cùm tu ſentis qua animi conſtantia is idem Stephanus Rex vnà cũ fratribus ſuis, inter ſæuiſſimas Religionis Catholicæ procellas, in ditione familiæ veſtræ religionẽ veram conſeruauit impauidus,tu ne vnquam timeas,à facie alicuius, ſed in Chriſti nomine quanto obſtabunt magis, qui neſciunt quid faciãt; tu contra tanto audentior ito. Neq, enim vnquam deeſt cauſæ ſuæ Deus. Cùm aũt ad memoriam reuocas ab eodem Rege ita deuictos fuiſſe rebelles, vt ſimul ſeipſum vicerit, illos expugnans ſimul & ijs parcens,ac filios eorum in patrocinium ſuſcipiens, & hos Catholica fide inſtitui curans:& tu quoq; ad eaſdem regias dotes adipiſcendas,animum tuum compara. In quo obſecro vt tibi perſuadeas nihil tam difficile futurum quin ſuperare poſſis,ſi vitæ innocentiam ſeruaueris,teq; in conſpectu Domini ſemper demiſeris: Tum enim re ipſa intelliges viua nobis iſta maiorum exempla à Deo concedi, vt quãto magis ad eorum normam vitam noſtram efformabimus, tanto diligentius ad noſtram, reliqui, qui nos ſubſequentur, ſuam exprimere nitantur, ſicq; vera & apta inter ſe quædam Diuinorum in nos beneficiorum ſeries ſemper eluceat. Præterea cogita quibus gradibus Rex Patruus tuus ad illum principatum:deinde à victorijs ad regnum hoc maximum, mox ex hoc Regno ad prouincias alias iſti regno adijciendas, ſpiritu ſancto tarda molimina neſciente,peruenit. Sanè ij fuère, Dei timor, pudor, honeſtas, inuicta animi fortitudo,atq; alto ſub pectore diu retentum diuinæ gloriæ augendæ deſiderium. Itaq; neq; eum torpor vnquam à rebus gerendis, nec iuuentutis illecebræ abduxerunt à tramite virtutis, nec ſumma pericula pauidum reddiderunt,nec; torrẽs tot hæreſum, quantus ſe in iſtum Orientis tractum infuderat,ab ipſa Catholicæ fidei firma petra dimouit. Ex quo factum eſt,vt cùm iam torrens earundem hæreſum Tranſyluaniam vniuerſam Lutheraniſmo primùm, deinde Caluiniſmo,denique Arianiſmo inundaſſet,Sacerdoteſque Catholici omnes tum fugati, tum cædibus expoſiti paſſim eſſent, ille tamen in patrimonij veſtri ditione cultum Catholicũ aduerſus omnes ſummo conatu tueretur,ac ſpecie venationis perſæpe ſeſe in ſyluas abderet,vt ſacrum à Catholico Sacerdote poſſet audire: Mirandum vt non ſit, ſi paulò poſt quàm ad Principatum Deus illum euexit, incepit Viennam,& Romam literas de operarijs Catholicis in Trãſyluaniam euocandis diligenter mittere, ac ſeminaria pietatis vrgere, quæ intelligebat fore præcipua reſtituendæ fidei firmamenta. Cum vero ſubſecuti eſſent,qui adducto in viſcera Tranſyluaniæ exercitu eam ad ſeſe auertere cogitaſſent, magnanima fortitudine ab eo fugati,& eorum copiæ fuſæ, ac pars illarum ad internecionem cæſa, eo illuſtriorem ipſius virtutem reddiderunt,quanto eam ij obſcurare magis,atque ad nihilum redigere curauerunt. Quamobrem latius micans tanti Herois virtus ad regnum hoc inuitata fuit ardentius,

ti[illegible]e poſcentibus cum ali[illegible]t ordinibus in Regem, is eo nomine in primis annuit, qu[illegible] ab ijſdem ſcribebatur, ſe propterea expeti, vt intermiſſum bellandi ſtudium reſtitueretur; nobiliſque illa huius regni gloria, armis, & arcendis fidei hoſtibus tanto olim ſtudio comparata, non ſolum reuiuiſceret, ſed & maiora quædam quàm antea patraret. Quare neſcius ocij adfuit, creatuſque Rex nulli ſe dedidit voluptati, nulli faſtui, luxui nulli. Sed hinc calamus ad explicanda negotia atque ad Catholicam fidem per libros & ſolidas rationes continenter adhibitus, illhinc enſis, & exercitus ad Gedanenſes ad officium reducendos, ad Polociæ Ducatum, ad Liuoniam de Moſco repetendam præſto fuerunt. Quæ omnia cùm deinceps confeciſſet, quaſi rediuiuæ meliorum Regum effigies, & animi in vno Stephano Rege apparuerunt. Nam ſexennio iſta omnia effeciſſe, & annum anno eructaſſe victorias, maioraque interim animo fuiſſe molitum, atque moliri, humanam profectò ſpem, ne dixerim captum, exceſſit. Sed hoc integro decennio, quo regnauit & regnat, eundem vitæ tenorem oculis omnium obieciſſe, quem quondam in Vngaria inter alios primarios proceres, vel in Tranſyluania Princeps ſecutus fuerat, acverò peruigilem, & ſummum caſtitatis vindicem fuiſſe, Diuinum certè eſt donum, ac proinde tibi (vt alterum Sanctum Emericum, Sancti Stephani Regis pudiciſſimum filium referre poſſis) precibus ac omni conatu à Deo procurandum. Id enim te non lateat, patruum tuum Regem inter alia curaſſe, vt quàm minimum labis, ab impudicitia, vel copijs quotieſcunque eas eduxit in expeditionem, vel aulæ ſuæ aſpergeretur. Itaque & illud conſtantiſſimi erga pietatem pectoris indicium fuit, quod cum inhoneſtæ mulieres exercitus ſequi, & inter aulicos ſeſe intrudere plerunque tentaſſent, ac licet præmonitæ atque additis minis deinceps deterritæ, non tamen audacibus flagitijs parcerent, has denique Rex proijci iuſſit in profluentem: quæ demerſæ aliarum omnium improbitatem repreſſerunt. Et quidem nota ſunt tibi, Sigiſmunde Illuſtriſſime, Stephanum primum Vngariæ Regem ſic bello operam dediſſe, vt ſimul in vniuerſo Vngariæ Regno Catholicam religionem ſtatueret, erroreſque ſuorum radicitus euelleret: qui noſſet hominibus à Deo præfectos tam diu meritò præeſſe, quandiu toto pectore incumbunt in id, vt ſubditi in omnibus D. Maieſtati & ſeruiant & ſubſint. Sic igitur & Stephanus Rex patruus tuus in hoc Poloniæ regno longè lateq; fecit quod & in Tranſyluania non omiſerat. In medijs enim tormentorum fragoribus, ac diſploſionibus in maxima negociorum mole: cùm conuentus, & comitia, aut exercitus ingentes ſub ſignis habuit (& quidem in media Moſcouia, cœloque ob

fri-

orbis parte non tam vt iſtam modereris, quàm vt pro reliquo orbe Chriſtiano propugnando videaris impoſitus. Accedunt ornamenta illa præclara tum Andreæ Patruelis tui in Cardinalium numerum honorificentiſſimè delecti, tum Grego. XIII. & Sixti V. Pontif. Maximorum erga te ſtudia, qui paternæ charitatis vlnis curam iſtarum prouinciarum amplexi amantiſſimis literis cum vniuerſo orbe de iſta indole gratulati tibi magnū calcar benè currēdi addiderunt, ſatis diſertè declarãtes, ſeſe maximã de te ſpē concepiſſe. Macte igitur donis cœleſtibꝰ Princeps, decurre fidēter in nomine Domini vſq, ad vitæ metã intrepidus hoc iter, quod cepiſti: hæcq́; tibi eædem ſint artes & ſtudia, q̃ noſti in Stephano Rege patruo, & Chriſtophoro Principe parente tuo viguiſſe: Ea verò notitia, quam vel ex hac tractatione, vel ex alijs huiuſmodi libris hauries, perge tuum pectus imbuere, vt cùm doctrinam ad pietatem, & ad auctoritatem adiunxeris, populos iſtos Deo lucreris, quos propterea is ipſe, Deus tuæ fidei, atq; adminiſtrationi concredidit.

ANTO,

pum Melanchthonem accuſarunt, tanquã impium, & proditorem, qui confeſsionem Auguſtanam mutilauerit, auxerit, mutauerit. Inter eos verò Ioannes Sturmius eſt, de quo Schmidelinus ſic loquitur. Sturmius librum edidit, ne concordiæ conſentiretur. Quare? quod Philippus ea damnetur. Fateor, & perſpectum eſt omnibus nnſtram de Sacramentis doctrinam ſarciminis loco duxiſſe, & quod grauiùs eſt, cõdemnaſſe. Fatendum quidem non eſſet, at negare nnn poſſum. Doleo certè, ſed dicere cogor. Philippum noſtram doctrinam artolatricam iudicaſſe. Hæc Schmidelinus. Qui cùm intereſſet colloquio Confeſſioniſtarum non multos ante annos maniſeſtiſsimo teſtimonio Melanchthonẽ fuiſſe ſacramentarium comprobauit: eo inter alia nimirum argumento, quòd Philippus ad Fridericum Rheni Principem literas dediſſet, quibus Lutheri doctrinam reſpuebat, affirmans nec in pane Chriſti corpus, neque ſub panis ſpeciebus contineri, ſed nuda eſſe corporis ſigna. Quę vt vera eſſe conſtaret ipſas literas Schmidelinus deprompſit, & ijs, qui aderant oſtendit.

Nora Schmideli ni de Melanchthone teſtimonium.

Doctrina Lutheranorum de ſacramentis loco farciminis habenda.

Sturmius autem, Philippus (inquit) ad Caluinum frequentes literas miſit, quarũ initijs Reuerendiſs. ſemper Dominum & fratrem compellat: quibus verbis monſtrauit, quàm ſibi confeſsionis Auguſtanæ præcipuus artiſex conſtitit.

Peucerus item, cui poſtea ob nouam hæreſim vita eſt à Lutheranis adépta, ab nullo ſe vnquam homine ita in Caluiniſmo, quemadmodum à ſocero ſuo Philippo cõfirmatum fuiſſe teſtatus eſt.

Heſſuſius quoq, & Vigandus, ac Kirchamer Lutheranæ hæreſeos buccinatores librum ediderunt, quo Philippum propria epiſtola verbis eius Altẽburgi exaratis Caluinianæ prauitatis condemnant. Sed vt id, quod veriſsimum eſt, dicam, non tantùm Caluinianus fuit Melanchthon, quàm regula quædam Lesbia, ſiue potiùs obliquitas impia, quæ dum ſeſe ad omnes hæreſes ſtudebat aptare, ſæpè item Catholicam fidem iterum amplecti velle indicabat, & dum omnes ſuſpenſos tenebat, ab omnibus interim haberi ſingularis mediator, ſiue potiùs arbiter, artificioſa & latente ſuperbia ſedulò curabat, ſpargens interim proprium virus, & libros, ac ſcholas quaquauerſum in ſeptentrione excitans, vt in ijs nil penè aliud, quàm eius libri prælegerentur. Vt verò ad confeſsionem Auguſtanã reuertamur, Flaciani (vt ſemper in deterius labuntur hæreſes) eam reijcere cœperunt, quippè quã ab vno Luthero, & Philippo conſarcinatam, ac prętereà mutatam atq; corruptam, indignam eſſe dixerunt, quæ nominaretur Forma veræ religionis: quare & diſertè proteſtati ſunt, ſeſe illam non recipere, & ſua illa proteſtatinne viginti rationes, cur id non facerent, attulerunt.

Neque enim Illyricus tacuerat, cùm aduerſus Melanchthonem ſcriberet, articulos confeſsionis Auguſtanæ, ab eo, non tam oppugnatos, quàm omnes pæne fuiſſe deletos.

Bohemi quoque, qui vocantur Fratres, inter alias cauſſas, cur Auguſtanam confeſsionem, quæ anno quadrageſimo primo 1541. edita eſt, haud recipiunt, eam adſcribunt, quod eius articuli tãta arte conſcripti ſunt, vt quilibet ad ſuum ſenſum illos facile detorqueat, ſi velit.

Sed Heidelbergenſes contra Schmidelinianæ concordiæ librum, Lutherum nec fuiſſe Prophetam, nec Apoſtolum, nec vlla miracula edidiſſe, dicentes, oſtendunt etiã pluribus in rebus eiuſdem cõfeſsionis Auguſtanæ eundem ipſum Lutherum ſibi cõtradixiſſe. Id quod pauciſsimos ante menſes fecit, vt edicto omnes miniſtri Lutherani, ex Palatinatu Rhenano ſolum vertere coacti ſint. Quod eò dicere velim, ne Daniel Tuſanus hæreticus neſcio quis effrons Caluinianus multũ glorietur, quòd in eo ſolùm ſubſtantiam confeſsionis Auguſtanæ litam potiſsimum eſſe dixerit, vt Pontificia (quemadmodum ille blaſphemat) abominatio tollatur. Eodem ſcilicet argumento dixiſſet, & Turcas, & perfidos quoſque, quoniam Catholicam religionẽ non admittant, pallio confeſsionis Auguſtanæ contegi poſſe.

Lib. ſuæ cõſolationis. Item de Auguſtana.

Iam de corpore doctrinæ Lutheranæ idem paulò pòſt accidit, quod de confeſsione Auguſtana contigerat. Nam cùm alterum corpus primò Vittembergæ editum fuiſſet, mox alterũ prorſus diuerſum prodijt. Vnde inter Lutheranos crudæ illæ controuerſiæ, atq; ad rauim vſq; clamores excitari fecerunt, vt Manſfeldenſis quidã concionator tentauerit, num duobus iſtis cadaueribus informans aliquis ſpiritus inſpirari poſſet, quò fierent in aliquam animam viuentem: ſed ocioſè & fruſtrà omnia. Qui enim ſimul cohæreant duo ſibi cõtradicentia? Aut ecquid monſtroſum non erit, cui cùm duo aduerſę ſpeciei capita, & corpora fuerint, id ab vna tantum anima regatur? Sed hæc ſtructores illi egregij deſtruentes ſe, & hæ illius tam reformatę religionis fuere priores formæ, ac ſymbola incertiſsima. Quæ tamen pro ſua videlicet ſapientia vel hæretici, vel politici quidam exiſtimarunt in ſummam Chriſti iniuriam, pacandis animis eſſe poſſe remedia.

Otho buccinator Manſfeldenſis.

AVGVSTANAM, QVAM vocant confeſſionem, cùm vniuerſæ antiquitati repugnauerit, nec Euangelicum aliquod ſapere, nec verò aliquid re vera fuiſſe, vt ad eam Chriſtianus aliquis prouocare debeat.

Capvt III.

ILLVD verò euidentiſsimum eſt aduerſus Auguſtanam confeſsionem argumentum, atque iudicium, quod cū vniuerſæ antiquitati repugnauerit, nihil eam veritatis, aut Euangelicum ſapere certiſsimum ſit. Vt enim mittam, nuſquam terrarum eiuſcemodi dogmata habita fuiſſe, aut prædicata pro veris, atque Catholicis. Nullam nationem, nullam ciuitatem, nullum doctorem, ſcriptorem nullum, nullum Principem, aut Imperatorem, vel Regem, nullum omninò hominem fuiſſe, qui anteà vnquam omnia illa crediderit, vel docuerit, quæ iſta malè conciliata chymęra prodidit, nullū deniq; vſpiam templū, nullum ſacellum extare, vbi antequam Lutherus aduerſus Chriſti Eccleſiam irrumpere conaretur, eius doctrina propoſita fuerit: certè & illius, & Melanchthonis, & proteſtantium omnium teſtimonium nimis apertè contra eam clamat, quæ omniū ſeculorum Patribus non minus impiè, quàm impudenter detraxit. Et poterat verò quicquam arrogantiùs, aut magis blaſphemum quiſquam proloqui, quàm quod fecit Lutherus, cùm D Hieronymum *a* inquit, fidei, & verę religionis, ne ſemel quidem in ſuis ſcriptis meminiſſe: Origenem iam olim abs ſe fuiſſe excommunicatum: Chryſoſtomum nullo ſe loco habere: Nihil eſſe, niſi loquaculum: Baſilium nihil planè valere, totum eſſe monachum, ſe ne pili illum ſacere: Apologiam Philippi ſuperare omnes Doctores Eccleſię, & ipſum Auguſtinum? Quin te Hieronyme *b* (alibi ait) conculcamus cum tua Bethleem, cucullo, & deſerto. Ac pręter alia peſtilentiſsima dicere *c* audet, Patres tot ſeculorum planè cęcutijſſe, imperitiſsimos fuiſſe ſacrarum literarum, tota vita erraſſe, & niſi ante mortem reducti fuerint, neque ſanctos fuiſſe, neque ad Eccleſiam pertinere. Quæ quidem conuitia, & à *d* Melanchthone, & ab *e* alijs, atque *f* vt tanquam aſpides è viperis illis venenum exuxiſſe viderentur, aduerſus Antiquitatem, & (vt ſic loquar) venerandam Eccleſię caniciem iacta ſunt. Quamobrem aut nūquam vllam Eccleſiam fuiſſe dicendum eſt, aut quod eſt veriſsimum, nec Catholicam, neq; Apoſtolicam, nec Chriſtianam fuiſſe confeſsionem iſtam Auguſtanam planiſsimū eſt. Sed & oſtenſum eſt alibi Synodos ſanctiſſimas pari impudentia ab iſtis carpi ſolitas fuiſſe. Quamobrem efficitur cōfeſsionem iſtam meritò eſſe dicendam nouam, (vti nec diffitetur ipſe Lutherus) ac proinde quę à fugitiuo monacho temerè eſt excogitata, hanc ſapienter à cordatis Catholicis eſſe reijciendam: tantum abeſt, vt ad eam ſic prouocandum.

a Lib. de colloq. mēſalibus apud aurifab.

Nota modeſtiā Lutheri.

b Luther. in Geneſ. c. 22. p. 319.

c Lib. de ſeruo arbitrio.

d In reſpōſ. ad artic. Bauar. & in 1. ad Cor. 3.

e Cal. l. 4. inſtit. cap. 12. ſect. 9. Magdeborgen. c. 4. circa fin.

f Chytræ. li. de Theol. ſtudio inchoādo.

Vide Auctoris Librū vlt. cōtra Chytræum.

Lutherus in Cōpendiaria confeſsione ſacramenti.

DAMNATIONEM EIVSDEM Confeſſionis Auguſtanæ ab omnibus Synodis, & ſeculis: ab omnibus legitimis Imperatoribus, & Regibus: ab omnibus Academijs: ac deniq; à ſeipſa, quæ de ſeipſa incerta prouocauit ad futurum Concilium: quam vis poſteà ne ad ipſum quidem hæretici iuerint, aut promiſſis ſteterint, validiſſimū eſſe argumentum, eandem confeſſionem nihil eſſe. præter impiam fraudum & mendaciorum farraginem, ac ideò eſſe abijciendam.

Capvt IIII.

ET ipſa orbis Chriſtiani penè omni ſeculo lata ſententia aduerſus eoſdem errores Auguſtanæ confeſsionis validiſsimū argumentū eſt, eam eſſe omnium veterum hæreſum, atque impietatum ſarraginem. De Synodis, & aliorum ſeculorum iudicibus iam conſtat. De hoc ſeculo age oſtendant hæretici, an Synodus œcumenica Tridentina, ad quam viſi prouocare, poſtea pedem receperūt, an inquam reliquæ Prouinciales Synodi, quæ à Chriſtianis Epiſcopis celebratę ſunt, an Academię vllę Catholicę illā admiſerint. Imo verò an ijdem ipſi hæretici ipſam admiſerint: Certè in pręfatione eiuſdem confeſsionis, cùm, quo primū tempore, in Auguſtanis comitijs ea de re actum eſt, omne deſiderium pacis, & beneuolentię Catholicis, anteſignani proteſtantium polliciti eſſent, ac verò niſi cōcordia de omnibus fuiſſet conſecuta ad Conciliū generale liberè prouocaſſent, apud quę ſeſe ipſos doctrinę ſuæ rationem reddituros promittebant, id conſilij Carolo V. & ordinibus vehementer probatum eſt, & delecti ſunt vtrinq;, qui eam rem agerent, qui & cum noſtris penè de omnibus cōſenſerunt. Extat verò de vijs pręparatorijs ad concordiam, Ioannis Cochlęi (qui ex Catholicis Carolo V. mandante diſputationi interfuit) ad Norimbergenſes liber, in quo hæc inter alia continentur.

Chytræus hiſt. de cōfeſ. Auguſt.

Etenim (ait Cochlæus) ſciunt Reuerendæ & Magnificæ D. V. ante annos decem in celeberrimo conuentu imperiali

Auguſtę habito, factum fuiſſe delectum ſeptenarum ex vtraq; parte perſonarum, quæ amico tractatu, & colloquio quærerent piam & Chriſtianam ſuper exhibita proteſtantium Principum & Ciuitatum confeſsione redintegrandæ vnitatis, paciſque & concordiæ viam. Id quod ab illis ſatis diligenter eſt factum, adeò vt ſedula partium diſquiſitione, & amica interpretatione dictorum ad multorum confeſsionis articulorum vnanimem ſenſum, & concordiam partium peruentum fuerit. Petimus igitur, vt nunc quoque placeat parti aduerſæ, quod tunc ei placuiſſe conſtat. Est enim antiqua, & trita honeſtatis regula, vt quod ſemel placuit, amplius diſplicere non debeat, & quod tunc pro vero habuerunt, nunc quoque pro vero habeant. Non enim à caſu, aut fortuna, neque ab auctoritate, aut voluntate hominum, neque à longitudine, aut mutatione temporum, ſed ab eo, quòd res eſt, vel non eſt, oratio vera aut falſa dicitur. Si ergo hanc à parte aduerſa petitionem (quæ non niſi æqua & honeſta, atque etiam pro temporis breuitate neceſſaria videri poteſt) nunc obtinebimus (licet eam Sereniſs. Rex Romanorum, &c. Hagenoiæ à Legatis & Oratoribus aduerſæ partis nuper obtinere non potuerit) optatum habebimus ex vtraque parte compendium, breuioremque methodum ad inueniendam diu iam ab omnibus viris deſideratam concordiam. Nam cùm ſint tantum 28. articuli confeſsionis in eo tractatu ſuper 16. articulis plenè, in multis verò alijs ſemiplenè (vt ſic loquamur) cōcordatum fuiſſe conſtat. Hæc Cochlæus, qui poſtea pergit.

Via V. præparatoria ad cōcordiā.

Vt cōcordata Auguſtæ habeātur.

ARTICVLI CONCORDIÆ Auguſtenſis colloquij.

ETENIM in primo articulo, qui eſt de Trinitate perſonarum, & vnitate eſſentiæ Diuinæ, per omnia concordatum eſt, ſimiliter & in tertio, qui eſt de duabus naturis, & vna perſona in Chriſto, & quidem abſq; omni diſputatione, aut contradictione. In ſecundo autem, qui eſt de peccato Originali, poſt nonnullam diſceptationem in hæc verba cōcordatum eſt, quod peccatum Originale ſit carentia originalis iuſtitiæ, quæ exigit fidem fiduciamque & timorem Dei, quodque concupiſcentia ex peccato originali orta, remaneat in homine: Culpa verò originalis peccati per baptiſmum tollatur. Id eſt, quod peccatum originale tollatur, quoad formale, ſed maneat quoad materiale. In quarto deindè quintoque & ſexto articulis ita concordatum eſt, vt omitti debeat hæc vox ſola, quando de fidei iuſtificatione loquimur, ne de cætero dicatur, nos ſola fide iuſtificari. In ſeptimo, poſtea, & octauo articulis iterum concordatum eſt, per declarationem huius verbi ſanctorum, quod vtraque pars fateri debeat: In Eccleſia in hac vita eſſe etiam malos & peccatores. In nono, qui de Baptiſmo eſt, & in decimo, qui eſt de Euchariſtia, plenè concordatum eſt. Adiecto vno verbo, Realiter, quando dicitur In Euchariſtia corpus & ſanguinem Chriſti verè adeſſe. Additum eſt, contra Sacramentariorum fraudulentias, Realiter, Teutonicè Weſendtlich. Sic & in 13. 14. 16. 17. 18. & 19. piè ac benignè concordatum fuit, ita vt nullus in einſmodi articulis remaneret inter nos diſſenſionis ſcrupulus. In cæteris verò, etſi non per omnia concordare potuerimus, operę tamen precium videtur nobis, Reuerendis & Magnificis D. V. commemorare, quibuſnam in punctis ipſi ſuis proprijs ſcriptis, & atteſtationibus conſenſerint nobis.

Cōcordata de peccato originali.

De fide iuſtificante.

Etenim circa xij. articuli examen, hanc nobis dederunt ſuam in hæc verba ſcripturam, & ſententiam. Non recuſamus tres partes Pœnitentiæ ponere, ſcilicet contritionem, quę ſignificat terrores incuſſos cōſcientiæ, agnito peccato. Confeſsionē, ſed in hoc oportet reſpicere ad abſolutionē, & illi credere. Non enim remittitur peccatum, niſi credatur, quod propter meritum paſsionis Chriſti remittatur. Tertia pars eſt ſatisfactio, videlicet digni fructus pœnitentię Sed propter ſatisfactiones concorditer ſentimus, non remitti peccatum, quò ad culpam. Verùm de hoc nondum conuenit, vtrum neceſſariæ ſint ſatisfactiones ad remiſsionem peccati, quò ad pœnam.

De tribus partibus pœnitētię.

Et circa articulum 21. admiſerunt nobis, quòd omnes Angeli, & Sancti Dei, in cœlo orāt, & intercedunt pro nobis, quodque vſus Eccleſiæ, quo ſanctorum commemorationes, & feſta celebrat, Deumque orat, vt ſanctorum nos interceſsio adiuuet, piè, Chriſtianè, & rectè ſeruatur. Et circa ſequentes articulos in ſcripto quodam ſuo Teuthonico confeſsi ſunt, & admiſerunt, vt ſequitur.

De cultu ſanctorū.

Nempè circa articulum xxij. qui eſt de vtraque ſpecie Sacramenti Euchariſtiæ, conſentientes nobiſcum, dixerunt, Sacramentum illud non debere ſumi abſq; confeſsione prænia. Et rurſus in ſcripto quodam ſuo amplius mentem ſuam nobis declarantes, ita dixerunt: Indicauimus vobis, non eſſe partis noſtræ opinionem aut ſententiam, quòd prædeceſſores noſtri defuncti, aut alij Chriſtiani in alijs terris, & nationibus degentes, qui ſub vna tantum ſpecie vniuerſale Sacramentum corporis,

De vtraq; ſpecie.

& ſanguinis Chriſti ſumpſerunt, aut ſumunt, ſint damnandi. Hanc enim vobis (inquiunt) informatinnem in ſcheda quadam ſecimus, quod inſtitutio quidẽ Chriſti & ad ſacerdotes, & ad laicos pertineat, verùm tamen ſit ceremonlale præceptum, diſpenſabile in quibuſdam caſibus neceſsitatis. Idcircò exiſtimatur, ac minimè dubitatur, quòd multi defuncti, & viuenies in Chriſtianitate, qui ſic ſub vna tantum ſpecie ſumpſerunt, & adhuc ſumunt, non ſint propterea damnandi, ſicut & nos ob id eos nequaquam damnamus. Hæc ibi. Sed & in hoc concordarunt, quod nobiſcum credant, verum Chriſtum, verũ Deum & hominem cum corpore & ſanguine eſſe ſub vtraque ſpecie, & ſub qualibet. Imò & hoc in amica illa diſputatione admiſerunt nobis, quod non exiſtiment eos, qui ſub vna tantum ſpecie communicant, peccare. Hactenus Cochlæus.

Sed videamus, an fidem datam vel in conſenſu retinendo, vel in alijs promiſsis præſtiterint. Lutherus enim iſta inaudiens, Nec placet (inquit) nec placere poteſt pacis conditio, ira ferueo, ira penè diſrumpor. Philippum deinde monuit, vt domum rediret, rediret inquam celerrimè, ſiue clàm, ſiue palàm effugeret. Vide furentis & omnem compoſitionem auerſantis cacodæmonis rabiem. Sic itaque illi abierunt retrorſum, & Norimbergenſes cõqueſti Melanchthonem nimium deſcendiſſe, ad eum ſcripſerunt, Monaſteria & cerimonias admittere, quid aliud eſt, quàm miſſam tolerare? Pœnitentiam trium partium tolerasti, & confirmaſti: interceſsionem Angelorum, & Sanctorum, quod non oportebat, admiſiſti. ſi iſta Epiſcopis concedis, Lutheri dogma deſtruis. Pręterea commoneſecere Lutherũ, caueret diligentiſsimè ne ſua doctrina euerteretur. Ex quo vides quem vitulum Samaritæ ſibi conflarunt, conflatum excitarunt, excitatum adorauerunt, & Chriſti loco adorent adhuc. Atqui aſtum quoque Satanæ, ac Lutheri eius io eo perſpice, quòd hic ad Generale Concilium prouocans, nihil minùs quàm hoc cogitabat: Epiſtolam enim Tomus Germanicus Ienenſis continet, quæ eſt quinta ad Philippum Melanchthonem ſcripta, anno 30. die S. Margaritæ ſacra ſcripta. Verumtamen poſteaquam (ait) iſthæc mendaciſsima diabolorum capita ludunt in permittendo Concilium liberum, ſic volo & ego cum eis ludere, voloq́; ab eorũ ſomnijs appellare ad illud ipſum Concilium, quod tamen nũquam futurum eſt, vt ego interea in pace agam. Hæc ille. In quibus vides, quorſum ſpectauerit. Nempè vt latiores progreſſus hæreſes ſuę impunè facerẽt. Co-

Notate ô viri, quib[us] eſt cor.

Lugenhafftige Teuffels köpffe.

Auff das ich die weil friede hette.

acta eſt enim œcumenica Synodus Tridenti, in libera ciuitate. Interfuere Principum penè omnium Chriſtianorum Legati: fides publica data; Iudices ijdem, & aſſeſſores fuere, qui ab Apoſtolorum ſeculo & ſemper fuerunt, & quos ipſi hæretici Auguſtæ legitimos eſſe cõfeſsi fuerant. Si quis Tridentum aduenit ex Proteſtantibus, impunè abijt, licet perſtiterit in ſua pertinacia. Ex omnibus interim partibus concurrerunt intrepidi Epiſcopi per media maria, & Regna, quæ non minus bellis, quàm illa fluctibus, & pyratis excurrentibus ſeruebant. Soli Apoſtatæ demorãtes cum ſuis monialibus non venère: ſed interim mouerunt bella, ciuitates ademerunt imperio: cœnobia eraſere: fœtus hæreſum multiplices pepererunt, viam ad atheiſmos ſpacioſam, & latam complanarunt: & ecce confeſſionis Auguſtanæ, atque Euangelicæ iſtius doctrinæ præclariſsima trophea.

An verò Academiæ vllæ Gallicę, Hiſpanicę, Italicæ, Germanicæ, Belgicę, eandem confeſsionem approbauerint, nemo non neſcit. Confutatam enim, & damnatam vnanimes, & oculatiſsimi omnes Theologi reiecerunt, & anathemate confoderunt.

Carolus autem Quintus, ad quem tanquam ad iudicem viſi ſunt confeſsionis artifices primò prouocaſſe, ſi quo modo ad ſuas partes Chriſtianiſsimum Principem illicere potuiſſent, ne illam quidem, cùm ſibi fuiſſet oblata, attingere voluit. Teſtati ſunt id Saxonici ipſi miniſtri in colloquio Altenburgenſi 22. Decembris, fol. *143*. cũ ſcripta reliquerunt hæc verba. Ita inuictiſsimo Imperatori Carolo Auguſtana confeſsio diſplicuit, vt neque nomen illius audire æquo animo poſſet. Germanicè illi ſic. **Nach dem dem groß mechtigen Keyſer Carolo V. die Auſpurgiſche Cõfuſion ſo verleidet vnd zu wider geweſen, das er auch dieſelbe nicht hatt nennen hören mögen.**

Et Melanchthon ad Ioannem Obernburgernm, qui erat à ſecretis Caroli V. In Comitijs Auguſtanis (inquit) triſti, ac atroci ſententia damnati ſumus.

Lib. 5. epiſt. à Peucero editarum Vitẽber. 1570. pag. 408.

Sed & in receſſu Imperiali Auguſtæ, Carolus Quintus hæc ipſa verba ſcribi iuſſit. Et licet doctiſsimorum diuerſarum nationum virorum ea (confeſsio Auguſtana) fortiſsimis ſacri Euangelij, & ſanctæ ſcripturæ argumentis refutata ſit, & reiecta, non tamen hoc ab illis obtinere potuimus, vt cum noſtris Principibus, alijſq́ue ciuitatum multarum ordinibus de omnibus articulis fidei conſentirent. Germanicè ille ſic.

Vnd

Vnd wie wol wir nach gehalten vnd beſtendigen rath fürtefflicher gelerter Theologen aus vielen Nationen/ſolch jr Augſpurgiſche Confeſsion mit dem H. Euangelion/vnnd der H. ſchrifft gutten grundt wider legen vnd ableinen laſſen/ſo hatt doch ſolchs bey jnen ſo viel nicht vermöcht/ das ſie ſich mit vns Fürſten / vnd andern gemeinen ſtenden jn allen artickeln vergleichen hetten.

Quæ cùm ita ſint, anne adhuc intelligunt, rem vndique damnatam haud eſſe legitimum tribunal, ac ne aliquid quidem ex quo ſententiam vllam meritò pro ſe ferant, aut hæreſes ſuas fulcire poſsint? Certè putidiſsimum eſt, & magni defectus fidei indicium euidens, cùm eam coniungendam eſſe cum religione Catholica aliqui putent.

EX LVTHERI MISSIONE, qui confeſsionem Auguſtanam primus texuit, efficí hanc à Diabolo fuiſſe, ac proindè ad illam non eſſe confugiendum.

CAPVT V.

SEd & ipſa Lutheri aduerſus Eccleſiam irruptio (non miſsio) cùm de cœlo non fuerit, etſi iſti, qui ſunt extra omnem ordinem, extraordinariam illam eſſe olim cōminiſcebātur, certiſsimum eſt ſignum, cur confeſsio iſta vndique vnà cum alijs hæreſibus explodēda ſit. Licet (vt ipſimet Deo vrgente, ſeſe in dies magis produnt) & hāc & Caluinianam deinceps, mox pleraſque alias explodunt, dum apud eos tragicæ iſtius fabulę ſcæna non ſolùm quinto (vt iubet ille) verùm & centeſimo fit productior actu. At quod non à Deo, ſed à cacodæmone Lutherus in iſtam palæſtram deſcenderit, cetera quidem, quę hactenus ſcripſi, teſtantur, verùmtamen & quæ ſequuntur liquidiùs adhuc rem ipſam ob oculos ponūt. Primum igitur eſto diabolicæ miſsionis ſignum blaſphemiæ ſpiritus, qui aliquot annos hominem peſsimè habuit, dum ſatanas illius ſic volentis ingenium formabat ad Chriſti ſcindendam Eccleſiam. Ego autem (inquit) qui me, vtcunq; monachus irreprehenſibilis viuebam, ſentirem corā Deo eſſe peccatorem inquietiſsimæ conſcientiæ, nec mea ſatisfactione placatum confidere poſſem, non amabam, imo odiebam iuſtū, & punientem peccatores Deum: tacitaque ſi non blaſphema, certè ingenti murmuratione indignabar, Deo dicens: Quaſi verò non ſatis ſit miſeros peccatores & æternaliter perditos peccato originali, omni genere calamitatis oppreſſos eſſe per legem Decalogi, niſi Deus per Euangeliū dolorem dolori adderet, & etiam per Euangelium nobis iuſtitiam, & iram ſuam intentaret: furebam itaque ſæua, & perturbata conſcientia. Ac non ita multò pòſt. Igitur quanto odio vocabulum, (Iuſtitia Dei) oderam ante, tanto amore dulciſsimum mihi vocabulum extollebam: ita mihi iſte locus Pauli fuit verè porta paradiſi: poſtea legebam Auguſtinum de ſpiritu & litera, vbi præter ſpem offendi quod & ipſe Iuſtitiam Dei ſimiliter interpretatur, qua nos Deus induit, dum nos iuſtificat. Et quanquam imperfectè hoc adhuc dictum ſit, ac de imputatione non clarè omnia explicet, placuit tamen iuſtitiam Dei docere, qua nos iuſtificemur. Hæc Lutherus.

Hora in Poe.

In præfat. Tom. 1.

Ex quibus dum nutantem hominis animum, & ſæuam ac perturbatam (vt ille ſuam vocat) conſcientiam intelligimus, non difficili negocio quiſque ſpiritualis vir cernit, Satanæ vias, Apoſtatæ illius pręcipitem mentem, omnium hęreticorum lapſus. Dum enim Lutherus in Catholica Eccleſia nimia trepidatione Diuinæ iuſtitiæ, ac ſcrupulis ageretur (nempè quòd latebat aliquis ſerpens in herba) à ſeniore quodam monacho (qui putabat hominem ad ſpem meliorem erigere poſſe) perſuaſus, vt non ſolùm, remiſsionem peccatorum in genere datam iuxta ſymboli tenorem, verùm etiam firmiſsimè crederet ſibi eſſe remiſſa peccata, atque hunc eſſe illius articuli ſenſum: excepit lutulentum vas quæ ſibi à Dęmone inſundebantur, atque illicò ad alterum extremum præcipitatus monſtroſa illa dogmata euomuit de ſola & ſpeciali fide iuſtificante, de imputata iuſtitia, de Chriſtiana quadam inaudita libertate, ac de pluribus alijs quondam damnatis hæreſibus, ſeque in cœnum omnium voluptatum prouoluit. Qui ſanè ſi perpendiſſet, dum timore diuinæ iuſtitię (licet nimis ſeruili) tenebatur, vixiſſe ſe tamē & monachū, & (vt ipſemet ait) irreprehenſibilem, profectò agnouiſſet aſtutias ſatanę amātis extrema, ſcrupuloſque & culices hominibus proponentis, vt eos primò colantes, tędio denique virtutis afficiantur, ſicque in omnem licentiam effuſi camelos degluttiant. De iuſtitia verò Diuina ſic in bonitate ſenſiſſet, vt & illam vnà cum Diuina miſericordia poſſe ſtare crediidiſſet, nec detorſiſſet Apoſtolum ad inſanos mentis ſuę fluctus, in quibus fidei naufragium fecit, neq; Dei verbo ſenſum ademiſſet, vt impia cuiuſdā ſolius fidei voce ſuppoſita cōſtantem Eccleſiæ, ac quidem etiam ipſius Auguſtini doctrinam euerteret. Qui vnus inter alios pluribus locis euidentiſsimè,

Melanchthō in pręfat. in to. 2. operū Lutheri.

Auguſt. de natura & gratia c. 6

quænam iuſtitia fidei ſit, expoſuit. Et hanc (inquit ille) iuſtitiam (nempè nó qua Deus iuſtus eſt, ſed qua iuſtos nos facit) non in præcepto legis, quo timor incutitur, ſed in adiutorio gratiæ Chriſti, ad quam ſolam vtiliter legis veluti pædagogi, timor ducit, conſtitutam eſſe qui intelligit, ipſe intelligit, quare ſit Chriſtianus.

Lib. de miſſa priuata.

Sed alterum fuit ſatanicæ Lutheri miſſionis Indicium: Priuatæ nempè miſſę diabolico (vt ipſemet ait) inſtinctu abs ſe procurata abrogatio. Nequeenim ſi Miſſa res mala fuiſſet, eam ſatanas omnium malorum cupidiſsimus Lutherum abrogare docuiſſet.

Hierony. Emſerus, & Cocblæus in actis Lutheri.

Tertium eſt: finis, quò totam iſtam tragædiam excitans præcipuè ſpectauit. Non enim ob Deum id agere teſtatus eſt idem Lutherus, & in diſputatione Lipſica monitus ab optimi Georgij Ducis Cóſiliarijs, nihil vt per iram, ſed omnia modeſtè ageret: Non propter Deum (inquit) hæc res cœpta eſt, nec propter Deum finietur.

Luth. To. 7. epiſt. ad Argenti. c. Et in confeſs. parua teſtibus ad monit. ad lib. cócor. In præfat. to. 1. circa finem.

Quartum: Perturbatio animi, tum ex odio, erga Pontificem Maximum, quamobrem vel Carolſtadio in veritate Euchariſtiæ pernegáda aſſentire extenſis (inquit) omnibus neruis cupiebat. Perſpiciebam enim (ait) hac de re Papatui cumprimis me valdè incommodare poſſe. Tum ex inuidia, qua contra Indulgẽtias diſputauit, iniquè ferens earum promulgationem à ſuis Auguſtinianis ad Tetzelium Dominicanum fuiſſe delatam. Orta tamen controuerſia fatetur ſe non fuiſſe progreſſurum longiùs, ſi aduerſarium ſuum Tetzelium compreſsiſſent.

In præfat. Tom. 1.

Ad odium verò, & inuidiam acceſsit falſæ gloriæ cupiditas, qua ſe incenſum fuiſſe in controuerſia de indulgentijs perſequenda teſtatur. Et fouebat me vtcunque (inquit) aura iſta popularis, quod inuiſæ iam eſſent omnibus artes, & Romanationes illæ. Quod ſanè ſuperbię ſignum vel ipſi hæretici Tigurini in eo notárunt, cùm pro Zuinglio ſcribentes dixerunt: Prophetę & Apoſtoli Dei glorię nó priuato honori, non ſuæ pertinaciæ & ſuperbię ſtudebant. Lutherus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & in omnibus correptionibus ſuis plurimum habet maligni ſpiritus, quàm vt eum amici, & paterni animi habere deprehendatur. Hæc illi.

Tigurini in reſpon. ad Lutherum pro Zuinglio.

In præfat. Tom. 1.

Quintum: animi impotentia, æſtuſque philautiæ, qua vniuerſam Eccleſię vnitatem ſcindere maluit, quàm vel minimum de ſententia ſua decedere, licet de ſua doctrina dubitaret. Ego verò, ait, tam confidens, & certus non fui: multa enim ignorabam, quę nunc ſcio. Deniq; de indulgentijs quid eſſent, prorſus nihil ſciebam.

Præfat. to. 1. & præfati. ad propoſitiones ſuas de viribus hominis.

Sextum: Irruptio temeraria & caſu, nó voluntate, nec ſtudio (quantò minus afflatu Diuino) facta, ad grauiſsimas de rebus fidei controuerſias pertractandas. Solus (inquit) primo eram, & certè ad tantas res tractandas ineptiſsimus, & indoctiſsimus: caſu enim non voluntate, nec ſtudio in has turbas incidi, Deum ipſum teſtor. hæc ille. Quod ſi ſolus initio fuerat Lutherus, ergo tunc in nulla erat Eccleſia. Ethnicus igitur & publicanus Chriſto ipſo iudice, ac ſuo ipſius iudicio condemnatus fuit.

Notate Proteſtantes & erubeſcite.

Septimum: Apoſtaſiæ ipſius initium eodem ſigno conſignatum, quo hæreticos conſignatum iri Apoſtolus docuit, inquiens. Et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs deſiderijs. Nam & ipſe ſacra virgine inceſto ſibi connubio copulata, ac bello virginitati, ac omnis continentiæ votis indicto, Euangelici pudoris ſepta reſerauit, & infernalis impudicitiæ gurgitem ſceleratiſſimus oppleuit. Nam & inde pronunciauit illud infœlix verbum. Ideò es conditus à Deo, vt ſis maritus aut vxor. & alibi. Si non vult vxor, veniat ancilla.

In cap. 30. Geneſ. pa. 55.

Octauum: Perpetua in articulis fidei dubitatio. Id quod cú de illius Atheiſmis liquidò alibi monſtrauimus, tum paſsim ipſe ſuis ſcriptis oſtendit. De Noë enim diſſerens. Ac profectò inſignis (inquit) fuit Noach fides, qui huic Dei voci potuit credere. Ego profectò (ait) non crediddiſſem. Et alibi. Ego (Inquit) circiter triginta annos legi Biblia ſummo ſtudio, & diligentia, tamen nondum ita ſanatus ſum, vt plena fiducia acquieſcere queam remedijs diuinitus oſtenſis.

In cómen. in Geneſ.

Luth. ca. 7. in Geneſ. to 6. pag. 105. & in c. 45. pa. 664.

Nonum: Quod reclamante conſcientia decennium (vt ipſe de ſe fatetur) aduerſus Eccleſiam pugnauerit, ac proinde in hæreſi perſtiterit. Vltra decennium (inquit) auctoritate, conſcientia, multitudine martyrum, Epiſcoporum, Pontificum, Conciliorum & Academiarum ſic motus ſum, vt incredibile eſſet hanc Troiam tanto tempore tot bellis inuictam poſſe aliquando capi. Et alio loco: Cú omnia argumenta ſuperaſſem per ſcripturas, hoc vnú cú ſumma difficultate, & anguſtia tandem (Chriſto fauente,) (imò diabolo inſtigáte) vix ſuperaui: Eccleſiá eſſe audiendam.

To. 2. li. de ſeruo arbitrio, & in præfat. ad propoſitiones ſuas de viribus hominis To. mo 1.

Reliqua ſunt. In primis: Maledicentiſsima illa inſolentia, qua & ſeipſum Euágeliſtam paſsim vocat, & omnes alios præ ſe deſpicit, cú & ſcripſerit, Certus ſum me habere mea dogmata de cœlo. Neque ego, ait, quæro quid Ambroſius, Auguſtinus, Concilia, & vſus ſeculorum dicunt.

Lib. cótra Henricú Angliæ Regem, epiſt. ad Argentinen.

Deinde ſordidiſsima verba, quæ vbiq;

vel

Lib. admonitor. ad li. 1. cõcor. Bergen.

vel dixit, vel ſuis ſcriptis inſperſit, de quibus cùm libellus cuiuſdam Flaſcij nomine paucos ante annos euulgatus ſuiſſet, Lutherani quidam ex operibus Lutheri eaſdem ſordes magno labore elidere conati ſunt, quæ etſi ita detonſa in lucem ediderunt, tantò tamen impudentiùs mendacium apparuit, quantò pleniora ſunt omnia Germaniæ loca librorum Lutheri ſæpius emiſſorum, quibus illa continentur.

In Poſtilla minore ſuper Dominicã 1. Aduentus pa. 3. &c. b. epi. ad Galatas. & ca 23. in Gen. p. 327. & Schmidelinus cõcione quadam ſua. 2. Petri 2. 2 Tim. 3. Cypria. li. 4. epiſt. 2. Auguſt. in Pſalm. 57. Athanaſ. ſermone contra omnes hæreſes.

Præterea ceſſatio penè ſubita ipſius doctrinæ Lutheranæ. Quæ enim cœpit anno huius ſeculi decimo ſeptimo, ea vigeſimo quinto à Zuinglianis ita labefactata eſt, atque diuulſa, vt omnes ipſius ſectarij vel ad Zuinglij ſordes, vel ad Carolſtadij feces, vel ad Caluinianas fraudes ſeſe aggregauerint, vel alijs hæreſum variarum aut denique (quod nunc inter iſtos paſsim fit) Atheiſmorum magiſtris ſeſe totos addixerint. Quare hæreticos D. Petrus vocat Magiſtros mendaces, inducentes ſibi celerem perditionem, & Apoſtolus vltra non profecturos dicit. Et S. Cyprianus eos ait ſemper inter initia feruere, incrementa verò habere non poſſe, ſed ſtatim cum praua ſua æmulatione deficere. Ac B. Auguſtinus monet, ne nos terreant fluuij, qui dicuntur torrentes: decurrit (inquit) aqua ad tempus, perſtrepit, mox ceſſabit, diu ſtare non poſſunt.

Mitto verò deprauationem ſacrarum literarum, quodque hæreſes omnes Lutheri tum omnium Conciliorum, & Patrum conſenſione damnatę, tum per illum ab inferis excitatę fuerint. Deniq; quod ille non ad Ethnicos vel Indos ad Chriſti Eccleſiã adiungendos, ſed ad Chriſtianos ſolùm peruertendos omnem conatum adhibuit. Nimirum Deo ſapientiſsimè prouidente, vt & illud Euangelicum agnoſceretur. A fructibus eorum cognoſcetis eos (homines enim ex Lutheri prædicatione (vel ipſo teſtante) peſsimi effecti ſunt) & vt veriſsimum id eſſe conſtaret, quod tot ante ſecula Tertullianus de hæreticis adnotauit. Quibus (ait) negocium eſt non Ethnicos conuertendi, ſed noſtra euertendi, noſtra (inquit) effodiunt, vt ſua edificent. Cernitis, qui confeſsionem Auguſtanam pro Chriſtiana eſtis amplexi, quodnã par idolorũ vel vitulorum, Lutherum nempè & Melanchthonẽ, quos coleretis vobis excitaſtis. Qui ſi quid ſapitis, & iuſtum Dei iudicium, quod eſt præ foribus, exhorreſcitis, ſanè ad Catholicam Eccleſiam properè feſtinabitis.

Tertull. de præſcr. hæret.

HISTORICI ET THEOLOgi huius ſeculi, qui confeſsionis Auguſtanæ variationes & impoſturas vel retexerunt, vel euidentiſsimis rationibus ex Dei verbo petitis refutarunt.

CAPVT VI.

CETERVM ne hic longum faciam, qui huius loci non eſt proprium: & verò vt bonis mentibus Septentrionalium pateat, vnde confeſsionis Auguſtanæ articuli omnes cognoſci, & reſutari poſsint, addamus hæc pauca. Legant igitur primò librũ non adeò magnum, cuius hæc eſt in fronte inſcriptio.

De quadruplici concordiæ ratione, & conſideratione, ſuper confeſsione Auguſtanã Proteſtantium quorundam Romani Imperij Principum, ac Statuum Cæſareæ Maieſtati Auguſtæ exhibita, quo libro Ingolſtadij quadrageſimo tertio huius ſeculi anno edito authore Ioanne Cochlæo, & ex parte Arnoldo Veſalienſi hæc continentur.

Breuis ad ſingula puncta confeſsionis I.
reſponſio Auguſtæ priuatim ſcripta Anno trigeſimo.

Compendioſa explicatio actorum Au- II.
guſtæ in ſeptenorum tractatu Hagenoiæ, Sereniſsimo Regi Romanorum, &c. tradita, Anno Quadrageſimo.

Septem vię præparatorię ad ineundam III.
per colloquium cõcordiam Vormaciæ ad Pręſidentes colloquij ſcriptæ Anno 40.

Diſcuſsio omnium confeſsionis, & Apo IIII.
logię Auguſtanę articulorum, quidnam in eis poſsit, & quid non poſsit à Catholicis approbari, ac recipi, Ratisbonę elucubrata, Anno 41.

Deinde legant Fridericum Staphylum de Trimembri Theologia, & ſucceſsione diſcipulorum Lutheri. Qui vnus Staphylus pro ſexcentis ſufficit.

Georgium Craderum Olomucenſem.

Harmoniam confeſsionis Auguſtanæ ab Andrea Fabricio Leodio editam, in qua & iudicium, & condemnatio à Carolo V. Cęſare, & omnium in ea articulorum confutatio collecta eſt, tum ex ipſo Fabricio, tũ ex Ioanne Cochlęo, Alphonſo Virueſio Epiſcopo Canarienſi, Ioanne à Dauentria, Ioanne Hoffmeiſtero Theologis doctrina, & morum honeſtate pręſtantibus.

Ruardum Tapperum, & Iacobum Latomum, Theologos Louanienſes, Ioannem Fabrum, qui & libellum conſcripſit de Antilogijs Lutheri.

Ioannem Cochlęum, Fontanum, *Surium*, Genebrardum, Lutheranorum actorum hiſtorias ſcribentes.

Guilielmum Damaſi Lindanum Ruremundenſem Epiſcopum, tam in Apologetico ad Germanos pro religionis Catholicæ pace, atque ſolida Eccleſiarum in vero Chriſti Ieſu Euangelio concordia, quàm de concordia diſcordi Saxonica.

Fœlicianum Ninguardam.

Georgium Ederum Cęſaris Conſiliariũ.

Thomæ Stapletoni ſecundam editionem librorum de principijs demonſtrabilibus & de iuſtificatione.

Laurentium Faunteum Arturũ, qui aduerſus quendã hæreticũ Antonium Sadeelem ſcripſit præter alia pereruditũ, ac vtiliſsimum librum de Chriſti in terris Eccleſia, varijs in locis, ſed potiſsimum cap. 30.

Et ipſam inprimis ſacroſanctam Tridentinam Synodum.

Etſi autem quicunque de fidei dogmatibus ſcripſerunt, huc referendi ſunt, ex his tamen præcipua fundamenta peti poſſunt, quæ aduerſus confeſsionem Auguſtanam faciunt.

Interea Roberti Bellarmini Theologi noſtri volumina doctiſsima aduerſus omnes hæreſes expectamus, quæ ſunt ſub prælo Lutheranis, Caluinianis, & qualiũcunq; aliorum fraudibus aperiendis, & euertendis futura tanquam fideliſsimæ eruditionis, & doctrinæ vberrimum penu.

Caroli Quinti Imperatoris Edicta duo aduerſus doctrinam omnem Lutheri.

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV,

TRACTATIO, NVM EXPEDIAT PACANDAE REIPVB.

ADMITTERE HAERETICOS AD COLLOQVIVM PVBLIcum de Religione, coram ſeculari Principe, aut ex omnibus ſectis ſolam confeſsionem (vt vocant) Auguſtanam tolerare vna cum Catholica religione.

AD STEPHANVM POLONIÆ REgem Sereniſsimum.

SI IS QVEM V. R. M^tas. nouit, aliquo veri deſiderio permotus vrgeat amplius, vt colloquio de religione inſtituendo interſit, hæc reſponderem.

Primò, velitne Maieſt. veſtræ iudicio ſtare, vbi quæ hæretici propoſuerint, audiuerit. Quod ſi conſentiat, tum dici poſſet ſcire quidem veſt. M. quæ illorum ſectariorum dogmata ſunt, ac quibus ſundamentis nituntur, ac proinde fruſtra terendum non eſſe tempus, aut reſpondẽdum, cùm omnia illa & antiquitus, & noſtro ſeculo diligentiſsimè excuſſa, exploſaque ſint, atque adeò anathema in eos latum, qui eadẽ ſentirent, aut crederent. Sin autem neget, ac ad verbum Dei ſcriptum, tanquam ad iudicem totum illud colloquium referat: ſcio reſponſurum ſapientiſsimum Regem, quod D. Conſtantinus Magnus in Concilio Nicęno reſpondit, ſibi Imperij, non religionis habenas eſſe commiſſas, neque ſe iudicem Eccleſiæ eſſe conſtitutum, qui eius filius ſit, ac (quod ad religionem attinet) eidem debeat eſſe ſubiectus.

Si verò idem adhuc vrgeat, pertinere ad Regẽ, vt tot populorũ ſaluti, atq; adeò ſuę cõſulat, fieriq́ue poſſe, vt hęreticorũ rationibus auditis melius ſapiat, eos certè non putet amplius hęreticos, aut de ijs ſecus quã hactenus fecit, ſentiat: dici ad hęc poterit, pertinere ad Regẽ, qui Chriſtianus ſit, nec omni vẽto doctrinæ circũſertur, quiq́; antiquas hiſtorias perlegerit, & velit iuſiurãdum ſeruare, quo Regni cura ſuſcepta ſeſe Catholicę Eccleſię tutãdæ obſtrinxit, vt ꝙ Dei eſt, ſibi nõ vſurpet, neq; Eccleſię claues ſibi vẽdicet, ne iuſto Dei iudicio fieret, vt ijs vẽdicatis & claues Eccleſiæ, & clauũ huius Reip. ſimul perderet. Porrò ſcire Maieſt. Regiã, quęnã depromant ſectarij pro ſuis erroribꝰ tutandis, quaq́; ꝓ illis damnãdis, & cõuincendis Eccleſia Catholica reſponderit, cui niſi fidẽ habeant, quid Regiæ Maieſt. crederẽt? Vidiſſe deniq; in ipſa huiꝰ Regni adminiſtratione, quã ſuę ſaluti, & Reipub. bono aduerſarẽtur ij, pro quibus omni dignitate ornãdis, & Regni propagatione muniẽdis, pecuniã, Hungaros ſuos, & quęcũq; poterat, ac tantũ non vitã ipſam ꝓ degerit, vt vix in animũ inducere queat, hominẽ illũ, N. quiq́; eius vel aſſeclę ſunt, vel cliẽtes haberi volũt, velle in re fidei núc aures patiẽtes adhibere eis, q̃ à Theologis Catholicis mandãtc Regia M. proponerẽtur.

Pręterea Chriſtianos Imperatores, & Reges, quorum nomen ob rerum geſtarũ amplitudinem, & propter pietatis pręſtantiam eſt adhuc poſt tot ſecula celeberrimum, quotieſcunque à ſectarijs eadẽ re, id eſt, de colloquio inter catholicos, & hęreticos inſtituendo, actum eſt, omnia ad id

tri-

tribunal, quod in Eccleſia Catholica à Chriſto Domino inſtitutum eſt, retuliſſe. Itaque Synodos legitimè coactas fuiſſe, de queiiſdem hæreticis ſententiam prorſus eandem, quæ à Sta Synodo Tridentina lata eſt, fuiſſe promulgatam. Quæ ſi quis quã tuſcunq; Rex videatur in dubium vellet reuocare, intelligere ſe primùm quidem ſalutis ſuæ iacturam, quæ vix vnquam ſarciri poſsit eſſe paſſuram; ſed & eodem momento orbi Chriſtiano teſtaturum, ſe Imperatorum illorum, & Regum Chriſtianorum celeberrimorum fidem, conſilia, pietatem improbare: probare autem eorum, qui illis diſsimillimi fuere, ac propterea Imperia, & Regna peſſundedere, impietatem, temeritatem, perfidiam: quales habiti ſunt Conſtantinus, Iulianus Apoſtata, Valens, Copronymus, & reliqui, quorum memoria in maledictione eſt, & animæ æternis cruciatibus afficiuntur.

Eoſdem porrò Chriſtianos Imperatores & Reges pſeudoepiſcopis eadem arte v-tentibus, qua hæretici noſtrates vtuntur, reſpondiſſe, an in verbi Dei explanatione iudicio tantum ſuo, vel vnanimi Patrum, & eorum qui Apoſtolorum diſcipuli fuere, credere voluiſſent? Qua reſponſione ſic fuiſſe perculſos aliquando pſeudoepiſcopos, vt amplius hiſcere non auderent. Cur enim (aiebant veri illi Imperatores, & qui regnabant ex Deo Reges) non creditis Synodis legitimè habitis? cur, ſi Patres à vobis ſtant, & antiqua ipſa Eccleſia, ad hanc non prouocatis? cur illorum ſcripta non editis, ac profertis?

Præterea euidentiſsimum eſt, non ita multos ante annos, vel cùm (Sigiſmundo imperante) Boemi deſcecerunt à fide Catholica: vel cùm Vormatiæ, & Auguſtæ eiuſmodi colloquia inſtitui Lutherani petijſſent, vel Carolo nono Galliæ Rege cũ in conuentu Poſsiaco idem actum fuiſſet, nihil deniq; aliud conſecutũ fuiſſe, quàm vbique funeſtiſsimas clades: Atqui hæreticos initio tanquam cuneum ſeſe inſerere in cauſam religionis conatos fuiſſe, ꝙ vbi aliquorũ oſcitantia, & fide nimis imbecilla, (ſed neſcio quo politico prætextu) permiſſum eſt, tum miras ſciſſuras extitiſſe, ac poſtea ab vno, & ab altero apoſtata pependiſſe Principes illos, qui ſalua religiõe Catholica, Deũ ipſum propitium: Pontificem Maximum Patrem amantiſsimum: Reges, ac alios Principes fratres: ſubditos deniq; obſequentiſsimos habituri fuiſſent.

Sed & cùm eadem colloquia haberi cœpta ſunt, erupiſſe quæ hæretici antea conceperant, non vinculũ pacis, non erga Reges obedientiã, ſed teterrimas coniurationes, quibus non tantũ diademata de eorundem Regum capitibus decuterẽt, verùm etiam ipſa capita ſi potuiſſent, ac Deus permiſiſſet, à corporibus Regum detruncaſſent.

Quod ſi tam ſtupidos exiſtiment eſſe Catholicos, vt neq; præſenti Belgica defectione, nec diſſentientibus inter ſeſe alijs hæreticis, neq; cõfœderatione iſta Polonica ex Arianiſmo, Iudaiſmo, Mahometiſmo, Caluiniſmo, Anabaptiſmo, Lutheraniſmo, Picardiſmo, ſchiſmateq; conflata excitentur ad ipſum, ꝙ iſti, qui V. Maieſt. aures obtundunt, elatis ſupercilijs moliũtur, ſaltem hunc Regio nomini, & capiti honorẽ habeant, ne in iſtud quatuor vel ſex Miniſtrorum Apoſtatarum (ſi Deo placet) conſiſtorium, tanquam ad tribunal, Regiam Maieſt. audeant iſto fallaciſsimo aſtu accerſere. Neq; enim tam citò aliquid controuerſum in diſputationem veniret, quin ſtatim audiretur prouocari non ad Dei, ſed ad Caluini, ad Lutheri, & eiuſmodi reliquæ fecis verbum, atq; iudicium.

Neque porrò ij ſunt omnes, qui eiuſmodi cohuentui, quem petunt intereſſent, quibus datũ à Deo ſit, vt dogmata ipſa percipiãt, cũ ceteroquin populus ſenſu magis quàm fide ducatur, ſi in fide nutare inceperit. Quamobrem hæc publicè coràm ijs agi, qui Theologica non tractàrunt accuratè, iiſque adiudicare aliquid in Eccleſia iuris, quæ putrida membra ſunt: ab ijs autem ſerri iudicium, quos nemo vnquã iudices conſtituit, iudicet cui vel mica ſalis ſit in pectore, quid deniq; hinc cõmodi vel dignitatis cõſequi poſſet. Cæterùm vt iſti erubeſcant, amplius Regiæ Maieſt. negocium faceſſere, vel certè vt aperiant oculos, aut acutiùs inſpecta veritate eam amplexentur, hæc ipſe adijcerem.

Num ad verbum Dei rectè exponendum Synodos aliquas velint ſaltem antiquas, quibus ſanctiſsimi, doctiſsimi, ijdemque fortiſsimi martyres interſuêre. Num item admittere velint Patres eos, qui aut in Oriente primas tenuere: aut in occidente, cùm vocati ſint, & eſſent reuera Doctores, eaſdem, quæ nunc vigent, hæreſes confutãrunt. Si hoc probent, cur loco tot hæreticarum fabularum edi, doceri, & ex eis verbum Dei exponi non curant? Si eos erraſſe, & homines fuiſſe dixerint, cur idem de ſuis miniſtris potiùs non ſentiant?

Deinde, ſi ſibi concedi cupiant publicũ de religione colloquium, cur primi non ſinunt à Catholicis idem ijs in locis inſtitui, vbi auita fides floruit, & Euangelij ſparſa per Catholicos ſemina ſunt, ac miraculis, & populorum, ac Regum conſenſione religio conſeruata, & aucta fuit?

Præterea prodant ſuæ confeſsionis ſymbolum tot diuerſarum ſectarum ſectarii, vt

vt intelligatur, num id Caluinianorũ, an Lutheranorum, am aliorum nomine vrgeãt. Ac forſan V. M.tas Regia illicò videbit, id accidere, quod Vormatiæ contigiſſe cùm omnibus notiſsimum eſt, tum mihi, qui ei colloquio interfuit Emanuel Sabaudiæ Dux Sereniſs. dixit, nempè ipſos inter ſeſe Lutheranos, vbi eorum fidei profeſsio à Catholicis petita eſt, alterum poſt alterum receſsiſſe fœdiſsimo illo ſuo Euãgelij, & nouorum de cœlo videlicet deſcẽdentium commento, dum inter ſeſe ea de profeſsione mirificè diſſentirent.

Cùm verò colloquium iſtud petunt: aut de ſua, quam vocant, religione ſunt certi, aut ambigunt adhuc. Si certi ſunt, quorſum id, niſi ad audientium ſubuerſionem, ad ſuam ſuperbiam fouendam, ad Regiam, & rectam (ſi vnquam poſſent) mentem dimouendam, vtque eam Eccleſiæ caput conſtituant, ſpectant? At ab hæreticis caput conſtitui, ecquid aliud eſt, quàm ſi quis à prædonibus, & plagiarijs Dux conſtituatur? Sin autem incerti ſunt, cur templa Catholicorum identidem prophanant? Deo dicata in alienos vſus auertunt? de ipſa re quaſi iudices, qui tamen iudices nunquam fuere, ſentẽtiam ferunt? Regijs ciultatibus ius ipſum Catholicæ religionis adimunt, quod in ſuis prædijs & pagis ne attingi quidem volunt? Scilicet, hoc eſſet ſubdola fraude ſceptrum Chriſti, Regię manui imponere, & ſpinea non Regia corona caput Regium afficere, ac ſtatim quaſi ſedenti pro tribunali illudendo dicere: Prophetiza quis te percuſsit, quis tibi tributa aliò detorquet: quis omnem religionem auferre, quis deniq; perpetuam Regno tuo ac Regi tibi perniciem parere ſedulò conatur.

At & illa maximi ponderis ſunt, de quibus interrogari poſſunt: Num aliquo vnquam ſeculo putant hæretici apud Chriſtianos integram Eccleſiæ fuiſſe formam. Quod ſi confeſsi fuerint, iam igitur illam promant, per eos, quos habent teſtes antiquitatis: nam ijs teſtibus non detrectabitur à Catholicis fides. Sin nullam poſt Apoſtolos fuiſſe aſſerant, putidiſsimum mẽdacium, ac Chriſti Domini ſapientiſsima prouidentia indigniſsimum, Regio iudicio explodendum eſt. Et aut denique neceſſe fuerit, vt putent à Regia Maieſt. nouam inſtituendam eſſe Eccleſiam, aut à ſeipſis ex proprio capite poſt ſexdecim denique ſecula aliquam effingendam, cui an alij hæretici dexteras daturi ſint, Regię Maieſt. Veſtræ iudicium eſto.

Interea ſi quid ex illegitimis Synodis citauerint, vnde fucum ſimplicioribus facere ſtudeant, viderint ij, quæ in calce reſponſionum ad ſeptentrionalem nobiliſsimũ virũ ea de re ſcripſi. Ipſorum autẽ hęreticorum falſis citationibus ſi quis cordatus Theologus ita vtatur, vt eorum fraudes ex ipſis fontibus aperiat, facilè conuincentur ſeſe ſemper mentiri, niſi ſanari voluerint.

Ad extremum, interrogentur, num vllam vnquam hæreſim fuiſſe perſpectum habeant ex annalibus antiquiſsimis, aut ex ipſiſmet Patribus, quos interdum magnoperè extollunt, vt ſimplices decipiant. Nũ in quam abuſam fuiſſe ipſa Diuina ſcriptura aliquam ſectam poſsint (non callidè, ſed ſyncerè allatis eorum Patrum libris, non ſuis detorſionibus) oſtendere. Quòd ſi ita ſit, quemadmodum ex D. Auguſtino, D. Hieronymo, Theodoreto, Epiphanio, Damaſceno, & alijs, præter ipſas legitimas & vetuſtiſsimas Synodos conſtat, hæreſes eædem inde illis obijciantur, vbi tanquam in ſpeculo ſuas fœditates aſpicient. Et auterubeſcent, vt ſanentur, aut ſi pergant, eſſe inſanabiles, ſanè laruas iſtas hypocritarum Catholici faciliùs agnoſcent.

Quoniam verò R. Maieſt. V. nouit, non ſemel à quibuſdam fuiſſe dictitatum, nullum aliud pręſentius adhiberi poſſe remedium graſſantibus tot hæreſibus, quã ſi intra quaſdam metas furor iſte coerceretur. Quod tũ effici poſſe exiſtimabant, ſi tantũ Catholica religio, & cõfeſsio Auguſtana in Regno fouerẽtur. Ideò hîc mihi liceret adſcribere, quę pernicioſiſsimũ iſtud conſiliũ labefactarent, niſi ſatius ducerẽ, probatiſsimi Senatoris iſtius Reipub. reſponſum ea de re, licet alio tempore, & alia occaſione conſcriprum afferre. Is aũt fuit Cardinalis Hoſius, qui Remp. Chriſtianam diu, ſumma cũ ſanctitatis, diligentię, atq; conſtantię laude, & in hoc Regno, ac in varijs legationibus adminiſtrauit, cuius (vt aliorum meliorum qui iam è viuis exceſsère) conſilia & ſententias repetere, prudentibuſque quibuſdam obijcere, vtiliſsimum eſſet.

Quærenti igitur Paulo IIII. Pontifici Maximo ipſius ſententiam, ſic reſpondit. Quare coniungere cum Chriſtiana cõfeſsionem Auguſtanam, eodem vtramque loco habere, ex æquo propugnationẽ vtriuſq; ſuſcipere, quid eſt aliud, quàm eodem loco mendacium habere quo veritatem, & ſimul colere velle Chriſtum, & Antichriſtum? quo quid abſurdius? quid non iam dicam pietati Chriſtianæ, verũ vel ipſi minus conſentaneum eſt rationi humanę? Rectè dictum eſt à Propheta: Si Dominus eſt Deus, ſequimini illum, ſi autem Baal, ſequimini illum. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, dicit veritas. Et erit aliquis,

qui

quī contrà veritatem hanc ſe poſſe Chriſto puiei,& ſatanæ ſtipendia facere? Quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ participatio iuſtitiæ ad iniquitatem? quæ conuentio Chriſti ad Belial? Præclarè dixit ille,coan guſtatum eſt ſtratū, ita vt alter decidat,& pallium breue vtrumque operire non poteſt. Aut Auguſtana confeſsio decidat neceſſe eſt, aut Chriſtiana; ſtratum humani cordis anguſtius eſt, quàm vt vtrumque capere poſsit;pallium breuius eſt,quàm vt vtrumque poſsit operire. Quàm autē terribilis eſt illa vox Dei: Scio opera tua, qđ neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus eſſes, aut calidus, ſed quia tepidus es,neque frigidus, neque calidus, incipiam te euomere ex ore meo. Non alio loco tepidum habet Deus, quàm quò frigidum, totum ſibi vendicat hominem, neque ferre poteſt,vt ex dimidia parte Satanę,ex altera dimidia ſit addictus. Qui cum Chriſto non eſt, Chriſti aduerſarius eſt,ſicuti ipſe dixit Chriſtus, qui non colligit mecū, diſpergit. Nulla ſocietas fidei & perfidiæ eſſe poteſt. Fides non eſt,niſi vna,nec dici fides poteſt, ſi non ſit vna: cùm per quàm ſcitè ſcriptum ſit ab Hilario: Quidquid præter vnam fidem eſt, perfidiam eſſe, non fidem. Non poſſunt duæ fides ab vno defendi,niſi perfidiam ſimul defendendam ſuſcipiat, quòd à Rege Catholico Chriſtiano,& orthodoxocū primis alienum eſſe debet, qui ſicut fidem pro virili ſua tueri, ſic perfidiam omni ratione perſequi tenetur. Iam quod in ea conſtitutione ſcribitur,liberum eſſe cuique debere integra ſama fideque ſua,ſe ab Eccleſia Dei ſeparare, quid hoc eſt aliud. quàm ſacrilegium ſchiſmatis approbare? Atqui,ſi congerantur in vnum hominem omnia quotquot excogitari poſſunt crimina, quamlibet ea ſint enormia, cum hoc tamen ſchiſmatis crimine collata, feſtuca ſunt cum trabe comparata,vt eſſe integra ſama fideque poſt factā ab Eccleſia Dei ſacrilegam ſeparationem, nihil aliud ſit, quàm vacare crimine, poſt omnia quotquot ſunt in orbe flagitia deſignata. An huc non rectè quadrat illa Prophetę cominatio? Væ qui dicitis bonum malum,& malum bonum,ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem,ponentes dulce in amarum,& amarum in dulce. Non ignorat Stas. Va.quod N. agnouerit,quàm abſurda, quamque impia multa decretum hoc in ſe contineret, quodque multum reſtitans,multis prius profuſis lachrymis inuitus ſubſcripſerit, cùm à nulla re magis, quàm à tali ſubſcriptione mens illius abhorreret. Eſt hoc adhuc pię mentis indiciū, quam non poteſt Stas.Va non laudare.Sed quæ neceſsitas adegit N. vt ſubſcriberet? nunquid illi facere non licuit, quod à Catholicis Regibus in cauſſa non diſsimili ſactitatum eſſe meminerat? vt ſaltem de certis capitibus ad ſanctam ſedem Apoſtolicam referret? Nihil eſt neceſſe longius abire, priſcorumque ſeculorum exempla proferre. Quæ Vormatiæ ante triginta & octo, quæ Auguſtę ante viginti octo annos à Sereniſsimo Carolo V. Imperatore fuerint poſtulata, tenet procul dubio memoria. Num autem ſtatim aſſenſus is eſt ad ea,quæ petebantur?minimè gentiū, verùm ad ſanctam ſedem retulit, cuius proprium eſſe de rebus eiuſmodi cognoſcere teſtificatus eſt. An aliquid ſimile in iſta re factum eſt? ſuit in eo vel verbo ſaltem vno facta mentio ſanctæ ſedis Apoſtolicę? ſcilicet, vbi de confirmatione Regis agitur, vbi Romanus Pontifex agnoſcitur, vbi de religione agitur, ibi vel verbo illius meminiſſe ſas non eſſe ducitur. Quale eſt hoc per Deum Immortalem? an alienus à religione Chriſtiana Pontifex eſſe cenſetur? Videat autem N.num ſe tam dura ſeruitute premi deceat? Priuſquam coronam acceperit, iureiurando ſe N. obſtringet, quod ſanctam ſedem Apoſtolicam,& ſanctitatem ſuum rectorem illius exaltare velit ſecundum ſuum poſſe. Quæ poterit autem eſſe ſpes facturum id N. ſi vel ipſum Papæ nomen inter hæreticos edere non audet? Quod ardentiſsimis votis expetunt omnes,vt vna ſit Electorum fides,etiamſi colloquia millies fuerint inſtituta. Nihil eſt autem quod ſperet aliquis euenturum id vnquam,niſi prius ad vnum hunc vnde diſceſſerunt,cui clauum,& claues Eccleſiæ ſuæ Chriſtus tradidit, redierint ij, qui diſceſſerunt:clamat hoc res ipſa. Quid enim eſſe cauſſæ putamus,quod qui diſceſſerunt ab hoc vno, nullum à ſe quoque diſcedendi finem faciunt,& ſuę voluntatis inclinatione nunc in hanc, nunc in illam ſectam propendent, niſi quod retineri fidei non poteſt vnitas,vbi non præeſt vnus Eccleſię. Documento nobis eſſe poſſunt vel ipſi noſtri temporis ſectarij. Inter quos cùm nemo ſit,qui cęteris excellere non cupiat,nec vt vnum aliquem ſuperiorem agnoſcant, animum inducere queant, quanta ſit inter eos opinionum varietas,quanta & animorum diſſunctio, quantò flagrent ipſi inter ſe odio mutuo, non ignorat N. Nec Philippo Schneppius, aut Illyricus, nec Schneppio Philippus, nec vtrique cedunt ij,qui de iuſtificatione dogma ſequuntur Oſiandri:ne quid interim dicatur de Caluino,de Schuenkſeldio,deq; hereticorum reliquis portentis,quę nō modò nulli mortalium,ſed ne Deo quidē ceſſerint immortali,cuius honorē ad ſe translatū cupiunt, dum

dum, quamlibet ipſi diſsideát inter ſe, ſuũ tamen verbum eorum quiſque Dei verbũ vocari vult. Vel ex hoc itaque perſpicuum cunctis eſſe poteſt, quàm ſit ad vnitatem fidei retinendam neceſſarium, vt vnus aliquis Eccleſię Dei præſit vniuerſæ, ex quo ſalutem etiam illius pendere ſcribit D. Hieronymus, vt ſi non exors quædam & eminens ab omnibus ei detur poteſtas, tot in Eccleſijs effici ſchiſmata neceſſe ſit, quot ſacerdotes, vt quantùm quiſque ſalutem amet Eccleſiæ, tantùm illius auctoritatem ſaluam eſſe cupere debeat. Sed excuſabit N. ſe fortaſſe, quòd cùm ingens telũ ſit neceſsitas huc adacta fuerit, vt nonnihil ab officij ſui religione declinaret, ac à quibus animus illius plurimum abhorrebat, ad ea ſuum aſſenſum præſtaret. Etenim præſens à NN. periculum imminebat, aduerſus quos vt auxilia per ordines decernerentur, aliter illis perſuaderi non potuit, quàm ſi quorundam importunæ petitioni nonnulla prius per eum conceſſa fuiſſent. Quid aũt? An in eos, qui talia ſuggeſſerunt ei conſilia, non rectè dici poterit illud à Propheta quõdam dictum: Nunquid nõ eſt Deus in Iſrael, vt eatis ad conſulendum Beelzebub Deum Accaron? Itane fuerunt à Beelzebub auxilia petenda, potius quàm à Deo Iſrael? Scilicet, niſi contrà NN. nobis Deus Accarõ ſuccurreret, nibil erat, quòd in Chriſto, qui verus Deus eſt Iſrael, præſidium vllum haberemus. An Chriſtus, prius negandus, & ita demum victoria de Chriſti perduellibus eſt expectanda? Certè concedere qualia fuerunt in comitijs illis poſtulata, nihil aliud fuit, quàm Chriſtum negare. Quam autem fœliciter hactenus illi ceſſerunt expeditiones iſtę, irato Deo ſuſceptæ. Longè præſtabat quaslibet etiam duris conditionibus inducias cum illis facere, quàm ad has cum ijs, qui ſe præciderunt à Chriſti corpore, tam iniquas, & indignas pactiones deſcendere. Porrò corrigendi quæ ſunt errata ratio hęc eſſe poteſt, vt quod peccatum eſt hactenus conniuentia, penſetur deinceps tantò maiore diligentia, ſuas in eo vires N. contendat omnes, quò ſibi ſubiectos Principes, & populos ad vnitatem Eccleſiæ, vnde aberrarunt, reuocare poſsit, quod ita demùm effectum iri ſpes eſt, ſi quibus rationibus adduci queant, vt more maiorum ſuorum Sanctę ſedi Apoſtolicæ ſubiecti eſſe velint, & ei ſe filios præſtent obedientes. Quod eo rerum ſtatu, qui nunc eſt, fortaſſe minùs difficilè foret illis perſuadere, quandoquidem & oculis ipſi ſuis vident, & modò nõ manibus contrectant, quàm varia, quamq; multa, & horrenda ſchiſmata nullo non & impietatis, & blaſphemiarum genere ſcatentia ex eo tempore nata ſunt, ex quo ſeparationis ab hac ſancta ſede conſilia ſacrilega ſunt ſuſcepta. Vnus igitur Paſtor, vnum vt ſit ouile neceſſe eſt, ſi volumus, vt id ipſum ſentiant, id ipſum dicant, idem ſapiant, vnam & eandem fidem vnanimes retineant omnes: Abſque hoc, ſi millies habeant colloquia, nunquam inter eos, & ab Eccleſia Dei, & à ſeipſis diſſentientes vnitas conſtabit. Sed ſi maius id quoddam ac difficilius eſſe videtur, quàm vt ab N. præſtari poſsit, non exigit Sanctitas V. quæ ſupra vires ſunt.

Eſt aliquà prodire tenus, ſi non datur vltra.

Saltem conatum hac in re ſuum oſtendat, quod ſi facultate deſtitutam illam eſſe cognouerit, facilè vel in eo ſolùm Va. Stas. acquieſcet. Non poteſt ijs, qui minus illi coniuncti ſunt, quoſque ſibi minus arctis vinculis obſtrictos habet· perſuadeat illis, in quos plus aliquid ſibi iuris & poteſtatis à Deo conceſſum eſt: ſaltem in illis terris quæ ſibi hæreditario iure deuenerunt, hæreticis receptum dari non permittat, ac procul ab illis arceat Satanę miniſtros qui ſe transfigurant in Apoſtolos Chriſti, ſuumque verbum imperitæ multitudini pro Dei verbo venditant. In primis autem ſi quid habet apud ſe ex NN. eos ſenſim ab leget. Iſta certè, qua N. hactenus vſus eſt conniuentia nihil aliud, quàm illecebra quædam hæreſeon fuiſſe videtur: & eſt illud longè veriſsimum quod error, cui non reſiſtitur approbatur. Fieri nõ poteſt quin pertrahantur in errorem plurimi, cùm in oculis illius, eadem illa, quæ vel Vittembergę, vel in media Saxonia nemine prohibente prædicari audiunt. Quod ſi non putat N. ita ſubitò ſe cunctos exterminare poſſe, qui ſunt prauis hęreticorum opinionibus imbuti, ſaltem operarios illos ſubdolos, qui prædicatores Euangelici videri volunt, è terris ſuis primo quoque tempore faceſſere iubeat. Neque committat vnquã vt aliquem ſubiecti ſibi populi metũ præſe ferat, à quibus eum Deus metui voluit, ibi præſertim vbi Chriſti cauſſa agitur, vbi ſacroſancti corporis eius myſtici laceratio prohibetur. Nunquam deerit Diuinę Maieſtatis auxilium Principi cauſſam illius fideliter agenti. Quod ſi maximè tanta vis, tantus etiam eſſet furor multitudinis, vt ſine diſcrimine Chriſtiani Regis officio ipſe fungi non poſsit, ſi cuique alteri, ſibi pręcipuè dictum eſſe Principes exiſtimare debent. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum, qui poteſt & corpus & animam perdere in gehennã. Hunc qui timet, mortalium timet neminem, nam & defenſum iri ſe illius protectione

ctione non dubitat, ſi ſic illi viſum fuerit expedire. Hac ſi fortè minus defendatur, vt effugiat ſupplicia maiora, nô grauatim perferet minora, cùm præſertim certò per ſuaſum habeat, illa tantis æternæ gloriæ præmijs iri compenſatum, vt eorum contemplatione ſuus cuiq; ſpiritus vilis eſſe debeat. Hoc igitur in primis eſſe curę debebit illi, etiãſi fractus illabatur orbis, vt nullius tamen neq; hominis, neq; dæmonis metu terreatur, quò minus impuros illos nô nei, ſed ſui verbi miniſtros ſi nô poteſt ex alijs, ſaltẽ è ſuis hæreditarijs terris protinus exigat. Deinde quæ ſunt in comitijs malè vel promiſſa, vel conſtituta, mutare ſtudeat. Quod interdixit N iudicibus, vt ne vel in ius vocẽt eos, qui per ſummã iniuriám ſuis bonis Eccleſiaſticis, pios ſacerdotes auerterent, vel ea repetẽtibus ius dicãt, quandoquidem id côtra ius & fas omne fecit, rectè mutare poteſt, cû præſertim in coronatione ſua iureiurãdo ſe prius obſtrinxerit, ꝙ quæ ſunt Eccleſijs collata & reddita, inuiolabiliter vellt obſeruare. Contra ꝙ iuſiurandum ſuû venire poſtea nunquã potuit. Iam verò quod parum côſideratè promiſit æquè ſe defenſurum eos, qui ſunt hæreticæ, atque eos, qui ſunt Chriſtianæ & Catholicę côfeſsionis, & eodẽ vtroſq; loco habiturum, eſt in eo grauius erratum, quã vt vno ſermone ſatis explicari queat. Sed eſt ingens Dei miſericordia, qui præclarã nûc dedit occationẽ, per quam inuitare ipſum videtur, quę tam turpiter & pernicioſa ꝓmiſſa ſunt, vt ea ſumma cum honeſtate reſcindat. Confudit enim Dominus linguas eorum, qui ſunt Auguſtanæ confeſsionis, vt non audiat vnuſquiſq; vocem proximi ſui, vt ſe mutuò nô intelligant, vt capitalibus odijs interſecertent, ſibiq; ſint inuicẽ côtrarij (id ꝙ re vera ſunt omnes hæretici) vt penes quos côfeſsio ſit Auguſtana, ſatis liquere non poſsit. Quare ſi nulla iam eſt Auguſtana confeſsio, aut qui pertineant ad illam, ſciri non poteſt, etiamſi rem licitam ipſe promiſiſſet, non tamen iam promiſſo tenetur, cùm & hoc facilè quiuis non prorſus hebes Intelligat, nihil eſſe nunc aliud confeſsionem Auguſtanam, quàm credere, quod quiſque vult, vt poſteaquam ab vna fide ad aliam atque aliam proſilierit aliquis, nihilominus Auguſtanæ confeſsionis eſſe iactet, vel ob hanc ſolam cauſſam, ne ab hoc fœdere ſit excluſus. Hic itaque nodus quò ad propugnationem Auguſtanæ confeſsionis attinet, ſolutus iam eſt, vt nullo modo ipſe ad eam obſtrictus eſſe videatur. Cæterùm eſt quiddã in illa deliberatione, & iuri, & æquitati maximè conſentaneum, cùm ne quis audeat famoſis libellis famam cuiuſq; proſcindere prohibetur. Atqui ſi cuius alterius exiſtimatio maledicis hoc genus libellis lædenda non eſt, tum eius præcipuè de quo ſcriptum eſt, Principi populi tui non maledices. Interea verò quid eſt, quod maiore cû impunitate fiat, quã quod fama Romani Pontificis laceratur, & omni maledictorum genere proſcinditur; in quo conuitijs inceſſendo quantò quiſque fuerit petulantior, tantò maiori cum plauſu oratio eius excipitur. Quid autem in cauſſa eſt, quod huius tam iuſti decreti nulla fit executio, quòd nec in eos, qui ſcribunt vlla fit animaduerſio, nec eorum libri prohibentur, quin publicè proſtant etiam in ijs terris, quæ iure quodam hęreditario ſunt illi ſubiectæ? Sed inſciẽte ſe factum eſſe dicet. Credat S^tas^ V^a^. ſi iam admonita, deinceps hęc non tulerit, & peſti huic ſi minus ex omnibus terris, ſaltem ex hęreditarijs ſuis proſcriptæ aqua & igni interdixerit. Ad hunc modum ſi errores ſuos non agnouerit modo, verùm & correxerit, ſi ſui magis quàm verbi Dei miniſtros improbos, & ſeditioſos à ſuis ditionibus omnibus exterminandos curauerit, ſi de ijs, qui Pontifices maledictis inceſſunt, quæ iuxta leges debentur pœnas expetiuerit, ſi denique fecerit omnia, vt omnes intelligant, ex animo ſibi dolere, quod ſuo, hoc eſt Chriſtiani Regis officio parum nauiter hactenus aduerſus hæreticos functa fuerit, nec vllam pro peccato ſuo ſatisfactionem recuſauerit, ad hunc modum ſi ſe geſſerit, nihil eſt, quod obſequens filius de patre plena viſcera charitatis habente ſibi non rectè poſsit polliceri. Quantum citra Diuinam offenſionem facere. S^tas^. V poterit, libenter in omnibus illi gratificabitur, nec vllum in ſe beneuolentiſsimi Patris officium requiui patitur.

ANTONII POSSEVINI SOCIETATIS IESV, *Alterum iudicium de Deſiderio Eraſmo, ad quem noui Ariani prouocant.*

PRIMVM dicam, quis nam fuerit Eraſmus, deinde cur in varios errores deciderit, poſtremò, quã meritò damnatus ſit. Hoc enim & oculis nouorû Arianorû aperiendis, q ad

 eum

eum prouocant, fortaſsis proderit: & alijs, ne plus nimio fides ijs adhibeatur, retegendis conducet, qui quoniam neque ſolidis Theologiæ ſundamentis innixi ſunt, nec vlla auctoritate publica muniti, cenſores eſſe voluerunt Eccleſiæ, meritò ab ea ipſa exploſi ſunt, ac tanquã vapor euanuerunt.

Vide in catalogo Illuſtrium Germaniæ ſcriptorũ.

Eraſmus igitur Batauus ex ciuitatis Gondanæ Roterodamo vicinæ Parocho genitus eſt, qui cũ ex famula ſuſcepit, quã prægnantem, quò crimen celaretur, io proximam ciuitatem ablegauit, natus autem anno ſuperioris ſeculi ſexageſimo nono, obijt huius trigeſimo ſexto Baſileæ. Adoleſcens Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſe dedens profeſſus eſt monaſticen Canonicorũ D. Auguſtini regulariũ in Monaſterio Stein, propè eandem Gondam Batauiæ oppidũ. Nouennio pòſt ſacris initiatus, & votorum ſuſceptorum pertæſus monachatum deſeruit, vaguſque per Europæ Academias obambulans, cùm æſtu humanæ gloriæ ferueret, ingenioque & memoria abundaret, plurima concepit, quæ quoniam vnus ipſe concoquere non poterat, neque verò iudicium aliorum adhibebat ad limam ſuorũ ſcriptorum, quantò plures edidit libros, tãtò crebriores cumulauit errores, maior futurus (vt Scaliger dixit appoſitè) ſi minor eſſe voluiſſet. Siniſtro igitur (vt ita dicam) omne inter prima illa, vnde ſibi nominis famam conciliauit, Moriam edidit, Lucianum & Satyricos imitatus, ſacerdotij dignitatem, & decorum oblitus. Inde, vt ſollemne eſt equis freno ſolutis, atq; furentibus, vt quò licẽtiùs currunt, eò grauiùs huc illuc paſsim impingant ex cenſura Patrum antiquorũ, quam oulla fultus auctoritate legitima, (nec certè vera Theologia) ſibi temerè vſurpauerat, eodẽ ſuperbię typho lutulentos pedes in diuinos codices inſeruit, ac ſeneſtrã patefecit nouis Arianis ingentẽ, quemadmodũ Tranſſyluani miniſtri, vti alibi oſtendimus, teſtati ſunt. Cumq; hinc ſalibus & iocis amarulentis, illinc mordaci væſania bibliothecas ſuis partubus refer ſiſſet, inuecta eſt in animos multorum noua quędam eius ſceptica doctrinę, qua plures de Chriſto Deo, deq; alijs omnibus articulis fidei, (ſicut illi primò cõtigerat) dubitarent. Has feces cũ pleriq; lamberent, Lutherus quoq; hauſit, vt non immeritò poſtea illud prodijt in vulgus: Eraſmus innuit, Luthetus irruit: Eraſmus parit oua, Lutherus excludit pullos: Eraſmus dubitat, Lutherus aſſeuerat? idque aliud: Ἡ Ἔρασμος λουθερίζει, ἢ Λούθερος Ἐρασμίζει. hoc eſt, vel Eraſmus Lutherizat, vel Lutherus Eraſmizat. Sic & Lutherus Sanctiſsimam Trinitatem, & cum hoc Caluinus Chriſtũ verbum & Deum, & alij diuinas omnes perſonas impetere, reliqui audacter & blaſphemè pernegare ſunt auſi. Ac quum Eraſmus addubitaſſet de Euangelij D. Marci auctore, atq; inſcriptione, erupit clanculũ Muſculus, qui poſtremũ D. Marci caput arrodens abſcidit. Accũ Lutherus Apocalypſim D. Ioannis impiè dãnaſſet, Eraſmus eãdem à nouo Teſtamẽto trũcauit, & vterq; celeberrimum de ſanctiſsima Trinitatis vnitate teſtimoniũ ex priore D. Ioan. Epiſt. eraſit, non inanẽ apud Arianos gratiam ſibi conciliantes, ac ſi aſcitiũ, & aliundè, (vt Ariani quondã dicebant) ab homouſianis fuiſſet intruſum. Paraphraſes itẽ Eraſmus in Euangelia edidit, quæ magnis ſcatent erroribus: quos qui noſſe velit, Natalem Bedam Theologum Pariſienſem præter alios conſulat, qui de ijs, vti & de Iacobi Stapulenſis erroribus librum ante aliquot annos conſcripſit. Vt verò Satanas per præceps Eraſmi ingenium viã ſibi pateſaceret ad infirmandã Apoſtolici ſymboli fidem, initio Præſationis eiuſdẽ Paraphraſis in D. Matthæum Eraſmus cõſtanter fatetur, neſcire ſe, num Symbolum illud ab Apoſtolis manauerit. Id ꝙ tamen affirmant veteres Ruffinus, D. Auguſt. & alij. De Patribus autẽ, cùm ſibi eandẽ cenſoriam notã ſumpſiſſet, & extra fines humaniorum literarum exiliret, mirum eſt, quàm multus fuit in lapſibus, dum præter Diuos Cyprianum, Hilarium, & reliquos Beatos quoque Hieronymum, & Auguſtinum, quaſi ab ijſmet ipſos auellit. Extant Mariani Victorini Reatini ſcholia in D. Hieronimum, quibus ſexcẽtos, & adeò plures Eraſmi in eius patris epiſtolis cõmiſſos lapſus redarguit: quæ poſtea reſtitutæ à Paulo Manutio prodierunt in lucem. Percenſet Hieronymus Torrenſis Societatis noſtrę Theologus plures locos ex Diui Auguſtini operibus, in quibus Eraſmus non tam videtur hallucinatus fuiſſe, quàm malignè iudicaſſe. Nam & quod ditos de communi vita, & moribus clericorum tractatus vtiles originem, & inſtituta vitæ monaſticæ cootinentes ſuſtulerit, quos ioter illius Patris opera Poſidonius, qui quadragiota annos cum B. Auguſtino (vſque ad eius nempè mortem) vixit, ſuo adſcripſit indiculo, non adeò mirandum eſt, cùm vix vllus vnquam Apoſtata, & qui cucullam excuſsit, potuerit eiuſmodi ſcripta æquo animo ferre. Videat Catholicus Lector, quæ ſcripſit Ricardus Cenomanus Theologus Pariſienſis, contra cenſuram Eraſmi aduerſus regulam Monachorum à Diuo Auguſtino conſcriptam. Nec verò Eraſmus intra iſtos limites ſeſe continuit, ſed modò aiens, modò negans, infernum cœlo miſcuit, ac Socratem, Tul-

Iul. Cæſ. Scaliger in fine lib. Poetices.

Vide librũ Authoris de Atheiſmis hæreticorum huius ſeculi.

Vide librũ de Atheiſmis.

Andrea Muſculus.

Ruffinus expoſitione in ſymbolum Apoſtolorũ. Auguſt ſermo. 1. domi. Palmarum.

Hieronymus Torrenſis in præfat. in confeſsionẽ Auguſtinianã.

To. 1. operũ D. Auguſt. in fine impreſ. Pariſijs.

Eraſmus in Purgat. aduerſ. Luther.

In Collegio naufragij nomine Adolphi.

Tullium, atq; alios tũ Græcos, tum Latinos tantũ non ab inferis excluſit: per dilucida tamen interualla (cùm antea de Beata virgine, indignißima garriuiſſet) in ſe rediens, votũ nuncupatum ei Laureti perſoluit, & hymnos Latinè ac Germanicè à ſe cõſcriptos in eius laudẽ, & inuocationẽ edidit, & Ioãni Iung Canonico, atq; in ſpiritualibus (vt aiũt) vicario Friſingenſi dicauit.

Vide Petri Caniſij op. Marianũ, vbi de Eraſmo plura.

Hęreticis aũt modò blandiẽs, modò ſtylũ aduerſus Lutherũ acuens, de eo ſcripſit hęc verba: Hic homo nihil crepat niſi Satanas, diabolos, laruas, lamias, megeras, aliaſq; voces plus quã Tragicas. Quæ cũ Eraſmus ſcriberet, data interim Catholicis (licet callidè) ſpe reſipiſcentię, iudiciũ Eccleſię aduerſus ſe nõ ſemel declinauit. Sed interim dũ bona de ſe polliceretur ſiue Bedę Natali, ſiue Thomę Moro Anglo martyri, à quibus admonitus fuerat, vt exemplũ D. Auguſt. ſecutus, quę minus orthodoxè ſcripſerat, ea retractaret, nec tamẽ vnquã promiſſum præſtitiſſet, tandẽ acerbũ diem obijt, relicto quidẽ nomine, ſed pleno crimine: quare & pleraq; ipſius ſcripta, vt erat commeritus, proſcripta ſunt, & vtinam eius anima requiem inuenerit.

Hæc cũ ita ſint, intelligunt iſti, qui putãt maximum neſcio quẽ, & tanquã oraculum fuiſſe habitum, vel habẽdum Eraſmum, num meritò ſiue alij, ſiue ipſe meis ſcriptis Rhetorẽ illum pluſquã Theologum vocauerimus: quãue cauendum ſit iſtorũ iudicium ſequi, quorum audacia, & à nominis claritate, pfecta confidẽtia pręcipites illos egit cũ plurimarum animarũ diſpẽdio, atq; pernicie. Quod ſi quis, poſtquã huc deuenimus) velit aliorum noſtri temporis Theologorum ſobriè ſapientium iudicia, & labores in Patribus ſuſceptos pacatè perpendere, iſtoſq; ſemicatholicos (vel itẽ aliquos prorſus hæreticos) Paraphraſtes cum ijs cõferre, optima quęq; de eo ſperare auderem. Ecquis enim ſi Iacobi Pamelij edita ſcholia in Tertullianum, cum ijs, quæ B. Rhenanus ſcripſerat, aut eiuſdem Pamelij de operibus D. Cypriani, vel Victorij Reatini, quẽ paulò ſuperius nominaui, iudiciũ de Epiſtolis D. Hieron. cum eo, quod tulit Eraſmus, contulerit, clariſsimam lucẽ in ijs, præ iſtorũ denſiſsima caligine, non videat? Extant duorum Torrenſium Theologorum noſtrę Societatis, alterius cui nomen Hieron. in libros D. Auguſtini, alterius aũt cui nomen Franciſcus in veterum Pontificum Epiſtolas vtiliſsimi labores. Prodierunt itẽm confeſsiones collectæ ex Sanctis Ambroſio, atq; Hieron. B. verò Irenæum emendatum, & eum declarationibus eruditis Franciſcus Feuardentius: D. Gregorium Nazianzenũ. Bilius: alij alios edidere purgatos à mendis, ſi quæ in eos ex antiquorũ amanuẽſium errore, vel ex recentium Typographorum lapſu, irrepſerãt, & alij quoque alia præſtitere. Qui labores vt acre ingenium & Chriſtianum pectus redolent, ſic contra facilè monſtrant, quã deteſtanda rabie, vti & craſsiſsima rerum antiquarum ignoratione hæretici gloſſemata, cenſuras, argumenta, coronides, falſatos indices, appẽdices, corrollaria, caſtigationes, Antidota, ſexcentaq; alia ad auertendas à veritate hominum mentes contexuerunt.

ANTONII POSSEVINI, SOCIETATIS IESV,

EXAMEN PICARDICAE SECTAE, QVAE MIXTA EST EX LVTHERANIS, CALVINIANIS, *& Anabaptiſticis hæreſibus.*

ETſi Picardica Secta radices in Boemiæ Regno, atq; in Morauia ſatis altas egit, nõ erat tamen ita omnibus (ne ipſis quidem Boemis) cognita. Ideo Venceslaus Sturmius Societatis noſtræ Theologus, cùm ante quadrienniũ

Anno 1582.

Litomiſlij, quę Boemię ciuitas eſt, patria lingua librũ de illa ſatis grandẽ, atq; eruditum, edi curaſſet, inconſtantiã, & impietatẽ eius ſectæ pateſecit, ac mirificè perſtrinxit. Ex eo igitur potiſsimũ, deinde & ex ipſis Regũ Boemię edictis, quorũ authographa vidimus, ea quæ huc ſpectant paucis attingam.

Picardici Valdenſes, quos in Boëmia Boleslauienſes fratres appellãt, de ſuis dogmatibus perſæpè ſecum ipſi pugnàrunt: quę vna res ſatis oſtendit, à Deo, qui vnus, & cuius vna Eccleſiã, & vna fides eſt, Picardicam ſectam haud eſſe profectam.

Etenim cũ ſcriptis, & cõfeſsionibus quaſi ſupplices cõtinenter rogẽt, vt ſibi certior, & magis ſalutaris doctrina oſtẽdatur, quã libẽter (vt inquiũt) ſint amplexuri, cõuincũtur & ad ſanã doctrinam nunquã perueniſſe: & iſta hypocriſi Catholicam fidem tanquã iugum excutere, atq; hæreſes alias omnes (id ꝙ faciunt) præ ſua deſpicere.

Porrò inter Picardos ij doctores habẽtur, qui Lubanczium (ſic vocant) oppidũ Morauiæ incolunt, quos conſtat ne Latinè quidem nouiſſe, atque originem ſuam, vt ab hominibus à fide Catholica, ſic ab omni pietate alienis duxiſſe. Neq; enim ipſimet diſſitentur ſe initio à Rokizana Boẽmo Parocho, atq; ab eius aſſeclis ſacerdotibus grauiſsimis erroribus, de quibus ſollicitam (vt aiunt, ſi Deo placet) cõſcientiam gerebant, fuiſſe liberatos: nempè cùm ex ipſius Rokizanæ conſilio libros, & ſcripta Petri Kelſicenſis attentè legiſſent.

Vide pag. 70 & 71. Sturmij.

Sturmius pag. 44.

Atqui poſtea Rokizanam hoc ornant elogio, quòd homo ſuperbus ſibi in doctrina non conſtiterit, ne propter veritatem Dei perſecutionem pateretur, eiuſq; opera factum eſſe aiunt, vt fraudulenter Taboritæ homines ſancti & pij (ſic eos vocant) funditùs extirpati fuerint.

Fol. 81.

Præterea & ipſe Petrus Kelſicenſis quẽ Ducem in religione conſtituerunt, ſequentes errores immanes docuit.

Notate Principes.

I. Nullos Chriſtianis Magiſtratus eſſe gerendos in Republica.

II. Non eſſe ad prophanos Magiſtratus ob ſui defenſionem confugiendum.

III. Nec fures, neque latrones in vincula conijciendos, aut plectendos eſſe.

IIII. A Chriſtianis nec pendenda tributa, neque operas Dominis eſſe præſtandas.

Præterea damnauit omnes leges humanas, Imperatorũ, Regũ, Prouinciarũ, & Ciuitatum. Deniq; ſpreuit oẽs ordines Patricios, & Equeſtres, ac quoſcũq; nobiles, quorũ etiam imagines contemptim varijs additis ludibrijs, qui eum ſecuti ſunt, pingunt.

V. Pernicioſiſsimè verò ijdem cum illo docent infantes ad futuram fidem, & ad futuram remiſsionem peccatorum eſſe baptizandos, quaſi dum baptiſmus cõfertur nõ conferatur eodem tempore & peccatorum remiſsio, & fidei donum.

Præterea blaſphemant, Baptiſmum infantibus illis, quibus fides propria & aliena ferre non poteſt auxilium, nequaquã prodeſſe. Ex quo per iſtos efficitur, infantes licet baptizatos, reuera tamen per baptiſmũ nec eſſe participes Chriſti, neque ex ſancto Spiritu renaſci, nec peccati originalis culpæ, ſiue reatus remiſsionẽ aſſequi. Quare ecqua iſtis ſine baptiſmo erit via ſalutis? ſed & ipſimet Picardi non negant Baptiſmo verum Chriſtianum non effici: quamobrem eos, qui ante vſum ratinnis, atq; (vt ipſi loquuntur) ante annum duodecimum moriuntur, dãnari putant. Item infantem credunt in hæreſi natũ, eſſe rebaptizandũ. Et ad eas redacti inſanias, vt neq; baptiſmum, nec alia ſacramenta quidquam in homine exiſtiment operari, opus eſſe aiunt, vt ante baptiſmũ, atq; ante alia ſacramẽta, per propriam fidem quis iuſtificetur. Hinc igitur Chriſti & ſapiẽtię, & inſtituto, & merito paſsionis, maxima infertur iniuria.

Fol. Ee. 3. & 4. & 5. & clarius fol. K & 7. & ad 2 K 4 K 6.

Quod ſi quis de ijs quærat, cur igitur ipſi baptizent infantes? Reſpondent. Vt obligentur parentes, & adſciſcantur ſuſceptores, qui baptizatos in fide, & bonis moribus ad annos vſque diſcretionis inſtituant, donec propriam fidem, per quam iuſtificentur, ꝓfiteri queant. Sic iſti nouã ſuſceptorũ & baptiſmi adhibitionẽ pepererunt, non ad regenerationẽ, ſicut Chriſtus inſtituit.

Sturmius pa. 201. & 203. 211.

Sturm. pa. 19. 206. 210. 211.

Illud autem aduertendum eſt (vt ſibi nunquã falſitas conſtat) plures iam fateri ſeſe ab illorum ſuorum Apoſtolorũ orbita, ſeu potius cœcitate deflexiſſe. Recenti enim confeſsione edita errorem de Baptiſmo retractârunt. Fatentur enim ſe ex ſcripturis deniq; intellexiſſe iterationem Baptiſmi in Eccleſia non eſſe neceſſariã. At ſanè potuiſſent ante 1500. annos ab Eccleſia Catholica hanc veritatẽ doceri. Et vt poterant edoceri, ita corrigere apertè deberent, iſtũ de Baptiſmo infantum errorem, niſi cũ iam illum non doceant, (& tamen callidè occultent) ſubdolè alios in ſuorum maiorum pedicas incautos trahunt.

Anno 157 art. 14.

Quod verò adhuc in eodem errore verſentur, teſtatur præfatio eiuſdem nouæ illorum confeſsionis, cùm ſuæ ſectę originẽ ſcribũt. Hi enim ſunt (inquiũt) noſtri Principes, Auctores, & maiores, quorũ doctrinã, & pia ſtudia hactenus imitamur. Hæc illi.

Confeſsio Anno 1574 edita, pa. 6.

Et liquidiùs in confeſsione Regi Ladiſlao oblata affirmant, Baptiſmum maiore cum certitudine eſſe in hominibus ratione vtentibus. Verũ enimuerò Eccleſia & credit & credendum præcipit omnes infantes in nomine Patris, Filij, & Spiritus S. aqua ſalutari ablutos, ſi in illa innocentia, antequam mortaliter peccare poſsint, ex hac vita deceſſerint, certiſsimè vitam conſequi æternam.

Anno 1567 pag.

Præterea eàdem confeſsionę Picardi omnes homines in peccato concipi, & naſci, & natura filios iræ fieri dicunt, & eius peccati fructum eſſe æternam damnationem.

Anno 1574. art. 4. pag. 12. & 13.

Quòd autem Sacramenta nihil (vt blaſphemant) in hominibus operentur, ac propterea opus ſit ante baptiſma iuſtificari, extat eorũ ſcriptum, quod ita habet. Fratres noſtri ita docent, ꝙ Sẽacramta per ſe, & ſeipſis, ſeu externo illo opere, (porrectione videlicet, & acceptione, vel vſu) nulli, qui non ſit prius per Spiritum S. viuificatus, & qui (vt dicunt) bonos motus in ſe non habeat, præbeant gratiam, neq; iuſtificantem neq; viuificantem fidẽ, atq; ita non iuſtificetur in ſpiritu, neq; regeneretur. Itaq; & hunc ſi diſceſſerit ante annos diſcretionis eſſe damnandum opinantur.

De hoc vide art. 11. de ſacram. in commu ni pag. 55.

Addunt

Addunt impium, & peſtilentiſsimum errorem aduerſus Sanctiſsimam Trinitatem. Dei enim opera ita ad extrà ſecundũ diſtinctas perſonas diuidunt, & opus creationis autumant adeo peculiare eſſe Dei Patris, vt id neque ad Filium Dei, neque ad Spiritum S. vllatenus ſpectet: Ex quo efficitur tribus Sanctiſs. Trinitatis perſonis, non eandem eſſe Deitatem, non eandẽ naturã, non eandem poteſtatem, non eandem ſapientiam, non eãdem coæternã Maieſtatem, ſi quidẽ diſtinctas formas, & naturas habeant neceſſe eſt, quorũ operationes & actus diuerſi ſunt. Ecquid autem iſti aliud agunt, quàm quod filium Dei & Spiritum ſanctũ ſua Diuinitate ſpoliant, atq; ita latiſsimè viã ad Arianiſmũ ſternunt? Cæterũ Picardi ſua confeſsione de fide Sanctiſs. Trinitatis apertè hoc, ꝙ diximus, enũciãt.

Pag. 170.

Negant itẽ verum corpus, & ſanguinem Chriſti eſſe in ſanctiſs. Sacramento altaris.

Anni 1574. art. 1. fol. 9. pag. 351.

Accedit eorum dubitatio in fide, ipſaq́; ignoratio neceſſariorum ad ſalutem articulorum. Etenim reſpondentes ad tertiũ Lelicenſium ſcriptum, narrant inter ſeſe ortum eſſe diſsidium, in primis: Num iuramentum à fratribus exigendum ſit. Deinde: Num qui Magiſtratum gerit, locum in Eccleſia, & ſalutem conſequi poſsit? Neq; enim multò antea exiſtimabant barbaros eſſe, idololatras, ac paganos, qui Rempub. adminiſtrant. Quos errores reliquorum ſuorum fratrum agnoſcit Lucas quidam, reſpondens ſcripto alterius, quem ſua lingua vocant Kalencz, anno huius ſeculi 23. eaq́; reſpõſio Boleslauiæ edita eſt, in qua ijdem errores extant, ſe verò, inquit, iſtũ errorẽ emendaſſe, deq́ eo pœnitentiã egiſſe.

Fol. 70.

Fol. 83. & 5. cap. 3.

Fol. 47.

Præterea ſcriptis cõtra Lelicenſes editis apertè aſſerunt, ſe dubitaſſe, quidnã de cœna Domini eſſet credendum, cũ enata fuiſſet inter Taboritas ea de re, & alios ſacerdotes acris diſſenſio. Sic enim eorũ quinquaginta in ſyluas, & montes Ziambergenſes ſeſe cõtuliſſe, homines rudes, & prophani, tanquã ad neſcio ꝙ Synodi genus de tota re deliberaturi: id quod ſcripto cõtra Lelicenſes ipſimet recenſent. At & fatentur ſe proceſsiſſe ab illa Huſsi parte, in qua ſacerdotes vtráq; ſpeciem porrigentes Catholicæ Eccleſiæ ritus, & myſteria celebrant: Ecquis igitur (bone Deus) vno momento tan tam rudibus, neq; verò vel Epiſcopis, vel ſacerdotibus, nec legitimè vocatis tradidit facultatẽ docendi, & adminiſtrandi Sacramenta, atq; eos recipiendi, quos ſacerdotes ementito nomine creabant, ſiue quos ad ſe ipſos ſeducebant? Si quis autem ei ſectæ ſe addixiſſet, hunc iterum eſſe baptizandum, deinde infantes baptiſmo initiari in fidem futuram, & remiſsionem peccatorum futuram, atq; alia eiuſmodi commenta impia (vt & ſuperius diximus) commenti ſunt.

Fol. 51.

Cùm autem maiores illorum docuiſſent in Eccleſia eſſe ab ipſo Dei filio ſeptẽ inſtituta Sacramenta (quòd ex eorum confeſsione edita, & Regi Ladislao oblata liquet) poſtea reſpondentes contra Lelicenſes, duo tantum eſſe aſſerunt ad ſalutẽ neceſſaria à Chriſto: cætera verò quinque ab Eccleſia ſancta ob miniſterium multorũ ſingulare conſtituta, quæ cùm veritati inſeruiant, hæc ſeſe nomine conſtitutionis humanæ non reijcere: Neque verò hîc conſtiterunt. In decreto enim articulo, vbi quærunt, ecquis inſtituerit Sacramẽta, ſcripſerunt tria à Chriſto fuiſſe inſtituta, reliqua verò ſuam veritatem, & dignitatẽ ex tribus alijs conſequi. Nempè Ordinem ſacrum, Matrimoniũ, & extremam vnctionem, quæ tribus alijs contineantur, quæq́; ſuo tempore ſint neceſſaria, & ad ſalutem vtilia: Verũ illud omittunt, num fuerint à Chriſto, an ab hominibus inſtituta. Deinde eodem decreto vbi agunt de miniſterio ad ſacram vnctionem octo docent eſſe Sacramenta: Sic enim aiunt: Notum ſit, quemadmodum rationem de Sacramentis, ex R. Magiſtri ſcripto ſubducentes, nos octo Sacramenta credimus vſque ad extremã vnctionem. Hac verò (aiunt) vſos fuiſſe initio, ſed denique omiſiſſe: poſtea verò ob varias cauſas diſcutiendum iterum ſuſcepiſſe, an ea vti deberent.

Anno 1574. art. de numero & differentia Sacramenti, fol. Num. 2. Fol. 287.

Nota.

Quo iudicio abſoluto vnctionem ſuſtulẽre, niſi quis eam neceſſariò cupiuiſſet, potiſsimũ is qui egeret teſtimonio remiſsionis defectuũ, qui ratione ſenſualitatis (vt vocant) corporis profluxiſſent. Sic pro ſua libidine numerum, eſſentiam, vſumq́; Sacramentorum mutare ſunt auſi.

At nondum finis; Paruo enim Catechiſmo tam docent duo tantùm eſſe Sacramenta, Baptiſmum, & Cœnam ab ipſo Chriſto eſſe inſtituta. Et olim dicebant malum ſacerdotem Sacramenta polluere, reſponſione edita aduerſus Lelicenſes. Poſtea in Confeſsione tradiderunt res iſtas miniſteriales ex ſe non conferre ſanctitatem, ad quarum adminiſtrationẽ, ſi malus ſacerdos acceſſerit, eas pollui dicunt.

Fol. 44.

Anni 150. fol. N. 3.

Verùm aduerſus hoc rurſum hac noua Confeſsione aſſerunt Sacramenta vim ſuã nunquã amittere, ſed ſemper eam ex Chriſti inſtituto retinere, ſiue probus, ſiue improbus ſit ſacerdos, ſiue hypocrita, ſiue occultus peccator.

Artic. 21. fol. 70.

Quãobrem aliquãdo docẽt Sacramẽta eſſe vera, nouãq́; generationẽ ex virtute Dei, & remiſsionẽ peccatorum cõferre, idq́; virtute ſibi in Chriſti ſanguine data operari.

Quanta autem ſit diſtinctio inter nouæ &
antiquę legis Sacramenta docét eo ſcripto,
Fol. 44. 92. 106. 259. 288. quod contra Lelicenſes ediderunt.

Rurſus alibi his contradicunt, Sacramenta, alentes, nuda eſſe tantùm ſigna, inuiſibilis gratiæ, & promiſsionum Chriſti, quare & cum circumciſione, ac cum alijs veteris legis myſterijs comparant.

Anni 1574. Quodque Sacramenta nihil in homine operentur, neque nouam generationem,
art. 11. fol. 54. neque remiſsionem peccatorum. Vide nouam eorum Confeſsionem de Sacramen-
Fol. H. L. 1. tis in communi: Librum item de iterando Baptiſmo. Denique in articulo decreto de ſacro miniſterio baptiſmi iterando.

Accedit ad hæc omnia, fraus, & inconſtantia in mutilandis, mutandiſque quot ſubinde aut à maioribus ſuis libros acceperunt, aut ipſi ediderunt. Verbi gratia: Ex-
Anno 1521. tat bis de iterando baptiſmo liber, primò Belæ impéſis Vlrici Velenſis, à Minchovv: Deinde iterum editus, ſed cui nec tempus, nec locum adſcripsére. In vtroque autem magnoperè variatum eſt, tertiamque partem primi à ſecundo edito abſciderunt.

Ediderunt quoque nouiſsimè nouam fidei confeſsionem, quá tandem habeant ceu
Anno 1574. teſtem certiſsimum, & fideliſsimum doctrinæ, ac fidei illius, quam à ſanctiſsimis (inquiunt) maioribus ſuis primis Eccleſiæ Chriſti repurgatoribus acceperunt. Proinde hanc volunt certiſsimam eſſe regulam, ac normam, ſecundum quam intelligantur tum maiorum ſuorum ſcripta, quæ vel huc vſque ediderunt, vel ſi qui in poſterú edituri ſint hi emendentur, & corrigantur. Attamen & hanc ipſam bis eodem anno cùm Boêmicè euulgaſſent in lucem, variè immutarunt, inuerterunt, auxerunt, id quod tum alibi, tum certè vno articulo duodecimo de baptiſmo liquet. Mira profectò regula, quæ nunc recti, nunc curui formam accipit. Sed neque recti quicquá ea habet, quippè quod inanem gloriam & lucrum quærunt, non quæ ſunt Chriſti. Itaque ad tempus, & ad rationem perſonarum ſeſe tantùm attemperant.

Quæ cùm omnia, idem Venceslaus Sturmius Theologus copioſè prodidiſſet, atq; optimè confutaſſet, ij veteribus exemplaribus omiſsis, & ſuppreſsis (quoad eius fieri potuit) alia edidere, eraſis, & immutatis quę contra ſeſe facerét, Lutheranos, & Caluinianos in hac quoque arte imitati. Quã obrem nec habent quid reſpondeant, ſi quis de illis quærat, num Spiritum ſanctú, veráq; fidé maiores ſui habuerint: ſi enim habuerunt, cur fidem illorum iſti non ſequuntur? cur è contrariò libros & ſcripta eorum reformant? cur diuerſum ab illis dicunt, & quidem in regula fidei, atque vbi prorſus contradictoria proferuntur? Quòd ſi Spiritum illi ſanctum non habuére, cur pro patribus agnoſcunt? cur ſeſe illorum diſcipulos iactant? cur aiunt illos ad Papiſticam idololatriam repurgandam fuiſſe miſſos à Deo?

Et verò hoc magis eſſet mirandum, niſi Diuino iudicio ſic omnes ſolerent hæretici eadem prorſus facere, quorum alios arguunt, in quos illud rectiſsimè quadrat: Inexcuſabilis es, ó homo omnis, qui alium iudicas. Nam in quo alium iudicas, te ipſum condemnas. Sanè contra Lelicenſium ſcriptum vehementer illis indignãtur, quod omnes (inquiunt) communitates, quę cum illis non conſentiunt, ſic ſpernant & damnét, vt ſeſe ſolos à Deo miſſos glorientur. O miſeri (aiunt) ſeniores de Lelicz quantum facinus auſi eſtis? adeò licenter quamlibet factionem, quæ vos non audierit, ſcripturęque ſacræ nixa veſtris mentibus haud ſa-
tisfaciet, pro Eccleſia Antichriſti ducitis, Fol. 161.
& implè condemnatis? Quid verò de Lu- Anno 1538.
thero dicant, cui nec parcunt, extat in libro fol. 5. 52.
edito aduerſus VVoitechum à Pernſtain. 53. 54.
Quo in libro eoſdem Lelicenſes grauiſsimè obiurgant, quòd ob ſui ſingularem amorem proprium, (hoc eſt ſuperbiam) ſtatuerint, ſectam ſibi ab omnibus alijs ſegregatam, & diſsidentem. Ac verò temerè nouum ſacerdotium excitauerint, quod officijs, conſuetudine, ſenſu, (vt verbis eorum vtar) ab alijs prorſus ſit diſiunctum.

Quod quidem veluti crimen contra conſcientiam grauiſsimum vehementer exaggerant, quippè quod (aiunt) in Eccleſia pariat ſchiſmata & diſſenſiones: Hæc illi. At cùm ipſimet initio ſeceſſerint ab Eccleſia Catholica, nouoſque miniſtros, & alia inſtituerint, ecquid ſceleris ſe patraſſe
putauerint? Certè in confeſsióne ſua fatẽ- Anni
tur ſeſe ab omnibus alijs ſecreuiſſe alio im- 1574.
pulſos ſpiritu, quàm Taboritas: nouamque Prolog. fo.
feciſſe ſeceſsionem, quæ quidem quàm ab- 6.
ſurda, & impia fuerit, Sturmius ipſe in Bo- Pag. 61. vſ-
emico ſuo libro accuratè & doctè perſe- que ad 93.
quitur.

Atqui in eo libri Prologo quem aduerſus VVoitechum ſcripſerunt huic vitio vertunt, quod cùm neque ſacerdos, neque Theologiæ Doctor creatus ſit, ſcripturæ tamen interpretandæ, & Eccleſiaſticarum rerum adminiſtrãdarum ſibi ius vſurpet. Quę ſi à Catholicis obijciantur Picardis, quid dicent? Cæterùm nobilis ille vir, cur ad eiuſmodi fratres à Religione Catholica ſecedere noluerit, rationem reddidit fidei ſuæ, non autem ea ſibi vſurpauit, quæ Picardi viro conſtanti, & probo obiecerút. Quaſi verò fratres iſti cùm ſint rudiſsimi artifices, & operarij, atque à ſtiua abſtra-

ecti

ſi potuerint ſacerdotium, & munus Epiſcopale, ac ipſam Chriſti Domini auctoritatem ſibi vſurpare, & nouos Apoſtolos, Epiſcopos, Sacerdotes, Diaconos, nouam ſocietatem, nouos ritus inſtituere, ac verò præſcribere pſeudoepiſcopis, & pſeudoſacerdotibus ſuis, quanam ratione ſcripturam exponere, Sacramenta adminiſtrare, & alia id genus facere debeant: Catholico autem viro non liceret fidei ſuæ ratione reddere? Num autem ſacerdotes ſint ipſi Picardorum Miniſtri, iudicium eſto omnium, qui Theologica vel ſummis labijs deguſtarunt. Sturmius autem id fuſiùs, & doctè ſuo libro contrarium oſtendit apertiſsimè. Sturmius à pag. 108. vſq; ad 139.

Verumenimuerò, quando hæc non eſſent, quibus iſta ſecta à Satana profecta eſſe manifeſtò deprehenditur, vel vnum ſat eſſet, cùm dicunt, ſeſe credere, ſentire, docere, quod docent, ſentiunt, & credunt omnes Eccleſiæ, quæ poſt Lutheri tempora ab vnitate Eccleſię Catholicæ ſeſe ſubduxerunt: cùm tamen notiſsimum ſit tot ſectas inter ſeſe diſſectas planeque inuicem oppoſitas, cùm anathematibus ſeſe mutuò confodiant, à ſolo Sathana agi. Quod autem ita ſenſerint, & locuti ſint, extant eodem in libro aduerſus Voitechum ipſorum aduerſus ſeipſos teſtimonium. Aiunt enim ſe credere Eccleſiam Catholicam miniſterialem eſſe omnem Chriſtianitatem ſub toto cœlo, ſuam verò vnitatem eſſe tantum partem illius, velut & Romanam, Boemicam, Lutheranam, Zuinglianam, Caluinianam, & alia id genus. Et confeſsione anni 1574. articulo octauo de Eccleſia ſancta ſic habent. Interim docent fratres noſtri de ſua congregatione, vel vnitate ſentire id, quod de alijs Chriſtianis paruis, vel magnis vnitatibus ſentire decet, quod ea non ſit ſola Eccleſia, ſed tantum pars eius veluti fuit Corinthiaca. Pag. 15. Anni 1574. ar. 8. pa. 40.

Ac tamen cùm hæc dixiſſent rurſus ſcripto ſuo contra Leliceńſes contrarium pronunciarunt. Nempè memoratos hæreticos inter ſe nec ſenſu, nec doctrina, neque interpretatione cum ſacra ſcriptura eſſe concordes. Quælibet enim (aiunt) vnitas Chriſtiana ſcripturis ſacris, prout optimè norit, vtitur: Nec vlla ex his ſectis moueri ſe ſinit, aut doceri, vel ſacræ ſcripturæ expoſitionem recipere audet, timens ne hac tanta de religione diſcordia decipiantur ab aliquo. Pag. 6.

Qui ergò fieri poteſt, vt inter has, quæ non ſolùm inuicem, ſed inter ſeſe (vt oſtenſum eſt) ſunt diuiſæ, ſit aliquis ordo, vnanimitas, concordia, charitas, & in primis vnus Deus, vna fides, vnus verus ſacræ ſcripturæ ſit intellectus? Quem ergo habebunt ſpiritum ſapientiæ, intellectus, conſilij?

Cùm olim Taboritę cum ſacerdotibus, & magiſtris Pragenſibus (præter alios articulos fidei) potiſsimum de corpore Chriſti in venerabiliſsimo Sacramento cònuenire nequiuiſſent, grauiſque inter eos diſſenſio per multos annos extitiſſet, mutua item bella inter eos orirentur, omnes Regni Boemiæ ordines ſub vtraque ſpecie communicantes, nullis laboribus, vigilijs, & ſumptibus pepercerunt, vt eos ad cócordiam adducerent, nec tamen quicquam eſſecerunt. Tandem Pragæ conuenientes ſtatuerūt, vt ſabbato poſt feſtum ſancti Procopij tam Taboritarum, quàm Pragenſiū ſacerdotes conuenirent, deque articulis, qui controuertebantur, colloquerentur. In quibus autem conſentire inuicem non poſſent, eos proximis comitijs poſt trium Regum feſtum celebrandis ſcriptos proponerent. Ac quidquid in ijs ſecundum ſcripturas, & ſanctos Patres in ſcripturis legitimè fundatos eſſet probatum: id omnes vnanimes admitterent, crederent, docerent, neque verò alios ſacerdotes, Parochos, aut Concionatores in ſuis ditionibus ferrent. Idque ſub grauiſsima pœna: nimirum amiſsione ipſius cauſſæ, atq; adeò ipſius honoris (vt dicunt) & famæ. Quę omnia pactis, conuentis, literis, iuramentis, ac propriorum ſigillorum appreſsione, atque appenſione ſe ſeruaturos inuiolabiliter mutuò promiſerunt. Quod tamen poſtea in irritum ceſsit: Valdenſibus & reliquis, per talia conciliabula, iterum, atq, identidem, pacem quærentibus, & non inuenientibus. Iam de hypocriſi, de baculo, & pera, de voce exili, de externa demiſsionis, & humilitatis larua, quibus antea vſi ſunt, donec erumperent, ſuperuacaneum eſt loqui. Hęc enim iam ita ſeſe prodiderunt, vt alię quoque hęreſes à Picardica metuant. Anno 1443. Anni 1444.

Itaque hinc viderint omnes, quibus Picardica ſecta ſapere incœpit, quàm temerè eam commendent, aut ad eam prouocent, eam certè Synodis omnibus legitimis, hoc eſt Apoſtolicę doctrinæ, quam vna ipſa Catholica Eccleſia ſemper tenuit, anteponere, aut delirum, aut perfidum caput ſapit.

ANTONII POSSEVINI, DE SOCIETATE IESV EPISTOLA: DE NECESSITATE, VTILITATE, AC RATIONE DOCENDI CATHOLICI CATECHISMI. RA-

tiones item, quibus inter ſummas quaſque difficultates diuinum negocium debeat & poßit promoueri.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ET ILLVSTRISSIMO DOMINO, DOMINO STANISLAO KRANKOVSKI, DEI GRATIA ARCHIepiſcopo Gneſnenſi, Legato nato, Primo Regni Poloniæ Principi, &c.

PLVRA erant, quæ nos in admirationem tui (Præſul ampliſsime) ſic rapiebant, vt immortales Deo gratias ageremus, te nobis tàm acciſis rebus Archiepiſcopum, qui clauum huius regni ſpiritualem regeret, diuinitùs fuiſſe conceſſum. Nam præter peruigilem illam vigilantiam, qua res ſuſceptas promoues: ac præter impauidum illud pectus, quod quantælibet ruinæ feriant, non proſternunt tamen: præter denique caſtitatem & eloquentiam, quam vnam vel ruendæ Reipub. vel diuinæ voluntati exponendæ continenter adhibes, candor ille atque ſinceritas in rebus agendis faciunt, vt Deum, qui hæc tibi largitus eſt, & à quo eadem agnoſcis, inprimis in te ſuſpiciamus, & laudemus. At verò aſsidua iſta ſedulitas, qua vel quaqua verſum Catholicos & pios libros curas diſſeminari, vel vndequaque eruis, quos tuis ſumptibus in lucem edas, & meliora ingenia ad ſcribendum excitant, & ex quo fonte iſtam charitatem hauſeris, facilimè oſtendit. Quippé inexhauſtus ille diuinæ bonitatis fons, qui nihil vult, niſi, vt bonum in corda hominum dimanet, tibi iſtam mentem ſuppeditauit, quam tu facto exeris, vt ex capite in barbam Aaronis ſuauiſsimus fidei pietatiſq; liquor, vbique, id eſt, non in hoc tantùm ampliſſimo regno, verùm etiam ad omnes orbis Chriſtiani partes diffundatur. Quo in rerum genere, cùm multa perfeceris, certè quæ mihi nouiſsimè præcepiſti; vt ederentur in lucem, quo haberes in futura Synodo tua in promptu, quibus artibus facilè Sacerdotes & Concionatores, atque Gymnaſiarchas ad bene merendum de Repub. accenderes, ea vehementer animum meum affecerunt. Ac non vereor, quin Deus, qui facit, vt per ſuperiora deriuentur ad inferiora defluxùs diuinæ gratiæ, effecerit, vt poſt celebrem illum Petri Caniſij Catechiſmum, quem mihi iubes vt Typographus prælo quamprimùm committam, ad tuas manus perueniret Epiſtola hæc, quam mihi edendam miſiſti, Antonij Poſſeuini de Societate Ieſu, viri clariſſimi, de Chriſtiana & de noſtra repub. optimè meriti, & illa quidem ad rationem inſtaurandæ pietatis tam efficax: quàm ij quidem intelligent, qui eam ſemel atque iterum perlegent, verùm multò magis experientur, qui eadem, quæ ille proponit, quæque dudum in pluribus mùndi prouincijs ipſemet exercuit, in rem conferent. Ad quam Epiſtolam cùm eiuſdem Antonij Poſſeuini rationes quædam verſarentur in manibus eorum, qui ſtrenuè pietati operam nauant, ac verò eædem ab illo quondam in Gothia perſcriptæ, magnoperè faciant ad Catholicam fidem, inter ſummas quaſque difficultates latiſſimè propagandam, eas ego adieci, tuoque omnia nomini Illuſtriſs. dicaui. Itaque quæ de manu Dei per te accepimus, eadem & per te illi, ac tibi, vt eius tam primario ac fideliſsimo diſpenſatori offerimus: precari, vt eùm hunc annum veræ correctionis futurũ eſſe ſperemus (quan-

doqui-

doquidem Kalendariū nouum à Summo Pōtifice Gregorio tertiodecimo, Patre noſtro Sanctiſsimo correctum, quaſi nos omnes admonet, vt noua fiant omnia) vetera omnia à tua iſta tanta prouincia & Diœceſi, ſi quæ irrepsêre incommoda, recedant, ac manipulos ampliſsimos in diuinum horreum reportes. Vale Præſul humaniſsime, Cracouiæ, die ſanctiſsimo Epiphaniæ Domini. 1583.

Reuer. & Illuſt. D. tuæ

Addictiſsimus ſeruitor.

Thomas de Plaza, Prebanus ad S. Stephanum Cracouiæ, Canonicus Viſlicenſis.

SEQVENTIS EPISTOLÆ
PRAECIPVA CAPITA.

Neceſsitas Catechiſmi, pueros, atque adeò quoſuis non ſolùm rudes, ſed & doctos edocendi.

Exempla item ſummorum Theologorum, quibus præter eruditiſsimas alias rationes idipſum probatur: & obiectiones quædam etiam Gerſoni Cancellario Pariſienſis Academiæ olim obiectæ refutantur.

Vtilitas ſumma Rerumpublicarum; & extirpatio hæreſum, per Catholicum Catechiſmum, vbi aduerſariorum alia vaniſsima argumenta diluuntur.

Ratio docendi Catechiſmi, qua item Concionatoribus, quantumuis præſtantibus, plura perutilia proponuntur.

ANTO-

ANTONII POSSEVINI, DE SOCIETATE IESV, EPISTOLA AD IVONEM TARTERIVM MAIORIS ECCLESIAE TRECENſis in Gallia Decanum.

DE NECESSITATE, VTILITATE AC RATIONE docendi Catholici Catechiſmi; cùm à quibuſdam ea de re idem Decanus vehementer oppugnaretur.

CAPVT I.

AGO Diuinæ bonitati immortales ex animo gratias, quì te legitimè certantem, ac benè currentem, impellat indies acriùs ad æternæ gloriæ brauium, dum tu operarius inconfuſibilis veritatem fortiter tueris, & eam non modò in iniuſtitia non detines, verùm etiam candelabrum, lucens iſti ciuitati ſuper menſa proponis, vt videant & glorificent Deum, ac Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ergo macte pietate promoue, quod mouiſti: nec pectoris tui conſtantiā aduerſariorum impetus, quaſi irruētes fluctus deterreant. Flabit enim non ita multò pòſt benigniſsimus Dominus, & ecce trāquillitas magna. Quòd ſi, veluti docta, & mihi iucundiſsima Epiſtola tua, decimo tertio Kalen. Septembris data, ſignificaſti, laboras adhuc in remigādo, ſcito necdum expedire, vt appellas ad portum: multiformis enim Dei ſapientia vberiores ita percipit fructus, pergitq́ue virtuti tuæ occaſionem prabere, qua & omne os obſtruatur loquentium falſa, & aliquando immarceſſibilem, ac verò ſplendidiorem coronam patientiæ conſequare. Scis autem veritatē oppugnatam, ſed Chriſtiano conatu defenſam, altiores in multorum animis radices agere, tum victricem erupturam, cùm diuinæ diſpoſitionis maturuerit tempus. Quòd ſi quis ad eandem veritatem obſurdeſcit, per os infantium, qui Catechiſmum ſitiunt, modò clamantem, immenſa tamē illa Dei longanimitas tantò efficacior, & iuſtior apparebit, quantò ſæpiùs lucem recuſantibus obijcit, nec deſiſtit ingratis benefacere, ſuo denique tempore ab ipſiſmet hoſtibus iuſtificanda: quorum æternum præmium eſſet in cælis, ſi ſaperent & intelligerent, ac veritati patrocinarentur.

Te verò interim iſta conſtanti perſeuerantia [illegible]mum multis addente, ſpero fore, vt ſalt[illegible]d, quod maximum eſt, conſequamur: ne ſcilicet in noſtra cauſſa deteriores, aut imbecilliores habeamur, & ſimus, quā qui in peſtilenti ſua fuerunt hæretici, dum per tela, per ignem, falſiſsimum Catechiſmum quoquouerſum inuexere, maximo iſtius Regni malo, tacentibuſque tum, quādo maximè loqui oportebat ijs, qui nunc, quando minimè expedit, contra veriſsimā & Catholicā inſtitutionem linguas acuūt, neſcientes quid dicant, aut quantum ſibi & alijs exitiū parent: aduerſus quos, ſi quid pro re perneceſſaria, & cui certa Regnorū ſalus innititur, fuſiùs attigero, tu eò æquiore animo patieris, quò me identidem ad hoc præſtandum pro tua modeſtia inuitas.

Quod igitur aiunt, ſaluti Reipub. Chriſtianæ non meliùs conſultum iri, quàm ſi quiſque in qua enutritus eſt ſimplicitate permaneat, hoc vtique obijciendum erat hæreticis, quo tempore in arcem fidei Catholicæ adulterinis Catechiſmis primò inuaſerunt; at diſſeminato veneno, & latiùs vndequaq; ſerpente antidotum prohibere: quid hoc eſt, ſi non eſt animarum ſaluti inuidere, diuiniq́ue nominis propagationem efficaciſsimè (quòd in eis eſt) impedire? Nam præterquam quòd aduerſus generales Synodos, quarum ſemper (vt S. inquit Auguſtinus) ſaluberrima fuit auctoritas, aduerſus (inquam) Chriſti Domini Vicarium, ſanctiſsimoſq́ue & doctiſs. Patres ac Martyres, conſuetudinem denique meliorum Eccleſiarum pugnant, ſanè haud ignorant, nec cæcum, neque claudum animal ſiſtendum eſſe coram Deo. Ac licet de Simplicium fide ſanctiſsimè, pieq́ue Eccleſia credat, arcet tamen à ſe, ac iuſtiſsimè damnat craſſam ignorantiam ea negligentium diſcere, quæ ad ſalutem pertinent: ſcitq́ue diuinam illam ſtare ſententiam, ignorans ignorabitur. Inde autem & publica ſymbolorum recitatio, & continens paſtorum doctrina in corona populi, & ſacrarum cerimoniarum vſus, inde tot ſcriptiones, tot exempla martyrum proponuntur, vt (quē admodum inquit Clemens) quæ malè colligauit ignoratio, ea pulchrè reſoluat agnitio: ſicut autem (ait) imperitia peritia ſoluitur,

uitur,& inuenta certa via dubitatio; ita illuminatione tenebras deleri neceſſe eſt. Tenebræ verò ſunt ignoratio, per quā in peccata incidimus, circa veritatem hallucinantes.

Verùm & illæ magni ponderis rationes ſunt, quas de neceſsitate ſciendi, quæ à nobis credenda ſunt, Beatus affert Auguſtinus: nempè, quòd iuſtus ex fide viuit: & cū corde credatur ad iuſtitiam, confeſsio fiat ad ſalutem: eaq; fides, inquit, exigit à nobis officium & cordis, & linguæ: quemadmodū in ſempiterna iuſtitia regnaturi, à præſenti ſæculo maligno ſalui fieri non poſſumus, niſi & nos ad ſalutem proximorum nitentes, etiam opere profiteamur fidem, quā ore geſtamus. Quæ fides, ne fraudulentis calliditatibus hæreticorum poſsit in nobis aliqua ex parte violari, pia, cautaque vigilantia prouidendum eſt.

Auguſt. 3. To. de fide & ſymbo lo. Abac. ca. 2.

Quòd ſi Baptiſmo initiatus, idem eſt, qui illuminatus, ſi illuminatus, qui ex tenebris erutus: quonam modo illuminatus ſit, qui adhuc ignorantiæ tenebris obuoluitur? eramus enim tenebræ, qui nunc debemus eſſe lux in Domino, ait cum Apoſtolo Clemens Alexandrinus.

Sed neque perpendunt, quid illud ſit, Induimini Ieſum Chriſtum, hoc eſt, vt omni bus modis eum referamus opere, exemplo, doctrina: qui quidem Samaritanam, Martham, cæteroſque propè innumeros interrogans, idque per dialogiſmum, an crederent, quæ tie & quanta eorum eſſet fides: quanam fiducia, & quonam modo orare, quid facere, timere, ſperare deberent, ipſemet optimus Catechiſta edocuit. Neq; , inquam, memoria tenent, quid illud D. Pauli ſit, vbi ſe, ait, dediſſe lac, tanquam infantibus: & loquutum de ſermone inchoationis Chriſti. Catechumenos autem eſſe debitores ſuis Catechiſtis in omnibus: adeò enim diuinum beneficium eſt ſpiritualia hæc tradere documenta, vt iure ſuo fideles in hac re paſtores, præter cœleſte illud & admirabile præmium, temporalia quoque hic in terris metere poſsint.

Rom 3. Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18. Matth. 25. Matth. 5. 1. Cor. 13. Hebr. 5. Galat. 6.

Venio nunc ad reliqua, quæ tibi obijciuntur: ſiquidem etſi validis rationibus tuis coacti iam iſti non diffitentur, primis naſcentis Eccleſiæ ſeculis locum fuiſſe Catechiſmo erga baptizandos, eoſque iam adultos & pro captu humano tantorum myſteriorum capaces, haud tamen ferendum eſſe inquiūt, vt infantes & pueri ediſcant, quæ Catholico Catechiſmo continentur. Quæ quidem argumenta per ſe ipſa ruunt, ſi non dicam temporum neceſsitatem, quę noua nouis morbis remedia ſemper adhibuit, non ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ auctoritatem, nō teſtium ſacrorum nubem, ſed id tantùm, quòd res eſt, modò intueamur. Scilicet, initio naſcentis Eccleſiæ non adultos ſolùm, verùm etiam pueros, vt nūc fit, Baptiſmo in corpus Chriſti myſticum cooptatos. Quo conceſſo, cùm illius antiquiſſimæ Eccleſię conſenſum vnanimē videamus, vt quiſque Catechiſmo in Catholicā Religione roboraretur, nemini dubium eſt, quin etiam erga pueros, quando Baptiſmi tempore nondum intelligerent, quę ab eis exigebat Eccleſia, neque adeò vllam pene vocem efformarent, perneceſſariū hoc pietatis opus per dialogiſmum exercere-tur, cui & ſuſceptores, quaſi ſponſores, vti erant reſponſores, adhiberentur.

Baptizatos igitur fuiſſe infantes antiquitùs, ac proindè cùm primùm fari potuerūt, educatos in diſciplina & præceptis Domini, teſtes grauiſsimi ſunt, S. Ignatius martyr, Dionyſius Areopagita, Iuſtinus martyr, aut quiſquis auctor fuit reſponſionum earum, quibus reſpondit ad gentilium quęſtiones, aduerſus Chriſtianos. Tertullianus, item & Origines, ac Concilium Gerundenſe. Iam Clemens Romanus, temporibus Apoſtolorum, & Diui ipſius Petri Succeſſor, diſertè monet eos, ad quos ſpectat puerorum cura, vt illos enutriant in diſciplina, & in ea, quam tu optimè in cōcione tua attuliſti παιδεία τοῦ κυρίου: id eſt, monitis Dominis, atq; hoc in ipſa quidem infantia. Ait enim: docete eos à pueritia literas ſacras, & veſtras, & diuinas, omnemq; diuinam Scripturam eis tradite. At quæ & illud deniq; adijcit: Si parentum incuria filij in vitia inciderint, rei animarum ipſorum fient: ac non animarum tantummodo rei, verùm & in cauſſa ſæpè ſunt, cur in fantes moriantur, quod caſtigationis pater næ defectui S. Iuſtinus Martyr aſcribit. Quamobrem obſeruatione digniſsimum illud eſt, quod (aliam licet ob cauſſam) ad rem tamen noſtram facit: quodque B. Dionyſius Areopagita ſcriptum reliquit, infantibus, qui in diſciplina Domini non aluntur, accidere, vt caſum illum non genitum, vitaque ac luce carentē habituri ſint, quemadmodum qui nunquam perficiuntur, nec manibus obſtetricum tractantur abortiui, & emortui cadunt. Quod ſi ex ipſis Ethnicorum libris rationes petamus, mirum eſt, quod noſtri fidei lumine illuſtrati, ijque non indocti, clariſsimam lucem non cernant, quam Ethnici, ſolo naturæ ductu, viſque veritatis impulſi intuentes, ſalutem Rerumpublicarum in hac vna re ſitam, conſtantiſsimè aſſeruerint. Quod quidem cum duorum canum exemplo docuit Lycurgus, tum fecit, vt tritæ illæ ſententiæ proferrentur: aſſueſcere à teneris multum eſſe: dedocerique difficiliùs, qui errorem

S. Ignatius ad Philadelph. Epiſtola 6. S. Dion. Areop. in Eccle. hierar. c. de Baptiſ. S. Iuſti. martyr in reſpon. 56. quæſtion. quas gentes propo. Chriſtianis. Tertull in lib. de Bap. Orig. lib. 5. com in ca. 6. Epiſt ad Rom. Cōc. Gerun c. 5. Clelm. ex conſt. Apoſtol. lib. 4. c. 10. Iuſtinus martyr q. 80. ad orthodox. Dio. 3. cap. Eccleſ. Hier.

Plut. in li. de diſcipl. puerorū.

errorem hauſit, quàm omninò rudem do-
Virgil. ceri Sed & an non Ariſtoteles non parum,
Quintil Ariſtotel. ſed totum eſſe, inquit in Politicis, qua quiſ-
in Polit. que à pueris doctrina imbuatur? An non,
qui vbiq; vixerunt, ei, quem diuinum pu-
tabant cultum, operam tenera adhuc æta-
te dederunt Aegyptij, Perſæ, reliqui? Iam
qui Philoſophi minùs obliti ſunt inſitę cui
que legis, hoc ipſum docuere Pytagoras, &
eius generis alij. Quantò magis Prophetæ,
Exod. 12. atque idem ipſe ante illos Deus, qui nemi-
nem Præceptorum ſuorum ignarum eſſe,
verùm etiam religionem Paſchatis doceri
filios voluit? vt ſi cognoſci oportuit typum
& vmbram, gratia veritaſque nouæ legis
1. Cor. 10. ignoranda à Chriſtianorum filijs nequa-
quam ſint. Hæc enim omnia contingebant
illis in figura, ſcripta ſunt autem, ac proin-
de maturè item docenda ſunt ad correpti-
onem noſtram, in quos fines ſeculorum de
uenerunt.

Sed agè (optime vir) cauſſam adhuc or-
phanorum & puerorum, alijs etiam ratio-
nibus & exemplis tueamur, vt vna cũ Do-
mino conſtantiſsimè clamemus: Sinite par
uulos venire ad Chriſtum: ſinite eos Cate-
chiſmum doceri, ſinite qui ſcientiæ clauẽ
habetis, eos introire in atrium Domini, dũ
paternæ reuerentia, obedientiæque vis in
pectoribus illis hæret adhuc, dum ex tene-
ra argilla vas faciliùs ducitur, quod ex du-
Ariſtotel. Ethic. 2. ra non poſſet: dum denique (vel ipſo Ari-
ſtotele teſtante) iuuenes faciliùs erudiun-
tur à lege. Tute enim experiris, quàm dif-
ficile ſit in cordibus, quæ diuturna pecca-
torum conſuetudine, totiuſque pietatis i-
gnoratione obduruerunt, inſculpere hæc
elementa doctrinæ.

Quid verò in tam collapſa morum diſ-
ciplina agat deſideriorum vir? quam ratio
nem tam attritis rebus, tam ruentibus in-
eat faciliorem, minuſque periculoſam iu-
uandæ Reipublicæ? Scilicet hoc vnum re-
ſtat, vt à pueris inchoemus, & teneræ illæ
Chriſti Domini plantę excolantur. Popu-
li verò inprimis operum bonorum exem-
plo excitentur ad omne opus bonum. Hoc
alloquatur pietas, charitas, diligentia, quan
do otium inuidia, impietas, tanquam cu-
nei ſeſe inſeruerunt in eorum animos ad
findendam Religionem, ad dexteras patrũ
in filios, horum contra parentes armandas.
Quæ ſanè conſecuta non eſſent, ſi, quæ pe-
ſtilentem hęretici Catechiſmi doctrinam
ſolent præire damna, velut malorum de-
nique omnium pręcurſores, & emiſſarij, ea
non ſolùm, quaſi clauus clauo extruſa, ve-
rum etiam orthodoxo Catechiſmo (quòd
quidem facillimùm erat) cæteriſq; pijs ope-
ribus fuiſſent anteuerſa.

Et certè nullis cuniculis faciliùs Chriſti
ana res labefactata eſt, quàm cùm ſiue pec-
catis alijs, ſiue potiſsimum veneno illo er-
rorum iuuentus infecta, quantò maiores
in ætate progreſſus fecit, tantò validiores
concepit vires ad omne impietatis ac defe-
ctionis genus. Nã hęc ipſa ſunt (inquit vir
ſanctiſs. Auguſt.) quę pædagogis & magi- Lib. 1. confeſs. c. 20.
ſtris, à nucibus, & pilulis, & paſſeribus, ad
pręfectos & Reges, aurum, prędia, manci-
pia, hęc ipſa omninò, quę ſuccedẽtibus ma-
ioribus ætatibus tranſeunt, ſicut ferulis ma
iora ſupplicia ſuccedunt. Ita, inquam, nul- S. Auguſt.
lis machinis concuſſa eſt vehementiùs Ec- lib. 18. de ciuit. Dei ca.
cleſia, quàm cùm Iulianus apoſtata clauſit 25.
Chriſtianorũ ſcholas, impiorum aperuit.
Et captiuitatem, cladem que antiqui popu-
li diuinarum rerum ignorationi aſcribit
Propheta, ſiue potiùs per Prophetã Deus. Ierem.
Et alibi, impoſsibile (ait) eſſe benefacere,
cùm didiceritis male. Faterur que idem a-
cerrimi iudicij vir D. Auguſtinus, ſe ad- Confeſs. li.
huc puerum audiuiſſe verba de vita æter- 1. 3. 6. Vide & 7. c. con-
terna promiſſa, altè autem retinuiſſe Chri feſ. lib. 1.
ſti nomen, quo tenerum ſuum cor mater
in ipſo adhuc lacte cibauerat. Et D. Grego Lib. 4. dia
rius illud parentibus horribile affert exem log.
plum pueri annum circiter quintum nati,
qui in ſui patris gremio, cuius blaſphemijs
cùm tenellę aures aſſueuiſſent, eas item o-
re ſuo pronuntiabat, à Satana palàm inter-
emptus, & ad inferna deportatus eſt: vt cũ
in tam teneram ætatem poſsit blaſphemię
virus inſtillari, dubitandum nõ ſit, quin à
multis adhuc pueris cœleſtium rerum ele-
menta percipi poſsint, ac niſi percipiãtur, Cap. 68. li.
Satanę manibus obijciantur & tantùm nõ 1. leg.
tradantur. Quæ quidem rationes Carolũ Franc.
Magnum impulerunt, vt ſeminaria in Ec- Concil. A-
cleſijs, ſcholaſq; propè templa inſtituerit, quiſgran.
vbi ſerui, ingenuiq; religionem Chriſtia- cap. 135. ſub Lud. Pio
nam cum diſciplinis docerentur. Epiſco- Imperat.
pos autem ac Concionatores monuit, vt Concil La
quę propriè (vtar eius verbis) ad ſalutem teran. ſub
ducunt, exponerent. Summum ſcilicet de- Alexand 3.
decus eſt (ne dicã impietas) cernere à Tur- c. 18. Con-
carum pueris ediſci Coranum peſtilentiſ- cil. Latera.
ſimam Maomeris legem, à Iudæis autem, ſub Innoc. 3. cap. 11.
quorum adhuc cordibus hæret velamen Concil.
cœcitatis, Biblia ſacroſancta perlegi ferè Trident.
ab incunabulis: Origenis quoque tempore vbi de Se-
ſolita: hæreticos denique infantibus vene- min. Orig.
nata dogmata ſub ſpecie pietatis propina- cant. inſt.
re, quæ aut nunquam aut ſanè quàm diffi- ſup.
cillimè (vt experti ſumus) deponant. Fidei
verò Catholicę rudimenta, quę facilimo
ordine in Catholicis Catechiſmis tradun-
tur à Chriſtianis ignorari.

Iam verò quàm ſanum conſilium ſit, vt
pueri vitiorum & hęreſeon calicem guſtẽt
vſque ad fecem, priuſquam lac diuinę ſapi-
entiæ bibant, iudicent: qui Chriſti ſpiritũ
habent.

D. Hieron. ad Lætam.

habent. Quæ quidem rudimenta, ſi, cùm primùm infantes Eccleſiæ ſiſtuntur, credenda, aliorumq́; ore quando ipſi fari nequeunt confitenda ad ſalutem ſunt: ſanè

S. Gre. Nyſſeo. in lib. de profeſ. Chriſtiana.

qui Chriſti diſcipulus dici vult, horreat ſi profeſſionem ſuam ignoret. Quod ſi Catechiſmus vnicuique neceſſarius eſt ante Baptiſma, certè turpiſſimum eſt, neque ferendum, eo accepto profeſſionem ſuam non intelligere, ſicut militi ſi teſſeræ ſuæ vim poſt datum militiæ nomen neſciat. Quæ verò omninò docenda ſunt, ne pro lacte pueris ſolidior cibus detur, ſuo mox loco dicetur. Interea certiſſimum illud ſit, nihil

S. Ant. 14. tit 2. c. 4 & 5 Iauell. œconom. Chriſtianę in li. de tri plici Theolog tract. 3 de regimine filiorum ca. 3.

rebus publicis melius poſſe contingere, quàm ſi cùm primùm ſolutis linguæ nodis puerile ſe ingenium vix explicat, tum in primis pro ſuo captu ad ſalutarem Domini doctrinam capeſcẽdam & loquendã aſſueſcat. Ita domus fundata ſupra firmam petram vix vnquam concidet, & cùm credita ſibi talenta maturiùs ad vſuram dare poterit adoleſcens, tum ab ipſo patria non repercutiatur, quaſi contrarijs flatibus prauorum morum. Quod accidiſſe ijs, qui poſteriora & inferiora potiùs ſectati ſunt,

Tom 3. lib 1 de doctrin Chriſtiana Tertull.

quàm meliora, & pręſtantiora teſtis grauiſſimus eſt Auguſtinus. Quòd ſi animantia rationis expertia ſolo naturæ ductu ad contrarias herbas accurrunt, vt ſagittas abijciant: certè venenatus error tollendus eſt præſenti antidoto, & exundanti perfidiæ à nobis, quibus ratio fideique lumen affulſit, doctrina orthodoxa tanquam ſolidiſſimus agger obijciendus eſt. Nulla verò ad hoc aptior ætas quàm puerorum, qui Chriſtianæ Reipublicæ ſemina ſunt, & portio Domini certiſſima. Quæ quantò recentiora vaſa ſunt, tantò diutiùs vbi ſunt imbuta cœleſtibus donis, odorem ſuauiſſimum ſeruabunt, Angelis, B. Virgine matre, Domino, qui ex eorum ore laudes cupit, innocentiſſimæ ætati fauentibus.

Docet autem hoc natura, quę & agricolas afficit erga teneriores plantas, & omniũ acuit ingenium ad bruta quàm primum

Ariſt. 2. Ethic.

vel cicuranda, vel ad laborem inſtruenda, non expectatã maturiore ætate. Artes item quę ferè omnes faciliùs à pueritia diſcuntur, vt cùm in omnibus diſciplinis ſua ſint initia, ordo, cura: ij qui artium (vt D. inquit Gregorius) artem tractant, id eſt, curam animarum, hanc in formandis Chriſtianorum animis omninò debeant adhibere.

• Cęterùm, cùm firmiſſimè credenda ſint fidei noſtrę initia: fideique ſua ſint incrementa, neutrum faciliùs aſſequimur, quã cùm pueri vix vllo peccato, aut dolo grauiore occurrente ea ſugimus, & repetitis ſępè cogitationibus fouemus: cumque conſuetudo ſenſim ſit altera natura, vt ſi pro

Ariſtot. Rhetor. 2.

Catholica religione moriendum ſit, nec imparati, nec titubantes in fide inueniamur. Neque enim filiolus matris olim ad martyrium feſtinantis veſtigia tam properè fuiſſet inſecutus, niſi cœleſtia, & reliqua eiuſmodi perſępè ordineque percepiſſet, nec id parentibus auunculoque D. Dominici laudi datum eſſet, niſi paruulum erudijſſent, omni genere ſanctitatis, qui paulò pòſt vita, faceque diuini verbi tenebras Albingenſium depellens, ſplendidiſſimum orbi Chriſtiano intulit lumen.

In vitæ Lipom. Io. Garzo o. q. D. Dominici vitam ſcripſit.

Verùm neq; Sereniſſimi Reges (vt mittã nunc Ioſiam, Salomonẽ & cęteros antiquiores) tam pręclara pro fide, iuſtitiaque potuiſſent patrare facinora, niſi parentes diligenti Sanctorum hominum doctrina teneras adhuc animas imbui curaſſent.

Arcad. Honor.

Diuum Ludouicum, quia puer ſapientiſſimam audiebat matrem hęc verba ſępè pronuntiantẽ: vtinam fili mi potiùs morerere, quã capitale peccatum committeres: tanta inceſſit religio, vt nec ſanctiorem Gallia, nec rectiorem orbis terrarum habuerit Regem.

Ludouic⁹. Paul Aemil.

De Athalarico omnia ſumma expectabantur, quandiu mater, & Iuſtinianus illum conſilio diſciplinaq; inſtruebant, ſed ab ijs, qui mundum ſapiebãt, cùm aſtu auulſus eſſet, voluptate, cœnoque vitiorum immerſus perijt. Adeò verum eſt, quod Heſychius inquit.

Heſych. cent. primæ 43. art.

Quemadmodum puer paruulus, nulliuſq; capax malitiæ, vbi pręſtigiatorẽ quempiã videt lętatur, & ſua ſimplicitate ductus illum imaginum effictorem ſectatur: ſic animum noſtrum, cùm ſimplex ſit & bonus, huncque in modum à bono ſuo Domino creatus, delectari illuſorijs ſuggeſtionibus Diaboli, & deceptum properãtemque id quod deterius eſt, pro bono amplecti. Vtinam igitur ipſorum ferè lactentium oculi, dum virtutes quaſi ſigilla mollibus ceris facilè imprimuntur, honeſtiſſimis imaginibus (qd & Ethnici docuerũt) aſſueſcant, aureſq; perſonent, eorum recitatione, quæ ſanctiſſimi viri geſſerunt, potiùs quàm laſciuorum Poetarum (quę certiſſima adoleſcentum peſtis eſt) vel impiorum quorundam, vnde prius omni genere ſordium obſoleſcunt, quàm ſolidam vllam veram pietatis effigiem teneant. Nam & Plato (vt inquit Plutarchus) ſcitè ſubijcit nutricibus, ne cõmemorent pueris, quaſtuis fabulas: quod ijs ſine dubio tenerę mentes facilè corrumpi poſſunt.

Pla. 2. dialog. de leg. Ariſt. 7. polit cap. 17. Plutar. lib. de educatione puerorum.

Sed quæ conſecuta ſunt, quia ab hoc opere ceſſatum eſt, incommoda & damna, faciliùs quidem ſentiuntur, quàm amouentur. Nam & pueri, puellęúe hæreticę nobiliſſimis Theologis inſultantes ſacra omnia execrantur: & per vicos publicè, & in ſtabulis, atque adeò

Ceſſationem Catechiſmi docendi ſumma incommoda eſſe conſecuta.

in ipſis templis adoleſcentuli, & plerique alij, licet Catholicum nomen gerant, audaciſsimè tamen Domini nomen blaſphemant; nullo interea, neque interiore, neq; exteriore cultu auguſtiſsima altaris myſteria proſequentes. Et quæ hactenus Græci φοβερὰ καὶ φρικωδέστατα, hoc eſt, tremenda & terribiliſsima appellarunt, noſtri ne ſancta quidem nominant: ſacerdotes exſibilantur: Magiſtratus deſpicitur: vt ſi quis ex Thracibus, aut Scythis venerit, ex operibus eos conſiderans, neſcio quales cogitet parentes, ſuſceptores, Gymnaſiarchas, Paſtores, (bonos ſemper excipio) qua pietate, qua religione?

Hinc alia Reipublicę calamitas, quam ſi quis intelligat, nemo eſt tã excors, quin hanc omni ſtudio docendi Catechiſmi prouinciam ſuſcipiat. Turcarum, inquam, cótinuæ excurſiones ad venandas animas Chriſti. Hi enim cùm Chriſtianorum greges abducant in Africam & Aſiam, quid miramur, ſi fidem abnegent, dexteras paulò pòſt aduerſus Chriſtum Dominum armaturi, qui fidem pietatemq́ue non edocti, quid credant, vnde fortitudinem in tormentis petant, quomodo precétur Deú, haud didicerunt?

Nec tamen quia multi abſunt à maritimis oris, ſpectare ad eos hæc cogitant, quaſi qui mercaturam exercent, non ineunt Societatem, commerciaúe cum illis; non perſæpè ad eos cómeent, non ſæpiſsimè, continentis incolæ intercepti ad Turcas & Mauros, aut ad hæreticas Inſulas tranſpòrtentur; vt ſi quo in loco doceri oporteat Catechiſmum, id in primarijs ciuitatibus pernecceſſarium ſit.

Par etiam alterum calamitatis iſtius Regni genus eſt: Hæretici tot oppida, ciuitateſq́ue ceperunt: Catholici multi tum metu, tum imperi[illegible] tyrannidem, vafriciemq́ue illorum aut non ſentiunt iam, aut etiam laudant, quod præſentiſsimum reprobationis eſt ſignum. Ita quia non antea firma fidei fundamenta in teneris animis iacta ſunt, procul à Chriſto núc, procul ſunt ab Eccleſia. Mitto quàm multi ruerunt in Atheiſmum, vix vnquam reuerſuri, niſi benigniſsimus Deus extraordinaria illos miſericordia reſpiciat.

Atque hinc quoque fit, quòd baptiſmi vis, quę in ijs, qui iam adulti baptizabantur, haud obſcurè viſebatur, in paruulis noſtris non ita eluceat, quodq́ue cùm adoleuerint, non ita ſe exerat: parentum enim indulgentia prius implicantur vitijs, quibus contriſtatur in Baptiſmo acceptus ſpiritus, quàm religiosè ad pietatem reſtituantur. Quòd vt rectiùs fieret, & in Cœnobijs filij nobiliorum tradebantur inſtituendi, antiquis illis Sanctorũ Baſilij, Gregorij Magni, Benedicti temporibus. Ephes. 4.

Accedit ad hæc omnia, ꝙ plurimi ſunt, qui cũ peruenerint ad ſummã ſenectutem, nec quid, nec quantũ ſit Cófirmationis Sacramentũ didiciſſe, nec verò putare, ſe, vllius criminis reos dicant, ſi prudentes id, ac ſcientes omiſerint. Vt mirandũ non ſit, qui leuiſsimã alicuius hæretici impreſsioné ſenſerint, eos tam facilè de fidei ſtatu dimoueri, vt inde ſtatim prolapſi in omnes hæreſes, atque in eam, in quam Nouatus incidit perniciem incurrerint.

Quotus auté quiſq; Clericus eſt, qui niſi ab ineunte ætate quæ ad Chriſtianam doctrinam attinent, eo quo decebat ordine didicerit, minoré ſanctis altaribus, quã tabernarũ, aut domeſticis menſis honorem non deferat? aut è quorũ cultu, ac mũditia, qui circũſtant animari ad pietaté cupiant, inde ſcandalum ſumat hæreditas Chriſti?

Ad Gerſonem venio. Hic quo tempore ſchiſmatis turbo peruertebat Eccleſiã, videns animarũ pacationem nunquam futurã, niſi quaſi ſeminaria iuuentutis inſtaurarentur, curam puerorũ ad fidem pietatéq́ue inſtituendorum ipſemet ſuſcepit. Adeò (vt S. Bernardus ait) vbi amor eſt, ibi nó eſt labor, ſed ſapor. Id igitur vbi diligenter aggreſſus fuit, ecce procellã obtrectantium, non ferentium tantum Theologum & Concionatoré, atq; adeò Pariſienſis Academiæ Cancellarium ad hęc quæ videbantur aut inania, aut vilia, aut laborioſiora, vel certè captui puerorum incommoda debere ſe demittere. Ille autem, vt ſicut fidelis ſeruus paruulos tueretur, quorum patrocinium Dominus IESVS ſuſceperat, tractatum edidit de paruulis ad Chriſtũ trahendis. Ac cũ in hac re ageretur ſpiritu Dei, ſciretq; inflare ſcientiam, niſi intra humilitatis, & charitatis terminos contineretur, ab illo Domini verbo: Sinite paruulos venire ad me, &c. libellum ſuum aureum inchoauit, in quo plurimas affert rationes, quibus eſſe Theologis in ſanctum hoc negotium incumbendum pleniſsimè oſtendit. Verba Gerſonis hæc ſunt, quæ ſequuntur.

Auctoritate nobiliũ Theologorum, rationibus, exẽplis, eadẽ docendi Catechiſmi neceſſitas cõprobatur.

Vt res (inquit) recentes ſunt pro liquoribus optimi, nouellæ præterea plantationes quę ſequuntur leuiter, quò docentis manus deflexerit, omnia hęc ſecùs in ſenibus plenis dierũ malorum, quos citius frangas, quã flectas. Si poteſt (inquit Hierem.) mutare Aethiops pellem ſuam, & Pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum. Quòd ſi iuxta deductioné hanc, reparatio Eccleſiæ & eius cultura initianda eſſet à paruulis (ſicut eſſet) vbi precor efficatiùs ſanctiſsimum

Gerſon 2. parte ſuorum operum eodẽ tractatu cõſideratione prima.

opus

opus exercebitur, quàm in celeberrima ciuitate Pariſienſi? iſti enim ſunt paruuli, qui per vniuerſalem diſpergentur Chriſtianitatem. Eſſe quoque poterunt aliorum doctores, inſtructores quàm commodiſsimi, maximè domeſticorum. Ex hac præterea conſideratione conſequens eſt, nullum magis inimicari Eccleſiæ, & præparare omnia Antichriſto in demolitionem eius, quàm facto aut verbis, clàm, vel palàm obuiantem voci Chriſti dicentis: ſinite paruulos venire ad me. Deinde Interalia ſubdit. Paruuli nominatim tot quotidie peſsimis alloquijs vrgentur ad malum, & nullus vltrò contradicit, nec virtutum partes agit, pro incitamentis ad bonum. Denique paruuli dira fame ſpiritus, excruciati petunt panem, & nemo erit qui frangat eis, quin etiam obſtabitur frangentibus. Non ita docuit Chriſtus, non hæc egit. Nā in congregandis animabus cōparauit ſe gallinæ, qua nullum alludanimal erga fœtus ſuos (vt Auguſt. ait) magis infirmatur pietate, demittuntur alæ, plumæque hirtæ fiunt, raucefcit vox querula, obliuiſcitur ipſa cibi, & incredibili ſupra vires animoſitate pullos tuetur. Et nos qui Chriſti ſectatores dici volumus, in hoc opere torpeſcemus? obſeruabimus tempora? menſibus totis quieſcemus? abſit. Inueniuntur autem plures modi reponendi paruulos in via ducente ad Chriſtum. Vnus eſt prædicatio publica, alius admonitio ſecreta, alius magiſtralis diſciplinatio: reliquus & hic Chriſtianæ religioni proprius, Cōfeſsio. Sētiat alius quod voluerit; ego in ſimplicitate mea iudico. Confeſsionē (ſi modo rectè facta fuerit) eſſe directricē efficaciſsimā ad Chriſtum. Hæc ille, qui cùm nonnulla reſpondiſſet, ijs qui frequētem peccatorum confitendorum vſum reprehenderēt, eodem in capite ſubiungit.

Dicet aliquis mihi, vel alteri, operas ſuas circa paruulorum monitiones, vel confeſsiones impendenti. Stulto labore conſumeris. Cur ità? quia nimirum vel fingunt, vel mentiuntur, vel recidiuant ad vomitum. Sed reſpondemus, primò, ad vltimum, quia grandæuis etiam Presbyteris, quotidianus eſt reditus ad peccatum, nec propter hoc deſinunt confiteri, nunquid ſentinam nauis exhauriens idcircò deſerit opus, quia redit tantundem aquæ, quantum expulerit?

Et ne quis cogitet, hæc à Theologo illo ſuaderi tantùm rectoribus puerorum, audi ſequentia. Ideò (ait) ſi ruina multiplex immineat, quis admirabitur? Adeò iam indignum videtur apud multos, ſi quis ex Theologis, aut famatus in literis, vel Eccleſiaſtica dignitate præditus ad hoc ſe opus inclinauerit, præſertim circa paruulos: quod mihi (quia in talibus putor momenti alicuius) in fabulam & improperium ceſſerit. Et ſanè mihi videntur diſcipuli Domini adhuc tunc cœleſtium parum capaces, hac Inſipientia laboraſſe, prohibentes paruulos offerri Chriſto, reputantes videlicet indignum eſſe, ſi tantus Magiſter & Doctor eorum Chriſtus huic humilitati ſubiaceret.

Cùm etiam ad hæc reſpondiſſet Gerſon, alia quæ ſibi à beneuolis obijciebantur, enumerat. Comminantur (inquit) vel mihi, vel paruulis, ne accedant ad me: & hoc alij multiplici ratione, ſignanter quadruplici id arbitrantur rectè facere. Allegant quippè diſparitatem morum mihi cum paruulis: allegant officij dignitatem occupandam ad maiora, dehinc cauſſantur loci, & temporis importunitatem. Poſtremò metuunt inſuetudinem ab æmulis calumniabilem.

Hæc cùm diluiſſet vir bonus, tandē ait,

Calumniabuntur (inquit) aduerſarij nouitatem iſtam, vel de curioſitate, vel de fictione, vel de infructuoſitate, vel de nimia leuitate, aut aliquod huiuſmodi. Hæc non mihi noua ſunt, ô amici chariſsimi, omnia dudum præcogitaui, & mecum ipſe peregi. Nam qualis vnquam fuit actio hominis cogniti, quæ vel reprehenſione, vel ſiniſtra, aut ſtulta interpretatione caruerit? Obſecro tamen per illam quam expectamus ſalutē, & obteſtor coram pauendo tribunali iuſti iudicis Dei, quoniam nemo nouit quę ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in Ipſo eſt, quatenus iuxta regulam Chriſti, in hac re à fructibus meis me cognoſcant. Et ſi quid in doctrina, vel operatione falſum, impudicum, nefariumue deprehenderint, non refugio. Iudicer tunc lupus rapax In veſtitu ouium. Si autem fructus operis boni cernuntur extrinſecus, non damnetur poſtulo arbor intentionis de malitia intrinſecus, alioquin peccatum incurritur temerariæ dijudicationis fraternæ, & ſcandalum ponitur paruulis, quorum aduentus per hoc ad Chriſtum nonnunquam impeditur. Portabit quiſquis talis erit, onus ſuum: ego liberatus extitero.

Hactenus Pariſienſis Cācellarius. Quid de Catechiſmo Catholico dicturus, ſi puellas, tres, quatuorúe annos natas (quod non ſine lachrymis experti ſumus) audiſſet (quoniā falla ciſsimū Caluini Catechiſmum edidiciſſent) fidem Catholicā publicè oppugnātes, veritatique vix delibatas hæreſes ipſis Theologis opponentes. Quid Diuus Tho- S.Thom.
mas? (Aquinatem dico) qui libellum ſcripſit aduerſus retrahentes homines à reli-

giore? Pati ſcilicet nō poterat ſydus illud
Eccleſiæ, paucos, qui à Chriſto vocarentur
ad cœleſtia, à mundo retrahi ad terrena:
quantò minùs tuliſſet pueros, & populos
integros rudes, eſurientes, auocari à Catho
lica diſciplina, ſine qua concidat neceſſe
eſt, vniuerſum ædificium Chriſti?

Ac præuiſum quidem iam nutantis
Eccleſiæ caſum vterque Theologus, auer-
tere ſimili ratione curarunt. Hic euulga-
to libello de articulis fidei, & Sacramentis,
quem poſtea Bohemico ſchiſmate ſæuien-
te, vt Germani docerentur, Pontifex Ma-
ximus decreuit. Ille autem compendio
Theologiæ, alteroque ſcripto edito, quod
Vide Hugonis etiã libellum inſcriptũ Didaſcalicon. inſcripſit opuſculum tripartitum. Hunc
librum, quod iam tum neque iuuentus, ne
que reliqui rectè ad charitatem inſtitueren
tur, obnixè rogat Epiſcopum, vt Sacerdo-
tes, & Ludimagiſtri exponant, laicique o-
mnes, Monachi quoque diſcant, doctrina
verò illa tabellis conſcripta, vbique, id eſt,
omnium conſpectui in publicis locis, in
Parœcijs, Gymnaſijs, Cœnobijs, Valetudi
narijs affigatur.

Synodus Trident. Sancta etiam Synodus Tridentina in
Catechiſmo ad Parochos edito, vbi horta-
ta eſt, hanc vt docendi viã Theologi ingre
diantur, tandem ait. Neq; verò cuiuſquam
ſtudium in docendo retardari debet, pro-
pterea quòd interdum neceſſe eſt audito-
rem earum rerum præceptis inſtitui, quæ
leuiores, & humiliores videntur, nec ſine
moleſtia ab ijs potiſsimum tractari ſolent,
quorum animus in ſublimium rerum con
templatione verſatur, ac conquieſcit. Nam
ſi ipſa æterni Patris ſapientia in terras deſ-
cendit, vt in carnis noſtræ humilitate cœle
ſtis vitæ præcepta nobis traderet, quem nō
cōpellat charitas Chriſti, vt paruulus fiat
in medio fratrum ſuorum, & tanquam nu
trix fouens filios ſuos ita cupidè proximo-
rum ſalutem deſideret, vt quod de ſeipſo
Theſſ. 2. Apoſtolus teſtatur, eis velit nō ſolùm Eu-
angelium Dei, ſed & animam tradere.

Denique non pigeat addere (quando à
quocunque veritas pronuntiatur, à Spiri-
tu ſancto eſt) quæ vir quidam perdoctus
Palatius in Matth. locum illum Euangelij exponens, Diſci-
puli autem increpabant eos, ſcriptum reli-
quit. Quis (inquit) non ſtupeat, videns Diſ-
cipulos Chriſti impedire pueros, ne veniãt
ad Chriſtum? ſi Diabolus, caro & mundus
vetuiſſent, non mirarer: ſed quod diſci-
puli Chriſti partes agant Diaboli, auerten-
tes pueros à Chriſto, quis non doleat? Spi-
ritus Chriſti congregat pullos ſub alas
Chriſti, clamat: Si quis eſt paruulus, veniat
ad me. Et Dominus, venite ad me: at diſci-
puli vetant, & vetant paruulos qui magis
Chriſti egent ope? Re vera ita eſt, maiores
quidã noſtri, qui totis viribus erant anni-
ſuri paruulos ad Chriſtum adſerre, hi eos
auertunt à Chriſto. Si enim ipſi ad opes, ho
nores & delicias inhiant, ad eas etiam par-
uulos inhiare docent: igitur planè eos auer
tunt à Chriſto. Non audeo dicere multos
eorum ferre non poſſe, quod paruuli fre-
quenter ad orationem, & confeſsionem, ad
communionem accedant. An non vides
diſcipulos, qui paruulos à Chriſti auocent
acceſſu? Hi audiant Chriſtum dicentem,
ſinite paruulos, nolite prohibere eos acce-
dere ad me. Pro his mori volo, pro his me
ipſum ſanctifico: his ius Regni cœleſtis
tribuo, ſinite eos venire ad me. Vt enim i-
pſi nullo, niſi me delectantur, ita & ego ve
hementer delector amplexu, in eorum oſ-
cula ruo, &c. Quàm verò ſecurus eſt, qui
inter amplexus Chriſti eſt? quàm timebit
Leo, & Vrſus, & Lupus ab eo, qui Chriſti
amplexibus gaudet? Hactenus ille.

CAPVT II.

DE CATECHISMI CATHOlici vtilitate, vbi Aduerſariorum aliæ obiectiones diluuntur.

ERGO niſi nos piorum Patrum reunca- Gregorius Nyſſ. in oratione Catechetica, & de profeſsione fidei ad Harmonium.
ta iam conſuetudo, & Sacroſanctæ Sy-
nodi Tridentinæ auctoritas: niſi me mo-
uerent exempla Pantæni Martyris, Cyril-
li Hieroſolymitani, Gregorij Nyſſæni, &
eorum, per quos ſtetit Orientis Eccleſia,
res ipſa denique, & commoda, quæ inde
quotidie experimur, ad hoc ſuſcipiendum
prorſus impellerent. Nam & Catechiſtæ
faciliùs in magnos & non fucatos Concio
natores euadunt, qui ordine, ac perſpicuè
populis, & pueris exponere diuina myſte-
ria conſueuere. Et Parochi, qui fortaſſe im
peritia, vel timore maius illud concionan-
di munus aggredi non audebant, prompti-
ores fiunt ad frangendũ ſuis panem: ac cer-
tiſsimo hoc quaſi indicio cognoſcitur, an
Pædagogi, & Gymnaſiarchæ diſcipulos ad
pietatem fidemque orthodoxam inſtituãt:
præſertim ſi quæ ſcripta ſunt in catholico
Catechiſmo, ea curent, vt memoriæ à diſ-
cipulis mandentur: parentes autem amore
filiorum allecti, non ſolùm libentius ad
templa veniunt, atque erga Paſtores fiunt
propenſiores, verùm etiam promptiores
ad interrogandos, docendoſq; filios de ijſ-
dem rebus. Pueri item, quoniam ita diuina
rũ rerum maieſtatẽ ſuſpicientes magis affi-
ciuntur ad cœleſtia, ad precandum quoq;
Deũ, ad ſanctorum opẽ implorandam, fa-
cilius, & ardentius animantur: ne dicam
quot animæ Deo conſeruentur, cùm priuſ-
quam ſeductores hæretici vacuas mentes
occupent, in earũ, quaſi poſſeſsionem hac
inſtru-

inſtructione Catholica venitur. Hinc Clerici erga Sacramenta & diuinum reliquum cultum ſanctius afficiuntur, & Reges nullis arctioribus amoris vinculis ſibi deuincire ſubditorum animos vnquam potuerunt: cùm contra qui prauis dogmatibus fuere à pueris imbuti, infenſiſsimi Regibus, Reipublicis, parentibus, & paſtoribus probis eſſe ſoleant. Intellexerunt igitur hæc (licet aliquanto ſerius) Ferdinandus Imperator, Caroli Quinti Imperatoris frater, Catholicique alij Germaniæ Principes: qui idipſum vt cadens Imperium ſtaret, edicto ſanxerunt vt vbiq; doceretur. Etiam Viennæ, Pragæ, Dilingæ, Herbipoli, Ingolſtadij, Monachij, Oeniponti, Coloniæ Agrippinæ, ac plerisque alijs in ciuitatibus collegia Inſtituta ſunt, ad quæ & frequentes Lutheranorum, Hußitarum, Anabaptiſtarum, & aliorum hæreticorum filij concurrunt, vt Catechiſmum Catholicum diſcant, quia parentibus ad ea liberè mittuntur, fatentes, quia Catholici hoc ſtudium erga ſuos omninò inrermiſerant, ſe ſuosque liberos iuiſſe ad hæreticos miniſtros, quamlibet hi ſectam ſequerentur, vt ſaltem aliquam (alioquin falſam) potiùs quã nullam haberent ſpeciem religionis. Præclariſsimum ac recens eſt teſtimonium Indicarum rerum: pueri conuerſi ad fidẽ cùm per compita & vias die, noctéq; ſicut in Italia, & in Hiſpanijs ſit, doctrinæ Chriſtianæ capita cantare conſueuiſſent, etiam pro illa iam confeſsioni veritatis aſſueti maximos cruciatus, mortem denique pro Chriſto fortiſsimè pertulerunt. Legat vir pius (quæ tibi ignotæ non ſunt) Surij Carthuſiani nouiſsimas hiſtorias. Legat Didaci Payuæ nobilis Luſitani priorem librum aduerſus Germaniæ quoſdam hæreticos, ne quid de Indicis literis dicamus, quæque de religione in Gallijs, in Germania, in Hiſpanijs, in Italia, non vno idiomate conſcripta prodierunt in lucem.

Clemens in Pedag. Hæ fuerunt cauſſæ, cur poſt antiquiſsimos illos Clementem Alexandrinum, qui Græcè integrum librum de inſtitutione puerorum ſcripſit: poſt Cyrillum Hieroſolymitanum, qui ſuas nobis Catecheſes iã à mille & trecentis circiter annis reliquit: poſt D. Auguſt. qui & de catechizandis rudibus, & primùm ſuarum Confeſsionum, ac doctrinæ Chriſtianæ libros edidit: inſigniores ætatis noſtræ Theologi, allo licet ordine (vt ferebant tẽpora) Catechiſmos cõſcripſere, Sonius in Belgio, Petrus à Soto in Germania: Victoria & Dominicus à Soto in Hiſpanijs: plerique alij in Italia: vt interim omittam Petri Canilij Catechiſmum, quem vniuerſus penè orbis Chriſtianus libentiſsimè excepit: præſentemque Emundi Augerij, quem tota Gallia reiecto Caluiniano perlegit: Rhemenſemque, qui primus lingua vulgari euulgatus eſt iuſſu magni illius Cardinalis Lotharingij, prioribus autem belli tumultibus, cùm eum primò docere Lugduni cœpiſſem, præſentiſsimum ei ciuitati antidotum ad venena, flammamque Catechiſmorum Geneuenſium reprimendam fuit. Horum autem pietati, qui Catechiſmos conſcripſere, nec Spiritus ſanctus per ſacram Tridentinam Synodum derogauit, & in maiore Catechiſmo, quem Parochis ſcribendum decreuit, ſatis graue tulit teſtimonium, eiuſmodi Catechiſmos prodeſſe Reipublicæ Chriſtianæ.

Quamobrem videat quiſquis hæc haud cogitauerat, tantam animorum & prouinciarum Catholicarum conſenſionem, nõ poſſe ſine Spiritu Dei eſſe, vt aliquãdo magis Chriſtianum ſit, reddere in obſequium pietatis Chriſti captiuum ingenium: quàm pueris, quorum innocentia Deo acceptiſsima eſt, quorumque ſimplicitatis & caſtitatis amantiſsimi Angeli labores huiuſmodi numini diuino offerunt, panem hunc eſurientibus negare. Ac verò antea doctiſſimi Academiæ Sorbonicæ, ſiue alij aliarũ Prouinciarum Theologi Catechiſmos Typographis edendos dedere, adhibita honorifica teſtificatione: qui enim mẽbra Eccleſiæ ſunt, non poſſunt non conſentire cum capite, quæ eſt Petri Cathedra, ex qua ſola Spiritus veritatis hauritur.

Venio ad exempla domeſtica. Nulla propè ciuitas in iſto Regno eſt, quæ Catechiſmi fructu percepto, hæreſibus auerten dis vires admirabiles haud conceperit. Et vix vlla vnquam in manus perduellium venit, quæ hoc præſidio munita fuiſſet. Ac cùm plurima alia Emundi vnius Catechiſmi exempla paſsim eſſent euulgata, de Typographo Pariſienſi ipſe audiui, ad quadraginta millia exiguo tempore Pariſijs fuiſſe diſtracta: cui tot populorum Catholicorũ conſenſui, vt vnus, aut alter audeat obſtrepere, mirandum ſit, nec vllo modo ferendum. Secardus autem Academiæ Sorbonicæ Decanus, ac Borbonij Cardinalis Illuſtriſsimi, Vicarius Generalis, quos ad hanc Catechiſmi rationem hortari poterat, id ſtrenuè faciebat. Nec mentiar, ſi dixero eum mihi auctorem fuiſſe, vt non ſolùm in eius Parœcia, verùm in duabus alijs ſum Rothomagi concionarer, hoc officium ne intermitterẽ. Viderat enim per Catechiſmum vir ille cordatus, qui excellentem doctrinam ſemper cum ſumma ingenuitate coniunxerat, populum maiores in fide & pietate progreſſus facturũ, quàm ipſis celebrioribus concionibus plures

res ante annos facere potuiſſet, id quod res ipſa docuit. Nam vnico menſe Typographi Rothomagenſes ſexies eiuſdem Catechiſmi editionem procurare coacti ſunt: ac cùm Dieppam iuiſſem, eadem ratione ciuitas illa, cuius magna pars antiquis hæreſibus erat inuoluta, ſic eo lumine excitata eſt, vt plus mille quadringentis hominibus & mulieribus hæreſibus publicè abiuratis ad Eccleſię Catholicę gremium redierint: idem verò Catechiſmi vſus deinceps latiſſimè ad vniuerſam Normandiam manauerit. Et ipſe igitur Secardus, cùm hoc pro ſpexiſſet, teſtatus eſt mihi, ſe quoque Catechiſmum illius quem docebam, ſimilimũ olim ſcripſiſſe, cùm neceſſarium diceret nouis morbis eſſe remedium nouum: ſi nouum aut recens dicendum ſit, quod iam Eccleſia naſcentein vſu fuit, ſed incuria (vt veriſſimè ac Chriſtianè loquamur) nõ nunquam intermiſſum. Itaque prudenter ille non expectandum exiſtimabat, dum hæreſeon face totum Regnum conflagraret, vt deinde nulla eſſet ſpes illius reſtinguendæ. Hoc cùm Rothomagi primùm cogitaſſet, ciuitas illa ante aliquot annos capta eſt: Catechiſmus item Ipſius Theologi ſurreptus. Ita ſancto conatui non minus tum inuidit Satanas, quàm ſub pietatis ſpecie torpeſcentes, nunc inuident, qui vix contra hæreticorum Catechiſmos hiſcere audent, aduerſus autem Catholicos infeliciſsimi oblatrant. Quid igitur ſi tunc admota fuiſſet manus operi ſanctiſsimo? Quid ſi tunc adoleſcentes, qui iam in plurimas familias creuêre, ita per capita doctrinam ſanam didiciſſent, vt deletis impiorum Catechiſmis, Deo, Eccleſiæ, Magiſtratui ſuam fidem integram ſeruaſſent? Certè nec ciuitas fuiſſet capta, nec nobiliſsima Galliæ prouincia cladem accepiſſet à ſuis: neque aditus externis fidei hoſtibus patuiſſet, nec ſummi Duces Rege tum puero ſummo Reipublicæ malo interijſſent: & innumerabiles animæ, quæ nunc ad Regnum Satanæ pertinent, aut ſtetiſſent in fide, aut faciliùs reuocatæ fuiſſent ad Chriſtum. Sed quantum ea in re peccatum ſit iam iam intelligent, qui malint reſipiſcendo veritatem amplecti, quàm pertinaciter de errore ſibi blandiri. Præuidit etiam non ita multos ante annos nobiliſsimus Senatus Rothomagenſis huiuſmodi procellam: ac (quod ad illum attinebat) edicto cauit, omnes vt pueri Catholicam fidem docerentur, qui ex Parentibus hæreticis orti, ſi hæreſim & ipſi imbibiſſent, numerum impiorum breuiſsimo temporis ſpatio eſſent aucturi; lex, edictumque per ſanctum. Amiſſa tamen tanta occaſio eſt. Quòd ſi cùm proſperum curſum tenere ſecundo vento poſſumus, nec vela tamen pandimus, ac ſi qui ſunt, qui ad remigandum toto animo, viribuſque incumbunt, ex iiſdem ordinibus alij inhibent curſum, ominari horreo, quid futurum ſit breui: vtinã liceat cùm velimus. Quot autem nunc habemus fidei hoſtes, tot familiæ paulò pòſt ne ſint. Qui verò videntur ſtare, ſi minus tanquam agri animati excolantur, & quaſi pharmacis futurus morbus non remoueatur, ne in viam carnis, & hæreſeos ingreſsi inſanabiles denique ſint, atque ex iiſdem ſeminibus eadem procreentur incommoda. Neque enim tam ferax vllus eſt campus, quin niſi colatur, edat tribulos, ac ſpinas: neque tam nihil ferens, quin ſi colatur, aliquẽ tandem fructũ præbeat.

Quid ergo? ſi ita poſthac fiat, exiſtimabit populus aut hoc manaſſe ab alijs, aut hactenus nos dormitaſſe: Atqui vt verum vtrumque eſt, ita Chriſtiani hominis eſt potius culpam ſuam agnoſcere, quàm Reipublicæ periculo tegere priuatum vitium. *Refutatur contrariæ argumentationes.* Ecquid verò hoc eſt, ſi non eſt iniuſtitiæ Deum arguere? quaſi ipſe, nõ deſidia multorum inuexerit peſtem, quam cernimus malorum in Eccleſiam: Cùm iam nemo ſit, qui non ſentiat in ſe reclamantem conſcientiam, & in otio atque pace iſta, quam quiſque ſibi cupit, amaritudinem iam omnium rerum amariſſimam non guſtet. Quòd ſi Catholicus Catechiſmus ſancta res eſt & vtilis, quid peccantes aduerſus Spiritum ſanctum, agnitamque veritatem moras in caput noſtrum nectimus? Quid operi ſanctiſsimo non accingimur, vt ſcrutatori cordium Deo elapſi temporis detrimentum diligentia reſarciamus? Sin verò vtilem eſſe inficiamur, quorſum tot meliorum populorum, quaſi viua Dei vox, tot Theologi, Pontifex Summus, Eccleſia, tam auidè hanc docendi rationem reſtituerunt in vſum, aut reſtituendam cenſuerunt? At Academiæ id non faciunt. Atqui inquam Academijs præſtanda Parochorum culpa non eſt, quarum tamen auctoritate Catechiſmi vtilitas iam indicata eſt, & comprobata. Cæterùm, ſatis ſuo muneri faciunt erudiendis auditoribus: ſublimioraq; Theologię myſteria aperientes. Quòd ſi illam percepta reliqui gregibus ſuis non tradent, hi Domino ſuo (qui certè non irridetur) cadẽt. Sed (aiunt) docetur in Catechiſmo: Quid Trinitas, Sacramẽtaq; ſunt, quę cùin primo, quartoq; Magiſtri ſententiarũ continẽtur, pertinent ad Scholas, nõ ad Eccleſias. Et pręcepta itẽ, virtuteſq;, ac Domini incarnatio tractãtur à Magiſtro, quę tamẽ cũ in Scholis altius, in Eccleſijs tamen commodius pro captu auditorũ neceſſariò explicantur, vt interim taceam Sancti Athanaſij

naſij Symbolo, & Conſtantinopolitano, quod quidem in ſanctiſsimo Miſſæ ſacrificio publicè, tum cùm Roma adhuc Latinã linguam intelligeret, decretum eſt, vt populo audiente cantaretur, & ſancti Cyrilli catecheſibus, qui fuſiùs de Sacramentis populum docebat. Ac denique Catechiſmo Pontificio, in quo Parochi monentur, vt eadem vnicuique è ſuis oſtendant, nugaciſsima iſta commenta explodi.

Alij verò alia aggreſsi via (quia non facilè deflectunt à ſententia ij, quorum cordibus interior pietas non hæſit) ipſi quoq; (inquiunt) hæretici, hac docendi ratione vſi ſunt: hæreticos ne tu imitari æquũ ducis? minimè certè omnium. Repetimus enim noſtra, non vſurpamus aliena. Furatur autem (ait S. Baſilius) noſtra Diabolus, & ſuis ea largiri conatur. Ita D. Ioãnis Euangelica ſcripta Numenius transferebat in ſua volumina. Ita Proclus, Iamblichus, Plotinus, reliqui Platonici, multis è ſanctis Dionyſij Areopagitæ libris vſi ſunt, tanquã ſuis diuiniſq; contra diuina (vt ipſemet Areopagita inquit) vſi ſunt: transfigurante ſcilicet ſe Satana in Angelum lucis. Et imitari igitur hæreticos cenſent, qui Catholicè Euangeliũ interpretantur? aut qui ſermone, ſcripto, libris orthodoxis, qui quaquauerſum diſſeminentur aduerſus impuram, impiamq; illorum luem veriſsima dogmata quotidie profitentur? Certè, (inquiunt) quia ipſi fuiſſe auctores videntur Catechiſmi. An ergo auctores Euangelij ſunt, qui ſuas hæreſes ſub nomine Euangelij venditant? At ſanè (dicent) non negabis, Catechiſmi vocem hanc vſurpandam non eſſe, quippè quæ hæreticum dicendi morẽ nimis redoleat. Has verò ineptias, quis ferat? Quid (inquam) (etſi de re diſputatur, non de nomine) ſi olim Cyrillus Hieroſolymitanus, S. Auguſtinus, (vt præterea omnes recentiores Theologos) Eccleſia vniuerſa ab Apoſtolorum tempore, Synodus ipſa Tridentina, cui qui Spiritum Sanctum doctorem præfuiſſe, & affuiſſe negauerit, is certè impius atque hæreticus ſit, condemnẽt illam Catechiſmi vocem aut retinuerint, aut vſurparint? Sed non negabis (aiũt) ſpectare hoc ad ſuſceptores, quos & Iuſtinus offerentes, & Tertullianus ſponſores vocant, vt pro quibus fidem ſuam ad fontem ſacrum interpoſuerint, eos vt doceant. Sanè (inquam) Quid verò, ſi ne ipſi quidem ſuſceptores ſciunt? Quid ſi qui ſciunt, nil tamen curant, vt fiat? tu ne paſtor cùm ſis, ſi gregem videris (gregem dico tuarum ouium ratione carentium) à mercenario deſeri, huic tu oues diu relinquas? non relinques, opinor. An verò niſi debitor ſoluat, vadem non vrgeas? vrgebis ſcio. At animas Chriſti Domini, pro quibus quod fide iuſsimus iam ſignatum eſt in conſpectu Dei, non ignoramus pretioſiores animantibus ijs, quorum cum corpore ſpiritus interit. Pertinere autem inprimis ad Parochos, quod Apoſtolus ait. Si quis ſuorum maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. At Parochi nimio ſubijcientur oneri, ſi pueros, adultoſque iam ætate rudiores edoceant? Vtinam verò ne grauiſsimum horrendi iudicij diuini periculum ſubeant, qui cùm eſſe ſpirituales parentes profiteantur, cumque filijs æternitatem theſaurizare debeant, id minimè curant.

Dionyſi. Areop. ad Polycarpum.

S. Dion. ca. de Bapt. Iuſti. quæſtion 56. Tertul. lib. de bapt.

1. Tim. 5.

Quid verò (inquam) ſi horam quiſque Parochus ſingulis diebus Dominicis impendat, proprio gregi paſcendo, aut ſaltem Romani Catechiſmi paginæ recitandæ, pueriſq; ſalutari doctrina imbuendis, tantumne hoc fuerit negocij? Iam enim (vt diximus, & vtinam eadem iterantes aliquid proficiamus) vel inopia, vel luxu magna populi puerorumque pars quid agat, quodnam vitæ genus inſtituat, quorſum Chriſtianus ſit, quanti vitam illam ſempiternam, quam expectamus æſtimet, vix vnquam vllo conſtanti ordine didicit. Et verò amari quod neſcitur; aut ſcitur incertiſsimè, quo pacto poteſt? Præclarè autem nobiliſsimæ virtutis Epiſcopus. Huic impiæ (inquit) in Deum cõtumeliæ, id eſt, quòd ſumma irreuerẽtia (vt illius verbis vtar) accedant imperitiſsimi doctrinæ Catholicæ ad Sacraméta vt aliquando poſsit occurri, & anteuerti, & æquũ ſanè, & neceſſarium foret, quãdiu Sacramentorum vſus in vnaquaq; vigebit Chriſtiana concione, ſiue Eccleſia (qui tamẽ perpetuò durare debebit) vt Catechiſmus nunquam interſileſceret, & vnà cum ipſo Sacramentorum vſu in ſingulis Eccleſijs etiam aſsiduè erudiretur populus, ſcire vt poſſent tam iuniores, quã prouectiores, quomodo Sacramenta ad gloriam Dei, ſuamque ipſorum ſalutem percipere deberent, & qua ratione vitam omnem, moreſque ſuos ita inſtituerent, vt iuxta votum, quod ſemel Deo in Baptiſmo nuncuparunt, probos, integros, ac inculpatos illi ſe Chriſtianos exhibere, atque ita tandem promiſſam à Deo Regni cœleſtis hæreditatem adire poſſent. Hæc ille. Eadem igitur ratio reliquos mouit Epiſcopos, qui Tridenti de religione conuenerant, vt is, quem dixi Parochis Catechiſmus ſcriberetur, in quo præcipuè illud his mandatum eſt, quæ myſteria viſibilibus Cerimonijs deſignantur, ea vt accuratè aperirẽt populo, quò animi ad cœleſtia excitati maiorem poſthac reuerentiam ad-

Michael Merſpurg.

hiberent erga diuina, quæ alioquin Synodus profanæ multitudini (vt S. inquit Dionyſius) ſciebat non eſſe tangenda. Ita pro temporũ ratione Theſauros bonitatis ſuę, admirabilis Dei ſapientia, profert ac explicat.

Capvt III.

DE RATIONE DOCENDI Catechiſmi, ac primùm de pietate.

VERVM cùm hæc ita ſint, petis etiam, qua ratione commodius, vberioreúe cum fructu Catechiſmus tradendus ſit. Quod quamuis ex te libentiùs cognouiſſem, dicam tamen (vt tibi morem geram) quas mihi hac de re nonnunquam leges cũ ex ipſo noſtræ Societatis vſu, tum etiam ex obſeruatione aliorum collegi. Primum autem illud fuit. Duabus quaſi alis, pietate & perſpicua docendi ratione magnos progreſſus facturum Catechiſtam: & quaſi ex bene ſatis ſeminibus copioſam meſſem breuiſsimè collecturum. Hæc autem facilè comparabit, ſi meminerit, ſicut nutricem eſſe ſe, quæ niſi bono cibo alatur, & lac malum, & morbi grauiſsimi alicuius cauſſam infanti præbeat. Itaque antea ſic Catholica dogmata ipſe Catechiſta percipiat, vt nihil non cõcoctum, purumq; ſit, priuſquam alteri tradat. Charitas illa eſt, quæ conficiendi cibi & verbi diuini ignis eſt. Ac cùm non diſsimilis diſcentium, atque veſcentium ſit ratio, videat quantum obſoniũ conuiuiumúe inſtruat ijs, quibus vnica beneque præmanſa eſca neceſſaria eſt. Cumque pueri diutiſsimè retineant, quæ ineunte ætate inſpexerint, non ſolum verba, verùm etiam geſtus, cæteraq; omnia ita componat, vt perpetuum ijs, cùm adoleuerint ſpeculum virtutis, ac modeſtiæ relinquere poſsit. Nullum irati, nullum leuis, aut intemperantis animi ſignum præ ſe ferat, ne quod verbo docturus eſt, imprudens & infidelis diſpenſator opere deſtruat.

Vide Cle. Alexand.

Inprimis cæteros Catechiſtas, & concionatores oratione iuuet: ſignificetque lætitia affici ſe, cùm alios præclarè hoc munere fungi audiat. Nihil inuidia magis mortiferum eſt, atque nocentius: nihil charitate viuacius, atque ad conciliandam diuinam beneuolentiam fortius. Abdiam legimus, quod Prophetis aqua, paneque ſubuenit, id ipſum à Domino Prophetiæ donũ accepiſſe. Adeò fidelis retributor eſt Deus, vt cui aliquid boni cupiamus, id tum illis augeat, tum etiam nobis maiora rependat.

Charitas.

Et antequam opus aggrediatur, primum ſemper fundamentum in ſe ipſo iaciat, humilitatem, aureumque illud S. Auguſtini dictum perſæpè meditetur. Non aliam tibi ad capeſcendam, & obtinendam veritatis viam munias, quàm quæ munita eſt ab illo, qui greſſuũ noſtrorum, tanquã Deus videt infirmitatem, ea autem prima eſt humilitas, ſecunda humilitas, tertia humilitas. Ita potiùs à Spiritu ſancto agi ſe, quàm à ſuis opinionibus ſinet, non ignorans æquam interim partem futuram eius, qui manſerit ad ſarcinas, & deſcendentis ad prælium. Fietque ſæpè, quòd ſanctiſſimus & Seraphicus vir Franciſcus dicebat, vt illud Annę impleatur. Quæ ſterilis erat, peperit plurimos, & quę multos habebat filios, infirmata eſt: id eſt, vt priuata oratione plures Chriſto lucrifaciat, quàm ij, qui ſummi concionatores, patreſque multorum habiti rumores poſuerunt ante ſalutem. Poſtremò ſibi diffidens ſpem collocet maximam in Deo, frequentique oratione fortitudinem ad difficultates ſuperandas à Domino petat. Is vocem, ſenſaque ſuppeditabit, qui humilium linguas diſertas facit: puriſsimum verò ab omni peccato animum ad rem, quam dicturus eſt, afferat. Vt quaſi ſe in ipſam transferat, ac mutet. Magnum ſcilicet pondus ad perſuadẽdum habet oratio, cùm ex interiore animo res ipſa promitur. Atq; è corde, nõ è labijs profecta, ad corda item, non ad aures tantùm audientium peruadit.

1. Epiſt. ad Dioſcor.

Humilitas.

Fides in Deum.

Et hæc quidem, quę diximus, ad Catechiſtę pietatem attinent, quæ (vt inquit Apoſtolus) ad omnia valet. Cæterùm cogitandum eſt, è quibus libris doctrinã hauriat, quaúe elocutione, modo, perſonis, loco, tempore optimè ad Catechiſmum docendum vtatur.

Ratio docẽdi Catechiſmi.

Perlegat igitur Catechiſta bis, terue Catechiſmum, priuſquam opus aggrediatur, ita vt ſeriem illius doctrinæ omnem quaſi manu teneat, ſuoque deinceps loco propria membra tractet. Quòd ſi per aliquod dierum ſpatium ad precationes adhibeat earundem rerum meditationem, quę in Catechiſmo continentur, vix dici poteſt, quã tum ex eo docenti, diſcentique vtilitatis accidet. Nam vt Catechizanti ſe Deo Catechiſta prius communicabit, ita Catechiſtæ docenti ſe communicabit attentiùs puer: cui non tam homo, quàm ipſe Spiritus Sanctus præceptor futurus ſit.

Cùm autem plures à pluribus Catechiſmi in lucem editi ſint, hi quidem ſunt, qui iam ferè ab omnibus, vt diximus teruntur: Emundi Augerij maior & minor in Gallijs, Petri item Caniſij maior & minor in vniuerſa Europa & Indijs, qui cum pręter ea, quę ad fidei dogmata pertinent, optimo contineat ordine, ea, quæ de vitijs ac virtutibus tractanda ſunt, tum efficax eſt ad inſinuandam in animos

cum

cum fidei doctrina pietatem, quæ (vt ait Apoſtolus) ad omnia valet: minorum autem maiores illorum Catechiſmi tanquã paraphraſes, ac quaſi interpretes ſunt. Vtriuſque tamen Pontificius Catechiſmus Romanus ſummam affert lucem, qui Eccleſię conſenſu editus, non ſolùm docendi, verùm etiam plura inueniendi rationem aperit. Frequenti autem horum lectione Catechiſta nil niſi ſolidum, atq; ad rem loquetur. Sibi interim (niſi iam ad altiora aſcenderit) viam ſtraturus ad ſublimiorem Theologiam, atq; ad publicas cõciones habendas.

Catechiſtæ autem ſi Patrum deſit Bibliotheca, extant volumina auctoritatũ, quas cùm Caniſius in ſuo Catechiſmo proponat, plus altus vir ex diuinæ Scripturæ, ac Patrum fontibus collegit. Hic pro multis vnus ad copioſè tractanda capita Chriſtianæ doctrinæ ſat erit.

Si frequentiores adeant ad audiendum, & rudior Catechiſta ſiue Parochus ſenſim maiora cupiat attingere, Theologiam Chriſtianam Iauelli non ita pridem euulgatam, Viguerium, Sancti Thomæ opuſcula faciliora perleget. Nam de eiſdem rebus dilucidè, pieq́ue & appoſitè ad indoctiorum etiam captum optimi illi viri ſcripſerunt.

Sæpè verò pueri intelligant, Catechiſmos, doctrinamq́; hęreticorum, non ſolũ ſecum ipſis pugnare, verùm etiam eſſe fugiendos, ac tanquam peſtilentiſsimũ morbum vitandũ. In quibus autẽ & inter ſeſe, & à nobis diſſentiant, ea doctiſsimè breuiſsimeq́; Federicus Staphylus indicauit eo libro, quem de trimembri Theologia Lutheri vtiliſsimum conſcripſit.

Si Iudæos, qui conuertuntur ad fidem edoceat, IESVM ex Prophetis & ſancta Scriptura annuntiet, quam ad rem præter D. Auguſtinum, & alios veteres Patres magnopere proderit, ſi legerit, quę Franciſcus Turrianus de Societate noſtra ex lege & Prophetis annuntiando perdoctè ante aliquot annos tractauit.

Si res poſtulet, vbi de Sacramentis aget, vitæ Chriſtianæ officia, ſeu conſcientiæ aliquem caſum (vt vocant) explanet, idq́ue breuiſsimè, ſed perſpicuè ac dilucidè fiat. Quę verò facilè perſpici nõ poſſe ſenſerit, ea in aliud tempus differenda ſunt, ne interim ex finibus Catechiſtis egrediatur.

Loca diuinarum Scripturarum, & Patrum dilucidiſsimè interpretetur, eaq́; nõ multa ſint. Nam vt multiplex illa rerum ſylua, ſicut ventriculum lautiſsima conuiuia, ſubruunt hominum ingenia; ac ſicut nimius ſplendor aciem mentis obtundit, ita plerũq; allatę plures auctoritates ad memorię doctrinæq́; oſtentationem proferri exiſtimantur: Et qui labor ad gloriã Domini ſalutemq́ue audientium prodeſſe poterat, is hac opinione fruſtrà conſumitur, facilimeq́; ex animis audientium euaneſcit.

Vulgata editione Bibliorum vtatur: hęc attẽta lectione & animo verſet, vt nõ mẽtem modò, verùm etiam voluntatem afficiat, nec verò vt curioſiùs Ethnicos, & ſcripta inutilia legat, facilè ſanctiſsimos libros deponat è manibus.

Elocutio Catechiſtę

Et Dominus quidem Ieſus ita ſimplicitatem, puritatemq́; diligit, vt omnis inaniũ verborum ſpuma quaſi ſordes abijciendæ ſint. Cũ verò pueros alloquimur, pueri & humiles ſimus, vt eos Chriſto lucrifaciamus. Exempla ſimilitudineſq́ue, non illæ quidem crebriores mentem, memoriamque iuuabunt audiẽtium. Quamuis autem aliquis donum eloquentię habeat, caueat tamen, ne quaſi arbor luxurians corticem, foliaq́; potiùs quàm medullam & fructus edat. Quamobrem hic per viſcera miſericordię Chriſti obſecrandus eſt, perq́; illud primum ac ſanctiſsimum caſtitatis votum, quod multi vouerunt, vt caſta oratione, eaq́ue propria & congrua ſit contentus Optimus modus (ait Sanctus Auguſtinus) docendi eſt, quo fit, vt qui audit verum audiat, & quod audit intelligat. Et quid (inquit) prodeſt clauis aurea, ſi aperire quod volumus non poteſt? aut quid obeſt lignea, ſi hoc poteſt, quando nihil quærimus niſi patere, quod clauſum eſt?

Ii. c. li. 4 de doctrina Chriſtian. Vide S. Ambro Epiſt 63. lib. epi. octaui ad Iuſtũ.

Cùm autem eloquentiæ ſtudioſos alloquimur, hoc etiam optandum eſt, quàm quod maximè, toto vt animo abhorreant ab impuris ſcriptoribus, quorum multi, qui minus id fortaſſe exiſtimabant, ad impuram labem, atheiſmumq́ue feneſtram aperuerunt: quales Pantagrueles, Amadiſius, ac neſcio qui Poëtæ; qui cùm Deum ſuperoſq́ue collaudare potuiſſent, ad facinora tamen & Veneres, Cupidineſq́ue celebrandos, tanquam noui idololatræ omnem dicendi ornatum, & copiam conuerterunt. Quaſi verò non ſatis haberet Satanas miniſtrorum ad alliciendas animas, niſi ipſi faces illas impudiciſsimas animis adoleſcentum iam efferueſcentibus ſubieciſſent.

Ergo cùm impudicarum rerum lectio & ab Ethnicis, atque in primis ab Eccleſia quę eſt domus Dei viui prohibeatur, quod nam ſpirituale ædificium cogitabit extruere Catechiſta, qui ſuper Eccleſiæ obedientia ſuam dicendi vim in primis non collocauerit?

Plato li. 2. de Repub. Dionyſ. li. 54. de Cęſ. Sueto. in Auguſt. Plutarch. in vita Numæ Pompilij. Act. Apoſtolo.

Quòd ſi Apoſtolus docet, non facienda eſſe mala, vt veniant bona: purgandusq́ue nobis eſt animus, quò diuinam illam

lucem

19. Syno. Conſtanti. ait primo L. damnato. Carolus Magnus L. Franc. can. 73.

lucem intueri poſsimus: nec quicquam mẽti officit magis, quàm cùm honeſtas, & puritas quaſi in exilium aguntur à turpiſsimis cogitationibus. Quid miſerrimi verſant eorum ſcripta, è quibus omnium ſcelerum formæ conceptæ, portentoſa tandẽ iniquitatum monſtra in legentium animis pepererunt?

Index libr. prohibito. rum Triden. Syn. reg 5. 7 & 9. Clẽ. Alexand. oratione ad hort. ad gẽtes. Auguſt li. 1. confeſs. cap. 16. Seneca ad liberalem de arte lib.

Cæterùm non deſunt optimi libri, è quibus pietas cum eloquentia, doctrinaq; hauriri queat; ſiue qui à probis hominibus noſtra ætate, communique lingua prodierunt: ſiue qui è Græco, Latinoue fonte in noſtros vſus deriuati ſunt.

Multiplex itaque illa ſynonimorum ſylua pene omnis amputanda eſt, quæ ad Grammaticorum ſcholas potius, quàm ad ſuggeſtus Eccleſiarum pertinent.

Et vt paucißimis abſoluam, quiſquis pectus ſuum ſanctis meditationibus armabit, remque ipſam, de qua dicturus eſt, optimè nouerit, tantamque, quantam tempus feret, materiam ſuſcipiet declarandam, hic Domino miſerante, loquenteque per os eius, verè eloquens, ac diſertus euadet.

Et antequam rem incipiat Catechiſta, facultate à Catholico Archiepiſcopo, Epiſcopoue impetrata, ſignet cruce frontem: pueros vt idem, recteque faciant hortetur; quo exemplo prouectiores, qui aderunt, vt idem facere conſueſcant, docebuntur: Adoleſcentulos moneat, vt initio Dominicam precationem, ſalutationemque Angelicam recitent, petantque à Domino gratiam proficiendi, vt & reliquus populus id ipſum agat, cùm ad maiores diuini verbi prædicationes audiendas adierit. Sciant verò pueri, cur ad Virginem ſanctißimam ante prælectionem orationes fundant: Sanctißima nimirum illa virgo, quæ Chriſti ſecreta nouit, verbũque ac lucem in mundum attulit, potentißima eſt ad verbi ipſius fructum nobis impetrandum.

Pueris ſuo loco poſitis, vt à puellis diſtincti certis ordinibus ſint, non intermixtis adoleſcentibus, vtrumque ſexum alloquatur, familiari voce, & charitatis plena.

Quam prælectionem expoſiturus eſt, eius in primis voces, quæ maioris momenti ſunt, ac difficiliores, interpretetur; ne ijs ignoratis reliqua minus innoteſcant; nete cũ faſtidio, & ſine fructu tempus teratur. Eiuſmodi ſunt IESVS, Chriſtus, Redemptor, Sanctificator, Sanctificatio, Eccleſia, Religio, Symbolum, Myſteria, atq; alia; quibus etiam mentes puerorum excitatæ magis afficientur ad Dominum precandum. Et cũ earum vocum etymon docendum ſit, ꝙ & materiam dicendi vberẽ ſæpè præbet, atq; illarũ vim in audientium cordibus firmiùs inſculpit; tum interponẽda interrogatio eſt, ad renouandos, cogendoſque animos pueriles, qui facilè diſtrahuntur; deinde capita rerum paucißima dilucidè ſunt exponenda.

Vide quæ D. Aug de Catechiz. rudim.

Hic verò caueat, ne tenellos animos ſeueriore obiurgatione deterreat, ſi qui fortè nõ ſint attẽtiores; blandißimè aũt ipſę per ſe res ſuo tẽpore timorem, attentionẽq; afferent, tum cùm enumerandis peccatorũ pœnis, iudicio Dei, flagelliſq; imminentibus, ac præcipuè Regni cœleſtis pulchritudine, & beatitudine (qua maximè puerorum animi excitantur) mens cuiuſq; commouetur.

Si quis puer Catechiſmũ memoriæ non mandauerit, aut metu aliquo (vt fit) publicè nõ audeat integram lectionem recitare, hunc corã audientibus excuſare ſatiùs fuerit, eũq; leniſsimè hortari, vt animũ recipiat: alijs quoq; ſubdat Catechiſta hoc eueniſſe. Hoc eò ſpectat, vt puer ne Eccleſiam, catechiſmũq; deſerat, ꝙ fortaſſe aliquãdo, vbi minus hoc cauebatur, euenit: Honeſtũ verò aliquẽ virum moneat, vt curet ſedari ſtrepitus, qui à pueris fiunt, vt ſi etiã ſeueri corrigẽdi ſint, id ab alijs fiat, nõ à Catechiſta. Parẽtes verò ſæpiùs hortãdi, vt modeſtiã, cultumq;, ac reuerentiã pueros doceãt, qua ex re cũ adoleuerint, iam Eccleſiæ, ſacriſq; maiorem honorem habebunt.

Vbi interrogatis pueris Catechiſmi lectioni finis imponetur, roget parẽtes, & pædagogos, vt veſpere ad puerorũ memoriã reuocent, ꝙ ipſi maturiùs percepere. Pueros autem incitet, vt ſeruos, ſeruaſq;, ſi nomen Dei execrẽtur, ſi quid turpe proloquãtur, vt reprehendant, quo aſſueti magis veritati tuendæ ſanctißimam apud Deum laudem, Angelorumq; patrocinium ipſi quoque promereantur.

Poſtremò cũ pueris precetur Dominũ, & gratias agat, vt precari Dominum, & agere gratias etiam ipſi diſcant. Si quid verò periculi Reipub. impendeat, id ſiue Litanijs, ſiue alijs orationibus breuiſsimè à Deo Catechiſta deprecari petat, vt domi quiſq; quid petendum ſit, ſciat. Ita pueri cognoſcent bonitatis illius fontem, ſine quo nihil non exareſcit omnium cogitationum, operumq; noſtrorum.

Orandum aũt eſſe ſciãt inprimis, ꝓ Pontifice Max. Sanctaq; Eccleſia Catholica, ꝓ animis Principũ ad diuinã gloriam propagandã conciliandis, pro operariorũ miſsione in vineã Domini, pro peccatorũ, infidelium & Hæreticorũ conuerſione: ac pro animabus defunctorũ: deinde pro conſequẽdis ijs omnibus, quæ ad diuinam gloriam, noſtramque ſalutem pertinent.

Et

Locus vbi Catechiſ. exponi debeat.

Et optimus quidem ſacris tractandis locus templa ſunt, propè quæ item ſcholæ antiquitus ea de re extruebantur, vt doctrina cũ religione diſceretur. Si quæ ædes publicis ſcholis, Parœcijſq; maioribus viciniores fuerint, tãtò manabit ad plures ſanctę huius doctrinæ vtilitas.

Cùm verò nihil adeò bonum ſit, quin oppugnetur initio, cogitet prudens Catechiſta, in minore ne ac remotiore loco docendi ſint initio pueri, vbi & pauperes facilius euangelizantur, & altiorem radicem agere poſsit ſanctiſsimum hoc ſemen: niſi tamen inſigniori præſtantique charitate Concionator aliquis cui non tam facile reſiſtitur, vellet ipſe in maiore Eccleſia hoc munus ſuſcipere Quo in loco quò communius, eò diuinius bonum conſequetur.

Ratio euocandi pueros ad Catechiſmũ.

Vt autem ad templum conueniant pueri, eadem quæ Romæ ſit ratio poterit adhiberi. Cùm enim in vnaquaque Parœcia ſint eórum nomina deſcripta, qui Catechiſmo imbuendi ſunt, eorum aliquis ſuo ordine ſtatim ã prandio per vicos Parœciæ vadit, atque campanula & alta voce pueros, puellaſque omnes ad doctrinam Chriſtianam, Catechiſmumque diſcendum inuitat, qua vna re præter ſexcenta alia pietatis officia, quæ in hac vrbe exercentur, nihil ad pueros excitandos, nihil ad eorum parentes erga Parochos, Paſtoreſque animandos, nihil ad auertendam iram Dei, ciuitateſque firmiore diſciplina, vel ſuauiore ratione adminiſtrandas efficacius eſſe poteſt.

Alter locus, Collegia, Scholæque ſunt, in quibus diligenter huic ſtudio operam det Præceptor. Quòd ſi Angelus præſtantiſsimum Dei organum vnius hominis indiuiduus eſt comes, & cuſtos: tum quòd humanę animæ pretium agnoſcit, tum in primis, vt diuinæ pareat Maieſtati, ecquid à nobis miſellis faciendum eſt, quos Deus plurimis ſæpè adoleſcentibus cuſtodes, & ſuæ voluntatis internuntios addicit? vt qui negligens in hac re ſit, neque hoc ad maiora vſurus ſit Dominus: & verò negligenter opus ſuum facientibus, maledictionem etiam ſit illaturus. Sed cuius cor Chriſtiano iam igne arſerit, ad hoc etiam incitatior erit, ſi cogitauerit, quantò latius patebit hoc bonum, quod ad plures familias breuiſsimè per pueros, quaſi per ſiphones dimanabit, tantò ſibi ſplendidiorem coronam parari, qui præceptum etiam Domini impleuerit, quo monemur, vnicuiq; mandatum eſſe de proximo ſuo, prǽſertim verò ei, qui non vt mercenarius, ſed vt filius ſeruitutem ſuam ſaluti proximorum propria vocatione deuouit.

Tempus.

Et cùm vbique diebus ſaltem Dominicis docendus ſit Catechiſmus, tum quo tẽpore animi paratiores videntur ad verbũ Domini percipiendum, capienda videtur occaſio. Cùm autem Synodorum tempora ſæpè, præſertim in Galliæ aliquibus diœceſibus, in Pentecoſtes, omniumque Sanctorum ſolennitates cadant, tum ei rei anteà per aliquot dies opera dari poterit, vt qui frequentiſsimi vndique Parochi conuenẽrint, ad hoc ipſum peragendum cum ſuis gregibus doceantur, & animentur: eò verò præmitti poterunt Bibliopolæ, qui plurimos Catechiſmos compactos ferant, maiores, minores, Pontificium ſeu Romanum, Tridentinum Synodum, ſummas caſuum conſcientiæ Cyrilli Hieroſolymitani, Catecheſes, confeſsionem Auguſtinianam à Hieronymo Torrenſi de Societate noſtra collectam, cæteraque alia, quæ Catechiſta, vel Concionator Parochos hortari poterit, vt emant, nihil à Deo benedicto non promeriturus, qui ita momento horæ ingentem portam ad bonum patefaciet.

Ac verò à docendo Catechiſmo abſtineat Catechiſta, quo tempore cæteri Concionatores concionantur: aut maius ſacrum fit, aut horæ Canonicæ ſumma cum pietate, & vberrimo populi fructu recitantur: eandem item quam ipſi materiam vix tractet ad vitandam inuidiam, niſi ſe neceſſariò offerat: nec in longiùs horæ ſpatium lectionem producat: cuius finis ſit breuiſsimus epilogus, vt pueri ſe profeciſſe intelligentes, libentiùs ad ſequentem reuertantur.

Sacerdotes autem niſi facinus plus quã publicum ac Reipublicæ damnoſiſsimum eſſet, Catechiſta ne increpet. Si qua de re omninò monendi ſint, id faciat opportunè, & ſecretò. Vbi non eſt auditus, ſermonem haud fundat, meminerit verò charitatem non inflari: omnia ſufferre, vt oẽs lucrifaciat, cõpaſsionem, vt S. inquit Gregorius habere, non indignationem.

Habes vir optime, quę de Catechiſmi Catholici docẽdi neceſsitate, vtilitate, rationẽ voluiſti vt ſcriberẽ: nonnulla fortaſſe aliquando additurus, cũ vel per otiũ, vel per diuturniorem huius lucis vſuram, à Domino fuerit nobis conceſſum. Nam vt diutius viuamus, circundati ærumnis, graſſanteque peſtilentia, vix eſt quod ſperem. Cæterùm, quando ſiue moriamur, ſiuè viuamus Domini ſumus, Domino qui fecit nos fideliſsimã te operã in hoc perſancto Catechiſmi negotio poſiturũ vſque ad mortem, non ſolùm ſpero, verùm etiam ſingularis amor erga te, Galloſque meus facit, vt à te obnixè petam, totiſque ani-

mi mei viribus contendam. Nec verò garrulam illam, & loquacem, de qua doctiſsimis ad me literis tuis ſcripſiſti, turbam obſtrepentium, & lucem tenebras facientium pertimeſcas: ſed pro ea quantò magis aduerſatur, tantò tu ardentiùs Deum ores, qui ex lapidibus poteſt ſuſcitare filios Abrahæ, & conuertere corda patrum in filios: Memineris autem, ſi ſuis temporibus metuiſſent Sanctiſsimi illi antiqui Galliæ Doctores & Martyres, quæ maleuoli aduerſus illorum labores obtrectabant, nec ad cœlum nobis viam doctrina, fortitudine animi, ipſo ſuo ſanguine libentiſsimè aperuiſſent, nec complanaſſent; neque adeò forſan Chriſtiano adhuc nomine cēſeremur; ſed (vti qui in remotiſsimis regionibus Barbari, atque Indi nunc commorantur) in obſcuriſsima errorum nocte adhuc & ipſi verſaremur. Ergo age benedicte Domini, quando te & religioſiſsimi, atque ampliſsimi Cardinalis Pelleuei, & Reuerendiſsimi Nuntij Apoſtolici, pręſtantiſsimi autem Theologi, Epiſcopique Ebroicenſis Claudij Sanctij auctoritas, addo etiam, optimus Archiepiſcopi Viennenſis editus à ſe nouiſsimè Catechiſmus veritatis cauſæ fauent, excita, qui apud te ſunt, Gymnaſiarchas, Parochos, Theologos, qui verò longiùs abſunt, eos tuis grauiſsimis Epiſtolis cohortare: Hos rationibus, & auctoritate, per IESV Chriſti charitatem, & viſcera miſericordiæ eius ne ceſſes accendere ad Sanctiſsimum hoc opus. D. Auguſtinus zelo propagandæ pietatis incenſus, etiam in alienas diœceſes, ſeruata tamen ordinis iuſtitiæque charitate, prudenter lumen doctrinæ ſuæ intulit; vt aliquando dictum ſit, nobiſque traditum, ab illo vno viro Africam vniuerſam, tertiam tum mundi partē, quę iacebat in tenebris, eratque propemodum emortua, excitatam fuiſſe, Catholicamque effectam. Et nos quoque poſt tot ſecula, pietate illius vigilantiſsima, ſcriptiſque ad vniuerſi Chriſtiani orbis bonum manantibus adhuc fruimur, frueturque poſthac ſemper Eccleſia Dei. Quid non facit, non dicam improbus, ſed Chriſtianus labor, atque vigilantia, ſi ſeriò negotio Domini ſuſcepto, fidelis ſeruus dat talentum ad vſuram, vimque cœleſtis gratiæ in ſeipſo expertus, alijs quoque ſine inuidia, negligentiaúe communicat, ac quaſi de ſuo lumine candelabra aliorum innumerabilia ſine ſuę lucis imminutione ſtatim accēdit? Iam quod ad fidei dogmata pertinet, permultum (præcipuè in Gallijs) à doctiſsimis viris eſt ſcriptum: Vtinam tantundē iuuentuti ac rudibus, quatenus ſatis ſit, edocendis, tantundem etiam lachrymis, precationibus, quibus præter doctiſsimas diſputationes Alexander Arium extinxit, pietati, promiſſę paupertati, obedientiæq́; fuiſſet datum. His enim firmiſsimis machinis nullum eſt cor ſic adamātinū, quin tandem aut expugnetur, aut frangatur. Greg. Nazian. ratione 2. de ſeipſo.

Mitto ad te nouas peccatorum indulgentias, quas Gregorius XIII. Pontifex Maximus, præter alias, quas tum Ipſe, tum ſanctæ memorię Pius Quintus conceſſerat, ijs impertitur, qui doctrinam Chriſtianam ſeu Catechiſmum per dialogiſmum docent, vti Romę, atque propemodum vbiq; fit. His tu indulgentijs ſeu condonationibus vtere, ac fruere: Et pro vita incolumitateque tanti Pontificis, proq́; Italia & me ipſo, obſecro ne deſinas ad Dominum orationes tuas continenter effundere. Vale. Romæ ipſo die D. Michaelis Archangeli. M. D. LXXVI.

RATIONES, ET *EXEMPLA, QVIBVS ADduci debeamus, vt inter ſummas quaſque difficultates, atque in locis Hæreticorum, & aliorum, qui nolunt ad fidem aut probitatem redire, negotium diuinum alacriter agere poſſimus ad gloriam Dei, & Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

INITIA bonarum omnium rerum, ſicuti & ſemina rerum naturalium ſolent eſſe minima. Ex ipſarum enim eiuſmodi rerū effectis, & magnitudine, liquidiùs denique agnoſcitur altitudo diuitiarum, & ſapientia benedicti Dei, qui nec multos nobiles, neque multos potentes, ſed infirma mūdi elegit, vt ita magis abyſſus illius magnitudinis clarificaretur. 1.

Rerum quarumlibet arduarum (vti naturalium quoq;) progreſſui, temporis ſpatium neceſſarium eſt: Ita enim rebus paulatim creſcētibus ipſius D. Maieſtatis lux, atque cognitio ſuauiter mentibus noſtris illabitur. Quam quidem vnico intuitu perfectæ iam rei, complecti animo non poſſemus, ſicut ſuccedentibus ſenſim crementis noui lucis radij aciem oculorum noſtrorum commodiùs illuſtrant: Præterquam quòd ea, quæ ex illius omnipotentis charitatis officina prodeunt, ſi illicò abſoluta prodirent, non ipſi Deo, ſed alienæ fortaſſis cauſſę adſcriberemus, quaſi manus noſtra eſſet excelſa, & non Deus faceret hæc omnia. Nec verò quoniam triticum in terra diu latet, aut ſuper terram aliquos menſes ſine ſpica dūtaxat herbeſcit, idcircò de maturitate deſperamus: alioquin nec parētes plantarent earum arborum ſemina, quę non ſibi ipſis, ſed poſteris fructum ſolent afferre. 2.

Accedit,

3. Accedit, quòd, vt agens non agit niſi in paſſum bene diſpoſitum, ita materia præparanda prius eſt, quàm introducatur forma. Neq; enim peritus Medicus eſſe cenſeretur, q ante fortiora pharmaca, ſyrupos, & leuiora medicamenta non adhiberet.

4. Rerum ad conuertendas animas, ac denique ad Eccleſiam vel fundãdam, vel (vbi religio concidit) inſtaurandam, ſpectantium firmitas, non ſolùm diuturni temporis ſpatium, verũ etiam labores, ſudores, miras vexationes, & ſanguinis ipſius effuſionẽ ferè ſemper requiſiuit. Nam ita ſe magis diuina vis exerit, dum (quaſi ex alliſis lapidibus ignis) claritas veritatis erumpit, & varij aduerſarij atque certamina, varias virtutem amantibus coronas pariunt.

5. Certiſsimum eſt, ac paſsim in diuinis ſcripturis patet, Dei voluntatem eſſe, vt homines ſalui fiant: Deumque nolle aliud, quàm noſtram ſanctificationem. Itaque quidquid nobis præter peccatum accidit, ad quod humana voluntas cogi nulla ratione poteſt, id nullam habet rationem mali: proinde labores, perſecutiones, verbera, reuera malum nõ ſunt: alioquin hæc omnia filius Dei non elegiſſet. Quamobrem & nos eadem in diuino negotio procurando alacriter ſuſtinere debemus, certiſsimi Deum manum ſuppoſiturum eſſe, ne vltra id tentemur, quod ferre non poſſimus, quin cum tentatione prouentum quoque daturum.

6. Sacræ literę docent, vt reliquorum, ita proborum, & innocentium hominum peculiarem, à Deo curam haberi: Qui vos tangit (inquit) tangit pupillam oculi mei: & qui habitat in adiutorio altiſsimi, in protectione Dei commorabitur. Hinc fit, vt apud Deum anima vnius eum timentis magis æſtimetur, quàm mille filij impij. Itaq; qui nihil in tota vita ſua ageret aliud, quã vt hominem vnum accuratè vias Domini doceret, is ſanè tanquam Angelus Dei operam ſuam vtiliſsime poneret. Cùm enim aliquis amicus Dei efficitur, nihil non obtinere poteſt à Deo, qui voluntatem timentium ſe facit. Qui enim apud Principem aliquem gratioſiſsimus eſt, multò plura vnico verbo & momento ab eodem, quàm reliqui plurimi ne multis quidem ſupplicibus libellis, ac diuturno ſtudio aſſequuntur. Notiſsimum autem eſt illud exemplum ancillæ Iudeæ, cuius vnius opera vti voluit Deus, vt à lepra Naaman Syrus liberaretur, ac Deus verus inter ipſam perfidiam agnoſceretur & coleretur.

7. Firmiſsimè quilibet ſibi perſuadeat bona & ſincera Deo inſeruiendi deſideria, nunquam ſine diuino numine nobis immitti. Ea verò ſi ſedula charitate foueantur, ad exitum tãdem à Deo perduci, cuius opera cùm perfecta ſint, is etiam eùm dat velle, largietur haud dubiè & perficere.

8. Exempla veteris teſtamenti hæc omnia comprobant, illudque ingens fidei, & patientiæ Noë, qui centum totos annos arcæ ædificandę, ac tantum octo animabus humanis adſeruandis impendit: Vnde poſtea factum eſt, vt & ex inuicta patientia pauciſſimę illæ animę, totum poſtea terrarum orbem inſtaurarent. Quare non parum ſciat ſe profeciſſe, qui paucißimos eũ Deo coniungit, eoſque in tuto collocat. Trita verò ſunt reliqua, ſed tamen expendenda, quæ in Moyſi, qui greges paſcebat, in Abrahamo, in cuius ſemine benedictę ſunt omnes gentes, & in alijs inter ſummas quaſque difficultates contigere.

9. Chriſtus autem Ieſus æterna Patris ſapientia, totius boni & veritatis fons ſeipſum euidentiſsimum conſtituit exemplar, ex quo rationẽ expectandi, patiendi, & lucrandi, ſpinaſque, vulnera, & ipſam crucẽ oſtendit: qua ſcilicet ratione, cùm ipſius regnum fundatum ſit, ita quoque inſtauretur. Quod qui humana induſtria vel verbis tantùm, addito item labore (licet indefeſſo) fundare nititur, is extruit domum in arena, & venerunt imbres, ac flauerunt venti, & ſtrauerunt eam, factaque eſt ruina illius domus magna.

10. Cæterum cùm hoc opus non currentis ſit, ſed volentis ac miſerentis Dei, expectãda ita Patris hora eſt, & temporis plenitudo, vt cùm in eius manu omnia ſint poſita, nos item ipſos in ipſius manu ponamus, diuinæ eius voluntati oratione primùm, deinde reliquis rationibus ſinceriſſimè cooperantes.

11. Apoſtoli & reliqui antiquiſsimi viri ſancti hanc ipſam Domini ſemitam in Euangelio annuntiando triuerunt. Ac cùm D. Iacobus octo ſolùm animas in Gallæcia Chriſto Domino adiunxiſſet, vtiliſsimũ tamen laborem impendit. Per illos enim denique Gallæcia, magnaque pars Hiſpaniæ conuerſa eſt, & diuinitus factum eſt; vt cùm viuentem Apoſtolum audire noluiſſent, ad eius demortui cadauer, poſtea vndique accurreretur, cuius fidem, & orationem per tot ſecula implorarunt, atque etiam nunc implorant. Ita D. Apollinaris duodecim annos in Rauennæ ſuburbijs demoratus, terque ad eam ciuitatem rediens, licet denique martyrium ſuſtinuerit, operi tamen inchoato conſtantiſsimã operam nauauit. Quare quod viuens efficere non potuerat, decedens ex hac vita conſecutus eſt. Sic Rauennates per tot ſecula inſignem venerantur Doctorem & Patronum, quem non vno ſupplicio excruciã-

Vide Catalogū, ſeu vitas SS. collectas à S. Hier. cruciarunt. Alij verò, qui varijs & pluribus cruciamētis pluresannos fuerūt attriti, ſic tamen perſeuerarunt in orando, vt denique feritate depoſita, ciuitates patientiam eorum admiratæ, fidem Chriſti receperint. Poſſent noſtram ſocordiam & veternū excutere, ſi ij eſſemus, quales eſſe deberemus, aut adeò haberi volumus. Cùm verò in primitiua Eccleſia fundāda, Chriſtus Dominus voluerit, vt trecentos totos annos quicunque Pontifices Maximi fuere, hi pro eius fide Martyrium ſubirent, ſanè intelligitur non eſſe ignaui, aut commoda, vel ſtudia quærentis propria, ſalutis animarum procurationem. Illud autem crebro memoria repetendum eſt, qui ſibi colligendis, & abnegandis magis enixè vacarunt, his vſum fuiſſe in magnis fidei negotijs Deum. Perſpicax enim diuinæ maieſtatis oculus aptiora inſtrumenra cognoſcit, & deligit, perque eos in momento temporis ſæpè efficatiùs agit, quàm diuturno tempore per pleroſque homines, qui vel ſibi, vel mundo melius alijs ſapere videntur. Quòd cùm in alijs multis, tum in D. Antonio præcipuum fuit, qui Alexandriam veniens, breuiſsimo temporis ſpatio miram Arianis intulit cladem, quantam fortaſſe perdocti, & literati multi (licet Catholici) longiſsimo vitæ ſpatio non intulerunt.

12. Qui ſibi blandientes exiſtimant, ſi ſibi ipſis à labore temperauerint, fore, vt animarum conuerſioni diutius operam daturi ſint, ij non intelligunt, Apoſtolos ipſos, quibus pene ſolis ædificium Eccleſię nitebatur, ſi id cogitaſſent, neque ſanguinem, nec vitam fuiſſe profuſuros: quod tamen efficaciſsimum erat antidotum perfidiæ tollendæ, ac fidei ſtabiliendæ, addo item maiori operariorum numero ad gloriam Dei propagandam excitando.

13. Quin verò multò longiorem vitam vixére Dei ſerui, qui tanquam violenti ceperunt ipſius Regnum, quàm ij, qui ætate non virtute vitam metiuntur. Plura enim vna ipſa die vigilantia, & ſinceriſsima diligentia effecerunt, quàm qui otio, ſocordia, ſomno, dijudicandiſque alijs, dum habent multum quod de ſe cogitent, in proprijs phantaſmatibus marceſcunt, id autem liquidiùs cognoſcetur, ſi Beatæ Catharinæ Senenſis, & eiuſmodi aliorum vitæ curricula æqua lance pendantur, atque adeò cum aliorum iſtorum vitis conferantur. Sancta enim illa virgo, cùm die nocteque ſeſqui horam ſomno daret, reſque ferias ad Dei honorem & proximorum ſalutem ardentiſsima charitate inceſſanter procuraret, breui certè ſpatio conſummauit tempora multa. Itaque trigeſimo tertio anno vitam hanc finiens diutiſsimè vixit, ac viuit adhuc, cùm eius ſcripta & facta vniuerſo Chriſtiano orbi ſplendidiſsimum lumē offendant, ne quid dicam de innumerabilibus bonis, quę in ſanctorum cœtu à ſponſo ſuo Chriſto Eccleſiæ procurauit & curat.

Porrò ſi peregrinationem cogitemus noſtri B. Patris Franciſci Xauerij, qui fuit vnus è primis decem Societatis noſtræ, quan topere nempè diuinam gloriam alibi, ac gentis remotiſsimæ ſalutem vndecim ipſis tantùm annis Indijs orientalibus prómouit, intelligemus plurimos etiam bonorū hominum, qui diutiſsimè vixerunt, ne minimam quidem fructus partem prę illo Eccleſiæ Dei attuliſſe. 14.

CVRA MVLTIS NON PERcipitur ut fructus, qui percipi ſolet ab alijs, quamuis hi minus pro humano iudicio laborare videantur.

QVòd per ſapiētiæ diuinæ vias nolūt incedere, q̄ omninò vult, vt in multa patientia, paupertate, nuditate, quotieſcunque occaſio id ferat, cœleſtia feramus. Cū enim incommodis ob Dei obſequium tolerandis, aut ſuorum iudiciorum abnegationi nolunt aſſueſcere, minus amantur à Deo, minus ad eius negotia adhibētur, qui magis ſemetipſos quàm Deum, ac magis ea quæ ſunt priuatæ voluntatis, & amoris proprij, quàm animarum ſalutem diligunt. Nam pro animabus proximorum animas noſtras (ita Deo volente) ponere debemus. Hinc itaque fit, vt ad ædificium Chriſti extruendum debitis medijs non vtentes, vix quidquam ſolidi vnquam ædificent. 1.

Huius verò potiſsima cauſſa eſt, quòd nunquam altè guſtarunt, quàm ſuauis ſit cibus, qui de menſa crucis Chriſti Domini, hoc eſt, in multa tribulatione ſumptus in corde coquitur, vbi ſcilicet ex charitate animæ quaſi eſuriuntur, & manducantur. 2.

Aut, quoniam proprij nominis honorē (quaſi ij ſint magni Concionatores, qui frequentes habent auditores, aut multa verba effundunt) tāquam ſcopum, ac præmiū ſuorum laborum ſtultiſsimè ſibi pręfixerunt. 3.

Aut in curioſis & inutilibus ſtudijs pro eorum curioſitate potius quam pro ratione tempus, quę pretioſiſsima res eſt, inſumūt. Id interim quod præ manibus habēt, & ad quod miſsi ſunt, fallaci torpore omittentes. 4.

Aut forſan quoniā declinantes alias cōfuſiones, indirectè, nec ſyncerè, vel quæſiuerunt, vel ſaltem amarunt ipſarum miſsionum 5.

onũ occaſiones, in quibus dũ proprię volũtatis radix vireſcit, diuina virtus areſcit, & Chriſti voluntati ponitur obex.

6. Aut ſeſe negotijs ſecularibus falsò boni prætextu implicãtes nõ intelligunt, vel quid ſibi tẽporis ijs in rebus perit, vel quas difficultates, & obicem ſpiritualiũ negotiorum progreſſui admouẽt, vel deniq; quã circumſpectè cauendum eſt, ne cœlum terra miſceatur ab ijs, qui cùm ſe cœleſtibus rebus prorſus addixerint, proni & præcipites in terrena negotiarunt.

7. Aut ſuperiorum & meliorum conſilia ſic ſpernunt, vt de ſuo capite nouam inſinuandæ fidei, & pietatis rationẽ inuehere, aut inuectã ſequi, vel hæreticis quoq; principibus præſtito aliquo iureiurando temerè, vel callido potiùs aſtu quã prudẽti ſimplicitate docere, quæ fidei ſunt, audent. In operibus autem (vt S. Baſilius inquit) contra præſcriptum ſuperiorum factis maius peccatum eſt, quã bonitas eorundẽ operũ ſit, quæ tamen nulla eſſe poteſt in inſinuandæ fidei alia, quã decet ratione. Sed & æquũ eſt (ait D. Bernardus) vt qui Deo non obedit, huic inferior pars, id eſt, caro non obtẽperet. Ac nullo allo vitio præcipitem diabolus monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis conſilijs ſeniorum, ſuo iudicio perſuaſerit, definitioniq; confidere: quemadmodum dixit Moyſes apud Caſsianum.

8. Aut quòd ea in corporis parte in quã poſiti ſunt, manere nolunt: vel præpoſterè tractant, quæ eſſent ordinatè tradenda; vel deniq; ea docere alios volunt, quæ ipſi nõdum percepere, nec verò eos, qui ea norunt cõſulere magna cũ animi demiſsiõe volũt.

9. Aut verentur, quin ſi quos ad Chriſtum Dominum & eius Eccleſiam adiunxerint, hi demũ Sacerdotes Catholicos nõ ſint habituri, qui eos excolãt. Potẽs autẽ eſt Deus ſuſcitare ex lapidibus filios Iſrael. Quare nec deſtitère Patres antiqui (vt etiam Pater Franciſcus Xauerius noſtro tempore fecit in Indijs) quò minus aliquibus conuertendis operam ſuam nauauerint, licet nulla tum ſpes affulgeret præſentium operariorum; qui verò conuerſi ſunt, ipſi per ſe diuina tantùm gratia nixi, à gentilium erroribus diu abſtinuerunt, ac non paucos poſt annos à D. bonitate ad illos miſsi ſunt alij Sacerdotes, qui illos iterum Sacramentis munierunt.

10. Aut quòd omiſſa ſpirituali cura ſalutis ſuorũ domeſticorum alijs vacant, cùm qui eam deſerit, crudeli ſit deterior, certos autẽ pro incertis relinquere, nec ordinatæ charitatis, neque ſinceri iudicij, ac proinde nec diuinæ voluntatis eſt argumentum.

11. Aut ſuæ quieti, & commodis priuatis eorum vitam prætexunt, qui ſeſe contemplationi dedidere. Ita enim quoniã in eos, qui proximorum ſaluti vacant, turbationes plerumq; cadunt, ſtudium interioris pacis obtendunt, ſemetipſos potius quàm alios fallentes. Interea verò meditari nolunt, eos, qui reuera ſe totos vitæ contemplationi addixerunt, omnia mundana reliquiſſe: ſub aliorum obedientia humiliter ac diu vixiſſe, incommoda penè incredibilia volenti animo ſubijſſe: fratribus, à quibus fuerat ſibi inſeruitum diuturna probatione inſeruiſſe: omnem quietẽ vti athletas inſuperabiles abs ſe amouiſſe. Quo verò tẽpore hęreſis, & aliæ perſecutiones Eccleſiã Dei oppugnarunt, non defuiſſe eos qui vita contemplatiua relicta, cucurrerunt ad certanda pro fide Chriſti bona certamina; ſicuti de Aphraate & Iſaaco memoria proditum eſt. Interim autem dum orationi vacabant, maximam vitę partem nullo penè cibo traducentes, etiã in vinea Domini (oblata occaſione) ſtrenuè laborarunt. Quod ipſi quoq; Sanctę Magdalenæ meliorẽ licet partem elegerit, ſcimus contigiſſe. 12.

Aut quod ſeſe fruſtrà tempus terere exiſtimãt, ſi inter mercatores verſantur, quoniam hi ab illicitis commercijs abſtinere nolentes, viam ſibi ſalutis præcludunt. Nam & inter tales aliqui reperiuntur, qui pietatis ſtudio incenſi exemplo alijs relinqui poſsint, multa verò alia peccata queunt impediri, quibus ſublatis radix vſurarum auaritia ope diuina poteſt euelli. Ac vt illa euelli non poſſet, minor certè pœna futura eſt ijs, qui reliqua peccata dimiſerunt, præterquam quod iuſtificatur diuina iuſtitia; quando miſericordiæ vijs ij noluerunt inſiſtere.

Aut quoniã diuina gratia quã erant or- 13.
nati cum aliquo mitterentur, hanc aliquo peccato commiſſo amiſerunt, & niſi celerrima contritione & aperta confeſsione eluant, cœciores indies fiunt, & in alia peccata grauiora præcipites ruunt.

Aut denique quoniam alijs proſperè ne- 14.
gotium diuinum agentibus, non ſolùm haud congaudent, verùm etiam inuident, quæ fraternæ gratię inuidentia cùm aduerſus Spiritum ſanctum horribile facinus ſit, ſanè fontem diuinę gratiæ in illis citiſsimè exſiccat:

RATIO, HAEC IMPEDImenta amouendi, diuina gratia aſpirante.

PECCATORVM propriorum & pro- 1.
nitatum ad malum ſedula & aſsidua conſideratio, atque amoris proprij diligentiſsima extirpatio. Vtrumque autem certè aſſequimur; ſi nos nihil ex nobis eſſe,

nos(vti aiebat S. Catharina Senenſis) nunquam Deum rogaſſe, vt nos crearet meminerimus.

2. Ac verò ſi ex innumeris tentationibus, quibus à Deo ſapientiſsimè permittimur oppugnari, intelligamus, nos ſi quid ex nobis poſſemus illas libenter ac ſæpè velle amoliri. Quod quandn efficere nequimus, ſanè quid ipſi ſimus, facilè cognoſcere poſſumus.

3. Diuinæ bonitatis accuratiſsima perpenſio, quam in bonæ voluntatis largitione agnoſcimus, atque item quòd ſæpiſsimè nobis ſubtrahit occaſiones, ne ruamus in deterinra peccata: quod beneficium infinitá meditandi, & ex animo gratias Deo agendi materiam præſtat.

4. Contritionis aſſequendæ vigilantiſsimum ſtudium, & non dilata confeſsio ſinceriſsima peccatorum, cum obſirmato propoſito ea relinquendi, & fructus pœnitentiæ dignos faciendi; quam ad rem multum facit, id quod in vitæ Beatæ Catharinę, filiæ Sanctę Brigittæ de confeſsione integrè facienda, ſcriptum eſt.

5. Obedientiæ amor, & obſequium erga eandem obedientiam re ipſa promptiſsimum impenſum.

6. Sedulum proprij muneris ſtudium, eiuſque non intermiſſa vacatio, adhibita diligentia vt idioma eorum, inter quos verſamur, addiſcamus, quod niſi facimus, cùm certè facilimè pueris Catechiſmum docendis fieri poſsit, exiguæ id charitatis, & quaſi curtę ſuppellectilis ſpiritualis, ſignum eſt euidens.

7. Tum verò ſi memorata præſtiterimus, in lumine videbitnus lumen, quod veri amici Dei, quaſi columnam ignis ſibi præeuntem conſpexerunt, & ſecuti ſunt ad lucem Chriſti inter infamiam, & bonam famam, & inter ipſos adeò equuleos, atque horrenda cruciamenta inſerendam.

QVOD SI RES AD EXItum non perducantur, ſequentia cogitanda ſunt.

1. INPRIMIS veriſsimè nos eſſe indigniſſimos, quos Deus puriſsimis ſuis manibus tractet ad aliorum animas conuertendas, tum quoniam ſæpiſsimè erga noſtrá ipſorum ſalutem frigidiſsimi fuimus, tum quod diligentiſsimè æternum aliorum, & noſtrum interitum peccando procurauimus.

2. Deinde nos niſi (tanquam Ioſue) poſsimus triginta tres Reges debellare, poſſe ſaltem exploratores immittere, qui populo Dei referant, quanta viderint in terra promiſsionis, vel munus ipſorum exploratorum à nobis poſſe præſtari, vt alios fortiores excitemus ad prælia Domini prælian[du]m. Quemadmodum Eremita ille ſiue peregrinus fecit, qui ex Oriente veniens auctor fuit, vt Pontifex Maximus in Gallia ſacrum bellum ad Hieroſolymam recuperandam indiceret.

3. Quòd ſi ne exploratores quidem eſſe poſsimus, ſaltē ipſas ſarcinas cuſtodiamus, Deique operarijs humilem operam præſtemus, cùm ſcriptum ſit, æquam futuram eſſe portionem eorum, qui ad ſarcinas remanent, & eorum, qui ad prælium proficiſcuntur.

4. Ita quoque niſi ob ſcelera noſtra olim patrata idonei ædificando Dei templo ſimus, quoniam ſcilicet (quod Dauidi Regi à Deo obiectum eſt) etiam ipſi nos ſanguinum viri fuimus, ſaltem aut occaſionem præbeamus, aut materiam paremus alijs, vt ſuo tempore per alios id fiat. Qua in re dignum illud eſt, quod perpendatut, quod Paulus Oroſius libro de arbitrij libertate ſcriptum reliquit; Ait enim: Aedificari voluit Deus templum nomini ſuo, & hoc v[t] non niſi innocens, & bene immaculatus extrueret. Duo ad hoc Reges cunctis viribus eliguntur, vtrique ad adiutorium diuina cuſtodia promittitur: Ad Dauid ſiquidem dicit Deus: Veritas mea, & miſericordia mea cum eo. De Salomone verò teſtatur: Ipſum elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem. Ex his duobus templum Domini vnus præparat, alter ædificat: præparat ſenex, perficit puer. Dignum eſt enim, vt ſanctum Domini templum ſanctus ædificet. Præparat (vt dixi) ſenex, ſed quaſi poſtquam peccare ceſſauit: perficit puet, ſed tamen penè, cùm adhuc peccare nō ceeperit. Ille antè peccauit, hic poſtea. Ille multo peccato ædificare non meruit: iſte multum peccando, quòd ædificauerat dereliquit, & inter hæc mirabiliter ſibi ordinatio ſanctà diſpoſuit, vt inter duas ætates, quod perpetuum in homine eſſe non poterat, pro captu temporis inueniret. Hęc ille.

5. Porrò ſicut ordinatè, & inſtanter operari debemus, quæcunque diuino auxilio manus noſtra poteſt efficere, ita applicandæ omnes potentiæ ſunt ei rei, quæ tanti momenti eſt, quanti eſt ſalus animarum. Qua de re procurandum ſeriò eſſet, vt quę aliquando ſcripſimus de applicatione potentiarum, ea altiſsimè perciperemus. Propterea adhibenda eſt humilis, continua, & fidelis oratio, qua petamus à Deo, vt noſtris iniquitatibus parcēns, nòn deſiſtat tamen pro ſua ineffabili miſericordia meliores in vineam ſuam operarios mittere, totque innocentium & puerorum neceſsita-

tes

tes potiùs, quàm noſtra peccata reſpiciat. Hæc autem oratio ſingulis diebus habita, magnum habebit momentum ad iuſtiſsimam iram Dei flectendam.

6. Denique eorum Sanctorum auxilium apud Chriſtum Dominum implorandum eſt, qui in ijs regionibus, in quibus verſamur fidei ſundamenta, Deo mandante iecerunt. Quorum Sanctorum vitas meditari multum referret: cum quibus initijs Reſpublica & cultus diuinus inſtitutus eſt, ad eadem referenda ſit eiuſdem Inſtauratio, & ex ijſdem eadem ratio facilimè intelligatur.

MODVS ADIVVANDI *proximi, præſertim in locis, in quibus idioma gentis ignoratur.*

1. PER Interpretem pauciſsimas aliquas animas initio, quoad eius fieri poſsit, inſtituere, quæ quidē inprimis ſedulò doceantur, ad quem finē creati ſumus, quem item ad finem reliqua omnia creata ſunt. Hæc autem tractatio, & quaſi Chriſtianæ doctrinæ fundamentum eos etiam qui ſolo naturali lumine ducuntur mirificè ad cognitionem boni diſponit. Deinde quibus medijs æterna Dei ſapientia voluerit, vt ad eum finem perueniremus: nempè primùm amouendis gratiæ diuinę impedimētis, quod conſideratione fœditatis peccatorum & pœnitentię ſacramento fit, poſtea fidei doctrina addenda eſt, ad quā ſymboli declaratio: ſpei, ad quā orationis modus, & vis: charitatis, ad quam Dei mandata: Gratiæ, ad quam Sacramentorum dilucida & breuis explicatio, pro vniuſcuiuſq; captu refertur.

2. Præterea dabitur opera, in Chriſti Domini, Beatiſs. Virginis, & Apoſtolorū vitis explicandis, ac geſtis Sanctorum enarrandis, qui Euāgelium primò in eas regiones, ad quas mittimur, inuexerunt, ſi quando inuectum fuit. Id verò multam fidem dicenti faciet, quòd vix adeò ex omnium animis religionis memoria deciderit, quin aliqua reuerentia erga Sanctorum illorum memoriam ſeruantur, quorum etiam nomina adhuc vel ipſi, vel ipſorum parentes gerunt. Quamobrem & horum vitas exiguo libello complecti, magnum ad Dei gloriam eſſet operæpretium, non illas quidem vulgari tātùm Idiomate conſcriptas, ſed additis propter rudes etiam ipſorum factorum imaginibus, vt & pingi in domibus, & in cordibus altiùs infigi poſsint. Matres verò, ac nutrices, & reliqui facile per eas antiquę & Catholicę religionis pietatē in infantiū animas inſtillarent. Ludi verò magiſtri, & pædagogi omni diligentia informandi erunt, quibus exercitia tradere ſpiritualia, ac deniq; doctrinę Chriſtianæ non ſolū vtilitatē, verùm etiā vſum & modum illius tradēdę oſtendere, ſummi ponderis eſt. Nā & in ea docenda expedit nonnunquā (vbi præſertim, publicè Catholica fides doceri nōdum poteſt) vt ſecundā partem doctrinę Chriſtianæ Petri Caniſij de Societate noſtra declarent, in qua de vitijs declinādis, ac de virtutibus cōparandis agitur. Ita enim fit, vt nō ſolū ipſi pueri (vel naturali lumine) odio incipientes habere peccata, ſeſe diſponāt ad fidei donum accipiēdum vel augēdum, verū etiam eorundē parentes animaduerſa filiorum in melius mutatione erga Ludimagiſtros ſenſim afficiātur, & in veritatem ferātur ardentiùs. Poſt abſolutā autem peccatorū & virtutū tractationem, agi poterit de Decalogo, ac de oratione, quā ad rem maximè conferet Dominicę orationis expoſitio, quę eſt in fine Catechiſmi Romani: Ac deniq; Symboli, & Sacramentorum, quantum ſatis erit. Ea verò, quæ potiùs priuato colloquio cū aliquibus aptioribus, quā ſcriptis tradenda initio ſint intelliget is, qui ea docebit, cùm in aliquibus locis ſcripta, ſi in manus aliorū peruenerint, poſsint aduerſus infirmos perſecutionem mouere, vel maleuolis maleſaciendi occaſionem præbere.

Studioſorum adoleſcentium emiſsio ad Catholica ſeminaria, eiſq; auxilium & ſuſtentationem non vno è loco procurare neceſſarium eſt, atque vtiliſsimum. Hos verò cùm pietate, tum præmonitionibus, earum præſertim rerum inſtruere oportebit, quæ maius ab hæreticis negotium Catholicis exhibent, verbi gratia, de vtraque ſpecie, quid verè à veris Catholicis, & obedientibus Eccleſiæ filijs ſentiendum & faciendum ſit. Quid de Sacerdotum cœlibatu; quid de Miſſa vulgati, quid fructuum cōſecutum ex hæreſibus. Horū porrò alumnorum nō vna ratione tentandi erunt (citra periculum tamē) animi, tum interrogationibus, tū alijs modis, quos diuina lux declarabit. Quoniam verò multę ſunt inanimis hominum latebræ, & inuolucra, quibus plerique ſeſe Catholicos, aut probos fingunt, cùm reuera non ſint, his diligentiſsimè accepta opportunitate (ne ſcilicet crederent nos illis diffidere) tractatus aliquis de ſinceritate in agendo, & confitenda fide eſſet exponendus, mēdacijq; & duplicitatis grauitas, ac pœna ſubinde exponenda, cùm & qui corde crederent, ore autem ob metum, aut ob aliam cauſſam fidem Catholicam pernegarent, hi hæretici habiti, & damnati ſint. Huc autem ſpectat fraudis illorum detectio, qui ſe

Catholicos eſſe, & partes ſequi, atq; Eccleſiam Romanã agnoſcere mẽdaciter dicũt. At cùm extra periculum ſunt, aut aliorum ſumptibus ſtudia ſua abſoluerunt, tum aſtus fallendi aperitur, vel inquiunt, ſe pro Catholicis intellexiſſe Lutheranos, Eccleſiam Romanã intelligere triumphantẽ, vel quandam tertiam, quã pacificam ipſi turbulentiſsimi fingunt, aut ſimile aliquid. De quibus omnibus reſponſiones illæ legendæ eſſent, quas ad pium quendam Septentrinnalem miſimus, (ſupra fol. 316.) & iam non ſemel opera Nicolai Milonij Theologi, & optimi viri edita ſunt in lucem. Nec verò ſolùm emittendi ſtudioſi adoleſcentes, ſeu ſcholaſtici: verùm etiam ij, quorum ingeniũ aptum ad opificia ſit, qui cùm ab aliquibus externis Catholicis & pijs inſtituti fuerint, ſi redeant in patriam, alios ſui ſimiles poſſint eadem pietate imbuere. Inter alios verò, ſi qui bibliopolarum, typographorũ, medicorum, chirurgorum & tonſorum filij, & famuli elici poſſent, magni eſſet ſine dubio momenti, quod qui minus attentè perpendunt, haud facilè intelligunt.

4. Apud nos quoq; famuli per aliquod tempus erudiendi, qui poſtea apud eos de quibus maior ſit ſpes in diuerſis domibus collocentur. Sanctimoniales item & virgines, ſi quæ in monaſterijs viuunt, per eos quos decet inſtituendæ erunt, & ad pietatẽ accendendæ: Per has autem bonis monitis, ac libris munitas longè lateq; ſine ſtrepitu bonum inter conſanguineos, affines, & pios alios homines propagari poteſt. Ab ijs enim quantò minus timetur, tantò maius bonum plerumq; proficiſcitur. Quod ſanè re ipſa comprobatum eſt: Cùm etiam illęmet conſanguineos, aut affines ſuos ſtudioſiùs & cautiùs ad ſeminaria poſſunt emittere, aut ſedi Apoſtolicę commẽdare, ſi aliqua eleemoſyna adiutæ doceantur, qua ratione id efficere, ad quos literas (vel in ciſra) mittere debeant.

5. Sacerdotes mutato habitu capta occaſione nundinarum, pios confirmare, quorũ catalogus habeatur, & errantes reducere poſſent literis allatis, & eleemoſynis quoque procuratis, quibus omnes alliciant. Vt enim ouem perditam quærere, & ſuper humeris ad caulam referre opus Chriſtianũ eſt, & ipſius adeò Chriſti Domini propriũ, ita hoc præſtare mirabiles in animis roborandis, & numero piorum augendo vtilitates parit. Huc autem ſpectat, ſi quis Epiſcopus vel ſuffraganeus clã ad confirmationis Sacramentũ miniſtrandum, olea benedicenda, profeſsiones ſanctimonialium excipiendas, initiandos (ſi opus eſſet, magno tamen cum iudicio) futuros Sacerdotes, aliquando excurrerent.

Poſſent aũt qui ad Catholicã Eccleſiã redeunt, captiuos inuiſere, ſolari & iuuare eos qui in noſodochio ſunt, & huius generis opera cũ pauperioribus facere, qui quantò deſpectiores habentur, tantò minùs ab eis metuitur. 6.

Cũ verò vexatio det intellectũ, cumq; eò magis beneficiũ ſentiant, quò magis inopes ſunt, facilè adducũtur, vt credant ijs, quæ dicuntur, & veriſsima ſunt. Quamobrem & earum animas in ſalutis viam adducere gratiſsimum eſt Deo, apud quem non eſt acceptio perſonarum. 7.

Si quis aũt alicui Cõcionatori aditus pateret, ad verba de publico ſuggeſtu faciendum, cogitet, num vtiliorẽ operam ſuã ponet, ſi prius, quæ de ludimagiſtris diximus, ea tradat. Fieri enim poteſt, vt re non ſatis cõſtituta, ſi antequã diſcipulos ſibi collegerit, palàm docuerit, potiùs ſtrepitus, & impedimentũ, quàm promotio rei inchoatæ, expectetur. Sic autẽ priùs exemplar noſtrũ Chriſtus, per vicos, & oppida beneficijs, & verbo animas alliciebat, quã ſe publicè Hieroſolymæ proderet. Literis itẽ ſcribendis circumſpectè, & cautè mittendis debent, ac poſſunt in fide roborari ij, quos Dominus Ieſus cõuertit. Quod & in ipſis triremibus, & cum captiuis fieri poſſe, vel Africa, & inter Turcas vſu probatum eſt. 8.

Sed & ipſę literæ ſine ſubſcriptione loci & perſonæ aliquando magno cum fructu miſſæ ſunt, vbi cum pietate aliquibus atque prudenter ſcriptæ fuerunt. 9.

Librorũ porrò pro captu & ratione variorũ hominum magnus habeatur numerus, qui quidem cõpacti ſint, atq; hi diligenter, & ſuo tẽpore tum diſtribuãtur, tum diſtribuendi pijs relinquantur, inter hos autem ſint, qui Sacerdotibus, qui virginibus, qui ludimagiſtris, & alijs ſunt neceſſarij. 10.

Inter modos aũt adiuuãdi proximi, gratiſsimũ Deo opus eſſet, ſi ſerui & mãcipia, quę ſclaui dicũtur, ad eum finẽ emerentur, vt ſalui fieri poſsẽt, in idq; ſumptus, qui in ſuperuacua impẽdũtur, impẽderentur, vel etiã totum patrimoniũ ei rei dicaretur: ſi enim cõſulit Chriſtus, dandũ eſſe pauperibus quicquid habemus, ſi volumus eſſe perfecti, quidni optimũ genus pauperũ illę, qui Dei creaturæ ſunt, quibus non ſolũ corporum, verùm etiã animarũ neceſſaria deſunt? Hic verò iuuandi proximi modus non nouus eſt: In Apoſtolicis enim cõſtitutionibus, id Apoſtoli Spiritu S. ducti admonuerunt, cũ lib. 2. ca. 62. earũ à S. Clemẽte Romano ita ſcriptũ ſit: Chriſtianus enim nihil debet in nũdinis impẽdere, niſi in mancipiolũ emẽdo, vt animã eius ſaluã efficiat, & in quædã alia mercanda ad neceſsitatem naturæ. 11.

Orationis modus qui pios docebitur, 12.

eò inprimis ſpectet, vt Deus non ſolùm aperire oſtium fidei, verùm etiam media reuelare, ac de manu ſua liberaliſsima præbere dignetur, quibus id effici ad diuinam gloriam poſsit.

LIBRI QVI IDENTIDEM legendi ſunt ab ijs, qui de negotio fidei verſantur in miſsionibus.

1. PRæter instituti, ꝓprij cóſtitutiones, regulas, & inſtructiones, aliquid diuinæ ſcripturæ quotidie legatur eum ad finem inprimis, vt nos immaculati efficiamur.

2. Ex vitis Sanctorum Patrum illæ potiſſimum attentè legantur, in quibus opera, & charitas ardentior continetur, qua proximorum ſalus procurata eſt. Horum autem qui diriora, & longiora tormenta perpeſsi ſunt, qualia S. Clemens Ancyranus pertulit, qui vicies octies martyr fuit, cùm viginti & octo annorum ſpatio mira cruciamenta perpeſſus ſit.

3. Reuelationes S. Brigittæ, ac præſertim harum tertius liber admirabilis, & ſolidę ac cœleſtis doctrinæ plenus.

4. Omnia ſcripta S. Catharinæ Senenſis, pręcipuè verò Epiſtolę diuinitus certè dictatę, ac Dialogi etiam Latinè Ingolſtadij nouiſsimè editi.

5. Gerſon de imitatione Chriſti.

6. Quę verò ad hęreſes refellẽdas, vel item ad pietatẽ inſinuandã ratio in ſacra ſcriptura, & patribus perlegẽdis adhiberi debeat, ea in libello reſponſionũ ad ſeptẽtrionalẽ, de quo ſupra locuti ſumus, continentur.

LOCA QVAEDAM INSIGNIA, quæ aliquorum dierum ſpatio, poſſet qui verſatur in miſsionibus meditari.

Ex Euangelio S. Ioannis cap. 15.

SICVT palmes nõ poteſt ferre fructũ à ſemetipſo, niſi mãſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me mãſeritis. Ego ſum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multũ: Quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis in me nõ manſerit, mittetur foras, ſicut palmes & areſcet, & colligẽt eũ, & in ignẽ mittent, & ardet. Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. In hoc clarificatus eſt pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli.

EX LIBRO PAVLI OROSII de libero arbitrio

AT ſi vis apertiꝰ accipere teſtimoniũ; quia cũ vtiq; poſsit Deus, tamẽ ꝓ ipſa ſua ordinatione non faciat, dicit ad Petrũ: An putas me non poſſe modo rogare patrẽ meum, & exhibebit mihi pluſquã duodecim legiones angelorum? Sed quomodo cõplebuntur ſcripturę? Quia ſic oportet fieri. Vides ergo, quia operator temporis temperat virtutes, & ratio diſpoſitionis miſcet potentię patientiam. Deinde ait Dominus: Reconde gladium in theca: Fieri enim nõ poteſt, vt calicem quem mihi dedit pater, non bibam illum: Et tamen Deus nihil nõ poteſt, nec eſt quicquam quod non faciat, niſi fortè quod nolit, non oporteat, non proponat.

EX REVELATIONVM S. Brigittæ lib. 4. cap. 31.

MAter Dei loquitur: Qui cõducit operariũ ad laborandũ, dicẽdo ei, porta arenam de littore, & inquire in quolibet onere, ſi fortè ibi inuenire poteris granum auri, non minor erit merces eius, ſi nihil inueniret, quàm ſi reperiret multum. Sic eſt etiam cũ illo, qui verbo & opere, ex diuina charitate laborat ad profectũ animarũ, non enim erit minor merces illi, ſi nullos conuerterit, quã ſi multos: ſicut Magiſter dixit exemplũ: Ille, inquit, bellator, qui ad præceptũ Domini ſui egrediens ad bellum, & habens velle fortiter dimicandi, rediret fauciatus, nullum habens captiuum, non minorem mercedem obtineret amiſſo bello, propter voluntatem bonã, quàm ſi victoriã fuiſſet conſecutus. Sic eſt etiam cum amicis Dei. Nam pro quolibet verbo & opere quod faciunt propter Deum, & vt animæ emendentur, nec non & pro qualibet hora tribulationis, quam patiuntur propter Deum, coronabuntur, ſiue multi cõuertantur, ſiue nullus.

B. PATRIS NOSTRI IGnatij Loiolæ Ieſu ſocietatis fundatoris dictum, obſeruatu digniſsimum, de ratione conficiendorum arduorum negotiorum ad Dei gloriam.

SOlebat dicere nonnunquã B. ille Pater, ſe in difficilibus quibuſque negotijs ita rẽ totis viribus Deo cõmendare cõſueuiſſe, ac ſi nulla humana induſtria, nulla alicuius cooperatio ad ea cóficiẽda præter Deum ipſum eſſet neceſſaria, aut adhibenda. Cũ verò id faceret, tum ita cooperari ſe ſolitũ ad eadẽ ad exitum perducenda, ac ſi nihil Deus in illa cõferret, nempè cũ ſciret Deũ inprimis eſſe cognoſcẽdũ auctorem omnis boni, ac ſine quo nihil effici poſsit: Intelligebat itẽ quãdo diuina eius ſapiẽtia cooperationẽ exigit ſuarũ creaturarũ, iſtam cooperationẽ toto pectore eſſe ad rem adhibẽdam. Sic arduarum quarumcunq; rerum ad Dei gloriam ſpectantium aiebat, ſemper exitum ſe eſſe conſequutum.

Videat deniq; ſitiens animarum ſalutẽ, quę de Origene illo doctiſsimo ſcribit Nicephorus: Ille enim Origenes, cùm plures

atq;

atq; ipſum ſuum genitorem martyres præmiſiſſet in cœlum, ſummoſq; labores in cõuertendis animabus pertuliſſet, ita vt è domo in domos per foramina clàm ad fidem piorum fouendam, inter ſumma pericula penetraret, tandem, quia humilitatem ac ſeipſum non cuſtodiuit in multos errores miſerrimè cecidit. Itaq; qui ſtat, videat ne cadat. Et qui mittitur, caueat ne exeat extra ſe.

3. Si verò laboris, aut ſolicitudinis, & periculorum eum tædet, cogitet, num reuera credat purgatorium eſſe, atq; an multa centena annorum horridarum pœnarum, cum momento laborum huius vitæ libenter vellet commutare.

4. Singulis porrò diebus non ceſſet illud Apoſtolicum orare: Domine adauge nobis fidem.

DEO SIT GLORIA IN æternum, & vltra.

HYMNVS AD *CHRISTVM SALVATOrem à Sancto Clemente Alexandrino compoſitus, è Græco verbatim nulla verſus habita ratione traductus; pro pueris rectè inſtituendis.*

FRENVM pullorum indocilium,
Penna volucrum non errantium,
Verus clauus infantium,
Paſtor agnorum regalium,
Tuos ſimplices,
Pueros congrega,
Ad ſanctè laudandum,
Sincerè canendum,
Ore innoxio
Chriſtum puerorum Ducem.
Rex Sanctorum,
Verbum, qui domas omnia,
Patris altiſsimi,
Sapientiæ rector,
Laborum ſuſtentaculum,
Aeuo gaudens,
Humani generis
Saluator Ieſu,
Paſtor, arator,
Clauus, frenum,
Penna cœleſtis
Sanctiſsimi gregis.
Piſcatnr hominum,
Qui ſalui fiunt.
Pelagi vitij
Piſces caſtos
Vnda ex infeſta
Dulci vita inescans.
Sis Dux ouium
Rationalium paſtor
Sancte, ſis Dux,
Rex, puerorum intactorum.
Veſtigia Chriſti,
Vita cœleſtis,
Verbum perenne,
Aeuum infinitum,
Lux æterna,
Fons miſericordiæ,
Operatrix virtutis,
Honeſta vita,
Deum laudent, Chriſte IESV.
Lac cœleſte
Dulcibus vberibus
Nymphæ Gratiarum
Sapientiæ tuæ expreſſum
Infantuli
Ore tenero
Enutriti.
Mammæ rationalis
Roſcido ſpiritu
Impleti,
Laudes ſimplices,
Hymnos veraces,
Regi Chriſto,
Mercedes ſanctas
Vitæ doctrinæ,
Canamus ſimul.
Canamus ſimpliciter
Puerum valentem,
Chorus pacis,
Chriſto geniti,
Populus modeſtus,
Pſallamus ſimul Deum pacis.

FINIS.

INDEX RERVM MEMORABILIVM HV-IVS OPERIS.

A.

AEgyptiorum annus 207.a
Aegyptum ab Hebræis iuſtè ſpoliatum 169.b
Aepinus Chriſtum infernalem cruciatum paſſum vult 194.b
Alberti Bauariæ Ducis inſignis laus 314.a.b ſtudia in tuenda Catholica fide ibid.
Alberti Campenſis de Moſcorũ frequentia error. 13.b
Albertus Pighius cõtra Melanchthonē [illegible] ſcripſit 250.a
Albertus Sperlingius ſcriptum edit contra Smideli-num 165.b
Alexander Canobius Legatus ad Moſcum 27.a
Alexandrinum Patriarchatum qui hæretici occu-parunt 48.a
D. Ambroſius quæ de cœlibatu Clericorum ſcripſit 234.b
Amelij Platonici Philoſophi de initio Euangelij ſe-cundum Ioannem cenſura 185.b
Anabaptiſtæ Chriſtum nõ credũt verũ hominem fuiſ-ſe. 194.a. ſcripturam ſacram corruptam blaſphe-mant 132.b
Anaſtaſia Vxor Moſcouiæ Ducis 17.a
Ancyranum Conciliũ quæ de cœlibatu ſacerdotum ha-bet 249.b.250.a.b. Hæreticos noſtri temporis con-demnat 249.b
Andreas Ouiedus 9.a
Angli Chriſtianã fidē à quo acceperunt 50.a. quo tēpo-re 327.b. ab Eccleſia Catholica cur receſſerunt 47.a
Anglica nauigationes in Moſcouiam 16.b
Anglicana Eccleſia caput femina 47.a.50.a
Anna Poloniæ Regina q̃ ad Poſſeuinũ ſcripſit 113.a.b
Anni correctio quã neceſſaria 207. & ſeq. quomodo in ea laboratũ ab Hebræis & Ethnicis ante Chriſti aduentum ibid. Poſt Chriſti aduentum 208.b. & ſeq. Nicæna Synodus quæ in ea egerit 209. & ſeq.
Anni correctionē cur Deus ad noſtra tempora diſtule-rit 213.b. & ſeq. ad Pontificem maximum perti-nere 211.a.214.a
Annus Chaldæis quot diebus conſtet 207.a. Ptolemæo quot 208.a.b. à Iulio & Auguſto Impp. correctus 208.a
Antichriſti aduentus ſex ſignis in ſacra ſcriptura præ-monſtratus 47.a.b. membra quæ 303.a
Antichriſtum falſa miracula editurũ Patres docent 47. b. nondum fuiſſe probatur ibid.
Antichriſtus quis ſit. 302.b. AEgypti, Lybiæ, atq; AE-thiopiæ regna inuadet 47.b
Antiochenum Patriarchatum qui hæretici occupa-runt 48.a
D. Antonius Eremita Arianis quantam cladem intu-lit 386.a. Prophetiæ donũ habuit 325.b. eius de ſua bibliotheca dictum 214.b
Antonij Poſſeuini colloquiũ primũ publicũ de Catholi-ca religione cũ Moſco 31.a.b. & ſeq. Secundũ 35.b. & ſeq. Tertiũ 36.a. & ſeq. Cõtentio cũ Legato Moſ-couiæ, & cũ Græcis, Venetijs. 22.a.b. Oratio ad Moſ-corũ Principē de inſtitutis Patrũ ſocietatis Ieſu ra-tione. 20.a.b. Socij prima legatione in Moſcouia re-licti quomodo excepti 19.b
Antonio Poſſeuino in Moſcouia qui honores exhibiti 35.b. pacis determinatio cõmittitur 91.a
Antonius Poſſeuinus 57.a.b.58.b.59.a.b.114.b. quo-modo Chytræũ ad vnitatē Eccleſiæ hortatus ſit 119. a.b in tertio colloquio cũ Moſcouiæ Duce quo hono-re exceptus 36.a.b. ad fidē liberè confitendã ſuos animat 35.b. Ioan. Zamoſciũ ad pacem hortatur 74.b. Legatus ſummi Pontificis ad Moſcum, quo honore exceptus 18.a.b.19.a.b. Metropolitæ Moſ-couiæ manum cur oſculari non vult. 37.a.b. Moſcouiæ Ducis manus oſculatur. 35.a. Moſcouiæ Duci pro Le-gatis caput amputandum offert, ſi quid Dux in il-los ſeuerius ſtatuat 91.a.80.a. ipſi, quæ de pace com-ponēda apud Stephanũ Regem egerit, ſcribit. 61.b. 66.a. Pacem quàm citiſsimè ineundam tum Polo-nis ſuadet 62.a.b. Precibus Moſcorum non vult in-tereſſe & quare 36.b. In Moſcouia periculum mor-tis incurrit, & quare 36.a. Pontifici Maximo vt ad Epiſcopos Rußiæ ſcribat ſuadet, & quare 11.a.b. vt Moſci vinculo religionis nobis iungantur Pontifici incumbendũ eſſe docet 26.a.b. Sacerdotibus facul-tatem ſibi à ſummo Pontifice conceſſam ad templa in Liuonia conſecranda, & hæreticos abſoluendos cõ-cedit 109.a.b. quæ de pace inter Sueciæ Regem & Moſcum egerit 63.a
D. Apollinaris Rauennæ martyrium paſſus 385.b
Apoſtolicus Canon 27. quæ de Clericorum cælibatu ſtatuit 234.a
Apoſtoli poſt ſuſceptum apoſtolatum cælibes fuere 242.a & ſeq.
Apoſtolorum decretum de abſtinentia à ſuffocato & ſanguine quomodo intelligendum 42.b. quomodo intellexerunt Patres. ibid.
Arcium in tractatu pacis Poloniæ regi à Moſco tradi-tarum nomina 94.a
Armenis Moſcorũ templa cur nõ liceat ingredi 25.a
Ariani Chriſti regnum exiguo poſt Aſcenſionem oi-us tēpore duraſſe docent, refutaturq; illa opinio 178 a. Coranum Mahometis legem probant 179.b. duos libros edunt 178.a. de Luthero Melanchthone, Cal-uino, Zuinglio, Serueto, Eraſmo quid ſentiãt 183.a Perſonarum in Trinitate diuerſitatem negãt 187. b. In Polonia petunt conuentum 174.b ſacram ſcri-

pturam & epiſtolas B. Pauli ad Hebræos reijciunt 152.a
Arrianorum in Eccleſiam & Eccleſiaſticos viros perſecutio 152.libri tolluntur 152.a
Arrij mors 152.a.eius opiniones quæ 150.a
Arrium quid ad hæreſim permouit 152.a
Arri⁹ homoouſiō impugnat 150.a.ſtipulamūdi 247.a
Articuli Concordiæ Auguſtenſis colloquij 351.a b.& ſeq
Articulos omnes fidei catholicæ qui nō credit ſaluari non poteſt 316.a
Articulum quintum fidei; Deſcendit ad Inferos quomodo hæretici explicant 194.b
In Aſiam per Moſcouiam quale iter 25.a
Aſtracanum Emporium 52.b 56.b
Aſtronomi diuinantes taxantur 21.b & ſeq.
Atheiſmorum origo 151.a & ſeq.
Auguſtana Confeſſio quæ 348.a.b. Quæ Carolo V. Imperatori oblata non vna, ſed plures & diſſidentes 348.a. Antiquitati vniuerſæ repugnat 350.a. Auctores qui contra ipſam ſcripſere 353.a.& ſeq. Carolo V. Imperatori quantum diſplicuit 352.b. cum catholicis primò in omnibus ferè conſenſit 350.b. Hiſtorici & Theologi huius temporis ipſam damnant 355.b.& ſeq. Hoſij Cardinalis de ea cum catholica religione non permittenda reſponſum 358.b. Lutheri miſſio ipſam damnat 353.a.b.& ſeq. In eodē regno cum Catholica religione non permittenda 359.a.b. Ab omnibus Synodis, Imperatoribus, Regibus, & Academijs damnata 350 b.& ſeq.
Auguſtinus de hæreticis cur in hæreſi perſeuerent dictū 331.a.b
Auguſtinus de Eccleſia quæ ſcripſit.322.b.an dixerit hominem proprijs viribus poſſe venire in cognitionē Trinitatis 182 b
Auguſtus Cæſar in cælibes pœnas ſtatuit 259.a

B.

Baptiſmus 225.b Græcorum & Latinorum re ipſa idem, ceremonijs differt. 40.
Baptiſmus Moſcorum 5.b
Baptizatio bis in anno quæ apud Moſcos fit. 6 a
Bartholomæus Scultetus Gorlicienſis Lutheranus quæ pro Gregoriano Kalendario ſcripſit 222.c
Bartoldus Rorbarenſis Spiræ combuſtus docuit Chriſtum in cruce de ſalute ſua dubitaſſe 164.a
D. Baſilius quæ de cælibatu Clericorum ſcripſit 232 b. Pater Monachorum 2.7.b
Belli inter Polonos & Moſcos clades 68.b.69.a
Beza in Chriſto duas naturas facit 161.a. Deum facit auctorem peccati 171 a. Neſtorij hæreſim ab inferis reuocat 193.b. Politiorum ad cædem Guiſij incitauit 304.b. quæ è ſacra ſcriptura reiecit 132.b
Beza de Chriſti in cruce anxietate ſententia 164.a. vocatio & progreſſus in hæreſi 312.b
Biblia corrupta ab hæreticis 301.b. quomodo & quæ legenda 331.b.332.a Lutheri corrupta ibid. 264.a
Bibliotheca Romana Vaticano 210.b. ad eam confugere ſolent Patriarchæ Orientales ibid.
Bohemia quibus in locis habet fidē Catholicā 314.a
Bohemi qui fratres appellantur cur Auguſtanam cōfeſſionem non recipiunt 349.b
Bonum lumini comparatur 141.b
Braſilienſe concilium corruptum 237.b
Brentiani Chriſtum in omnibus creaturis realiter exiſtentem affirmant 195.a
Brentius Chriſti perſonam cum humanitate confundit 165.a. Chriſtum Inferni pœnas ſuſtinuiſſe vult 194.a. Deſcendere ad Inferos quid ipſi ſit 194.b. Poſt Gregorium Magnum errores in Eccleſia irrepſiſſe commentus eſt 330.b.
Bucerus moriens aſſerit Meſſiam nondum natū 163 a 193.b. eius opinio de his qui ad Synodū vocādi 149.b

C.

CAEſarij inſignis locus de Euchariſtia 264.b. & ſeq.
Caluiniana puella cum Dæmonibus & Incubis rem habet 308.b
Caluiniana religionis cum Mahometiſmo conſonantia ipſo Caluiniano teſte 309.b
Caluinianorum verſus Indiam nauigationis 307.a
Tyrannis in Catholicos 304.a
Caluini de Athanaſij Symbolo cenſura 161.a. De Chriſti anxietate in cruce opinio 164.a. De Deſcenſu Chriſti ad Inferos 163.a de paſſionis Chriſti fructu 163.b. mors & vita 312.b. circa ſanctiſſimam Trinitatem errores 154.a.
Caluinus Arrianam & Sabellianam hæreſim reſuſcitat 157.b. Chriſto adimit diuinitatem 160.a. Chriſtum & Spiritum Sanctum per ſe Deos facit 193.a Deum facit auctorem peccati 171.a. alibi idem negat ibid.b. Se primum ſuam Eccleſiam probare fingit. 144.a. Luthero callidior 154. militum Præfecto iubet caput amputari Geneuæ 304.b. è ſacra ſcriptura quæ reiecit 132 b. nouus Tridoita 158.b
Caro quid in ſcripturis ſignificet 200.b
Caroli V. Imp. vox in bello Germanico 303.b
Carolus Borromeus Card quæ pro cælibatu ſacerdotū egerit 259 b
Carolus Magnus vt pueri rite inſtituerentur quantū laborauit 372.b
Carolus V. Imp. in rebus fidei noluit eſſe iudex 359.b
Caroloſtadius non credit eſſe Deum 192.b
Caſanenſes 12.b.14.a. quomodo Moſcouiæ Duci ſubiecti 25.a
Catechiſmi Catholici docendi neceſſitas 371.a.b. & ſeq. vtilitas 376. obiectiones refutantur 379 docendi ratio 380.a.b
B. Catharina Senenſis 386.a quot annos vixerit ib.b
Catholica fides in Moſcouia quomodo permiſſa 4. a 32.b.64.b
Catholicæ fidei omnes articulos qui nō ſeruat, non poteſt ſaluari 316.a in Aſiam per Moſcouiam promouendæ quæ ſpes 25 a b.& ſeq. in Moſcouiam promouenda difficultates 6 b.7.a b. rationes & modus 9.b.10.a.11.a b. ſpes 7.b.8.a 26.a 27.b. Veritas Epiſcoporum perpetua ſucceſſione probatur 34. a 327 b.328.b.& ſeq.
Catholici quomodo crucis ſignum faciunt 43.a eadē dogmata profitentur quæ Patres antiqui habuerunt

rum 330.a
Catholicorum victoria contra hæreticos 303.b
Catholicus quis 328.b
Chalcedonēſis Concilij concluſio de naturarū in Chriſto diuerſitate 16[illegible].b Diffinitio 205.a
Chaldæorum annus 207.a
Chemnitij de [illegible]alendario correcto opinio 222.a
[illegible]iſti de Deitate quid [illegible]entiant Ariani Tranſyluani [illegible] b Diuinitas quid [illegible]umanitati communicat [illegible].a.duæ naturæ conſtituunt vnum indiuiduum [illegible].b.de Chriſto hæreticorum errores 193.a.[illegible].Franciſci Dauidis 158.b.& ſeq.
Chriſtophorus Cateuius [illegible].a
Chriſtophorus Tranſyluaniæ Princeps quæ pro Catholica religione egerit 343.Hæreſim Franciſci Dauidis extinguit ibid.eius laus ibid. mors ibid.
C[illegible]ſtus e[illegible] ferrum ignitum 14[illegible].a. fons vitæ [illegible]6.a granum ſinapis 13[illegible].b.peccatum vere ſuſtulit [illegible].b Verbum quomodo dicatur 184.a.b
Chytræus vide Dauid Chytræus
Circ[illegible]ſis 12.b [illegible].b
S. Clemens cur Laicis præſcripſit ne raderent barbam [illegible]
C[illegible]batus [illegible]lericorum ex Concilijs docetur 229.[illegible] ſeq. [illegible]4.a.281.a.b.& ſeq.ex Patrib. 23[illegible].b.[illegible] 23[illegible].b.281.b.& ſeq. Ex ſacra Scriptura [illegible].b.obiectiones refutantur 2[illegible]9.b.284.a.b
Cœna Dominica Catholicorum 264.a.b. hæreticorum no[illegible]ri temporis 263.a
Colloqui[illegible] hæreticorum de rebus fidei coram ſecularibus Principibus non admittenda [illegible].b.& ſeq.
C[illegible] generalia Catholica & confirmata 335.a b. generalia partim confirmata, partim reprobata ibid. & 23[illegible]a. generalia hæretica & reprobata 336.b. particularia tam probata quàm non probata 337.a.& ſeq.particularia reprobata 3[illegible]0.a
Concilij Nicæni canon quartus quatuus mulierum cohabitationem clero interdixit 228.a
Conciliorum vtilitas [illegible].a
Conci[illegible]m quid ſit 3[illegible]9.b
Concor[illegible]a Lutheranorum cum Catholicis 350.b. & ſeq. Articuli concordia 3[illegible].b. & ſeq. [illegible] placet 3[illegible].a
Conſtantinopolis quando a Turcis capta 48.a quo die [illegible]
Conſtantinopolitani Patriarchæ cenſura aduerſus [illegible]b[illegible]enſes [illegible] VVitenbergenſes 12[illegible].a
Conſtantinopolitanum Patriarchatum qui hæretici [illegible]parunt 49.a.b
Conſtantinopolitanus [illegible]piſ[illegible]pus Oecumenicus ſeu V[illegible] [illegible] Patriarcha ibid. ſummo Pon[illegible]ando [illegible] parem [illegible] ibid.
C[illegible] Magnus L[illegible]es in cœlibes latas abrogat 2[illegible].b. no[illegible] dex in rebus fidei 14[illegible].a [illegible] 2[illegible] ſanctum imper[illegible] ſe[illegible] 38.b
Con[illegible] p. ad [illegible]t. Max quæ [illegible]
Con[illegible] Athanaſio [illegible].a
Sign[illegible] 43.a. vis admiranda 27[illegible].b

D.

S. Damaſceni verba, Ex filio Spiritum non dicimus explicantur 54.a.b
S. Damaſus Conſtantinopolitanam 2. Synodum confirmauit 52.a
Dauid Chytræus Græcos Lutheranæ doctrinæ ſubſcri[illegible] 2[illegible] omnes laudat 12[illegible].b.Pō[illegible] Max.primatum ne[illegible] aſtruit [illegible].b. Sacerdotes quomodo appellat ibid. [illegible] doctrina [illegible] fecit ibid.b Synod[illegible] humanam [illegible] vocat 256[illegible].quatuor priores verbo approbat, re [illegible] 143.b
Dauidis Chytræi cenſura de B. Auguſtino 143. b. Fraus in citandis auct[illegible] 245.b.in [illegible] & leuitas [illegible] impudentia [illegible]3. b. modeſtia qualis [illegible] in citandis [illegible] 11[illegible].a
Dauid Georgianus carnis [illegible]urrectionem negans. 19[illegible].b
Dei omnipotentiam negant Zuingliani 193.a Prouidentia 2[illegible].a
Deos duos conſtituunt Marciō, Manichæi &c. 16[illegible].b
Derpatum ciuitas Liuoniæ 51.a.eam Moſcus Polonis agre [illegible] reſtituere vult [illegible] quare 80.a
Deum auctorem mali faciunt hæretici noſtri temporis 1[illegible].b. & 160 idem docent Caluinus [illegible] Beza 1[illegible].a idem Melanchthon 7[illegible].a qui Catholicis contrarium errorem ſ[illegible]ipſerunt 171.b
Deus vnus 199.a PATER 199.a FILIVS ibi.b.2[illegible]3.a vnus non duo 2[illegible]3.b.204.b.206.a
[illegible] Dominicus [illegible]3.b
Dona ſummi Pontificis ad Moſcum qualia eſſe debeant 2[illegible].b. quæ Poſſeuinus ad Moſcum attulit ibid.

E.

ECcleſia 44.b. Apoſtolica cur dicitur 328 b & ſeq. Catholica & Vniuerſalis cur 326. b. & ſeq. nec deſiit, nec deficiet 322.a An eſſe poteſt vbi non ſunt Epiſcopi & ſacerdotes 317.b.298.a Errare cur non poſſit 326.a.ſidei vbiq; prima fundamenta iecit 325.a.b Hæreticorū oppugnationibus nō labefactatur, 3[illegible]6.a 32[illegible].a Imperia ſibi addicta auget 3[illegible].b Inſeribus nunquam 44 b. 48.b.4[illegible].a.326.a Inuiſibilis non eſt 142.b. 323. b In quibus locis adhuc eſt [illegible]13.b Orientalis quoties cum Occidentali conſenſit [illegible].a.[illegible].a [illegible].b.[illegible] in quibus ab Occidentali diſſenſit 38.a.b.& ſeq. an [illegible] eam appellare liceat 321.a Peccatores etiam hab[illegible] [illegible]5.a Sancta quar[illegible] 325.a triumphans nec ſpem habet, nec fidem 322.a Vna eſt 58.b.325.a.36[illegible] b 323. b. 216.a. 2[illegible].b. ut vna dicitur [illegible]24.& ſeq. An ipſa in eam credendum [illegible] in Deum 130.b Extra eam nemo [illegible]luari pot[illegible] 4[illegible] b.[illegible].a.b.extra eam qui baptizantur ver[illegible] bapti[illegible] 310.a
Eccleſia caput [illegible] 324.a.in Græcia facies 12[illegible].a in ſtaci[illegible] ſolum [illegible]nuper in [illegible] fuere [illegible].b.varia nomina [illegible].a [illegible] occidentalis iam [illegible].a Patres qua 14[illegible] a.b Prophetia donum ſolum in Eccleſia fuit 325.b Sacramentorum adminiſtratio non eſt vera eius proprietas 3[illegible] b. Succeſſio quàm neceſſaria in Eccleſia 3[illegible].& ſeq. Succeſſionem eius interruptam annotarunt Patres 329.b Vnitas

non ſcindenda 44.b.14[illegible].a.359.a.b Vnum praeſſe quam vtile 36[illegible].a
Eccleſiam omnes Hæreſes, ſectæ & impietates oppugnant 313.b Sanctam eſſe negant noſtri temporis Hæretici [illegible].a
Eccleſiaſtica Heriarcha quid [illegible].b
Enoch & Eliam ante Antichriſti aduentum venturos qui Patres probant 4[illegible].b
Epheſinu Concilium aduerſus quem coactum 19[illegible].b ab Alberto Bauariæ Duce [illegible] eliano vertendum datur 314.b Spiritum S. à Filio quoq; procedere teſtatur [illegible]6.b
Epiſcopi à ſummo Pontifice confirmantur 45.b Chriſti ſunt vicarij, non ſucceſſores 26[illegible].b
Epiſcoporum in Synodis auctoritas [illegible]b.14[illegible].a
Eraſmi Roterod. vita 3[illegible]a b
Eraſmus Roderodamus Arianiſmum [illegible]rauit 182.b 362.b. contra Lutheranos qua ſcri[illegible] ſit 2[illegible].a
Eſaia de dignitate ſummi [illegible]ontificis locus 3[illegible].b
Euangelica vita qualis e[illegible] debet 1[illegible]b
Euchariſtia Sacramentum in [illegible]cleſia adorat[illegible] 3[illegible]b Chriſtum in eo verum e[illegible] 3[illegible].b.2[illegible]6.b 2[illegible]b. Peccatores in eo Chriſti corpus non recipere putant Græci 45.b. typis veteris teſtamenti ſub indicatum 272.a
Euchariſtiæ ſacramenti conſecratio ex patribus probatur 264.b vtilitates 27[illegible].a.b.[illegible] ſeq. Vtraq; ſpecies an danda laicis [illegible]7.b.& ſeq 299.a.b Auctores qui de ea quæſtione ſcripſere 300.b
Eudoxia Imperatricis ſepulchrum ob ipſius excommunicationem intremuit 48.a
Euſtathius quomodo in hæreſim lapſus 255.a. eius errores 254.b
Excommunicatio ſummopere timenda 48.a
Excommunicatus olim Satanæ corporaliter tradebatur 32[illegible]. ſacramenta adminiſtrans peccat ibid.

F.

FAtum ſtatuit Lutherus 169 b
Feſta quæ Moſci colant, quæ non 5 a
Fidei Articulum quintum, Deſcendit ad Inferos quo modo hæretici explicent 194.b. dogmata non omnibus temere propalanda 127.b Veritas Epiſcoporum perpetua ſucceßione probatur 34.a.3[illegible].b. 328.b & ſeq.
Fides quantopere neceſſaria 197.b. & ſeq.
Flaccianì Auguſtanam Conf[illegible]ionem cur reiecerunt 349.a.b
Florentinum Concilium ad Moſcum miſſum 58.b
Fons vitæ Chriſtus 56.a
Fornicatio ſimplex apud Gr[illegible] & Ruthenos nõ eſt peccatum [illegible]3.b. refutatur ibid.
Franciſcanorum in Polonia loca, [illegible] quot [illegible] 31[illegible].a
Franciſci Dauidis theſes impia [illegible]
Franciſcus Dauidis Arrianus [illegible] Tranſſyluaniam [illegible].a Chriſti regnum fore terrenum docet 9[illegible].a refutatur [illegible] verba ad legis [illegible] prætarum normam expendenda [illegible] ſtionem ſidendum 1[illegible]. Chriſtum non adorandum ibid. Deum non poſſe vocari 190.a.193.a Ex re Dei locutum negat 18[illegible].b. è ſemine Ioſephi natũ vocat ibid. Omnino non inuocandum 191.a. non eſſe mediatorem ibid.a. non eſſe ſacerdotem ibid.b [illegible]aluatorem eſſe negat ib. Dæmonibus anima tradit 192.a. in infamiam cadit ibid. extremo ſupplicio adiudicatur 1[illegible].a.191.b. viuus fœtet 192.a
Franciſcus Stancarus Italus in Tranſſyluania Arianiſmum docet [illegible].a
Franciſcus Xauerius 9.b.[illegible].b
Francones à quo Chriſtianam fidem hauſerunt. 32[illegible].b

G.

GAngrenſis Synodus quid ob hab[illegible] [illegible]b qua de cæ[illegible]ibatu ſacerdotum [illegible]atuit [illegible]4.[illegible]
Generatio varia eſt [illegible].b
Gentilis Arianus Geneua in Poloniam fugit, [illegible] hæreſim diſſeminat [illegible].a
Georgius Blandrata Chriſtum hominem tantum [illegible] a. cit 193.a Tranſſyluaniam Ari[illegible]no [illegible].a
Georgius Niger, & aliquot alij hæretic[illegible] [illegible] rurſum excitarunt [illegible]
Germani à quo fidem Chriſtianam acceperunt 24[illegible].a 32[illegible].b. quomodo vires ſuas & fortitudinem bellicam amiſerint 31[illegible].b. Principes Lutherani à Carolo V Cæſare victi 3[illegible].b
Germanorum c[illegible]tum millia in bello ruſtico c[illegible] [illegible]3 b
Gratia diuina ſola expetenda 59 a.b
Græci Chriſmatis vnam vnctionem tantum e[illegible] volunt 4[illegible] b Poſt ſeptem prima Generalia [illegible]oncilia nullum e[illegible] cogendum voluerunt [illegible] quare [illegible] a.b refutatur ibid. Concilium nullu[illegible] [illegible] a cogere potuerunt 3[illegible]a Confirmationis Sacramentũ nõ rite ſu[illegible]ipiunt [illegible] D[illegible] permitt[illegible] [illegible].b Ferijs quarta & ſexta cur ieiunant. 42 a. quando a Latina E[illegible]cleſia ſe eſſerunt 38.b. [illegible].b In rebus fi[illegible] in quibus a Latinis diſſentiunt 38.[illegible].b. & ſeq. [illegible] quando an ſib[illegible] mate ferire, & e ſua Eccleſijs reijcere cœperunt [illegible].b. ipſos in excommunicationem incidiſſe putant, & quare [illegible] nuptias ſecundas damnãt 43.b. de ſummo [illegible] [illegible] en ſerunt ante ſchiſma 3[illegible].a Spiritum [illegible] non à Filio procedere, ſed à ſolo [illegible] [illegible] tatur [illegible]d.
Græcis quæ calamitas poſt ſch[illegible] [illegible].a.[illegible].b
Græcorum & Latinorum inter [illegible] & ſeq Errores poſtquam ſ[illegible] ab [illegible] te to tum præciderunt [illegible].b. & [illegible]eq [illegible] tum S. à Patre [illegible] procedere [illegible]uerunt [illegible] P[illegible]iam corrumpen[illegible] [illegible]du, & c[illegible]ſtu Romanorum [illegible]ont[illegible]um 4[illegible].b
Gregorius Na[illegible]ianzenus 247[illegible].b
Gregorius XI[illegible] Ponti. Max. [illegible] Moſcouia Ducem ad vnitatem [illegible] hortatur [illegible] de pace Polon. & M[illegible] q[illegible] tam voluptatem [illegible].a b. quid de Po[illegible] ad Moſcum [illegible]ribit [illegible]8.b. 114.a.b
Gregorius de Valencia ſcribit contra Smidelinum 1[illegible] b

Hære-

H

H[illegible] Freſe[illegible] orantur 3[illegible] 2. a ſubſiſtere diu [illegible] b. [illegible] a
[illegible] a patria ad magna[illegible] eruenit 152 b 15[illegible] a cā ſi[illegible] e no[illegible] l[illegible] et 319. b eius centrum Atheiſmus 1[illegible] 2. a [illegible] nam l[illegible] n hæreſi retinent 33[illegible] a b.
Hæ[illegible] unt [illegible] 2 a Amu[illegible] ſunt mēbra [illegible] 2. b An[illegible] ad colloquium publicum de reli[illegible] cor[illegible] culari Pr[illegible] pe 3,6. a [illegible] ſeq. conu[illegible] ſ[illegible] nulla[illegible] angentes conuerterut 134. b. p[illegible] bus [illegible] prociſis comparantur. [illegible] a Ratis ſu[illegible] 39 a. omnes ſe verbum Dei habere gloriantur. 125. a & ſeq.
Hæret[illegible] noſtri temporis ægritudines nullas miraculis curant [illegible] 5. a Apoſtol[illegible] traditiones quando acceptant [illegible] a pro [illegible] ſua [illegible] ſubſtituūt [illegible] 28. a Catb[illegible] vocem è Symbolo ſ[illegible] ſtulerunt 328. a Cœnam Dominicam veram non habent 263. b. Dei omnipotentiam tollunt 16[illegible] a b. Diſſident [illegible] inter ſe 3[illegible] a [illegible] 9. b [illegible] b F[illegible] cur nullam habeant 3[illegible] a Patres Eccleſiæ quatenus recipiunt. 15[illegible] b [illegible] aliquando laudent 332. a. Veterum Patrum [illegible] contemnunt. 3[illegible] b Pontificem Maximum A[illegible] cur vocent. [illegible] 7. b ſummo eum odio pr[illegible] ſequuntur, de eius q; vita multa effutiunt 33 b [illegible] b [illegible] 6[illegible] b Sanctitatem nullam habent 32[illegible] 5 a qua [illegible] ſacra ſ[illegible] iptura agnoſcant, quæ nō 132. b. eam vel detruncant, vel ad [illegible] ſuas hæreſes aptant [illegible] b Sy[illegible] nodo[illegible] ſepulta cupiunt, nec ſuis diſcipulis eas præ[illegible] unt. 142. a. Verbum Dei non habent [illegible] a [illegible] q.
Hære[illegible] in colloquium coram ſæcularibus Principibus de [illegible] re[illegible] quæ reſpondenda 357 a. b & ſeq. [illegible] quā fides habēda [illegible] 24. b Aug[illegible] ſi[illegible] in hæreſi perſeuerent. [illegible] 2. a b
[illegible] orum [illegible] Catholicos edita, & crudelitas [illegible] a [illegible] olloquijs de rel[illegible] ione coram ſæcula[illegible] [illegible] mala orta. 3[illegible] a Libri [illegible] a o[illegible] 10[illegible] b. In ſanctos blaſphemi[illegible] 58. b Veterum a[illegible] quot opiniones 1 5[illegible] a b.
Hæret cos non rebaptizandos 241. b ad fidem [illegible] ogi pœ[illegible] a puniendos eſſe 3[illegible] a
He[illegible] rgenſes Lutherum ſibi contradixiſſe oſtendunt [illegible] b
Heluet orum potior pars Catholica 31[illegible] b Cat[illegible] co[illegible] victoria contra Zuinglium 3[illegible] 3. b
Henricus VIII. Angliæ rex 47 a. in hæreſes lab[illegible] tur ibid. contra Lutherum ſcribit ibid. Vxorem Caroli V[illegible] Imperatoris ſororem repudiat ibid.
Hes[illegible] ani [illegible] ſſima Trinitatis vnitatem per ona rum negant 1[illegible] 6. a
Hesbuſius quæ de Illyrico ſcripſit 193. a
Hierarchia qu[illegible] [illegible] b
Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus quæ Tu bingenſ[illegible] heranis [illegible] 231. a de cœlibatu [illegible] ora[illegible] a vita q[illegible] tias [illegible] b
Hieroſolym[illegible] Patriarchatum quis hæretici occuparerunt 49. a
D. Hi[illegible] arius 246. b
Hipparchus quam in anni emendatione egerit [illegible] a
Hoffmannici vnam tantum in Chriſto naturam volunt 103. a
Hollandicæ nauigationes in Moſcouiam 16 b
Homo arbor eſt inuerſa 135. b
Homoouſion impugnat Arius 1[illegible] a [illegible] itent Lutherus 155. a
Horarum vſus in Eccleſia 296. b
Hoſius Cardinalis quid de Auguſtana confeſſione cū Catholica religione coniungenda reſpondit 358. a
Hymnus à S. Clemente Alexandrino cōpoſitus 302. a

I

D. Iacobus in Gallecia quam paucos ad Chriſtū adiunxit 385 b
Iacobus Molnenimus & alij Moſcorum ad ſummum Pont[illegible] ficem Legati 22. a 112. b quid in itinere illis accide[illegible] it 21 b & ſeq. Chriſtianorum maieſtatem & ſplendorem ſpernunt 2[illegible] a munera quibus à ſummo Pontifice donantur 22. b ægre primò, deinde libenter ſummi Pontificis pedes oſculantur, & quare 23. b Romæ ſingula mirantur 23. a b. torquibus aureis à Venetis donantur 22 b
Iacob Patriarcha cur cum Angelo luctatus claudicauit 201. a
Iehoua nomen an Chriſto competat 188. a
Ieiunium 42. a b. ægrotis & debilibus non præceptum ibid. b
Ieiuniorum varia genera 42 b
Ieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus in carcerem quare coniectus 218. a
I[illegible] uita ab hæreticis prope Br[illegible] o[illegible] iduntur 3[illegible] 7 b
Ieſuitarum in Canibalibus conuertendis labor 3[illegible] 7. b. per vniuerſum orbem [illegible] opagatio 213. a
Ieſum ſecundo venturum in mundum, & regnaturum Hieroſolymis docuit Franciſcus Dauidis 159. b
S. Ignatij epiſtola corrupta 244 a
Ignatij Loiolæ ſocietatis Ieſu inſtitutoris & Lutheri comparatio 313 a b
Ignis vis & proprietates 141. a
Illyricus Chriſti ad cælos aſcenſionem factam negat 19[illegible] b
Imaginem Chriſti non licere ſculpi putāt Græci 44. a. rel[illegible] tatur ibid Crucis ſub pectus ad ventrem dependere apud Mo[illegible] cos ignominioſum 34. b in omni corporis parte geri poſſe probatur ibid.
Imagines quomodo colendæ 181. a Inſtruunt nos, memoriam iuuant, & charitatem inflammant ibid. Lutheri, Caluini &c. gerunt in pectore hæretici [illegible] a. Moſc[illegible] quas improbant & deteſtantur 23. a pingendi ratio apud Ruthenos 43. a
Imaginum vſus defenditur 179. a vſus & reuerentia apud Moſcos 30 b 93. b
Imago Dei Patris & Spiritus S. quomodo pingitur 179. a. [illegible] aluatoris à ſummo Pontifice Moſco miſſa 23. b. Sanctiſſimæ Trinitatis quomodo pingatur 18[illegible] a
Imperatorem eſſe tantum vnum 93. a
Imperatores Chriſtiani in rebus fidei noluerunt eſſe iudices 356. a
Infernum negat Lutherus 17[illegible] a

Infernus vbi ſit ibid.b.& ſeq.
Innocentius primus Pontifex maximus Eudoxiam Imperatricem excommunicauit, & quid inde ſecutum. 48.a
Intellectus creat⁹ & increat⁹ quomodo differãt. 186.b
Ioachimus Abbas an cum Arianis ſentiat 179.b
Ioan Baptiſta Societatis Ieſu ad Patriarcham Alexandrinum à ſummo Pontifice cur miſſus 223.d.
Ioannes Baſilius Moſcouiæ Dux ab Andrea Apoſtolo ſuos fidem accepiſſe fingit 33 a.b.Caſanenſes & Aſtracanenſes quomodo ſuperauit 25.a.b. quale dominium in ſuis habeat 3.a.16.a. Eccleſiaſticis quantum tribuat 37.b. Gregorium XIII. Pontificem maximum quæ ſcripſit 32.a. 112.b. Legatis externis recedentibus cur manus abluat 2 a. 24.b.Legatos ad Sueciæ regem pro pace cum ipſo ineunda mittere non vult, & quare 65.a. Liuonibus cur bellum indixit.13.a. 46.a. Lutheranos ſummo odio proſequitur 46.a.b. Ipſum breui moriturum coniectatur Poſſeuinus 25.a.Pacẽ quantopere expetat 63.b.Pacẽ initã quantopere ſeruare cupiat 111.a.112.a cur ipſi cum Polonis pax ineunda 61.b. 62.a.b.Pontificis Maximi aliorumq; Chriſtianorũ Principum amicitiã expetit.9 b.35.b.112.b.113. a.& quare 34.Poſſeuino craſcitur placatur ib. Poſſeuino mandat vt ſuo nomine ſe Poloniæ Regi inclinet.61.a Poſſeuinum amanter bis amplectitur 35.a. Poſſeuinum ad templa ſua inuiſenda inuitat 36. b. quamobrem id faciat 37. a. In ſacris & pietate quomodo ſe habeat.2 b ſuos in ſchiſmate ſtabilire conatur 7.a.quid de ſuo ſchiſmate ſentiat 32.a. quos titulos ambiat 24.a.b
Ioannes Cochlæus ad Norimbergenſes quæ ſcripſit 350.b & ſeq.
D. Ioan. Euangel.Virgo 243.a.cur Euangelium ſuum ſcripſit 256.a
Ioannes Ioannis Baſilij maior natu filius 3.a.17.a quo mortis genere interijt. 17 a b.
Ioannes Somerus Claudiopolitanæ ſcholæ præficitur. 178.a
Ioannes Zamoſcius vide Zamoſcius.
Ioannis Baſilij arrogantia 24.a.b.edendi ritus 2. b. eleemoſina ad Patriarcham Conſtantinopolitanũ miſſa pro ſalute filij 18 a Filij 3 a.1 .a.maieſtas & regalia pro tribunali ſedentis, præſertim Legatis externis aduenientibus 2.b. mœror ob mortem maioris filij b. a opes & theſauri. 5 b.perfidia 87.b Res geſtæ 12.a b.Senatores eorumq; nomina 16.b,17.a tituli 65.a.82.b.83.b.99.103.a. 114 a. xores ſeu concubinæ 2.b.
S. Ioannis Damaſceni locus de ieiunio 41 a.b.
Iouius de Moſcoru frequentia quæ ſcripſit 13.b.
Iſidorus Moſcouiæ Metropolita Florentinæ ſynodo interfuit 32.a.49.b 114.b
Italia quot habet Archiepiſcopos & Epiſcopos 314.a
Iuſtificatio veteri legi non tribuenda 1 3.b

K

KAlendarij correctio quam neceſſaria 219.b.ad ſummum Pontificem pertinet 214.a.quomodo facienda 220.a.ſcriptum de ea ſummi Pontificis quoquo verſum miſſum 219.b. eam Ieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus admiſit 216.b. Stephanus Polon.Rex, ibi.nouus orbis 218.b. Proteſtantes quid de ea ſentiant 222. a. b obiectiones contra eam refutantur 218.a.222.b.
Koltovvski nobilis Moſcus captus a Polonis 71.b

L

LAici Reges ſe conſtituunt 317.b.ſibi ſacerdotium aſſumentes taxantur 317.a.ipſis pulpitũ aſcendere non licet 225.b.
Lamia inter hæreticos 308.b.
Legatio Antonij Poſſeuini ad Moſcum 18.b. Moſcorum ad ſummũ Pontificem .1.b. Seuerigeni Moſci ad ſummum Pontificem 21.b.60.a.
Legatio ad Moſcos qualis eſſe debeat 27.a.b
Legationes aliquot in Moſcouiam fruſtra tentatæ 47.a
Legati Moſc.ad pacem ineundam niſi conditiones ſuas omnes quibus pax coire poſſet Poſſeuino aperiũt 78.a 85 b conqueruntur de inſolentia Polonorum dum de pace agitur, & conuentum volunt deſerere, ſed pacantur 88.a.b.Duci ſuo Imperatoriã dignitatem ab Honorio & Arcadio Impp miſſam, & ad a ſummo Pontifice approbatam fingunt 93.a. De Liuonia & alij quæ pro ſe contra Polonos Poſſeuino obiecerunt 72.a refutãtur.ibid Nomina ipſorũ 82.b.85.a.99 a.1 3 b. Pacem quantopere expetant 79.b.Porcouiam quod ipſis ingredi non liceat ægre ferunt 7 .a pacantur ibid.Titulos Ducis ſui cupiunt confirmari. 93.a 96.a.b
Legati Polon.ad pacem ineundam miſ i conditiones pacis Moſcis proponunt.84 b.e conuentu diſcedere minantur 7 .b.79. a 90 .b.nomina ipſorum 82.a.83.b. 99.b.1 3.a.pacis tractationem reuocant, & tempus extrahunt 9 .a. e Plenipotentia Moſcorum proteſtantur 84.a
Legatus ad Moſc. mittendus qualis eſſe debeat 27. a Interpres ipſius qualis 27.b.28.a medicus ipſi adducendus 29.a Lectum ſecum ferat neceſſe eſt 30 a.mercatores non adducendi 29. a. quot cum ipſo mittendi 27.b.quæ ipſi obſeruanda 27.a b. & ſeq. 31 .a.Priſtauis quid dandũ 30.b.31. a ſacerdos adiungendus 28.a. quibus veſtibus vti debeat 30.a
Leo Primus Pontifex Maximus quæ de ſacerdotum cœlibatu ſcripſit 234.b
Liberum arbitrium negat Lutherus 1 0.b. Melanchthon aliquando negat, aliquando fatetur 170.a
Libri Legatis in Moſcouiam proficiſcentibus vtiles qui 28.b qui non ibid. 29.a.31.b
Libri legendi ijs qui veritatem veræ religionis aſſequi volunt 331.b & ſeq.
Limbus Patrum 173.a.Hæreticis noſtri temporis ſomnium & fabula 194.b
Litera compoſitionis pacis Legatorum Moſcouiæ 99 a
Litera ad Moſc.ſummi Pontificis quales eſſe debeant 29. b.quæ earum inſcriptio ibid.31.b.Principum aliorum ſi opus ſit quales procurandæ 30.b

Littera Annæ Poloniæ Reginæ ad Antonium Poſſeuinum 131.b
Antonij Poſſeuini ad Annam Reginam Poloniæ 137.b
Ad Ioan. Baſilium Moſcouiæ Ducē 60.a.61.b.66.a. 66.b.65.b.75.b 113.b
Ad Ioan. 3. Sueciæ Regem 63.a
Ad Ioan. Zamoſcium Cancellarium Regis Polon. 68.a.71.b.73.a.77.a.78.b.79.b.80.a.87.b. 190.a.109.b.111.a
Ad Legatos Regios Poloniæ 70.b
Ad Stephanum Primū Poloniæ Regem 60.b.69.b. 72.a.75.a.80.b.108.a.b.111.b
Gregorij 13. Pontificis Max. ad Ioan. Moſcouiæ Ducem 58.a.114.a
Ad Ioan. Moſc. Ducis filium 59.a
Ad Stephanum I. Poloniæ regem 57.a
Ad Theodorum Moſcouiæ Ducis filium 59.b
Ad Vxorem Moſcouiæ Ducis ibid.
Ioannis Baſilij Moſc. Ducis ad Antonium Poſſeuinum 65.a
Ad Gregorium 13. Pont. Maximum 1.2.b
Ioannis Zamoſcij ad Antonium Poſſeuinum 87.a 88.b.89.b.108.b.111.a
Stephani I. Pol. Regis ad Antoniū Poſſeuinū 61.a
Ad Ioan. Baſilium Moſc. Ducem 67.a
Lituani fulmen & ignem pro Deo colūt 306.b. *ſerpētibus lac, et gallos gallinaceos litabant* 306.b
Liuonia ordini Teutonico & Epiſcopis adempta 88.b *de diuino cultu in ea reſtaurādo ſcribit Zamoſcius ad Antonium* 110.a. *ex ea ſe ceſſuros promittunt Moſci Polonis* 91.b.92.a
Liuoniæ arces aliquot Moſco retinendas putat Poſſeuinus, & quare 76.b. *quas permittunt Moſci Polonis* 86.b *quas Poloni Moſcis* 89.a *De titulo & iure* 86.b. & ſeq.
Liuonum ſeruitus ſub Moſcouiæ Duce 16.a.46.a
Lublinorum in Polonia ſtultitia 192.a
D. Ludouicus Galliæ rex 373.b
Luminis vis & proprietates 141.a
Lutetia ad quadringenta hominum millia ſunt 314.a
Lutherani cum Arianis diſputant 177.a.b. *contra Arianos ſcribentes in noſtra viſula arant* 183.b. *caſtitatem damnant* 258.b. *in conuentu Auguſtali habito cum Catholicis in omnibus fere conſenſerunt* 355.a. & ſeq. *Deum verbotenus laudant* 168.b *diſcordes inter ſe* 263.a.348.b.349.b. 359.b.361.a. *Epiſcopos & ſacerdotes an veros habeant* 317.a. *in Moſcouia quid tentarant* 4.a.46. b. *peccatorum remiſſionē imputatam docēt* 195. b *quatuor primas Synodus non probat* 145.a. *quid de ijs ſentiant* 144.b. *in Tranſſyluania quæ de vnione inter ipſos & Catholicos petierāt* 341.a *Nec tribunal coram quo cauſſæ fidei decidantur, nec Epiſcopos, nec Synodos habent* 146.b. *verbum Dei contaminant* 140.b
Lutheranorum caſtimonia qualis 244.b. *incontinentia* 257.b. 267.b. *templa in Moſcouia combuſta* 4.a.25.a.46.b
Lutheri arrogantia & ſuperbia 354.a *Atheiſmi* 15 . b *blaſphemia in Deum* 353.a.b. *de Chriſti humanitate errores* 194.a. *Conſcientia inquieta* 3 4.a.b. *de doctrina ſua iactantia* 170. b. *doctrinæ ſinis quis* 354.a. *doctrina fiunt homines deteriores* 257.b. *cum Ignatio Loiola comparatio* 313.a.b. *Impudicitia* 353.b *inceſtus* 354. *de In, erno, cœlo &c. opinio* 172.b. *Inſolentia* 354.b. *modeſtia qualis* 350.a. *de Patribus cenſura ibid. in ſummum Pontificem odium* 154.a. *circa Symbolum errores* 192.b
Lutherus Apoſtata 225.a. *Arianus eſt* 159.b. *Chriſti humanitatem cum diuinitate confundit* 195.a *quæ Concilia approbare ſe dicat* 1 3.b. *vocem Conſubſtantialem dici de Filio Dei ferre non poteſt* 193.a *Deum peccata punientem odit* 313.a *A Diabolo nō à Deo miſſus* 53.a & ſeq. *de doctrina ſua dubius* 35 .a.b. *Epiſcopus primus Vuitembergæ* 330.a. *Eſaiæ locum cap. 9 peruertit* 153.a. *pro Ethnico & Publicano habendus & quare.* 35 .b *Eutychianus eſt* 159.b 164.b. *in hæreſim quomodo primum lapſus* 15 .b. *homoouſion impugnat* 155.a. *à paruis ad magna paulatim peruenit* 166.a *monachus* 355.a *Neſtorianus eſt* 159.b. *Olla à cenſa in Aquilone* 142.b *papatum biennij ſpatio abolitum iri ſuis initio perſuadebat* 328. *a de patribus quid ſenſerit* 350.a. *Perfidiam initio non cogitaſſet in quam & ille & ſui paulatim prolapſi ſunt* 152.b. *quæ è ſacra ſcriptura reycit* 152.b. *Sanctiſ. Trinitatis rem & vocabulum ſuſtulit* 153.b

M

MAnichæi, Euſtachiani, Marcioniſtæ et aliquot alij in Oriente hæretici ſabbatho in contumeliam Reſurrectionis Chriſti ieiunabant 42.a
Manichæorum errores 253.a.b & ſeq.
Marcion hæreticus quis & qualis 151.b
Margaritarum natura 139.b. & ſeq.
Maria filia Theodori Nagoi 2.b
Mariæ Beatiſ. Virginis Annunciationis feſtum quo in honore apud Moſcos habeatur. 5.a
Martyrium extra Eccleſiam non prodeſt 316.a.b
Matrimonium qui hæretici damnarunt 255.b. & ſeq.
Matthias Polonus Romæ comburitur 178.a
Mediolanenſis Archiepiſcopatus 259.b.314.a.
Mehemetes Turcarum Imperatoris Conſiliarius quid de bello inter Polonos & Moſcos ſentiat, quantumque Moſcis tribuat 25.b
Melanchthon Arrianus eſt 157.a *Caluinianus à Lutheranis probatur* 3 9.a *Chriſtum in cruce deſperaſſe de ſua ſalute dicit* 16 . a *Ancyranum concilium peruerſè citat* 250.b. *de fidei articulis ſæpe mutatus ad Lutherum quaſi proferri* 348.b. *Lutheri doctrinam reſpuit ad Fredericum Rheni Principem ſcribens* 3 9.a. *Sacramentarius eſt* 349.a
Melanchthonem Geneuenſes Magdeburgenſes & Mansfeldenſes tanquam impium & proditorem condemnant 348.b
Melanchthonis de Chriſto error 193.a *de coniugio*

sacer-

ſacerdotum dictum 244. b circa ſanctiſſimam Trinitatem error 156.b
Mennon quæ de Chriſti incarnatione ſenſerit 193.b
Mercurij Triſmegiſti de ſanctiſſ. Trinitate iudicium 186.a
Michael Seruetus Chriſtum ante Beatam Virginem nihil niſi ideam fuiſſe vult. 174. a Geneuæ comburitur ibidem, contra Trinitatem pugnat 173.b
Miracula in Eccleſia ſemper fuerunt 321.b 290.a b & ſeq. Hæretici non Deo, ſed Sathanæ tribuunt ibid. 29. b quando neceſſaria 135. b. quantopere neceſſaria 325.b. In India quæ noſtro tempore contigere 290.b
Miſſa priuata à Luthero abrogata 35 .a
Miſſa ſacrificij oblatio pro defunctis 2-4. a. b 279. b 280. a.b & ſeq. Ordo 27 .a.b ornamentorum, luminarium & cæt. vſus antiquus 271. a. vtilitates & fructus 273.a
Miſſa ſacrificium 262.a 280.a Dionyſius Areopagita quæ de eo ſcripſit 264. b ex ſcriptura & Patribus probatur 270. a Obiectiones contra illud refutantur 266. a.b ſacra ſcriptura de eo locos hæretici infeliciter detorquent 268. b non eſſe idololatriam 305.b & ſeq.
Montfortius Aquitanicus 40. annos Eccleſiam contra Albingenſes defendit 303.b nulle equitibus centum hoſtium nullia fudit ibid.
Moronus Cardinalis de Legato ex Vrbe in Moſcouiam mittendo quid egerit 27.a
Mortuorum loca quinque 172.b
Moſaica lex in Tranſſyluania reſuſcitatur 189.b
Moſci de Catholicis quid ſentiant 2. a.4. a Epiſcopis ſuis quantum tribuant 35. a 36. b Feria quarta à carnibus abſtinent 3 .a quibus feſtis diebus à labore abſtinent a. Latinam linguam quot calleant 4. b a linguas quas callent b a. D. Nicolaum ſuperſtitioſè colunt 5.b 6.a Nobiles ducenti à Polonis capti .a quos Pontifices Maximos pro ſanctis agnoſcunt 13.b qui e ſuo Principe loquantur & ſentiant 2. a 3. b 16. b Quadrageſimam ſuam quando inchoent 26.b ſchiſmatici ſunt 2. a 24. b. à ſchiſmate cur diſcedere non audeant 30. a quibus veſtibus vtuntur, quibus offenduntur 30. a
Moſcorum Baptiſma 5.b Confeſſio ſacramentalis 5. b conuerſi quam faciliſ urbem primum conuerſi fuiſſent b Epiſcopi b qua aqua abluunt manus eam oculis aliiſq; corporis partibus inſpergunt Moſci, & quare 0. eſta 6.a. ſumus pro quendi modus b hoſtibus obſiſtendi atio 15. a ieiunia 3 .b internuncij 2 .b Kalendarium Legati Magni 20.b ipſorum importunitas ſtus 21. a Legatio 2. ad ſummum Pontificem eius 4. interpres qualis 21 b Legatos externos excipiendi ratio 18. a luctus ob mortem Principis filij .b 18. a malum imprecandi formula 2. a medici 3. b medicina qualis 5.b Metropolita à quo confirmetur a. Monachi et moniales 1.b mortuos ſepeliendi ritus 5. b numberus in veſtibus ſuperſtitio 1-.b obſeſſorum magnanimitas ad mediam & labores perferendos 15. a ſacerdote .b eorum connubia ibid. ſacrum & officia diuina 4. a ſcriba & amanuenſes 16. b ſeruitus 16. a b. 19. b tabellarij 20. b templa frequentandi ratio 5.b Vnctio extrema ibid. vota ibid.
Moſcouia ab Aſia quam longè diſtet 25. a. à Perſia ibid. b. Chriſto quando nomen dedit 33. a. ex Ruſſia quod ad religionem attinet pendet 11. a
Moſcouia academia & ſcholæ .b. arces 14. b. ciuitates celebriores quæ 13. b. Epiſcopatus a. ſodrina 16. b. populi cur tam rari 13 a præfectura & & dignitates 1 .b ypographia 4 b. vaſtitas & latitudo 13. a b. vectigalia 16.b.
Moſcua ciuitas q̃ ampla 1 . a. quàm populoſa 13.b
Moſcua fluminis Metropolita Moſcouiæ bis in anno benedicit, in eaq; Moſci immerguntur, & quare 6.a

N

NEſtorij argumentum quod non exiſtat diuinitas in Eucharistia 163. a. Lingua à vermibus corroſa 164.b
Neſtorius B. virginem Mariam non vult Deiparam eſſe. 85.a
Nicena Synodus quæ de Paſchæ emendatione decreuit 209.a eius exemplar ex Alexandria Romam allatum 223.d. eius canones quot ibid.
D. Nicolaus apud Moſcos quo honore colatur .b
Nicolaus Primus Pontifex Maximus quid de Eccleſia Romana ſcripſit 49. a. Græcos excommunicauit & quæ ſecuta. .a
Nicolaus Quintus Pontif. Max. quid ad Græcos eos excommunicans ſcripſit & quid ſecutum 48. b
Nicolaus Selneccerus Snudelinianam concordiam non probat. 16 .b
Nobilis quidam paucis annis rum quatuor ne ſectarum aſſecla tandem catholicis reſtitutus 1 6. a
Nogaici Tartari 1 b
Norimbergenſes quæ de Melanchthone conque 312 a. Lutherum admonent ne ſuam doctrina eſtrui ſinat ibid.
Nouogardia ſeptenni obſidione in Moſcorum poteſtatem redacta 69. a q̃ populoſa 1 a eius arx 1 .b

O

OCcidentalis Eccleſia in aſymo pane cur conſecrat 19.b. an hoc ſit iudaizare. 40 a. cur feria ſexta & ſabbatho ieiunat 2 a. cur ieiunia Vigiliarum & quatuor temporum obſeruat 41.b
Oecolampadius primus Epiſcopus Baſileæ 330.a
Olomucium Moſcorum alumni mittendi ad ſeminarium 10.a
Orantes in ſecreto diuinitatem negant 193. b
Orientales Epiſcopi à carnibus abſtinent 42. a. ante ſchiſma cùm affligerentur ad ſummos Pontifices confugerũt 38. 49. a in Lugdunenſi generali Synodo errorem de proceſſione Spiritus ſancti publicè abiurarunt .b 0.b in fermentato pane cur cõſecrant am chiſmate poſt Florentinam Synodum cur perſeuerarunt .b
Orphei de verbo Dei & Trinitate iudicium 185.b
Oſorij ſcriptis delectatur Stephan' rex Poloniæ 305.a

P.Pader

P.

Padeuouicium ad pacem in eundam eligendum cē ſent Polon. legati [illegible]1.a

De Pace inter Sueciæ regē & M[illegible]ſcū varia 63.b.64.a

Paſcha quando celebrandum [illegible].b.219.b Iudæi quo die celebrant 21[illegible] b. [illegible] rite celebraretur quid actum à Conſtant. Magno Imp. & ſummis Pontificib^9 [illegible] a. S. C[illegible]mens quæ de eo ſcripſit ibid. b Conſtantini de eo epiſtola 215.a.b

S. Patres in quib^9 di[illegible]enſerunt 334.b. cur legēdi 3[illegible]2. b. quinam ex illis legendi ijs qui veritatē fidei quærūt 333.b. quomodo legendi [illegible]33.b Græci quid de proceſſione Spiritus S. à Patre & Filio ſcripſerunt [illegible] b & ſeq. doctrina eorum ſequenda 322.a

Sanctos Patres Caluinus vocat aſinos 315.b. Hæretici verbo laudant, [illegible] re[illegible] [illegible]31.a

Pax inter Polonos & Moſcos inita 82.a. & ſeq. de captiuis dimittendis [illegible]8.b.8[illegible].b.92 a. [illegible]5. a. [illegible]11. b. [illegible]2. a Conditiones pacis à Ioan. Zam[illegible] ad Poſſeuinum mi[illegible] prima [illegible] a [illegible]cunda [illegible]. tertia & vltima ibid. b. D[illegible] tres quæ ſunt in pace componenda [illegible]ribit a. [illegible] Poſſeuinus [illegible]. a. de finibus Liuoniæ 9[illegible] egati Polon de plenipotentia Moſcorum proteſtantur 84.a. conditiones pacis Moſcis proponunt ibid. b. conuentum volunt deſerere 90 b eorum proteſtatio ibid. tractationē pacis reuocant, & tempus e[illegible]trahunt 9[illegible] a Mo[illegible] Liuoniæ aliquot arce[illegible]o. [illegible] pro [illegible] a. de Polonis varia [illegible] queruntur 88. a. conuentum deſerere volunt ibid. Literæ pacis inter [illegible]ephan. I. Poloniæ regem & Ioan. Baſil. Moſc. Ducem 99.[illegible] Pax componi non poteſt niſi M[illegible] Liuoniam reſtituat 69.b 84.b. pax ob duas arces [illegible] protracta 90.b iudicio P[illegible]ſeuini committitur 91. a Pax octo annos duratura 93.b. annus adijcitur ibid. iterum vnus 97. b decennalis in Kiueroua Horca die [illegible]. Ianuarij 15[illegible] [illegible] 97 b Plenipotentia ad pacem ineundam [illegible]egatorum Moſ.8[illegible] b Legat[illegible] Regis Polon. [illegible] b. [illegible] ſacerdotibus & [illegible] M[illegible] [illegible] 93 b. de tempore ce[illegible] de titulo M[illegible] Ducis 96.a. de tormentis be[illegible] tradendis [illegible].95 a.97 b. ab vna arce Velifio totum pacis negotium pendet 9[illegible]

Petri Caniſij Catechiſmus [illegible].b

Petri Kelſicenſis principis Picardicæ ſectæ errores 364.a

Petrocauienſis Colloqu[illegible] ſumma 1[illegible]4. [illegible] ſeq.

S. Petronella 243.a

P[illegible] Patriarcha Conſtantinopolitanus ante [illegible] annos [illegible] à Leone IX petiji 46.a

Peuceros [illegible]theranus vita ademptæ 349.a

Philippus Melanch[illegible] [illegible] Me[illegible]

Picardica ſecta in Boem[illegible] et Morauia 3[illegible]3.a eius errores 304.a error de [illegible] ibid. De ſacramentis 365.b. de ſanct[illegible] [illegible] .a.b. 6[illegible] libri eius 366.a. quid e[illegible] [illegible]leſia 36[illegible].a

Plenipotentia ad pacem ineun[illegible] Legatorū Moſc. 82. b. 95.b. ſimplex & ſatis infirma 73.a.83. a. alia à Magno Duce tradi non ſolita Moſci affirmant [illegible].b.83 b. 84. a. eius ſumma 73. a Legatorum Regis Polon. 83.a

Pleſcouia quam populoſa 14. a. ab ea exercitum deduci vt curet Poſſeuinus Legati Moſci petunt [illegible]9. b. [illegible]. a. Pr[illegible]ſidium in eam immiſſum trucidatum 61.b

Pleſcouia mœnia & munitiones 14. b. obſeſſa à Polon. commeatum quam magnum volunt Legati Moſc. [illegible]2.a. periculum à Regijs Poloniæ militibus 61.b.62.a.

Poloniæ quis ſtatus reli[illegible]ionis Catholicæ [illegible].a.b

Polonorum Dij [illegible].b

Pontifex Max. celebrat ſingulis ſeptimanis 3[illegible]. a crucem cur in pedibus ferat [illegible]4. b. Metropolitas atque Epiſc[illegible]po[illegible] co[illegible]rmat 45. b mulier Angelicana nunquam fuit [illegible] a [illegible] in ella cur g[illegible]ſtatur [illegible].b. 36.b. titulos ſperuit 35 a. ad eum [illegible] in omni ne[illegible]otio confugerunt omnes 2[illegible] a b.& ſeq.

Pontificem Max Anti[illegible]christum [illegible] [illegible]minant h[illegible]etici 3[illegible]2.a non eſſe probatur [illegible].b [illegible]2 a C[illegible] preparat [illegible] [illegible]anus 3. a. [illegible] quam [illegible]cere 3[illegible].b [illegible] [illegible] tempore hæreticos [illegible]ſit 3[illegible] b

Pontifices [illegible]ax. nunquam aliquem fi[illegible]e errorem docuerunt 43 b. Gentes ab ijs conuerſ[illegible] 306 b. Honor qui ipſis defertur ad Deum [illegible] 3[illegible].a

Pontificis Max. an barba radenda, an nō [illegible]5 a. in Eccleſia auctoritas 33. a. 4[illegible].b. 4[illegible] a [illegible]5 [illegible].a eam D. Petro traditam ob Pontificum pec[illegible]ata amiſſam eſſe fingunt Moſ[illegible] 4[illegible].b. refutatur ibid in conuertendis hæreticis ſedulitas [illegible]7.b. Hodierni eadem eſt auctoritas, quæ D. Petro cæterisq. fuit [illegible]. Honorē non eſſe illicitum 35 a.4[illegible].b ſtudium ad vnitatem fidei Moſ[illegible]os perducendi [illegible]2.a neceſſitas in E[illegible]ſia 45.a.380.b [illegible]23.b & ſeq. de Primatu eius Nicenæ Synodi canō [illegible] 1.260.a.b officium quale 9.b. pedū oſculationem non eſſe illicitam 3[illegible].b ſtudia in religione ſeruanda & propaganda 303 a. ipſius eſt dare titulos 93.a 96.a

Pōt[illegible]cum Max exempla aliquot qui Principes quoſdam e Regnis eiecerunt 4[illegible]. a ſucceſſio interrupta. 329 a

Poppi Moſcorum [illegible].b

Porcouia munitiones [illegible].a

Pr[illegible]ope[illegible] [illegible].b.[illegible].a. Turcarum fœderati quæ damna ipſis intulerunt [illegible] b

Pri[illegible]cipum non eſt in rebus fi[illegible]ei determinare 1[illegible] a [illegible]eteris teſtamenti Principes an id [illegible]ecerint ibid. b. & 1[illegible].a

Proclus quæ de humanitate Chriſti ſcripſit 204. a ipſius [illegible] ibid.

Proteſta[illegible] Euangelij origo qualis 348.b

Protopoppi Mo[illegible]rum qui 6.a

Pſeudoepi[illegible]copi in Suecia dictum de Catholica fide 122.b

Puerorum non baptizatorum poſt hanc vitam receptaculum [illegible]2 b. [illegible]73.a. [illegible] educatio quam neceſſaria [illegible] & ſeq.373.b. ex praua quæ incommoda ſequantur 37[illegible].a

Pur-

Purgatorium [illegible].a.274.a.b & ſeq.287.a.b

Q.

Quadrageſimam vnam ſolum ſeruandam Eccleſia Latina iubet 41.a Græci hebdomadam adiiciunt ibid.

R.

Radeuilliorum laus 315.b
Reges non falſæ doctrinæ, ſed regnorum ſunt hæredes 124.a
Religio & prudentia in rebus gerendis, non ætas ſpectanda 108.a
Reliquiæ à Moſcis Romæ oſculatæ 23.a. ad eas quæ miracula contigere 291.a
Reſurrectio mortuorum 22[illegible].a
Richerius ex Carmelita Calviniánus in America nauigat cum Villagagnone 307.b
Rituum diuerſitas nihil obeſt Eccleſiæ 4[illegible].b
Roma ex Babylone facta ciuitas ſancta 302.b. quomodo olim vocata 48.a
Roma quanta pietas 3[illegible].a
Romana Eccleſia nunquam à vera fide deflexit 48.b 329.a quid de ea ſcripſerit Agatho Pontifex Maximus 48.b.235.b. quid Nicolaus Primus 49.a Theodoretus ibid.
Romana fides qualis 33.a
Romanorum luxum quàm iniquè nobis obiiciant hæretici 310.b
Romanus Pontifex eſt caput Eccleſiæ 58.b. ſolus Vniuerſalis 260.b
Roſarij vſus in Eccleſia 296.a
Roſtouienſis Archiepiſcopus in exilium eiectus [illegible].b
Rudolphus I. Imperator extirpat Viennæ Flaccianam hæreſim 314.a
Ruſſia Poloniæ reg[illegible] electa [illegible]piſcopi quot [illegible].a
Ruthenis[illegible] num [illegible] cur ad [illegible] ſinũt 42.b in quibus [illegible] Latinis in rebus fidei d[illegible]ſentiunt 35.a.b Quadrageſimam quando inchoent [illegible].b
Ruthenorum conuerſio quã commoda pareret [illegible].b

S.

Sabaudorum reſponſio prudens cur Geneuenſium religionem non profiteantur 3[illegible].b
Sabbathi die cur Græci non ieiunant 41.b. & ſeq.
Sacerdotes Græcorum vxoribus mortuis non habentur amplius ſacerdotes 44.a. Latinorum cœlibatum ſeruant & quare 41.a.229[illegible].24[illegible]. & ſeq.b. e[illegible] ſacerdotum coniugijs quæ [illegible] ſequantur [illegible].b
Sacerdotis cum [illegible]œminis non cohabitandum 22[illegible].b.23[illegible]. b. Græcorum ante ſacerdotium vxorem ducentis ea in ſacerdotio v[illegible] licet 41.a
Sancti inuocandi 2[illegible].a.b. & ſeq.290.a.[illegible]9. a ex Concilijs probatur [illegible] ex patribus 290.a 291.[illegible] obiectiones [illegible] 293.a Hæretici negant 2[illegible].b Pro nobis orant [illegible].a.b
S[illegible]thana aſtutia [illegible].a
Sax[illegible] [illegible] 4[illegible]
S[illegible] eius malum 359.[illegible]
S[illegible] non [illegible]tur 36[illegible]
S[illegible] auctor ſectæ Vbiquitariorum [illegible].b [illegible]

ſum Filium in Trinitate minorem Patre fa[illegible] [illegible].a. eius de Melanchthone teſtimonium 49.a
Schuenckfeldius reijcit omnem ſcripturã [illegible]9.b 192.a. Chriſtum ſecundum humanam naturam etiam verum Deum putat [illegible].b
Scriptura ſacra controuerſiarum in Eccleſia non poteſt eſſe Index [illegible].b
Seculares Principes nõ ſunt Iudices in reb[illegible] fid[illegible] [illegible]b
Seminaria iuuenum ſtudentium, Anglorum duo 4[illegible] a Roma inſtituta 31[illegible].b Catholic[illegible]rum in quo[illegible] [illegible] in ſunt in Germania [illegible].b
Septentrionalium Populorum ingenia [illegible]
Serapiõ Euang. ſecundũ Petrũ reiecit, & quare [illegible]
Sergius monachus ſanctus apud Moſcos [illegible]
Seruetiani Spiritũ [illegible] ex Trinitate ex[illegible] [illegible]
Seruetus Chriſtum etiam ex [illegible] [illegible] Patre hominem natum aſſerit 193.b. de Deo quid ſentiat 193.a
Sigiſmundus Bathoreus Tranſſyluaniæ Princeps [illegible] & ſeq.
Sinapis grano cur Euangeliũ cõparatur [illegible] & ſeq.
Smolencium quàm populoſum 14.a. eius munitiones 15.a
Spiritum S. à Patre & Filio procedere ex ant[illegible] Patribus Græcis monſtratur [illegible]b. & ſeq. ex [illegible] [illegible]tiſicibus & Patribus Latinis [illegible] ex Scriptura ſacra 5[illegible].a.b Schiſmaticorum argumenta [illegible] [illegible]luuntur 54.a.b. & ſeq. Proce[illegible] eius quando in [illegible] binis vocari cœpit 321.b
Stephanus I. Polõ. rex quas Academias ex[illegible] [illegible] impudicas fœminas inpr[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Moſcouia quam graue bell[illegible] [illegible] ſtatuit 6[illegible].a 66.a.b.67.a pacem ſe expetere [illegible] [illegible] b Poloniæ rex creatus [illegible]5. res geſtæ & [illegible] [illegible] & ſe. [illegible] 67.a [illegible] Tranſſyluaniæ Princeps pro[illegible] [illegible]
Stephanus I. Vngariæ rex [illegible]
Sueciæ regnum nunquam tributa[illegible]rium [illegible].a
Sueciæ Rex amicus [illegible] Apo[illegible] [illegible] 6.a qui e[illegible] in Liuonia tempore pacis [illegible] St[illegible]phanum [illegible]olon. regem & Moſc[illegible] habuit 9[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] expetit 61.b.[illegible]3[illegible].a 64.a. [illegible] eius [illegible] geſta [illegible] & ſeq.
Superbia mater hæreſum [illegible] b eius [illegible] quæ [illegible] [illegible] [illegible] præ[illegible] in hæreſi [illegible]
Sybillarum oracula quanto a[illegible] [illegible] in pretio habita [illegible]
Symbolum Apoſt[illegible]rum 19[illegible].a [illegible] [illegible] Conſtantinopo[illegible] Con[illegible] [illegible] dem expoſiti[illegible] [illegible] omnes ab hæreticis deprauat[illegible] [illegible] [illegible].b & ſeq.
Syneſius ad Euo[illegible] [illegible]atrem quæ [illegible] 4[illegible].a
Synodi quatuor priores quanti in fa[illegible]ienda [illegible] rum ſumma [illegible] [illegible] quomod[illegible] [illegible] tum hæretici [illegible]
Synodorum iudex nõ poteſt eſſe Scriptura [illegible] b quis ſit earum iudex ibid. [illegible]
Ad Synodum vocandos ſolos filios D[illegible] vult Bu[illegible] [illegible] 4[illegible] refutatur ibid.
Synodus Carthaginenſis [illegible] 4.a. Florentina.3[illegible] [illegible].a.

a.5. b. Lauſanenſis 329. b. Lugdunenſis generalis 39.b. Turonenſis 234.a

T.

TAnais Moſcouiæ fluuius 25.a. in Volgam à quibus deriuatus 25.b

Tatiani, Marcioniſtæ & Manichæi nuptias à Deo eſſe negarunt 244.b

Teleſphorus Pontifex Maximus ſeptem integras hebdomadas ieiunandum ſuaſit clericis, non iuſſit 41.a

Tertullianus Deum non eſſe auctorem mali oſtendit 169.a de ſacerdotum cœlibatu quæ ſcripſit 233.b quæ de D. Pauli caſtitate ſcripſit 243.b. eius de hæreticis dictum 325.b.355.a

Teſtamenti noui & veteris differentia 147.a.b. iuxta Franciſcum Dauidis quæ 189.a

S. Thecla virgo 243.a. à nuptijs ſoluta 244.a

Theodorus Beza vide Beza.

Theodorus Ioan. Baſilij minor natu filius 3.a. eius vxor quæ ibid.

Theſſalonicæ Archiepiſcopi ante Græcorum ſchiſma delegata poteſtas ſummorum Pontificum in oriente 38.a b. 45.b.234.b

Thomas Valdenſis Angli de cœlibatu ſacerdotum locus 246.a.b

Tranſyluania 342.a. atheiſmis plena 173.b.176.b. in ea iudaizantes ſunt 192.b

Tranſyluaniæ hæretici quomodo fidei ſymbolum ſuſcipiant 195.a. Euangelijs reiectis Prophetias veteris teſtamenti legunt 132.b

Tranſubſtantiatio 308.a. eius diſputationis origo 311.b

Tridentina Synodus 352.b. qui interfuerunt ibid. & 352.a. Lutherani non venerunt 352.b.

Trinitarij Trinitatem quomodo appellent 195.b

S. Trinitas 51.a.b.55.b. Verbo Dei, conſenſu totius Eccleſiæ, & hiſtorijs defenditur 174. & ſeq. de ea diſputatio in Polonia ibid. circa eam errores Lutheri, Caluini & cæt. 154 a.b. Melanchthonis 166.b & ſe.

Trinitatem tempore D. Ioan. Euangeliſtæ deſeri cœptam dicunt Ariani 178.b

Trinitatis nomen veteribus in vſu 154.a.b. tres perſonæ 51.a. 52.a 55.a. quomodo diſtinguantur 53. a. Vnitas 55.b

Trullani Canones quando, à quibus & cur editi 49. b. decimus tertius probatur ſuppoſititius 235. & ſeq. 241.a.b

Turcæ hæreſes noſtri tẽporis deteſtantur 342.a. Moſcis quantum tribuant 26.a

Tyras ſcriptum contra Arianos in Sarmatia 179.b

V.

VAradius Arianus cum alijs hæreticis diſputans 177.b

Vbiquitariorum origo 165 a

Veliſium arx 91.a. ab ea omnis pacis inter Polonos & Moſcos pendet controuerſia 79.a.91.a

Venetorum mercatores aliqui in Moſcouiam mittendi & quare 10.b

Verbum Chriſtum vocari & quomodo 184.a.b. vſitatum hoc etiam Ethnicis 185.a

Verbum Dei quid ſit 133.a hæretici nõ habent. 124.b 133 a & 143.b. omnes ſe habere iactitant. 125. & ſeq quibus rebus comparetur 134.a. fermento 137. b. gladio 134.a. igni & lumini 141.a. imbri & pluuiæ 138.b. margaritæ 139.b. ſecuri 135.b. ſemini 136. a. ſinapis grano 136.b. eius vis 135.b

Verbum traditum 126.b. Dei hoc reiecto quæ incommoda ſequantur 130.a. ex Paulinis epiſtolis probatur 128.b. ex Patribus 129.a. Vincentij Lyrinenſis de eo locus inſignis 128.b

Verbum duplex oris & cordis 186.b

Vilna 3.b. 10.a. Tartaros, Ruthenos, hæreticos, & catholicos habet 313 a

Virginum ordinis D. Brigittæ in Suecia mira conſtantia 122.a

Virtutis præmia negant Lutherani, Stoici, Epicurei &c. 172.a

Vladiſlaus Iagello regnum Bohemiæ oblatum reſpuit & quare 304.b

Vngaria ab Arianis inficitur 177.b

Volanus ſcripſit contra Scargam 301.b. eius ſuperſtitiom conſulendo hariolo 309.b

Vologda 14.a

Vſura apud Græcos non eſt peccatum 44.a

Z.

ZAmoſcius quib' conditionibus pax ineũda ſcribit ad Poſſeuinum 86.b. à pietate laudatur 109.a integra pacis inter Polon. & Moſc. conſiciẽdæ poteſtas ipſi data 74.a.79.a.85.b

Zebridouius Stephano Regi commendatus à Poſſeuino 81 b. à Zamoſcio 111.a

Zuingliani ſuam confeßionem Auguſtæ obtulerunt Carolo V. & Ordinibus 348.a

Zuinglianorum conciliabula qualia 330. a. quidam omnipotentiam Dei negant & quare 193.a

Zuinglius primus Epiſcopus Tiguri 330. a. occiditur 303.b. quæ ex ſacra ſcriptura reiecit 132.b

FINIS.

MARTINI BRONIOVII, DE BIEZDZFEDEA, BIS IN TARTARIAM NOMINE STEPHANI PRIMI POLONIAE REGIS LEGATI,

TARTARIÆ DESCRIPTIO,

ANTE HAC IN LVCEM NVMQVAM edita, cum tabula geographica eiuſdem Cherſoneſus Tauricæ.

Item,

TRANSSYLVANIAE, AC MOLDAVIAE, ALIARVMQVE VICINARVM REGIONVM

ſuccincta deſcriptio GEORGII A REICHERSDORFF, Tranſſyluani, cum tabulis geographicis tam Moldauiæ, quàm Tranſſyluaniæ.

Præterea,

GEORGII VVERNERI DE ADMIRANDIS

Hungariæ aquis hypomnemation, addita tabella lacus mirabilis ad CIRKNITZ.

COLONIAE AGRIPPINAE,
In Officina Birckmannica, ſumptibus Arnoldi Mylij.
ANNO cIↃ. IↃ. XCV.
Cum gratia & Priuilegio S. Cæſareæ Maieſtatis.

SERENISSIMO AC INVICTISSIMO PRINCIPI, DOMINO D. STEPHANO DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE, Pruſſiæ, Maſſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Principi Tranſſyluaniæ Domino Clementiſs.

MARTINVS BRONIOVIVS DE BIEZDZFEDEA HVMILLIMA AC PERPETVA

officia ſua commendat, triumphum perpetuum & incolumitatem longæuam à Deo Optimo Max. precatur.

SÆpenumerò cogitanti mihi, Sereniſſime Rex, quonam memorabili ac laudabili ſtudio illud tam præclarum ſiquid in me eluceat virtutis teſtimonium, quod Maieſt. V. anno pręterito ad Mahometem Chereium Chanum Tauricanorum ſeu Piræcopięſium Tartarorum Principem binis legationibus me ornare dignata eſt: pro meo ingenio ac perpetuo fidelitatis officio M. V. cōmēdare poſſem: omnique ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, virtutis, laudis, maximique conſilij cumulatiſſimorum, ampliſſimorum, atque erga me propenſiſſimorum Senatorum Petri Miſcouij Epiſcopi Cracouienſis, Nicolai Mielerij Palatini Podoliæ, ac exercituum Regni Generalis Capitanei, Ioannis Zamoſcij Regni ſupremi Cancellarij commendatione, qua me in præterito Regni conuentu Varſauiæ in Secretarium & Aulicum M. V. commendarūt. In primis verò laudabili vereque animi Regij Maieſt. V. pręclaro ac optimo deſiderio, quo in perueſtigandis gentium externarum, pacis, belique moribus & legibus, inq; locorum eorum

ſitu indagando M. V. tenetur, apprimè ſatisfacerem, etſi pro tenui ingenio & dexteritate, quam deſideratiſſimi parentis mei viri prudentia, ac eloquentia præſtãtis mors immatura mihi præcluſit, cùm non artium excolẽdarum ſtudio vacarem, quod D. memoriæ Sereniſs. Sigiſmundi Auguſti Regis Domini clẽmentiſſimi aulę miniſterio tenebar. Ac propter gentiũ earum, quæ in Taurica ſeu peninſula illa extitêre, omni ęuo ferè obliuionem, annaliumq́ue difficultatem, pro quibus ſummo cum ſtudio à clariſſimo ac prudentiſſimo Senatore præclariſſimarum rerum hiſtoriarumq́ue ſtudioſiſsimo indagatore Cancellario Regni admonitus: à Chriſtianis, quorũ obſcuræ ac prauæ admodum ibi extant reliquiæ: ac ipſis etiã Barbaris nullo operæ pretio enitebar illud propoſitum meum, vt par eſſet, deſcribere minimè potui. Enimuerò dum Regiæ Maieſt. Veſtræ nomine ac Reipub. apud Chanum legatione diuturna fungor, detineorq́ue, omni occaſione, modo ac ratione ſumma cum difficultate, ea indagare & luſtrare ac tenui ſtylo annotare, Maieſtatiq́; Veſtræ Domino clementiſs. priuatim offerre propoſui: Præſertim verò cùm pacis belliq́; mores & leges, regionumq́ue Tartaricarum ſitus M. V. ampliſs. imperio contiguus & cognitu perneceſſarius eſſe cenſeatur. Siquidẽ maiores noſtri malignitate quadã temporum, aut potius maxima tum rerum ſuarum perturbatione & mutatione ducti, neceſſitudines eas, quas vtinam à patria noſtra Deus procul auertiſſet, cum populo eo barbaro ac feroci iniêre. Etenim ea gẽs rapaciſſima & famelica non iuriſiurandi ſui, non fęderum

vel amicitię, verùm commodi rationem ducit, rapinis iniquo perpetuoq; bello ſemper victitat. Nec mirum eſt, in re bellica dexteritate miraq; alacritate eam vti, quam prorſus innatam habet, præſertim cùm minimè egregios vel ſtrenuos viros eos, qui bellica virtute, gloria, vel felicitate aliqua cumulati non ſint, cenſeat: Imò nobiliores quoque ac Principes ipſos à virtutibus bellicis alienos penitus contemnat. Tauricæ vel Cherſoneſi quondam celeberrimi Imperij, quod per multa ſæcula clariſſimi & ampliſſimi populi ac ipſa gens Gręcorum adminiſtrabat, dolendas & grauiſsimas ob nefanda in Deum hominesq; improba & maxima eorum ſcelera, quæ non ſinit inulta eſſe Diuinum Numen, mutationes. Ac peninſulam eam vt clariſſimarum nationum coloniam, Principumque Imperium extitiſſe, ad extremum verò in barbaricum tyrannicumq; Turcicum & Tartaricum geminum, proh dolor, Imperiūdeueniſſe, non ſine pio & acerbo animi dolore pro virili ſtudio meo annotaui. Quod quidem ſtudium meum vt S.R.M. ſuſcipere, ac me benignitate ſua Regia complecti velit, maiorem in modū rogo. Cæterùm Maieſtatem Veſtram Regiam ad gloriam Dei quàm diutiſſimè valere, atque Reipubl. noſtræ Polonæ, patriæ nobis dulciſſimę quàm feliciſsimè noui anni huius auſpicijs præeſſe cupio, & opto. Dat. in Taſſarlagano pago Tartarico, die 1. menſis Ianuarij à Chriſto incarnato anno M. D. LXXIX.

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM,
QVAE IN HIS OPVSCVLIS
CONTINENTVR.

A.

ABrughanÿa Tranſſyluania ciuitas 40. Romanorum colonia 42

Albaiulia ciuitas 32. Daciæ Regum regia 40. Zarmiſi alim dicta 41

Almaſſarai Chanorum Tartarorum regia 8

Alutus Tranſſyluaniæ fl. 37

Aqua acida 68. calida 63 & ſa. 65. & ſe. 69. ferrũ radẽtes 66. æſtate glaciata 67. lapideſcẽtes ibi. tepida 66. virides 68. de aquarum miraculis qui autores potiſsimum ſcripſerint 72.73

Araba Hungariæ fl. 61

Auratus Tranſſyluaniæ fl. 43

B.

Baccaſarainm Tauricæ oppidum Chani regia 8

Baimocÿ arcis in Hungaria thermæ 63

Balnea publica condere apud Turcas pietas 63. & ſeq.

Berezania lacus 2

Bialagrodum, veteribus Moncaſtrum, Moldauorum Regulis à Turcis ereptum 2

Biſtricia Tranſſyluaniæ ciuitas 38.68

Bodrogus Hungariæ fl. 71

Bogus fl. 3

Boriſthenes fl. 3.49

Braſſauia Tranſſyluaniæ ciuitas 37. & ſeq.

Bratiſlauia oppidum 1

Buda Hungariæ primaria ciuitas vnde nomen habet 64. eius thermæ & calida aquæ 62

C

Capcacleim arx & fl. 1

Capha Tauricæ clariſsima ciuitas 10.11

Carpatus mons 61.66

Cercum Tauricæ arx & oppidum 11

Chani Tartar. imperium Turcarum Imp. agnoſcunt 14. eorum alimonia 19. aulici 15. bellica expeditio 19 caſtrenſe conſilium 20. conſiliarÿ 15 donatiuum annuum à diuerſis Principibus 17 electio 15. exercitus qualis & quantus 22 genus 14. humanitas erga Principum aliorum Legatos 18. moneta 19. monetaria officina 9. penſio Turcarum Imperatori 18 reditus ibid regia & ſedes 8. in Saldanas fratres tyrannis 15 ſtipendium à Turca 18. telaneum ibid venationes 9 vxorum habitatio ibid.

Cibinium Tranſſyluaniæ metropolis 35. eius ſitus & deſcriptio 36

Ciculorum origo, mores & oppida 33

Coloſvvaria Tranſſyluaniæ ciuitas 39.

Corona ciuitatis deſcriptio 37.38

Corſunum Tauricæ vrbs antiquiſsima 6

Coſlouia arx & oppidum Tauricæ 5

Cremnicia Hungariæ oppidum 65

Cremum Tauricæ arx & ciuitas 9

Cryſius Tranſſyluaniæ fl 34. 35. 39. aurifer 70. 71

D.

Daci qui olim, eorumque ſedes 34

Dantiſcum ciuitas 50

Decebalus Daciæ ſeu Tranſſyluaniæ rex 31 & ſe.

Deruiſa apud Turcas monachorum genus, eorumq́ mores ac ritus 63

E.

Elias Bogdanus VVayvvoda Moldauum 52

F.

Feketetha Tranſſyluaniæ pagus 34

Fileg Hungariæ arx 68

Fogaras arx Tranſſyluaniæ 38

Fontes acidi 67.68 letales ibid. mirabiles 59. 62. & ſeq. ſalſi. 68

G.

Galga ſucceſſor Imperÿ Tartarici 14

Galgatium Thurzonum familia in Hungaria arx 65

S. Georgÿ monaſterium in Taurica 6

Georgius Tranſſyluaniæ regni theſaurarius Varadienſis Epiſcopus 35 39

H.

Haczak oppidum 41

Helta Tranſſyluaniæ oppidum 37

Hungaria aqua acida 68 calida 63 & ſeq. 65. & ſeq. 69 ferrum rodentes 66. æſtate glaciata 67 lapideſcentes 68 tepida 66 virides 68. Comitatus quot 62. deſcriptio 61 flumina præcipua 70 71. & ſeq ſal. 68.69 in ea piſcium copia & vilitas 71 72

Hungarorum mores 33 origo 70

I.

Iambali Tauricæ arx & ciuitas, à Genuenſibus condita 7

Iaſsi primarium Valachiæ oppidum 2

Iazygum Metanaſtarum ſedes 61

Ingermenum Tauricæ arx & oppidum 5

Ioannes Zemiſca Conſtantinop. Imp. 6

Iſlandia fons mirabilis 59

Iſthmus inter Pontum Euxinum & Boriſthenem 3.4 6.13

K.

Keresbania Tranſſyluaniæ oppidum 42

Kozaci 2. 3. Tartarũ terrori ſunt 4

L.

Ladiſlai Hungariæ Regis ſepultura 35

Leopolis Ruſsiæ metropolis 49

Lena Hungariæ arx 68

Lotiones variarum gentium ad expianda ſcelera 63

M. Maho-

M.

Mahometh Budenſis Baſſa 63.64
Mancopia Taurica ciuitas 7
Mariſius Tranſſyluaniæ fl. 40.42
Megienſis Tranſſyluaniæ ciuitas 38.39
S. Michaelis mons & caſtellum in Tranſſyluania 37.40
Mœſia duplex 34
Moldauia Chorographia 49. & ſeq. fertilitas & amœnitas 53. incolæ 50. præcipua oppida & arces 51. VVayvvoda quale tributum Turcarum Imp. pendent 51. eorum moneta 53. in ſubditos tyrannis & ſeueritas 52
Moldauorum mores, ritus, & religio 50
Moldauus fl. 49.

N.

Neoptolemi turris 2
Nicolaus Comes à Salmis 71

O.

Oczacouia, quæ & Olbia, arx & oppidum 3
Oſſouum arx & oppidum 4

P.

Pannonia quæ, & eius deſcriptio 61
Perecopia Taurica arx & oppidum 4. à quo condita 5. eam ſolam munire Turcarum Imperator Chano permittit 12
Perecopenſium Tartarorum origo, & in Tauricam ingreſſus 13. & ſeq.
Petigorenſium populi & prouincia 12
Petrus Bogdanus VVayvvoda Moldauus à Turcis captus 52
Phanegoria Aſiæ ciuitas 11
Piſcium mira copia & vilitas in Hungaria 71.72
Probita inſula 5
Prutheni populi qui, eorumque ſedes 50

R.

Romanivvyvvar Moldauiæ arx 53
Romanivvaſar arx ibid.
Roxolani populi 4
Ruthenorum ſedes 50

S.

Sachibgierei Chani Tartar. de Nogaienſibus Tartaris victoria 5
Sachmatis Iauolgenſium Tartarorum Principis de Tauricanis Tartaris 14
Sal natiuus in Hungaria & Polonia 68.69
Sargetia Daciæ fl. 41
Sarmatia duplex 51
Saxonum in Tranſſyluania mores, ſermo 32. 33. ſedes 36 37
Scythia duplex 11
Sigeſvvaria Tranſſyluaniæ ciuitas 38
Selymus Turcarum Imp. Tauricanos Tartaros ſibi ſubiecit 14. eius crudelitas 8
Semnicia Hungariæ oppidum 65
Silnica fl. 5
Smolnicia oppidum 66
Sortaſſus Tauricæ pagus à Genuenſibus incolitur 9
Specus letali halitu in Hungaria 68
Stephanus Maylat Tranſſyluaniæ VVayvvoda à Turcis captus 38
Strigonium ſedes Archiepiſcopi Primatis Hungariæ 64. eius aqua calida 65
Sudacum Genuenſium in Taurica ciuitas 9. Genuenſibus à Turcis erepta 10
Sultanorum Chanorum fratrum ſedes 8. à Turcarum Imp. ſtipendium 18

T.

Tamanum arx 12
Tartari quibus & quàm numeroſis equis in bello vtuntur 22. mechanicas artes non exercent 17. otioſi ſunt ibid. Regni ſucceſſorem perpetuũ eligunt 14. à Turcis ſubiugati ibid. eorum arma & apparatus bellicus 23. in hoſticum procedendi ordo 20. ex hoſtico diſcedendi ratio 23. bellica expeditio, & bellandi modus 19. 20. acies conſtituendi ratio 21. ſtratagemata ibid. vexilla 23. captiuorum diuiſio 21. erga eos pietas 22. diuitiæ 16. domus, tuguria, & manendi ratio 4. 11. 17. fœmina 16. hoſpitalitas, iudices ſpirituales, legum ſeueritas, liberorum educatio, litera 16. mores 50. obedientia erga Principes 16. religio ibid. ſtrages inſignis 14. victus 17. Tartaris piſcium rarus vſus 8
Taurica ciuitatum & locorum diſtantia 10. 12. fluuij 8. lacus ſalſi 12. argenti auriq́ metalla ibid. montes 8. putei 12. ſoli vbertas ibid. latitudo 13. Vinea optima 10
Techinia Valachiæ arx & oppidum 2
Theodoſia Tauricæ ciuitas à quibus condita 10
Thorda Tranſſyluaniæ ciuitas ſalium fodinis celebris 35.69.
Tibiſcus Hungariæ fl. 61. quàm piſcoſus 71.72
Tranſſyluania, olim Dacia Romanorum prouincia 31. 43. Hungariæ regni theſaurus dicta 33. Hungariæ pars 61. eius ſitus 32. incolæ 32. 33. 43. 61. montes auriferi 42. ſalinæ 68. 69. vrbes celebriores 35.36
Trincinium Hungariæ caſtrum 65

V.

Valachia, quæ & Tranſalpina, ſitus 33 49
Valachorũ mores, veſtitus 32. origo 33. 34. 49. 50.
Varadinum Tranſſyluaniæ ciuitas 35.69
Vitoldi Magni Lituaniæ Ducis balneum 5
Vlpiani Traiani Imp. in Dacia res geſta 31. pons in Danubio conſtructus 31.34
VVyzagna oppidum ſalium fodinis nobile 37

Z.

Zabeſus Tranſſyluaniæ ciuitas 39
Zalathna ciuitas 40. quando condita 42
Zamoſus Tranſſyluaniæ fl. 43
Zepuſium Hungariæ oppidum 66
Zirkuitz lacus mirabilis 73 74

TABVLA SEV TYPVS CAPORV̄ CH

RSONESVS TAVRICÆ SEV PENISVLÆ
Caſanenſes & Altracanenſes Tartari
Tanais seu Doni flu
Oſsouenſes Tartari
Campi inter Tanaim et Volgam fluuium
Noguenſes Tartari
Volga seu Rha
Tartari Perecopenſes seu Cremenſes
MOEOTIS PALVS
Petigorenſium Prouincia
CIMERIVS
BOSPHORVS

MARTINI BRONIOVII DE BIEZDZFEDEA, AD TARTARVM LEGATI, TARTARIA.

CAMPI SAVRAMENSES ET OCZAcouienſes, qui inter Bogum & Neſtrum fluuios ſiti ſunt.

BRATISLAVIA ſeu Braslauia oppidum in extremitate Podoliæ, quod etiamſi cum arce ſatis obſcurum & humile ſit, verùm incolas quingẽtos, & amplius Sclopetarios optimos, ac cum Scytis crebris leuioribusq; prælijs bene verſatos ac exercitatos præſidij quaſi loco perpetuò habet. Illi in Campis ductores viarum peritiſsimi ſunt, à Tartaris ac Kozacis, qui in campis perpetuò vagantur, prælia & pericula, ſi eis comitatu impares ſunt, euitare probè norunt. Ex Bratislauia non admodum denſis ſyluis, milliaribus aliquot ad Silnicam riuulum, in quo loco Bratislauienſes propter Perecopienſium, Oczacouienſium, & Bialogrodenſium Tartarorum incurſu, Valachorumq́ue perpetuas agunt excubias, Bogo vel Hipani fluuio, penes Oczacouiam vſque itur: proinde ad Treſtenetium, Berſadum, Olſancam, Sauranam, vnde campi Sauranenſes dicuntur, riuulos, Oniſlionis cuiuſdam ignobilis Ruſci Alnearium, in quo altiſsimæ quercinæ arbores apparent. Demum in Bogo põs lapideus & balneũ, quod Vitoldi magni ducis celeberrimi ac bellicoſiſsimi Principis Lituaniæ quondam fuiſſe perhibetur, ruinæ lapideæ, teſtudines & ſepulchra, quæ Turcica vel Tartarica fuiſſe dicuntur, ac vulgo Ceſſennia, quaſi monumenta appellantur, viſuntur. Codemam Romani cuiuſpiam Ruſci idiomate Dolniam Horofoſſam Horodiſſe vel territorium ruinoſum lapideum, quod illi Pritolce ſeu propugnaculum nominant, ac ibi Sinavvoda quaſi cæruleus riuulus, vulgo ita dictus, Bogum influit. Probite vel porta potius inacceſsibilis natura loci ita facta inſula, ſaxoſa in Bogo, à ripa vtraq; montoſa, quam fluuius vndique circumluit, eaq́ne ſatis ampla locique natura munitiſſima eſt, quæ noſtris hominibus à Tartaris & Valachis receptui tutiſſima eſt, hominesq; plurimos illa capit. Præſertim verò Bratiſlauienſibus annis ſingulis in ea menſibus aliquot piſcantibus præſidij quaſi loco eſt, ac in ea ducenti vel paulo minoris Comitatus Sclopetarij in Aprili & Maio ac Iunio menſibus, in alijſq́ue in Bogo inſulis, quibus ille plurimum abundat, multi admodum ſemper reperiuntur. Cermencucum lapideam ruinam ad Bogum ſitam Certelnam minorem amnem Luceorum, nam Luceorum ferax eſt, appellant Pieſcanibrod, ſeu Arenoſus vadus, quem cùm in confines Podoliẹ veniunt Tartari tranſeunt, in Bogo fluuio apparet. Cerciceſſeniam Turcæ Gerriceſſenia vulgo dicitur, illa cuiuſdam Tartari vel Turcæ locupletioris mercatoris ſepultura fuiſſe perhibetur, ac ex lapide cæſo & polito, ac ſumptuoſo opere in Mahometicum cultum facta erectaq́ne, nunc etiam à viatoribus conſpicitur. Certelnam maiorem riuum Capcacleium arcem collapſam ſeu ruinoſam, ac ibi Capcacleius fluuius Bogum influit, plurimosq́ue lacus habet. Hancocricum, ſeu vt Tartari Chamriuum

Sclopetarij Bratiſlauienſes.

Viarum ductores.

Bratiſlauienſium in Campis excubiæ.

Bogus fluuius.

Sauran fluuius.

Oniſlionis Aenea.

Pons in Bogo & balneum.

Vitoldus magnus dux Lituaniæ.

Turcica & Tart. ſepulchra.

Codema Dolnia.

Pritolce Sinavvoda.

Probita inſula.

Sclopetarij piſcatores.

Cermencocum ruina.

Certelna f.

Pieſcanibrod.

Cerciceſſenia ſepultura.

Capcacleius arx & fluuius

Hancocricus fluuius.

[*Lacus Berezania.*] cum vocant,nam locus ille ſaxoſus eſt,& riuis limpidiſſimis abundat. Berezaniam lacum canoſum,qui ex aduerſo Oczacouiæ mari Euxinio vel Pontico,& Boriſtenis ſeu Nepri fluuij in mare ſeſe eo exoneranris meatibus proximus eſt,& alluitur. [*Camporum diſtantia.*] Ille campus quinquaginra vel amplius milliaribus bene emenſis, ſex vel ſeprem dierum vel dierarum,vt illi computãt, expedito viatori irer acceleranri Bratiſlauia Oczacouiam vſq; conſtat. [*Feræ campeſtres.*] Feras,biſontes, alces,equos,ceruos,arieres,qui vnicum tantùm cornu habent,capros,apros, vrſos campeſtres habet. [*[illegible] in teſtitus.*] Erſi à decẽnio,vel paulò amplius,hiemis aſperirare, niuiumq; magnitudine, fame ac ſiti plurimæ admodum enecatæ fuiſſe dicuntur,earumq; in campis ingentes oſſium acerui reperiunrur. Tum etiam ouium,boum ac equorum Turcicorum, & Tartarorum greges innumerabiles,qui ibi perperuò paſcebantur per Ruſciæ,Volſiniæ,Kiouiæ, Podoliæ & Moldauiæ finirima, [*Kozaci licentioſi.*] eosq; prorſus licentioſos homines, nõ ira pridem penitus deleti ſunr. [*Mogilij ſeu tumuli.*] Cozles ſeu rumuli vulgò Mogilij dicti altiſſimi maximi & frequentiſſimi maximorum ac cruentiſſimorum,vt plurimi aſſerunr,ac veriſimile,rarioniq; conſonum viderur,quondam bellorum certiſſima ſigna; ſeu illuſtrium virorum ſepulturæ cõſpiciuntur. [*Vbertas camporum.*] Ille cãpus ſolo ferriliſsimus eſt, plurima loca ad colendum inhabitandumq; cõmoda apriſſima, amœniſſimaque habet, gramina & herbas narura & amœnitare loci odoriferas,præſenriſsimasque ad paſcendos infiniros iumentorum vel animalium greges proferr. [*Camporum ſitus.*] Ad confluenrem Bogi plurimis in locis montuoſus, quoad verò ex parte ſylueſtris,verùm in patenti ad Neſtrum vel Tyram fluuium Moldauiæ vionium planiſsimus,omninoque campeſtris eſt, maiorique ex parte lignis caret.

MOLDAVIAE SEV VALACHIAE INFERIORIS pars, quæ olim Beſſarabia dicta fuit.

EX confinibus autem Podoliæ, Moldauiæ, ſeu Valachiæ viciuis, Camenetiam,Chorimum, Sorocham, vel Olchioniam, verſus Palatini Moldauiæ oppida,& arces ad Neſtrum ſiras pervenitur. [*Prutus fluu.*] Proinde Pruro ſiue Hieraſo Moldauię fluuio rraiecto Srepanouetiam, vel Iaſsi primarium Valachię [*Techinia arx & oppidum.*] oppidum,vel rectius ad Prutum Techniam oppidum, & arcem Turcicam, [*Techinienſes traiectus*] non ita pridem ad Confluentem Neſtri muniram, ac ibi Techinienſes vel Moldanici in Neſtro traiectus aliquot recta in cãpos reperiuntur. [*Lacus Vidouo.*] Vetinens verò per lacum Vidouo,ſeu Obidouo dicitur, quem quidam ab Ouidio nuncupatum fabuloſè fortaſsis autumant,qui latiſſimus eſt & in Pontum Euxinum in eo loco exoneratur, [*Bialogrodi Tartaricę arx & ciuitas.*] cumque ex aduerſo Bialogrodi,à veteribus Moncaſtrum ea arx & ciuitas dicebatur, quæ non ira pridem à multis annis Valachorum ſeu Moldauorum Regulis à Turcis erepra & poſſeſſa eſt, Tyras influit. [*Turris Neoptolemi.*] In ipſo Tyræ ſeu Neſtri oſtio turris lapidea exiſtit,quam Neoptolemi & vicum Hermonactis, ac in vtraque Tyræ ripam Ciuirares duas conditas Niconiam in dextra, [*Ophiuſa.*] à læua verò Ophiuſam nominatas eſſe ex Aſtrabone liquet. [*Maiaci traiectus.*] Ex aduerſo itaque Maiaci traiectus, ille Bialogrodo nauibus in campum Bialogrodenſem, & Oczacouienſem ſuperatur. Milirem quendam Maiacum ibi fuiſſe fabulantur, ac in eo loco Neſtro rraiecto in ripa lapidei parietes ruinoſi,& quaſi quædam ruinæ apparent,eam ruinam Turrim Neoptolemi fuiſſe Strabo refert.

(·.·)

CAMPI

CAMPI BIALOGRODENSES ET OCZACOVIEN. QVI inter Tyram & Boriſthenem fluuios, ac ad mare Euxinum ſunt.

DEmum verò Beribonium Turcæ; aliâs Licaſtemum Colum lupinum appellant. locus ille foſſas altiſſimas & ampliſſimas mari vicinas, lacus & riuos amœniſſimos habet. Cacibiei Horodiſæ, quaſi territorium collapſum, quem lacus ampliſſimus ad Confluentem Neſtri mari vicinus alluit, ac ibi portus non ignobilis quondam ſecundo Neſtro extitiſſe memoratur. Adzigoli ille locus tres foſſas celebres, lacus amaros & ſalſos quā plurimos mari proximos habet, ibiq; magna vis Kozakorū perpetuò cōfluit, mutuiſq; bellis & cædibus frequentiſſimis concidunt. Idcirco ille locus viatoribus adeò terrori eſt, vt in eo non ſolùm per noctem quieſcere, verùm ne pabulari quidem ſatis ſecurè habeant. Nam non rarò accidere ſolet, vt quod ſi non Koſacones ipſi, cadauera tamen hominum ibi ſæpè reperiantur. Domnina Dolnia ſeu foſſa, quę maxima & ampliſſima lacubus & riuulis limpidiſſimis frequens eſt Berezani lacu anguſtiſſimo, verùm profundiſſimo, ac ibi in ſinum Carcinitum & mare Ponticum ſeſe exonerantis traiectu ſuperato Oczacouiam peruenitur. Berezaniam lacum, & Carcinitum ſinum Tamiraci & Carpanei ſinum ſeu lacum fortaſsè nuncupatum eſſe Straboni placet. Ab oſtio Tyræ fluminis inſulam Leucam intra pelagus eductā interuallo quingentorum ſtadiorum diſtare, ac Achilli ſacram nuncupatam eſſe Strabo aſſerit, quæ in eo Berezani lacus traiectu optimè à viatoribus cōſpicitur. Boriſthenē fluuium ad ſtadia ſexaginta inde diſtare, & amnem Hypanim ſeu Bogum ei vicinum eſſe, ac inde oſtium Boriſthenis Inſulam quandam exiſtere, in qua portus quondam fuit, idem Strabo memorat.

Beribonia. Cacibiei. Adzigoli. Locus à Koſacis minus ſecurus. Domnina Dolnia. Traiectus Berezani. Sinus Carcinitus.

OCZACOVIA ARX ET OPPIDVM.

OCzacouia, quæ Olbia, Olbis & Beriſthenes Olbiopolis quaſi beata ciuitas à Ptolemęo & Plinio dicitur ad Boriſthenem Carcinitū fluuium ſeu ſinum ſita eſt, ac in eum ſinum mari Euxino vicinum Boriſthenes ibidem exoneratur, quam à Miletijs conditam eſſe, & amplum emporium habuiſſe Strabo refert. Arx lapidea, nec bene tum munita, oppidum ignobile Turcarum ditionis eſt. Boriſthenes ſeu Neprus altiſſimus, rapidiſſimus & latiſſimus fluuius qui à Septentrione labitur in Carcinitum ſinum ſeu fluuium ac Pontum Euxinum penes Oczacouiam influit. Supra Oczacouiam verò milliaribus quatuor Hipanis ſeu Bogus fluuius in Boriſthenem exoneratur. Ad Oczacouiam verò per Boriſthenem & ſinum Carcinitum ſtadijs ducentis (vt vult Strabo) traiectus latiſſimus, & nauibus maioribus ac minoribus in Iſthmum ibi ſuperatur. In eo traiectu & tranſitu à peregrinis, & mercatoribus vectigal perpetuum Imperatori Turcarum ſoluitur.

Boriſthenes fluuius. Bogus Boriſthenem influit. Traiectus Boriſthenis Turcarum Imperatoris vectigal.

ISTHMVS, QVI INTER PONTVM EVXINVM & Boriſthenem eſt.

COntinens, ſeu Iſthmos ab antiquis ita dictus inter Pontum & Boriſthenem anguſtiſsimus vnius diei itineris ſpatio admodum arenoſus, collibus, lacubus, paludinoſis ſalis fodinis, ac ibi per Boriſthenem ſal deportatur, arbores etiam humiles virgultis paruis inſertas habet. Ceruis, vrſis, capris, & apris campeſtribus frequens admodum eſt.

Salis fodinæ. Feræ campeſtres.

TARTARICA TVGVRIA, ET MANENDI ILLORVM in Campis modus.

ISTE Continens agris,pratis,tugurijs Tartaricis,quæ vulgo vlnſi à Barbaris nominantur, ac vt pagi ex tenuiſſimis lignis, limo vel cœno ſtercoribusq́ue pecorum ſeu animalium obliti, facti, & arundine tecti ſunt, & Perecopiam vſque milliaribus amplius triginta extenditur,riuisq́ue abundat.
Tartarorum domus. Verùm æſtate & in autumno Tartari in eis tugurijs non degunt, nam in Aprili cum vxoribus,liberis,familia,mancipijs ac domibus, quæ rotundæ penulis obſitæ quatuor vel quinque hominibus ad degendum vix commodæ ſunt,& in carris roris duabus ſuſtentatis,camelis duobus,vel vno, vel bobus itidem cum familia,& ſupellectili vehũtur. Camelos,equos,pecora, & oues, innumerabiles greges ſecum ducunt,alios verò commodioribus in paſcuis relinquunt. Perecopiam verò inter Boriſthenem & mare Euxinum, vel extra Perecopiam non raro in Tauricam ipſam, vel ex aduerſo Perecopiæ Oſ-
Oſſouum arx & oppidum ad Tanaim fluu. ſouum ſeu Azaphum(vt Turcæ vocant)oppidum ad Confluentem Tanais, vel Doni rapidiſſimum,& maximum fluuium à veteribus quondam Græcis, proinde Genuenſibus Italis cum arce munitum, ac non ſolùm ibi præſidio firmiſſimo Imperatoris Turcarum, verùm etiam eius loci Præfecto impoſito à Turcis habitatur,erectum contendunt. In Iſthmum ſeu campos planiſ-
Meotis Palus. ſimos,& maximos eos, qui inter Boriſthenem ac Meotim Paludem,ac mare Ponricum ſunt,ac in Peninſulam ipſam de loco in locum ad paſcua commodiora ſemper progrediuntur &migrant. Verùm in Octobre frigoribus,imbribus ventisq́ue perpetuis ſæuientibus ad tuguria ea rurſus redeunt. In primis
Kozaci Nizouij. enim à Kozacis Nizouijs noſtris hominibus,quod ſecundo fluuio in cymbis ibi vagantur inde nuncupatis, ac ijs Sclopetarijs, qui æſtate & autumno in Boriſthene in cymbis maioribus & minoribus perpetuò vagantur, ſubitasq́;
Tartari Kozacos metuunt. & damnoſas in eos incurſiones faciunt,magnopere ſibi metuunt. Attamen frugibus & graminibus collectis Boriſthene glacie cõcreto cum familia proprijsq́; animantium gregibus commodius per hyemem ſtatuta ſua habere ſolent. Iſthmum illum Zenonis Cherſoneſum Ptolomæus vocat. Et Strabo ad
Roxani ſeu Roxolani. telluris magnæ Chetſoneſi cum adhærẽtem, Roxanos ſcribit & Roxolanos, quos nos Ruſſos ſeu Rutenos nunc dicimus, in campis illis inter Tanaim & Boriſthenem paſcua herboſa ſemper ſectatos memorat. Ac aduerſus Mithridatis Lupatoris ductores Taſſium, Palacum, & Selurum ſocios belligeraſſe, & cùm pugnaciſsimi iudicarentur, Barbara(inquit Strabo)natio omnis infirma prorſus apparuit,& quinquaginta millibus aduerſus ſexaginta millia militariter acie inſtructa ductu & auſpicio Diophantis ducis Mithridatici reſiſtere ac ſufferre impetũ non valentes,maxima ex parte trucidati ſunt. Galeis, thoracibus,& ſcutis ex crudis boum corrigijs eos vſos fuiſſe, ad percutiendũq́ue lanceas,arcus & gladios habuiſſe ſcribũt. Tentorijs centonum inſtar pilo contextis vtebantur,in plauſtris vitam degebant, & circum tentoria pecora comitabantur,à quibus victum capiebant. Lacte,caſeo,& carne veſcebantur. Tartari illi etiam eadem ratione ferè vitam degunt,agros tamen non paucos illi nunc habent & colunt,herbas etiam non raro colligunt.

TAVRICA CHERSONESVS, ANTIQVIS MINOR TARTARIA, Barbaris Gadzaria, Perecopia Arx & oppidum.

PErecopia à Veteribus Græcis Eupatoria Pompeopolis,ſacrus lucus, Dromon vel curſus Achillis,ſeu Græcida, Heracleum vel Heraclea appellara
Taurica ſeu Scythica. Chani ſeu Reguli. Palatinus Perecopiæ. in confinibus Tauricæ, ſeu Scythicæ Cherſoneſi, vel peninſulæ dictæ primũ oppidum obſcurum,& paruum,arx lapidea,nec ſatis munita eſt,in qua Principes Tartarorum vel Chani,vt Tartari eos vocant, quaſi Reguli, ſeu ſupremi domini Palatinum,quem illi Begum, ſeu Perecopenſem omnium vocitant,perpetuum habẽt,qui Boriſthenis & Tanais ſeu Doni fluuiorum tranſitus & traiectus,& confines vniuerſos vigilantiſſimè perpetuoq́; obſeruat, ac

vniuerſis Tartaris ijs,qui in campis ad Perecopiam & vltra Perecopiam ſitis degunt,pręeſt.Illud oppidũ vnà cum arce ipſa, vt ex ruinis videre,licet à priſcis & antiquis Peninſulæ Tauricæ quondam vel Boſphoranis Regibus ſiue Impetatoribus Græcis in anguſtiſsimo continente, eo quem vna ex parte à Septentrione palus Mœotis,Putrem lacum eum Strabo nominat: altera verò mare Ponticum à Meridie alluit & cingir, vniuerſamq́; peninſulam ambir, excitatum eſt.Et quoniam ibi per vniuerſum, vt Strabo Iſthmum dicit, qui inter paludem & mare dimidij milliaris tantùm ſpatio ferè continetur; foſſa profundiſſima & lata facta oppidum foſſæ appellationem ſortitum eſt, quam in hodiernum vſque diem à Tartaris ac ipſis pariter Turcis ſermone illorum retinet. Lacum à mari ſeparatum eſſe ſtadijs ſexaginta,Putrem ſeu lacum ipſum ſtadijs quatuor millibus.Tauricę verò ſeu peninſulæ Iſthmum trecentis & ſexaginta ſtadijs contineri Strabo refert. Enimuerò Sachiubgiereio Chano Tartaro in peninſula imperante,qui Tartaros Noagienſes pro imperio bellum illi facientes, inſigni ac memorabili ſtrage ad Perecopiam proſtrauerat,deuiceratq́;. Turres lapideæ 17. in ea foſſa excitatæ fuêre, foſſaq́; altius repatata. Proinde verò in ſignum memorabilis victoriæ,cruentiſſimiq́ue belli nonnullæ turres,ex capitibus cæſorum ibidẽ factæ fuiſſe à Tartaris perhibentur. Cùm itaq; in peninſulam in eo anguſtiſſimo loco vnicus tantũ ille tranſitus pateat,Tartari perpetuas excubias Perecopiæ agunt, neminem peregrinum, qui in peninſulam venerit ſine literis Chani inde redeuntem tranſire permittunt. Deniquecùm in bellum deſcendere Chanus cogitauerit,vel aliquod periculum aut bellum Tartaris imminet, vniuerſi Perecopiam frequentiſſimi ſemper conueniunt.

Boſphorani Reges.

Foſſa profũda & lata.

Sachibgierius Chani Tartarorum Nogaienſiũ clades.

Turres 17.

Perecopia Tartarorum & Turcarum perpetuæ excubiæ.

Tartari Perecopiam conueniunt.

COSSLOVIA ARX ET OPPIDVM.

COſſlouia oppidũ ad dextram Perecopiæ ad mare ſitum milliaribus ſeptem diſtat.Emporio non ignobili,pręfectum Arcis & oppidi Chanus proprium & perpetuum ibi habet.

Chani præfectus.

INGERMENVM ARX ET OPPIDVM.

INgermenum milliaribus x11. vel amplius à Coſſlouia diſtat, Arcem lapideam,templum & ſpecus ſub arce, & ex aduerſo arcis miro opere ex petra exciſos habet,nam in monte maximo & altiſſimo ſita eſt, ac inde à ſpecubus à Turcis cognomen retinet.Oppidum quondam non ignobile opibus refertum celeberrimũ,& natura loci maximè admirandum,copioſiſſimumq́; extitit.Ex aduerſo oppidi promontorium extenditur in latitudinem ſtadiorum aliquot ſpatio,in longitudinẽ verò 3. vel 4. milliaribus oris anguſtiſſimis Euxino mari medius eſt.Portus tres habet,illos Pactorũ,à quo alter efficitur porrus(Ctenuntem Strabo vocat)ad quos naues multæ commodè accedere, & à tempeſtate fluctibusq́; maris in locis ijs tutè conſiſtere poſſunt.In ea anguſtia Taurorum nationem Scythicam latronũ manus cõſtituiſſe, ac impetum in eos,qui eò diuertiſſent,feciſſe Strabo memorię prodidir.In mõtibns ſaxoſis, qui ibi ſunt maximi & admiranda veſtigia certa apparent,quod antiquiſſimi populi Græci lapides grandes ibi excidebãt,nauibusq́; ea anguſtia oris deportatos Corſonũ ſeu Cherſonã Peninſulæ vrbẽ ea tempeſtate clariſſimã & antiquiſſimã ex illis extruxiſſe,nunc etiã à Græcis Chriſtianis dicuntur. Heraclienſes Ponti accolas coloniam eò deduxiſſe, ac vrbem Cherſoneſum ibi appellatã eſſe,ac à Tyra fluuio ſtadijs 4. millibus & 400. curſu maris emetiendo eam diſtare Strabo meminit.Ingermeni arcem ſatis & magnificam à Principibus Græcis extructã fuiſſe apparet, nam portæ & ędificia adhuc nõnulla integra Gręcis characteribus exornata,& cum inſignibus eorũ inſculpta conſpiciuntur.Ac per vniuersũ illum Iſthmum quondã ibi vſq; ad vrbis męnia ædificia ſumptuoſa extitiſſe,puteos excauatos infinitos,qui adhuc ferè plurimi ſunt integri.Ad extremũ verò duas vias Regias grandes lapidibus ſtratas eſſe certo apparet. In eo Iſthmo pomaria, horti, vineæ plurimæ & optimæ à

Promontorium.

Portus tres.

Montes ſaxoſi maximi.

Ingermeni arx.

Putei infiniti.

Viæ Regiæ.

Græcis quondam cultæ, Belbecum nunc etiam appellantur, quas Chriſtiani Græci vel Itali & Iudæi, pauciq; Turcæ nunc poſſident, in loco eodē viſuntur. Ex Ingermeno Corſunum terreſtri itinere eūdo eſt Iſthmus inter oris anguſti portum, & mare Euxinum, quem ſtadijs ſexaginta cōſtare, & paruā Cherſoneſum appellatū eſſe, ac portionem magnæ Cherſoneſi occludere Strabo deſcribit. Eſt ille Iſthmus ad læuā & lacus maris Euxini planiſsimus, & ſolo fertiliſſimus, ad dexteram verò portus oris anguſti, habet quidē agrum ſatis vberem, montibus tamen & collibus, in quibus vineæ & pomaria infinita erant, ſeptus eſt. Incolis & pagis ad Vrbis ipſius mœnia caret. & in vaſtitatē prorſus redactus eſt, tamen greges infiniti ouium, pecorum & animaliū propter nimiam ſoli herbarum vbertatem à Turcis ibi perpetuò paſcuntur. Ex ædificijs illis ruinoſis, quæ ibi conſpiciūtur animalibus illis per ſingulas turmas domini proprij Turcæ, vel Tartari caulas maximas conficiunt & ſepiunt.

Iſthmus ſeu parua Cherſoneſus.

Vineę plurimæ deſertæ.

Paſcua ſecunda.

CHERSONESVS SEV CORSVNVM VRBS *Tauricæ antiquiſſima.*

Cherſoneſum ſeu Cheroneſum, Corſunum, vel Cherſonam, Sari Germenum quaſi flauam arcem Turcæ vrbem eam vocarunt, nam ſolum quaſi flauum ille tractus habet. Quæ, quod ſuperba, diues, delicata & clara quōdam Græcæ gentis colonia fuerit, vniuerſæq; peninſulæ vrbs antiquiſſima, frequēs, magnifica, portuq; nobiliſſima extiterit, admirandę ruinæ illius manifeſtè teſtantur. In extremitate Iſthmi illius, quem paruā Cheroneſum Strabo vocat, & in oſtio ipſo portus oris anguſti, ac per vniuerſum Iſthmum ſicut latitudo ripę vtriuſq; maris eſt vrbs, murum altiſſimum & magnum, turresq; plurimas & maximas ex ſecto & grādi lapide erectas nunc etiam habet, ac tota mari expoſita exiſtit. Aquarum ductus, qui milliaribus quatuor cuniculis ex petris excifis in vrbe ducebantur, in quibus nunc etiam aqua puriſſima eſt, ad vrbis ipſius mœnia conſpiciuntur. Eſt in eo loco vnde riuulus ille delabitur pagus quidam non ignobilis, & non procul in ripa maris in monte ſaxoſo Græcum monaſterium. Sancti Georgij ſolemne, anniuerſaria deuotio Græcis Chriſtianis, qui nunc in Taurica ſunt reliqui, in magna frequentia ibi fieri ſolet. Vrbs illa à multis nō ſolùm annis, verùm ſæculis & hominibus & habitatoribus prorſus vacua, funditus diruta, ac in vaſtitatem redacta eſt. Muri & turres integrę adhuc & miro opere ſumptuosè factę conſpiciuntur. Principum Regia vel domus in ea Iſthmi parte, & vrbis mœnibus, turribus, & portis magnificis exiſtit. Verùm à Turcis inſignes columnę marmoreæ & ſerpentinæ, quarum intus adhuc loca apparent, & grandiores lapides ſpoliatæ & per mare ad ſedes eorum in ædificia publica & priuata deportatæ ſunt. Idcirco ad maiorem ruinam ea Vrbs peruenit: non ædium & templorū ne veſtigia quidem in ea viſuntur. Vrbis ædificia humi proſtrata & ſolo æquata ſunt. Monaſterium Græcum maximum in vrbe eſt reliquum, parietes templi apparent quidem, ſed teſtudinem non habent, & ornamenta ædificij eius, quæ ibi erant inſignia, diruta & ſpoliata ſunt. Ex illo monaſterio duas portas æris Corinthij, quas Græcorū presbyteri Regias portas vocant, & imagines inſigniores Græcos aliquos Volodimirum magnum Ruſſorum ſeu Kiouieñſium Principem ea tempeſtate prędę loco Kiouiam deportauiſſe, poſt modum verò à Boleſlao ſecundo rege Poloniæ Kiouia Gneſnam prædæ itidem loco, quæ in templi maximi porta nūc etiam ibi viſuntur, delatas eſſe Ruſſorum & Polonorum Annales memoriæ prodidêre. Volodimirū Principem Ioanni Zemiſcę Conſtantinopolitano Imperatori eam vrbem quondam eripuiſſe, verùm Baſilij & Conſtantini Imperatorum Anna ſorore in matrimonio ducta, & ſacro fonte ritus Græci in eodem monaſterio à Patriarcha quodā initiato reſtituiſſe. Quod & in hodiernum vſq; diē in locis iiſdem à Chriſtia-

Aquarum ductus.

Monaſteriū Græcum. Anniuerſaria deuotio.

Vrbis ædificia ſpoliata.

Portæ æris Corinthij & Imagines Græcæ. Portæ Regiæ.

Volodimirus Ruſſorū ſupremus princeps.

Ioannes Zemiſca Conſtantinopolitanus Imperator.

à Chriſtianis Græcis, quotũ obſcuræ & paruæ admodum reliquiæ ſuperſunt, prædicatur. Ante vrbem Promontorium exiſtere, & Parthenium, id eſt, virgineum appellatum eſſe, Deæq́; illius ædem ac ſtatuam habere. Ac eam vrbẽ liberam fuiſſe, proprijsq́; legibus vixiſſe, verùm à Barbaris direptam, eoq́; neceſſitatis deductam eſſe Eupatore Mithridate præſule ſibi delecto aduerſus Barbaros bellum geſſiſſe, & tanta ſpe erectum exercitũ in Cherſoneſum miniſiſſe, vt & Scythis pariter Strabone teſte intulerit, & Sciluri liberos quinquaginta (vt Poſſidonus ſcribit) captiuos habuerit, & à Periſade Præfecto loci ditione accepta Boſpho potitus ſit: Ac inde ex eo tempore in hunc vſque diem Cheroneſitarum Ciuitatem Boſphoranis Regulis ſubiectam fuiſſe olim idem Strabo aſſerit.

Promontorium Partheniũ. Cherſonum liberum.

IAMBOLI, SEV BALACHEIVM ARX & Ciuitas.

IAmboldum ſeu Iamboli Græci Balacheium quaſi piſcium arcem, & ciuitatem eam (nam in eo loco mare piſcibus ferax eſt) Turcæ dixêre. Ea in altiſſimo magno & ſaxoſo monte ab Italis Genuenſibus munita & habita fuit: ſuperbis enim & peſſimè tunc inter ſe conuenientibus ac ignauis Grçcorum, qui tunc eam partem Tauricæ tenebant, Ducibus ignominioſè ſine aliquo eorum præſidio ab eis erepta fuit. In ea Ciuitate commoditatem loci naturalis Genuenſes vſi portum celebrem, ac vtilem, munitiſsimum ſumptuoſiſsimumq́; propugnaculum excitauêre. Eſt ibi etiã ſinus maris anguſti penes ciuitatem & inter promontorium non exiguo ſpatio diſtans, qui portum non ignobilẽ confecit, vt ex mari magno naues non paucæ ibi tuto deſcendere & conſiſtere poſsint. Arces, ædes, mænia & turres ſumptuoſæ cum plurimis Genuenſium inſignijs & titulis proſtratæ & omnino dirutæ iacent. Ciuitas illa à paucis Græcis, Iudæis & Turcis incolitur, à paucioribus itidem mercatoribus & peregrinis per mare frequentatur.

Itali Genuenſes. Grçcorum duces diſcordes. Portus celebris. Sinus maris Promontorium. Inſignia & titulis Genuenſium.

MANCOPIA SEV MANGVTVM, VT TVRCAE vocant, arx & oppidum.

MAncopia ciuitas ad montes & ſyluas magis porrecta, & mari non iam propinqua eſt, arces duas in altiſsimo ſaxoſo & peramplo conditas, templa Græca ſumptuoſa & ædes, plurimos riuos, qui ex ſaxo decurrunt, limpidiſſimos & admirandos habuit. Poſtquã verò à Turcis ea capta eſſet, poſtmodum verò anno decimo octauo, vt Chriſtiani Grçci perhibent, ſubitaneo & horribili incendio orto funditus ferè demolita eſt. Idcirco nihil quicquã inſignius præter ſuperiorem arcẽ, in qua porta inſignis cum Græcis textibus multo marmore ornata, & domus alta lapidea eſt. In eam domum Moſcorũ nuncij Canorum barbarico furore nonnunquam detruduntur, ac durius ibi aſſeruantur. Templum Græcum S. Conſtantini, & alterum S. Georgij humile admodum nunc reliquum eſt. Preſbyter Græcus vnicus, Turcæ & Iudæi aliquot ibi habitant, cætera in ruinas, vaſtitatem, & omnem ferè obliuionem verſa ſunt. Nec homines iam ſuperſunt, nec Ducum, nec gentium earũ, quæ eas vrbes & arces maximas poſſidebant & inhabitabant, annales aliqui reperiuntur. Nam in locis ſingulis eos ſummo cum ſtudio & impendio meo conquirebam. Veruntamen à Preſbytero quodam Græco homine iam annoſo, probo, & nõ rudi, quem ibi vidi, accepi, quod paulò ante ciuitatis eius à Turcis obſidionem Duces quidam duo Græci, quos Conſtantinopolitanorum vel Trapezuntij Imperatorum ſanguinis fuiſſe certè apparet, Patruus & nepos ibi manſiſſent. Grçci verò Chriſtiani non multis tamen annis eã inhabitauêre, ac paulò poſt ab infideli & immaniſſima Turcarũ gẽte ciuitas illa fide eis data & violata erepta fuit. Duces illi Conſtantinopolitani viui abducti à crude-

Porta inſignis. Moſcorum nuntij in vinculis Mancopiæ aſſeruantur. Annalium difficultas. Duces Græci. Imperatores Trap. Duces Conſtantinop. abducti.

Selim' Turcarum Imperator. crudeliſſimo & ſceleratiſſimo Turcarum Imperatore Selimo ab annis cen-
tum & decem crudeliter contrucidati ſunt. In templis illis Græcis in parieti-
Imperatorũ effigies. bus effigies & habitus exornati Imperatorum & Imperatricum earum, ex
quorum ſanguine eas ortas & prognatas fuiſſe apparent. Arx & ciuitas quon-
Cerceſſigermenũ arx. dam antiquiſsima Mancopiæ, & Cerceſsigermeno à Turcis arce noua & à
Cerceſſio nominata proxima eſt, nec ea à Turcis & Tartaris, ac ipſis etiam
Græcorum Ducum improbitas. Græcis propter nimiam vetuſtatem aliquod cognomen nunc habet. Græco-
rum tamen Ducũ temporibus, de quibus in eo loco plurima nefanda, quæ in
Deum, hominesq́; illi perpetrabant, prædicantur, ea corruit. Ac in eo monte
Domus in ſaxis exciſæ. ſaxoſo, in quo ſita eſt in ſaxo miro admodum opere domus exciſas habet,
quæ etſi ille locus nunc ſyluoſus eſt, integræ tamen plurimæ reperiuntur.
Phanũ ſeu delubrum. Phanum marmoreis & ſerpentinis columnis ornatum humi iam proſtra-
tum & corruptum inſignem & clarum quondam eum locum extitiſſe teſta-
tur.

CHANORVM REGIAE ET SEDES.

CHanorum Regiæ ſeu domus in Mediterraneam (vt eam Strabo vo-
cat) Tauricam porrectæ ſunt. Oppidum non ignobile, & domum lapi-
Baccaſaraiũ oppidum. deam primariam, in qua ille ſemper reſidet, Baccaſaraium nuncupatam ille
habet. Illud oppidum inter duos montes ſitum eſt, & fluuius paruus, à quo op-
Templa & ſepulturæ Tartaricæ. pidum cognomẽ retinet medius defluit. Mahometicum templum lapideũ,
& ſepulturę Chanorum ex ruinis Chriſtianorum penes oppidum extructæ
ſunt. Non procul etiam ab illo oppido Monaſterium Mahometicum, & plu-
rimæ ſepulturæ Tartaricæ ex ruinis Græcorum non ignobiliter excitatæ
Salaticum oppidum. ſunt. In extremitate oppidi iſtius aliud oppidum eſt Salaticum dictum, ædi-
ficijs non ignobilioribus à Turcis incolis exornatum. Chanorum Regia vel
domus à priſcis Tartarorum Principibus ſumptuosè ædificijs, templis, ſe-
pulturis, & balneis magnificè exornata eſt. In eam domum Principes cùm
orio, delitijs, oblectationibus & recreationi vacant, cum vxoribus non raro
Locus amœnus. deſcendũt. Locus ille enim ſeu tractus venationibus expoſitus eſt: Pomaria,
vineas, hortos & agros infinitos & præſtantes habet, ac riuis limpidiſſimis
Arces & ciuitates deſolatæ. irriguus eſt. Montes & ſyluæ plurimæ illic ſunt, in quibus ruinoſa ædificia
plurima, & maximæ arces & ciuitates conſpiciuntur, à paucis tamen & nul-
Almaſſarai. lis hominibus illæ habitantur, & deſolatæ iacent. Almaſſarai ad confluen-
Chanorum Regia. tem Almæ eſt Chanorum Regia, ſeu domus, in qua ille non raro manere ſo-
let, quod non ita commodè ſicut alibi ibi degere, & cum Aula ſua diuertere
Chanorum & Sultanorum arces & oppida. poteſt, nam pagus tantùm vnicus & obſcurus ibi eſt. Arces & oppida obſcu-
riora ſunt aliquot vicina, in quibus vxores ſuas alere ſolẽt. Arces itidem nõ-
nullæ ſunt, in quibus Sultani Chanorum fratres, vel filij & vxores illorum
Chanorum & Tartarorum in Taurica ditio. perpetuò habitant. Pars illa Cherſoneſi, quam Chanus cũ ſuis Tartaris poſ-
ſidet à Perecopia verſus paludem ad Cremum ciuitatem culta, plana, cam-
peſtris, fertilis & herboſa eſt; Verùm verſus mare & ipſam Chani Tartarorũ
Regiam, eiuſque oppida, arces & pagos, montuoſa admodum ſylueſtris, cul-
Montes in Taurica celebres. tiſſima ac vberrima exiſtit. Mõtes ſunt maximi & celebres in ea parte. Maxi-
mus verò omnium altiſſimus eſt, & in ſummitate lacum ſane non exiguum
habet. Illum etſi ego non aſcendi, verùm ab aliquot milliaribus ille bene
conſpicitur, & non vulgarem altitudinem, & magnitudinem demonſtrat.
Fluuij in Taurica plurimi. Fluuij plurimi non parui admodum ex montibus illis decurrunt. Piſciculos
etiamſi non magnos (nã aqua non eſt profunda) ſapidiſſimos tamen & deli-
Apud Tartaros piſcium rarus eſt vſus. catos plurimos habent. Sed quoniam Tartaris piſcium rarus eſt vſus, Chri-
ſtiani tantùm & peregrini noſtri cùm eo veniunt in capiendis eis operam
nauant. Eſt præterea auium delicatiſſimarum ibi copia, quas aliquando Sclo-
petarij Chriſtiani vel Turcæ, rarius tamen noſtri peregrini petere ſolent.

Venatio-

Venationes ceruorum, caprarum, aprorum & leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina ſunt plurimæ. Solet etiam non rarò diebus aliquot Chanus ipſe ibi venari, ſæpius verò cum canibus venaticis Turcicis vel Tartaricis in campum deſcendit. Sortaſſus pagus Tartaricus Chani Regiæ vicinus, in quem Lituanici & Moſcuitici legati non rarò diuertunt, ille ſatis amplus & amœnus eſt. Enimuerò cùm Taurica, ſeu Peninſula Chanorum ditionis eſſe cœpit, Itali non pauci Genuenſes nobiliores poſt ſubactam à Turcis Capham ſeu Tartarorum principibus Iuris & proprietatis ſuæ litteris eorum conſcriptis & conſignatis, quas ego apud eos vidi & legi, eum pagum cùm ſpecialibus immunitatibus illi obtinuerant, ſiue hoc auro, quod illi tũ ex ſedibus ſuis ſecum aſportauerant, ſibi comparauerant, ſiue etiam miniſterio, dum Chanis in ablegationibus apud Chriſtianorum principes non obſcurè operam ſuam nauabant, Templum Catholicum in pago illo extruere ipſis permiſſum fuerat, in quod, dum ego ibi manerem, aliquoties deſcendebam. Presbyter tamen vnicus Franciſcanorum Ordinis Frater, quem Chriſtiani illi ex Turcica captiuitate ære proprio tum redemerant, in templo illo fuit. Ille poſtmodum cum Tartarico legato, qui apud Sereniſſimum Regem non ita pridem fuerat, in Lituaniam Vilnam vſq; aduenerat. Reuerendiſſimum Ioannem Andream Caligarium Sedis Apoſtolicæ Legatũ ſæpius ille accedebat, ac cum iiſdem Tartaris dum aliquot ſeptimanis manſiſſet, iterũ in Tauricam ille reuerſus eſt.

Chanorum venationes.

Sortaſſus pagus Tartaricus vbertimus.

CREMVM ARX ET CIVITAS.

CRemum, ſeu vt à Tartaris Crimũ dicitur, ciuitas & arx muro antiquiſſimo, maximo ac præalto, magnitudine ac celebritate reliquis ciuitatibus Tauricæ, Cherſoneſi Mediterraneæ, nam eam Ptolomæus ita nominat, admodum diſſimilis eſt, Ptolomæo fortaſſe Taphros, Plinio verò Taphræ eam antiquis nominatam fuiſſe placet. Illa poſtremis iam temporibus ante Genuenſium in Tauricam aduentum à maximo populo Mahometico, qui ex Aſia eò tum migrauerant, culta & inhabitata fuiſſe videtur. Nam templa ſeu delubra antiqua Mahometica non ſolùm in Ciuitate ipſa, verùm & vltra ciuitatem plurima admodũ cum Characteribus Chaldaicis in grãdioribus ſaxis exciſis conſpiciuntur. Turcę ſeu Tartari nõ pauci admodũ incolę, Gręci tamen rariores hoc referũt, quod maiores ſui conſtanter meminerint, eã ciuitatem à Perſarum olim gente inhabitatam, præſtantem ac primariam ferè officinam Mechanicarum artium quondam eam extitiſſe. Liquet ſanè ex ipſis ruinis, & loci amplitudine vrbem eam quondam clariſſimam, & maximam gentiũ coloniam extitiſſe. Tartari ab eo loco Crimenſes vulgò nunc appellantur. Officinam monetariam, quam Chanus cudit in ea ciuitate perpetuam habent. In arce, quæ maxima ad ciuitatem eſt, vxores Chanorum perpetuò aſſeruantur & conſeneſcunt.

Cherſoneſus Mediterranea.

Populus Aſiaticus.

Mahometica delubra. Literę Chaldaicæ.

Perſarum gens.

Crimenſes Tartari.

Officina monetaria.

Vxores Chanorum.

SIDAGIOS ARCES TRES ET CIVITAS.

SIdagios à Græcis, à Genuenſibus verò Sudacũ, arx & ciuitas illa dicta fuit. Tartaris prorſus incognita eſt In monte altiſſimo, ſaxoſo & peramplo ad mare ſito in ſummitate montis arcem ſuperiorem, alteram mediam, tertiã verò inferiorem. Arces muro & turribus cinctas & munitas Græci ſeu Genuenſes Itali condidère. Templa Græca ex grandioribus ſaxis infinita eſſe, & quaſi ſacella pauca admodum, nonnulla integra viſuntur, plurima verò in ruinã verſa, & humi iam proſtrata iacent. Superbi, diſcordes & deſides Græci à Genuenſibus Italis fracti & debilitati ciuitatem eam amiſerant. Non contemnenda Genuenſium veſtigia Græcis multo clariora ibi conſpiciuntur.

Græci à Genuenſibus Italis fracti.

Genuenſium veſtigia.

At inſignem eum locum quondam, vt ex ruinis videre licet, extitiſſe, & à Chriſtianis Græcis, quorum paruæ admodum reliquiæ ibi ſunt, memoratur. Græcorum gentem eò diſcordiarum & inimicitiarum deueniſſe, quod familiæ quæ diſſidijs laborabant, vt ne deuotionem quidem publicam fieri, ciúque intereſſe volebant. Propterea templa illa infinita quàm plurimi ædificauêre, quæ aliquot centena ibi extitiſſe Chriſtiani perhibent. Tēplá tria maxima Catholica, domus, muri, portæ, ac turres inſignes, cum textilibus & inſignijs Genuenſium in arce inferiori viſuntur. A Metropolita quodam viro Græco & honeſto, qui ex Inſulis Græcis ad viſitandos preſbyteros illos tum eò aduenerat, & hoſpitio me exceperat, accepi. Quod cùm immaniſſima gens Turcarum eam ciuitatem ingenti maritimo exercitu oppugnaſſet, à Genuenſibus fortiter & animosè illa defenderetur, verùm cum obſidionē diuturnā ac famem Genuenſes diutius ferre, nec impetum tam numeroſi exercitus Turcarum ſuſtinere amplius poſſent, in maximum templum illud, quod adhuc ibi integrum eſt, centeni aliquot, vel, vt ille aſſerebat, mille ferè viri egregij ſeſe receperant, & per dies aliquot in arce inferiori, in quam Turcæ irruperāt, fortiter & animosè ſeſe defendētes, inſigni & memorabili Turcarum ſtrage edita, tandem in templo illo vniuerſi concidêre, templi illius portæ & feneſtræ à Turcis muro impletæ cæſorum cadauera in eum vſq; diē inſepulta iacent. In id templum ne accederem, à Caphenſi Seniaco quondā Turca, quem in ea arce perpetuum ille habet, ego prohibitus ſum. Portoriū non ignobile ciuitatis eius fuit, vineas & pomaria, quæ ad duo & amplius milliaria extenduntur, fertiliſſima à Caphenſibus, Turcis, Iudæis, & Chriſtianis nunc etiam ibi coluntur. Nam vniuerſæ Tauricæ vinum optimum ibi naſcitur, riuis amœniſſimis, qui ex altiſſimis & medijs mōtibus & ſyluis, quæ admodū frequentes ibi ſunt, decurrunt, vniuerſus ille tractus abundat.

Græci diſcordes. Templa infinita. Templa Catholica Genuenſiū veſtigia. Metropolita. Arces à Turcis obieſſæ. Genuenſiū illuſtre facinus. Turcarum impium facinus. Ciuitatis portorium. Vineæ in Taurica optimæ.

CIVITATVM MARITIMARVM DISTANTIA *& deſcriptio.*

Theodoſia. Ciuitatibus illis ſuperioribus, ac demum Sudaco ipſo iam emenſo vſque ad Theodoſiam, quam Genuenſes Itali Capham dixêre vrbem, Taurica ripa per ſtadiorum mille longitudinem aſpera montanaque & aquilonibus procelloſa exiſtit. Ante illam vrbem promontorium quod ibi conſpicitur in pelagus in meridiem verſus Paphlagoniam, Amaſtrumq; vrbem valdè procumbere, ac à Græcis Orium & Opon frontem arietis appellari Strabo refert. Opponitur illi & aliud promontorium Carambis Paphlagonum, quo Pontus Euxinus in pelagus geminum diuiditur, ac id vtrumq; Euripus anguſtat. Carambis à Cheroneſitarum vrbe ſtadiorum duobus millibus & quingentis, ab arietis autem fronte multo minore numero diſtare Strabo memorat. Poſt eam montanam, vt eam Strabo regionem vocat, Theodoſiā ciuitatem iacere, campos vbertate præſtantes, portum vel centenis nàuibus commodum habere, eumq; finem Boſphoranorum & Taurorum agro antea aſſcriptum fuiſſe idem aſſerit.

Promontorium. Promontorium.

CAPHA SEV THEODOSIA CIVITAS.

Capha ſeu Theodoſia vrbs vniuerſæ Tauricæ tum clariſſima, munitiſſima à Genuenſibus Italis condita, & ad mare ſita eſt. Portum copioſum illa ſemper habuit. Genuenſium tempore apparet, eam diuitem & habitabilem admodum extitiſſe. Poſtquam verò à Turcis ab annis plus centum Genuenſibus erepta fuerat, Chriſtiani Itali in anguſtum ita redacti ſunt, vt exiguæ & obſcuræ admodum eorum reliquiæ in ea ſuperſint. Ciuitas priſtinū ſplendorem maxima ex parte amiſit. Templa Chriſtianorum Romana demolita, ædes dirutæ, muri & turres, in quibus Genuenſium plurima inſignia & inſcri-

Portus copioſus. Itali à Turcis ſubacti.

& inſcriptiones Latinæ, viſuntur collapſa iacent. Templa tantùm Catholica duo, & Armenica itidem integra ſuperſunt, in quibus Preſbyteros proprios alere, & deuotioni publicæ intereſſe à Turca antiquo iure eis conceditur. Turcis, Armenis, Iudæis, Italis & Græcis Chriſtianis pauciſſimis habitatoribus, referta negotiationibus, portuq; vniuerſæ eius Tauricæ nunc etiam nobilis eſt, vineas, pomaria, & hortos ferè infinitos illa habet. Capham non rarò nauigatur, ex vniuerſis vicinioribus & remotioribus Græciæ Inſulis, ſæpius verò ex vrbe Conſtantinopoli, nam ſecundo vento duorum tantùm dierum ſpatio, vel paulo amplius nauibus eò veniunt.

Inſignia Genuenſium. Templa Cathoiica & Armenica. Caphenſes incolæ. Caphenſis nauigatio.

TELLVRIS TAVRICAE DISTANTIA, & deſcriptio.

TEllurem aliam deinceps fertilitate conſpicuam vſque ad Panticapeiũ Boſphoranorũ Metropolim, quæ in oſtio Mæotidis ſita eſt, exiſtere, ac inter Theodoſiam & Pancapeium ſtadiorum quingentorum & triginta interuallum eſſe Strabo refert. Tellus illa frumenti ferax eſt, & vicos habuit olim multos, ſed nunc Tartarica tugura plurima ibi ſunt. Vrbem portus optimi Nimpheum dictam, & tumulum Panticapeum habitaculis frequentibus circumpoſitum ſtadiorum viginti inſignem eſſe, ac ad ortum portũ naues triginta quondam ibi extitiſſe, & arcem à Mileſijs conditam ibi fuiſſe Strabo aſſerit. Eſt quidem ad eum tumulum nunc etiam ciuitas, & arces duæ, quæ fortaſſis à Turcis & Tartaris Cercum & Thamanum appellantur. In ipſo Meotidis ore, quod Strabo Bosphorum Cymmerium vocat: eius verò initium ab ampliore latitudine ad ſeptuaginta ſtadia, vbi eſt Panticapeis locis ad Phanagoriam propinquiſsimam Aſiæ ciuitatem diuiſionem inchoant ad anguſtiſſimum Euripum terminari, illud verò Anguſtiæ Aſiam ab Europa ſeparari, ſimul & Tanaim fluuium ab Arcto in paludem ad ſtadia ſexaginta inter ſe diſtantibus alueis erumpi, ac totã circuitionem paludis illius ſtadiis octo millibus conſtare Strabo tradit. Magnam Cheroneſum ſeu Peninſulã ipſi Peloponeſo forma & magnitudine perquàm ſimilem eſſe, eam vero totam Boſphorani Principes aſſiduitate bellorum vaſtatam habuiſſe: Illam etiam Boſphoranorum Tyranni paruam quidem Mæotidis ori, & Panticapeo adiacentem Theodoſiam vſque tenuiſſe, plurimam verò partem vſque ad Iſthmum, ſinumque Carpenoitem Tauros gentem Scythicam habuiſſe: Atque ſanè etiam oram totam, & aliquid extra Iſthmum vſque ad Boriſthenem paruam Scythiam vocatam, propter tranſeuntem verò Tyram fluuium & Iſthmum eam terram habitantium multitudinem huius & partem magnam Scythiam paruam nuncupatam fuiſſe. Cùm Thraces partim vi, partim malignitate loci, eſt. n. plurima paluſtris, eã conceſſiſſent. Strabo memoriæ prodidit. Idem etiam ſubijcit. Cheroneſum ſanè in mare vergentem Theodoſiam vſque in campis frugiferam, non ſic autem montanam frumẽto admodum beatam eſſe. Vbicunque fortè foſſore proſciſſa fuerat, modiorum centum & octoginta millia. ducenta verò argenti talenta tributi nomine cum Aſianis locis Sindicen circumadiacentibus Mithridati ſolutos fuiſſe, Græcos frumentariorum commeatuum, & è palude ſalſamentaria Leuconem Regem decem ac ducentas modiorum myriadas (eſt autem myrias decem millia continens numerus) à Theodoſia Athenienſibus tranſmiſiſſe ex Strabone liquet.

Tartarica tuguria. Cercum & Thamanũ arces. Magna Cheroneſus. Parua Scythia. Magna Scythia. Tauricæ olim reditus. Tauricæ ſalſamentaria.

CERCVM ARX ET OPPIDVM.

CErcum Arx & oppidum Tartaricum Chanorum ditionis obſcurum & humile admodum in Oſtio (vt Strabo vocat) Mæotidis, & ad eam an-

 gusti-

Boſphorus Cimmerius.

guſtiam, quam Boſphorum Cimmerium ille cognominat ac tumulum Panticapeium, & ciuitatem ſimul ab eo dictam, ſitum eſt. Ex aduerſo oppidi vel arcis illius in ripa altera anguſtiæ illius, quæ amplius vnum milliare in latitudinem continetur, Tamanum arx munitiſſima, quam fortaſſe Phanagoriam appellatam eſſe propinquiſſimam Aſiæ ciuitatem à Mileſijs quondam conditam fuiſſe, & emporium in ea nobile extitiſſe Straboni placet. Illæ arces à Genuenſibus quondam excitatæ & munitæ fuiſſe videntur, & nō ignobile præſidium ibi illi ſemper habuêre. Cercum arx diruta eſt, nā Turcarum Imperator in vniuerſa Taurica nullam arcem aliam præter Perecopiam ipſam præſidio firmare Tartaro ſeu Chano permittit. Tamanum arcem quæ in extremitare Tauricæ ſita eſt, & Petigorenſium ampliſſimæ prouinciæ, quam Colchidem Ptolomæus & Strabo vocitaut, iam contigua extitit, Seniaco ſeu præfecto ei impoſito præſidio firmo perpetuo cū muniuit.

Tamanum arx.

Genuenſiū Colonia.

Petigorenſium prouincia.

Seniacus ſeu præfectus.

PETIGORENSIVM POPVLI ET PROVINCIA.

Mare Caſpium.

PEtigorenſium prouincia, ſeu Colchis ad mare Caſpium ſeu Hyrcanū vſq; extenditur, montibus & ſyluis maximis eſt obnoxia, quæ iam in ea extremitate conſpiciūtur. Gens illa liberrima eſt, Duces habet plurimos & ſtrenuos, quibus ſinguli populi & familiæ obediunt. Ac etiamſi Chriſtianos ſe eſſe profiteantur, & liqueat Genuenſium tempore plurimos illorum Chriſtianos fuiſſe, attamen presbyteris ac templis deinceps deſtituti, opinionem ſolummodo religionis illi nunc retinent: Pleriq; illorum maioriq; ex parte Idololatræ inter ſuos rapaces violentiq;, ſed in peregrinos hoſpitales & liberales ſunt. Parentesquamuis ex inſignioribus, vel agreſtioribus illi ſint, liberos proprios, filios in ſeruos, filias in vxores Turcis vel Tartaris, nonnullisq; etiam Chriſtianis, ac eos quos inter ſe furtim ſubtrahere illi ſolēt, ac extra mare plus quàm barbarico more barbaris peregrinis occultè vendunt.

Petigorenſium duces liberi.

Petigorenſes Idololatræ.

Petigorenſium tyrannis.

TAVRICAE SEV PENINSVLAE LOCOrum & ciuitatum diſtantia & deſcriptio.

INter Perecopiā, Cremum, & Coſtomam oppida à Septentrione Taurica ſeu Peninſula planiſſima nec admodum montoſa, omninoque campeſtris eſt. Solum fertiliſſimum, magnaq; ex parte ſaxoſum, aquam vero bonā rariſſimam habet. Attamen fontes ſeu putei altiſſimi mira profunditate & difficultate à veteribus Græcis ſeu populis illis antiquiſſimis & maximis, qui eam Peninſulam ante Græcorum tempora incolebant, quondam excisi & facti per diuerſa loca plurimi reperiūtur. A Perecopia per vnum milliare ſtagnum magnum ſale admirabili natura cōcretum eſt, ex quo puriſſimum & optimum ſal, quaſi glaciale perpetuò colligitur, cæterosq; lacus ſalſos quàm plurimos habet. In quibuſdam etiam commodiſſimis & plurimis locis in montibus ac ſyluis arcium, ciuitatum, templorū, monaſteriorumq; antiquiſſimæ & maximæ Græcæ ruinæ frequentiſſimæ admodum reperiuntur, quæ cum multo ſęculo habitatoribus caruêre propter antiquitatem temporū cognomina ſua amiſerūt. Vniuerſa Taurica ſeu Peninſula illa, ab Occiduo & Septentrione planiſſima & campeſtris eſt, oppida paucisſima, vicosque plurimos habet, in longitudinē milliaribus ad ſummū quinquaginta protenditur. Verùm à Meridie & Oriente montuoſa & ſylueſtris, montes altiſſimos, ampliſſimos, ſaxoſos, frequentes admodum & admirandos habet, in quibus inter Cremum & Capham auri, argentiq; metalla & ferrum optimum quondam ab incolis repertum fuiſſe perhibetur, ſolum fertiliſſimum, fluuios, riuos amœniſſimos, piſces, prata, paſcua, feras ſylueſtres plurimas, ceruos, capras, apros, vrſos, vineas, pomaria, agros, cāpos, oppida, vicos, pagos, prædia plurima optimaq; habet. Taurica ſeu Peninſula

Putei profundi & admirabiles.

Stagnum ſale concretū.

Lacus ſalſi.

Antiquiſſimæ Tauricæ ruinæ.

Taurica ſylueſtris & montoſa.

Auri argentiq; metalla.

Tauricæ vbertas ſoli.

in lari.

in latitudinem quibuſdam in locis vnius vel alterius diei itineris ſpatio, nonnullis verò in locis vnius ferè diei ſpatio, in orbem quaſi extenditur.

TAVRICAE, QVAE TVRCARVM IMPERATORIS ditionis eſt deſcriptio.

PErecopia & Coſslouia arcibus oppidiſq; maritimis ac nonnullis oppidis ignobilioribus, paucisq; Chriſtianorum Græcorum pagis exceptis, arces & ciuitates maritimæ, reliquę vniuerſæ peninſulæ, quæ ordine ſuo deſcriptæ ſunt, cum vicis & pagis Chriſtianorum Græcorum plurimis Imperatoris Turcarum ditionis ſunt, eiusq; Imperio vniuerſæ parent, firmiſſimoq; præſidio tenentur. Peninſula, quæ ab Oriente & Meridie à Perecopia media eſt, hyemem placidiſſimam & aërem temperantiſſimum habet. Nā in fine Decembris hyemis initium, in medio verò Februario hyemis aſperitas, quæ magis niuoſa, nec tamen integro triduo illa magis durat, quàm frigida & gelu conſtans eſt. Nec diutius quàm ad initium Martij illa durat. ſub initium itaq; veris, & in Autumno ferè calidiori aër peſtilens plerumq; efficitur.

CAMPORVM DISTANTIA ET DESCRIPTIO.

BRatiſlauia, Sauranenſes, Oczacouienſes & Bialodogrodenſes campi inter Hipanim ſeu Bogum, Tyram ſeu Neſtrū fluuios conſiſtunt. A Septentrione verſus Neprum ſeu Boriſthenem ac Bogum aliqua ex parte plani & campeſtres, verùm ab Occiduo verſus Neſtrum & Prutum ſiue Hieraſum fluuios magis ſyluoſi & montoſi ſunt. Podolia, Camenecia, & Moldauia inter Neſtrū & Prutum fluuios mediæ Tachmię & Bialogrodo, quod ad lacum Vidouo ſeu Obidouo & mare Euxinum eſt, Confinis ab Occiduo campis & mari Euxino, à Meridie Bialogrodo Kibię & Danubio fluuio vbique vicina eſt. Oczacouia à Septētrione Boriſthenē, in quem Bogus ibidem exoneratur, Camposq; ampliſſimos, A Meridie mare Euxinum, & Berezaniam lacum ſalſum & reſtagnantem, ab Occiduo Neſtrum fluuium proximum habet.

CONTINENTIS DISTANTIA ET DESCRIPTIO.

DEinceps verò Continens ille, qui eſt extra Oczacouiam & Boriſthenē in formam Inſulæ, quaſi inter Boriſthenem, Mæotim paludem, & pōtum Euxinum, ab Occiduo Boriſthenē habet, à Septentrione Tanaim ſeu Donum fluuios, ab Oriente verò Mæotidem paludē & Tauricam ſeu Peninſulam, à Meridie mare Euxinum, ac illum Iſthmum ſeu continentem, extra Oczacouiam verò & Boriſthenem Perecopiam vſq; quibuſdam in locis continens ille eſt anguſtiſſimus: Verùm extra Perecopiam ad Oſſouum arcem, quæ ad Tanaim eſt ampliſſimus, ſolo fertiliſſimus, ac vniuerſus cāpeſtris & planiſſimus eſt: Etenim in Iſthmo illo vniuerſi ferè Perecopienſes & Oſſouenſes Tartari pecora & animalia ſua paſcunt, ac in eo per æſtatem & Autumnum degunt. Continens ille ſeu Iſthmus ab Oczacouia vſq; ad Oſſouum, nam ibi terminatur, in longitudinem, quantum ex dictis Tartarorum patet milliaribus amplius centum conſtat, in latitudinem autem non pari modo protenditur, nam tam extra Perecopiam, quàm ad Oczacouiam, vel Boriſthenem latior eſt.

PERECOPENSIVM TARTARORVM DEſcriptio, & in Tauricam ingreſſus.

TAuricani vel Cherſoneſi, qui nunc Perecopenſes vel Crimenſes Tartari dicuntur, Iauolgenſes à Rha ſeu Volga fluuio orti & appellati Rha ſeu Volga fluuij.

fuiſ-

fuiſſe ex vetuſtiſſimis Scytharum ſcriptoribus certo videntur. Porrò inter celebratiſſimos, altiſſimos & maximos Tanaim ſeu Donum & Boriſthenē Septentrionis fluuios in campos paulatim progreſſos ſuiſſe, ab annis verò centum ſexaginta, vel paulo amplius in Tauricam ſeu peninſulam eos perueniſſe manifeſtè apparet.

CHANORVM ET DVCVM EORVM *genus & cognomina.*

Cyngiſſonū genus.

CHanorum vel Principum Tartarorum illorum Cyngiſſonum genus antiquitus nuncupatum fuit, ex quo Lochtonus quiſpiam Chanus, à quo vniuerſi Chani ortum trahunt. Ille primus Tauricæ vel Cherſoneſi in Taurica, ſeu Peninſula Imperator extitit. Sirinenſes, Bachinienſes, Mangutēſes, cæterosque Kiuazios vel Duces, ex quibus Caiacei, qui Chanorum cōſiliarij & præcipui officiales ſunt, procreantur, eorumque filiæ vel ſorores eis nubunt. Vlanos qui ex Chanorum ſanguine antiquitus orti ſunt, ac (ſi Chanorum legitima & vltima poſteritas defecerit) in principatu ſuccedunt, Murios vel nobiliores ſingulorum, eorum poſteritas & nunc etiam manet, cæterosque Tartaros bellicoſiſſimos; quos ad aliquot dena millia in comitatu eum certò habuiſſe, ac in Tauricam ſeu Peninſulam cum eo migrauiſſe veriſſimum eſt.

Duces Tartarici.

CHANI TAVRICANVM REGNVM OCCVPANT.

DVces Græcos, qui Mancopiæ & Ingermeni, ac Italos Genuēſes, qui Iamboldi & Caphæ incolebant, tum populos in Peninſula reliquos inuenerat, cum quibus amicitiam, pacem & pacta donec à Turcis deuicti belloque attriti illi fuêre, Chanorum prædeceſſores incorruptè & conſtanter coluêre, & monetam multis annis communem, quam ego ibi vidi, habuêre.

IMPERATOR TVRCARVM TAVRICANOS *Tartaros ſubiugat.*

Selymus Imperator

ENimuerò Selymus Turcarum Imperator populis illis debellatis, arcibus & ciuitatibus ferè vniuerſis Peninſulæ maritimæ ereptis & occupatis Mechmet Gereium Chanum ad imperium ſuum adegit, ſubiugauitque: illum Sachmates Iauolgenſium Tartarorum princeps inſigni & memorabili ſtrage deleto centum millium eius exercitu profligauit. Ex quo ſummum Turcarum imperium Chani agnoſcunt. Tauricæ ſeu peninſulæ Tartarorū Reguli ſeu principes ab eis conſtituuntur, vexillum accipiunt, & filios vel fratres Soldanos in obſides perpetuos Turcis dant.

Mechmet Chereius Chanus. Sachmates Tartarorum princeps. Tartarorum Tauricanorum ſtrages inſignis. Soldani obſides.

SVCCESSOREM PERPETVVM REGNI *Tartari eligunt.*

Galga ſucceſſor Imperij. Delphini.

VErumtamen antiquiſſimo gentis more Galgam ſeu imperij ſucceſſorē (Galli Delphinos itidem) præficiunt fratrem vel filium natu maximū magisq; idoneum, penes quem in pace belloq; ſumma poteſtas eſt, verùm cū conſenſu inſigniorum Tartarorum Chani ipſi perpetuum eligunt & præficiunt. Quod ſi etiam inter Soldanos vel Chanum ipſum diſſenſio vel bellum aliquod pro imperio exoritur, Turcarum Imperator Sultanorum obſidem cum exercitu & vexillo in Tauricam ſeu peninſulam expedire non negligit: Chano Sultaniq; bello ſedatis & pulſis in Principē ſufficit, quapropter Ianizeros plurimos in Taurica ſeu Peninſula perpetuò ille alit.

Galga ſumma poteſtas.

ANTI-

ANTIQVA CHANORVM ELECTIO.

CHanorum electio pro antiquo gentis more liberis Ducum Murzonum eximiorumque Tartarorum quondam vocibus conſtabat. Porrò propter frequentiſſimas illorum diſſenſiones, maximaq; bella, quæ à Nogaienſibus Tauricæ ſeu Peninſulæ viciniotibus Tartatis pro Imperio ab eis mota ſæpius fuère, Sachibgiereius & Deuletigereius Chani inſigniotibus potentioribusque Tartaris è medio dolo ſublatis, & in vincula compactis ad ſe poſteritatemque ſuam electionem pertrahere, abſoluteque, Imperatore Turcarum eos iuuante & confirmante, Tartaris dominari cœperunt.

Electio libera. Nogaienſes Tartari. Sachibgiereius Chanus & Deuletigereius. Chanorum abſolutum dominium.

CHANORVM IN SOLDANOS FRATRES naturales tyrannis.

QVOD ſi verò non fratrem, ſed proprium filium, vt plurimum contingit, in Galgatu Chanus conſtituere voluerit, propter ſeditiones illas, mutuasque inter ſe cædes, Soldanos fratres vniuerſos dolo & arte circumuentos clam è medio tollit, plerique tamen illorum ad Turcam, à quo benignè accipiuntur, & conſolantur, confugiunt, ac ab eo ſtipendium perpetuum habent.

SOLDANORVM APVD TARTAROS CVRAtio & prouiſio.

SOldani Chanorum filij minorennes à Tartatis vel Murzis Inſignioribus educantur, & curantur, ne cùm adoleuerint propter illorum pluralitatem diſſenſiones aut bella aliqua moueantur: Singuli enim Chani ſummum agnoſcunt imperium, & cùm adoleuerint idonei certis Tartarorum turmis præficiuntur, plurimosque Tartaros voluntarios ad ſe pertrahunt, plerosque tamen parentes eorum, quos chariores magisque idoneos putauerint, Nogaienſibus Tartaris præficiunt, pecunijs & equis remunerant. Nonnunquam etiam inſidiarum inter ſe vel ſeditionum metu, curatorum tamen fauore adiuti, ad viciniores gentis ſuę vel Chriſtianos principes confugiunt.

Chani ſummum imperium. Nogaienſiũ principes Soldani. Soldani profugi.

CHANORVM CONSILIARII ET AVlici perpetui.

COnſiliarios Attalicos, quos à curatione feminarum, parentum vel vxorum ſuarum ita illi vocant, à quibus Soltani illi perpetuò ex ephebis etiam educantur & curantur: Hamiatos, qui principum peregrinorum fautores vel negotiorum promotores apud illum ſunt, ac officiales etiam Curenſes Chanis perpetuos habet. In primis verò Duces, Coraccios, Vlanos & Murzas inſigniores in negotijs grauioribus ad conſilia ſemper adhibet, & ad ſe conuocat. Aulæ miniſtros præcipuos & idoneos viros, quorum in legationibus, alijsq; diuerſis negotijs neceſſarijs & ſeruitijs ſuis opera vritur, qui in Conſiliarios & officiales Curiales promouentur, ille habet. Illos etiam qui ex inſigniori & nobiliori Tartarica iuuentute delecti ſunt, menſibusque alternis in aula eius verſantur, & cum idonei efficiuntur, iiſdem dignitatibus honorantur, perpetuò alit. Attamen Cerceſſijs Nogaienſibus & Petigorenſibus, qui nimium induſtrij, robuſti, audaces, & in bellum promptiſſimi ſunt, in primis & plurimum ille delectatur. Præcipuis dona honoraria & ſtipendia annua ille largitur, ac eorum aula eius non tarò frequentior eſſe ſolet. In aula Principis inſigniores Tartari & nobiliores non ad faſtum vel ſuperfluum luxum, verùm pro neceſſitate & honeſtate ſatis ſplendidi

Attalici Soldanorum curatores. Hamiati principum promotores. Officiales Curenſes. Conſiliarij inſigniores. Cerceſſij Nogaien. & Petigorenſ. Tartarorũ in aula Chani ſplendor.

ſplendidi & ciuiles ſunt. Etenim ignauia & incuria, in primis verò in Deum impietate viciniorum Chriſtianorum populorum celeberrimis incurſionibus & bellis adeo ditati, opimiſque ſpolijs referti ſunt, vt eximiores & nobiliores priuatis opibus & ſplendore domeſtico, quem illi habent, non admodum Turcis impares eſſe poſſint. Fœminas Mahometica lege quot poſſunt & volunt alunt, & in vxores à Petigorenſibus plerumque emunt, quas etſi non ſuperbè, verùm ſatis pro gentis more cultè & ciuiliter, cùm quibus verò prolem habent, quam honorificè & ſplendidè ſuſtentant, & curant. Liberos filios à prima ætate Arabicis literis inſtituendos, filias verò non domi alunt, verùm propinquioribus ſanguine curandas illi tradunt. Filios adultos Chano vel Soltanis in miniſterium, filias nubiles inſignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis in matrimonium collocant.

Tartarorum diuitię. Tartarorum fœminæ. Petigorenſium fœminæ. Liberorum educatio.

RELIGIO TARTARICA.

Templa Mahometica. Mahometicæ leges. Tartarorum hoſpitalitas.

TArtari illi Mahometani ſunt, preſbyteros & templa Mahometica habent, literis Chaldaicis vel Arabicis à Turcis paulò corruptioribus vel rudioribus illi vtuntur, etſi antequàm in Tauricam ſeu Peninſulam venerant, moribus multo agreſtioribus gens ea fera & campeſtris, quod nunc etiam ex agreſtioribus manifeſtè apparet, fuiſſe videtur: nam illis Mahometicis legibus, iuribus, litteris & moribus illa tum prorſus caruit. Enimuerò à Turcis humanitatem & falſum illum cultum Tartari edocti maiori nunc ex parte hoſpitalitem nobiliores colunt.

LEGVM SEVERITAS.

Cadij ſeu Iudices. Begi vel præfecti. Cauſæ criminales vel ciuiles. Facilis ad Chanum aditus. Tartarorum obedientia. Chanorum honor. Iudices ſpirituales. Tartari non litigioſi.

IVS vel iuſtitia Mahometica lege apud Tartaros adminiſtratur in ciuitatibus vel oppidis Chani, & reliquorum Soltanorum. Preſbyteri Cadij vel Iudices in pagis, Begi vel præfecti, qui iniurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Verumtamen capitis, ſanguinis, furti, quas criminales, fundi, quas ciuiles ſeu officij cauſas nos dicimus, Chanus ipſe cum Conſiliarijs ſuis decernit. In quibus exponendis Cauſidico opus non habent, ſubtilitatibus iuris, calumnijs, excuſationibus, nec dilationibus vtuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini homines coram Iudicibus & Chano ipſo, à quo ſemper audiuntur, & celeriter expediuntur, iniurias ſuas ipſi per ſe liberè admodum exponunt, vniuerſis enim ſemper ad illum aditus paret. Cum in publicum exit, miſerrimæ ſortis homines non excluduntur, à Chano verò conſpecti examinantur, videlicet vt ſiquid opus habeant referant. Nam non ſolùm legibus obedientiam magnam illi præſtant. Principes illos Deorum loco ipſi adorant, & venerantur. Iudices pro lege ſua Mahometana perpetui ſpirituales pro Diuis, indubitatæque omnis æquitatis & integritatis fidei & opinionis viri inter illos habentur. Principes & Magiſtratus imperata & iuſſa fideliſſimè cum alacritate, promptitudine, ingentiq; metu quàm celerrimè exequuntur, & expediunt. A controuerſijs, criminationibus, iuridicis, obiurgationibus minus neceſſarijs & particularibus, inuidia, odio, cæteris exceſſibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorſus alieni ſunt. Menſibus amplius nouem ibi ego manſi, nec audiui prorſus aliquem actum criminalem, nec ciuilem inter eos contigiſſe, nec inimicitiarum cauſa compoſitionem aliquam obtigiſſe.

TARTA-

TARTARORVM IN AVLA CHANI ET inter ſuos ſecuritas.

IN aula Principis nec inter ſuos gladios, arcus, nec alia aliqua arma illi geſtant, exceptis viatoribus vel peregrinis iter facientibus, in quos admodum humani & hoſpitales ſunt. Illi à prædonibus ſemper ſecuri. verùm à latronibus vel furibus noctu, qui nihil quicquam aliud præter equos illis furantur, niſi perpetuas excubias agant, minus tuti eſſe ſolent. *Peregrinorum ſecuritas.*

TARTARORVM REI FAMILIARIS, VICTVS, & manendi ratio.

REm familiarem, etiamſi ſolum fertile illi habent, nobiliores & agreſtiores tamen, iiq; pauci curant, plurimi etiam agros non colunt, nec ſerunt, equis, camelis, bobus, vaccis, pecoribus & ouibus abundant, ac inde victitant. Nobiliores tamen panem, carnes, cibum, vinum crematum & *Tartaricus* mulſum potum habent, agreſtiores verò pane carent, verùm milio concuſ*cibus.*ſo, lacte & aqua diluto, quem caſſa vulgo nominant, pro cibo, pro potu lacte equino & caſeo vtuntur. Camelos, equos, & boues oneri inutiles, vel iã moribundos iugulant, ac ouium carnibus non tantò veſcuntur. Nobiliores non in campis, verum in Tauricæ ſeu peninſulæ pagis, qui in ſyluis proximi ſunt, habitant, etſi pagos proprios plurimi nõ poſſident: attamen agros *Tartaricus manendi* & fundos proprios ibi habent. Quos Vngarorum, Ruſſorum, Moſchorum, *modus.* Valachorum ſeu Moldauorum mancipiis, quibus abundant, colunt, ac vt *Captiuorũ conditio.* iumentis ad opus omne vtuntur. Aedificia & domus ligneas ſimiles admodum Turcico more ædificant, verùm Græci Chriſtiani, qui in paucis villis ſunt, vt mancipia operantur & agros colunt: Tartari autem Chano, vel inſignioribus Tartatis [sic] vt tantùm victum habeant, & veſtiantur, nullo pretio conducti inſeruiũt, cæteri verò, iiq; plurimi ſemper otioſi ſunt. In ciuitati- *Tartari otioſi.* bus vel oppidis pauci admodum mercantur: mechanicas autem artes rariſ*Tartari me-* ſimi exercent, & quicunq; mercatores vel artifices ibi reperiuntur, vel Chri*chanicas ar-* ſtianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cercesij, Petigorenſes, qui *tes non exer-* Chriſtiani ſunt, Phyliſtini vel Cyngani obſcuræ & extremæ conditionis ho*cent.*mines ſunt. Tartari illi, qui in campis extra Perecopiam, vel in Peninſula degunt, ſyluas nullas, fontes quos vbiq; locorum mancipia illorum excauant, ligna ex pecorum ſtercoribus, quæ mancipia in campis legunt, & in ſole ſiccant, & domus eas, quarum in ſuperiori deſcriptione mentio fuit, habent. Tartati [sic] illi Chanorum Soltanorum, cæterorumque inſigniorum *Tartarorũ* Tartarorum ſerui vel ſubditi ſunt mancipia & greges animalium innume- *in Campis* rabiles dominorum ſuorum ſemper procurant & paſcunt, aceriamſi [sic] de lo- *conditio.* co ad locum in campos & paſcua ſemper vicatim vel pagatim progrediuntur villis, vel pagis aut turmis ſingulis, quarum cognominá & dominorũ *Tartarorum* eorum præfecti habentur, procedunt, vt quos Tartaros captiuorum cauſa *villæ ſeu pa-* noſtri requiſiuerunt, facilè eos ibi inueniant. *gi.*

DONATIVVM CHANI, ET LEGAtorum Principum apud eum ratio.

DOnatiuum annuum à Rege Poloniæ, magno Ducatu Lituaniæ, Moſcorum duce, Palatino Moldauiæ, & Cerceſijs Nogaienſibus Tartaris ex pactis & fœderibus Chanus perpetuum habet. Legati; Oratores, Nuntij & Internuntij Principum eorum annis ſingulis ad eum veniunt, quos nõnunquam humanius & liberalius, aliquando verò plus quàm Barbarico

more excipit, violat, diutiuſue detinet. Cùm itaque Perecopiam veniunt, vnicus Chani homo eis obuiam venir, æſtare in pratum vel campum, in quo ſubrentorio quieſcunt: Hyeme verò in pagum Almæ, vel Bachaſanij oppido Regiæ eius vicinum ſecurius, quàm honeſtius & commodius deducuntur. Poſtquam verò eo diuerterint per Conſiliarios, vel Aulæ miniſtros nomine Chani ſalutantur, commeatu vel victualibus bobus duobus, vel vno, ouibus aliquot, panibus, vino ac hordeo, non pro liberalitate, ſed hoſpitalitate quadam, ac pro vna vice tamen ſatis moderatè procurant. Cùm autem ad Chanum vocantur Soldanis, Tuianis, Vlanis, Marzis, Cõſiliarijs primoribus, cæteriſq; quàm plurimis aulæ miniſtris & inſignioribus Tartaris præſentibus eos audit: per vnicum tantùm hominem ad Chani fores deducuntur, per Conſiliarios verò duos introducũtur. Cùm itaq; introducti fuerint, antiquo gentis more Chanum illi adorant. illoq; ſalutato genibus flexis exponunt, in eiuſq; conuiuium adhibentur. Poculis vel crateris deauratis & gemmis diſtenſis mulſo impletis de more gentis in ſignum clementiæ & beneuolentiæ manu Chani porrectis, quos genibus flexis ebibunt, honorãtur. Et cùm expediuntur in conuiuiũ eos Chanus iterum adhibet. Conuiuio itaq; peracto parum ante fores ſecedunt eius palatij. Veſtibus ſericis auro intexris vſq; ad talos de more gentis comparatis, equo vno vel duobus, non raròetiam captiuis gentis eorum hominibus remunerantur. Ac ita veſtibus amicti ad Chanum iterum redeunt, pro hoſpitalitate & liberalitate gratias ei referunt, & ſalutato illo ex conuiuio diſcedunt. A Chani vnico homine commeatus exiguus in ditionibus eius cùm iter arripuerit non raro illis procuratur, & ad Boriſthenem vſque ab illo deducuntur.

Tartarica hoſpitia.

Comeatus Legatorũ.

Comeatus Tartarorũ. Legatorum ad Chanum acceſſus.

Chanorum in legatos honor & humanitas.

CHANI IN TAVRICAM SVMMA POTEſtas & reditus.

TVrcarum Imperatores eam poteſtatem perpetuam Chano in Taurica ſeu Peninſula fecerunt, vt cùm Caphenſis Baſſa vel Seniacus moritur, vniuerſas in Peninſula ditiones ille adminiſtrat, donec Seniacũ alterũ Turca eò miſerit, vel quem ille promouebit Caphæ præfecerit. Perecopiæ, Coſſlouiæ, Caphæ, ac aliis, quæ Turcarum ditionis ſunt, Tauricæ ſeu Peninſulæ ciuitatibus Chanus Teloneum commune cum Turca habet. Contributionem à Tartaris, Armenis, Iudæis, Cerceſijs, Petigorenſibus & Græcis Chriſtianis, quos ditionis ſuę paucos admodum habet, Turcis tantũ exceptis exigit iu annũ: diebus ſingulis Chano Taleri viginti quinq;, Galgæ Taleri duodecim cum medio, Soltano obſidi Taleri duo cum medio, ex Turcico ærario in ſtipendium perpetuum numerantur, ac eidem obſidi pagi & agri ampliſſimi ad Adrianopolim Ianbolu dicti à Turca conceduntur. Ducibus Caiaceis, Vlanis, Murzis, ac cæteris quàm plurimis, qui merentur & pro ſingulorũ conditione ſtipendia perpetua dantur. Veruntamen captiuos bello captos vtriuſque ſexus, pelles nobiliores ſeu pretioſiores ac viliores, butyrum, ſal, quo in Taurica ſeu Peninſula ille plurimum abundat Imperatori Turcarũ annis ſingulis Chanus perpetuò pendit. Ac in quodcunque bellum miſſus vel vocatus fuerit, illud detrectare, nec cuipiam alij præter Moſcorum Ducem Imperatore Turcarum inſcio & inuito bellum inferre poteſt. Redditus annuos pecuniarios è captiuis inſignioribus bllo acquiſitis aureos tres, à tenuioribus talerum vnum, eorumque decimam, à fontibus verò ſingulis, qui in Tauricæ ſeu Peninſulæ campis ditionis eius plurimi admodum ſunt, equum vnum à Tartaris Chanus exigit, aut vrgente etiam neceſſitate aliqua contributionem certã vniuerſi Tartari Chano decernunt, nunquam tamen illis oneroſa eſt. Inſigniores Tartari diuerſi generis alimoniã, nam ei non colitur,

Caphenſis Baſſa.

Chani in Taurica teloneum.

Chani à Turca ſtipẽdium.

Soldanorum a Turca ſtipendium.

Tartarorum inſignium a Turca ſtipendia.

Chani Turcarum imperatori penſio.

Chani cum Imperatore Turcarum pacta.

litur, nec ſeritur domi & bello etiam Chano ſemper præbent: equorum, ca- Chani alimonia.
melorum, boum, ac ouium infinitos greges proprios ille ſemper habet. Mo- Moneta Chani.
netam propriam habet, cupream vilem, quæ in oppido ditionis eius Crimo
cuditur, nummos rotundos, quorum deni Aſpra argentea Turcica, quæ groſ-
ſum vnum vel minus Polonicum efficit, eſtimantur. Me autem præſente cu-
debantur nummi cuprei deargentati maiores, qui Aſpris quinque computa-
bantur: In cudenda ea commodum ſeu quæſtum vberrimum habet, nam tri- Moneta vtilitas.
bus vel quatuor annis ex eadem moneta, quæ in officinam monetariam ab
vniuerſis importatur Tartaris, vel peregrinis, moneta noua inuenta perpe-
tuò cuditur. Etenim in vniuerſa Taurica ſeu Peninſula illa nemini licitum
eſt Tartaro vel peregrino etiam in Turcarum ditionis ciuitatibus ſub capi-
tali pœna bonorumque confiſcatione, cuiuſue cõditionis ille eſſet, aureum Chani monetæ prærogatiua.
nummum Turcicum, vel peregrinorum talerũ, vel aſpram argenteam Tur-
cicam valore alio in nummos Tartaricos computare. Nec moneta aurea
vel argentea, verùm Tartarica mercari, quam vniuerſi peregrini nullis ex-
ceptis Chani edicto perpetuò accipiunt.

CHANORVM ET TARTARORVM expeditio bellica.

CVm Chanus in bellum aliquod deſcenſurus eſt, in primis Tartaris vni-
uerſis ditionum ſuarum per aulæ miniſtros ſignificat, ac vt tribus vel ad
ſummum ſeptemanis quatuor ad bellum ſeſe expediant, & in menſes tres
vel quatuor commeatum ſibi curent imperat. Alimonia illa in ſaccis e corio
factis: illi ſacci apud inſigniores in equis portantur. Ac eius generis alimoniã
ſecum ferunt, milium igne ſiccum, vel aſſum contuſum, vel emollitum, nã
& molendina illi habent, ac inde cibum vel potum aqua dilutum plerique
conficiunt. Caſeum & carnes diuerſi generis, & equinas fumatas in ſole co-
ctas vel ſiccas eas fruſtillatim ſcindunt, & oſſibus abiectis in ſaccis condunt.
Equarum caſeo, lacte, & acetoſo lacte, quod illi arte quadam condientes exi-
mium habent obſonium, victitant. Quã ob cauſam à quodam Poeta omnes Galactophagi.
eius tractus incolas Galactophagos quondam appellatos fuiſſe apud Strabo-
nẽ reperio. Chanus vnũ tantùm currum propter aliquem morbi caſum ſecũ
habet. Camelos etiam paucos, in quibus pro perſona ſua vinum crematum,
vel aliquod paruum obſonium, quo ille facilè contentus eſt, portatur. Cæte- Tartari in bello Chano cibum apponunt.
rùm Tartari ſigillatim cibum ei & aulicis eius apponunt, inſigniores ijque
pauci admodum Tartari panis ſicci, viniq́ue cremati modicum in camelis,
vel in curribus leuioribus non raro vehunt.

CHANORVM ET TARTARORVM in bellum exeundi modus.

POſtquam verò expeditionem in bellum Chanus decreuerit, exercitatos
aliquot iuſto numero, eosq́ue Tartaros non raro, crebrius tamen Cerceſ-
ſios Perecorenſes eligit, ac eos qui regionum & cæterorum Principum Pro-
uinciarum exploratores, & viarum ductores peritiſſimi cenſentur, ſingulos
locorum & confinium tranſitus, & traiectus optimè norunt, quàm celerri-
mè expedit. Et cum in confines illi veniunt, in viciniores ditiones proficiſ-
cuntur, & ſinguli in locis diuerſis omnia explorant, & de captiuis diligenter
curant. Quos cum interceperint, celerrimè ad Chanum cum eis veniunt, ex
quibus quæſtionibus adhibitis Chanus ſtatum earum prouinciarum, in qui
bus illi exploratores fuẽre, facilè agnoſcit. Idcirco profectionis diem extem-
plo Chanus Tartaris aſſignat, quo ille ſolus mouet, & aulæ ſuę miniſtros ali-

Horda ſeu prouincia.

quot per Hordam ſeu prouinciam vniuerſam celeriter præmittit. Illi Tartaros & Chriſtianos ditionis vniuerſos viros & adoleſcentes, qui modò equis inſidere poſſunt, præter imbelles & ſenes & tenuiorès, qui etiamſi equis & armis carent, à ditioribus tamen in ſpem prædæ iuuantur: in bellum ire & Chanum ſequi cogunt, & impellunt. In octiduo autem, vel ad ſummum diebus decem ab eo Chani diſceſſu vniuerſi in locis certis iam determinatis, qui extra Perecopiam ad Boriſthenem ſunt, eum inſequuntur, collectis & conuocatis Galga, Soltanis, Ducibus, Murzis, ac vniuerſi exercitus probatiſſimis ſtrenuis, & primarijs bellatoribus & militibus, ijsque ad conſilium adhibitis in primis captiui recentiores & exploratiores ipſi examinantur, demum de commoditate temporis, locorum, occaſione rei bene gerēdæ, & quonam bellum commodius tum perſequendum ſit, celeriter conſultatur. Ac mutuo conſenſu & conſilio facto & definito, nihil tamen multitudini promiſcuè horum ſignificatur.

Tartari vniuerſi in bellum proficiſcuntur.

Chani conſilium Caſtren.

TARTARORVM IN HOSTICVM procedendi ordo.

Tartarorum agmina.

EX eodem itaq; loco Chani Galgæ, & Soltanorū aulæ miniſtris præeuntibus Ducum Murzonum & cæterorum inſigniorū Tartarorum agmina, quæ genere ſuo antiquitus ducunt, eique præſunt, ac ea vocabulis diuerſis ſermone ſuo vocitant, ordine iuſto ſubſequentibus de more gentis antiquo Chanus ſub ſignis exercitum mouet, poſtquam verò in hoſtico conſtiterit, iterum peritiſſimos ac exercitatiſſimos certo numero exploratores præmittit. illi exercitum vniuerſum præcedunt, obuios homines agreſtes vel quoſpiam alios comprehenſos Chano remittunt, ex quibus de ſtatu & exercitu hoſtium Chanus certior eſſe poteſt. Cùm autem Chanus exercitum hoſtiū nullum obuium ſibi fore certò compertum habuerit, Conſilium Caſtrenſe cum ſuis primatibus & proceribus quàm latè & profunde di[illegible]ionibus hoſtiū nocere debeat iterum facit. Tum demum cum exercitu v[illegible]et o ordine iuſto paulatim procedit, viros agreſtes obuios ſub capitis graui ſupplicio necare vniuerſos imperat, ne à Tartaris comprehenſi forte illi aufugiant, ac de exercitu hoſtes eorum certiores reddant, eorumque hominibus noceāt. Porrò fœminas & pueros non necant, nec cōprehendunt, neue prædæ cuiuſuis manus inijcere audent, ne ea exercitus illorum oneretur, & moram aliquam in progrediendo protrahat.

Chani conſilium Caſtrenſe iterum.

TARTARORVM IN HOSTICO caſtra & bellandi modus.

CVm autem ad arces, oppida, vicos, pagos, & loca cultiora Chanus cum exercitu peruenerit, Duces, Murzones & aul[illegible] primarios, ac e[illegible] v-niuerſi eximios, probatiſſimos, ac præcipuos bellatores vi[illegible]os de[illegible]em vel ad ſummum quindecim mil[illegible]um delegit & [illegible] ſtatiuis vel obſ[illegible]e caſtr[illegible] alicuius penes ſe relinquit: Gal[illegible]m, reliquos Soltanos, Duces, [illegible] ac vniuerſum exercitum, qui demum aliquot millium cenſetur, Chanus exped[illegible] Ac ille exercitus per agmina diuerſa, quibus ſingulis probat[illegible] [illegible] ido[illegible] viri præſunt, in longitudinem milliar[illegible] amplius decem. in latit[illegible]en[illegible] totidem ſparſi extenduntur. Et quemadmodum illi inter ſe conueni[illegible] ad ſummum ſeptem vel octo, ad mi[illegible]s vero tribus vel quatuor d[illegible]eb[illegible] [illegible] loca [illegible]i-uerſa turmatim diſcurrentes, & [illegible] prædas agentes, ac ob[illegible]q; gladio & igne vaſtantes ad ſtatiua reuertuntur. Quod ſi autem ad c[illegible]uentum diem a[illegible] qui eorum ad ſtatiua non re[illegible], nec iis quidem expectatis mira celeritate exercitus vniuerſus ordine ſuo ex ſtatiuis mouet.

Chanus ex hoſtico exercitum mouet.

Tartari turmatim diſcurrunt.

TARTA-

TARTARORVM DIMICANDI, AC acies conſtituendi ratio.

ET cùm ne tum etiam exercitum aliquem ſe conſequi certum Chanus habuerit, equitum ſelectiſſimorum, & adhuc nõ feſſorum millium aliquot exercitum in loca non tacta turmatim expedit. Totidem etiam ne in inſidias vel comitatum aliquem ille exercitus incunctanter incidat, apud arces & oppida obuia Tartaros in inſidijs in locis diuerſis collocat. Quod ſi verò ab exploratoribus de aliquo exercitu hoſtium numeroſo certo acceperit, rem vniuerſæ dimicationi ille nunquam committit, verùm cum exercitu ſuo cautè & paulatim progreditur, ſi verò hoſtium copias numeroſas & fortes Chanus eſſe certò cognouerit, pauliſper ille deflectit, cultiora & pacatiora loca petit. nimiaq; celeritate igne, gladio ea vaſtat citato curſu, & raptim præda abacta in ſua redire intendit. Quod ſi ne tunc quidem hoſtes ſe conſequi poſſe ſperauerit, eodem ferè ordine, nec nimium tamen ſecurus ad fines ipſos vſq; cum exercitu contendit.

Tartarorũ turmæ ſecrẽ.

Tartarorum ſtrategemata.

Chani ex hoſtico receſſus.

CAPTIVORVM IN CONFINIBVS DIVISIO.

QVam primum autem in confinibus ipſis conſtiterit, præcipuorum captiuorum decimam ex vniuerſo exercitu Chanus percipit. Agminum verò præfecti ex ſingulis turmis, ac ij qui captiuorum maiorem numerum adduxêre ex reliquis captiuos præcipuos accipiunt. Reliqui etiam promiſcuæ multitudinis Tartari per agmina ſua captiuos inter ſe partiuntur. Verun tamen antequam ad diuiſionem eam deſcendant, ſingulis ijs, qui equos, veſtes, vel quippiam aliud turmatim diſcurrentes amiſerant, in primis ſatiſfaciunt. Captiuos nobiliores vel agreſtiores, quod ſi pretium nullum quo ſe eximere poſſent cum eis conſtituerint, eo quod Chanus mercatorum muneribus corruptus ingens precium decreuerit, Tartaris vendunt.

CAPTIVORVM APVD TARTAROS RATIO & redimendorum modus.

MIſerabilis admodum conditio apud Tartaros captiuorum eſt, nam fame, nuditate, agreſtiores vero & verberibus ab illis vehementer premuntur, vt potius mori quàm viuere illi magis cupiant: Plurimi vero præſẽte calamitate & ſtoliditate ducti nobiliores ſe eſſe, parentes vel amicos claros, & diuites habere Tartaris prædicant. Precium ingens fereque inæſtimabile illis vltro pollicentur, quod gens barbara, impia, auara, famelica & crudelis, omni genere fallaciarum, & exactionum ferè indies augere ab illis cupit, compedibus vincit, eoq; durius [illegible]nat. Cùm autem Nuncium gentis eorũ ad Chanum aduentare Tartari intellexerint, cum captiuis ſuis ei occurrunt, à quo pretium nonnunquam ab eis falſo nominatum, vel à captiuis etiam aliquando, promiſſum poſcunt: verum nuncij, qui artes & falſitatem Tartarorum probè norunt, ſtoliditatem captiuorum reprehendunt, eosque non nobiles nec diuites eſſe, ac ne noſſe quidem neue precium illud illos vnquã exſoluere poſſe Tartaris prædicant, & nulla quaſi prorſus pietate & religione moti à ſe reijciunt. In Catalogum tamen à nuncijs inſcribi curantur, ac ſi aliquos eorũ ære proprio liberare cogitauerint, Iudæos vel Tartaros pecunia corruptos aliosq; mercatores ſubordinare neceſſe habẽt: à quibus multo facilioriori precio à nũcijs neglecti quaſi reiectique, liberãtur. Nihil itaq; captiuis præſentius quicquam eſt, quàm vt preciũ hoc, quo Turcis ac Iudæis mercatoribꝰ peregrinis, alijsq; extra mare vendũtur, vel paulo maius, vel in duplo, ſi id

 præſta-

præſtare poſſunt, Tartaris promittant, vel offerant, quod ſi ab agreſtioribus, vel alijs, vt plerumque Tartari inquirere ſolent de captiuis, qui illi ſint nihil cognoſcere poterunt, facilè acquieſcent. Nec tamen peregrinis, potius verò nuncio gentis ſuæ illos vendunt, quod ſi à nuncio eo non liberantur, ad parentes tamen vel cognatos eorum litteras ſcribere Tartari eis imperant. Captiui etiam plurimi Tartarorum captiuorum permutatione, in quibus curãdis & libertandis multo maiorem pietatem, officium & ſtudium Chriſtianis noſtris Tartari exhibent & impendunt, liberantur. Etenim omni pretio poſt habito in primis à captiuis noſtris Tartaris captiuos ſemper illi paſcunt, quos vt pleriq; ſolent cùm illis promiſerint, nec tamen præſtiterint, multo maius incommodum ſibi illi miſeri accerſunt. Nam precium ferè inæſtimabile, quo illi Tartaros ſuos penſant, ab eis poſcunt, quod cùm illis ſoluendo non ſunt, eo quo poſſunt ingenti, vel non raro nimio etiam pretio in ſeruos perpetuos Barbaris peregrinis extra mare illos vendunt, vel quod ſi Tartari ditiores ſunt, captiuitate perpetua illos mulctant.

Tartarorum pietas.

TAVRICANORVM TARTARORVM Principis ſeu Chani exercitus.

TArtaricum exercitum vniuerſum ex equitatu collectum Chanus habet, centenis aliquot Ianizeris peditibus Sclopetarijs exceptis, quos vel a Turca auxiliares, vel proprios Chanus alere, & bombardas aliquot minores in bellum ſecum deducere ſolet. Ex Taurica ſeu peninſula Perecopenſes & Crimenſes, Oſſouienſes, Nogarienſes, Circeſſij, tributarij & auxiliares Circeſſiorum Petyorenſium Duces ſtipendiarij vel mercenarij, & voluntarij Chano in bello præſto adeſſe ſolent. Oczacouienſes & Bialogrodenſes, etiam qui ex pactis perpetuis, quæ cum Imperatore Turcarum habent, non raro etiam & Dobrucenſes Tartari Danubij accolæ iuſſu Imperatoris Turcarum in bellum eum ſequuntur. Exercitus ille vniuerſus ex Tartaris ijs collectus numerum centum millium & viginti, nonnunquam etiam amplius triginta conficere, nõ raro verò numerum illum ſuperare ſolet. Quemadmodum ex plurimis Chriſtianis fide dignis, qui Chanũ in bellũ ſæpius ſequebantur, ac captiuis & noſtris nobilibus, qui exercitũ eius ſæpius viderũt certò ego accepi.

Dobrucenſes Tartari. Chani exercitus numeroſus.

TARTARI QVIBVS ET QVAM numeroſis equis in bello vtuntur.

EQuos Tartaricos, elegantes, optimos, robuſtos, veloces, mediocres & cõmodos admodum ad labores ſuſtinendos plurimos, ac pro neceſſitate vniuerſi habent. Chanus, Soltani pleriq;, inſigniores Tartari Turcicis, Caramanicis, Arabicis, cæteriſque Aſiaticis, Tartaricis, optimis equis peregrinis in bello vtuntur. Perniciores tamen in maximo & inæſtimabili ferè precio equi apud illos habentur. In campis Tauricæ ſeu Peninſulæ, ſæpius verò ad Boriſthenem & Tanaim vſq; fluuios æſtate & hyeme eos perpetuò illi paſcunt, nobiliores vero equos paucos admodum pro neceſſitate tantũ nõ ad faſtum vel luxum aliquem domi illi alũt. Equitatu verò inutiles & viliores curru rariſſimè iungũt, camelis enim & bobus omne opus faciunt.

ARMA

ARMA ET APPARATVS BELLIcus Tartaricus.

ARmis antiquiſſimis framea, ſeu gladio Tartarico curuo, oblongo, & ſpiculo Turcico, vel Perſico breuiori & latiori ex ferro optimo, & opere bene facto; Arcu Tartarico proprio, & Aſiatico ſtrictiori vel latiori, vel Turcico opere præſtantiori, ſagitta longa, & pernici, pharetra, nonnunquam haſta breuiori Tartari ex antiquo gentis ſuæ more vtuntur. Loricati, galeati, & in armis Perſicis vel Moſcicis, quibus Chriſtianorum præda ditati abundant, incedunt. Sellas & frena de more gentis antiquiſſima, commodiſſima, non ad faſtum, vel luxum, inſigniores tamen eleganter & fortiter ad neceſſitatem compendioſè admodum parata habent. Plurimi verò in exercitu illorum Tartarico prorſus inermes & imbelles ſunt, ac ij propter numeroſiorem exercitum equos pene infinitos in bellum ſecum ducunt. Nam extremæ etiam conditionis Tartarus vnico vel duobus equis, verùm tribus, quatuor & amplius, quos modò ad manum ſecum habere poteſt, vix contentus eſt. Idcirco tam numeroſus, permagnus, & terribilis admodum Tartarorum exercitus efficitur, qui cùm à longè conſpicitur, ingens ferè & numeroſus plurimum exercitus Tartaricus à noſtris hominibus eſſe putatur.

TARTARORVM EX HOSTICO DISCEDENDI ratio & turmarum diſpoſitio.

CVm iam exercitus Tartaricus in hoſtilem Prouinciam peruenerit, turmás ſeu cohortes nullas Tartari conficiunt, nam omnes turmatim ſeſe effundunt, & paulatim progrediūtur. Excubitores plurimos in partibus omnibus per turmas diſponunt, quas ſubſidiarias maiores vel minores illi conficiunt. Poſtquam verò illorum primi hoſtem conſpexerint fugam ſimulant, vt eò facilius in turmas eas, quas inſidiarum loco illi ponunt, hoſtem impellant, ac ea ratione eum opprimunt. Verumtamen cùm exercitum hoſtilem numeroſum illi conſpexerint, ad agmina, ordines, & vexilla ſua tam facile & citò perueniunt.

TARTARORVM IN CONSTITVENDIS vel regendis cohortibus celeritas.

MAxima in conſtituendis & regendis cohortibus eſt celeritas, quandoquidem nō ſolum Ducum & præfectorum cohortium ſuarum admonitionibus: verùm flagrorum etiam demonſtratione, vt gentis ille mos antiquus eſt, & ad nutum etiam ita parent, vt quàm facillimè cùm opus fuerit in ordines ſuos ipſi redigantur.

CHANORVM ET EXERCITVS in hoſtico præſidium & vexilla.

CHanus aliquot millium numero inſigniorum fortiſſimorumque Tartarorum cohorte, centenis aliquot Ianizeris peditibus Turcicis & bombardis minoribus nonnullis in bello ſemper munitur. In cohorte Chani maxima cauda alba equina in haſta maiori pro vexillo, ac Imperatoris Turcarum ſericeum viride, & rubrum præfertur. Tartarorū cæterorum vexilla & ſigna plurima coloris diuerſi in turmis illorum apparent.

CHANORVM IN TARTAROS emeritos & idoneos ratio.

APud Chanum, Soldanos Kuiazos & Murzas inſigniores milites illi, qui in re bellica dexteritate & opinione ſunt clari, operam & facinus aliquod inſigne in bello nauarunt, in maximo honore habentur. Ac ea illorum eſt ratio, vt non ſolùm ingentibus quibuſdam beneficijs & liberalitate ea qua Chanus poteſt eos conſolatur, verùm etiam virtutum & meritorũ illorũ ita eſt ille memor, quod locũ honorariũ perpetuum illis, ſucceſſoribuſque eorum inter Murzas inſigniores in conſeſſu, ac vt ipſis mos eſt, apud menſam ſuam eis aſſignat. Ille honor apud Tartaros maximus & hæreditarius eſt, nam & in bellum euntes idonei & exercitati viri, qui eum locum poſsident, eo honore in ducendis cohortibus à Chano dignantur. Captiuos etiam Tartaros aliquos permutatione captiuorum Chanus liberat, in reliquis verò redimendis ærarium proprium liberaliſsimè profundit, & qua ratione poteſt, eos libenter conſolatur.

FINIS.

CHO-

SEPTENT
TRANS
OCCIDENS.
MERIDI
46
47
48
49
NOSTER LAND
WEINLAND
LAND VOR DEM WALDT
CLAVDIOPOLIS
BISTRICIA
NIGRA PALVS
ALBA IV LIA
4. Bergstet.
Vallis Hatzag

RIO.
49
ILVANIA.
MOLDAVIÆ TERMINVS.
SED CHVK
SED Vruerhel
CVLI.
SED
KISDI.
SED ORBAI
SED
SCEPSI.
SED Repß
ALTLANDT.
BVRZELAND
Burcia.
CORONA STEPHANOPOLIS
VALACHIAE
PARS.
Campolongum
Tergovis
Bocaretz
Rudbom
ORIENS.
ES.
49

CHOROGRAPHIA TRANSYLVANIÆ, GEORGIO A REYCHERSDORFF, TRANSYLVANO, AVTORE.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, D. FERDINANDO, DEI GRATIA, ROMANORVM, HVNGARIAE ET Bohemiæ Regi &c. Domino ſuo clementiſſimo.

QVoniam video plæroſque in hac eſſe ſententia, vt nulla re magis demereri putẽt Principum animos, quàm auro, gemmis, & id genus muneribus, quibus Regio faſtigio magnam fieri acceſsionem arbitrantur. Ego verò longè ſatius eſſe duxi, perpendere, qua fide, quo candore, qua denique in officiis obeundis alacritate, quiſque ſibi eum demereri ſtuduerit. Nã cùm in ampliſsima fortuna ſint conſtituti, quid eſt, quod ad fœlicitatem illorum huiuſmodi fortunarum illecebris amplius accedere queat? Qui verò hoc agit, vt illis immortalẽ gloriam adportet, is meritò cæteris præferendus mihi videtur: Quod non alia re facilius fieri poſſe arbitror, quàm ſi quis nomen illorum ſcriptis ſuis prouehat, ac poſteritatis memoriæ tradat. Cui enim teſtatum foret, tot Heroas, Cæſares, Reges, atque Imperatores ante noſtram memoriam vixiſſe, niſi clariſsimorum iuxtà ac doctiſsimorum virorũ literis fuiſſent celebrati, cuius rei vox illa Alexãdri Magni, magno Principe digna, teſtis eſt: Qui cùm ad Achillis tumulum perueniſſet, eum vel hoc nomine fœliciſsimum appellauit, quòd tantum præconem laudum ſuarum habere meruiſſet: Atque id Principibus largiri poteſt ab his ſolum, qui fœlicioribus ingeniis, maiorique eruditione præditi ſunt. Cæterum cùm vtraque via mihi ſit præcluſa, & nec opibus polleam, nec mihi quippiam eruditionis vendicare audeam, ſupereſt quod in ſacrorum ritibus obſeruare ſolent, qui tauro vel thure ſacrificare nequeunt, farre tamen & mola ſalſa litant. Magni quoque Principes nonnunquam plebeis rebus delectantur. Id quod diuum Maximilianum Cæſarem, Auum Maieſtatis tuæ, ex venatione ad caſulas ruſticanas diuertentem, ſæpe factitaſſe

dicunt, nimirum rem non vtilitate, ſed animi promptitudine metium. Proinde Rex Sereniſſime, quum nuper Moldauiæ deſcriptionum in lucem edidiſſem, commodum venit in mentem, Tranſyluaniæ quoque prouinciæ generalem conſtitutionem, ſitumq́; locorum, & amœnitatem terræ illius comprehendere, quo magis horum commentariorum lectione quiſq; peregrinantium ad faciliorem iſtius prouinciæ cognitionem peruenire queat. Viſum itaque eſt, hoc opuſculum S. Maieſtati tuæ inprimis dedicare, cùm propterea, quòd Tranſyluanica legatio mea magnis diſcriminibus & periculis exhauſta eadẽ profectione Moldauienſi fuerat coniuncta, cuius quidem terræ deſcriptionem Maieſtati tuæ iampridem nuncupaui, tum propter ſingularem Celſitudinis tuæ erga me clementiam, tùm præcipuè, vt aliquo ſaltẽ argumento fidelia ſeruitia mea in ea legatione Maieſt. tuæ præſtita, animi denique mei promptitudinem ad eiuſdem Maieſtatis tuæ gratiam merendam cumulatius meis ſtudijs declararem, ſupplicans humillimè, ne Sacra Maieſtas tua fidelis ſeruitoris ſui officia aſpernetur. Quam Deus Opt. Max. pro fœliciſſima vniuerſorum Regnorum ſuorum gubernatione, ac Chriſtianæ Reipub. conſeruatione, fauſtiſſimè conſeruet ad multa ſæcula.

E. Sacræ Maieſtatis tuæ

fidelis & humilimus
ſeruitor,

Georgius Reycherſdorffer,
Secretarius indignus.

REVE-

REVERENDISSIMO ET AMPLISSIMO PRAESVLI ET DOMINO, Dn. NICOLAO OLAHO, EPISCOPO AGRIEN. SACRATISSIMAE

Romanorum, Hungariæ, Bohemiaq́ue &c. Regiæ Maieſtatis Cancellario præcipuo, longeq́ dignißimo, Domino & patrono colendißimo, Georgius à Reycherdorff, Tranſyluanus, eiuſdem Maieſtatis ſuæ Secretarius, felicitatem precatur omnem.

CVM non ſim neſcius, Præſul ampliſſime, D. T. R. totius regni Trāſyluaniæ ſitum & ambitum non ſemel peragraſſe, omniumq́ue locorum non mediocrem habere cognitionem, cùm potiſſimum T. R. D. in ea prouincia nata, & à teneris annis educata ſit, non indignū fore putaui, ſi hoc opus, quod Regiæ Maieſtati, Domino noſtro clementiſſimo, dedicare conſtitui, T. R. D. inprimis offeram, quò vel T. R. D. de eo iudicium facere, vel ſi qui errores noſtra negligentia incidiſſent, pro rara, qua prædita eſt, eruditione & peritia, magis politam ac illuſtriorem reddere poſſet. Quamobrem magnoperè mihi ſuſpiciendi videntur & obſeruandi, qui perluſtrata cognitaq́; tota iſtius mundi machina & compage, in breuiſſimo quaſi chartæ ſpatio tot regna, regiones, gentes, nationes varias, diuerſaq́ue populorum inſtituta, ac mores, quaſi viuis lineis coloribusq́ue delinia-runt: Maiore tamen illi videntur laude eſſe digni, qui rudem hanc materiā copioſiore deinde ſtylo illuſtrarunt. Nam licet illi vniuerſum totius mundi ambitum, ſuis quaſi cācellis circumſcripſerint, omnibus cæli regionibus, ſuas nationes, ſuaq́ue ſubiecerint domicilia, nihilominus tamen multum illis, aut præſenti cognitione, experientiaq́ue contentis, aut alia tanquam exilia aſpernantibus, ad particularium locorum ſitus, moresq́ue deſcribendos defuit: Quod etiam inde apparet, multa Eratoſtheni, Straboni, Veſputio, atque adeò ipſi Ptolomæo incognita fuerunt, quæ noſtra memoria è tenebris in lucem prodeunt. Ita ſanè etiam de Moldauia dici poteſt, quæ hactenus nō aliter, quàm ſolo nomine cognita fuit, & fortaſſe ſi eius regionis ſitum maiores noſtri literis mandaſſent, magna certè Chriſtianorum Principum vtilitate factum id fuiſſet, nec tam facilè impuriſſimis religionis noſtræ hoſtibus nuper in prædam ceſsiſſet. Quamobrem cùm ſuperioribus annis, iuſſu Potentiſſimi Sereniſſimiq́ue Romanorum &c. Regis, ſanè duriſſimam legationem ad Moldaniæ Dynaſtam, quem ipſi VVayvvodam appellant, obirem, capta occaſione ex diligenti iſtius prouinciæ, dum Principem illum aſſectabamur, perluſtratione, arbitratus ſum non incommodum noſtræ ætati, atque adeo R. D. T. futurum, ſi omnem tractum, omniumq́ue rerum vberem affluentiam, quàm breuiſſimè & veluti in tabella exhiberem. Hoc autē de me citra inuidiam ingenuè fateri poſſum, nihil æquè ac veritatem, quæ hiſtoriæ (quam ab inſpectione dictam volunt) caput ac fundamentum eſt, ſpectaſſe: genus ipſum dicendi ac eloquentiæ nitorem, quo licet res magis ſplendeſcant, quoq́; nonnulli interdum magis quàm ipſa rerum cognitione delectātur, non magnoperè curaſſe. Debet verò hoc maximè noſtrum laborem commendare, quòd omnium earum rerum, quas memoriæ prodimus, ipſimet ſpectatores, non tam interfuimus, quàm nomine Sereniſſimi Domini Principis noſtri interdum præfuerimus. Quid enim ad aperiendam rei veritatem præſentius? quid ad omnem poſteritatis memoriam illuſtrius? quā res à ſe perſpectas cognitasq́ue, ſi non admodum magnifica dicendi ratione, ſaltem mediocri ſtylo perſcribere: quo etiam nomine veteres maximè eos hiſto-

hiſtoricos laude & cognitione dignos eſſe cenſuerunt, qui earum rerum, quas ſcripſerunt, ipſimet inſpectores, ſeu oculati teſtes fuiſſent. Ex quorum numero quanti fiat Thucidides, Polybiusque, Tua Reuerendiſs. D. quæ tam Græcorum, quàm Latinorum monumenta plurima percurriſſe, diuerſas ĩs regiones & prouincias perluſtraſſe fertur, haud ignorat. Nulla igitur laudis ſpe, quam affectare in tam paruo opuſculo ineptum & plus quàm infantile foret, adductus: ſed ſolo vtilitatis publicæ ſtudio, quam in minima etiam re velle promouere, viri boni eſt officium: hoc ſanè conſilio fretus, & quaſi animoſior factus, hanc qualemcunque deſcriptionem in publicum edere conſtitui: arbitratus in eo cuiuis peregrinanti (ſi modò à vera iſtius terræ deſcriptione prorſus non aberrarim) haud inutile me præſtiturum officium. Itaque

Reuerendiſs. D. T. hunc meum laborem æquo iudicio metiri, meque
(vt ſolet) priſtino amore & fauore complecti non ceſſet,
Quam Deus Opt. Max. ad annos Neſtoreos feliciſ-
ſimè conſeruet. Viennæ Panno-
niæ, die vltima Aprilis,
ANNO
M. D. L.

ELEGIA AD LECTOREM G. REYCHERSDORFFERI.

ITbacus æternum peperit ſibi nomen Vlyſſes,
Æneæ nullo tempore fama cadet:
Illius hoc pietas, hoc illius arma merentur,
Quodqúe hominum varios vidit vterque lares.
Nos quoque, ſi quid habent peregrina pericula laudis,
Vidimus externis plurima regna locis.
At ne multa diu narrando tempora perdam,
Officij referam munera pauca mei.
Regia, legati perfunctus munere, iuſſa,
Bis per Moldauiæ barbara regna tuli.
Perqúe Getas vexi patriæ mandata Dacosqúe,
Qui modò de ſyluæ nomine nomen habent.
Intimaqúe Eoi luſtraui littora ponti,
Vnde vehit roſeo Phœbus ab axe diem.
Denique quas terras? quæ externa pericula narrem?
Haud facilè eſt tantæ commeminiſſe viæ.
Ne tamen exhauſti pereant ſine fruge labores,
Aggreſſus tantæ ſcribere molis onus.
Ordine ſubbreuibus perſtringens ſingula verbis,
Ne minuam multa garrulitate fidem.
Cuncta oculis præſens, præſens cuncta auribus hauſi,
Eſt aliquid certam rebus ineſſe fidem.
Cætera quæ reſtant, calamoqúe intacta reliqui,
Accedent olim poſteritatis ope.
Intereà noſtri ſummam decerpe libelli,
Et carptim quicquid proſa ſoluta docet.

DE SCRIPTIO
TRANSYLVANIAE.

EST procul Eoo contermina terra Tybiſco,
Olim quam celebres incoluere Getæ.
Atque pharetrati Scythicis de finibus Hunni,
Nec non Saxonico Teutone culta fuit.
Huic vt ſunt ſeptem ſurgentes mœnibus vrbes,
Sic quoque ſepteni nomina montis habet.
Nec non à ſyluis nomen ſortita recepit,
Fortè quòd Hercynium trans nemus acta iacet.
Verſus Hyperboreum, duriq́; Lycaonis axem,
Barbara Sarmatici reſpicit arua ſoli.
Atque aliquot læua ſinubus procurrit ad axem,
Qua viget Hercinÿs terra Bohema iugis.
Sub medium conuerſa diem, ſtat protinus altis
Mœſia ſyluoſis vndique cincta comis.
Perpetuo hanc olim Traianus fœdere gentem
Compulit Auſonÿ nomina ferre Ducis.
Paruit intereà Latio ſubiecta Monarchæ,
Et data conſtanti fœdera pace tulit.
Dum Scythica ſuperata manu, miſerabile dictu,
Concidit, & Græcum ferre coacta iugum:
Annua Theſſalico ſubiecta tributa Tyranno
Pendit, & eſt armis vix bene tuta ſuis.
Cebinio primùm celebris, cui protinus hæret
Vndique montanis cincta Corona iugis:
Quam validæ circum turres, & mœnia cingunt,
Quæqúe ſuis nimiùm freta ſuperbit aquis.
Hinc auri, viniq́; ferax Biſtritia ſurgit,
Hæc fuluo ſplendens ceſpite terra rubet.
Mox collis Segsburga tegens decliuia ſcandit,
Et madet irriguis terra propinqua vadis.
Sunt aliæ Megeis, Zabeſus, fortisqúe Coloſvvar,
Quarum quæque ſua fertilitate placet.
Cætera quid memorẽ? Nec enim memorare recuſem,
Hæc tibi ni melius proſa ſoluta daret.

CHO-

CHOROGRAPHIA TRANSYLVANIAE, ALIARVMQVE PROVINCIARVM ET REGIONVM SVCCINCTA

deſcriptio, GEORGIO *à Reycherſdorff, Autore.*

TRANSYLVANIA quondam bellipotens regio, Diuorum olim Imperatorum Romanorum prouincia inclyta, Dacia appellata, plagæ Orientali expoſita, & Marte multi nominis fuit temporibus Neruæ Traiani, quam Decebalus Rex tam armis, quàm pecunia belli neruo, pertinaciſsimè ſub imperio retinuit. Eutrop. lib. viij. in Aurelij vita: Prouinciam, inquit, Daciam, quam Traianus vltra Danubium fecerat, intermiſit, appellauitque eam Daciam, quæ nunc duas diuidit Mœſias, & eſt in dextra, Danubio in mare fluẽti, cùm anteà fuerit in læua. Decebalus itaque eiuſdem regionis Rex ſeu Monarcha cum Vlpio Traiano Romano Cæſare conflixit, ingenti hoſtis edita clade. Traianus autem veſte propria non peperciſſe fertur, quam in partes conſciſſam ſuis partitus eſt militibus. Deinde iugum ex iugo captãs, ad Dacorum regiam euaſit, per culſus Decebalus ad Traianum deductus. His confectis Traianus in Italiam rediens, Romam ingreſſus, & triumphans de Dacia, Dacicus appellari cœpit. Intereà tamen denunciatur, Decebalum præter conuentiones & fœdera, quæ cum Traiano interceſſerant, multa ad rebellionem parare, caſtellaque & arces dirutas reſtaurare, ob hoc hoſtis à Senatu iudicatus eſt, bellumque Traianus ſuſcepit. Plin. de Dacorum expulſione meminit lib. iv. cap. xij. Quare Cùm Decebalus viribus ſuis non ſatis fideret, dolis & fraudibus agere enitẽs, in Mœſiam delectos mittit profugos, qui diſsimulata fide, Traianũ per occultas inſidias tollerent, aut confoderent, deprehẽſi vltimo ſupplicio affecti ſunt. Hinc milites Romani in huius rei geſtæ memoriam, tale Epigramma edidere in Pannonia:

VBI ERAS RAMNVSIA, VBI ERAS, QVANTVM ABFVIT, NE ROMA LVGERET, SED VIVIT TRAIANVS.

Sub hac expeditione Traianus pontem in Iſtro lapideum conſtruxit, quo liberius & expeditius hoſtes aggredi poſſet, opus ſanè mirandum, & memoria dignum. Huic xx. ſtabant ex quadrato lapide pylæ, quarum altitudo centum & quinquaginta, præter fundamenta: latitudo verò ſexaginta pedes cõtinebat: diſtabant autem inter ſe centum octuaginta paſſibus, fornicibus verò coniungebantur. Eius pontis inſcriptio talis erat:

PROVIDENTIA AVGVSTI. VERE PONTIFICIS VIRTVS ROMANA, QVID NON DOMET? SVB IVGVM ECCE RAPITVR ET DANVBIVS.

Cæterùm Adrianus Imperator, Traiani ſucceſſor, veritus ne pulſo Romano præſidio, aut oppreſſis legionibus, feræ & indomitæ gentes facto aditu, ea loca inuaderent, quæ eis Danubium ſunt, structuras & fornices, quæ ſuper aquam eminebãt, demoliri iuſſit. At Decebalus capta (vt diximus) regia, cùm omnis regio in poteſtatem Romani Imperij veniſſet, vſque ad captiuitatem periclitatus, necem ſibi cõſciuit, cuius caput tandem Romam delatum fuit, ſicque Dacia iuris Romani facta eſt, quam mox Traianus in prouinciam redegit. Cuius rei argumento milites Romani hos verſiculos perpetuo monumento celebres decantabant:

NON-

NONNE TIBI DIXI DECEBALE? FVNESTVM EST HERCVLEM LACESSERE. NON RECTE FACIS, TVA IPSE QVOD IACES MANV: SED TE VTCVNQVE CAESAR VICIT, TVLIT TIBI SEMPER AVGVR AVGVSTALIS.

Quare Traianus Dacia ſubacta, Regiam Zarmis ciuitatem, quæ nunc Albaiulia appellatur, ingreſſus, quæſitis Decebali theſauris, ſub Sargetiæ amne reconditis, cuiuſdam Biculi Romani captiui indicio reperti ſunt: Vnde tandem Traianus in ſignum memoriæ illius hoc ſtatuerat Epigramma:

IOVI INVENTORI, DITI PATRI, TERRAE MATRI, DETECTIS DACIAE THESAVRIS, DIVVS NERVA TRAIANVS VOTVM SOLVIT.

Monumentum VVlpij Neruæ Traiani in Colonia Zarmijz, non multis antè annis ex terræ viſceribus erutum, memoria dignum:

IOVI SARTORI, HERCVLI VICTORI, M. VVLP. NERVA TRAIANVS CAESAR, VICTO DECEBALO, DOMITA DACIA, VOTVM SOLVIT.

Hinc ingens Traiani animus deprehenditur, qui multa præter hæc præclara & egregia facinora geſſit, quemadmodum Dijon ille Cretenſis in Traiani vita plurima memoratu digna, non ineleganti deſcriptione complexus eſt.

Huic regioni Tranſyluaniæ, à Septentrionali plaga Moldauica prouincia (quæ Poloniæ regno, atque Ruſſiæ inferiori, & Ciculię metis, eſt cōtigua) adhæret: Ex altero verò latere ad Orientem Valachia iacet, quæ alio nomine Tranſalpina dicitur, non multo terrarum ſpatio ab alpibus inſigni altitudine intercedentibus, ſeiuncta.

Vt autem paulisper ad lucidiorem iſtius Tranſyluaniæ prouinciæ cognitionem per Chorographicam deſcriptionem progrediamur: Eadem prouincia in tres diuiditur nationes, ſuis inter ſe ritibus, moribus, conſuetudinibus, & legibus aliquantulum diſſidentes, ipſamq; regionem diſtinctis terrarum locis incolentes: vtpote Saxones, Ciculos, & Hungaros. Inter quos ipſi quoque Valachi eiuſdem prouinciæ incolæ, in quibuſdam deſertis poſſeſſionibus & villis reſident, genus hominum duriſſimum, nec niſi armentis & pecoribus, plerunque etiam furtiuo pecorum & equorum abigeatu ſe alētes. Hi more ſuo, piloſis ſeu hirſutis ex lana caprina contextis, ſuaque manu elaboratis amiciuntur veſtibus, nullis penitus legibus humanis obſequentes.

DE DIFFERENTIA ATQVE RITV ET MORIBVS trium nationum prædictarum.

IN primis Saxonicus iſte populus in eum locum è Germania (vt aiunt) deductus, agriculturæ ſtudioſus, & ruſticæ rei addictiſſimus, qui natura ſua lingua vtitur Saxonica. Sermo autem Saxonicus ad communem Germanicam Colonienſium linguam multo propius accedit, quàm ad alias linguas, & à Sueuo atque Heluetio non ita facilè intelligitur, quam plæræque Septētrionales in Germania. Tranſyluani igitur, ſicuti cæteræ omnes nationes Germa-

Germanicæ, habent peculiarem linguæ dialectum. Et, vt hoc addam, quod alijs nationibus, tam morum facilitate, quàm pietate & religione longè præſtar.

CICVLIA Daciæ angulus, Moldauiæ regioni contiguus, eius terræ populi dicuntur Ciculi, Scytharum (vt aiunt) genus, à quo originem traxêre, ſuis viuunt legibus & moribus, ſuaque officia ſorte diſtribuunt. Nemo apud illos ignobilis eſſe cenſetur, etiam ſi manu ararum tractet, aut caprino gregi præſit. Durum enim & aſperum genus hominum, quaſi bello natum, qui moribus, ſermone, & veſtitu non multum ab Hungaris diſcrepare videntur. Hi ſunt Hunnorum antiquiſſimi, quos Ciculos appellare malunt quidam, quòd è Scythis originem trahant: Nec enim aliud ſenſiſſe videtur ille, qui dixit:

Atque pharetrati Scythicis de finibus Hunni.

Ciculi autem in ſeptem ſunt diuiſi regiones, quas ipſi ſedes vocant, quarum nomina ſunt: Sepſi, Orbai, Kyſdi, Czijk, Gyrgio, Marcus Zeek, Aranyas Zeek, Hungarico ſermone appellatas, cæteris Ciculorum oppidis præſtantiores. De quorum ritibus & conſuetudinibus in præcedentibus annotationibus plura ſcripſimus.

Czijk oppidum in Septentrionali latere à Kyſdi ad leuam, atque adeò in ipſis Carpathi radicibus ſitum: Huic contigua eſt Gyrgio ab occaſu in eiuſdē Carpathi montis radicibus, terra monroſa & aſpera, in vltimo Tranſyluaniæ latere Septentrionali. Sedi autem Gyrgio contigua eſt Marcus Zeek, ad Meridiem in viſceribus Tranſyluaniæ prouinciæ, ad decurſum Mariſi fluuij exiſtens, cuius metropolis eſt Zeckelvvaſarhel, Saxonibus Nevvmarck, oppidum ampliſſimum, vbi frequens Ciculorum conuentus habetur.

HVNGARI & Nobiles eiuſdem regionis paſſim intermixti Saxonibus, cum Ciculis propemodum tàm ſermone, quàm veſtitu & armis cōueniunt: In rebus verò bellicis cæteris nationibus non vno nomine anteponendos arbitror.

Quæ tres nationes, coniunctis viribus & copijs ad bellicam expeditionem inſtituendam, iuxta communem ſupputationem, ad nonaginta & amplius millia armatorum ſuppeditant. Etenim non obſcurum eſt, quàm ingentia à tot iam ſæculis hæc regio ex aſſiduis hoſtium incurſibus pertulerit pericula: tamen nullo non tempore hoſtes, non ſine ingenti clade victi, & inde repulſi fuêre.

VALACHI etiam hanc terram, ſed ſparſim ſine certa ſede incolunt. Teutones verò ſeu Saxones muniriſsimas paſsim & vrbes & arces habent, qui rebus omnibus cæteris nationibus facilè præſtant. Terra quidem natura ſua, auri, argenti, vini, frumenti, paſcuorum, pecorum, fontium, fluminum, breuiter rerum omnium, quæ ad vitæ vſum, cultumque pertinent, ditiſſima eſt, vt non temerè à maioribus Regni Hungariæ theſaurus Tranſyluania ſit appellata.

Valachia autem prouincia, quæ alio nomine Tranſalpina dicitur, inferioribus Tranſyluaniæ confinibus propius accedit, & Danubium ſecuta in Pontum vſque protenditur, indeque in Septentrionem vergens, Roxanos (quos hodie Rutthenos vocant) attingit, de qua prouincia in Moldauiæ commentario plura.

Huius nationis genus ex Italis profectum eſſe lingua arguit, nomen ex Sarmatis (quibus alicubi etiam contermini ſunt) adepti videntur, ipſamque, quam inhabitant prouinciam, Flacciam, à Flacco quodam Romano ciue, quo duce eò ſit deducta colonia, ad ruendas Mœſias contra Dacos (quos Romanis nunquam fidos fuiſſe Tacitus autor eſt) verùm vt ſit longa temporū ſerie, quæ nihil non vitiat, pro Flaccia Valachiam, proque Flaccis Valachos

dici cœptos. Et citant hi de Flacco Naſonis verſiculos ex Epiſtolis Ponticis redactos, lib. 4.

Præfuit his Gracine locis modò Flaccus, & illo
Ripa ferax Iſtri ſub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mœſas gentes in pace fideli,
Hic arcu fiſos, terruit enſe Getas.

Porrò Mœſos olim fuiſſe, qui nunc Valachi ſunt, receptius eſt hodie, quã quis negare audeat, in tanta præſertim autorum, qui ſectandi erant, diuerſitate: Inter quos quidem primus Ptolomæus Coſmographorum antiſtes & planè alpha, quod aiunt, nihil Mœſis concedit ea qua Valachi ſedent parte, ſiquidem is à Carpatho monte incipiens, quicquid terræ ab Occaſu, Thybiſco amne: à meridie, Danubio: à Septentrione, Sarmatica Europæ clauditur, Daciæ nomine apprehendit: iuxta quam deſcriptionem, Tranſyluanos, Siculos, Valachos, quosque Moldauienſes vocant, & Hungarorum bonã partem, qui Poloniam verſus, planam colunt terram, Dacos appellans. Cæterũ Mœſias eſſe duas, quas ſuperioris & inferioris appellatione ſecernit, in alteram Danubij partem transfert, quæ eſt verſus Daciam: & ſuperiorem quidẽ ex inferiori deducit Pannonia, à Sauo amne Danubio confluente, Inferiorem autem iuſta parte vltra Danubium extendit in Scythiam. Ptolomæus quoq; in eam ſententiam alibi accedit. Dijon Cretenſis Græcus autor, in diui Traiani vita autor eſt, quòd hic quo tempore contra Dacos bellum geſſit, pontem lapideum admirabili ædificio, vltra Iſtrum flumium extruxerit, quo expeditius copias traducere poſſet, quoties Romani, qui trans Danubiũ agerent, à Barbaris infeſtarentur, ac demũ ſtructuras & fornices, quæ ſuper aquã extitẽre, Adrianus Imperator demoliri iuſſit, veritus, ne ſcilicet pulſo Romano præſidio feræ & indomitæ gentes Meſiam popularentur: de quibus rebus omnibus tam præclarè geſtis, in præcedentibus annotationibus plura recenſuimus. Extant eius pontis nonnullæ in hunc vſq; diẽ reliquiæ apud Seriniũ, quod Danubio imminet caſtellum, vbi cum Heraclio Coſdroen cõgreſſum habuiſſe ferunt. At Strabo geographicæ rei diligentiſſimus obſeruator, Mœſos ſcribit vtrumque latus Iſtri accoluiſſe, cum quo Plinius ſentire videtur, lib. xxx. naturalis hiſtoriæ: Pannoniæ, inquit, iungitur prouincia, quæ Mœſia appellatur, ad Pontum vſque cum Danubio decurrens.

Poſteaquam autem ea, quæ de hac prouincia, & de varijs huius terræ incolis ac nationibus cognitu in primis neceſſaria videbantur, in ipſo operis ingreſſu abſoluimus, commodum iam generalem ram locorum, quàm ciuitatum principalium deſcriptionem, quantum noſtra docebit experientia, declarabimus, & per omnes Tranſyluaniæ partes, longitudinem cum latitudine, vniuerſum iſtius regni ambitum emetiemur, ita tamẽ, vt & fidei ſemper, quæ in hiſtorijs præcipua eſt, & methodi rationem habeamus.

Itaq; à Varadino, primo ad Tranſyluaniam ingreſſu, per flumen Cryſum, qua ad occiduam plagam Pannoniæ inferiori annectitur, offertur pagus Feketetho, Latinè nigra palus appellatus, quem Valachi, montibus & rupibus vndiq; interſeptum incolũt. Situs in loco horrido & aſpero, vbi frumenti & annonæ, ob rariſſimam illius terræ culturam, frequens victui penuria accidit, cùm præſertim nulla eiuſdem loci ſit planities, & non ſegetes, ſed extenſę arbores vndequaque magno terrarum ſpacio interſertæ conſpiciuntur, quo minus commodè in his locis deſertis & agris infœcundis, vlla frumenta ſeminare queant. Attamen Cryſus fluuius quouis tempore ſelectiſſimos piſces,

piſces, vtpote fundulos, cephalos, capitones, auratas, atque etiam trutas, & complures alios ſatis benignè ſuppeditat. Præterea hic fluuius plerunque ex inundatione adeò vehemens eſt, vt magnos etiam currus grauiter oneratos præcipitare ſoleat.

Ciuitas prædicta Varadienſis eſt ampliſſima, & nullis mœnijs circumdata, in planitie exiſtens. Hic frater Georgius, Tranſyluaniæ Regni Theſaurarius, iſtius loci Epiſcopus reſidet, & inſignem tenet arcem, magnis ſumptibus extructam, & optimè munitam, vbi diuus olim Ladiſlaus Rex Hungariæ, felicis memoriæ, ſuam habet ſepulturam, marmore eleganter excusſam, tanto Principe dignam. Illic populus eſt Hungaricus partim Teutonicis commixtus, quæſtum ex rebus Turcicis, ex alijs locis importatis, faciens, rebusque ad quotidianum vitæ vſum pertinentibus, non mediocriter abundat.

Hincà Feketetho recto itinere vſque ad Thelegd oppidum duo, ad Reeff tria reſtant miliaria, ſatis magnis ſtadijs comprehenſa, vbi Cryſi fluulj ex ſcaturientibus vndique fontibus exordia erumpunt, tenuiq; alueo per medium dicti oppidi Reeff vſque Sebeſvvar continuo meatu porrigitur, vbi demum finem accipit.

Deinde ſi Coloſvvariam tendas, de qua ciuitate opportunè ſuo loco plura dicemus, quinque miliaria intercedunt: rurſus vſque Thordam, quæ ciuitas verſus meridiem iacet, per arduum & ſaxoſum montem bis mille paſſus emetiendi ſunt: Eaq; ciuitas licet nullis ſit muris aut mœnijs cincta, tamen ſatis ampla, opulenta, & diuerſis mercibus frequens, cuius incolæ & pecorũ & iumentorum ac compaſcuorum & agrorum vſu fructu ditiſſimi ſunt, vt interea taceam, quàm optimi vini ferax ſit. Ad hæc ſalium fodinis tam celebris eſt, vt vix parem in toto Oriente fundum comperias. Ibiq; præfectus Camerarum ſalium perfungitur officio Regio, & ex ſalinis Hungariæ Regibus annuam penſionem maximam tribuere ſolet, quam vel eo nomine nõ paruam eſſe, facili iudicio elicere poſſumus, quòd inde toti ferè Tranſyluaniæ ſeruiatur: Indeque ſal Budam & ad alia pleraque loca extranea aſſiduè perferatur & euehatur, non ſine magno Regiæ Maieſtatis commodo.

A Thorda verò, duobus intercedentib. oppidis, Gochard & Monera, duodecim numerantur miliaria vſque Cibinium, quæ ciuitas huius Regni metropolis eſt, & munitiſſima, auriqúe & argenti, rerumque omnium longè abundãtiſſima, quemadmodum ex ſequenti noſtra deſcriptione cognoſces. Reliquas demùm eiuſdem prouinciæ vrbes, ſuo ordine & ſerie breuiter complectemur.

SVNT IGITVR HAE SEPTEM VRBES IN TRANSYLuania celebriores, à ſe per locorum interuallum ſuo modo & ordine diſtantes, vt ſequitur.

CIBINIVM,	Hermanſtat.
BRASSOVIA ſiue Corona,	Cronſtat.
BISTRICIA,	Nôſenſtat.
SEGESVVARIA,	Scheßpurg.
MEGIES,	Mydwiſch.
ZABESVS, ſiue Zaazſebes,	Millenbach.
COLOSVVARIA,	Clauſenburg.

Quarum ciuitatum priuſquàm deſcriptionem aggrediamur, operæpretium mihi facturus videor, ſi paucis rem memoriæ non indignam intericcero: Hanc nimirum ciuitatem Cibinienſem, poſt Sereniſſimi quondam Ludouici Regis, fœlicis memoriæ, interitum, ad ſeptennium vſque in aſſiduis bellorum tumultibus (dum ſcilicet Regnum Tranſyluaniæ, propter infœliciſſimam Regis Ioannis coronationem, in diuerſum erat diſtractū) ſe econtra omnium hoſtium impetum citra vllum externarum gentiū præſidiu & auxilium, armis ſuis & ſumptibus proprijs, quàm ſtrenuiſſimè conſeruaſſe: neque etiam ciues vlla obſidione aut oppugnatione, vel hoſtium incurſione aut formidine ductos, vt deſeſſis viribus in aliquam deditionem prouocati fuiſſent, ſed alijs quoq; ciuitatibus, tam auſtera & militari defenſione, robuſtiorem animum præbuêre, ne hoſtium arrogantibus minis terriri, in defectionem ſe trahi paterentur. Vnde ſibi ac poſteritati ſuæ immortalem laudem & memoriam perpetuam parauere.

CIBINIVM metropolis ciuitas celebratiſſima, à Cibinio amne nomen retinens, quæ alio haud inepto vocabulo Hermanſtatt appellatur, ab Hermanno eiuſdem vrbis primo conditore. Quæ in planitie ſita, nullis prope montibus incumbentibus impeditur, quin ſe in admirabilem latitudinem aperiat, duplici muro munita, & foſſis admodum profundis, circumquaq; piſcinis lacunaribusq; non paucis ſpacioſè diffuſis præcincta eſt, magnificis deinde ædificiorū ſtructuris, turribus, & propugnaculis ſuo ordine & ſerie interſertis, culta & ornata eſt, cuius Parrochia Cathedralis, ſuo Præſule infulato digna, viginti & quatuor ſacerdotum adaucta aris, eſt conſpicua.

Hinc annua frumenta in ſubterraneas foueas, ad multos annos, citra vllā publicæ annonæ iacturam, conſeruandi gratia conferuntur: Nec deſunt molēdina triticaria ita laborata, vt nulla arte ab hoſtibus eſuriem ciuitati molientibus, eripi poſſint: adde quòd paſſim per ciuitatis ſingulos vicos placidiſſimo flumine riuulus decurrit. Magiſtratu regitur prudentiſſimo, cuiq; non facilè alium prætuleris, vſq; adeò vt ad eum nemo, niſi qui multis teſtimonijs fidem ſuam Reipub. probarit, admittatur. Pagos Regios decem, & octo tributarios habet. Huc quoque ſeptem Saxonum ſedes ſpectant, quarū nomina ſequenti ordine explicata vides.

SEPTEM SEDIVM SAXONICARVM nomina.

Zazvvarienſis ſedes, pagos habet regios vndecim.
Zabeſienſis ſedes, Zabeſum ciuitatem, cum pagis Regijs quinque.
Reuſmarck ſedes, pagos habet decem.
Segesburgenſis ſedes (ciuitas ipſa) pagos habet ſedecim.
Olczna ſedes, pagos habet duodecim.
Schenkerſtul ſedes, pagos habet viginti & duos.
Rupenſis ſedes, pagos habet quindecim.

Præter has ſeptem ſedes Saxonum in Tranſyluania ſunt & aliæ duæ ſeparatæ, quarum caput eſt ciuitas Megienſis, pagi huc ſpectantes ſunt viginti quatuor: prædictis autem ſedibus interiacent multi pagi, poſſeſſionesq; Nobilium, quæ ad numerum ſedium Saxonum non conferuntur.

Numerantur etiam in Tranſyluania, quo ad penſiones taxarum, octo parrochialia Capitula præcipua, quæ ſimul appellant Vniuerſitatem.

Biſtriciēſe Capitulū habet Biſtriciam cū viginti tribus pagis regijs.
Regnenſe Capitulum habet pagos pluſquàm triginta.
Barcenſe Capitulum habet Coronam ciuitatem cum tredecim pagis regijs.

Kiſden-

Kiſdenſe Capitulum habet Segesburgã & pagos quadraginta octo.

Duarum ſedium Capitulum complectitur ciuitatem Megienſem cum pagis triginta ſex.

Cibinienſium Capitula duo, quorum vnum habet Cibinium & pagos viginti tres.

Alterum Capitulum Cibinienſe, quod vocant Surrogatiua, continet pagos circiter viginti duos.

Sabeiienſe Capitulum habet Sabeſum cum pagis decem & ſeptem.

A prædicta ciuitate Cibinienſe diſtant ſalium fodinæ, in VVyzagna oppido, quod aliàs Saxonicè Salczburg appellatur, vno miliari, ex quibus quotanuis ingens theſaurus conflatur, nec minus, vt arbitror, fodinæ oppidi Dees emolumenti, in annos ſingulos Regiæ Cameræ apportant.

Haud longè ab ea ciuitate Cibinienſi diuerſa circumfuſa iacent oppida, in quibus paſſim Saxones reſident. In primis Helta ad Meridiem vno diſtãs miliari, oppidum mediocri magnitudine, & quodam caſtello munitum, vbi falces meſſoriæ, quæ nuſquàm alibi, fabricantur, & plebeculæ ex communi meſſiũ ac fructuum quæſtu, victum quærere ſolent, magis cõmodũ.

Inde mons S. Michaëlis paulò infra Heltam, eodem ferè ſpatio diſtat, in cuius ſummitate inſigne caſtellum ex quadrato lapide pulcherrimè eductum, in quo coloni ingruentibus bellicis tẽporibus res ſuas & bona ab incurſu hoſtium ſatis tutè conſeruant: adde quod locus fertilis, & diuerſorũ fructuum ferax, ex quibus incolæ non mediocrem quæſtum faciunt.

Præterea Alutus amnis inter reliqua iſtius Regni flumina, non eſt incelebris, qui in montanis Ciculorum radicibus ortus, vbi primùm Tranſyluaniam attingit, & Barcenſem terram a Ciculorum metis dirimit, inde Cibinium verſus decurrens prope rubeam turrim, vbi ciues Cibinienſes, ne præter expectationem obruantur, excubias agunt, per anguſtas & abruptas valles in Tranſalpinam fertur, vbi eum auriferum eſſe perhibent, haud longè ſupra Nicopolim Iſtro miſcetur, quæ turris duobus à Cibinio diſtat miliarijs, vnde Turcis per ſtrictiſſimas & anguſtas admodum vias in Tranſyluaniam acceſſus eſt.

Tradunt hiſtoriæ, Turcas tempore quondam inuictiſſimi Regis Mathiæ, in Tranſyluania profligatos, & in turpiſſimam fugam verſos, in prædicto loco rubeæ turris, à ſummitate, quam in ea fuga conſcenderant, ob magnitudinẽ tanti ponderis equorum, in vndã Aluti fluminis demerſos, corruiſſe.

CORONA ſeu Braſſouia ciuitas mercibus Turcicis celebris, intra montes amœniſſimos ſita, mœnibus, foſſis, & propugnaculis ſatis munita, habet tria ſuburbia diſtinctis vallibus poſita, quorum vnũ incolunt Bulgari, alterum Hungari, Saxones agricolæ tertiũ. Per ſingulos ferè vicos riuuli deſcendũt ſaluberrima fõtiũ ſcaturigine perpetui. Cãpos habet planiſſimos, lõgè lateq; denſis montibus cinctos, alpibuſq; altiſſimis à Valachia Tranſalpina diuiditur: frumẽto & lino præcipuè abundat, eſtq; quaſi horreum vicinarũ gentiũ. Studio liberali præ cæteris hoc tẽpore clara, eſtq; ibi nuper conſtructa Bibliotheca, qua nulla in Pannonia poſt diſſipatã Budenſem Matthiæ Coruini Bibliothecã, cultior vſquam fuit. Quæ à proximis Ciculorum metis & confinibus ſita (ſiue eã Græca voce Stephanopolim, ſiue ſemibarbara Coronopolim, ſiue cum Hungaris Braſſouiã appellare quiſpiã velit) in penitiſſima Tranſyluaniæ parte, quã peculiari nomine Pannones Burczam, noſtri autem Burciam vocant, vel ab amne cognomine, qui id loci interluit, vel à radice, quaſi dicas noſtrate lingua VVurczlã, quæ vulgo recepta eſt opinio, hoc fortaſſis nomine, quòd radix Coronæ inſerta, Burtianis ſit inſigne.

Huius verò Burciæ pars eſt facilè ornatiſſima, ſed ſic dirempta ſitu, vt ferè altera Tranſyluania videri poſsit: clauditur enim vndiq; montib⁹, à Ciculis

flunio dirimitur, cui nomen eſt apud Ptolomæum Alutato, intus tota eſt cultiſſima, hortulum planè, ſi videas, dixeris. Sed & vrbs iſta (iam tandem, quod inſtitui, paucis abſoluam) in quodam quaſi loci huius receſſu, mōtibus conſertiſſimis (vt præfertur) comprehenſa eſt, cuius gemini in latitudinem murorū foris excurrentium latera claudunt, quibus supernè propugnacula imminent, ſic vt niſi in ſumma montiū acclinitate circuitus non pateat: Duplex foſſa eximia altitudine ambit vndiq; mœnia, in quibus turres conſerto ſtant ordine: In longitudinē cum vallo deſcendit, vt quadrata ferè eſſe videatur. Suburbia autem complent quicquid eſt extra muros vallium, vbi ipſi Saxones, Ciculiq; mixtim habitant: reliquam loci iſtius partē intra ipſas vſq; montium anguſtias Valachi ferè occupant, hic templū habent, & ei præſidentem ſacrificulum: Deinde Saxones rurſum cum Ciculis longiſſimis vicis commorantur. In ciuitatem verò non niſi Germanus recipitur. Inter amplas in ea ſubſtructiones, primas habet virgini Mariæ conſecratum quadrato lapide templum.

Hæc ciuitas ab arce Fogaras diſtat miliariis quatuor, in paluſtri ac plano loco ſita, & adeò munita & fortis eſt, vt nulla ſuffoſſio huic metuenda ſit vnquā. Ex qua arce anno M.D.XLI. Stephanus Maylat, iſtius Regni Trāſyluaniæ VVayvvoda, vir militaris ac ſtrenuus, à Turcis & Petro VVayvvoda Moldauo, dolo & fraude ac ſimulata eorundem fide, elicitus, & in captiuitatem Cæſaris Turcarum abductus eſt Conſtantinopolim, vbi hactenus acerrimis derinctur vinculis: De cuius tam inſperata ac improuiſa captiuitate, & Petri VVayvvodæ perfidia, longa poſſet ſcribi hiſtoria.

Quam ciuitatem olim Stephanus VVayvvoda Moldauus, qui huic ciuitati erat hoſtis infenſiſſimus, bombardis & machinis bellicis in montem ēminētiorem deductis, expugnare, & ſuo imperio ſubijcere moliebatur, ſed bombardis parum profecit, ſiquidem demiſſis globis, propter ſpacij longitudinē, quo deferebantur, vis & impetus eorum frangebatur, adeò vt citra vllam ædificiorum iacturam, in theatrum ciuitatis prolapſi deuoluerentur, quo facto, deſperata victoria, VVayvvoda obſidionem reliquit.

Nulla in Tranſyluanis vrbibus, multorū ſanè iudicio, populoſior illa: forum hic ſingulis ſeptimanis, ruſticis ex agro confluentibus, tam celebre eſt, vt iuſtas nundinas putaueris, ob rerū merciumq; propoſitarum copiā: Eſt enim finitimorū emporium, & veluti communis officina rerum omniū: confluunt iſtuc Ciculi, Valachi, Armeni, & Græci: etiam Turcicis plerūq; mercibus tam ex Moldauia, quàm Valachia adductis, fit interdū opulētior. In ea ciuitate, qui magiſtratus agunt officia, viri ſunt graues & maturi, diuerſarūq; linguarum periti, Remp. ſummo ſtudio fouentes: ciues autem & belli & pacis artibus ſunt inſtructiſſimi, qui cum Moldauis plerumque bellum geſsère, & nonnunquam inſigni victoria potiti ſunt.

BISTRICIA in ampliſſimæ vallis planitie poſita, habet vtrinq; vitiferos colles. Per mediam vrbem fluuius eiuſdem nominis labitur ad meridionale latus inferioris ſuburbii declinans, qui ſtatim poſt duo miliaria Zamoſo coniungitur amne, fundulis in primis abūdans. Quatuor miliaribus ab vrbe Biſtriciā ſunt auri fodinæ Roduenſes, inde in extremis Tranſyluaniæ finibus Riuuli Dominārum auriſodinis non obſcuri.

SEGESVVARIA ciuitas partim in ædito colle, partim infra ad radices habitata, inferior tamen eius pars cultior exiſtit, ob faciliorem rerū neceſſariarū copiam: fluuius idem mœnia huius ciuitatis pariter & Megiēſis prælabitur, qui paulò ſupra Albam Iuliam influit in Maruſium.

MEGIENSIS ciuitas, quæ in meditullio Tranſyluaniæ ſita, ferax vini, ac rebus aliis omnibus ad communem quæſtum & victum deſeruientibus ſatis referta, & clade quondam Ludouici Gritti gubernatoris non

incog.

incognita. Is Gritti ob indignitatem cædis magnifici quondã Emerici Czijbackij Varadienſis Epiſcopi, quem dictus Gritti ad ſe dolo & fraude accerſitum, occidi iuſſerat, atque demum paulò poſt à Moldauicis gentibus & Saxonicis, in ea ciuitate obſeſſus, captus, & in campum eductus, ſimul cum alijs multis tanti facinoris conſcijs, qui eum comitabantur, extremum recepit ſupplicium, cuius tandem duo filij inſignes adoleſcentuli quoque in captiuitatem VVayvvodæ Moldauienſis deducti, capite paternum ſcelus expiarunt, quod ex rebus geſtis melius cognoſcas: Acta ſunt hæc anno vigeſimo ſeptimo. Hæc autem ciuitas, olim oppidum, & non ante multos annos ſuis arcibus & mœnijs firmata, & in formam ciuitatis redacta eſt.

Quæ ciuitas quatuor à Cibinio diſtat millibus paſſuum, quam præterlabitur fluuius Kykellevv maior, qui in montanis Schiik oritur, & recepto minori Kykellevv amne, non longè à Balasfalvva paulò infra Ezombor & ſub Enijedino oppido in Maruſium influit.

Inde Kykellevvar vno miliari à Megies diſtat ad Occaſũ, illic fluuius minor Kykellevv ab arce non adeò procul præterlabitur, quã arcem quondam Petrus VVayvvoda Moldauus cum nõnullis pagis circumiacentibus, ex donatione & inſcriptione olim Diuorum Hungariæ Regum, poſsidebat: Hanc nunc frater Georgius, Regni Tranſyluaniæ Theſaurarius, adeptus eſt, & in ſuam redegit iuriſdictionem. Illic egregia vinearum promontoria, & vina optima, aliarumque rerum magna habetur affluentia.

ZABESVS ciuitas non magno interuallo ab Alba Iulia, in planitie, valle profundiſsima, aquis piſcium fœcundiſsimis munita, quanquam non ita fortibus propugnaculis defenſa ſit: Intus luculentis ædificijs exornata, quam primariam Saxonum ſedem fuiſſe dicunt. A qua ciuitate non longè duo ſitnt oppida, vtpote VVijncz & Borboreck, quæ aliàs ex Diuorum Hungariæ Regum donatione, ad Tranſalpinum ſpectabant VVayvvodam, Regibus Hungariæ ſubiecta: vbi ſal Regium ratibus inſtructis Maruſio amne applicatur, & inde Hungariam prouehitur. Illic in ſummitate cuiuſdam monticuli caſtellum quoddam, in quo Diui olim Franciſci ordinis profeſſores reſediſſe dicuntur, non ante multos annos per internos hoſtes demolitum. Ea ciuitas habet pagos Regios decem & ſeptem.

COLOSVVARIA in planitie ſuauiter admodum ſita, tam murorum ambitu foris, quàm ædificiorũ ſtructuris intus ſplendida: Eam Saxones mixti Pannonibus incolunt, Iudicem & Conſules alternis vicibus quotannis concordibus ſuffragijs, nec diſpari numero eligunt, hi Hungarum, illi Saxonem, ſuos quiſque Senatores ſalutant. Vbi ad portam Portnam hoc Epigrãma Traiano adſcriptum eſſe videas:

I. M. N.

TRAIANO PRO SALVTE IMP. ANTONINI ET M. AVRELII CAESA. MILITES CONSISTENTES MVNICIPIO POSVERVNT.

Non procul hinc Chryſus fluuius, qui primas Hungariæ metas à Tranſyluanis limitibus ſeiungit, ex Dacicis iugis Pannoniam contingentibus intra aſperas & præcipites alpes continuis anfractibus & celeri meatu diſcurrit, vbi Valachi in deſertis ædibus reſidentes, vſu ac quæſtu pecorum & piſcium affluentium quotidianum victum quęritant. Abundat hic fluuius nobiliſsimis piſcibus, qui ex eo, vt apparet, nomen accepit, quòd & auro abundet, quod à Græcis χρυσὸν appellatur: Vide Strab. lib. xiij. circa medium ab accolis.

Nec

Nec longè ab hac ciuitate duæ altiſſimæ rupes prodeunt, verſus Occaſum, à regione ſibi oppoſita, inter quas fluuiolus ſatis præcipiti labitur curſu, prout ex his cognoſcere licet verſibus:

Hic geminæ pariter tolluntur ad æthera rupes,
Saxaquè præruptis cautibus atque rigent.
Riuulus hinc curſu fluit inter vtramque rapaci,
Aureus hinc nitidis excipit amnis aquis.
Perſpicua eſt ipſo adductu quæ ſumitur vnda,
Candidulus ſcrupos fundus & imus habet.
Ante locis tranſis vicenis atque nouenis,
Quàm celſum videas quo fluit ille iugum.

ALBA IVLIA ciuitas vetuſtiſſima, atque ſede Epiſcopali celebris, quæ prædictis ſeptem Saxonum ſedibus, quaſi mediterraneo terrarum ſpacio coniungitur, olim Zarmijz Dacia appellata (Fuit enim regia Daciæ Regũ, quod ex veteribus monumentis, quæ ibi copioſè reperiũtur, cognoſcere liceat) in colle decliui ſita, circumfuſa vndequaque ad duo ferè millia paſſuum planitie. Ab Oriente fluuium Maruſium, & deinde ex altero latere amnem Ompaij Hungaricè vocatum, ex alpibus deſcendentem: ab Occidente verò amœnam, vt diximus, planiriem vſque ad montem S. Michaëlis, quo in monte in rupe altiſſima caſtellum quoddam diui Michaëlis ſitum eſt, à Romani imperij durans tempore, quòd ex antiquitatis monumentis, quæ ibi non pauca ſunt, conijcere licet: à Septentrione eadem intercedit planities, atque inde Maruſius fluuius quoque duobus diſtat ab vrbe millibus paſſuum, qui olim per mediam vrbem perluiſſe dicitur, ex ruinis & ſepulchris petuetuſtis & dirutis acceepto indicio. Tanta eius vrbis fuit amplitudo, vt in longum & latum ad quinque millia paſſuum porrigeretur. Quòd autem Gothi antiquitus eam incoluerint terram, vetuſtas inſcriptionum & charactĕrum illic in tabulis & ſepulchris inuentorum oſtendit, literis paucis admodum noſtra ætate cognitis: proinde fidem faciunt, Romanorum legiones hucuſque progreſſas fuiſſe, cuius rei ſigna paſſim adhuc in viſceribus terræ occulta inueniuntur.

Ab Alba Iulia ad Occidentem ſunt montes & alpes excelſiſsimæ, & aditu difficilimæ, in quibus ſituantur ciuitates Montanæ auro & argento præſtantes, inter quas vel præcipua eſt Abrugbanija, quam Collegium Sacerdotum ex donatione Ioannis Huniadis poſsidet, venis metallicis celebris, vbi magna auri vis aſsiduè colligitur, quæ ad Cameram monetariam Cibinium defertur, ibidẽque conflatur, & ex ea aureæ monetæ cuduntur continuò, prout ex ſequentibus noſtris annotationibus planè liceat videre.

Diſtat hæc ciuitas Abrugbanija ab Alba Iulia miliarijs quinque: Eodem itinere alia ciuitas Zalathna non procul ſituatur, quam nunc Valachi incolunt, vbi ex vetuſtis monumentis apparet, olim maximam fuiſſe vrbem.

ZAZVVARAS, Saxonibus Bros dicta, diſtat à Kenijer ad Meridiem vno miliari, ſita ad flumen Mariſum, terra fœcundiſsima, frumenti, vini, & omnium fructuum ferax: Ibi populus admodum vrbanus, & ad Valachorum ritum & conſuetudinem, amictu & victu non parum acced ens, qui paſsim in campis circumquaq: deſertis quibuſdam poſſeſsionibus reſident, & habẽt cœlum miræ temperiei: Etenim ſyluæ intenſiſsimæ, lepores, damas, & ceruos, in magna multitudine fouent, piſcibusquè illic optimis abundant.

Apræ

A prædicta ciuitate Z... vvaras, vbi per ſylnoſa montium iuga, duo ferè miliaria confeceris, ſubito conſpicis nouam quaſi terram: Eſt prouinciola parua in extremo Tranſyluaniæ angulo, in qua Haczak oppidum ſitum, ea prouinciola à reliquo regno ſeparata, vndiq; montibus & alpibus eminentiſſimis circumſepta eſt, præſertim ab ortu & meridie, vbi ſpacioſiſſimus tranſitus in Mœſiam, quæ noſtro tempore Tranſalpina vocatur: Quæ regio ad octo miliaria ſe extendit, & quaſi in medio vmbilico ſita eſt, & ipſo regionis nomine Haczas appellatur, quod oppidum Valachi mixtim Pannonibus cohabitant.

Ad plagam Meridionalem huius regionis adhuc apparent & teruntur vrbis ampliſſimæ fundamenta latiſſimè porrecta, & parietes ædificiorum collapſi conſpiciuntur: Varheli loco nomen eſt, quod ſignificat, locus vrbis: Hic ſingulis ferè diebus Valachos inuenias, qui rudera vertunt, ac lapides pretioſos, atque numiſmata tam aurea quàm argentea ex viſceribus terræ; variaque antiquitatis monumenta effodiunt.

Præterea Alba Iulia ciuitas Daciæ, quæ nūc eſt ſedes Iſabellæ Reginæ Hungariæ &c. eamq; abrogato Epiſcopatu tenet: Et à diua Iulia Auguſta, matre diui M. Aurelij Anthonij Pij Aug. Imp. nomen ſortita eſt, cuius rei argumento Epitaphiū in vetuſtiſsimo marmore templi diui Michaëlis deſcriptum eſt.

I. O. M. E. IVNONI.

PRO SALVTE IMP. M. AVR. ANTHONII PII AVG. ET IVLIAE AVG. MATRIS AVG. M. VLPIVS MVCIANVS MIL. LEG. XIII. GEM. HOROLOGIARE TEMPLVM A SOLO DE SVO EX VOTO FECIT, FALCONE ET CLARO COSS.

Sargetia fluuius Daciæ, ad regiam Zarmijz Decebali quondam Dacorum Regis fluens, cuius tempore Huniadū arcem alluit: Decebalus autem ſubter valla Sargetiæ amnis, nō procul à Regia prędicta Zarmijz, ſuos occultauerat theſauros, quos deinde Traianus Imperator, eo ſuperato comperiſſe fertur. Lege Traiani vitam, per Georgium Merul. ex Dione Græco traductam.

ZARMIS, inquam, vrbs ingens, quondam Decebali Dacorum Regis ſedes clara, eo autem deuicto, Colonia Vlpia Traiana, Auguſta Dacia fuit appellata, quod ex ſubſcriptis Epigrammatis planè videre licet.

DIVO SEVERO PIO.
COLONIA VLPIA TRAIANA AVG. DACIAE ZARMIS.

Aliud Epigramma.

I. O. M.

ROMVLO PARENTI, MARTI AVXILIATORI, FOELICIBVS AVSPICIIS CAESARIS DIVI NERVAE TRAIANI AVGVST, CONDITA COLONIA DACIA ZARMIS, PER M. SCAVRIANVM EIVS PRO P. R.

Sunt prætereà in ea prouincia Montes auri & argenti ditiſsimi, vtpote Abrugbania, Zalathnia, & Keresbania, ex quibus magna vis auri & argenti ſumitur, & Cameræ Regiæ pro cudendis tam aureis quàm argenteis monetis applicatur.

ABRVGBANIA diues auri oppidum, in cuius circuitu montes mira rerum omnium fertilitate, vſq; adeò cumulati, vt ſolertis terræ viſceribus, theſauros Regijs opibus nō indignos alat: nempe illico briſum aurum patulis de montium verticibus fruſtulatim præciditur, ſubter quorum valles vitrei & perlucidi amnes decurrunt, ex illis alpium iugis demergentes: plures deniq; eo loco chryſolapides in opulentis ac crebris chryſopliſijs, id eſt, aurilauacris inueniuntur. Abrugbania autem Romanorū olim colonia fuit, quantum ex hac inſcriptione coniectura aſſequi poſſumus, in altari ædiculæ ſupra oppidum non ita longè reperta.

D. M.

CASSIAE PEREGRINE INTEG. FA. I. VIR ANN. XXII. F. BISIVS SCENOB. SARD. CONIVG. S. M. P. I.

ZALATHNYA oppidum tēporibus Traiani Imperatoris conditum, olim aurifodinis inſigne, vbi adhuc extant aliquot Epigrammata in marmoribus ſculpta, quorum hic vnicum lectu dignum adiunximus.

D. M.

M. AVRE. ANTHONINI MIL. LEG. XIII. GEM. VIXIT ANN. XII. MEN. XI. DIEBVS II. MILITAVIT AN. V. LIB. RARA VRE L.

MARCIANVS ET VAL. VALENTIANA FILIO PIENTISSIMO.

KERESBANIA oppidum in procliuitate montium loco ſatis amœno ſitum, quod Saxones Valachis paſſim interſperſi incolunt, à quibus ea loca interdum minus tuta ſunt ex frequenti deprædatione.

Iam paucis poſt ciuitatum deſcriptionem, quæ hîc ſint præ cæteris celebria flumina aperiemus.

MARISIVS, ſeu Mariſus pen.cor. Daciæ, vel ſi mauis, Tranſyluaniæ aurifer fluuius, ex alpibus Tranſyluaniæ Moldauiam contingentibus profluens, à Ciculis in Daciam, inde in Tyſſiam deſcendit (Vide Strab. lib. x.) mox Danubium influit, per quem Romani milites vaſa olim ſibi ad vſum belli neceſſaria deuehere ſolebant, adde quod hinc ſal Regium in Hungariam importari ſolet.

ZAMO-

ZAMOSVS,pen.longa,fluuiusDaciæ non procul à Chryſo fluuio in iugis Dacicis ad Moldauiam vergentibus,in primis Orientem verſus effluit,tandem arcem Gyvvla Epiſcopalem præterfluens,tendirad Auſtrũ,& ciuitatis Coloſvvariæ pomœria radit, indead Solis ortum vertitur,anguſto alueo & ſinuoſo nauigabilis,quo ſal Regium oneratis nauibus quotannis euehitur,vulgus eundem fluuium appellat Zamos,non longè à Biſtricio territorio,per vallẽ emiſſus abducitur in Hungariã Thybiſco amne præcipitãdus.

AVRATVS verò fluuius in montibus Abrugoriens Tordam præterlabitur,& paulò ſupra Nadghlack in Mariſio exoneratur,qui Tranſyluaniæ celeberrimus fluuius eſt,ſatis exili & anguſto alueo proſiliẽs, deinde collectis ſimul aliorum riuulorum & fluuiorum vndis augetur,Trãſyluaniamq́; ſecat,ac præterfluẽs oppida Zecklvvaſarhel,Enyedũ, Albam Iuliã, Devvan, & Lyppiam', qui tractus totius prouinciæ eſt amœniſsimus,atq; non adeò magna diſtantia à Zegedino in Hungaria, cum Thybiſco coniungitur, & nauális eſt amnis,quo omne ſal euchitur ex Tranſyluania,deponiturq́; Zegedini,atq; inde per totam defertur Hungariam, & per Thybiſcum,Belgradum,Seruiamque deducitur.

EST AVTEM TRANSYLVANIA (vt ad priorem noſtram redeamus ſententiam) quæ olim fuit Dacia,ſi non tota,tamen eius florentiſsima & præcipua pars,quam Imperator Traianus,vt prædiximus, victo Rege Decebalo,qui his locis imperabat,in prouinciã redegit,deductis colonis,& vrbibus conditis,quarum nonnullæ in hunc vſq; extant diem, quod adorandę vetuſtatis inſcriptiones monumentorum pluribus locis repertorum indicia teſtantur:Eam Teutones primo tempore & aliquot retrò ſæculis poſſidére,ſiue hi ex Saxonia, ſiue à Rheno venerint, tamen ex Germania profectos fuiſſe conſtat:Sed quam fortunã,quemúe Ducem ſequuti ſint,nullis quidem literis proditum eſt,niſi quod in HungarorũChronicis legitur,Diuo Stephano regnãte multas ſemel nationes Hungariam & iſtius confinia occupáſſe,inter quas Saxones fuiſſe memorantur.

CONCLVSIO.

EST itaq; hæc nobiliſsima & opulentiſsima regio & prouincia,pluribus aucta nationibus & incolis, omniumq́; rerum, quæ ad humanum ſpectant vſum,longè refertiſsima,auro,& argento,ſalinmq́; fodinis,ex quibus quotannis ingens theſaurus hauritur,cum viniferis montibus,& iumentorum & pecorũ ingenti multitudine vndiquáq; referta: Eſtq́; hæc regio Trãſyluania,quòd trans ſyluas ſita ſit, appellata, multorum cognitione & perluſtratione, meoq́; iudicio, latitudine & longitudine ad viginti & quinq; miliaria extenſa.

Abſoluimus igitur hanc breuẽ, & vt ita dicam,ſatis compendioſam Tranſyluaniæ deſcriptionem,qua præcipuas ac celebriotes vrbes,pagos,& oppida einſdem prouinciæ, ſuis limitibus & confinibus, nec non ſitu & locorũ amœnitate,non indiligenter complexus ſum:nihil addubitans,vt quicunque has commentationes ſimulatq; alias regiones diſtinctim expreſſas & adiunctas, ſuo perluſtrauerit ordine, mox illius terræ ac regionum finitimarum veriſsimam aſſecuturus ſit cognitionem.Neque ſuſpicetur quiſpiam,in tota Europa, huic prouinciæ Tranſyluaniæ, opulentia & amœnitate,eſſe parem,aut vſu fructu præſtantiorem,quod ſanè ex præſcriptis annotationibus noſtris cuiuis legenti videre licet.

EXHORTATIO AD SACRAM REGIAM MAIESTATEM.

SEreniſsime & Inuictiſsime Rex, Domine, Domine Clementiſsime, legimus apud Xenophontem, Ducẽ quendam Græcum, dum militari expeditioni exercituali Regis Perſici præficeretur, ſolerti cura & diligenti inſpectione, Perſiam & Ioniam deſcripſiſſe, deſcriptamque in membrana Spartanis Regibus obtuliſſe, vt regni Perſici opibus & terrarum bonitate ac beatitudine inuitarentur ad ſuſcipiendum bellum contra Perſas: Fuitque efficax eius membranæ exhibitio, perſuaſione Ducis illius, Spartanis oblata. Statim enim Spartani expeditionem in Perſas mouerunt, Ageſilao duce, qui vniuerſum Perſarum imperium ſua manu & bellica virtute occupaſſet, niſi domeſticis motibus in patriã retractus fuiſſet. Alexãder ille Macedo, qui à rerum geſtarum magnitudine & gloria Magnus eſt appellatus, cùm audiſſet Democratis opinionem, aſſerentis plures eſſe mũdos, obſtupuit, atq; lachrymans dixiſſe fertur: Heu mihi homini infœlici, quòd cùm plurimi ſint mundi, vnius dominio nondum ſim potitus, quid amplioribus regionibus ſubiugandis mihi ſperandum ſit vnquam? Tanta nimirum Alexander regnandi cupiditate ſtimulabatur, vt parui duceret, orbis terrarum imperiũ ſe eſſe aſſecutum, niſi cætera quoq;, ſi quæ extra hunc mundum regna forent, conſequeretur. Quamobrem Rex potentiſsime, vt Sacra Maieſtas tua conſilij & inſtituti mei rationem habeat, hoc in primis tuæ Maieſtati declarare volui, quò demũ Maieſtas tua cognoſceret, quàm opulenta & diues, diuerſisque nationibus & populis iſta Tranſyluaniæ prouincia ſit referta, quæ tuæ Maieſtatis imperio iam propemodum adempta, atque in ditionem Tyranni, ac in ſeruitutem (proh dolor) non ſine maxima totius Chriſtianitatis iactura redacta, vt rurſus iſtud Regnũ, quod ad tuam Maieſtatem *omni iure & legitima & Regali ſucceſsione ſpectat, ex faucibus hoſtium eripiendum, armisque vindicandum, ac priſtinæ libertati ſuæ reſtituendum niteretur. Quod & ante à diu tuæ maieſtati præcipuè curæ fuiſſe, nemo eſt,*

mo eſt, qui ignorat. Tantam enim Maieſtas tua moderãdi imperij ſui rationem aſſecuta eſt, vt eo toto ferè orbis ambitu nec potẽtior, nec moderatior Princeps viſus ſit vnquam. Sed quoniam huic Regno inter cætera diſcrimina & futura metuenda pericula nihil pernitioſius eſſe queat, quàm quòd internis grauiſſimè fluctuat diſſidijs. Quòd ſi in eo Regno cõſtantes & vnanimes forent, ſuaſquè ambitiones deponerent, haud ita facile ipſe hoſtis atrociſſimus iſtius Regni imperio, pro libito ſuo potiri, aut præſidia vlla in ea patria noſtra, ſtatuere poſſet firma: cùm potiſſimùm huic hoſti tam valido exercitu per tam anguſtas vias nuſquam commodus pateat acceſſus, atque etiam hæc regio ampliſſima, & natura mõtibus, ſyluis, & nemoribus vndequaq; adeò munita ſit, vt ab hoſtium ſubito impetu, ſatis tuta eſſe queat. Quiſnam Rex victorioſiſſime, hanc prouinciam adeò florentem, & opulentam, ſublatis mutuis diſſenſionibus, aut ſubuertere, aut occupare, aut in aliquod diſcrimen adducere vnquam poterit? dummodo hæc ſtrenuiſſima natio, ſuæ tranquillitati & priſtinæ libertati reſtituta, & conformibus animis arma in publicum Chriſtiani nominis hoſtem conuerterit, aliorumquè Chriſtianorum Principum tempeſtiua auxilia & præſidia ſenſerit: Conſtat enim omnibus, Rempub. ab initio orbis, ſemper diſcordia & inteſtinis ſimultatibus defloruiſſe, grauiſſimamquè ruinam accepiſſe: Quod ſanè ex his verſibus cuiuis perpendere & videre licet.

Vera equidem Dia eſt Chriſti ſententia magni,
Diuiſum regnum ſeditione ruit.
Sic olim cecidit diſcordibus excita bellis
Carthago, Lybiæ culmina celſa Lares.
Oppida, ſic arces, vrbes, ſic Ilion ingens
Corruit, & Priami Regia pulchra ſenis.
Sic liquit celebrem ſua magna potentia Romam,
Fractaq; ſic ſenſit publica damna neces.
Sic opulenta potens diru agitata procellis
Pannonia, heu miſera, ſeditione ruit.

Quare Maieſtatem Tuam humilimè precor, vt hanc meam admonitionem gratioſo ac benigno vultu amplecti, meq; in ſingularem tutelam & protectionem ſuam clementer ſuſcipere, & commendatum habere dignetur.

E. Maieſtatis tuæ

fidelis ſeruitor,

Georgius Reycherſdorfferus.

MOLDAVIAE, QVAE OLIM DACIÆ PARS, CHOROGRAPHIA, GEORGIO A REYCHERSDORFF, TRANSYLVANO, Autore.

IN CLYTISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO FERDINANDO, *Romanorum, Pannoniæ, Bohemiaque Regi &c. Domino ſuo Clementiſſimo.*

MVLTAS & eas quidem longinquas legationes, quas FERDINANDE Cæſar inuictiſſime, Rex potentiſſime, Sacra Maieſtas Tua mihi impoſuit, prompto alacriq; animo ſuſcepi, & pro viribus ſtrenuè ac ſedulò perfunctus ſum, quarum proxima fuit, qua Sacræ Maieſtatis tuæ iuſſu, Moldauiam perluſtraui, atque oculis (quibus maxima fides eſſe ſolet) eius terræ montes, flumina, ſylnas, vrbes, oppida, pagos, ita conſideraui, vt reuerſus, quicquid ibi memorabile videram, ad vnguem recenſere potuerim: Quæ cùm annis ſuperioribus Lynzij Sacræ T. Maieſtati retuliſſem, memoria teneo, Maieſtatem tuam mihi negocium dediſſe, vt terræ illius ſitum, deſcriptionemque, quantum memoria aſſequi poſſem, literis mandarem: Quod equidem pro viribus feci, tum quò magis imperato legationis muneri ſatisfacerem, tum ne quid Sacram T. Maieſtatem eorũ, quæ ibi memoria digna ſunt, lateret, cùm nemo veterum ſcriptorum, ac ne recentium quidem eam fortaſſe prouinciam calamo antea ſit complexus, intermittere non potui, quin tandem in publicum emitterem hoc opuſculum, maiore à me fide quàm elegantia conſcriptum, quod Sacræ M. T. denuò offerendum ac dedicandum duxi, vt admonerem, Moldauiam minimè contemnendam, Regni Hungariæ quaſi ramum non infimum, inſidijs callidiſſimi atrociſſimique Tyranni nuper à totius Chriſtianæ Reipub. & regni veluti corpore auulſam, omnibus viribus conatibusque eſſe vindicandam, terram ſanè omnium rerum copia affluentem, quæq; hoſtem noſtrarum rerum auidiſſimum ſuis ad nos opibus tranſmittere poſſit, vt hinc ad Chriſtiani nominis Regna inuadenda expeditũ deinceps ſit iter habiturus: niſi vnanimi conſenſu concordes Chriſtiani Principes confeſtim aduolarint, ad reſtinguendum tam atrox incendium, vereor ne longè lateque graſſata flamma (quod Dij procul auertant) ſimul omnium opes hauriat. Quod meum quamuis tenue officium, ab optimo tamen dedititiſſimoque animo profectum, Sacra Maieſtas Tua boni vt conſulat, ſupplex precor, meque humilimum clientulum ſuum in ſingularem Maieſtatis Suæ gratiam ac tutelam recipere, & commendatum habere dignetur.

E. Sacræ Maieſtatis tuæ

humilimus ſeruitor

Georgius Reycherſdorffer,
Secretarius indignus.

AD LECTOREM.

CVM plerique diuerſarum terrarum, nationum, gentium, & prouinciarum ſitum, ac regiones, ipſaque adeò climata abſque vera & integra perſpectaq́; locorum cognitione, ſuo ſaltem priuato ſtudio aut opinione potius, quo cæteris etiam longè peritioribus ſeſe illa ſua minus indagata deſcriptione, ingenio tamen præſtare cupiunt, deſcribere ſolent: atque inde citra veram ipſorum experientiam, non parui quandoque errores committantur, quæ non mediocria proficiſcentibus viarum diſcrimina adferunt, adeò vt aliàs multarum rerum ſanè peritis, in eiuſmodi exactiſſimis annotationibus fides certa non multum adhibeatur. Ego igitur cùm ſuperioribus annis in regno Moldauiæ diuerſis & arduis Sacræ Maieſtatis Regiæ legationibus verſatus & perfunctus ſim, totamq́; hanc regionem ſatis diligenter & vſque ad vltimos eius prouinciæ terminos peruſtrauerim, conſtitui quantum vel per ingenij mei tenuitatem, aut temporis anguſtiam liceat (niſi me mea ſallat opinio) terræ illius ſitum & ambitum, breui quodam compendio, rectâ geographicaq́; methodo, ita depingere & conſcribere, vt nihil prorſus ab integra & exquiſita cùm locorum tum fluminum omnium cognitione & deſcriptione, intermiſſum eſſe videatur. Quo tandem quiuis eiuſmodi itinera ſuſcipiens, ampliore ſanè iudicio, certioreq́; cum ratione iſtius regionis Moldauiæ ſitum & ambitum, nec non circumiacentia regna vndequaque magis perſpecta & cognita habere, hancq́; meam vel minus bene politam, aut non ſatis omnibus approbatam deſcriptionem cognoſcere & iudicare queat facilius.

* * *

MOL-

MOLDAVIÆ DESCRIPTIO.

TERRA iacet ſæuis Thracum contermina regnis,
Iuncta vbi cum Chele ſydera Taurus habet.
Hicque vbi ſeptenos, mutato nomine, portus
Iſter in Euxinas gurgite fundit aquas.
Moldauia multos titulo celebrata per annos,
Adde quòd & ſolo nomine nota fuit.
Baſtarnæ hanc olim veteres tenuêre coloni,
Proxima Pannonij, Sauromatæque tenent.
Qua videt occiduum tenebris decreſcere Phœbum,
Falcigeros illo deſpicit orbe Dacos.
Vnde diem roſeis illuſtrat Lucifer alis,
AEquoreis illinc pulſa feritur aquis.
Inde vehit longos ſinuoſo in littore tractus,
Tendit in Eoos brachia longa ſinus
Dum Mare deſertas ſuperet cum littore ripas,
Et ſimul in Pontum Neſter & Iſter eant.
Terra armis opibusque potens, belloq; ſuperba,
Fœcundo ſemper gramine tecta viret.
Sponte ſua multos geminata meſſe racemos,
Lætaque non cultus munera reddit ager.
Attamen Euxini qua vergit ad æquora Ponti,
Horreſcit nimio terra relicta ſitu.
Non hic pampinea vitis nutritur in vmbra,
Hanc nemo preſſo vomere findit humum.
Quodque magis miror, curamque & aratra recuſat,
Nullius arenoſi littoris arua colit.
Littora cùm videas alijs cultiſſima terris,
Quæ domino referant annua poma ſuo.
Nec quicquam bello minor eſt, rebusque gerendis,
Multa foris geſſit prælia, multa domi.
Et Mahometigeno populantes milite Turcas
Reppulit, et ſique hoſtem ſæpius vlta ſuum.
Nunc ſua Lunigero conceſſit iura Tyranno,
Victaque Theſſalico ſubdidit ora iugo.

EPIGRAMMA IOAN. ALEXANDRI Braſſicani.

Nota fuit paucis Moldauia magna, Georgi
Nunc facta eſt verè nobilis ingenio.
Debuit eſſe magis ſomno vinoq; ſepultis
Cognita, qui Turcas ſomnia vana putant.
Interea dum tempora perdimus, impius hoſtis
Deuorat & Reges, deuorat & populos.

EPIGRAMMA AD LECTOREM.

Ex aliorum alij ſcripſerunt plurima dictis,
Et temere auditis ſæpe habuêre fidem.
Hic vrbes, quas ipſe adijt, quæ flumina vidit,
Prudens veraci tradidit hiſtoria.

MOLDAVIÆ, FINITIMARVMQ; REGIONVM TYPVS.
Amadoka palus
Copeſteryn
Olczydayow
PODOLIÆ
Bhele
Camenecz epiſc.
Ducklioucze
Bocota
Czernouel
Culicow
Choczym epiſc.
Tyras flu. hodie Nyeſter
Sroka
Zukow
Taraſoucze
Stepanouze
POKVCZE.
Smatyn
Pruth fluvius
Colomia
Ceruoucz
Crolow
Soczaua
Serech
Badeorcze
Cutuar
Iaſzy
Cyſfea
Gergycz
Pudno
Margoseſt
Nyemecz
Moldauia
MOL
Occidens
Skea
Braſſouia
Czysk
Bachono
Targorod
Seps
Raſnouo
Bistricia fluvius
Serethus fluvius
Vasluy
Totros
TRANSILVANIÆ PARS.
Vaſtni
Aczud
Barlath
Olten
Iechis
WALACHIA.
Pudna
Rebuyk
Serretus flu.
Ialomycza fluvius
Flocx
Ialonyck
TRANSALPINÆ PARS.
Septen
Merid
47
48
49
50
51
45
46
47
48

52
53
54
55
Scala milliarium.
3 6 9 12 15 18 21
Artaces fluvius
Braczlau
PARS.
Sob fluvius
Bog flu.
49
Cuczuchan
Sauran fluvius
Sauran flu.
Oryhow
Coyaluyk
Tetykol
48
Tubarcza
Mayak
Vidouo lacus
Tiras
Bialogrod
Lapuzna
DAVIA.
Oriens
47
PONTI
Lucania
Tiraspo
Kilia
Husz
Vosoue lacus
BESSARA-
BIA.
46
Falczyn
Oblucice
EVXINI
Ren
Tuncza
Braila
Danubius fluvius
SYRFIA.
Baba
Chaliacca
Galacz
45
Urana
PARS.
BVLGARIÆ PARS.
dies
52
53
54
55

MOLDAVIAE CHOROGRAPHIA, GEORGIO A REYCHERSDORFF, TRANSYLVANO, AVTORE.

IN PRIMIS igitur exordiendo à confinibus Regni Poloniæ, dum ſcilicet iter verſus Moldauiam ſpectat, plana eſt terra, rebusq́ue ad humanam neceſſitatem pertinentibus pleniſſima, mõtibus & alpibus minimè impedita, donec per Ruſſiam propemodum deſertam, vſque ad ciuitatem Leopolim, Ruſſiæ metropolim inſignem, quæ quinquaginta miliaribus ab vrbe Cracouia diſtat, ad propiores Moldauiæ metas acceditur. Subinde non ita procul duo ſunt flumina haud abſimili latitudine, & nauigabilia, & profundiſsima, quæ totam hanc regionem naturali ſuo fluxu ingentibus vndequaque ambiunt anfractibus, vtpote Neſter, qui Boriſthenes amnis dicitur, & Moldauus, à quo Regnum iſtud primæuum nomen accipit: Illic ab eius Boriſthenis fluminis portu, arx quædam ſita eſt, Chotijna dicta, qui fluuius primo ſtatim in Moldauiam tractu deſcendit, atque in Mare album prope arcem Neſter Feiirvvar munitiſsimam continuo curſu influit. Tandemq́; nõ multo itineris interuallo quoddam oppidũ Snatijna vocatum, quod videlicet Moldauos terminos à finitimis Ruſsiæ metis propè ſeiungit, attingitur: Iſthic Moldauiæ limites prima fronte apparent, inde recto tramite, totius Regni Moldauiæ ambitus in longitudine certo miliarium ſpacio ad calculum reuocato, vſque ad alpes Tranſyluanas, vbi illius terræ Moldauiæ extrema meta eſt, ad ſexaginta & quatot miliaria ſatis longa protenditur & terminatur. Hinc per prædictas alpes & aſperam admodum & ſaxoſam anguſtamq́ue viam, qua vix commodè currus vnicus progredi poteſt, per vnum & alterum diem non multo negocio ad ciuitatem Braſſouienſem, per Ciculiæ metas finitimas, in terram Bartza deflectitur. Quæ quidem ciuitas Braſſouienſis circumquaque contiguis cincta eſt montibus, atque ſatis firmata mœnijs, prædictis alpibus à Tranſyluana regione proxima, Moldauosq́ue ſeiungens vicinos terminos, peruenitur in Tranſyluaniam. Huic regioni à Septentrionali plaga ipſa Valachia, quæ alio nomine Tranſalpina dicitur, & Bulgaria, Ponto contermina ſunt, inter Iſtrum & Thyram flumina.

VALACHIA autem longè lateq́ue diffuſa, & patens regio, à ripis Danubij Turcis finitima, quæ olim Hungariæ Regibus obnoxia fuerat & tributaria, nunc verò (proh dolor) ſimul cum Moldauia Turcarum tyrannidi magna cum Chriſtianorum iactura ſubiecta eſt.

Fuit & olim VVayvvoda Moldauus Hungariæ Regibus iuramento adſtrictus: Eius enim prouincia quaſi regno Hungariæ addicta, ingruentibus bellis contra hoſtes publicos, in defenſionem & conſeruationem illius præſidia à Regibus Hungariæ obtinuit neceſſaria.

Ipſa autem Valachia Tranſalpini nominis originem ex re ſortita, alpibus enim & montibus continuis, & his quidem altiſſimis, ab Hungaria & eius potiſſima Tranſyluania parte, nemoroſis paſſim amœnisq́ue interuenientibus ſyluis, diuiditur & conterminatur.

Prætereà Valachia appellatur à Flaccis Quiritum gente: Romani enim Getis ſuperatis & deletis, Flacci cuiuſdam ductu eò coloniam deduxêre, vnde primùm Flaccia, deinde corrupta voce Valachia dicta. Adſtipulatur huic opinioni Romanus ſermo, qui adhuc in ea gente durat, verùm adeò ex omni parte corruptus, vt vix ab homine Romano intelligatur. Igitur Valachi

lachi Italicum genus, à veteribus (vt aiunt) Romanis deriuatū, præter quod hiſtorijs traditur, in coloniam Dacicam à Traiano Imperatore deductos eſſe, planè in Getarum mores abierunt, atque nihil antiquæ originis, ſuique monumenti retinent, præter natiuam linguam, quæ admodum barbara & corrupta eſt.

DE RITIBVS ET MORIBVS Moldauicæ gentis.

POPVLVS itaque Moldauicus conformi ferè veſtitu maiorum ſuorū more & inſtituto incedens, non diſſimilibus Hungarorum armis vtitur, vtpote haſtis militaribus & clypeis, tamen illis parum ſuccinctioribus, & his, quoque modo enſibus ac frameis ad vſum belli deſeruientibus, non multùm diſcrepantes. Quique ad militarem induſtriam ſatis apti ſunt & expediti.

Præterea gens iſta Moldauica ferox eſt, & admodum barbara, rebus tamē militaribus & bellicis, vt prædictum eſt, ſuo more eximiè inſtructa. Chriſtum & diuos Apoſtolos agnoſcit, ac S. Pauli, vt ipſi volunt, religionem hactenus iam inde ab initio non ſine ſumma veneratione & pietate, colnit. Iſthic diuerſæ ſectæ, & diuerſa quoque religionum & nationum genera habentur, vtpote Ruthenorum, Sarmatarum, Raſcianorum, Armeniorum, Bulgerorum, & Tartarorum; non minor denique pars Saxonum Tranſyluanorum, hanc terram paſſim inhabitantes, imperio Moldaui VVayvvodæ obnoxia, varietate tamen ceremoniarum & dogmatum ſine vlla contētione vtuntur, & quælibet ſecta ſiue natio ſolitis ſuis ritibus & legibus pro ſuo fruitur arbitrio. Eodem quoque modo & ordine, Monachi Chriſtianam religionem illic profitentes, ſacris ſuis ceremonijs & officijs iuxta monaſterij & ordinis ſui conſuetudinem ſiue regulam vtuntur. Poſtquàm autem de Ruthenis ſupra mentionem fecimus, eos Moldauiæ confines cōſtituentes, par eſt, & alios finitimos ipſis populos, paucis calamo perſtringere.

TARTARI verò eam regionem incolentes, quingentas (quas vocant) ſeſſiones proprias habent, ij pariter VVayvvodæ ipſi ſua fide adſtricti, atque in expeditione bellica, contra externos quoque Tartaros (à quibus iſta prouincia non raras ſentit incurſiones) ſuis inſtructis copijs proficiſci coguntur. Gens admodum effera, quæ carnibus equinis quotidiano veſcitur cibo, reliqua obſonia etiam delicatiſſima minimè curans.

RVTHENI olim prouinciæ Narbonenſis populi, finitimi erant Auernis & Sanctonibus, vnde Cæſar in commen. & poſt eum Plinius lib. iij. ca. 4. Galliæ populos eſſe tradidit. Idem lib. 4. cap. 19. Aquitanis eos adnumerauit, modò inter Moldauos, Polonos, Tartaros, & Carpathiorum montium accolas habitant, eorum regio Ruſſia vocatur, quam ſylua Hercinia mediam ferè diuidit, rari apud eos Chriſtiani ſunt, Pauli ſectam profitentes, ſermone à Polonico parum diſcrepante vtuntur.

PRVTHENI verò vltimi Germaniæ populi, quos Mela Herniones appellat, vltra Pomeraniam illis occiduam incolunt: ad Septentrionem littore maris Oceani, partim ad Orientem Liuonia, partim verò Lithuania clauduntur: Meridianos locos Maſouitæ ac Poloni tenēt: eius regionis metropolis Dantiſcum, littoralis ciuitas, emporio ac mercibus extraneis clara & inſignis, quam Fiſtula alluit, moxque Oceano abſorbetur.

SARMATIA Europæ extrema regio, hanc Mela Germaniæ partem eſſe tradidit, recentiores contrà: nam ille Fiſtulam, hi Oderam Germaniæ terminum eſſe ſcripſerunt, quæ Poloniam à Sileſijs diſterminat,

nat.Ptolomæus lib.iij.duas eſſe Sarmatias tradit: Alteram in Europa, quam noſtra ætas *Poloniam* appellat, hæc à Septentrione Oceano, ab Occaſu Germania, à Meridie Iazigibus, Methanaſtis, ac Carpathijs montibus terminatur, in ea ſunt Olijba, modò Ruſſia & Tartaria: Altera verò *Sarmatia*, Scythicæ Aſiæ pars eſt vltra Tanaim, in qua & Caucaſi montes prominent. Hinc Sarmatæ populi modò Poloni, olim Herniones, vt Plinius & Mela, vel Omeones, vt Ptolo. Tacitus Germanis annumerat, vtpote qui contra *Sueuos*, Vannio Sueuorum Regi ab eis expulſo, opem tuliſſent. Nos aliter ſentimus: Nam Sarmatæ quondam, quemadmodum & hodie, carne equina more Tartarorum veſcuntur. Inde Mart. Venit & epoto *Sarmata* paſtus equo. Claudia. Tua *Sarmata* diſcors *Sacramenta* petit. Tranquil. in Domician. Expeditiones partim ſponte ſuſcepit, partim neceſſariò, vnam in Sarmatas legionem, cum legato ſimul Cæſar. Cæterùm auri argentique maximarum rerum ignari, vice rerum commertia exercent. Vide reliqua apud Mel. lib. 2. Græci Sauromaras vocant, ideò quòd lacertis conſimiles oculos habeant. Pli. libr. 4. *Sauromatas* gentes *Scytharum* Græci appellant, quas *Sarmatas* Romani dicunt.

Celebriora autem loca, arces nempe & oppida nominatim quoque perſtringere libet: Ea ſunt, Svvczovva, Chotijna, Nempzs, Romani vvivvar, Bahloijazvvar, VVazlo, Zoruca, & Orhe. Item Huztvvaras, Tataros, Barlat, ac Romanvvaſar, & plæraque alia oppida & caſtella, quæ breuitatis ſtudio, ſuo ordine recenſere aut deſcribere voluimus.

Princeps verò iſtius regionis, quem VVayvvodam Moldauum appellant, pro aulæ ſuæ ſplendore, tria millia equitum quotidiano ſuo alit ſtipendio, qui quidem in armis ſemper præſto, & parati ſunt, eundemq; VVayvvodam cum inſtructis copijs ſuis comitantur vndique. Poterit autem ipſe VVayvvoda, dum belli neceſſitas ita poſtulauerit, non magno negotio & labore, in Regno ſuo generali habito delectu, ad ſexaginta millia equitũ & peditum exercitum conſcribere.

Eadem quoque regio Moldauica alit inſignes equos Turcicos, Valachicos, item Aſturcones optimos, aliosque in magna copia. Illos tamen raro ob VVayvvodæ edictum ex ea regione, nec niſi nuncijs & Oratoribus publicis, educere liberè permittitur.

Eius generis equos nobiliores & elegantiores quingẽtos, & deinde Falcones trecentos quoq; inſignes, necnon ingentem Ducatorum ſummã VVayvvoda Moldauus, Turcarum Cæſari, quò ab illius inuaſione ſua ſit pacatior prouincia, quotannis in tributum pendere ſolet. Licebit & illud adijcere, quòd legitimi ſimul & illegitimi proles maſculi indiſcriminatim paterno ſuccedſit imperio. Verùm quamprimum illius terræ hæres aut Princeps naſcitur, corpori ſtigma quoddam ignito imprimitur ferro, vt de vero demum ſtemmate natus Princeps, ad virilem euectus ætatem, certo dinoſcatur indicio. Conſueuit namque hæc gens ob imperandi libidinem, alter alteri necem machinari, omnesque mortis ſtruere inſidias. Ideò plærunque inter fratres obtinendi imperij cauſa, ſuboriuntur bella pernitioſiſſima. Quod itidem in Tranſalpina prouincia fieri ſolet, & cõtingit frequentius.

In hac prouincia nullæ ſunt naues, quibus flumina traijciuntur, præter rates, quæ ex compactis trabibus & applicatis aſſeribus extructæ ſunt, quas noſtrates nautæ Germanica lingua Pruckſchiff appellant, quibus eo poriſſimum cõſilio vtuntur, ne vel hoſtes eam prouinciam celeri motu aut impetu obruere aut inuadere queant. Sed interdum etiã in traijciendis illis fluminibus, dum aliunde Principum Oratores aut nuncij ad VVayvvodam veniunt, quibuſdam paruulis vtuntur nauiculis, ne vel à portu fluminis

aliquandiu remorari videantur, quibus ſatis commodè vnà cum equis ſimul & curribus traijciuntur quàm celerrimè.

Præterea Moldauienſes ſimul & Tranſalpinenſes VVayvvodæ, vires Turcarũ Cæſaris nõ ſemel magno ſuo malo experti, ſuoq; imperio & regno depulſi ſunt. Quemadmodũ quõdam Petro VVayvvodæ Moldano, Bogdano cognomine, paucos ante annos obtigit, quẽ Cæſar Turcarũ ſuo priuauerat dominio, & ablato eius theſauro in diram captiuitatem Cõſtãtinopolim abduxerat, vbi ad plures mẽſes vinculis retentus, tandemq; impetrata Cæſaris gratia, priſtinæ libertati reſtitutus eſt, poſt cuius obitum filius eiuſdem Elias Bogdanus, patris imperio ſucceſsit, fœliciterq; ac ſumma cum prudẽtia & moderatione atq; benignitate ſubditos ſuos omnes gubernare, & cum Tranſyluanis bonam amicitiam & vicinitatem ſeruare dicitur: nihilominus tamen Cæſaris Turcarum imperio ſubſtrictus, quibuſuis annis ſolitũ tributum pendere ſolet. In Tranſalpina aũt prouincia quidam Mijrcza, qui (vt aiunt) pluribus annis in aula Cæſaris Turcarum verſatus, & tandem nõ multis antè annis, priori illius terræ VVayvvoda VVlad nominato, è medio iam ſublato, autoritate Turcarũ Cæſaris, in dominium iſtius prouinciæ reſtitutus eſt, quem ſua credulitate & tyrannide prędeceſſores VVayvvodas eiuſdem prouinciæ multò ſuperare ferunt: hic ſiquidem initio regiminis ſui, potiores ſeniores, Barones, & Nobiles iſtius prouinciæ, nulla legitima occaſione habita, partim miſerabili neceafficí, ac nonnullos in diram captiuitatem redigi iuſſit: vnde plures alij formidine ducti, ne in manus illius inciderent, relictis omnibus opibus, ſeſe clàm in fugã ſubduxère, & in Tranſyluaniam, quò tutiores eſſent, contulère. De cuius Vayvvodæ Mijrcza tyrãnide, rebusq; tam ſeueriter & crudeliter geſtis quiſpiam ociolior longam poſſet edere hiſtoriam, quæ ſingula breuitaris graria, cùm videbantur non adeò eſſe neceſſaria, potius prætermittenda fore duximus.

DE SEVERITATE MOLDAVIENSIVM VVayvvodarum.

IPSI autem VVayvvodæ Moldanienſes maxima quadam tyrãnide & ſeueritate in ſuos ſubditos ob leuiſſima quandoq; commiſſa graſſari ac ſæuire ſolent, quò magis illorum pertinaces animos obſequentiores reddant. Cuius rei ſpecimen videre licet in tam magna cæcorum caterua, qui ob patrata ſcelera exoculantur, aut ſuis mutilãtur membris, quiq; indies eleemoſynæ ac victus gratia, ſuis iam orbati luminibus, Principis ſectãrur curiam, quos, etſi flagitia deſignãrĩt, nihilo minus VVayvvoda ipſe pro ſua munificentia & pietate fouet, benigneq; ſua in curia ſuſtentat: Ac extraneis omnibus tam ſacrilegis quàm adulteris & id genus perditiſſimis nebulonibus ad ſe fugientibus tutiſſimum præbet aſylum.

Rariſſimè verò ij VVayvvodæ vtriuſque prouinciæ tam ſcilicet Moldauiæ, quàm Tranſalpinæ, ob ſubditorum ſuorum occultas plærunq; inſidias, quibus vt plurimùm illos adeò feroces & ſeueros Principes clàm infeſtantur, diuturno fruũtur imperio: necdum etiam ab incurſione hoſtium, tam ſcilicet Tartarorum, quàm Turcarum, à quibus admodum frequenter infeſtantur, in regno ſuo ſatis tuti ſunt, niſi cùm illis quandoque confœderationem, aut pacis inducias ſuſcipiant.

Præterea cùm ex Moldauica illa regione per Ruſſiã inferiorem, quæ proximis regni Poloniæ metis & finibus iungitur, à Podolia iter ad Hungariam verſus Marmaruſium, Munkacz & Beregh ſumitur, paſſim amœniac ſpacioſi ſunt campi, nullo amne nauigabili interſepti, tantùm fluuio Bruvth vocato, qui Moldauiæ Poloniæq; fines dirimit, qui etiã humidis quandoq; tem-

temporibus traijcitur. Hinc tandem continuis & quidem altiſſimis monti-
bus & alpibus per arctiſsimam ac multò difficilimam viam, qua haud ſatis
commodè equus vnicus lento quidem paſſu progredi queat, ad præſcripta
loca peruenitur in Hungariam.

Eſt autem prouincia Moldauica ſatis amœna tam planitiè, quàm valli-
bus, oppidis etiam, & varijs poſſeſsionibus vndecunq; refertiſsima, nullis ta
men arcibus aut ciuitatibus quacunq; arte & induſtria munitis, excepta ſo-
la arce Nempzs, quæ in altiſſimo monte ſita, cincta eſt mœnijs, aliàs ſolùm
fluminibus quaſi à natura adhibitis, munita.

Sunt prætereà duæ arces validis extructæ muris, vtpote Romanivvij
vvat, quam planities quædam ad flumen Zered, quod in Danubium flecti-
tur, ſuſtinet. Alteri verò Romanivvaſar nomen eſt: hæc vt vtrinq; duo oc-
cupant latera, ſic vtraſq; Danubius ipſe ſecat atq; interfluit bifariam, vtrin-
que dominia diſcernens. Altera etenim Moldauiam, altera Tranſalpinam,
ſuis contuentur proſpectibus: habet & is Danubij curſus duo vtrinq; à por-
tu fluminis ſita oppida, videlicet Barilla & Galaczs, quæ pari ipſius Danubij
interluuio, amœno quodam naturæ beneficio, elegantique ſeiungit or-
dine.

Hîc nihil deeſſe comperitur, quod vſui humano neceſſarium videri poſ
ſit. Adhæc diues auri, argentique ac ſalium fodinis, item agrorum, vinearũ,
pecorum, piſcinarumque & ſtagnorum, ac ſelectorum & variorum piſciũ
genere, longè omnium locupletiſsima, adeò vt rerum omnium copia vber
tim affluentem cernas, alioqui etiam aeris clementia, victus commoditate,
ipſaque politia ſanè quàm nobilis & ſpectatiſsima.

Per hanc totam regionem vetere ſaltem moneta Hungarica, item aſparis
argenteis, & aureis tam Hungaricis quàm Turcicis vtuntur, neque aliam
quamcunq; monetam ipſis incognitam publico quæſtu exponendam ad-
mittunt.

Hactenus REX Sereniſſime, viuis veluti coloribus Moldauiam regio-
nem longè omnium præſtantiſſimam, quantum attinet non tantùm ad lo
ca præ cæteris inſignia, flumina, oppida, monteſque, verùm etiam minimos
pagos caſtellaque, perſtrinximus: gratum quidem Maieſtati tuæ (niſi nos
concepta ſpes fallat) in eo præſtaturi officium. Multum igitur tuam Ma-
ieſtatem, cæterosque Chriſtianos Principes, breuiſſima hæc Molda-
uiæ deſcriptio admonere debet, quantum hac amiſſa regione pe-
riculi omnium Chriſtianorum ceruicibus immineat: Si-
quidem humanum eſt, accepto iam malo,
tum primùm conſilia velle
capeſſere.

AD LECTOREM.

Cùm velis fortuna fauet prouecta ſecundis,
Lætaquè tranquilla tempora pacis habes:
Dormitas vtranque nimis ſecurus in aurem,
Sunt tibi, ſunt alio fata cauenda modo.
Expende afflicti triſtiſsima tempora belli,
Et quæ ſint capitis tela parata tuo.
Fortè tibi rerum ſeries aduerſa malarum,
Qua minimè credis, parte futura venit.
Inquè tuis inimica volat fortuna capillis,
Cùm tua laurigera tempora fronde tegis.
Credo equidem, nec vana fides, fœlicia nunquam,
Quæ non ſint multis obuia fata malis.
Quare ſi quid habent vatum præſagia veri,
In noſtrum venient barbara tela caput.
Sic Scythicis perijt nimiùm ſecura cateruis
Moldauia, & rigido Flaccia preſſa iugo.

DE AD-

DE ADMIRANDIS HVNGARIÆ AQVIS HYPOMNEMATION, GEORGIO VVERNHERO AVTORE.

ILLVSTRI VIRTVTE ET SAPIENTIA VIRO, D. SIGISMVNDO LIBERO BARONI IN HERBERSTAIN, NEIPERG, ET GVTTENhag, Regio Conſiliario, & ſummo in Auſtriæ prouincijs Quæſtori, Sigiſmundus Torda Gelous Pannonius S. D.

NVPER vt Auſonia veni tellure relictá.
Hoſpes ad Auſtriacas fatis ducentibus oras,
De te prolixè ſum percontatus, an eſſes
Incolumis? quas res gereres? an in vrbe maneres?
Sed tum tu Regi tuleras mandata Polono.
Quod cùm fortè mihi dixiſſet vnus & alter,
Continuò mœſtum concepi corde dolorem,
Quòd tua pro voto non eſt licitum ora videre,
Nec tecum, vt volui, coram data copia fandi.
Cur verò expeterem congreſſus optime tantum
Sigiſmunde tuos, planè fuit vnica cauſa,
Vt mihi noticia tecum eſſent iura perennis.
Rurſus vt hoc cuperem, magni vis ſuaſit amoris,
Quo me deuinctum fateor tibi tempus in omne.
Nec nouus hic animo ſenſus mihi ſedit in imo,
Peruetus, & multis eſt confirmatus ab annis.
Iam tum mirari te cœpi, & ducere magni,
Fama meas de te cùm primùm venit ad aures,
Non hæc obſcuris vulgi ſermonibus orta,
Verùm à laudatis illuſtri prodita voce.
Es verò multos inter digniſſimus vnus,
A me prorſus & ingenuè qui ſemper amêre,
Atque fide ſemper ſumma, officioque colare:
Vel quòd te natura parens formarit ad vnguem,
Vel quòd tanta tua vigeat ſapientia mente,
Vel quòd dicendi nulli ſis arte ſecundus,
Vel quòd Cecropia clarus celebrere matheſi.

Virtutem grauitas vitæ, conſtantia rara,
Integritas, mores placidi, moderatio, candor,
Et manſuetudo teſtatur, ſobrietasque?
Quid dicam ſtirpem generis notam, atque vetuſtam,
Maioresque tuos, quorum virtusque, fidesq́,
Egregiè eſt ſemper belli ſpectata, domique?
Quid reliqua ornamenta domus te vindice parta,
Perpetuò à tota quæ poſteritate ferentur?
Iam quid iuſtitiam memorem? quid fortia facta?
Quid bene de multis ſtudium, curámque merendi?
Non leuis ambitio cæco te corripit æſtu.
Non æris malè ſollicitat furioſa cupido.
Vt taceam, quod te longa experientia fecit
Conſultum, prauo vt rectum dignoſcere poſſis,
Vtile damnoſo, pulchro ſecernere turpe.
Quis neſcit, cultæ quæ ſit facundia linguæ,
Mandata in cauſa ſimul expectata reſoluis
Ora, virûm dictis animos & pectora mulcens?
Hinc te in conſilium legit ſanctumque Senatum,
Adiunctumque ſibi voluit Rex inclytus eſſe,
Imperij quoties ingentia pondera poſcunt.
Ad populos Oratorem, ſummosque Monarchas
Vnum te mittit toties, præque omnibus vnum:
Vnde tibi celebri quæſita eſt gloria laude,
Euaſura rogum ſupremum, atque inuida fata.
Qua tellus habitata patet ſub Cæſare magno,
Illa tu pridem tota es benè cognitus ora.
Tu Bizantini ſubijſti caſtra Tyranni
Ancipiti in rerum ſtatu, tibi ſæuus atrocem
Sponte ſerenauit media inter claſsica vultum.
Te norunt, & amant ſeptem quicunque trionis
Gentibus imperitant Reges, tua nomina ſeruat.
Terra Boriſthenidum rebus cumulata ſecundis,
Dum pacem paci ſocias, & fœdera pangis.
Iam diſciplinas te perdidiciſſe operoſas,
Quæ ſpacia, & moles, numerosq́, & ſydera monſtrant,
Quæq́, docent rerum ſolerti indagine cauſas,

Cur

Cur ita quidque ſit affectum, cur nil ſibi conſtet,
Quin fluat, & pronas ſemper mutetur in horas,
Edita de Moſchis à te monumenta loquuntur.
In quibus & mores hominum, legesque notaſti:
Ocia quo ſtudio ducant, pacémque togatam,
Quàm validi, celeresqúe ruant in Martia bella.
Quæ cultura viris ſuperûm, quæ cura ſacrorum,
Quantas poſſideant fortunas, quo ſibi quæſtu
Rem faciant, cum qua iungant commercia gente,
Quo ſint conſueti vitam producere victu,
Quàm latè Scythia Moſchus dominetur in ampla,
Inqúe breui deſcripſiſti nitidaqúe tabella,
Dimenſus regnum pollens armisqúe, virisqúe,
Mollibus & radij ſignaſti flexibus oras,
Qua volucrem Boream, qua ſolem ſpectet Eoum,
Quæ latera obtendat Zephyris, Auſtroqúe furenti,
Quoqúe gradu Arctoum ſe denique tollat ad axem.
Præterea ne quid lector deſideret, aptè
Perpetuam regum ſeriem vſque ad tempora noſtra
Digeris, & prima repetens ab origine ducis.
His ego virtutisqúe tuæ, laudumqúe tuarum
Illecebris captus, te, dum mea vita manebit,
Qua mihi cumque licet, ſtatui ratione colendum.
Poſtulat hoc etiam cultor tuus, & meus idem,
Addubito ſocerum dicamne, patremne, profectò
Obſeruandus pro meritis pater, & pietate
VVernherus, qui non ſtudio commotus inani,
Sed votum, ſenſúmqúe tuum, & tua iuſſa ſecutus,
Comprendit docti grata breuitate libelli,
Pannonij noſtris quicquid miramur in vndis.
Hic igitur cùm te ſummo veneretur honore,
Atque ſibi ducat te nil antiquius vno,
Tanto te faciam maioris & ipſe neceſſe eſt:
Fœderis hoc inter nos iuncti quia vincla requirunt.
Tu ſi ſuſcipies me, & complectere viciſſim,
Te penes arbitrium cogendi erit, atque iubendi,
Quæqúe velis de me ſtatuendi ſumma poteſtas.

IOANNES LVDOVICVS BRASSICANVS GEORGIO VVERNHERO.

NE quis vana putet quæ ſcribis mira Georgi
De Præfectura fontibus ipſe tua:
Is ſciat effectus oculis nos teſtibus vſos
Luſtraſſe, & certam nunc adhibere fidem.
Nam ferrum Cyprio indutum conſpeximus ære,
Et vitrei tacta eſt ſtiria longa olei.
Si quis de cauſis dubitat, fonteſqúe requirit,
Naturæ inficians omniparentis opus:
Carpatias adeat per nos licet impiger oras,
Inueniet dictis conſona facta tuis.
Suſpectæ fidei plærumq; incognita res eſt,
Quamuis hoc tardi eſt indicium ingenij.
Sed quid diſsimulare iuuat? nos credere par eſt
Teſti, qui proprio plena fauore refert.
Et tu mirificas, nimirum abſtemius, vndas,
Et cauſam tractas iuſtius ipſe tuam.

SIGIS-

SIGISMVNDVS LIBER BARO IN HERBERSTAIN, NEYPERG ET GVTTENHAG, &c. GEORGIO VVERNHERO REGIO CONSILIARIO, ET apud Saros Præfecto S. D.

ETSI iam olim, & à multis quidem multa de admirandis in Zepuſio aquis audieram, tamen iiſdem de rebus, quæ plæriſque incredibiles videbantur, à te imprimis certior fieri, & tuum iudicium audire deſiderabam. Quia verò non dubitaſti, quæ comperta de his habe res, ad me ſcribere, facilè effeciſti, vt non modò, quid ipſe poſthàc de his ſentire debeam, certò ſcirem, ſed etiam multi alij excellentes viri teſtimonio tuo, cui plurima apud omnes eſt autoritas, cõfirmati addubitare deſinerent. Sed cùm etiã in reliquis Hungariæ partibus multæ non minus admirabiles aquæ eſſe dicantur, rem valde gratam mihi, & multis alijs harum rerum cupidis, tuiq́ ſtudioſis facturus es, ſi eas quoque deſcribendas ſuſceperis. Scio quidem, & vidi ipſemet apud Sereniſsimum quondam Ludouicum Hungariæ Regem, Diui Imperatoris Maximiliani legatione fungens ad Budam ſedem regiam, thermas eſſe, quorum calorem immiſſa manu ferre nequeas, quod et vtique, qui antè non vidit, mirabile videtur. Sed quod in his etiã viui piſces ſunt, id non pauci pro re incredibili habent. Talia quoque videntur eſſe, quæ dicuntur de alijs thermis in ripa fluuij Vagi, non longè ab oppido Galgocz, quod Germani & Slaui vulgò Freiſtat vocant, quas locum, prout creſcit aut decreſcit fluuius, in æquali ſemper diſtantia mutare aiunt. Legi nuper apud Arrianum libro tertio deſcriptum fontem, qui ſub lucem tepentibus aquis manat, in meridie frigidus, veſperi calet, ac ſub exortum diei rurſum tepidus oritur, atque ita per ſingulos dies ac noctes æſtus ac frigoris vices variat. Saxo Grammaticus in Islandia fontem eſſe teſtatur, qui fumigantis aquæ vitio natiuam rei cuiuslibet originem demolitur. Nam quicquid humido eius vapore afflatur, in lapideæ naturæ duriciem, forma tantùm ſuperſtite, ſubita conuerſione tranſmutari. Hæc &

his

his ſimilia, qui deinceps legēt, minus mirabuntur, vbi animaduertent ſummum opificem in his etiam noſtris, & alijs vicinis regionibus non pauca mirabilium operum ſuorum monimenta poſuiſſe, quæ tamen indigenæ pro miraculis non habent, ac quandoque etiam, ſi interrogantur, ignorant, quemadmodum in Moſcouia ſæpenumerò ſum expertus. Nam cùm nonnulla eiuſmodi, quæ mihi narrarant alij, quærerem ab incolis, adeo nihil habebant, quod reſponderent, vt mirari ſe dicerent, vnde ea homo peregrinus accepiſſem. Non dubium eſt autem, niſi pleraque diuerſis in locis obſeruaſſent, & literis mandaſſent homines externi, quin ea indigenarum negligentia nunc luce, ſuique memoria, & admiratione carerent. Non poteſt igitur mihi, VVernhere ornatiſſime, non valde probari ſtudium tuū, quod hoc genus Hungariæ tuæ rebus eruendis, & illuſtrandis impendis, nec facere poſſum, quin te ad id continuandum cohorter. Nam eo non tantùm mihi fueris gratificatus, ſed etiam tibi apud omnes magnæ laudi eſt futurum. Benè vale.

DE

DE ADMIRANDIS HVNGARIAE AQVIS.

SIGISMVNDO IN HERBERSTAIN, NEIPERG ET GVTTENHAG BARONI, &c. GEORGIVS VVernherus.

ANnotaram iuſſu tuo nonnulla, SIGISMVNDE Baro verè magnifice,de mirabilibus aquarum naturis,quæ finibus Zepuſij noſtri continentur,vt me ceu oculato teſte confirmares ea,quæ quidam audita ab alijs pro fabuloſis habuerunt. Quia verò non modò fides habita eſt narrationi meæ,ſed etiam quibuſdam incenſa cupiditas plura hoc genus cognoſcendi, minimè inuitus, vt debui,ſuſcepi,quod mihi denuò mandādum duxiſti,vt alia quoque aquarum miracula, quæ in Pannonia noſtra viſuntur, non minus penè prodigioſa,ſcripto complecterer.

Pannoniæ autem appellatione non eam tantùm comprehendo Danubij ripam,cum qua ea,quæ dicta eſt ſecunda Pannonia, ab Arabone fluuio, qui Ptolomæo eſt Narabo,nunc vulgò Raba, ad Saum excurrit. Sed quicquid prætereà Hungari in altera Danubij ripa tenent, quod quidem latiſſimè patet. Tenent enim totam Iazygum Metanaſtarum regionem, quam Ptolomæus fluminibus Danubio, Tibiſco, ac montibus Sarmaticis finit. Sunt autem montes Sarmatici,qui Hungaros à Rutenis, Polonis,Morauis, Sileſijs, & ea Auſtriæ parte, quæ citra Danubium eſt, dirimunt, ad quos pertinet Carpatus,ita iam vulgata appellatione,vt omnis tractus Sarmaticorum montium Carpatus vocetur, quanquam mihi Ptolomæi deſcriptionem intuēti Carpatus ijſdem, quibus Dacia finibus videtur terminati. *Pannonia.* *Montes Sarmatici.* *Carpatus.*

Portò extat nunc quoque Iazygum natio inter Hungaros, quos ipſi voce decurtata Iaz vocant,ac retinent ijdem etiamnum linguam ſuam auitā & peculiarem, Hungaricæ diſsimilimam, atque eas ſedes,quas Plinij deſcriptione quondam tenuerunt, nimirum campos & plana, Dacis, vt idem ait, pulſis ad Patiſſum amnem,quem ego detracta prima ſyllaba Tiſſum, vel,vt nunc vulgò vocanr, Tizam accipio. Is verò Tibiſcus eſt Ptolomæo, limes veteris Daciæ, cuius cultiſsima pars eſt Tranſſyluania, Prouincia multis habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas, & Hungari, & Hungarorum antiquiſsimi Siculi dicti, qui lingua ſua ſunt Zekheli,& ad huius imitationem à quibuſdam vocantur Ceculi, incolunt, vt omittam peruetuſtas Romanorum reliquias Valachos, qui frequentes ibidem vicos & pagos habent. Potiuntur tamen rerum Hungari, & penes eos imperium eſt,eoque fit, vt Tranſſyluani quoque Hungarorum nomine cenſeantur. Eſt verò planè mirabilis diuerſarum,nec vnius linguæ per vniuerſam Hungariam gentium miſtura, quemadmodum à me dicetur prolixius ea in commentatione,qua res Hungariæ, & populorum in ea origines, appellationes,leges, mores,inſtituta conor explicare. *Tibiſcus.* *Tranſyluania.*

Cæterùm Iazygum regione,qua ſe Carpatus (vt hoc iā nomine omnem illorum, quos dixi, montium tractum complectamur) latiſsimè pandit, & in quoſdam quaſi ramos alibi eminentioribus, alibi mitioribus iugis diffundit,continentur oppida, à Germanis montana dicta, quòd inter mon-

Oppida mõtana. tes metallorum omnis generis fœcunditate & præſtantia cum primis nobiles ſita ſunt, & populo metallicam faciente cõſtant. Qua ratione & eos, qui in metallo operantur, in monte eſſe, & in genere, vniuerſam rem metallicã opus montanum vulgò dicunt. Eadem regione continetur Zepuſium, & multi alij Comitatus.

Comitatus Hungariæ. Sunt autem Comitatus, vt hoc quoq; obiter explicem, regni partes, quas Prouincias, aut Præfecturas, aut Græca voce, qua plærique Latinorum vſi ſunt, nomarchias dicere poſſis. Plinius & conuentus, & iuriſdictiones, & conuentus iuridicos in diſtributione Ciliciæ, & Beticæ Hiſpaniæ appellare videtur. Cicero vocat Diœceſes, quod nominis Epiſcopi in appellatione ſuarum iuriſdictionum, quanquam nunc vulgò corruptè vſurpant. Earum Comites. verò partium præfecti vocantur Hungaris Comites, quibus iuriſdictionis cura incumbit. Fuit autem Hungariæ regnum, quo facilior & expeditior eſſet iuris dicendi ratio, in hoc genus Comitatus plures quinquaginta diuiſum, ex quibus vix dimidium hodie retinemus.

Sed hæc tanquã vſui futura ad cognitionem locorum, in quibus noſtra de aquis narratio verſabitur, præfatus, dicam primùm de calidis, quarum pro Hũgariç portione, vix vlla regio plures aut ſalubriores habet. Vnde ve- Calidæ ad Budam. rò potius ordiar, quàm ab ipſa vrbe Buda, quam Hũgariæ Reges ob loci ſitũ, opportunitatem, & amœnitatem meritò pro regia habuerunt. Hic propter ipſam Danubij ripam calidæ ſunt multæ, inter quas differentia maior eſt, quàm pro loci diſcrimine. Quædam enim non modò tolerabili, ſed ita iucundo ſunt calore, vt ad hominum lauacra naturæ benignitate ſingulari datæ eſſe videantur. Huius generis ſunt infra arcem regiam aliæ, regiæ vocatæ, vel propter vicinam regiam, vel quia regio opere ornatæ & concluſæ, vel quia in his Reges lauare conſueuerunt: aliæ communes, quibus ſaxũ ceu natiua fornix impendet, quas Turcæ poſt occupatam Budam latius excauata rupe ampliores reddiderunt, cæteriſque præferre dicuntur.

At quæ ſupra Budam ſunt, quarum aliæ item regiæ, aliæ hoſpitales à vicino ptochodochio dictæ fuêre, balneis ſunt inutiles, niſi refrigerentur. Sic enim quædã calent, vel feruent potius, vt in eas miſſum ouum non minus citò, quàm ad luculentum ignem elixetur. Temperantur autem in balneis Calidæ frigidis contiguæ. frigida, cuius ibi fons calidis ita contiguus eſt, vt qui hauſtum veniunt duabus vrnis, eodem in veſtigio altera calidam, altera frigidam haurire poſſint.

Ibidem eſt ſub dio fons calidarum cæteris amplior, quem purgatorium vocauêre, ea nimirum ratione, quòd quemadmodum proditum eſt, in purgatorio pœnas nocentium pro noxarum modo, alias acerbiores, alias mitiores eſſe, ita quædam inſunt aquæ hoc in fonte diſcrimina. Nam qua in eum à Danubij ripa aditus eſt, ſubfrigida primùm, mox tepida, & quò in eã penetraris altius, hoc magis calet. In receſſu verò interiore tam eſt calida, vt ferri non poſſit. Eſt autem is calor haud dubiè aquæ huius proprius. Nam alia, quæ dixi, temperamenta veriſimile eſt à Danubio accedere, qui crepidinem huius fontis lambit, & cum vel modicè excreſcit, totum inundat, neque tamen ita reſtinguit, quin caleat. Quin intra ipſam ripam, qua Danubio perennis curſus eſt, calidæ ebulliunt, vbi qui altius mergi volunt, lauare conſueuerunt.

Porrò hæ ad Budam thermæ (licet verò mihi hac voce in calidarum aquarum appellatione vti) quòd alteræ, vt dictum eſt infra, alteræ ſupra vrbem eſſent, ex eo quoque inuenêre nomen, vt illæ inferiores, hæ ſuperiores vocarentur. Vtraſque Turcç, quibus tamen omnia vaſtare libido eſt, non modò non corruperunt, ſed etiam cultiores, ac per ſpeciem religionis

quaſi

quaſi auguſtiores reddiderunt. Nam Baſſa Mahometh, quem Tyrannus victor Budæ captæ, ac reliquis Hungariæ à ſe debellatæ partibus gubernatorem impoſuit, apud vtraſq; Deruiſis domicilia, ceu cœnobia extrui curauit. Sacello etiam apud ſuperiores in colle vicino, qui ante vitibus conſitus fuit, poſito conſecrauit locum memoriæ cuiuſdam eius ordinis, quem, dū viueret, ceu numen quoddam venerati ſunt Turcæ, & nunc mortuum, illoque in loco conditum religioſè colunt.

Sunt autem Deruiſæ Turcis, quod nobis monachi, qui mendicato viuunt, quibus ex religionis, quam affectant, inſtituto vſitatum eſt, ſæuire in corpus proprium, quod alii per inuſtionem ſtigmatum ferro candente, alij per inciſionem, quæ fit nouacula acutiſſima, quidam vtroque modo faciunt hoc crebrius, & crudelius, quo quiſque ſanctior & religioſior eſſe & haberi cupit. Eſt verò & in veſtitu quædam inter eos diuerſitas, & ſanctimoniæ affectatio. Nam alij veſte lanea alba ad talos vſque demiſſa amiciuntur, & calceati incedunt capite operto. Alij nudis pedibus & capite, imò toto penè corpore, niſi quantum pelles duæ ouinæ, aut caprinæ crudæ, quarum altera à fronte, altera à tergo ex ſcapulis propendet, tegunt. Quidam etiam vnica pelle pudendas tantùm corporis partes velant, cætera nudi. Gymnoſophiſtarum dicas eſſe reliquias, quales India habuiſſe memoratur. Deruiſæ Turcarum.

Sunt quidem hæc à narratione, quam de aquis inſtitui, aliena. Sed cùm huc delapſus ſim, quid obſtat, quò minus de Turcarum lotionibus pluſculum addam? Cùm omnes aquas Turcæ, ceu præcipuum Dei munus, ſummo honore dignantur, tum viuas potiſſimum, & fluentes, idq; propter frequentes lauationes, quibus etiam crebrius per diem, non modò ad ſordes corporis abluendas, ſed ad ſcelerum quoque expiationes vti conſueuerunt, quod procul dubio ab aliarum gentium ritibus habent, quibus etiam ſola aquæ aſperſio inter Februa fuit. Sic Romę olim ad portam Capenam, poſteà Appiam vocatam, aqua Mercurij dicta, alij alios aſpergebant inuocantes Mercurium, vt aſperſi flagitia, & præſertim periuria diluerentur. Sic traditur Peleus abſoluiſſe Patroclū, & Acaſtus expiaſſe Peleum à cæde fratris ſui Phoci, eùm anteà Aegeus Medęam aquæ aſperſione luſtraſſet. Sic Oreſtem à ſanguine matris expiatum eſſe memorat Pauſanias in Corinthiacis, cùm illum nemo lare ſuo, & hoſpitio dignaretur. Cuius loci hoc libentius memini, quòd continet exemplum ritus vetuſtiſſimi accepti à patribus, quo rei atrocium criminū à conſuetudine omnium & colloquio arcebantur. Sic Aeneas quoque apud Poetam noſtrum: Turcarum lotiones.

Ter ſocios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui.

Et idem, ceu multa ſede pollutus, inquit.

Tu genitor cape ſacra manu, patriòſque penates,
Me bello è tanto digreſſum, & cæde madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Quin in atrijs templorum ſuorum poſitam habent aquam Turcæ eundem in vſum, neque cuiquam niſi loto in ea ingredi fas eſſe arbitrantur.

Sed delectantur in vniuerſum plurimùm lotionibus, & balneis Turcæ, eoque præcipuum apud eos pietatis opus eſt, inſtituere & condere balnea publi-

Pietas apud Turcas condere balnea publica.

publica, nec id tantùm viuentibus glorioſum eſſe, ſed etiam vita functis ſalutare putant. Hac ratione is, qui nunc rerum potitur, Solimannus tum alibi, tum Budæ in ædibus, quæ quondam fuerunt Archiepiſcopi Colocenſis, ampliſſimum balneum pro ſua, ſuorumque ſalute fieri curauit, in quod è Danubio, per canales ſubterraneos aqua in multam altitudinem, vt eſt Budę ad Danubium ſitus, ducitur. Ipſum balneum intus incruſtatū & ſtratum eſt monumentis marmoreis, quæ antea in templis fuēre poſita, imaginibus tamen, ſi quæ inſculptæ fuerunt, reſectis, & toto opere perpolito.

Eadem gloria quæſita eſt ei, quem diximus Baſſæ Mahumeth, qui thermas Budenſes exædificatis illis Deruiſarum cœnobijs, conditorioque eius, de quo diximus, illuſtriores reddere ſtuduit. Hic verò videre eſt mirabilem rerum commutationem. Nam quæ loca Hungaris incolumi & florente Buda voluptatis domicilia fuerunt, ea religioſè ornarunt Turcæ, flagitioſè contrà prophanantes, quæ antea habita ſunt pro ſacroſanctis.

Piſces viui in calidis.

In thermis ſuperioribus ſupra eos fontes, quibus ad lauacra vſus eſt, ſunt piſcinæ calidæ, in quibus naſcuntur, & viuunt piſces, qui in frigidam tranſlati, emoriuntur. Sunt etiā calidæ in oppoſita Danubij ripa ſupra Peſthum,

Calidæ ad Peſth.

ſed minus celebres, propterea quòd ita coniunctæ ſunt alueo fluminis, vt ad quæuis eius incrementa corrumpantur.

Loca à calidis nobilitata.

Solent ferè thermæ locis, in quibus ſunt, aliquod nomen, & quaſi lumen afferre. Ita nobilitatus eſt quondam ſinus Baianus in Campania. Ita nunc quoque in Italia, Germania, & in quauis penè terrarū orbis parte clara ſunt hoc nomine loca. Nonnulla etiam appellationem à calidis ſunt ſortita, vt in Theſſalia Thermopilæ, & in Germania oppida, quæ vocantur Badæ, hoc eſt, balnea. Sed fuerunt quaſi in obſcuro Budenſes, nec aliqua ei loco celebritas acceſſit, à tanta calidarum copia & varietate, quod procul dubio eò euenit, quòd reliquæ eius vrbis fortunæ atque opes hoc non exiguum alioqni clementis naturæ munus obſcurarunt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui ſe Budæ comparare potuerit, ſiue ſitus amœnitatem, ſiue cœli ſalubritatem, ſiue ſoli fœcunditatem, ſiue aliarum quarumcunque rerum ad quoſlibet vſus, ad ſplendorem, denique ad luxum pertinentium vbertatem & affluentiam ſpectes: vt ne quid dicam de opportunitate, in qua nō Hungarorum tantùm, ſed etiam multorum aliorum populorum defenſionem, & ſalutem ſitam fuiſſe quotidianis damnis, & periculis experimur. Quo grauior & acerbior eſt iactura, quam erepto nobis per Turcas hoc loco, fecimus. Sed faceſſant querelæ, quæ ſuum alibi locum ſunt habituræ.

Budæ nomen.

Niſi verò autoritate chronicorum noſtrorum magno conſenſu vrbem Budam à Rege Buda Attilæ fratre conditam, & nominatam eſſe tradentium impedirer, ego, ſi qua alia coniectura de eius nominis ratione faciunda eſſet, ob inſignem calidarum eo in loco celebritatem, & copiam, pro eo quod Germanis quondam fuerit Bada, vnius literæ inuerſione Budam ab Hungaris dictam eſſe ſuſpicarer. Nam ea ſecundorum Pannoniorum loca, antequā huc Hunni immigrarent, Germanos ſeu Teutonas tenuiſſe, minimè ambiguum eſt. Nec ita multum diſſimili mutatione vocarunt Hunga-

VVeſprimium.

ri VVeſprimium, quod Germanis fuit VVeiſprun, hoc eſt, fons albus, qui loco nomen dedit, & etiamnum ibi ſub arce, quæ ſedes eſt Epiſcopi, oſtenditur.

Calidæ ad Strigonium

Sed redeo nunc ad calidas, ac Danubij ripam legens Iſtrogranum, vel, vt nunc appellant, Strigonium peruenio, qui locus ſecundùm Budam in Hungaria ſemper celeberrimus fuit, ſede Archiepiſcopi, qui idem Primas Hūgariæ dictus eſt, inſignis. Hic ad radices montis, cui impoſita arx eſt magnificentiſſimè extructa, qua labitur Danubius, fons eſt tepidarum incluſus turri, in quam ex arce ductis eò per præceps muris deſcenſus patet. Ex eo tanta

manat

manat aquæ copia, vt quondam molam frumentariam verſarit, nunc machinam hauſtotiam ſimilem tympano impellat, qua aqua è Danubio per ſubterraneum cuniculum in eam, quam dixi, turrim admiſſa hauritur, & in arcem transfunditur. Hoc largior eſt fons alter haud magno inde interuallo, qui in piſcinulam quandam influens, in qua etiam media hyeme coaxantes ranas audias, aquæ tãtum, quantum verſandis tribus quatuorue rotis molaribus ſatis eſt, fundit.

Suprà Iſtrogranum, quod ex Iſtro & Grano mixtum eſt nomen, quòd ibi fluuius Granus Iſtro miſcetur, non longè ab arce Comaronienſi, quæ tenet oram cognominis inſulæ, quã Danubius prope Poſonium in duos diuiſus alueos facit, à Septentrione veniens influit Vagus, cuius ripa ſupra Galgocium, quæ arx eſt familiæ Thurzonum, nunc maximè nobilitata eſt calidis, non propter vim earum ſalubrem tantùm, qua omnes alias in Hungariâ calidas ſuperare exiſtimantur, ſed etiam propter varium, planeque mirabilem eorũm ortum. Non enim vllum certum fontem habent, ſed alueum fluuij ſequuntur, & vt is excreſcit & decreſcit, ita aut recedunt aut accedunt. Solent autem, quò magis exundãt, hoc longius recedere, eoque qui lauare volunt, ſubinde alias atque alias ſcrobes fodere, & quaſi puteos aperire coguntur. Id cùm intra alueum eſt fluuius, fit in glarea, quod ipſius ſolùm eſt: cùm verò exit, in terra ſolida, & argilloſa, in qua alioqui non reſtagnante fluuio nihil penè humoris exiſtit. Neq; tamen in ripa tantùm eruuntur calidæ, ſed etiam intra amnem, ſi fundùm eius pedibus ſuffodias. Calent aũt immodicè, nec ſunt idoneæ balneis, niſi temperentur, quod admiſtione frigidæ de proximo hauſtæ in procliui eſt: ſed quia magis ſalutares eſſe creduntur ſine miſtura, qui medicinam inde petunt, deferueſcere eas ſinunt, quod pro temporis ratione aliàs ſerius, aliàs citius fit. Nunquã tamen ſic deferuent, quin, qui in eas deſcendunt, tegete, ceſpiteue, aut ramis in fundum ſcrobis iniectis, imas corporis partes aduerſus ebullientis caloris vim munire cogantur. Eſſe autem eas aduerſus diuturnos, ac penè deſperatos morbos efficaciſſimas, multis experimentis cognitum eſt, & adhuc indies magis ac magis cognoſcitur. Calidæ ad Peſthien in ripa Vagi.

Sunt calidæ aliæ nõ longè à caſtro Trincinio, quod ad eiuſdem fluuij Vagi ripam eſt, ſupra Galgocium. Illæ ſuauiter calent, & ſunt limpidiſſimæ, atque ideo iucundiſſimi ſeceſſus loco fuerunt Comitibus Zepuſienſibus, qui paulò ſuperiore ætate Trincinij ſedem habuerunt. Calidæ propè Trinciolum.

Nec multum recedunt à Vago calidæ ad arcem Baimocium, quæ item eſt Thurzonum, quibus hoc honoris habuit Alexius Thurzo, qui in ea familia nomen illuſtre, & ſecundùm regiam aliquamdiu ſummam poteſtatẽ apud Hungaros obtinuit, vt eas quadam quaſi ciſterna ex quadratis facta lapidibus, qui etiam deſcendentibus ſcalarum, & ſedilium vſum præbent, includendas curauerit. Erſi verò minus ſpatioſæ ſint, tamen manifeſtum in ipſis eſt diſcrimen caloris, eoq; diremptæ ſunt muro, & quæ moderatius calent, delicatioribus tantùm patent, aliæ vulgi vſibus ſunt relictæ. Calidæ ad Baimocz.

In Comitatu Thurocio, qui eodẽ in tractu eſt, ſunt pari penè interuallo à Vago diſtantes calidæ ad Stubnam vicum, qui eſt ciuium Cremnicenſiũ. Hæ inſtar inſulæ ſunt: clauduntur enim riuo, qui ex propinquis montibus delabens, aquam vehit gratã lauantibus, cùm ſitiunt. Nam ad temperandum calidas nunquam, niſi quis recentibus aquis admiſſis continuò lauare velit, adhibentur: idq; etiã tum fit modicè, quòd per ſe minus intemperatè caleant. Calidæ ad Stubnam.

Non diſſimiles ſunt his calidæ aliæ inter Cremniciam & Semniciam, quæ ſunt duo præcipua oppida inter montana, de quibus ſuprà dixi. Manant ex rupe ſic nata, vt lauantibus tectum & vmbram præbeat. Calidæ propè Semnicium.

Nec tantùm ipſæ pro ſalubribus habentur, ſed etiam cœnum earum, quod Plinius quoque inter calidarum vtilitates retulit, medicam vim creditur obtinere. Itaque in eo quidam, vlceroſi præſertim, ibi propè, quà fluunt, volutari ſolent.

Calidæ Roſelinæ.

Sunt etiam Semniciæ calidæ, quæ vocantur Roſelinæ, in quibus canales, per quos fluunt, & ſedilia ex lignis facta, ſic ſunt accreto lapide ceu cortice tecta, vt prorſus lapidea videantur.

Tepidæ ad Diui Ioannis.

In Comitatu Liptouienſi ad pagum, qui vocatur Diui Ioannis, fons eſt tepidarum, ad quem plærumque confugiunr, quibus ſcabie, aut pſoris fœdata eſt cutis. Exilit verò is, & magno impetu eiaculatur potius, quàm emittit aquas, qua Vago ottus & curſus eſt ex propinquis montibus, qni Carpati caput eſſe exiſtimantur. Nuſquam enim altius ſeſe attollunt, nuſquam pluribus & horridioribus iugis aſſurgunt hi montes, ad quos Carpatum pertinere dixi. Altitudinis indicium eſt, nix in his perpetua, vnde accolis Germanis mōtes niuis vocanrur: Aſperitatis, quòd ijdem montes ſunt imperuij. Slauorum lingua appellantur Tatri, hoc eſt, Tatari, quòd in regionem Tartarorum, qui veteribus ſunt Getæ, vulgi opinione protendantur. Hungari vocant Tarczal, quod nominis lingua eorum à nudo, ſeu deraſo vertice ductum eſſe videtur. Nil enim aliud, quàm eminentiſſimi, & prorſus nudi ſcopuli ſunt hi montes. Ego rupes Sarmatiæ eſſe crediderim, quarum mentio fit apud Solinum, quo loco Germaniam inter Hercynium ſaltum, & rupes Sarmatarum extendi ait. Nam ex Sarmaticis montibus, neque ita longè ab his rupibus Viſtula, quem Plinius alio nomine Viſtillum, alij Iſtulā vocant, ortū ducit, quo amne præter Solinum plæriq; alij Germaniam finiunt.

Rupes Sarmatiæ.

Zepuſium.

His verò rupibus ſubiectum eſt Zepuſium, vbi aquæ ſunt, quæ & ferrum erodunt, & lapideſcunt, & animantes potæ enecāt, de quibus, quæ alio ad te ſcripto complexus ſum, attexam.

Aqua ferrū rodens.

Et vt ab ea, cui conſumendi ferri vis ineſt, ordiar: hæc eſt ad Smolniciam, quod oppidum ad arcem Zepuſienſem pertinet, intra montes, vnde quondam metalla eruta ſunt. Extrahitur autem hanſtro, quale Iſtrograni eſſe diximus, quod ab aqua ſupernè illabente impulſum circumactu, & raptu funis, cui implicati ſunt crebri nodi coriacei, implet fiſtulas, per quas funi meatus eſt, quibus adiuncti canales effuſam aquam excipiunt, & emittunt ſub dium in alueos in terram defoſſos, quibus ferrum, ſiue vetus, ſiue nouum imponitur. Quæ minora ſunt ferramenta, citius adeduntur. Solea ferrea equi conſumitur intra horas viginti quatuor. Quæ verò ſunt craſſiora, cuinſmodi ſunt, quæ in vicini montis ferrarijs hūc in vſum fiunt, poſtquam per aliquot dies aquæ immerſa iacuerint, ceu limo quodam obducuntur adeſa, eoq; ſtatis temporibus abluuntur, & purgantur, vt in id, quod ſupereſt ferrum, aquæ vis efficacius penetret. Quod peteſo ferro manet luto ſimile, cuprum eſt (ipſi vulgo cementum vocant.) Id in fornace cōflatur in maſſam, & deinde per aliam fornacem eliquatum fit purius, & purgatins, & ad oēs vſus non minus vtile, quàm quod fit ex metallo, cuius multæ ſunt fodinæ eodem in loco.

Cuprum ex ferro.

Non dubium eſt autem, quin aqua hanc vim à venis metalli trahat, præſertim à pyrite æris (vulgus marcheſitam appellat) cui ibi vim ineſſe acetrimam, vel ex eo ſatis apparet, quòd aqua pluuia, aut alio quo humore terrā ſubeunte, ex ipſo id, quod vocant vitriolum, quod Græcis chalcanthum, Latinis atramentum ſutorium eſt, deſtillat, pyramidatim concreſcens ſtiriæ in modum. Hoc vitriolum natiuum dicitur. Eſt enim aliud factitium, quod quidem eodem in loco in hunc fit modum.

Vitriolum duplex.

Solent ſectores metalli ligna intra fodinas tranſuerſim poſita, in quibus itur & ſtatur, pyrite minutius cæſo conſpergere, & eo quaſi viam ad firmāda veſti-

veſtigia ſternere. Ei ſimul atque penetrantibus in terram aquis permaduerit, innaſcitur vitriolū, Idemq; vbi madere deſierit, ita conſolidatur, & adhæreſcit lignis, vt non poſſit niſi ferro reſecari. Reſecantur aūt ſic concreta, & è fodinis per vtres extracta mittuntur in alueos. Hic aqua feruente ſuperfuſa vitriolum omne, quod pyriti innatū eſt, reſoluitur, fitq; aqua tota viridis, quæ deinde in alia vaſa transfunditur, vt deputetur: depurata autem transfertur in caldarium plumbeum, in quo ſuppoſito magno igne bullit ad horas octo, aut nouē, donec per euapotationem, quam vocant, denſetur, influente tamen ſemper eodē liquore, vt eadem caldaria plena maneant. Poſt infunditur in cados ligneos, quibus inſertę virgæ ſunt, quibus accreſcit. Atque hoc eſt, quod vitriolum coctum ſeu factitium vocant. Ac tantum quidem de aquæ ferrum rodentis vi & efficacia.

Aquæ lapideſcentes.

Nunc de lapideſcente dicam, cuius generis multæ ſunt in Zepuſio, Inter quas etiam nonnullæ non aliter, quàm calidę, aut aliæ ſalubres frequentantur. Et ineſt his quoq; caloris, vel potius teporis aliquid, quòd cùm alijs temporibus, tum per hyemem manifeſtius ſentitur. Eſt vero inter eos fons eximius vnus ad pagum, cui apud Zepuſienſes Germanos à riui murmure nomen eſt, qui inſtar piſcinę ſtagnat, & plurimam aquam reddit, in quam item ligna iniecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagum qui vocatur Ioannis. Nam qui anguſtius ſcatent, ſtatim atque paululum profluxerint, lapideſcunt, & ita in tumulos exurgunt, cuiuſmodi videtur vnus ad pagum Diui Andreæ nomine, alter cæteris inſignior prope arcem Zepuſienſem ad ædem Diui Martini, quæ ſacrarum ædium in Zepuſio princeps eſt. Hic ſcaturit, vel erumpit potius aqua bullienti ſimilis, cum magno intus murmure & ſtrepitu, qui admora aure non ſine admiratione auditur. Erumpit autem non foras tantùm, & ſub dium, ſed etiam meatus ſub terra quærit, & quacunque vadit, lapis fit, quanquam qui ſubterranei ſunt eius generis lapides, pluuijs aquis irrigata humo, & eo madore diutius manente diſſoluuntur. Solent autem accolæ his ſic diſſolutis & effoſſis ad opera cementaria vice calcis vti. Qui verò ſub dio naſcuntur, ipſiſſimi ſunt lapides, tofi dicti, leuitate & raritate non diſſimiles pumicibus. Et quia veriſimile eſt ijs aliquid glutinis ineſſe, qui in propinquo ædificant, libenter his ad muros faciendos vtuntur, eoque quidam illic dictitant, ſe domos ex aqua factas inhabitare.

Rauſchenpech.

Aqua æſtate glaciata.

Cæterùm non minus miraculi videtur habere quibuſdam, quod in monte arci contiguo, intra ſpecum quendam aqua per hyemem fluida, æſtate ita congelata, vt refrigerandis poculis glacies inde peti ſoleat.

Fontes letales.

Porrò quod ad fontes bibentibus ex eo animantibus letales attinet, eorum vnus eſt ad radices rupium Satmaticarum, quæ, vt dictum eſt, Zepuſio imminent. Alij duo hoc famoſiores ſunt in Comitatu Saros, quaſi in conſpectu arcis cognominis, cuius ipſe præfecturam teneo. Nam qui eſt ſub rupibus aues tantùm ex eo guſtantes necare dicitur. At alios duos non tantùm auibus, ſed etiam alijs animantibus noxios eſſe ferunt. Quam ob cauſam, ne cui pecori ad eos aditus ſit, diligentiſſimè caueri ſolet. Naſcitur autem ad alterum eorum, qui propemodum intra Eperienſium noſtrorum fines eſt, plurimum aconiti, cui herbæ venenum ineſſe vel vnicus Ouidij verſus arguit:

Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ.

Atque hinc quidem videri poteſt fons hic virus trahere. Tales enim, ait Plinius, ſunt aquæ, qualis terra, per quam fluunt, qualesq; herbarum, quas lauant, ſucci. Sed eſt re vera ſingularis huius fontis natura, vt qui & creſcente luna augeri, & deficiente minui, atque adeò in interlunio prorſus deficere dicitur tanto omnium conſenſu, vt mihi ne libuerit quidem, an hæc aliter ſeſe haberent, explorare.

Fontes acidi.

Fontes acidos,& quas acidulas vocant, conſulto prætereundos putabam, quòd minimè rari ſunt in Hungaria. Ne non tamen ex his quoque aliquid delibem,celebres ſunt in primis, alter in Comitatu Zolienſi ad arcem eiuſdem nominis,cui oppida, quæ dixi vocari montana, ſubiecta ſunt: alter ad oppidum,cui mons regius nomen eſt, vterque ſpleneticis manifeſto ſenſu mederi dicitur.

Aqua viridis.

Ad oppidum Biſtriciam, Germani Neuſolam vocant, vbi fodinæ ſunt æris opulentiſſimæ, quæ nunc appellantur regiæ, quòd in ijs impendio regis opera fiunt,cuniculus quidam reddit aquam viridem, ex qua vbi ſubſedit, chryſocolla colligitur.

Specus letalis halitu.

Quia verò in Comitatum Zolienſem,dum aquas perſequimur, ventum eſt,non poſſum præterire hiatum terræ iiſdem in locis famoſum ob peſtilẽtes expirationes,quibus aues ſupervolantes,& quæuis alia animantia extingui conſtat,manifeſto eorum experimento, qui eius rei periculum facturi, gallum,gallinamue,aut felem,aut canem longo haſtili alligatum ſupra eũ hiatum, qui ſepto ad arcendas inde animantes circundatus eſt, protrudere & efferre conſueuerunt,quibus non aliter vita ſubitò eripitur, quàm ſi ſtrãgularentur.

Acidula.

Eſt item ad eum fontem,qui potus aues,vt dictum eſt, enecat, ſub Sarmaricis fontibus acidula, quæ etſi eandem cum eo ipſo fonte originem habere creditur,tamen plærisq; ita grata eſt, vt etiã ægroti inde potum petant.

Acidula ſaporem mutans.

Alia eſt non longè ab arce Leua in Comitatu Barſienſi, quæ niſi ab haurientibus pleno vaſe perferatur domum,ſaporem amittit. Itaq; qui occurſantibus,vt fit,potum ex ea præbent,vel modicè exinanito vaſe, quod reliquum eſt,effundunt,& ad hauriendum denuò recurrunt. Addunt quidam aliud hoc prodigioſius,ſed minus ſimile vero. Nempe, ſi pura ſit, dum hauritur,& pura permaneat,donec offeratur ęgrotis,qui eam mirificè appetere ſolent,quòd hoc certiſſimum ad ſalutem ſignum ſit. Sin turbida reddatur, planè pro deplorato haberi ægrotum. Itaque eos , qui potum tantùm infirmis,non omen petunt,antequam hauriant aquam,turbare ſolere. Sed hoc ſuperſtitioſorum credulitati relinquamus.

Acidula & alia lapideſcens.

Ab hac quoq; rurſus acida alia haud magnis diſtat ſpacijs, ad quam etiam propè eſt fons,qui tumuli in ſpeciem aſſurgit, & ſubinde mutat fluxum lapideſcente nimirum ſtatim aqua,quam effundit, & ideo ſic excreſcente ea parte,qua aliquandiu manarit,vt ſeſe aliam in partem,quæ humilior eſt, effundere cogatur,quod quidem quaſi circuitu quodam fit per omnem fontis oram.

Stillaticia lapideſcens.

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit , in Comitatu Neograd, ſpecus eſt,in quo ſupernè deſtillans aqua, continuò dureſcit. Ibi verò videas ceu ſtatuas hominum conſiſtere ſaxa ex hac deſtillatione concreta. Albus his color eſt,nec per ſe tantùm ſunt alba, ſed etiam coloris albicantis vſum trita pictoribus præbent.

Fõtes ſalſi.

Sunt præterea ad fines Eperienſium fontes ſalſi tantæ acrimoniæ & ſalſuginis,vt inde ſal excoquatur,qui ad omnis generis condituras, & in primis ad coctúram piſcium cæteris vtilior eſſe exiſtimatur. Habetq; locus nomen àb his fontibus: Hungaris enim Sovvar,hoc eſt,Saliſburgum dicitur. Nam & arx eius nominis ſupra eum locum fuit, meæ item præfecturæ ſubiecta, antequam dirueretur. Eſſe autem ſalis vim magnam in aliqua eorum montium parte,in quibus promontorij inſtar arx extat,vel hoc magno eſt argumento , quod in aduerſa quoque eorum parte ſalſi fontes ſunt, qui item ſua appellatione inſigniunt locum. Sed quod in eo inquirendo aut eruendo minus elaboratum eſt,id non negligentia hominum , ſed proculdubio Regum prouiſione euenit, ne immodica copia ſalem vileſcere contingeret.

Abund aç

Abundat enim Hungaria ſale natiuo, qui lapidicinarum modo cæditur in Matomaruſio. Item in Tranſſyluania, vbi etiam piſcinæ ſalſæ ſtagnant, à quibus omne pecus arceri neceſſe eſt: Compertum eſt enim earum immodico hauſtu, qui ſalſugine incitatur, enecari. Inſunt tamen in his alicubi piſces, quòd minus mirũ videri poſſet, cùm ipſum quoque mare piſcium parens ſalſum ſit, niſi hîc non in aqua ſalſa, ſed in ipſo penè ſale viuere viderẽtur. Sunt autem ſapidiſſimi, carne duriuſcula, & ita impatientes aquæ dulcis, vt in eam miſſi, exanimentur. Sal ſaxeus. Piſces viui in ſalſa aqua.

Quia verò in ſalis mentionem incidimus, etſi de eius, qui cæditur, ortu diuerſæ ſint ſententiæ, alijs nimirum eum cum ipſa conditione rerum ab initio extitiſſe, alijs poſteà natum eſſe affirmantibus: tamen vt vero propius ſit, ex humore aut ſucco ſalſo concretum eſſe, & adhuc concreſcere, ea potiſſimum ratione oſtendi poſſe iudico, quòd in ipſis lapidicinis ſalis, vbi ſolidiſſimus fuit, inuenta ſunt varia inſtrumenta ad humanos vſus facta. Quòdam etiam in loco Tranſſyluaniæ gallina incubans cum ipſis ouis incorrupta. Quin nunc quoque plærunque magna carbonum vis eruitur cum ſale. In Deſienſi fodina, qua nulla eſt in Tranſſyluania altior, paucis antè annis exciſum eſt de medio ſale ingens robur trabi ſimile, tanta duritie, vt ne ferro quidem facile cederet. Sed idem extra fodinam extractum ſic computruit intra quatuor dies, vt primis digitis concerpi & conteri poſſet. Idem ſolet carbonibus dum exciduntur duriſſimis, ſimul atque ſub dium prolati fuerint, euenire. Hæc verò vulgus in illa confuſione rerũ, quæ Noë temporibus in cataclyſmo fuit, ibi oppreſſa, aut alio quopiam caſu eò abrepta eſſe interpretatur. Exciſũ de medio ſale ligna.

Flos ſalis alibi copioſior, alibi rarò in reliquo ſale reperitur: Gemmam vocant, quòd gemmarum quarundam in morem pelluceat. Faciunt autẽ hoc reperto iudicium ſalicidæ docti experientia, ſalem, qui ſequetur, aut impurum futurum, aut citò defiturum, neque temerè ipſos in eo falli compertum eſt. Flos ſalis.

Abundat & vicina Polonia huius generis natiuo ſale ſaxeo, ſed hic minus ſyncerus & ſolidus eſt Hungarico. Non enim fibris tantùm, aut venis, ſed etiam ingenti mole terræ plurimis in locis diſtinguitur, ac præterea longius abeſt à ſuperficie terræ. At in Hungaria putei, in quibus cæditur, minus alti ſunt vſque ad ſalem. Quin in Tranſſyluania etiam ſcopuli inſtar extat ſupra terram ad ripam Mariſi fluuij, cuius item alueus ſal eſt, non longè ab oppido Thorda ſalinis celebri. Fitque ſæpenumerò, vt arantes etiam vomerem in ſalem impingant. Sed cum nemini cædere licet, ne quid vectigalibus regijs decedat. Liberum eſt tamen Siculis, qui vt dictum eſt, nonnullam Tranſſyluaniæ partem tenent, ſuo in ſolo quantum domeſticis eorũ vſibus ſatis eſt ſumere. Sed hæc de ſalſis obiter dixiſſe ſufficiat. Sal Polonicus.

Reſtant inter calidas, quibus quidem aliquod in Hungaria nomen eſt, vnæ prope VVaradinum, quæ vocantur diui Ladiſlai, ſiue quia hic diuus Ladiſlaus lauerit, ſiue quia ad ædem ei ſacram, & ſepulchro ipſius claram, ac tum ipſius, tum Sigiſmundi Imperatoris, qui hic quoque condi voluit, munificentia opulentam pertinet. His plerią; inter oẽs Hungariæ calidas primas tribuunt, in quo tamen amœnitatem potius earum, quàm ſalubritatem ſpectare videntur. Sunt enim calore perlucundo & temperato, præterea tam puræ & perſpicuæ, vt ſpeciem rerum, ſi quæ inijciantur: ampliorem, quàm ſunt ipſæ res, reddere videantur. Calidæ ad VVaradinũ.

Sunt tamen præter calidas multæ aliæ ſalutares frigidæ in Hungaria, cuiuſmodi dixi eſſe in Zepulio geminas, quæ lapideſcũt. Sed hoc tẽporè maximè prædicatur, & à multis frequẽtatur fons ad Miſſam, qui locus à Caſſouia haud magno diſtat interuallo. Huius aqua lapidibus, qui prope fontem Frigidæ ſalutares.

ſunt, ferueſactis calefit,& ita balneis idonea redditur. Non deſunt tamen, qui vim medicam, quæ aquæ ineſſe creditur, ipſis potius lapidibus, quàm aquæ tribuendam eſſe cenſeant, quòd ipſa per ſe pura ſit, & bibentibus gratiſſima,& contrà, quàm ſolent aliæ ſalutares, nullam miſturam reſipiat.

Verùm vnde medendi vis inſit aquis,& cur aliæ alijs atq; alijs morbis, nec vna ratione eædem omnibus medeantur, prætereà vnde ipſis tot, tantæq; in calore, ſapore, odore differentiæ, denique cur aliæ concreſcant, aliæ ferrum rodant, id ſpeculatoribus,& venatoribus naturæ phyſicis explicãdum relinquo. Georgius Agricola, cuius in hoc genus rebus inquirendis,& excutiendis ſtudium atque iudicium exquiſitiſſimum eſſe libri ab eo doctiſſimè ſcripti arguunt, multa de his egregia prodidit eo in opere, quod de natura eorum, quæ de terra effluunt, inſcripſit,& idem plura ſe traditurum pollicetur in ijs libris, quos ſe de medicatis fontibus inſtituiſſe ait, ad quorũ lectionem ſeſe referent, qui de his volent plenius erudiri. Nam mihi hæc ſcriptu ro propoſitum non fuit, vt docerem quenquam, ſed vt voluntati tuæ, Sigiſmunde Baronum optime, quæ mihi ſemper imperij vice eſt, morẽ gererem.

Georgius Agricola.

Quantum aũt tuum quoq; ſemper fuerit ſtudium in his eruendis, quæ in cognitione naturæ rerũ atq; locorũ vel obſcura ſunt, vel aliquam admirationem habent, cùm omnes, qui te norunt, ſciunt, tum ſcriptus à te,& nuper editus de Moſchicis rebus liber abundè oſtendit. Nam quid eſt in tota nobis ante paucos annos minus nota regione aut in moribus gentis Moſchicæ, aut in eius religione, quod non ſcitiſſimè explicaris? Quid? quod Hũgaris noſtris penè ignotę eſſent origines ſuæ, niſi tu confirmaſſes Moſchis confinem eſſe,& ad imperiũ eorum pertinere Iuhram, vel, vt alij dicere malunt, Iugariam, vnde & initio profecti ſunt Hungari, & nomen traxerunt. Ex Scythia quidem veniſſe eos nemini erat dubium, ſed de nomine diſceptabatur, cùm alij ab Hunnis & Auaris voce compoſita dictos eſſe aſſererent, alij aliud comminiſcerentur. At verò propius eſt ab Iuhra manaſſe Hungarorum nomen, cùm nunc quoque Slauorum lingua, qua nulla per vniuerſam Europam latius paret, Iuhri, vel prima ſyllaba nonnihil, vt fit, leuigata Vhri vocentur. Mitto, quod te quoq; confirmante credibilius viſum eſt, montes, quos vocant Ripheos nõ extare his in locis, vnde tanto veterũ ſcriptorum conſenſu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis perſpecta habere volent, ex commentarijs tuis,& his addita chorographia petent.

Moſcouia Sigiſmundi Herberſtainij.

Hungarorũ origo & nomen.

Mihi hîc narrationem de aquis, quæ in Hungaria aliquo miraculo, aut nouitate quapiam inſignes ſunt, finire libet, vel relinquere potius. Nam ſi omnes, quæ aliquid admirationis habent, conſectari velim, perſequendũ eſſet mihi quicquid eſt in Hungaria amnium, quorum quidem tantum eſt, vt non facilè dare poſſis æqualem regionem, quæ pluribus & maioribus abundet, vt non immeritò veteres Hungari in regni ſui inſignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubij, Saui, Draui, & Tibiſci imaginem repræſentantes, vſurparint. Sed ne nihil tamen de his dicam.

Inſignes Hũgariæ quatuor amnes.

Eſt laus amnium pręcipua eſſe nauibus ferendis idoneos,& piſcoſos. Quo in laudis genere quotuſquiſque eſt extra Hungariam fluuius, qui illis, quos dixi, quatuor conſerri queat? vt nequid commemorem de alijs Hungaricis amnibus, qui etſi magnitudine illis minimè pares ſunt, tamen non minus ferè ſunt admirandi. Nam præter hoc, quod optimorum & ſaluberrimorum piſcium copia affluunt, feraces auri plærique habentur, in ea præſertim veteris Daciæ parte, quam Hungariæ attribui & Tranſſyluaniam vocari diximus, quorum etiam nonnullis ab auro nomen eſt. Cuiuſmodi ſunt tres cognomines Chryſi dicti,& qui Hungaris vocatur Aranyas, hoc eſt, aureus, ne quis Hungariam ea, quæ Thraciæ, Hiſpaniæ, Lydiæ, Indiæ, amnibus gloria eſt, carere exiſtimet. Rapiunt autem non ramenta tantùm auri per-

Amnes auriferi.

enni

ennl curſu,ſed etiam plærunque maſſulas, alias piſi,alia nucis auellanæ, cá-
ſtaneæue,aut iuglandis magnitudine, quoties videlicet inundant, imbri-
buſúe,aut alia quapiam eluuie,aut arte inducta corriuatione aucti ripas, &
ea,per quæ currunt loca,ſubruunt.Nec commentitium eſt ijs in locis effo-
di quandoque maſſas, alias puri auri,alias concreti ſaxi aliquid habentes,
quæ aliquot vncias vſque ad ſelibram, & libram, & hoc amplius appen-
dunt.Quin liceat mihi dicere,cuius certos autores notæ fidei homines ha-
beo,èffoſſas eſſe,quæ quingentorum,imò quæ mille florenorum non mo-
dò pondus,ſed etiam precium eleuarint.

Maſſæ auri effoſſæ.

Sed vt ad illos principes Hungariæ fluuios redeam,Danubium,Drauum,
Sauum norunt vicini Germani, Norici, Carni, apud quos eorum fontes
ſunt,& prima incrementa,quæ etſi præclara ſint, nequaquam tamen tantũ
laudis addunt amnibus,quantum hi, mox atq; ſolum Hungaricum attige-
rint,conſequuntur.Hîc enim continuò & plenius & ſpacioſius fluunt,eoq́;
nauigationi magis habiles ſunt, piſcibusq́; & maioribus & melioribus ma-
gis abundant,vt omittam,quòd diuerſi generis piſcibus, quibus ferè prima
eſt gloria, extra Hungáriam carent. Quapropter de his, quorum origines
magis notæ & celebres ſunt,plura referre ſuperſedebo, dicamq́; de Tibiſco
tantùm,quem Hungaria ſola totum ſibi vendicat.

Oritur in Maromaruſio ſub altiſſimis Carpati iugis, fonte quidem exi-
guo,ſed tantis ſubitò incremenris,vt intra tertium milliarium pro tempo-
ris tamen, quód incrementa moderatur, ratione patiens ſit nauigiorum,
quibus ſales euehuntur.Eſt autem ferè iuſtum vnius nauigij onus, quater
mille fruſta ſalis,(vulgo lapides vocant)ſingula viginti plus minus pondó
librarum.Fertur autem inrra Maromaruſium curſu citatiore, vt inter mõ-
tes,qui plurimos in eum torrentes & riuos effundunt, eſtq́; ibidem limpi-
diſſimus,ſolo glareoſo,ſed idem ex illis Maromaruſij anguſtijs eluctatus,ſi-
mulatq; campeſtria attigit,incedit lentius, & fluit impurius, admiſſo præ-
ſertim amne Zamos,qui ex Tranſſyluania ruens,viam prębet nauibus,qui-
bus ſales Tranſſyluanici exportantur, videturq́; tũ ſanè prorſus alius eſſe,
non ob augmenti tantùm, aut curſus ſui modum, ſed quod etiam piſcium
in eo ratio eſt diuerſa. Nam intra Maromaruſium non habet ferè alios,quã
quos aquæ puriores alunt,& eorum quidem omnis generis copiam ingen-
tem: At foris quem facilè dabis piſcem, cui quidem in profluente vita eſt;
quem non ſuppeditet Tibiſcus? quiq́; & ſapore, & magnitudine non præ-
ſtet ſui generis piſcibus,qui alijs in fluuijs capiuntur?

Tibiſci ortus.

Porrò de copia quid dicam? Habet quidem Hungaria multos amnes piſ-
coſiſſimos,inter quos etiam eos numero, qui ex vicinis terris immittũtur.
Sed neq; inter hos,neq; inter alios,quorum fontes apud Hungaros ſunt, vl-
lus prouentu piſcium ſuperat Tibiſcum, vt eum, quod de Pado Italiæ dixit
Poëta,meritò fluuiorum Regem in Hungaria dicere poſſis. Etſi verò idem
contingit fluuijs,quod terræ,nempe quod vt hæc fruges,ſic & illi piſces,nũc
vberius,nũc malignius producant,tamen nullum eſt tempus Tibiſco, quo
piſcibus non magis,quàm cæteri amnes abundet. Quin,qui propius ad eius
ripam in æſtiuis præſertim caloribus accedunt, manifeſto ſenſu experiun-
tur eum piſculentiam quandam, vt ſic dicam, redolere. Nec deſunt vulgo,
qui dicant duas eius partes aquam, tertiam piſces eſſe, non eo quidem ſen-
ſu,quod ita ſeſe res habeat,ſed quod planè admirandam, peneq́; maiorem
fide multitudinem piſcium ſignificatam volunt.

Copia piſcium in Tibiſco.

Vidimus ipſi autumno ſuperiore,cùm illuſtrem Comitem Nicolaum à
Salmis exercituum regiorum ſummum in Pannonijs imperatorem vltrà
Tibiſcum ſequeremur,apud arcem Thokai,quò loco Bodrogus,idem val-
de piſcoſus amnis, Tibiſco miſcetur,millenos carpiones, quos nonnulli
cyprinos dicere malunt, citra delectum tamen, ſicut eos capi contigit, ve-

nire centum numis Hungaricis, hoc eſt, floreno, vt vocant, vſitato, quem pro præſentis rei monetariæ illis in locis ratione aureus vnus ſuperat ſimilibus numis quinquaginta. Eadē eſt plærunq; luciorum vilitas ſub hyemis ferè initium. Vtor autem lucij appellatione in deſignando piſce notiſſimo, quem quidam lupum dicendum eſſe contendunt.

Vilitas piſcium.

Sed quanto longius profluit Tibiſcus, quanto q; propius accedit ad Danubium, in quem ſeſe exonerat è regione Sirmij, hoc minus eſt precij piſcibus, propter vim eorum infinitam, præſertim cùm exundat. Nam tum in plana effuſus, omnia latè loca non tam aquis, quàm piſcibus complet, & quædam quaſi ſtagna facit, quæ agreſtes antè, quàm decreſcit, & in alueum redit, clauſtris quibuſdam obſepiunt, ne refluentibus aquis vnà recedant piſces. Hic itaque non aliter, atque in piſcinas concluſi tenentur, neque tamē rarò contingit, vt impetu facto, qualis eſt acie congredientium, effractis ſeptis perrumpant, ſpemq; & laborem agreſtium fruſtrentur. Quo fit, vt hi pro magno negocio habeant, inuitare populares vicinos, vt piſces emptū veniant. Sed quod prouerbio dicitur, vltroneas putere merces, vix vnquā magis quàm hic habet locum. Nam ſæpè aut nulli veniunt, aut ſi qui veniunt, tantillo licentur, vt nihil penè interſit, gratuitone eis des, an vendas. Quin fit quandoque, vt ne gratis quidem dati, aut quaſi relicti ad prædam, auferantur, ſed porcorum gregibus, qui ſubſidentibus aquis immitti ſolēt, lætam paſtionem, & quaſi piſcarionem præbeant, ipſa tamen piſcium multitudine nihilominus ſic plærunq; ſuperante, vt magna eorum pars emoriatur, & computreſcat, vnde tam tetri naſcuntur halitus, vt qui iter faciunt, ea loca nō aliter, quàm quæ peſte infecta ſunt, vitare conſueuerint. Nec hoc foris tantùm, ſed etiam in oppidis euenire ſolet, dū nimirum tāta vis piſcium in forum curribus & equis infertur, vt qui eos importarunt, deſtituti ab emptoribus ſeſe clanculùm relictis piſcibus inde ſubducunt. Quò fit, vt plærunque edicto cum pœna propoſito, caueri ſoleat, ne quis illinc niſi ablatis vnà piſcibus, diſcedere audeat.

Sed longius quàm inſtitueram, progreſſus ſum, illuſtris Baro Sigiſmunde, non tam admiratione harum rerum, quæ mihi iam maxima vitæ meæ parte in Hungaria exacta admirabiles eſſe deſierunt, quā ſtudio efficiundi imperata tua incitatus. Non inficior tamen plæraq; à me minus explicatè tradita, neq; non multa præterita eſſe, quæ cum hac narratione congruebant. Verùm id ceu data opera à me factum eſt, quòd his & aptius & vberius explicandis locum alibi ſim habiturus.

Porrò quod in epiſtola ad me tua duorum admirandæ naturæ fontium, alterius quidem ex Arriani, alterius verò ex Saxonis Grammatici hiſtoria mentionem facis, equidem dubitaui aliquamdiu, an non hoc conſilio à te factum eſſet, vt quæ de ſimilibus miraculis aliorum autorum ſcriptis prodita ſunt, ea mihi cum his noſtris coniungenda, ac componenda eſſe innueres. Etſi verò huc inclinabat animus, tamen cùm viderem mihi nihil relictū eſſe præter colligendi laborē, quem ſibi quiſq; legendis libris præſtare poteſt, ſatis eſſe putaui, breuiter, vnde hæc potiſſimū peti poſſint, indicare.

Miratur Plinius ab Homero non eſſe factam calidorum fontium mentionem, neq; hoc ſanè iniuria. Quem enim mihi facilè dabis autorem, qui nō quā accuratiſſimè in rerū, locorumue deſcriptionibus recenſere ſoleat, ſiquid fortè occurrit, quod vſitatū naturæ curſum excedit, aut aliqua nouitate eſt inſigne. Imò quem dabis, in quo non aliquid eiuſmodi reperias?

Miracula aquarū qui autores potiſſimum ſcripſerint.

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quaſiq; ex profeſſo de his Latinè ſcripſerunt, primas obtinet Plinius, qui non contentus aquarum, fontium, & fluminū miracula capite elegantiſſimo in ſecundo naturalis hiſtoriæ ſuæ libro complecti, rurſus iiſdem aquis & aquatilibus deſcribendis etiam pecula-

culiarem dedit librum, qui eiuſdem operis eſt triceſimus primus. Secundũ Plinium multa de his inuenias prodita à Seneca in naturalium quæſtionũ libris. Nec pauciora penè à Vitruuio de architectura libro octauo. Quędam etiam à Strabone, Pomponio Mela, Solino referuntur, vt alios prætereã recentiores. Sed omnium inſtar haberi poteſt vnus Georgius Agricola, qui quæcunq; eiuſmodi ſunt, vel in Græcis, Latinisq; ſcriptoribus à ſe lecta, vel domi forisq; obſeruata, vel accurata indagatione comperta, non modò in illos, quos ſuprà dixi, libros retulit, ſed etiam cauſas eorum quàm ſciriſſimè ſtuduit explicare, quanquam quotam quæſo hæc factura eſſent partem, ſi cætera quoq;, quæ adhuc ignota latent, proferrentur? qua in re neſcio profectò, ſecordia ne magis an ingratitudo hominum accuſanda veniat, qui dũ iſta pro neglectis habent, non ſatis æterni illius architecti Dei potentiam & magnitudinem admirari, & eius beneficia agnoſcere videntur.

Memini te mihi aliquando de quodam in Carnis lacu, cui à pago vicino Zirknitz nomen eſt, non minus penè miranda dicere, quàm à me de Hungariç aquis ſunt memorata, vt is videlicet quotannis ferè ſub autumni finem, aquis de repente ex abdito venientibus, magnamq; piſcium copiam ſecum trahentibus inundetur: appetente verò æſtate aquis rurſus abdita petentib. exareſcat, hac quaſi perpetua viciſſitudine, vt quo in loco paulò antè piſcatus fueris, in eo meſſem & ſementem facere, ſimulq; ſi libeat venari, ac rurſus vertente anno piſcari poſſis. Lacus ad Zirknitz.

Sed quid obſtat, quo minus loci faciem, vt eam ab alijs delineatam acce-piſti, de tuo ſermone deſcribam. Claudi aiebas eũ circumquaq; montibus, è quibus riui quidam ignobiles ſuo quiſq; alueolo procurrant, ab orientali quidem plaga tres, ab auſtrali quatuor: ſingulos quo longius fluant, hoc minus ſcatere aquis, terra nimirum ipſas combibente, donec poſtremò abſorbeantur ſcrobibus ſaxeis, ita natis, vt humano operæ exciſæ videri poſſint. Hic aquis ita redundantibus, vt recipi nõ poſſint, fieri, vt regurgitẽt ſcrobes, neq; ſolum nihil aquæ admittant, ſed etiã quicquid receperint, effundant tanta rapiditate, vt refluxus impetum ac curſum equiti quamuis expedito, & fugienti, ægrè effugere liceat. Itaque quacunque pateat locus (patere autẽ eum ad ſeſquimilliarium minus laxa latitudine) diffundi aquas, & lacum efficere, qui plerisq; in locis decem & octo cubitos altus ſit, & vbi minimum profundus eſt, æquet iuſtam humani corporis menſuram.

Hæc fortè minus mirabitur, cui conſtabit eſſe eadem in regione amnes, qui terras ſubeant, & vbi per longa ſpacia mearint, rurſus effluant, quoſdam etiam vbi ſemel ſeſe abdiderint, amplius non comparere. Nam hinc occultis quibuſdã canalibus illas in lacum manare aquas ratiocinabitur, præſertim ſi cognorit ibidem aliquot in locis eſſe caua montium ampliſſima, in quibus aquarum ruentium fremitus exaudiãtur, & earum quaſi ſtagna ſint, vnde illos venire riuos hoc minus dubium videri poteſt, quòd conſtat iiſdem anates viuas euehi, quas nemo neſcit in locis ſubterraneis, in quę autẽ aditus non ſit, degere non poſſe. Sed quia pro comperto habetur illam aquarum acceſſionem non duci è môtibus per riuos, aut alios occultos meatus, ſed venire ab illa ſcrobium regurgitatione, & quaſi vomitu, rurſusq; eodem redire, & reſorberi, idq; ſtatis temporibus fieri, quis hęc miraculo carere negabit?

Auget verò hoc quoq; rei nouitatem, quod ferè non minus celeriter recedunt aquæ, quàm acceſſerunt, non per ſcrobes illas tantùm, ſed vniuerſa penè terra eas non aliter recipiente, quàm ſi per cribrum diffunderẽtur. Quod cum fieri ſentiunt accolæ, continuò grandiorib⁹ eius meatibus, quoad fieri poteſt, obſtructis agminatim aduolant ad piſcationem, quæ ipſis nõ modò iucunda, ſed etiam perfructuoſa eſt. Nam & piſcium vis ingens facilè capitur,

pitur, aqua nimirum eos deſtituente, & apud vicinos precium habent, ad quos conditi ſale exportantur. Inuenias aūt ibi plærūq;, quod iure mireris, lucios (nam his magis ꝗ alijs piſcibus abundat hic lacus) qui duos cubitos excedāt, quæ res ſatis magno eſt argumento, eos intra illas voragines naſci, aut ſaltē augeri oportere, cùm fieri non poſſit, vt dum foris ſtagnant aquæ, ad tantam magnitudinem perueniant.

Porrò ſiccato lacu fit meſſis, qua parte ſolum conſitum, & idem rurſus conſeritur ante quàm inundet. Solum ipſum firmum, lætum, & in primis ita ferax graminis, vt poſt vigeſimum diem ſecari ſoleat. Non eſt tamen eadem vbique fœcunditas. Nam magna eius pars præter iuncum nihil gignit.

Quò verò magis cognobilis fiat lacus, libet addere, quod tu ceu inſignem notam adieciſti, nempe diſtare eum ad vnius milliarij ſpacium ab arce Carnis pariter & Italis dicta *Poſtonia*, quam Venetos aiebas Maximiliano Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos poſtremum fuit, ademiſſe, & dum pacta conuenta præſtari oporteret, reddidiſſe, in illuſtri eius loco tanquam pro trophæo relictis his verſibus, quos ibi tum legeris,

Poſtonia victa rediens poſt omnia victor
Leuiades affert pulchra trophæa domum.

Quia verò id quod dictum eſt de aquarum ad ſtatum tempus acceſſione, me quorundam fontium, quibus idem accidere dicitur, admonet, etſi mihi externa minimè perſequenda duxi, facere tamen non poſſum, quin de duobus dicam, vt tibi illud quaſi penſem, quod ex Arriano & Saxone Grammatico de totidem fontibus annotaſti.

Calidæ ad Fauarias.

Alter eſt calidarum laudatiſſimarū in alpeſtri Rhetia apud Fauarias inter rupes eminentiſſimas, qui cū ferè deficiat menſe Octobri, redit menſe Maio, ſicq; rurſus vſq; in autumnū exuberat, vt ſaluberrimis eius aquis mola frumentaria impelli poſſit.

Fons in Heluetijs.

Alter hoc magis mirabilis eſt in Heluetijs, quem recens Helueticorum chronicorum ſcriptor tradit ſiccari menſe Auguſto, quo tempore nouis ibi niuibus cadentibus pecus inde mitiora in loca depellitur, neque poſteà manare, niſi menſe Iunio, cùm nudatus niuibus mons rurſus paſtoni pecoris patet. Manare autem eum è petra in foſſam propinquam ad aquādum pecus comparatam, per interualla tamen, & bis tantum quotidie, manè videlicet & veſperi, rurſumque toties occultari, & has quotannis retinere ac continuare vices, donec rurſus, vt dictum eſt, Auguſto menſe ſiccetur. Dicas aquationi pecoris ſingulari Dei munere in illa horrida ſolitudine datum hunc fontem eſſe, idq; bruta ipſa agnoſcere, vt quæ eum ferè vltrò, quoad ibi in paſcuis ſunt, ad id tempus, quo fundit aquā, petere ſoleant. Quin additur experimento cognitum eſſe, quod idem fons tam impatiens ſit ſordium, vt ſi quid impuri in eum miſſum, merſumúe fuerit, per aliquot deinde dies nō compareat, nec aut manè aut veſperi aquæ quicquam reddat. Montem, in quo is fons eſt, Heluetij ſua lingua appellant Engſtle, ea in regione, cui ab amne Arula Argevv fecēre nomen.

Prudenter Plinius ad confirmanda exempla potentiæ aquarum à ſe in illo præclaro opere prodita: Si quis, inquit, fide carere ex his aliqua arbitratur, diſcat in nulla parte naturæ maiora eſſe miracula. Hoc quanquam ipſe quoque vſurpare aduerſus eos poſſem, quibus fortè in hac mea de aquis narratione quædam fide maiora eſſe videbuntur, tamen monebo potius non temerè quicquam eorum, quæ de admirandis naturæ operibus feruntur, pro incredibili haberi oportere, ne quid infinitæ autoris ſapientiæ & potentiæ temerè derogetur.

LACVS AD

CIRKNITZ

OTOKH
KATL
HASPERG
RE
IN HIS SCROBIBVS
ABSORBETVR AQVA
SEPTENTRIO
RESHETA GENAT
DORF IESERA
DORF
ZIRCKNITZ
ORIENS

NAZ.
MANUELE

Habes Baro clariſſime, pro epiſtola libellum magis ieiunum quidem illum, quàm vel ipſe fortè exſpectabas, vel materia, quam mihi tractandam dederas, exigebat. Sed cùm non ignores me minimè abundare ocio, tuæ erit æquitatis, non tam quid aſſecutus ſim, quàm quid aſſequi voluerim, æſtimare. Hoc vnum quidem certè, vt tibi gratum facerem, ſedulò ſum conatus.

FINIS.